

HET
NIEUWE TESTAMENT

ONZES HEEREN

JESUS CHRISTUS.

EIGENDOM

en voorbehouding van het regt tot vertaling.

HET
NIEUWE TESTAMENT

ONZES HEEREN

JESUS CHRISTUS

VOLGENS

DEN LATIJSCHEN TEKST DER VULGAAT

IN HET NEDERDUITSCH VERTAALD

EN IN DOORLOOPENDE AANTEEKENINGEN UITGELEGD

DOOR

JOANNES THEODORUS BEELEN,

KAMERHEER VAN Z. H. PIUS IX, LID DER VERGADERING VAN DEN INDEX,
DOCTOR IN DE GODGELEERDHEID, KANUNNIK VAN LUIK,
EN HOOGLEERAAR VAN DE H. SCHRIFT EN DE OOSTERSCHE TALEN AAN DE
KATHOLIEKE HOOGESCHOOL VAN LEUVEN.

TWEEDE DEEL.

DE HANDELINGEN DER APOSTELN,
DE BRIEVEN VAN DEN H. PAULUS AAN DE ROMEINEN,
AAN DE KORINTHIERS, AAN DE GALATIERS, AAN DE EPHESIERS,
AAN DE PHILIPPIERS & AAN DE KOLOSSERS.

Met herkelijke goedkeuring.

BRUGGE,

KAREL BEYAERT, UITGEVER, MARIASTRAAT, 6

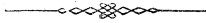
1909

IMPRIMATUR IN FINE LIBRI.

INLEIDING

TOT

DE HANDELINGEN DER APOSTELEN.

Het opschrift van dit heilig geschiedboek is in de onderscheidene Grieksche en Latijnsche Handschriften verschillend: in sommige is het korter, in andere langer; in vele wordt Lukas als schrijver van dit boek genoemd, in eenige wordt geen naam van schrijver vermeld. Het oudste opschrift, ook het eenvoudigste, schijnt wel dat te zijn, 't geen in onze Vulgaat staat uitgedrukt: *De handelingen der Apostelen*. Maar geen van al die opschriften kan met grond verdedigd worden als afkomstig te zijn van de hand zelve des schrijvers van dit geschiedboek.

Het is echter niet onzeker, wie dit boek geschreven heeft, daar ons de Ouden eenstemmig getuigen, dat Lukas, de schrijver van het derde Evangelie, ook de opsteller is van *de Handelingen der Apostelen*; en hunne getuigenis kan uit dit boek zelf bevestigd worden. Want terstond in den aanhef van zijn geschrift¹ doet de schrijver zich allerduidelijkst kennen als den opsteller van die Evangelie-geschiedenis, welke aan Theophilus was opgedragen. Ook komt het boek der *Handelingen* in taal en stijl volmaaktelijk overeen met het derde onzer Evangelien; zoodat het ook daaruit blijken kan, dat een en dezelfde persoon de schrijver is van beide boeken. Voeg er bij, dat de opsteller der *Handelingen* op verschillende plaatsen zich voordoet als den reisgenoot van Paulus²; en nu

¹) Hand 1, 1. — ²) Hand 16, 10; 20, 5, 6.

zien wij uit de brieven van dien Apostel, dat Lukas zich werkelijk in zijn gezelschap en onder zijne mede-arbeiders bevond¹.

De schrijver dan van het boek der *Handelingen* is de H. Lukas, de Evangelist, van wiens persoon het noodige alreeds gezegd is in onze *Inleiding* tot zijn Evangelie.

Wat nu den algemeenen inhoud betreft van dit tweede boek van Lukas, men moet het aanzien als een vervolg van zijne Evangelie-geschiedenis : het bevat namelijk eene ofschoon niet volledige, toch voor ons nut voldoende-geschiedenis van de eerste stichting van Jesus' Kerk onder de Joden, de Samaritanen, en de Heidenen; eene geschiedenis welke overal de treffendste bewijzen oplevert voor den goddelijken oorsprong van het Christendom. Het boek begint met het verhaal van Jesus' hemelvaart, en brengt ons tot aan het einde van Paulus' eerste gevangenschap te Rome.

De oorspronkelijke taal van dit geschiedboek is het Grieksch, als elders reeds gezegd is. Doch op welke plaats het geschreven werd, is niet zeker bekend; en evenmin kan men den juisten tijd bepalen, wanneer het is opgesteld; zooveel echter kan uit den inhoud daarvan met regt besloten worden, dat Lukas zijn geschiedboek der *Handelingen* alreeds voltooid had vóór den tijd der woesting van Jerusalem.

1) Philem. vs 24. Kol 4, 14. II Tim 4, 11.

HANDELINGEN

DER

APOSTELN.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na een woord van inleiding tot Theophilus gerigt, begint de H. Lukas zijn verhaal met te spreken van Jesus' verschijningen aan zijne leerlingen, en van zijnen omgang en zijne gespreken met hen, gedurende de veertig dagen, die er verliepen tusschen zijne opstanding uit de dooden en zijne hemelvaart, vs 1—8. Jesus' hemelvaart op den Olijfberg, eene verschijning van twee engelen aan de Apostelen bij die gelegenheid, vs 9—11. Zij keeren, volgens het bevel hun door Jesus gegeven, naar Jerusalem terug, om aldaar de hun beloofde uitstorting des heiligen Geestes af te wachten, vs 12—14. Verkiezing van Matthias tot een twaalfden Apostel in de plaats van Judas, den verrader des Heeren, vs 15—26.

- 1 * PRIMUM quidem sermonem feci de omnibus o Theophile, quæ coepit Jesus facere, et docere
2 * usque in diem, qua præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est :
3 * quibus et præbuit seipsum vivum post passionem suam in
- Het eerste verhaal¹ deed ik ¹ over alles o Theophilus², wat Jesus begonnen heeft³ te doen, en te leeren * tot op den dag, dat ² hij werd opgenomen⁴, nadat hij door den heiligen Geest zijn bevel⁵ gegeven had aan de Apostelen, die hij had uitgekozen⁶ :
* aan welke⁷ hij ook na zijn ³ lijden zich levend heeft betoond⁸

1) Lukas bedoelt zijne Evangelie-geschiedenis.

2) Zie over Theophilus de aantekening op Lk 1, 3.

3) Men versta dit *begonnen heeft te doen, en te leeren*, alsof er eenvoudig geschreven stond : *wat Jesus gedaan, en geleerd heeft*.

4) Lukas eindigt zijn Evangelie, of, anders gezegd, het eerste boek van zijne geschiedenis, zijn *eerste verhaal*, met den dag van Jesus' hemelvaart. Vergelijk Lukas 24, 51.

5) t. w. het welbekende bevel, vermeld bij Mt 28, 19 en bij Mk 16, 15 : *Gaat en onderwijst alle volkeren*, enz. Dit bevel gaf hij hun *door den heiligen Geest*. Onze Verlosser Jezus Christus, naar zijne menschheid *vol van den heiligen Geest*. (Lk 4, 1), deed alles wat hij deed, op ingeving en onder leiding van den heiligen Geest. Vgl. Hebr 9, 14.

6) tot het apostelambt.

7) Hier gaat Lukas nu, schier ongemerkt, tot zijn *tweede* geschiedverhaal over. Vgl. hierboven, noot 4.

8) Bij voorbeeld, door zich te laten betasten van zijne Apostelen, door hun zijne wonden te vertoonen, door met hen te spreken, met hen te eten, enz. Lk 24, 29, 30, 39. Jo 20, 15, 20. Hand 10, 41, 42.

multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, et loquens de regno Dei. * Et convescens, praecepit eis ab Jerosolymis ne discederent, (Lc 24, 49. Jo 14, 26.) sed expectarent promissionem Patris, quam audistis (inquit) per os meum: (Mt 3, 11. Mc 1, 8. Lc 3, 16. Jo 1, 26.) * quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies. * Igitur qui convenerant, interrogabant eum, door vele bewijzen¹, gedurende veertig dagen hun verschijnende², en sprekende over het rijk Gods³. * En⁴ met hen spijzende⁵, beval hij hun zich niet van Jerusaleem te verwijderen⁶, maar de belofte des Vaders⁷ te verbeiden, die gij, zeide hij, uit mijnen mond gehoord hebt⁸: * want Joannes⁹ doopte met water, maar gij zult gedoopt worden met den heiligen Geest niet na vele van deze dagen¹⁰. * Zij dan die zamengekomen¹¹

1) Bewijzen voor het gevoel, bewijzen voor het gehoor, bewijzen voor het gezigt dat hij het was, en dat hij leefde.

2) Versta dit in dien zien, dat Jesus gedurende een tijdverloop van veertig dagen herhaalde malen aan zijne Apostelen verscheen.

3) d. i. over de dingen die het rijk Gods aangingen, gelijk er hier in het Grieksch staat. Zie over deze uitdrukking, *het rijk Gods*, de aantekening op Mt 3, 2.

4) Vers 3 geeft een algemeen bericht omtrent den omgang van Jesus met zijne leerlingen in die veertig dagen na zijne verrijzenis. Aan dit algemeen bericht knoopt Lukas in vs 4 een *byzonder* bericht, betreffende de laatste samenkomst van Jesus met zijne leerlingen, bij welke gelegenheid zijne opneming ten hemel plaats had.

5) Het is wel mogelijk dat het Grieksche woord hier gebezigd, in plaats van door: *met hen spijzende*, moet overgezet worden: *met hen vergaderd zijnde*.

6) Vgl. Lk 24, 49.

7) *De belofte des Vaders* is de belofte eener overvloedige uitstorting van den heiligen Geest. Deze belofte staat opgeteekend bij den propheet Joël, en wordt, bij gelegenheid dat zij hare vervulling kreeg, ook door Petrus aangehaald. Zie Hand 2, 17 volgg.

8) Jesus namelijk had zijnen leerlingen meermaals gezegd, dat hij hun den heiligen Geest, dien hij bij Lk 24, 49 *de belofte zijns Vaders* noemt, zenden zou. Zie Jo 14, 16, 26; 15, 26; 16, 7.

9) *want Joannes*, enz. Het zijn nog woorden van Jesus bij diezelfde gelegenheid gesproken, en door Lukas in zijn Evangelie (24, 49) niet vermeld, maar hier nu opgeteekend. Alzoo, bij gelegenheid dat Jesus zeide tot zijne leerlingen (Lk 24, 49): *Ik zende de belofte mijns Vaders op u*, voegde hij daar bij: *want Joannes doopte met water, maar gij zult gedoopt worden met den heiligen Geest niet na vele van deze dagen*. Door welke woorden Jesus te kennen gaf, wat die belofte zijns Vaders inhield, en te gelijk de voorzegging herinnerde van Joannes den Dooper, die van hem gezegd had (Mt 3, 11): *Ik, ik doop u met water tot bekeering; maar die na mij komen zal... hij zal u doopen met den heiligen Geest*; hetgeen Joannes door eene bijzondere goddelijke openbaring vernomen had: *die mij gezonden heeft om met water te doopen, deze had tot mij gezegd: op wien gij den Geest zult zien nederdalen en op hem blijven, deze is het die doopt met den heiligen Geest*. Jo 1, 33. De woorden van Joannes: *hij zal u doopen met den heiligen Geest*, wijzen niet regtstreeks op het Sacrament des Doopsels, daarna door Christus ingesteld; zij beteekenen, in het algemeen, eene overvloedige uitstorting van den heiligen Geest en zijne gaven.

10) *niet na vele van deze dagen*, van deze *thans loopende* dagen, t. w. tien dagen na zijne hemelvaart, den vijftigsten dag na zijne verrijzenis.

11) t. w. de elf Apostelen. Vgl. vs 4, 3, 2.

dicentes : Domine si in tempore
 hoc restitues regnum Israël?
 7 * Dixit autem eis : Non est ves-
 trum nosse tempora vel momen-
 ta, quæ Pater posuit in sua po-
 8 testate: * sed accipietis virtutem
 supervenientis Spiritus sancti in
 vos, (*Inf* 2, 2.) et eritis mihi
 testes in Jerusalem, et in omni
 Judæa, et Samaria, et usque ad
 9 ultimum terræ. (*Lc* 24, 48.) * Et
 cum hæc dixisset, videntibus il-
 lis, elevatus est : et nubes susce-
 10 pit eum ab oculis eorum. * Cum-
 que intuerentur in cælum eun-
 tem illum, ecce duo viri astite-
 runt juxta illos in vestibus albis,
 waren, vroegen hem, zeggende :
 Heere! gaat gij in dezen tijd¹ het
 koninkrijk voor Israël herstellen²? * Doch hij zeide tot hen :
 7 Het komt u niet toe³ tijden of
 stonden te weten, die de Vader
 in zijne eigenemagt gesteld heeft:
 * maar gij zult kracht ontvan-
 8 gen⁴ als de heilige Geest over u
 zal gekomen zijn, en gij zult mij
 getuigen zijn⁵ in Jerusalem⁶, en
 in gansch Judea, en Samarië, en
 tot aan het uiteinde der aarde.
 * En toen hij dit gezegd had,
 9 werd hij opgeheven, terwijl zij
 het aanzagen : en eene wolk nam
 hem weg uit hunne oogen⁷. * En
 10 als zij op hem staroogden⁸ ter-
 wijl hij ten hemel voer, zie zoo
 stonden er bij hen twee mannen

¹) in dezen tijd, de tijd waarvan zoo even (vs 5) gesproken is.

²) De zin is: Gaat gij in deze dagen den troon van David herstellen en het ver-
 vallen koninkrijk wederom oprigten voor de Israëlitische natie? — Men ziet uit
 deze vraag, dat zelfs Jesus' Apostelen toenmaals nog met hunne tijd- en volksge-
 noten zich valschelijk voorstelden, dat de beloofde Messias een wereldsch koning-
 rijk zou stichten en zóó, in den *eigenlijken* zin des woords, den troon van David
 zijnen Vader zoude herstellen. Vgl. Mt 20, 20, 21. Lk 24, 21.

³) *Het komt u niet toe*, enz. Jesus' antwoord aan zijne leerlingen laat in het midden
 of hij werkelijk ooit zoodanig een koninkrijk, als zij verwachtten, zoude oprigten.
 Hij wijst hunne vraag af als niet betamende, dewijl zij vroegen naar dingen, die
 hen niet aangingen. Wanneer de heilige Geest op hen zou gekomen zijn en hun
de gansche waarheid zoude leeren. (Jo 16, 13), dan zou ook het verkeerde denkbeeld
 dat zij nog hadden aangaande den aard van het door den Messias op te rigten
 koninkrijk weldra verdwijnen voor het juiste begrip van het Godsrijk op aarde.

⁴) *kracht* ontvangen, bovennatuurlijke kracht, *kracht uit den hooge* (Lk 24, 49)
 d. i. goddelijke kracht, die hen in staat zoude stellen om hunne Apostolische bedie-
 ning aan te vangen en uit te oefenen. Die goddelijke kracht is hun verleend, toen
 zij op den Pinksterdag *zijn vervuld geworden van den heiligen Geest*. Zie 2, 4, en de
 aanteekening.

⁵) *mij (mijne) getuigen zijn*: getuigen van zijne verrijzenis en van alles wat hij geleerd
 en gedaan had. Vgl. 1, 22; 2, 24; 3, 15; 4, 10, 33; 5, 30; 10, 38—43. Mt 28, 19, 20.
 Mk 26, 15—20.

⁶) *in Jerusalem*, enz. Zij moesten hunne prediking te Jerusalem aanvangen, haar
 voortzetten in gansch Judea en Samarië, en daarna uitbreiden over de geheele
 aarde. Vgl. Lk 24, 47. Mk 16, 15. Mt 28, 19

⁷) Jesus werd voor de oogen zijner Apostelen van de aarde *opgeheven*, terwijl hij
 hen zegende (Lk 24, 51). Zij oogden hem na, terwijl hij al hooger en hooger zich
 verhief, totdat eindelijk eene wolk hem opnam en, hem omgevende, aan hun gezigt
 ontrok.

⁸) Volgens den Griekschen tekst luidt het hier zoo: *En als zij, terwijl hij heenging,*
op den hemel staarden, enz.

11 * qui et dixerunt : Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet quem admodum vidistis eum euntem in cælum.

12 * Tunc reversi sunt Jerosolymam a monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, 13 sabbati habens iter. * Et cum introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus, et Joannes, Jacobus, et Andreas, Philippus, et Thomas, Bartholomæus, et Matthæus, Jacobus Alphæi, et Simon Zelotes, et 14 Judas Jacobi. * hi omnes erant perseverantes unanimiter in ora-

in witte kleederen¹, * die ook 11 zeiden: Mannen van Galilea! wat staat gij naar den hemel te zien? Deze Jesus, die van u is opgenomen in den hemel, zal alzóó komen gelijk gij hem hebt zien heengaan naar den hemel.

* Toen keerden zij naar Jeru- 12 salem terug van den berg, genaamd de Olijfberg, die nabij Jerusalem is², eene sabbathsreize van daar³. * En toen zij 13 ingekomen waren, gingen zij op het bovenhuis waar zij hun verblijf hadden⁴, *namelijk* Petrus, en Joannes, Jakobus, en Andreas, Philippus, en Thomas, Bartholomeüs, en Mattheüs, Jakobus Alpheüs' zoon, en Simon de IJve- raar, en Judas de broeder van Jakobus⁵. * deze allen waren 14 eendragtiglyk volhardende in het gebed met *eenige* vrouwen⁶, en

1) Twee engelen in menschenlijke gedaante, verschenen hier plotseling aan de Apostelen, en spraken hun ook toe, zeggende: Wat staat gij hier nog langer op den hemel te staren, nu Jesus aan uw oog onttrokken is, en gij hem niet meer zien kunt? Doch *deze Jesus, die thans van u weg- en opgenomen is in den hemel*, en gezeten is aan rechterhand Gods (Mk 16, 19), die Jesus zal eens alzóó, op eene wolk, van den hemel komen, gelijk gij hem op eene wolk hebt zien heengaan naar den hemel. — Jesus' komen moet hier verstaan worden van zijne wederkomst om het laatste oordeel te houden, even als in I Kor 4, 5; 11, 26. Apoc 1, 7; vgl. Mt 24, 30.

2) Zie noot 1 op bladz. 570, 1ste Deel.

3) Naar de voorschriften van dien tijd, mogt geen Israëliet op den sabbathdag verder gaan dan 2000 ellen buiten de grenzen zijner woonplaats. Van daar de benaming van *sabbaths-reize*, of *sabbaths-weg*, welk laatste hier in den Griekschen tekst staat. De Olijfberg lag dan op ongeveer 2000 ellen afstands van Jerusalem verwijderd.

4) *En toen zij de stad ingekomen waren, gingen zij op naar het bovenhuis, waar zij dezer dagen hun verblijf hadden.* Men verbeelde zich een oostersch bovenhuis uit meer dan een vertrek bestaande, met deuren, door welke men gelijkvloers uitkomt op eene overdekte gaanderij, die op de binnenplaats van het gebouw uitziet. Van de binnenplaats ging men langs eenen trap op naar die gaanderij. — De bovenste verdieping van een gebouw werd bij de Romeinen ook door het woord *cœnaculum* beteekend. — De Vulgaat leest hier: *Et cum introissent in cœnaculum, adscenderunt, etc.*, maar wij houden, dat hier eene drukfout is in de *interpunctie*, en hebben zóó gelezen: *Et cum introissent, in cœnaculum adscenderunt, enz.*

5) Men vergelijkte voor deze naamlijst der Apostelen het aangeteekende op Mt 10, 2—4. Mk 3, 16—19. Lk 6, 14—16.

6) *met eenige vrouwen.* Men denke hier aan die godsdienstige vrouwen, van welke Mt (27, 55, 56) gewaagt, en aan harer gelijken.

tione cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus ejus.

- 15 * In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, fere centum viginti.)
 16 * Viri fratres, oportet impleri Scripturam, quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum : (Ps
 17 40, 10. Jo 13, 18.) * qui connumeratus erat in nobis, et sortitus est sortem ministerii hujus.
 18 * Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, et suspensus crepuit medius: et diffusa

Maria de moeder van Jesus¹, en met zijne broeders².

- * In die dagen³ stond Petrus op⁴ in het midden der broederen⁵ (eene schare was er bijeen van omtrent honderd en twintig menschen.) en hij zeide : * Mannen broeders⁶! de Schrift moet vervuld worden⁷, welke de heilige Geest door den mond van David voorzegd heeft⁸ aangaande Judas, die van hen welke Jesus gevangen namen, de geleidsman was⁹ : * die mede tot ons getal behoorde¹⁰, en het lot dezer bediening¹¹ verkregen had. * Deze mensch nu¹² verwoef een akker van het loon zijner ongeregtheid¹³, en toen hij zich verhangen

1) Eershalve wordt de allerheiligste Moeder-maagd afzonderlijk en met name genoemd.

2) met zijne (Jesus') broeders, dat is, met zijne bloedverwanten. Zie noot 6 op blad. 239, 1ste Deel.

3) in die dagen, op één van die dagen, die verliepen tusschen Jesus' hemelvaart en het Pinksterfeest.

4) in zijne hoedanigheid van oppersten herder der kudde van Jesus. Jo 21, 15—17.

5) in het midden der broederen, dat is, der leerlingen van Jesus. Men denke hier bijeen vergaderd, waarschijnlijk op dat bovenhuis (vs 13), eerst de Apostelen, voorts een aantal van die twee en zeventig leerlingen, die wij kennen uit het Evangelie van Lk (10, 1), en nog eenige andere uit de geloovigen van Jerusalem: allen te zamen eene schare van ongeveer honderd en twintig personen.

6) Mannen-broeders! Eene deftiger en plegtiger aanspraak dan het eenvoudige: Broeders! — Paulus heeft die aanspraak: Mannen broeders! meermalen gebezigd. Zie Hand 13, 26; 15, 7, 13; 22, 1, en elders.

7) de Schrift, de prophetische Schrift of Voorzegging, aangehaald in vs 20, moet vervuld worden; want Gods woord kan niet falen. — In plaats van moet hebben hier bijna al de Grieksche handschriften moest.

8) Over de goddelijke ingeving der heilige Schriften van het Oude Verbond in het algemeen, spreekt Petrus in zijnen tweeden zendbrief, 1, 21.

9) Zie Mt 26, 47. Jo 13, 3.

10) Zie Lk 6, 13—16.

11) De bediening van het Apostel-ambt was ook zijn deel geworden.

12) Deze mensch nu, enz. Het schijnt wel, dat dit vers en het volgende moeten aangezien worden voor eene historische parenthees van Lukas, die, dewijl hier sprake was van Judas, van deze gelegenheid heeft willen gebruik maken, om Theophilus het rampzalig uiteinde van Judas te doen kennen.

13) Judas verwoef een akker van het loon zijner ongeregtheid in dien zin, dat voor die dertig zilverlingen, het loon van Judas verraad, door de Opperpriesters een akker werd aangekocht tot eene begraafplaats voor de vreemdelingen, die te Jerusalem kwamen te sterven. Zoo werd dan die akker de akker van Judas, omdat de koop

sunt omnia viscera ejus. (*Mt* 19 27, 7.) * Et notum factum est omnibushabitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, lingua eorum, Haceldama, hoc est, 19 ager sanguinis. * Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, et non sit qui inhabitet in ea: (*Ps* 20 68, 26.) et episcopatum ejus accipiat alter. (*Ps* 21 108, 8.) * Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus, 22 * incipiens a baptisate Joannis usque in diem, qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum 23 ex istis. * Et statuerunt duos, had¹ is hij doormidden geborsten: en zijn al zijne ingewanden uitgestort. * En het is bekend geworden aan allen die te Jerusalem woonden², zoodat die akker in hunne taal³ genoemd werd Hakeldama, dat is, de bloedakker. * Er staat namelijk geschreven⁴ in het boek der Psalmen: Hun verblijf worde woest, en niemand zij er die daarin woone! en een ander ontvangte zijn overheidsambt. * Er moet dan⁵ van die mannen, die met ons vergaderden al den tijd, dat de Heere Jesus onder ons in- en uitging⁶, * van den doop van Joannes⁷ te beginnen tot op den dag, dat hij van ons werd opgenomen, er moet één hunner met ons getuige worden van zijne verrijzenis⁸. * En zij stelden er

daarvan betaald werd met het bloedgeld door Judas verdiend. Zie *Mt* 27, 3—8. Of moet men het misschien zoo verstaan, dat Judas zelf de eerste vreemdeeling geweest is, welke op dien akker begraven werd?

1) *en toen hij zich verhangen had*. Vgl. *Mt* 27, 5. In den Griekschcn tekst leest men hier: *voorover gevallen zijnde, is hij doormidden geborsten*, enz. Nadat die wanhopige zondaar zich verhangen had, zal zijn ligchaam, uit welke oorzaak dan ook, misschien door het breken van den strop, voorover neêrgevallen, door dien val zijn opengeborsten, zoodat de ingewanden werden uitgestort.

2) Met welk geld die begraafplaats voor de vreemdeelingen was aangekocht, dit werd spoedig aan al de inwoners van Jerusalem bekend; en van daar kwam het, dat het volk aan die begraafplaats den naam gaf van *Hakeldama*, dit is gezegd: *de Bloedakker*.

3) *in hunne taal*, in de toenmalige landtaal van Palestina. Men mag die taal de Arameesche noemen. Vgl. noot 2 op bladz. 668, 1ste Deel.

4) *er staat geschreven*, enz. Hier haalt Petrus nu de voorzegging aan, welke hij in vs 16 bedoelde. Zij is genomen, gedeeltelijk uit *Ps* 68, 26, gedeeltelijk uit *Ps* 108, 8; beide zijn tjjpsch-prophetische Psalmen. Zie mijnen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad. h. l.).

5) *Er moet dan*. De zin is: Ingevolge van dit prophetisch woord: *Een ander ontvangte zijn overheidsambt*, moet er van die mannen, die met ons vergaderden, die in ons gezelschap waren, enz.

6) *onder ons in- en uitging*, d. i. onder ons verkeerde en met ons op- en neêrging.

7) van den tijd af, dat Joannes zijnen boetdoop bediende. — Kortcn tijd nadat Joannes, de Voorlooper van den Messias, was opgetreden, begon ook de Zaligmaker der wereld zijn openbaar leven, en maakte leerlingen; uit welke hij er sommige uitkoos, die hem bestendig moesten volgen, en die daardoor oor- en ooggetuigen werden van alles wat hij deed en leerde.

8) Petrus, als de opperste Herder van Jesus' kudde, verklaart, dat de plaats van

Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus : et Mathiam. * Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum * accipere locum ministerii hujus, et apostolatus, de quo prævaticatus est Judas ut abiret in locum suum. * Et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Mathiam, et annumeratus est cum undecim Apostolis.

twee¹, Joseph, Barsabas geheeten, die bijgenaamd werd Justus: en Matthias. * En zij baden² en zeiden: Gij Heere³, die aller harten kent, wijs uit deze twee ééne aan, diengij verkoren hebt * om de plaats te ontvangen van dit ambt, en Apostelschap⁴, waar Judas van afgeweken is om heen te gaan naar zijne plaats⁵. * En zij gaven voor hen loten⁶, en het lot viel op Matthias, en hij werd bij de elf Apostelen bijgerekend⁷.

Judas moet vervuld worden door het aanstellen van een nieuwen Apostel. Hij bepaalt ook wat tot die bediening vereischt wordt, en wil dat iemand gekozen worde die gedurende al den tijd van Jesus' openbaar leven, en ook na zijne verrijzenis met hem hebbe omgegaan, ten einde met de elven (*met ons*) als getuige te kunnen optreden van zijne verrijzenis.

¹) *en zij stelden er twee*. Wie stelden? Waarschijnlijk Petrus' mede-Apostelen; want zijne laatste woorden (vs 21, 22), ofschoon tot allen gesproken, waren toch bijzonderlijk tot hen gerigt. Petrus zal hun de keuze gelaten hebben, om die dan door zijn gezag te bekrachtigen. Doch in plaats van eenen stelden zij er twee voor, Barsabas en Matthias; waarschijnlijk wel, omdat de gevoelens der kiezers tusschen deze twee verdeeld waren.

²) *en zij*, de Apostelen, *baden*, terwijl Petrus voorbad, als wel te denken is.

³) *Gij, Heere*, enz. Het gebed is gerigt tot den verheerlijker, Jesus, den God-mensch Jesus-Christus, het Hoofd der Kerk, *welke hij zich verworven heeft, door zijn eigen bloed* (Hand 20, 28); tot hem, *die nieren en harten doorvorscht* (Apoc 2, 22. Jo 2, 25.) En zij bidden hem, dat hij zelf wille beslissen, wien van beiden hij tot het Apostelambt heeft uitverkoren.

⁴) *De plaats van dit ambt en Apostelschap* is gezegd voor: *de plaats van dit Apostelambt*. Ééne zaak is hier uitgedrukt door twee woorden, waarvan het laatste in plaats van den Genitivus staat. Men kan niet vertalen: *van dit ambt en dit Apostelschap*, omdat in den Griekschen tekst het artikel voor *Apostelschap* niet herhaald is.

⁵) *naar zijne plaats*. De Apostel bedoelt de plaats der verdoemden, welke Judas door eigen schuld tot zijne plaats gemaakt had.

⁶) *En zij gaven voor hen loten*. Wij begrijpen dit zóó: zij maakten twee lotbriefjes, schreven op het eene den naam van Barsabas, op het andere dien van Matthias, en wierpen ze in eene urn, met de bepaling, dat hij wiens naam uit de urn kwam, zou gehouden worden voor den Apostel, dien de Heer had uitverkoren.

⁷) *bij de elf Apostelen bijgerekend*, omdat hij gold voor den twaalfden.

TWEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Den tienden dag na Jesus' hemelvaart, op welken dag het Pinksterfeest der Joden inviel, geschiedt de beloofde uitstorting des heiligen Geestes, onder een zichtbaar teeken, vs 1—3. Vervuld van zijne gaven, verkondigen de Apostelen aan eene zaamgevoelde menigte van grootendeels uitlandsche Israëlieten Gods heerlijke werken, en zij doen dit in allerlei vreemde en nooit door hen geleerde talen; iets, waarover de meeste der aanwezenden verbaasd staan, terwijl sommigen van hen daarmede den spot drijven, vs 4—13. Petrus wederlegt die spotters, en leert tegelijk dat, 't geen hier geschiedde, eene vervulling was der prophetie van Joël aangaande de uitstorting des heiligen Geestes in de dagen van den Messias; en voortgaande in zijne redevoering, verkondigt hij zijnen toehoorderen, dat Jesus van Nazareth, de Godsgezant en lang beloofde Messias, dien zij miskend en gekruisigd hadden, maar die door God van de dooden was opgewekt, gelijk de propheet David het voorzgd had, dat deze Jesus, thans verheerlijkt en gezeten aan de rechterhand Gods, van daar den heiligen Geest met zijne gaven had uitgestort, vs 14—36. Petrus' toehoorders zijn door zijne prediking zeer getroffen; hij vermaant hen tot berouw en geloof in Jesus Christus, en omtrent drie duizend zielen worden op dien dag aan Jesus' Kerk toegevoegd, vs 37—41. Godsdienst, zeden, bloei en aanwas der Christelijke gemeente van Jerusalem, vs 42—47.

1 * Et cum complerentur dies
 2 Pentecostes, erant omnes pariter
 3 in eodem loco : * et factus est
 repente de cælo sonus, tamquam
 advenientis spiritus vehementis,
 et replevit totam domum ubi
 erant sedentes. * Et apparuerunt

* En toen de dagen van het
 Pinksterfeest vervuld werden¹,
 waren zij allen² te zamen op
 dezelfde plaats³: * en plotseling⁴
 ontstond er uit den hemel⁴ een
 geluid, als van een aankomenden
 hevigen wind⁵, en vervulde heel
 het huis waar zij gezeten waren.
 * Ener verschenen hun verdeelde³

1) Naar het Grieksch: *Toen de dag van het Pinksterfeest vervuld werd.* De zin van de Vulgaat is gelijk die van den Griekschten tekst: *Op den Pinksterdag.* Op den vijftigsten dag na den eersten Paaschdag vierden de Joden het tweede van hunne drie groote jaarlijksche feesten (zie noot 1 op bladz. 332, 1ste Deel) in Dt 16, 10 het *feest der weken* genoemd, omdat het zeven weken na Paschen inviel. Bij de geschiedschrijver Flavius Josephus draagt dit feest den naam van *Pentêkostê*, gelijk alreeds in het boek Tobias (2, 1) en in II Makk 12, 32; en zoo heet het ook hier, en 20, 16. Van dit *Pentêkostê* komt het woord *Pinksteren*, waarmede de Christenheid het feest beteekent, waarop zij de gedachtenis viert der uitstorting van den heiligen Geest, welke plaats had op den tienden dag na Jesus' hemelvaart, den vijftigsten na zijne glorierijke verrijzenis.

2) *allen*, t. w. de Apostelen en de overige volgelingen van Jesus, zoovelen er zich toen in Jerusalem bevonden.

3) hoogstwaarschijnlijk op die plaats, waarvan in 1, 13 gesproken is.

4) *uit den hemel*, uit den wolkenhemel, uit de bovenlucht, de lucht boven onzen dampkring.

5) *een geluid, als van een*, enz. Dit geluid, dat men vergelijken kon bij het gedruisch van een aanrukkenden hevigen wind, *vervulde heel het huis*: overal, heel het huis door, waar zij zich bevonden, deed dit geluid zich hooren.

illis dispertitæ linguæ tamquam
 4 ignis, seditque supra singulos
 eorum : * et repleti sunt omnes
 Spiritu sancto, et cœperunt loqui
 variis linguis, prout Spiritus
 sanctus dabat eloqui illis. (*Mt*
 3, 11. *Mc* 1, 8. *Lc* 3, 16. *Joh* 7,
 39. *Sup* 1, 8. *Inf* 11, 16 ; 19, 6.)
 5 * Erant autem in Jerusalem
 habitantes Judæi, viri religiosi
 ex omni natione, quæ sub cælo
 6 est. * Facta autem hac voce,
 convenit multitudo, et mente
 confusa est, quoniam audiebat
 unusquisque lingua sua illos lo-
 7 quentes. * Stupebant autem om-
 nes, et mirabantur, dicentes :
 Nonne ecce omnes isti, qui lo-
 8 quuntur, Galilæi sunt, * et quo-
 modo nos audivimus unusquis-
 que linguam nostram, in qua
 9 nati sumus ? * Parthi, et Medi,
 et Ælamitæ, et qui habitant

tongen¹ als van vuur, en op een
 iegelijk van hen zette zich eene
 4 neder² : * en zij werden allen
 met den heiligen Geest vervuld,
 en begonnen te spreken in ver-
 schillende talen³, naar dat de heil-
 ige Geest hun gaf uit te spreken.
 * Te Jerusalem nu waren Joden
 woonachtig, godvruchtige man-
 5 nen uit alle volken onder den
 hemel⁴. * Toen dan dit geluid⁵
 6 geschied was, liep de menigte
 zamen, en zij werden in hun
 gemoed onthutst⁶, omdat een
 iegelijk hen hoorde spreken in
 zijne eigene taal. * En zij waren
 7 allen verbaasd, en zij verwon-
 derden zich, zeggende : Zie zijn
 niet alle dezen, die daar spreken,
 Galileërs, * en hoe hoorden wij
 8 dan een iegelijk onze taal, waarin
 wij geboren zijn?⁷ * Parthers, en 9

1) *verdeelde tongen als van vuur*. Men verbeelde zich eene verzameling van *verdeelde* of van elkander afgescheidene figuurtjes, in haren uiterlijken vorm naar tongen, en in kleur en beweging naar kleine vlammen gelijkende. En men zou gezegd hebben dat het tongen van eigenlijk vuur waren ; maar het was niet zoo : het waren tongen *als van vuur*.

2) *zette zich eene neder*. Elk eene van die verscheidene tongen ging zich op het hoofd van één der aanwezigen als nederzetten. In 't eerst, naar het schijnt, hadden die tongen zich bij elkander en als tot één bussel vereenigd aan hunne oogen vertoond.

3) *spreken in verschillende talen*. Zie over de genade-gave der zoogenoemde *glossolalie* het aangeteekende op I Kor 12, 10.

4) Destijds en veel vroeger alreeds waren de Joden genoegzaam door alle landen der toen bekende wereld verspreid. Van die Joden nu, uit vreemde landen geboortig, waren er, die zich uit godsdienstigheid voor langer of korter tijd te Jerusalem met der woon gevestigd hadden. *Uit alle volken onder den hemel* is een hyperbolisch gezegde. Uit wat al vreemde landen zulke *godvruchtige mannen* afkomstig waren, kan men uit vs 9—11 gedeeltelijk opmaken.

5) Het *geluid*, waarvan in vs 2 gesproken is. Dit loeiend windgeluid was ook buiten het vergaderhuis der geloovigen (vs. 1) op de straten vernomen geworden ; en nu stroomde alles heen naar de plaats, van waar dit geluid zich had doen hooren.

6) *en zij werden in hun gemoed onthutst*, die zaamgevloeide menigte, waaronder ook een aantal Joden uit vreemde landen zich bevonden (vs 8—11). De reden dier verslagenheid was, *omdat een iegelijk van die vreemdelingen in zijne eigene taal*, in zijne moedertaal, *hen hoorde spreken*. Zij wisten zeer goed, dat allen die daar spraken Galileërs waren, en nu hoorden zij ze spreken niet in 't Galileesch, maar in allerlei vreemde nooit door hen geleerde talen en tongvallen.

7) *onze taal, waarin wij geboren zijn*, d. i. onze moedertaal, de taal, die gesproken wordt in het land, waar wij geboren zijn.

Mesopotamiam, Judæam, et Cappadociam, Pontum, et Asi-
 10 am, * Phrygiam, et Pamphy-
 liam, Ægyptum, et partes
 11 Libyæ, quæ est circa Cyrenen,
 et advenæ Romani, * Judæi quo-
 que, et Proselyti, Cretes, et Ara-
 bes: audivimus eos loquentes
 nostris linguis magnalia Dei.
 12 * Stupebant autem omnes, et
 mirabantur ad invicem dicentes: Meders¹, en Elamieten, en inwo-
 ners van Mesopotamië, van Ju-
 dea², en Kappadocië, van Pontus,
 en Azië³, * van Phrygië, en Pam-
 10 phylie⁴, van Egypte, ende streken
 van Libyë, by Cyrene⁵, en vreem-
 delingen uit Rome⁶, * zoo Joden, 11
 als Proselieten⁷, Kreeters, en Ara-
 bieren⁸: — wij hoorden hen in
 onze talen de groote werken
 Gods verkondigen⁹. * En allen 12
 stonden verbaasd, en waren ver-
 wonderd en zij zeiden tot elkan-

1) *Parthers, en Meders, en Elamieten* of bewoners van Elymias, dat aan den Perzischen zeeboezem gelegen was. De moedertaal van deze drie volken was het Perzisch, of eene aan het Perzisch naauw verwante taal.

2) *inwoners van Mesopotamië, van Judea*. Destijds was het Joodsche land verdeeld in drie gewesten: Judea, Samarië en Galilea. Mesopotamië is de landstreek *tusschen de twee rivieren*, den Tiger en den Euphraat, gelegen. De taal nu, welke toen ter tijd in Judea gesproken werd, kwam in den grond overeen met die van Mesopotamië, meer nog met de spraak van Galilea: en men mag aan de taal dier drie gewesten den algemeenen naam geven van Arameesch, dat aan het Hebreeuwsch verwant is, gelijk ongeveer het Italiaansch aan het Fransch, of de Deensche taal aan de Zweedsche, of ons Nederduitsch aan het Hoogduitsch; nogtans had het Arameesch in Galilea zijn bijzonder taaleigen en zijne bijzondere uitspraak; en geen Galileër sprak 't Arameesch zóó, gelijk men gewoon was, hetzij in Judea, hetzij in Mesopotamië te spreken.

3) *inwoners... van Kappadocië, van Pontus*, twee landschappen van Klein-Azië. Door het *Azië*, hier vervolgens genoemd, schijnt alleen het westelijk gedeelte van Klein-Azië verstaan te moeten worden, namelijk het zoogenaamde *Asia proconsularis*, waartoe Mysië, Karië en Lydië behoorden. *Phrygië* en *Pamphylie*, die thans volgen, waren insgelijks twee landschappen van Klein-Azië. In al de hier genoemde oorden nu, was de algemeene volkstaal destijds een meer of minder zuiver Grieksch, van landstreek tot landstreek wederom verschillend, en nergens overeenkomend met het eigenaardige Joodsche Grieksch, gelijk dat toen in Palestina gesproken werd door Israëlieten uit Judea, Samarië, of Galilea geboortig.

4) *van Phrygië, en Pamphylie*. Zie de vorige noot.

5) *van Egypte*. De landtaal van Egypte was het Koptisch; doch ook een eigenaardig Grieksch was destijds aldaar als volkstaal, ook onder de Joden, zeer gemeen. Hetzelfde schijnt gezegd te moeten worden van de *streken van Libyë* dat bij *Cyrene* lag, waarmede het dusgenaamde *Cyrenaïsch Libyë* beteekend wordt.

6) *vreemdelingen uit Rome*, Romeinsche Joden, die zonder met der woon in Jerusalem gevestigd te zijn, zich thans aldaar ophielden, waarschijnlijk bij gelegenheid der hooge feesten van Paschen en Pinkster.

7) *zoo Joden, geboren Joden, als Proselieten*, dezulken, die van heidensche ouders afkomstig, de Joodsche godsdienst hadden aangenomen en zóó *Joden geworden* waren.

8) *Kreeters en Arabieren*. De inwoners van het eiland Kreta, thans *Kandia* genoemd, hadden destijds het Grieksch voor landtaal; en de Arabieren spraken hun Arabisch.

9) *wij hoorden*, (naar het Grieksch: *wij hooren*) *hen*, die Galileërs (vs 7), *in onze talen*, elk onzer in zijne taal, *verkondigen de groote werken Gods*. Deze werken waren als de stof hunner vertoogen, en men mag hier bepaaldelijk denken aan het goddelijk werk der Verlossing door den Heere Jesus volbragt.

13 Quidnam vult hoc esse? * Alii
autem irridentes dicebant: Quia
musto pleni sunt isti.

14 * Stans autem Petrus cum
undecim levavit vocem suam, et
locutus est eis: Viri Judæi, et
qui habitatis Jerusalem universi,
15 hoc vobis notum sit, et auribus
percipite verba mea. * Non
enim, sicut vos aestimatis, hi
ebrii sunt, cum sit hora diei
16 tertia: * sed hoc est, quod
dictum est per prophetam Joel:
17 * Et erit in novissimis diebus
(dicit Dominus) effundam de
Spiritu meo super omnem car-

der: Wat mag dit toch wel zijn?¹⁾
* Doch anderen²⁾ zeiden spot-
tende: Die menschen zijn vol
van nieuwen wijn!

* Maar Petrus daar staande³⁾ 14
met de elfen³⁾ verhief zijne stem,
en sprak tot hen: Gij mannen
van Judea, en allen gij inwoners
van Jerusalem⁴⁾, bekend zij u dit,
en opent uwe ooren voor mijne
woorden⁵⁾! * Deze menschen⁶⁾ 15
toch zijn niet dronken, gelijk gij
vermoedt, want het is *eerst* de
derde ure van den dag⁷⁾: * maar 16
dit is het nu, wat gezegd is door
den propheet Joël⁸⁾: * En het 17
zal geschieden in de laat-
ste dagen⁹⁾, zegt de Heer,
dat ik van mijnen Geest zal

1) *Wat wil dit toch beduiden?* Zij gaven hiermede te kennen, dat zij niet wisten wat zij denken moesten van 't geen zij hier hoorden en zagen.

2) *Anderen*, waarschijnlijk Jerusalemsche Joden, daarbij tegenwoordig, en ligtzinnige menschen. Deze dreven om die talen en tongvallen, welke zij hier hoorden spreken en niet verstonden, met de Apostelen den spot, hen houdende voor beschonken menschen, die hier in hunne dronkenschap allerlei brabbeltaal uitstoegeu.

3) *Petrus daar staande*, thans optredende *met de elfen*, neemt als het Hoofd der Apostelen het woord, om zich en zijne mede-Apostelen tegen die lastering (vs 13) te verdedigen en den aanwezenden het Evangelie des heils te verkondigen.

4) Met deze toespraak is zoo veel gezegd als: In- en uitlandsche Joden!

5) Door dezen aanhef geeft Petrus den aanwezenden te kennen, dat hij iets gewigtigs te zeggen heeft, en verzoekt van hen daarvoor aandachtige ooren. En nu volgt terstond in 't kort den inhoud van Petrus' redevoering; want dat hij bij die gelegenheid meer gesproken heeft dan hier (vs 15—39) staat opgeteekend, blijkt duidelijk genoeg uit vs 40.

6) *Deze menschen*. Petrus doelt op zijne mede-Apostelen. Van zich zelve spreekt hij niet; zijne redevoering zou genoeg voor hem getuigen, en de ongerijmdheid aantoonen van hunne ligtvaardige beschuldiging.

7) *de derde ure van den dag*, dat is, volgens onze wijze van uurtelling, om negen uren des ochtends. Zie noot 3, bl. 129, 1ste Deel. Vóór de derde ure (de ure van het morgen-offer in den Tempel en van het morgengebed), bijzonderlijk als het een feestdag was, nam geen Israëliet eenige spijs of drank. Het was derhalve reeds daarom iets ongerijmds, menschen van een onbesproken gedrag, gelijk de Apostelen waren, op deze uur des dags van dronkenschap te beschuldigen.

8) De zin is: *Dit*, wat u verbaast en door sommigen uwer in hunne ligtzinnigheid aan dronkenschap wordt toegeschreven, *dit is* de vervulling eener voorzegging van den propheet Joël. De Apostel haalt vervolgens die prophete van Joël aan, en bijna met de woorden van dien propheet. Vgl. Joël 2, 28—32.

9) *in de laatste dagen*. Door deze uitdrukking wordt hier elders het tijdvak van den Messias aangeduid, d. i. geheel de *laatste* werelds-tydkring, die gesloten zal worden door de voleinding der wereld. In Joël leest men *daarna*: doch Petrus zegt daarvoor *in de laatste dagen*, den zin van het woord *daarna* verklarende.

nem: et prophetabunt filii vestri, et filiae vestrae, et juvenes vestri visiones videbunt, et seniores vestri somnia somniabunt. (Is 44, 3. Joël 2, 28.)* Et quidem super servos meos, et super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, et prophetabunt: * et dabo prodigia in caelo sur-

uitstorten¹ over alle vleesch²: en uwe zonen, en uwe dochteren zullen propheteren³, en uwe jongelingen zullen gezigten zien, en uwe ouden zullen droomen droomen. * En ook over mijne dienstknechten, en over mijne dienstmaagden zal ik in die dagen van mijnen Geest uitstorten, en zij zullen propheteren: * en

¹) ik zal uitstorten van mijnen Geest, enz. De propheet Joël voorzeide, en wel naar den letterlijken zin zijner woorden, eene algemeene uitstorting van den heiligen Geest en zijne gaven, eene uitstorting, welke plaats zoude hebben in de laatste dagen, d. i. in de tijden van den Messias. En Petrus, *vervuld van den heiligen Geest* (Hand 2, 4), verklaarde hier in zijne plegtige redevoering tot het volk, dat de tijd der vervulling van deze prophete thans gekomen was. Het verkondigen van Gods groote werken door *deze menschen* (vs 15), zijne mede-Apostelen, in allerlei vreemde en nooit door hen aangeleerde talen en tongvallen, was eene van die menigvulige gaven des heiligen Geestes, van welke Joël de toekomstige mededeeling voorzien had, eene voorzegging, van welker aanvankelijke vervulling die zaamgevloede menigte thans oor- en ooggetuige geweest was. De Apostel verkondigt hun vervolgens, dat het de Heere Jesus was, de van de dood verrezene en verheerlijkte Jesus, die zijnen leerlingen den heiligen Geest had toegezegd, en thans, volgens zijne belofte, ook geschonken had (vs 33; vgl. Jo 14, 16, 17, 26; 16, 7—15. Lk 24, 49. Hand 1, 5, 8). Hij besluit zijne redevoering met zijnen toehoorderen te verklaren, dat Joëls voorzegging ook hen aanging; en dat ook zij, wilden zij boete doen en zich laten doopen, de gave des heiligen Geestes zouden ontvangen. Zie vs 38, volg.

²) over alle vleesch, enz. Joëls voorzegging betrof *gansch* Israël, zonder onderscheid van rang en stand, geslacht of jaren. Deze algemeenheid wordt hier uitgedrukt door de Hebreuwsche zegswijze: *over alle vleesch*; en al wat terstond hierop volgt: *en uwe zonen, en uwe dochteren... uitstorten*, is eene nadere verklaring van die algemeenheid. Voorts dient nog aangemerkt, dat het *zullen propheteren*, ofschoon hier bepaaldelijk aan Israëls geloovige zonen en dochteren, toegeschreven, toch, naar den zin der godspraak, eveneens ook zijne jongelingen, en zijne ouden, en zijne dienstknechten, en zijne dienstmaagden betreft. Hetzelfde zij gezegd aangaande het *gezigten zien*, en het *droomen droomen*. Men moet dan Joëls woorden in den algemeenen zin opvatten, als hadde hij geschreven: *Uwe zonen, en uwe dochteren, uwe jongelingen, en uwe ouden, uwe dienstknechten, en uwe dienstmaagden, zij zullen propheteren, en gezigten zien, en droomen droomen*. Vgl. onzen Latijnschen Commentarius in Act. Ap. ad h. l.

³) *propheteren* beteekent in de heilige Schriften, door eene bijzondere ingeving van den heiligen Geest iets verborgens kennen, hetzij dit verleden, tegenwoordig of toekomstig zij; en die bovennatuurlijke kennis werd, onder andere wijzen, ook gegeven door middel van ekstatische *gezigten* en van goddelijke *droomen*. Zie het aangeteekende op Hand 10, 3, 10. In nog ruimer beteekenis word het *propheteren* ook gezegd van dezulken, die onder een bijzonderen invloed en ingeving van den heiligen Geest spreken, bij voorbeeld, een dankgebed uitstortende, of God lovende en, gelijk hier door de Apostelen in allerlei vreemde talen gedaan was, hem verheffende en zijne groote werken verkondigende. Vgl. vs 11.

sum, et signa in terra deorsum,
 sanguinem, et ignem, et vaporem
 20 fumi: * Sol convertetur in tene-
 bras, et luna in sanguinem, ante-
 quam veniat dies Domini magnus
 21 et manifestus. * Et erit: omnis,
 quicumque invocaverit nomen
 Domini, salvus erit. (*Rom 10,*
 22 *13.*) * Viri Israelitæ, audite
 verba hæc: Jesum Nazarenum,
 virum approbatum a Deo in vo-

ik zal wonderen geven¹
 in den hemel boven, en
 teekenen op de aarde be-
 neden, bloed, en vuur, en
 damp van rook: * De zon 20
 zal veranderen in duister-
 nis, en de maan in bloed,
 alvorens de dag des Hee-
 ren komt de groote en
 baarblijkelijke dag. * En 21
 het zal geschieden, dat
 al wie den naam des Hee-
 ren heeft aangeroepen,
 zal behouden worden².
 * Mannen van Israël, hoort deze 22
 woorden! Jesus den Nazarener,
 een man onder u van God goed-
 gekeurd³ door krachten, en won-

1) En ik zal wonderen geven, enz. Die uitstorting van den heiligen Geest zal opgevolgd worden door wonderen en teekenen, die als de voorboden zullen zijn van den dag des Heeren, den grooten en baarblijkelijken dag. -- In den Hebreuwschen tekst heet die dag de groote en schrikbare dag. Maar het Grieksche woord *epiphanês* door Lukas hier gebezigd kan niet door *schrikbaar* of *ontzaggelijk* vertaald worden; *epiphanês* beteekent zooveel als *baarblijkelijk*, en dan ook *aanzienlijk*, *doorluchtig*. Het *manifestus* van de Vulgaat vraagt hier *baarblijkelijk*. Een *baarblijkelijke* dag des Heeren zal hier dan een dag zijn, die zich duidelijk als een oordeelsdag des Heeren, als een dag van goddelijke wraak kenmerkt. En de dag, hier voorzegd, is, naar het gevoelen van verscheidene Schriftuurverklaarders, de dag geweest van Jerusalems verwoesting. Door die wonderen in den hemel boven verstaan wij dan die schrikwekkende verschijnselen in den wolkenhemel, van welke Flavius Josephus gewaagt (de B. J. Lib. 7, Cap. 12). De teekenen op de aarde beneden worden hier bepaaldelijk genoemd *bloed*, *en vuur*, *en damp van rook*, en daarmede zijn aangeduid vreesselijke oorlogsrampen, moord en brand, welk alles Jerusalems verwoesting ook werkelijk is voorafgegaan. En wat de propheet daar nog bijvoegt: *de zon zal veranderen in duisternis, en de maan in bloed*, is eene hyperbolische uitdrukking, waarmede hier, gelijk elders (zie Is 13, 10. Jer 4, 13. Ez 32, 7. Joël 2, 10), buitengewone en verschrikkelijke rampspoeden en onheilen nog eens in 't algemeen worden aangeduid.

2) Aan die vreesselijke onheilen, zegt de propheet, zullen diegenen ontkomen, die alsdan den naam des Heeren hebben aangeroepen, dat is, in den Heere Jesus geloofd hebben; want in dezen zin schijnt Petrus die woorden van den propheet te hebben verstaan, daar hij op de vraag (vs 37) zijner diep getroffen toehoorders: *Wat moeten wij doen?* hun voor antwoord geeft (vs 38): *Hebt berouw en een iegelijk uwer late zich doopen in den naam van Jesus Christus, tot vergiffenis uwer zonden.* Eusebius (H. E. Lib. 3. Cap. 5) en andere oude schrijvers berigten ons, dat korten tijd vóór de belegering van Jerusalem, de Christenen aldaar woonachtig, in gevolge eener goddelijke vermaning de stad verlaten hebben en gevlugt zijn naar Pella, een stadje aan de overzijde der Jordaan gelegen.

3) van God goedgekeurd, enz. Door deze woorden doet Petrus aangaande den persoon van Jesus van Nazareth opmerken, dat diens goddelijke zending ontegensprekelijk was bewezen geworden door krachten, en wonderen, en teekenen, dat is door allerlei wonderwerken, welke God door hem in hun midden gedaan had; en hij beroept zich daarbij op hunne eigene kennis: *ook zij*, even als hij, konden getuigen, dat Jesus de Nazarener al die wonderwerken verrigt had.

bis, virtutibus, et prodigiis, et signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut et vos scitis : * hunc definito consilio, et præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis : * quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. * David enim

deren, en teekenen, welke God door hem in uw midden gedaan heeft, gelijk ook gij wel weet : * dezen *man*¹ toen hij naar Gods bepaalden raad, en voorwetendheid was overgegeven², hebt gij door de handen van goddeloozen aan *het kruis* gehecht en ter dood gebragt : * maar God heeft hem opgewekt³, de smarten der helle ontbindende⁴, naardien het onmogelijk was dat hij door haar wierde vastgehouden⁵. * Want

1) *dezen*, door God zelven als waarachtige Godsgezant verklaarden man, hebt gij door de handen van goddeloozen — door middel van Pilatus en zijne krijgsknechten — aan het kruis gehecht en ter dood gebragt. — In plaats van *affligentes* moet hier in de Vulgaat gelezen worden *affigentes*. Deze drukfout wordt ook door Lukas Brugensis en andere uitleggers aangewezen. *Pro affigentes, quod est, crucifigentes, errore excusum est in exemplari Romano, addita una littera, affligentes, quod est, tribulantes.* Zie *Romanae Correctionis loca insigniora observata a F. Luca Brugensi*, ad h. l.

2) naar Gods bepaalden raad, en voorwetendheid overgegeven, dat is, door God in de magt van de Joden, zijne vijanden, gegeven; want zonder zijne toelating zou hunne ongerechtigheid niets vermogt hebben tegen den Gezalfde des Heeren. En deze overgave in de magt zijner vijanden geschiedde naar Gods bepaalden raad, d. i. in gevolge van het eeuwige raadsbesluit des drieëenigen Gods, dat de Christus eenen geweldigen dood zoude sterven tot verlossing en zaligmaking van het gevallen menschdom; en zij geschiedde, die overgave, naar zijne voorwetendheid, zijnde het den Alwetende van te voren en van alle eeuwigheid bekend, dat de Christus, wierde hij aan de boosheid der Joden bloot gesteld, door hen gewelddadig om het leven zoude gebragt worden. Dat Jesus van Nazareth dan voor het moordgeweld der Joden had ondergedaan, dat was, wil Petrus zeggen, geene reden om te twijfelen, of hij waarlijk die Godsgezant was, voor wien hij zich had uitgegeven, en wiens goddelijke zending tegenprekelijk was bewezen geworden door allerlei wonderwerken, welke God door hem in hun midden gedaan had.

3) God heeft hem opgewekt, enz. Thans verkondigt hij hun Jesus' verrijzenis, waardoor diens goddelijke zending en de waarheid der leer door hem verkondigd op de allertreffendste wijze door God waren betuigd geworden.

4) de smarten der helle ontbindende. In plaats van *der helle* heeft een andere Grieksche lezing van veel gezag *des doods*. Overigens, door het woord *helle* versta men hier niet de eeuwige verblijfplaats der verdoemden, maar die verblijfplaats van de zielen der afgestorven regtvaardigen, waarvan wij in noot 4 op bladz. 432 (1ste Deel) gesproken hebben. Voorts dient nog aangemerkt, dat het Grieksche woord *ôdines*, hier door Lukas gebruikt en in de Vulgaat door *dolores* (smarten) overgezet, in de Grieksche vertaling van het Oude Testament ook wel gebezigd is, waar in het Hebreeuwsch een woord staat hetwelk de beteekenis heeft van *banden* of *strikken*, bijv. Ps 17, (Hebr 18), 6. Wij kunnen dan het woord *ôdines* op deze plaats der *Handelingen* door banden verklaren. De zin is dan : God heeft hem opgewekt, na de banden des doods of der helle (der onderwereld), welke hem als gebonden hielden, ontbonden te hebben. Wil men de *smarten des doods* of *der helle* lezen, dan versta men daardoor enkelijk *den dood* of *de helle* zelve; want Jesus heeft na zijnen dood geenerlei smarten geleden.

5) naardien het onmogelijk was, dat hij door haar, d. i. dat hij in de magt der helle of

dicit in eum : Providebam Dominum in conspectu meo semper : quoniam a dextris est mihi ne commovear : (Ps 15, 8)

26 * Propter hoc lætatum est cor meum, et exultavit lingua mea, insuper et caro mea requiescet

27 in spe : * Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum

28 videre corruptionem. * Notas mihi fecisti vias vitæ : et replebis me jucunditate cum facie

David zegt op hem¹ : Ik zag naar den Heer altijd mij voor oogen² : want hij is aan mijne regterzijde opdat ik niet wankele³ :

* Daarom verblijdde zich mijn hart, en juichte mijne tong⁴, ja ook mijn vleesch zal rusten in hope⁵ : * Want gij zult mijne ziel in de helle niet verlaten⁶, noch toestaan dat uw Heilige bederf zie⁷. * Gij hebt mij de wegen des levens bekend gemaakt : en gij zult mij voor uw aangezigt met blijdschap vervullen⁸.

des doods gehouden wierde. De hier opgegeven reden van die onmogelijkheid was de voorzegging van zijne verrijzenis in de H. Schrift : want het is onmogelijk, dat de Schrift niet vervuld worde.

1) *Want David zegt op hem* (van hem). De zamenhang van dit vers met het voorafgaande werd in noot 5 op bl. 20 alreeds aangetoond. De voorzegging, waarvan Petrus hier spreekt (vs 25-28), is getrokken uit Ps 15 (Hebr 16), een Prophetischen Psalm den toekomstigen Messias betreffende, welks inhoud is een gebed tot God door den Psalmist, onder goddelijke ingeving, den lijdenden Messias in den mond gelegd.

2) De Schriftuurplaats (vs 25—28) is hier aangehaald naar de Grieksche overzetting van het Oude Testament (de overzetting der *Zeventigen*).

3) De zin is: De blikken mijner ziel, blikken van vertrouwen, zijn steeds gevestigd op den Heer, mijnen beschermer; *want hij is aan mijne regterzijde*, d. i. hij staat mij bij, *opdat ik niet wankele*, niet terugschrikke voor den geweldigen dood, die mij wacht.

4) *daarom*, om dezen goddelijken bijstand, *verblijdde zich mijn hart, en juichte mijne tong*. In plaats van *mijne tong* leest men in het Hebreeuwsch: *mijne eere*, dat is, *mijne ziel*, als zijnde het edelste deel van den mensch.

5) *ja ook mijn vleesch*, mijn ontzielde ligchaam, *zal in het graf rusten in hope*, d. i. in den toestand der zekere verwachting eener kort aanstaande hereeniging met mijne ziel. Voor *in hope* staat hier in den Hebreuwschen tekst: *in veiligheid*, dat is, zonder vreeze of gevaar voor verrotting.

6) *want gij zult mijne ziel*, wanneer zij door mijnen dood afgescheiden van mijn ligchaam, zal nedergedaald zijn ter helle, *in de helle niet verlaten*, niet daarin laten. Volgens den Hebreuwschen tekst : *Gij zult mijne ziel niet ter helle overlaten*, zoodat deze haar behoude: de zin is volmaakt dezelfde.

7) *noch (zult gij) toestaan dat uw Heilige* (de Heilige Gods, zie noot 7 op bladz. 214, 1ste Deel) *bederf zie*: dat ik, dat mijn ligchaam, in het graf liggende, tot den toestand van verderving en verrotting kome; maar gij zult mijn ligchaam, na een kortstondig verblijf in het graf, en vóórdat de verrotting daarvan kunne aanvangen, wederom vereenigen met mijne ziel, welke gij *in de helle niet zult verlaten*.

8) *Gij hebt mij*, enz. Naar het Hebreuwsch: *Gij zult mij den weg des levens* (den weg tot het leven) *weten laten*, praktisch bekend maken. De zin is wel: Gij zult mij leiden tot het eeuwig zalige leven, en mij van blijdschap vervullen *voor uw aangezigt*, d. i. bij u zelve, aan uwe regterhand. — Door deze woorden schijnt Jesus' hemelvaart beteekend te zijn.

20 tua. * Viri fratres, liceat au- * Mannen broeders¹ ! het zij mij 29
 denter dicere ad vos de patriar- geoorloofd met vrijmoedigheid
 cha David quoniam defunctus van den aartsvader David tot u
 est, et sepultus : et sepulchrum te zeggen dat hij gestorven, en
 ejus est apud nos usque in begraven is : en zijn graf is bij
 hodiernum diem. (III Rg 2, 10.) ons tot op den huidigen dag².
 30 * Propheta igitur cum esset, * Daar hij dan een propheet was³, 30
 et sciret quia jurejurando ju- en wist dat God hem met eede
 rasset illi Deus de fructu gezwoeren had dat er van de
 lumbi ejus sedere super sedem vrucht zijner lenden op zijnen
 31 ejus : (Ps 131, 11.) * provi- troon zoude zitten : * zoo sprak 31
 dens locutus est de resurrectione hij, vooruit ziende, van de ver-
 Christi, quia neque derelictus rijzenis van den Christus, *als hij*
 est in inferno, neque caro ejus *zeide*, dat hij in de helle niet ver-
 vidit corruptionem. (Ps 15, 10. laten is, noch zijn vleesch het
 32 *Inf 13, 35*) * Hunc Jesum bederf heeft gezien. * Dezen 32
 resuscitavit Deus, cujus omnes Jesus⁴ heeft God opgewekt,

1) *Gij mannen en broeders!* Zijn onderrigt voortzettende, gaat de Apostel thans door eene redeneering (vs 29-31) bewijzen, dat de aangehaalde woorden (vs 25-28) niet verstaan kunnen worden van den persoon van David, maar eene voorzeggung bevatten den Messias betreffende.

2) *het zij mij geoorloofd*, behoudens allen eerbied voor den grooten aartsvader David, met *vrijmoedigheid*, vrij en ronduit, tot u aangaande hem te zeggen, dat hij en gestorven en begraven is: *en zijn graf* met zijn stoffelijk overblijfsel *is bij ons*, hier in Jerusalem, waar hij begraven werd (III Reg 2, 20. Neh 3, 16), *tot op den huidigen dag*. Zie Flav. Joseph. Antiqq. Lib. 7, Cap. 15, 3. — Petrus geeft aan David de benaming van aartsvader, omdat hij de stamvader was van het koninklijk geslacht, waaruit de beloofde Messias naar den vleesche zoude voortspruiten.

3) *Daar hij dan*, enz. De redeneering is zoo: David ging den weg in van alle vleesch, zijn stoffelijk overblijfsel rust bij ons in Jerusalem, en hij moest de verderving zijns ligchaams ondervinden; hij derhalve, een propheet en tolk Gods, sprekende van eenen die, na een kort verblijf in het graf, daaruit zoude verrijzen, heeft niet zijnen eigen persoon kunnen bedoelen; maar, *daar hij een propheet was* en, van Gods wege onderrigt zijnde (II Kon 7, 12-17), *wist*, dat de Heer hem *met eede* gezwoeren had (Ps 88, 3-6, 36, 37), dat *er van de vrucht zijner lenden*, dat is, dat iemand van zijne nakomelingschap, *op zijnen troon* (in een geestelijken zin) *zoude zitten*, om te regeeren in eeuwigheid (Vgl. Lk 1, 32, 33, en de aantekeningen), zoo heeft hij als propheet het toekomstige vooruit ziende, *gesproken* (op de aangehaalde plaats) *van de verrijzenis van den Christus* (den Messias), voorzeggende dat hij in de helle, enz.

Volgens eene andere Grieksche lezing luidt het hier aldus: *dat hij* (God), *van de vrucht zijner lenden den Christus* (den Messias) *verwekken zou*, om *op zijnen troon te zitten* enz.

Daardoor, dat Petrus uit de voorzeggungen der heilige Schrift het bewijs leverde, dat de Messias van de dooden moest opstaan, daardoor bewees hij te gelijker tijd, dat de beloofde Messias een einde zijns levens zoude hebben en de dood ondergaan; en hiermede werd eene dwaling bestreden, welke voor zijne toehoorders een beletsel konde wezen om in Jesus van Nazareth den beloofden Messias te erkennen. Want het is bekend, dat de Joden destijds, naar hun verkeerd onderrigt, van meening waren, dat de heilige Schriften eenen Messias leerden, die, als hij zou gekomen zijn, een aardsch Koninkrijk moest stichten, om dit dan, zonder ooit den dood te sterven, in een eeuwige heerschappij te regeren. Vgl. Jo 12, 34, 35, en de aantekeningen op die plaats.

4) *Dezen Jesus*. Petrus hervat zijn gezegde in vs 24, hetzelfde herhalend en

- 33 nos testes sumus. * Dextera
igitur Dei exaltatus, et promissione Spiritus sancti accepta a Patre, effudit hunc, quem vos
34 videtis, et auditis. * Non enim David ascendit in caelum : dixit
- waarvan wij allen getuigen zijn.
* Nadat hij dan door Gods rechterhand¹ verhoogd was, en van den Vader de belofte des heiligen Geestes² ontvangen had, heeft hij dien uitgestort, welken gij ziet, en hoort³. * Want David⁴ is

bevestigend. Dezen Jesus, wil hij zeggen, wiens persoon de propheet David in zijne voorzeggung bedoelde, wiens goddelijke zending door zoo vele wonderwerken, onder uwe oogen verrigt, allerkrachtigst bewezen is geworden (vs 22), *dezen Jesus*, dien gij door de handen der goddeloozen aan het kruis hebt genageld (vs 23), *dezen Jesus heeft God* van de dooden *opgeweekt*; en wij allen, hier vergaderd, zijne leerlingen die met hem hebben omgegaan, wij allen zijn getuigen van zijne opstanding uit de dooden. — De waarheid hunner getuigenis werd in dit oogenblik zelf door God bekrachtigd; want het wonder, dat hier geschiedde in het verkondigen van Gods groote daden in allerlei vreemde talen door die Galileesche visschers, — dit wonder — de gezonde rede leerde het, — kon door God niet gewrocht worden tot bevestiging van leugentaal en ter gunste van een hoop ellendige volksbedriegers; en van den anderen kant, welk belang konden de Galileërs er bij hebben, te Jerusalem, in het midden van Jesus' moordenaren, den voor weinige dagen aldaar gekruisigden Nazarener bij het volk uit te geven voor den beloofden en lang door hen verwachten Messias?

¹) door Gods rechterhand, dat wil zeggen, door de magt Gods, *verhoogd*, ten hemel opgenomen en geplaatst aan de rechterhand zijns Vaders. Naar ons oordeel, zoude men op deze plaats het Grieksch mogen overzetten: *ter rechterhand Gods verhoogd*; maar onze redenen daarvoor kunnen wij hier niet opgeven.

²) de belofte des heiligen Geestes, de belofte, waarvan de heilige Geest het objekt was; het is zooveel gezegd als: *den beloofden heiligen Geest*, den heiligen Geest, welken hij aan de zijnen beloofd had. Vgl. Jo 14, 16, 26; 15, 26; 16, 7. Petrus, die zijnen hoorderen Jesus van Nazareth gepredikt had, *eerst* als eenen waarachtigen Godsgezant (vs 22), en *vervolgens* als den beloofden messias (vs 24-31), gaat hier nog voort met van den God-mensch te spreken als ware deze enkelijk mensch. Want als *mensch* heeft Christus den Vader gebeden, en van hem den heiligen Geest *ontvangen* voor zijne Apostelen; doch als God, één God met den Vader, heeft hij hun (Jo 16, 7) den heiligen Geest gezonden en dien op hen uitgestort.

³) *heeft hij dien heiligen Geest uitgestort, welken gij hier in dit oogenblik, door zijne wonderdadige werking in ons, ziet en hoort*. Naar den Griekschen tekst luidt het hier: *heeft hij dit uitgestort, wat gij nu ziet en hoort*; waarmede in den grond hetzelfde gezegd is. Wat gij hier ziet en hoort en u onverklaarbaar is, 't is alles, wil Petrus hun zeggen, het werk van dien gekruisigde, maar door God uit den dood in het leven teruggeroepene en ten hemel verhevene. Wat hij, hier beneden nog onder ons verkeerende, ons beloofd had, dat heeft hij ons op dezen dag geschonken; en het is die heerlijke gave des heiligen Geestes, wier werking in ons gij zaagt en hoordet, waarover gij u zoo grootelijks hebt verwonderd.

⁴) *Want David*, enz. Petrus had niet alleen gesproken van Jesus' verrijzenis, maar ook verkondigd (vs 33), dat hij ten hemel was opgenomen; en de waarheid zijner prediking was van Gods wege betuigd geworden door het wonder, hetwelk die prediking vergezelde. De Schriftuurplaats dan, door hem hier aangehaald, moest dienen om hetgeen hij van Jesus' opneming ten hemel gezegd had te *bevestigen*, door aan te toonen, dat zij ook *voorzegd* was geworden. En zijn bewijs hiervoor is getrokken uit Ps 109, een prophetischen Psalm den Messias betreffende. Vgl. Mt 22, 42-46. I Kor 15, 24, 25. Hebr 1, 13; 5, 6; 10, 12, 13. Petrus redeneert aldus: David, de propheet, heeft in die Godspraak: *De Heer heeft gezegd tot*

autem ipse : Dixit Dominus
 Domino meo, sede a dextris
 35 meis (Ps 109, 1) * donec ponam
 inimicos tuos scabellum pedum
 36 tuorum. * Certissime sciat ergo
 omnis domus Israel, quia et
 Dominum eum, et Christum
 fecit Deus, hunc Jesum, quem
 vos crucifixistis.
 37 * His autem auditis, com-
 puncti sunt corde, et dixerunt ad
 Petrum, et ad reliquos Apostolos:
 Quid faciemus, viri fratres?
 38 * Petrus vero ad illos : Pœnitentiam
 (inquit) agite, et baptizetur
 unusquisque vestrum in nomine
 Jesu Christi in remissionem pec-
 catorum vestrarum : et accipietis

niet ten hemel opgevaren : maar
 hij zelf zegt : De Heer heeft
 gezegd tot mijnen Heer,
 zit aan mijne regter-
 hand * tot dat ik uwe vijan-
 den¹ stel tot eene voetbank 35
 uwer voeten. * Dat dan het 36
 gansche huis Israëls² met volle
 zekerheid wete, dat God hem én
 tot Heer, én tot Christus gemaakt
 heeft³, dezen Jesus, dien gij
 gekruisigd hebt!

* En toen zij dit⁴ gehoord 37
 hadden, waren zij in hun hart
 getroffen, en zeiden tot Petrus, en
 tot de overige Apostelen : Wat
 zullen wij doen, mannen broe-
 ders? * En Petrus zeide tot hen : 38
 Doet boete⁵, en een iegelijk uwer
 late zich doopen in den naam
 van Jesus Christus⁶ tot vergiffenis
 uwer zonden⁷ : en gij zult de

mijnen Heer : zit aan mijne regter hand, enz., niet zijnen eigen persoon kunnen bedoelen; want David is niet ten hemel opgevaren; zijn stoffelijk overblijfsel rust onder ons (vs 29): hij sprak derhalve niet van zich zelve; maar integendeel *hij zelf* geeft te kennen, dat hij den Messias bedoelde dewijl hij spreekt van eenen, dien hij *zijn* Heer noemt; want wien anders dan den Messias heeft hij zijnen Heer kunnen noemen en hem eerbiedigen als gezeten aan de regterhand Gods?

1) *totdat ik uwe vijanden*. Deze woorden der Godspraak konden dienen om Petrus' aanhoorders door een heilzamen schrik in hun gemoed te treffen. Zie voorts het aangeteekende op Hebr 1, 13.

2) *Dat dan* (Petrus besluit uit zijn voorafgaand vertoog, vs 22-35) *het gansche huis Israëls*, het geheele Israëlietische volk, *met volle zekerheid wete*, naar de kracht van het Grieksche woord hier gebezigd : *voor onfeilbaar zeker houde*.

3) *én tot Heer én tot Christus gemaakt heeft*. Zie het aangeteekende op Eph 1, 20-22, en op Phil 2, 9-11.

4) *dít*, deze redevoering van Petrus, waarin hij met onbedriegelijke verzekering betuigd, en hen overtuigd had, dat zij in den persoon van Jesus den Nazarener hunnen Messias verworpen hadden.

5) *Doet boete*, hebt berouw over uwe zonden, met een vast besluit van uw leven te beteren. — Die boetvaardigheid is hier gemeend, welke vóór het Doopsel vereischt wordt. Zie Conc. Trid. Sess. 6, Cap. 6.

6) *in den naam* (naar het Grieksch : *op den naam*) *van Jesus Christus* : de zin is : op belijdenis van den naam van Jesus Christus, in hem geloovende en hem belijdende. Vgl. Hand 8, 36, 37 ; 22, 16.

7) *tot vergiffenis uwer zonden*, dat is om door middel van het doopsel vergiffenis te krijgen van uwe zonden. — Het H. Sacrament des Doopsels, als uitwendig teeken eener inwendige genade, beteekent niet de vergiffenis der zonden, als ware deze vóór het ontvangen des Doopsels door het geloof alreeds verkregen; maar het beteekent de vergiffenis der zonden, welke in het Doopsel en door het Doopsel gegeven wordt. Over het onderscheid tusschen den boetdoop van Joannes en het H. Sacrament des Doopsels door Jesus Christus ingesteld, leze men noot 6 op bladz. 28, 1ste Deel

39 donum Spiritus sancti. * Vobis enim est repromissio, et filiis vestris, et omnibus, qui longe sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster. * Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, et exhortabatur eos, dicens: Salvamini a generatione ista prava. * Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: et appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.

41

42 * Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, et communicatione fractionis panis, et orationibus. * Fiebat autem

43

gave des heiligen Geestes¹ ontvangen. * Want² voor u is die belofte³, en voor uwe kinderen, en voor allen, die verre zijn, zoovelen de Heer onze God tot zich zal roeopen hebben. * En nog met zeer vele andere woorden⁴ betuigde hij⁵, en vermaanden hen, zeggende: Redt u⁶ van dit boos geslacht! * Zij dan die zijn woord aannamen⁷, lieten zich doopen: en er werden op dien dag toegevoegd⁸ omtrent drie duizend zielen.

39

40

41

42 * En zij waren volhardende⁹ in de onderrigting der Apostelen, en in de gemeenschap van het breken des broods, en in de gebeden. * En er kwam vreeze

43

1) *de gave des heiligen Geestes*, welke den gedoopten verleend wordt in het H. Sacrament des Vormsels. Zie het aangeteekende op Hand 8, 14—17.

2) *Want*. Eene bevestiging van het voorafgaande: *gij zult... ontvangen*.

3) *voor u is die belofte*, enz. Die belofte, welke God door Joël gedaan heeft betreffende het uitstorten van den heiligen Geest en zijne gaven (vs 16—18), deze belofte raakt u en uwe kinderen; diegenen, aan welke deze belofte zich moet vervullen, zijt gij en uwe kinderen, uwe nakomelingen, en allen die zoo verre zijn, en al onze uitlandsche volksgenooten, zoovelen de Heer onze God door zijne voorkomende genade tot zich zal roeopen hebben. — Naar ons oordeel, eischt de vorm van het Grieksche woord op deze plaats gebezigd, dat men het *advocaverit* der Vulgaat hier overzette met *tot zich roepen*. Zie hier voorts het aangeteekende in noot 4 op bladz. 549, en in noot 2 op bladz. 551, 1ste Deel.

4) *en nog met zeer vele andere woorden*. Wij hebben hier dan enkelijk een kort begrip van Petrus' redevoering en onderrigt bij die gelegenheid.

5) *betuigde hij* beteekent hier zooveel als: onderrigte hij hen aangaande Jesus' leer en daden, als oor- en ooggetuige daarvan optredende. Vgl. Hand 8, 25.

6) *Redt u* en bewaart uwe zielen voor den toekomenden toorn, door u af te zonderen van dit boos geslacht, dat zijnen Messias miskend en verworpen heeft.

7) *die zijn woord aannamen*, die luisterden naar zijne vermaning (vs 40), en, bijgestaan door Gods genade, berouw hadden over hunne zonden en thans in Jesus geloofden, lieten zich doopen.

8) *toegevoegd*, t. w. tot het gezelschap der belijders van Jesus, tot de jeugdige kudde van Christus.

9) *En zij waren volhardende*, enz. Van deze eerste Christenen teekent Lukas hier aan, dat zij, na den H. Doop ontvangen te hebben, volhardden in de onderrigting der Apostelen, dat is, bij voortduring zich van hen in de ware godsdienst lieten onderwijzen; en in de gemeenschap van het breken des broods; en in de gemeenschappelijke nuttiging van het ligchaam des Heeren. Vgl. I Kor 10, 16, en de aantekeningen op die Schriftuurplaats. Zij volhardden ook in de gebeden, waardoor wij hier bepaalde gebeden verstaan, *liturgische* gebeden, welke verbonden waren met de onderrigting en met het vieren der gedachtenis van Jesus' lijden en dood in het opdragen van het onbloedige offer des Nieuwen Verbonds. Vgl. noot 5 op bladz. 464, 1ste Deel.

omni animæ timor : multa quoque prodigia, et signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, et metus erat magnus in universis.

44 * Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, et habebant omnia

45 communia. * Possessiones et substantias vendebant, et dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat. * Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, et frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, et simplicitate

46 cordis, * collaudantes Deum, et habentes gratiam ad omnem

over alle ziele¹ : en er geschiedden door de Apostelen vele wonderen, en teekenen² in Jerusalem, en groote vreeze was er bij allen³.

* En allen, die geloofden, waren te zamen⁴, en hadden alles gemeen⁵. * Zij verkochten hunne goederen en bezittingen⁶, en verdeelden ze⁷ onder allen, naar dat een iegelijk van noode had. * En dagelijks waren zij eenpariglijk gedurig in den tempel⁸, en in de huizen braken zij hun brood, en spijsden⁹ in verheuging, en eenvoudigheid des harten¹⁰, * en zij

47 loofden God¹¹, en hadden gunst bij het geheele volk¹². En de

1) vreeze over alle ziele. over al het volk. Lukas beschrijft hiermede den indruk, dien het gebeurde op den Pinksterdag algemeen gemaakt had op de gemoederen van het volk in de hoofdstad. Zie noot 4 op bl. 57, 1ste Deel.

2) wonderen en teekenen, vele en velerlei wonderwerken, waardoor hunne goddelijke zending en de waarheid der leer, welke zij verkondigden, al meer en meer werden bevestigd.

3) en groote vreeze was er bij allen. Eene herhaling van het voorafgaande: en vreeze, enz. Doch in ver de meeste der oudste grieksche handschriften worden deze woorden: en groote vreeze, enz. niet gevonden.

4) te zamen. Zij heidden zich bij elkander, en waren gedurig bijéén, door een bijzonderen band van zamenleving als tot één huisgezin vereenigd, en levende als afgezonderd van hunne ongeloofige medeburgers.

5) en hadden alles gemeen, alle goederen gemeen. Hoe deze vrijwillige gemeenschap van goederen, onder de jonge Christenheid van Jerusalem tot stand kwam en geoefend werd, leert het volgende vers.

6) hunne goederen en bezittingen, hunne roerende en onroerende goederen.

7) verdeelden ze, t. w. de opbrengst daarvan; het geld dat er van kwam, werd onder allen verdeeld, naar dat een iegelijk van noode had. Zij rigtten eene soort van algemeene kas op, waaruit een iegelijk naar de mate zijner behoeften ondersteund werd. Overigens dient hier nog aangemerkt, dat deze goederen-gemeenschap, waarvan buiten de kerk van Jerusalem nergens eenig spoor te vinden is, geheel en al vrijwillig en een werk van eigen verkiezing was, als duidelijk blijkt uit Hand 5, 4.

8) Op de dagelijksche gebeds-uren, zijnde de derde, de zesde en de negende (Hand 2, 15; 3, 1; 10, 9, 30), naar de uurtelling der Joden (noot 3 op bladz. 129). 1ste Deel, vergaderden zij eenpariglijk in den tempel, in de voorhoven van den tempel, de gewijde plaats des gebeds.

9) braken zij hun brood en spijsden. Dit nu deden zij niet eenpariglijk of gemeenschappelijk, gelijk hun bidden in het tempelgebouw, maar in de huizen, afzonderlijk, elk huisgezin voor zich.

10) in verheuging en eenvoudigheid des harten. Met stille vrolijkheid namen zij hun voedsel in alle ingetogenheid.

11) en zij loofden God, Gods lof was, om zoo te spreken, aanhoudend op hunne tong.

12) zij hadden gunst, zij genoten de toegenegenheid van het gansche volk van Jerusalem.

plebem. Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidie in idipsum. Heere vermeerderde dagelijks *het getal dergenen* die behouden werden¹.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Petrus, in gezelschap van Joannes, gaat op naar het tempelgebouw, en geneest wonderdadig een kreupelgeborene, een bedelaar bij al het volk bekend, die buiten aan den ingang van eene der tempel-poorten om eene aalmoes zat, vs 1—8. Welken indruk dit wonderwerk maakte op de menigte, in die ure den tempel bezoekende, vs. 9—11. Petrus houdt bij die gelegenheid eene redevoering tot het volk, en verklaart hun, dat die wonderdadige genezing moet toegeschreven worden aan dien Jesus, dien zij als eenen misdadiger hadden ter dood gebragt, maar dien God van de dooden had opgewekt, vs 12—16. Daarop, hunnen Messiasmoord eenigermate verontschuldigende, wekt hij hen op tot berouw ter vergiffenis hunner zonden, verkondigt hun Jesus' opneming ten hemel, en vermaant hen om den hun beloofden Messias in dien Jesus te erkennen, ten einde alzoo deelachtig te worden aan het heil door hem aangebragt, vs. 17—26.

1 * Petrus autem, et Joannes * Petrus, en Joannes nu gingen 1
ascendebant in templum ad hor² naar den tempel tegen de
2 ram orationis nonam. * Et qui- ure des gebeds, de negende³.
dam vir, qui erat claudus ex * En er werd een man aange- 2
utero matris suæ, bajulabatur : dragen, die van zijne geboorte
quem ponebant quotidie ad por- afkreupel was: en dien men dage-
tam templi, quæ dicitur Specio- lijks neêrsette aan de tempel-
sa, ut peteret eleemosynam ab poort, de Schoone⁴ genaamd,
3 introeuntibus in templum. * Is om eene aalmoes te vragen van
cum vidisset Petrum, et Joannem die den tempel ingingen. * Als 3
incipientes introire in templum, deze Petrus, en Joannes zag toen
rogabat ut eleemosynam acciperet. vroeg hij om eene aalmoes te
4 * Intuens autem in eum bekomen⁵. * Petrus nu met 4

1) *die behouden werden*, die zich van dat *boos geslacht* (vs 40) afscheidten en alzoo behouden werden. Het in *id ipsum*, dat aan het einde van dit vers in de Vulgaat gevonden wordt, laat aldaar geene dragelijke vertaling toe. Die woorden behooren tot het eerste vers van het volgende hoofdstuk, en hebben daar de beteekenis van *te zamen*, gelijk bij Lk 17, 35 en Hand 2, 44. Naar luid eener andere Grieksche lezing van groot gezag heet het hier: *en de Heer voegde dagelijks der kerke toe die behouden werden*.

2) Voegt men het in *id ipsum*, waarvan zoo even gesproken is (zie de voorgaande noot) aan het begin van dit vers, dan luidt het hier: *Petrus en Joannes nu gingen te zamen op naar den tempel*.

3) Vgl. noot 8, op blad z 26.

4) *de Schoone*. Zôo heette eene der poorten, door welke men in het tempelgebouw binnentrad; zij is waarschijnlijk dezelfde als de zoogenaamde Nicanors-poort, welke, naar de beschrijving van Flavius Josephus (de B. J. Lib. 5, 5, 3), dien naam van *de Schoone* voorzeker wel verdiende: zij was uit Korintisch koper vervaardigd.

5) *om eene aalmoes te bekomen*. Volgens eene andere Grieksche lezing wordt hier enkelijk gezegd: *om eene aalmoes*.

Petrus cum Joanne, dixit : Res-
 pice in nos. * At ille intendebat
 in eos, sperans se aliquid accep-
 turum ab eis. * Petrus autem
 dixit : Argentum et aurum non
 est mihi : quod autem habeo, hoc
 tibi do : In nomine Jesu Christi
 Nazareni surge, et ambula. * Et
 apprehensa manu ejus dextera,
 allevavit eum, et protinus conso-
 lidatæ sunt bases ejus, et plantæ.
 * Et exiliens stetit, et ambulabat :
 et intravit cum illis in templum
 ambulans, et exiliens, et laudans
 Deum. * Et vidit omnis populus
 eum ambulans, et laudans
 Deum. * Cognoscebant autem
 illum, quòd ipse erat, qui ad
 eleemosynam sedebat ad Specio-
 sam portam templi : et impieti
 sunt stupore et exstasi in eo, quod
 contigerat illi.
 * Cum teneret autem Petrum,
 et Joannem, cucurrit omnis po-
 pulus ad eos ad porticum, quæ
 appellatur Salomonis, stupentes.
 * Videns autem Petrus, respon-

Joannes hem aanstarende, zeide :
 Zie ons aan!¹⁾ * Hij nu hield zijne
 oogen op hen, verwachtende iets
 van hen te krijgen. * Maar
 Petrus zeide : Zilver en goud heb
 ik niet²⁾ : doch wat ik heb, dat
 geef ik u : In den naam van Jesus
 Christus den Nazarener sta op,
 en wandel ! * En hij vatte hem
 bij zijne regterhand, en hief hem
 op, en terstond waren zijne
 voeten, en zijne hielen gesterkt³⁾.
 * En hij sprong op en stond, en
 wandelde⁴⁾ : en hij kwam met hen
 den tempel in⁵⁾ al wandelende, en
 springende, en God lovende.
 * En al het volk zag hem wande-
 len, en God loven. * En zij her-
 kenden hem, dat hij het was, die
 om eene aalmoes zat aan de
 Schoone tempelpoort : en zij
 werden vervuld met verbaasd-
 heid en ontzetting over hetgeen
 hem gebeurd was.

* Dewijl hij nu Petrus, en
 Joannes vasthield⁶⁾, zoo liep al
 het volk tot hen zamen bij de
 dusgenaamde gaanderij van Salo-
 mon⁷⁾, zeer verbaasd. * En Pe-
 trus dit ziende⁸⁾, nam het woord

1) *Zie ons aan!* Hiermede wilde Petrus dien mensch opmerkzaam maken op hetgeen hem gebeuren zou : hij moest kunnen getuigen, hoe en door wien hij van zijne kreupelheid genezen was geworden,

2) De zin is : Hadde ik zilver of goud, ik zou het u geven ; maar ik heb het niet ; doch *wat ik* door de magt, die mij verleend is, in mijn vermogen *heb* en u geven kan, dat geef ik u hier : *in den naam van Jesus Christus den Nazarener*, dat is, in en door de kracht mij door hem verleend (niet door mijne eigen kracht), maak ik u gezond : *Sta op, en wandel!*

3) zoodat hij nu op zijne voeten staan kon, en deze zijn ligchaam konden dragen.

4) *hij sprong op* van de plaats waar hij lag, *en stond* op zijne voeten, *en wandelde*, deed eenige schreden heen en weder.

5) want hij lag buiten aan de tempelpoort ; en nu trad hij *met hen*, met Petrus en Joannes, het tempelgebouw binnen, *wandelende en springende*, zóo wandelende dat hij van tijd tot tijd van vreugde opsprong ; en daarbij *God lovende* en bedankende voor de weldaad zijner genezing.

6) *vasthield*, om niet van hen gescheiden te worden. Hij verliet hunne zijde niet, en maakte, wat men uit het volgende vers kan afleiden, door woord en daad zijne weldoeners aan het toevloeiende volk bekend.

7) *gaanderij van Salomon*. Zie noot 5 op bladz. 595, 1ste Deel.

8) *ziende*, hoe al het volk tot hem en Joannes bijeen liep, en de verbaasdheid dier menigte.

dit ad populum : Viri Israelitæ quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus
 13 hunc ambulare? * Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob, Deus patrum nostrorum glorificavit filium suum Jesum, quem vos quidem tradidistis, et negastis ante faciem Pilati, judicante
 14 illo dimitti. * Vos autem sanctum, et justum negastis, et petistis virum homicidam donari vobis : (Mt 27, 20. Mc 15, 11.
 15 Lc 23, 18. Jo 18, 40.) auctorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit a mortuis, cujus
 16 nos testes sumus. * Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidistis, et nostis, confirmavit nomen ejus : et fides, quae per eum est, dedit integram sani-

op *en zeide* tot het volk : Gij Israëlitische mannen! waarom verwondert gij u hierover¹, of waarom staart gij ons aan, als of wij door onze eigene kracht of magt dezen *mensch* hadden doen wandelen? * De God van Abraham, en de God van Isaak, en de God van Jakob, de God onzer vaderen heeft zijnen zoon Jesus verheerlijkt², dien gij overgeleverd, en voor het aangezicht van Pilatus verloochend hebt, toen deze van oordeel was hem los te laten³. * Doch gij, gij hebt den heilige, en regtvaardige⁴ verloochend, en geëischt dat u een moordenaar wierde geschonken⁵ : * en den oorsprong des levens⁶ hebt gij gedood! maar God heeft hem uit de dooden opgewekt, waarvan wij getuigen zijn. * En op het geloof⁷ in zijnen naam, heeft zijn naam dezen *mensch*, dien gij ziet, en kent, gesterkt : en het geloof, dat door hem is⁸, heeft deze volkomene

1) *Waarom verwondert gij u hierover*, enz. Petrus berispte hunne verwondering, omdat zij de herstelling van dien kreupelgeborene aanzagen voor een menschenwerk door zijne en Joannes' geneeskunde verrigt. En hij ging voort (vs 13): Neen, geen menschenwerk is dit: het is God, *de God onzer vaderen*, de God, dien onze Vaderen vereerden, hij is het die, op het aanroepen door ons van den naam zijns Zoons Jesus (vs 6), dit wonderwerk gewrocht en daardoor *zijnen zoon Jesus heeft verheerlijkt*; hem heeft verheerlijkt, *dien gij*, om hem ter dood te brengen, als een misdadiger in de handen van Pilatus hebt *overgeleverd* (vgl. 2, 25, en noot 1 op bladz. 20); hem, *dien gij verloochend hebt*, weigerende hem voor den u beloofden Messias te erkennen, toen gij voor Pilatus stondt, en deze van oordeel was hem los te laten. Zie hier Jo 19, 14, 15. Lk 23, 2.

2) *zijnen zoon Jesus*: daarvoor staat in het Grieksch: *zijnen dienstknecht Jesus*. En door deze benaming van *dienstknecht*; welke uit Isaïas (52, 13) genomen is, wordt de Messias naar zijne menscheelijke natuur beteekend.

3) Zie Jo 19, 4. Lk 23, 6.

4) *den heilige en regtvaardige*. Eene benaming van den Messias. Vgl. Hand 2, 27. Dn 9, 24. Mk 1, 24. Apoc 3, 7.

5) Zie Lk 23, 16—19. Mt 27, 21—24.

6) *den oorsprong des levens*. Hiermede is de godheid van Jesus Christus aangeduid.

7) *En op het geloof*, enz. De zin is: En op het geloovig aanroepen door ons (vs 6) van den naam des verzezenen Jesus, *heeft zijn naam*, heeft het uitspreken van zijnen naam, dezen mensch *gesterkt*, de verlamde ledematen versterkt van dezen mensch, dien gij thans gezond hier voor u *ziet* en als kreupelgeborene *kent*.

8) *en het geloof in hem, dat door hem is*, dat wij niet uit ons zelven hebben, maar ons

tatem istam in conspectu omnium vestrum. * Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis, sicut et principes vestri. * Deus autem, quæ prænuñciavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit. * Pœnitementi igitur, et convertimini ut deleantur peccata vestra: * ut cum venerint tempora

gezondheid gegeven voor u aller oogen. * En nu broeders! ik weet dat gij het uit onwetendheid¹ gedaan hebt, gelijk ook uwe oversten. * Maar aldus heeft God vervuld² hetgeen hij door den mond van al zijne profeten te voren verkondigd had, dat *namelijk* zijn Gezalfde zoude lijden. * Hebt dan berouw³, en bekeert u ten einde uwe zonden worden uitgewischt: * opdat *gij verkwikking moogt hebben*, wanneer⁴ de tijden der verkwikking⁵

als eene genade-gift door hem geschonken is (vgl. I Pt 1, 21), dit geloof was als het werktuig, waardoor de verrezene Jesus dien kreupelgeborene, voor u aller oogen volkomen hersteld heeft. Derhalve, staart niet ons aan, als of wij door onze eigene kracht of magt (vs 12) dit verrigt hadden.

¹) Eenigermate verontschuldigt Petrus hunne misdaad, om hen zodoende gemakkelijker op te wekken tot berouw over hunne zonden en tot het geloof in Jesus den Messias. Overheid en volk, beiden hadden den Messias-moord begaan uit onwetendheid; doch alleen voor zoo verre als zij Jesus van Nazareth, in hun hardnekkig ongelooft, niet erkend hebbende voor den beloofden Messias, hem ook niet als *zulk eenen* om het leven hadden gebragt. Die onwetendheid zelve was echter geenszins te verontschuldigen: zij hadden Jesus van Nazareth als hunnen Messias kunnen en derhalve ook moeten erkennen; en geheel en al onverschoonlijk was tevens hunne misdaad, den dood geëischt te hebben van iemand, aan wiens onschuld zij niet in het minste hadden kunnen twifelen. De *onwetendheid*, door Petrus hier gedacht, is die onwetendheid welke ook de Heere Jesus bedoelde toen hij aan het kruishout voor zijne moordenaars bad. (Lk 23, 34): *Vader! vergeef hun! want zij weten niet wat zij doen.*

²) *Maar aldus heeft God vervuld*, enz. Gelijk Petrus in zijne redevoering op den Pinksterdag (Hand 2, 23) gezegd had, dat Jesus in de magt zijner vijanden was gegeven geworden naar Gods bepaalden raad, en voorwetendheid, zoo spreekt hij hier in dien zelfden zin van de vervulling der godspraken betreffende het lijden van den Gezalfde des Heeren.

³) *Hebt dan berouw*, enz. Eene vermaning als gevolgtrekking uit zijne voorafgaande (vs 12—18) rede.

⁴) *opdat... wanneer*, enz. De vóórzin (*protasis*) loopt hier door tot aan het einde van vs 21, en wordt niet gevolgd door een slotzin (*apodosis*). Die slotzin moest ongeveer zóo luiden: *opdat gij verkwikking moogt hebben*. Wij hebben dien slotzin, om het verstand van vs 20 et 21 te vergemakkelijken, met cursieve letters in onze vertaling ingelascht, en voorop gesteld. De zin van vs 20 en 21 is kort deze: Hebt berouw, ten einde uwe zonden worden uitgewischt, en, wanneer Jesus ten oordeel komen zal, verkwikking en zaligheid uw lot zijn moge.

⁵) Door de tijden der verkwikking (naar het Grieksch: *der verademing*), hier verbonden met den tijd der tweede komst van Jesus Christus wordt beeldsprakig die tijd beteekend, waarvan wij ons den aanvang voorstellen aan het einde dezer wereld; die tijd, *wanneer de Heere Jesus zich openbaren zal van den hemel met de Engelen zijner kracht* (II Thess 1, 7); die tijd, waarvan de H. Joannes spreekt, als hij zegt (Apoc 21, 4, 5): *En hij (God) zal elken traan uitwischen uit hunne (der regtvaardigen) oogen; en de dood zal voortaan niet meer zijn; noch rouw, noch geschrei, noch smart zal er voortaan meer zijn; want de eerste dingen zijn voorbij gegaan.*

refrigerii a conspectu Domini,
 et miserit eum, qui prædicatus
 est vobis, Jesum Christum,
 21 * quem oportet quidem cælum
 suscipere usque in tempora
 restitutionis omnium, quæ locu-
 tus est Deus per os sanctorum
 suorum a sæculo Prophetarum.
 22 * Moyses quidem dixit: Quo-
 niam Prophetam suscitabit vobis
 Dominus Deus vester de fratri-

van voor het aanschijn des
 Heeren¹ gekomen zijn, en hij den
 u verkondigden Jesus Christus²
 gezonden heeft³, * hem, dien de 21
 hemel moet huisvesten⁴ tot op
 de tijden der herstelling aller
 dingen, van welke tijden God
 gesproken heeft door den mond
 zijner heilige aloude Propheten.
 * Moses heeft gezegd⁵: De Heer 22
 uw God zal u uit uwe
 broederen een Propheet
 gelijk mij verwekken.
 naar hem zult gij hooren⁶

1) van voor het aanschijn des Heeren. Die eeuw van verkwikking en zaligheid is hier door eene soort van persoonsverbeelding gedacht, als bij God tegenwoordig in den hemel, en van daar nederkomende op de aarde.

2) den u verkondigden Jesus Christus. Naar het Grieksch: den u te voren verkondigden Christus (Messias) Jesus; en volgens eene andere Grieksche lezing van veel gezag: den u (voor u, voor uwe natie) te voren verordenden Christus (Messias) Jesus. Zie noot 4 op blad. 101, 1ste Deel. Naar de lezing der Vulgaat is de zin: den u, aan uw volk, door de Propheten verkondigden Messias Jesus.

3) gezonden heeft. De zending, hier door Petrus bedoeld, is diegene waardoor de Heere Jesus van den hemel zal wederkomen om levenden en dooden te oordeelen; van welke komst ook de Engelen spraken tot de Apostelen, toen zij nog den hemel aanstaarden, nadat Jesus, op eene wolk opgevaren, uit hunne oogen was weggenomen: Mannen van Galilea! wat staat gij naar den hemel te zien? Deze Jesus, die van u is opgenomen in den hemel, zal alzoo komen, gelijk gij hem hebt zien heengaan naar den hemel. Zie hand 1, 11. Vgl Mt 24, 30. Hand 10, 42; 17, 31. I Thess 4, 15.

4) dien de hemel moet huisvesten. Het Grieksche woord, in de Vulgaat door suscipere overgezet, heeft hier de beteekenis van het Latijnsche hospitio excipere, en duidt alzoo het opnemen en huisvesten aan. De God-mensch is in den hemel in zijne menschelijke gedaante, en hij is, zonder den hemel te verlaten, met zijne menschelijke natuur, onder de gedaante van brood, tegenwoordig op onze altaren in het aanbiddelijk geheim der Eucharistie. En gelijk hij ten hemel opgevaren is in zijne menschelijke gedaante, even zoo zal hij ook in zijne menschelijke gedaante van den hemel wederkomen aan het einde der wereld, op de tijden der herstelling aller dingen, d. i. wanneer alles zal vernieuwd en als herschapen worden. Men leze hier het aangeteekende op II Pet 3, 13, en op Apoc 21, 1.

5) Moses heeft gezegd. Het verband tusschen het voorafgaande en wat nu volgt is, meenen wij, aldus: Petrus had hun gezegd: Die Jesus van Nazareth, die door u ter dood gebragt, maar door God uit de dooden opgewekt en ten hemel opgenomen is, die is het, welke dien kreupelgeborene door zijne wonderkracht oogenblikkelijk genezen heeft; en hij, hij is die Messias, die u te voren aangekondigd, die voor u van God verordend is. En nu gaat hij voort: Van dezen Jesus is het, dat Moses en al de Propheten gesproken hebben, en (vs 25) in wien God zijne belofte aan Abraham gedaan, vervuld heeft.

6) De Heer uw God zal u uit uwe broederen, uit uw volk, een Propheet verwekken, doen opstaan, gelijk mij, mijns gelijke, op mij gelijkend, een wetgever; naar hem zult gij hooren, enz. De voorzegging, hier aangehaald, ofschoon niet woordelijk, is te lezen in Dt 18, 15—19. Het was deze voorzegging, op welke ook Nathanaël doelde, toen hij tot Philippus zeide (Jo 1, 45): Dien, van wien Moses in de Wet geschreeven heeft en de Propheten, dien hebben wij gevonden, Jesus, Joseph's zoon, van Nazareth.

bus vestris, tamquam me, ipsum
 audietis juxta omnia quaecum-
 que locutus fuerit vobis. (*Dt 18,*
 23 *15.*) * Erit autem : omnis
 anima, quæ non audierit Pro-
 24 phetam illum, exterminabitur
 a Samuel, et deinceps, qui locuti
 sunt, annunciantur dies istos.
 25 * Vos estis filii prophetarum et
 testamenti, quod disposuit Deus
 ad patres nostros, dicens ad
 Abraham : Et in semine tuo
 26 benedicentur omnes familiæ
 terræ. (*Gn 12, 3.*) * Vobis pri-
 mum Deus suscitans Filium
 suum, misit eum benedictentem
 vobis : ut convertat se unus-
 quisque a nequitia sua.

in al hetgeen hij spreken
 zal. * En het zal geschie- 23
 pen, dat alle ziel, die naar
 dien Propheet niet zal
 hooren, uit den volke zal
 worden uitgeroeid¹. * En 24
 al de propheten² van Samuël
 af, en die vervolgens gesproken
 hebben, zij hebben deze dagen
 aangekondigd. * Gij, gij zijt 25
 kinderen der propheten³ en des
 verbonds, hetwelk God met
 onze vaderen gemaakt heeft,
 zeggende tot Abraham : En in
 uw zaad zullen al de ge-
 slachten der aarde geze-
 gend worden. * Voor u aller- 26
 eerst⁴ heeft God zijnen Zoon
 verwekt⁵, en hem gezonden om
 u te zegenen⁶ : opdat een iegelijk
 zich van zijne boosheid bekeere⁷.

¹) uit den volke zal worden uitgeroeid. Hiervoor staat in den Hebreuwschen tekst : *van dien zal ik het zoeken*, d. i. hij zal er voor gestraft worden. De uitdrukking door den H. Petrus hier gebezigd, komt meermalen voor in de Schriften van Moses om de doodstraf te beteekenen. Wij kunnen den zin van Petrus' woorden zóó opvatten, dat daardoor beteekend wordt de uitsluiting uit het antitypische volk Gods (zie het aangeeteekende op Rom 9, 6), en die verdoemenis, waarvan de Zaligmaker sprak, toen hij zeide (*Jo 3, 36*) : *Wie in den Zoon geloofd, heeft het eeuwige leven; doch wie niet geloofd in den Zoon, zal het leven niet zien, maar de toorn Gods blijft op hem.*

²) En al de propheten, enz. De zin is : Doch niet Moses alleen, maar ook al de propheten, zooveel er gesproken, d. i. gepropheteerd hebben, van Samuël af te beginnen, — zij hebben *deze dagen*, deze dagen der verschijning van den beloofden Messias en wat daarin geschied is, te voren aangekondigd. Vgl Lk 24, 27.

³) Eene beweegreden om in hem te gelooven en naar hem te hooren, d. i. te gehoorzamen aan dien, welke hun door Moses en al de propheten als de toekomstige Messias was aangekondigd : zij waren *kinderen der propheten*, dat is, diegenen, tot wier nut de propheten gesproken hadden, en door wie zij zich als hunne leerlingen moesten laten onderrigten aangaande den Messias en zijn koningrijk ; zij waren *kinderen des verbonds*, d. i. hen betrof allereerst dat *heilverbond*, of die heilbelofte welke God aan hunne vaderen (*Gn 12, 3 ; 18, 18 ; 22, 18 ; 26, 4 ; 28, 14*) deed, toen hij tot Abraham, den stamvader van het Israëlietische volk sprak, zeggende : *In uw zaad*, enz. Door dit *zaad* of dien nakomeling verstaat Petrus hier den persoon van Jesus Christus, den Zaligmaker der wereld.

⁴) *allereerst*. Niet allereerst voor de Heidenen, maar allereerst voor hen, voor de Israëlieten, krachtens het heilverbond (vs 25) met hunne vaderen aangegaan. Vgl Hand 2, 39, en Rom 15, 8, 9.

⁵) *verwekt*, doen opstaan, overeenkomstig de voorzegging van Moses. Zie vs 22.

⁶) *om u te zegenen*, om u gelukkig te maken, volgens de belofte aan Abraham gedaan (vs 25).

⁷) *opdat een iegelijk uwer zich van zijne boosheid bekeere*. Wij gelooven niet, dan men van de woorden der Vulgaat op deze plaats eene andere verstaanbare vertaling geven

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Petrus en Joannes worden, terwijl zij nog spreken tot het volk, gegrepen, gevankelijk weggevoerd, en in verzekerde bewaring gezet; hetgeen echter de door Petrus gehouden prediking niet vruchteloos maakte, vs 1—4. Petrus en Joannes voor het Sanhedrin te regt gesteld, vs 5, 6. En ondervraagd zijnde, door wiens naam zij dien kreupelgeborene genezen hadden, antwoordt Petrus hun, dat dit geschied was onder aanroeping des naams van Jesus-Christus den Nazarener, dien zij gekruisigd hadden, maar dien God van de dooden had opgewekt; en tegelijk verkondigt hij hun dien Jesus als den eenigen Zaligmaker der wereld, vs 7—12. De Sanhedristen de wonderdadige genezing van dien kreupelgeborene niet kennende noch durvende loochenen, zijn met de zaak verlegen; en met elkander beraadslaagd hebbende, besluiten zij Petrus en Joannes onder scherpe bedreigingen te verbieden, voorts nog van Jesus tot iemand te spreken, vs 13—17. Dit verbod wordt den Apostelen aangekondigd, die daarop verklaren, veeleer aan God te zullen gehoorzamen dan aan de menschen, maar evenwel losgelaten worden, vs 18—22. Bij de hunnen teruggekeerd, verhalen zij wat hun wedervaren is. Een smeekgebed hierop door de vergaderden uitgestort en de uitwerking daarvan, vs 23—31. Onderlinge liefde bij de Christelijke gemeente van Jerusalem, vs 32—37.

1	* Loquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, et magistratus templi, et Sadducæi, * dolentes quòd docerent populum, et annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis: * et injecerunt in eos manus, et posuerunt eos in cu-	1	* Doch terwijl zij tot het volk spraken ¹ , overvielen hen de priesters, en de hoofdman des tempels ² , en de Sadduceërs ³ , * misnoegd ⁴ omdat zij het volk leerden, en in Jesus de opstanding uit de dooden verkondigden: * en zij sloegen de handen aan hen, en zetteden hen ⁵ in de ge-
2		2	
3		3	

kan. Naar den Griekschen tekst mag men overzetten: ... om u te zegenen, daardoor dat hij een iegelijk afkeere van zijne boosheden, of ook: dat een iegelijk zich afkeere van zijne boosheden, zijne boosheden verfoeije; want het Grieksche woord *apostrephein* kan transitief of intransitief genomen worden. Men zou het Grieksche ook wel kunnen vertalen, gelijk de Syriër het gedaan heeft: om u te zegenen, indien gij u bekeert van uwe boosheden.

1) Vóór nog dat Petrus zijne redevoering geëindigd had. Men herinnere zich, dat Petrus haar hield in het tempelgebouw zelf. Zie Hand 3, 2.

2) *de priesters*, de priesters, die toen de tempelwacht hadden, en hun *hoofdman*.

3) *en de Sadduceërs*, d. i. sommige Sadduceërs, gelijk Mt 9, 11 *de Phariseërs* zijn sommige Phariseërs. Men kan hier denken aan de Sadduceërs, die zich eerst onder het gehoor van Petrus bevonden (vs 12), en daarop de tempelwacht onderdriegt hebbende van hetgeen er gebeurde, nu de tempelwachters vergezelden; en zoo met hen de Apostelen overvielen.

4) *misnoegd*, enz. Dit wordt alleen en bepaaldelijk hier gezegd van *de Sadduceërs*. De Sadduceërs, als bekend is, loochenden de opstanding der dooden; en derhalve konden zij het niet verdragen, dat de Apostelen de Jerusalemmers leerden, hun de opstanding der dooden verkondigende *in Jesus*, d. i. den persoon van Jesus, aan het voorbeeld van Jesus: want uit de werkelijke vrijzenis van Jesus was de mogelijkheid eener opstanding uit de dooden bewezen.

5) *hen*, en tegelijk met hen, naar het schijnt (vs 14), ook den wonderdadig door hen genezenen kreupelgeborene.

stodiam in crastinum : erat enim
 4 jam vespera. * Multi autem
 eorum, qui audierant verbum,
 crediderunt : et factus est nume-
 rus virorum quinque millia.
 5 * Factum est autem in crasti-
 num, ut congregarentur princi-
 pes eorum, et seniores, et scribæ
 6 in Jerusalem. * et Annas prin-
 ceptus sacerdotum, et Caïphas, et
 Joannes, et Alexander, et quot-
 quot erant de genere sacerdo-
 7 tali. * Et statuentes eos in me-
 dio, interrogabant : In qua vir-
 vangenis tot den folgenden dag¹:
 want het was reeds avond².
 * Doch velen³ dergenen, die het
 woord gehoord hadden, geloof-
 den : en het getal der mannen
 werd tot vijf duizend⁴.
 * Het geschiedde nu des ande-
 ren daags, dat in Jerusalem ver-
 gaderden hunne oversten⁵, en
 ouderlingen, en schriftgeleer-
 den⁶. * alsmede Annas, de
 6 hoogepriester, en Caïphas⁷, en
 Joannes, en Alexander, en zoo
 velen er van het priesterlijk
 geslacht⁸ waren. * En zij stelden
 7 hen in het midden⁹, en vroegen :
 Door welke kracht¹⁰, of door

1) Om hen dan te verhooren; want daarvoor was het nu te laat op den dag.

2) Men bemerkte, dat Petrus en Joannes eerst des namiddags om drie uren tempelwaarts gegaan waren.

3) *Doch velen*, enz. Deze vervolging verijdelde nogtans de vrucht niet van hunne Apostolische bediening; want *velen* van hen die *het woord* van Petrus' prediking hadden aangehoord, *geloofden* in Jesus den Nazarener, hem erkennende voor den beloofden Messias.

4) *tot vijf duizend*. Door deze nieuwe bekeerlingen was nu het getal der geloovigen, de vrouwen en kinderen niet medegerekend, *tot vijf duizend* aangegroeid.

5) *hunne* (der Joden) *oversten*. Daarmede is het Sanhedrin of de hooge raad der Joden beteekend. Wat volgt: *en* (namelijk) *hunne ouderlingen* — *waren*, is eene beschrijvende optelling der vergaderden.

6) *ouderlingen en schriftgeleerden*. Zij maakten met de *oepriesters* den hoogen raad uit. Zie Mt 16, 21, en noot 1 op bladz. 23, 1ste Deel.

7) *Annas, de hoogepriester*. Annas was de hoogepriester van dat jaar. Het kerkelijk jaar begon bij de Joden met het Paascheest. Caïphas had in 't afgeloopen jaar het ambt van hoogepriester bediend. Zie Jo 18, 13, en noot 2 op bladz. 335, 1ste Deel.

8) *van het priesterlijk geslacht*. Naar het Grieksch, volgens de meeste HSS: *van het hoogepriesterlijk geslacht*. Misschien is de zin hier zoo: Joannes en Alexander, en zoovelen er nog behalve deze onder de nabestaanden waren van de hoogepriesters Annas en Caïphas. Dat zij als leden van den hoogen raad bij die regtspleging tegenwoordig waren, behoeft niet gedacht te worden.

9) Ook die kreupelgeborene stond daar, bij hen, in het midden der vergadering. Zie vs 14.

10) *door welke kracht*, enz. De zin is: Door welke kracht of door het aanroepen van welken naam waardoor die kracht u verleend werd, hebt gij *dit*, de genezing van dezen mensch, *gedaan*? De Sanhedristen wisten zeer wel, dat dit geschied was onder aanroeping van den naam van Jesus; doch zij stelden deze vraag, in de meening dat de Apostelen dien naam voor hunne regtbank niet zouden durven uitspreken, maar hun voor antwoord geven, dat die genezing verrigt was onder aanroeping van den naam van God. En kregen zij dit antwoord, dan konden zij, wat zij zochten, den naam van den gehaten Nazarener verduisteren, en onder het volk verspreiden dat, wat er ook van de wezenlijkheid dier genezing ware, deze in allen gevalle, blijkens het verhoor dier Galileërs, geschied was onder aanroeping van den naam van God,

tute, aut in quo nomine fecistis
 8 hoc vos? * Tunc repletus Spi-
 ritu sancto Petrus, dixit ad eos:
 Principes populi, et seniores
 9 audite: * Si nos hodie dijudica-
 mur in benefacto hominis infirmi,
 in quo iste salvus factus est,
 10 * notum sit omnibus vobis, et
 omni plebi Israel: quia in nomine
 Domini nostri Jesu Christi
 Nazareni, quem vos crucifixistis,
 quem Deus suscitavit a mortuis,
 in hoc iste astat coram vobis
 11 sanus. * Hic est lapis, qui repro-
 batus est a vobis ædificantibus,
 qui factus est in caput anguli:
 (Ps 117, 22. Is 28, 16. Mt 21,
 42. Mc 12, 10. Lc 20, 17. I Pt
 12 2, 7. Rom 9, 33.) * et non est in
 alio aliquo salus. Nec enim aliud
 nomen est sub cælo datum ho-
 minibus, in quo oporteat nos
 13 salvos fieri. * Videntes autem
 Petri constantiam, et Joannis,
 comperto quòd homines essent
 sine litteris, et idiotæ, admira-
 bantur, et cognoscebant eos
 quoniam cum Jesu fuerant:

welken naam hebt gij dit gedaan?
 * Toen werd Petrus vervuld van
 den heiligen Geest¹, en zeide
 tot hen: Oversten des volks, en
 gij ouderlingen luistert! * In-
 9 dien wij heden verhoord worden
 over eene weldaad² aan een krank
 mensch bewezen, en zeggen moeten,
 wáardoor deze gezond geworden
 is, * zoo zij dit u allen, en den
 10 ganschen volke Israëls bekend:
 dat door den naam van onzen
 Heer Jesus Christus den Naza-
 rener, dien gij gekruisigd hebt,
 dien God uit de dooden heeft
 opgewekt, dat daardoor deze
 mensch gezond hier voor u staat³.
 * Hij is de steen⁴, die door u, de
 11 bouwlieden, is verworpen, en
 die tot hoeksteen geworden is:
 * en in niemand anders is de
 12 zaligheid. Want er is onder den
 hemel geen andere den menschen
 gegeven naam, door welchen wij
 moeten zalig worden. * Zij nu
 13 de vrijmoedigheid van Petrus,
 en Joannes ziende, en vernomen
 hebbende dat het ongeletterde,
 en eenvoudige menschen waren,
 stonden verwonderd, en zij
 herkenden hen⁵ dat zij met

en geenszins door den naam van Jesus den Nazarener. Maar zij kregen dit antwoord niet.

1) *Petrus werd vervuld van den heiligen Geest*, in dit oogenblik die dadelijke genadehulp ontvangende welke Jesus aan zijne leerlingen beloofd had, toen hij zeide (Lk 12, 11): *Wanneer zij u brengen zullen in de synagogen, en tot de overheden, en de magten, weest dan niet bezorgd, hoe of wat gij zult antwoorden, of wat gij zult zeggen; want de heilige Geest zal u in die ure leeren, wat gij zeggen moet.* Vgl Mt 10, 19, 20. Mk 13, 11.

2) *over eene weldaad.* Niet om eene misdaad staan wij hier voor de regtbank, maar om eene weldaad!

3) Elk woord weegt in dit onverschrokken en heerlijk antwoord van Petrus. Hij aarzelde niet, voor het aangezicht van Jesus' moordenaars te verklaren, dat de Nazarener, dien zij gekruisigd hadden, *de Christus* (de Messias) was.

4) *Hij is de steen*, enz. Petrus wil hun zeggen: Die Jesus, dien gij verworpen hebt, is door God verheerlijkt geworden. Die steen, waar David van zeide (Ps 117), dat hij, *door de bouwlieden verworpen, tot hoeksteen geworden is*, die steen is Jesus van Nazareth. Hij is wel door u, die als hoofden des volks het geestelijk huis Gods had moeten opbouwen, *verworpen*, maar door God tot hoeksteen gemaakt, en tot hoofd van allen verheven. Vgl Mt 21, 42—44. Lk 20, 17, 18. I Pt 2, 7, 8.

5) *zij herkenden hen*, enz. Terwijl zij (de Sanhedristen) de beide Apostelen met

14 * hominem quoque videntes Jesus geweest waren : * en daar 14
 stantem cum eis, qui curatus zij ook dien mensch, die genezen
 fuerat, nihil poterant contradi- was, bij hen zagen staan, zoo
 15 cere. * Jusserunt autem eos foras konden zij niets daartegen zeg-
 extra concilium secedere: et con- gen¹. * Zij geboden hun dan 15
 16 ferebant ad invicem, * dicentes : buiten den raad te gaan²: en
 Quid faciemus hominibus istis ? beraadslaagden met elkander,
 quoniam quidem notum signum * zeggende : Wat zullen wij met 16
 factum est per eos, omnibus ha- deze menschen doen³ ? want dat
 bitantibus Jerusalem : mani- er door hen een kennelijk won-
 festum est, et non possumus derteeken is geschied, is aan al
 17 negare. * Sed ne amplius divul- de inwoners van Jerusalem open-
 getur in populum, comminemur baar⁴ : en wij kunnen het niet
 eis, ne ultra loquantur in nomine loochenen. * Maar opdat het niet 17
 18 hoc ulli hominum. * Et vocantes nog meer onder het volk ver-
 eos, denunciaverunt ne omnino spreid worde⁵, laat ons hun met
 loquerentur, neque docerent in bedreiging⁶ verbieden, voortaan
 19 nomine Jesu. * Petrus vero, et nog in dezen naam⁷ tot eenig
 mensch te spreken. * En hen
 geroepen hebbende, geboden zij
 hun volstrekt niet te spreken,
 of te leeren in den naam van

verwondering aanstaarden en hen alzoo met opmerkzaamheid beschouwden, herinnerden zij zich, deze menschen wel vroeger gezien te hebben onder de leerlingen van Jesus. En derhalve viel er niet aan te twifelen, of zij onder aanroeping van *Jesus' naam*, gelijk zij het verzekerden, deze genezing verrigt hadden.

1) Zij konden noch de werkelijkheid ontkennen der genezing van dien kreupelgeborene, noch met eenigen schijn van reden in twijfel trekken, of die genezing wel inderdaad onder aanroeping van den naam des Nazareners geschied ware.

2) Voor 's hands niet ziende, wat zij aan de gedaagden zouden kunnen antwoorden en zeer met de zaak verlegen, gebieden zij hun *buiten den raad te gaan*, de raadzaam uit te gaan en buiten te staan. — De Sanhedristen wilden, met elkander zonder getuigen, beraadslagen, wat hun in dit geval te doen stond.

3) *Wat zullen wij met deze menschen doen* ? Het kwam er op aan, de prediking van Jesus' naam te onderdrukken. Maar hoe ? Aan het ontkennen van die genezing als wonderdaad was niet te denken : het was een *kennelijk*, d. i. een baarblijkelijk wonderteeken, en gansch Jerusalem wist er van te spreken. En onder een of ander voorwendsel geweld te plegen en de bewerkers van die genezing te straffen, dat durfden zij niet wagen uit vrees voor het volk (vs 21). Zoo bleef er dan niets anders over dan hen door bedreigingen vervaard te maken ; en met dezen maatregel te nemen moesten zij zich dan ook wel vergenoegen.

4) Wij zien de *punctuatie* van dit vers in de vulgaat voor eene nog niet verbeterde drukfout aan. Men mag hier niet vertalen : *want er is een teeken door hem geschied aan al de inwoners van Jerusalem bekend* ; want het *notum* van de Vulgaat behoort tot *signum*, en kan grammatisch niet verbonden worden met *omnibus habitantibus Jerusalem*.

5) opdat deze wonderdadige genezing als verrigt onder aanroeping van den naam des Nazareners, en die naam daardoor niet meer en meer onder het volk, en ook buiten Jerusalem verspreid worde, *laat ons*, enz.

6) *met bedreiging* van hen te zullen straffen.

7) *in dezen naam*, in den naam van Jesus, als op zijn gezag, als leerlingen en gezanten van hem.

Joannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potius audire quàm Deum, judicate. * Non enim possumus quæ vidimus et audivimus non loqui. * At illi comminantes dimiserunt eos: non inventientes quomodo punirent eos propter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo quod acciderat.

22 * Annorum enim erat amplius quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23 * Dimissi autem venerunt ad suos: et annuntiaverunt eis quantà ad eos principes sacerdotum, et seniores dixissent. * Qui cum audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, et dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum, et terram, mare, et omnia, quæ

25 in eis sunt: * qui Spiritu sancto Jesus. * Doch Petrus, en Joannes antwoordden, en zeidden tot hen: Oordeelt of het voor God regt is¹, eerder naar u te hooren dan naar God. * Want wij, wij kunnen niet² nalaten te verkondigen wat wij gezien en gehoord hebben. * Zij nu na hen bedreigd te hebben³ lieten hen gaan: daar zij ter oorzaak van het volk⁴ niet vonden hoe zij hen zouden straffen, omdat allen verheerlijkten, wat in het gebeurde had plaats gehad⁵. * Want de mensch, aan wien dit genezingswonder was geschied, was meer dan veertig jaren oud⁶.

* Toen zij nu losgelaten waren gingen zij tot de hunnen⁷: en verhaalden hun al wat de opperpriesters, en de ouderlingen tot hen gezegd hadden. * En zij dit gehoord hebbende, verhieven eenparig⁸ hunne stem tot God, en zeiden: Heere! gij zijt het die hemel, en aarde, en zee, en al wat zij bevatten, gemaakt hebt⁹: * die

1) of God het kan goedkeuren.

2) want wij, wij kunnen niet, enz. Wij staat hier in 't Grieksch met nadruk: wij, wat ons betreft, wij kunnen niet, enz. Wij, ten volste overtuigd, dat God ons dit bevolen heeft, wij kunnen, zonder ongehoorzaamheid aan God, uw gebod niet opvolgen en nalaten te verkondigen wat wij alsoor- en ooggetuigen weten aangaande den persoon van Jesus en zijne leer.

3) volgens hun besluit, vs 17.

4) ter oorzaak van het volk: zij vreesden het ongenoegen des volks, indien zij het waagden de bewerkers van deze genezing op eenige wijze te straffen.

5) omdat allen verheerlijkten, wat in het gebeurde had plaats gehad. Zóó dient de Vulgaat hier wel vertaald te worden. Maar de Grieksche tekst luidt: want allen verheerlijk en God over hetgeen er geschied was. En er valt niet aan te twijfelen, of Lukas zóó geschreven hebbe. Reeds Beda, de Eerwaardige (*Retract.* ad h. 1.) wees hier op eene bedorven lezing in de Vulgaat. In de *Itala* leest men op deze plaats: *Omnes enim gloriabant (sic) Deum in facto isto.*

6) een bewijs, dat zijne kreupelheid ongeneeslijk was. En dien mensch hadden de Apostelen toch oogenblikkelijk, met een enkel woord te spreken, volkomen gezond gemaakt!

7) tot de hunnen, tot hunne mede-Apostelen. Vgl. vs 3r.

8) eenparig. Door eene bijzondere ingave van den heiligen Geest spraken zij allen eenparig met luider stemme het volgende gebed uit.

9) Hun gebed begint met eene lofprijzing van Gods almogendheid, tot opwekking

per os patris nostri David, pueri
tui, dixisti: Quare fremuerunt
Gentes, et populi meditati sunt
26 inania? (Ps 2, 1) * Astite-
runt reges terræ, et principes
convenerunt in unum adversus
Dominum, et adversus Christum
27 ejus? * convenerunt enim vere
in civitate ista adversus sanctum
puerum tuum Jesum, quem un-
xisti, Herodes, et Pontius Pilatus
cum Gentibus, et populis Israël,
28 * facere quæ manus tua, et con-
silium tuum decreverunt fieri.

door den heiligen Geest door
den mond van onzen vader David,
uwen dienstknecht, gezegd hebt;
Waarom hebben de Hei-
denen¹ gewoed, en de vol-
keren ijdele dingen ver-
zonnen²? * De koningen³
26 der aarde zijn opgestaan,
en de vorsten zijn bijeen
gekomen tegen den Heer,
en tegen zijnen gezalfde³?
* Want in waarheid⁴ zijn in deze
27 stad tegen uwen heiligen dienst-
knecht Jesus⁵, dien gij gezalfd
hebt⁶, bijeen gekomen Herodes,
en Pontius⁷ Pilatus met de Hei-
denen⁸, en de volkeren Israëls⁹,
* om te doen wat uwe hand¹⁰, en²⁸
uw raadsbesluit bepaald hadden

van hun vertrouwen op hem; vervolgens (vs 25—28) verheffen zij zijne voorwetend-
heid, tegelijk wagende van zijne belofte, de aanslagen tegen zijnen Gezalfde te
zullen verijdelen; en zij eindigen met God te bidden om vrijmoedigheid in de
verkondiging van zijn woord, en dat het hem behagen moge, de waarheid hunner
prediking door allerlei wonderwerken te bevestigen.

1) *Waarom hebben*, enz. Deze woorden zijn genomen uit den tweeden Psalm, een
prophetischen Psalm, naar zijnen letterlijken zin den Messias en zijn geestelijk
koningrijk betreffende. De twee eerste verzen van dien Psalm zijn hier aangehaald,
en daarin worden de poogingen voorzegd, welke de vijanden, volkeren en vorsten,
van het rijk des Gezalfden zouden te werk stellen, om hetzelve te vernietigen. En
die voorzegging is *algemeen* in dien zin, dat zij al die vervolgingen bedoelt, welke
Christus en zijne Kerk van volkeren en vorsten zoude te lijden hebben van den
beginne af tot aan het einde der eeuwen.

2) *ijdele dingen*, dewijl hunne aanslagen toch niet zullen gelukken.

3) wat het is dat zij zoeken, die vijanden van den Heer en zijnen gezalfde, staat
uitgedrukt in vs 3 van dien Psalm, waar die vyanden spreken.

4) *Want in waarheid*, enz. Het verband is: Naar waarheid hebt gij die aanslagen
tegen uwen gezalfde voorzegd; *want* inderdaad kwamen in deze stad (Jerusalem)
tegen uwen heiligen dienstknecht, enz.

5) *tegen uwen heiligen dienstknecht Jesus*. Zie hier noot 2 op bladz. 29.

6) *dien gij gezalfd hebt*. d. i. tot koning gemaakt hebt. Petrus doelt hiermede op
Ps 2, 6, alwaar God, volgens den Hebreuwschen tekst van zijnen Zoon zegt:
Ik zelf heb mijnen Koning gezalfd. Vgl. het aangeteekende op Mt 23, 18. Lk
1. 33.

7) *Herodes, en Pontius Pilatus*. Vgl. Lk 23, 11, 12. Jo 19, 13—16.

8) *de Heidenen*. Vgl. Lk 13, 32. Men denke aan den Romeinschen landvoogd
Pontius Pilatus en zijne krijgsknechten. Vgl. Jo 19, 1—3.

9) *de volkeren Israëls*. De Israëlieten kunnen *volkeren* genoemd worden om hunne
afdeeling in twaalf stammen. Men denke hier aan het Sanhedrin en aan dien drom
van Joden, die luidkeels van Pilatus vorderden, dat hij het doodvonnis over Jesus
zoude uitspreken.

10) *om te doen wat uwe hand, en uw raadsbesluit*, enz., uwe oppermagt en uwe wijsheid.
Zie voorts voor den zin van deze plaats het aangeteekende op Hand 2, 23.

29 * Et nunc Domine respice in
 minas eorum, et da servis tuis
 cum omni fiducia loqui verbum
 30 tuum, * in eo quòd manum tuam
 extendas ad sanitates, et signa,
 et prodigia fieri per nomen san-
 31 cti filii tui Jesu. * Et cum oras-
 sent, motus est locus, in quo
 erant congregati: et repleti sunt
 omnes Spiritu sancto, et loque-
 bantur verbum Dei cum fiducia.
 32 * Multitudinis autem creden-
 tium erat cor unum, et anima
 una: nec quisquam eorum, quae
 possidebat, aliquid suum esse
 33 dicebat, sed erant illis omnia
 communia. * Et virtute magna
 reddebant Apostoli testimonium
 resurrectionis Jesu Christi Do-
 mini nostri: et gratia magna
 34 erat in omnibus illis. * Neque

dat geschieden zou. * En nu 29
 Heere zie op hunne bedreigin-
 gen¹, en geef uwen dienstknech- 29
 ten uw woord met alle vrijmoedig- 30
 heid te verkondigen, * daar-
 door dat gij uwe hand uitstrekt
 tot genezingen, en tot het ge-
 schieden van teekenen, en wone-
 deren door den naam van uwen
 heiligen zoon Jesus! * En toen 31
 zij gebeden hadden, beefde de
 plaats², waar zij vergaderd wa-
 ren: en zij werden allen ver-
 vuld met den heiligen Geest,
 en zij verkondigden het woord
 Gods met vrijmoedigheid.

* De menigte nu dergenen die 32
 geloofden³ was één hart, en ééne
 ziel: en niemand zeide dat iets,
 van hetgeen hij bezat, zijn eigen-
 dom was, maar zij hadden alles
 gemeen. * En met groote kracht⁴ 33
 legden de Apostelen getuigenis
 af van de verrijzenis onzes Hee-
 ren Jesus Christus: en groote
 genade was er op hen allen.

1) *Zie op hunne bedreigingen*, op de bedreigingen van het Sanhedrin (vs 21), om die te verijdelen, en laat niet toe, dat wij daardoor afgeschrikt worden; maar geef ons uwen dienstknechten, niettegenstaande hunne bedreigingen, *met alle vrijmoedigheid*, met de grootste vrijmoedigheid, *uw woord*, het Evangelie des heils *te verkondigen*, *daardoor* ons bijstaande, *dat gij uwe hand uitstrekt*, dat gij uwe magt gebruikt, om *genezingen* en allerlei wonderwerken te doen *door den naam*, door het uitspreken en aanroepen des naams *van uwen heiligen zoon Gods*. Vgl. Hand 3, 6. De wonderwerken, door de Apostelen onder aanroeping van Jesus' naam verrigt, dienden hun zelve tot bevestiging van hun geloof en vermeerdering van hunnen moed, terwijl zij voor degenen, aan wie zij het Evangelie predikten, tot een bewijs strekten van hunne goddelijke zending en van de waarheid der leer, welke zij verkondigden.

2) *beefde de plaats*, door eene bovennatuurlijke beweging, tot een teeken dat hun gebed verhoord was. En ook op datzelfde oogenblik *werden zij allen vervuld met den heiligen Geest*, d. i. met nieuwe krachten des heiligen Geestes begaafd; waarop zij, zonder zich aan de bedreigingen van het Sanhedrin (vs 21) te stooren *met vrijmoedigheid* voortgingen het Evangelie in Jerusalem te verkondigen.

3) *de menigte* (vs 4) *nu dergenen, die geloofden*, die geloovig geworden waren, enz. Lukas beschrijft ons hier (vs 32—36) de onderlinge liefde der geloovigen van Jerusalem. Zie het aangeteekende op Hand 2, 44, 45.

4) *met groote kracht*, wonderkracht. De zin is: De Apostelen betuigden de verrijzenis van Jesus Christus, deze grondwaarheid der Christelijke godsdienst bevestigende door de vele en groote wonderwerken, die zij aanhoudend verrigten. *En groote genade was er op hen allen*, op al de Apostelen: aan die hen hoorden en zagen bleek het duidelijk uit hunne handelingen, dat zij in ruime mate Gods genade genoten en door haar gedurig werden bijgestaan.

enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant vendentes afferebant pretia eorum, quæ vendebant, * et ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat. 35 * Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis, (quod est interpretatum Filius consolationis) Levites, Cyprius genere, * cum haberet agrum, vendidit eum, et attulit pretium, et posuit ante pedes Apostolorum. 36 * Er was dan¹ ook niemand 34 onder hen die gebrek leed. Want zoovelen als er bezitters waren van landerijen, of huizen, verkochten ze² en bragten den prijs van 't geen zij verkochten, * en legden dien neder aan de voeten der Apostelen³. En aan elkeen werd toegedeeld naar zijne behoefte. * En Joseph⁴, door de 36 Apostelen bijgenaamd Barnabas, (dat is overgezet: Zoon van vertroosting) een Leviet, een Cypriër van geboorte⁵, * daar 37 hij eenen akker had, verkocht dien, en bragt het geld, en legde het neder aan de voeten der Apostelen.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Ananias en Saphira om hunne bedriegelijke handelwijze met een plotselingen dood van God gestraft, vs 1—11. De Apostelen verrigten vele wonderwerken onder het volk, waardoor de Christen-gemeente te Jerusalem van dag tot dag toeneemt, vs 12—16. Aanslag van den Joodschen raad tegen al de Apostelen: zij worden in de openbare gevangenis gezet, maar des nachts daaruit verlost door een Engel des Heeren, op wiens bevel zij in den morgenstond naar den tempel gaan, en wederom, onverschrokken als vroeger, het volk leeren, vs 17—20. Hier worden zij gegrepen en voor den hoogen raad gesteld, vs 21—27. Petrus verdedigt zich en zijne mede-Apostelen met de grootste vrijmoedigheid, vs 28—32. Woedend daardoor geworden, wil het Sanhedrin hen doen ter dood brengen, maar wordt door eene redevoering van Gamaliël, een der leden des raads, daarvan teruggehouden, vs 33—39. Nogtans, alvorens hen los te laten, doet men de Apostelen geeselen; en zij, zich verblijvende voor den naam van Jesus te hebben mogen lijden, gaan voort met het Evangelie te prediken, zonder zich aan het verbod van den raad te stooren, vs 40—42.

1 * Vir autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua vendidit agrum, * et fraudavit 2 * Doch⁶ een zeker man Ananias genaamd, met zijne vrouw Saphira verkocht eenen akker, 1

1) *Er was dan*, ingevolge van die liefdadige mededeelzaamheid (vs 32), *niemand*, enz.

2) uit eigen beweging, omdat zij dit in hunne liefdadigheid zoo goedvonden te doen.

3) om hen over dat geld te laten beschikken ten behoeve der nooddriftigen.

4) *En Joseph*, enz. Lukas geeft hier een voorbeeld van die liefdadigheid onder de geloovigen van Jerusalem.

5) *een Leviet*, iemand uit den stam van Levi, *een Cypriër van geboorte*, maar thans met der woon in Jerusalem.

6) *Doch*. Tegenover de opregtheid van dien Joseph Barnabas (4, 36, 37) stelt Lukas nu de geveinsdheid van Ananias en zijne huisvrouw.

de pretio agri, conscia uxore * maar hield, met medeweten 2
sua : et afferens partem quam zijner vrouw, van den prijs des
dam, ad pedes Apostolorum akkers achter¹ : en bragt er een
suit. * Dixit autem Petrus : deel van, en legde het nêer aan
3 Anania, cur tentavit satanas de voeten der Apostelen. * En 3
Anania, cur tentavit satanas cor heeft de satan uw hart bekoord²,
tuum, mentiri te Spiritui sancto, om tegen den heiligen Geest te
et fraudare de pretio agri? liegen³, en achter te houden van
4 * Nonne manens tibi manebat, den prijs des akkers? * Bleef hij 4
et venundatum in tua erat onverkocht blijvende⁴ niet uw
potestate? Quare posuisti in eigendom, en was hij verkocht
corde tuo hanc rem? Nonne zijnde niet in uw magt? Waarom
mentitus hominibus, sed Deo. hebt gij zulks in uw hart opge-
5 * Audiens autem Ananias hæc nomen⁵? Niet tegen menschen⁶
verba, cecidit, et expiravit. Et hebt gij gelogen, maar tegen
factus est timor magnus super God! * Ananias nu deze woorden 5
6 omnes, qui audierunt. * Surgentes hoorende, viel neder, en gaf den
en namen hem weg⁹, en zij geest⁷. En groote vreeze kwam
er over allen, die dit hoorden.
* En de jongelingen⁸ stonden op 6
en namen hem weg⁹, en zij

1) Hij had zich vrijwillig verbonden om dien akker te verkoopen en den geheelen verkoop-prijs at te staan ten behoeve der gemeente; maar hij hield, met medeweten zijner huisvrouw, een gedeelte daarvan achter, terwijl hij toch aan de Apostelen verklaarde, dat hij hun de geheele opbrengst had overgegeven.

2) In het Grieksch, volgens de meeste HSS., leest men hier: *waarom heeft de satan uw hart vervuld?* De zin is: waarom hebt gij uw hart laten *vervullen*, overheerseren, door den satan? En dit is ook de zin der Vulgaat: waarom hebt gij u door de bekoring des satans laten verleiden, om, enz. Dit *waarom* geeft te kennen, dat het Ananias in zijne vrije magt stond aan die bekoring te wederstaan.

3) *tegen den H. Geest*, die in ons woont, *te liegen*, hem door liegen te bedriegen.

4) *Bleef hij* (die akker), onverkocht *blijvende*, enz. Zijne misdaad was volstrekt onverschoonlijk: niemand had hem gedwongen om zijnen akker te verkoopen, en zelfs nadat hij dien verkocht had, *was hij in zijne magt*, dat is, was de verkoop-prijs of het geld, dat de akker had opgebracht, in zijne magt, zoodat hij het naar believen geheel of gedeeltelijk voor zich had kunnen behouden.

5) *Waarom heeft uw hart toegegeven aan satans verleiding tot die misdaad?*

6) *niet tegen menschen*, enz. Met het volste regt bezigden de HH. Vaders deze Schriftuurplaats om de godheid van den heiligen Geest te bewijzen tegen de Macedonianen, die haar loochenden. Want wat Petrus zoo even (vs 3) een liegen *tegen den heiligen Geest* genoemd had, dat noemt hij hier (vs 4) een liegen *tegen God*.

7) Ananias was met een plotselijken dood van God gestraft; anderen tot een afschrikkend voorbeeld. Ook werd eene heilzame vreeze daardoor opgewekt bij allen, die kennis kregen van deze ontzettende gebeurtenis.

8) *de jongelingen*: aangestelde bedienden der christen-gemeente, en die in hare vergaderingen te verrigten hadden wat de Apostelen hun geboden.

9) *namen hem weg*. Daarvoor staat in den Griekschten tekst, een woord dat de betekenis heeft van *bedekken*: zij *bedekten hem* (met een lijkaklen). In de *Itala* leest men hier: *involverunt eum*.

autem juvenes amoverunt eum,
 7 et efferentes sepelierunt. * Fac-
 tum est autem quasi horarum
 trium spatium, et uxor ipsius,
 nesciens quod factum fuerat,
 8 introivit. * Dixit autem ei Pe-
 trus: Dic mihi mulier, si tanti
 agrum vendidistis? At illa dixit:
 9 Etiam tanti. * Petrus autem ad
 eam: Quid utique convenit vobis
 tentare Spiritum Domini? Ecce
 pedes eorum, qui sepelierunt
 virum tuum ad ostium, et effe-
 10 rent te. * Confestim cecidit ante
 pedesejus, et expiravit. Intrans
 autem juvenes invenerunt illam
 mortuam: et extulerunt, et sepe-
 11 lierunt ad virum suum. * Et
 factus est timor magnus in uni-
 versa ecclesia, et in omnes, qui
 audierunt hæc.

12 * Per manus autem Aposto-
 rum fiebant signa, et prodigia
 multa in plebe. Et erant unani-
 miter omnes in porticu Salomon-
 13 nis. * Ceterorum autem nemo

droegen hem uit en begroeven
 hem¹. * En het geschiedde om-
 trent drie uren daarna, dat zijne
 7 vrouw, onbewust van het ge-
 beurde, binnenkwam. * En Petrus
 8 zeide tot haar: Zeg mij vrouw,
 hebt gijlieden den akker voor
 zóóveel² verkocht? Zij nu zeide:
 Ja voor zóóveel! * En Petrus zeide
 9 tot haar: Waarom zijt gijlieden
 overeengekomen om den Geest
 des Heeren te beproeven³? Zie
 de voeten dergenen⁴, die uwen
 man begroeven zijn aan de deur,
 en zij gaan u uitdragen! * Ter-
 10 stond viel zij voor zijne voeten
 neder, en gaf den geest. En de
 jongelingen kwamen binnen en
 vonden haar dood; en zij droegen
 haar uit, en begroeven haar bij
 haren man. * En groote vreeze
 11 kwam er over de geheele ge-
 meente⁵, en over allen, die dit
 hoorden.

* Door de handen der Aposte-
 12 len⁶ nu geschiedden vele teeken-
 en, en wonderen onder het volk⁷.
 En zij waren allen⁸ eendragtlijk
 in de gaanderij van Salomon.

1) De Joden begroeven hunne lijen nog denzelfden dag. Hunne begraafplaatsen waren buiten de stad. Vgl. Lk 7, 12.

2) voor zóóveel. Petrus zal hier een prijs genoemd hebben, dien Ananias aan de Apostelen als den geheelen verkoop-prijs gebragt had.

3) om den Geest des Heeren te beproeven. Om te beproeven, of gij den Geest des Heeren, die in ons woont, door liegen zoudt kunnen bedriegen. Zulks was wel niet regtstreeks hunne bedoeling geweest, maar het lag toch zijdelings in hun misdrijf opgesloten.

4) de voeten dergenen, enz. De zin is: Zij, die uwen man begraven hebben, zijn teruggekeerd, en thans gaan zij ook u uitdragen! En daarmede kondigde Petrus aan Saphira haren plotselijken dood aan, als eene straf van God voor haar misdrijf.

5) over de geheele gemeente der geloovigen van Jerusalem, ja, en over allen, geloovigen of niet, zoovelen er kennis kregen van deze ontzettende gebeurtenis.

6) door de handen der Apostelen. Het is eene Hebreuwsche spreekwijze, welke niet meer zegt dan: door de Apostelen.

7) onder het volk van Jerusalem.

8) allen, t. w. de Apostelen en de geloovigen van Jerusalem. De gaanderij van Salomon (Zie noot 5 op bladz. 595, 1ste Deel) was hunne vergaderplaats; daar waren zij gewoon zich te vereenigen, en deze plaats was hun afgestaan; want niemand der overigen, d. i. der niet-geloovigen, waagde het zich aldaar onder hen te mengen; desniettemin waren zij in hooge achting bij het volk.

audebat se conjungere illis : sed magnificabat eos populus. 13
 14 * Magis autem augebatur cre-
 dentium in Domino multitudo
 15 virorum, ac mulierum, * ita ut
 in plateas ejicerent infirmos, et
 ponerent in lectulis ac grabatis,
 ut, veniente Petro, saltem umbra
 illius obumbraret quemquam
 illorum, et liberarentur ab in-
 16 firmitatibus suis. * Concurrerat
 autem et multitudo vicinarum
 civitatum Jerusalem, afferentes
 ægros, et vexatos a spiritibus
 immundis : qui curabantur
 omnes.
 17 * Exurgens autem princeps
 sacerdotum, et omnes, qui cum
 illo erant, (quæ est hæresis Sad-
 18 duccæorum) repleti sunt zelo : * et
 injecerunt manus in Apostolos,
 et posuerunt eos in custodia pu-
 19 blica. * Angelus autem Domini

* En van de overigen¹ durfde nie- 13
 mand zich bij hen voegen : doch 14
 het volk prees hen zeer. * En al 14
 grooter en grooter werd de me-
 nigte van mannen, en vrouwen 15
 die in den Heer geloofden, * zoo- 15
 dat men de zieken² uitdroeg op
 de straten, en op bedden en ma-
 trassen legde, opdat, wanneer
 Petrus kwam, ten minste zijne
 schaduw iemand hunner bescha-
 duwen mogt, en zij van hunne
 krankheden bevrijd wierden.
 * Ook kwam de volksmenigte 16
 van de omliggende steden te
 Jerusalem zamen³, krankten me-
 debrengende, en die van onreine
 geesten gekweld waren : en zij
 werden allen genezen.
 * Doch de hoogepriester⁴ stond 17
 op⁵, en allen die het met hem
 hielden⁶, (zijnde de sekte der
 Sadduceërs) wierden van toorn
 vervuld : * en zij sloegen de 18
 handen aan de Apostelen, en
 zetteden hen in de openbare ge-
 vangenis⁷. * Maar een Engel des 19

1) van de overigen. Zie de voorgaande noot.

2) zoodat men de zieken, enz. Misschien moet men dit verbinden met het gezegde in vs 13 : doch het volk prees hen zeer, en vers 14 voor eene soort van tusschenrede aanzien. Doch volgens de interpunctie van de Vulgaat behooren deze woorden : zoodat men de zieken, enz., tot het onmiddellijk voorafgaande : al grooter en grooter werd de menigte der geloovigen. De zin kan dan zijn : zoo groot was thans alreeds het getal der geloovigen geworden, dat men de zieken niet meer afzonderlijk voor de Apostelen konde brengen, om door de oplegging hunner handen genezen te worden maar als Petrus voorbij ging, maakte men van die gelegenheid gebruik, om dan, enz.

3) gehoord hebbende van al die wonderdadige genezingen, welke in de hoofstad geschieden.

4) de hoogepriester. Zie noot 7 op bladz. 34.

5) stond op. Men versta dit in dien zin, alsof er van hem gezegd was, dat hij, den voortgang van het Evangelie niet langer kunnende aanzien, zich nu daartegen ging verzetten.

6) en allen die het met hem hielden, d. i. die, gelijk hij, van de sekte der Sadduceërs waren. Dat dit de zin dezer woorden is, blijkt genoeg uit de korte tusschenrede, die daarop volgt. Het Sanhedrin, waarvan de hoogepriester de voorzitter was, bestond destijds uit leden, gedeeltelijk tot de sekte der Phariseërs behoorende, en gedeeltelijk tot die der Sadduceërs. Zie Hand 23, 6. Dewijl de Apostelen de opstanding der dooden leerden, welke de Sadduceërs loochenden, zoo waren deze laatsten nog veel vijandiger tegen hen gezind dan de Phariseërs. Vgl Hand 23, 8 en 4, 2.

7) in de openbare (de publieke) gevangenis, als bekende misdadigers. Hun voornemen

per noctem aperiens januas car-
 20 ceris, et educens eos, dixit: * Ite,
 et stantes loquimini in templo
 plebi omnia verba vitæ hujus.
 21 * Qui cum audissent, intraverunt
 diluculo in templum, et doce-
 bant. Adveniens autem princeps
 sacerdotum, et qui cum eo erant,
 convocaverunt concilium, et om-
 nes seniores filiorum Israël: et
 miserunt ad carcerem ut addu-
 22 cerentur. * Cum autem venissent
 ministri, et aperto carcere non
 invenissent illos, reversi nun-
 23 ciaverunt, * dicentes: Carcerem
 quidem invenimus clausum cum
 omni diligentia, et custodes stan-
 tes ante januas: aperientes autem
 24 neminem intus invenimus. * Ut
 autem audierunt hos sermones
 magistratus templi, et principes
 sacerdotum ambigebant de illis

Heeren opende des nachts de
 deuren der gevangenis, en hen
 uitleidende, zeide hij: * Gaat 20
 heen, tred op en verkondigt in
 den tempel aan het volk al de
 woorden dezès levens¹. * En zij 21
 dit² gehoord hebbende, gingen
 in den vroegen morgen den
 tempel binnen, en leerden. Doch
 de hoogepriester, en zij die het
 met hem hielden³ gekomen
 zijnde, riepen den raad bijeen⁴,
 en al de ouderlingen der kin-
 deren Israëls⁵: en zij zonden
 naar de gevangenis om hen te
 halen. * Doch toen de dienaren 22
 daar gekomen waren, en den
 kerker geopend hebbende hen
 niet vonden, keerden zij terug
 en boodschapten hun, * zeggen- 23
 de: Wij vonden de gevangenis
 wel met alle zekerheid gesloten,
 en de wachters aan de deuren
 staande: doch toen wij opende-
 den vonden wij er niemand
 24 binnen⁶. * Als nu de hoofdman
 des tempels⁷, en de opperpries-
 ters⁸ deze woorden hoorden,
 werden zij er twijfelmoedig over,
niet begrijpende wat hier geschied-

was de Apostelen den volgenden dag voor het Sanhedrin te regt te stellen: dit blijkt uit vs 21.

1) verkondigt al de woorden dezès levens, predikt met onverschrokken moed al de woorden, de gansche leer, betreffende dat leven, dat eeuwige leven, om welke verkondiging men u in den kerker geworpen heeft. Vgl noot op Jo 5, 24.

2) dit, dit bevel des Engels.

3) en die het met hem hielden. Zie boven, noot 6 op bladz. 43.

4) Annas en zijne Sadduceërs (vs 17), onwetend van hetgeen in den afgeloopen nacht met de Apostelen geschied was, kwamen in de vergaderzaal van het Sanhedrin, en lieten den hoogen raad bijeen roepen, om de gevangenen te vonnissen.

5) en al de ouderlingen der kinderen Israëls. Misschien is de zin: en ook dezulken van de ouderlingen, die niet behoorden tot de leden van het Sanhedrin.

6) Er was derhalve in dit geval noch aan pligtverzuim, noch aan geweldadigheid te denken.

7) de hoofdman des tempels, het opperhoofd of de bevelhebber der Levietische tempelwacht. Deze was dan ook bij deze vergadering (vs 21) ontboden.

8) de opperpriesters. Zie noot 1 op bladz. 23, 1ste Deel. Volgens eene andere Grieksche lezing luidt het hier: *Als nu de priester* (de hoogepriester) *en de hoofdman des tempels, enz.*

25 quidnam feret. * Adveniens autem quidam nunciavit eis : Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, et docentes populum.

26 * Tunc abiit magistratus cum ministris, et adduxit illos sine vi : timebant enim populum ne lapidarentur. * Et cum adduxissent illos, statuerunt in concilio :

27 Et interrogavit eos princeps sacerdotum, * dicens : Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto : et ecce replestis Jerusalem doctrina vestra : et vultis inducere super nos sanguinem hominis istius. * Respondens autem Petrus, et Apostoli, dixerunt : Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

29 * Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. * Hunc principem, et salvatorem Deus exaltavit dextera

30 * Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno. * Hunc principem, et salvatorem Deus exaltavit dextera

31

de¹. * Doch er kwam iemand en berigtte hun : Zie de mannen, die gij in de gevangenis hebt gezet, staan daar in den tempel, en leeren het volk².

* Toen ging de hoofdman met de dienaren heen, en haalde hen zonder geweld te *gebruiken* : — want zij vreesden het volk, — om niet gesteenigd te worden.

* En hen gehaald hebbende, stelden zij hen voor den raad : En de hoogepriester vroeg hen, * zeggende : Wij hebben u streng bevolen³ dat gij niet zoudt leeren in dien naam⁴ ; en zie gij hebt Jerusalem met uwe leer vervuld⁵,

en gij wilt het bloed van dien mensch over ons brengen⁶ ! Doch Petrus, en de Apostelen antwoordden, en zeiden : Men moet eerder aan God gehoorzamen, dan aan de menschen⁷.

* De God onzer Vaderen heeft Jesus opgewekt⁸, dien gij om het leven hadt gebragt, hem hangende aan een hout. * Hem heeft God door zijne regterhand⁹ tot

1) Aan de mogelijkheid eener bovennatuurlijke tusschenkomst van God dachten of wilden zij hier niet denken.

2) Daarmede wisten zij nu, wat er van de gevangenen geworden was. Maar dit moest hen nog meer verlegen maken : want waarom hadden zij zich niet veeleer schuilt gehouden, of de vlugt genomen ?

3) *Wij hebben u streng bevolen*, enz. Volgens de meeste Grieksche HSS, zou hier vragender wijze moeten vertaald worden : *Hebben wij u niet streng bevolen* enz.

4) *in dien naam*. Zie noot 7 op bladz. 36.

5) Hoe de Apostelen uit hunne gevangenis waren gekomen, schijnen zij liefst niet te willen hooren : zij vragen er niet naar, hoogstwaarschijnlijk wel uit vrees, van hierin de hand Gods te moeten erkennen.

6) De zin van dit gezegde is : Gij wilt het volk wijs maken, dat wij een onschuldige hebben ter dood gebragt, en het tot wraak tegen ons opzetten.

7) Op de vraag des hoogepriesters (vs 28), waarom zij niet gehoorzaamd hadden aan het bevel, dat hun kort te voren (4, 18) door den hoogen raad gegeven was, antwoordt Petrus, in naam der Apostelen het woord voerende : Waar een bevel van menschen in strijd is met een goddelijk bevel, moet men veeleer aan God gehoorzamen dan aan de menschen. En voortgaande met spreken, geeft hij aan het Sanhedrin te verstaan (vs 30—32), dat de verkondiging van Jesus' naam door hen van God gewild was.

8) *opgewekt* uit den dood tot het leven.

9) *door zijne regterhand*, d. i. door zijne almagt. Ook hier, gelijk boven, 2, 33, zou

sua ad dandam pœnitentiam
 Israeli, et remissionem peccato-
 32 rum. * et nos sumus testes
 horum verborum, et Spiritus
 sanctus, quem dedit Deus omni-
 33 bus obedientibus sibi. * Hæc cum
 audissent, dissecabantur, et
 cogitabant interficere illos.
 34 * Surgens autem quidam in
 concilio Pharisæus, nomine Ga-
 maliel, legisdoctor honorabilis
 universæ plebi, jussit foras ad
 35 breve homines fieri. * Dixitque
 ad illos : Viri Israelitæ attendite
 vobis super hominibus istis quid
 36 acturi sitis. * Ante hos enim
 vorst, en zaligmaker verhoogd
 om aan Israël¹ bekeering te
 geven, en vergiffenis van zonden.
 * En getuigen van deze dingen² 32
 zijn wij³, en de heilige Geest,
 dien God gegeven heeft aan allen
 die hem gehoorzaam waren.
 * Zij nu dit hoorende, werden
 33 er door verscheurd⁴, en wilden
 hen om het leven brengen.
 * Doch een zeker iemand, een 34
 Phariseër⁵, met name Gamaliël,
 een wetgeleerde bij het gansche
 volk geacht, stond op in den
 raad, en gebood dat men die
 menschen voor eene korte wijl
 zou doen buitenstaan. * En hij 35
 zeide tothen : Gij mannen Israëls
 weest voorzigtig met deze men-
 schen wat gij doen zult! * Want⁶ 36

men naar het Grieksch mogen overzetten : *aan zijne regterhand*. De zin van Petrus woorden is : dezen Jesus heeft God *tot vorst en zaligmaker*, tot heilvorst, *door zijne regterhand*, door zijne almagt, *verhoogd*, ten hemel opgenomen : of : *verhoogd*, ten hemel opgenomen en geplaatst *aan zijne regterhand*.

1) *om aan Israël*, enz. : om door hem, door zijne verdiensten, *aan Israël* de genade te schenken ter bekeering en tot het verkrijgen van vergiffenis hunner zonden. Doch niet voor Israël alleen, maar, gelijk Paulus ons leert (Hebr 5, 9), *voor allen, die hem gehoorzamen, is Christus eene oorzaak geworden van eeuwige zaligheid*.

2) *van deze dingen*, t. w. van Jesus' verrijzenis en hemelvaart.

3) *wij*, als ooggetuigen, en met ons ook *de heilige Geest*, dien God gegeven heeft aan hen die, door hunne geloovige erkenenis van Jesus als den beloofden Messias, *hem*, aan God, *gehoorzaamden*. De waarheid van hetgeen de Apostelen getuigden werd mede betuigd en bekrachtigd door den heiligen Geest, namelijk door zijne bovennatuurlijke gaven en wonderkrachten zichtbaar werkend in de Apostelen en anderen, die in Jesus geloofd hadden. Vgl. Hebr 2, 3, 4. Het woordje *allen* wordt hier noch in den Griekschen tekst, noch in de Itala, noch in eene der overige oude overzettingen gevonden.

4) *werden er door* in hun hart als *verscheurd*. Dit antwoord van Petrus deed hun het hart van woede als bersten, en *zij wilden*, zij waren voornemens, *hen*, Petrus en zijne mede-Apostelen, *om het leven te brengen*, een doodvonnis over hen uitsprekende.

5) *een Phariseër*. De leden van het Sanhedrin behoorden gedeeltelijk tot de sekte der Sadduceërs, gedeeltelijk tot die der Phariseërs; uit deze laatste sekte was Gamaliël. Vgl. noot 6 op badz. 43.

6) *Want*. Gamaliël wilde zijne ambtgenooten doen begrijpen, dat zij met de Apostelen ter dood te brengen gevaar liepen, een aantal menschen of zonder noodzakelijkheid of vruchteloos van het leven te berooven. Want was *het werk* (vs 38), dat de Apostelen begonnen hadden, *uit de menschen*, van de menschen uitgegaan en niet van God en door God gewild, dan zou het ook niet duren en zonder hun toedoen van zelf te niet te gaan, even gelijk dit, nog kort geleden, het geval was geweest met de aanhangers van Theodas (vs. 36), en daarna met die van Judas den Galileër (vs 37). Was daarentegen dat begonnen werk *uit God* (vs 39), dan zouden zij toch vruchteloos trachten hetzelfde te vernietigen. Zij moesten derhalve, raadde

dies exstitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: et omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, et redacti ad nihilum.* Post hunc exstitit Judas Galilæus in diebus professionis, et avertit populum post se, et ipse periit: et omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.* Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, et sinite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur: * si vero ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne forte et Deo repugnare inveniamini.

37
38
39
40

Consenserunt autem illi.* Et convocantes Apostolos, cæsis denunciaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu, et

deze dagen¹ stond Theodas² op, die zich voor iets groots uitgaf³, en dien een getal van omtrent vier honderd mannen aanhing: hij werd ter dood gebragt: en allen, die hem geloof gaven, zijn verstrooid, en tot niets geworden⁴. * Na dezen in de dagen der opschrijving⁵ stond Judas de Galileër⁶ op, en trok het volk op zijne zijde, ook hij kwam om: en allen, zoovelen hem aanhingen, raakten verstrooid.* En derhalve zeg ik u nu, bemoeit u niet met deze menschen, en laat hen begaan! want indien dit plan, of dit werk uit de menschen is, dan zal het te niet gaan: * maar is het uit God, gij zult het niet kunnen vernietigen, past op dat ge soms niet bevonden wordt ook tegen God te strijden! En zij luisterden naar hem⁷. * En de Apostelen tot zich geroepen hebbende, geeselden zij hen⁸ en geboden hun in

37
38
39
40

hun Gamaliël, die menschen maar laten begaan; zij mogten anders misschien zelfs bevonden worden niet alleen tegen menschen strijd te voeren, maar ook tegen God (vs 39).

¹) voor deze dagen, d. i. voor korten tijd.

²) Theodas heet in den Griekschcn tekst *Theudas*. De Theudas, hier door Gamaliël bedoeld, is ons van elders niet bekend; want wat hij van zijnen Theudas verhaalt, past niet op 't geen Flavius Josephus (*Antiqq*, 20, 5, 1) geboekt heeft aangaande zekeren Theudas en diens aanhang.

³) misschien voor een propheet, of voor den Messias.

⁴) en zóó, wil Gamaliël zeggen, zóó zal het ook hier gaan, nu Jesus van Nazareth, het hoofd van die beweging, is ter dood gebragt.

⁵) in de dagen der opschrijving. Deze opschrijving geschiedde tien of twaalf jaren later dan die, welke bij Lk (2, 2) *eene eerste* genoemd wordt. Zie onze aantekeningen op die plaats.

⁶) *Judas, de Galileër*. Van dezen gewaagt ook de Joodsche geschiedschrijver Flavius Josephus (*Bell. Jud* 2, 8, 1, en *Antiqq* 13, 1, 1). Op de laatste der twee aangehaalde plaatsen noemt hij dezen Judas een *Gauloniet*, omdat hij van Gamala in Gaulonitis geboortig was.

⁷) zij hoorden naar hem, in zooverre namelijk, dat zij de Apostelen niet ter dood veroordeelden; want alvorens hen los te laten, deden zij hen geeselen, waarschijnlijk op titel van verdiende straf voor hunne overtreding des bevels (4, 18), waardoor men hun bevolen had, in 't geheel niet te spreken of te leeren in den naam van Jesus.

⁸) geboden zij hun, hun vorig bevel (4, 18) vernieuwende.

- 41 dimiserunt eos. * Et illi quidem 't geheel niet te spreken in den
 ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt naam¹ van Jesus, en zij lieten
 pro nomine Jesu contumeliam hen los. * Zij nu gingen weg 41
 van voor den raad zich verblijdende, dat zij waardig geacht
 42 pati. * Omni autem die non waren voor den naam van Jesus²
 cessabant in templo, et circa versmading te lijden. * En zij 42
 domos docentes, et evangeli- hielden niet op³ alle dagen in
 zantes Christum Jesum. leeren, en Christus Jesus te verkondigen.

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Zeker misnoegen, onder de Christenen van Jerusalem ontstaan, geeft den Apostelen gelegenheid tot het aanstellen en wijden van zeven Diakenen, vs 1—6. Het getal der geloovigen aldaar neemt grootelijks toe, vs 7. Stephanus, een der zeven Diakenen, predikt onder vele wonderwerken het Evangelie, en brengt in eene twistrede met eenige uitlandsche Joden zijne tegenstanders tot zwijgen; die om deze nederlaag vertoornd, door valsche beschuldigingen het volk tegen hem opruijen en, in een oloop, met geweld hem medevoeren en slepen voor den regtbank van het Sanhedrin, vs 8—15.

- 1 * In diebus autem illis, cre- * En in die dagen⁴, als het 1
 sciente numero discipulorum, getal der leerlingen aangroeide,
 factum est murmur Græcorum ontstond er een gemor van de
 adversus Hebræos, eo quòd Grieken tegen de Hebreërs⁵,
 despicerentur in ministerio quo- omdat hunne weduwen in de
 tidiano viduæ eorum. * Convo- dagelijksche bediening⁶ werden
 2 cantes autem duodecim multitu- achtergesteld. * De twaalfen nu 2
 riep de menigte der leerlingen

1) in den naam. Zie boven, noot 7 op bladz. 36.

2) voor den naam van Jesus, om het belijden en verkondigen van zijnen naam.

3) En zij hielden niet op, enz. Het was dag aan dag hunne aanhoudende bezigheid, zoowel in 't openbaar in den tempel, als in de huizen in het bijzonder, Jesus als den beloofden Messias en de leer van het Evangelie te verkondigen.

4) in die dagen, toen de Apostelen, wederom in vrijheid gesteld, met allen ijver voortgingen in Jerusalem het Evangelie te verkondigen (Hand 5, 42), en het getal der geloovigen van dag tot dag grooter werd.

5) een gemor van de Grieken tegen de Hebreërs, van de Grieksche tegen de Hebreeuwische Christenen. Grieken heeten hier de eersten, omdat zij, Joden of Joden-genooten, buiten Palestina geboren, niet de landtaal, maar Grieksch spraken; de laatsten heeten Hebreërs, als die uit Palestina geboortig, natuurlijk, in de toenmalige taal van het land zich uitdrukten. De toenmalige landtaal, in het nieuwe Testament Hebreeuwisch genoemd, was eigenlijk een Arameesch dialekt.

6) Door die dagelijksche bediening versta men de dagelijksche uitdeeling van levensmiddelen en onderstand uit de algemeene kas. Zie Hand 2, 44, 45; 4, 34—37, en de aantekeningen. Bij die uitdeeling werden, — uit welke oorzaak, wordt niet gezegd, — de weduwen der Hebreërs veel beter verzorgd dan die der Grieken; waarover dezen een morrend misnoegen tegen genen aan den dag legden.

dinem discipulorum dixerunt :
 Non est æquum nos derelinquere
 verbum Dei, et ministrare men-
 3 sis. * Considerate ergo fratres,
 viros ex vobis boni testimonii
 septem, plenos Spiritu sancto, et
 sapientia, quos constituamus
 4 super hoc opus. * Nos vero
 orationi, et ministerio verbi in-
 5 stantes erimus. * Et placuit
 sermo coram omni multitudine.
 Et elegerunt Stephanum, virum
 plenum fide, et Spiritu sancto, et
 Philippum, et Prochorum, et
 Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum advenam
 6 Antiochenum. * Hos statuerunt
 ante conspectum Apostolorum :
 et orantes imposuerunt eis manus.
 7 * Et verbum Domini crescebat,
 et multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valde :
 multa etiam turba sacerdotum
 obediebat fidei.
 8 * Stephanus autem plenus

bijeen¹ en zeiden : Het past niet dat wij het woord Gods verlaten², en tafels bedienen. * Ziet dan 3 om, broeders ! naar zeven mannen uit u van goede getuigenis³, vol van den heiligen Geest, en van wijsheid, die wij over dat werk kunnen aanstellen⁴. * En 4 wij, wij zullen in het gebed, en in de bediening des woords volharden⁵. * En dit woord behaagde 5 aan de gansche menigte. En zij kozen Stephanus, een man vol van geloof, en van den heiligen Geest⁶, en Philippus, en Prochorus, en Nikanor, en Timon, en Parmenas, en Nicolaüs een⁷ proseliet⁷ van Antiochië. * Hen 6 stelden zij voor de Apostelen : en deze baden en legden hun de 7 handen op⁸. * En het woord des Heeren wies aan⁹, en het getal der leerlingen in Jerusalem vermenigvuldigde zeer : ook eene groote schare van de priesters¹⁰ werd den geloove gehoorzaam. 8 * Stephanus nu vol van genade,

) de geheele-Christen gemeente van Jerusalem.

2) dat wij het woord Gods verlaten, dat wij de verkondiging van het woord Gods staken, om ons te bemoeijen met tafels te bedienen, dat is, het opzigt te houden over de spijs-uitdeeling aan de gemeente.

3) mannen van goede getuigenis, van algemeen bekende braafheid.

4) kunnen aanstellen. Naar het Grieksch : zullen aanstellen.

5) die zeven mannen belastende met het opzigt over de bediening der tafels (vs 2).

6) om welke reden dan ook, wat hier schijnt aangeduid te worden, de eerste keuze op hem viel.

7) een proseliet of Jodengenoot. Zie noot 7 op bladz. 16.

8) deze baden en legden hun de handen op, en daarmee werden zij tot Diakens gewijd. Doch wij zien uit de Handelingen (6, 8, volgg. ; 8, 5) dat hun, behalve die verzorging der weduwen, nog andere, en wel zuiver geestelijke bedieningen toekwamen. Ook beschouwt Paulus hen (Phil 1, 1. I Tim 3, 2, 8, 12, 13) als liturgische persoonen, hen stellende naast de Bisschoppen en Priesters ; en de Apostolische Vaders doen dit eveneens, onder andere, de HH. Ignatius en Polycarpus.

9) Het woord des Heeren wies, enz. d. i. de leer van het Evangelie verbreidde zich al meer en meer te Jerusalem, en het getal der belijders van Jesus groeide aldaar van dag tot dag aan.

10) niet alleen velen uit het volk, maar ook velen uit de Joodsche priesters der vierentwintig priester-klassen werden tot het geloof in Jesus gebracht. Vgl noot 7 op bladz. 312, 1ste Deel.

gratia, et fortitudine faciebat prodigia, et signa magna in populo. * Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, et Cyrenensium, et Alexandrinorum, et eorum qui erant a Cilicia, et Asia, disputantes cum Stephano : * et non poterant resistere sapientiæ, et Spiritui, qui loquebatur. * Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiz in Moysen,

en kracht¹ deed groote wonderen, en teekenen onder het volk. * Doch² sommigen van de zoogenaamde synagoog der Vrijgelatenen³, en van de Cyreneërs⁴, en van de Alexandryners, en van die welke van Cilicië, en van Asië waren, stonden op, en redetwistten met Stephanus : * maar zij konden aan de wijsheid, en den Geest⁵, die sprak, niet wederstaan. * Alsdan maakten zij mannen op⁶, die zeiden dat zij hem lasterlijke woorden hadden

¹) en kracht, en wonderkracht, zijnde eene der gaven van den heiligen Geest.

²) Doch. Gelijk wij van den diaken Philippus lezen (Hand 8, 5), dat hij aan de Samaritanen het woord verkondigde, evenzoo zal ook Stephanus dit gedaan hebben aan de Joden van Jerusalem, de waarheid zijner prediking door groote wonderen en teekenen (vs 8), d. i. door allerlei groote wonderwerken bevestigende. Eene of andere prediking dan van Stephanus zal de aanleidende oorzaak geweest zijn van dien redetwist, waarvan hier (vs 9, 10) gesproken wordt.

³) Door die Vrijgelatenen versta men hier afstammelingen van Joden, die onder Pompejus gevankelijk naar Rome weggevoerd, aldaar als slaven verkocht, en naderhand waren vrijgelaten geworden. Zij hadden in Jerusalem, alwaar men bij de vijf honderd synagogen telde, eene eigene synagoog, die, naar hen, *synagoog der Vrijgelatenen* genoemd werd.

⁴) en sommige van de Cyreneërs, van de Joden uit Cyrene, eene landstreek van Libyë, afkomstig; en van die van Alexandrië, eene stad, nabij den westelijken Nyl-arm gelegen; en sommigen van die welke afkomstig waren van Cilicië, eene landstreek van Klein-Asië, en ook nog van die van Asië, d. i. van het zoogenaamde Asia proconsularis. Zie voort noot 3 op bladz. 16. Waarschijnlijk hadden al de hier genoemde, Joden van buitenlandschen oorsprong, te Jerusalem hunne afzonderlijke synagoog.

⁵) den Geest, die sprak, den heiligen Geest, die in hem sprak. Vgl Mt 10, 20. Naar het Grieksch luidt het hier: *den Geest, door welken hij sprak*. Door de wijsheid verstaan wij eene bijzondere gave des heiligen Geestes, de *gave der wijsheid* genoemd. Zie I Kor 12, 8. En de uitdrukking: *aan de wijsheid, en den Geest*, schijnt ons toe hier gebedigd te zijn (*per Hendealdyn*) in plaats van: *aan de wijsheid des Geestes*. De zin is dan: In hunne twistrede met Stephanus aangegaan, beproefden zij te vergeefs hem tot zwijgen te brengen: hoevelen zij ook waren, die met hem redetwistten, elkander ondersteunende, zij waren tegen hem niet bestand, en moesten onderdoen voor de wijsheid des Geestes, voor de wijsheidsgave hem verleend door den heiligen Geest, door wien hij sprak. — Zoo werd in Stephanus vervuld, wat Jesus zijnen leerlingen beloofd had (Lk 21, 15): *Ik zal u mond en wijsheid* (taal en wijsheid) *geeven, waaraan al uwe tegenstanders niet zullen kunnen wederstaan en wederspreken*.

⁶) *alsdan maakten zij mannen op*, enz. Door Stephanus uit het veld geslagen, vonden zij in hunnen gekrenkten hoogmoed een ander middel uit om over den gehaten man te zegevieren. Zij stookten heimelijk eenige ellendelingen op, die zeggen moesten en onder het volk verspreiden, dat zij Stephanus lastertaal hadden hooren spreken tegen Moses en tegen God. Hunne bedoeling daarbij was, het volk tegen Stephanus op te zetten, en alzoo te bewerken, dat hij voor het Sanhedrin van godslastering beschuldigd wierde en ter dood veroordeeld.

12 et in Deum. * Commoverunt itaque plebem, et seniores, et Scribas : et concurrentes rapuerunt eum, et adduxerunt in concilium, * et statuerunt falsos testes, qui dicerent : Homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum, et legem. * audivimus enim eum dicentem : quoniam Jesus Nazarenus hic, destruet locum istum, et mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses. * Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem Angeli.

hooren zeggen tegen Moses, en tegen God. * Zij bragten dan¹ het volk, en de ouderlingen, en de Schriftgeleerden in beweging: te hoop loopende² sleepten zij hem mede, en bragten hem voor den raad, * en zij stelden valsche getuigen, die zeiden : Deze mensch houdt niet op woorden³ te spreken tegen de heilige plaats, en tegen de wet. * want wij hebben hem hooren zeggen: dat die Jesus de Nazarener deze plaats verwoesten, en de instellingen veranderen zal, die Moses ons heeft overgegeven. * En allen, die in den raad zaten, hem aanstarende, zagen zijn aangezicht als het aangezicht eens Engels.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Stephanus, door den hoogepriester uitgenoodigd om zich te verantwoorden, houdt eene redevoering, waarin hij de tegen hem ingebragte beschuldiging van lasterlijk gesproken te hebben tegen Moses en tegen den tempel zijdelings daardoor wederlegd, dat hij in eene korte schets der geschiedenis van het Israëlietische volk met allen eerbied spreekt van Moses en van den tempel. Maar het is duidelijk, dat de heilige man tegelijk nog iets anders beoogde dan enkelijk zich te verdedigen; doch welke de strekking zijner rede in al hare verschillende deelen geweest is, ligt nog eenigermate in het duister; zijne tegenstrevers lieten, naar het schijnt, aan Stephanus niet toe zijne rede ten einde te brengen, vs 1—50. Wat hiervan zij, Stephanus, zijn bezadigd verhoog afbrekende, begint de aanwezigen op scherpen toon te bestraffen, hun ook den moord verwijtende aan Jesus gepleegd; dien hij hun verklaard te zien in zijne heerlijkheid, in den hemel staande aan de rechterzijde Gods, vs 51—56. Verbitterd hierover, vallen zij in blinde woede schreeuwend gezamenlijk op hem aan, en slepen hem buiten de stad om hem te steenigen, vs 56, 57. Stephanus ondergaat den marteldood, en geeft biddende voor zijne vijanden den geest.

1 * Dixit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent? * En de hoogepriester zeide: 1
Is dit zoo? * En hij sprak: 2
2 * Qui ait: Viri fratres, et patres audite: Mannen broeders, en vaders⁴ hoort!

1) Zij bragten dan. Naar 't Grieksch: En zij bragten door dit middel (vs 11) het volk en de Sanhedristen in beweging, en ruiden hen op tegen Stephanus.

2) te hoop loopende. Naar het Grieksch: hem overvallende.

3) woorden, enz. lasterlijke woorden, lastertaal, tegen de heilige plaats, d. i. tegen den tempel, en tegen de wet van Moses.

4) Mannen broeders is in 't algemeen gezegd tot al de aanwezigen, en vaders in het bijzonder tot de leden van den raad.

Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahamæ cum esset in Mesopotamia, prius quàm moraretur in Charan, * et dixit ad illum: Exi de terra tua, et de cognatione tua, et veni in terram quam monstravero tibi. (Gn 12, 1.) * Tunc exiit de terra Chaldæorum, et habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis. * Et non dedit illi hereditatem in ea, nec passum pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, et semini ejus post ipsum, cum

De God der heerlijkheid¹ verscheen aan onzen vader Abraham toen hij in Mesopotamië² was, eer hij in Charan woonde, * en hij zeide tot hem: Ga uit uw land³ en uit uwe maagschap, en trek naar het land dat ik u wijzen zal. * Toen⁴ ging hij het land der Chaldeërs uit, en woonde in Charan. En van daar⁵, nadat zijn vader gestorven was⁶, bragt hij hem over in dit land, waarin hij thans woont. * En hij gaf hemgeen eigendom⁷ daarin, zelfs geen voet *breed*: maar hij beloofde het hem in bezitting te geven en zijnen zade na hem⁸, terwijl hij

1) De God der heerlijkheid is zooveel gezegd als: de volheerlijke God; hij wien de heerlijkheid eigen is, wien alle eer en heerlijkheid toekomt. Vgl. Ps 28, 3.

2) in Mesopotamië, namelijk in eene stad met name Ur, ook, met een bijnaam, Ur der Chaldeërs genoemd, en gelegen in het noordelijk gedeelte van Mesopotamië. Dat er eene verschijning en roeping van God aan Abraham aldaar geschied is, blijkt uit Gn 15, 7, waar God aan Abraham zegt: *Ik ben de Heer, die u uitgeleid heb uit Ur der Chaldeen*. Zie ook Jos 24, 2, 3. Gehoorzaam aan die goddelijke roeping, verliet Abraham met zijn vader Thare en zijn neef Lot de stad Ur om naar Chanaän te gaan, en kwam over den Euphraat in Charan, alwaar hij verbleef (zie Gn 11, 31, 32), totdat hij na den dood zijns vaders, ten tweeden male van God geroepen, uit Charan toog naar Chanaän. Van twee roepingen, aan Abraham geschied, gewaagt ook de Joodsche schrijver Philo (*de Abraham*, p. 362, edit. Turnebi et Hoeschelii, Paris, 1640).

3) Ga uit uw land, enz. Dit bevel kreeg Abraham daarna nog eens, en wel tijdens zijn verblijf in Charan. Zie Gn 12, 1.

4) Toen. Na deze eerste roeping ging hij het land der Chaldeërs uit, d. i. verliet hij de stad Ur in Mesopotamië.

5) En van daar, uit Charan, na eene tweede roeping, bragt hij, t. w. God, hem over in dit land, d. i. in Chanaän.

6) nadat zijn vader gestorven was. Om dit overeen te brengen met het verhaal van Moses (Gn 11, 26, 12, 4, en 11, 32) dient aangemerkt, dat ofschoon Abraham onder de zonen van Thare in de eerste plaats genoemd wordt, daaruit echter niet noodzakelijk volgt dat hij Thare's eerstgeborene geweest is; hij kan zeer goed juist daarom het eerst genoemd zijn, omdat hij Abraham was, de stamvader der Israëlieten. En was Thare nog in leven geweest, toen Abraham uit Charan trok, waarom toog hij dan niet mede op naar Charan? Want onder diegenen welke met Abraham uit Charan naar Chanaän gingen, wordt Thare niet genoemd. Vgl. Gn 12, 4, 5. Zie voorts onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad h. l.).

7) Hij (God) gaf hem geen eigendom. Vgl. Hebr 11, 9. Den akker met de spelonk, waarin hij Sara begroef, kocht Abraham van Ephron. Zie Gn 23.

8) hem en zijnen zade, Zie Gn 13, 15. Abraham ontving in Chanaän voor zich zelve nooit geen plekje gronds van God tot zijn eigendom. Als dan hier gezegd wordt: *hem en zijnen zade na hem*, dan beteekent dit: *hem, namelijk zijnen zade na hem*, d. i. zijnen nakomelingen. Vgl. Gn 12, 7 en 15, 18. Of verkiest men te verklaren: *meh in zijne nakomelingen?*

6 non haberet filium. * Locutus est autem ei Deus: Quia erit semenejus accola in terra aliena, et servituti eos subjicient, et male tractabunt eos annis quadringentis: (*Gn 15, 13.*) * et gentem cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus. et post hæc exhibunt, et servient mihi in loco
7 isto. * Et dedit illi testamentum circumcisionis: (*Gn 17, 10.*) et
8
6 geen zoon¹ had. * God nu sprak tot hem²: Zijn zaad zal vreemdeling zijn in een vreemd land, en zij³ zullen hen dienstbaar maken, en hen mishandelen vier
7 honderd jaren⁴: * en het volk dat zij gediend zullen hebben, zal ik oordeelen⁵, zeide de Heer. en daarna zullen zij uitgaan⁶, en zij zullen mij dienen in deze
8 plaats⁷. * En hij gaf hem het verbond der besnijdenis⁸: en zoo⁹

1) *geen zoon*. Naar het Grieksch: *geen kind*. Deze belofte was eene beproeving van Abrahams geloof: toen God hem deze belofte deed, was hij niet alleen kinderloos, maar hij kon zelfs geen hoop meer voeden van ooit noch kinderen te krijgen. En nogtans, tegen alle hoop aan, *geloofde hij*, niet twijfelende aan Gods belofte, *dat hij vader van vele volken zoude worden, volgens hetgeen tot hem gezegd was*: Zóó zal u zaad zijn. Vgl. Rom 4, 18—21.

2) *God nu sprak tot hem*. Naar het Grieksch, volgens de meeste HSS.: *God nu sprak alzoo*. Wat hier thans volgt (vs 6 en 7), is eene vrije aanhaling van Gn 15, 13, 14; en dient tot nadere *verklaring* der boven (vs 5) genoemde belofte, Abrahams nakomelingschap betreffende.

3) *en zij*, de bewoners van dat vreemde land (de Egyptenaren), *zullen hen*, zijn zaad, zijne nakomelingen.

4) *vier honderd jaren* lang zal die verdrukking voortduren. Vgl. Gn 15, 13. Het verblijf der Israëlieten in Egypte duurde in 't geheel vier honderd en dertig jaren. Zie Ex 12, 40. De chronologische vraagstukken, den duur van het verblijf der Israëlieten in Egypte betreffende, worden opgelost in onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad h. l.).

5) *oordeelen*, hunne onderdrukkers straffen voor het ongelijk, hun aangedaan. Zie Ex 7—15.

6) *uitgaan* uit Egypte, het land hunner slavernij.

7) *en zij zullen mij dienen in deze plaats*, in dit land, in Chanaän, alwaar God deze belofte aan Abraham deed. Deze laatste woorden der aangehaalde godspraak zien op Gn 17, 7, 8.

8) *En hij gaf hem het verbond der besnijdenis*, d. i. het verbond, waarvan *de besnijdenis* het uiterlijk teeken was, doch zóó, dat het tegelijk een gedeelte uitmaakte der pligten krachtens dit verbond te vervullen. Zie Gn 17, 10, 11.

Een verbond is eene soort van overeenkomst, waarbij van weerskanten iets beloofd wordt. Van dien aard was ook het verbond van God met Abraham, waarvan Stephanus hier spreekt. God beloofde Abraham te zegenen, hem tot een groot volk te maken en zijnen nakomelingen het land van Chanaän in bezit te geven; en Abraham beloofde voor zich en zijne nakomelingen, den eenigen waren God te dienen, en tot een teeken van dit gemaakt verbond het vleesch hunner voorhuid te besnijden. Zie Gn 17, 9—14. Het stond, natuurlijk, aan Abraham niet vrij, dit verbond niet aan te gaan, en in zooverre is het woord *verbond* hier in een oneigenlijken zin gebezigd. Overigens, dit verbond was eene weldaad van God aan Abraham, eene gunst welke hij hem bewees; en daarom zeide Stephanus: *God gaf* aan Abraham het verbond der besnijdenis.

9) *en zóó*, d. i. na dit verbond en krachtens hetzelfde verleende God aan Abraham eenen zoon.

sic genuit Isaac, et circumcidit eum die octavo: (*Gn 21, 2, 4.*) et Isaac, Jacob: (*Gn 25, 24, 26.*) et Jacob, duodecim Patriarchas. ⁹ (*Gn 29, 32; 35, 22.*) * Et Patriarchæ æmulantes, Joseph venderunt in Ægyptum. (*Gn 37, 28.*) ¹⁰ et erat Deus cum eo: * et eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus: et dedit ei gratiam, et sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, et constituit eum præpositum super Ægyptum, et super omnem domum ¹¹ suam. (*Gn 41, 37.*) * Venit autem famas in universam Ægyptum, et Chanaan, et tribulatio magna: et non inveniebant cibos patres ¹² nostri. * Cum audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros ¹³ primum: (*Gn 42, 2.*) * et in secundo cognitus est Joseph a fratribus suis, et manifestatum est Pharaoni genus ejus. (*Gn 45, 3.*) * Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, et omnem cognationem suam in animabus septuaginta quinque. ¹⁵ * Et descendit Jacob in Ægyptum, (*Gn 46, 5.*) et defunctus est ipse, et patres nostri. (*Gn 49, 32.*)

teelde hij Isaak, en besneed hem op den achtsten dag¹: en Isaak teelde Jakob: en Jacob de twaalf Aartsvaders². * En de Aartsvaders ⁹ afgunstig geworden, verkochten Joseph³ om gebragt te worden naar Egypte, en God was met hem: * en verloste hem uit al zijne verdrukkingen: en gaf hem gunst, en wijsheid voor het aangezigt van Pharaö koning van Egypte, en deze stelde hem aan tot bestuurder over Egypte, en over geheel zijn huis⁴. * En er kwam een hongersnood over gansch Egypte, en Chanaan, en groote druk: en onze vaders vonden geene spijze. * Doch toen Jakob hoorde ¹² dat er koorn in Egypte was: zond hij onze vaderen de eerste maal uit⁵: * en de tweede maal ¹³ werd Joseph van zijne broeders herkend, en zijne afkomst werd aan Pharaö openbaar. * En ¹⁴ Joseph zond heen en liet zijnen vader Jakob halen, en geheel zijne maagschap⁶ vijfen zeventig zielen⁷. * En Jakob kwam af ¹⁵ naar Egypte, en hij stierf, hij en onze vaderen⁸. * En zij werden ¹⁶ overgebragt⁹ naar Sichem, en

1) op den achtsten dag na zijne geboorte, volgens Gods bevel aangaande de besnijdenis. Zie *Gn 17, 12.*

2) d. i. zijne twaalf zonen, de stamvaders van het Israëlietische volk, hier *proleptisch* Aartsvaders genoemd.

3) Joseph, hunnen broeder, benijdende, verkochten zij hem, enz. Lees *Gn 37.*

4) Lees *Gn 40.*

5) Lees *Gn 42.*

6) Lees *Gn 43—45.*

7, vijf en zeventig zielen, Naar het verhaal in *Gn 46, 27*: zeventig zielen; en onder deze zijn ook begrepen Joseph, en diens beide zonen, Manasses en Ephraïm, die hem in Egypte geboren werden. In de Grieksche overzetting, door Stephanus hier gevolgd, worden bij die zeventig zielen ook nog gerekend de vijf kleinzonen van Joseph: Machir, Galaad, Sutalaam, Taam en Edom (uit *I Par 7*); en daarom leest men in die overzetting op *Gn 46, 27* vijf en zeventig zielen, in plaats van zeventig zielen.

8) onze vaderen, onze stamvaders, Jakobs zonen, de Aartsvaders (vs 9).

9) en zij, t. w. onze vaderen, Jakobs zonen, werden overgebragt naar Sichem: hunne

- 16 * Et translati sunt in Sichem, et positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti a filiis Hemor filii Sichem. (*Gn* 50. 13. *Jo* 24, 32. *Gn* 23, 16.)
- 17 * Cum autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ, crevit populus, et multiplicatus est in Ægypto, (*Ex* 1, 7.) * quoadusque surrexit alius rex in Ægypto,
- 18 qui non sciebat Joseph. * Hic circumveniens genus nostrum, affixit patres nostros ut exponerent infantes suos ne vivificentur. * Eodem tempore natus est Moyses et fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui. (*Ex* 2, 2.
- 19 *Hebr* 11, 23.) * Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, gelegd in het graf, dat Abraham voor geld gekocht had¹ van de zonen van Hemor den zoon van Sichem. * Als nu de tijd der belofte² naderde, die God aan Abraham gedaan had³, wies het volk aan, en vermenigvuldigde in Egypte⁴, * totdat er een ander koning⁵ opstond in Egypte, die Joseph niet kende. * Deze nu arglistig met ons volk te werk gaande, verdrukte onze vaderen⁶ dat zij hunne kindertjes moesten te vondeling leggen⁷ om ze niet te laten leven. * In dien zelfden tijd⁸ werd Moses geboren en hij was liefelijk voor God⁹, en werd drie maanden opgevoed in zijns vaders huis. * Toen hij nu te vondeling gelegd was, nam de dochter van Pharaö hem op,

beenderen werden uit Egypte overgebracht naar Sichem, en aldaar begraven. In de H. Schrift van het Oude Testament wordt dit nergens vermeld, maar deze bijzonderheid zal door overlevering aan de Israëlieten bekend zijn geweest.

1) *gehocht had*. Stephanus doelt hier, op eenen koop, waarvan de Schriftuur niet gewaagt, maar die hem en zijnen toehoorders door overlevering bekend was. Men zie hier wat wij in onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad h. l.) dienaangaande geschreven hebben.

2) *de tijd der belofte*, de tijd der vervulling van de belofte.

3) Zie hierboven, vs 6, 7.

4) Vgl *Ex* 1, 7.

5) *een ander koning*, een vorst uit een nieuw stamhuis, die Joseph niet kende, die van Joseph en zijne verdiensten omtrent de Egyptenaren niet wist. — Pharaö, een Koptisch woord, dat *de zon* beteekent, was eene *algemeene* benaming van al de koningen van Egypte, gelijk de beheerschers van Rusland heden den titel van *Czaar* voeren.

6) Lees *Ex* 1, 8—15.

7) *te vondeling leggen*. Zie *Ex* 1, 22. Op last van Pharaö moesten zijne dienaars de kinderen van het mannelijk geslacht, die den Israëlieten voorts nog geboren werden, in de rivier werpen. Doch het is te denken, dat vele ouders in den nood nog liever hunne jonggeborenen ergens als te vondeling zullen gelegd hebben, dan ze over te leveren aan de uitvoerders van Pharaö's wreed bevel.

8) t. w. tijdens die wreedaardige vervolging.

9) *voor God* is hier, naar een Hebreuwsch spraakgebruik, gezegd om iets *in superlativo* te beteekenen; en het Grieksche woord, in de Vulgaat door *gratus* overgezet, heeft hier, gelijk in Judith 11, 23, de beteekenis van *formosus*. De zin dier woorden is dan: *hij was een uitnemend schoon kind*. Zie *Ex* 2, 2. Daarom hield zijne moeder hem verborgen voor Pharaö's dienaren drie maanden lang; en zij voedde hem op; maar, na drie maanden, daar zij hem niet langer verbergen kon, *legde zij hem te vondeling*; doch zij deed dit met vrouwelijke schranderdheid, als in *Ex* 2, 3—10 verhaald wordt.

et nutritivum eum sibi in filium.
 22 * Et eruditus est Moyses omni
 sapientia Ægyptiorum, et erat
 23 potens in verbis, et in operibus
 suis. * Cum autem impleretur ei
 24 quadraginta annorum tempus,
 ascendit in cor ejus ut visitaret
 fratres suos filios Israel. * Et
 cum vidisset quendam injuriam
 patientem, vindicat illum: et
 fecit ultionem ei, qui injuriam
 sustinebat, percussio Ægyptio.
 25 (Ex 2, 12.) * Existimabat autem
 intelligere fratres, quoniam
 Deus per manum ipsius daret
 salutem illis: at illi non intel-
 26 lexerunt. * Sequenti vero die
 apparuit illis litigantibus: (Ex
 2, 13.) et reconciliabat eos in
 pace, dicens: Viri, fratres estis,
 en voedde hem voor zich op
 tot zoon¹. * En Moses werd 22
 onderwezen in alle wijsheid der
 Egyptenaren², en hij was magtig
 in zijne woorden, en werken³.
 * Toen hij nu veertig jaren 23
 oud was, kwam het in zijn hart
 op zijne broeders de kinderen
 Israëls te bezoeken⁴. * En ziende 24
 iemand⁵ mishandeld worden,
 verdedigde hij hem: en wreekte
 den mishandelde, door den Egypte-
 tenaar dood te slaan. * Hij nu 25
 meende dat zijne broeders begre-
 pen⁶, dat God hun door zijne
 hand verlossing gaf: maar zij
 begrepen het niet. * Den vol- 26
 genden dag nu vertoonde hij
 zich aan hen terwijl zij⁷ aan
 't kijken waren: en hij raadde

1) tot zoon, om haar tot een zoon te wezen.

2) welke wijsheid hoofdzakelijk bestond in sterrekunde, natuurkunde en geneeskunst. Zijne godsdienstige opleiding ontving Moses in het ouderlijk huis, tot op den tijd dat hij als aangenomen zoon der Egyptische prinses aan het hof van Pharao bekend werd.

3) magtig in zijne woorden en werken, magtig in raad en daad. Naar het verhaal van den Joodschen geschiedschrijver Flavius Josephus (Antiqq. Lib. 2. Cap. 10), heeft Moses, als veldheer der Egyptenaren, eene schitterende overwinning behaald op de Ethiopiërs. Wil men het magtig in zijne woorden verstaan van Moses' welsprekendheid, het strijdt niet tegen Ex 4, 10; want eenige moeilijkheid toch in het uitspreken der woorden kan zeer wel zamen gaan met groote zeggingskracht.

4) om zijne broeders te bezoeken, daarbij bedoelende hen uit hunnen staat van onderdrukking te verlossen. De gedachte om dit te doen kwam in zijn hart op, zonder twijfel, door goddelijke ingeving. Vgl Hebr 11, 24—26. Dat dit op zijn veertigste jaar geschiedde, wordt elders in de H. Schrift niet vermeld, en Stephanus zal dit, gelijk nog een en ander dat in zijn apologetisch verhaal voorkomt, door overlevering geweten hebben.

5) iemand, namelijk van de Israëlieten: Stephanus wist dat hij sprak tot dezulken, die de geschiedenis wel kenden. Vgl Ex 2, 11, 12.

6) dat zijne broeders begrepen, dat God, enz. Zij wisten, dat de tijd naderde, waarop zij naar Gods belofte (vs 6, 7), uit den staat hunner onderdrukking zouden verlost worden; en zonder twijfel waren zij ook alreeds met den persoon van Moses en zijne geschiedenis bekend, eer hij dien Egyptenaar versloeg; daarom meende Moses, dat zijne volksgenooten, op deze daad lettende, zouden bemerken, dat God hen door zijne hand, door zijne dienst, uit hunne slavernij wilde verlossen. Moses was zijner goddelijke bestemming bewust, als genoeg blijkt uit hetgeen Stephanus hier van hem zegt: en het dooden van dien Egyptenaar mag derhalve aangezien worden als de uitoefening eener magt, hem door God verleend.

7) zij, zijne broeders (vs 25), namelijk twee Israëlieten, terwijl zij aan 't kijken waren; naar den Griekschen tekst: terwijl zij aan 't vechten waren. Zie Ex 2, 13, 14.

27 ut quid nocetis alterutrum? * Qui
autem injuriam faciebat pro-
ximo, repulit eum, dicens: Quis
te constituit principem, et judi-
28 cem super nos? * numquid
interficere me tu vis, quemad-
modum interfecisti heri Ægypti-
29 tium? * Fugit autem Moyses
in verbo isto: et factus est advena
in terra Madian, ubi generavit
30 filios duos. * Et expletis annis
quadraginta, apparuit illi in de-
serto montis Sina Angelus in
igne flammæ rubi. (Ex 3. 2.)
31 * Moyses autem videns, admi-
ratus est visum. et accedente illo
ut consideraret, facta est ad eum
32 vox Domini, dicens: * Ego sum

hen tot vrede, zeggende: Man-
nen! gij zijt broeders, waarom
doet gij elkander leed? * Doch 27
hij die zijnen naaste onregt
aandeed, stiet hem terug, zeg-
gende: Wie heeft u aangesteld
tot overste, en regter over ons?
* wilt gij mij soms vermoorden, 28
gelijk gij gisteren dien Egypte-
naar hebt vermoord? * Moses nu 29
vlugtte op dat woord¹: en nam
zijne woon als vreemdeling in
het land Madian², alwaar hij
twee zonen teelde³. * En na 30
verloop van veertig jaren⁴,
verscheen hem in de woestijn
van den berg Sinaï⁵ een Engel⁶
in de vuurvlam van een doorn-
bosch. * Moses nu dit ziende⁷, 31
was verwonderd over dit gezigt.
en als hij toetrad om het te
beschouwen, kwam tot hem
des Heeren stem⁸, zeggende:
* Ik ben de God uwer vaderen, 32

1) *Moses nu vlugtte op dat woord*, om dat zeggen (vs 28), vreezende, dat de zaak aan de Egyptenaren en aan Pharaō zoude bekend raken; in welk geval zijn leven gevaar liep; en dat zijne vrees niet ijdel was, blijkt uit Ex 2, 15.

2) *Madian*, of Midian, eene landstreek in steenachtig Arabië gelegen.

3) Vgl. Ex 2, 16—22.

4) sedert zijne vlugt uit Egypte.

5) d. i. in de woestijn, waarin de berg Sinaï gelegen is. *Horeb* en *Sinaï* zijn twee spitsen van hetzelfde gebergte, zoodat stephanus hier even goed had kunnen zeggen: *in de woestijn van den berg Horeb*; en bij gevolg is hetgeen wij hier lezen, niet in strijd met het verhaal van Moses, Ex 3, 1.

6) *een Engel*. Het woord *Engel*, een oorspronkelijk Grieksch woord, beteekent zooveel als *boode* of *gezant*, en drukt derhalve, op zich zelf genomen, alleen *eene bediening* uit, en niet ook *de natuur*, hoogere of lagere, van het wezen, met die bediening belast. De *Engel*, wiens verschijning in vs 30 vermeld is, wordt aanstonds daarna (vs 31, 32, 53) *God* genoemd en *Heere*. Daarom, en om nog andere dergelijke Schriftuurplaatsen, zijn Ireneüs, Chrysostomus, Basilius en andere H.H. Vaders van gevoelen, dat onder dien Engel, die aan Moses verscheen in het doornbosch, en daarna tot hem sprak bij de wetgeving op Sinaï (vs 38), verstaan moet worden de *Logos* of *het Woord*, d. i. God de Zoon, die daarna, *in de volheid des tijds*, de menschelijke natuur heeft aangenomen, en *onder ons gewoon* heeft. Zie hier voorts wat wij dienaangaande geschreven hebben in onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad Cap 7. 35—39).

7) *dit ziende*. Hij zag dat doornbosch in volle vlam staan, en toch niet verbranden; dit bragt hem in verwondering. Den Engel, die hier verscheen, zag hij niet. Zie Ex 3, 2, volgg.

8) Hem, die hier verscheen, zag hij niet, maar hoorde enkelijk zijne stem, die uitging uit de vuurvlam van het doornbosch.

Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, et Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare. * Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum: locus enim in quo stas, terra sancta est. * Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, et gemitum eorum audivi, et descendi liberare eos. Et nunc veni, et mittam te in Ægyptum. * Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes: Quis te constituit principem et iudicem? hunc Deus principem et redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo. * Hic eduxit illos faciens prodigia, et signa in terra Ægypti, (*Ex 7, 8, 9, 10, 11, 14.*) et in rubro mari, et in deserto annis quadraginta. (*Ex 16, 1.*) * Hic est Moyses, qui dixit filiis Israel: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis (*Dt 18, 15.*) * Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, et cum patribus nostris:

de God van Abraham. de God van Isaak, en de God van Jakob. En Moses door schrik bevangen, waagde het niet te aanschouwen¹. * En de Heere zeide tot hem: Ontbind hetschoeisel uwer voeten: want de plaats waarop gij staat, is heilige grond²! * Ik heb zeer wel de mishandeling gezien van mijn volk in Egypte, en hun zuchten heb ik gehoord, en ik ben nedergedaald om hen verlossen. Daarom kom aan, ik zal u naar Egypte zenden! * Dezen Moses, dien zij verwierpen, zeggende: Wie heeft u tot overste en regter aangesteld, — dezen heeft God *hem* als overste en als verlosser gezonden, met de hand des Engels³, die hem in het doornbosch verscheen. * Deze heeft hen uitgeleid wonderen, en teekenen doende⁴ in Egypteland, en in de roode zee, en in de woestijn veertig jaren lang. * Deze is die Moses, die tot de kinderen Israëls gezegd heeft⁵: God zal u uit uwe broederen een Propheet verwekken, gelijk mij, naar hem zult gij hooren. * Deze is het, die bij de Vergadering⁶ in de woestijn met den Engel⁷ was, welke tot hem sprak op den berg Sinaï, en met onze vaders: die

1) Hij durfde zijne oogen niet vestigen op het vlammeud doornbosch, waaruit die stem tot hem sprak.

2) Door Gods tegenwoordigheid aldaar, in dit oogenblik geheiligd. Naar Oostersch gebruik was het een bewijs van eerbied, gewijde plaatsen ongeschoeid te betreden.

3) *met de hand*, met de hulp, onder de leiding en den bijstand, van den Engel, die, enz. Vgl. Nm 20, 16. Volgens eene andere Grieksche lezing dan die welke in de Vulgaat gevolgd is, zou men hier moeten vertalen: *door de hand des Engels*, d. i. door middel van den Engel.

4) *wonderen en teekenen*, allerlei wonderwerken.

5) Dt 18, 15. Zie voorts noot 6 op bladz. 31.

6) *bij de vergadering* des volks: toen bij de wetgeving op Sinaï de kinderen Israëls aan den voet des bergs plegtig vergaderd waren. Lees Ex 19 en 20.

7) *met den Engel... en met onze vaders*, als middelaar tusschen beiden. Vgl. Ex 20, 18—21.

qui accepit verba vitæ dare
 39 nobis. (*Ex 19, 3*.) * Cui nolue-
 runt obedire patres nostri : sed
 repulerunt, et aversi sunt cordi-
 40 bus suis in Ægyptum, * dicentes
 ad Aaron : Fac nobis deos, qui
 præcedant nos: Moyses enim hic,
 qui eduxit nos de terra Ægypti,
 nescimus quid factum sit ei.
 41 (*Ex 32, 1*.) * Et vitulum fece-
 runt in diebus illis, et obtule-
 runt hostiam simulachro, et læ-
 tabantur in operibus manuum
 42 suarum. * Convertit autem Deus,
 et tradidit eos servire militiæ
 cæli, sicut scriptum est in Libro
 Prophetarum : Numquid victi-

de woorden des levens¹ ontving
 om ze ons te geven. * Aan wien 39
 onze vaderen niet wilden gehoor-
 zaam wezen: maar zij verstieten
 hem², en keerden zich met hunne
 harten naar Egypte³, * zeggende 40
 tot Aaron: Maak ons goden,
 die vóór ons uitgaan⁴: want
 die Moses⁵, die ons uit
 Egypteland heeft geleid,
 wij weten niet wat hem
 overkomen is. * En zij maak- 41
 ten in die dagen een kalf⁶, en
 droegen den afgod een offer op⁷,
 en verheugden zich over de wer-
 ken hunner handen⁸. Maar God 42
 keerde zich af, en gaf⁹ hen over
 om het heir des hemels te dienen,
 gelijk er geschreven staat in het
 Boek der Propheten¹⁰: Hebt gij

1) *de woorden des levens*. Zóó noemt Stephanus de wet der tien geboden, welke in *Ex 34, 28* de *tien woorden* des Verbonds genoemd worden; en zij heeten *woorden des levens*, als gevende het eeuwige leven aan wie ze onderhielden. Zie op *Rom 10, 5*.

2) *maar zij verstieten hem*. De vorm der rede is hier veranderd. Stephanus doelt op het zeggen der Israëlieten: *Laat ons een offerhoofd aanstellen, en terugkeeren naar Egypte*. Zie *Nm 14, 4*, *Neh 9, 17*.

3) *naar Egypte*, d. i. naar de Egyptische afgoderij. Stephanus herinnert hier nog een ander van hunne misdrijven in de woestijn. Vgl. *Ex 32, 1—7*, en *Neh 9, 18*.

4) *die voor ons uit gaan*, die vóór ons leger uitgedragen worden, om ons te leiden op onzen togt naar Chanaän. Vgl. *Ex 13, 21*.

5) *want die Moses*, enz. Het is met minachting gesproken. En zij zeiden dit, ongeduldig geworden over de afwezigheid van Moses, die langer, dan hun goeddacht, vertoefde van den berg te komen. Zie *Ex 32, 1* volgg.

6) *En zij maakten een kalf*, enz. Aaron, die bij de afwezigheid van Moses het volk bestuurde, liet zich, uit onvergefelijke toegevendheid door hen dwingen, om een gouden stierkalf te maken. Dit kalf was eene voorstelling van den *Apis* of heiligen stier der Eypthenaren.

7) op het altaar van den afgod. Zie *Ex 32, 5*.

8) zij hielden feest ter eere van dien gemaakten God. Zie *Ex 32, 6*.

9) *God keerde zich af*, enz. Hij onttrok hun dien bijstand zijner genade, dien zij tot hiertoe genoten hadden, en zoo doende gaf hij hen over aan de dienst van het heir des hemels, d. i. aan de *Astrolatris* of sterrendienst. Tot straf van hunne *Apis*-dienst, liet God toe, dat zij aanbidders werden van zon, maan en sterren, zoodat zij die hemelligchamen als goddelijke en met bewustheid levende wezens vereerden. Zie hier voorts het aangeteekende op *Rom 1, 24*.

10) *in het Boek der Propheeten*, t. w. der twaalf *kleine Propheten*, aldus genoemd, omdat hunne geschriften van veel *kleinere* omvang zijn dan die der vier overige. Men was gewoon de schriften der *kleine Propheten* bij elkander op ééne boekrol te schrijven, en zoo werden hunne schriften gezamenlijk *het Boek der Propheten* genoemd. De plaats

mas, et hostias obtulistis mihi
 annis quadraginta in deserto,
 43 domus Israel? (*Am 5, 25.*) * Et
 suscepistis tabernaculum Mo-
 loch, et sidus Dei vestri Rem-
 pham, figuras, quas fecistis,
 adorare eas. Et transferam vos
 44 trans Babylonem. * Taberna-
 culum testimonii fuit cum pa-
 tribus nostris in deserto, sicut
 disposuit illis Deus, loquens ad
 Moysen, ut faceret illud secun-
 dum formam, quam viderat. (*Ex*
 45 **25, 40.**) * Quod et induxerunt,
 suscipientes patres nostri cum
 mij wel slachtoffers¹, en
 offers opgedragen veertig
 jaren lang in de woestijn.
 o huis van Israël? * En den
 tabernakel Molochs² hebt
 gij opgenomen, en het ge-
 sternte van uwen God
 Rempham³, de beelden, die
 gij gemaakt hadt, om zete
 aanbidden. En ik zal u weg-
 voeren naar gene zijde van
 Babylon. * De tabernakel der
 44 getuigenis⁴ was onder onze va-
 deren⁵ in de woestijn, gelijk
 God hun verordend had, aan
 Moses zeggende, dat hij dien
 maken zoude naar het afbeeld-
 sel, 't welk hij gezien had⁶. * En
 45 onze vaders, dien ontvangen
 hebbende⁷, bragten hem ook met
 Jesus⁸ in de bezitting der Hei-

door den heiligen Diaken, tot staving zijner beschuldiging (vs 42) hier aangehaald, is getrokken uit *Am 5, 25—27*. De aanhaling is volgens de Grieksche overzetting der *Zeventigen*.

¹) *Hebt gij mij wel slagtoffers ... veertig jaren lang*, d. i. gedurende die veertig jaren, die gij in de woestijn hebt doorgebracht? De vorm der vraag is in den grondtekst van dien aard, dat het antwoord ontkennend zijn moet. Derhalve is de zin: *Gij hebt mij geen slagtoffers*, enz.

²) *En den tabernakel Molochs hebt gij opgenomen*, enz. De Propheet laat, naar het schijnt, God zelf antwoorden op de (vs 42) gedane vraag; en de zin kan zijn: Neen! maar in plaats van mij eeredienst te bewijzen, hebt gij Moloch en Rempham (de planetengoden Mars en Saturnus) gediend. Misschien moet men bij dien *tabernakel Molochs* denken aan kleine draagbare tempeltjes met Moloch-beeldjes daarin, gelijk die zilveren tempeltjes van Diana (*Hand 19, 24*) zullen geweest zijn. Maar hoe is dan het *opnemen* daarvan te verstaan? Men zou naar den Hebreeuwschen tekst voor: *hebt gij opgenomen*, kunnen vertalen: *hebt gij gedragen*, hetgeen dan verklaard konde worden: hebt gij overal met u medegenomen voor uwe heimelijke afgoderij.

³) *en het gesternte van uwen God Rempham* (Rephan), een afbeeldsel van den planeet-god Saturnus, dien zij even als den planeet-god Mars (Moloch) vereerden. Zie *Movers, die Pheniciër*, 1 Band, bladz. 289 en 364. Bonn. 1841. Deze sterrendienst der Israëlieten in de woestijn wordt in de boeken van Moses nergens vermeld.

⁴) *De tabernakel der getuigenis*. Het draagbare heiligdom der Israëlieten in de woestijn, hetwelk daarna door een steenen tempelgebouw vervangen werd.

⁵) *onder onze vaders*. Telkens als de Israëlieten legerden in de woestijn was de tabernakel zoo geplaatst, dat aan elke der vier zijden drie der twaalf stammen gelegerd waren.

⁶) Zie *Ex 25, 8—40*. *Hebr 8, 5*.

⁷) *dien ontvangen hebbende*. Het geslacht, dat, onder aanvoering van Josuë, het land van Chanaän in bezit nam, en den tabernakel daarin bragt, had dien als een erfheiligdom *ontvangen* van zijne vaders, die daarmede door de woestijn getogen waren.

⁸) *met Jesus*, d. i. onder geleide, onder aanvoering van Jesus of Josuë, den zoon

Jesu in possessionem Gentium, quas expulit Deus a facie patrum nostrorum, usque in diebus David, (*Hebr 8*, 9. *Fos 3*, 14.)
 46 * qui invenit gratiam ante Deum (*I Rg 16*, 13), et petiit ut inveniret tabernaculum Deo Jacob.
 47 (*Ps 131*, 5.) * Salomon autem ædificavit illi domum. (*I Par 17*,
 48 12. *III Rg 6*. 1.) * Sed non excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit: (*Inf 17*,
 49 24.) * Cælum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ est?
 50 (*Is 66*, 1.) * Nonne manus mea fecit hæc omnia? * Dura cer-
 51 vice, et incircumcisis cordibus, et auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut Patres

denen¹, die God voor het aangezigt onzer vaderen uitdreef, tot op de dagen van David², * die bij God genade vond³, en bad⁴ eene woonstede te mogen vinden voor den God van Jakob. * Doch Salomon bouwde hem een huis⁵. * Maar de allerhoogste⁶ woont niet in tempels met handen gemaakt, gelijk de Propheet zegt: De hemel is mij tot troon: en de aarde tot eene voetbank mijner voeten. Wat huis kunt gij mij bouwen, zegt de Heer? of welke is de plaats mijner ruste? * Heeft niet mijne hand dit alles gemaakt? * Hardnekkigen, en onbesnedenen van hart, en van ooren! altijd wederstaat gij den heiligen Geest⁷, gelijk uwe vaderen,

van Nun. Hier, en voorts ook nog *Hebr 4*, 8, wordt Josuë, volgens eene andere uitspraak van zijnen naam, *Jesus* geheeten.

1) *in de bezitting der Heidenen*, d. i. in het land, dat de Heidenen bezaten, in het land Chanaän.

2) *tot op de dagen van David*. Men verbindt deze woorden niet met de onmiddellijk voorafgaande, maar met het vroeger gezegde: *onze vaderen... bragten*, enz. Wij ontmoeten hier eene buitengewone *brachylogie*; want de zin is: *onze vaderen bragten den tabernakel en stelden dien op in Chanaän*, en hij was daar *tot op de dagen van David*, als wanneer dit draagbaar heiligdom door eenen steenen tempel vervangen werd.

3) *die bij God genade vond*. Dit beteekent hier zooveel als: *God was hem gunstig*: hij verhief hem tot koning van zijn volk. *Ps 88*, 20, 21.

4) *en David bad*, dat hij van Gods wege mogt belast worden *eene woonstede te vinden*, d. i. te zorgen dat er eene woonstede gevonden wierde, door er eene te bouwen, voor den God van Jakob. Dat nu David daarom *gebeden* heeft, kan opgemaakt worden uit *II Kon 7*, 1—5 en *I Kron 17*, 1—4.

5) *Doch Salomon bouwde hem een huis*. Aan David vergunde God het niet, hem een huis, eene vaste woning in plaats van den draagbaren tabernakel, te bouwen, maar hij vergunde dit aan Salomon, zijnen zoon. Men leze hier *I Par 28*, 1—7.

6) *Maar de allerhoogste*, enz. De zin is: *Maar*, ofschoon God dat huis gewild heeft, hij konde het voor zich ontberen: want *de allerhoogste woont niet in tempels met handen gemaakt*, d. i. hij behoeft die geenszins voor zijn verblijf, maar *gelijk de Propheet Isaïas (66, 1, 2) zegt*: Het heelal is zijn tempel; hemel en aarde vervult hij: hoe kunt gij dan eene woning bouwen, die hem zou omvatten, of hem eene rustplaats bereiden, waar hij zoude vertoeven? Onmetelijk is hij; en algenoegzaam is hij: hemel en aarde is het werk zijner handen.

7) *Onbesneden van hart* zijn onreinen van hert, onheiligen in de gezindheden huns gemoeds; *en onbesnedenen van ooren* worden in de H. Schrift dezulken genoemd, die

- 52 vestri, ita et vos. * Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænunciabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores, et homicidæ fuistis:
- 53 * qui accepistis legem in dispositione Angelorum, et non custodistis.
- 54 * Audientes autem hæc discabantur cordibus suis, et stridentibus dentibus in eum. * Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam
- alzoock gij¹. * Wien van de Propheten hebben uwe vaderen niet vervolgd? Ja en gedood² hebben zij hen, die de komst voorzegden van den Regtvaardige, wiens verraders, en moordenaars³ gij nu geworden zijt: * gij die de wet hebt ontvangen onder beschikking van Engelen⁴, en haar niet onderhouden hebt!
- * Zij nu dit hoorende⁵ werden verscheurd in hunneharten⁶, en knarsten met de tanden tegen hem. * Doch hij daar hij vol was van den heiligen Geest⁷,

niet luisteren willen naar hetgeen hun van Gods wege gezegd wordt. Vgl Dt 10, 16 en Jer 6, 10. En Stephanus, in zijne scherpe bestraffing der Sanhedristen (6, 15; 7, 1) voortgaande, voegt er bij: *altijd wederstaat gij den heiligen Geest*, daarmede te kennen gevende, dat het uiterlijk woord, 't welk hun eerst door Jesus en daarna door zijne Apostelen geschiedde, vergezeld ging van eene inwendige beweging des heiligen Geestes, hen aanzettende om dat woord te behartigen. Maar zij, misbruik makende van hunnen vrijen wil, hadden aan de inspraken van den heiligen Geest, aan deze inwendige genade, *altijd* wederstaan en zich niet willen bekeeren.

¹) *gelijk uwe vaderen* den heiligen Geest wederstonden, *alzo* doet ook gij het. En dat hunne vaderen dit gedaan hadden, bleek daaruit, dat schier al de Propheten, welke God van tijd tot tijd tot hen gezonden had, door hen vervolgd waren geworden; iets wat aan Stephanus grootendeels uit de overlevering bekend was.

²) *Ja, en niet alleen vervolgd*, maar zelfs ter dood gebracht hebben zij hen, die de komst voorzegden van den Regtvaardige bij uitnemendheid, d. i. van den Messias. — Met die woorden: *die de komst voorzegden van den Regtvaardige*, zijn, bij omschrijving, *de Propheten* beteekend. Het voorzeggen van de toekomst was namelijk eene der verscheidene bedieningen van die Godsmannen, die overigens optraden als leeraars van het volk, als boetpredikers, als aankoncigiers van nakende straffen, in een woord, als buitengewone gezanten van God tot zijn volk.

³) *verraders en moordenaars*. Stephanus verwijt den Sanhedristen het verraad en den moord aan Jesus gepleegd, en hij bestraft hen (vs 53) derhalve als overtreders der wet, die hun verbood het bloed eens onschuldigen te vergieten: *Gij zult niet dooden*. Op gelijke wijze bestraft Jesus de Joden bij Jo 7, 19, 20.

⁴) *onder beschikking van Engelen*. Met dit voorzeker duister gezegde vinden wij ons verplicht de duistere uitdrukking der Vulgaat: *in dispositione angelorum*, over te zetten; want ook de woorden van den Griekschen tekst zijn hier duister. Sommigen verklaren dien: door bediening der Engelen; anderen: voor (in de tegenwoordigheid van) Engelen-scharen. Zie voorts wat wij aangaande den zin van deze moeilijke Bijbelplaats geschreven hebben in onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad h. l.).

⁵) *dit hoorende*, t. w. die hevige bestraffing, vs 51—53.

⁶) Zij waren als berstende van woede tegen hem.

⁷) Vol van den heiligen Geest, die hem kracht verleende, stond Stephanus daar voor zijne bloeddorstige regters, onverschrokken; en terwijl hij biddend den hemel aanstaarde, *zag hij*, met zijne lichamelijke oogen, door eene bovennatuurlijke kracht daartoe vermogend gemaakt, *de heerlijkheid Gods*: hij zag den goddelijken Persoon des Vaders, onder eene zigtbare gedaante (vgl Dn 7, 9) in een glansrijk

Dei, et Jesum stantem a dextris
 Dei. Et ait : Ecce video caelos
 apertos, et filium hominis stan-
 56 tem a dextris Dei. * Exclamantes
 autem voce magna continuerunt
 aures suas, et impetum fecerunt
 57 unanimiter in eum. * Et ejci-
 entes eum extra civitatem lapi-
 dabant : et testes deposuerunt
 vestimenta sua secus pedes ado-
 lescentis, qui vocabatur Saulus.
 58 * Et lapidabant Stephanum
 invocantem, et dicentem : Do-
 mine Jesu suscipe spiritum
 59 meum. * Positis autem genibus,
 clamavit voce magna, dicens :
 Domine ne statuas illis hoc
 peccatum. Et cum hoc dixisset,
 obdormivit in Domino.
 Saulus autem erat consentiens
 neci ejus.

staarde den hemel aan, en zag
 de heerlijkheid Gods, en Jesus
 staande aan Gods rechterzijde. En
 hij zeide : Zie ik zie de hemelen
 geopend, en den zoon des men-
 schen staande aan de rechterzijde
 Gods. * Doch zij met luider
 56 stemme schreeuwende¹ stopten
 hunne ooren², en vielen gezamen-
 57 lijk op hem aan. * En zij dreven
 hem buiten de stad en steenigden³
 hem : en de getuigen legden
 hunne kleederen neder aan de
 voeten van eenen jongeling,
 Saulus genaamd⁴. * En zij stee-
 58 nigden Stephanus terwijl hij
 aanriep⁵, en zeide : Heere Jesus!
 59 ontvang mijnen geest ! * En
 nederknielende, riep hij met lui-
 der stemme, zeggende : Heere
 reken hun deze zonde niet toe⁶ !
 En toen hij dit gezegd had, ont-
 sliep hij in den Heer. Saulus nu
 had welgevallen aan zijnen
 moord⁷.

licht gehuld, en *Jesús* in zijn verheerlijkt ligchaam staande ter rechterzijde van God den Vader. Zie onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad h. l.).

¹) als hadde Stephanus, door hetgeen hij daar van Jesus zeide, godslasterlijk gesproken.

²) als om zijne godslasterlijke taal niet langer aan te hooren.

³) op eene geheel wederregtelijke wijze en zonder een uitgesproken vonnis, als godslasteraar. Zie Lv 24, 16.

⁴) Bij de uitvoering der doodstraf door steeniging, moesten zij, die als getuigen tegen den veroordeelde waren opgetreden, de eerste steenen werpen (Dt 17, 7); en zij legden daartoe hunne bovenkleederen af.

⁵) terwijl hij Jesus aanriep.

⁶) Stephanus' laatste woorden (vs 58, 59) waren nog eene belijdenis der godheid van Jesus Christus; want aan hem beveelde hij zijnen geest aan, en tot hem bad hij om vergiffenis voor zijne moordenaars.

⁷) *Saulus nu had welgevallen, enz.* Dit kon wel alreeds uit het gezegde in het laatste gedeelte van vs 57 genoeg begrepen worden; maar Lukas wilde het nog uitdrukkelijk zeggen als inleiding tot zijn volgend verhaal. En daarom ware het beter geweest dit: *Saulus nu had welgevallen aan zijnen moord*, aan het begin van het volgende hoofdstuk te plaatsen.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Terstond na den dood van Stephanus wordt de kerk van Jerusalem hevig vervolgd, en Saulus is hoofd en aanvoerder dier vervolging. De Christenen, uitgenomen de Apostelen, verlaten grootendeels Jerusalem, en verstrooijen zich door Judea en Samarië, overal aan hunne volksgenooten het Evangelie verkondigende, vs 1—4. In Samarië, waar Simon de toovenaar het volk door zijne kunsten vervoerd had, predikt Philippus, een der uitgewekenen, doet eene menigte van wonderwerken, bekeert en doopt er velen, en onder deze ook Simon den toovenaar, vs 5—13. Petrus en Joannes komen van Jerusalem naar Samarië, en leggen aan die nieuw gedoopten de handen op, waardoor deze den heiligen Geest ontvangen, vs 14—17. Een schandelijk aanbod van Simon den toovenaar wordt met diepe verontwaardiging door Petrus afgewezen, en Simon zelf scherpelijk door hem gestraft; waarop Petrus en Joannes naar Jerusalem terugkeeren, vs 18—25. De bekeering van den Ethiopischen kamerling door het onderrigt van Philippus, die hem ook den heiligen doop toedient, vs 26—38. Philippus door den Geest Gods weggevoerd naar Azotus, komt van daar naar Cesarea, onderwegen overal het Evangelie verkondigende, vs 39, 40.

1	* Facta est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Jerosolymis, et omnes dispersi sunt per regiones Judææ, et Samariæ præter Apostolos.	1	* En er kwam te dien dage ¹ eene groote vervolging ² over de Kerk van Jerusalem, en allen ³ verstrooiden zich ⁴ door de gewesten van Judea, en Samarië behalve de Apostelen ⁵ . * Eenige godvreezende mannen ⁶ nu bestelden Stephanus ter aarde, en bedreven grooten rouw over hem.
2	* Curaverunt autem Stephanum viri timorati, et fecerunt plancitum magnum super eum. * Saulus autem devastabat Ecclesiam per domos intrans, et trahens viros, ac mulieres, tradebat in custodiam.	2	* Doch Saulus verwoestte ⁷ de Kerk in de huizen ingaande, en mannen, en vrouwen medesleepende, leverde hij hen over in de gevangenis.
3	* Igitur qui dispersi erant pertransibant, evangelizantes	3	* Zij dan die zich verstrooid hadden gingen <i>het land</i> door, en
4		4	

1) *te dien dage*, terstond na den moord, aan Stephanus gepleegd. Vgl. 11, 19.

2) *eene groote vervolging*. Zie vs 3, en 26, 9—12.

3) *Allen* is hyperbolisch gezegd voor *de meesten*, als genoeg blijkt uit vs 3.

4) uit Jerusalem gevlugt zijnde, om de vervolging te ontwijken.

5) die onverschrokken in Jerusalem verbleven.

6) *Eenige godvreezende mannen* uit de Joden, uit hoogachting voor Stephanus, aan wiens onschuld zij geenszins twijfelden, bestelden zijn lijk ter aarde, en bedreven grooten rouw over hem, vereerden hem met eene deftige begrafenis.

7) *Doch Saulus*, aan een woedend roofdier gelijk, *verwoestte* de Christen-gemeente van Jerusalem. Door het Sanhedrin daartoe gemagtigd (Hand 26, 10), drong hy binnen in de huizen, waar hij wist dat zich Christenen bevonden, en sleepte hen, zoowel vrouwen als mannen, met zich mede naar de gevangenis. Zie voorts over deze vervolging Hand 26, 9—12.

5 verbum Dei. * Philippus autem
 descendens in civitatem Samariæ,
 6 prædicabat illis Christum. * In-
 tendebant autem turbæ his, quæ
 a Philippo dicebantur unanimi-
 7 ter audientes, et videntes signa
 quæ faciebat. * Multi enim eorum,
 qui habebant spiritus immundos,
 clamantes voce magna exibant.
 8 * Multi autem paralytici, et claudi
 9 curati sunt. * Factum est ergo
 gaudium magnum in illa civi-
 tate. Vir autem quidam nomine
 Simon, qui ante fuerat in civitate
 magus, seducens gentem Sama-
 10 riaræ, dicens se esse aliquem
 magnum: * cui auscultabant om-
 nes a minimo usque ad maximum,
 dicentes: Hic est virtus Dei, quæ

verkondigden het woord Gods¹.
 * En Philippus² in de stad van
 Samarië gekomen zijnde, pre-
 5 dikte hun³ den Christus. * De
 6 scharen nu gaven aan hetgeen
 door Philippus gezegd werd een-
 pariglijk gehoor, hoorende, en
 7 ziende de teekenen welke hij
 deed. * Want van velen⁴, die
 onreine geesten hadden, voeren
 zij uit met luider stemme roe-
 pende. * Ook vele verlamden,
 8 en kreupelen werden genezen.
 * Er ontstond dan groote blijd-
 9 schap⁵ in die stad. Maar *er*
*was*⁶ een zeker man met name
 Simon, die te voren⁷ in de
 stad tooverij dreef, en het volk
 van Samarië verleide⁸, zich
 uitgevende voor iets groots:
 * en allen van klein tot groot
 10 hoorden naar hem⁹, en zeiden:
 Deze is de kracht Gods, de groote

1) *het woord Gods*. Volgens den Griekschcn tekst eenvoudig: *het woord*. Overal waar die uitgewekene Christenen kwamen verkondigden zij aan hunne volksgenooten *het woord* des Evangelies (vgl. Hand 15, 7), de blijde tijding van het heil in Jesus den Messias; en alzoo werd deze vervolging der christenen van Jerusalem in de hand der Voorzienigheid een werktuig tot verdere uitbreiding van Jesus'koningrijk.

2) *En Philippus*. enz. Na dit algemeen berigt (vs 4) betreffende de verkondiging van het Evangelie buiten Jerusalem, verhaalt Lukas nu in het bijzonder, wat er dienaangaande in Samarië geschiedde door de bediening van Philippus, een der zeven Diakenen (Hand 6, 5).

3) *predikte hun*, den inwoners van Samarië, *den Christus*, den Messias.

4) *want van velen*, enz. De zin en het zinverband van vs 6 en 7 is: De Samaritanen luisterden met groote belangstelling naar hetgeen Philippus hun verkondigde, en zij deden dit ter oorzake van Philippus' wonderwerken, welke zij deels *hoorden*, d. i. van anderen vernamen, deels onder hunne eigen oogen *zagen* gebeuren; want Philippus verlostc velen die door den duivel bezeten waren van den onreinen geest, en gaf daarenboven ook aan vele verlamden en kreupelen hunne gezondheid terug.

5) *groote blijdschap*, om die wonderwerken van Philippus, zijnde deze even zoo vele weldaden aan Samaria's inwoners bewezen. Dat de Samaritanen vervolgens ook Christenen werden, blijkt uit vs 12.

6) *er was*. Zonder dit bijvoegsel, zou de Vulgaat geen zin hebben. Volgens den Griekschcn tekst leest men hier: *Een zeker man nu, met name Simon, bevond zich te voren in de stad, tooverij drijvende en het volk van Samarië vervoerende, zich uitgevende voor iets groots*, enz. Zie de aantekening op vs 10.

7) *te voren*, d. i. voor dien tijd, dat Philippus in Samarië kwam.

8) *verleide*, zich uitgevende voor een groot propheet.

9) *Allen, van klein tot groot*, jong en oud, *hoorden naar hem*, hingen hem aan, geloof gevende aan hetgeen hij leerde.

- 11 vocatur magna. * Attendebant
autem eum : propter quod multo
tempore magiis suis dementasset
12 eos. * Cum vero credidissent
Philippo evangelizanti de regno
Dei, in nomine Jesu Christi bap-
tizabantur viri, ac mulieres.
13 * Tunc Simon et ipse credidit : et
cum baptizatus esset, adhærebat
Philippo. Videns etiam signa, et
virtutes maximas fieri, stupens
admirabatur.
- 14 * Cum autem audissent Aposto-
toli, qui erant Jerosolymis, quòd
recepisset Samaria verbum Dei,
miserunt ad eos Petrum, et Joan-
15 nem : * Qui cum venissent, orave-
genaamd¹ ! * En zij gaven hem
gehoor: omdat hij hen langen tijd
door zijne tooverkunsten had
verbijsterd². * Maar toen zij
Philippus geloofd hadden die
hun het rijk Gods³ verkondigde⁴,
lieten zij zich doopen in
den naam van Jesus Christus,
zoo mannen, als vrouwen⁵. * Als-
dan geloofde ook Simon zelf⁶ :
en nadat hij gedoopt was, hield
hij zich bij Philippus⁷. En teeke-
nen, en groote krachten ziende
geschieden, was hij van verwondering
opgetogen⁸.
- * Toen nu de Apostelen, die te
Jerusalem waren⁹, gehoord had-
den, dat Samarië het woord Gods
had aangenomen, zonden zij¹⁰ tot
hen Petrus, en Joannes : * En

1) De Samaritanen zeiden van Simon, dat hij de dusgenaamde *grootte kracht Gods* was, dat hij het was, door wien *de grootte kracht Gods* zich openbaarde : daardoor wilde Simon aangezien worden, en daardoor hielden hem de Samaritanen ook. Doch wat wij onder die *grootte kracht Gods* hier eigenlijk verstaan moeten, is, voor zooveel wij weten, tot hertoe nog niet met zekerheid bekend.

2) Simon had door zijne duivelskunsten en guichelspel de Samaritanen een geruimen tijd lang in hun gemoed als betooverd, en daarom hingen zij hem aan, hem houdende voor iets groots, en geloof hechtende aan hetgeen hij leerde. Doch het was niet van duur.

3) *het rijk Gods*, de blijde boodschap aangaande de komst van den Messias, en het Godsrijk, dat hij was komen stichten. — Ook de Samaritanen verwachtten een Messias. Zie Jo 4, 25, en noot 1 op bladz. 527, 1ste Deel.

4) Volgens den Griekschen tekst leest men hier : *Maar toen zij Philippus geloofd hadden, die hun het rijk Gods en den naam van Jesus verkondigde, lieten zij zich doopen.*

5) en daarmede was als de grond gelegd der kerk van Samarië.

6) *Alsdan geloofde ook Simon zelf.* Dat dit gelooven van Simon veeleer geveinsd dan opregt geweest is, volgt niet noodzakelijk uit hetgeen daarna (vs 18, volgg.) van hem vermeld wordt.

7) Hij was aanhoudend bij Philippus, hem overal vergezellende.

8) Zeer goed inziende, dat Philippus' wonderwerken geheel iets anders waren dan zijne tooverkunst.

9) De Apostelen waren, gelijk boven (vs 1) gezegd is, niettegenstaande de vervolging, in Jerusalem gebleven.

10) *zonden zij*, niet als gebieders of als oversten die hunne onderhoorigen zenden, want Petrus en Joannes waren niet minder Apostelen dan de overige ; maar zij werden door deze *gezonden* in dien zin, dat zij op hunne bede, raadgeving en aansporing, en met eigen goedvinden naar Samarië gingen. In deze *zending* van Petrus een bewijsgrond te vinden, dat hij niet het hoofd der Apostelen was, is voorzeker geen bewijs geven van een welwikkend oordeel. De kinderen Israëls *zonden* den opperpriester Phineës en tien stamvorsten met hem in gezantschap tot de Overjordaansche stammen (Jos 22, 13, 14) : waren Phineës en die vorsten

16 runt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum : * Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. * Tunc imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum sanctum.

17 * Cum vidisset autem Simon quia per impositionem manus Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam, * dicens : Date et mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad

18 eum : * Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.

19 * Non est tibi pars, neque sors

deze *daar* gekomen zijnde, baden voor hen¹ dat zij den heiligen Geest mogten ontvangen: * Want hij was nog op niemand hunner gekomen, maar zij waren alleenlijk gedoopt² in den naam van den Heere Jesus. * Toen legden zij hun de handen op, en zij ontvingen den heiligen Geest³. * Simon nu gezien hebbende dat door de handoplegging der Apostelen de heilige Geest gegeven werd⁴, bood hun geld aan, * zeggende : Geeft ook mij die magt, dat een iegelijk, wien ik de handen opleg, den heiligen Geest ontvang⁵. Doch Petrus zeide tot hem : * Uw geld zij met u ten verderve⁶ : omdat gij gemeend hebt dat de gave Gods⁷ voor geld te krijgen is ! * Gij

daarom onderhoorigen van die hen afzonden ? Of, om nog een ander voorbeeld te geven, omdat de Christenen van Antiochië (Hand 15, 2) Paulus en Barnabas naar Jerusalem zonden, waren zij daarom hunne oversten en gebieders ?

1) *baden voor hen*, enz. Na een voorafgaand gebed van Petrus en Joannes voor die gedoopte Samaritanen (vs 12), legden zij hun de handen op, gevende hun daarmede het Sacrement des Vormsels, waartoe Philippus, als zijnde enkelijk tot Diaken gewijd, geene magt had.

2) *in den naam* ; naar het Grieksch : *tot den naam*, d. i. ter belijdenis van den naam des Heeren Jesus. Zie voorts het aangeteekende op 19, 3—6.

3) d. i. die versterkende genade van den heiligen Geest, welke aan de gedoopten door het H. Sacrament des Vormsels verleend wordt. In het tijdvak der eerste verbreiding van het Christendom, ontvingen velen met die genade tegelijk ook eene of andere van die Charismen of buitengewone gaven des heiligen Geestes (vgl. Hand 19, 6), van welke Paulus spreekt in zijn eersten brief aan de Korinthiërs, 12, 1—14, 40.

4) Simon konde dit zien aan die buitengewone gaven van den heiligen Geest, die zich terstond na de oplegging der handen bij de gevormden openbaarden.

5) Aan simon zelve waren, naar het schijnt, de handen nog niet opgelegd geworden, toen hij dit goddeloos voorstel aan de Apostelen deed.

6) *Uw geld zij met u ten verderve !* ga verloren gij met uw geld, gij en uw geld met u ! In deze woorden van diepe verontwaardiging is *het geld* door eene persoonsverbeelding voorgesteld als vatbaar voor eeuwig verderf. Petrus' woorden zijn wel, wat den vorm der rede aangaat, eene verwensching ; maar dewijl hij Simon toch daarbij (vs 22) tot boetvaardigheid aanspoort, zoo zijn zij eigenlijk niet eene verwensching, maar eene ernstige bestraffing, eene zware bedreiging en eene heilzame vermaning.

7) *de gave Gods* : de magt om door de oplegging der handen den heiligen Geest mede te deelen, gelijk Simon dit hier door de Apostelen zag geschieden. Deze magt wilde Simon, door eer- en geldzucht gedreven, en als ter vergrooting van zijne tooverkunst, van de Apostelen koopen, en bood hun daarom eene zekere som gelds aan. Hoe afschuwelijk en strafwaardig deze daad van Simon was, blijkt genoeg uit het antwoord, waarmede Petrus zijn aanbod afwees.

in sermone isto. cor enim tuum non est rectum coram Deo.
 22 * Poenitentiam itaque age ab hac nequitia tua : et roga Deum, si forte remittatur tibi hæc
 23 cogitatio cordis tui. * In felle enim amaritudinis, et obligatione
 24 iniquitatis video te esse. * Respondens autem Simon, dixit : Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me
 25 horum, quæ dixistis. * Et illi quidem testificati, et locuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, et multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.
 26 * Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens : Surge, et vade contra meridianum ad viam, quæ descendit ab
 27 ab Jerusalem in Gazam : hæc est deserta. * Et surgens abiit. Et

hebt geen deel, noch lot in deze zaak. want uw hart is niet regt voor God¹. * Doe dan boete over deze uwe boosheid²: en bid God, of u misschien³ deze gedachte uws harten vergeven worde!
 * Want ik zie u in bittere galle⁴ steken, en in banden der ongerechtigheid. * Simon nu antwoordde, en zeide : Bidt gijlieden voor mij tot den Heer, opdat mij niets overkome⁵ van hetgeen gij gezegd hebt. * En zij⁶, na het woord des Heeren betuigd, en verkondigd te hebben, keerden naar Jerusalem terug, en predikten het Evangelie in vele landstreken der Samaritanen⁷.
 * En een Engel des Heeren sprak⁸ tot Philippus, zeggende : Sta op, en ga zuidwaarts heen naar den weg, die van Jerusalem afdaalt naar Gaza! deze stad ligt woest⁹. * En hij stond op en ging

1) *Gij hebt geen deel, noch lot.* Het is eene Hebreeuwsche spreekwijze, ontleend van de verdeeling des beloofden lands onder te twaalf stammen van het Israëlietische volk door het lot. De zin is: Die magt is volstrekt niet voor u, gij moogt er in t geheel niet naar staan, gij zijt haar ganschelijk onwaardig, *want uw hart is niet regt voor God*: God ziet uw hart, hij kent uwe geveinsdheid, en weet, dat onreine bedoelingen de drijfveeren zijn van deze uwe handelwijze.

2) *over deze uwe boosheid*, die boosheid, welke Petrus daar zoo even (vs 20) in hem bestrafte.

3) *of u misschien*, enz. Petrus twijfelde niet, of God aan Simon zijne misdaad vergeven zou, indien hij zich opregt bekeerde; maar hij twijfelde, of Simon, aangezien de boosheid zijns harten (vs 25), zich wel opregtelijk bekeeren zou, en daarom zeide hij hem twijfelachtig: *of u misschien deze gedachte* (dit booze voornemen, vs 20), *uws harten vergeven worde*.

4) *in bittere galle*. Hier en elders nog in de H. Schrift is *gal* tropisch gebezigd voor *ongerechtigheid*, Petrus wil aan Simon zeggen: Ik zie dat gij een slecht mensch zijt en de boosheid in uwe ziel huisvest!

5) *opdat mij niets overkome*, enz. Waarmede de Apostelen Simon bedreigd hadden, wordt niet vermeld. Dat hij vreesde van God gestraft te worden, kan men uit zijn verzoek aan de Apostelen opmaken; maar dat hij zich niet ook met een opregt hart tot God bekeerd heeft, blijkt genoeg uit hetgeen ons de H. Ireneüs (*adv. Haer* 1, 23), Eusebius (H. E. 2, 13, 14), en andere oude schrijvers aangaande hem berigten.

6) *En zij*, t. w. Petrus en Joannes.

7) op hunne terugreize naar Jerusalem.

8) *sprak*. Op welke wijze dit geschiedde, wordt niet gezegd. Waarschijnlijk verscheen aan Philippus een Engel in menschelijke gedaante.

9) *Deze stad ligt thans woest*. Dit is een historische tusschenzin van Lukas. Gaza was korten tijd voor de belegering van Jerusalem door de Joden verwoest geworden. Zie Flav. Joseph. de B. J. Lib. 12. Cap 28, 1.

ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis Reginae Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus : venerat adorare in
 28 Jerusalem : * et revertebatur sedens super currum suum, legensque
 29 Isaiam prophetam. * Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, et adjungite te ad currum istum.
 30 * Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam prophetam, et dixit: Putasne intelligis quæ legis? * Qui ait: Et
 31 quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, et sederet
 32 secum. * Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic: Tamquam ovis ad occisionem ductus est: et sicut agnus coram tondente
 33 suum. (Is 53, 7.) * In humilitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra
 34 vita ejus? * Respondens autem

heen. En zie een Ethiopiër, een gesnedene, een hooge staatsbeambte van Kandace¹ de Koningin der Ethiopiërs, een die over al hare schatten gesteld was: — deze was naar Jerusalem gekomen om te aanbidden²: * en hij
 28 was op zijne terugreis zittende op zijnen wagen, en lezende den propheet Isaias. * En de Geest³
 29 zeide tot Philippus: Treed toe, en voeg u bij dezen wagen! * En
 30 Philippus toegeloopt zijnde, hoorde hem den propheet Isaias lezen, en zeide: Verstaat gij wel wat gij leest? Hij nu zeide: Hoe
 31 zou ik dit toch kunnen, zoo mij niet iemand onderrigt? En hij bad Philippus op te stijgen, en bij hem te komen zitten. * De
 32 Schriftuurplaats nu, welke hij las, was deze⁴: Als een schaap werd hij ter slagting geleid: en gelijk een lam voor zijnen scheerder stom is, alzoo deed hij zijnen mond niet open. * Onder
 33 zijn oordeel opgeheven! Zijn geslacht wie zal het beschrijven! want zijn leven gaat van de aarde weggenomen worden⁶. * En
 34 de gesnedene sprak tot Philip-

1) *Kandace* was toen de gemeenschappelijke naam der Ethiopische koninginnen. Zij heerschte waarschijnlijk over dat gedeelte van Ethiopië, hetwelk Meroë werd geheeten, en in den regel, alleen door vrouwen beheerscht werd.

2) *om te aanbidden*, d. i. om bij gelegenheid der hooge feesten van Paschen en Pinksteren zijne godsdienst in Jerusalem te verrigten. Die Ethiopiër was waarschijnlijk een *proseliet* of Jodengenoot. Zie noot 7 op bladz. 16.

3) *de Geest zeide*, de heilige Geest, hem deze gedachte ingevende.

4) De Schriftuurplaats, hier aangehaald, is te lezen bij Is 53, 7, 8; en zij bevat eene voorzegging, betreffende het lijden en sterven van den beloofden Messias.

5) *onder verdrukking*, enz. Wij hebben van deze zeer moeielijke Schriftuurplaats eene uitlegging gegeven in onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad h. l.).

6) *Zijn geslacht wie zal*, enz. Misschien moet men dit zoo verklaren: Wie kan de boosheid van zijn geslacht, van zijne tijdgenooten, beschrijven! want zij zullen hem van het leven berooven.

eunuchus Philippo, dixit: Obsecro
 te, de quo Propheta dicit hoc?
 35 de se, an de alio aliquo? * Ape-
 riens autem Philippus os suum,
 et incipiens a Scriptura ista,
 36 evangelizavit illi Jesum. * Et
 dum irent per viam, venerunt ad
 quandam aquam: et ait Eunuchus:
 Ecce aqua, quid prohibet
 37 me baptizari? * Dixit autem Phi-
 lippus: Si credis ex toto corde,
 licet. Et respondens ait: Credo,
 Filium Dei esse Jesum Christum.
 38 * Et jussit stare currum: et
 descenderunt uterque in aquam,
 Philippus, et Eunuchus, et bapti-
 39 zavit eum. * Cum autem ascen-
 dissent de aqua, Spiritus Domini
 rapuit Philippum, et amplius non
 vidit eum Eunuchus. Ibat autem
 40 per viam suam gaudens. * Phi-
 lippus autem inventus est in
 Azoto, et pertransiens evangeli-
 zabat civitatibus cunctis, donec
 veniret Cæsaream.

pus, en zeide: Ik bid u, van
 wien zegt de Propheet dit? van
 zich zelve, of van iemand
 anders? * En Philippus opende 35
 zijn mond, en van deze Schriftuur
 aanvangende, verkondigde
 hij hem Jesus¹. * En terwijl zij 36
 voortgingen op den weg, kwamen
 zij aan een water: en de
 Gesnedene zeide: Ziedaar water!
 wat belet dat ik gedoopt worde?
 * En Philippus zeide: Indien gij 37
 van ganscher harte gelooft, zoo
 is het geoorloofd! En hij ant-
 woordde en zeide: Ik geloof, dat
 Jesus Christus de Zoon Gods is.
 * En hij beval den wagen te 38
 doen stilstaan: en zij daalden
 beiden af in het water, Philippus
 en de Gesnedene, en hij doopte
 hem². * En toen zij het water 39
 waren uitgekomen, voerde de
 Geest des Heeren³ Philippus
 weg, en de Gesnedene zag hem
 niet meer⁴. En hij ging zijnen
 weg met blijdschap. * Philippus 40
 nu bevond zich te Azote, en
 doorreizende verkondigde hij
 het Evangelie aan al de steden,
 totdat hij kwam te Cesarea⁵.

1) Philippus leerde hem nu Jesus kennen als den van God beloofden Messias en den Zoon van God; en hij *ving* dit onderrigt *aan van deze Schriftuur*, d. i. van de bovengenoemde plaats van Isaias, hem aantoonende dat de Propheet aldaar gesproken had niet van zich zelve, maar van een ander, en wel van Jesus, in wiens persoon dezen de andere voorzeggingen, den beloofden Messias betreffende, waren vervuld geworden. Philippus zal voorts zijnen leerling hebben opgewekt om in Jesus Christus te gelooven, en hem daarbij ook gesproken hebben over de noodzakelijkheid der geestelijke wedergeboorte door het Doopsel van Jesus, en met welke zielsgesteldheid dit Sacrament moest ontvangen worden.

2) bij indompeling, naar 't schijnt.

3) de heilige Geest.

4) Eensklaps, op wonderdadige wijze, werd Philippus uit de oogen van den Ethiopiër weggevoerd naar Azote, eene stad noordelijk op ongeveer tien uren afstands van Gaza gelegen. Deze wonderdadige wegvoering van Philippus moest den nieuw gedoopte dienen, om in hetgeen hem wedervaren was eene bijzondere voorzienigheid Gods te erkennen, en hem daardoor in zijn geloof versterken.

5) Van Azote, werwaarts hij op eene wonderdadige wijze was vervoerd geworden, vertrok Philippus naar Cesarea, het Evangelie verkondigende in al de steden, welke hij doortrok, totdat hij te Cesarea aankwam.

NEGENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Saulus, op reis naar Damaskus, om aldaar, met volmagt van het Sanhedrin, de Christenen te vervolgen, wordt, nabij die stad gekomen, door Jesus, die hem verschijnt, op eens tot inkeer gebragt, en gaat op zijn bevel de stad in, alwaar hij, van zijn gezigt beroofd, drie dagen doorbrengt in vasten en bidden, vs 1—9. Ananias komt, op last van Jesus, tot Saulus, om hem zijn gezigt terug te geven, om hem te doopen, vs 10—19. Saulus verkondigt Jesus van Nazareth als den beloofden Messias in de synagoogen van Damaskus, maar moet in 't eind, om zijn leven te redden, uit die stad wegvlugten, vs 20—25. Hij komt te Jerusalem, waar de Christenen hem in 't eerst mistrouwen, maar door Barnabas' bemoeijing wordt hij bij de Apostelen ingeleid, en gaat gemeenschappelijk met hen om. Hij begint in Jerusalem te prediken, doch de Grieksche Joden staan hem naar het leven, en noodzaken hem daarom de hoofdstad te verlaten. Hij gaat naar Cesarea, en van daar naar Tarsus, vs 26—30. Rust en bloei der Kerk door geheel Palestina, vs 31. Petrus, gansch Palestina doorreizende om de Christen-gemeenten aldaar te bezoeken, geneest te lydda een zekeren Eneas van zijne lamheid, wekt Tabitha uit den dood op te Joppe, en vertoeft eenigen tijd in die stad, vs 32—43.

1	* Saulus autem adhuc spirans	* Saulus nu nog steeds ¹	1
	minarum, et cædis in discipulos	bedreiging, en moord ademende	
	Domini, accessit ad principem	tegen de leerlingen des Heeren,	
	sacerdotum, (<i>Gal</i> 1, 13.) * et pe-	ging tot den hoogepriester ² , * en	2
	titiit ab eo epistolas in Damascum	verzocht van hem brieven naar	
	ad synagogas: ut si quos invenis-	Damaskus aan de synagogen ³ :	
	set hujus viæ viros, ac mulieres,	om zoo hij er eenigen mogt vin-	
	vinctos perduceret in Jerusa-	den van die rigting ⁴ zoo mannen,	
	lem. * Et cum iter faceret, conti-	als vrouwen, hen geboeid naar	
	git ut appropinquaret Damasco:	Jerusalem te kunnen overvoer-	3
	et subito circumfulsit eum lux de	ren ⁵ . * En terwijl hij op de reis	
	cælo. (<i>Inf</i> 22, 6. <i>I Cor</i> 15, 8.	was, geschiedde het dat hij Da-	
	4 <i>II Cor</i> 12, 2.) * Et cadens in	maskus naderde: en plotseling	4
		omstraalde hem een licht van den	
		hemel ⁶ . * En ter aarde gevallen	

1) nog steeds, gelijk vroeger. Zie Hand 8, 3.

2) tot den hoogepriester, omdat deze het opperhoofd was van het Sanhedrin of den Joodschen raad, en de lastbrieven, in het volgende vers vermeld, op zijn gezag moesten uitgegeven worden.

3) brieven naar Damaskus aan de synagogen: brieven, aan de hoofden der verschillende synagogen van Damaskus geschreven, haar bekend makende, dat Saulus door het Sanhedrin gemagtigd was om de christenen aldaar te vervolgen, en haar bevelende, hem daarin, waar het noodig mogt zijn, behulpzaam te wezen.

4) eenigen van die rigting, van die Godsdienstige rigting. De zin is: eenige belijders der godsdienst van Jesus. Saulus vermoedde, dat hij er onder de Damasceensche Joden wel zou vinden.

5) ten einde hen aldaar aan de regtbank van het Sanhedrin over te leveren, om als aanhangers van den Nazarener gestraft te worden.

6) een licht van den hemel, een licht dat van den hemel kwam, een groot licht (Hand 22, 6), een licht, boven den glans der zon (Hand 26, 13), den lichtglans der zon

terram audivit vocem dicentem sibi : Saule, Saule, quid me persequeris ? * Qui dixit : Quis es Domine? Et ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris. durum est tibi contra stimulum calcitrare. * Et tremens, ac stupens dixit : Domine, quid me vis facere ? * Et Dominus ad eum : Surge, et ingredere civitatem, et ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes. * Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damas-

zijnde¹ hoorde hij eene stem die tot hem zeide : Saül, Saül ! waarom vervolgt gij mij² ? * En hij zeide : Wie zijt gij Heer³ ? En die zeide : Ik ben Jesus, dien gij vervolgt⁴. het schaadt u de hielentegen den prikkelte slaan⁵. * En hij bevende, en ontroerd zeide : Heere ! wat wilt gij dat dat ik doen zal ? * En de Heer zeide tot hem : Sta op⁶, en ga de stad in, en daar zal u gezegd worden wat gij doen moet. Die mannen nu, die hem vergezelden⁷, stonden verbaasd, daar zij wel de stem hoorden⁸, maar niemand zagen. * En Saulus stond van de aarde op, en met opene oogen zag hij niets⁹. En hem bij de hand met zich voerende, bragten zij hem Damaskus

overtreffende. Men behoeft hier aan geen ander licht te denken dan aan het schitterend licht, hetwelk afstraalde van het verheerlijkt ligchaam van Jesus, die hier plotseling aan zijnen vervolger verscheen.

1) Door dit schitterend licht, dat plotseling hem omstraalde, als door eenen bliksemschicht getroffen, was hij ter aarde nedergevallen.

2) Het zijn woorden van bestraffing, doch ook tegelijk van ontfermende liefde.

3) *Wie zijt gij Heer ?* Saulus wist nog niet, dat het de Heer Jesus was die tot hem sprak. Het woord *Heer* is derhalve hier, gelijk bij Jo 4, 19, gebedigd om eenen onbekende eerbiedig aan te spreken.

4) Saulus vervolgde Jesus, dewijl hij de ledematen vervolgde van Jesus' geestelijk ligchaam, 't welk is de Kerk, die hij zich verworven heeft door zijn eigen bloed. Eph 1, 22, 23. Hand 20, 28.

5) De zin dezer woorden van bedreiging is : Te vergeefs werkt gij de uitbreiding tegen van mijnen naam, en gij schaadt met uwen wederstand slechts u zelve ! — Wij hebben hier een spreekwoord in beeldspraak, ontleend van ploegende ossen, die traag in het werk, de verzenen achterwaarts slaande tegen den priksok waarmede zij worden voortgedreven, daarbij zich zelve maar kwetsen, en toch vooruit moeten.

6) *Sta op* ; want hij was van schrik ter aarde gevallen (vs 4), en lag nog op den grond.

7) op deze reis van Jerusalem naar Damaskus.

8) Zij hoorden wel de stem van Paulus, maar zagen niemand, tot wien hij sprak : zóó verklaart de H. Chrysostomus hetgeen hier van Paulus' reisgenooten vermeld wordt. Zie voorts het aangeteekende op Hand 22, 9.

9) Ofschoon zijne oogen open waren, kon hij echter thans niet meer zien : de schitterende glans van het licht, dat hem omstraalde (vgl Hand 22, 6), en waarin hij den Heere Jesus had aangestaard, had hem blind gemaakt (Hand 22, 11). Dat Paulus alstoen den Heer niet alleen tot zich heeft hooren spreken, maar hem ook met zijne lichamelijke oogen gezien heeft, blijkt uit Hand 9, 17, 27 ; 22, 14 ; 26, 16. I Kor 9, 1 ; 15, 8.

- 9 cum. * Et erat ibi tribus diebus non videns, et non manducavit, neque bibit.
- 10 * Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias : et dixit ad illum in visu Dominus : Anania. At ille ait : Ecce ego,
- 11 Domine. * Et Dominus ad eum : Surge, et vade in vicum, qui vocatur rectus : et quære in domo Judæ Saulum nomine Tarsensem :
- 12 ecce enim orat. (* Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, et imponentem sibi manus ut visum recipiat.) * Respondit
- 13 autem Ananias : Domine, audivi a multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Jeru-
- 14 salem : * et hic habet potestatem a principibus sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen
- 15 tuum. * Dixit autem ad eum Dominus : Vade, quoniam vas
- binnen. * En hij was aldaar drie dagen zonder te zien, en hij at, noch dronk¹.
- * Te Damaskus nu was een zeker leerling², met name Ananias : en de Heer zeide tot hem in een gezigt³ : Ananias ! En deze zeide : Hier ben ik, Heer ! * En de Heer zeide tot hem : Sta op, en ga heen naar de straat, de rechte genaamd : en vraag in het huis van Judas naar eenen met name Saulus, een Tarser : want zie hij bidt⁴. (* En hij zag een man met name Ananias⁵, die binnenkwam, en hem de handen oplegde opdat hij zijn gezigt zoude wederkrijgen.) * Ananias nu antwoordde : Heere ! ik heb van velen aangaande dien man gehoord, hoeveel kwaad hij aan uwe heiligen⁶ te Jerusalem gedaan heeft : * en hier heeft hij magt van de opperpriesters⁷ om allen te boeijen, die uwen naam aanroepen⁸. * Doch de Heer zeide tot hem : Ga heen⁹, want

1) Gedurende die drie dagen bevond Saulus zich te Damaskus in de woning van een zekeren Judas (vs 11). Boetvaardig bragt hij dien tijd door in vasten en bidden, en wij mogen gereedelijk aannemen, dat hem toen ook die openbaring geworden is, waarvan hij spreekt in zijn brief aan de Galaters (1, 12) : *Ik heb het* (Evangelie) *niet van een mensch ontvangen of geleerd, maar door openbaring van Jesus Christus.*

2) *een zeker leerling*, d. i. een belijder der godsdienst van Jesus, een Christen.

3) *in een gezigt*, in een ekstatisch gezigt, naar het schijnt.

4) *want zie hij bidt*. Daarmede wilde de Heer Ananias gerust stellen, hem te kennen gevende, dat Saulus niet meer dezelfde mensch was als vroeger ; want Ananias kende Saulus, en wist, hoe wreed hij de Christenen vervolgte (vs 13, 14).

5) *En hij zag*, enz. En terwijl de Heer tot Ananias sprak, zag hij, namelijk Saulus, in een ekstatisch gezigt, *een man, met name Ananias, die tot hem binnenkwam*, enz. Dit *visioen* diende, opdat Saulus, wanneer Ananias tot hem kwam, zoude weten, dat deze man door Jesus tot hem gezonden was. Men leze dit vers als eene *parenthees* of tusschenrede.

6) *aan uwe heiligen*, hun, die u toegeheiligd zijn, d. i. aan de belijders van uwen naam, aan de Christenen van Jerusalem. Vgl Hand 8, 3.

7) *hier*, in Damaskus, heeft hij *magt van de opperpriesters*, volmagt van het Sanhedrin, om, enz. Vgl vs 1, 2.

8) en, bij gevolg, goddelijke eer bewezen aan Jesus Christus.

9) *Ga heen, want deze... is mij een uitgelezen werktuig*, enz. Jesus wil, dat Ananias den last volbrengt, die hem was opgelegd (vs 11) ; en om hem allen schrik voor Saulus te ontnemen, openbaart hij hem, dat die wreede vervolger der Christenen thans

electionis est mihi iste, ut portet
nomen meum coram gentibus, et
16 regibus, et filiis Israel. * Ego
enim ostendam illi quanta oportet
eum pro nomine meo pati.
17 * Et abiit Ananias, et introivit
in domum: et imponens ei manus,
dixit: Saule frater, Dominus
misit me Jesus, qui apparuit
tibi in via, qua veniebas,
ut videas, et implearis Spiritu
18 sancto. * Et confestim ceciderunt
ab oculis ejus tamquam squamæ,
et visum recepit: et surgens
19 baptizatus est. * Et cum accepisset
cibum, confortatus est.

deze *man* is mij een uitverkoren
werktuig, om mijnen naam be-
kend te maken aan heidenen, en
koningen, en aan de kinderen
Israëls. * Want ik zal hem toonen
16 hoeveel hij voor mijnen
naam moet lijden¹. * En Ananias
ging heen, en trad het huis in²:
17 en hem de handen opleggende³,
zeide hij: Broeder Saulus! de
Heere heeft mij gezonden, Jesus,
die u verschenen is op den weg,
dien gij kwaamt, opdat gij zoudt
zien⁴, en vervuld worden met
den heiligen Geest⁵. * En ter-
18 stond vielen er als schubben van
zijne oogen, en hij kreeg zijn
gezicht weder⁶: en hij stond op
en werd gedoopt⁷. * En eenige
19 spijze genomen hebbende, werd
hij versterkt⁸.

een werktuig is, dat hij heeft *uitverkoren* (Jo 15, 16), en dat door hem gebezigd zal worden om zijnen naam alom bekend te maken, en dit niet alleen aan de Joden, maar ook aan de heidenen, aan vorsten en volkeren.

1) Wel verre van voortaan nog de belijders van mijnen naam te vervolgen, zal hij integendeel *voor mijnen naam*, ter uitbreiding en verheerlijking van mijnen naam, de grootste vervolgingen moeten lijden. — En dat zou Jesus hem *toon*en, namelijk door hem die vervolgingen onder de leiding zijner voorzienigheid te doen ondervinden.

2) *het huis* van Judas. Zie vs 11.

3) Uit hetgeen in dit vers gezegd wordt door Ananias aan Paulus gedaan te zijn, blijkt genoeg, dat Jesus meer tot Ananias gesproken had dan hiervoren (vs 11—16) vermeld is.

4) *opdat gij zoudt zien*, opdat gij wederom ziende zoudt worden en het gebruik uwer oogen terug krijgen.

5) Dat Ananias bij deze gelegenheid meer tot Saulus gezegd heeft, dan hier vermeld wordt, blijkt uit Hand 22, 13—16. *De oplegging der handen*, hier gemeend, was die, waarvan Jesus gezegd had (Mk 16, 18): *Aan krankten zullen zij de handen opleggen, en zij zullen gezond worden*. Nadat Saulus door de oplegging der handen van Ananias zijn gezicht had terug bekomen, werd hij ook door hem gedoopt; en het is waarschijnlijk, dat hij met de genade, welke door den Doop verleend wordt, tegelijk ook die genade des heiligen Geestes ontvangen heeft, welke gegeven wordt door het H. Sacrament des Vormsels; gelijk ook de Apostelen, op den Pinksterdag, den heiligen Geest, zonder aanwending van het sacramentalisch werkteeken, onmiddellijk ontvangen hadden.

6) Terstond als Ananias hem de handen had opgelegd, viel er van zijne oogen iets af, dat men best bij schubbetjes of schilfertjes zou kunnen vergelijken. Er kan niet aan getwijfeld worden, of deze plotselinge genezing eene wonderdadige geweest zij.

7) *en werd gedoopt*. Zie noot 5 hierboven, en vgl. Hand 22, 12—16.

8) Door dat driedaagsche vasten (vs 9) en door al die zielsaandoeningen, welke hij ondervonden had sedert Jesus hem verscheen, was, natuurlijk, zijn lichaam afgemat en verzwakt.

* Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. * Et continuo in synagogis prædicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei. * Stupebant autem omnes, qui audiebant, et dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud: et huc ad hoc venit ut victos illos duceret ad principessacerdotum? * Saulus autem multo magis convalescebat, et confundebat Judæos, qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus. * Cum autem impleverunt dies multi, consilium fecerunt in unum Judæi ut eum interficerent. * Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem et portas die ac nocte, ut eum interfi-

* En hij was eenige dagen bij de leerlingen, die in Damaskus waren. * En terstond predikte hij Jesus in de synagogen, dat deze de Zone Gods was¹. * En allen, die het hoorden, waren verbaasd, en zeiden: Is deze het niet, die in Jerusalem verdelgde wie dezen naam aanriepen²: en die daartoe hier gekomen is om hen³ geboeid tot de opperpriesters te voeren? Doch Saulus nam veelmeer toe⁴ in kracht, en beschaamde de Joden⁵, die in Damaskus woonden, bewijzende dat deze de Christus was. * Toen er nu vele dagen verlopen waren⁶, beraadslaagden de Joden⁷ om hem te doodden. * Doch hunne arglist werd aan Saulus bekend⁸. Zij nu bewaakten ook de poorten dag en nacht⁹, ten einde hem te kunnen ombren-

1) Nadat Saulus gedurende eenige dagen onder de Christenen van Damaskus verkeerd en kennis met hen gemaakt had, trad hij terstond op in de synagogen van die stad, en begon daar zijnen volksgenooten den Heere Jesus als den beloofden Messias (vs 22) en den Zoon Gods te verkondigen.

2) dien hij nu zelf hier met zooveel geestdrift verkondigt.

3) hen, dezulken onder de Damasceensche Joden, welke dien naam aanroepen.

4) nam veelmeer toe, enz. Dit zeggen (vs 21) zijner volksgenooten, waarbij zich, zonder twijfel, ook hunne vijandige gezindheid zal vertoond hebben, verzwakte Saulus' moed niet; integendeel, *Saulus nam veelmeer toe in kracht*: zijne moedigheid in het verkondigen van Jesus' naam werd veeleer grooter.

5) beschaamde de Joden, enz. Hij bragt zijne tegenstrevers tot zwijgen, *hun bewijzende* (naar de kracht van het Grieksche woord hier gebezigd: *door bondige redenering stavende*), dat deze Jesus van Nazareth, dien hij predikte, de Christus, de beloofde Messias, was.

6) Toen er nu vele dagen verlopen waren. Daarmede is eenvoudig zooveel gezegd als: *na een geruimen tijd*; doch na hoe langen tijd, is onbekend. De drie jaren, waarvan Paulus spreekt in zijn brief aan Galaters (1, 18) moeten gerekend worden te beginnen op het tijdstip zijner bekeering. Kortere tijd na zijne bekeering was Paulus, — om welke reden, is niet bekend, — naar Arabië gereisd en van daar weêr terug gekeerd naar Damaskus: *Ik ging naar Arabië, en keerde weder terug naar Damaskus*: Zie Gal 1, 17. Van deze Arabische reize van Paulus wordt in de *Handelingen der Apostelen* geene melding gemaakt.

7) de Joden van Damaskus.

8) en zoo werd hij in staat gesteld, om zich te wachten voor den sluikmoord, waardoor zij hem, den gehaten man, zochten uit den weg te ruimen.

9) opdat hij hun niet zoude ontsnappen, en hun alzoo niet de gelegenheid ontnomen wierde, om hunnen verraderlijken toeleg ten uitvoer te brengen.

25 cerent. (II Cor 11, 32.) * Accipientes autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.

26 * Cum autem venisset in Jerusalem, tentabat se iungere discipulis, et omnes timebant eum, non credentes quòd esset discipulus. * Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos: et narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, et quia locutus est ei, et quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu.

28 * Et erat cum illis intrans, et exiens in Jerusalem, et fiducialiter agens in nomine Domini.

29 * Loquebatur quoque Gentibus, et disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum.

gen¹. * Maar de leerlingen namen hem des nachts, en lieten hem door den muur² neder, hem af latende in eene mand.

* Als hij nu te Jerusalem gekomen was³, zocht hij zich bij de leerlingen te voegen⁴, doch allen vreesden hem, dewijl zij niet geloofden dat hij een leerling was. * Maar Barnabas hem tot

27 zich nemende⁵ leidde hem tot de Apostelen: en verhaalde hun hoe hij op den weg den Heer gezien had, en dat hij tot hem gesproken had, en hoe hij in Damaskus zonder schroom den naam van Jesus had verkondigd.

* En hij ging met hen uit, en in⁶ te Jerusalem, en verkondigde zonder schroom den naam des Heeren. * Ook met de Heidenen⁷ 29 sprak hij, en redetwistte met de Grieken: doch dezen zochten

1) Dit bewaken der poorten van Damaskus geschiedde met toestemming en hulp van den bevelhebber der stad, als blijkt uit II Kor 11, 32.

2) door den muur, t. w. door een venstergat van eene of andere woning, welke op of aan den stadsmuur stond. Vgl II Kor 11, 33.

3) Dit geschiedde drie jaren na zijne bekeering. Tot welk einde Paulus zich toen naar Jerusalem begaf, zegt hij zelf in zijnen brief aan de Galaters, 1, 18.

4) Hij zocht gemeenzaam omgang te hebben met de Christenen van Jerusalem; maar deze, hetzij in 't geheel niet, hetzij niet genoegzaam van zijne bekeering onderrigt, vertrouwden hem zoo weinig, dat zij hem veeleer vreesden, dewijl zij niet geloofden dat hij een Christen was. Zij vermoedden, dat hij zich welligt valschelijk daarvoor uitgaf, om langs dien weg de belijders van Jesus' naam gemakkelijker te leeren kennen, en hen over te leveren aan de regtbank van het Sanhedrin. Vgl Hand 8, 3.

5) Barnabas (Hand 4, 36) liet zich met hem in, en leidde hem tot de Apostelen, tot Petrus en Jakobus; want bij dit vijftiendaagsch verblijf in Jerusalem zag Saulus, behalve Petrus en Jakobus, geen der overige Apostelen. Gal 1, 18, 19. Hoogstwaarschijnlijk waren deze op dat oogenblik afwezig.

6) Hij ging met hen uit en in: hij ging gedurende die vijftien dagen gemeenzaam om met Petrus en Jakobus, en, wat ligt te denken is, ook nog met anderen uit de gemeente der Christenen van Jerusalem. Middelerwijl verkondigde hij aldaar vrijmoediglijk den naam van Jesus aan zijne volksgenooten, en had ook, wat vs 29 ons leert, redetwisten over het stuk van godsdienst met de Grieken of, anders gezegd, met de Hellenisten, dat is, met Joden of Jodengenooten, die buiten Palestina geboren, niet de landtaal, maar het Grieksch spraken. Vgl noot 5 op bladz. 48.

7) ook met de Heidenen, enz. Naar het Grieksch leest men hier enkelijk: ook sprak hij en redetwistte met de Grieken (de Hellenisten). Die woorden: met de Heidenen, mogen gehouden worden als niet tot den tekst van Lukas behoorende. Zie onzen Commentarius in Acta Apostolorum (ad h. l.)

30 * Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, et dimiserunt Tarsum

31 * Ecclesia quidem per totam Judæam, et Galilæam, et Samariam habebat pacem, et ædificabatur ambulans in timore Domini, et consolatione sancti Spiritus replebatur. * Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.

32 * Invenit autem ibi hominem quendam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus. * Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus: surge, et sterne tibi. Et continuo surrexit.

33 * Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ, et Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum.

34 * In Joppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, et

hem te dooden. * Maar toen de broeders dit verstaan hadden, bragten zij hem af naar Cæsarea¹, en zonden hem weg naar Tarsus.

* De Kerk nu had door geheel Judea, en Galilea, en Samarië rust², en werd opgebouwd³ wandelende in de vreeze des Heeren, en werd vervuld met de vertroosting des heiligen Geestes. * En het geschiedde, dat Petrus bij allen doortrekkende⁴, tot de heiligen⁵ kwam, die te Lydda woonden. * En hij vond daar een zeker mensch, met name Eneas, die sedert acht jaren te bed lag, verlamd zijnde. * En Petrus zeide tot hem: Eneas! de Heere Jesus Christus maakt u gezond: sta op, en spreid zelf u *het bed*⁶! En dadelijk stond hij op. * En allen, die te Lydda, en die te Saronæ⁷ woonden, zagen hem: en zij bekeerden zich tot den Heere. * Te Joppe⁸ nu was eene zekere leerling⁹ met name Tabitha, 't geen overgezet beteekent Dorcas. Deze was vol van goede werken, en van aal-

1) naar *Cæsarea*, eene stad aan de Middellandsche Zee tusschen Dor en Joppe gelegen. Zie noot 2 op bladz. 106, 1ste Deel. Van daar *zonden* zijne geleiders hem weg naar *Tarsus*, werwaarts hij, over land, naar het schijnt, door Syrië (Gal 1, 21) kwam in de provincie Cilicië, waarvan Tarsus de hoofdstad was.

2) De vervolging, welke de Christenen sedert den dood van Stephanus geleden hadden, had nu opgehouden, en men liet hen thans ongemoeid.

3) *en werd opgebouwd*, enz. De zin van dit vers is: het getal der geloovigen groeide van dag tot dag aan, en zóó werd de kerk gedurig al meer en meer *opgebouwd*: de geloovigen nu wandelden in de vreeze des Heeren, en werden met de vertroosting des heiligen Geestes vervuld.

4) *bij allen doortrekkende*, d. i. al de verschillende Christen-gemeenten in Palestina bezoekende.

5) *tot de heiligen*, tot de Christenen, die woonden te Lydda, eene stad, gelegen nabij Joppe en op kleinen afstand van de Middellandsche Zee.

6) tot een bewijs, dat gij volkomen van uwe lamheid genezen zijt.

7) *Saronæ* is de naam eener zeer vruchtbare vlakte, welke zich langs de Middellandsche Zee uitstrekt tusschen Joppe en Cæsarea.

8) *Joppe*, het tegenwoordige *Jaffa*, eene stad aan de Middellandsche Zee, nabij Lydda gelegen.

9) *eene zekere leerling*, eene zekere Christin.

37 eleemosynis, quas faciebat. * Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cum lavissent, posuerunt eam in cœnaculo. * Cum autem prope esset
 38 Lydda ad Joppen, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos. * Exurgens autem
 39 Petrus venit cum illis. Et cum advenisset, duxerunt illum in cœnaculum: et circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, et ostendentes ei tunicas, et vestes,
 40 quas faciebat illis Dorcas. * Ejec-tis autem omnibus foras: Petrus ponens genua oravit: et conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos:
 41 et viso Petro, resedit. * Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos, et vi-duas, assignavit eam vivam.
 42 * Notum autem factum est per universam Joppen: et crediderunt multi in Domino. * Factum
 43 est autem ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quendam coriarium.

moezen, die zij deed¹. * En het geschiedde in die dagen, dat zij krank werd en stierf. En toen men haar gewasschen had², legde men haar in de opperzaal. * Dewijl nu Lydda nabij Joppe was, zonden de leerlingen, gehoord hebbende dat Petrus zich aldaar bevond, twee mannen tot hem af, met dit verzoek: Kom zonder vertoeven tot ons³! * Petrus nu stond op en ging met hen. En toen hij aangekomen was, bragt men hem in de opperzaal⁴: en hem omringden al de weduwen weenende, en hem de rokken, en kleederen⁵ toonende, welke Dorcas voor haar maakte. * Petrus nu, nadat hij allen had doen buiten gaan⁶, knielde neder en bad: en zich naar het lichaam toekeerende, zeide hij: Tabitha, sta op! En zij deed hare oogen open: en Petrus ziende⁷, ging zij overeind zitten. * En hij reikte haar de hand, en rigtte haar op⁸. En hij riep de heiligen⁹, en de weduwen, en stelde haar levend voor hen. * En door geheel Joppe werd dit bekend: en velen geloofden in den Heer¹⁰. * En het geschiedde dat hij vele dagen in Joppe verbleef, bij zekeren Simon een leêrlouijer.

1) vol van goede werken en bijzonderlijk van aalmoezen, die zij gedurig deed.

2) gelijk men bij Joden en Grieken gewoon was te doen met de lijken.

3) Men geeft aan Petrus niet te kennen, waarom men hem naar Joppe ontbiedt; maar die hem ontbieden, zijn in de hoop dat het den Heere behagen zal door de bediening van zijnen Apostel hunne teêrgeliefde Dorcas in het leven terug te roepen.

4) waar men het lijk van Dorcas gelegd had.

5) de onder- en bovenkleederen, welke Dorcas haar geschonken had.

6) om zonder stoornis tot God te kunnen bidden.

7) waarschijnlijk kende zij hem.

8) hij hielp haar opstaan van haar doodsbed.

9) de heiligen, d. i. de Christenen, die zich op dat oogenblik in het huis van Dorcas bevonden.

10) daartoe aangezet door dit schitterende wonderwerk van Petrus, waarin zij teregt een goddelijk bewijs zagen voor de waarheid der leer, welke hij alom verkondigde.

TIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Cornelius, een heidensch Hoofdman, een godvreezend mensch, wordt door een Engel des Heeren, die hem verschijnt, gelast, Petrus, die toen te Joppe was, te zijnen huize te ontbieden, vs. 1—8. Den volgenden dag, terwijl de door den Hoofdman afgezondene boden op reis zijn en alreeds de stad Joppe naderen, ontvangt Petrus, in geestverrukking, een gezigt, waarbij hij vermaand wordt, niet voor onrein te houden wat God gercinigd heeft, vs 9—16. Terwijl Petrus, van zijne geestverrukking wederom tot zich zelven gekomen, naar de beteekenis zoekt van dit gezigt, zijn de boden van Cornelius aan zijne woning; 't geen hem door den heiligen Geest wordt bekend gemaakt, met het bevel van zonder eenige bedenking met die menschen mede te gaan, vs 17—20. Petrus vertrekt dan met hen naar Cesarea, en, de beteekenis van dat gezigt thans begrepen hebbende, verklaart hij aan Cornelius, waarom hij, door hem ontboden, niet geaarzeld heeft tot hem te komen, vs 21—29. Cornelius, verhaalt aan Petrus de verschijning des Engels, en begeert van hem onderrigt te worden vs 30—33. Petrus rigt nu het woord tot den Hoofdman en tot diens bloedverwanten en vrienden, aldaar zamengeropen, en hij verkondigt hun Jesus van Nazareth als den Zaligmaker van allen, en als den regter van levenden en dooden vs 34—43. Terwijl Petrus nog aan het spreken is, valt de heilige Geest op allen, die hem aanhooren, en zij ontvangen daarop den heiligen Doop, vs 44—48.

1 * Vir autem quidam erat in
Cæsarea, nomine Cornelius, Cen-
turio cohortis, quæ dicitur Italica,
2 * religiosus, ac timens Deum
cum omni domo sua, faciens
eleemosynas multas plebi, et
3 deprecans Deum semper: * is
vidit in visu manifeste, quasi
hora diei nona, Angelum Dei

* En er was een zeker man in 1
Cesarea¹, met name Cornelius,
een Hoofdman over honderd bij
de legerbende, de Italiaansche
geheeten², * een vroom, en god- 2
vreezend mensch³ met geheel
zijn huisgezin, die vele aalmoes-
zen gaf aan het volk⁴, en God
bad te allen tijde⁵: * in een gezigt⁶ 3
zag deze duidelijk, omtrent de
negende ure van den dag⁷, een

1) de stad, hierboven (Hand 9, 30) alreeds vermeld. Zij was de zetel der Romeinsche *procuratores* of landvoogden van Judea.

2) *Legerbende* schrijven wij hier voor hetgeen de Romeinen eene *cohort* noemden, tien *cohorten* vormden bij hen één legioen. Die Romeinsche legerbende of *cohort*, welke te Cesarea gelegerd was, droeg den naam van de *Italiaansche*, omdat zij, in onderscheiding van andere, enkelijk uit geboren Italianen was zamengesteld.

3) geen Jood of Jodengenoot, maar een Heiden, doch zulk een, die met verzaking van alle afgoderij, den eenigen waren God kende en hem ook diende; en, naar zijn voorbeeld, waren ook al zijne huisgenooten zoo gezind.

4) aan het volk, aan de arme Joden te Cesarea.

5) Uit vs 4, 5, en 31, 32, kan men besluiten, dat die godvreezende Hoofdman dikwijls zal gebeden hebben, dat God hem den weg des heils en zijnen wil mogt doen kennen.

6) *In een gezigt*. Cornelius zag met zijne ligchamelijke oogen duidelijk eenen Engel in menschelijke gedaante tot hem inkomen.

7) d. i. naar onze uurtelling, ten drie uren in den achtermiddag. Vgl. noot 3 op bladz. 129, 1ste Deel

introeuntem ad se, et dicentem
 4 sibi, Corneli. * At ille intuens
 eum, timore correptus, dixit :
 Quid est, Domine? Dixit autem
 illi : Orationes tuæ, et eleemo-
 5 synæ tuæ ascenderunt in memo-
 riam in conspectu Dei. * Et
 nunc mitte viros in Joppen, et
 accersi Simonem quendam, qui
 6 cognominatur Petrus : * hic
 hospitatur apud Simonem quen-
 dam coriarium, cujus est domus
 juxta mare : hic dicet tibi quid
 7 te oporteat facere. * Et cum
 discessisset Angelus, qui loque-
 batur illi, vocavit duos domes-
 ticos suos, et militem metuentem
 Dominum ex his, qui illi pare-
 8 bant. * Quibus cum narrasset
 omnia, missit illos in Joppen.
 9 * Postera autem die iter illis
 facientibus, et appropinquantibus
 civitati, ascendit Petrus in
 superiora ut oraret circa horam
 10 sextam. * Et cum esuriret, voluit
 gustare. Parantibus autem illis,
 cecidit super eum mentis exces-
 11 sus : * et vidit cælum apertum,
 et descendens vas quoddam, velut

Engel Gods tot hem inkomen,
 die tot hem zeide : Cornelius !
 * En hij hem aanschouwende, 4
 van vrees bevangen, zeide : Wat
 is het¹, Heer ? En hij zeide tot
 hem : Uwe gebeden, en uwe aal-
 moezen² zijn opgestegen ter ge-
 dachtenis voor Gods aangezigt.
 * Zend alzoo mannen naar Joppe, 5
 en ontbied een zekeren Simon,
 die bijgenaamd wordt Petrus :
 * hij is gehuisvest bij zekeren 6
 Simon een leërlooijer, wiens
 woning aan zee ligt : die zal u
 zeggen wat gij doen moet.
 * Toen nu de Engel, die tot hem 7
 sprak, was weggegaan, riep hij
 twee van zijne huisgenooten, en
 een godvreezenden krijgsknecht
 van die hem onderdanig waren.
 * En na hun alles verhaald te 8
 hebben³, zond hij hen naar Joppe.
 * Den volgenden dag nu ter- 9
 wijl zij op reis waren, en de stad
 naderden, ging Petrus omtrent
 de zesde ure⁴ op het bovenhuis
 om te bidden. * En daar hij hon- 10
 gerig werd⁵, begeerde hij te
 eten⁶. En terwijl zij iets gereed
 maakten, overkwam hem eene
 geestverrukking⁷ : * en hij zag⁸ 11
 den hemel geopend, en neder-
 dalen een vat-tuig⁹, dat naar een
 groot linnen laken gelijkende,

1) *Wat is het*, wat wilt gij, wat verlangt gij? Cornelius wist niet terstond (zie vs 22), wie het was, die tot hem sprak.

2) *Uwe gebeden, en uwe aalmoezen*, enz. Hiermede gaf de Engel aan Cornelius te kennen, dat God zijn gebed verhoord had, en zijne aalmoezen genadiglijk wilde beloonen. Vgl. vs 31, 32.

3) wat hem wedervaren was.

4) d. i. omtrent den middag. Vgl. noot 8 op bladz. 26.

5) Hij had waarschijnlijk dien dag nog niets genuttigd.

6) Hij verzocht van hen, bij wie hij gehuisvest was, dat zij eenige spijze voor hem zouden gereed maken.

7) Er is niet aan te twijfelen, of deze geestverrukking eene bovennatuurlijke oorzaak gehad hebbe.

8) *en hij zag*, enz. In dien toestand van geestverrukking ontving hij het hier (vs 11—15) beschreven *visioen* of goddelijk gezicht.

9) *een vat-tuig*, een zeker tuig, geschikt om veel in zich te bevatten, eene soort van kolossalen bak.

linteum magnum, quattuor ini-
 tiis submitti de cælo in terram,
 12 * in quo erant omnia quadrupe-
 dia, et serpentina terræ, et vola-
 13 tilia cæli. * Et facta est vox ad
 eum: Surge Petre, occide, et
 14 manduca. * Ait autem Petrus:
 Absit Domine, quia numquam
 manducavi omne commune, et
 15 immundum. * Et vox iterum
 secundo ad eum: Quod Deus
 purificavit, tu commune ne di-
 16 xeris. * Hoc autem factum est
 per ter: et statim receptum est
 17 vas in cælum. * Et dum intra se
 hæsitaret Petrus quidnam esset
 visio, quam vidisset: ecce viri,
 qui missi erant a Cornelio, in-
 quirentes domum Simonis, a-
 18 stiterunt ad januam. * Et cum
 vocassent, interrogabant, si
 Simon, qui cognominatur Pe-
 trus, illic haberet hospitium.
 19 * Petro autem cogitante de vi-

aan de vier einden uit den hemel
 op de aarde werd nedergelaten,
 * en waarin waren al de vier-
 12 voetige¹, en kruipende dieren
 der aarde, en de vogelen des
 hemels. * En er kwam eene
 13 stem tot hem: Sta op Petrus,
 slagt, en eet²! * Doch Petrus
 14 zeide: Neen Heere, dat niet!
 want nooit heb ik iets onheilig,
 of onreins gegeten³. * En
 15 wederom ten tweeden male kwam
 er eene stem tot hem: Wat God
 gereinigt heeft⁴, noem gij dat
 niet onheilig! * En dit geschied-
 16 de tot driemaal toe⁵: en aan-
 stonds werd het vat-tuig weder-
 om opgenomen ten hemel. * En
 17 terwijl Petrus⁶ bij zich zelve
 in twijfeling was wat het gezigt,
 't welk hij gezien had, toch wel
 zijn mogt⁷: zie zoo stonden de
 door Cornelius afgezonden man-
 nen, naar Simons huis gevraagd
 hebbende, aan de voorpoort.
 * En na geroepen te hebben,
 18 vroegen zij⁸, of Simon, bijge-
 naamd Petrus, aldaar gehuis-
 vest was. * Terwijl nu Petrus
 19 over dit gezigt nadacht⁹, zeide

1) *al de viervoetige*, enz. Versta: allerlei soorten van viervoetige en van kruipende dieren en van vogelen; derhalve ook zulke dieren en vogelen, welke de Joden, naar Moses' wet, voor *onrein* hielden en niet mogten eten.

2) *slagt, en eet*, zonder onderscheid te maken tusschen reine en onreine dieren en vogelen!

3) Petrus antwoordt op die stem, alsof de spreker hem op de proef wilde stellen; en hij betuigt daarom, dat hij nog nooit de spijswet, betreffende het onreine, overtreden heeft, daarmede te kennen gevende, dat hij het ook thans niet doen zal.

4) *Wat God gereinigt heeft*. De zin is; wat God voor rein verklaard heeft. En deze verklaring was hier geschied niet door woorden, maar door de *daad* zelve van die uitnoodiging (vs 13): *Slagt, en eet!*

5) Tot driemaal toe sprak die stem tot Petrus, hem dezelfde uitnoodiging herhalende. Vers 28 zal ons zeggen, welke de beteekenis was van dit gezigt.

6) uit dien staat van geestverrukking wederom tot zich zelve gekomen.

7) wat toch wel de beteekenis zijn mogt van het gezigt, dat hij gezien had; of het beteekende, dat het onderscheid tusschen rein en onrein thans opgehouden, of wel, of hem daarmede iets anders beduid was.

8) Nog staande aan de voorpoort, riepen zij iemand buiten en vroegen hem, die tot hen uitkwam, of Simon, bijgenaamd Petrus, aldaar gehuisvest was.

9) wat daarvan toch wel de beteekenis zijn mogt.

sione, dixit Spiritus ei: Ecce
 20 viri tres quærunt te. * Surge
 itaque, descende, et vade cum
 eis nihil dubitans: quia ego misi
 21 illos.* Descendens autem Petrus
 ad viros, dixit: Ecce ego sum,
 quem quæritis: quæ causa est,
 22 propter quam venistis? * Qui
 dixerunt: Cornelius Centurio,
 vir justus, et timens Deum, et
 testimonium habens ab universa
 gente Judæorum, responsum ac-
 cepit ab Angelo sancto accersire
 te in domum suam, et audire
 23 verba abs te. * Introducens ergo
 eos, recepit hospitio. Sequenti
 autem die surgens profectus est
 cum illis: et quidam ex fratri-
 bus ab Joppe comitati sunt eum.
 24 * Altera autem die introivit
 Cæsaream. Cornelius vero ex-
 pectabat illos, convocatis cog-
 natis suis, et necessariis amicis.
 25 * Et factum est cum introisset
 Petrus, obuius venit ei Corne-
 lius, et procidens ad pedes ejus
 26 adoravit. * Petrus vero elevavit
 eum, dicens: Surge, et ego ipse
 27 homo sum. * Et loquens cum

de Geest¹ tot hem: Zie drie
 mannen vragen naar u. * Sta
 20 dan op, kom af, en ga met hen
 zonder eenige bedenking²: want
 ik heb hen gezonden. * Petrus
 21 nu kwam af tot die mannen, en
 zeide: Zie ik ben het, dien gij
 zoekt: welke is de reden, waar-
 om gij gekomen zijt? * Zij nu
 22 zeiden: Cornelius een Hoofdman
 over honderd, een regtvaardig,
 en godvreezend man, en van
 wien al het Joodsche volk goede
 getuigenis geeft, deze is door
 een heiligen Engel vermaand
 geworden dat hij u te zijnen
 huize moest ontbieden, en woor-
 den van u hooren³. * Hij leidde
 23 hen dan binnen⁴, en herbergde
 hen. En den volgenden dag
 stond hij op en vertrok met
 hen⁵: en sommigen uit de broe-
 ders van Joppe⁶ vergezelden hem.
 * En den volgenden dag ging
 24 hij Cesarea binnen. Cornelius
 nu wachtte hen af, en had zijne
 bloedverwanten, en boezem-
 vrienden bijeen geroepen. * En
 25 het geschiedde toen Petrus in-
 kwam⁷, dat Cornelius hem te
 gemoet ging, en aan zijne voe-
 ten nedervallende hem aanbad⁸.
 * Doch Petrus rigtte hem op,
 26 zeggende: Sta op, ik ook ben een
 mensch⁹! * En al sprekende
 27

1) *de Geest*, de heilige Geest, door inwendige toespraak.

2) *zonder eenige bedenking*. Dit diende om te maken, dat Petrus, vernemende dat hij bij een heidensch huisgezin ontboden was, niet zoude aarzelen met die mannen te vertrekken.

3) en onderrigt van u ontvangen.

4) in het huis van Simon, zijnen gastheer.

5) naar Cesarea.

6) Zes Christenen, uit die van Joppe, vergezelden hem naar Cesarea. Vergelijk Hand 11, 12.

7) ter voorpoorte inkwam.

8) *hem aanbad*, hem, als eenen Godsgezant, met teekenen van den diepsten eerbied ontving.

9) *Ik ook ben een mensch*, gelijk gij! Dit zeide Petrus, terwijl hij Cornelius bij de hand nam en hem oprigte; en hij gaf zonder hem te berispen, daarmede te kennen, dat hij zoo diep eene eerbewijzing van hem niet verlangde. Dat Cornelius hier goddelijke eer aan Petrus heeft willen bewijzen is eene valsche gevolgtrekking uit het zeggen van den Apostel.

28 illo intravit, et invenit multos, qui convenerant : * dixitque ad illos : Vos scitis quomodo abominatum sit viro Judæo conjungi, aut accedere ad alienigenam : sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem. * Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me ? * Et Cornelius ait : A nudisquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, et ecce vir stetit ante me in veste candida, et ait : * Corneli, exaudita est oratio tua, et eleemosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei. * Mitte ergo in Joppen, et accersi Simonem, qui cognominatur Petrus : hic hospitatur in domo Simonis coriarii juxta mare. * Confestim ergo misi ad te : et tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt a Domino. * Aperiens autem Petrus os suum, dixit : In veritate comperi quia non est perso-

met hem¹ ging hij binnen, en vond er velen verzameld² : * en hij zeide tot hen : Gij weet³ hoe het eenen Jood ongeoorloofd is met iemand van een ander volk te verkeerem, of tot hem te gaan : maar mij heeft God getoond⁴, geen mensch onheilig of onrein te noemen. * Daarom ben ik ontboden zijnde zonder tegenspraak gekomen. Ik vraag dan, om welke redengij mij ontboden hebt ? * En Cornelius zeide : Van vooreergisteren⁵ tot op dezen stond, bad ik ter negende ure in mijn huis, en zie een man⁶ stond voor mij in een blinkend gewaad, en zeide : * Cornelius ! uw gebed is verhoord, en uwe aalmoezen zijn gedacht geworden⁷ voor Gods aangezigt. * Zend derhalve naar Joppe, en ontbied Simon, die bijgenaamd wordt Petrus : deze is gehuisvest in de woning van Simon een leërlooijer aan zee. * Terstond dan heb ik tot u gezonden : en gij hebt de goedheid gehad te komen⁸. Wij zijn dan nu hier allen voor u tegenwoordig om alles te hooren wat u door den Heere bevolen is. * En Petrus opende zijnen

1) met vertrouwelijke gemeenzaamheid Cornelius behandelende.

2) Zie vs. 24.

3) *Gij weet*, gijlieden, die onder de Joden woont, weet genoeg bij ondervinding, hoe dat het, volgens de instellingen van onze natie, *enen Jood ongeoorloofd is*. enz.

4) *ge.toond* (door dat visioen, vs 11, volgg.), voortaan geen mensch meer voor onrein of onheilig te houden. Petrus, door den heiligen Geest onderrigt, had nu de betcekenis van dat *gezigt* begrepen, en verstaan, dat hij voortaan geen onderscheid meer moest maken tusschen Joden en Heidenen, en de scheidsmuur tusschen beiden thans niet meer bestond.

5) *van vooreergisteren*, enz. De Vulgaat is hier duister, en laat geene andere getrouwe overzetting toe. Naar den Griekschen tekst kan men hier zóó vertalen : *Nu vier dagen geleden, vastie ik tot op deze ure*, waarop ik thans tot u spreek : *en ter negende ure bad ik in mijn huis ; en zie*, enz.

6) *een man*, een Engel in menschelijke gedaante. Vgl. vs 22.

7) God wil uwe aalmoezen gedenken om u daarvoor te beloonen.

8) met deze woorden betuigt Cornelius aan Petrus zijnen dank.

narum acceptor Deus, (*Dt 10, 17. II Par 19, 7. Job 34, 19. Sap 2, 8. Eccli 35, 15. Rom 2, 11. Gal 2, 6. Eph 6, 9. Col 3, 25. I Pt 1, 17.*) * sed in omni gente qui timet eum, et operatur justitiam, acceptus est illi. * Verbum misit Deus filiis Israel, annuncians pacem per Jesum Christum : (hic est omnium Dominus.) * Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam : incipiens enim a Galilæa post baptismum, quod prædicat, en zeide : Ik heb in waarheid bevonden dat God den persoon niet aanziet¹, * maar dat in ieder volk wie hem vreest, en gerechtigheid doet², hem aangenaam is³. * God zond het woord⁴ tot de kinderen Israëls, vrede verkondigende door Jesus Christus : (deze is aller Heer⁵.) * Gij weet van het woord⁶ dat geschied is door geheel Judea : beginnende namelijk⁷ van Galilæa⁸ na den doop, dien Joannes predikte, * *gij weet* van Jesus

1) *den persoon niet aanziet*, geen onderscheid maakt van personen, maar Heidenen zoowel als Joden deelachtig wil maken aan het heil, dat de Messias is komen aanbrengen.

2) *hetzij Jood of Heiden*.

3) *hem aangenaam is*, en door hem geroepen wordt tot deelneming aan het heil van den Messias. En Petrus zeide dit met het oog op den godvreezenden Cornelius en zijne godvreezende huisgenooten ; want hij wil hier geenszins te kennen geven, dat alleen dezulken die *godvreezend* zijn, tot dat heil geroepen worden. En evenmin wil hij leeren, dat de *godvreezenden* daartoe geroepen worden niet uit genade, maar om de verdiensten hunner godvreezendheid.

4) *God zond het woord*, enz. De zin is : God zond het woord des heils tot de Israëlieten met hun door Jesus Christus de blijde tijding *des vredes* (der verzoening met God : vergeving van zonden, genade en zaligheid) te verkondigen.

Doch in plaats van : *God zond het woord*, enz., heeft eene andere Grieksche lezing hier : *het woord, dat hij (God) zond*, enz., en hangt vs 36 grammatisch af van vs 37, zoodat het zinverband van vs 36, 37 en 38 aldus is : Gij weet van *het woord, dat hij (God) tot Israël zond, vrede verkondigende door Jesus Christus ; deze is aller Heer : gij weet van het woord, dat geschied is door geheel Judea, beginnende namelijk van Galilæa, na den doop, dien Joannes predikte ; gij weet van Jesus van nazareth, hoe God hem gezalfd heeft*, enz. Men mag vooronderstellen, dat Petrus van die mannen, welke Cornelius tot hem afgezonden had (vs 7, 8), zal vernomen hebben, dat de Hoofdman met zijne bloedverwanten en vertrouwde vrienden (vs 24) alreeds hadden hooren spreken over Jesus van Nazareth, zijne prediking en zijne wonderwerken. Van datgene dan, wat zij reeds gehoord hadden, geeft Petrus hun eene nadere verklaring, bevestigt hetzelfde, en voegt daarbij, wat zij voor alsnu, tot hun verder onderrigt, voorts nog behoefden te weten.

5) *deze (Jesus Christus) is aller Heer*, van de Heidenen zoowel als van de Joden. Ofschoon *het woord* des heils door Jesus gepredikt was geworden niet aan de Heidenen, maar aan de Israëlieten, zoo waren toch de Heidenen daarom niet van dat heil uitgesloten ; want allen, Heidenen zoowel als Joden, behooren Jesus toe : hij is *aller Heer*. Vgl. Jo 17, 2.

6) *Gij weet van het woord*, gij hebt hooren spreken *van het woord*, van de prediking, welke geschied is door geheel Judea.

7) *beginnende namelijk van Galilæa*. De Grieksche *gar*, hier in de Vulgaat door *enim* overgezet, wordt in het grootste gedeelte der oudste HSS. niet gelezen.

8) *van Galilæa*, enz. Nadat Joannes de Dooper, als Voorlooper des Heeren (Lk 1, 76, volg.), een tijd lang den boetdoop gepredikt had (vgl. noot 4 op bladz. 211, 1ste Deel), begon Jesus te prediken ; en hij ving daarmede aan in Galilæa. Zie Mt 4, 12—19.

38 vit Joannes, (*Lc* 4, 14) * Jesum a Nazareth : quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, et virtute, qui pertransiit benefaciendo, et sanando omnes oppressos a diabolo, quoniam Deus erat cum illo. * Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Judæorum, et Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno. 39
40 * Hunc Deus suscitavit tertia die, et dedit eum manifestum fieri * non omni populo, sed testibus præordinatis a Deo : nobis, qui manducavimus, et bibimus cum illo postquam resurrexit a mortuis. * Et præcepit nobis prædicare populo, et testificari quia ipse est, qui constitutus est a Deo iudex vivorum, et mortuorum. * Huic omnes Prophetæ testimonium 41
van Nazareth : hoe God hem gezalfd heeft¹ met den heiligen Geest, en met kracht, hoe hij *het land* doorreisde al weldoende², en allen genezende die door den duivel onderdrukt waren³, omdat God met hem was. * En wij, wij 39
zijn getuigen⁴ van alles, wat hij gedaan heeft in het land der Joden, en in Jerusalem⁵, en zij bragten hem om het leven hem hangende aan een hout⁶. * Dezen 40
heeft God ten derden dage opgewekt, en hem te zien gegeven⁷ * niet aan het gansche volk⁸, 41
maar aan getuigen door God *daartoe* voorbeschikt ! aan ons⁹, die met hem gegeten, en gedronken hebben nadat hij uit de dooden was opgestaan¹⁰. * En hij 42
heeft ons bevolen aan het volk te prediken, en te betuigen dat hij het is, die door God is aangesteld tot regter van levenden¹¹,

1) hoe God hem gezalfd heeft met den heiligen Geest, hoe zeer overvloediglijk God hem heeft toegerust met de gaven van den heiligen Geest, en namelijk met kracht om allerlei wonderwerken te verrigten. — De mare van Jesus' wonderen, in Galilea verrigt, was ook gekomen tot de inwoners van Cesarea, dat niet verre van Galilea verwijderd was. — Jesus Christus, Gods eeuwige Zoon, was vol van den heiligen Geest naar zijne menschelijke natuur, van het eerste oogenblik zijner menschwording af.

2) Hij doorreisde geheel Judea, overal weldoende; want al zijne wonderwerken waren even zoovele weldaden.

3) Zie noot 8 op bladz. 355, 1ste Deel.

4) En wij, wij zijn getuigen, enz. Het zinverband is: Al wat wij daar zeiden (vs 37, 38), dat u aangaande Jesus van Nazareth wel alreeds bekend zou wezen, dat bekrachtigen wij, van Gods wege tot u gezonden, met onze getuigenis, als die getuigen zijn van alles, wat hij gedaan heeft, enz.

5) in geheel Palestina, en met name in Jerusalem, de hoofdstad.

6) Jesus' kruisdood, als zijnde, ongetwijfeld, ook alreeds aan Cornelius en de zijnen bekend, vermeldt Petrus slechts met een enkel woord, om hun vervolgens het groot bewijs van Jesus' goddelijke zending, zijne verrijzenis uit den dood, te getuigen.

7) hem te zien gegeven, hem doen verschijnen, zich levend vertoonen.

8) aan het gansche Joodsche volk.

9) aan ons, zijne Apostelen. Getuigen daartoe door God voorbeschikt waren zij daarom, omdat zij van God door Jesus Christus tot ambt van Apostel waren uitverkoren.

10) Zie Hand 1, 4. Lk 24, 42, 43.

11) Door de levenden versta men hier dezulken, die bij Jesus' komst ten oordeel nog in leven zullen zijn.

perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum. (*Fer 31, 34. Mich 7, 18.*)

44 * Adhuc loquente Petro verba hęc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum. * Et obstupuerunt ex circumcissione fideles, qui venerant cum Petro: quia et in nationes gratia Spiritus sancti effusa est. * Audiebant enim illos loquentes linguis, et magnificantes Deum. * Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut et nos? * Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

en dooden. * Hem geven al de Propheten de getuigenis dat allen¹, die in hem gelooven, vergeving van zonden ontvangen door zijnen naam².

* Nog terwijl Petrus deze woorden sprak³, viel de heilige Geest op allen, die het woord hoorden⁴. * En de geloovigen uit de besnijdenis, die met Petrus gekomen waren⁵, stonden versted: omdat de genade des heiligen Geestes ook over de Heidenen was uitgestort. * Want zij hoorden hen in *vreemde* talen spreken, en God verheerlijken⁶. * Alstoen sprak Petrus: Kan iemand wel het water weren dat dezen niet gedoopt zouden worden⁷, die even als wij⁸ den heiligen Geest ontvangen hebben? * En hij beval dat zij zouden gedoopt worden in den naam des Heeren Jesus Christus. Toen verzochten zij hem eenige dagen bij hen te blijven.

¹) allen, zonder uitzondering, hetzij Joden of Heidenen.

²) door zijnen naam, door hem, den eenigen middelaar tusschen God en de menschen. I Tim 2, 5.

³) Terwijl Petrus nog bezig was met spreken.

⁴) Cornelius en de zijnen, op deze prediking van Petrus, onder den bijstand van Gods genade, geloovig geworden in Jesus Christus en berouw hebbende over hunne zonden, ontvingen, eer zij nog gedoopt waren, de heiligmakende genade en daarbij de gave der talen. Zie vs 46. Hieruit bleek het ten duidelijkste, dat de roeping der Heidenen tot deelneming aan het heil, dat Jesus Christus had aangebragt, overeenkomstig Gods wil was.

⁵) die zes mannen, Christenen uit de Joden, die Petrus naar Joppe vergezelden. Zie vs 23, en 11, 12.

⁶) *Want zij hoorden* Cornelius en de zijnen in vreemde en nooit door hen aangeleerde talen God verheerlijken en zijnen lof verkondigen; en dit strekte hun tot een bewijs, dat de Genade des heiligen Geestes ook over de Heidenen, als hier duidelijk bleek uit Cornelius en de zijnen, was uitgestort; en zij stonden daarover versted, omdat zij in de meening waren, dat die genade bestemd was alleen voor de Joden, en dat de Heidenen, om daaraan deel te kunnen hebben, vooraf in hun volk als ingelijfd moesten worden door het ontvangen van het teeken der besnijdenis.

⁷) Met andere woorden: Er bestaat volstrekt geene reden om te verhinderen, dat deze menschen, ofschoon onbesnedenen, door den Doop worden opgenomen in de gemeente des Heeren.

⁸) even als wij, op den Pinksterdag, den H. Geest ontvangen hebben met de gave der talen.

ELFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De bekeering van den Heiden Cornelius en de zijnen raakt in Judea bekend, vs 1. Petrus te Jerusalem terug gekomen zijnde, wordt door sommigen aangevallen, omdat hij omgang gehad heeft met Heidenen, vs 2, 3. Hij verhaalt, om zich te verdedigen, de gansche toedragt der zaak, waaruit zijne tegenstanders besluiten, dat God inderdaad ook de Heidenen geroepen heeft tot deelneming aan het Evangelie des heils, vs 4—18. Leerlingen van Jerusalem, die, om de vervolging na den dood van Stephanus, Jerusalem verlaten hadden, prediken het Evangelie in Phenicië, Cyprus en Antiochië, in welke laatste stad sommigen uit hen den Heere Jesus ook verkondigen aan de Heidenen, en er velen bekeeren, vs 19—21. De Kerk van Jerusalem dit vernomen hebbende, zendt Barnabas naar Antiochië, die na eenigen tijd met veel vrucht aldaar gewerkt te hebben, Saulus in Tarsus gaat zoeken, en met Saulus naar Antiochië teruggekeerd, een gansch jaar aldaar met hem doorbrengt in zegenrijke dienst des Evangelies, vs 22—26. Propheten uit Jerusalem komen naar Antiochië, en een van hen, met name Agabus, voorzegt een grooten hongersnood; weshalve de Christenen van Antiochië voor de broeders in Judea liefdegiften doen, die door Barnabas en Saulus worden overgebracht, vs 27—30.

1 * Audierunt autem Apostoli, et
fratres, qui erant in Judæa :
2 quoniam et Gentes receperunt
verbum Dei. * Cum autem
ascendisset Petrus Jerosolymam,
disceptabant adversus illum, qui
3 erant ex circumcissione, * dicen-
tes : Quare introisti ad viros
præputium habentes, et man-
4 ducastis cum illis ? * Incipiens
autem Petrus exponebat illis
5 ordinem, dicens : * Ego eram

* De Apostelen nu, en de broe- 1
ders, die in Judea waren, vernam-
men : dat ook de Heidenen¹ het
woord Gods hadden aangeno-
men. * En toen Petrus naar 2
Jerusalem² was opgegaan³, be-
streden hem⁴ die uit de besnijde-
nis waren, * zeggende : Waarom 3
zijt gij ingegaan bij mannen die
onbesneden zijn⁵, en hebt met
hen gegeten ? * Doch Petrus 4
ving aan en deed er hun een
ordelijk verhaal⁶ van, zeggende :

1) De Apostelen en de Christenen, die door Judea heen verspreid waren (Hand 8, 1), kregen weldra kennis van hetgeen in Cesarea met Cornelius en de zijnen had plaats gehad door de bediening van Petrus, en zij zagen daaruit, dat ook de Heidenen het woord Gods hadden aangeneomen, zonder voorafgaande besnijdenis, waren ingelijfd geworden in de gemeente van Jesus.

2) Na nog eenigen tijd te Cesarea vertoefd te hebben (zie Hand 10, 48), ging Petrus van daar op naar Jerusalem.

3) Destijds was, naar hetschijnt, geen der overige Apostelen te Jerusalem aanwezig.

4) sommige Christenen uit de Joden van Jerusalem.

5) zij bestreden hem, zij berispten hem. Zij durfden Petrus wel niet regstreeks verwijten, dat hij onbesnedenen in de gemeente der Christenen had opgenomen, maar zij deden dit toch zijdelings.

6) Petrus, om die menschen te wederleggen en beter te onderrigten, ving aan te spreken en maakte hen met de gansche toedragt der zaak bekend, hun eenvoudig achtervolgens verhalende wat er gebeurd was ; daaruit zouden zij genoeg kunnen begrijpen, wat ook werkelijk geschiedde (vs 13), dat Petrus overeenkomstig Gods wil gehandeld had met ook de Heidenen in de gemeente van Jesus op te nemen.

in civitate Joppe orans, et vidi
 in excessu mentis visionem,
 descendens vas quoddam velut
 linteam magnum quattuor initiis
 submitti de cælo, et venit usque
 6 ad me. * In quod intuens
 considerabam, et vidi quadru-
 pedia terræ, et bestias, et repti-
 7 tilia, et volatilia cæli. * Audivi
 autem et vocem dicentem mihi :
 Surge Petre, occide, et manduca.
 8 * Dixi autem : Nequaquam
 Domine : quia commune aut
 immundum numquam introivit
 9 in os meum. * Respondit autem
 vox secundo de cælo : Quæ Deus
 mundavit, tu ne commune dixe-
 10 ris. * Hoc factum est per ter : et
 recepta sunt omnia rursum in
 11 cælum. * Et ecce viri tres con-
 festim astiterunt in domo, in
 qua eram, missi a Cæsarea ad
 12 me. * Dixit autem Spiritus mihi
 ut irem cum illis, nihil hæsitans.
 Venerunt autem mecum et sex
 13 fratres isti, et ingressi sumus in
 domum viri. * Narravit autem
 nobis, quomodo vidisset Angelum
 in domo sua, stantem et dicentem
 sibi : Mitte in Joppen, et accersi
 14 Simonem, qui cognominatur Pe-
 trus, * qui loquetur tibi verba,
 in quibus salvus eris tu, et
 15 universa domus tua. * Cum
 autem cœpisssem loqui, cecidit
 Spiritus sanctus super eos, sicut
 * Ik was in de stad Joppe¹ en
 bad, en ik zag in eene geestver-
 rukking een gezigt, een neder-
 dalend vat-tuig dat naar een
 groot linnen laken geleek en aan
 de vier einden uit den hemel
 werd nedergelaten, en het kwam
 tot bij mij. * En mijne oogen
 6 daarop vestigende beschouwde
 ik hetzelfde, en zag de viervoet-
 tige dieren der aarde, en de wilde,
 en de kruipende dieren, en de
 vogelen des hemels. * En ik
 7 hoorde ook eene stem tot mij
 zeggen : Sta op Petrus ! slagt, en
 eet ! * Doch ik zeide : Neen
 8 Heere dat niet ! want nooit is iets
 onheiligs of onreins mijnen mond
 ingegaan. * En eene stem ant-
 9 woordde ten tweeden male uit
 den hemel : Wat God gereinigt
 heeft, noem gij dat niet onheilig !
 * En dit geschiedde tot driemaal
 10 toe : en alles werd wederom op-
 genomen ten hemel. * En zie
 11 terstond stonden er voor het huis,
 waarin ik was, drie mannen, van
 Cesarea tot mij afgezonden. * En
 de Geest zeide mij dat ik met
 hen zoude gaan, zonder eenige
 bedenking. En met mij kwamen
 ook deze zes broeders, en wij
 gingen 's mans huis binnen.
 * Hij nu verhaalde ons, hoe hij
 13 in zijn huis den Engel had zien
 staan en tot hem zeggen : Zend
 naar Joppe, en ontbied Simon,
 bijgenaamd Petrus, * die tot u
 14 woorden zal spreken, waardoor
 gij zalig zult worden, gij en
 geheel uw huis. * En toen ik
 15 had begonnen te spreken², viel
 de heilige Geest op hen, even als

1) Ik was in de stad Joppe, enz. Zie voor vs 5—14 het aangeteekende op 10, 9—33.

2) Hieruit blijkt, dat Petrus nog meer had willen spreken, dan hetgeen in het vorige hoofdstuk (v 34—43) vermeld wordt door hem alstoen gezegd te zijn.

16 et in nos in initio. * Recordatus
sum autem verbi Domini, sicut
dicebat : Joannes quidem bapti-
zavit aqua, vos autem baptiza-
bimini Spiritu sancto. (*Sup* 1, 5.
Mt 3, 11. *Mc* 1, 8. *Lc* 3, 16. *Jo* 1,
17 26. *Inf* 19, 4.) * Si ergo eandem
gratiam dedit illis Deus, sicut et
nobis, qui credidimus in Domi-
num Jesum Christum : ego quis
eram, qui possem prohibere
18 Deum? * His auditis, tacuerunt:
et glorificaverunt Deum, dicen-
tes : Ergo et Gentibus pœniten-
tiam dedit Deus ad vitam.

19 * Et illi quidem, qui dispersi
fuerant a tribulatione, quæ facta
fuerat sub Stephano, perambu-
laverunt usque Phœnicen, et
Cyprum, et Antiochiam, nemini
loquentes verbum, nisi solis Ju-
dæis. * Erant autem quidam ex

op ons in den beginne¹. * En ik 16
werd 's Heeren woord indachtig,
hoe hij zeide : Joannes doopte
met water, maar gij zult gedoopt
worden met den heiligen Geest².
* Indien dan God aan hen dezelf- 17
de genade heeft gegeven, als aan
ons, die in den Heere Jesus
Christus geloofd hebben : — wie
was ik toch wel, dat ik God
konde weren³ ? * En toen zij dit 18
gehoord hadden, zwegen zij⁴ : en
verheerlijkten God⁵, zeggende :
Zoo heeft dan God de bekeering
ten leven ook aan de Heidenen
gegeven⁶ !

* Zij dan⁷, die zich verstrooid 19
hadden ter oorzake der verdruk-
king ten tijde van Stephanus⁸,
trokken door tot Phenicië, en
Cyprus, en Antiochie⁹, aan nie-
mand het woord predikende, dan
alleen aan de Joden¹⁰. * Toch 20

1) Zie noot 8 op bladz. 86.

2) Zie noot 9 op bladz. 8.

3) Petrus wil zeggen : Bij eene zoo duidelijke verklaring van Gods wil, dat ook de Heidenen moesten opgenomen worden in de gemeente van Jesus, kon of mogt ik wel anders handelen dan ik gehandeld heb ?

4) zij zwegen, zij bestredene hem niet langer en waren voldaan. Vgl. vs 2.

5) zij verheerlijkten God om zijne barmhartigheid.

6) Zoo heeft God dan waarlijk niet alleen aan de Joden, maar ook aan de Heidenen de bekeering gegeven ten leven, d. i. tot verkrijging van het leven of het heil dat Jesus Christus heeft aangebragt. Die bekeering is hier gemeend, welke de Zaligmaker gewild heeft, dat zijne Apostelen aan allen zouden verkondigen (*Lk* 24, 47¹, en welke Paulus aan de Joden en Heidenen predikte. Zie *Hand* 20, 20—24.

7) Zij dan, enz. in 8, 4 had Lukas beginnen te spreken over de verbreiding van het Evangelie door diegenen, die ter oorzake der vervolging na Stephanus' marteldood uit Jerusalem geweken waren ; en hij vermeldde aldaar in de eerste plaats den evangelischen arbeid van den Diaken Philippus (vs 4—40). Doch hierop brak hij zijn verhaal aangaande die uitgewekene af, om te spreken, wat de tijdsorde der zaken van hem vorderde, over de bekeering van Saulus (9, 1—31), de Apostolische reis van Petrus (9, 32—43), en de opname van den Heiden Cornelius en de zijnen in de Kerk van Jesus (10—11, 1—18). En nu, nadat alles geboekt te hebben, neemt hij zijn afgebroken verhaal aangaande die uitgewekene wederom op, en gaat voort met nog een en ander van hunnen evangelischen arbeid te vermelden.

8) Zie *Hand* 8 1—4. Ten tijde van Stephanus, doch naar t' Grieksch : om Stephanus, of, na Stephanus,

9) tot Phenicië, een smal kustland aan de Middellandsche Zee gelegen, waarvan Tyrus de hoofdstad was, en het eiland Cyprus en Antiochie, de hoofdstad van Syrië.

10) nog verkeerende in de valsche meening, dat het heil van het Evangelie alleen voor het Joodsche volk bestemd was.

eis viri Cyprii, et Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiam, loquebantur et ad Græcos, annunciantes Dominum Jesum.

21 * Et erat manus Domini cum eis: multusque numerus credentium conversus est ad Dominum. * Pervenit autem sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Jerosolymis super istis: et miserunt Barnabam usque ad Antiochiam. * Qui cum pervenisset, et vidisset gratiam Dei, gavisus est: et hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino: * quia erat vir bonus, et plenus Spiritu sancto, et fide. Et apposita est multa turba Domino. * Profectus est autem

waren er onder hen¹ eenige mannen uit Cyprus, en uit Cyrene, die, te Antiochië gekomen zijnde, ook tot de Grieken spraken, en hun den Heere Jesus verkondigden. * En de hand des Heeren² was met hen: en een groot aantal geloovig gewordenen bekeerde zich tot den Heer. * En de spraak over hen³ kwam der Kerk van Jerusalem ter oore⁴: en zij⁵ zonden Barnabas tot naar Antiochië. * En toen hij was aangekomen, en de genade Gods⁶ gezien had, was hij verblijd: en hij vermaande⁷ allen om met het besluit huns harten in den Heere te blijven: * want hij was⁸ een goed man, en vol van den heiligen Geest, en van geloof. En eene groote schare werd den Heere toegevoegd⁹. * En Barnabas

1) onder hen, onder die uitgewekenen en verstrooiden (vs 19), waren eenige Joodsche mannen uit Cyprus, Cypreërs van geboorte, en eenige uit Cyrene, Cyreneërs van geboorte, die, te Antiochië gekomen zijnde, en, misschien wel aldaar vernomen hebbende wat Petrus in Cesarea verrigt had, het Evangelie des heils niet alleen aan de Joden, maar ook aan de Grieken, d. i. aan de Heidenen, verkondigden.

2) En de hand des Heeren, Gods almagt, was met hen tot het doen van verschillende wonderwerken, ter bevestiging van de waarheid der leer, welke zij verkondigden. En zóó gezegend was hun Evangelische arbeid, dat een groot aantal van de Antiocheners, geloovig geworden, het Heidendom verliet, en zich tot den Heere Jesus bekeerde.

3) over hen, over die Cyprische en Cyreneïsche mannen (vs 20) en over hunnen gezegenden arbeid onder de Heidenen van Antiochië.

4) kwam der Kerk van Jerusalem ter oore. Dat de Apostelen Petrus en Jakobus zich destijds te Jerusalem bevonden, is naar 11, 1 en 12, 1—3 waarschijnlijk.

5) en zij, de Apostelen, zonden Barnabas (Hand 4, 36 en 9, 27) tot naar Antiochië, ten nutte en tot verderen opbouw der nieuwe Christen-gemeente aldaar.

6) de genade Gods, door hare werking op eene uitstekende wijze zich vertoonende in de bekeering dezer Heidenen en in hunnen godsdienstigen wandel.

7) hij vermaande allen. De vorm van het Grieksche werkwoord, hier gebezigd, beteekent, dat hij hen niet slechts een enkele maal, maar aanhoudend vermaande; en hij vermaande allen, al de Christenen van Antiochië, zowel diegenen die uit de Joden (vs 19) als die uit de Heidenen zich tot den Heere Jesus bekeerd hadden; en hij vermaande hen om, gelijk zij besloten hadden den Heere Jesus te belijden, zoo ook standvastig in hunne belijdenis te volharden.

8) Want hij was, enz. De zin is: En daarom verblijdde hij zich over hetgeen hij in Antiochië gezien had, en vermaande hij de jonge Christen-gemeente aldaar zoo ijverig tot volharding, omdat hij een goed man was, vol van genade des heiligen Geestes, en van geloof.

9) Door den Evangelischen ijver van Barnabas ging destijds ook nog eene groote schare van Antiocheners tot het Christendom over, en werd alzoo aan de gemeente des Heeren Jesus toegevoegd. Vgl. Hand 2, 41.

Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum : quem cum invenisset, perduxit Antiochiam. * Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia : et docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primum Antiochiæ discipuli, Christiani.

* In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetæ Antiochiam : * et surgens unus ex cis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. * Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere

vertrok naar Tarsus¹, om Saulus op te zoeken² : en toen hij hem gevonden had, bragt hij hem naar Antiochië. * En zij verkeerden een gansch jaar in de Kerk aldaar : en zij onderwezen veel volks, zoodat te Antiochië de leerlingen³ voor het eerst Christenen genoemd werden.

* In die dagen⁴ nu kwamen er van Jerusalem profeten naar Antiochië : * en een uit hen met name Agabus, stond op⁵, en maakte door den geest⁶ bekend dat er een groote hongersnood zou wezen over de geheele wereld⁷, die ook gekomen is onder Claudius⁸. * De leerlingen nu besloten, een iegelijk naar zijn vermogen, iets tot onderstand te zenden aan de broeders⁹, die in

1) Tarsus, de geboorteplaats van Paulus, was eene der voornaamste steden van Cilicië, eene landstreek in Klein-Azië. Antiochië lag op kleinen afstand van Cilicië.

2) om Saulus op te zoeken, enz. Saulus was van Jerusalem naar Tarsus gekomen (Hand 9, 30), en Barnabas zocht hem aldaar — misschien wel op last der Apostelen — om hem naar Antiochië te brengen, ten einde aldaar met hem te arbeiden in de dienst des Heeren.

3) de leerlingen. Zóó noemden zich gewoonlijk de belijders van Jesus, of ook wel broeders of heiligen. Te Antiochië werden zij voor het eerst *Christianen* (*Christenen*) genoemd ; en, naar het schijnt, is hun deze benaming als eene soort van secte-naam allereerst gegeven geworden door Romeinsche Heidenen van die stad.

4) In die dagen, toen Saulus en Barnabas nog te Antiochië verkeerden (vs 26), kwamen derwaarts van Jerusalem eenige *Profeten*, d. i. Christenen, aan welke door den heiligen Geest het *charisma* of de bovennatuurlijke gave der *prophetie* was verleend geworden. Zie over de gave der prophetie het aangeteekende in noot 3 bl. 18.

5) stond op. Waarschijnlijk deed Agabus de voorzegging, hier vermeld, bij gelegenheid van eene of andere godsdienstige vergadering der Christen-gemeente van Antiochië.

6) door den Geest, door eene inwendige openbaring van den heiligen Geest aan zijn verstand.

7) over de geheele wereld. Eene dergelijke uitdrukking komt voor bij Flavius Josephus (*Antiqq.* Lib 8, Cap 13, 4) om geheel *Palestina* te beteekenen, en in dien zin kan de uitdrukking *over de geheele wereld* ook hier genomen worden.

8) onder Claudius. De geschiedenis (Dio, Lib 60 ; Sueton. *Claud.* Cap. 18, 20 ; Tacit. *Ann* 12, 43, en andd), gewaagt van verscheidene hongersnooden in verschillende oorden en op verschillende tijden, die alle vielen in het tijdvak der dertien-jarige regering van den Romeinschen keizer Claudius. In het vierde jaar dier regering was er een groote hongersnood over geheel *Palestina*. Zie Flav. Joseph. *Antiqq.* Lib 3, Cap 15, 3 ; Lib 20, Cap 2, 6, en Euseb. H. E. Lib 2, 12.

9) de leerlingen. d. i. de *Christenen van Antiochië... aan de broeders*, aan hunne mede-Christenen in Judea.

30 habitantibus in Judæa fratribus : Judea woonden : en zy deden dit 30
 * quod et fecerunt, mittentes ad ook¹, en zonden het aan de pries-
 seniores per manus Barnabæ, et teren door de hand van Barnabas,
 Sauli. en Saulus.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Herodes, thans koning van gansch Judea, begint de Kerk te vervolgen : hij laat Jakobus onthoofden, en daarna Petrus gevangen nemen, voornemens zijnde ook hem, na den afloop van het Paaschfeest, in tegenwoordigheid van het volk te regt te stellen en te dooden, vs 1—4. De Kerk bidt voor Petrus, en in den nacht, die den dag, voor zijne teregtstelling bepaald, onmiddellijk voorafging, wordt hij op eene wonderdadige wijze uit zijne gevangenis verlost, vs 5—11. Hij komt in het huis der moeder van Joannes Markus, alwaar vele Christenen vergaderd waren ; hij verhaalt hun zijne wonderdadige verlossing, en gaat van daar naar elders, vs 12—17. Herodes doet de bewakers van Petrus straffen, en vertrekt daarop naar Cesarea. vs 18, 19. Hij ontvangt aldaar in tegenwoordigheid van het volk een gezantschap uit Tyrus en Sidon ; bij welke gelegenheid hij zich eene goddelijke eerbewijzing laat welgevallen, en plotseling van God daarom gestraft, op eene verschrikkelijke wijze aan zijn einde komt, vs 20—23. Het getal der Christenen groeit aan, vs 24. Barnabas en Saulus keeren naar Antiochië terug en nemen Joannes Markus met zich mede, vs 25.

1 * Eodem autem tempore misit * Te dien zelfden tijde² nu 1
 Herodes rex manus, ut affligeret sloeg³ koning Herodes⁴ de han-
 2 quosdam de Ecclesia. * Occidit den uit, om kwaad te doen aan
 autem Jacobum fratrem Joannis sommigen van de Kerk⁵. * En hij 2
 3 gladio. * Videns autem quia pla- doode Jakobus⁶ den boeder
 ceteret Judæis, apposuit ut appre- van Joannes met het zwaard⁷.
 * En ziende dat dit den Joden 3
 henderet et Petrum. Erant au aangenaam was, ging hij voort
 met ook Petrus gevangen te

1) en, toen kort daarop de voorzegging van Agabus hare vervulling kreeg en de hongersnood over Judea kwam, toen deden zij ook wat zij besloten hadden te doen ; en zij zonden hunne liefde-giften ter uitdeeling onder de noodlijdenden aan de priesteren der Christen-gemeente te Jerusalem (vgl. Hand 12, 25 ; 15, 2) door de hand van, d. i. door de bediening van, of eenvoudiger : door Barnabas en Saulus.

2) Te dien zelfden tijde. Omstreeks dien tijd, dat Barnabas en Saulus de liefdegiften der Antiocheensche Christenen overbragten naar Jerusalem. Hand 11, 29, 30.

3) sloeg de handen uit, zette er zich toe, om, enz.

4) de koning Herodes. Deze Herodes was Herodes Agrippa I, een kleinzoon van Herodes den Grooten ; thans regeerde hij met den titel van koning, ofschoon afhankelijk van de Romeinen, over gansch Palestina. Zie Flav. Joseph. Antiqq. Lib. 19, Cap 5, 1.

5) en hij deed dit om zijnen ijver te toonen voor de handhaving der Joodsche godsdienst, en daardoor de volksgunst te winnen.

6) Jakobus, den Apostel, den zoon van Zededeüs en den broeder van den Apostel en Evangelist Joannes. Jakobus, de eerste Bisschop van Jerusalem, was niet deze Jakobus, maar een ander Apostel van dien naam, die een zoon was van Alpheüs en de broeder van den Apostel Judas.

7) Dit geschiedde kort voor het Paaschfeest, als blijkt uit vs 3.

4 tem dies Azymorum. * Quem cum apprehendisset, misit in carcerem, tradens quattuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo. * Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo. * Cum autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: et custodes ante ostium custodiebant carcerem. * Et ecce Angelus Domini astitit: et lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, exci-

nemen. Het waren toen de dagen der ongedeesemde brooden¹. * En hem gegrepen hebbende, zette hij hem de gevangenis², en gaf hem aan vier viertallen krijgsknechten³ ter bewaking over, willende hem na het Paascheest opbrengen voor het volk⁴. * Petrus werd dan in de gevangenis bewaard. Maar er werd een aanhoudend gebed tot God door de Kerk voor hem gedaan⁵. * Toen nu Herodes hem zoude opbrengen, in dien nacht⁶ sliep Petrus, met tweeketenen gebonden⁷, tusschen twee krijgsknechten: en wachters voor de deur⁸ bewaarden de gevangenis. * En zie er stond *op eens* een Engel⁹ des Heeren *bij hem*: en een licht straalde in den kerker: en Petrus¹⁰

¹) *Het waren toen de dagen der ongedeesemde brooden.* Men neme deze woorden als eene soort van tusschenrede. Het was thans in de zeven dagen van het Paascheest, gedurende welken tijd men volgens de wet geen ander dan ongedeesemd brood eten mogt. Vgl. noot 10 op bladz. 176, 1ste Deel.

²) *zette hij hem in de gevangenis.* Om de thans loopende feestdagen van Paschen niet te onheiligen, stelde Herodes het uitspreken en uitvoeren van Petrus' doodvonnis na den afloop van het feest. Ware het thans niet in de dagen der ongedeesemde brooden of, anders gezegd, in den Paaschtijd geweest, hij zou Petrus terstond veroordeeld en ter dood gebracht hebben.

³) Die zestien krijgsknechten hielden bij afwisseling, vier om vier, de wacht, zijnde elke wacht van drie uren.

⁴) *hem opbrengen voor het volk*, hem, ter plaatse Lithostrotos genaamd (Jo 19, 13), in tegenwoordigheid van het volk ter dood veroordeelen.

⁵) voor zijne bevrijding uit de handen van Herodes.

⁶) *in dien nacht*, den nacht, die onmiddellijk den dag voorafging, dat Herodes hem zoude opbrengen voor het volk. Vs 4.

⁷) *met twee ketenen gebonden*: hij had om elke van beide zijne handen eene keten: en de beide losse einden dier ketenen waren, aan zijne regter- en aan zijne linkerzijde, vastgemaakt aan eene van de handen der twee krijgsknechten, die hem bewaakten, en tusschen welke hij toen sliep.

⁸) *en wachters voor de deur*, enz. Van die vier krijgsknechten, die te gelijk de wacht hadden, waren er twee in de gevangenis zelve; en twee waakten daarbuiten: één aan de poort der gevangenis, en één op een kleinen afstand van zijnen makker. Deze twee buitenwachters worden in vs 10 genoemd, *de eerste en de tweede wacht*.

⁹) *Een Engel* in menschelijke gedaante, als blijkt uit vs 9, 10. Het *licht*, waarvan hier gesproken wordt, was waarschijnlijk geen ander, dan het licht, 't welk afstraalde van het door den Engel aangenomen ligchaam. Vgl. Mt 28, 3.

¹⁰) *Petrus*, die in slaap lag, *op de zijde kloppende*, aanstootende. Uit vs 18 kan men opmaken, dat de twee krijgsknechten, tusschen welke Petrus toen sliep, eveneens in slaap waren.

tavit eum, dicens : Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de
 8 manibus ejus. * Dixit autem Angelus ad eum : Præcingere, et calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi : Circumda tibi vestimentum tuum, et
 9 sequere me. * Et exiens sequabatur eum, et nesciebat quia verum est, quod fiebat per angelum : existimabat autem se
 10 visum videre. * Transeuntes autem primam et secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem : quæ ultro aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum : et continuo discessit Angelus ab
 11 eo. * Et Petrus ad se reversus, dixit : Nunc scio vere quia misit Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis, et de omni expectatione plebis Judæorum. * Consideransque venit ad
 12 op de zijde kloppende, maakte hij hem wakker, en zeide : Sta spoedig op ! En de ketenen vielen van zijne handen af¹. * En de Engel zeide tot hem : Omgord u², en bind uwe schoenzolen aan. En hij deed alzoo. En hij zeide tot hem : Doe uwen mantel om, en volg mij ! * En hij ging uit³ en volgde hem, en hij wist niet dat hetgeen door den engel geschiedde, waar was : maar hij meende een gezigt te zien⁴. * En toen zij de eerste en de tweede wacht voorbij waren gegaan, kwamen zij aan de ijzeren poort, die naar de stad leidde⁵ : en die hun van zelve openging. En uitgaande gingen zij éene straat ver : en plotseling scheidde de Engel van hem. * En Petrus tot zich zelve gekomen⁶, zeide : Nu weet ik in waarheid dat de Heere zijnen Engel heeft uitgezonden, en mij verlost heeft uit de hand van Herodes, en uit al de verwachting van het Joodsche volk⁷. * En

1) Zijne ketenen werden niet *verbroken*, ook niet *losgemaakt*, maar wonderdadiglijk vielen zij van zijne handen af, alleen gehecht blijvende aan de handen der twee krijgsknechten, die hem bewaakten.

2) *Omgord u*, enz. Hij moest eerst den langen loshangenden rok of *tunica* met den gordel opbinden en sluiten ; vervolgens zijne schoenzolen *aanbinden*, en dan zijnen mantel omslaan. Vgl. noot 1 op bladz. 670, 1ste Deel.

3) *hij ging de gevangenis uit*, en volgde den Engel, die hem voorging. Dat de deur der gevangenis *van zelve openging*, wordt hier niet gezegd, terwijl het toch gezegd wordt (vs 10) van de ijzeren poort, die naar de stad leidde.

4) Petrus had op dat oogenblik nog geene bewustheid, dat hier werkelijk gebeurde, hetgeen door den Engel geschiedde ; hij hield het voor iets dat hem getoond werd in een visioen of hemelsch gezigt, gelijk kort te voren die kolossale bak met allerlei soorten van dieren. Hand 10, 10—12.

5) *de ijzeren poort, die naar de stad leidde*, de buitenpoort der gevangenis, door welke poort men op de straten der stad uitkwam.

6) thans tot zijne volle bewustheid teruggekomen, en zich overtuigd hebbende, dat hij inderdaad uit zijne gevangenis verlost was, zeide hij : *Nu weet ik in waarheid*, zeer zeker, *dat de Heer*, enz. Tot hiertoe was hij in twijfel, of hetgeen door den Engel geschiedde wel inderdaad en werkelijk gebeurde, en hij meende veeleer dat hij, in geestverrukking zijnde, *een gezigt zag* (vs 9).

7) *uit al de verwachting van het Joodsche volk*, hetwelk, alreeds vernomen hebbende dat Petrus dien dag zou te regt gesteld worden, met groot verlangen *verwachtte* dat Herodes hem zou laten ombrengen ; doch door die wonderdadige bevrijding had de

domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, et
 13 orantes. * Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode.
 14 * Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio non aperuit januam, sed intro currens nunciavit stare
 15 Petrum ante januam. * At illi dixerunt ad eam : Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant : Angelus ejus
 16 est. * Petrus autem perseverabat pulsans. Cum autem aperuissent, viderunt eum, et obstupuerunt.
 17 * Annuens autem eis manu ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque : Nunciate Jacobo, et fratribus hæc. Et egressus abiit
 18 in alium locum. * Facta autem overlegd hebbende¹ ging hij naar het huis van Maria de moeder van Joannes, bijgenaamd Markus², alwaar velen zamen vergaderd, en aan het bidden waren³. * Toen hij nu aan de deur der voorpoort geklopt had, kwam eene dienstmaagd voor, Rhodé genaamd, om te hooren *wie daar klopte*. * En de stem van Petrus herkende⁴, deed zij van blijdschap de poort niet open⁵, maar liep naar binnen en boodschapte dat Petrus voor de poort stond. * Zij nu zeiden tot haar : Gij raast⁶ ! Doch zij verzekerde dat het zoo was. En zij zeiden : Het is zijn Engel⁷ ! * Petrus nu bleef kloppen. En toen zij opengedaan hadden, zagen zij hem, en stonden verbaasd. * En na hun met de hand gewenkt te hebben dat zij zwijgen zouden⁸, verhaalde hij hun hoe de Heer hem uit de gevangenis had geleid, en hij zeide : Berigt dit aan Jakobus, en aan de broeders⁹. En uitgegaan zijnde begaf hij zich naar eene andere plaats¹⁰. * Toen het nu

Heer hem gered van 't geen de Joden, die zoo gretiglijk zijnen dood begeerden, *verwachende* waren.

1) *overlegd hebbende*, wat hem thans te doen stond.

2) Deze Joannes Markus, de reisgenoot van Saulus en Barnabas (vs 25), is dezelfde, die Hand 13, 5, 13 enkelijk Joannes, en Hand 15, 39 enkelijk Markus genoemd wordt.

3) zonder twijfel, om de verlossing van Petrus uit het levensgevaar, dat hem dreigde.

4) in het antwoord, dat hij haar gaf.

5) van blijdschap vergat zij de poort voor Petrus te openen.

6) *Gij raast*, gij zijt van uwe zinnen beroofd ! Op zulk eene wonderdadige bevrijding van Petrus hadden zij bij hun bidden niet gerekend, en zoo konden zij dan terstond geen geloof geven aan hetgeen de dienstmaagd hun kwam zeggen.

7) *Het is zijn Engel*, zijn beschermengel. Zij weten, dat iedereen zijnen beschermengel heeft. Vgl. Mt 18, 10. Zij zullen gemeend hebben, dat Petrus' beschermengel in menschelijke gedaante daar gekomen was om hen te vertroosten.

8) Uit blijdschap en nieuwsgierigheid vroegen zij hem allen tegelijk, de een dit, de andere dat.

9) *aan Jakobus*, Alpheüs' zoon, den Bisschop der Kerk van Jerusalem, *en aan de broeders*, aan de overige Christenen te Jerusalem. Destijds was geen der overige Apostelen aldaar aanwezig.

10) *naar eene andere plaats*. Waar Petrus alstoen heen is gegaan, wordt niet gezegd, en is ook van elders niet met zekerheid bekend.

die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro. * Herodes autem cum requisisset eum, et non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci: descendensque a Judæa in Cæsaream, ibi commoratus est.

* Erat autem iratus Tyriis, et Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, et persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eo quòd alerentur regiones eorum ab illo. * Statuto autem die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, et concionabatur ad eos. * Populus autem acclamabat: Dei voces, et non hominis.

dag was geworden¹, was er geene kleine ontsteltenis onder de krijgsknechten², wat er toch van Petrus geworden was. * En toen Herodes hem opgeëischt, en niet gevonden had, beval hij, na de wachters verhoord te hebben, dat men hen ter straf³ zoude voeren: en hij vertrok van Judea naar Cesarea, en verwoefde aldaar.

* En hij was op de Tyriërs, en Sidoniërs vergramd⁴. Doch zij kwamen eenparig tot hem⁵, en Blastus, 's konings kamerling, overreed hebbende⁶, baden zij om vrede, omdat hunne landen van hem gevoed werden⁷. * En op den bepaalden dag⁸ deed Herodes zijn koninklijk gewaad aanhebbende⁹, en op den troon gezeten, eene aanspraak tot hen¹⁰. * En het volk juichte hem toe: Dat zijn woorden van een God, en niet van een¹¹ mensch! * En

1) en de ontwaakte krijgsknechten Petrus misten.

2) Zij waren grootelijks ontsteld, omdat zij, geslapen hebbende, niet wisten te zeggen, *wat er van Petrus geworden was*, hoe hij de gevangenis was uitgeraakt, en derhalve, zich niet kunvende verantwoorden, den toorn des konings te duchten hadden, als hebbende hunnen plicht verwaarloosd.

3) waarschijnlijk ter doodstraf.

4) *vergramd*, vijandig tegen hen gezind. De reden hiervan is onbekend.

5) Beiden, de Tyriërs en de Sidoniërs, zonden *eenparig*, met hetzelfde doel, gezanten tot hem.

6) *overreed hebbende*, voor zich en hunne zaak gewonnen hebbende. Zij wisten Blastus, die veel bij den koning vermogt, op hunne zijde te trekken, en van diens voorspraak verzekerd, *baden zij* door den mond hunner gezanten Herodes *om vrede*, om zijne vroegere gunst, en dat hij zich met hen wilde verzoenen.

7) *omdat hunne landen*, enz. De Tyriërs en Sidoniërs moesten hun koren voor een groot gedeelte uit Palestina trekken, en het was te vreezen, dat Herodes, in zijne vijandige gezindheid tegen hen, den toevoer daarvan zoude beletten.

8) *op den bepaalden dag*, den dag door Herodes gesteld tot een openbaar gehoor van die gezanten. Wij weten uit Flavius Josephus (Antiqq. Lib 19, Cap 8, 2), dat dit gehoor plaats had op den tweeden dag der feesten, die toen juist te Cesarea ter eere van Keizer Claudius gevierd werden.

9) uitgedost, zegt Flav. Joseph. (Antiqq. Lib 19, Cap 8, 2), in een geheel van zilver kunstiglijk geweven kleed.

10) *tot hen*, tot het gezantschap der Tyriërs en Sidoniërs.

11) Het waren hoogstwaarschijnlijk geen Joden, maar Heidenen van Cesarea, die hem met deze vleitaal toejuichten.

23 * Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eo quod non dedisset honorem Deo : et consumptus a vermibus, expiravit.
 24 * Verbum autem Domini crescebat, et multiplicabatur.
 25 * Barnabas autem et Saulus reversi sunt ab Jerosolymis expleto ministerio, assumpto Joanne, qui cognominatus est Marcus. (*Sup* 11, 29.)

terstond sloeg hem een Engel des Heeren, omdat hij Gode de eer niet gegeven had¹ : en van wormen verteerd², gaf hij den geest. * En het woord des Heeren wies aan, en vermenigvuldigde³.
 * Barnabas nu en Saulus keerden na hunne dienst volbragt te hebben⁴ uit Jerusalem terug⁵, met zich medenemende Joannes, bijgenaamd Markus.

DE TIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Saulus en Barnabas, door den heiligen Geest daartoe uitverkoren, vertrekken van Antiochië, om elders, al rondreizende, het Evangelie onder de Heidenen te verkondigen, vs 1—3. Zij komen te Seleucië, varen van daar naar het eiland Cyprus, prediken in de synagogen van Salamis, doorreizen, van Joannes Markus vergezeld, gansch Cyprus, en worden, te Paphos zijnde, ontboden door den Landvoogd Sergius Paulus, vs 4—7. Zij verkondigen hem het woord Gods, slaan een bedrieger, die den Landvoogd van hunne prediking afkeerig wil maken, met blindheid, waarop Sergius in den Heere Jesus gelooft, vs 8—12. Van Paphos varen zij naar Perge, waar Joannes Markus hen verlaat ; van daar gaan zij naar Antiochië in Pisidië, in welke stad Paulus op den sabbath eene redevoering houdt tot de Joden, waarin hij hun bewijst, dat Jesus van Nazareth de beloofde Messias was, en hen, niet geheel vruchteloos, tot het geloof in Jesus vermaant, vs 13—43. Den volgende sabbath-dag wederom predikende in de synagoog, onder vinden zij van den kant der Joden zoodanigen tegenstand, dat zij zich van hen afkeeren en wenden tot de Heidenen aldaar, die het woord Gods met blijdschap ontvangen, vs 44—48. Paulus en Barnabas, door de Joden vervolgd, verlaten die plaats en begeven zich naar Iconië, vs 49—52.

1 * Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, et doc- * In de Kerk van Antiochië nu bevonden zich propheten⁶, en

1) Herodes was, als Jood, opgevoed in de kennis van den eenigen waren God, en nogtans nam hij de hulde dezer afgodische vereering van zijnen persoon met welgevallen aan ; en daardoor gaf hy Gode de eer niet, omdat hij eene eerbewijzing aannam, die aan God alleen toekwam.

2) Hij werd door de bediening van een Engel des Heeren in dienzelfden stond met de vreeselijke wormziekte geslagen, waaraan hij onder hevige smarten na vijf dagen overleed. Zie Flav. Joseph. 1, c. Van eene dergelijke wormziekte, wel te onderscheiden van de zoogenaamde *morbus pedicularis* (phthiriasis) of luisziekte, wordt ook gesproken bij Herodotus (4, 205), en bij Lactantius (*de mortibus persecut.* Cap 33).

3) Het woord des Heeren wies aan, de leer van het Evangelie breidde zich al meer en meer uit, en het getal van hare belijders vermenigvuldigde, niettegenstaande die vervolging van Herodes ; het bloed der Martelaren was als het zaad der Christenen.

4) Zie Hand 11, 30.

5) uit Jerusalem terug naar Antiochië.

6) propheten. Zie noot 4 op blz. 91.

tores, in quibus Barnabas, et Simon, qui vocabatur Niger, et Lucius Cyrenensis, et Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collectaneus, et Saulus. * Ministrantibus autem illis Domino, et jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, et Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos. * Tunc jejunantes, et orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

leeraars¹, tot welke behoorden² Barnabas³, en Simon, genaamd Niger⁴, en Lucius de Cyreneër⁵. en Manahen, zoogbroeder⁶ van Herodes den Viervorst⁷, en Saulus. * En terwijl zij⁸ de dienst aan den Heere deden⁹, en vastten, zeide de heilige Geest tot hen¹⁰: Zondert mij Barnabas, en Saulus af¹¹ tot het werk, waartoe ik hen hebaangenomen. * Toen vastten, en baden zij, en hun de handen opgelegd hebbende, lieten zij hen gaan¹².

1) *leeraars*, dezulken, die onderrigt gaven in de Christelijke leer en aan welke een bijzonder *charisma* of genadegift van den heiligen Geest was verleend geworden tot het uitoefenen van deze kerkelijke bediening. Zie I Kor 12, 28. Eph 4, 11.

2) *tot welke*, onder welker getal behoorden *Barnabas*, enz. In 't Grieksch, volgens bijna al de HSS., luidt het hier zóó: *In de Kerk... profeten en leeraars*, namelijk: *Barnabas*, enz.

3) *Barnabas*, alreeds meermalen (Hand 4, 36; 9, 27; 12, 25) gemoemd.

4) *Niger*, d. i. de Zwarte bijgenaamd.

5) afkomstig van Cyrene, eene stad op de noordkust van Afrika.

6) *zoogbroeder van Herodes*. Dit kan zoo verstaan worden, dat daardoor beteekend is, of dat de moeder van dezen Manahen de zoog- of voedstervrouw geweest is van Herodes, of wel, dat deze de medezogeling geweest is van Manahen. Het Grieksche woord *syntrophos*, op deze plaats gebezigd, wordt ook gebruikt van zulke kinderen, die met andere van gelijke jaren als speelmakkers te zamen worden onderwezen en opgevoed.

7) *van Herodes, den Viervorst*, bijgenaamd *Antipas*, die Joannes den Dooper had doen onthoofden. Zie Mt 14, 1, en de aantekeningen.

8) *en terwijl zij*. Wie? Naar de lezing der Vulgaat (vs 1: *tot welke behoorden*), kunnen het andere profeten en leeraars geweest zijn dan Barnabas, en die aldaar vervolgens genoemd worden. Naar den Griekschen tekst (zie noot 2 hierboven) zijn het die genoemden zelve, of ten minste sommigen van hen.

9) *terwijl zij de openbare heilige dienst aan den Heere deden*, terwijl zij de openbare godsdienst verrigten. — Dat hier het opdragen van het onbloedige offer des Nieuwen Verbonds is aangeduid, kan op goede gronden verdedigd worden. De H. Chrysostomus nogtans (Hom 27 in Act. Ap.) verstaat deze plaats van de prediking van het Evangelie.

10) *zeide de heilige Geest tot hen*, tot een of meer van die profeten, en door eene inspraak in hun gemoed.

11) *Zondert mij Barnabas en Saulus af*, namelijk door hen onder oplegging der handen tot Bisschoppen te wijden, ten einde *het werk* uit te voeren, waartoe zij door den heiligen Geest zijn bestemd geworden. Dat werk was de verbreiding van het Evangelie, voornamelijk onder de Heidenen. Tot dat Apostolaat was Saulus onmiddellijk van God geroepen geworden, als blijkt uit Hand 9, 15, Gal 1, 1; en dat dit eveneens het geval was met Barnabas, volgt uit het bevelwoord van den heiligen Geest, hem en Saulus te wijden, ten einde hen in staat te stellen om hunne Apostolische bediening te kunnen aanveerden en uit te voeren.

12) *lieten zij hen gaan*, werwaarts de heilige Geest hen zoude leiden; want zij hadden geene zending ontvangen voor eene of andere bepaalde plaats.

4 * Et ipsi quidem missi a Spiritu sancto abierunt Seleuciam; et inde navigaverunt Cyprum.

5 * Et cum venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in synagogis Judæorum. Habebant autem et Joannem in ministerio.

6 * Et cum perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quendam virum magum pseudopphetam, Judæum, cui nomen erat Barjesu,

7 * qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba, et Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8 * Resistebat autem illis Elymas magus, (sic enim interpretatur

* En zij door den heiligen Geest uitgezonden¹ gingen naar Seleucië²; en van daar voeren zij af naar Cyprus³. * En te Salamis⁴ gekomen, verkondigden zij het woord Gods in de synagogen der Joden⁵. En zij hadden ook Joannes⁶ tot de dienst.

* En het geheele eiland doorgegaan zijnde tot Paphos toe⁷, troffen zij een zekerer Magiër⁸ aan een valschen propheet, een' Jood, Barjesus genaamd, * die zich bevond bij den Landvoogd Sergius Paulus een verstandigen man. Deze had Barnabas, en Saulus ontboden⁹, en verlangde het woord Gods¹⁰ te hooren. * Doch Elymas de Magiër¹¹, — want aldus wordt

¹) door den heiligen Geest uitgezonden, want hun Apostolaat kwam onmiddellijk van God.

²) Seleucië, het dusgenaamde Seleucia Piëria of ook Seleucia ad mare, eene stad aan de Middellandsche zee, op korten afstand ten Westen van Antiochië, aan den mond der rivier Orontes gelegen. In Seleucië vertoefden zij niet, maar vertrokken terstond van daar naar Cyprus.

³) naar het eiland Cyprus. Barnabas was van Cyprus afkomstig.

⁴) Salamis, eene aanzienlijke zeestad van Cyprus. Zij lag aan de Oostkust van het eiland.

⁵) Hunne zending was wel om aan de Heidenen het Evangelie te verkondigen, zóó nogtans dat, waar zij Joden aantroffen, zij bij dezen hunne prediking moesten aanvragen. Zie vs. 46.

⁶) Joannes Markus, dien zij, uit Jerusalem naar Antiochië terugkeerende, hadden medegenomen, vergezeldte hen op deze zendelingsreize, en was hun behulpzaam in hunne Evangelische bediening. Vgl. Hand 12, 12, 25.

⁷) tot Paphos toe. Zij doorreisden geheel Cyprus, van Salamis, dat aan de Oostkust, tot aan Paphos, dat aan de Westkust van dat eiland gelegen was. Nieuw-Paphos is hier gemeend, dat ongeveer twee uren van Oud-Paphos verwijderd was. Nieuw-Paphos was de zetel van den Romeinschen Landvoogd of Proconsul.

⁸) een zekerer Magiër, een valschen Propheet, een bedrieger, die zich aldaar, naar het schijnt, de gunst van den Landvoogd verworven had.

⁹) Waarschijnlijk hadden de beide Apostelen alreeds ecnigen tijd lang te Paphos het Evangelie verkondigd, en was het gerucht van hunne prediking ter oore gekomen van Sergius Paulus.

¹⁰) het woord Gods. Zóó noemt Lukas, van uit zijn standpunt, de leer van het Evangelie.

¹¹) Elymas, de Magiër, enz. Die Joodsche bedrieger en valsche propheet, Barjesus genaamd, had voor bijnaam Elymas, en het schijnt, dat hij onder dien bijnaam algemeener bekend was. — Elymas is een woord van Arabischen oorsprong, en Magos (een Magiër), dat een woord van Perzischen oorsprong is, doch bij de Grieken in gebruik, is de vertolking van Elymas, Elymas beteekent een' Wijze, en evenzoo

nomen ejus) quærens avertere
 9 Proconsulem a fide.* Saulus autem, qui et Paulus, repletus Spiritu sancto, intuens in eum,
 10 * dixit: O plene omni dolo, et omni fallacia, fili diaboli, inimice
 11 omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas. * Et nunc ecce manus Domini super te, et eris cæcus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, et

zijn naam vertolkt, — stelde zich tegen hen¹, zoekende den Landvoogd afkeerig te maken van het geloof. * Saulus nu, die ook Paulus *heet*², werd vervuld van den heiligen Geest³, en hem aanstarende, * zeide hij: O gij, vol van allerlei arglist, en van allerlei bedrog, kind des duivels⁴, vijand van alle gerechtigheid⁵! houdt gij niet op de rechte wegen des Heeren te verdraaijen⁶? * Zoo dan⁷, zie, de hand des Heeren is op u, en gij zult blind zijn, en een tijd lang⁸ de zon niet zien. En oogenblikkelijk viel op hem⁹ nevel, en duisternis, en

Magos. Grieken en Romeinen gaven ook de benaming van *Magi* (Magiërs) aan toovenaars, waarzeggers, sterrekijkers, en andere dusdanige bedriegers. Tot deze soort van *Wijzen* behoorde die Barjesus.

1) *stelde zich tegen hen*, enz. Het verhaal van onzen heiligen geschiedschrijver is hier kort en ineengedrongen. Men moet er bij denken: dat de Apostelen zich begeven hebben naar den Landvoogd; dat zij hem de leer van het Evangelie hebben voorgehouden; dat hij met groote belangstelling er naar luisterde en zijne genegeheid betoonde om de Christelijke godsdienst aan te nemen; eindelijk, dat die Joodsche bedrieger, daarbij tegenwoordig zijnde, door bespottung en drogredenen de prediking der Apostelen wedersprak, en zoo, 't geen Lukas aanteekeet, *zich tegen hen stelde, zoekende den Landvoogd afkeerig te maken van het geloof* in Jesus.

2) *die ook Paulus* genoemd wordt. Tot hertoe noemde Lukas den Apostel altijd, bij zijnen Hebreuwschen naam, *Saül* (*Saulos* met een Griekschen uitgang, en *Saulus* met een Latijnschen; doch van hier af geeft hij hem den Romeinschen naam *Paulus*. De H. Hieronymus (in Epist. ad Philemon.) gist, dat de Apostel dien naam van *Paulus* aangenomen hebbe, bij gelegenheid der bekeering van den Landvoogd Sergius Paulus, die zijn eerste bekeerling uit de Heidenen geweest is.

3) *werd vervuld van den heiligen Geest*. Men versta dit in dien zin, dat Paulus in dit eigen oogenblik door eene beweging van den heiligen Geest werd aangezet om te doen wat hij deed.

4) *kind des duivels*, geen menschenkind, maar veeleer duivelsbroed! Dit moet opgevat worden in den zin van Jesus' zeggen tot de Joden (Jo 8, 44): *Gij hebt den Duivel tot vader*.

5) *van alle gerechtigheid*, van al wat regt en goed is.

6) *de rechte wegen des Heeren*, de rechte wegen, die men bewandelen moet en die tot den Heere voeren, *te verdraaijen*, door de menschen van die rechte wegen af op slinksche en verkeerde wegen te brengen, gelijk Elymas hier deed, *zoekende den Landvoogd afkeerig te maken van het geloof* in Jesus. Zie vs 8.

7) *Zoo dan*, d. i. dewijl gij zulk een zijt, die de rechte wegen des Heeren verdraait, *zie*, ik kondig het u aan, *de straffende hand des Heeren is op u*, zij slaat u daarvoor met blindheid.

8) *een tijd lang*. Men kan hier denken aan zulk eene oogkwaal, die wel voor een tijd lang blind maakt, maar waarvan men door den tijd wederom of zelf geneest, of ten minste door de kunst kan genezen worden.

9) *viel op hem nevel en duisternis*. Men kent eene oogkwaal, bestaande in een donkere vlek op het hoornvlies. Misschien is het die kwaal, welke hier wordt aangeduid.

- tenebræ, et circuiens quærebat
 12 qui ei manum daret. * Tunc Pro-
 consul cum vidisset factum, cre-
 didit admirans super doctrina
 Domini.
- 13 * Et cum a Papho navigassent
 Paulus, et qui cum eo erant,
 venerunt Pergen Pamphyliaë.
 Joannes autem discedens ab eis,
 14 reversus est Jerosolymam. * Illi
 vero pertranseuntes Pergen, ve-
 nerunt Antiochiam Pisidiaë: et
 ingressi synagogam die sabbato-
 15 rum, sederunt. * Post lectionem
 autem legis, et Prophetarum,
 miserunt principes synagogæ ad
 eos, dicentes: Viri fratres, si quis
 est in vobis sermo exhortationis
 16 ad plebem, dicite. * Surgens au-
 tem Paulus, et manu silentium
 indicens, ait: Viri Israelitæ, et
- rondom gaande zocht hij iemand
 dien hij bij de hand konde vatten.
 * Toen werd de Landvoogd,
 ziende wat er gebeurd was, ge-
 loovig, verwonderd staande over
 de leer des Heeren¹.
- * Paulus nu, en die bij hem
 waren, voeren af van Paphos,
 en kwamen te Perge² in Pam-
 phyliaë. Maar Joannes scheidde
 van hen³, en keerde naar Jeru-
 salem terug. * Doch zij Perge
 doortrekkende⁴, kwamen te An-
 tiochië⁵ in Pisidië: en op den
 sabbath-dag gingen zij de syna-
 goog in, en zaten neder. * En
 na de voorlezing van de wet, en
 de Propheten⁶, lieten de over-
 sten der synagoog hun zeggen⁷:
 Mannen broeders, indien gij een
 woord van vermaning hebt aan
 het volk, zoo spreekt! * Paulus
 nu stond op, wenkte met de hand
 om stilte, en sprak: Mannen van
 Israëel, en gij, Godvreezenden⁸,

1) Dit strafwonder was geschied ter bevestiging van de waarheid der leer, tegen welke die bedrieger zich verzette. De Landvoogd merkte dit op, en om deze goddelijke bekrachtiging stond hij over deze leer verwonderd.

2) Perge was de hoofdstad van Pamphyliaë, een landschap in het Zuiden van Klein-Azië.

3) Joannes, bijgenaamd Markus, scheidde in Perge van hen, en keerde weder naar Jerusalem, tot zijne moeder. Zie Hand 12, 12. Om welke oorzaak Joannes hier van Paulus en Barnabas scheidde, kan niet met zekerheid gezegd worden. Misschien zag hij op tegen de vermoeijenissen en de gevaren, welke deze Evangelische zendingreis overal vergezelden. Wat hiervan zij, deze handelwijze van Joannes mishaaide aan Paulus, als genoeg blijkt uit Hand 15, 38.

4) *Perge doortrekkende*, aldaar niet vertoevende. Naar den Griekschcn tekst luidt het hier: *Doch zij, van Perge het land doorgaande, voorttreizende.*

5) Antiochië, eene stad in Pisidië, een der landschappen van Klein-Asië. Eene stad van dien zelfden naam, vroeger alreeds (Hand 11, 20, 26, 27; 13, 1) genoemd, lag in Syrië. *W. J. P. as.*

6) Het behoorde tot de godsdienst oefeningen der Joden, op de sabbath-dagen het volk in de synagoog een klein gedeelte voor te lezen uit de boeken van Moses en eveneens uit de Schriften der Propheten. Dat was die *voorlezing van de wet en de Propheten*, waarvan hier gesproken wordt. En na die voorlezing, was men gewoon eene leerrede te houden tot het volk.

7) door den dienaar der synagoog. Vgl. Lk 4, 20. Zij wisten derhalve of gisten ten minste, dat Paulus en Barnabas mannen waren, in staat om een nuttig woord van onderrigt en vermaning tot het volk te spreken.

8) *Godvreezenden*. Door deze benaming worden aangeduid de Jodengenooten of

17 qui timetis Deum, audite: * Deus plebis Israel elegit patres nostros, et plebem exaltavit cum essent incolæ in terra Ægypti, (Ex 1, 1.) et in brachio excelso eduxit eos ex ea, (Ex 13, 21, 22.) * et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. (Ex 16, 3.) * Et destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum (Jos 14, 2.) * quasi post quadringentos et quinquaginta

17 hoort ! * De God van het volk Israëls¹ heeft onze vaders uitgeverkooren², en verhieft ons volk³ tijdens zij als vreemdelingen woonden in Egyptenland, en met een hoog verheven arm⁴ leidde hij hen daaruit, * en veertig jaren lang verdroeg hij hunne zeden⁵ in de woestijn. * En nadat hij zeven volkeren in het land van Canaan had uitgeroeidt⁶, verdeelde hij hun land door het lot onder hen⁷, * ongeveer na vier honderd en vijftig jaren⁸ : en

dusgenaamde *Proselieten der poort*, dat is, Heidenen, die van hunne afgoderij bekeerd, den God van Israël als den eenigen waren God vereerden, om de zeven dusgenaamde Noachiedische voorschriften onderhielden. Heidenen, die met verzaking hunner afgoderij, den God van Israël vereerden, de besnijdenis ontvingen en daardoor aan de geheele Mosaïsche wet zich onderwierpen, noemde men *Proselieten der gerechtigheid*; zij werden als volkomen Israëlieten aangezien, en ook begrepen onder den naam van Israëlieten. Elders (Hand 13, 43) hebben de *Proselieten der poort* de benaming van *godvreezende Proselieten* of Jodengenooten.

1) *De God van het volk Israëls*, enz. De Apostel wil hun verkondigen, dat de Messias aan de Vaders beloofd, in den persoon van Jesus verschenen is. En hij vangt zijne redevoering aan met eene inleiding, waarin hij, om de genegenheid zijner toehoorders voor zich te winnen, de Joodsche natie verheft door de herinnering der groote weldaden, welke God aan Israël bewezen had.

2) *heeft onze vaders uitgeverkooren*, Abraham, Isaak, en Jakob, om de stamvaders te wezen van onze natie, welke hij, onder al de volkeren der aarde, die zijn eigendom zijn op eene geheel bijzondere wijze tot zijn eigendom en volk gemaakt heeft.

3) *en verhieft ons volk*, door hetzelfde, niettegenstaande de verdrukking, tot een groot volk te doen aangroeijen (vgl. Hand 7, 17. Ex 1, 7, 12). In dienzelfden zin wordt *verheffen* ook gebezigd in Ecclesiastic 44, 22, 23.

4) *met een hoog verheven arm*, d. i. met vertooning van groote magt, namelijk door de wonderwerken, die bij Israëls verlossing uit de slavernij van Egypte geschieden.

5) *verdroeg hij hunne zeden*, hunne hardnekkigheid en hunne overtredingen. Doch er bestaat van deze Schrittuurplaats nog eene andere Grieksche lezing, welke wij zouden verkiezen, ook daarom, omdat zij eenen zin geeft, die hier voor den zamenhang der rede beter past. Volgens die lezing zou men hier moeten vertalen: En veertig jaren lang voedde hij hen in de woestijn.

6) *zeven volkeren uitgevoeid*, in dien zin, dat die volkeren, de oude inwoners van Canaan, grootendeels verdelgd werden, en sedert ophielden als natie te bestaan. Die volkeren worden opgenoemd in Dt 7, 1.

7) *onder hen*, onder de stammen en geslachten der Israëlieten. (Zie Jos 13, en volg.)

8) *ongeveer na vierhonderd en vijftig jaren*. Naar eene Grieksche lezing, in de Vulgaat gevolgd, moeten deze woorden gevoegd worden bij het voorafgaande; doch naar eene andere Grieksche lezing luidt het hier zoo: *En daarna, ongeveer vierhonderd en vijftig jaren, gaf hij hun regters*, enz. De zin der Vulgaat is, dat God het land Canaan aan de Israëlieten in bezit heeft gegeven, ongeveer vier honderd en vijftig jaren nadat hij hunne vaders had uitgeverkooren (vs 17). De vaders, hier gemeend, zijn Abraham, Isaak, en Jakob die met zijn huisgezin naar Egypte toog. Van dat tijdstip af

ginta annos : et post hæc dedit
 21 judices, usque ad Samuel Pro-
 phetam. (*Jud* 3, 9.) * Et exinde
 postulaverunt regem : et dedit
 illis Deus Saul filium Cis, virum
 de tribu Benjamin, annis qua-
 22 draginta, (*I Rg* 8, 5 ; 9, 16 ; 10,
 1.) * et amoto illo, suscitavit illis
 David regem : (*I Rg* 16, 13.) cui
 testimonium perhibens, dixit :
 Inveni David filium Jesse, virum
 secundum cor meum, qui faciet
 omnes voluntates meas. (*P's* 88,
 23 21.) * Hujus Deus ex semine
 secundum promissionem eduxit
 Israel salvatorem Jesum, (*Is* 11,

daarna gaf hij hun regters tot op
 Samuël den Propheet. * En van 21
 toen af begeerden zij eenen kon-
 ning¹ : en God gaf hun Saul den
 zoon van Cis², een man uit den
 stam Benjamin, veertig jaren
*lang*³, * en hem weggenomen 22
 hebbende, verwekte hij hun
 David tot koning : voor wien hij
 getuigde⁴, zeggende : Ik heb
 David gevonden⁵ Jesse's
 zoon, een man naar mijn
 hart, die in alles mijnen
 wil doen zal. * Uit diens 23
 zaad, volgens de belofte⁶ heeft
 God voor Israël Jesus doen op-
 staan⁷ tot heiland, * nadat vóór 24

tot op de verdeeling van het beloofde land verliepen er, naauwkeurig gesproken, ongeveer vier honderd en vijf en zeventig jaren ; want vier honderd en dertig jaren lang woonden de Israëlieten in Egypte (*Ex* 12, 40), en veertig jaren bragten zij door in de woestijn (*Ex* 16, 35) : en weinige jaren daarna kreeg Josuë van God het bevel om het beloofde land onder de stammen en de geslachten der Israëlieten te verdeelen (*Jos* 13). Volgens die andere Grieksche lezing, waarvan wij boven spraken, wordt hier gezegd, dat God, na die verdeeling van het land der belofte, aan de Israëlieten *regters*, d. i. bestuurders en opperhoofden, gegeven heeft gedurende een tijdvak van ongeveer vier honderd en vijftig jaren.

1) Zie I Kon 8, 5.

2) *van Cis*. De regte uitspraak van dezen eigenaam is *Kis*.

3) *veertig jaren lang*, te rekenen tot aan zynen dood. De duur van Sauls regering staat niet opgeteekend in de boeken van het Oude Testament ; doch zij was door de overlevering bekend. Zie Flav. Joseph. *Antiqq.* Lib 6, 14, 9.

4) *voor wien hij getuigde* ; naar het Grieksch : *voor wien hij ook getuigde*. De zin is : dien hij hun niet enkelijk tot koning gaf, maar voor wien hij ook deze goede getuigenis deed : *Ik heb David gevonden*, enz.

5) *Ik heb David gevonden*, enz. Deze getuigenis staat wel niet woordelijk, maar toch zakelijk zóó te lezen in I Kon 13, 14 en in Ps 88, 20, 21. Een man naar Gods hart is een man gelijk God hem wenscht. Zulk een man was David, die hier, tegenover Saul gesteld, in zijne hoedanigheid van koning beschouwd wordt. In die hoedanigheid heeft David naar *Gods wil* gehandeld *in alles*, terwijl Saul zulks niet gedaan had.

6) *volgens de belofte*, aan David gedaan. Zie het aangeteekende op Hand 2, 30. Paulus gaat hier nu over tot het voornamelijk doel zijner aanspraak, en verkondigt zijnen toehoorders, dat Jesus van Nazareth, uit Davids zaad gesproten, de hun beloofde Messias is.

7) *doen opstaan*. Het *doen opstaan*, waarvan hier gesproken wordt, had plaats, gelijk de tekst ons duidelijk zegt, nadat Joannes als Voorlooper van den Missias was opgetreden ; en derhalve kan dit *doen opstaan* niet beteekenen de komst van den Zoon Gods in het vleesch door zijne menschwording, maar het moet verstaan worden van die goddelijke daad (*Mt* 3, 7—17. *Mk* 1, 6—12. *Lk* 3, 21, 22), waarbij Jesus, na van Joannes gedoopt te zijn, door eene stem uit den hemel aan de vergaderde Israëlieten openbaarlijk verklaard werd te zijn de Zoon van God en de beloofde Messias. De benaming van *Zoon Gods* is eene der benamingen, waardoor de Messias in de heilige Schriften beteekend wordt.

- 24 1) * prædicante Joanne ante faciem adventus ejus baptismum pœnitentiæ omni populo Israel. zijne komst Joannes aan het gansche volk Israëls een boetdoopsel¹ had gepredikt. * Toen 25
- 25 (Mt 3, 1. Mc 1, 4. Lc 3, 3.) * Cum impleret autem Joannes cursum suum, dicebat : Quem me arbitramini esse, non sum ego, sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere. (Jo 1, 20. Mc 1, 7. Mt 3, 11.) * Viri fratres, filii generis Abraham, et qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est. * Qui enim habitabant Jerusalem, et principes ejus hunc ignorantes, et voces prophetarum, quæ per omne sab-
- 26 ziele van Abrahams geslacht, en wie onder u Godvreezenden⁷ zijn ! tot u lieden is het woord dezes heils gezonden⁸. * Want de inwoners van Jerusalem⁹, en hunne oversten¹⁰ 27
- 27 dezen niet kennende¹¹, hebben de uitspraken der propheten, die op iederen sabbath voorgelezen

1) een boetdoopsel. Zie noot 4 op bladz. 211, 1ste Deel.

2) toen hij in zijne bediening van Voorlooper des Heeren het einde zijner loopbaan naderde.

3) Joannes de Dooper was ook bij de uitlandsche Joden bekend en algemeen geacht. Daarom beroept Paulus zich op zijne getuigenis aangaande Jesus van Nazareth. Joannes nu had herhaalde malen en plegtig betuigd, dat Jesus van Nazareth de beloofde Messias was. Zie Mt 3, 11. Mk 1, 7. Lk 3, 15—17. Jo 1, 19—37.

4) Die gij meent dat ik ben, die ben ik niet. Maar zie, enz. Naar het Grieksch luidt het hier aldus : *Wie meent gij dat ik ben ?* Gij meent dat ik de Messias ben. *Ik ben het niet: maar zie, enz.* Men vermoedde, dat Joannes de Messias was (Lk 3, 15, volg. Jo 1, 19—28) : Joannes nu ontkende dit op de nadrukkelijkste wijze, en gaf intengendeel allerduidelijkst te verstaan, dat de beloofde Messias verschenen was in den persoon van Jesus van Nazareth, die korten tijd na hem als Godsgezant zoude optreden.

5) Zie noot 9 op bladz. 29, 1ste Deel.

6) *Broeders* is hier een woord van Paulus' hartelijke genegenheid en liefde tot de Joden, zijne volksgenooten.

7) Zie noot 8 op bladz. 101.

8) *het woord dezes heils*, de zaligheid, welke de heiland Messias (vs 23) had aangebragt. — Het Evangelie des heils moest allereerst aan de Joden verkondigd worden. Zie vs 46.

9) *Want de inwoners van Jerusalem*, enz. Een gekruisigde Messias was den Joden, om hunne verkeerde denkbeelden aangaande den Messias, eene groote ergernis (zie I Kor. 23, en noot 3 op bladz. 22). Daarom zegt Paulus hun hier terstond, dat, volgens de voorzeggingen der Propheten, aan den beloofden Messias al datgene moest overkomen, wat Jesus in Jerusalem van het volk en hunne oversten geleden had. Wel verre dan van zich daaraan te ergeren, moest hun dit intengendeel strekken tot een treffend bewijs voor het Messiaschap van Jesus, en tot eene bevestiging der getuigenis, welke Joannes de Dooper van hem gegeven had.

10) *hunne oversten*, het Sanhedrin of de hooge raad van Jerusalem.

11) *dezen Jesus*, dien Joannes hun als den beloofden Messias had aangekondigd (vs 25) en met den vinger aangewezen (Jo 1, 15, 19—28), *niet kennende*, niet voor den Messias erkennende. Vgl. Hand 3, 17, en de aantek.

28 batum leguntur, judicantes im-
 28 pleverunt, * et nullam causam
 mortis inventientes in eo, petie-
 runt a Pilato, ut interficerent
 eum. (Mt 27, 20, 23. Mc 15, 13.
 29 Lc 23, 21, 23. Jo 19, 15.) * Cum-
 29 que consummassent omnia, quæ
 de eo scripta erant, deponentes
 eum de ligno, posuerunt eum in
 30 monumento. * Deus vero susci-
 30 tavit eum a mortuis tertia die :
 qui visus est per dies multos his,
 (Mt 28. Mc 16. Lc 24. Jo 20.)
 31 * qui simul ascenderant cum eo
 de Galilæa in Jerusalem : qui
 usque nunc sunt testes ejus ad
 32 plebem. * Et nos vobis annunciamus
 eam, quæ ad patres nostros

worden¹, vervuld² door hem te
 veroordeelen, * en alhoewel zij 28
 geene doodschuld in hem von-
 den, hebben zij toch van Pilatus
 geëischt, dat zij hem ter dood
 29 mogten brengen³. * En toen zij 29
 alles volbragt hadden⁴, wat van
 hem geschreven stond, hebben
 zij⁵ hem van het hout afgenomen,
 en in het graf gelegd. * Maar 30
 God heeft hem ten derden dage
 uit de dooden opgewekt⁶ : en hij
 is gedurende vele dagen⁷ ver-
 schenen aan diegenen, * die 31
 tegelijk met hem van Galilea
 naar Jerusalem waren opge-
 gaan⁸ : en die tot nu toe⁹ zijne
 32 getuigen zijn bij het volk. * Ook 32
 wij¹⁰, wij verkondigen u de

1) Zie noot 6 op bladz. 101.

2) Vgl. Hand 2, 23 ; 3, 18, en de aantekeningen.

3) *dat zij hem ter dood mogten brengen.* Naar het Grieksch : *dat hij ter dood zou gebragt worden.*

4) *En toen zij alles volbragt hadden,* enz. De zin is: toen door hunne handelwijze met Jesus al datgene, wat de profeten aangaande den lijdenden Messias voorzegg hadden, tot vervulling was gekomen.

5) *hebben zij,* namelijk Nicodemus en Joseph van Arimathea (Jo 19, 38, 39). Paulus zegt niet, dat *dezelfde* personen, die hem ter dood bragten, hem ook van het kruis hebben afgenomen en in het graf gelegd.

6) *Maar God heeft hem uit de dooden opgewekt.* Paulus heeft nu de ergernis van Jesus' kruisdood zóó weggenomen, dat hij daaruit tegelijk een bewijs getrokken heeft voor de waarheid van Jesus' Messiasschap; want ware Jesus geen geweldigen dood gestorven, dan was hij ook niet de beloofde Messias. En nu gaat de Apostel over tot de verkondiging van Jesus' verrijzenis, een alles afdoend bewijs van zijne goddelijke zending en van de waarheid zijner leer. — Jesus Christus is als mensch van de dooden opgewekt door den drieëenigen God; als God derhalve heeft hij ook zich zelve opgewekt.

7) *gedurende vele dagen.* Vgl. Hand 1, 3.

8) Vgl. Mt 10, 17, volg., Mk 10, 32, volg.

9) *en die tot nu toe.* Volgens eene andere Grieksche lezing van meer gezag, enkelijk: *die nu,* enz. Paulus bedoelt de Apostelen, en beroept zich op hunne getuigenis: zij hadden met Jesus omgegaan tijdens zijn leven; zij waren getuigen geweest van zijnen dood; en thans traden zij in Judea bij *het volk,* bij de Joden op, als ooggetuigen van zijne verrijzenis.

10) *Ook wij,* hier tegenwoordig, wij verkondigen u Gods belofte, aan onze vaders gedaan, betreffende het zenden van zijnen Zoon tot Messias en beheerscher van zijn volk, dat God namelijk deze belofte *aan onze kinderen* (volgens eene andere Grieksche lezing: *aan ons, hunne kinderen*) vervuld heeft *door Jesus op te wekken* van de dooden. De Vulgaat, welke hier *resuscitans* heeft, vraagt deze overzetting en verklaring. Doch naar den Grieksch tekst, zou ik hier willen vertalen: *door Jesus te verwekken,* en dit verklaren: door Jesus aan Israël *te zenden.* In de beteekenis van *zenden, doen opstaan,* wordt hetzelfde Grieksche woord, dat hier gebezigd is, elders meermalen (Hand 3, 22, 26 ; 7, 37) gebruikt.

- 33 repromissio facta est : * quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris resuscitans Jesum, sicut et in Psalmo secundo scriptum est : Filius meus es tu, ego hodie genui
- 34 te. (Ps 2, 7.) * Quòd autem suscitavit eum a mortuis, amplius jam non reversurum in corruptionem, ita dixit : Quia dabo vobis sancta David fidelia. (Is 55, 3.) * Ideoque et alias dicit : Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. (Ps 15, 10.)
- 35 * David enim in sua generatione cum administrasset, voluntati
- belofte, aan onze vaderen gedaan : * dat God haar aan onze kinderen vervuld heeft door Jesus op te wekken¹, gelijk ook in den tweeden Psalm² geschreven staat : Gij zijt mijn Zoon, heden heb ik u geteeld. * En dat hij hem uit de dooden heeft opgewekt, om niet meer tot bederf terug te keeren³, heeft hij aldus gezegd : Ik zal u⁴ geven de heilige *beloften* Davids, de getrouwe⁵. * En daarom zegt hij ook elders⁶ : Gij zult niet toestaan dat uw Heilige bederf zie. * Want toen David⁷ in zijnen leeftijd⁸ den raad Gods gediend had, is

1) op te wekken. Zie de voorgaande noot.

2) gelijk ook in den tweeden Psalm, enz. Dit opwekken (of verwekken) van Jesus was eene vervulling van het prophetisch gezegde in Ps 2, 7: *Gij zijt mijn Zoon, heden heb ik u geteeld*; waarvan de laatste woorden (*heden heb ik u geteeld*) in eenen overdragtelijken zin genomen worden, of van Jesus' verrijzenis, indien men, volgens de Vulgaat, hier (vs 33) lezen wil: *door Jesus op te wekken*; of wel, als men verkiest te lezen: *door Jesus te verwekken*, van Jesus' zending en openbaring aan Israël, welke plaats had toen aan den oever der Jordaan, te midden van dien toevloed van menschen, die tot den doop van Joannes kwamen, de heilige Geest op hem nederdaalde en eene stem uit den hemel sprak: *Gij zijt mijn welbeminde Zoon, in u heb ik mijn behagen gesteld*. Zie Lk 3, 21, 22. Wij hebben over den zin dier woorden van Ps 2, 7 breedvoerig gesproken in onze *Dissertatio theologica* (Lovanii, 1845), p. 61-78.

3) om niet meer tot bederf terug te keeren. Dat Jesus door God uit de dooden was opgewekt geworden, zulks had Paulus zijnen toehoorders kort te voren (vs 30) alreeds gezegd; hij voegt daar nu bij, dat die opwekking niet was slechts voor eenen tijd en om daarna nog eenmaal te sterven en tot het bederf des grafs terug te keeren, maar eene opwekking, verbonden met een van nu af altijd voortdurend leven des opgewekten uit de dooden.

4) heeft hij (God, door den mond van Isaïas) aldus gezegd: *Ik zal u*, enz. De verrijzenis van den Messias moet eene verrijzenis zijn tot een voortaan onvergankelijk leven: dat wordt hier uit twee prophetische Schriftuur-plaatsen aangevoerd; en daarna (vs 37) wordt gezegd, dat die voorzegging aan den persoon van Jesus vervuld is.

5) De Schriftuurplaats hier aangehaald volgens de Grieksche overzetting der Zeventigen, is getrokken uit Isaïas, 55, 3. *De heilige beloften Davids* is zooveel gezegd als: de heilige beloften door God aan David gedaan; en zij heeten *getrouwe beloften*, als onwankelbare, onveranderlijke. *Beloften geven* is beloften vervullen. De beloften, hier bedoeld, staan vermeld in Ps 88, 4, 5, 36-38.

6) elders, namelijk in Ps 15, (Hebr 16, 10). Zie over deze Schriftuurplaats het aangegeekende op Hand 2, 25-28.

7) *Want toen David*, enz. Paulus bewijst nu, dat de beide aangehaalde (vs 34 en 35) voorzeggingen niet verstaan kunnen worden van David, maar vervuld zijn geworden in den persoon van Jesus.

8) in zijnen leeftijd, onder zijne tijdgenooten.

Dei dormivit : et appositus est ad patres suos, et vidit corruptionem. (III Rg 2, 10.) * Quem
 37 vero Deus suscitavit a mortuis, non vidit corruptionem. * Notum
 38 igitur sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, et ab omnibus, quibus non potuistis in lege
 39 Moysi justificari, * in hoc omnis, qui credit, justificatur. * Videte
 40 ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis : * Videte contemptores, et admiramini, et disperdimini : quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis (Hab 1, 5.)

42 * Exeuntibus autem illis rogabant ut sequentisabbatoloquerentur sibi verba hæc. * Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judæorum, et colen-

hij ontslapen : en hij werd gezet bij zijne vaderen, en zag het bederf. * Maar hij dien God
 37 uit de dooden heeft opgewekt, hij heeft geen bederf gezien¹. * Zoo zij u dan bekend² mannen
 38 broeders, dat vergeving van zonden door dezen u wordt aangekondigd en dat van alles³, waarvan gij door de wet van Moses niet kondet geregvaardigd worden, * door dezen een iegelijk,
 39 die gelooft, geregvaardigd wordt. * Ziet dan toe dat u niet overkome wat gezegd is in de Propheten⁴ : * Ziet, gij verachters ! en verwondert u, en vergaat⁵ : want ik doe een werk in uwe dagen, een werk dat gij niet gelooven zult, als iemand, het u verhalen zal.

* Toen zij nu uitgingen, verzochten zij⁶ dat deze woorden op den volgenden sabbath tot hen mogten gesproken worden. * En toen de synagoog gescheiden was⁷, volgden vele van de

1) hij heeft geen bederf gezien. Vgl. Hand. 2, 27-32, en noot 7 op bladz. 21.

2) Zoo zij u dan (als gevolg daarvan dat Jesus de beloofde Messias en heilvorst is) bekend, dat u door onze bediening verkondigd wordt vergeving der zonden als door dezen Jesus, door zijne verdiensten, te verkrijgen.

3) en dat van alles, enz. Twee dingen worden hier in korten stijl uitgedrukt : 1° dat door het geloof in Jesus Christus vergiffenis verkregen wordt van alle zonden, en 2° dat door de Mosaïsche offers en godsdienstige voorschriften en gebruiken, op zich zelve beschouwd, van geene enkele zonde vergiffenis kan verkregen worden. Zoovelen namelijk onder de Mosaïsche wet geregvaardigd zijn geworden, zij werden dit door hun geloof in den toekomstigen Messias en door zijne verdiensten. Zie voorts de aantekeningen op Hebr 10, 1, volgg.

4) in de Propheten. Zie over deze uitdrukking noot 4 op bladz. 55r, 1ste Deel. De Schriftuurplaats, hier vervolgens aangehaald, is genomen uit Habac 1, 5. De Propheet kondigt aldaar de verwoesting aan van den Joodschen staat door de Chaldeërs ; en Paulus bedreigt zijne ongelovige-volksgenooten met een dergelijk strafgericht, indien zij in hun geloof volharden.

5) vergaat, zinkt van ontzetting weg als in het niet !

6) Toen zij nu, Paulus en Barnabas, uitgingen, verzochten zij, die aldaar vergaderd waren, hen, den naastvolgenden sabbath over ditzelfde onderwerp in de synagoog tot hen te spreken.

7) Toen de synagoog gescheiden was, toen de synagoog uit was. Paulus en Barnabas waren iets vroeger vertrokken.

tium advenarum, Paulum, et Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei. * Sequenti vero sabbato pene universa civitas convenit audire verbum Dei. * Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo, et contradicebant his, quæ a Paulo dicebantur, blasphemantes. * Tunc constanter Paulus et Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, et indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes. * sic enim præcepit nobis Joden, en van de godvreezende proselieten, Paulus, en Barnabas¹: en deze spraken hen toe, hen vermanende in de genade Gods te volharden. * Op den volgenden sabbath nu kwam bijna de geheele stad² bijeen om het woord Gods³ te hooren. * Doch de Joden de scharen⁴ ziende, werden van nijd vervuld⁵, en zij wederspraken hetgeen door Paulus gezegd werd, en lasterden⁶. * Toen zeiden Paulus en Barnabas vrijmoedig: Het woord Gods moest aan u het eerst⁷ verkondigd worden: maar dewijl gij het verstoot, en u zelve het eeuwige leven onwaardig oordeelt⁸, zie, zoo wenden wij ons tot de Heidenen. * want aldus⁹ heeft de Heer ons

1) Zij volgden hen, zich begevende naar de woning, waar Paulus en Barnabas hunnen intrek genomen hadden; en zij deden dit uit belangstelling in de prediking der Apostelen, en om verder door hen onderrigt te worden.

2) Het was de geheele stad door, onder Joden en Heidenen, bekend geworden, dat Paulus en Barnabas den naastvolgenden sabbath het woord zouden voeren.

3) *het woord Gods*. Het is Lukas, die hier van uit zijn standpunt, de leer van het Evangelie alzoo noemt.

4) *de scharen*, die, wat men uit vs 44 besluiten kan, voor het grootste gedeelte uit Heidenen bestonden.

5) *werden van nijd vervuld*, ziende, hoe de Apostelen ook aan de Heidenen, aldaar tegenwoordig, den Messias als hunnen Zaligmaker verkondigden. De Joden namelijk verkeerden in de valsche meening, dat de beloofde Messias niet ook voor de Heidenen, maar uitsluitend voor hen bestemd was.

6) De prediking der Apostelen niet kunnende wederleggen, namen zij hunne toevlugt tot loochenen en lasteren.

7) *het eerst*. Het Evangelie des heils moest, naar Gods beschikking, verkondigd worden in de eerste plaats aan de Joden, en vervolgens aan de Heidenen. Vgl. Lk 24, 47. Hand 3, 26.

8) Zij verwierpen het *woord des heils* (vs 26), waardoor zij tot *het eeuwige leven* konden geraken; en door *deze daad* van verwerping oordeelden en veroordeelden zij zich zelve als zijnde het *ewige leven* onwaardig.

9) *Want aldus*, enz. De Apostel geeft hun te kennen, dat hij, met aan de Heidenen het Evangelie te verkondigen, niet eigendunkelijk handelt, maar overeenkomstig het raadsbesluit Gods; en hij bewijst dit uit Isaias 49, 6, alwaar Jehovah tot den Messias zegt, dat hij hem bestemd heeft *tot een licht en tot heil* voor alle natiën, zonder onderscheid; waaruit volgde, dat het Evangelie des heils niet aan de Israëlieten alleen, maar ook aan de Heidenen zoude verkondigd worden. Dewijl nu deze voorzegging vervuld moest worden door de bediening van des Messias gezanten, zoo was diezelfde voorzegging *zijdelings* ook een *gebod* voor de Apostelen om het Evangelie aan de Heidenen te verkondigen. — Tot deze Joden, die weigerden

Dominus : Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. (*Is 49, 6.*)
 48 * Audientes autem Gentes gavisæ sunt, et glorificabant verbum Domini: et crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. * Disseminabatur autem 49 verbum Domini per universam regionem.
 50 * Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, et honestas, et primos civitatis, et excitaverunt persecutionem in Paulum, et Barnabam : et ejecerunt 51 eos de finibus suis. * At illi excusso pulvere pedum in eos, geboden: Ik heb u gesteld tot een licht der Heidenen, opdat gij tot heil zoudet zijn tot aan het uiteinde der aarde. * De Heidenen nu dit hoorende¹ verblijdden zich, en verheerlijkten het woord des Heeren : en er werden geloovig zoovelen er voorbeschikt waren ten eeuwigen leven². * En het woord des Heeren verspreide zich door de geheele landstreek³.
 * Doch de Joden⁴ stookten de godvreezende, en aanzienlijkste vrouwen⁵ op, en de voornaamste burgers der stad, en verwekten eene vervolging tegen Paulus, en Barnabas : en zij verdreven hen uit hunne landpalen⁶. * Doch zij schuddeden het stof van hunne 51 voeten tegen hen af⁷, en kwamen

Jesus voor den beloofden Messias te erkennen, te spreken van zijn uitdrukkelijk gebod (*Mt 28, 19*). Gaat en ondervijst alle volkeren, ware ondoelmatig geweest.

1) *De Heidenen nu, dit hoorende*, namelijk, dat zij geenszins uitgesloten waren van het heil, dat de Apostelen verkondigden, *verblijdden zich* over hun geluk, en *verheerlijkten*, prezen en roemden, *het woord des Heeren*, de leer der Apostelen. Zij legden alzoo eene andere handelwijze aan den dag dan die Joden (*vs 46*), die *het woord Gods verstieten* en moedwillig verwierpen.

2) *en er werden geloovig, zoovelen er voorbeschikt waren ten eeuwigen leven*. Het eeuwige leven moet hier, krachtens het zinverband, verstaan worden gelijk in *vs 46*, van het regtvaardigmakend geloof, waardoor het eeuwige leven in den mensch begint. Vgl. *Jo 17, 3*, en lees noot 4 op bladz. 494, 1ste Deel.

Zoo wordt dan hier gesproken van eene goddelijke *voorbeshikking tot het regtvaardigmakend geloof*. Daartoe had God hen van alle eeuwigheid bestemd en verordend, hebbende van alle eeuwigheid voorzien, dat zij, door de hulp van zijne genade, *het woord des heils*, (*vs 26*) geloovig zouden aannemen, en niet doen gelijk de Joden (*vs 46*), die *het woord Gods verstieten, en zich zelven het eeuwige leven onwaardig oordeelden*. Lees hier noot 4 op bladz. 551, 1ste Deel.

3) Door de prediking van Paulus en Barnabas verspreide zich de leer van het Evangelie ook buiten de stad Antiochië (*vs 14*), en wel door de geheele landstreek van Pisië. De nieuw bekeerden, aan welke wij hier te denken hebben, zullen wel voor het grootste gedeelte uit de Heidenen geweest zijn.

4) *Doch de Joden*, enz. De ongelooovige Joden van Antiochië (*vs 14*), tegen de Apostelen, om hunne prediking onder de Heidenen, verbitterd.

5) *de godvreezende, en aanzienlijkste vrouwen*, t. w. van Antiochië. Naar het Grieksch luidt het hier volgens eene andere lezing : *de aanzienlijkste godvreezende vrouwen*, waarvan de zin is : de aanzienlijkste Proselietinnen. Vgl. noot 8 op bladz. 101.

6) Het gelukte hun, door heimelijke opstoking, eene vervolging tegen de Apostelen te doen ontstaan in de stad, en hen zoo doende van daar te verwijderen.

7) Vgt. *Mt 10, 14*. *Lk 9, 5*.

venerunt Iconium. (*Mc* 6, 11. *Mt* 10, 14. *Lc* 9, 5.) * Discipuli quoque replebantur gaudio, et Spiritu sancto. naar Iconië¹. * En de leerlingen ⁵² werden vervuld van blijdschap, en van den heiligen Geest².

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus en Barnabas prediken onder vele wonderwerken het Evangelie te Iconië, bekeeren aldaar eene groote menigte van Joden en van Heidenen, onder vinden echter ook, zoowel van dezen als van genen, eenen hevigen tegenstand, en moeten in 't eind, om hun leven niet in groot gevaar te brengen, ontvlugten en die stad verlaten, vs. 1—5. Zy komen naar desteden van Lycaonië, en prediken aldaar, vs 6, 7. Paulus geneest te Lystre een kreupelgeborene, vs 8—10. Het volk ziet de Apostelen voor Goden aan, en de priester van Jupiter wil hun offeren; doch Paulus belet dit, en maakt van die gelegenheid gebruik om de Lystreners te vermanen, dat zij zich van hunne afgoden tot den levenden God, den Schepper van hemel en aarde, bekeeren, vs 11-18. Joden van Antiochië en Iconië bewerken, dat Paulus door de Lystreners deerlijk mishandeld wordt, vs 19, 20. Paulus en Barnabas gaan naar Derbe, verkondigen er het Evangelie met groote vrucht, gaan daarop wederom naar Lystre en Iconië en Antiochië van Pisidië, overal de jonge Christenen versterkende en priesters voor hen aanstellende, vs 20—23. Hunne terugreis uit Pisidië naar Syrisch Antiochië, alwaar zij een geruimen tijd verblijven, vs 24—28.

1 * Factum est autem Iconii, ut simul introirent in synagogam Judæorum, et loquerentur, ita ut crederet Judæorum, et Græcorum copiosam multitudo. * Qui vero increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, et ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversus fratres. * Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter

* En het geschiedde te Iconië, dat zij te zamen in de synagoog der Joden gingen, en zóó spraken³, dat eene groote menigte van Joden, en van Grieken⁴ geloovig werd. * Doch die Joden die niet geloofden, hitsten op, en verbitterden de gemoederen der Heidenen tegen de broeders⁵. * Zij verbleven er dan⁶ een geruimen tijd, met vrijmoedigheid

1) *Iconië*, toenmaals de hoofdstad van het Klein-Aziatisch landschap Lycaonië, dat aan Pisidië grensde.

2) *De leerlingen*, de nieuwe Christenen van Antiochië en de omstreken, werden onder deze beproeving vervuld van blijdschap en van den heiligen Geest, die eene gave is van den heiligen Geest. Vgl. *Thess* 1. 6, *Gal* 5, 22.

3) *zóó spraken*, met zooveel vrucht de leer van het Evangelie verkondigden.

4) *van Grieken*, van Joden-genoooten of proselieten uit de Grieken, hier *Grieken* genoemd, gelijk *Hand* 18, 4, 6. Door die *Grieken*, verstaan sommigen hier afgodische *Heidenen*; maar deze bezochten voorzeker niet in *grootte menigte* de synagoog der Joden, en in vs 2 worden de Grieken van de *Heidenen* onderscheiden.

5) Die ongeloovige Joden, waren er op uit, de verbreiding van het Evangelie te verhinderen, door de gemoederen der Heidenen op te ruijen en vijandig gezind te maken tegen de Christenen.

6) *zij verbleven er dan*, eensdeels omdat hunne prediking hier zoo vruchtbaar was, en anderdeels ter oorzaak van die vijandige gezindheid tegen de jonge christenen van Iconië.

agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa, et prodigia fieri per manus eorum. * Divisa est autem multitudo civitatis: et quidam quidem erant cum Judæis, quidam vero cum Apostolis. * Cum autem factus esset impetus Gentilium, et Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, et lapidarent eos, * intelligentes confugerunt ad civitates Lycaoniæ Lystram, et Derben, et universam in circuitu regionem, et ibi evangelizantes erant.

7 * Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui numquam ambulaverat. * Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, et videns quia fidem haberet ut salvus fieret, * dixit magna

leerende *in hun betrouwen* op den Heer¹, die aan het woord zijner genade² getuigenis gaf, doende teekenen, en wonderen door hunne handen geschieden. * Het volk dier stad nu werd verdeeld³: en sommigen hielden het met de Joden, anderen met de Apostelen. * Doch toen er door de Heidenen, en de Joden met hunne oversten een ontwerp gesmeed was, om hen te mishandelen, en te steenigen, * vlugten zij⁴, dit vernemende, naar de steden van Lycaonië⁵, Lystre, en Derbe, en heel die omstreek, en daar verkondigden zij het Evangelie.

* Ener zat te Lystre een zeker man zonder kracht in de voeten, kreupel van den schoot zijner moeder af⁶, en die nooit had gegaan. * Deze hoorde Paulus spreken⁷. En hij hem aanstarende⁸, en ziende dat hij geloof had⁹ om gezond te worden, * zeide

1) *in hun betrouwen op den Heer*. De woorden, in onze vertaling hier ingelascht, waren noodzakelijk om de kracht der woorden van den Griekschen tekst op deze plaats te kunnen uitdrukken.

2) Door *het woord zijner* (des Heeren) *genade* wordt beteekend de leer van het Evangelie, waardoor de genade Gods wordt aangekondigd, en toegezegd aan zoo-velen als die leer geloovig willen aannemen en betrachten. Aan die leer *gaf* God *getuigenis*, dat is, hij bewees hare waarheid en haren goddelijken oorsprong daardoor, dat hij *door de handen* der verkondigers van die leer *teekenen en wonderen*, allerlei wonderwerken, verrigtte. Op dien wonderdadigen bijstand Gods steunende en betrouwende, verkondigden de Apostelen, in weêrwil van den tegenstand der Joden, het Evangelie des heils met de grootste vrijmoedigheid.

3) door de hatelijke bemoeijingen van die Joden. Vs. 2.

4) Berigt ontvangen hebbende van het levensgevaar, dat hen nu dreigde, *vlugten zij*, overeenkomstig 's Heeren bevel (Mt 10, 23): *Wanneer zij u vervolgen zullen in de eene stad, zoo vlugt naar de andere*.

5) Iconië, de *hoofdstad* van Lycaonië verlatende, vlugten zij naar *andere* steden van Lycaonië, namelijk naar Lystre en Derbe en het omliggende land, nu eens hier, dan eens daar zich ophoudende en het Evangelie verkondigende.

6) Van zijne geboorte af.

7) Terwijl Paulus aan eene schare volksaldaar het Evangelie verkondigde, hoorde ook deze lamme man hem aan.

8) *en hij*, Paulus, *hem aanstarende*. Paulus zal, medelijden hebbende met dien ongelukkige, zijne oogen op hem gevestigd hebben.

9) *en ziende, dat hij geloof had*, enz. Vgl. Mt 9, 23, 29. Mk 9, 22. Paulus, door den heiligen Geest onderrigt, zag dit aan 's mans oogen en gebaren.

voce : Surge super pedes tuos met luider stem : Sta overeind op
 10 rectus. Et exilivit, et ambulabat. uwe voeten ! En hij sprong op,
 * Turbæ autem cum vidissent en wandelde¹. * En de scharen ¹⁰
 quod fecerat Paulus, levaverunt ziende wat Paulus gedaan had²,
 vocem suam Lycaonicè dicentes: verhieven hare stem, en zeiden
 11 Dii similes facti hominibus, des- in 't Lycaonisch³ : De Goden⁴
 cenderunt ad nos. * Et vocabant hebben zich aan menschen gelijk
 Barnabam Jovem, Paulum vero gemaakt, en zijn tot ons neder- ¹¹
 12 Mercurium : quoniam ipse erat gedaald⁵ ! * En Barnabas noem-
 dux verbi. * Sacerdos quoque den zij Jupiter, en Paulus Mer- ¹¹
 Jovis, qui erat ante civitatem, curius : omdat deze de woord-
 13 tauros, et coronas ante januas voerder was⁶. * En de priester ¹²
 offerens, cum populis volebat van Jupiter vóór de stad bragt
 13 sacrificare. * Quod ubi audierunt stieren, en kransen aan de voor-
 Apostoli, Barnabas et Paulus, poort, en wilde met de volks-
 conscissis tunicis suis exilierunt scharen offeren⁷. * Maar de ¹³
 14 in turbas clamantes, * et dicen- dit vernemend⁸, scheurden

1) Hij was derhalve oogenblikkelijk en volkomen van zijne lamheid genezen.

2) ooggetuigen zijnde van deze wonderdadige geneezing, welke zij met regt aanzagen voor een werk, dat alle menschelijke kracht te boven ging.

3) in het Lycaonisch. Het Grieksch werd toen ter tijd in Lycaonië wel algemeen gebezigd, maar toch hadden de Lycaoniërs hunne oude volkstaal nog niet vergeten. Doch welke taal die Lycaonische geweest zij, is, voor zooveel wij weten, tot hiertoe nog niet met eenige zekerheid bekend.

4) De Goden. Het meervoud is hier gebezigd van het *genus*; doch zij bedoelen bepaaldelijk Jupiter en Mercurius, als blijkt uit hetgeen volgt.

5) Het was eene volksmeening der Heidenen, dat hunne Goden, van tijd tot tijd van den Olympus nederdalende, zich in menschelijke gedaante op aarde vertoonden. Men zie hier Hom. Od. 17. 485. en Ovid. Metam. 1, 212.

6) De beschermgod van Lystre was Jupiter; en als deze zich op aarde vertoonde, was hij, meende men, gewoonlijk vergezeld van Mercurius. Daarom dachten de Lystreners eerder aan deze Goden dan aan andere. In het aangrenzende Phrygië hadden, naar men vertelde, ook beiden die Goden Philemon en Baucis bezocht. Zie Ovid. Metam. 8, 626. De Lystreners, bij dit wonder tegenwoordig, hadden Paulus hooren spreken (vs 7—10); daar nu Mercurius voor den woordvoerder van Jupiter gehouden werd (Macrob. Saturn. 1, 19), zoo zagen zij Paulus aan voor Mercurius; en was nu Paulus Mercurius, dan kon Barnabas, dacht men, wel niemand anders zijn dan Jupiter.

7) Jupiter vóór de stad. Hiermede is de bij de Grieken zoogenaamde *Zeus propulos* beteekend, die, als schutgod, buiten vóór de stad zijnen tempel had. — De priester dan van dien tempel bragt stieren aan en kransen, om, naar het offergebruik, zich zelven en het altaar en de offerdieren daarmede te tooijen, als de offerplegtigheid zou beginnen; want hij was voornemens, aan de voorpoort der woning, waar Paulus en Barnabas zich bevonden, dezen aldaar, als hunnen Goden, met de volkscharen te offeren.

8) dit vernemende, waarschijnlijk van hen, bij wie zij te huis waren, scheurden hunne opper-kleederen tot een teeken, dat zij dit voornemen der Lystreners als eene hoogst verfoeilijke daad beschouwden. — Waarom betoonden de Apostelen hunne verontwaardiging niet alreeds, toen de Lystreners uitriepen (vs 10): *De goden hebben zich aan menschen gelijk gemaakt en zijn tot ons nedergedaald*? Het antwoord is: Zij riepen dit uit in het Lycaonisch, eene taal welke de Apostelen niet verstonden. En dit

tes : Viri, quid hæc facitis ? et nos mortales sumus, similes vobis homines, annuciantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, qui fecit cælum, et terram, et mare, et omnia quæ in eis sunt : (Ps 145, 6. 15 Apoc 14, 7.) * qui in præteritis generationibus dimisit omnes 16 gentes ingredi vias suas. * Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens de cælo, dans pluvias, et tempora fructifera, implens cibo, 17 et lætitia corda nostra. * Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas 18 ne sibi immolarent. * Supervenerunt autem quidam ab Antiochia, et Iconio Judæi : et persuasis turbis, lapidantesque hunne kleederen en wierpen zich onder de scharen¹, roepende * en zeggende : Mannen ! waarom doet gij dit ? wij ook zijn stervelingen, menschen gelijk gij, die u verkondigen² dat gij van deze ijdele goden³ u moet bekeeren tot den levenden God, die hemel, en aarde, en zee, en al wat zij bevatten gemaakt heeft : * die in de voorbijgegane leeftijden al de volken hunne eigene wegen heeft laten wandelen⁴. * En toch liet⁵ hij zich zelve niet onbetuigd weldoende van den hemel, regen, en vruchtbare tijden gevende, met spijsze, en vrolijkheid⁶ onze harten vervullende. * En ofschoon zij dit zeiden, weêrhielden zij toch naauwelijks de scharen dat zij hun niet offerden⁷. * Doch er kwamen eenige Joden van Antiochië, en Iconië⁸ aan : de scharen over-

antwoord strijdt niet met de gave der talen aan de Apostelen verleend, ook niet met I Kor 14, 18, want dat zij door die gave der talen alle talen spraken, kan volstrekt niet bewezen, en behoeft geenszins gedacht te worden.

1) en wierpen zich in geestdrift, vol verontwaardiging, onder de menigte, om de afgoderij, welke zij voorhad, te beletten.

2) die u verkondigen : zulks is het ambt, dat wij, menschen gelijk gij, te bedienen hebben.

3) van deze ijdele, nietige Joden, welken gij dient.

4) hunne eigene wegen heeft laten wandelen, zonder hen door eene geschreven wet en door bijzondere openbaringen gelijk het Israëlietische volk te leiden.

5) Ofschoon de eenige ware God zich als zoodanig op eene bijzondere wijze alleen aan het Israëlietische volk geopenbaard heeft, zoo liet hij zich toch aan de overige volken niet onbetuigd. Hij maakte zich ook aan hen bekend, hun zijn bestaan en zijne majesteit vertoonende in de werken zijner handen, en doende hen zijne goedheid ondervinden in de verzorging van hunnen nooddrift. — De Apostel verwijt hier den Heidenen zijdelings hunne afgoderij. Zij hadden den eenigen waren God uit zijne werken en zijne weldaden kunnen kennen, en door die kennis gebragt moeten worden tot zijne dienst. Vgl. Rom 1, 19—21 ; 2, 14, en de aantekeningen aldaar.

6) genoegzame verzadiging van lichaamsvoedsel vervrolijk het hart .

7) Zoo levendig was de indruk dien het wonderwerk, door Paulus verrigt, op hen gemaakt had ! Die indruk was echter niet van langen duur.

8) eenige Joden van Antiochië en eenige van Iconië. Zij behoorden, ongetwijfeld, tot het getal dergenen, die kort te voren (Hand 12, 45-50 en 14, 5) zich tegen de prediking van het Evangelie verzet en zeer vijandig getoond hadden tegen de Apostelen.

Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse. * Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, et postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

* Cumque evangelizassent civitati illi, et docuissent multos, reversi sunt Lystram, et Iconium, et Antiochiam, * confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide : et quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. * Et cum constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, et orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt. * Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam, * et loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam : * et inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiae Dei in opus, quod compleverunt. (*Sup* 13, 1.)

reed hebbende¹, wierpen zij² Paulus met steenen, en zij sleepten hem buiten de stad, meenende dat hij dood was. * Doch toen de leerlingen hem omringden³, stond hij op en ging de stad in⁴, en vertrok den volgenden dag met Barnabas naar Derbe.

* En toen zij aan die stad het Evangelie verkondigd, en vele leerlingen gemaakt hadden, keerden zij naar Lystre, en Iconië, en Antiochië terug, * en versterkten de gemoederen der leerlingen, hen vermanende in het geloof te volharden : en zeggende: wij moeten door vele verdrukkingen heen het rijk Gods ingaan. * En nadat zij hun voor elke gemeente priesters aangesteld, en gevast en gebeden hadden⁵, bevalen zij henden Heere aan, in wien zij geloofd hadden. * En Pisidië⁶ doortrekkende, kwamen zij in Pamphylie⁷, * en nadat zij te Perge 's Heeren woord verkondigd hadden, kwamen zij af naar Attalië⁸ : * en van daar voeren zij weg naar Antiochië⁹, van waar zij der genade Gods waren

1) overreed hebbende, dat Paulus en Barnabas dedriegers waren.

2) wierpen zij, die Joden, bijgestaan door sommigen uit die wuffe volksscharen.

3) toen de leerlingen, d. i. diegenen uit de Lystreners, die geloovig geworden waren, hem omringden, zonder twijfel met inzicht om het ligchaam van den geliefden Apostel ter aarde te bestellen.

4) Wij aarzelen niet om deze plotselinge herstelling van Paulus voor een wonderwerk aan te zien, ofschoon dit in Lukas' verhaal niet uitdrukkelijk wordt te kennen gegeven. Van hetgeen hem hier wederveroer spreekt de Apostel in zijnen tweeden brief tot de Korinthiërs, 11, 25.

5) Voor elke van die nieuwe Christen-gemeenten stelden de Apostelen, onder bidden en vasten, door de oplegging der handen priesters aan. Dat hierbij eene volkskeuze zou hebben plaats gehad, valt volstrekt niet te denken. Men zie onzen *Commentarius in Act. Ap.* ad h. l.

6) Pisidië. Zie 13, 14.

7) Pamphylie. Zie 13, 13, waarvan Perge de hoofdstad was.

8) Attalië, eene stad op de kust van Pamphylie gelegen.

9) naar Antiochië in Syrië. Van die stad hadden Paulus en Barnabas hunne Apostolische reize aangevangen, en daarheen keerden zij thans terug, na het werk der Evangelie-prediking volbragt te hebben, waartoe zij uitgezonden en aan Gods genadige leiding en hulp waren aanbevolen geweest.

26 * Cum autem venissent, et con-
gregassent Ecclesiam, retulerunt
quanta fecisset Deus cum illis,
et quia aperuisset Gentibus os-
27 tium fidei. * Morati sunt autem
tempus non modicum cum disci-
pulis.

overgegeven geworden tot het
werk, dat zij volbragt hadden.
* En toen zij aangekomen waren, 26
en de Gemeente vergaderd had-
den, verhaalden zij hoe groote
dingen God met hen gedaan had.
en dat hij den Heidenen de deur
des geloofs had geopend¹ * En 27
zij verbleven bij de leerlingen
niet weinig tijds.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. In de Kerk van Antiochië ontstaat een geschil over de noodzakelijkheid der besnijdenis voor de Christenen uit de Heidenen; welke twistvraag door Paulus en Barnabas, als afgevaardigden dier Kerk, ter beslissing gebragt wordt voor Petrus en de Apostelen te Jerusalem. vs 1—5. In eene vergadering aldaar, wordt de zaak besproken, door Petrus beslist, diens beslissing door allen aangenomen, en uit de heilige Schrift bevestigd door Jakobus; die daarop voorstelt, wat men als besluit der Kerkvergadering aangaande deze twistvraag aan de Christenen uit de Heidenen zal bevelen, vs 6—21. Het voorstel van Jakobus wordt goedgekeurd, en vervolgens op schrift gesteld in den vorm van een brief, dien Paulus en Barnabas uit Jerusalem naar Antiochië terugkeerende, aan de geloovigen aldaar overhandigen, vs 22—31. Judas en Silas, die in gezelschap van Paulus en Barnabas uit Jerusalem met dien brief waren afgezonden, vertoeven eenigen tijd in Antiochië, de Christenen aldaar versterkende; waarop Judas naar Jerusalem terugkeert, terwijl Silas goedvindt in Antiochië te verblijven, vs 32—34. Paulus en Barnabas scheiden van elkander ter oorzake van Joannes Markus; Barnabas gaat met Markus naar Cyprus, en Paulus doorreist met Silas Syrië en Cilicië, vs 35—41.

1 * Et quidam descendentes de
Judæa, docebant fratres: Quia
nisi circumcidamini secundum
morem Moysi, non potestis sal-
2 vari. (*Gal 5, 2*.) * Facta ergo
seditione non minima Paulo, et
Barnabæ adversus illos, statue-

* En sommigen uit Judea 1
afgekomen, leerden de broeders:
Indien gij u niet besnijden laat
naar het gebruik van Moses,
kunt gij niet zalig worden².
* Toen er dan³ bij Paulus, en 2
Barnabas een klein tegenstand⁴

1) hoe zeer God hen in hunne Evangelische bediening had geholpen, en dat hij aan de Heidenen den toegang tot het Evangelie des heils geopend had, en velen van hen de Christelijke godsdienst omhelsd hadden.

2) Terwijl Paulus en Barnabas nog te Antiochië verbleven (*Hand 14, 27*), kwamen aldaar uit Judea eenige christenen uit de Joden (*vs 5*), leeraars zonder wettige zending, die de broeders, de Antiochische christenen uit de Heidenen leerden, dat de belijdenis van het Christelijk geloof niet genoeg was ter zaligheid maar dat zij ook nog zich moesten laten besnijden naar het gebruik van Moses, en derhalve met het ontvangen der besnijdenis ook de verplichting op zich nemen om de Mosaïsche wetten te onderhouden. Vgl. *vs 5*, en *Gal 5, 3*.

3) dan, ter oorzake van die valsche leering.

4) geen kleine tegenstand. Volgens eene andere Grieksche lezing van veel gezag: geen kleine tegenstand en geschil.

runt ut ascenderent Paulus, et Barnabas, et quidam alii ex aliis ad Apostolos, et presbyteros in Jerusalem super hac quaestione.

3 * Illi ergo deducti ab Ecclesia pertransibant Phoenicem, et Samariam, narrantes conversionem Gentium: et faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4 * Cum autem venissent Jerosolymam, suscepti sunt ab Ecclesia, et ab Apostolis, et senioribus annunciantes quanta Deus fecisset cum illis. * Surrexerunt

ontstaan was tegen hen, zoo besloten zij¹ dat Paulus, en Barnabas, en eenige anderen uit de anderen² zouden opgaan tot de Apostelen, en de priesteren naar Jerusalem wegens deze twistvraag³. * Zij dan door de Gemeente uitgeleid zijnde⁴ gingen door Phenicïë, en Samarië⁵, de bekeering der Heidenen verhandelende: en zij veroorzaakten groote blijdschap aan al de broeders⁶. * En te Jerusalem gekomen, werden zij ontvangen⁷ van de Gemeente, en van de Apostelen, en van de priesteren, en zij berigttten wat groote dingen God met hen gedaan had⁸. * Maar eenigen⁹ van de sekte der Pha-

1) zoo besloten zij, t. w. de broeders (vs 1), de Christenen van Antiochië. Vgl. noot 10 op bladz. 66.

2) en eenige anderen uit de anderen. De Vulgaat vordert deze vertaling. Naar het Grieksch luidt het hier: *en eenige anderen uit hen*. Ik gis, dat de opsteller der Vulgaat geschreven zal hebben: *ex illis*; en wat wij daar nu lezen: *ex aliis*, houde ik voor eene oude schrijffout door de copisten gemaakt, en die, bij eene overziening der Vulgaat, door het daartoe bevoegde kerkelijk gezag nog kan verbeterd worden. Ook de Itala heeft hier: *uit hen* (ex eis), gelijk er in den Griekschen tekst te lezen staat. Om dit: *uit de anderen*, te kunnen verklaren met: *uit de tegenstanders van Paulus en Barnabas*, moest er enkelijk geschreven zijn: *en eenige uit de anderen*, en niet: *en eenige anderen uit de anderen*. Wij wilden dan lezen: *en eenige anderen uit hen*, d. i. uit de christenen van Antiochië. Dat Titus onder die afgezondenen behoorde, zien wij uit Gal 2, 1, waar Paulus over deze zijne reis naar Jerusalem spreekt.

3) wegens deze twistvraag, om dit geschilpunt aan het oordeel en de beslissing der Apostelen te onderwerpen.

4) door de Gemeente uitgeleid zijnde, door sommigen van de Antiochische christenen een eind wegs uitgeleid zijnde.

5) door Phenicïë (zie noot 9 op bladz. 89) en door het landschap Samarië. Zij reisden dan over land, ofschoon de reis ter zee korter was; doch zij zullen van deze gelegenheid gebruik hebben willen maken, om onderweg de broeders te bezoeken.

6) Overal waar zij kwamen, verhaalden zij aan de broeders de bekeering der Heidenen tot het Christendom; en zij deden door hun bezoek en hun verhaal groote blijdschap aan, en dit aan al de broeders, zoowel aan de geloovigen uit de Heidenen als aan die uit de Joden.

7) ontvangen in hunne hoedanigheid van afgevaardigden der Kerk van Antiochië.

8) Vgl. Hand 14, 26, en de aantekening.

9) Maar eenigen, enz. Paulus zal in deze vergadering, even als te Antiochië (Hand 14, 26), verhaald hebben, hoe God, aan de Heidenen door zijne prediking de deur des geloofs geopend had. Doch uit dit berigt, gelijk Lukas hier (vs 5) aantekent, namen eenige Christenen, aldaar tegenwoordig, gelegenheid om te beweren, dat men de Heidenen, door Paulus gedoopt, ook moest besnijden, en hun gebieden, de wet van Moses te onderhouden. Die zulks beweerden, waren Christenen uit de Joden, en hadden vroeger behoord tot de sekte der Phariseërs.

autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.

- 6 * Conveneruntque Apostoli, et seniores videre de verbo hoc.
 7 * Cum autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelii, et credere. (*Sup* 10, 20.) * Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut et nobis, (*Sup* 10,
 9 45) * et nihil discrevit inter nos et illos, fide purificans corda
 10 eorum. * Nunc ergo quid tenta-

riseërs, die geloovig waren geworden, stonden op, en zeiden: Men moet hen besnijden, en hun ook gebieden de wet van Moses te onderhouden.

- * En de Apostelen, en de priesteren vergaderden¹ om deze zaak te onderzoeken. * Toen er nu veel werd geredetwist², stond Petrus op en zeide tot hen³: Mannen broeders! gij weet dat God van overlang⁴ onder ons de keuze deed⁵, dat de Heidenen door mijnen mond het woord des Evangelies zouden hooren, en gelooven. * En God die de harten kent, heeft voor hen getuigd, door hun den heiligen Geest te geven, even als aan ons⁶, * en hij heeft volstrekt geen onderscheid tusschen ons⁷ en hen gemaakt, hunne harten gereinigd hebbende door het geloof⁸. * Zoo

1) vergaderden. De vergadering, de eerste Kerkvergadering, werd gehouden misschien een of twee dagen na die bijeenkomst, waarvan in vers 4 en 5 gesproken is. *De Apostelen, en de priesteren* vergaderden; het volk werd niet daarbij zamen-geroepen.

2) geredetwist, of namelijk de besnijdenis en het onderhouden van Moses' rituelen wettten al of niet noodzakelyk was voor de Heidenen, die zich tot het Christendom bekeerden.

3) Petrus, als het hoofd der Apostelen en de opperste herder der Kerk, spreekt het eerst.

4) van overlang. Petrus bedoelt het gebod dat hem, nu reeds verscheidene jaren geleden, van God gegeven was, om aan de Heidenen het Evangelie te verkondigen, en hen tot het geloof in Jesus te bekeeren. Zie Hand 10, 9-18; 11, 1-18.

5) onder ons de keuze deed, enz. De zin is: onder ons, zijne Apostelen, mij uitverkoos, om een aanvang te maken met de verkondiging van het Evangelie aan de Heidenen.

6) God die de harten kent, en derhalve weet, wie met een opregt gemoed zich tot het Christendom bekeeren, heeft voor de Heidenen getuigd, dat zij, ofschoon de besnijdenis niet ontvangende, noch zich tot het onderhouden van Moses' wet verplichtende, evenwel vatbaar zijn voor het heil, hetwelk Jesus de Messias is komen aanbrengen; en God heeft dit daardoor getuigd, dat hij hun, den Heidenen, gelijk Cornelius en de zijnen waren, den heiligen Geest heeft gegeven met de gave der talen, even als aan ons, Apostelen, op den Pinksterdag. Vgl. Hand 10, 44-46; 11, 15.

7) hij heeft volstrekt geen onderscheid gemaakt tusschen ons, Christenen uit de Joden, en hen, Christenen uit de Heidenen. Hij heeft hen zoowel als ons tot de genade van het Evangelie willen aannemen.

8) gereinigd hebbende door het geloof. Door het geloof in Jesus Christus, dat hij hun gaf, heeft hij hunne harten gereinigd, d. i. hen tot regtvaardigen gemaakt en tot kinderen Gods. Hoe de mensch geregtvaardigd wordt door het geloof, zal verklaard worden op Rom 3, 28.

tis Deum, imponere jugum super
 cervices discipulorum, quod ne-
 que patres nostri, neque nos
 11 portare potuimus? * Sed pergra-
 tiam Domini Jesu Christi credi-
 mus salvari, quemadmodum et
 12 illi. * Tacuit autem omnis mul-
 tudo: et audiebant Barnabam,
 et Paulum narrantes quanta
 Deus fecisset signa, et prodigia
 13 in Gentibus per eos. * Et post-
 quam tacuerunt, respondit Ja-
 cobus dicens: Viri fratres,
 14 audite me. * Simon narravit
 quemadmodum primum Deus
 visitavit sumere ex Gentibus
 15 populum nomini suo. * Et huic

dan waarom beproeft gij God¹,
 met den leerlingen² een juk op
 den nek te leggen, dat noch onze
 vaders, noch wij hebben kun-
 nen dragen³? * *Neen* maar door 11
 de genade van den Heere Jesus
 Christus gelooven wij zalig te
 worden, gelijkerwijs ook zij⁴.
 * En de gansche menigte zweeg⁵: 12
 en zij hoorden Barnabas, en Pau-
 lus verhalen hoe groote teeke-
 nen, en wonderen God door hen
 onder de Heidenen gedaan had⁶.
 * En toen zij zwegden, nam 13
 Jakobus het woord⁷ en zeide:
 Mannen broeders, hoort mij!
 * Simon heeft vermeld⁸ hoe God 14
 in 't eerst⁹ genadiglijk uit de
 Heidenen een volk heeft aange-

1) *Zoo dan waarom beproeft gij God*, enz. De zin is: Dewijl God dan zoo duidelijk heeft te kennen gegeven, dat de Heidenen, zonder de besnijdenis te ontvangen of zich te verplichten tot het onderhouden van Moses' wet, deelachtig kunnen worden aan het heil van den Messias, *waarom beproeft gij God*, enz. Staande te houden, dat de Heidenen tot de zaligheid moesten geraken langs eenen anderen weg dan langs dien, welken God zoo duidelijk had aangetoond, dat was, in het onderhavige geval *God beproeven*, hem als ware het uittarten om zijnen wil dienaangaande nog duidelijker te verklaren en hunne ongeloovigheid te bestraffen.

2) *den leerlingen*. De *leerlingen*, hier gedacht, zijn de bekeerlingen uit de Heidenen tot het Christendom.

3) Om de groote menigte harer voorschriften, noemt Petrus hier de Mosaïsche rituële wet een allerswaarst, en daarom een schier *onverdragelijk juk*.

4) De zin is: *Neen*, niet door de besnijdenis en het onderhouden van Moses' rituële wetten *gelooven wij*, Christenen uit de Joden, tot de zaligheid te zullen geraken, *maar door de genade van den Heere Jesus Christus, gelijkerwijs ook zij*, de Christenen uit de Heidenen, wien dat *juk* nooit is opgelegd geworden, door de genade van den Heere Jesus Christus gelooven zalig te worden. De H. Augustinus verklaart hier zoo: *gelijkerwijs ook zij*, t. w. onze vaders (vs 10) niet anders dan door de genade van den Messias, die komen zou, zijn zalig geworden.

5) *En de gansche menigte zweeg*. Er was niemand onder de aanwezigen, die het door Petrus in deze twistvraag uitgesproken oordeel tegensprak.

6) Tot bevestiging van het door Petrus gezegde, spraken Barnabas en Paulus van hunne Evangelie-prediking onder de Heidenen: hoezeer God hunnen arbeid gezegend had; hoe hij hen door het doen van allerlei wonderwerken had geholpen, terwijl zij de Heidenen tot het Christendom bekeerden, zonder hen tot de besnijdenis en de onderhouding van Moses' wet te verplichten.

7) Toen Barnabas en Paulus hadden uitgesproken, nam de Apostel Jakobus, die de eerste Bisschop van Jerusalem geweest is, het woord op. Zie noot 6 op bladz. 92.

8) Zie boven vs 7—9.

9) *in 't eerst*, d. i. in den aanvang der verkondiging van het Evangelie. Petrus had gezegd: *van overlang*, Zie boven, vs. 7.

concordant verba Prophetarum,
 16 sicut scriptum est : * Post hæc
 revertar, et reædificabo taberna-
 culum David, quod decedit : et
 diruta ejus reædificabo, et erigam
 17 illud : (Am 9, 11) * ut requirant
 ceteri hominum Dominum, et
 omnes gentes, super quas invo-
 catum est nomen meum, dicit
 18 Dominus faciens hæc. * Notum
 a sæculo est Domino opus suum.
 19 * Propter quod ego judico non
 inquietari eos, qui ex Gentibus
 20 convertuntur ad Deum, * sed
 scribere ad eos ut abstineant se
 a contaminationibus simulachro-
 rum, et fornicatione, et suffoca-
 21 tis, et sanguine. * Moyses enim

nomen voor zijnen naam¹. * En ¹⁵
 hiermede stemmen de woorden
 der Propheten overeen², gelijk
 er geschreven staat : * Daarna ¹⁶
 zal ik wederkeeren³, en de
 vervallen tent van David
 weder opbouwen : en wat
 daarvan verwoest is zal ik
 weder opbouwen, en haar
 oprigten : * opdat de overige ¹⁷
 menschen den Heere zoe-
 ken, en al de heidenen
 over welke mijn naam is
 aangeroepen, zegt de Heer
 die dit doet. * Den Heere is ¹⁸
 zijn werk van eeuwigheid be-
 kend⁴. * Daarom ben ik van ¹⁹
 oordeel dat men diegenen, die
 uit de Heidenen zich tot God
 bekeeren, niet moet kwellen⁵,
 * maar hun aanschrijven dat zij ²⁰
 zich onthouden van hetgeen door
 de afgoden besmet is⁶, en van
 hoererij⁷, en van het verstik-

1) Jakobus doelt op hetgeen Simon Petrus zoo even gezegd had van een gebod, dem door God gegeven, om het Evangelie aan de Heidenen te verkondigen ; waarmede God had geopenbaard, dat hij zich uit de Heidenen een volk wilde maken voor zijnen naam, d. i. een volk dat hem zou dienen en zijnen naam belijden.

2) En hiermede stemmen de woorden der Propheten overeen. Het oordeel van Petrus in dit vraagstuk was gegrond op het feit, dat ook de Heidenen van God geroepen waren tot het heil van den Messias. En Jakobus bevestigt Petrus' oordeel door aan te toonen, dat die roeping der Heidenen door de Propheten was voorzeggd geworden. De roeping der Heidenen tot deelneming aan het heil van den Messias was voorzeggd geworden niet enkelijk door den Propheet Amos, wiens woorden Jakobus hier vervolgens aanhaalt, maar eveneens door andere van de oude Propheten, bijv. door Hos 1, 10 ; 2, 23—24 ; vgl. Rom 9, 25—27, en Is 65, 1, vgl. Rom 10, 20.

3) Daarna zal ik wederkeeren, enz. De Schriftuurplaats, hier aangehaald, is getrokken uit Am 9, 11, 12. Door de vervallen tent van David wordt daar betekend Davids koningshuis en koningschap, hetwelk in een verhevener zin hersteld is geworden door Jesus, Davids zoon, van wien de Engel tot Maria zeide (Lk 1, 32) : En de Heere God zal hem den troon geven van David, zijnen vader, en zijn koningrijk zal geen einde hebben. Lees noot 7 op bl. 317, 1ste Deel.

4) Den Heere is zijn werk van eeuwigheid bekend. De zin van deze woorden is : God kent van alle eeuwigheid wat hij doet in den tijd.

5) kwellen en het hun lastig maken, door hen te verpligten tot het ontvangen der besnijdenis en het onderhouden der voorschriften van Moses wet.

6) dat zij geen vleesch zouden eten van dieren die aan de afgoden geslagtofferd waren. Dit toch kon aangezien worden als eene soort van deelneming aan afgodische eeredienst, en moest aanstootelijk wezen voor de Christenen uit de Joden

7) van hoererij. Onder de Heidenen, destijds, werd de hoererij niet voor eene zon-

a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22 * Tunc placuit Apostolis, et senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, et mittere Antiochiam cum Paulo, et Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, et Silam viros primos in fratribus, * scriben tes per manus eorum. APOSTOLI et seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, et Syriæ, et Ciliciæ fratribus ex Gentibus, salutem.

24 * Quoniam audivimus quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non man-

te,¹, en van bloed². * Moses toch heeft van ouds her in iedere stad die hem prediken³ in de synagogen, alwaar hij op elken sabbath wordt voorgelezen.

* Toen vonden de Apostolen, en de priesteren met geheel de Kerk goed, uit hun midden mannen te kiezen, en met Paulus, en Barnabas naar Antiochië te zenden, *namelijk* Judas, bijgenaamd Barsabas⁴, en Silas⁵ mannen van aanzien onder de broeders. * hen belastende met een brief⁶ *van dezen inhoud*: De Apostelen en de priesteren broederen⁷ aan de broeders uit de Heidenen te Antiochië, en in Syrië, en Cilicië⁸, heil! * Naardien wij vernomen hebben dat sommigen van ons *tot u* uitgegaan⁹, u door *hunne* woorden verontrust, en uwe gemoederen geschokt

dige daad aangezien. Het was derhalve, tot voorkoming van alle ergernis, voor de Christenen uit de Joden dienstig te weten, dat men hunnen broederen uit de Heidenen wel bepaaldelijk had voorgeschreven, zich van hoererij te onthouden.

1) *van het verstikte*, d. i. van het vleesch van dieren die niet geslagt maar gestikt waren geworden, en derhalve niet hadden kunnen uitbloeden. Dergelijke vleeschspijzen, als zijnde met bloed gemengd, mogten de Joden niet gebruiken, omdat het eten van bloed hun door de wet verboden was.

2) *en van bloed*. Zij moesten zich onthouden van verstikt vleesch te nuttigen in het bijzonder, en over het algemeen *van bloed* te eten. Het blijkt niet, waarom men goed vond, de Christelijke vrijheid ten opzichte van het bloed eten en niet te handhaven. Misschien was het eten van bloed den Christenen uit de Joden op eene bijzondere wijze aanstootelijk.

3) *die hem prediken*, die zijne wet prediken, *in de synagogen, alwaar hij*, zijne wet, op elken sabbath, enz. Vgl. noot 6 op bladz. 101.

4) *Judas, bijgenaamd Barsabas*. Deze was misschien de broeder van dien Joseph Barsabas, van wien in Hand 1, 23 gesproken wordt.

5) *Silas*, elders (II Kor 1, 19, I Thess 1, 1. I Pt 5, 12) Sylvanus genoemd, werd daarna de reisgenoot van Paulus in Klein-Azië en Griekenland.

6) Natuurlijk was deze brief, als gerigt tot Grieksche Christenen, ook in de Grieksche taal geschreven.

7) *en de priesteren broederen*. Volgens eene andere Grieksche lezing luidt het hier; *en de priesteren, en de broederen*.

8) *te Antiochië, en in Syrië, en Cilicië*. Die twist schijnt derhalve niet alleen te Antiochië, de hoofdstad van Syrië, maar ook nog elders in Syrië en zelfs in het aangrenzende Cilicië bestaan te hebben.

9) *Sommigen van ons*, uit ons midden, uit de Christenen van Judea (vs 1) tot u uitgegaan.

25 *davimus: * placuit nobis collectis*
in unum, eligere viros, et mittere
ad vos cum charissimis nostris
 26 *Barnaba, et Paulo, * hominibus,*
qui tradiderunt animas suas pro
nomine Domini nostri Jesu
 27 *Christi. * Misimus ergo Judam,*
et Silam, qui et ipsi vobis verbis
 28 *referent eadem. * Visum est enim*
Spiritui sancto, et nobis nihil
ultra imponere vobis oneris quàm
 29 *hæc necessaria: * ut abstinence*
vos ab immolatis simulachrorum,
et sanguine, et suffocato, et for-
nicatione, a quibus custodientes
vos, bene agetis. Valete.
 30 ** Illi ergo dimissi, descende-*
runt Antiochiam: et congregata
multitudine tradiderunt episto-

hebben¹, wien wij dat niet
 bevolen hadden²: * zoo heeft³
 het ons, bijeen vergaderd
 zijnde, goedgedacht, mannen
 uit te kiezen, en tot u te
 zenden met onze zeer geliefde
 Barnabas, en Paulus, * menschen,
 die hun leven hebben opgeofferd³
 voor den naam van onzen Heere
 Jesus Christus. * Wij hebben
 dan Judas, en Silas afgezonden,
 die ook zelven mondelings u
 hetzelfde zullen berigten⁴. * Het
 heeft namelijk den heiligen
 Geest, en ons goedgedacht⁵, u
 geen meerderen last op te leggen
 dan deze noodzakelijke⁶ stuk-
 ken: * dat gij u onthoudt van
 het geofferde⁷ aan de afgoden,
 en van bloed, en van het ver-
 stikte, en van hoererij, u voor
 deze dingen wachtende, zult gij
 wèl doen. Vaart wel!
 * Zij dan⁸ nadat men hen had
 laten gaan, kwamen af naar
 Antiochië: en de menigte⁹ ver-
 gaderd hebbende gaven zij den

¹) namelijk door hun te zeggen, dat zij zich moesten laten besnijden en de wet van Moses onderhouden om zalig te worden. Zie vs. 1.

²) *wien wij dat niet bevolen hadden.* Eene berisping van hun gedrag: niet door de Apostelen daartoe gezonden, maar op eigen gezag hadden die mannen in Antiochië zulks gesproken en geleerd.

³) *menschen* (Paulus en Barnabas), *die hun leven hebben opgeofferd*, d. i. die niet gearzeld hebben, waar het noodig was, hun leven bloot te stellen voor den naam, voor de belijdenis en de verheerlijking, van onzen Heere Jesus Christus. Daarmede waren Paulus en Barnabas aan de Christenen van Syrië en Cilicië aanbevolen als mannen, die met de zuiverste bedoelingen het Evangelie verkondigden, en die alzoo hun vertrouwen alleziens verdienden.

⁴) *die*, behalve dat zij u dezen onzen brief zullen overhandigen, *ook zelven mondelings u hetzelfde zullen berigten.* wat wij u hier schrijven.

⁵) *Het heeft den heiligen Geest en ons goedgedacht*, enz. Hier volgt nu het besluit der Kerkvergadering, dat toegeschreven wordt aan den heiligen Geest, den onfeilbaren leeraar der leerende Kerk, en aan de Apostelen, als aan welke de magt om de geloovigen te leiden door Christus was verleend geworden.

⁶) *noodzakelijke.* Het voorschrijven van die vier stukken vonden de Apostelen *noodzakelijk*, om den vrede te bewaren tusschen de Christenen uit de Heidenen en de Christenen uit de Joden.

⁷) *van het geofferde aan de afgoden, en van het bloed*, enz. Zie het aangeteekende op vs. 20.

⁸) *Zij dan*, t. w. Judas, Silas, Paulus en Barnabas.

⁹) *de menigte*, de Christengemeente van Antiochië.

- 31 lam. * Quam cum legissent, gavisī sunt super consolatione. 31
 32 * Judas autem, et Silas, et ipsi cum essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, et 32
 33 confirmaverunt. * Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace a fratribus ad eos, 33
 34 qui miserant illos. * Visum est autem Silæ ibi remanere : Judas autem solus abiit Jerusalem. 34
 35 * Paulus autem, et Barnabas demorabantur Antiochiæ docentes : et evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini. 35
 36 * Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus : Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo 36
 37 se habeant. * Barnabas autem volebat secum assumere et Joannem, qui cognominabatur Mar- 37
 brief over. * En toen zij dien gelezen hadden, verblijdden zij zich over deze vertroosting¹.
 * Judas nu, en Silas, die ook zelfven² Propheten waren, vermaanden de broeders met veel toespraak, en versterkten hen³.
 * En nadat zij eenigen tijd aldaar gebleven waren, lieten de broeders hen met vrede-wenschen⁴ gaan tot die hen gezonden hadden⁵. * Silas echter vond goed aldaar te blijven : en Judas vertrok alleen naar Jerusalem.
 * Maar Paulus, en Barnabas verwijlden te Antiochië leerende : en verkondigende met nog vele anderen⁶ het woord des Heeren.
 * En na eenige dagen⁷ zeide Paulus tot Barnabas : La at ons weêrkeeren en de broeders bezoeken in al de steden, in welke wij het woord des Heeren hebben verkondigd, en zien hoe het met hen gaat. * Barnabas nu wilde ook Joannes, bijgenaamd Markus, met zich medenemen⁸.

1) De Christenen van Antiochië, dien brief gelezen hebbende, verblijdden zich over de vertroosting, welke die brief hun aanbragt : zij hadden nu door eene godspraak van den heiligen Geest de verzekering, dat zij niet verplicht waren tot het onderhouden der Mosaïsche wet, om tot de zaligheid te kunnen geraken.

2) *die ook zelfven*, even als de boven (Hand 13, 1) genoemden, *Propheten waren*, d. i. het charisma der prophetie ontvangen hadden. Zie noot 4 op bladz. 91.

3) *Zij vermaanden de broeders*, de jonge Christenen van Antiochië gedurig, en versterkten hen alzoo tot eene standvastige belijdenis van het Christelijk geloof.

4) *met vrede-wenschen*, onder toewensching van alle heil en voorspoed, veroorloofden zij hun terug te keeren, in dien zij zulks mogten goedvinden.

5) tot de Apostelen.

6) *met nog vele anderen*. Zie Hand 13, 1.

7) *En na eenige dagen*, enz. Paulus, in zijne bezorgdheid voor de jonge Christengemeenten, die hij op zijne Evangelische reize gesticht had (Hand 13, 14), sloeg, na nog eenigen tijd vertoevens in Antiochië, aan Barnabas, zijnen reisgenoot, voor, andermaal eene reis te ondernemen, en overal de nieuw bekeerde broeders te bezoeken.

8) Barnabas nam het voorstel van Paulus gereedelijk aan, en wilde dat Joannes Markus (Hand 12, 25 ; 13, 5), zijn neef (Kol 4, 10), hen als Evangeliedienaar op die reis zoude vergezellen ; maar Paulus meende hem dit niet te moeten toestaan ; en deze weigering was oorzaak van eenige oneenigheid tusschen de beide Apostelen, zoodat zij van elkander scheidten, en Barnabas met zijn neef naar Cyprus ging, terwijl Paulus zijn voorgenomen plan uitvoerde, Silas met zich medenemende voor reis- en hulpgenoot op zijne Evangelische reis.

- 38 cus. * Paulus autem rogabat eum * Doch Paulus vroeg¹ dat men 38
 (ut qui discessisset ab eis de hem niet zoude medenemen,
 Pamphylia, et non isset cum eis daar hij hen van Pamphylie af
 in opus) non debere recipi. verlaten had, en niet met hen
 39 * Facta est autem dissensio, ita * Er onstond dan oneenigheid, 39
 ut discederent ab invicem, et zoodat zij van elkander scheid-
 Barnabas quidem assumpto den², en Barnabas, Markus mede-
 40 Marco navigaret Cyprum. * Pau- denemende, afvoer naar Cyprus.
 lus vero electo Sila profectus * Doch Paulus koos Silas, en 40
 est, traditus gratiæ Dei a fratri- nadat hij door de broeders aan
 41 bus. * Perambulabat autem Gods genade was aanbevolen,
 Syriam, et Ciliciam, confirmans vertrok hij. * En hij doorreisde 41
 Ecclesias : præcipiens custodire Syrië, en Cilicië³, de Gemeenten
 præcepta Apostolorum, et seni- versterkende⁴ : en bevelende de
 orum. voorschriften⁵ der Apostelen, en
 priesteren te onderhouden.

1) *Doch Paulus vroeg*, enz. Naar het Grieksch : *doch Paulus achtte het regt, hem die, op hunne zendelingsreis (Hand 13, 13), hen van Pamphylie af verlaten had, en niet verder met hen gegaan was tot het werk der Evangelie-prediking, dezen niet mede te nemen.*

2) Uit deze oneenigheid kwam dit goed voort, dat nu spoediger op meerdere plaatsten het Evangelie des heils werd verkondigd.

3) *Syrië en Cilicië*, alwaar hij op zijnen eersten reistogt het Evangelie verkondigd had.

4) in de belijdenis en de beoefening der Christelijke godsdienst.

5) *de voorschriften*, in de Kerkvergadering van Jerusalem gegeven. Zie boven, vs 28-29.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus komt met Silas te Lystre, en kiest daar Timotheüs tot gezel en mede-arbeider op zijne Evangelische reize, vs 1—3. Hij maakt de besluiten der Kerkvergadering van Jerusalem overal aan de Christen-gemeenten bekend. vs 4, 5. Na Phrygië en Galatië doorreisde te hebben, wil hij het Evangelie gaan verkondigen in Klein-Azië en in Bithynië, maar wordt daarin van Gods wege verhinderd, en in een nachtgezigd vermaand, om over te steken naar Macedonië. vs 6—10. Vergezeld van zijne reisgenooten, onder welke nu ook Lukas zich bevindt, vaart hij af van Troas, en landt met hen te Philippi vs 11, 12. Hij bekeert aldaar eene zekere vrouw, met name Lydia, en zij nemen hunnen intrek bij haar, vs 13—15. Paulus drijft een waarzeggenden geest uit eene slavin; hij en Silas worden daarom door hare meesters vervolgd, op last der overheid van Philippi geeeseld en in de gevangenis geworpen, vs 16—24. Eene aardbeving te middernacht doet de deuren der gevangenis openspringen. De stokwaarder, meenende dat de gevangenen ontvloeden waren, wil zich zelve ombrengen, waarvan hij door Paulus wordt terughoudend, vs 25—28. De bekeering van den stokwaarder met geheel zijn huisgezin, vs 29—34. Paulus en Silas worden door de overheid op eene eerzame wijze uit hunne gevangenis uitgeleid, bezoeken Lydia en de Christenen van Philippi, en vertrekken van daar, vs 35—40.

1 * Pervenit autem Derben, et
Lystram. Et ecce discipulus qui-
dam erat ibi nomine Timotheus,
2 filius mulieris Judææ fidelis,
patre Gentili. * Huic testimonium
bonum reddebant qui in Lystris
3 erant, et Iconio fratres. * Hunc
voluit Paulus secum proficisci :
et assumens circumcidit eum
propter Judæos, qui erant in illis

* En hij kwam te Derbe, en 1
te Lystre¹. En zie er was aldaar²
een zeker leerling met name
Tymotheüs³, de zoon van eene
geloovige Joodsche vrouw, en van
een Heidenschen vader. * Van 2
dien *Timotheüs* gaven de broe-
ders, die te Lystre, en Iconië
waren, eene goede getuigenis⁴.
* Paulus nu wilde dat deze met 3
hem zoude reizen⁵ : en hij nam
en besneed hem⁶ om de Joden,

1) Syrië en Cilicië (Hand 15 41) doorreisde hebbende, kwamen de Apostelen te Derbe en Lystre, twee steden van Lycaonië, waar Paulus en Barnabas vroeger met veel vrucht het Evangelie verkondigd hadden. Zie Hand 14, 6—23.

2) *aldaar*, namelijk te Lystre.

3) *Timotheüs*. Hij was de zoon van eene Christin uit de Joden, met name Eunice. Zie II Tim 1, 5.

4) de inwoners van Lystre en van het naburig Iconië spraken van den jongen Timotheüs als van een uitstekend belijder van het Christendom.

5) om hem als mede-arbeider in de bediening van het Evangelie te gebruiken.

6) *Hij nam en besneed hem*, niet omdat hij de besnijdenis noodig achtte ter zaligheid, maar hij deed dit om de Joden, die in die plaatsen waren, en welke hij hoopte door de bediening van Timotheüs tot het geloof in Jesus te bekeeren. Want daar zij allen wisten, dat Timotheüs de zoon was van een Heidenschen vader en derhalve de besnijdenis niet ontvangen had, zoo was het te voorzien, dat de Joden, wel verre van zich door hem, den onbesnedene, te laten onderrigten, zelfs niet de minste gemeenschap met hem zouden willen houden. Vgl. Hand 11, 2, 3. Paulus werd hier den Joden als een Jood, opdat hij de Joden mogt winnen. I Kor 9, 20.

locis. Sciebant enim omnes quòd pater ejus erat Gentilis.

4 * Cum autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis et senioribus, qui erant
5 Jerosolymis. * Et Ecclesiæ quidem confirmabantur fide, et abundabant numero quotidie.
6 * Transeuntes autem Phrygiam, et Galatiæ regionem, vetati sunt a Spiritu sancto loqui verbum
7 Dei in Asia. * Cum venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam : et non permisit
8 eos Spiritus Jesu. * Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem : * et visio per noctem Paulo ostensa est : Vir Macedo quidam erat stans, et deprecans eum, et dicens : Tran-

welke in die plaatsen waren. Want zij wisten allen dat zijn vader een Heiden was.

* Terwijl zij nu de steden 4 doorreisden, gaven zij hun ter onderhouding de verordeningen over, vastgesteld door de Apostelen en de priesteren, die te Jerusalem waren¹. * En de Gemeenten nu werden wat het geloof aangaat sterker, en in tal van belijders dagelijks grooter². * En als zij Phrygië, en de landstreek van Galatië hadden doorgereisd³, werd hun door den heiligen Geest verboden⁴ het woord Gods in Azië⁵ te verkondigen. * En toen zij in Mysië gekomen waren, zochten zij naar Bithynië⁶ te gaan : maar de Geest van Jesus⁷ liet het hun niet toe⁸. * En Mysië doortrekkende⁹, kwamen zij af naar Troas¹⁰ : * en des nachts werd aan Paulus een gezicht getoond¹¹ : Er stond

1) Terwijl zij nu, Paulus, Silas en Timotheüs, de steden, waar vroeger door de bediening van Paulus en Barnabas Christen-gemeenten waren gesticht geworden (Hand 15, 36), doorreisden, om de geloovigen aldaar te bezoeken, gaven zij hun te gelijk, waarschijnlijk zoowel mondelings als bij schriftte, de Jerusalemsche verordeningen over (Hand 15, 23—29) ter onderhouding, d. i. om daarnaar hun gedrag te regelen.

2) De Christen-gemeenten, vroeger in die steden door Paulus gesticht en thans door hem bezocht, bevonden zich in een bloeienden staat ; want de belijders der Christelijke godsdienst aldaar werden aanhoudend sterker in het geloof, en namen ook van dag tot dag toe in getal.

3) Op zijne eerste zendelingsreis met Barnabas (Hand 13, 14) schijnt Paulus noch in Phrygië noch in Galatië geweest te zijn, en eerst thans het Evangelie in die landschappen verkondigd te hebben. Vgl. Hand 18, 23.

4) door den heiligen Geest verboden, door eene inspraak of innerlijke openbaring van den heiligen Geest.

5) in het zoogenaamde Asia proconsularis, dat is, in de landschappen Lydië, Carië en Mysië.

6) naar Bithynië, een landschap van Klein-Azië.

7) De Geest van Jesus, d. i. de heilige Geest, de Geest van God den Vader en van zijnen eenigen Zoon Jesus Christus.

8) liet het hun niet toe. Het behaagde namelijk aan de goddelijke Voorzienigheid, dat thans het licht des geloofs ook in Europa zoude ontstoken worden. Het vervolg des verhaals toont dit hier aan.

9) En Mysië (Klein-Mysië, dat tot Bithynië behoorde) doortrekkende. Volgens eene andere Grieksche lezing ; en Mystië voorbij trekkende.

10) Troas, eene stad en zeehaven aan de Egeïsche zee.

11) Naar het Grieksch : En des nachts werd door Paulus een gezicht gezien. Waarschijnlijk is dit geschied in een droom, hem van God toegezonden.

siens in Macedoniam, adjuva
 10 nos. * Ut autem visum vident,
 statim quæsiuimus proficisci in
 Macedoniam, certi facti quòd
 vocasset nos Deus evangelizare
 eis.

11 * Navigantes autem a Troade,
 recto cursu venimus Samothra-
 ciam, et sequenti die Neapolim :
 12 * et inde Philippos, quæ est
 prima partis Macedoniæ civitas,
 colonia. Eramus autem in hac
 Urbediebus aliquot, conferentes.
 13 * Die autem sabbatorum egressi
 sumus foras portam iuxta flumen,
 ubi videbatur oratio esse : et
 sedentes loquebamur mulieribus,
 14 quæ convenerant. * Et quædam
 mulier nomine Lydia, purpura-
 ria civitatis Thyatirenorum,
 colens Deum, audivit : cujus

een Macedoniër, die hem bad, en
 zeide: Kom over naar Macedonië,
 en help ons! * Toen hij nu dit
 10 gezig gezien had, zochten wij¹
 terstond naar Macedonië te ver-
 trekken, verzekerd zijnde dat
 God ons geroepen had om hun²
 het Evangelie te verkondigen.

* Wij voeren dan af van Troas,
 11 en kwamen regtuit³ naar Samo-
 thracië⁴, en den volgenden dag
 naar Neapolis⁵ : * en van daar
 12 naar Philippi⁶, dat de eerste stad
 is van het deel van Macedonië,
 en eene kolonie. En wij waren in
 die Stad eenige dagen, verbei-
 dende⁷. * En op den sabbath-dag
 13 gingen wij buiten de poort aan
 de rivier⁸, waar eene bidplaats
 scheen te zijn⁹ : en nedergezeten
 spraken wij tot de vrouwen¹⁰,
 die *aldaar* waren zamengekomen.
 * En eene zekere vrouw met
 14 name Lydia, eene purperver-
 koopster van de stad Thyatira¹¹,
 eene proselietin¹², gaf ons gehoor :

1) *zochten wij*. Lukas, de schrijver van dit boek, rekent zich zelve hier voor het eerst onder de reisgenooten van Paulus; waaruit men kan opmaken, dat hij te Troas in het gezelschap van den Apostel gekomen is.

2) *om hun*, aan de Macedoniërs.

3) *regt uit*, voor den wind.

4) *Samothracië*, een eiland in de Egeïsche zee.

5) *Neapolis*, eene stad, gelegen op de grenzen van Thracië en Macedonië.

6) *Philippi* was de naam eener stad van Macedonië, en *grensde aan Thracië*. Voor hen die uit Neapolis naar Macedonië reisden, was Philippi de *eerste of naaste stad* waar zij aankwamen. Dat gedeelte van Macedonië, waar Philippi in lag, had voor naam *Macedonia prima*, of ook wel *Macedonia adjuncta*. Wij gissen, dat het ook nog genoemd werd *het Deel van Macedonië*. Philippi heet eene *kolonie*, als zijnde eene Romeinsche volksplanting.

7) wachtende op eene goede gelegenheid, om de prediking van het Evangelie te beginnen.

8) *aan de rivier* Strymon.

9) *waar eene bidplaats* (een oratorie) *scheen te zijn*. Op die plaatsen, waar de Joden geene synagoog konden hebben, daar waren zij gewoon buiten de stad eene soort van bidplaats te maken, en wel nabij een of ander water, ten behoeve van hunne rituele afwasschingen.

10) *tot de vrouwen*. Waarom niet ook tot de mannen? Die waren misschien nog niet aangekomen, toen Paulus de vrouwen toesprak.

11) *eene purperverkoopster*, eene die purperen stoffen en kleederen verkocht, en van de stad Thyatira geboortig was.

12) *eene proselietin*, eene bekeerling van het Heidendom tot de Joodsche godsdienst.

- Dominus aperuit cor intendere
his, quæ dicebantur a Paulo.
- 15 * Cum autem baptizata esset, et
domus ejus, deprecata est dicens:
Si judicastis me fidelem Domino
esse, introite in domum meam,
et manete. Et coegit nos.
- 16 * Factum est autem euntibus
nobis ad orationem, puellam
quandam habentem spiritum
pythonem obviare nobis, quæ
quæstum magnum præstabat
17 dominis suis divinando. * Hæc
subsecuta Paulum, et nos, cla-
mabat dicens: Isti homines servi
Dei excelsi sunt, qui annunciant
18 vobis viam salutis. * Hoc autem
faciebat multis diebus. Dolens
autem Paulus, et conversus, spi-
ritui dixit: Præcipio tibi in
nomine Jesu Christi exire ab
19 ea. Et exiit eadem hora. * Vi-
- de Heer had haar hart geopend,
dat zij acht gaf op hetgeen door
Paulus gesproken werd¹. * En ¹⁵
toen zij gedoopt was met haar
huisgezin², bad zij ons zeggen-
de: Hebt gij geoordeeld dat ik
eene ben die in den Heer geloofd³,
zoo treedt mijn huis binnen, en
blijft er⁴! En zij dwong ons.
- * En het geschiedde toen wij ¹⁶
naar de bidplaats gingen, dat ons
eene slavin ontmoette die eenen
geest. een waarzeggenden geest,
in had⁵, en met waarzeggerij
haren heeren⁶ groot gewin aan-
bragt. * Deze liep Paulus, en ons ¹⁷
achterna, en riep⁷ zeggende:
Deze menschen zijn dienaars van
den allerhoogsten God, die u
den weg des heils verkondigen⁸!
* En dit deed zij gedurende vele ¹⁸
dagen. Paulus nu daarover mis-
noegd⁹, keerde zich om, en zeide
tot den geest: Ik beveel u in den
naam van Jesus Christus¹⁰ dat
gij van haar uitgaat. En hij ging
uit in dien eigen stond. * Doch ¹⁹

1) Zij gaf ons gehoor en geloofde, daartoe geholpen door de genade Gods, die haar hart geopend had.

2) met haar huisgezin. Dat er in haar huisgezin ook kleine kinderen waren, kan volstrekt niet bewezen worden, en derhalve levert deze Schriftuurplaats geen bewijs op voor den kinderdoop.

3) en dat bleek daaruit, dat de Apostelen haar den H. Doop hadden toegediend.

4) als wilde zij zeggen: zoo neemt dan ook als Christenen uw verblijf bij eene Christin.

5) die van een boozen geest, een waarzeggenden geest, bezeten was. Het woord *pythonem* is hier eene verklarende appositie tot het voorafgaande *spiritum*. Hesychius geeft aan het Grieksche woord *pythôn* de beteekenis van *daimonion mantikon*, d. i. waarzeggende geest.

6) hare heeren. Zij behoorde alzoo aan meer dan eenen heer toe.

7) riep. Zij riep, niet een enkelen keer, maar aanhoudend, als beduid wordt door het Imperfectum, ook in den Griekschen tekst op deze plaats gebezigd.

8) Deze woorden zijn wel uitgesproken door die slavin, maar eigenlijk werden zij toch gezegd door dien boozen geest van wien zij bezeten was en die zich van haar spraakorgaan bediende.

9) daarover misnoegd, dewijl het konde schijnen, dat hij met die waarzegster iets gemeen had, en zich door haar wel wilde laten aanbevelen.

10) Hij keerde zich om tot die waarzegster, en sprak, gebiedend, tot den boozen geest, van welken zij bezeten was: Ik beveel u in den naam van Jesus Christus, d. i. door de magt mij daartoe van Jesus Christus verleend, dat gij, enz.

20 dentes autem domini ejus quia
 exivit spes quæstus eorum,
 apprehendentes Paulum, et Silam
 perduxerunt in forum ad prin-
 21 cipes: * et offerentes eos magis-
 tratibus, dixerunt: Hi homines
 conturbant civitatem nostram,
 22 cum sint Judæi: * et annunciant
 morem, quem non licet nobis
 suscipere, neque facere, cum
 23 simus Romani. * Et cucurrit
 plebs adversus eos: et magistratus,
 scissis tunicis eorum, jusserunt
 eos virgis cædi. (II Cor 11,
 25. I Thess 2, 2. Phil 1, 13.)
 23 * Et cum multas plagas eis
 imposuissent, miserunt eos in
 carcerem, præcipientes custodi
 ut diligentem custodiret eos.
 24 * Qui cum tale præceptum accepisset,
 misit eos in interiorem

toen hare heeren zagen dat de
 hoop huns gewins was uitge-
 gaan¹, grepen zij² Paulus, en
 Silas³ en voerden hen naar de
 markt⁴ tot de overheden: * en
 20 hen voor de stadvoogden⁵ stel-
 lende, zeiden zij: Deze men-
 schen, die Joden zijn⁶, brengen
 onze stad in onrust⁷: * en ver-
 21 kondigen gebruiken, welke het
 ons niet geoorloofd is aan te
 nemen, of te volgen, alzoo wij
 Romeinen zijn⁸. * En het volk⁹
 22 liep op hen aan¹⁰: en de stad-
 voogden¹¹ scheurden hun de
 kleederen, en geboden hen met
 roeden te geeselen.

* En na hun vele slagen toe-
 23 gebracht te hebben, wierpen zij
 hen in den kerker, den gevangen-
 bewaarder belastende hen zorg-
 24 vuldig te bewaren. * En deze
 zoodanig bevel gekregen heb-
 bende, wierp hen¹² in de bin-

1) *de hoop huns gewins*, hunne hoop op verder gewin, was uitgegaan. Nu de booze geest uit die slavin was uitgedreven, was hun orakel stom geworden.

2) om zich te wreken over dit verlies.

3) *Paulus en Silas*. Waarom niet ook Timotheüs en Lukas, de twee overige reisgenooten van Paulus, blijkt niet.

4) *naar de markt*. Het gerechtshof van Philippi zal aldaar geweest zijn.

5) *De stadvoogden* zijn die zoo even genoemde overheid. De Romeinsche koloniesteden, hoedanig eene Philippi was, hadden twee zulke stadvoogden of *Pretoeren*, die in regtzaken met het hoogste gezag bekleed waren.

6) *die Joden zijn*. Zij drukken daarop, ten einde de beschuldigten des te gemakkelijker te doen veroordeelen; want de Joden waren bij de Romeinen gehaat.

7) *Zij brengen onze stad in onrust* en beroeren de burgerij daardoor, dat zij in het stuk van godsdienst gebruiken en instellingen verkondigen en aanbevelen, welke het ons niet geoorloofd is, enz. Met de ware oorzaak van hunnen haat tegen de Apostelen durven zij niet voor den dag komen.

8) De Philippensers, als Romeinsche kolonie, moesten volgens de Romeinsche wetten leven; en het was den Romeinen streng verboden, nieuwe godsdiensten in te voeren of aan te nemen.

9) *het volk*, de volkshoop, die mede naar het gerechtshof gekomen was (vs 19) en de beschuldiging gehoord had.

10) *liep op hen aan*; naar 't Grieksch: *stond mede tegen hen op*, voegde zijne aanklagt bij die der meesters of heeren van de slavin.

11) *En de stadvoogden*, voor eene oproerige volksbeweging beducht geworden, lieten, om terstond eenige voldoening te geven aan de menigte, de Apostelen, zonder te onderzoeken of zij misdaan hadden, de kleederen van het lijf scheuren, en geboden, dat men hen met roeden zouden geeselen.

12) opdat zij des te minder zouden kunnen ontvlugten.

25 carcerem, et pedes eorum strinxit ligno. * Media autem nocte Paulus, et Silas orantes, laudabant Deum : et audiebant eos,
 25

26 qui in custodia erant. * Subito vero terræmotus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: et universorum vincula soluta sunt. * Expergefactus autem custos carceris, et videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse victos.
 26

27 * Clamavit autem Paulus voce magna, dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hic sumus. * Petitoque lumine, introgressus est: et tremefactus procidit Paulo et Silæ ad pedes:
 27

28 * et producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam? * At illi dixerunt:
 28

29
 29

30
 30

31
 31

nenste gevangenis, en sloot hunne voeten in het blok¹. * Omtrent middernacht nu baden Paulus, en Silas, God lovende²: en de gevangenen³ hoorden hen aan. * En op eens kwam er eenegroote aardbeving, zoodat de fundamenten van het gevangenhuis bewogen werden. En terstond gingen al de deuren open: en aller boeijen⁴ werden los. * En de gevangenvaarder wakker geworden zijnde, en de deuren der gevangenis ziende openstaan, trok zijn zwaard en wilde zich zelve ombrengen⁵, meenende dat de gevangenen ontvlugt waren. * Doch Paulus riep met luider stem, zeggende: Doe u zelve geen leed aan: want wij zijn allen hier⁶. * En licht gevraagd hebbende, trad hij binnen⁷: en sidderend viel hij aan de voeten van Paulus en Silas neder: * en hij bragt hen buiten⁸, en zeide: Mijne Heeren, wat moet ik doen om zalig te worden⁹?

¹) en sloot hunne voeten in het blok, een houten blok met gaten, waarin de voeten des gevangenen zóó werden vastgesloten, dat zij die niet konden verzetten.

²) God lovende met luider stemme, zonder twijfel omdat zij waardig bevonden waren, voor den naam van Jesus te lijden. Vgl. Hand 5, 41.

³) de gevangenen, die zich in de andere vertrekken van het gevangenhuis bevonden,

⁴) aller boeijen, niet die van Paulus en Silas alleen, maar van al de gevangenen.

⁵) om zoo doende zijne eer te redden.

⁶) wij zijn allen hier. De overige gevangenen waren door het gebeurde zoo getroffen dat zij aan geen vlugten dachten; zij waren bij Paulus en Silas in de binnenste gevangenis gekomen.

⁷) trad hij binnen, en gezien hebbende, dat, gelijk Paulus hem verzekerde, niemand der gevangenen ontvlugt was, viel hij sidderend neder, enz. Een duister gevoel, dat hier iets bovennatuurliks geschied was en dat zijne gevangene Paulus en Silas gunstelingen der goden waren, vervulde hem met schrik, zoodat hij sidderend en vol eerbied nederviel aan de voeten der Apostelen.

⁸) buiten de gevangenis-vertrekken.

⁹) Wat moet ik doen om zalig te worden? Het was den stokvaarder, zonder twijfel, bekend, dat Paulus en Silas om geene andere reden in de gevangenis waren geworpen, dan omdat men hen beschuldigde van eene nieuwe godsdienst te verkondigen. Hij zal ook vernomen hebben, dat zij eene eeuwige zaligheid beloofden aan zooveel als die godsdienst omhelsden. Het wonderdadige nu, dat hier in het openen der deuren en in het losgaan der boeijen had plaats gehad, maakte, onder de werking der genade op zijn verstand en hart dien indruk, dat hij niet twijfelde of de Apos-

- Crede in Dominum Jesum : et salvus eris tu, et domus tua.
- 32 * Et locuti sunt ei verbum Domini cum omnibus, qui erant in
- 33 domo ejus. * Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum : et baptizatus est ipse, et omnis domus ejus continuo.
- 34 * Cumque perduxisset eos in domum suam, apposuit eis mensam, et lætatus est cum omni domo sua credens Deo.
- 35 * Et cum dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos. * Nunciavit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini, nunc igitur exeuntes, ite in pace. * Paulus autem dixit eis: Cæsus nos
- * Zij nu zeiden tot hem: Geloof in den Heere Jesus: en gij zult zalig worden, gij en uw huis. * En zij verkondigden het woord des Heeren aan hem en aan allen, die in zijn huis waren¹. * En hij nam hen in dat eigen nachtuur, en wiesch hunne wonden²: en hij werd terstond³ gedoopt, hij en geheel zijn huisgezin. * En hen in zijne woning gebragt hebbende, zettede hij hun spijsze voor, en verheugde zich dat hij met geheel zijn huisgezin aan God geloovig was geworden⁴.
- * Toen het nu dag geworden was, zonden de stadvoogden de geregtsdienaars af, en lieten zeggen: Laat die menschen los⁵! * En de gevangenvaarder bragt deze boodschap aan Paulus: De stadvoogden hebben doen zeggen dat gij moest losgelaten worden, gaat dan nu uit, en vertrekt in vrede⁶! * Maar Paulus zeide tot hen⁷: Zij heb-

telen de waarheid spraken; en in die gemoedsgesteldheid begeerde hij van hen te weten wat hij doen moest, om deelachtig te worden aan de zaligheid, welke zij verkondigden.

1) Zij onderwezen den stokwaarder en zijne huisgenooten in de Christelijke godsdienst voor zoo verre dit noodzakelijk was, om hun den H. Doop te kunnen toedienen en hen tot Christenen te herscheppen.

2) *hij wiesch hunne wonden.* Naar het Grieksch: *hij wiesch hen van de slagen*, hij reinigde hen van het bloed, dat de geeselslagen (vs 22) uit hun ligchaam hadden doen vloeijen.

3) *terstond*, nog in diezelfde nachtelijke ure.

4) Hierna waren Paulus en Silas naar hunne gevangenis teruggekeerd (vs 36—40), en wel uit eigen beweging, als te denken is.

5) *Laat die menschen los!* Wat de stadvoogden bewogen heeft om dit bevel te geven, wordt niet vermeld. Dat zij, *toen het dag geworden was*, alreeds kennis droegen van hetgeen dien nacht met de Apostelen in de gevangenis had plaats gehad, blijkt geenszins; en dat Paulus en Silas Romeinsche burgers waren, vernamen zij eerst daarna. Misschien vreesden zij aangeklaagd te worden, omdat zij tegen de wetten der Romeinsche regtspleging (vgl. Hand 25, 16) hadden gehandeld, met Paulus en Silas onverhoord te geeselen en in de gevangenis te werpen.

6) Zij wilden de Apostelen zeer vroeg in den morgen uit hunne gevangenis heimelijk loslaten, waarschijnlijk met het doel om dan het gerucht te verspreiden, dat Paulus en Silas ontvlugt waren.

7) *tot hen.* De geregtsdienaars zullen den gevangenvaarder vergezeld hebben, toen deze aan Paulus het bevel der stadvoogden berigte.

publice, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, et nunc occulte nos ejiciunt ?
 38 Non ita : sed veniant, * et ipsi nos ejiciant. Nunciaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quòd
 39 Romani essent : * et venientes deprecati sunt eos, et educentes rogabant ut egrederentur de
 40 Urbe. * Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam : et visis fratribus consolati sunt eos, et profecti sunt.

ben ons, zonder veroordeeld te wezen, ons die Romeinsche burgers zijn in 't openbaar gegeeseld¹ en in de gevangenis geworpen, en willen zij ons nu heimelijk daaruit zetten ? Niet alzo ! maar dat zij komen, * en 38 zij zelven er ons uit leiden² ! De geregtsdienaars nu boodschapten deze woorden aan de stadvoogden. En deze hoorende dat het Romeinen waren³ werden bevreesd : * en zij kwamen en 39 smeekten hen, en hen uitleidende verzochten zij hen de Stad te verlaten⁴. * En de gevangenis 40 uitgegaan zijnde, gingen zij bij Lydia in : en de broeders ziende⁵ vertroostten zij hen⁶, en vertrokken.

1) Volgens de zoogenaamde *Lex Porcia* en de *Lex Sempronia* mogt geen Romeinsch burger gegeeseld worden.

2) Zij waren in 't openbaar, nog onverhoord zijnde, als misdadigers behandeld geworden, en daarop in den kerker geworpen. Liete het zich nu aanzien, dat zij uit hunne gevangenis ontvlugt waren, dan viel op hen de verdenking, dat zij menschen waren, die het om hunne misdaden niet wagen durfden in een regterlijk verhoor te komen. Zulks nu hadde voor de goede zaak van het Evangelie hoogst nadeelig gewerkt ; en derhalve stelde Paulus zich met die heimelijke loslating niet tevreden, maar eischte dat de stadvoogden zouden komen en zelve hen in 't openbaar uit den kerker leiden, tot een bewijs voor hunne onschuld.

3) *dat de Romeinen waren.* Dit te vernemen joeg hun groote vrees aan ; want een Romeinsch burger gegeeseld te hebben was eene misdaad die volgens het Romeinsche regt zeer zwaar gestraft werd ; en Paulus konde hen over die misdaad aanklagen.

4) *zij kwamen*, de stadvoogden zelve, en *smeekten hen* om vergiffenis wegens het gebeurde van den vorigen dag ; en *hen* uit de gevangenis *uitleidende*, *verzochten zij hen de Stad te verlaten*, waarschijnlijk voorgevende, wat misschien ook wel geschieden kon, dat hun anders welligt eenig leed mogte overkomen van de heffe des volks.

5) *de broeders ziende*, de Christenen van Philippi, bij Lydia vergaderd.

6) *vertroostten zij hen.* Naar het Grieksch ware beter vertaald : *vermaanden zij hen*, om standvastig in het geloof te volharden.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus en Silas komen te Thessalonica, en verkondigen aldaar, met veel vrucht, het Evangelie aan de Joden, vs 1—4. Doch de hardnekkigen onder hen, daarover misnoegd, verwekken een' oloop en willen Paulus en Silas aan den moedwil van het volk prijs geven; maar hen niet vindende, slepen zij Jason, bij wien zij gehuisvest waren, en eenige Christenen voor de overheden, die echter de aangeklaagden, zonder hen te straffen, vrij laten gaan, vs 5—9. Des nachts vertrekken Paulus en Silas naar Berea, alwaar zij prediken in de synagoog en vele Joden bekeeren, vs 10—12. Maar de hardnekkige Joden van Thessalonica dit vernomen hebbende, komen ook aldaar de Apostelen vervolgen, waardoor Paulus genoodzaakt wordt zich van Berea te verwijderen. Hij gaat naar Athene, werwaarts Silas en Timotheüs, volgens zijn bevel, hem zoo spoedig mogelijk moesten volgen, vs 13—15. Paulus spreekt te Athene, in de synagoog tot de Joden, en op de markt tot hen die hij daar aantreft; bij welke gelegenheid sommige Epikureische en Stoische wijsgeeren met hem redetwisten, vs 16—18. Paulus op den Areopagus geleid, en zijne redevoering aldaar, vs 19—31. Zijne leer wordt door de Atheners veracht, sommigen echter nemen haar aan en worden geloovig, vs 32—34.

1 * Cum autem perambulassent Amphipolim, et Apolloniam, vernerunt Thessalonicam, ubi erat 1
2 synagoga Judæorum. * Secundum consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, et per sabbata tria disserebat eis de Scripturis, * adaperiens et insinuans quia Christum oportuit pati, et resurgere a mortuis: et quia hic est Jesus Christus, quem ego 3
* En door Amphipolis, en Apollonia¹ gereisd zijnde, kwamen zij² te Thessalonica, alwaar eene synagoog³ der Joden was. * Naar zijne gewoonte⁴ nu ging Paulus tot hen in, en drie sabbath-dagen achtereen redeneerde hij met hen uit de Schriften, * die verklarende en bewijzende dat de Christus moest lijden, en uit de dooden opstaan⁵: en dat deze was Jesus de Christus⁶, dien ik, zeide hij,

1) *Amphipolis, en Apollonia*, twee steden van Macedonië.

2) *kwamen zij*. Van hier af tot aan 20, 5 verhaalt Lukas wederom in den derden persoon; waaruit men besluiten kan, dat hij gedurende al dien tijd zich niet bevonden heeft in het gezelschap van Paulus. Hoogstwaarschijnlijk bleven Lukas en Timotheüs te Philippi, toen Paulus en Silas van daar vertrokken.

3) *eene synagoog*. Volgens eene andere Grieksche lezing: *de synagoog der Joden* van Philippi, Amphipolis, en Apollonia, die geene eigen synagoog hadden. Hoe de Vulgaat hier gelezen heeft, kan niet uitgemaakt worden.

4) *Naar zijne gewoonte* van op die plaatsen waar Joden woonden onder de Heidenen, eerst aan de Joden het Evangelie te verkondigen. Vgl. Hand 13, 46 en 14, 1.

5) Paulus zal uit de heilige Schriften, die hij hun verklaarde, hebben aangetoond, hoedanig een persoon *de Christus*, de beloofde Messias, wezen moest, en dat deze ook eenen geweldigen dood moest serven en opstaan uit de dooden; daarop zal hij hun bewezen hebben, dat al de kenteekens van den beloofden Messias in den persoon van Jesus van Nazareth gevonden werden; waaruit dan het besluit volgde: derhalve is Jesus van Nazareth de beloofde Messias.

6) *en dat deze was Jesus de Christus*. Deze vertaling wordt door de Vulgaat gevorderd. Duidelijker ware geschreven: *en dat deze Jesus was de Christus*. Naar den Griekschen

- 4 annuncio vobis. * Et quidam ex u verkondig. * En sommigen uit
eis crediderunt, et adjuncti sunt hen geloofden, en werden aan
Paulo, et Silæ, et de colentibus, Paulus, en Silas toegevoegd¹, en
Gentilibusque multitudo magna, van de proselieten², en van de
et mulieres nobiles non paucæ. Heidenen³ eene groote menigte,
5 * Zelantes autem Judæi, assu- en niet weinige voorname vrou-
mentesque de vulgo viros quos- wen⁴. * Doch de Joden⁵ nijdig
dam malos, et turba facta, con- hierover⁶, en eenige slechte
citantaverunt civitatem: et assis- manspersonen van het gemeene
tentaverunt domui Jasonis quærebant volk bij zich nemende, en een
6 eos producere in populum. * Et oploop verwekkende, bragten de
cum non invenissent eos, trahe- stad in opschudding: en het huis
bant Jasonem, et quosdam fratres van Jason⁷ aanvallende zochten
ad principes civitatis, clamantes: zij hen⁸ onder het volk te bren-
7 Quoniam hi, qui Urbem concit- gen⁹. * En daar zij hen niet von-
tant, et huc venerunt, * quos den, sleepten zij Jason, en eenige
suscepit Jason, et hi omnes con- broederen¹⁰ voor de stadvoog-
tra decreta Cæsaris faciunt, re- den, roepende: Zij¹¹, die de Stad¹²
gem alium dicentes esse, Jesum. in oproer¹³ brengen, zijn ook
hier gekomen, * en Jason heeft
hen opgenomen, en dezen¹⁴ doen
altemaal tegen des Keizers beve-

tekst zou men hier moeten vertalen: *en dat deze de Christus was, Jesus* namelijk, *dien ik*, zeide hij, *u verkondig*.

1) *Sommigen* uit de Joden werden onder den bijstand van Gods genade geloovig, en zóó door God, *aan Paulus en Silas toegevoegd* als hunne mede-Christenen.

2) *proselieten*. Zie noot 8 op blz. 101.

3) *en van de Heidenen*. Van *Heidenen* spreekt de grondtekst hier niet; men leest daar eenvoudig: *en van de godvrezende Grieken* (van de proselieten uit de Grieken). Zie noot 8, bladz. 101.

4) *proselietinnen* uit de Grieken, naar den Griekschen tekst.

5) *de Joden* van Thessalonica, dezulken, die ongeloovig gebleven waren bij de prediking der Apostelen; en dat waren zij voor ver het grootste deel; want *sommigen* slechts uit hen geloofden. Zie vs 4.

6) *hierover*, over deze uitbreiding der Christelijke godsdienst in Thessalonica.

7) *het huis van Jason*, bij wien Paulus en Silas gehuisvest waren. Zie vs 2.

8) *hen*, Paulus en Silas.

9) Hunne bedoeling was, de Apostelen uit Jasons woning weg te voeren en onder het volk te brengen, ten einde hen alzoo aan diens moedwil bloot te stellen.

10) *eenige broederen*, eenige van de nieuwe Christenen van Thessalonica, als medeplichtigen van Paulus en Silas.

11) *zij*. Dit ziet niet regtstreeks op Paulus en Silas, maar op de verkondigers van het Evangelie in 't algemeen.

12) *de Stad*. Naar het Grieksch: *de wereld*. Waarschijnlijk hebben wij hier in de Vulgaat eene nog te verbereren oude schrijffout, en moet daar *Orbem* in plaats van *Urbem* gelezen worden. Men kan bij het *Urbem* van de Vulgaat aan Rome denken, de hoofdstad der Romeinsche wereld.

13) *oproer*. Zoo noemen zij met een hatelijk woord de beweging, in de maatschappij veroorzaakt, door de prediking van het Evangelie. Naar het Grieksch luidt het hier: *die de wereld in oproer gevragt hebben*.

14) *dezen*, t. w. *Paulus, Silas, Jason*, en die *broeders*, welke in vs 6 vermeld worden.

- 8 * Concitaverunt autem plebem, et principes civitatis audientes
 9 hæc. * Et accepta satisfactione a Jasone, et a ceteris, dimiserunt eos.
- 10 * Fratres vero confestim per noctem dimiserunt Paulum, et Silam in Beream. Qui cum venissent, in synagoga
 11 Judæorum introierunt. * Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicae, qui susceperunt verbum cum omni aviditate,
 12 si hæc ita se haberent. * Et multi quidem crediderunt ex eis, et mulierum Gentilium honestarum, et viri non pauci.
- 13 * Cum autem cognovissent in len¹, daar zij zeggen dat er een andere koning is, Jesus! * En zij beroerden het volk, en de stadvoogden die dit hoorden². * Doch deze van Jason, en de overigen voldoening³ ontvangen hebbende, lieten hen gaan.
- * De broederen nu zonden terstond des nachts Paulus, en Silas weg⁴ naar Berea⁵. En zij daar gekomen, gingen in de synagoge der Joden. * Dezen nu waren beter gezind dan die te Thessalonica, en ontvingen het woord met alle bereidwilligheid, dagelijks de Schriften onderzoekende, of deze dingen zoo waren⁶. * En velen uit hen geloofden, ook niet weinige van de aanzienlijke Heidenische vrouwen, en mannen. * Maar toen de Joden van Thessalonica⁷

¹) tegen des Keizers bevelen, volgens welke niemand in het Romeinsche keizerrijk koning genoemd mogt worden, tenzij met verlot des Keizers.

²) Zij beroerden en verontrustten stadvoogden en volk, door hun de vrees aan te jagen, dat, wierde dit kwaad niet geweerd, de Romeinen Thessalonica voor eene oproerige stad zouden aanzien en haar als zoodanige straffen.

³) Waarin die voldoening eigenlijk bestond, blijkt niet. Misschien zullen de beschuldigden aan de stadvoogden verklaard hebben, dat zij, als zij Jesus koning noemden, daarbij niet dachten aan een aardschen vorst, en dat zij verre verwijderd waren van allen opstand tegen het Romeinsche keizerrijk.

⁴) waarschijnlijk beducht, dat de Joden, in hunne woede tegen Paulus en Silas, hun leven mogten belagen.

⁵) Berea, eene Macedonische stad, aan de rivier Astracus gelegen.

⁶) de Schriften onderzoekende, of deze dingen zoo waren. Om de Joden tot het Christendom te bekeeren, moesten de Apostelen hen aanvankelijk overtuigen, dat Jesus van Nazareth de beloofde Messias was. En zij deden dit door hen eerst te wijzen op die voorzeggingen der H. Schriften, die van den toekomstigen Messias, zijne geboorte en zijne hoedanigheden, zijn leven en zijn sterven gewaagden; en door hun vervolgens aan te toonen, dat al de teekenen, waaraan men den beloofden Messias zoude kunnen kennen, in den persoon van Jesus van Nazareth gevonden werden. Die Bereërs dan, eer dat zij Jesus van Nazareth voor den Messias erkenden en in hem geloofden, onderzochten, of deze dingen zoo waren, of de H. Schriften inderdaad die kenteekenen van den beloofden Messias opgaven, welke de Apostelen hun voorhielden en hen verzekerden geopenbaard te zijn in de H. Schriften. Dat de Bereërs dit onderzoek instelden, voor en aler zij belijdenis gedaan hadden van het Christelijk geloof en ledematen geworden waren van Jesus' Kerk, blijkt duidelijk uit het verhaal van Lukas, dewijl hij zegt, dat uit het tal dier onderzoekers velen vervolgens het Christelijk geloof aannamen. Eene verkeerde uitlegging van deze Schriftuurplaats heeft het mogelijk gemaakt, in het gedrag der Bereërs een wapen te vinden ter bestrijding van het gezag der leerende Kerk.

⁷) de ongelooovige Joden van Thessalonica. Zie vs 5.

Thessalonica Judæi, quia et Berœæ prædicatum est a Paulo verbum Dei, venerunt et illuc commoventes, et turbantes multitudinem. * Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare : Silas autem, et Timotheus remanserunt ibi. * Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, et accepto mandato ab eo ad Silam, et Timotheum ut quàm celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

* Paulus autem cum Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatricam deditam civitatem. * Disputabat igitur in synagoga cum Judæis, et colentibus, et in foro, per omnes dies ad eos, qui aderant. * Quidam autem Epicurei, et Stoici philosophi disserebant cum eo, et quidam dicebant :

vernamen, dat ook te Berea door Paulus het woord Gods verkondigd werd, kwamen zij ook daar het volk beroeren, en in opschudding brengen¹. * En terstond zonden toen de broederen Paulus weg², om naar de zee te gaan³ : maar Silas, en Timotheüs bleven aldaar⁴. * Zij nu die Paulus begeleidden, bragten hem tot Athene toe, en na van hem een bevel ontvangen te hebben aan Silas, en Timotheüs om ten spoedigste⁵ bij hem te komen, vertrokken zij.

* Terwijl nu Paulus hen te Athene afwachtte⁶, werd zijn gemoed in hem verstoord⁷, als hij zag dat de stad aan afgoderij was overgegeven⁸. * Hij sprak dan in de synagoog tot de Joden, en de proselieten⁹, en op de markt dagelijks¹⁰ tot degenen, die zich daar bevonden. * En eenige Epikureïsche, en Stoïsche wijsgeeren redetwistten met hem¹¹, en sommige¹² zeiden : Wat wil

1) even als zij dit onlangs in Thessalonica gedaan hadden. Zie vs 5—9.

2) willende hem onttrekken aan het levensgevaar, dat hem in Berea van den kant der Joden dreigde.

3) om naar de Egeïsche zee te gaan, ten einde zich aldaar te kunnen inschepen naar Athene. Berea lag niet verre van den oever.

4) aldaar, te Berea, ten behoeve der Christengemeente van die plaats. Timotheüs, wien Paulus in Philippi had achtergelaten, bevond zich alzoo te Berea wederom in het gezelschap van den Apostel.

5) ten spoedigste, zoo spoedig als hunne bediening te Berea hun dit zoude toelaten. Dat Silas en Timotheüs aan dit bevel voldeden, kan opgemaakt worden uit I Thess 3, 1, 2.

6) en van die gelegenheid gebruik maakte, om de stad in oogenschouw te nemen.

7) verstoord, door verontwaardiging en droefheid.

8) Naar den Griekschen tekst zou men hier moeten vertalen: dat de stad vol afgodsbeelden was.

9) de proselieten of Jodengenooten. Zie noot 8 op bladz. 101.

10) dagelijks : op de sabbathdagen in de synagoog tot de Joden en Jodengenooten, en alle dagen op de markt, de zoogenaamde *Eretrische* markt, tot degenen, die hij daar aantrof.

11) redetwistten met hem, misschien over de onsterfelijkheid der ziel, welke beide wijsgeerige scholen, de Stoïsche zoowel als de Epikureïsche, loochenden, en waarvan Paulus in zijne redevoering zal gesproken hebben.

12) sommige van die Epikureïsche en Stoïsche wijsgeeren.

Quid vult simiaiverbius hic, dicere? Alii vero: Novorum dæmoniorum videtur annunciator esse: quia Jesum, et resurrectionem
 19 annunciabat eis. * Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire quæ est hæc nova, quæ a te dicitur, doctrina? * nova enim quædam infers auribus nostris: Volumus ergo scire quidnam velint
 20 hæc esse. (* Athenienses autem omnes, et advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)
 21 * Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosiores vos video. * Præteriens enim, et videns simulachra vestra, inveni

die babbelaar toch zeggen? En andere: Hij schijnt een verkondiger van vreemde goden te zijn: want hij verkondigde hun Jesus, en de opstanding¹. * En hem medenemende bragten zij hem² op den Areopagus³, en zeiden: Mogen wij weten welke deze nieuwe leer is, die door u verkondigd wordt? * want gij
 20 brengt ons wat nieuws ter oore: Wij willen dan wel weten wat dit mag zijn⁴. * — Alle Atheners namelijk, en de vreemdelingen die onder hen woonden, besteedden hunnen tijd tot niets anders dan om iets nieuws te zeggen, of te hooren. * Paulus nu stond daar
 21 midden op den Areopagus⁵, en zeide: Mannen van Athene! in allen deele⁶ zie ik u als godsdienstiger dan anderen. * Want de stad
 22 doorgaande, en uwe godenbeelden⁷ beschouwende, vond ik

1) Paulus sprak tot hen van Jesus, den Zoon Gods; daarom zeiden sommigen van die hem hoorden: *Hij schijnt een verkondiger van vreemde Goden te zijn*. Hij sprak ook van de opstanding, 't geen aan die wijze mannen, die de onsterfelijkheid der ziel loochenden, mishagen moest; en hierom waren er ook die spottend van hem zeiden: *Wat wil die babbelaar toch zeggen?* ~~3. a. h. j. v. k. e.~~

2) dat dit op eene onvriendschappelijke wijze door hen geschied zy, behoeft volstrekt niet gedacht te worden.

3) op den Areopagus, d. i. op de plaats, in het midden van Athene gelegen, genoemd Areopagus, in het Nederduitsch: *de heuvel van Mars*. Deze heuvel was eene zeer geschikte plaats om in de opene lucht tot velen te gelijk het woord te voeren; daarom bragt men Paulus derwaarts. Men was nieuwsgierig te vernemen, wat die vreemdeling te vertellen had. — Op dien Mars-heuvel vergaderde dat vermaarde Atheensch gerechtshof, hetwelk van die plaats zijnen naam ontleende en eveneens de Areopagus genoemd werd. Doch aan de regtbank van den Areopagus valt hier niet te denken: Paulus stond niet voor de vierschaar van dien naam, maar op den heuvel van dien naam.

4) Zij verlangden iets naders te vernemen van die nieuwe leer, welke Paulus verkondigde, en zij werden hiertoe alleen gedreven door ijdele nieuwsgierigheid, een karaktertrek der Atheensche burgerij, als Lukas aantekent in het volgende vers, en ook van elders bekend is. Men zie Aristophanes (Plut. 338) en Demosthenes (Phil 1, 4).

5) op den Areopagus. Zie boven noot 3.

6) in allen deele. In eene stad van Griekenland vereerde men meer goden of vond men meer beelden, meer tempels, meer altaren, of vierde men meer feesten dan te Athene.

7) uwe godenbeelden. Het Grieksche woord, op deze plaats gebezigd, heeft eene algemeene beteekenis en sluit ook tempels en altaren in.

et aram, in qua scriptum erat :
 IGNOTO DEO. Quod ergo igno-
 rantes colitis, hoc ego annuncio
 24 vobis. * Deus, qui fecit mundum,
 et omnia quæ in eo sunt, hic
 cæli et terræ cum sit Dominus,
 (Gn 1, 1.) non in manufactis
 25 templis habitat, (Sup 7, 48) * nec
 manibus humanis colitur indi-
 gens aliquo, cum ipse det omni-
 bus vitam, et inspirationem, et
 26 omnia : * fecitque ex uno omne
 ook een altaar, waarop geschre-
 ven stond: Aan een onbeken-
 den God¹. Hetgeen gij dan
 vereert zonder het te kennen,
 dat verkondig ik u². * De God,
 die de wereld, en al wat daarin
 is gemaakt heeft, hij, daar hij
 Heer is van hemel en aarde³,
 woont niet in tempels⁴ met han-
 den gemaakt, * hij wordt ook
 niet door menschenhanden ge-
 diend⁵ als iets behoevende, daar
 hij zelf aan allen leven, en
 adem, en alles geeft : * en uit

1) *Aan een onbekenden God.* Het schijnt wel, dat er in Athene op verscheidene plaatsen altaren gevonden werden met het opschrift: *Aan een onbekenden God.* Paulus had dan, de stad doorgaande, een van die altaren gezien. Overigens, wat den oorsprong dezer altaren betreft, daaromtrent is niets zekers bekend.

2) Naar eene andere Grieksche lezing: *Wien gij dan vereert, zonder hem te kennen, dien verkondig ik u.* Die Godheid, welke zij om eene of andere weldaad, die zij haar toeschreven, door de oprigting van dit altaar hadden willen vereeren, die weldadige God was in der daad geen ander dan de eenige ware God, dien zij in hunne zondige onwetendheid niet kenden, en in hunne valsche godsdienstigheid niet dienden. Dit echter belette Paulus niet, van den eenigen waren God tot de afgodische Atheners te zeggen: *dien gij vereert*; want van die goddelijke eer, welke de Atheners dien onbekenden God als hunnen weldoener aandeden, kon alleen de eenige ware God, de gever alles goeds, het wezenlijk en waarachtig voorwerp zijn; en in dien zin hadden zij hem vereerd, zonder hem te kennen.

3) *De God, die de wereld,* enz. Paulus maakt nu zijne toehoorders met dien onbekenden God bekend; en hij doet dit zoo, dat hij tegelijk verscheidene van hunne dwalingen aantast. Want door hun eenen God te verkondigen die de *Schepper* en Heer was van hemel en aarde en van alles wat hemel en aarde bevatten, leerde hij hen dat er in waarheid slechts een Almagtig Opperwezen, één God, bestaat, en hij bestreed zijdelings alzoo de wezenlijkheid van al die menigte van godheden, welke zij in hun veelgodendom vereerden. Ook was daarmede de dwaling aangeast der Epikureïsche wijsgeeren, die de schepping der wereld ontkenden, leerende dat zij ontstaan was uit ondeelbare stofdeeltjes, die door toevallige ontmoeting met elkander verbonden, alzoo tot één geheel geworden waren.

4) *woont niet in tempels,* enz. Zie voor den zin dezer woorden, het aangeteekende op Hand 7, 48. Het Heidendom kende de Godheid niet als Alomtegenwoordig. Hem die, onderscheiden van de wereld, hemel en aarde met zijne tegenwoordigheid vervult, hem kunnen geen tempels bevatten, hij behoeft die niet tot zijne woonstede.

5) *hij wordt ook niet door menschenhanden gediend als iets behoevende;* in geenen deele behoeft hij 's menschen dienst. Paulus verkondigt hun hier Gods algemeenzaamheid. Hij heeft onze offers en gaven niet noodig; leven en adem en alles wat de mensch bezit komt van hem; hij zelf is de bron des levens; hij is het, die alles geeft aan allen. Wel heeft hij het volste regt op onze hulde, maar hij behoeft haar niet; hij kan haar geheel en al ontberen; en wat wij hem ter eere doen, het is vervulling onzer plicht; doch niet hem, maar ons strekt dat tot voordeel. Het blinde Heidendom meende van zijne gewaande godheden, dat zij de bediening en dienst der menschen behoeften. Men zie Lucianus, *de Sacrificiis.*

genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, et terminos habitationis eorum, 27 * quærere Deum si forte attracent eum, aut invenient, quamvis non longe sit ab unoquoque nostrum. * In ipso enim vivimus, 28 et movemur, et sumus: sicut et quidam vestrorum Poetarum dixerunt: Ipsius enim et genus 29 sumus. * Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis, et cogitationis éénen¹ heeft hij het menschengeslacht op den ganschen aardbodem doen wonen, bestemde tijden, en de grenzen van hun wonen bepalende², * opdat zij 27 God zouden zoeken³ of zij hem misschien tasten, of vinden mogten, ofschoon hij niet verre is van een iegelijk van ons⁴. * Want 28 in hem leven wij, en bewegen wij ons, en zijn wij: gelijk ook sommige van uwe Dichters gezegd hebben: Want wij zijn ook zijn geslacht⁵. * Daar 29 wij dan Gods geslacht zijn⁶, zoo moeten wij niet meenen dat de Godheid gelijk is aan goud, of

1) uit éénen stamvader, Adam. De Apostel verkondigt hun hier, dat heel het menschelijk geslacht over den ganschen aardbodem zijnen oorsprong heeft uit éénen, uit een menschenpaar, door God geschapen. Onder de dwalingen der Heidenen behoorde ook deze, dat zy aan de verschillende natiën ook een afzonderlijken oorsprong toeschreven.

2) Hiermede leert Paulus hen Gods Voorzienigheid kennen; zij werd door de Epikureïsche wijsgeeren geloofend. Maar God bemoeit zich met de wereld, die hij geschapen heeft; God is het, niet het noodlot der Stoïcynen, die alles regeert; hij heeft zijnen aardbodem onder de volkeren verdeeld, en tijd en plaats van hun wonen is eene beschikking van zijn goddelijk wereldbestuur.

3) opdat zij God zouden zoeken, enz. Zulks was het oogmerk Gods, dat de menschen hem zouden zoeken, en zijne werken gade slaande, hem, den Heer van hemel en aarde, daarin als ware het zouden tasten of vinden, wat den mensch bij eene genoegzame ontwikkeling zijner rede mogelijk is.— Naar eene Grieksche lezing van meer gezag heet het hier: tasten en vinden; welke lezing ook om den aard der zaak de voorkeur verdient; want tasten is niet hetzelfde als vinden en eigenlijk gaat het vinden na het tasten. Dit zeggende bedoelde de Apostel, zonder twijfel, den Atheners zijdelings hunne afgoderij te verwijten.

4) ofschoon hij niet verre is van een iegelijk van ons: want, enz. Met te zeggen (vs 27): of zij hem misschien tasten of vinden mogten, had Paulus de mogelijkheid uitgedrukt om tot de kennis van God te geraken; en met hetgeen hij daar nu bijvoegt; ofschoon hij niet, enz. geeft hij te kennen, hoe God door een iegelijk van ons gemakkelijck kan gevonden en gekend worden, dewijl hij, om zoo te spreken, aan een iegelijk van ons zoo nabij is, dat wij in hem leven, en ons bewegen, en zijn; hij is, om zoo te zeggen, het element, waarin wij leven en ons bewegen en bestaan; en zoo volstrekt afhankelijk zijn wij van God, zoo innig met hem verbonden, dat wij buiten hem noch leven zouden, noch ons bewegen, noch bestaan.

5) Want wij zijn ook zijn geslacht. Men vindt dit gezegde bij de Grieksche dichters Aratus en Cleanthes. Doch wat deze van Jupiter zeiden, dat neemt Paulus als gezegd van den eenigen waren God, den Schepper van het menschedom. De mensch kan roemen van Gods geslacht te zijn, als zijnde geschapen naar het beeld en de gelijkenis zijns Scheppers (Gn 1, 27; 5, 1).

6) Daar wij dan, volgens dit gezegde uwer dichters en naar waarheid, van Gods geslacht zijn, zoo moeten wij niet meenen, enz. De Apostel berispt hier hunne afgoderij en toont hun de dwaasheid daarvan aan.

hominis, Divinum esse simile.
 30 * Et tempora quidem hujus ignorantiae despiciens Deus, nunc annunciat hominibus ut omnes ubique poenitentiam
 31 agant, * eo quòd statuit diem, in quo judicaturus est orbem in aequitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus,
 32 suscitans eum a mortuis. * Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam vero dixerunt: Audemus te de hoc
 33 iterum. * Sic Paulus exivit de medio eorum * Quidam vero
 34 viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus et Dionysius Areopagita, et mulier nomine Damaris, et alii cum eis.

zilver, of steen, aan beeldwerk vaneens menschenkunst, en vinding. * God dan de tijden dier onwetendheid¹ voorbijziende², vermaant de menschen thans dat allen overal boete doen, * dewijl hij eenen dag heeft bepaald, waarop hij de wereld met gerechtigheid zal oordeelen door eenen man, dien hij tot regter gesteld heeft, waarvan hij verzekering heeft gegeven aan allen, door hem uit de dooden op te wekken. * Als zij nu van eene opstanding der dooden hoorden, dreven eenigen den spot met hem, terwijl anderen zeiden: Wij zullen u daarover andermaal hooren. * Aldus ging Paulus uit hun midden weg. * Sommige mannen echter hingen hem aan, en geloofden: onder welke ook Dionysius de Areopagiet was, en eene vrouw met name Damaris, en anderen met hen.

¹) God dan, de tijden dier onwetendheid, enz. Paulus zoekt hun thans iets van de leer van het Evangelie te verkondigen en hen tot bekeering op te wekken. Door de tijden dier onwetendheid verstaat hij de tijden, gedurende welke de volkeren in afgoderij vervallen, den eenigen waren God niet gekend noch gediend hadden, ofschoon zij hem hadden kunnen kennen en moeten dienen. Vgl. Hand 14, 16, en de aantekeningen aldaar.

²) de tijden dier onwetendheid voorbijziende. Die tijden zag God voorbij, in dien zin, dat hij tot hertoe de volkeren hunne afgodische wegen had laten wandelen, alhoewel hij zich zelven onder hen niet onbetuigd liet (Vgl. Hand 14, 15, 16). Thans echter verkondigt hij zich door zijne gezanten, en beveelt dat alle menschen alom boete doen en zich bekeeren van hunne afgoderij, en hem alleen dienen. Want hij zal de onboetvaardigen niet ongestraft laten, maar eenmaal de wereld regtvaardig oordeelen door eenen man, dien hij tot dat oordeel verordend heeft, hebbende hij aan allen het ontwijfelbare bewijs gegeven dat hij hem tot regter van allen gesteld heeft, door hem uit de dooden op te wekken.

ACHTTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus verlaat Athene en gaat naar Korinthe, alwaar hij bij Aquila en Priscilla zijn intrek neemt, van zijnen handen-arbeid leeft, en in de synagoge leert, eerst op de sabbath-dagen alleen, doch vervolgens, na de aankomst van Silas en Timotheüs, zijne hulpgenooten, dagelijks, vs 1—5. Om der Joden hardnekkigen tegenstand weigert hij langer in hunne synagoog te prediken, leert voortaan in de woning van zekeren Titus Justus, en bekeert vele Korinthiërs tot het geloof, vs 6-8. In een droomgezicht vermaand, te Korinthe te blijven en aldaar, zonder voor zijn leven te vreezen, het Evangelie te verkondigen, verblijft hij er een jaar en zes maanden, vs 9—11. De Joden klagen Paulus bij den Landvoogd Gallio aan, maar deze wijst hunne aanklagt af, vs 12-17. Paulus gaat in gezelschap van Priscilla en Aquila van Korinthe naar Ephese, predikt in de synagoog, doch weigert langer in die stad te vertoeven, omdat hij te Jerusalem den aanstaanden feestdag wil vieren; hij belooft nogtans, andermaal naar Ephese te komen. Priscilla en Aquila blijven aldaar, vs 18—21. Te Cesarea aangekomen, gaat hij op naar Jerusalem, en vertrekt van daar naar Antiochië, vs 22. Hier vertoeft hij eenigen tijd, en doorreist vervolgens Galatië en Phrygië, tot heil der Christen-gemeenten in die landschappen gevestigd, vs 23. Apollo, een Jood van Alexandrië, verkondigt Jesus in de synagoog van Ephese; en van Aquila en Priscilla een vollediger onderrigt in de Christelijke godsdienst ontvangen hebbende, gaat hij naar Achaje, en predikt aldaar met zeer veel vrucht, vs 24—28.

- 1 * Posthæcegressus ab Athenis, * Hierna¹ vertrok hij van 1
 2 venit Corinthum : * et inveniens Athene, en kwam te Korinthe² :
 quendam Judæum nomine Aquila, * en hebbende zekeren Jood 2
 lam, Ponticum genere, qui nuper gevonden met name Aquila³,
 venerat ab Italia, et Priscillam van Pontus⁴ geboortig, die on-
 uxorem ejus, (eo quòd præcepis- langs uit Italië gekomen was, en
 set Claudius discedere omnes diens vrouw Priscilla, — omdat
 Judæos a Roma) accessit ad eos. Claudius bevolen had dat al de
 3 * Et quia ejusdem erat artis, Joden Rome zouden verlaten⁵,
 manebat apud eos, et operabatur: — zoo ging hij tot hen. * En 3
 (erant autem scenofactoriæ artis). omdat hij van hetzelfde ambacht
 was⁶, bleef hij bij hen, en
 werkte : (zij nu waren van het
 tentenmakers-ambacht⁷). * En op 4

1) *Hierna*, na het door hem verrigtte te Athene. Hand 17, 16—34.

2) *Korinthe*, de hoofdstad van Achaje, tusschen de Jonische en de Egeïsche zee gelegen, en door haren handel, rijkdom, weelde en zedeloosheid vermaard.

3) Hoogstwaarschijnlijk waren Aquila en zijne huisvrouw toen nog gene Christenen, maar werden zij dit eerst na hunne kennismaking met Paulus en op zijne prediking.

4) *Pontus*, eene provincie van Klein-Azië.

5) Ook de geschiedschrijver Suëtonius (Claud. Cap 25) vermeldt in dit bevel van den Romeinschen Keizer Claudius.

6) Het was toenmaals onder de Joodsche leeraars veelal gewoonte, een of ander handwerk aan te leeren en, des nood zijnde, hetzelfde ook uit te oefenen, om daar-door in hunne behoeften te voorzien.

7) Derhalve was het tenten-maken ook het handwerk van Paulus.

4 * Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomina Domini Jesu, suadebatque Judæis, et Græcis.

5 * Cum venissent autem de Macedonia Silas et Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum.

6 * Contradicientibus autem eis, et blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput

elken sabbath deed hij eene aanspraak in de synagoog¹, den naam van den Heere Jesus daartusschen doende invloeyen², en hij overreedde Joden, en Grieken³.

* Toen nu Silas en Timotheüs⁵ van Macedonië gekomen waren⁴, hield Paulus zich aanhoudend bezig met het woord⁵, den Joden betuigende dat Jesus de Christus was. * Doch toen zij⁶ wederstonden, en lasterden⁶, schudde hij zijne kleederen uit⁷, en zeide tot hen: Uw bloed kome op uw hoofd⁸! ik ben *er* rein van!

1) Op de sabbath-dagen predikte Paulus in de synagoog van Korinthe, doch op de overige dagen oefende hij zijn handwerk uit.

2) *den naam van den Heere Jesus daartusschen doende invloeyen*. Deze woorden ontbreken in bijna al de Grieksche handschriften. De zin daarvan is, dat Paulus in 't eerst ook wel sprak in zijne redevoeringen over den persoon van Jesus, maar hem toch niet aanstonds deed kennen als den beloofden Messias. Zulks begon hij eerst daarna te doen, toen namelijk Silas en Timotheüs bij hem te Korinthe gekomen waren, als gezegd wordt in vs 5.

3) *hij overreedde Joden en Grieken*. Grieken, die de Joodsche godsdienst omhelsd hadden. Men denke hier aan zoogenaamde proselieten of Jodengenooten. Paulus' onderrigtingen en vermaningen vonden ingang bij zijne toehoorders. Paulus had hun tot hiertoe den gekruiste van Nazareth nog niet als den hun beloofde Messias verkondigd.

4) Silas en Timotheüs waren te Berea, eene stad van Macedonië, achtergebleven, toen Paulus van daar vertrok. Zie Hand 17, 14. Zij moesten, naar zijn bevel (Hand 17, 15), zoo spoedig hun dit mogelijk was, zich bij hem te Athene vervoegen. Doch aldaar gekomen zijnde en hem niet meer vindende, waren zij hem naar Korinthe nagereisd.

5) *aanhoudend bezig met het woord*. Naar II Kor 11, 8, 9 is het zeer waarschijnlijk, dat Silas en Timotheüs uit Macedonië eenige liefdegiften voor Paulus hadden medegebragt, zoodat hij nu niet meer noodig had zijn handwerk uit te oefenen om in zijne behoeften te voorzien. Doch wat hiervan zij, toen Silas en Timotheüs te Korinthe waren aangekomen, predikte Paulus niet enkelijk op de sabbathdagen (vs 4), maar zijn handwerk daarlatende, ook op de overige dagen der week, *aanhoudend*; en thans verkondigde hij hun ook openlijk, dat Jesus van Nazareth de beloofde Messias was. Vgl. hierboven noot 2.

6) *toen zij aan de prediking van Paulus wederstonden en den Heere Jesus lasterden*.

7) *schudde hij zijne kleederen uit*, als om die te zuiveren van het stof dat er op was; en hij deed dit tot een teeken, dat hij niets meer te doen wilde hebben met menschen, gelijk zij waren, die Gods genadige bezoeking verachtten. Paulus handelde hier, gelijk kort te voren met de Joden van Antiochië. Zie Hand 13, 51, op welke plaats, van Paulus en Barnabas gezegd wordt: *Zij nu schuddeden het stof van hunne voeten tegen hen af*.

8) *Uw bloed kome op uw hoofd?* Met andere woorden: Gij hebt u zelven uw verderf te wijten; gij gaat verloren door uwe eigen schuld, niet door de mijne; *ik ben rein van uw bloed*, d. i. de schuld van uw bederf ligt niet aan mij, maar aan u zelven.

vestrum: mundus ego, ex hoc ad
 7 Gentes vadam. * Et migrans
 inde, intravit in domum cujus-
 dam, nomine Titi Justi, colentis
 Deum, cujus domus erat con-
 8 juncta synagogæ. * Crispus
 autem archisynagogus credidit
 Domino cum omni domo sua :
 et multi Corinthiorum audientes
 credebant, et baptizabantur.
 9 * Dixit autem Dominus nocte
 per visionem Paulo: Noli timere,
 10 sed loquere, et ne taceas: * prop-
 ter quod ego sum tecum: et nemo
 apponetur tibi ut noceat te :
 quoniam populus est mihi multus
 11 in hac civitate. * Sedit autem
 ibi annus et sex menses, docens
 apud eos verbum Dei.
 12 * Gallione autem proconsule
 Achaïæ, insurrexerunt uno animo

van nu af zal ik tot de Heidenen
 gaan¹. * En hij ging weg² van
 daar, en trad in het huis van
 zeker iemand, met name Titus
 Justus, een Joden-genooot³, wiens
 huis naast de synagoog stond⁴.
 * Crispus nu de overste der
 synagoog werd geloovig aan den
 Heere met geheel zijn huisgezin:
 en vele van de Korinthiërs *hem*
 hoorende geloofden, en lieten
 zich doopen. * En de Heer zeide
 9 des nachts in een gezigt⁵ tot
 Paulus: Wees niet bevreesd⁶,
 maar spreek, en zwijg niet!
 * want ik ben met u: en nie-
 10 mand zal u aanranden om u
 kwaad te doen: want ik heb veel
 volks in deze stad⁷. * En hij bleef
 11 daar een jaar en zes maanden,
 het woord Gods onder hen lee-
 rende.
 * Doch toen Gallio⁸ land-
 12 voogd van Achaje⁹ was, ston-

1) De zin is: van stonden aan ga ik het Evangelie, dewijl gij het verwerpt, aan de Heidenen verkondigen.

2) hij ging de synagoog uit.

3) een zogenaamde *proseliet der poort*. Zie noot 8 op bladz. 101.

4) Van toen af predikte Paulus niet meer, gelijk vroeger, in de synagoog, maar in het huis van dien Titus Justus, en hij predikte hier voor de Romeinsche Korinthiërs, zonder nochtans de Joden, die daar komen wilden, van zijn gehoor uit te sluiten, Crispus, de overste der synagoog van Korinthe, bekeerde zich tot het geloof in den Heere Jesus met geheel zijn huisgezin; en nog vele andere van de Korinthiërs, Joden zoowel als Heidenen, werden op de prediking van Paulus aan den Heere Jesus geloovig.

5) *des nachts in een gezigt*. Waarschijnlijk in een droom, hem van God toegezonden, gelijk Hand 16, 9.

6) *Wees niet bevreesd*, enz. De tegenstand, dien Paulus te Korinthe van den kant der Joden ondervond, zal van dien aard geweest zijn, dat hij vreezen moest voor zijn leven, en derhalve voornemens werd Korinthe te verlaten, om elders het Evangelie te verkondigen. Doch de Heere Jesus stelde zijn dienaar gerust, en beval hem, onverschrokken met zijne prediking te Korinthe voort te gaan, hem tegelijk eene rijke vrucht daarvan belovende. Het *apponetur tibi* van de Vulgaat was hier onvertaalbaar.

7) De alwetende God-mensch wist, dat er nog vele van de Korinthiërs door de Evangelie-bediening van Paulus geloovig zouden worden, en hierom moest deze met zijne prediking aldaar voortgaan.

8) Deze *Gallio* was de jongere broeder van L. Annæus Seneca, den welbekenden Romeinschen wijsgeer.

9) *Achaje*. Onder de beheersching der Romeinen was geheel Griekenland verdeeld

13 Judæi in Paulum, et adduxerunt eum ad tribunal, * dicentes: Quia
 14 contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.* Incipiente
 autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset
 iniquum aliquid, aut facinus pessimum o viri Judæi, recte vos
 15 sustinerem. * Si vero quæstiones sunt de verbo, et nominibus, et
 lege vestra, vos ipsi videritis: Judex ego horum nolo esse. * Et
 16 minavit eos a tribunali. * Apprehendentes autem omnes Sosthenem
 17 principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: et
 den de Joden eenpariglijk tegen Paulus op, en bragten hem voor den regterstoel¹, * zeggende: Deze overreedt de menschen God te dienen tegen de wet². * Toen nu Paulus zijnen mond ging openen³, zeide Gallio tot de Joden: Ware het om eenig ongelijk, of eenig boos stuk te doen o Joden! dan gave ik u billijkerwijze gehoor. * Maar zijn het geschillen over leering, en namen⁴, en uwe wet, zoo moogt gij zelveu toezien: Ik wil over die dingen geen regter zijn. * En hij dreef hen weg van den regterstoel⁵. * Doch allen⁶ grepen Sosthenes den overste der synagoog, en sloegen hem voor den

in twee wingewesten; Macedonië en Achaje. Tot Macedonië behoorden, behalve het eigenlijk gezegd Macedonië, Illyrië, Epirus en Thessalië; en tot Achaje, geheel Hellas, waartoe ook behoorde het oorspronkelijke Achaje, een landschap dat zich uitstreckte aan de noordkust van den Peloponesus, en de Peloponesus zelf. In deze ruime beteekenis wordt Achaje hier genomen, en voorts nog Hand 19, 21; 15, 26. II Kor 9, 2; 11, 10. I Thess 1, 7, 8. Elders (Hand 18, 27. I Kor 16, 15. II Kor 1, 1) wordt de benaming *Achaje* gebezigd van het landschap Achaje, waarvan Korinthe de hoofdstad was.

1) meenende, naar het schijnt, dat de nieuwe Proconsul van het wingewest Achaje de man was, bij wien zij, met goed gevolg, eene aanklagt tegen Paulus zouden kunnen inbrengen.

2) Met andere woorden: Hij verkondigt eenegodsdienst, die tegen onze (Mosaïsche) wet is. Doch uit het antwoord van Gallio (vs 14, 15) blijkt dat hunne aanklagt veel omstandiger was. — Het was den Joden door de Romeinen geoorloofd, hunne godsdienst uit te oefenen. Zij zullen Paulus dan beschuldigd hebben als eenen, die inbreuk maakte op hun regt, en zij hoopten wel door hunne *eenparige aanklagt* (vs 12) den gehaten man te onderdrukken en te doen straffen.

3) *Toen nu Paulus zijnen mond ging openen*, enz. Toen Paulus zich voor Gallio wilde gaan verantwoorden, voorkwam deze hem met terstond een einde aan de zaak te maken, door de ingebrachte beschuldiging af te wijzen als niet behoorende tot zijne regtbank. Het was hier, zeide hij, niet te doen om eenige misdaad, maar om geschilpunten hunne godsdienst betreffende; en met zulke zaken, voegde hij er bij, konde hij zich niet bemoeijen; zij mogten zelve die geschillen onder elkander uitmaken.

4) *en namen*. Bij voorbeeld, of men aan Jesus van Nazareth de benaming van Messias mogt geven.

5) Misschien hielden zij halsstarrig bij Gallio aan, zoodat deze zich genoodzaakt vond, hen op eene onzachte wijze van zijne regtbank te doen verwijderen.

6) *allen grepen Sosthenes*. In vele Grieksche handschriften leest men hier. *Al de Grieken* (al de Korinthische Heidenen, die bij deze regtspleging juist tegenwoordig waren) *grepen Sosthenes*. Deze Sosthenes zal hier waarschijnlijk zijn opgetreden als het hoofd der aanklaggers van Paulus.

et nihil eorum Gallioni curæ
erat.
18 * Paulus vero cum adhuc
sustinisset dies multos, fratribus
valefaciens, navigavit in Syriam,
(et cum eo Priscilla, et Aquila)
qui sibi totonderat in Cenchrus
caput: habebat enim votum.
19 (Nm 6, 18. Inf 21, 24.) * De-
venitque Ephesum, et illos ibi
reliquit. Ipse vero ingressus
synagogam, disputabat cum Ju-
dæis. * Rogantibus autem eis ut
20 ampliori tempore maneret, non
consensit, * sed valefaciens, et
21 dicens, Iterum revertar ad vos
Deo volente, profectus est ab

regterstoel¹: en Gallio bekom-
merde zich om niets daarvan².

* Paulus nu na nog vele dagen
18 gebleven te zijn³, nam afscheid
van de broeders, en voer af naar
Syrië⁴. (en met hem Priscilla, en
Aquila⁵) die zich te Kenchreën⁶
het hoofd had laten scheren:
want hij had eene belofte⁷ gedaan:
* En hij kwam te Ephese aan⁸,
19 en daar verliet hij hen⁹. En hij
ging in de synagoog, en sprak tot
de Joden. * Als zij nu hem ver-
20 zochten dat hij langeren tijd
zou blijven, stemde hij er niet in
toe, * maar afscheid van hen
21 nemende, en zeggende, Ik zal
wederom tot u terugkeeren¹⁰
zoo God het wil¹¹, vertrok¹² hij

1) onder de oogen van Gallio, en misschien om den Proconsul te behagen.

2) Gallio bekreunde zich geenszins over deze wederregtelijke behandeling van Sosthenes. Misschien heeft Lukas dit aangeteekend, om te doen opmerken, hoe slecht Paulus' beschuldigers van hunne aanklagt afkwamen.

3) te Korinthe.

4) Onder de benaming van Syrië wordt hier en elders (Lk 2, 2. Hand 20, 3; 21, 5) ook het Joodsche land begrepen.

5) en met hem Priscilla en Aquila. In de Vaticaansche uitgave der Vulgaat zijn deze woorden als tusschenzin binnen twee haakjes geplaatst, waardoor men het volgende: *qui sibi totonderat in Cenchrus caput*, schijnt te willen verstaan hebben als gezegd van Paulus. Volgens den Griekschen tekst zouden wij hier vertalen: *Paulus... voer af naar Syrië, en met hem Priscilla en Aquila, nadat hij zich te Kenchreën het hoofd had laten scheren*. Neemt men nu hier een tusschenzin aan, dan wordt dat hoofd-scheren van Paulus gezegd; neemt men dien niet aan, dan betreft het Aquila.

6) te *Kenchreën*. Zoo heette de oostelijke haven van Korinthe; de andere, de westelijke, werd *Lechéon* genoemd.

7) want hij had eene belofte gedaan, naar het schijnt, de belofte van zijn hoofdhaar, uit versterving, gedurende een bepaalden tijd te laten groeijen. Die tijd was nu verstreken.

8) *Ephese*. Op zijne reize naar Syrië (vs 18) landde Paulus allereerst te Ephese, eene havenstad van Klein-Asië, tusschen Smyrna en Miletus gelegen, en zeer beroemd, voornamelijk om haren prachtigen tempel van Diana.

9) *hem*, t. w. Aquila en Priscilla. Paulus nam hier afscheid van zijne reisgenooten Aquila en Priscilla en liet hen te Ephese achter, om zijne reis alleen verder voort te zetten. Eer hij van Ephese vertrok, bezocht hij echter nog de synagoog aldaar, en sprak tot de Joden, waarschijnlijk zóó, gelijk hij in den beginne te Korinthe (Hand 18, 4) gedaan had.

10) In vele Grieksche handschriften leest men hier zoo: *zeggende: Ik moet volstrekt het aankomend feest te Jerusaleem vieren: maar ik zal*, enz.

11) Paulus bezocht werkelijk Ephese later nog eens (Hand 19, 1), en verbleef aldaar toen gedurende drie jaren (Hand 20, 31).

12) zijne reis over zee nemende, als aangeduid wordt door het Grieksche woord, op deze plaats bezigt.

- 22 Epheso. * Et descendens Cæsaream, ascendit, et salutavit Ecclesiam, et descendit Antiochiam.
- 23 * Et factus ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, et Phrygiam, confirmans omnes discipulos.
- 24 * Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum,
- 25 potens in Scripturis. * Hic erat edoctus viam Domini: et fervens spiritu loquebatur, et docebat diligentius ea, quæ sunt Jesu, sciens tantum baptisma
- 26 Joannis. * Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla et Aquila, assumpserunt eum, et diligentius exposuerunt ei viam Domini.
- 27 * Cum autem vellet ire Achaiam, van Ephese. * En naar Cesarea afgekomen zijnde, ging hij op¹, en de Gemeente² gegroet hebbende, kwam hij af naar Antiochië³.
- * En nadat hij eenigen tijd aldaar vertoefd had ging hij weg, en doorreisde achtereenvolgens het land van Galitië, en Phrygië, al de leerlingen versterkende⁴.
- * En een zekere Jood, met name Apollo⁵, een Alexandrijner van geboorte, een welsprekend man, kwam te Ephese, sterk in de Schriftuur⁶. * Deze was in den weg des Heeren onderwezen⁷: en vurig zijnde van geest sprak, en leerde hij nauwkeurig⁸ aangaande Jesus, alleen den doop van Joannes kennende. * Deze dan begon in de synagoog met vrijmoedigheid te spreken. En toen Priscilla en Aquila hem gehoord hadden, namen zij hem tot zich, en legden hem den weg des Heeren nauwkeurig uit. * Toen hij nu naar Achajë wilde

1) *ging hij op*. Waarheen? Naar Jerusalem? Zóó moet hier, ongetwijfeld, verklaard worden, als de lezing, waarvan wij in noot 10 op bladz. 144 gesproken hebben, echt is.

2) *de Gemeente*, de Christenen van Jerusalem, in geval Paulus werkelijk derwaarts is opgegaan; zoo niet, dan moet hier noodzakelijk gedacht worden aan de Christengemeente van Cesarea.

3) *kwam hij af* (van Jerusalem, of van Cesarea) naar Antiochië in Syrië. Vgl. noot 5 op bladz. 101. Hiermede was Paulus' tweede Apostolische reize ten einde. Eenigen tijd daarna, als gezegd wordt in het volgende vers, aanvaardde hij van uit diezelfde stad (Hand 13, 1—5; 15, 36—41) zijne derde Apostolische reize.

4) de kerken bezoekende, vroeger in die verschillende landstreken door hem gesticht (Hand 16, 6), en de geloovigen in hunne belijdenis van het Christendom versterkende.

5) *Apollo*, in 't Grieksch: *Apollon*, verkort uit *Apollonios*.

6) ervaren in de kennis de heilige Schriften. Alexandrië was destijds de zetel der geleerdheid in het Oosten.

7) *Deze* (Apollo) *was in den weg des Heeren*, in de christelijke godsdienst, *onderwezen*, zóó nogtans, dat zijne kennis daarvan tot hertoe nog zeer onvolmaakt was, als genoeg daaruit blijkt dat hij nog niet wist van een doopsel door Jesus ingesteld, *en alleen maar den doop van Joannes kende* (vs 25). Hij zal een leerling geweest zijn van Joannes den Dooper, uit wiens onderrigt hij Jesus van Nazareth als den beloofden Messias zal hebben leeren kennen.

8) *Nauwkeurig aangaande Jesus*, voor zooverre hij zelf aangaande hem onderrigt was geworden.

exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum
 28 his, qui crediderant. * Vehementer enim Judæos revincebat publice, ostendens per Scripturas, esse Christum Jesum.

gaan, spoorden de broeders hem aan, en schreven aan de leerlingen dat zij hem ontvangen zouden. En daar gekomen zijnde, was hij den geloovigen zeer nuttig. * Want krachtig wederlegde hij de Joden in 'topenbaar, door de schriften bewijzende, dat Jesus de Christus was.

28

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Galatië en Phrygië doorreisde hebbende, komt Paulus te Ephese, en treft daar eenige mannen aan, leerlingen van Joannes den Dooper. Zij worden verder door hem onderrigt, en hij dient hun, na hengedoopt te hebben, het heilig Vormsel toe, vs 1—7. Hij predikt in de Synagoog aldaar drie maanden lang, toch om den hardnekkigen tegenstad van sommigen, verlaat hij de Synagoog, en leert voortaan in de gehoorzaal van zekeren Tyrannus, met veel vrucht, de waarheid der leer van het Evangelie door vele wonderwerken bevestigende, vs 8—12. Joodsche duivel-bezweerders deerlijk gestraft, vs 13—17. Vele Ephesiërs, ook dezulken, die zich met tooverkunsten hadden opgehouden, bekeeren zich, vs 18—22. Een oproer. door Demetrius den zilversmid in de stad tegen Paulus verwekt, word door de Overheid gestild, en de zaak loopt af zonder nadeel voor de Christen-gemeente te Ephese, vs 23—40.

1 * Factum est autem, cum Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, et inveniret
 2 quosdam discipulos : * dixitque ad eos : Si Spiritum sanctum accepistis credentes ? At illi dixerunt ad eum : Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus.

* En het geschiedde, terwijl Apollo te Korinthe¹ was, dat Paulus de bovenlanden² doorreisde hebbende te Ephese kwam³, en er sommige leerlingen⁴ aantrof : * en hij zeide tot hen : Hebt gij nadat gij geloovig zijt geworden den heiligen Geest ontvangen⁵ ? Doch zij zeiden tot hem : Wij hebben zelfs niet gehoord, of er een heilige Geest

1

2

1) Zie Hand 18, 27. Korinthe was de hoofdstad van Achaje.

2) de bovenlanden worden hier die gedeelten van Klein-Azië genoemd, die niet nabij de Egeïsche zee, maar hooger en landwaarts in gelegen waren ; en Lukas bedoelt hier Phrygië en Galatië. Vgl. Hand 18, 23.

3) ingevolge zijn voornemen. Zie Hand 18, 21.

4) leerlingen noemt Lukas gewoonlijk dezulken, die in den Heere Jesus geloofd hebben en met zijn doopsel gedoopt zijn. Hier echter bezigt hij die benaming in eene ruimere beteekenis ; want zij, die hier leerlingen heeten, waren alleen gedoopt geworden met den boetdoopt van Joannes.

5) Hebt gij den heiligen Geest ontvangen door de oplegging der handen in het heilig Sakrament des Vormsels ? Paulus, als blijkt uit deze vraag, zag deze menschen aan voor geloovigen, die alreeds den heiligen Doop ontvangen hadden. Hoe dit kwam, laat het niet zeer omstandig verhaal van Lukas in onzekerheid.

- 3 * Ille vero ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt:
- 4 In Joannis baptismate. * Dixit autem Paulus: Joannes baptizavit baptismo poenitentiae populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum. (Mt 3, 11. Mc 1, 8. Lc 3, 16. Jo 1, 26. Sup 1, 5; 11, 16.) * His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu. * Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et propheta-
7 bant. * Erant autem omnes viri fere duodecim.
- 8 * Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tresmenses, disputans, et suadens
9 de regno Dei. * Cum autem quidam indurarentur, et non crede-
- 1s¹. * En hij zeide: Waarop zijt gij dan gedoopt²? Zij nu zeiden: Op den doop van Joannes³. * En Paulus zeide: Joannes doopte⁴ het volk met een boet-doopsel, zeggende: Dat zij gelooven moesten in dengene, die na hem komen zou, dat is, in Jesus. * En dit gehoord hebbende⁵, lieten zij zich doopen op den naam van den Heere Jesus. * En toen Paulus hun de handen had opgelegd⁶, kwam de heilige Geest op hen⁷, en zij spraken in vreemde talen, en propheteerden. * Zij nu waren al te gader omtrent twaalf mannen.
- * En hij ging in de synagoog⁸, en sprak met vrijmoedigheid drie maanden lang, redenerende, en hen overredende⁹ aangaande de dingen van het rijk Gods. * Maar toen sommigen zich verhardden, en ongeloovig bleven¹⁰,

1) Zij waren leerlingen alleen van Joannes den Dooper, en hun onderrigt ging niet verder dan de prediking van den wegbereider des Heeren.

2) Waarop zijt gij dan gedoopt? Paulus giste nu, dat deze menschen leerlingen van Joannes waren, en hij deed hun deze vraag, om zich daarvan te verzekeren. De zin is: Zij die Jesus' doopsel ontvangen, worden gedoopt op den naam des Vaders en des Zoons en des heiligen Geestes. Dewijl gijlieden van den heiligen Geest niet weet, waarop (om wat te belijden) zijt gij dan gedoopt? Zie onzen Comment. in Acta Apost., ad Cap 8, 16.

3) op den doop van Joannes. Zij wilden zeggen en hadden kunnen antwoorden: Zij zijn gedoopt met den doop van Joannes. Maar om den vorm der voorgestelde vraag, kreeg hun antwoord nu dezen vorm,

4) Joannes doopte, enz. Paulus herinnert hun, dat Joannes met zijnen boot-doop het volk, d. i. diegenen die dit doopsel van hem ontvingen, tegelijk ook vermaande, dat zij moesten gelooven in dengene, die na hem kwam, wiens wegbereider hij was, en die na hem zoude optreden; en, voegde Paulus er bij, deze is die Jesus, dien wij verkondigen.

5) En dit gehoord hebbende, lieten zij zich doopen, enz. Nadat Paulus hun alzoo hunne verplichting voor oogen gehouden en het vereischte onderrigt gegeven had, geloofden zij in den Heere Jesus, en lieten zich doopen op of tot (ter belijdenis van) den naam van Jesus.

6) hun het heilig Sakrament der Vormsels toedienende.

7) kwam de heilige Geest op hen, enz. Zie boven, Hand 10, 44—47.

8) in de synagoog van Ephese, even als vroeger, Hand 13, 19.

9) hen overredende, pogende hen te overreden, en hen overredende, voor zooveel aan hem lag, van de waarheid der Christelijke godsdienst.

10) Toen sommigen, eenige van zijne toehoorders in die synagoog, halsstarrig geloof weigerden aan zijne prediking, en den weg des Heeren, de Christelijke godsdienst,

rent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam. * Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judæi atque Gentiles.

11 * Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: * ita ut etiam super languidos deferrentur a corpore ejus sudaria, et semicinctia, et recedebant ab eis languores, et spiritus nequam egrediebantur. * Tentaverunt autem quidam et de circumventibus Judæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat, * Erant autem quidam Judæi
14 Scævæ principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebant.
15 * Respondens autem spiritus

den weg des Heeren lasterende voor de menigte, week hij van hen, zonderde de leerlingen af, en sprak dagelijks in de school van zekeren tyrannus. * En dit¹ geschiedde twee jaren lang, zoodat allen², die in Azië woonden, het woord des Heeren hoorden, Joden zoowel als Heidenen.

* En buitengewone wonder- teekenen³ deed God door de hand van Paulus: * zoodat zelfs zweet- doeken, en voorschooten, van zijn lijf genomen, op de zieken gedragen werden, en de ziekten weken van hen, en de booze geesten voeren uit. * Sommigen⁴ ook van de omtrekkende Jood- sche duivelbezweerders⁴ beproe- den⁵ over hen, die booze geesten hadden, den naam van den Heere Jesus aan te roepen, zeggende: Ik bezweer u⁶ bij Jesus, dien Paulus predikt! * En het waren¹⁴ zekere zeven zonen van een⁷ Jood Scæva een opperpriester, die dit deden. * Doch de booze¹⁵ geest antwoordde⁷ en zeide tot

belasterden voor, in de tegenwoordigheid van, *de menigte*, alstoen week hij van hen, leerde hij niet langer in hunne synagoog, *zonderde de leerlingen*, scheidde diegenen die in Jesus geloofd hadden van die lasteraars af, en leerde voortaan dagelijks Joden zoowel als Heidenen (vs 10) *in de school*, in de gehoorzaal, *van zekeren tyrannus*. Deze tyrannus was waarschijnlijk een Joodsch leeraar aldaar gevestigd.

1) *dit* openbaar onderrigt in de gehoorzaal van dien tyrannus, dag aan dag gegeven.

2) *allen*, om zóó te zeggen, die in de verschillende gewesten van Klein-Azië woonden en om deze of gene reden van tijd tot tijd naar Ephese kwamen.

3) *buitengewone wonder teekenen*. Ter bekrachtiging van de waarheid der prediking van Paulus deed God door zijne hand gedurig wonder teekenen, en dat wel *buitengewone*, zoodat, bij voorbeeld, als kleedingstukken, na zijn ligchaam geraakt te hebben, op zieken en bezetenen waren gelegd geworden, deze, hetzij van hunne krankheid hetzij van den boozen geest bevrijd werden; waarbij dit het *buitengewone* was, dat deze wonderen geschieden zonder de tegenwoordigheid van den wonderdoener.

4) *Joodsche duivelbezweerders*. Wat soort van menschen deze lieden waren, is niet bekend. Wij spreken daarover in onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad h. l.).

5) *beproefden*. Zij beproefden het wel, maar het gelukte hun niet, en zij kwamen er, integendeel, zeer slecht af in het geval dat hier vervolgens verhaald wordt en plaats had met twee van die zeven.

6) *Ik bezweer u* dat gij uitvaart, *bij Jesus*, enz.

7) De booze geest, van wien die mensch bezeten was, spottede met hunne bezwe-

nequam dixit eis : Jesum novi,
 et Paulum scio : vos autem qui
 16 estis? * Et insiliens in eos homo,
 in quo erat dæmonium pessimum,
 et dominatus amborum,
 invaluit contra eos, ita ut nudus,
 et vulnerati effugerent de domo illa.
 17 * Hoc autem notum factum est
 omnibus Judæis, atque Gentilibus,
 qui habitabant Ephesi: et cecidit
 timor super omnes illos, et magnificabatur
 nomen Domini Jesu.
 18 * Multique credentium veniebant
 confitentes, et annunciabant
 19 antes actus suos. * Multi autem
 ex eis, qui fuerant curiosi sectati,
 contulerunt libros, et combusserunt
 coram omnibus: et computatis
 pretiis illorum, invenerunt pecuniam
 20 denariorum quinquaginta millium.
 * Ita fortiter crescebat
 verbum Dei, et confirmabatur.

hen: Jesus ken ik, en van Paulus
 weet ik: maar gijlieden wie zijt
 16 gij? * En de mensch, in wien de
 booze geest was, sprong hun op
 het lijf¹, en beiden meester geworden
 zijnde, mishandelde hij hen,
 zoodat zij naakt, en gewond
 uit dat huis ontvlugten. * En dit
 17 werd bekend aan alle Joden, en
 Heidenen, die te Ephese woonden:
 en vreeze² kwam er over hen
 allen, en de naam des Heeren
 Jesus werd geroemd³.
 * En velen⁴ dergenen die geloovig
 18 geworden waren kwamen hunne
 daden belijden, en bekend maken.
 * Velen ook uit hen⁵ die met
 19 tooverkunsten hadden omgegaan
 bragten de boeken bijeen, en
 verbrandden ze voor aller oogen:
 en de waarde daarvan berekend
 hebbende⁶, bevonden zij eene som
 20 gelds van vijftig duizend drachmen.
 * Aldus nam het woord des Heeren
 met kracht toe, en werd magtig⁷.

ring en antwoordde daarop, zich bedienende van het spraakorgaan des bezetenen : *Jesum ken ik, en van Paulus weet ik*, hun moet ik gehoorzamen, *maar gijlieden, wie zijt gij?* wat zijt gij voor menschen? u ken ik niet, u veracht ik, gij vermoegt niets tegen mij?

¹) *de mensch*, van wien die booze geest zich bediende als van een werktuig, *sprong hun op het lijf*, op het lijf der twee, die van die zeven in dit geval hunne bezwering beproefden; en *beiden*, daar zij zich verweerden, *meester geworden* zijnde, mishandelde hij hen zoodanig, dat zij, enz.

²) *vreeze*, eerbiedige schrik.

³) Dat Paulus onder aanroeping van Jesus' naam de bezetenen verlost, was hun bekend; en ook in hetgeen aan die twee was overgekomen om het misbruiken van Jesus' naam, openbaarde zich zijne magt; en dit verwekte eerbied voor Jesus bij Joden en Heidenen te Ephese.

⁴) *En velen*, enz. Het gebeurde met die twee had een diepen indruk gemaakt; en *vele* van de Ephesische Joden en Heidenen (vs 17), *die* daardoor *geloovig waren geworden*, dat is hier, die daardoor zich bewogen voelden en willens waren om de Christelijke godsdienst aan te nemen, *kwamen*, nu de een, dan de ander, tot de vergadering der Christenen, en beschuldigden zich in 't bijzonder van hunne booze daden, hier mede een bewijs gevende, dat zij daar berouw over hadden en zich wilden bekeeren.

⁵) onder die *velen* van vs 18, waren er ook niet weinigen, die tooverij en zwarte kunst gedreven hadden, en deze bragten ook *de boeken*, de tooverboeken, waaruit zij die kunsten geleerd hadden, *bijeen*, enz.

⁶) Die bekeerde zwarte kunstenaars, die het best hunne tooverboeken konden schatten, *de waarde daarvan berekend hebbende*, bevonden dat die waarde was vijftig duizend drachmen aan geld, dat is, in onze munt, ongeveer twintig duizend guldens, of over de veertig duizend franken.

⁷) *Aldus nam het woord des Heeren*, enz. Zie noot 3 op blad, 97.

21 * His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia et Achaia ire Jerosolymam, dicens: quoniam postquam fuero ibi, oportet me et Romam videre.

22 * Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum, et Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia.

23 * Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini. * Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: * quos convocans, et eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio:

26 * et videtis, et auditis quia non solum Ephesi, sed pene totius

* Toen nu deze dingen¹ volbragt waren, nam Paulus in den geest voor, Macedonië en Achaje doortrekkende² naar Jerusalem te gaan³, zeggende: na aldaar geweest te zijn, moet ik ook Rome zien⁴. * En twee van die hem dienden⁵, Timotheüs, en Erastus⁶, naar Macedonië gezonden hebbende, bleef hij zelf nog eenigen tijd in Azië.

* Te dien tijde⁷ nu ontstond er eene niet geringe opschudding ter oorzaak van den weg des Heeren⁸. * Zeker iemand namelijk, Demetrius geheeten, een zilversmid, die zilveren Diana-tempeltjes⁹ maakte, bragt den kunstenaars¹⁰ geen klein gewin aan: * deze riep hij te zamen, alsmede de werklieden in zulke dingen, en zeide: Mannen! gij weet dat wij uit dit handwerk onze welvaart hebben¹¹: * en gij ziet, en hoort dat die Paulus veel volks niet alleen van Ephese,

1) *deze dingen*, Paulus' verblijf te Ephese betreffende en door Lukas hier (vs 1-29) verhaald.

2) zonder twijfel om de jonge Christen-gemeenten aldaar te bezoeken, en ook, wat uit Rom 15, 26 kan opgemaakt worden, om er liefdegiften in te zamelen voor de arme Christenen van Jerusalem.

3) om de ingezamelde aalmoezen derwaarts over te brengen. Zie hand 24, 17. Rom 15, 25.

4) De Apostel verlangde grootelijks de Romeinsche Christenen te bezoeken, en ook in de hoofdstad der wereld het Evangelie te verkondigen. Vgl. Rom 1, 9-16.

5) *die hem dienden*, in de bediening van het Evangelie.

6) *Timotheüs*, Paulus' reisgenoot (Hand 16, 1-3), en *Erastus*, waarschijnlijk dezelfde, van wien II Tim 4, 20 gesproken wordt. Deze twee zond Paulus vooruit naar Macedonië, blijvende hij zelf nog eenigen tijd in Klein-Azië; en hij deed dit, als te denken is, om deze en gene jonge Gemeente aldaar nog te bezoeken.

7) *Te dien tijde*, terwijl Paulus zich nog (vs 22) in de provincie Azië en te Ephese ophield.

8) *ter oorzaak van den weg des Heeren*, ter oorzaak van de prediking en de verbreiding der Christelijke godsdienst.

9) *zilveren Diana-tempeltjes*, afbeeldseltjes van den alom beroemden tempel der Ephesische Diana, met een beeldje der godin daarin.

10) *den kunstenaars*, hun, die voor Demetrius, den werkmeester, die tempeltjes vervaardigden. Deze riep Demetrius te zamen, en behalve hen, ook nog *de werklieden* van minderen rang in Demetrius' tempeltjes-fabriek.

11) dat het ons een goed bestaan oplevert.

Asiæ, Paulus hic suadens avertit
 multam turbam, dicens: Quoniam
 non sunt dii, qui manibus fiunt.
 27 * Non solum autem hæc pericli-
 tabitur nobis pars in redargutio-
 nem venire, sed et magnæ Dianæ
 templum in nihilum reputabitur,
 sed et destrui incipiet majestas
 ejus, quam tota Asia, et orbis
 28 colit. * His auditis, repleti sunt
 ira, et exclamaverunt dicentes :
 29 Magna Diana Ephesiorum. * Et
 impleta est civitas confusione,
 et impetum fecerunt uno animo
 in theatrum, rapto Gaio, et Ari-
 starcho Macedonibus, comitibus
 30 Pauli. * Paulo autem volente
 intrare in populum, non permi-
 31 serunt discipuli. * Quidam autem
 et de Asiæ principibus, qui erant

maar ook bijna van geheel Azië¹
 overreed en omgekeerd heeft²,
 zeggende : Dat het geene goden
 zijn, die met handen gemaakt
 worden³. * En er is gevaar niet
 27 alleen voor ons dat dit vak⁴ in
 verachting kome, maar ook de
 tempel der groote Diana⁵ zal
 voor niets geacht worden, en
 ook zal allengskens de majesteit
 te gronde gaan van haar⁶, welke
 geheel Azië⁷, en de wereld ver-
 eeren. * Toen zij dit hoorden, 28
 werden zij van toorn vervuld, en
 riepen zeggende : Groot is de
 Diana der Ephesiërs⁸. * En de 29
 stad raakte vol van oproer, en
 zij⁹ stormden eenparig naar de
 schouwplaats, medeslepene Ga-
 jus, en Aristarchus, Macedoniërs,
 reisgenooten van Paulus¹⁰. —
 * Toen nu Paulus onder het volk 30
 wilde gaan¹¹, lieten de leerlingen
 het hem niet toe. * En ook eenige 31
 hem toegenegen uit de Asiar-
 chen¹², zonden tot hem en lie-

1) van geheel Klein-Azië.

2) omgekeerd heeft, akeurig heeft gemaakt van de dienst der goden.

3) dat goden, die met handen gemaakt worden, geene goden zijn.

4) dat is ons vak, dit ons beroep, in verachting kome, en wij alzoo groot gevaar
 loopen van ons bestaan te verliezen.

5) der groote Diana. De Diana van Ephese.

6) de dienst van Diana zal langzamerhand verwaarloosd worden, en men zal
 ophouden de godin te vereeren.

7) geheel Klein-Azië, en, om zoo te zeggen, de gansche wereld.

8) Zóó riepen zij, om de eer der godin, die hun zoo goed een bestaen opleverde,
 tegen de prediking van Paulus te handhaven en te verdedigen; en zoo roepende en
 de stad aflopende, bragten zij de gansche bevolking in beweging.

9) en zij, de stichters van dit oproer en zoovelen uit de opgewonden burgers hen
 naliepen, stormden eenparig naar de schouwplaats. De theaters of schouwburgen waren,
 bij Grieken of Romeinen, zeer ruime en niet overdekte plaatsen; en zij dienden ook
 om volksvergaderingen te houden voor publieke aangelegenheden.

10) Zie Hand 20, 4. Waarschijnlijk voerde men Gajus en Aristarchus met geweld
 uit hun verblijf weg, en sleepte hen zoo mede naar de schouwplaats.

11) toen nu Paulus, die toen juist niet bij zijne reisgenooten was, van dit oproer
 kennis kreeg, en naar den schouwburg onder het volk wilde gaan, om die oproerige
 menigte toe te spreken en te bedaren, lieten de leerlingen, eenige van de Christenen
 van Ephese, die op dat oogenblik bij hem waren, het hem niet toe, beducht zijnde, als
 te denken is, voor zijn leven.

12) de Asiarchen. Zoo heetten de tien mannen, die in dit gedeelte van Klein-Azië
 (Asia proconsularis) het opzigt hadden over de eeredienst en de volksspelen, welke
 ter eere der goden en des keizers gehouden werden.

amici ejus, miserunt ad eum
 rogantes nesedaretin theatrum:
 32 * alii autem aliud clamabant.
 Erat enim Ecclesia confusa : et
 plures nesciebant qua ex causa
 33 convenissent. * De turba autem
 detraxerunt Alexandrum, prop-
 pellentibus eum Judæis. Alexan-
 der autem manu silentio postu-
 lato, volebat reddere rationem
 34 populo. * Quem ut cognoverunt
 Judæum esse, vox facta una est
 omnium, quasi per horas duas
 clamantium: Magna Diana Ephe-
 35 siorum. * Et cum sedasset scriba
 turbas, dixit: Viri Ephesii, quis
 enim est hominum, qui nesciat
 Ephesiorum civitatē cultricem
 esse magnæ Dianæ, Jovisque
 36 prolis? * Cum ergo his contradici
 non possit, oportet vos sedatos
 ten hem verzoeken dat hij zich
 niet naar de schouwplaats zou-
 de begeven¹: — * Zij riepen 32
 dan de eene dit de andere dat.
 Want de Vergadering was in
 verwarring²: en de meesten
 wisten niet om wat oorzaak zij
 waren zamengekomen. * En zij 33
 trokken Alexander uit deschare³,
 terwijl de Joden hem voort-
 stieten. En Alexander wenkte
 met de hand om stilte, en wilde
 rekenschap geven aan het volk.
 * Doch toen zij verstonden dat 34
 hij een Jood was, ging er ééne
 stem op van allen, roepende
 omtrent twee uren lang: Groot
 is de Diana der Ephesiërs!
 * Toen nu de stadschrijver⁴ de 35
 schare gestild had, zeide hij:
 Mannen van Ephese! welk
 mensch is er dan toch, die niet
 weet dat de stad der Ephesiërs
 vereester is van de groote Diana⁵,
 en Jupiters kroost⁶? * Dewijl dit 36
 dan ontegensprekelijk is, zoo
 behoort gij u rustig te houden⁷,
 en niets onbedachts te doen.

1) Men neme vers 30 en 31 voor eene soort van tusschenzin; want het verhaal van het oproer, in vs. 29 afgebroken, wordt wederom opgenomen in vs. 32.

2) Er heerschte groote verwarring in die Vergadering.

3) Zij trokken Alexander uit de schare, enz. Misschien wilden zij, onheil vreezende voor hunne natie, dat deze Alexander, een Jood, uit naam der Joden aan de Ephesiërs zou verklaren, dat zij niets met Paulus en zijne leer gemeen hadden.

4) de stads-schrijver, een hoog beambte onder de magistraats-personen der stad.

5) De man wil zeggen: Wat nood, Ephesiërs, zoo luidruchtig te betuigen, dat gij onze groote Diana vereert? Wie weet dan niet, dat gij vast aan hare dienst gehecht zijt?

6) en Jupiters kroost. Diana was, naar de fabelleer, de dochter van Jupiter en Latona. In plaats van: en Jupiters kroost, heeft de Grieksche tekst hier een zamengesteld naamwoord, dat men kan overzetten: *en, van het uit den hemel gevallen beeld*. Diana's beeld, dat in den Ephesischen tempel stond, was, naar het bijgeloof der Ephesiërs, niet met handen gemaakt, maar uit den hemel gevallen, gelijk het beeld van Pallas, bij de Trajanen, en het schild van Mars bij de Romeinen.

7) De zin van vs. 36 en 37 is: Er bestaat dan geene reden voor deze uwe onrustige beweging; en derhalve moet gij bedaard zijn, en u wachten van onbezonnen te handelen, gelijk gij reeds begonnen zijt te doen. *Want gij hebt deze mannen, Gajus en Aristarchus, hier gebracht*, als hadden zij de majesteit van Diana beleedigd, terwijl zij noch door tempelroof haar heiligdom geschonden, noch iets lasterlijks tegen uwe godin gesproken hebben.

37 esse, et nihil temere agere. * Ad- * Want gij hebt deze mannen 37
 duxistis enim homines istos, hier gebragt, die noch heilig-
 neque sacrilegos, neque blasphe- schenders zijn, noch lasteraars
 38 mantes deam vestram. * Quòd van uwe goden. * Mogt nu Deme- 38
 si Demetrius, et qui cum eo sunt trius¹, en de kunstenaars die met
 artifices, habent adversus ali- hem zijn, eenige klagt tegen
 quem causam, conventus foren- iemand hebben, er worden regt-
 39 accusent invicem. * Siquid autem dagen² gehouden, en er zijn
 alterius rei quæritis: in legitima stadhouders³, laat hen elkander
 40 Ecclesia poterit absolvi. * Nam aanklagen⁴. * En indien er iets 39
 et periclitamur argui seditionis anders⁵ van uw verlangen is: het
 hodiernæ: cum nullus obnoxius zal in eene wettige Vergadering⁶
 sit (de quo possimus reddere kunnen beslist worden. * Want 40
 rationem) concursus istius. Et toch wy loopen gevaar om dit
 cum hæc dixisset, dimisit Eccle- huidige oproer⁷ aangeklaagd te
 siam. worden: dewijl er voor dezen op-
 loopgeene oorzaak bestaat, waar-
 van wij rekenschap kunnen ge-
 ven. En dit gezegd hebbende, deed
 hij de Vergadering scheiden.

1) *Mogt nu Demetrius*, enz. Na afkeuring hunner onrustige beweging, herinnert de stadschrijver hun, dat er een wettige weg bestaat om klagten over iemand bij den regter in te brengen.

2) *regidagen*, bepaalde dagen, waarop iedereen zijne klagten over iemand bij den regter kan inbrengen.

3) *er zijn stadhouders*, er is altijd eene stadhouder, die regt spreekt, en bij wien men regt bekomen kan. Het meervoud is hier kategorisch gebezigd.

4) *laat hen*. Demetrius met de zijnen en hem, tegen wien zij eenige klagt mogten hebben, *elkander aanklagen*. De spreker onderstelt, dat de beschuldigde eene tegenbeschuldiging heeft.

5) *indien er iets anders*, enz. Dit is gerigt tot de zaamgeschoolde menigte. *Iets anders*, iets dat de belangen betreft niet van bijzondere personen, maar van de gansche bevolking van Ephese.

6) *eene wettige volks-vergadering*, beroepen en voorgezeten door den Magistraat.

7) *om dit huidige oproer aangeklaagd te worden*. Naar den Griekschen tekst luidt het hier: *om den dag van heden over oproer aangeklaagd te worden*. De zin en het zinverband is: Laat af, bid ik u, van deze onrustige beweging: want gaat het zoo voort, wij loopen gevaar, dat wij om den dag van heden bij den Keizer van oproerigheid zullen verklaagd worden, dewijl er geene oorzaak bestaat, waardoor wij rekenschap zullen kunnen geven van dezen oploop, en ons gedrag regtvaardigen. Een vijandelijke aanval, een brand of iets dergelijks ware eene oorzaak geweest, waardoor men den oploop zou hebben kunnen wettigen.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK

INHOUD. Paulus verlaat Ephese, gaat naar Macedonië, doorreist die landstreek, en komt van daar naar Griekenland, waar hij drie maanden doorbrengt; en ter oorzaak van eenen aanslag der Joden zich niet veilig naar Syrië kunnende inschepen om van daar naar Jerusalem te gaan, keert hij naar Macedonië terug, en komt met Lukas, van Philippi naar Troas, waar hij zeven dagen vertoeft vs 1—6. Te Troas, op den dag des Heeren, viert hij de heilige geheimen, herroept bij die gelegenheid een dood gevallen jongeling, Eutychus genaamd, in het leven, en vertrekt van daar, vs 7—12. Hij komt met zijne reisgenooten te Milete, en ontbiedt derwaart de priesteren van Ephese, vs 13—17. Paulus hartelijke afscheidsrede tot hen, en zijn vertrek van Milete, vs 18—33.

- 1 * Postquam autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, et exhortatus eos, valedixit, et profectus est ut iret in 2 Macedoniam. * Cum autem perambulasset partes illas, et exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam: * ubi cum fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ a Judæis navigaturo in Syriam: habuitque consilium ut reverteretur per 4 Macedoniam. * Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Bereœensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, et Secundus, et 1 * Nadat nu deze beweging had opgehouden, riep Paulus de leerlingen¹ tot zich, enhen vermaand hebbende², nam hij afscheid van hen, en vertrok³ om naar Macedonië te gaan. * En toen hij die streken⁴ doorreisde, en met veel toespraak hen⁵ vermaand had, kwam hij in Griekenland⁶: * en nadat hij drie maanden aldaar had doorgebracht, werden hem, toen hij naar Syrië zou varen⁷, van de Joden hinderlagen gelegd⁸: en hij besloot door Macedonië terug te keeren⁹. * En hem vergezelden¹⁰ een Bereër, Sopater, Phyrus' zoon, en van de Thessalonikers Aristarchus¹¹, en Se-

1) de leerlingen, de Christenen van Ephese, met hunne geestelijke Oversten.

2) tot standvastigheid en volharding.

3) vertrok uit Ephese, om, ingevolge zijn voornemen (Hand 19, 21), naar Macedonië te gaan.

4) die streken, de landstreek van Macedonië.

5) hen, de Christenen aldaar woonachtig.

6) naar Griekenland, t. w. naar Achaje (Hand 19, 21), waarvan Korinthe de hoofdstad was.

7) toen hij naar Syrië zou varen, om zoo doende den kortsten weg naar Jerusalem te nemen. Vgl. Hand 19, 21.

8) hinderlagen gelegd. Waarin die eigenlijk bestonden, blijkt niet. Misschien zochten zij hem op zee, aan boord van het schip, waarmede hij naar Syrië varen zou, om het leven te brengen.

9) en derhalve een langduriger en moeilijker weg te nemen voor zijne reis naar Jerusalem.

10) En hem vergezelden. In bijna al de Grieksche handschriften leest men hier: tot aan Aste (Asia proconsularis).

11) Aristarchus. Hand 19, 29 en 27, 2.

Gaius Derbeus, et Timotheus :
 5 Asiani vero Tychicus, et Trophi-
 mus. * Hi cum præcessissent,
 6 sustinuerunt nos Troade : * nos
 vero navigavimus post dies Azy-
 morum a Philippis, et venimus
 ad eos Troadem in diebus quin-
 que, ubi demorati sumus diebus
 septem.
 7 * Una autem Sabbati cum
 convenissemus ad frangendum
 panem, Paulus disputabat cum
 eis profecturus in crastinum,
 8 protraxitque sermonem usque in
 mediam noctem. * Erant autem
 lampades copiosæ in cœnaculo,
 9 ubi eramus congregati. * Sedens
 autem quidam adolescens no-
 mine Eutyclus super fenestram,
 cum mergeretur somno gravi,
 disputante diu Paulo, ductus
 somno cecidit de tertio cœnaculo
 deorsum, et sublatus est mor-
 10 tuus. Ad quem cum descendisset
 Paulus, incubuit super eum : et
 complexus dixit: Nolite turbari,
 anima enim ipsius in ipso est.

cundus, en Gajus van Derbe¹,
 en Timotheüs², en van de Azia-
 ten³ Tychicus, en Trophimus⁴.
 * Deze vooruit gegaan zijnde.
 5 wachtten ons⁵ te Troas. * Wij⁶
 6 nu voeren na de dagen der onge-
 deesemde brooden⁷ van Phi-
 lippi af, en kwamen in vijf dagen
 bij hen te Troas, alwaar wij
 zeven dagen vertoefden.
 * Op den eersten dag der week⁸
 7 nu als wij⁹ bijeen gekomen
 waren om brood te breken¹⁰, hield
 Paulus, zullende den volgende
 dag vertrekken, eene aanspraak
 tot hen. en rekte zijne rede tot
 middernacht. * En er waren vele
 8 lâmpen¹¹ in de opperzaal, waar
 wij vergaderd waren. * Een zeker
 9 jongeling nu met name Euty-
 chus zat in het venster¹², en
 daar Paulus langen tijd sprak, in
 een diepen slaap gedompeld
 zijnde, viel hij, door den slaap
 nederstortende, van de derde
 verdieping naar beneden, en
 werd dood opgenomen. * Paulus
 10 nu tot hem afgekomen zijnde,
 legde zich op hem : en hem om-
 vattende zeide hij¹³: Weest niet
 ontroerd¹⁴, want zijne ziel is in

1) *Gajus van Derbe*, verschillend van Gajus den Macedoniër (Hand 19, 29); want Derbe behoorde tot Lycaonië.

2) *Timotheüs*, van wien Hand 16, 1—3 en 19, 22 gesproken wordt.

3) *van de Aziaten*, van de Christenen uit Klein-Azië.

4) *Tychicus* (Eph 6, 21. Kol 4, 7) en *Trophimus* (Hand 21, 29. II Tim 4, 20).

5) *ons*, t. w. Paulus en Lukas. Lukas, te Philippi, naar het schijnt, achtergebleven (Hand 16, 40), sloot zich thans wederom als reisgenoot bij Paulus aan.

6) *Wij*, Paulus en Lukas.

7) *na de dagen der ongedeesemde brooden*, dat is, na afloop van het Paaschfeest.

8) d. i. op den Zondag, den dag des Heeren.

9) *Wij*, Paulus en Lukas en de andere reisgenooten (vs. 4), benevens de geloovigen van Troas.

10) *om brood te breken*, d. i. om de gedachtenis te vieren van Jesus' lijden en dood in het opdragen van het onbloedige offer des Nieuwen Verbonds. Zie noot 9 op bladz. 25, en onzen *Commentarius in Act. Ap.* ad h. l.

11) *vele lampen*, om de plegtigheid der godsdienstige bijeenkomst.

12) *in het venster*, dat buiten aan de straat uitkwam en openstond.

13) tot die hem omringden.

14) *Weest niet ontroerd*, ontstelt u niet.

11 * Ascendens autem, frangensque panem, et gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est. * Adduxerunt autem puerum viventem, et consolati sunt non minimè.

13 * Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. * Cum autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen. * Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, et alia applicuimus Samum, et sequenti die venimus Miletum. * proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, nequa mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis.

17 * A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit Majores natu Eccle-

hem! * En hij ging naar boven², brak het brood, en nuttigde, sprak nog lang³ tot aan den dageraad tot hen, en zoo vertrok hij. * Zij nu hadden den jongeling levend ingebracht, en waren niet weinig vertroost.

* Wij nu⁴ klommen in het schip, en voeren af naar Assus⁵, van waar wij Paulus zouden innemen: want zoo had hij het beschikt, willende hij zelf over land gaan. * En toen hij te Assus bij ons gekomen was, namen wij hem in, en kwamen te Mytilene⁶. * En van daar afvarende, kwamen wij den volgenden dag tegenover Chios⁷, en des anderen daags legden wij aan te Samos⁸, en den dag daarop kwamen wij te Milete⁹. * want Paulus had besloten Ephese voorbij te varen¹⁰, opdat hij geen oponthoud zou hebben in Azië¹¹. Want hij spoedde zich, om, ware het hem mogelijk, op den Pinksterdag te Jerusalem te zijn¹².

* Van Milete nu zond hij naar Ephese¹³, en ontbood de Ouder-

1) zijne ziel is in hem: hij leeft, hij is wederom levend geworden.

2) naar boven, naar de opperzaal (vs. 8), waar de godsdienstige bijeenkomst gehouden werd.

3) na het vieren van het heilig Misoffer.

4) Wij nu, t. w. Lukas en de overige reisgenooten, uitgenomen Paulus, die verzoeken had over land van Troas naar Assus te gaan, misschien om onder weg nog eenige christenen te bezoeken.

5) Assus, eene zeestad in Mysië, ten zuidoosten van Troas.

6) Mytilene, de hoofdstad van het eiland Lesbos, aan de oostelijke kust gelegen.

7) tegenover Chios, op de hoogte van Chios, een eiland in de Egeïsche zee.

8) Samos, een ander eiland in de Egeïsche zee.

9) Milete, eene zeestad, de oude hoofdstad van Jonië in Klein-Azië.

10) Langs de kusten van Klein-Azië varende, ontmoetten zij Ephese vóór Milete.

11) Paulus was drie jaren lang te Ephese als Apostel werkzaam geweest. Hij vreesde dat hij, die stad bezoekende, zich te lang aldaar zou hebben moeten ophouden.

12) Waarschijnlijk om zijnen volksgenooten, die bij gelegenheid van het Joodsche Pinksterfeest in groot getal naar Jerusalem kwamen, het Evangelie te kunnen verkondigen.

13) naar Ephese, de hoofdstad van Jonië. Milete lag op ongeveer vijftien uren afstand ten zuiden van Ephese.

18 siæ.* Qui cum venissent ad eum, lingen der Kerk¹. * En toen zij 18
 et simul essent, dixit eis : Vos tot hem gekomen, en bijeen
 scitis a prima die, qua ingressus waren, zeide hij tot hen : Gij,
 sum in Asiam, qualiter vobiscum gij weet, hoe ik mij, van den
 19 per omne tempus fuerim, * ser- eersten dag af dat ik in Azië²
 viens Domino cum omni humili- gekomen ben, al den tijd
 tate, et lacrymis, et tentationibus, onder u gedragen heb³, * den 19
 quæ mihi acciderunt ex insidiis Heere dienende met alle oot-
 20 Judæorum : * quomodo nihil moedigheid⁴, en onder tranen⁵,
 subtraxerim utilium, quominus en beproevingen⁶, die mij over-
 annunciarerem vobis, et docerem kwamen door delagen der Joden:
 21 vos publice, et per domos, * te- * hoe ik niets⁷ van hetgeen nut- 20
 stificans Judæis, atque Gentilibus tig was heb achtergehouden,
 in Deum pœnitentiam, et fidem in nalatende het u te verkondigen,
 Dominum nostrum Jesum Chri- en u te onderwijzen in 't open-
 22 stum. * Et nunc ecce alligatus baar, en in de huizen, * bij Joden, 21
 ego spiritu, vado in Jerusalem : en Heidenen aandringende op
 quæ in ea ventura sint mihi, bekeering tot God, en op het
 23 ignorans : * nisi quòd Spiritus geloof in onzen Heere Jesus
 sanctus per omnes civitates mihi Christus. * En thans zie in den 22
 protestatur, dicens : quoniam geest gebonden⁸, ga ik naar
 vincula, et tribulationes Jeroso- Jerusalem : onbewust van het-
 24 lymis me manent. * Sed nihil geen mij daar zal overkomen :
 * behalve dat de heilige Geest 23
 mij van stad tot stad betuigt, zeggende : dat mij banden, en ver-
 drukkingen te Jerusalem wacht-
 24 ten⁹. * Maar ik ben om niets

1) de priesters der Kerk van Ephese.

2) in *Asië*, in Klein-Asië.

3) *hoe ik mij onder u gedragen heb*. De Apostel geeft vervolgens (vs 19, volg.) zelf eene korte beschrijving van dit *hoe* van zijn gedrag, om hen daardoor op te wekken tot navolging van zijne ootmoedigheid, zijnen onvermoeiden ijver voor de uitbreiding van het Evangelie, zijne standvastigheid onder harde beproevingen, zijne teedere zorg voor het heil van allen, en zijne onbaatzuchtigheid.

4) *met alle ootmoedigheid*, met allen mogelijken ootmoed, zonder eenige zelfverheffing.

5) *onder tranen*, die mijne bekommelingen in de bediening van mijn Apostolaat mij afpersten.

6) *beproevingen*. Dat gedurig belagen van zijn leven door de Joden was voor Paulus eene *beproeving* van zijn geloof en zijne standvastigheid.

7) *hoe ik niets*. De zin is: hoe ik mij zelven niet sparende, noch uit schrik voor den arbeid, noch uit vrees voor mijn leven, niets van hetgeen u nuttig konde zijn heb achtergehouden, mij ontslaande van de moeite van het u te verkondigen en te leeren, hetzij in het openbaar, hetzij in uwe bijzondere woningen,

8) *in den geest gebonden*, in mijnen geest daartoe als gebonden en verbonden, en om zoo te zeggen, onweerstaanbaar gedrongen. Doch velen verklaren hier: door den heiligen Geest daartoe gedrongen, door aandrift van den heiligen Geest.

9) Wel wist de Apostel in *het algemeen*, dat hij veel te lijden zoude hebben, en dit getuigde hem de heilige Geest *van stad tot stad*, in de verschillende steden, welke hij op deze zijne reize doortrok, door den mond van christenen, aldaar woonachtig en die het Charisma der prophetie ontvangen hadden (zie noot 3 op bladz. 18); maar in *het bijzondere* was hij onbewust van hetgeen hem in Jerusalem zoude overkomen.

horum vereor: nec facio animam
 meam pretiosorem quàm me,
 dummodo consummem cursum
 meum, et ministerium verbi,
 quod accepi a Domino Jesu,
 25 testificari Evangelium gratiæ
 Dei. Et nunc ecce ego scio quia
 26 amplius non videbitis faciem
 meam vos omnes, per quos trans-
 27 ivi prædicans regnum Dei. * Qua-
 propter contestor vos hodierna
 die, quia mundus sum a sanguine
 27 omnium. * Non enim subterfugi,
 quominus annunciarẽ omne
 28 consilium Dei vobis. * Attendite
vobis, et universo gregi, in quo
vos Spiritus sanctus posuit epi-

daarvan beducht : en houd mijn
 leven niet voor dierbaarder dan
 mij zelven¹, mits ik maar mijnen
 loop volbrengẽ, en de bediening
 des woords, welke ik van den
 Heere Jesus ontvangen heb, om
 het Evangelie der genade Gods
 te betuigen. * En nu zie, ik, ik
 weet dat gij allen, bij wie ik
 doortrok² het rijk Gods predi-
 kende, mijn aangezigt niet meer
 zien zult³. * Daarom betuig ik u
 op dezen huidigen dag, dat ik
 rein ben van aller bloed⁴. * Want
 27 ib heb zonder terughouding u
 den ganschen raad Gods⁵ ver-
 kondigd. * Geeft acht op u zel-
 28 ven, en op de gansche kudde, in
 welke de heilige Geest u tot
 bisschoppen⁶ gesteld heeft tot

1) en houdt mijn leven niet voor dierbaarder dan mij zelven, mits ik maar mijnen loop volbrengẽ, enz. Zoo leest men hier in de Vulgaat, en Estius (in loc. difficil. ad h. l.) geeft er dezen zin aan: *Ik acht mijn lichamelijk leven niet dierbaarder dan het leven mijner ziel*, enz. Maar volgens den Griekschen tekst luidt het hier aldus: *en ik stel voor mij zelven geen prijs op mijn leven en geeft het gaarne, om mijnen loop te volbrengen, dat is, de bediening, welke ik van den Heere Jesus ontvangen heb, om namelijk het Evangelie der genade Gods, de blijde boodschap waardoor den geloovigen de genade Gods wordt aangeboden, alom te betuigen en te verkondigen.*

2) gij allen, bij wien ik doortrok het rijk Gods predikende, enz. Deze woorden zijn gerigt niet enkelijk tot hen die aldaar bij den Apostel tegenwoordig waren, maar tot al de Klein-Aziatische Christenen, die op zijne Evangelische reizen de zorg zijner Apostolische bediening genoten hadden.

3) ik weet, dat gij... mijn aangezigt niet meer zien zult. Als Paulus hier zegt: *ik weet*, dan wil hij daarmede alleenlijk te kennen geven, dat hij op dat oogenblik alle reden meende te hebben, om hen te kunnen verzekeren, dat zij hem niet meer zouden wederzien. Want in zijne eerste gevangenis te Rome schreef de Apostel aan Philemon, die van Kolosse in Klein-Asië was, die hij *wel hoopte* nog naar Kolosse te komen. Zie den brief aan Philemon, vs 22.

4) dat ik rein ben van aller bloed, dat, zoo iemand uwer mogt verloren gaan, dit geenszins mijne schuld is.

5) den ganschen wil Gods met betrekking tot den weg, waar langs men tot de zaligheid moet geraken.

6) tot bisschoppen. Paulus noemt hier *bisschoppen* dezelfde personen, die Lukas (vs 17) *presbyteri* genoemd had (de Vulgaat heeft daar het Grieksche woord *presbyteri* door *Majores natu d. i. Ouderlingen* vertaald). De benamingen van *episcopi* (*bisschoppen*) en *presbyteri* werden toen zonder onderscheid gebezigd om, in de Kerkelijke Hierarchie, de geestelijke beambten van den tweeden rang te beteekenen, terwijl men gewoon was de benaming van *Apostel* te geven aan dezulken, die den eersten rang hadden, en aan welke men daarna, in de tweede eeuw der Kerk, uitsluitende de benaming van *bisschoppen* toeëigende. Wij hebben hierover breedvoerig gesproken in onzen *Commentarius in Act. Ap.* ad h. l. Men zie ook onzen *Commentarius in Ep. S. Pauli ad Romanos*, ad Cap 1, 1, bladz. 3—5.

scopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.

29 * Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes regi. * Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.

30 * Propter quod vigilate memoria retinentes: quoniam per triennium nocte et die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrum. * Et nunc commendo vos Deo, et verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, et dare hereditatem in sanctificatis omnibus. * Argentum, et aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut * ipsi scitis: quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. (I Cor 4, 12. II Thess 3, 8.)

31 * Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos. ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quàm accipere. * Et cum hæc dixisset,

32

33

34

35

36

het bestieren der Kerke Gods, welke hij zich verworven heeft door zijn eigen bloed. * Ik weet¹ dat na mijn vertrek grijpende wolven onder u zullen komen, die de kudde niet sparen. * Ja, uit uw midden² zelfs zullen mannen opstaan die verkeerde dingen leeren, om de leerlingen³ tot hunne volgelingen te maken. * Daarom waakt gedenkende: dat ik drie jaren lang nacht en dag niet opgehouden heb, onder tranen een iegelijk uwer te vermanen. * En nu ik beveel u aan God, en aan het woord zijner genade⁴, aan hem die magtig is u op te bouwen⁵, en u een erfdeel te geven onder al de geheiligden⁶. * Ik heb niemands zilver, en goud, of kleeding begeerd, gelijk * gij zelve wel weet⁷: want voor hetgeen ik behoefde, en zij die bij mij waren, zijn deze handen dienstbaar geweest⁸. * Ik heb u allezins getoond, dat men zóó arbeidende, de zwakken⁹ moet ondersteunen, en het woord indachtig zijn van den Heere Jesus, hoe hij zelf gezegd heeft: Het is zaliger te geven, dan te ontvangen¹⁰. * En toen hij dit

1) *Ik weet*, enz. De Apostel voorzegt hier, door den heiligen Geest onderrigt (vgl. I Tim 4, 1—6), dat er onder hen dwaalleeraars zullen opstaan, welke hij hier vergelijkt bij *grijpende*, wreede en roofzuchtige, *wolven*, die de kudde niet sparen, die zooveel mogelijk de kudde van Jesus zullen trachten te vernielen.

2) *uit uw midden*, uit de Christenen, over welke gij als herders zijt aangesteld.

3) *de leerlingen*, de christenen.

4) *ik beveel u aan God en aan het woord zijner genade*, aan God en aan zijne genade: ik bid Gods genadigen bijstand over u af.

5) *u op te bouwen*, uwen geestelijken voortgang te bevorderen, zoodat zij van dag tot dag aangroeit in geloof, hoop en liefde,

6) en u, in het goede volhardende, deelachtig te maken aan de zaligheid van zijn rijk, u eene plaats gevende onder al zijne heiligen.

7) Eene zijdelingsche vermaning om, naar zijn voorbeeld, met alle onbaatzuchtigheid het Evangelie te verkondigen.

8) Vgl. Hand 18, 3. I Kor 4, 12. I Thess 2, 9.

9) *de zwakken*, dezulken, die zich zouden kunnen ergeren, als de bedienaar van het Evangelie gebruik maakte van zijn regt, en hun het Evangelie iets deed kosten. I Kor 9, 18.

10) Een gezegde van Jesus, dat door overlevering bekend was.

positis genibus suis oravit cum
 37 omnibus illis. * Magnus autem
 fletus factus est omnium: et
 procumbentes super collum
 38 Pauli, osculabantur eum, * do-
 lentes maxime in verbo, quod
 dixerat, quoniam amplius faciem
 ejus non essent visuri. Et dedu-
 cebant eum ad navem.

gezegd had, boog hij zijne
 knieën en bad met hen allen.
 * En er ontstond een groot
 37 geween van allen: Paulus om
 den hals vallende kusten zij
 hem, * bedroefd zijnde aller-
 38 meest om het woord, dat hij
 gezegd had, dat zij zijn aange-
 zigt niet meer zien zouden. En
 zij deden hem uitgeleide naar
 het schip.

EEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus komt van Milete, langs de eilanden Kôs en Rhodus, te Patara aan, en steekt van daar met een Phenicisch koopvaardischip over naar Tyrus, alwaar hij zeven dagen onder de Christenen vertoeft; die te vergeefs hem trachten te bewegen, om toch niet naar Jerusalem te gaan, vs 1—6. Paulus, van Tyrus vertrokken, komt te Ptolemaïs, en den volgenden dag te Cesarea, waar hij zijnen intrek neemt bij Philippus, den Evangelist, vs 7—9. De voorzegging van Agabus, betreffende het lot dat Paulus te Jerusalem wachtte. Zij willen hem bewegen om niet naar Jerusalem te gaan; doch hunne poging is vruchteloos, vs 10—14. Paulus komt te Jerusalem, en verhaalt wat God door zijne dienst onder de Heidenen gedaan had, vs 15—20. Jakobus geeft aan Paulus den raad om door eene openbare godsdienstige verrigting in den tempel te bewijzen, dat men hem valschelijk beschuldigde, verkeerd gezind te zijn tegen Moses en zijne wetten, vs 21—26. Paulus, met die godsdienstige verrigting bezig in het tempelgebouw, wordt aldaar door de Joden gegrepen en mishandeld, doch bij tijds nog door den Overste der Romeinsche bezetting aan hunne woede ontrukkt. en naar den burgt Antonia opgebracht, vs 27—36. Gekomen zijnde op de trappen. waarmede men naar den burgt klom, vraagt hij van den Overste verlof om tot het volk te spreken, hetgeen hem wordt toegestaan, vs 37—40.

1 * Cum autem factum esset ut
 navigarem abstracti ab eis,
 recto cursu venimus Coum, et
 sequenti die Rhodum, et inde
 2 Pataram. * Et cum invenissemus
 navem transfretantem in Phœ-
 nicen, ascendentes navigavimus.
 3 * Cum apparuissemus autem
 Cypro, relinquentes eam ad sini-

* Nadat wij nu van hen¹ ge-
 scheiden, waren afgevaren, lie-
 pen wij regtuit² en kwamen te
 Kôs³, en den volgenden dag te
 Rhodus, en van daar te Patara⁴.
 * En een schip vindende dat
 2 naar Phenicië zou oversteken,
 klommen wij er in en voeren af.
 * En toen wij Cyprus⁵ in het
 3 gezigt kregen, lieten wij het

1) van hen, van de geestelijkheid der Kerk van Ephese.

2) regtuit, voor den wind af.

3) Kôs, een eiland in de Egeïsche zee, even als Rhodus, dat hier vervolgens genoemd wordt.

4) Patara, eene stad van Lycië, aan de zee, ten zuidoosten van Rhodus gelegen.

5) Cyprus, een welbekend eiland in de Middellandsche zee.

stram, navigavimus in Syriam, et venimus Tyrum : ibi enim
 4 navis expositura erat onus. * Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem : qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Jerosolymam. * Et expletis diebus profecti ibamus, deductibus nos omnibus cum uxoribus, et filiis usque foras civitatem : et positis genibus in
 6 littore, oravimus. * Et cum valefecissemus invicem, ascendimus navem : illi autem redierunt in sua.

7 * Nos vero navigatione expleta a Tyro descendimus Ptolemaidam : et salutatis fratribus, mansimus die una apud illos. * Alia autem die profecti, venimus Cæsaream. Et intrantes domum Philippi evangelistæ, qui erat unus de septem, mansimus apud
 9 eum. (*Sup* 6, 5.) * Huic autem erant quattuor filiæ virgines prophetantes. * Et cum moraremur per dies aliquot, supervenit quidam a Judæa propheta, nomine

links liggen, voeren naar Syrië, en landden aan te Tyrus¹ : want aldaar moest het schip de lading lossen. * En de leerlingen gevonden hebbende, verbleven wij aldaar zeven dagen : die *leerlingen* zeiden aan Paulus door den Geest² dat hij niet opginge naar Jerusalem. * En toen wij die
 5 dagen hadden doorgebracht vertrokken wij en gingen *verder*, en allen met vrouwen, en kinderen deden ons uitgeleide tot buiten de stad : en op den oever knielden wij neder, en baden. * En na
 6 afscheid genomen te hebben van elkander, klommen wij in het schip³ : en zij keerden naar huis terug.

* Wij nu onze vaart voltrekende kwamen van Tyrus te Ptolemaïs⁴ aan : en wij begroetten de broeders, en bleven éenen dag bij hen. * En den volgende
 8 dag vertrokken zijnde, kwamen wij te Cæsarea⁵. En wij gingen in het huis van Philippus den evangelist, die een was van de zeven⁶, en wij bleven bij hem. * Deze had vier dochters, maagden, die propheteerden⁷. * En
 10 terwijl wij eenige dagen vertoefden, kwam er een zeker profeet van Judea⁸ aan, met name

1) Het was hun bekend, dat er te Tyrus eenige Christenen waren. Toen zij hen dan in die zeer volkrijke stad opgezocht en gevonden hadden, verbleven zij aldaar zeven dagen.

2) *door den Geest*, door den heiligen Geest onderrigt.

3) *in het schip*, waarmede zij hunne reis zouden voortzetten, misschien hetzelfde schip, waarmede zij gekomen waren.

4) *Ptolemaïs*, eene welbekende zeestad van Palestina.

5) *te Cæsaria*, Van Ptolemaïs naar Cæsarea reisden zij over land. Vgl. vs. 7.

6) *die een was van de zeven* Diakenen (zie Hand 6, 5); om die reden namen zij hunnen intrek bij hem. Philippus droeg den naam van *evangelist*, d. i. een verkondiger der leer van het evangelie. Vgl. Hand 8, 5.

7) *maagden, die propheteerden*, die ook het Charisma der prophetie ontvangen hadden. Zie noot 3 op bladz. 319, 1ste Deel, en noot 3 op bladz. 18.

8) die van Judea geboortig was.

11 Agabus. * Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli : et alligans sibi pedes, et manus dixit : Hæc dicit Spiritus sanctus : Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, et tradent in manus Gentium. * Quod cum audissemus, rogabamus nos, et qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam. * Tunc respondit Paulus, et dixit : Quid facitis flentes, et affligentes cor meum? Ego enim non solum alligari, sed te mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu. * Et cum ei suadere non possemus, quievimus, dicentes : Domini voluntas fiat. * Post dies autem istos præparati, ascendebamus in Jerusalem. * Venerunt autem et ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducentes secum apud quem hos-

Agabus¹. * Deze toen hij tot ons gekomen was, nam den gordel van Paulus : en zich zelve² handen, en voeten bindende zeide hij : Dit zegt de heilige Geest : Den man, van wien deze gordel is, zullen de Joden aldus in Jerusalem binden, en overleveren in de handen der Heidenen³. * Toen wij⁴ dit gehoord hadden, baden wij, en zij die van die plaats waren, dat hij niet zoude opgaan naar Jerusalem. * Toen antwoordde Paulus, en zeide : Wat doet gij met te weenen, en mij het hart te breken⁵? Want ik ben bereid mij in Jerusalem niet alleen te laten binden, maar zelfs te sterven voor den naam des Heeren Jesus. * En daar wij hem niet konden overreden, zoo hielden wij niet langer aan, zeggende : Des Heeren wil geschiede ! * Na die dagen nu toen wij ons gereed hadden gemaakt⁶, gingen wij op naar Jerusalem. * En er kwamen ook eenigen uit de leerlingen van Cæsarea met ons, met zich medebrengeude een zekeren Mnason, een Cypriër,

1) Agabus. Zie Hand 11, 28.

2) met dien gordel. Naar de wijze der oude Propheten (Is 20, 2, 3. Jer 23, volg. 27, 2), voegde Agabus bij zijne voorzegging eene zinnebeeldige handeling, daartoe passende.

3) der Heidenen, der Romeinen, gelijk ook werkelijk geschiedde. Zie Hand 21, 33.

4) Wij, t, w. Lukas en zijne reisgenooten, en zij die van die plaats waren, de christenen van Cæsarea, daarbij tegenwoordig.

5) Paulus voelde zich verplicht om naar Jerusalem te gaan. Meermalen reeds was het hem van Gods wege aangekondigd geworden, dat hem banden en verdrinkingen te Jerusalem wachttten (Hand 20, 23), en daaruit besloot hij, dat het Gods wil was, dat hij naar Jerusalem opging. Hij was niet ongevoelig voor de tranen zijner reisgenooten en vrienden ; neen, zij braken hem het hart. Maar hij betuigde hun, dat zij vergeefs beproefden hem van zijn voornemen af te brengen ; dat hij zich verplicht gevoelde om Jerusalem niet te ontwijken, en bereid was, niet alleen in banden gekneveld te worden, maar zelfs den dood te ondergaan tot verheerlijking en uitbreiding van den naam des Heeren Jesus.

6) gereed, om de reis naar Jerusalem te ondernemen, reisvaardig.

pitaremur Mnasonem quendam
 Cyprium, antiquum discipulum.
 17 * Et cum venissemus Jeroso-
 lymam, libenter exceperunt nos
 18 fratres. * Sequenti autem die
 introibat Paulus nobiscum ad
 Jacobum, omnesque collecti sunt
 19 seniores. * Quos cum salutasset,
 narrabat per singula, quæ Deus
 fecisset in Gentibus per ministe-
 20 rium ipsius. * At illi cum audis-
 sent, magnificabant Deum, dixe-
 runtque ei: Vides frater, quot
 millia sunt in Judæis, qui credi-
 derunt, et omnes æmulatores sunt
 21 legis. * Audierunt autem de te
 quia discessionem doceas a Moysse

een ouden leerling¹, bij wien wij
 zouden gehuisvest worden².

* En toen wij te Jerusalem
 gekomen waren, ontvingen de
 broeders ons met blijdschap.
 * Den volgenden dag nu ging
 Paulus met ons in tot Jakobus³,
 en al de priesteren waren er ver-
 gaderd⁴. * En na hen gegroet te
 hebben⁵, verhaalde hij van stuk
 tot stuk, wat God onder de
 Heidenen door zijne bediening
 gedaan had. * Zij nu dit gehoord
 hebbende, verheerlijkten God⁶,
 en zij zeiden tot hem⁷: Gij ziet
 broeder, hoe vele duizenden ge-
 loovigen er zijn onder de Joden⁸,
 en allen zijn zij ijveraars voor
 de wet⁹. * Nu hebben zij¹⁰ aan-
 gaande u gehoord¹¹ dat gij de
 Joden, die onder de Heidenen
 zijn, leert afvallen van Moses¹²:

1) een ouden leerling, eenen, die alreeds sedert langen tijd een belijder was der gods- dienst van Jesus.

2) Deze Mnason had derhalve zijne woning in Jerusalem; want bij hem zouden Paulus en zijne reisgenooten hunnen intrek nemen.

3) tot den Apostel Jakobus, Alpheüs' zoon, den bisschop der Kerk van Jerusalem.

4) waarschijnlijk door Jakobus uitgenoodigd om zich te zijnen huize te vereenigen.

5) Nadat Paulus de Jerusalemsche priesterschaar gegroet had, gaf hij hun een volledig verslag van zijne evangelie-prediking, hun van stuk tot stuk verhalende, wat God door hem onder de Heidenen gedaan had, en aan God alleen de eer daarvan gevende.

6) Zij prezen de goedheid Gods, dat hij ook de Heidenen had deelachtig gemaakt aan het evangelie des heils. Vgl. Hand 11, 18.

7) zij zeiden tot hem, door den mond van Jakobus.

8) onder de Joden te Jerusalem en door geheel Judea. Het is wel te denken, dat Jakobus bij deze gelegenheid aan Paulus een verslag zal gegeven hebben van de verbreiding van den christelijken godsdienst in Palestina.

9) en allen zijn zij ijveraars voor de wet. De ceremoniële voorschriften der Mosaïsche wet zijn hier bedoeld. De christenen uit de Joden behielden algemeen eene groote gehechtheid aan deze voorschriften, en zij ijverden voor de eer en de instandhouding daarvan. Dat het onderhouden van die voorschriften niet noodzakelijk was ter zaligheid, dit hadden de besluiten der Jerusalemsche Kerkvergadering alreeds duidelijk genoeg geleerd. Maar was het onderhouden van die Mosaïsche voorschriften niet opgelegd aan de christenen uit de Heidenen, het was toch ook niet verboden geworden aan de christenen uit de Joden.

10) zij, de Joodsche christenen in Palestina.

11) waarschijnlijk van buitenlandsche Joden.

12) Dit berigt aangaande de prediking van Paulus was geheel en al valsch. Hij verplichtte de christenen uit de Heidenen niet tot het onderhouden der Mosaïsche voorschriften, en hij handelde daarin naar het besluit der Jerusalemsche Kerk-

eorum, qui per Gentes sunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. * Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te supervenisse. * Hoc ergo facquod tibi dicimus: Sunt nobis viri quattuor, votum habentes super se. * His assumptis, sanctifica te cum illis: et impende in illis ut radant capita: et scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas et ipse custodiens legem. (Nm 6, 18. Sup 18, 18.) * De his autem, qui crediderunt ex Gen-

zeggende dat zij hunne kinderen niet moeten besnijden, noch naar de gebruiken¹ wandelen. * Wat dan gedaan²? voorzeker moet er eene menigte zamenkomen: want zij zullen hooren dat gij aangekomen zijt³. * Doe dan dit wat wij u zeggen⁴: Wij hebben vier mannen⁵, die eene gelofte gedaan hebben. * Neem deze tot u, en heilig u met hen: en doe voor hen de kosten⁶ opdat zij zich het hoofd laten scheren: en allen zullen weten dat het onwaar is wat zij aangaende u gehoord hebben, maar dat gij u gedraagt als een die zelf de wet onderhoudt. * Doch wat diegenen betreft, die uit de Heidenen geloovig zijn gewor-

vergadering, waarvan hij de verordeningen overal onde der Heidenen bekend maakte (Hand 26, 4). En wat de christenen uit de Joden betreft, hij verbood hun de onderhouding der Mosaïsche voorschriften niet, maar hij gaf hun te kennen, waar dit te pas kwam, dat het onderhouden daarvan niet meer verplichtend was (Rom 14), en hij bestreed dezulken, die leerden, dat men niet tot de zaligheid konde geraken, zonder zich te laten besnijden en de wetten van Moses te onderhouden. Vgl. Hand 15, 1 en Gal 5, 2.

1) naar de voorvaderlijke gebruiken d. i. naar de Mosaïsche voorschriften.

2) Wat dan gedaan? Dit bericht aangaende Paulus (vs. 21) had, ofschoon valsch, toch eenig geloof gevonden bij de christenen in Palestina, en hen misschien ook wel alreeds eenigermate vijandig gezind gemaakt tegen den Apostel. Wat hiervan zij, Jakobus en de priesterschaar van Jerusalem vreesden hier iets kwaads, en zij wilden dit voorkomen.

3) Paulus' aankomst te Jerusalem kon aan de christenen aldaar niet verborgen blijven, en het was te voorzien, dat velen van hen zouden zamenkomen om zijne daden te bespieden.

4) Zij geven Paulus nu een middel aan de hand, om het kwaad, dat zij vreesden, te voorkomen: hij moest openlijk deel nemen aan het volbrengen van een Mosaïsch voorschrift, en alzoo door zijn eigen gedrag toonen, dat het onwaar was wat de christenen in Palestina aangaende hem gehoord hadden (vs. 24).

5) Wij hebben vier mannen, enz. Er bevonden zich op dat oogenblik onder de christenen van Jerusalem vier mannen, die eene Nazireër-gelofte gedaan hadden, niet voor hun geheele leven, maar voor een bepaalden tijd (Nm 6, 13 volg.).

6) Neem deze menschen tot u, voeg u bij hen, en heilig u met hen, doe ook gelijk zij, eene Nazireër-gelofte voor een bepaalden tijd, en draag voor hen de kosten, opdat zij, als hun tijd om is, zich het hoofd kunnen laten scheren. — Onder andere verplichtingen eener Nazireër-gelofte was ook deze, dat men gedurende al den tijd der gelofte zijn hoofdhaar moest laten groeijen, en zijn hoofd eerst mogt laten scheren, als de tijd der gelofte verstreken was en na het brengen en opdragen van zekere door de wet (Nm 6, 13, volg.) bepaalde offers. Deze plegtigheid ging derhalve met kosten gepaard.

tibus, nos scripsimus judicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, et sanguine, et suffocato, et fornicatione (*Sup 15*, 20, 29).

26 * Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuncians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27 * Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant, Judæi, cum vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, et injecerunt ei manus, 28 clamantes: * Viri Israelitæ, adjuvate: hic est homo, qui adver-

den, wij hebben geschreven en geoordeeld¹ dat zij zich moeten onthouden van 't geen aan de afgoden geofferd is, en van het bloed, en van het verstikte, en van hoererij². * Toen nam Paulus die mannen tot zich, ging den 26 volgenden dag na zich met hen geheiligd te hebben³ den tempel binnen, en kondigde de vervulling der heiligings-dagen aan⁴, totdat het offer voor een iegelijk hunner geofferd ware.

* Toen nu de zeven dagen⁵ ten 27 einde liepen, zagen de Joden van Azië⁶ hem in den tempel, en zij bragten het gansche volk⁷ in beweging, en sloegen de handen aan hem, roepende: * Mannen 28 van Israël, staat ons bij⁸! deze is de man⁹, die tegen het volk¹⁰,

1) Dit zal Jakobus er bijgevoegd hebben, om Paulus te verzekeren, dat zij, ofschoon zij hem dezen raad (vs 23, 24), gaven, overigens toch zich hielden aan het besluit der Jerusalemsche Kerk-vergadering (*Hand 15*, 24—29), en derhalve het onderhouden der Mosaische voorschriften wel aanzagen als geoorloofd, maar geenszins als verplichtend of noodig ter zaligheid.

2) Zie het aangeteekende op *Hand 15*, vs 20.

3) *na zich met hen geheiligd te hebben*, nadat hij ook, gelijk zij, eene Nazireër-gelofte gedaan had voor een bepaalden tijd: voor *zeven dagen*, als in vs 27 schijnt aangeduid.

4) *en kondigde de vervulling der heiligingsdagen aan*, enz. Telkens als een van die vier mannen de dagen zijner heiliging vervuld had, maakte Paulus dit aan de dienstdoende priesters bekend, en zorgde voor het vereischte offer, opdat men hun het hoofd konde scheren en zij alzoo van hunne gelofte ontslagen wierden. Zie onzen *Commentarius in Act. Ap.* ad h. l.

5) Zie boven, noot 3.

6) *Joden van Klein-Asië*, die Paulus aldaar hadden leeren kennen, en thans om het Pinkster-feest te vieren naar Jerusalem waren opgegaan. Men denke hier aan Joden, die Paulus een doodelijken haat toedroegen, gelijk, onder andere, die Joden van Korinthe, die hem voor de regtbank sleepten van Gallio den Landvoogd van Achaje. Zie *Hand 18*, 12, volg.

7) *het gansche volk*, op dat oogenblik in den tempel tegenwoordig.

8) *staat ons bij!* Helpt ons, dat wij ons meester maken van dezen boosdoener!

9) *Deze is de man*, enz. Zij hadden Paulus onder de Joden van Jerusalem vroeger alreeds uitgeschilderd, gelijk zij hem hier kort beschrijven.

10) *die tegen het volk... leert*. Hij verkondigt overal en aan allen, die hem hooren willen, eene leer, die onze natie krenkt. — Paulus miskende geenszins dat de Israëlieten eene door God, op eene uitstekende wijze begunstigde natie waren (*Rom 3*, 1 volg.), doch te gelijker tijd leerde hij ook, dat allen, Heidenen zoowel als Joden, deelachtig konden worden aan het heil van den beloofden Messias (*Rom 1*, 16), Maar de volkstrots der Joden kon deze gelijkstelling niet verdragen. Vgl. noot 5 op bladz. 108.

29 sus populum, et legem, et locum hunc, omnes ubique docens, in super et Gentiles induxit in templum, et violavit sanctum locum istum. * Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem aestimaverunt quoniam in templum introduxisset
30 Paulus. * Commotaque est civitas tota, et facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: et statim clausæ sunt januæ.

31 * Quærentibus autem eum occidere, nunciatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur
32 Jerusalem. * Qui statim assumptis militibus, et centurionibus, decurrit ad illos. Qui cum vident tribunum, et milites, cessaverunt percutere Paulum. * Tunc
33 accedens tribunus apprehendit eum, et jussit eum alligari catenis duabus: et interrogabat quis

en de wet, en deze plaats¹ allen alom leert, en bovendien heeft hij ook Heidenen in den tempel gebragt², en deze heilige plaats ontheiligd³. * Zij hadden namelijk
29 Trophimus den Ephesiër met hem in de stad gezien, en zij meenden dat Paulus dezen in den tempel⁴ gebragt had. * En de
30 geheele stad raakte in beweging, en het volk liep te hoop. En zij grepen Paulus aan, en sleepten hem den tempel uit⁵: en terstond werden de deuren gesloten.

* En terwijl zij hem zochten
31 te dooden, werd aan den overste der krijgsbende⁶ berigt: Geheel Jerusalem is in opschudding. * En terstond nam deze krijgsknechten, en hoofdlieden met
32 zich, en liep op hen toe. Zij nu toen zij den overste, en de krijgsknechten zagen, hielden op met Paulus te staan. * Toen
33 trad de overste toe en greep hem⁷, en beval dat men hem met twee ketenen zoude binden: en hij vroeg⁸ wie hij was, en wat

1) en tegen de wet van Moses en tegen deze plaats, den tempel van Jerusalem. Men vergelijk hier de beschuldiging ingebragt tegen Stephanus. Hand 6, 13.

2) Dat Paulus Heidenen, hier *Grieken* genoemd, in den tempel had gebragt, was eene beschuldiging, die geen anderen grond had dan een enkel vermoeden, en dit vermoeden was vals, als blijkt uit het volgende vers. Maar hunne woede tegen Paulus greep alles aan, om hem gehaat te maken.

3) en deze heilige plaats, den tempel, ontheiligd, door er een heiden in te brengen. Het was namelijk den Heidenen, als niet besnedenen, ongeoorloofd het voorhof des tempels, het voorhof der Israëlieten genaamd, te betreden; alleen de toegang tot het zoogenoemde voorhof der Heidenen was hun vergund. Vgl. noot 6 op blz. 136, 1ste Deel.

4) in den tempel, in het voorhof der Heidenen.

5) om den tempel niet door bloed te bevleken en zoo te ontheiligen; want zij wilden Paulus doodslaan, als blijkt uit vs 31. Om dezelfde reden sloten de Levieten, de tempelwachters, zoo haast Paulus buiten was, de poorten van het tempelgebouw.

6) aan den overste der krijgsbende, d. i. aan Claudius Lysias (Hand 23, 26), den bevelhebber der Romeinsche krijgsbende of *cohorte*, die in bezetting lag op den burgt of het kasteel Antonia. Deze burgt was op eene vijftig voet hoogerots gelegen en grensde ten Noord-Westen aan het tempelgebouw.

7) Lysias liet Paulus door zijne krijgsknechten vatten, en beval dat men hem met twee ketenen, aan handen en voeten, zoude binden, waarschijnlijk om door deze harde behandeling terstond aan de opgewonden menigte eenige voldoening te geven, en zoo doende de gemoederen tot bedaren te brengen.

8) hij vroeg het omstaande volk.

34 esset, et quid fecisset. * Alii autem aliud clamabant in turba. Et cum non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra. * Et cum venisset ad gradus, contigit ut portaretur a militibus propter vim populi. 35 * Sequebatur enim multitudo populi, clamans : Tolle eum. 37 * Et cum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? 38 Qui dixit: Græce nosti? * Nonne tu es Ægyptius, qui ante hos dies tumultum concitasti, et eduxisti in desertum quattuor millia virorum sicariorum? * Et dixit ad eum Paulus: Ego hominum quidem Judæus a Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte 40 mihi loqui ad populum. * Et cum me permisisset, Paulus

hij gedaan had. * Doch onder 34 het volk riep de een dit, de andere dat. En daar hij het zekere niet kon te weten komen om het geraas, beval hij dat men hem in de legerplaats¹ zoude brengen. * En toen hij aan de 35 trappen² gekomen was, gebeurde het dat hij van de krijgsknechten gedragen werd³ om den aandrang des volks. * Want de 36 volksmenigte volgde, al roepende : Weg met hen ! * En toen Paulus de leger- 37 plaats stond ingebracht te worden, zeide hij tot den overste : Is het mij geoorloofd iets tot u te spreken? En deze antwoordde : Kent gij Grieksch⁴? * Zijt 38 gij niet de Egyptenaar⁵, die vóór deze dagen een oproer verwekt, en die vier duizend sluipmoorders naar de woestijn⁶ hebt gevoerd? * En Paulus zeide tot 39 hem: Ik ben een Jood van Tarsus in Cilicië⁷ geboortig, burger van eene niet onvermaarde stad. Doch ik bid u, vergun mij tot het volk te mogen spreken. * En 40 toen hij het hem vergund had, wenkte Paulus, op de trappen⁸

1) in de legerplaats, in de caserne van den burgt Antonia, waarvan hierboven (noot 5) gesproken wordt.

2) de trappen langs welke men opklom naar den burgt, die iets hooger gelegen was dan de tempel.

3) dat hij gedragen werd, ten einde hem voor de woede des volks te beveiligen.

4) Kent gij Grieksch? Hieruit blijkt, dat Paulus den overste Lysias in 't Grieksch had aangesproken.

5) Zijt gij niet de Egyptenaar. Naar het Grieksch: Zijt gij dan niet de Egyptenaar, enz. De bende van dien oproermaker was, korten tijd te voren, door Felix, den Landvoogd van Judea, grootendeels vernield geworden; maar die Egyptenaar zelf, de aanvoerder van die bende, had zich met de vlugt kunnen redden (Flav. Jos. Antiqq. 20, 6, 8). Lysias nu vermoedde thans, dat deze zich wederom in Jerusalem vertoond had, en in de handen van het volk gevallen was. Lysias, moest of geweten of ten minste voor zeker gehouden hebben, dat die Egyptenaar geen Grieksch verstond.

6) de woestijn van Judea. Mt 3, 1.

7) Cilicië, eene landstreek van Klein-Asië, waarvan het aanzienlijke Tarsus de hoofdstad was.

8) op de trappen, langs welke men opklom naar het kasteel.

stans in gradibus, annuit manu ad plebem, et magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens : staande, met de hand tot het volk¹, en toen er groote stilte gekomen was, sprak hij hen aan in de Hebreuwsche taal², zeggende :

TWEE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus' redevoering tot het volk; na eenige woorden over zijne afkomst en opvoeding, vs 1—3, verhaalt hij hun hoe hevig hij eenmaal te Jerusalem de belijders van Jesus' naam vervolgte, vs 4, 5, maar hoe hij daarop, met hetzelfde doel naar Damascus reizende, op den weg derwaarts bekeerd, en zelf een belijder van Jesus geworden was, vs 6—16. Hij spreekt hun vervolgens van eene verschijning, welke hem te Jerusalem in den tempel biddende, geschied was, en waarbij hij den last ontving om het Evangelie aan de Heidenen te verkondigen, vs 17—21. Verbittering des volks op het hooren van eene zending tot de Heidenen, vs 22, 23. De overste Lysias gebiedt thans Paulus in den burgt te brengen, en beveelt hem te geeselen; maar Paulus, op zijn Romeinsch burgerregt zich beroepende, belet daardoor de uitvoering van Lysias' wederregtelijk bevel, vs 24—29. Den volgende dag doet Lysias den ganschen Joodschen raad vergaderen, en stelt hun Paulus voor, opdat deze zijn gedrag voor hen verantwoorde, vs 30.

1 * Viri fratres, et patres, audite
2 quam ad vos nunc reddo ratio-
nem. * Cum audissent autem
3 quia Hebræa lingua loqueretur
ad illos, magis præstiterunt si-
lentium. * Et dicit: Ego sum vir
Judæus, natus in Tarso Ciliciæ,
nutritus autem in ista civitate,
secus pedes Gamaliel eruditus
juxta veritatem paternæ legis,

* Mannen broeders, en vaders³, 1
hoort de verantwoording welke
ik thans voor u doen ga⁴! * Toen 2
zij nu hoorden dat hij in de
Hebreuwsche taal hen toesprak,
verleenden zij te meer stilte⁵.
* En hij zeide: Ik ben een 3
Joodsch man, geboren te Tarsus
in Cilicië, doch in deze stad
opgevoed, en aan de voeten van
Gamaliël⁶ onderwezen naar de
waarheid der voorvaderlijke

1) om te kennen te geven, dat hij het volk wilde toespreken en stilte vroeg.

2) in de Hebreuwsche taal, d. i. in de toenmalige landtaal van Palestina. Men zie hier het aangeteekende in noot 2 op bladz. 668, 1ste Deel.

3) Mannen broeders, en vaders. Paulus zal onder die zaamgeschoolde menigte ook leden van het Sanhedrin hebben opgemerkt. Vgl. noot 4 op blz. 51.

4) de verantwoording, mijn antwoord op de mij aangetijde misdaden. Hand 21, 28. Paulus' verantwoording zal bestaan in een kort en eenvoudig verhaal zijner levensgeschiedenis.

5) want nu zouden allen hem kunnen verstaan, wat het geval niet geweest ware, indien hij hen in de Grieksche taal hadde aangesproken.

6) Gamaliël, een zeer beroemd leeraar der Joodsche wet, uit de sekte der Phariseërs. Boven (Hand 5, 34), treedt hij op als lid van het Sanhedrin. Paulus had zijn godsdienstig onderrigt ontvangen in de school van dien Gamaliël, want dat beteekent het onderwezen te zijn aan Gamaliëls voeten. De leeraar namelijk was op eene meer verhevene plaats gezeten, zoodat de leerlingen, zittende of staande, aan zijne voeten waren.

4 aemulator legis, sicut et vos omnes estis hodie : * qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans et tradens in custodias viros ac mulieres, (*Sup* 8, 3.)
 5 * sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, et omnes majores natu, a quibus et epistolas accipiens ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem ut punirentur. (*Sup* 9, 2.)
 6 * Factum est autem, eunte me, et appropinquante Damasco media die, subito de caelo circumfulsit me lux copiosa : * et decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi : Saule, Saule,
 8 quid me persequeris ? * Ego autem respondi : Quis es Domine ? Dixitque ad me : Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris. * Et qui mecum crant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui
 wet¹, een ijveraar voor de wet², gelijk gij het allen heden zijt³ : * en ik deed aan deze rigting⁴ eene doodelijke vervolging aan⁴, mannen en vrouwen in boeiingen slaande en ter gevangenis overleverende⁵, * gelijk de hoogepriester mij getuige is, en al de ouderlingen⁶, van wie ik ook brieven aan de broeders kreeg⁷ en naar Damaskus reisde, om hen⁸ gebonden van daar naar Jerusalem te brengen opdat zij gestraft zouden worden⁹. * Maar het geschiedde¹⁰, terwijl ik reisde, en Damaskus naderde op den middag, dat plotseling uit den hemel een groot licht mij omstraalde¹¹ : * en ik viel ter aarde neder, en hoorde eene stem, die tot mij zeide : Saulus, Saulus ! waarom vervolgt gij mij ? * En ik antwoordde : Wie zijt gij Heer ? En hij zeide tot mij : Ik ben Jesus de Nazarener, dien gij vervolgt¹². * Zij nu die bij mij waren, zagen wel het licht, maar de stem van hem, die tot mij

1) naar de waarheid der voorvaderlijke wet, der Mosaïsche wet. Volgens den Griekschentekst zou men hier vertalen : naar de gestrengheid der voorvaderlijke wet (volgens de strenge wet onzer vaders); en in dien zin moet ook de overzetting der Vulgaat hier verstaan worden.

2) voor de wet. Naar 't Grieksch : voor God.

3) Paulus neemt aan, dat zij hem vervolgen uit ijver voor de wet. Hij zal hun aantonds (vs 7, volg.) zijdelings de kennen geven, dat zij dwalen en door een verkeerden ijver gedreven worden.

4) en ik deed aan deze (godsdienstige) rigting, enz. Een bewijs, hoezeer hij toen een ijveraar was voor de wet, gelijk zij thans waren. Hij had de godsdienst, om welke hij nu vervolgd werd, eens zelf op de gruwelijkste wijze vervolgd.

5) Vgl. Hand 9, 2, 13, 14, en de aantekeningen aldaar.

6) al de ouderlingen, al de leden van het Sanhedrin, met den hoogepriester aan het hoofd, konden, indien zij wilden, getuigen, hoe grooten ijver voor de wet Paulus toenmaals te Jerusalem betoond had in het vervolgen der Christenen.

7) brieven aan de broeders, aan de hoofden der synagogen van Damaskus.

8) hen, mannen en vrouwen, belijders van den godsdienst van Jesus.

9) Vgl. Hand 9, 1, 2.

10) Maar het geschiedde, enz. Men vergelijke hier het verhaal van Paulus met dat van Lukas. Hand 9, 3—22.

11) Lees noot 6 op bladz. 71 en 1 op bladz. 72.

12) Zie voor vs 7 en 8 het aangeteekende op Hand 9, 5, 6.

10 loquebatur mecum. * Et dixi :
 Quid faciam, Domine? Dominus
 autem dixit ad me : Surgens vade
 Damascum : et ibi tibi dicetur de
 omnibus, quæ te oporteat facere.
 11 * Et cum non viderem præ claritate
 luminis illius, ad manum
 deductus a comitibus, veni Da-
 mascum. * Ananias autem qui-
 12 dam, vir secundum legem testi-
 monium habens ab omnibus
 13 cohabitantibus Judæis, * veniens
 ad me, et astans dixit mihi :
 Saule frater respice. Et ego
 14 eadem hora respexi in eum. * At
 ille dixit : Deus patrum nostro-
 rum præordinavit te, ut cogno-
 sceres voluntatem ejus, et videres
 15 justum, et audires vocem ex ore
 ejus : * quia eris testis illius ad
 omnes homines eorum, quæ vi-
 16 disti, et audisti. * Et nunc quid
 moraris? Exurge, et baptizare,
 et ablue peccata tua invocato
 17 nomine ipsius. * Factum est
 autem revertenti mihi in Jeru-
 salem, et oranti in templo, fieri
 18 me in stupore mentis, * et videre
 illum dicentem mihi : Festina,
 et exi velociter ex Jerusalem :

sprak, hoorden zij niet¹. * En ¹⁰
 ik zeide : Wat moet ik doen,
 Heere? En de Heere zeide tot
 mij : Sta op² en ga naar Damas-
 kus : en daar zal tot u gesproken
 worden van alles wat gij doen
 moet. * Daar nu de glans van ¹¹
 dat licht gemaakt had dat ik niet
 zag, kwam ik te Damaskus, door
 mijne reisgezellen bij de hand ge-
 leid. * En een zekere Ananias, ¹²
 een man naar de wet³, van goede
 getuigenis bij alle daar wonende
 Joden, * kwam tot mij, en bij ¹³
 mij staande zeide hij tot mij :
 Broeder Saulus zie op! En ik,
 in dien eigen stond zag ik hem
 aan. * Hij nu zeide⁴ : De God ¹⁴
 onzer vaders heeft u voorbe-
 schikt, om zijnen wil te kennen,
 en den regtvaardige⁵ te zien, en
 eene stem uit zijnen mond te
 hooren : * want gij zult bij alle⁶ ¹⁵
 menschen zijn getuige zijn van
 hetgeen gij gezien, en gehoord
 hebt. * En nu wat toeft gij? Sta ¹⁶
 op, en laat, na aanroeping van
 zijnen naam, u doopen, en uwe
 zouden afwasschen⁷! * En het ¹⁷
 gebeurde mij toen ik naar
 Jerusalem was teruggekeerd, en
 in den tempel bad, dat ik in
 eene geestvervoering raakte,
 * en hem⁸ zag tot mij zeggen- ¹⁸

1) de stem van hem, die tot mij sprak, hoorden zij niet, de stem van Jesus, die aan Paulus verscheen. Naar het verhaal van Lukas (Hand 9, 7) hoorden zij wel eene stem ; maar Lukas bedoelt daar, naar de verklaring van den H. Chrysostomus, de stem van Paulus, die tot Jesus sprak. Zie onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (ad h. 1.).

2) Sta op, enz. Zie het aangeteekende op Hand 9, 7.

3) een man naar de wet. Volgens eene andere Grieksche lezing : een godvruchtig man naar de wet. Deze Ananias was een bekeerling uit de Joden, en hoogstwaarschijnlijk de herder der Christen-Gemeente te Damaskus.

4) Hij nu zeide, aangaande Paulus onderrigt zijnde door eene goddelijke openbaring. Zie Hand 9, 10 volg.

5) den regtvaardige, den Heere Jesus. Zie noot 4 op bladz. 29.

6) bij alle menschen, bij allerlei menschen. Vgl. Hand 9, 15.

7) door het heilig Sacrament des Doopsels.

8) hem, den regtvaardige (vs. 14), den Heere Jesus, dien ik op den weg naar Damaskus gezien had.

quoniam non recipient testimonium tuum de me. * Et ego dixi: Domine ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem, et caedens per synagogas eos, qui credebant in te: (Sup 8, 3) * et cum fundere-
 20 retur sanguis Stephani testis tui, ego astabam, et consentiebam, et custodiebam vestimenta interficientium illum. (Sup 7, 58.)
 21 * Et dixit ad me: Vade quoniam ego in nationes longe mit-
 tam te.
 22 * Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, et levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi: non enim fas est eum vivere. * Vociferantibus
 23 autem eis, et projicientibus vestimenta sua, et pulverem jactantibus in aerem, * jussit tribunus
 24 induci eum in castra, et flagellis caedi, et torqueri eum, ut sciret

de: Spoed u, en ga haastig Jerusalem uit: want zij¹ zullen uwe getuigenis aangaande mij niet aannemen. * En ik zeide²: Heere!
 19 zij weten zelven dat ik degenen die in u geloofden in de gevangenis sloot³, in de synagogen geeselde⁴: * en dat, toen het
 20 bloed van uwen getuige Stephanus vergoten werd, ik er bijstond, en er welbehamen in had, en de kleederen bewaarde van die hem doodden⁵. * En hij zeide tot mij:
 21 Ga heen⁶! want ik zal u verre weg tot de Heidenen zenden⁷.

* Zij nu hoorden hem aan tot
 22 dit woord toe⁸, en zij verhieven hunne stem zeggende: Weg van de aarde met zulk eenen! want het betaamt niet dat hij leeft.
 * En terwijl zij schreeuwden, en
 23 hunne kleederen⁹ afwierpen, en stof in de lucht wierpen¹⁰, * beval
 24 de overste hem in de legerplaats te brengen, en te geeselen, en hem te pijnigen¹¹, opdat hij mogt

1) zij, de inwoners van Jerusalem.

2) En ik zeide. In dit visioen of goddelijk gezigt, dat Paulus in dien toestand van geestverrukking ontving, was het hem, alsof hij antwoordde: Heere, zij weten zelven, enz. De zin van het antwoord is: Zij zullen veeleer mijne getuigenis aannemen en als waar erkennen, dan die van iemand anders, dewijl ik mij vroeger onder hunne oogen zoo duidelijk eenen vijand van uwen naam betoond heb.

3) Vgl Hand 8, 3; 9, 1; 26, 10.

4) in de synagogen van Jerusalem. Men leze hier, wat Paulus van zijne vervolging der Jerusalemsche Christenen verhaalt. Hand 26, 9—12.

5) Vgl Hand 7, 57.

6) Ga heen! Doe wat ik u gezegd heb, en verlaat Jerusalem (vs 18). Het was alzoo geenszins uit minachting voor zijne volksgenooten, dat hij aan de Heidenen het Evangelie was gaan verkondigen.

7) gelijk dit ook geschiedde. Zie Hand 13, 2.

8) Tot dusverre hadden zij Paulus rustig aangehoord, maar dit laatste woord: ik zal u verre weg tot de Heidenen zenden, krenkte hunnen volkstrots en ontstak de menigte in hevige woede. Vgl noot 5 op bladz. 108.

9) hunne kleederen, hunne bovenkleederen.

10) hunne diepe verontwaardiging en hun vergramd gemoed door deze teekenen te kennen gevende.

11) beval hem... en te geeselen, en hem te pijnigen. Naar den Griekschen tekst luidt het hier: beval, dat men hem door geeselslagen (door eene geeseling) onderzoeken zoude (tot bekentenis dwingen). Daar Paulus de Jerusalemmers in hunne landtaal aansprak, zoo zal de overste niet verstaan hebben wat hij hun gezegd had. Hij schijnt dan

propter quam causam sic acclamarent ei. Et cum astrinxissent eum loris, dicit astanti sibi Centurioni Paulus : Si hominem Romanum, et indemnatum licet vobis flagellare ? * Quo audito, Centurio accessit ad tribunum, et nunciavit ei, dicens : Quid acturus es ? hic enim homo civis Romanus est. * Accedens autem tribunus, dixit illi : Dic mihi si tu Romanus es ? At illi dixit : Etiam. * Et respondit tribunus : Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait : Ego autem et natus sum. * Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam

weten om welke oorzaak zij aldus tegen hem riepen. * En toen men hem had aangebonden¹ voor de geeselriemen², zeide Paulus tot den Hoofdman die bij hem stond³ : Is het ulieden geoorloofd een Romeinsch burger, en dien onveroordeeld, te geeselen ? * De Hoofdman nu, dit gehoord hebbende, ging tot den overste, en berigtte hem, zeggende : Wat gaat gij doen ? want deze mensch is een Romeinsch burger⁴. * De overste nu kwam aan, en zeide tot hem : Zeg mij zijt gij een Romein ? En hij zeide : Ja. * En de overste antwoordde : Ik heb dat burgerregt voor eene groote som verkregen⁵. En Paulus zeide : En ik ben zelfs Romeinsch burger geboren⁶. * Terstond dan gingen zij, die hem zouden pijnigen, van hem af. Ook de overste werd bevreesd nadat hij vernomen had, dat hij een

uit hun woedend getier besloten te hebben, dat Paulus zich toch aan eenig zwaar misdrijf had schuldig gemaakt, en wil beproeven hem door pijniging tot bekentenis daarvan te dwingen. — Hij handelde daarin tegen het Romeinsch strafregt, volgens hetwelk een geregteijk onderzoek niet beginnen mogt met het pijnigen van eenen die voor misdadig gehouden werd. En Paulus was nog *onveroordeeld*. Daarenboven mogt, volgens het Romeinsche regt, geen Romeinsch burger geeeseld worden. Zie het aangeteekende op Hand 16, 37.

1) *En toen men hem had aangebonden* aan den geeselpaal ; doch volgens eene andere lezing : *En toen men hem aanbond*.

2) *voor de geeselriemen*. De zin van deze korte uitdrukking is : om hem met riemen te geeselen, of : ter geeseling.

3) als hebbende bij deze straoefening het bevel.

4) *want deze mensch is een Romeinsch burger*. Volgens de zoogenaamde *Lex Porcia* en de *Lex Semproniana*, mogt geen Romeinsch burger geeeseld worden.

5) *Ik heb dat burgerregt voor eene groote som verkregen*. Dat Paulus met het Romeinsche burgerregt wel kon geboren zijn, daaraan dacht die overste niet, en dat zijn gevangene dat regt gekocht had, daartoe kwam hij hem te armoedig voor.

6) *En ik ben zelfs Romeinsch burger geboren*. Ik ben met het Romeinsche burgerregt geboren. Waarschijnlijk had of de vader van Paulus of een zijner voorouders het Romeinsche burgerregt erfelijk ontvangen als belooning voor eene of andere buitengewone dienst, aan den Staat bewezen. Tarsus was wel eene *urbs libera* (Plin. 5, 22) en had alzoo het regt om naar hare eigene wetten te leven ; maar zij was geen *municipium*, en derhalve had zij het Romeinsch burgerregt niet. Hadde Tarsus dit regt gehad, de overste Lysias zou het geweten hebben ; en daar hij alreeds vernomen had (Hand 21, 39), dat Paulus geboortig was van Tarsus, zou hij hem niet nog gevraagd hebben (Hand 22, 27), of hij een Romeinsch burger was.

rescivit, quia civis Romanus
esset, et quia alligasset eum.

30 * Postera autem die volens
scire diligentius qua ex causa
accusaretur a Judæis, solvit eum,
et jussit sacerdotes convenire,
et omne concilium, et producens
Paulum, statuit inter illos.

Romeinsch burger was, en om-
dat hij hem gebonden had¹.

* Den volgenden dag nu met
30 zekerheid willende weten om
welke oorzaak hij door de Joden
beschuldigd werd, maakte hij
hem los, en beval dat de prie-
sters, en de gansche raad zou-
den zamenkomen, en Paulus
voorbrengeende, stelde hij hem
tusschen hen.

DRIE EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus begint zijne verdediging ; maar de voorzitter van den raad, zijne vrijmoedige taal niet kunnende verdragen, geeft bevel hem op den mond te slaan welke ongerechtigheid door Paulus met harde woorden bestraft wordt, vs. 1—5. Verdeeldheid onder de leden van den raad, door Paulus' schranderheid verwekt, vs. 6—9. Lysias, aldaar tegenwoordig en voor Paulus' leven beducht, laat hem naar den burgt voeren, vs. 10. Paulus den volgenden nacht door een gezigt bemoedigd, vs. 11. Eene zamenzwering tegen Paulus' leven gemaakt, doch door den zoon van Paulus' zuster aan Lysias ontdekt, vs. 12—22. Lysias zendt Paulus, onder zware gewapende bedekking, naar Cesarea tot den Romeinschen Landvoogd Felix, vs. 23—25. Brief over Paulus van Lysias aan Felix, vs. 26—30, Paulus komt te Cesarea aan, wordt daar door Felix in verzekerde bewaring gesteld, met toezegging van hem te zullen verhooren, wanneer zijne aanklagers ook aldaar zouden zijn aangekomen, vs. 31—35.

1 * Intendens autem in concilium
Paulus ait : Viri fratres, ego
omni conscientia bona conver-
satus sum ante Deum usque in
2 hodiernum diem. * Princeps au-
tem sacerdotum Ananias præcep-
3 pit astantibus sibi percutere os
ejus. * Tunc Paulus dixit ad eum:
Percutiet te Deus, paries deal-

* Paulus nu den raad aan- 1
starende², zeide : Mannen broe-
ders ! ik heb met het beste ge-
weten voor God gewandeld tot
op den huidigen dag³. * Doch de 2
hoogepriester Ananias bevalaan
die bij hem stonden hem op den
mond te slaan⁴. * Toen zeide 3
Paulus tot hem : God zal u slaan⁵,

1) en omdat hij hem gebonden had, om hem te pijnigen (vs. 24), dewijl hij daardoor gehandeld had tegen de voorschriften der Romeinsche regtspleging. Zie voorts wat wij hierboven aangeteekend hebben op vs. 24, in noot 11 op bladz. 171.

2) met vrijmoedigen blik de leden van het Sanhedrin aanziende.

3) Paulus bedoelt hier zijn gedrag na zijne bekeering; want juist dat gedeelte van zijn leven werd door zijne vervolgers als misdadig beschuldigd. Zie Hand 21, 28.

4) Doch de hoogepriester Ananias, enz. Paulus wilde voortgaan met zijne verdedigingsrede, toen de hoogepriester Ananias, die zijnen wrevel tegen den Aposteldiens vrijmoedige taal niet verdragen kon, aan een der geregtsdienaars van den raad, die bij hem stonden, bevel gaf, hem op den mond te slaan, als eenen die vermetel gesproken had.

5) God zal u slaan, God zal het u vergelden, zegt Paulus, verontwaardigd over deze wederregterlijke handelwijze van Ananias. Vele uitleggers nemen deze woor-

bate. Et tu sedens iudicas me
 secundum legem, et contra legem
 4 jubes me percuti? * Et qui
 astabant dixerunt: Summum
 sacerdotem Dei maledicis?
 5 * Dixit autem Paulus: Nescie-
 bam fratres quia princeps est
 sacerdotum. Scriptum est enim:
 Principem populi tui non male-
 6 dices. (Ex 22, 28.) * Sciens
 autem Paulus quia una pars
 gij witgepleisterde muur! Hoe!
 gij zit daar om mij te oordeelen
 volgens de wet, en tegen de wet
 beveelt gij dat ik geslagen
 worde²? * En die daarbij stonden 4
 zeiden: Vloekt gij³ den hooge-
 priester Gods? * En Paulus zeide: 5
 Ik wist niet broeders dat er
 een hoogepriester was⁴. Want
 er staat geschreven⁵: Den
 overste uws volks zult
 gij niet vloeken. * Daar nu 6
 Paulus wist⁶ dat het ééne ge-

den: *God zal u slaan*, niet als eenen strafwensch tegen Ananias, maar als eene bedreigende aankondiging der goddelijke straf voor zijne ongerechtigheid. Maar Paulus zelf schijnt toch zijn gezegde voor eenen strafwensch gehouden te hebben (vs. 5), en zij, die daarbij stonden, eveneens (vs. 4). Overigens, dergelijke verwen- schingen (II Tim 2, 14. Gal 5, 12) deed Paulus voorzeker niet uit haat of wraak; en er valt niet aan te twijfelen, of zij, door zijnen mond met zijne bedoelingen uitgesproken, voor onberispelijk moeten gehouden worden.

1) *Gij witgepleisterde muur*, dat is, zonder beeld: *Gij huichelaar!* Men denke aan een muur, opgetrokken niet uit levenden of uit gebakken steen, maar uit leem of klei met stoppelen gekneed.

2) Hij die daar gezeten was als regter, om het regt te handhaven, en te oordeelen volgens de wet, hij handelde tegen de wet (vgl. Jo 7, 51), door Paulus te doen straffen, voordat het blijkbaar was, dat hij eenige misdaad bedreven had. Door deze wederregtelijke handelwijze gaf Ananias genoeg te kennen, dat hij hier als regter over Paulus geen gerechtigheid zou oefenen, maar gerechtigheid zou huichelen.

3) *Vloekt gij*, wenscht gij den hoogepriester kwaad toe?

4) *Ik wist niet, dat er een hoogepriester was*. Anderen vertalen: *Ik wist niet, dat het de hoogepriester was*, of: *dat hij hoogepriester was*. Maar, zegt men, het is onwaarschijnlijk, dat Paulus zulks niet geweten hebbe. Wij antwoorden: de omstandigheden moeten zoodanig geweest zijn, dat hij, om welke reden dan ook, hiervan onkundig zijn kon; anders hadde hij zich door dit antwoord belachelijk aangesteld. Voor ons is het karakter van den Apostel een genoegzaam bewijs, dat hij inderdaad niet wist, wat hij verzeerde niet te weten.

5) *want er staat geschreven*. De zin is: Hadde ik dat geweten, ik zou niet alzoo gesproken hebben: want er staat geschreven (Ex 22, 28): *den overste uws volks*, enz.

6) *Daar nu Paulus wist*, enz. Paulus, wel inziende, dat hij van den Joodschen raad (Hand 22, 30), voor welken hij op last van Lysias thans te regt stond, geen regt- vaardig oordeel in zijne zaak te verwachten had, verwekt nu oneenigheid tusschen zijne regters, om zoo doende te bewerken dat er geen eenparig besluit tegen hem konde genomen worden. Hij wist namelijk dat het eene gedeelte der raadsleden uit Sadduceërs bestond, en het andere uit Phariseërs. De Sadduceërs nu loochenden de opstanding der dooden, terwijl de Phariseërs haar beleden en tegen de Saddu- ceërs verdedigden. Om dan zijne onregtvaardige regters, die zeer vijandig tegen elkander gezind waren, te verdeelen en de Phariseërs op zijne zijde te brengen, riep Paulus, waarschijnlijk zich keerende tot raadsleden, die hij als Phariseërs kende, met luider stemme uit: *Mannen broeders! ik ben een Phariseër, een zoon van Phariseërs* (een afstammeling van Phariseërs); *om de hoop en de opstanding der dooden* (d. i. om de hoop op de opstanding der dooden) *sta ik voor het geregt!* Dit was wel niet de eenigste

esset Sadducæorum, et altera Phariseorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, ego Phariseus sum, filius Phariseorum, de spe et resurrectione mortuorum ego judicor. (*Phil* 3, 5.)

7 * Et cum hæc dixisset, facta est dissensio inter Phariseos, et Sadducæos, et soluta est multitu-
8 do. * Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisei autem utraque confitentur.

9 (*Mt* 22, 23.) * Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Phariseorum, pugnant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si

deelte *van hen* tot de Sadduceërs behoorde, en het andere tot de Phariseërs, zoo riep hij in den raad: Mannen broeders! ik ben een Phariseë, een zoon van Phariseërs, om de hoop en de opstanding der dooden sta ik voor het geregt¹. * En toen hij dit gezegd had, ontstond er twist tusschen de Phariseërs, en de Sadduceërs, en de menigte werd verdeeld². * Want de Sadduceërs zeggen³, dat er geene verrijzenis bestaat, noch Engel, noch Geest: maar de Phariseërs belijden beide⁴. * En er ontstond een groot geschreeuw⁵. En eenige van de Phariseërs stonden op, en stredden⁶, zeggende: Wij vinden niets kwaads in dezen mensch: indien eens een Geest tot hem gesproken heeft, of een Engel⁷ —?

reden, waarom men hem vervolgde; maar het was toch eene dier redenen: Paulus verkondigde namelijk Jesus als den verrezene uit de dooden, en bestreed alzoo zijdelings de dwaling der Sadduceërs, die de mogelijkheid eener opstanding uit de dooden loochenden. De Sadduceërs nu vervolgden de Apostelen ook daarom, gelijk Lukas vermeldt (*Hand* 4, 2), omdat zij in *Jesus de opstanding uit de dooden verkondigden*. Wat voorts aangaat het zeggen van Paulus: *Ik ben een Phariseë*, hij kon dit naar waarheid zeggen, voor zoo verre als hij met de Phariseërs de opstanding uit de dooden geloofde, en haar met hen tegen de Sadduceërs verdedigde.

1) Zie hierboven, noot 6 op bladz. 174.

2) *de menigte* der vergaderde leden van het Sanhedrin werd verdeeld, want de Phariseërs begonnen thans partij te trekken voor Paulus, uit haat tegen de Sadduceërs.

3) *Want de Sadduceërs*, enz. Dit vers is eene tusschengevoegde aanmerking van Lukas, ter verklaring van die tweedragt (vs 7) der Sanhedristen.

4) *beide*, zoowel de opstanding der dooden, als het werkelijk bestaan van Engelen en in 't algemeen van geesten. De Sadduceërs hielden de menschelijke ziel voor iets stoffelijks, en dat tegelijk met het ligchaam moest vergaan. Zie *Flav. Joseph Antiqq.* 18, 1.

5) Partijen raakten hevig aan het schreeuwen tegen elkander.

6) *stonden van hunne plaatsen op en stredden*, Paulus verdedigende tegen de Sadduceërs.

7) *Indien eens een geest tot hem gesproken heeft, of een Engel...*? Wij houden deze woorden voor een afgebroken gezegde (eene Aposiopese). Paulus had den vorigen dag in zijne redevoering verhaald (22, 6, volg.), hoe Jesus van Nazareth hem verschenen was op zijne reis naar Damaskus. Neemt men aan, dat de Sadduceërs in hunne verbittering tegen Paulus thans ook als beschuldiging tegen hem inbragten, dat hij door zoogenaamde verschijningen, die hij voorafg hem te beurt te zijn gevallen, het volk zocht te bedriegen: dan hebben de Phariseërs, zonder te gelooven, dat Jesus aan Paulus waarlijk verschenen was, toch, om de Sadduceërs te tergen, hun als ter verdediging van Paulus kunnen antwoorden: maar misschien is aan

10 Spiritus locutus est ei, aut Angelus? * Et cum magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, et raper eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11 * Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet et Romæ testificari. * Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, et devoverunt se dicentes, neque manducatuos, neque bibituos donec occiderent Paulum. * Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant: * qui accesserunt ad principes sacerdotum, et seniores, et dixerunt: Devotione dovovimus nos nihil

* Toen er nu groote twist¹ 10 gekomen was, en de overste vreesde dat Paulus door hen verscheurd zoude worden, beval hij het krijgsvolk af te komen, en hem uit hun midden weg te voeren, en in de legerplaats te brengen.

* Den volgenden nacht nu 11 verscheen hem de Heer², en zeide: Wees standvastig! want gelijk gij te Jerusalem van mij getuigd hebt³, alzoo moet gij ook te Rome getuigen⁴. * En 12 toen het dag geworden was verbonden zich eenigen uit de Joden⁵, en vervloekten zich zelven⁶ zeggende, dat zij noch eten, noch drinken zouden totdat zij Paulus gedood zouden hebben. * Zij nu die deze zamenzwering 13 gemaakt hadden, waren meer dan veertig mannen: * en zij 14 gingen tot de opperpriesters, en de ouderlingen⁷, en zeiden: Wij hebben onder vervloeking

dien mensch inderdaad een geest of een engel verschenen, en meent hij ter goeder trouw, dat de Nazarener hem verschenen is en tot hem gesproken heeft. En indien dit zoo is, kan onze regtbank hem dan wel als strafschuldig veroordeelen?

1) *groote twist*, zoo groote twist, dat zij niet bij woorden bleef, maar dat sommige der Sadduceërs Paulus aangrepen, terwijl anderen van de tegenpartij hem terug trokken; om welke reden *de overste* der Romeinsche bezetting, Claudius Lysias (Hand 23, 26), die dit aanzag (Hand 22, 30), vreesende *dat Paulus door hen* in het eind nog als *verscheurd zoude worden*, zijn krijgsvolk beval van den burgt *af te komen*, om Paulus naar de legerplaats te voeren, ten einde hem tegen de woede zijner vijanden te beveiligen.

2) waarschijnlijk in een droomgezicht, gelijk Hand 16, 9.

3) *getuigd hebt*. De prediking der Apostelen was een getuigenis geven van hetgeen zij gezien en gehoord hadden. Vgl. Lk 24, 48. Hand 1, 8, 22; 5, 32; 10, 39, 42; 22, 18. II Thess 1, 10.

4) De Heere Jesus prijst Paulus' standvastigheid in de belijdenis van zijnen naam; en hem openbarende dat hij bestemd was om naar Rome te gaan, moedigt hij zijnen Apostel aan, om ook aldaar als getuige van hem onverschrokken op te treden.

5) Zij maakten eene zamenzwering tegen het leven van Paulus, gelijk hier vervolgens door Lukas verhaald wordt.

6) *en vervloekten zich zelven*: zij wilden dat God hen straffen zou, indien zij niet hielden wat zij beloofden, *zeggende*, d. i. verklarende, *dat zij noch eten, noch drinken zouden, totdat zij Paulus gedood zouden hebben*.

7) *tot de opperpriesters, en de ouderlingen*, tot sommige leden van het Sanhedrin, die van de partij der Sadduceërs waren. Zie boven, noot 6 op bladz. 174, en over de leden van het Sanhedrin, noot 1 op bladz. 23, 1ste Deel.

- gustaturos, donec occidamus
 15 Paulum. Nunc ergo vos notum
 facite tribuno cum concilio, ut
 producat illum ad vos, tamquam
 aliquid certius cognituri de eo.
 Nos vero prius quàm appropiet,
 parati sumus interficere illum.
 16 * Quòd cum audisset filius
 sororis Pauli insidias, venit, et
 intravit in castra, nunciavitque
 17 Paulo. * Vocans autem Paulus
 ad se unum ex Centurionibus,
 ait: Adolescentem hunc perduc
 ad tribunum, habet enim aliquid
 18 indicare illi. * Et ille quidem
 assumens eum duxit ad tribu-
 num, et ait: Vincit Paulus
 rogavit me hunc adolescentem
 perducere ad te, habentem ali-
 19 quid loqui tibi. * Apprehendens
 autem tribunus manum illius,
 secessit cum eo seorsum, et
 interrogavit illum: Quid est,
 20 quod habes indicare mihi? * Ille
 autem dixit: Judæis convenit
 rogare te, ut crastina die produ-
 cas Paulum in concilium, quasi
 aliquid certius inquisituri sint
 21 de illo: * tu vero ne credideris
 illis, insidiantur enim ei ex eis
 viri amplius quàm quadraginta,
 van ons zelve beloofd niets te
 zullen nuttigen, totdat wij Paulus
 gedood hebben. * Geeft gij der- 15
 halve¹ met den raad aan den
 overste thans *uwen wensch* te
 kennen, dat hij hem tot u
 afbrengt, alsof gij een naauw-
 keuriger onderzoek wildet doen
 aangaande hem. En wij, wij zijn
 bereid hem om te brengen voor- 16
 dat hij nadere². * Doch de zoon
 van Paulus' zuster van deze
 lage gehoord hebbende, kwam,
 en ging in de legerplaats, en
 gaf er berigt van aan Paulus.
 * Paulus nu riep een der Hoofd- 17
 mannen tot zich, en zeide:
 Breng dezen jongeling tot den
 overste, want hij heeft hem
 iets te berigten. * Deze dan hem 18
 medenemende bragt hem tot
 den overste, en zeide: De ge-
 vangene Paulus heeft mij ver-
 zocht dezen jongeling tot u te
 brengen, als hebbende u iets te 19
 zeggen. * De overste nu hem bij
 de hand nemende, ging met hem
 ter zijde, en vroeg hem: Wat is
 het, dat gij mij te berigten hebt?
 * En hij zeide: De Joden zijn 20
 overeengekomen u te vragen,
 dat gij morgen Paulus voor den
 raad brengt, als wilden zij een
 naauwkeuriger onderzoek doen
 aangaande hem: * doch geloof 21
 gij hun niet! want hem belagen
 meer dan veertig mannen uit
 hen, die onder zelfvervloeking
 zich verbonden hebben niet te

1) Geeft gij derhalve, d. i. opdat wij ons voornemen kunnen ten uitvoer brengen, met den raad, in vereeniging met de andere leden van het Sanhedrin, aan den overste, Claudius Lysias, uwen wensch te kennen, dat hij Paulus van den burg tot u afbrengt, voorgevende dat gij zijne zaak naauwkeuriger wilt onderzoeken, dan dit tot hiertoe heeft kunnen geschieden.

2) voordat hij het Synedrium nadere, zoodat gij en uwe medeleden van den raad niet verantwoordelijk zult kunnen wezen voor zijnen dood. Die Sadduceesche Sanhedristen (noot 6 op bladz. 174) moesten, natuurlijk, het voornemen van die zamenzweerders voor hunne Phariseesche medeleden geheim houden.

- qui se devoverunt non manducare, neque bibere donec interficiant eum: et nunc parati sunt, exspectantes promissum tuum.
- 22 * Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset.
- 23 * Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos ut eant usque Cæsaream, et equites septuaginta, et lancearios ducentos a tertia
- 24 hora noctis: * et jumenta præparate ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem, (* Timuit enim ne forte raperent eum Judæi, et occiderent, et ipse postea calumniam sustineret, tamquam accepturus pecuniam) * scribens epistolam continentem hæc: CLAUDIUS Lysias optimo Præsidi, Felici salutem. * Virum hunc comprehensum a Judæis, et incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus
- 25 est: * Volensque scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum. * Quem
- 26 inveni accusari de questionibus eten, noch te drinken totdat zij hem hebben omgebracht: en nu zijn zij gereed, op uwe toezegging wachtende¹. * De overste
- 22 dan liet den jongeling gaan, gebiedende aan niemand te zeggen dat hij hem dit bekend had gemaakt.
- 23 * En twee Hoofdmannen geroepen hebbende, zeide hij tot hen: Maakt twee honderd krijgsknechtengereed om naar Cesarea te gaan, en zeventig ruiters, en twee honderd lansdragers tegen de derde ure van den nacht: * ook
- 24 lastdieren beval hij hun gereed te maken om Paulus daarop te zetten, en behouden over te brengen tot Felix den landvoogd, — * Want hij vreesde
- 25 dat soms de Joden hem mogten wegvoeren, en dooden, en dat hij daarna zou beschuldigd worden, als moettende geld *daarvoor* ontvangen² — * en hij schreef eenen
- 26 brief van dezen inhoud: Claudius Lysias aan den uitmunten den Landvoogd Felix, heil! * Deze man door de Joden³
- 27 gegrepen zijnde, en op het punt staande van door hen omgebracht te worden, ben ik toegeschoten met het krijgsvolk en heb hem verlost, gehoord hebbende dat
- 28 hij een Romein was: * en de zaak willende weten, waarvan zij hem beschuldigden, bragt ik hem af⁴ in hunnen raad. * En
- 29 ik bevond dat hij beschuldigd

1) Zij wachtten nog slechts op uwe toezegging, dat gij namelijk Paulus van den burgt naar het Synedrium zult afbrengen, overigens zijn zij nu gereed om Paulus om te brengen.

2) Want hij vreesde, enz. In de Grieksche handschriften, één enkel uitgenomen, wordt dit vers niet gelezen. Het ontbreekt ook in vele handschriften van de Vulgaat.

3) deze man door de Joden, enz. Wat Claudius Lysias hier aan Felix schrijft, is niet alles volstrekt met de waarheid overeenkomstig.

4) bragt ik hem af van den burgt in hunnen raad, oor de vergadering van den Joodschen raad of het Sanhedrin.

legis ipsorum, nihil vero dignum
 morte aut vinculis habentem
 30 criminis.* Et cum mihi perlatum
 esset de insidiis, quas paraverant
 illi, misi eum ad te denunciants,
 et accusatoribus ut dicant apud
 31 te, Vale. * Milites ergo secun-
 dum praeceptum sibi, assumentes
 Paulum, duxerunt per noctem in
 32 Antipatridem. * Et postera die
 dimissis equitibus ut cum eo
 irent, reversi sunt ad castra.
 33 * Qui cum venissent Cæsaream,
 et tradidissent epistolam praesidi,
 statuerunt ante illum et Paulum.
 34 * Cum legisset autem, et inter-
 rogasset de qua provincia esset:
 et cognoscens quia de Cilicia,
 35 * Audiam te, inquit, cum accu-
 satores tui venerint. Jussitque
 in praetorio Herodis custodiri
 eum.

werd om twistvragen hunner
 wet, maar niet schuldig was aan
 eenigmisdrijf dat dood of boeijen
 verdiende. * En daar mij kennis
 30 was gegeven van hinderlagen,
 welke zij hem gelegd hadden,
 zoo heb ik hem tot u gezonden,
 ook aan zijne beschuldigers
 doende weten, dat zij hunne
 klagt bij u zouden inbrengen¹,
 Vaarwel. * De krijgsknechten
 31 dan gelijk hun bevolen was,
 namen Paulus, en bragten hem
 in den nacht naar Antipatris².
 * En den volgenden dag de rui-
 ters hebbende latengaan om met
 hem voort te reizen, keerden zij
 naar de legerplaats terug³. * En
 33 toen die te Cesarea waren ge-
 komen, en den brief aan den
 landvoogd hadden overgegeven,
 stelden zij ook Paulus voor hem.
 * Toen hij nu den brief gelezen
 34 had, en gevraagd had uit welke
 provincie hij was⁴: en vernam
 dat hij van Cilicië was, zeide hij:
 * Ik zal u hooren, als uwe aan-
 35 klagers zullen gekomen zijn. En
 hij beval dat men hem zoude
 bewaren in het regthuis van
 Herodes⁵.

1) aan zijne beschuldigers doende weten. Nu, in dit oogenblik, had hij dit aan Paulus beschuldigers nog wel niet doen weten; maar wanneer Felix dezen brief zoude ontvangen, was het geschied.

2) Antipatris, eene stad tusschen Jerusalem en Cesarea gelegen.

3) de ruiters hebbende laten gaan. Van Antipatris keerde het voetvolk naar Jerusalem terug, terwijl de ruiters met Paulus voortreisden naar Cesarea, op nog zeven uren afstands van Antipatris gelegen.

4) De overste, Claudius Lysias, had in zijnen brief wel gezegd (vs. 27), dat Paulus een Romein, een Romeinsch burger, was, maar niet ook, uit welke Romeinsche provincie hij was. En Felix vraagt daarnaar, waarschijnlijk om te weten, of Paulus tot zijn regtsgebied behoorde.

5) Het regthuis van Herodes, hier genoemd, was vroeger het paleis geweest van koning Herodes den Grooten. Thans strekte het tot verblijf van den Romeinschen landvoogd en zijne troepen. In hetzelfde gebouw bewaakten ook de gevangenen.

VIER EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus wordt te Cesarea voor den landvoogd Felix aangeklaagd door den hoogepriester Ananias, bij monde van een zekeren redenaar, Tertullus genaamd, die hem beschuldigt van oproer, van een voorstander te zijn van de sekte der Nazareners, en van gepoogd te hebben den tempel te ontheiligen, vs. 1—9. Paulus wederlegt de beschuldigingen tegen hem ingebracht, en regtvaardigt zijn gedrag, vs. 10—21. Felix spreekt geen vonnis uit, maar verschuift de zaak tot een lateren tijd, bevelende nogtans, dat men Paulus' gevangenschap zou verzachten, vs. 22—23. Felix ontbiedt Paulus, en hoort met zijne vrouw Drusilla den Apostel spreken over de Christelijke godsdienst, vs. 24—25. Felix houdt Paulus eerst uit geldzucht, en daarna toen hij Porcius Festus tot opvolger kreeg, om gunst in te leggen bij de Joden, twee jaren gevangen, vs. 26—27.

1 * Post quinque autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, et Tertullo quodam oratore, qui adierunt praesidem adversus
2 Paulum. * Et citato Paulo coepit accusare Tertullus, dicens: Cum in multa pace agamus per te, et multa corrigantur per tuam
3 providentiam; * semper et ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.
4 * Ne diutius autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia. * Invenimus hunc hominem pestiferum, et concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, et auctorem seditio-

1 * Na vijf dagen nu kwam de hoogepriester, Ananias, af met eenige ouderlingen, en zekeren redenaar Tertullus¹, en zij gingen tot den landvoogd om hunne klacht in te brengen tegen Paulus.
2 * En toen Paulus voorgeroepen was begon Tertullus aan te klagen, zeggende: Dat wij door u in groote rust verkeerden, en dat door uwe voorzorg vele dingen verbeterd worden: * zulkserken-
3 nen wij altijd en overal, uitmuntende Felix, met alle dankbaarheid². * Doch opdat ik u niet langer ophoude³, bid ik, dat gij ons kortelijk wilt aanhooren met de u eigene goedheid. * Wij
4 hebben bevonden dat deze mensch⁴ eene pest⁵ is, en een die oproer verwekt bij al de Joden door de gansche wereld, en een opperhoofd des oproers van de

1) en zekeren redenaar, en zekeren pleitbezorger, Tertullus genaamd.

2) Felix verdiende dien lof niet (verg. Tacit. Hist 5, 9. Ann. 12, 54. en Flav. Joseph. Antiqq. Lib 20. Cap 8, 9), maar Tertullus zoekt door laffe vleierij den landvoogd voor zijne zaak te winnen.

3) Hij wil zeggen: doch, om het vele te verzwijgen, dat nog tot uwen lof kon gezegd worden, en u niet langer op te houden dan voor onze zaak volstrekt noodig is. Zonder twijfel geeft Lukas ons hier slechts eenen korten inhoud der redevoering van Tertullus.

4) deze mensch, Paulus, die hier voor uwe regtbank staat. Dit zeggende zal Tertullus op Paulus gewezen hebben.

5) eene pest, een hoogstverderfelijk mensch.

6 sectæ Nazarenorum: * qui etiam templum violare conatus est, quem et apprehensum voluimus secundum legem nostram judicare. * Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris, 8 * jubens accusatores ejus ad te venire: a quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus 9 eum. * Adjecerunt autem et Judæi, dicentes hæc ita se habere. 10 * Respondit autem Paulus, (annuente sibi Præsidi dicere) Ex multis annis te esse judicem genti huic sciens, bono animo 11 pro me satisfaciam. * Potes enim cognoscere quia non plus

sekte der Nazareners¹: * die zelfs gepoogd heeft den tempel te ontheiligen², en hem gegrepen hebbende hebben wij hem willen oordeelen volgens onze wet³. * Maar de overste Lysias daartusschen komende, heeft hem met veel geweld uit onze handen gerukt, * en bevolen dat zijne beschuldigers tot uzoudengaan⁴: van dien⁵ zult gij, onderzoek doende, vernemen kunnen al het geen waar wij hem⁶ van beschuldigen. * En ook de Joden⁷ voegden erbij⁸, zeggende dat deze dingen alzoo waren. * Paulus nu (toen de Landvoogd hem gewenkt had te spreken) antwoordde aldus: Daar ik weet dat gij sedert vele jaren⁹ regter¹⁰ zijt over dit volk¹¹, zoo ga ik welgemoed mij verantwoorden. * Want gij kunt vernemen¹² dat er mij niet meer dan

1) een opperhoofd des oproevers van de sekte der Nazareners. In den Griekschen tekst leest men hier alleenlijk: een opperhoofd van de sekte der Nazareners. Zoo noemden de Joden, uit verachting, de volgelingen van den Heere Jesus.

2) De Joden van Klein-Asië hadden Paulus valschelijk beschuldigd (Hand 21, 28), dat hij den tempel werkelijk ontheiligd had; deze Joden beschuldigden hem, dat hij gepoogd had dit te doen; doch 't was eveneens gelogen.

3) al wederom eene onbeschaamde leugen. Zie Hand 21, 28—32.

4) Dat de Joden zonder de tusschenkomst van den overste Paulus zouden hebben dood geslagen, wordt verzwegen; maar daarentegen wordt de overste zijdelings aangeklaagd, als hebbende hun onregt aangedaan, door hun een misdadiger te ontrukken, die voor hunne regtbank hadde moeten staan. Hunne bedoeling mag wel geweest zijn, van Felix te verkrijgen, dat deze goedvonde Paulus in hunne handen over te leveren, om door hen naar hunne wet geoordeeld te worden. In welk geval zij wel een middel zouden hebben gevonden om den gehaten man uit den weg te ruimen.

5) van dien, van den overste Lysias.

6) hem, Paulus.

7) de Joden, Ananias en de andere afgevaardigden van het Sanhedrin. Zie vs 1.

8) voegden er bij. Leest men hier niet *synepethento*, wat de Vulgaat schijnt gelezen te hebben, maar *synepethento*, welke lezing zeer veel gezag heeft, dan heet het hier: En ook de Joden vielen hem mede aan.

9) vele jaren, ongeveer zeven jaren.

10) regter, in zijne hoedanigheid van landvoogd van Judea.

11) en derhalve, wil Paulus misschien zeggen, gij den weg wel weet, om in eenige regtzaak achter de waarheid te komen.

12) want gij kunt vernemen, enz. Naar het Grieksch: *kunnende gij vernemen*, d. i. daar

sunt mihi dies quàm duodecim, ex quo ascendi adorare in Jerusalem: * et neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis, * neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant. * Confiteor autem hoc tibi, quòd secundum sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri, et Deo meo, twaalf dagen *verloopen* zijn, sedert ik ben opgegaan om te Jerusalem te aanbidden: * en zij hebben mij¹ noch in den tempel gevonden tot iemand het woord voerende, of een volksoploop verwekkende, noch in de synagogen, * noch in de stad: en zij kunnen² u ook geene bewijzen geven van hetgeen waarvan zij mij thans beschuldigen. * Doch dit beken ik u³, dat ik volgens de gezindheid⁴, welke zij eene ketterij noemen⁵, mijnen Vader, en God⁶

gij kunt te weten komen, de zaak onderzoekende, dat er niet meer dan twaalf dagen verlopen zijn, sedert ik van Cesarea *ben opgegaan* naar Jerusalem; en ik ging derwaarts *om te aanbidden*, en bij gevolg met eene godsdienstige bedoeling.

Paulus zeide dan, dat hij goedsmoeds was bij zijne verdediging, en dit om twee redenen: vooreerst, omdat Felix, voor wiens regtbank hij stond, een lang geoeffend regter was; en vervolgens, omdat er sedert zijne aankomst in Jerusalem niet meer dan twaalf dagen verlopen waren, en het derhalve niet moeilijk wezen zoude naar waarheid te weten te komen, of hij al of niet zich schuldig had gemaakt aan de misdrijven, waarvan men hem betigtte, dat hij namelijk in Jerusalem een volksoploop verwekt, en ook gepoogd zoude hebben den tempel te ontheiligen.

1) *en zij hebben mij*, enz. Paulus gaat thans over tot zijne verdediging; en de beschuldiging van oproer, die men in de eerste plaats tegen hem had ingebracht, doch zonder een enkel bewijs daarvoor aan te voeren, wederlegt hij met eene eenvoudige ontkenning. Niemand is er, zegt hij, die getuigen kan, dat hij mij, hetzij in het tempelgebouw, hetzij in eene der synagogen van Jerusalem, hetzij elders in de stad, tot iemand het woord heeft zien voeren, veel minder nog een volksoploop verwekkend.

2) *en zij kunnen*, enz. Een algemeen antwoord van verdediging, rakende zoowel de beschuldiging van oproer als die van gepoogd te hebben den tempel te ontheiligen: Mijne beschuldigers hier tegenwoordig, zegt Paulus, zijn niet in staat om iets van hetgeen waarvan zij mij thans betigten, door eenig bewijs te staven: om mij te veroordeelen, zou men hen enkelijk op hun zeggen af maar moeten gelooven.

3) *Doch dit beken ik u*, enz. Het zinverband is: Ik loochen de misdaden, die zij mij aantijgen, van oproerigheid en van poging om den tempel te ontheiligen, *doch dit beken ik u*, o Felix, *dat ik*, enz. Paulus komt dan nu tot het punt der beschuldiging, dat hij namelijk een opperhoofd was van de sekte der Nazareners. Hij geeft toe, dat hij tot de Nazareners behoort, maar bewijst, dat zijne beschuldigers valschelijk eene misdaad daaruit maken. Want met hem *een opperhoofd... van de sekte der Nazareners* te noemen (vs 5), wilden zij hem uitgeven voor een vijand der Mosaische godsdienst.

4) *volgens de gezindheid*. In het Grieksch staat hier woordelijk vertaald: *volgens den weg*, d. i. de wijze van God te dienen, de godsdienst.

5) *welke zij*, mijne tegenstanders, valschelijk *eene ketterij noemen* en mij beschuldigen geen geloof te geven aan hetgeen *in de Wet en in de Propheten*, d. i. in de heilige Schriften, geschreven staat.

6) *mijnen Vader en God*. Naar den Griekschen tekst luidt het hier: *den voorvaderlijken God*, 't welk zooveel beteekent als: *den God onzer Vadersen*, den God van Abraham en van Isaak en van Jakob. Vgl. Hand 3, 13.

credens omnibus, quæ in Lege, 15
 et Prophetis scripta sunt: *spem
 habens in Deum, quam et hi
 ipsi expectant, resurrectionem
 futuram justorum, et iniquo- 16
 rum. * In hoc et ipse studeo
 sine offendiculo conscientiam
 habere ad Deum, et ad homines 17
 semper. * Post annos autem
 plures eleemosynas facturum in
 gentem meam, veni, et oblatio- 18
 nes, et vota. * in quibus invene-
 runt me purificatum in templo:
 non cum turba, neque cum 19
 tumultu. (*Sup* 21, 26.) * Quidam
 autem ex Asia Judæi, quos oportebat
 apud te præsto esse, et
 accusare siquid haberent adver-
 zoo diene, dat ik alles geloof, wat
 in de Wet, en in de Propheten
 geschreven staat: * terwijl ik op 15
 God hope¹, hetgeen deze ook
 zelve verwachten², dat er eene
 verrijzenis zal wezen van regt-
 vaardigen, en van onregtvaardigen³. * Hierin beijver ook ik 16
 mij⁴ omeen ongekwetst geweten
 te hebben ten opzigte van God,
 en van de menschen te allen
 tijde. * Na verscheidene jaren 17
 nu kwam ik⁵, om onder mijn
 volk⁶ aalmoezen te doen, en
 offers⁷, en geloften⁸. * en ter- 18
 wijl ik hiermede bezig was,
 hebbende mij geheiligd⁹, vond
 men mij in den tempel: niet met
 een' volkshoop *bij mij*, noch in 19
 eenige opschudding. * Maar
 eenige Joden uit Azië, die hier
 voor u hadden moeten staan, en
 mij aanklagen, indien zij iets

1) *terwijl ik op God hope*, enz. Zie de twee volgende noten.

2) *hetgeen deze ook zelve verwachten*. Uit dit zeggen van Paulus volgt; dat er onder zijne beschuldigers (vs 4) ook Phariseërs waren. Vgl. Hand 23, 8. Dat de Sadduceërs de opstanding loochenden, dat wordt hier door Paulus opzettelijk voorbij gezien.

3) Met welk recht konde men hem dan een vijand noemen der voorvaderlijke godsdienst? Vereerde hij niet den eenigen waren God, dien ook de Joden vereerden: en geloofde hij niet, even als zijne beschuldigers, alles wat in de Wet en in de Propheten geschreven stond? En niet alleen zijn *geloof*, maar ook zijne *hoop* (vs 15) was geene andere dan de hunne. Ook hij, gelijk zij, verwachtte eene algemeene verrijzenis uit de dooden, eene verrijzenis van godvreezenden zoowel als van goddeloozen.

4) *Hierin*, in dit geloof en in deze hoop verkeerende, *beijver ook ik* (gelijk anderen dit doen) *mij*, om gedurig zóó te leven, dat ik mij noch tegen God noch tegen de menschen bezondige.

5) *Na verscheidene jaren* van afwezigheid *nu*, van Jerusalem, *kam ik* aldaar, *om*, enz. Paulus antwoordt nu vervolgens op de beschuldiging, dat hij gepoogd zoude hebben den tempel te ontheiligen.

6) *onder mijn volk*, onder de behoeftige christenen uit de Joden van Jerusalem. De aalmoezen, hier gemeend, zijn die, waarvan de apostel spreekt in zijn brief tot de Romeinen, 15, 25, 26.

7) *offers*. Die offers zijn hier bedoeld, waarvan Hand 21, 26 gesproken wordt. Het is wel waar, dat Paulus niet om die offers op te dragen naar Jerusalem gekomen was, maar hij was toch derwaarts gekomen ook om te offeren; en om geene andere reden dan om te offeren was hij naar den tempel opgegaan, derhalve met eene godsdienstige bedoeling, en geenszins met inzicht om den tempel te ontheiligen.

8) *en geloften*. Be Grieksche tekst heeft deze woorden niet.

9) Zie Hand 21, 24.

20 sum me : * aut hi ipsi dicant tegen mij hebben mogten¹ : * of
 21 siquid invenerunt in me iniqui- dat dezen zelven zeggen of zij
 tatis cum stem in concilio, * nisi eenig misdrijf in mij gevonden
 de una hac solummodo voce, hebben toen ik voor den raad
 qua clamavi inter eos stans : stond². * tenzij wegens dat ééne 21
 Quoniam de resurrectione mor- woord alleen³, dat ik uitriep toen
 tuorum ego judicor hodie a vobis. (Sup 23, 6.) ik onder hen stond : Om de ver-
 22 * Distulit autem illos Felix, rijzenis der dooden sta ik heden
 certissime sciens de via hac, voor u te regt !
 23 dicens : Cum Tribunus Lysias * Felix nu, zeer goed bekend
 descenderit, audiam vos. * Jussit met hetgeen deze richting⁴ betref,
 stelde hem uit zeggende : Als de
 Overste Lysias zal afgekomen
 zijn, zal ik u hooren⁵. * En hij 23

1) De zin is afgebroken. Men kan dien aldus aanvullen : die Aziatische Joden, niet ik, verwekten toen eene opschudding in den tempel, en bragten het volk in eene oproerige beweging. Zie Hand 21, 27. volgg. Wil men, volgens eene andere Grieksche lezing, vers 19 lezen zonder het woordje *maar*, dan kan hier zoo vertaald worden : *En terwyl ik hiermede (met de offers) bezig was, hebbende door een Nazareër-gelofte mij geheiligd, vonden mij in den tempel, niet met een volkshoof bij mij, noch eenige opschudding verwekkende, eenige Joden uit Asië, die, enz.*

Paulus wil hiermede den landvoogd doen gevoelen, hoe valschelijk men hem beschuldigde, den tempel te hebben willen ontheiligen ; want hadde die beschuldiging eenigen grond, waarom kwamen dan die Aziatische Joden, die hem in den tempel gezien en het eerst van tempelontheliging beschuldigd hadden (Hand 21, 28), hem thans daarvan ook niet bij den landvoogd aanklagen ? Waarom hadden Ananias en de zijnen die Aziatische Joden niet medegebragt ?

2) *Of, dewijl die Aziatische Joden niet verschenen zijn om tegen mij te getuigen, dat dezen, mijne beschuldigers, hier voor u tegenwoordig, dat dezen zelven, leden van den Joodschen raad, dat dezen zelven zeggen en getuigen, indien zij kunnen, of zij eenig misdrijf in mij gevonden hebben, toen ik voor den raad, door Lysias opzettelijk vergaderd (Hand 22, 30; 23, 1—10), te regt stond ?*

3) *tenzij wegens dit ééne woord alleen, enz.* De zin is : of ik moest misschien daardoor misdaan hebben, dat ik, toen ik onder hen, voor de leden van den raad, stond heb uitgeroepen : *om de verrijzenis der dooden sta ik heden voor u te regt !* Vgl. Hand 23, 6—10. Die misdaad, wil Paulus aan zijne Sadduceesche en Phariseesche beschuldigers zeggen, konden zij, dit verkiezende, getuigen en hem daarvoor bij den landvoogd aanklagen.

4) *deze godsdienstige rigting*, de christelijke godsdienst namelijk. Felix begreep alreeds genoeg, dat de Joden, Paulus om geene andere reden vervolgden, dan omdat hij een belijder was der christelijke godsdienst ; en daar hij zeer goed bekend was met hetgeen deze godsdienst betref, zoo oordeelde hij het onnoodig partijen nog verder te verhooren. Hij had Paulus kunnen vrijspreken ; doch dat deed hij niet, maar stelde hen, beide partijen, uit, willende van den eenen kant geen onschuldige veroordeelen, en van den anderen kant zoekende door deze handelwijze eenigermate den Joden te believen, voor wier haat hij beducht was. Wij weten uit Flavius Josephus (Antiqq 20, 8), dat Felix, als landvoogd van Judea, zich aan grove onregtvaardigheden schuldig maakte, en in 't eind door de Joden te Rome is aangeklaagd geworden.

5) *Als de Overste Lysias uit Jerusalem naar Cesarea zal afgekomen zijn, zal ik u hooren, naar het Grieksch : zal ik uwe zaak naauwkeurig onderzoeken.* Dit was niets anders dan een voorwendsel, om de zaak op de lange baan te schuiven. Want Lysias had hem

que Centurioni custodire eum, et habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

24 * Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, et audivit ab eo fidem, quæ est in Christum

25 Jesum. * Disputante autem illo de justitia, et castitate, et de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vade: tempore autem opportuno accersam te: * simul et sperans, quòd pecunia ei daretur a Paulo, propter quod et frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.

27 * Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

beval den Hoofdman hem te bewaren, en hem verligting te geven¹, en niemand van de zijnen te verhinderen hem te dienen².

* Na eenige dagen nu kwam Felix³ met zijne vrouw Drusilla⁴, die eene Jodin was, en hij liet Paulus roepen⁵, en hoorde hem over het geloof in Christus Jesus⁶.

* Doch toen hij sprak van regtvaardigheid, en kuisheid, en van het toekomstig oordeel, werd Felix bevreesd en zeide: Ga voor ditmaal henen! doch ik zal u op een geschikten tijd ontbieden⁷: * tegelijk hoopte hij ook, dat hem door Paulus geld zou worden gegeven⁸, om welke reden hij hem ook meermalen ontbood, en met hem sprak⁹.

* Doch na verloop van twee jaren¹⁰, kreeg Felix tot opvolger Portius Festus. En Felix willende den Joden eene gunst bewijzen¹¹, liet Paulus gebonden achter¹².

in zijnen brief (Hand 23, 29) alreeds geschreven, bevonden te hebben, dat Paulus niets gedaan had, *dat dood of boeien verdiende*.

¹) en hem (Paulus) verligting te geven, d. i. hem van zijne boeien te ontslaan, en alzoo in eene soort van vrije gevangenis (libera custodia) te laten verkeerren.

²) Felix behandelde Paulus als eenen, dien hij voor onschuldig hield, maar toch niet los wilde laten.

³) kwam Felix met zijne vrouw ter plaatse, waar zij Paulus wilde hooren.

⁴) Deze Drusilla, eene dochter van Herodes Agrippa (Hand 12, 10), was door Felix verleid geworden, om Azizus, den koning van Emessa in Syrie, haren wettigen man, te verlaten, en met hem een onwettig huwelijk aan te gaan. Zie Flav Joseph. Antiqq. Lib 20, Cap. 7.

⁵) en hij liet Paulus roepen uit zijne gevangenis. Waarschijnlijk geschiedde dit op verzoek van Drusilla, die uit nieuwsgierigheid begeerig zal geweest zijn om dien Paulus te hooren.

⁶) over het geloof in Christus Jesus, d. i. over de christelijke godsdienst.

⁷) Felix gaf voor, dat zijne bezigheden hem thans niet toelieten Paulus verder aan te hooren; maar diens zede-preek klonk onaangenaam in de ooren van den landvoogd, die zich aan grove onregtvaardigheden schuldig maakte, en daarbij ook nog een ontuchtig leven leidde (Flav. Joseph. Antiqq. 20, 8).

⁸) Hij wenschte op verwachtte, dat Paulus hem eene som gelds zoude aanbieden, om door hem op vrije voeten gesteld te worden.

⁹) willende Paulus alzoo in de gelegenheid stellen, om hem losgeld aan te bieden,

¹⁰) na verloop van twee jaren, nadat Paulus gedurende twee jaren te Cesarea gevangen was geweest.

¹¹) desniettemin werd hij door de Joden over zijne knevelarijen te Rome aangeklaagd. Zie Flav. Joseph. Antiqq 20, 8, 10.

¹²) hij liet Paulus niet alleen in zijne gevangenis, maar deed hem ook wederom zijne kluisters aan.

VIJF EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Festus komt te Jerusalem, waar de Joden hem verzoeken, Paulus van Cesarea naar de hoofstad te doen overbrengen; maar de landvoogd weigert dit, en wil, dat zij zelven naar Cesarea gaan, en Paulus, indien hij iets bedreven heeft, aldaar, voor zijnen regterstoel, komen beschuldigen, vs 1—5. Zij komen te Cesarea en beschuldigen Paulus; waarop deze zich verantwoordt, vs 6—8. Festus, om den Joden te believen, vraagt Paulus, of hij te Jerusalem, in zijne tegenwoordigheid, wil geoordeeld worden; maar Paulus slaat dit voorstel af, en beroept zich nu, als Romeinsch burger gebruik makende van zijn regt, op den Keizer; hetgeen Festus doet besluiten, hem naar Rome te zenden, vs 9—12. De Joodsche koning Agrippa komt met Bernice te Cesarea, om den nieuwen landvoogd Festus te begroeten; bij welke gelegenheid deze den koning met het rechtsgeeding van Paulus bekend maakt, vs 13—21. Agrippa verlangt Paulus te hooren, in welk verlangen Festus bewilligt; en den volgenden dag wordt Paulus in de gerechtszaal voorgebragt op bevel van den landvoogd, die Agrippa en Bernice met de krijgsoversten en de aanzienlijkste mannen der stad aldaar vergaderd had, vs 22—27.

1	* Festus ergo cum venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam a Cæsarea.	* Festus dan in de provincie ¹ aangekomen, ging na drie dagen van Cesarea op naar Jerusalem.	1
2	* Adieruntque eum principes sacerdotum, et primi Judæorum adversus Paulum: et rogabant eum, * postulantes gratiam adversus eum, ut juberet perducere eum in Jerusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in via. * Festus autem respondit servari Paulum in Cæsarea: se	* En de opperpriesters ² , en de voornaamsten der Joden kwamen Paulus bij hem aanklagen: en zij baden hem, * eene gunst vragende tegen hem, dat hij bevelen zou hem naar Jerusalem te vervoeren, leggende zij hem eene lage ten einde hem onder den weg om te brengen ³ . * Doch Festus antwoordde dat Paulus in hechtenis was te Cesarea ⁴ : en	2
3			3
4			4

1) in de provincie van Judea, waarvan Jerusalem de hoofdstad was, en Cesarea de hofstad, zijnde aldaar de zetel der Romeinsche landvoogden. Dezen naam van provincie (*provincia*) gaven de Romeinen aan al de landen buiten Italië, die aan hun gebied onderworpen waren. Eigenlijk beteekent dit woord een met de wapenen veroverd gewest.

2) de opperpriesters, afgevaardigden van het Sanhedrin. Zie het aangeteekende in noot 1 op blz. 23, 1ste Deel.

3) Zij vroegen van den landvoogd dat, vermits hij zich nu toch te Jerusalem bevond, hij Paulus derwaarts zou doen overkomen, om hem te vonnissen (vs 15), en zoo een einde te maken aan die regtzaak. Hun plan was, den gehaten man door sluipmoordenaars, daartoe afgehuurd, op den weg van Cesarea naar Jerusalem te doen ombrengen.

4) dat Paulus in hechtenis was te Cesarea. Daarmede gaf Festus hun beleefdelijk te kennen, dat hij niet wilde, dat Paulus naar Jerusalem zoude komen, maar dat deze te Cesarea in hechtenis zijnde, ook aldaar moest te regt staan. Hij voegde er bij, dat hij zelf spoedig naar Cesarea ging vertrekken, en noodigde dien ten gevolge hunne magthebbers uit, om mede derwaarts af te reizen, en aldaar Paulus bij hem aan te klagen, indien hij eenig misdrijf mogt begaan hebben.

- autem maturius profecturum.
- 5 * Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.
- 6 * Demoratus autem inter eos dies non amplius quàm octo, aut decem, descendit Cæsaream, et altera die sedit pro tribunali, et
- 7 jussit Paulum adduci. * Qui cum perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judæi, multas, et graves causas objicientes, quas
- 8 non poterant probare, * Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi.
- 9 * Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, et ibi de his judicari
- 10 apud me? * Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Judæis non
- dat hij zelf spoedig zoude vertrekken. * Dat dan de magthebbenden¹ onder u, zeide hij, mede afkomen, en zoo die man eenig misdrijf begaan heeft, hem beschuldigen.
- * Nadat hij nu onder hen niet meer dan acht, of tien dagen vertoefd had, kwam hij af naar Cesarea, en den volgenden dag zat hij op den registerstoel, en beval Paulus voor te brengen.
- * En toen hij was opgebragt, plaatsten de Joden, die van Jerusalem waren afgekomen, zich rondom hem, en bragten vele, en zware klagten in, die zij niet konden bewijzen², * dewijl Paulus zich verantwoordde: Noch tegen de wet der Joden, noch tegen den tempel, noch tegen den Keizer heb ik iets misdreven.
- * Festus nu den Joden eene gunst willende bewijzen, sprak tot Paulus, en zeide: Wilt gij naar Jerusalem opgaan, en aldaar over deze dingen geoordeeld worden in mijne tegenwoordigheid³? * Doch Paulus zeide: Ik sta voor de regtbank des Keizers, daar moet ik geoordeeld worden⁴:

1) de magthebbenden, dezulken onder de de opperpriesters en de voornaamsten der Joden (vs 2), die daartoe hetzij ambtshalve, hetzij als afgevaardigden gemagtigd waren.

2) Zij beproefden het wel, maar het gelukte hun niet, dewijl Paulus, zich verantwoordende, de nietigheid hunner beschuldigingen aantoonde, en tegen hen bewees, dat hij noch tegen de wet der Joden, noch tegen den tempel, noch tegen den Keizer iets misdreven had. Die vele en zware klagten (vs 7), welke zij thans tegen hem bij Festus hadden ingebracht, kwamen derhalve op die drie punten neder. Vgl Hand 21, 28; 24, 5, 6.

3) Will gij naar Jerusalem opgaan, enz. Festus moest dit aan Paulus' keuze overlaten, want hij had geen regt om hem daartoe te dwingen. De landvoogd nu zal wel vermoed hebben, dat Paulus zijnen voorslag niet zoude aannemen; maar hij had dan toch, door hem dien voorslag te doen, aan de Joden een bewijs gegeven, dat hij hun wilde believen. Paulus' aanklagers namelijk zullen, onder een of ander voorwendsel, den landvoogd wederom (vs 3) gevraagd hebben, dat hij Paulus te Jerusalem voor het Sanhedrin in zijne tegenwoordigheid wilde doen oordeelen. Zij zochten op nieuw naar eene gelegenheid om den moorddadigen aanslag, dien zij tegen Paulus gesmeed hadden (vs 3), ten uitvoer te kunnen brengen.

4) Paulus stond voor de regtbank des Keizers, omdat hij stond voor de regtbank

- nocui, sicut tu melius nosti.
- 11 * Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si vero nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello. * Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? Ad Cæsarem ibis.
- 12 appello. * Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? Ad Cæsarem ibis.
- 13 * Et cum dies aliquot transacti essent: Agrippa rex, et Bernice
- aan de Joden heb ik geen kwaad gedaan¹, gelijk gij ook wel beter weet². * Want heb ik eenig kwaad gedaan³, of heb ik iets bedreven dat den dood verdient, ik weiger niet te sterven: maar is er niets aan, van hetgeen waarover deze mij beschuldigen, zoo kan niemand mij hun prijs geven⁴. Ik beroep mij op den Keizer⁵! * Toen antwoordde Festus, nadat hij met zijnen raad⁶ gesproken had: Gij hebt u op den Keizer beroepen? gij zult tot den Keizer gaan.
- * En na verloop van eenige dagen: kwamen koning Agrippa⁷,

van den landvoogd, die den Keizer vertegenwoordigde; en daar nu eens zijne zaak vóór Festus' regtbank gebragt was, kon deze hem niet dan wederregtelijk naar eene lagere regtbank verwijzen.

¹) *Aan de Joden heb ik geen kwaad gedaan.* Eene tweede reden, waarom hij weigert te Jerusalem voor het Sanhedrin te regt te staan: aan de Joden had hij geen kwaad gedaan, noch ten opzichte van hunne godsdienst, noch ten opzichte van hunnen tempel; en dit was reeds gebleken, daar zij geene hunner beschuldigingen hadden kunnen bewijzen (vs 7); welk regt hadden de Joden dan om hem te vonnissen?

²) *gelijk gij ook wel beter weet,* dan uw voorslag (vs 9) schijnt aan te duiden. Paulus beroept zich op Festus' eigen oordeel. De landvoogd had Paulus' verdedigingsrede aangehoord, en moest overtuigd wezen van de nietigheid der beschuldigingen, welke de Joden tegen hem hadden ingebragt.

³) *Want heb ik eenig kwaad gedaan,* enz. Hiermede geeft Paulus eene bescheiden verklaring der reden van zijn weigerend antwoord aan den voorslag, hem door den landvoogd gedaan. Hij wees dien voorslag af, niet om zoo doende eene wel verdiende straf te ontduiken, want hadde hij inderdaad eenige straf verdiend, hij was bereid die te ondergaan, — maar hij was onschuldig, — het was den landvoogd alreeds genoeg gebleken, — en dit zoo zijnde, *kon niemand,* zonder onregt te doen, hem *hun,* den Joden, *prijs geven,* opofferen, bloot stellen aan een vonnis, uit te spreken, door regters, die tegelijk zijne beschuldigers en zijne verbitterde vijanden waren.

⁴) *zoo kan niemand mij hun prijs geven.* Paulus had mogen zeggen: Zoo kunt gij, Festus, mij niet prijs geven: doch in plaats van *gij,* zegt hij, uit bescheidenheid: *niemand.*

⁵) *Ik beroep mij op den Keizer!* In dit zeggen ligt deze gedachte: Gij, Festus, zijt even zoo min, als Felix, uw voorganger, genegen om mij regt te verschaffen. Ik wil derhalve gebruik maken van de vrijheid, die ik als Romeinsch burger heb, om te Rome voor den Keizer zelve te regt gesteld te worden: *Ik beroep mij op den Keizer!*

⁶) *met zijnen raad,* met die raadslieden, die aan elken landvoogd door den Keizer werden toegevoegd. Festus zal hen geraagdpleegd hebben, of dit beroep van Paulus al of niet moest aangenomen worden. En het besluit was, dat men zijn beroep niet mogt afwijzen.

⁷) *koning Agrippa (Agrippa II),* een zoon van dien Herodes Agrippa^I, van wien Hand 12, 1 gesproken is. Keizer Claudius gaf hem bij den dood zijns vaders het vorstendom Chalcis, en eenige jaren daarna, tegelijk met den titel van koning, de

descenderunt Cæsaream ad salu-
 14 tandum Festum. * Et cum dies
 plures ibi demorarentur, Festus
 regi indicavit de Paulo, dicens :
 Vir quidam est derelictus a
 15 Felice vinctus, * de quo cum
 essem Jerosolymis, adierunt me
 principessacerdotum, et seniores
 Judæorum, postulantes adversus
 16 illum damnationem. * Ad quos
 respondi : Quia non est Romanis
 consuetudo damnare aliquem
 hominem prius quàm is, qui
 accusatur, præsentis habeat ac-
 cusatores, locumque defendendi
 accipiat ad abluenda crimina.
 17 * Cum ergo huc convenissent
 sine ulla dilatione, sequenti die
 sedens pro tribunali, jussi adduci
 18 virum. * De quo, cum stetissent
 accusatores, nullam causam de-
 ferebant, de quibus ego suspica-
 19 bar malum : * Quæstiones vero
 quasdam de sua superstitione
 habebant adversus eum, et de
 quodam Jesu defuncto, quem

en Bernice¹ naar Cesarea om
 Festus te begroeten². * En terwijl
 14 zij daar vele dagen doorbragten,
 verhaalde Festus de zaak van
 Paulus aan den koning, zeg-
 gende : Een zeker man is door
 Felix gebonden achtergelaten,
 15 * over wien toen ik te Jerusalem
 was, de opperpriesters, en de
 ouderlingen mij zijn komen
 spreken, een vonnis tegen hem
 verzoekende. * Ik antwoorde
 16 hun : De Romeinen zijn niet
 gewoon iemand te veroordeelen,
 eer dat de beschuldigde zijne
 beschuldigers voor zijne oogen
 hebbe, en gelegenheid tot ver-
 antwoording krijgje om zich
 van het aangetijgde te zuiveren.
 * Toen zij dan hier bijeen geko-
 17 men waren³, zette ik mij zonder
 eenig uitstel den volgenden dag
 op den registerstoel, en beval den
 man voor te brengen. * Doch
 18 zijne beschuldigers opgetreden
 zijnde, bragten aangaande hem
 geene klagt in van dingen, waar-
 van ik kwaad vermoeden had⁴ :
 * Maar zij hadden met hem zekere
 19 geschillen betreffende hunne
 godsdienst, en een zekeren Jesus
 alreeds gestorven, van wien Pau-
 lus staande hield dat hij leefde⁵.

voormalige Tetrarchie van Philippus en Lysanias. Later gaf Keizer Nero hem nog eenige andere landschappen daarbij. Zie Flav. Joseph. Antiqq. 19, 9; 20, 7, 8.

1) *Bernice* was eene zuster van Agrippa II, en de oudste dochter van Herodes Agrippa I.

2) Agrippa kwam, als *Vassaal* van het Romeinsche Keizerrijk, den Romeinschen landvoogd van Judea in zijne landvoogdij gelukwenschen.

3) *Toen zij dan*, Paulus' beschuldigers (vs. 1, 9), *hier*, te Cesarea, *bijeen gekomen waren*.

4) *van dingen, waarvan ik kwaad vermoeden had*. Naar het Grieksch; *van dingen, welke ik vermoedde*. Dewijl Paulus alreeds twee jaren in hechtenis was en de Joden zoo zeer op hem verbitterd waren, zoo vermoedde Festus in 't begin, dat hij zich aan eene of andere groote politieke misdaad had schuldig gemaakt; *maar zijne beschuldigers*, zegt Festus, *bragten aangaande hem geene klagt in van dingen, welke ik vermoedde*. Zijne aanklagers hadden hem ook wel van eenige misdaad tegen den Keizer betigt, maar zonder hunne beschuldiging met eenig bewijs te hebben kunnen staven (vs. 7), zoodat Felix haar als ganschelijk ongegrond had aangezien.

5) Het blijkt hieruit, dat Paulus in zijne verdediging, boven (vs. 8) door Lukas met een enkel woord vermeld, ook gesproken heeft over Jesus en zijne verrijzenis uit de dooden.

- 20 affirmabat Paulus vivere. * Hæ- * Ik nu met eene zaak van dien 20
 sitans autem ego de hujusmodi aard verlegen zijnde, vroeg of
 quæstione, dicebam si vellet ire hij naar Jerusalem wilde gaan,
 Jerolymam, et ibi judicari de en aldaar over deze dingen geoor-
 21 istis. * Paulo autem appellante deeld worden¹. * Doch daar 21
 ut servaretur ad Augusti cog- Paulus zich beriep *en vroeg* om
 gnitionem, jussi servari eum, in bewaring te blijven voor het
 donec mittam eum ad Cæsarem. onderzoek des Keizers², zoo
 22 * Agrippa autem dixit ad Festum: beval ik hem in bewaring te
 Volebam et ipse hominem audire. houden, totdat ik hem naar den
 Cras, inquit, audies eum. Keizer zoude opzenden. * Agrippa 22
 23 * Altera autem die cum * Den volgenden dag nu als 23
 venisset Agrippa, et Bernice cum Agrippa, en Bernice gekomen
 multa ambitione, et introissent waren met groote praal, en de
 in auditorium cum tribunis, et gehoorzaal waren ingegaan met
 et viris principalibus civitatis, de oversten, en de aanzienlijkste
 jubente Festo, adductus est Paulus. mannen der stad, werd Paulus
 24 * Et dicit Festus: Agrippa rex, op bevel van Festus, voorgebragt.
 et omnes, qui simul adestis * En Festus zeide: Koning 24
 nobiscum viri, videtis hunc, de Agrippa, en allen gij mannen,
 quo omnis multitudo Judæorum die tegelijk met ons hier tegen-
 interpellavit me Jerosolymis, woordig zijt⁴! Gij ziet daar hem,
 petentes et acclamantes non aangaande wien de gansche me-
 oportere eum vivere amplius. nigte der Joden mij te Jerusalem
 25 * Ego vero comperi nihil dignum is komen spreken, eischende en
 morte eum admisisse. Ipso autem roepende dat hij niet langer
 dat den dood verdiende⁵. Daar 25

1) Festus liegt hier; want hij deed dien voorslag aan Paulus, om den Joden te believen (vs. 9); maar hij schaamde zich dit aan Agrippa te zeggen.

2) *des Keizers*. In den Griekschen tekst staat hier het woord *Sebaston* (Vulg. *Augusti*), 't geen men zou kunnen overzetten: *van zijne Majesteit*. De toenmalige Romeinsche Keizer was Nero. Die eertitel van *Augustus*, in het Nederduitsch: *de Eerwaardige*, werd allereerst gevoerd door Cesar Octavianus, die het Romeinsche Keizerrijk bestuurde, toen onze gezegende Verlosser ter wereld kwam.

3) *Ik zou ook zelf*, gelijk gij, *dien mensch wel eens willen hooren*. Festus voldeed gaarne aan 's konings verlangen. Hij wist niet, waarvan hij Paulus bij den Keizer zou beschuldigen, en hoopte dat Agrippa, een belijder van den Joodschen godsdienst, na Paulus gehoord te hebben, hem wel uit zijne verlegenheid zoude redden. Zie hierna, vs. 26, 27.

4) Festus doet eene aanspraak, om deze plegtige vergadering te openen.

5) Vgl. Hand 25, 2, 15. Het iste denken, dat toen die *opperpriesters en voornaamsten der Joden* (vs. 2) Paulus bij Festus te Jerusalem gingen aanklagen, eene groote menigte volks hen vergezeld, die ook Paulus' dood luidkeels zal geëischt hebben.

hoc appellante ad Augustum,
 26 *judicavi mittere. * De quo quid
 certum scribam domino, non
 habeo. Propter quod produxi
 eum ad vos, et maxime ad te
 rex Agrippa, ut interrogatione*
 27 *facta habeam quid scribam. * Si-
 ne ratione enim mihi videtur
 mittere vinctum, et causas ejus
 non significare.*

hij nu zelf zich op den Keizer¹
 beroepen heeft, zoo heb ik beslo-
 ten hem te zenden. * Iets zekers²⁶
 over hem aan mijnen heer² te
 schrijven, heb ik niet³. Om
 welke reden ik hem voor ulieden
 heb gebragt, en bijzonderlijk
 voor u⁴ koning Agrippa! opdat
 ik na gehouden verhoor iets te
 schrijven hebbe. * Want het²⁷
 komt mij ongerijmd voor eenen
 gevangene te zenden, en niet te
 laten weten waarvan hij be-
 schuldigd wordt.

ZES EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD Paulus, verlof bekomen hebbende om voer zich zelve te spreken, houdt eene verdedigings-rede, hoofdzakelijk bestaande in een getrouw verhaal van zijn vroeger leven, van zijne hevige vervolging der Christenen, van zijne bekeering op den weg naar Damaskus, en van het bevel, hem gegeven, om Jesus-Christus als den Zaligmaker van Joden en Heidenen alom te verkondigen, vs 1—18. Aan dat bevel had hij gehoorzaamd, en het volbrengen daarvan was de reden geweest van der Joden haat tegen hem; maar hij ging voort met te leeren, dat, naar luid der heilige Schriften, de Messias lijden moest, en opstaan uit de dooden, en een licht verkondigen aan Joden en Heidenen, vs 19-23. Bij dit laatste zeggen valt Festus Paulus in de rede, en noemt hem een uitzinnige, waartegen Paulus zich verdedigt op Agrippa's kennissen in deze zaak zich beroepende, vs 24—29. Agrippa is van oordeel dat Paulus, als onschuldig, konde losgelaten worden, hadde hij zich niet op den Keizer beroepen, vs 30—32.

1 * Agrippa vero ad Paulum ait : * En Agrippa zeide tot Paulus :
 Permittitur tibi loqui pro temet- Het is u geoorloofd voor u zel-
 ipso. ven te spreken⁵.

1) *op den Keizer.* Ook hier lezen wij in 't Grieksch het woord *Sebastos*, in 't latijn het woord *Augustus*. Zie boven noot 2 op bladz. 190.

2) *aan mijnen heer*, d. i. aan den Keizer. Dien titel van *heer* (*dominus*) hadden de Romeinsche Keizers thans aangenomen.

3) *Iets zekers... te schrijven heb ik niet.* Zij hadden wel algemeene beschuldigingen tegen Paulus bij hem ingebragt, maar niet eene enkele duidelijke en bepaalde aanklagt. —

Festus veroordeelt hier zich zelve: want dit zoo zijnde, ware hij als regter verplicht geweest, Paulus op vrije voeten te stellen; en dan hadde deze niet noodig gehad zich op den Keizer te beroepen.

4) *bijzonderlijk voor u.* Festus zegt dit om Agrippa te eeren, en omdat deze, als Jood, met de Joodsche gebruiken en geschillen in het stuk van godsdienst geacht kon worden best bekend te zijn.

5) Hiermede noodigde Agrippa Paulus uit om thans onbeschoord te spreken en zijn gedrag te verdedigen.

Tunc Paulus extenta manu
 2 cœpit rationem reddere. * De
 omnibus, quibus accusor a Ju-
 dæis, rex Agrippa, æstimo me
 beatum, apud te cum sim defen-
 3 surus me hodie, * maxime te
 sciente omnia, et quæ apud Ju-
 dæos sunt consuetudines, et
 quæstiones: propter quod ob-
 4 secro patienter me audias. * Et
 quidem vitam meam a juven-
 tute, quæ ab initio fuit in gente
 mea in Jerosolymis, noverunt
 5 omnes Judæi: * præscientes me
 ab initio (si velint testimonium
 perhibere) quoniam secundum
 certissimam sectam nostræ reli-
 6 gionis vixi Pharisæus. * Et nunc
 in spe, quæ ad patres nostros
 repromissionis facta est a Deo,
 7 sto iudicio subjectus: * in quam
 duodecim tribus nostræ nocte
 ac die deservientes, sperant
 devenire. De qua spe accusor a
 8 Judæis, rex. * Quid incredibile
 judicatur apud vos, si Deus mor-
 9 tuos suscitatur? * Et ego quidem

Toen strekte Paulus de hand
 uit¹ en begon zich te verant-
 woorden. * Ik acht mij gelukkig, ²
 koning Agrippa, dat ik over
 alles, waarvan ik door de Joden
 beschuldigd word, mij op dezen
 dag voor u ga verantwoorden,
 * daar gij het meest met alles ³
 bekend zijt², zoowel met de ge-
 bruiken, als met de twistvragen
 onder de Joden: ik bid u der-
 halve mij geduldig te willen aan-
 hooren. * Mijn leven dan van ⁴
 jongs aan, dat van 't begin af
 onder mijn volk te Jerusalem ge-
 weest is, * al de Joden weten het: ⁵
 daar zij mij van eerst af kennen
 zij weten, indien zij het willen
 getuigen, dat ik volgens de ge-
 strengste sekte van onze gods-
 dienst als een Phariseër geleefd
 heb³. * En thans sta ik te regt ⁶
 om de hoop op de belofte⁴ door
 God aan onze vaderen gedaan:
 * tot welke onze twaalf stammen ⁷
 nacht en dag *God* dienende, hopen
 te komen. Over deze hoop, o
 koning, word ik van de Joden
 beschuldigd. * Waarom wordt ⁸
 het bij ulieden⁵ voor ongeloofe-
 lijk gehouden, of God dooden

1) *de hand uit*, de rechterhand, gelijk de redenaars gewoon zijn te doen, als zij beginnen te spreken.

2) *daar gij*, als een belijder der Joodsche godsdienst, *het meest*, meer dan Felix of Festus, *met alles bekend zijt*, enz.: doch naar het Grieksch luidt het hier: *daar gij het meest bekend zijt met al de* (godsdienstige) *gebruiken en twistvragen onder de Joden*.

3) Paulus te Tarsus in Cilicië uit Joodsche ouders geboren, was in zijne eerste jeugd door hen naar Jerusalem gebragt, om aldaar onderwezen en tot wetgeleerde gevormd te worden; en sedert dien tijd had hij, eerst als jongeling, daarna als volwassen man, eene lange reeks van jaren gedurig onder de oogen *der Joden* van Jerusalem, zijne volksgenooten, verkeerd. Deze, zegt Paulus, die zijnen levenswandel *van eerst af*, van zijne jeugd af kenden, vroeger voor een gedeelte zijne vrienden, ofschoon thans zijne bittere vijanden, deze *konden*, *indien zij*, slechts *wilden*, getuigenis afleggen, *dat hij*, *volgens de gestrengste sekte*, volgens de gestrengste der godsdienstige partijen onder de Joden, de partij der Phariseërs namelijk (vgl. noot 8 op bladz. 28, 1ste Deel), als een Phariseër geleefd had.

4) *om de hoop op de belofte*, om de verkondiging, dat die hoop in Jesus was vervuld geworden.

5) *Waarom wordt het bij ulieden*, enz. Eene soort van tusschenzin en, naar het schijnt,

existimaveram, me adversus nom- opwekt? * Ik dan meende¹, veel 9
 men Jesu Nazareni debere multa vijandelijks te moeten doen
 10 contraria agere. * quod et feci tegen den naam² van Jesus den
 Jerosolymis, et multos sancto- Nazarener. * dat deed ik dan 10
 rum ego in carceribus inclusi, a ook te Jerusalem, en vele van
 principibus sacerdotum potes- de heiligen³ sloot ik in de ge-
 tate accepta: et cum occiderent- vangenis, de magt *daartoe*
 tur, detuli sententiam. (*Sup* 8, 3.) ontvangen hebbende van de
 11 * Et per omnes synagogas fre- opperpriesters⁴: en als zij ter
 quenter puniens eos, compelle- dood gebragt werden⁵, stemde ik
 bam blasphemare: et amplius het toe⁶. * En in al de syna- 11
 insaniens in eos, persequebar gogen strafte ik hen dikwijls⁷,
 usque in exteris civitates. * In en dwong hen *hem* te lasteren:
 quibus dum irem Damascum en nog meer tegen hen door
 12 cum potestate, et permissu prin- woede gedreven, vervolgde ik
 cipum sacerdotum, (*Sup* 9, 2) hen zelfs tot in de buitenland-
 13 * die media in via, vidi, rex, de sche steden. * En als ik, dit 12
 cælo supra splendorem solis doende met de magt, en vergun-
 circumfulsisse me lumen, et eos, ning der opperpriesters naar
 14 qui mecum simul erant. * Om- Damaskus reisde⁸, * zag ik op 13
 nesque nos cum decidissemus in den weg, o koning, op het mid-
 terram, audivi vocem loquen- den van den dag, een licht, den
 tem mihi Hebraica lingua: glans der zon overteffende mij,
 en hen die met mij zamenwaren,
 van den hemel omschijnen. * En 14
 toen wij allen ter aarde neder-
 gevallen waren⁹, hoorde ik eene
 stem in de Hebreuwsche taal¹⁰

een woord van bestraffing, gericht tot de Sadduceërs aldaar tegenwoordig, die hem met een glimlach om zijne prediking van den verrezenen Jesus zullen hebben aangezien. Vgl noot 4 op bladz. 33.

1) *Ik dan meende*, enz. Paulus neemt zijne door vs 8 afgebroken rede wederom op, en gaat thans voort met te verhalen (vs 10—23), hoe hij van een allerwreedsten vervolger der Christenen zelf een Christen en een verkondiger der leer van Jesus geworden was.

2) tegen het geloof in Jesus als den beloofden Messias, en de verbreiding van zijne leer.

3) *van de heiligen*, van de Christenen. Zie noot 6 op bladz. 73.

4) *van de opperpriesters*, van het Sanhedrin, Vgl Hand 9, 2, 14.

5) gelijk in het geval van Stephanus.

6) *stemde ik het toe*, keurde ik het goed. Vgl. Hand 22, 20.

7) Vgl. Hand 22, 19, volgg.

8) Men vergelijke hier, voor vs 12—18, de aantekeningen op het verhaal van Paulus' bekeering, Hand 9, 1—9 en 22, 4—11.

9) *toen wij allen* van schrik *ter aarde nedergevallen waren*. In Hand 9, 7 wordt van hen gezegd, dat zij *verbaasd stonden*. Wil iemand op dit *stonden* drukken, dan begrijpe hij dit zóó, dat zij *stonden*, nadat zij, van schrik ter aarde gevallen, wederom waren opgestaan.

10) *in de Hebreuwsche taal*, in de landtaal van Palestina. Zie noot 2 op bladz. 668, 1ste Deel.

Saule, Saule, quid me perse-
 15 queris? durum est tibi contra
 stimulum calcitrare. * Ego autem
 dixi: Quis es Domine? Dominus
 autem dixit: Ego sum Jesus,
 16 quem tu persequeris. * Sed ex-
 urge, et sta super pedes tuos:
 ad hoc enim apparui tibi, ut
 constituam te ministrum, et tes-
 tem eorum, quæ vidisti, et eo-
 17 rum, quibus apparebo tibi, * eri-
 piens te de populo, et gentibus,
 in quas nunc ego mitto te,
 18 * aperire oculos eorum, ut con-
 vertantur a tenebris ad lucem,
 et de potestate satanæ ad Deum,
 ut accipiant remissionem pecca-
 torum, et sortem inter sanctos
 19 per fidem, quæ est in me. * Unde
 rex Agrippa, non fui incredulus
 20 cælesti visioni: * sed his, quisunt
 Damasci primum, et Jerosoly-

tot mij spreken: Saulus, Saulus!
 waarom vervolgt gij mij? het
 schaadt u de hielen tegen den
 prikkel te slaan. * Ik nu zeide: 15
 Wie zijt gij Heer? En de Heer
 zeide: Ik ben Jesus, dien gij
 vervolgt. * Maar rigt u op¹, en 16
 sta op uwe voeten: want hier-
 toe ben ik u verschenen, opdat
 ik u aanstelle tot een dienaar,
 en getuige van hetgeen gij ge-
 zien hebt, en van hetgeen waar-
 toe ik u *nog* verschijnen zal²,
 * u verlossende van dit volk³, en 17
 van de heidenen, tot dewelke ik
 u thans zende, * om hunne 18
 oogten te openen, opdat zij zich
 bekeeren van de duisternis tot
 het licht⁴, en van de magt des
 satans tot God⁵, ten einde zij
 vergeving van zonden mogen
 ontvangen, en een erfdeel onder
 de heiligen⁶, door het geloof in
 mij⁷. * Daarom koning Agrippa, 19
 ben ik⁸ aan dat hemelsch gezigt
 niet ongehoorzaam geweest:

1) rigt u op, en wees welgemoed; vrees niet, want niet om u te straffen ben ik u verschenen, maar hiertoe, namelijk opdat ik u aanstelle, enz.

2) van hetgeen gij thans gezien hebt, en van hetgeen waartoe ik, om namelijk hetzelfde tot uwe kennis te brengen, u voorts nog verschijnen zal.

3) u verlossende van dit volk, enz. De zin van deze woorden is: zullende ik, waar dit noodig mogt wezen tot de vervulling van uwe Apostolische bediening, u verlossen uit de handen van dit (het Joodsche) volk en van de heidenen, tot welke (Joden en heidenen) ik u thans zende, om hun, enz.

4) van de duisternis van dwaling en zonde tot het licht van waarheid en gerechtigheid.

5) en van de magt, van de heerschappij des satans en hunne onderwerping aan den vorst dezer wereld tot de gehoorzaamheid aan God. Vgl. Kol 1, 13. Jo 12, 31.

6) een erfdeel onder de heiligen. Zie Hand 20, 32 en noot 6 op bladz. 159.

7) door het geloof in mij. Zie het aangeteekende op Rom 1, 17.

8) Daarom... ben ik, enz. Zie hier de zin van vs 19 en 20: Daarom, dewijl mij alzoo, gelijk ik daar verhaalde, geschied was, koning Agrippa, zoo ben ik ook aan dat hemelsch gezigt, aan hem die mij van den hemel verschenen was, niet ongehoorzaam geweest, maar verkondigde, ter vervulling van den last die mij was opgelegd (vs 17, 18), allereerst aan de Joden van Damaskus (Hand 9, 20, volg.), daarna te Jerusalem (Hand 9, 26—29), en door het gansche land van Judea, en vervolgens aan de heidenen (Hand 13—21), dat zij boete moesten doen, berouw toonen, over hunne begane zonden, en zich tot God bekeeren, van wien zij zich door hunne ongerechtigheden hadden afgekeerd; en dat zij de opregtheid hunner bekeering zouden toonen door werken der bekeering waardig, door daden met eene opregte bekeering strookende en ondubbelzinnige bewijzen daarvan gevende.

mis, et in omnem regionem Judææ, et Gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, et converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes. (Sup 21 13, 14.) * Hac ex causa me Judæi, cum essem in templo, comprehensum tentabant interficere. (Sup 21, 31.) * Auxilio autem adjutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori, atque majori, nihil extra dicens quàm ea, quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, et Moyses, * si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo, et Gentibus.

24 * Hæc loquente eo, et rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multæ te litteræ ad insaniam convertunt.

* maar verkondigde aan die te Damaskus zijn het eerst, en te Jerusalem, en door het gansche land van Judea, en aan de Heidenen, dat zij boete moesten doen, en zich tot God bekeeren, werken doende der bekeering waardig. * Om deze reden¹ hebben mij de Joden, terwijl ik in den tempel was, gegrepen en geпоogd om het leven te brengen. * Doch door Gods bijstand geholpen sta ik tot op den huidigen dag², getuigenis afleggende voor klein, en groot, niets anders leerende, dan hetgeen de Propheten, en Moyses verkondigd hebben dat geschieden zou, * dat de Christus³ lijden moest, dat hij de eerste uit de opstanding der dooden⁴, licht⁴ zou verkondigen aan het volk, en aan de Heidenen⁵.

* Als hij deze dingen sprak, en zich verantwoorde, zeide Festus met luider stem: Gij raaskalt, Paulus⁶! uw letterboeken

1) Om deze reden, omdat ik namelijk, den mij opgelegden last (vs 16—18) vervullende, Heidenen en Joden tot bekeering vermaande en tot het geloof in Jesus van Nazareth als den beloofden Messias, daarom en niet om eenige andere reden, welke zij lasterlijk verdichtten (Hand 21, 28; 24, 5, 6, 12), hebben mij de Joden, terwijl ik in den tempel was, gegrepen, en geпоogd, enz. Zie Hand 21, 27—32.

2) door Gods bijstand geholpen, zonder welchen ik overlang reeds van mijn leven ware beroofd geweest, sta ik, tot op den huidigen dag, terwijl ik aan klein en groot, aan allen zonder onderscheid, beuig wat mij bevolen is te betuigen en te prediken, niets anders leerende, dan hetgeen, enz. Paulus was namelijk gewoon in zijne prediking aan te toonen, dat de voorzeggingen der propheten aangaande den beloofden Messias in den persoon van Jesus van Nazareth hare vervulling gekregen hadden.

3) dat hij, de eerste uit de opstanding der dooden, de eerste, die opgestaan is uit de dooden, en leeft om niet weder te sterven. Vgl. I Kor 15, 20. Kol 1, 18. Apoc 1, 5.

4) licht van waarheid en heiligen levenswandel ter verdrijving der duisternissen van onwetendheid en zonde.

5) aan het Joodsche volk (Dt 18, 15) en aan de Heidenen (Is 49, 6).

6) zeide Festus...: Gij raaskalt, Paulus! Ofschoon Paulus hier sprak in de tegenwoordigheid van Festus en Agrippa, zoo was toch zijne verdedigingsrede eigenlijk niet gerigt tot den heidenschen landvoogd, maar tot den Joodschen koning. Vgl. vs 1, 2, 13, 19. Wat wist Festus van Moses en de Propheten, of van hunne voorzeggingen betreffende het leven en de daden van een beloofden Messias! De heidensche landvoogd hoorde hier veel, waarvan hij volstrekt geen begrip had, en hetgeen Paulus daar 't laatst gezegd had van een verzeene uit de dooden, die

- 25 * Et Paulus : Non insanio (in-
quit) optime Feste, sed verita-
tis, et sobrietatis verba loquor.
- 26 * Scit enim de his rex, ad quem
et constanter loquor : latere
enim eum nihil horum arbitror.
Neque enim in angulo quidquam
27 horum gestum est. * Credis rex
Agrippa prophetis? Scio quia
28 credis. * Agrippa autem ad Pau-
lum : In modico suades me
29 Christianum fieri. * Et Paulus :
Opto apud Deum, et in modico,
et in magno, non tantum te, sed
etiam omnes, qui audiunt, hodie
fieri tales, qualis et ego sum,
exceptis vinculis his.
- 30 * Et exurrexit rex, et praeses,
et Bernice, et qui assidebant eis.
- 31 * Et cum secessissent, loqueban-
maakt u uitzinnig¹. * En Paulus 25
zeide : Ik raaskal niet, uitmun-
tende Festus, maar ik spreek
woorden van waarheid, en gezond
verstand. * Want de koning weet² 26
van deze dingen, ook spreek ik
vrijmoedig tot hem : want ik
meen dat niets hiervan hem
onbekend is. Niets toch hiervan
is in een' hoek geschied. * Geloof 27
gij koning Agrippa de prophe-
ten? Ik weet dat gij ze gelooft.
* Agrippa nu zeide tot Paulus : 28
Met weinig *woorden* wilt gij mij
overreden³ een Christen te wor-
den ! * En Paulus zeide : Ik 29
wensch van God, dat, niet alleen
gij, maar ook allen, die *mij* hoor-
ren, zij het met veel, zij het met
weinig *woorden*, heden zooda-
nigen worden⁴, als ik ben, uitge-
nomen deze boeien.
- * En de koning stond op, en 30
de landvoogd, en Bernice, en
die met hen gezeten waren. * En 31

voor Grieken en Romeinen, als duisterlingen en onwetenden, een licht van kennis en waarheid moest ontsteken, dat kwam hem zoo ongerijmd voor, dat hij Paulus in de rede viel, en hem uitmaakte voor iemand die zijn verstand verloren had: *Gij raaskalt, Paulus!* en vermoedende, dat Paulus te veel, gelijk men zegt, in de boeken zat, zoo schreef hij daaraan zijne vermeende uitzinnigheid toe: *Uw letterblokken maakt u uitzinnig!*

1) Zie de voorgaande noot.

2) *Want de koning weet*, enz. Ter bevestiging zijner bescheidene verklaring, dat hetgeen hij zeide, geen woorden waren van dweeperij en krankzinnigheid, *maar van waarheid en gezond verstand*, beroept Paulus zich op Agrippa, dewijl deze onder-richt moest zijn van hetgeen in de hoofdstad van Judea, met Jesus geschied was, en alzoo getuigen kon, hoe 't geen de propheten aangaande den beloofden Messias voorzegt hadden, in den persoon van dien Nazarener was vervuld geworden. Dat inderdaad de propheten (vs 22) zulks voorzegt hadden, en Agrippa, indien hij wilde, dit getuigen kon, geeft Paulus daardoor te kennen, dat hij Agrippa vrijmoedig afvraagt: *Geloof gij, koning Agrippa, de propheten?* en, zonder zijn antwoord af te wachten, zelf daarop voor hem een bevestigend antwoord geeft, zoekende tegelijk daarmede den koning te bewegen, om in den persoon van Jesus van Nazareth den beloofden Messias te erkennen.

3) *Met weinig woorden wilt gij mij overreden* een Christen te worden; maar, wil die zedeloze vorst spottend hem zeggen, dat gaat bij mij zoo spoedig niet aan; ik ben maar zoo niet aanstonds met een paar woorden daartoe te bewegen. Waarop Paulus hem een voortreffelyk antwoord geeft.

4) Naar het Grieksch: *Ik wenschte wel, dat... die mij heden hooren... zoodanigen wierden*, enz.

tur ad invicem, dicentes : Quia nihil morte, aut vinculis dignum
 32 quid fecit homo iste. * Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

ter zijde gegaan zijnde, spraken zij tot elkander, zeggende: Deze mensch heeft niets gedaan dat dood, of boeijen verdiene. * En Agrippa zeide tot Festus: Deze mensch konde losgelaten worden, indien hij zich niet op den Keizer geroepen had.

ZEVEN EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus' overbrenging van Cesarea naar Rome. Hij gaat met andere gevangenen, onder bewaring van den hoofdman Julius, in een schip. Lukas en Aristarchus vergezellen hem vrijwillig, vs. 1, 2. Des anderen daags landen zij te Sidon aan, waar Paulus de Christenen mag bezoeken; en van daar wederom afgevaren, komen zij, onder de oostkust van Cyprus henen, langs Cilicië en Pamphylië, te Myra in Lycië, vs. 3—5. Hier gaan zij over in een Alexandrijnsch schip, dat naar Italië moest, en na vele dagen traagzaam voortzeilens ter oorzaak van de tegenwinden, bereiken zij eene zeeplaats aan de zuidzijde van het eiland Creta gelegen en *Goede-havens* genoemd, vs. 6, 8. Tegen den raad van Paulus, die hier wilde overwinteren, steken zij van daar wederom in zee, met het doel om te stevenen naar Phenix, eene stad en haven aan de zuid-westelijke kust van het eiland; maar zij worden overvallen door een hevigen storm, die dagen aan dagen geweldig aanhoudt, en hen in het grootste gevaar brengt van te vergaan, vs. 9—20. In dezen nood wordt Paulus van Gods wege onderrigt, dat allen behouden aan land zullen komen; en hij bemoedigt daarmede zijne varensgezellen, vs. 21—26. Na veertien dagen geslingerd te zijn door dien storm, ontdekken zij land, het schip strandt, wordt aan stukken geslagen door het geweld der baren, maar allen komen, op verschillende wijzen, behouden op den oever aan, vs. 27—44.

1 * Ut autem iudicatum est navigare eum in Italiam, et tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustæ, * ascendentes
 2 navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustu-

* Toen er dan besloten was¹ dat hij² naar Italië zoude afvaren, endat Paulus met de overige³ gevangenen overgeleverd zou worden aan een hoofdman met name Julius van de Keizerlijke krijgsbende, — * zoo gingen wij⁴, langs de plaatsen van Azië⁵

1) namelijk door Festus, den Romeinschen landvoogd.

2) dat hij; naar het Grieksch; dat wij.

3) met de overige; naar het Grieksch: en eenige andere gevangenen.

4) zoo gingen wij. Lukas, de schrijver van dit heilig geschiedboek, vergezelde Paulus op deze reis van Cesarea naar Rome. Naar het Grieksch, volgens de tekstuitgave van Tischendorf, luiden de twee eerste verzen van dit hoofdstuk aldus; *Toen er dan besloten was, dat wij naar Italië zouden afvaren, gaf men Paulus en eenige andere gevangenen over aan een hoofdan, met name Julius, van de Keizerlijke krijgsbende. En gegaan zijnde in een Adramytenisch schip, dat naar de plaatsen langs Azië zou varen, staken wij in zee, vergezeld van Aristarchus, een Macedoniër van Thessalonika.*

5) de plaatsen van Azië, de zeesteden langs Klein-Azië. De bedoeling was, om in eene dier zeesteden eene gelegenheid naar Rome te zoeken.

limus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi. (II Cor 11, 25.) * Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humane autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, et curam sui agere. * Et inde cum sustulissimus, subnavigavimus Cyprum, propterea quod essent venticontrarii. * Et pelagus Ciliciæ, et Pamphylia navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ: * et ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam. * Et cum multis diebus tardi navigaremus, et vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos zullende varen, in een Adrumetinisch schip¹⁾, en staken af, Aristarchus²⁾ een Macedoniër van Thessalonika bleef bij ons. * Den volgenden dag nu kwamen wij te Sidon aan³⁾. En Julius, menschlievend met Paulus handelende, vergunde hem tot de vrienden te gaan, en voor zich te zorgen⁴⁾. * En van daar afgevaren zijnde, zeilden wij onder Cyprus henen⁵⁾, omdat de winden tegen waren⁶⁾. * En de zee van Cilicië, en Pamphylie doorvarende⁷⁾, kwamen wij te Lystra, eene stad van Lycië⁸⁾: * en de hoofdman aldaar een Alexandrijnsch schip⁹⁾ vindende dat naar Italië voer, bragt ons daarop over¹⁰⁾. * En daar wij gedurende vele dagen langzaam voertvoeren¹¹⁾, en met moeite tegenover Knidus¹²⁾ gekomen waren, ver-

1) een Adrumetinisch schip. Doch naar den Griekschen tekst: een Adramytenisch schip. Adrumetum was eene zee stad van Afrika, naar Adramythium eene zee stad op de Klein-Aziatische kust, in het landschap Mysië.

2) Aristarchus. Deze Aristarchus, een reisgenoot van Paulus (Hand 19. 29; 20, 4), ging vrijwillig met hem naar Rome mede, en was daar, in vrijwillige gevangenschap verblijvende, met zijn gevangenen meester. Kol 4, 10.

3) Hoogstwaarschijnlijk was hun vaartuig een koopvaardischip, bestemd om in de verschillende steden van Klein-Azië koopwaren in te laden of te lossen.

4) Paulus wist (Hand 21, 3, 4), of vernam hier, dat er in Sidon Christenen waren, en door zijne liefde gedrongen, zal hij hen hebben willen bezoeken. Julius nu stond hem dit toe: Paulus mogt tot zijne vrienden gaan, om door hen verzorgd en van het noodige voorzien te worden.

5) onder Cyprus henen, met andere woorden: onder de oostkust van dat eiland.

6) de tegenwinden hadden hen verhinderd in de open zee te steken, en van Sidon regtuit naar Myra te varen.

7) de Middellandsche zee, ter plaatse waar zij de landschappen Cilicië en Pamphylie bespoelt.

8) te Lystra, eene stad van Lycië. In plaats van Lystra, leest men hier in bijna al de Grieksche handschriften Myra, en deze lezing is ongetwijfeld de echte; want Lystra was geene zee stad, maar lag binnen in het land; ook behoorde zij niet tot Lycië, maar tot Lycaonië.

9) een schip van Alexandrië in Egypte.

10) ons, Paulus met zijne vrijwillige reisgenooten, Lukas en Aristarchus, en eenige andere gevangenen (vs. 1).

11) omdat de wind tegen was. De wind kwam uit het Noorden en joeg hen derhalve van Knidus af en naar de kusten van Creta toe.

12) tegenover Knidus, op de hoogte van Knidus, een schiereiland van Klein-Azië, zich uitstrekkende tusschen de eilanden Kôs en Rhodus.

vento, adnavigavimus Cretæ
 8 juxta Salmónem: * et vix juxta
 navigantes, venimus in locum
 quendam, qui vocatur Boni-
 portus, cui juxta erat civitas
 9 Thalassa. * Multo autem tem-
 pore peracto, et cum jam non
 esset tuta navigatio, eo quòd et
 jejunium jam præteriisset, con-
 10 solabatur eos Paulus, * dicens
 eis: Viri, video quoniam cum
 injuria, et multo damno non
 solum oneris, et navis, sed etiam
 animarum nostrarum incipit esse
 11 navigatio. * Centurio autem
 gubernatori et nauclero magis
 credebat, quàm his, quæ a Paulo
 12 dicebantur. * Et cum aptus
 portus non esset ad hiemandum,

mits de wind ons verhinderde
te landen, zoo voeren wij onder
 Creta henen¹ langs Salmoné²:
 * en met moeite er langs zeilen-
 de³, kwamen wy aan zekere
 plaats, genaamd Goede-havens⁴,
 waar de stad Thalassa digt bij
 was. * Daar er nu veel tijd ver-
 loopen⁵, en de vaart niet meer
 veilig was, omdat zelfs de vaste⁶
 reeds voorbij was. zoo vermaande
 Paulus hen. tot hen zeggende:
 * Mannen! ik voorzie dat onze
 vaart zal geschieden met ramp,
 en groote schade niet alleen van
 de lading, en het schip, maar ook
 van onze levens⁷. * Doch de
 11 hoofdman gaf aan den stuurman
 en aan den schipper meer geloof,
 dan aan het zeggen van Paulus⁸.
 * En dewijl de haven niet wel
 12 geschikt⁹ was om te overwinte-
 ren, vonden de meesten¹⁰ het

1) het eiland *Creta*, thans Candia geheeten.

2) langs *Salmoné*. Dit was de naam van het noord-oostlijk voorgebergte van het eiland *Creta*. Thans heet dit voorgebergte kaap *Sidéro*.

3) met moeite, niet zonder gevaar van op het strand te loopen.

4) *Goede-havens* was de naam van een zeeboezem aan de zuidzijde van het eiland *Creta*. Eene stad, *Thalassa* genaamd, lag in de nabijheid van dien zeeboezem. In plaats van *Thalassa* heeft eene andere Grieksche lezing *Lassæa*.

5) sedert hunne afvaart van *Cesarea*, uit hoofde der tegenwinden, en terwijl zij in *Goede-havens* vertoefden, op een gunstigen wind wachtende.

6) *de vaste*, de van Gods wege (Lv 23, 26) aan de Israëlieten voorgeschreven vaste van den grooten verzoendag, die plaats moest hebben op den tienden dag van de zevende maand (in het begin van onze maand October). Naar de zeevaarkunde van dien tijd, hield men het voor onveilig op zee te gaan, als de herfsttijd alreeds gekomen was, van wege de najaarsstormen. En nu was zelfs *de vaste reeds voorbij*, en was men derhalve reeds een goed eind in October gevorderd.

7) Paulus sprak hier naar zijn menschelijk inzicht, voorgelicht door zijne kennis en ervaring. Doch wat hij vs. 22—24 zeggen zal, was hem bekend gemaakt door eene goddelijke openbaring, die hij toen ontving.

8) Paulus gaf dan voor raad, van *Creta* niet uit te loopen (vgl. vs. 21), maar op de plaats, waar zij thans waren, te overwinteren; doch de stuurman en de meester van het schip sloegen dezen raad van Paulus in den wind, en *de hoofdman gaf hun meer geloof dan aan het zeggen van Paulus*.

9) naar het Grieksch: *niet welgelegen*.

10) *de meeste* van Paulus' reisgenooten (vs. 37) hadden, uit voorzigtigheid, hier wel willen overwinteren; maar zij wenschten eene geriefelijker havenplaats, en vonden het daarom verkieselijkst, van daar weg te varen, en te beproeven, *of zij misschien*

plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicen, hiemare, portum Cretæ respicientem ad
 13 Africum, et ad Corum. * Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cum sustulissent de Asson, legebant Cretam.
 14 * Non post multum autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroa-
 15 quilo. * Cumque arrepta esset navis, et non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur. * In insulam autem
 16 quandam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham. * Qua sublata,
 17 adjutoriis utebantur, accingentes

geraden van daar weg te varen, of zij misschien konden komen, en overwinteren te Phenix, eene haven van Creta, die naar het zuidwesten, en noordwesten uitziet. * Daar er nu een zachte
 13 zuidewind¹ woei, zoo meenden zij hun oogmerk al bereikt te hebben, en afgestoken zijnde van Asson, zeilden zij bij Creta langs².

* Doch niet lang daarna sloeg
 14 tegen heteiland een stormwind³, genaamd Euro aquilo⁴. * En
 15 toen het schip werd weggerukt⁵, en tegen den wind niet konde opwerken⁶, zoo gaven wij het schip overaan de vlagen, en lieten ons drijven. * Engeloopen zijnde
 16 onder een zeker eiland, genaamd Cauda⁷, konden wij naauwelijks de boot magtig worden⁸. * En
 17 toen zij haar opgehaald hadden, maakten zij gebruik van het

konden komen en overwinteren te Phenix, eene haven van het eiland Creta, die twee landspitsen had, waarvan de eene gekeerd was naar het zuidwesten, en de andere naar het noordwesten, en daarom tegen de zuid- en noordwestelijke winden beveiligde.

¹) een zachte zuidewind. Die zuidewind was in het gegeven geval wel niet de gunstigste wind, maar zij konden er toch mede langs de kusten van Creta in west-noordwestelijke rigting naar Phenix komen.

²) en afgestoken zijnde van Asson, zeilden zij bij Creta langs. Volgens den Griekschen tekst luidt het hier: *en afgestoken zijnde* (van Goede-havens), *zeilden zij dicht bij Creta langs*. Zie onzen Comment. in Act. Ap. ad h. l.

³) een stormwind uit het oost-noord-oosten tegen het eiland, of, gelijk men hier naar het Grieksch ook zou kunnen vertalen: van het eiland. Daardoor werd hun vaartuig met geweld van de Cretische kusten verwijderd en zuidwaarts gedreven.

⁴) Het half Latijnsche woord *Euroaquilo*, naar Grieksche schrijfwijze: *Eurakylon*, beteekent een' oost-noord-oostewind. Zij hadden naauwelijks van Goede-havens het anker geligt, toen de zuidewind, waarmede zij afzeilden (vs. 13), plotseling overging in een stormwind uit het oost-noord-oosten. — In plaats van *Eurakylon* hebben vele Grieksche handschriften het woord *Euroklydon*, dat men door *breedgolvend* zou kunnen overzetten. Het woord *Euroklydon* komt elders niet voor.

⁵) door dien stormwind weggerukt van de kusten van Creta.

⁶) vergeefs zou getracht hebben tegen den wind op te zeilen.

⁷) Zij werden door dien dwarlwind henengedreven naar een eilandje, genaamd *Cauda*, doch, volgens den Griekschen tekst *Clauda*. Dat eilandje heet thans *Gozzo*.

⁸) de boot, welke achter het schip sleepte, magtig worden, dat is hier, naar boven op het schip halen; want het was te vreezen, dat de boot door den storm of tegen het schip verbrijzeld of van hetzelfde weggeslagen wierde.

navem, timentes ne in Syrtim hulptuig¹, en ondergordden het
 inciderent, summisso vase sic schip², en alzo zij vreesden op
 13 ferebantur. * Valida autem nobis de Syrtis³ te vervallen, streken
 tempestate jactatis, sequenti die zij het zeil-tuig⁴ en lieten zich
 19 jactum fecerunt : * et tertia die zoo drijven. * Daar wij nu door
 suis manibus armamenta navis den geweldigen storm heen en
 20 projecerunt. * Neque autem sole, weêr geslingerd werden, wierpen
 neque sideribus apparentibus zij den volgenden dag de lading
 per plures dies, et tempestate over boord⁵ : * en op den derden
 non exigua imminente, jam dag wierpen zij met eigene han-
 20 ablata erat spes omnis salutis den⁶ het sloopstuijg⁷ uit. * En
 21 nostræ. * Et cum multa jejunatio daar in vele dagen noch zon,
 fuisset, tunc stans Paulus in noch sterren schenen⁸, en
 medio eorum, dixit : Oportebat niet geringe storm bleef aan-
 quidem, o viri, audito me, non houden, zoo was ons voorts alle
 hoop op behoud ontnomen⁹. * En toen men al lang zonder
 eten¹⁰ geweest was, alsdan stelde
 Paulus zich in hun midden, en
 zeide : Men had, o mannen,
 naar mij moeten luisteren¹¹, en

1) hulptuig, om het geweld te breken van het klotsen der golven tegen het schip.

2) ondergordden het schip met dat hulptuig, bestaande, naar het schijnt, uit daartoe voorbereide kabeltouwen, die men, langs voor- en achtersteven, onder het schip henen liet en op het verdek zamenbond, om zoo doende het vaartuig beter bestand te maken tegen den golflslag, en voor breuk te behoeden.

3) de Syrtis. Men onderscheidt de Groote en de Kleine Syrtis. Beide zijn hoogst-gevaarlijke zandbanken op de noordkust van Afrika. De zoogenaamde Groote Syrtis schijnt hier bedoeld te zijn.

4) om, zoo doende, minder wind te vangen

5) wierpen zij de lading over boord om het schip te ligten, ten einde daardoor het gevaar te verminderen van op eene of andere klip te stooten.

6) wierpen zij met eigene handen. Volgens eene andere lezing, welke wij zouden verkiezen, luidt het hier : wierpen wij met eigene handen.

7) het sloopstuijg : kabels, touwen, zeilen, ankers. Maar konden zij dan aan dat alles niet nog groote behoefte hebben, en zien wij niet uit het vervolg, dat zij tien dagen later (vs. 27) van den achtersteven van het schip vier ankers uitwierpen (vs. 29) en den dag daarna het bramzeil (vs. 40) ophaalden? Wij moeten dan door dit sloopstuijg hier hoogstwaarschijnlijk verstaan de scheeps-huisraad : bedden, stoelen, tafels, banken, kisten, kassen, in een woord, al het scheeps-huisraad van dit vaartuig, dat behalve zijne lading nog twee honderd zes en zeventig menschen (vs. 37) en de noodige mondbehoefte voor eene zeereis van Lycië naar Italië bevatte.

8) De dik bewolkte hemel bedekte aanhoudend zon en sterren. En vóór de uitvinding van het kompas was de stand der zon en der sterren het eenigste teeken, waarnaar men op zee zijnen koers konde rigten.

9) Zij wisten thans volstrekt niet meer op welke hoogte zij zich bevonden en werwaarts de storm hen dreef.

10) zonder eten. Door die gedurige angst, waarin zij verkeerden, was hun alle eetlust vergaan, en hadden zij nu al gedurende een geruimen tijd weing of niets meer genuttigd.

11) Zie boven, vs. 9, 10.

tollere a Creta, lucrique facere
 22 injuriam hanc, et jacturam. * Et
 esse. amissio enim nullius animæ
 erit ex vobis, præterquam navis.
 23 * Astitit enim mihi hac nocte
 Angelus Dei, cujus sum ego, et
 24 cui deservio, * dicens: Ne
 timeas Paule, Cæsari te oportet
 assistere: et ecce donavit tibi
 Deus omnes, qui navigant tecum.
 25 * Propter quod bono animo
 estote viri: credo enim Deo,
 quia sic erit, quem admodum
 26 dictum est mihi. * In insulam
 autem quandam oportet nos
 devenire.
 27 * Sed posteaquam quartade-
 cima nox supervenit, navigan-
 tibus nobis in Adria circa mediam
 noctem, suspicabantur nautæ
apparere sibi aliquam regionem.
 28 * Qui et summittentes bolidem,

niet afvaren van Creta, en zich
 deze ramp, en schade uitwinnen.
 * En thans vermaan ik u welge-
 22 moed te zijn, want er zal geen ver-
 lies zijn van iemands leven onder
 u, maar alleen van het schip¹.
 * Want een Engel van den God,
 23 wien ik toebehoor², en wien ik
 diene, verscheen mij dezen nacht³,
 * en zeide: Vrees niet, Paulus⁴!
 24 gij moet voor den Keizer staan⁵:
 en zie allen die met u varen,
 heeft God u geschonken⁶. * Zijt
 25 derhalve welgemoed, mannen!
 want ik geloof God, dat het zoo
 geschieden zal, als tot mij gezegd
 is⁷. * Doch wij moeten op een
 26 zeker eiland aankomen⁸.
 * Als nu de veertiende nacht⁹
 27 gekomen was, dat wij op de
 Adriatische zee¹⁰ voeren, ver-
 moedden de scheepslieden, om-
 trent middernacht, dat hun eenig
 land verscheen¹¹. * En zij lieten
 28 ook het dieplood neder, en bevon-

1) Er zal niet een enkel mensch verloren gaan, maar het schip alleen.

2) *wien ik toebehoor*. Het woordje *ik* heeft hier nadruk. Het zal onder de schepe-
 lingen niet ontbroken hebben aan dezulken, die in dezen nood *hunne* goden aanriepen.

3) *verscheen mij dezen nacht*. Men kan hier denken aan eene engelverschijning, gelijk
 aan die, welke vroeger (Hand 10, 3) aan Cornelius geschied was.

4) *Vrees niet, Paulus!* Ofschoon Paulus, door eene vroegere openbaring (Hand
 23, 11) onderrigt, van zijn leven verzekerd was, gevoelde hij zich echter in dit
 uiterst gevaar met vreeze bevangen.

5) *Gij moet*, naar 's Heeren raadsbesluit (Hand 23, 11), te Róme voor den Keizer
 staan, en zult derhalve aan dit levensgevaar ontkomen.

6) *heeft God u geschonken*. God heeft uw gebed verhoord, en zal, om u, *allen die met u*
varen in het leven behouden.

7) Ofschoon alle hoop op redding verloren schijnt, ben ik toch zeker, dat wij
 allen aan dit gevaar ontkomen zullen; want dat is mij van Godswege aangekondigd,
 en God geloof ik.

8) *aangekomen*, doch naar het Grieksch: *vervallen*. De zin is: wij zullen allen behou-
 den worden, doch zoo, dat wij op een eiland zullen stranden. Ook deze omstandig-
 heid was Paulus door den Engel bekend gemaakt.

9) *de veertiende nacht*, sedert hun vertrek van Goede-havens. Vs. 12, 13.

10) *de Adriatische zee*. Onder deze benaming verstonden de tijdgenooten van Lukas
 niet enkelijk wat wij thans de Adriatische Zee of de golf van Venetië noemen, maar
 ook nog dat gedeelte van de Middellandsche Zee dat met den naam van Jonische
 Zee beteekend wordt. *β. v. K. a. l.*

11) *dat hun eenig land verscheen*. Naar den Griekschten tekst: *dat hun eenig land naderde*.
 De scheepslieden vermoedden dit uit zekere hun bekende merkteekenen, die zij hier
 meenden gewaar te worden.

invenerunt passus viginti: et pu-
 sillum inde separati, invenerunt
 29 passus quindecim. * Timentes
 autem ne in aspera loca inci-
 deremus, de puppi mittentes
 anchoras quattuor, optabant diem
 30 fieri. * Nautis vero quærentibus
 fugere de navi, cum misissent
 scapham in mare, sub obtentu
 quasi inciperent a prora anchoras
 31 extendere, * dixit Paulus Centu-
 rioni, et militibus: Nisi hi in
 navi manserint, vos salvi fieri
 32 non potestis. * Tunc abscederunt
 milites funes scaphæ, et passi
 33 sunt eam excidere. * Et cum lux
 inciperet fieri, rogabat Paulus
 omnes sumere cibum, dicens: den
 twintig vademen: en een
 weinig van daar verwijderd
 zijnde, bevonden zij vijftien va-
 demen¹. * En vreezende² dat
 29 wij op rotsachtige plaatsen ver-
 vallen mogten, wierpen zij uit
 den achtersteven vier ankers
 uit³, en wenschten dat het dag
 wierd. * Doch toen de scheeps-
 30 lieden, zoekende uit het schip te
 ontvlugten, de boot in de zee
 neêrlieten⁴, onder voorwendsel
 als of zij⁵ ankers uit den voor-
 steven wilden uitbrengen, * zeide
 31 Paulus tot den Hoofdman, en de
 krijgsknechten⁶: Als dezen niet
 in het schip blijven, kunt gij niet
 behouden worden⁷. * Toen kap-
 32 ten de krijgsknechten de touwen
 der boot, en lieten haar wegval-
 len⁸. * En als het dag begon te
 33 worden⁹, vermaande Paulus
 allen spijs te nemen¹⁰, zeggende:

1) Zij bevonden eene diepte van *twintig vademen* waters, ongeveer 120 voet; een bewijs, dat hun vermoeden gegrond was, en zij niet verre meer van land verwijderd waren.

2) Dit maakte hen bevreesd, dat zij, zoo snel naar land gaande, ergens op klippen zouden kunnen stooten.

3) om de vaart van het schip te stuiten, ten einde niet bij nacht te stranden, en zoo mogelijk hier voor anker te blijven liggen, en, het daglicht af te wachten, om te kunnen zien waar zij waren, en wat hun te doen stond.

4) Terwijl men daar nu voor anker lag, zocht het scheepsvolk onder zeker voorwendsel de boot in zee te doen, verraderlijk bedoelende, daarmede naar land te varen, en alleen voor eigen redding bezorgd, de overigen aan hun lot over te laten. Maar Paulus bemerkte wat zij in den zin hadden, en wist dit booze voornemen te verijdelen.

5) *onder voorwendsel als of zij*, om het schip op de hoogte waar zij waren des te zekerder te vestigen, aan den kant van den voorsteven *ankers* met de boot *wilden uitbrengen*.

6) als tot degenen, die hier bij magte waren, om de uitvoering van dat verraderlijk opzet der scheepslieden te beletten.

7) De van God beloofde redding zou plaats hebben, maar onder voorwaarde van de middelen te gebruiken, die in de gegeven omstandigheden moesten aangewend worden; en daartoe was de dienst der scheepslieden noodzakelijk.

De boot was nog niet geheelen al in zee neêr gelaten, maar hing nog aan touwen vastgebonden aan het schip.

9) *En als het dag begon te worden*, Naar het *Grieksch*: *En totdat het dag begon te worden*, eer het dag zoude worden, voordat het daglicht aanbrak, kon er weinig tot redding gedaan worden.

10) Het was wel noodig, dat zij hun uitgeput ligchaam door een goeden maaltijd versterkten tegen de vermoeijenissen, waarmede bij de schipbreuk, die zij liiden moesten, hunne redding zou gepaard gaan.

Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil
 34 accipientes. * Propter quod rogo
 vos accipere cibum pro salute
 vestra : quia nullius vestrum
 35 capillus de capite peribit. * Et
 cum hæc dixisset, sumens panem
 gratias egit Deo in conspectu
 omnium : et cum fregisset, cœpit
 36 manducare. * Animæquiores
 autem facti omnes, et ipsi
 37 sumpserunt cibum. * Erasmus
 vero universæ animæ in navi
 38 ducentæ septuaginta sex. * Et
 satiati cibo alleviabant navem,
 jactantes triticum in mare.
 39 * Cum autem dies factus esset,
 terram non agnosebant : si-
 num vero quendam considera-
 bant habentem littus, in quem
 cogitabant, si possent, ejicere
 40 navem. * Et cum anchoras sus-
tulissent, committebant se mari,

Het is heden de veertiende dag¹
 dat gij al wachtende² zonder
 eten blijft, en niets nuttigt³.
 * Daarom vermaan ik spijze te
 34 nemen tot uwe behoudenis⁴ :
 want van niemand uwer⁵ zal een
 haar van het hoofd verloren gaan.
 * En toen hij dit gezegd had, 35
 nam hij brood en dankte God
 voor aller oogen⁶ : en het gebro-
 ken hebbende, begon hij te eten.
 * En allen werden beter temoede, 36
 en namen ook zelve spijze.
 * Wij nu waren in het schip 37
 allen tezamen twee-honderd zes
 en zeventig zielen. * En toen 38
 zij van spijs verzadigd waren
 ligten zij het schip, het graan⁷
 in de zee werpende. * Als het 39
 nu dag geworden was, herken-
 den zij het land niet⁸ : maar
 zij bemerkten eene zeebogt⁹
 die een oever had, waarop zij
 voornamen het schip, indien
 zij konden, te doen stranden.
 * En toen zij de ankers opge- 40
 haald hadden, gingen zij in zee,

1) sedert onze afvaart van *Goede-havens*, Zie vs. 8, 13,

2) *al wachtende* dat deze storm bedaren zal, aanhoudend in angst.

3) Zij hadden nu en dan wel eene enkele bete genomen, maar toch in al dien tijd geen behoorlijken maaltijd gehouden.

4) *tot uwe behoudenis*. Naar het Grieksch : *want dit dient tot uwe behoudenis*. Een goede maaltijd moest hun de krachten geven, die zij noodig zouden hebben, om hun leven te redden.

5) *want van niemand uwer*, enz. Het logisch verband met het voorafgaande gezegde is zoo : *tot uwe behoudenis*, zeg ik, want gij zult allen gezond en wel aan land komen.

6) *en dankte God voor aller oogen*, dat is, hij bad voordat hij aan het eten ging, naar het godsdienstig gebruik der Christenen zoowel als der Joden bij hunne maaltijden.

7) *het graan*. Het Grieksche woord, hier gebruikt, dient ook om het algemeen denkbeeld van levensmiddelen uit te drukken ; en in dien zin meenen wij, dat het in vs. 38 gebezigd is, om de *victualiën*, de *proviand* of de mond-voorraad van het schip te beteekenen. Zij wierpen dan ook die *proviand* over boord, om zoo doende het schip te *ligten*, ligter te maken, ten einde hetzelfde hooger op strand te kunnen zetten. Zij moesten naar Paulus' verzekering, waaraan zij geloof gaven, nu spoedig behouden aan land komen, en konden derhalve, thans verzadigd zijnde, den overigen leeftogt ontberen. De lading van het schip hadden zij alreeds uitgeworpen op den tweeden dag van den storm. Zie vs. 18.

8) Het land, in welks nabijheid zij zich bevonden, was een hun onbekend land.

9) *eene zeebogt*, eenen inham of baai, die een vlakken *oever* had, en derhalve eene geschikte plaats aanbood om te landen.

simul laxantes junctionas gubernaculorum : et levato artemone secundum auræ flatum tendebant
 41 ad littus. * Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem : et prora quidem fixa manebant immobilis, puppis vero solvebatur a vi maris.
 42 * Militum autem consilium fuit ut custodias occiderent : nequis
 43 cum enatasset, effugeret. * Centurio autem volens servare Paulum, prohibuit fieri : jussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, et evadere,
 44 et ad terram exire : * et ceteros alios in tabulis ferebant : quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

1) En toen zij de ankers, de vier ankers van vs 29, opgehaald hadden, op het schip gehaald hadden, gingen zij in zee, nadat zij ook, enz. Doch naar den Griekschen tekst zouden wij hier zóó willen vertalen: En zy haptten de ankers en lieten ze in de zee, tegelijk de roerbanden losmakende. De schepen bij de Ouden hadden twee roeren, een aan den voorsteven en een aan den achtersteven. Voor anker liggende, had men de roeren boven water gehaald en vastgebonden met de roerbanden, maar nu maakte men die wederom los en liet ze in het water, om het schip te kunnen sturen.

2) bramzeil, het hoogste zeil op den fokkemast. Doch het is niet geheel zeker, dat juist dit zeil hier bedoeld zij. Zie onzen *Commentarius in Act. Ap.* ad h. 1.

3) Zij vervielen, waarschijnlijk bij den ingang van die zeeboog of inham, op eene plaats, waar aan beide kanten zee was, op eene landtong, eene strook lands bij hooge zee diep onder water en onzichtbaar.

4) Krijgsknechten, die hunne gevangenen lieten ontvlugten, moesten eene zware straf ondergaan. Was het hun, in een geval als dit, misschien van regtswege toegestaan hunne gevangenen te dooden?

5) Dien zij anders tegelijk met de overige gevangenen om het leven zouden gebragt hebben.

6) en de overigen voerden zij daarheen. Naar den Griekschen tekst luidt het hier aldus: en hij beval, dat die zwemmen konden, zich het eerst zouden afwerpen en aan land gaan; en de overigen, de eenen op planken, de anderen op stukken van het schip.

ACHT EN TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. De schipbreukelingen zijn aangekomen op een eiland, Melita geheeten, en worden door de inboorlingen met groote menschlievendheid opgenomen en behandeld. vs 1, 2. Paulus, door eene vergiftige adder gebeten, blijft ongedeerd: om welke reden de ingezetenen, wetende dat die adderbeet doodelijk was, hem aanzien voor een' God, vs 3—6. De vader van Paulus, den onderlandvoogd van Melita wordt op eene wonderdadige wijze door Paulus van zijne ziekte genezen, en daarna, eveneens wonderdadig, de overige zieken van het eiland, vs 7—10. Na drie maanden overwintering op Melita, varen de schipbreukelingen af in een Alexandrijnsch schip, en komen, langs Syracuse en Rhegium, te Puteoli aan; van waar Paulus met zijne reisgenooten, na zeven dagen vertoevens onder de Christenen van die stad, zijne reis over land voortzet, en aankomt te Rome, vs 11—15. Paulus mag te Rome op zich zelve wonen onder bewaring van een aan hem vastgekleusterden krijgsknecht. Hij ontbiedt de voornaamste der Joden van Rome, en maakt hen bekend met de oorzaak zijner gevangenschap, vs 16—22. Bij eene volgende zamenkomst predikt hij hun het rijk Gods, en Jesus den Messias, waarop sommigen geloovig worden, anderen in hun ongelooft volharden, vs 23—28. Hij blijft twee jaren te Rome gevangen, en verkondigt vrijmoedig en ongehinderd het Evangelie aan allen, die hem bezoeken, hetzij Joden, hetzij Heidenen, vs 29, 31.

1 * Et cum evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari vero præstant non modicam humanitatem 2 nobis. * Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes propter imbrem, qui imminebat, et frigus. * Cum congregasset autem Paulus armentorum aliquantam multitudinem, et imposuisset	* En toen wij behouden aan land gekomen waren, vernamen wij dat het eiland Melita¹ heette. En de bewoners² bewezen ons eene niet geringe menschlievendheid³. * Want zij staken een groot vuur aan, en verkwikten ons allen⁴ om den regen, die ons overviel⁵, en om de koude. * En toen Paulus een hoop rijken bijeenraapte, en op het vuur legde,

1) *Melita*, thans *Malta* geheeten.

2) voor *de bewoners* leest men hier in 't Grieksch, gelijk ook in onze Vulgaat: *de barbaren* (*barbari*); eene benaming, welke de Grieken en de Romeinen aan alle andere natiën gaven. De inboorlingen nu van dit eiland waren, ofschoon onder Romeinsch beheer staande, van *Punische* afkomst. Lukas volgde hier alzoo het spraakgebruik der Grieken.

3) Naar de kracht der Grieksche uitdrukking op deze plaats; niet eene alledaagse maar eene buitengewone menschlievendheid.

4) *Zij verkwikten ons allen*. Doch naar het Grieksch: *zij namen ons allen tot zich*, onder hun dak. Wij werden allen opgenomen in de huizen der Melitensers, die groote vuren maakten, om ons, door regen en koude verkleumd, te verkwikken. — Dat die menschlievende eilanders eveneens voorzien zullen hebben in hetgeen de schipbreukelingen voorts nog in dit uur behoefden, daaraan valt niet te twijfelen. Maar Lukas maakt alleen melding van de groote vuren, die zij aanstaken, omdat hij verhalen wilde (vs 3—6), wat bij een van die vuren met Paulus gebeurde.

5) *om den regen, die ons overviel*. Voordat zij ergens onder dak konden komen, waren zij door eene regenbui overvallen geworden.

super ignem, vipera a calore
 cum processisset, invasit manum
 4 ejus. * Ut vero viderunt Barbari
 pendentem bestiam de manu
 ejus, ad invicem dicebant:
 Utique homicida est homo hic,
 qui cum evaserit de mari, ultio
 5 non sinit eum vivere. * Et ille
 quidem excutiens bestiam in
 ignem, nihil mali passus est.
 6 * At illi existimabant eum in
 tumorem convertendum, et su-
 bito casurum, et mori. Diu au-
 tem illis expectantibus, et vi-
 dentibus nihil mali in eo fieri,
 convertentes se, dicebant eum
 7 esse Deum. * In locis autem illis
 erant prædia principis insulæ,
 nomine Publii, qui nos susci-
 piens, triduo benigne exhibuit.
 8 * Contigit autem, patrem Publii
 kwam er van de hitte eene adder
 uit¹, en viel op zijne hand aan.
 * Toen nu de inwoners het dier
 4 aan zijne hand zagen hangen,
 zeiden zij tot elkander: Deze
 mensch is gewis een moorde-
 naar², dien, nadat hij uit de zee
 gered is, de wraak³ niet toestaat
 te leven⁴. * Doch hij schudde
 5 het dier af in het vuur, en leed
 niets kwaads. * Zij nu meenden⁵
 6 dat hij zoude opzwellen, en plot-
 seling nedervallen, en sterven⁶.
 Maar als zij lang wachtten, en
 zagen dat hem niets kwaads
 overkwam, veranderden zij van
 gedachte, en zeiden dat hij een
 God was⁷. * En te dier plaatse⁸
 7 waren landhoeven van den over-
 stede seilands, Publius genaamd,
 die ons⁹ ontving, en gedurende
 drie dagen vriendelijk onthaal-
 de¹⁰. * En het geviel, dat de
 vader van Publius van de koorts,

1) In dien hoop dunne takken, welke Paulus bijeenraapte en op het vuur legde, lag *eene adder*, eene vergiftige slang, verscholen, die, zoodra zij de hitte voelde, daaruit kwam, en hem in de hand bijtende, zich daaraan hechte.

2) *een moordenaar*. Zij wisten dat Paulus een van de gevangenen was, of zagen dit misschien aan de ketenen, die hij droeg.

3) *de wraak*, de goddelijke wraak of strafgerechtigheid. Voor *wraak* heeft de Grieksche tekst hier het woord *diké*, onder welke benaming men eene godin huldigde, wier ambt het was de misdadigers te vervolgen. Misschien hadden de Melitensers die Grieksche godin onder hunne godheden aangenomen.

4) De inboorlingen kendeu die adder; zij wisten dat hare beet doodelijk was, en zelfs al zeer spoedig den dood veroorzaakte.

5) *zij nu meenden*. Doch naar het Grieksch heet het hier: *zij nu verwachtten*.

6) Naar het Grieksch: *dat hij zoude opzwellen, of plotseling dood nedervallen*. Zij wisten uit ondervinding dat dit de gevolgen waren van zoodanigen adderbeet.

7) *en zeiden dat hij een God was*, een of andere God, die in menschelijke gedaante zich aan hunne oogen vertoonde. Dat Paulus op dit zeggen niet gezwegen zal hebben, dat leert ons zijne handelwijze, Hand 14, 13-18 vermeld.

8) *En te dier plaatse*, enz. Naar het Grieksch: *en in den omreuk dier plaats*, der plaats, waar deschipbreukelingen aan land gekomen waren, *had de eerste* Magistraatspersoon van het eiland, *Publius genaamd*, zijne *landhoeven*. Het eiland Melita stond onder het beheer van den Pretor of landvoogd van Sicilië; Publius was derhalve onderlandvoogd van Melita.

9) *ons*, Paulus, Lukas en Aristarchus.

10) Publius zal van Paulus' voorzeggung betreffende de schipbreuk en van het gebeurde met de adder hebben hooren spreken, en daarom begeerig zijn geweest om Paulus en zijne reisgenooten te leeren kennen.

febribus, et dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intra-
vit: et cum orasset, et imposuisset ei manus, salvavit eum.
9 * Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, acce-
debant, et curabantur: * qui
10 etiam multis honoribus nos honoraverunt, et navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.
11 * Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hiemaverat,
12 cui erat insigne Castorum. * Et cum venissemus Syracusam,
13 mansimus ibi triduo. * Inde circumlegentes devenimus Rhegium: et post unum diem flante
Austro, secunda die venimus
14 Puteolos; * ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: et sic venimus

en den rooden loop gekweld te bed lag. En Paulus ging tot hem in¹: en hij bad, en legde hem de handen op, en genas hem.
* En toen dit geschied was²,
9 kwamen tot hem allen die krankheden hadden op het eiland, en zij werden genezen: * zij eerden ons dan ook met vele eerbewijzingen, en toen wij afvoeren gaven zij het noodige mede³.
* Na drie maanden nu voeren wij af in een Alexandrijnsch schip, dat op het eiland overwinterd had, het had de Castores tot teeken⁴. * En te Syracuse⁵
12 gekomen, verbleven wij daar drie dagen. En van daar om *het eiland* henen varende⁶, kwamen wij te Rhegium⁷: * en dewiil
13 na éénen dag de wind zuid werd⁸, kwamen wij den tweeden dag te Puteoli; * alwaar wij eenige
14 broeders⁹ vonden en verzocht werden zeven dagen bij hen te blijven¹⁰: en zóó¹¹ kwamen wij

1) misschien op verzoek van Publius; of uit eigen beweging, toen Publius hem den ziekelijken toestand van zijn vader had bekend gemaakt.

2) toen die wonderdadige genezing van Publius' vader was bekend geworden.

3) Zij voorzagen ons van alles wat wij voor onzen verderen reistogt zouden behoeven. Naar luid van oude overleveringen (bij Baronius, ad ann. Ch. 58), bekeerde Paulus, gedurende zijn verblijf van drie maanden op dit eiland, de Melitensers tot het Christendom, en stelde dienzelfden Publius aldaar tot hunnen bisschop aan.

4) Door de *Castores* verstaat men Castor en Pollux, twee halve goden of godenzonen, tweelingen, die de zeelieden als hunne bijzondere beschermgoden aanbaden en vereerden. De voorsteven en misschien ook de achtersteven van dit Alexandrijnsch vaarttuig, prijkte met *het teeken*, geschilderd of gebeeldhouwd, van deze goden, en naar dit teeken werd dit schip *de Castores* genoemd.

5) *Syracuse*, de oude hoofdstad van Sicilië, en op de zuid-oostkust van dat eiland gelegen.

6) *om... henen varende*, alzoo langs de oostkust van het eiland varende.

7) *Rhegium*, thans *Reggio* genoemd, is eene stad, gelegen op de uiterste punten van Italië, tegenover Sicilië.

8) De zuidewind was een zeer gunstige wind om van Rhegium naar Puteoli te varen, waar Paulus' zeereize zou eindigen. Puteoli, thans *Pozzuoli* genoemd, is eene zeestad van Italië, in de nabijheid van Napels gelegen.

9) *eenige broeders*, Christenen; door wie bekeerd, is onbekend.

10) hetgeen door den hoofdman Julius aan Paulus en zijne reisgenooten vergund werd.

11) *en zóó*, na dit verblijf van zeven dagen te Puteoli.

- 15 Romam. * Et inde cum audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.
- 16 * Cum autem venissemus Romam, permissum est Paulo manere sibi cum custodiente
- 17 se milite. * Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Cumque convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversus plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum,
- 18 * qui cum interrogationem de me habuissent, voluerunt me naar Rome. * En de broeders van ons gehoord hebbende, kwamen ons van daar¹ te gemoet tot aan de markt van Appius, en tot de drie Herbergen. En Paulus hen ziende, dankte God², en vatte moed³.
- * Toen wij nu te Rome gekomen waren, werd aan Paulus vergund op zich zelven te wonen⁴ met den krijgsknecht die hem bewaakte⁵. * En na den derden dag riep hij de voornaamste der Joden tot zich bijeen⁶. En toen zij waren zamengekomen, zeide hij tot hen: Ik, mannen broeders, alhoewel ik niets gedaan heb tegen het volk⁷, of tegen het voorvaderlijk gebruik⁸, ben als gevangene uit Jerusalem⁹ overgeleverd in de handen der Romeinen¹⁰; die toen zij mij gehoord hadden, mij wilden loslaten¹¹, omdat er

1) van daar, van Rome, kwamen ons de Christenen te gemoet, sommigen tot aan de markt van Appius, eene kleine stad, ongeveer veertien uren gaans van Rome gelegen, en anderen tot de drie Herbergen, eene plaats aan de *Via Appia* gelegen, en ongeveer elf uren gaans van Rome verwijderd.

2) voor dit liefde-bewijs, hem door de christenen van Rome gegeven, dat te gelijker tijd een bewijs was van hun geloof.

3) Dit vergrootte zijnen moed, om onverschrokken in de wereldstad den naam van den Heere Jesus te belijden.

4) op zich zelven, afgescheiden van de overige gevangenen, in eene eigene gehuurde woning. Zie vs. 30.

5) met den krijgsknecht, die hem bewaakte, en aan wien hij door eene lange keten met den arm was vastgebonden.

6) In dezen zijnen staat van gevangenschap was Paulus voor een ieder toegankelijk. Hij riep de voornaamste van de Joden die te Rome waren tot zich, om hen met zijne regtzaak bekend te maken. Paulus was voornemens ook aan de Joden te Rome het Evangelie te verkondigen; en valsche berigten aangaande zijn gedrag, hoedagnige de Romeinsche Joden er misschien uit Jerusalem ontvangen hadden, konden een beletsel wezen voor het goed gevolg zijner prediking.

7) tegen het Joodsche volk.

8) tegen het voorvaderlijk gebruik, tegen de godsdienstige gebruiken en instellingen der Israëlitische natie.

9) Ik ben als gevangene uit Jerusalem, enz. Paulus werd uit Jerusalem gevangen weggevoerd naar Cesarea en daar overgeleverd aan den Romeinschen stadhouder Felix. Zie Hand 13. 27, volg.

10) in de handen der Romeinen. Hiermede wordt de Romeinsche stadhouder Felix bedoeld.

11) mij wilden loslaten, omdat, enz. Hieruit vernemen wij, wat Lukas, Hand 25,

- dimittere, eo quòd nulla esset
 19 causa mortis in me. * Contradi-
 centibus autem Judæis, coactus
 sum appellare Cæsarem, non
 quasi gentem meam habens ali-
 20 quid accusare. * Propter hanc
 igitur causam rogavi vos videre,
 et alloqui. Propter spem enim
 21 Israel catena hac circumdatus
 sum. * At illi dixerunt ad eum :
 Nos neque litteras accepimus
 de te a Judæa, neque adveniens
 aliquis fratrum nunciavit, aut
 locutus est quid de te malum.
 22 * Rogamus autem a te audire
 quæ sentis : nam de secta hac
 notum est nobis quia ubique ei
 contradicitur.
 23 * Cum constituissent autem
 illi diem, venerunt ad eum in
 hospitium plurimi, quibus expo-
- geene doodschuld in mij was.
 * Maar dewijl de Joden daartegen
 19 spraken, zoo werd ik genood-
 zaakt mij op den Keizer te beroe-
 pen¹, en niet *deed ik dit* als hadde
 ik mijn volk over iets aan te
 klagen². * Om deze reden dan³
 20 heb ik gevraagd u te zien, en toe
 te spreken. Want het is om de
 hope Israëls dat ik met deze
 keten geboeid ben. * Zij nu zeiden
 21 tot hem : Wij hebben noch
 brieven u betreffende uit Judea
 ontvangen, noch is er iemand
 van de broeders aangekomen
 die aangaande u iets kwaads
 22 berigt, of gesproken heeft. Maar
 wij verzoeken⁴ van u te hooren
 welke uwe gevoelens zijn : want
 van die sekte is het ons bekend
 dat zij overal wordt tegenge-
 sproken.
 * En nadat zij hem eenen dag
 23 bepaald hadden, kwamen zij in
 groot getal⁵ tot hem in zijn ver-
 blijf⁶, en hij verklaarde en be-

9, niet vermeld heeft, dat toen Paulus zich voor Festus verdedigd had (Hand 25, 1—8), deze voornemens was hem los te laten, en dit ook werkelijk zou gedaan hebben, indien de Joden zich daartegen niet verzet hadden.

1) Toen Festus dan Paulus niet losliet, vroeg hij hem, om den Joden te believen, of hij te Jerusalem voor het Sanhedrin, in zijne tegenwoordigheid, wilde geoordeeld worden ; waarop deze, dien voorslag van den landvoogd afwijzende en van zijn regt gebruik makende, zich beriep op den Keizer. Men leze hier het verhaal van Lukas, 25, 9—12.

2) Paulus wil zeggen : Dat ik mij op den Keizer beriep, geschiedde alleenlijk om mij voor zijne regtbank te kunnen verdedigen, en geenszins met het doel, om sommige van mijne volksgenooten bij den Keizer aan te klagen.

3) *Om deze reden dan*, enz. Om u dit te betuigen, en u te verklaren, dat ik volstrekt niet met eenige vijandige gezindheid tegen mijn volk hier ben aangekomen, maar alleenlijk om mij te verdedigen ; want niet om eenige misdaad, maar alleen omdat ik de *hope Israëls*, den Messias, als verschenen in den persoon van Jesus van Nazareth, gepredikt heb, daarom draag ik *deze keten*. Dit zeggende zal Paulus geweest hebben op de lange dunne keten, waarmede zijn rechterarm gekluisterd was aan den linkerarm van den krijgsknecht, die hem bewaakte.

4) *maar wij verzoeken*, enz. De zin is wel : ofschoon ons niets nadeeligs aangaande u ter oore is gekomen, en gij bij ons derhalve niet verdacht zijt, zoo begeeren wij toch, van u te hooren, welke uwe gevoelens zijn in het stuk van godsdienst ; want van deze sekte, tot welke gij behoort (zij meenen het Christendom), is ons bekend, dat zij overal onder de Joden wordt tegengesproken.

5) *in groot getal*. Naar 't Grieksch : *meerderen* dan bij die eerste zamenkomst, vs. 17.

6) *in zijn verblijf*, d. i. in zyne gehuurde woning. Zie boven, vs. 16, en noot 5 en 6 op bladz. 209.

nebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex Lege Moysi, et Prophetis a mane usque ad vesperam. * Et quidam credebant his, quæ dicebantur: quidam vero non credebant. 24 * Cumque invicem non essent consentientes, discedebant dicens Paulo unum verbum: Quia bene Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad Patres nostros, * dicens: Vade ad populum istum, et dic ad eos: Aure audietis, et non intelligetis: et videntes videbitis, et non perspicietis. (*Is 6, 9. Mt 13, 14. Mc 4, 12. Lc 8, 10. Jo 12, 40.*) 26 *Rom 11, 8.*) * Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos suos compresserunt: ne forte videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligent, et conver-

tuigde hun het rijk Gods, en overreedde hen aangaande Jesus uit de Wet van Moses, en uit de Propheten van den morgen tot den avond¹. * En sommigen geloofden hetgeen *door hem* gezegd werd: maar anderen geloofden niet. * En onder elkander oneens zijnde, gingen zij uiteen terwijl Paulus *nog één woord* zeide²: Te regt heeft de heilige Geest door den propheet Isaias tot onze Vaders gesproken, * zeggende: Ga tot dit volk³, en zeg tot hen: Met het oor zult gij hooren, en gij zult niet verstaan: en ziende zult gij zien, en gij zult niet bevatten. * Want verstokt is het hart van dit volk, en methunne ooren waren zij hard hoorend, en hunne oogen sloten zij digt: opdat ze niet soms mogten zien met hunne oogen, en hooren met hunne ooren en verstaan met hun hert, en zich bekeeren, en ik hen

1) De Joden algemeen gesproken, verwachtten destijds een koninkrijk Gods of een Messias-rijk, waardoor Davids troon zou hersteld en het Israëlitische volk boven alle andere rijken en volken zou verheven worden. In hunne aardschgezindheid hadden zij sommige leenspreukige gezegden der heilige Schriften in dien zin opgevat, en den geestelijken aard van het door de Propheten aangekondigde Messiaansche Godsrijk miskend. Paulus dan, om deze hunne valsche denkbeelden aangaande het Messiaansche Godsrijk te bestrijden, *verklaarde en betuigde* hun den waren aard van *het rijk Gods, en overreedde hen*, voor zooveel aan hem lag, *aangaande Jesus*, pogende namelijk hen te overtuigen *uit de Wet van Moses, en de Propheten*, dat is, met een woord gezegd, uit de heilige Schriften, dat Jesus van Nazareth de beloofde Messias was, door aan te toonen hoe de voorzeggingen, den beloofden Messias betreffende, in den persoon van Jesus van Nazareth waren vervuld geworden; en hij was hiermede bezig *van den morgen tot den avond*, hen leerende en op alle hunne tegenwerpingen antwoordende, en geene moeite sparende, om hen tot het geloof in Jesus te bewegen.

2) *En onder elkander oneens zijnde*, dewijl sommigen geloofden en anderen niet (vs 24), *gingen zij uiteen*, stonden zij op om heen te gaan, *terwijl Paulus nog één woord zeide*, een allerernstigst woord, tot de ongeloovige Joden gerigt.

3) *Ga tot dit volk*, enz. Eene voorzegging het ongelooft der Joden betreffende, en door den heiligen Geest ingegeven aan den propheet Isaias. Zij is te lezen bij *Is 6, 9, 10*, en de aanhaling geschiedt hier bijna letterlijk volgens de Grieksche overzetting der Zeventigen. Men zie voor het verstand van deze godspraak het aangeeteekende op *Jo 12, 38—41*.

28 tantur, et sanem eos. * Notum
ergo sit vobis, quoniam Gentibus
missum est hoc salutare Dei, et
29 ipsi audient. * Et cum hæc di-
xisset, exierunt ab eo Judæi,
multam habentes inter se quæ-
sitionem.
30 * Mansit autem biennio toto
in suo conducto : et suscipiebat
omnes, qui ingrediebantur ad
31 eum, * prædicans regnum Dei, et
docens quæ sunt de Domino Je-
su Christo cum omni fiducia,
sine prohibitione.

mogt genezen. * Het zij u 28
dan bekend, dat dit heil Gods
aan de Heidenen gezonden is,
en zij, zij zullen hooren¹. * En 29
toen hij dit gezegd had, gingen
de Joden van hem weg, veel
redetwist hebbende onder el-
kander².

* Hij nu bleef twee geheele 30
jaren in zijne gehuurde woning³:
en allen⁴, die tot hem kwamen,
ontving hij, * het rijk Gods pre- 31
dikende, en de dingen aangaande
den Heere Jesus Christus lee-
rende met alle vrijmoedigheid⁵,
zonder verandering⁶.

1) De zin van vs 28 is: *Het zij u dan*, daar gij in uw ongelooft volhardt, *bekend, dat dit heil Gods*, het geestelijke heil, dat God door dit geloof in Jesus den Messias u aanbiedt, maar door u verworpen wordt, dat dit heil Gods, om door onze bediening verkondigd te worden, *gezonden is aan de Heidenen, en zij, zij zullen hooren*, gehoor geven aan onze prediking, haar geloovig aannemen, en zóó aan dat heil deelachtig worden. Naar 't Grieksch luiden de laatste woorden van vs 28 aldus: *Zij, zij zullen ook hooren*. Met dit te zeggen, kondigde Paulus hun aan, dat hij zich van nu af tot de Heidenen zou wenden. Hij handelde hier, gelijk vroeger (Hand 13, 46) met die ongelooftige Joden van Antiochië in Pisidië. *Het woord Gods*, zeide hij tot hen, *moest aan u het eerst verkondigd worden; maar dewijl gij het verstoot, en u zelven het eeuwige leven onwaardig oordeelt, zie, zoo wenden wij ons tot de Heidenen*.

2) *onder elkander*, de ongelooftige Joden met de geloovige over de leer van Paulus.

3) *in zijne gehuurde woning*. Zie boven, vs 16, en de aanteekeningen.

4) *allen*, Joden zoowel als Heidenen. Want met te zeggen (vs 28), dat hij voortaan aan de Heidenen het Evangelie zou verkondigen, had hij toch de Joden gezinszins van zijn gehoor willen uitsluiten.

5) Hij schaamde zich niet (Rom 1, 16), aan Jood en Heiden den gekruiste van Nazareth als den Verlosser en Zaligmaker des menschedoms te verkondigen.

6) *zonder verandering*. Tot hertoe was de prediking der christelijke godsdienst in het Romeinsche Keizerrijk nog door geene wet verboden. — Over deze tweejarige gevangenis van den H. Paulus te Rome, en over hetgeen hem na zijne bevrijding uit die gevangenis wedervaren is, zal het noodige gezegd worden in de *Algemeene Inleiding* tot de brieven van den Apostel. Waarom Lukas hier zijne geschiedenis besluit en niets meer vermeldt van Paulus' daden en lotgevallen gedurende die tweejarige gevangenschap te Rome en daarna, — op die vraag is tot hertoe nog niet met eenige zekerheid geantwoord. Sommige Schriftuurverklaarders (Estius in loc. diff.) gissen, dat Lukas het voornemen heeft gehad, in een *derde verhaal* (vgl. Hand 1, 1) zijne geschiedenis van Paulus te vervolgen, en daarom hier zijn *tweede verhaal* heeft willen besluiten.

ALGEMEENE INLEIDING

TOT

DE BRIEVEN VAN DEN H. PAULUS.

1. Het leven van den H. Paulus is ons wel niet met alle wensche-lijke volledigheid, maar toch op eene zeer genoegzame wijze bekend, deels uit het boek der *Handelingen*, deels uit zijne eigene schriften, deels eindelijk uit hoogst geloofwaardige berigten der Oudheid. Een beknopt overzicht van Paulus' leven vinde hier zijne plaats als inleiding tot het lezen der veertien onschatbare *Epistelen* of Brieven van den grooten Apostel.

2. Paulus, de zoon van een Israëliet uit den stam van Benjamin, werd te Tarsus, de hoofdstad van Cilicië, geboren¹. Hij ontving bij zijne besnijdenis den Hebreuwschen naam van Saül² (Saulus), dien hij daarna met dien van Paulus, een destijds onder Grieken en Romeinen zeer gebruikelijken naam, verwisselde³. Nog zeer jong zijnde, werd hij naar Jerusalem gebragt, en genoot aldaar zijne eerste opvoeding⁴, misschien wel in den huisselijken kring

1) Phil 3, 5. Hand 9, 11; 22, 3. Uit Hand 23, 6 blijkt, dat Paulus' vader tot de sekte der Phariseërs behoorde, en uit Hand 23, 28, dat hij het Romeinsche burgerregt bezat, en wel zoo, dat het van hem op zijnen zoon erfelijk overginge. Vgl. noot 6 op bladz. 172.

2) Phil 3, 5. Vgl. Lk 1, 59.

3) Zie daaromtrent het aangeteekende op Hand 13, 9.

4) Hand 22, 3. Dat Paulus, gelijk sommigen meenen, voordat hij naar Jerusalem kwam, de heidensche scholen van Tarsus zou bezocht hebben, is, als wij letten op hetgeen Hand 22, 3 vermeld wordt, niet goed aannemelijk; en men bewijst het nog niet door te doen opmerken, dat de Apostel een paar malen (Hand 27, 28. Tit 1, 12) eenige woorden van Grieksche dichters heeft aangehaald.

van zijne oudere getrouwde zuster, welke, naar 't schijnt, te Jerusalem woonachtig was¹. Daarna opgenomen in de school van den beroemden Gamaliël², die tot de sekte der Phariseërs behoorde³, werd hij tot eenen wetgeleerde gevormd onder de leiding van dien meester, terwijl hij, naar Joodsch gebruik, tegelijk eenig handwerk aanleerde⁴, waardoor hij, in geval van nood, in zijne behoeften zoude kunnen voorzien. Dat hij in den huwelijken staat zou getreden zijn, hebben sommige dwaalleeraars vergeefs getracht te bewijzen uit twee in zijne Brieven voorkomende gezegden⁵, waarvan zij den zin verkeerd uitlegden of verdraaiden. Van zijn zedelijk gedrag en gemoedsgesteldheid in zijne jongelings-jaren weten wij uit zijne eigene getuigenis, dat hij een gestrengen en onberispelijken levenswandel leidde⁶, en boven velen van zijne tijdgenooten uitstak door zijnen *ijver voor de overleveringen zijner vaders*⁷.

Doch door dien ijver als verblind, raakte hij het goede spoor bijster ; en in zijne valsche meening, dat hij zich tegen de verbreding van Jesus' naam gewelddadig moest verzetten, werd hij een der allerbitterste vervolgers van het ontluikende Christendom ; iets hetgeen hij daarna zoo zeer betreurde⁸. Bij de steeniging van den eersten bloedgetuige, den H. Stephanus, bewaarde Paulus de kleederen van hen die Stephanus steenigden, en *hij had een welgevallen aan zijnen dood*⁹. En in die hevige vervolging, die terstond na den dood van Stephanus tegen de Christenen van Jerusalem uitbrak, verwoestte Paulus, aan een woedend roofdier gelijk, de gemeente van Jesus ; hij drong binnen in de huizen, waar hij wist dat Christenen zich bevonden, en sleepte allen, vrouwen zoowel als mannen, zonder mededoogen naar de gevangenis, hen dwingende om den naam van den Heere Jesus te lasteren¹⁰. En toen, ter oorzaak van die bittere vervolging, de Christenen, uit Jerusalem geweken zijnde, wijd en zijd zich verstrooid hadden, en

1) Hand 23, 16. — 2) Hand 22, 3. — 3) Hand 5, 34.

4) Hand 18, 3 — 5) I Kor 9, 5, en Phil 4, 3.

6) Hand 26, 5. Phil 3, 6. — 7) Gal 1, 14.

8) I Kor 15, 9. Gal 1, 13, I Tim 1, 13.

9) Hand 7, 7, 59 ; 22, 20.

10) Hand 8, 3 ; 26, 10, 11.

de hoofdstad aan zijne vervolgingswoede geene voorwerpen meer aanbod, toen wist hij van het Sanhedrin de volmagt te verkrijgen om de belijders van Jesus' naam, welke hij te Damaskus mogt kunnen opsporen, te vervolgen, en hen geboeid naar Jerusalem te voeren, ten einde hen aldaar over te leveren aan het gerecht, om als aanhangers van den Nazarener gestraft te worden¹.

3. Doch op den weg naar Damaskus, toen Paulus met zijn gevolg alreeds in de nabijheid van die stad gekomen was, behaagde het den Heere Jesus, in zijne overgrootte barmhartigheid, den woedenden ijveraar op eens te stuiten, tot inkeer te brengen, en dien bloeddorstigen vijand zijner gemeente tot een uitgelezen werktuig te maken voor de verkondiging van zijnen naam. In het midden van den dag, plotseling, overstraalt hem en zijne reisgenooten een licht, den glans der zon overtreffende, en eene stem spreekt tot hem : *Saül Saül, waarom vervolgt gij mij ?* En op zijne vraag : *Wie zijt gij, Heere ?* krijgt hij tot antwoord : *Ik ben Jesus, dien gij vervolgt !* En door dit antwoord als verpletterd, maar ook diep verootmoedigd, en door dit bewijs van Jesus' ontfermende liefde jegens hem in zijn hart vermurwd, geeft hij zich geheel en al aan hem over, in volmaakte onderwerping hem toeroepende : *Heere ! wat wilt gij dat ik doen zal ?* Waarop hem van Jesus bevolen werd, in de stad te gaan, zullende hem aldaar gezegd worden wat hij doen moest².

En Paulus ging naar Damaskus, door zijne reisgenooten bij de hand geleid ; want de schitterende glans van dat licht, waarin de Heere Jesus hem verschenen was, had hem van zijn gezigt beroofd. In de stad aangekomen, nam hij zijnen intrek in het huis van zekeren Judas ; en na hier drie dagen in vasten en bidden te hebben doorgebracht, kwam Ananias, waarschijnlijk de herder der Christen-gemeente van Damaskus, tot hem ; *en hem de handen opleggende, zeide hij : Broeder Saulus ! de Heere heeft mij gezonden, Jesus, die u verschenen is op den weg, dien gij kwaamt, opdat gij zoudet zien, en vervuld worden met den heiligen Geest. En terstond vielen er als*

1) Hand 9, 1, 2.

2) Dr Fr. Windischman (*Brief an die Galater*, bladz. 29) plaatst de bekeering van Paulus in het jaar 37 of 38 na Christus ; met welk gevoelen wij ons zeer goed kunnen vereenigen.

schubben van zijne oogen, en hij kreeg zijn gezicht weder. Nadat Paulus nu door de oplegging der handen van Ananias zijn gezicht had terug bekomen, werd hij ook door hem gedoopt; en het is zeer waarschijnlijk, als elders reeds is aangemerkt, dat hij met de genade, welke door den H. Doop verleend wordt, tegelijkt ook die genade des heiligen Geestes ontvangen heeft, welke gegeven wordt door het H. Sacrament des Vormsels: gelijk ook de Apostelen, op den Pinksterdag, den heiligen Geest, zonder aanwending van het Sacramenteel werkteeken, onmiddellijk ontvangen hadden¹.

4. Toen Paulus nu gedurende eenige dagen onder de Christenen van Damaskus verkeerd en kennis met hen gemaakt had, trad hij terstond op in de synagogen van die stad, en begon aldaar zijnen ongeloovigen volksgenooten den Heere Jesus als den beloofden Messias en den Zoon van God te verkondigen². Doch slechts voor een korten tijd ging hij hiermede voort, als opgemaakt kan worden uit zijnen Brief aan de Galaters³, waarin wij lezen, dat hij *terstond na zijne bekeering* naar Arabië ging⁴, en vervolgens *wederom* terugkwam naar Damaskus. Derwaarts dan teruggekeerd, hervatte hij zijne prediking en ging, niettegenstaande de vijandige gezindheid zijner volksgenooten, onverschrokken daarmede voort, tot dat hij, in 't eind, om niet door een sluipmoord zijn leven te verliezen, genoodzaakt werd Damaskus te verlaten⁵.

5. Uit Damaskus dan ter naauwernood ontvlugt zijnde, reisde hij naar Jerusalem; en aldus kwam die vroeger zoo wreede vervolger der Christenen, na driejarige afwezigheid, als een leerling en ijverig verkondiger van Jesus in de hoofdstad terug⁶. Petrus te bezoeken en hem persoonlijk te leeren kennen, was het doel van Paulus' reize naar Jerusalem, als duidelijk blijkt uit zijnen Brief

1) Voor een omstandiger verhaal van Paulus' bekeering leze men hier Hand 9, 1—19; 22, 4—16; 26, 9—18.

2) Hand 9, 19—22. — 3) Gal 1, 13—17.

4) Om welke reden hij toen naar Arabië reisde, is niet bekend, en even min hoe langen tijd hij er vertoefd had, toen hij van daar wederom terugkeerde naar Damaskus. Van deze Arabische reize van Paulus wordt in het boek der *Handelingen* geene melding gemaakt. Lukas spreekt daar wel (Hand 9, 19—22) van Paulus' prediking in Damaskus als van eene *niet afgebroken* prediking, maar daardoor wordt een kort verblijf in het naburig Arabië niet volstrekt uitgesloten.

5) Hand 9, 23—25. II Kor 11, 32, 33.

6) Alzoo in het jaar 41 of 42 na Chr. — Gal. 1, 18. Vgl. noot 6 op bladz. 75.

aan de Galaters, ter plaatse waar hij verklaart¹, hoe hij het Evangelie, 't welk hij predikte, *niet van eenig mensch had ontvangen of geleerd*, maar dat hij de kennis daarvan verkregen had *door onmiddellijke openbaring van Jesus Christus*.

Paulus, te Jerusalem aangekomen, werd door Barnabas bij Petrus ingeleid, en ving daarop aan, in de hoofdstad, den Heere Jesus zijnen nog ongeloovigen volksgenooten te prediken; doch ter oorzake eener samenzwering der Grieksche Joden tegen zijn leven, en op uitdrukkelijk bevel des Heeren, verliet hij Jerusalem weder, na een verblijf van slechts vijftien dagen².

6. Van Jerusalem ging hij naar Cesarea, en vertrok van daar, door Syrië, naar Tarsus³ zijne geboorteplaats, alwaar hij eenige maanden lang verbleef, dien tijd, als wel te denken is, bestedende om, ook hier, gelijk hij te Jerusalem gedaan had⁴, *den naam des Heeren* aan zijne volksgenooten te verkondigen.

7. Middellerwijl was er in het naburige Syrië van Antiochië eene Christen-gemeente gesticht geworden, door den ijver van sommigen dergenen, die ter oorzake der Jerusalemsche vervolging, ontstaan na den marteldood van Stephanus, uit de hoofdstad geweken waren en naar elders zich verspreid hadden⁵.

Toen dan de moeder-kerk van Jerusalem hiervan kennis kreeg, zonden de Apostelen Barnabas derwaarts heen, ten nutte en tot verderen opbouw van deze nieuwe gemeente. En toen door zijnen evangelischen ijver nog eene groote schare van Antiocheners de godsdienst van Jesus had aangenomen, ging hij Paulus te Tarsus opzoeken — misschien wel op last der Apostelen — en nam hem met zich naar Antiochië tot medehelper in de dienst des Heeren. *En zij verkeerden een gansch jaar in de Kerk aldaar; en zij onderwezen veel volks, zoodat te Antiochië de leerlingen voor het eerst Christenen genoemd werden*⁶. Hierop reisden zij beiden naar Jerusalem, om de liefde-giften over te brengen, die de Christenen van Antiochië verzameld hadden ter ondersteuning van hunne behoeftige broe-

1) Gal 1, 11—20.

2) Zie Hand 9, 26—30; 22, 17—21. Gal 1, 18.

3) Hand 9, 30. Gal 1, 18—21. — 4) Hand 9, 28, 29.

5) Hand 8, 1, 4; 11, 19—21.

6) Hand 11, 22—26.

ders van Judea¹. En na hunne dienst volbragt te hebben, keerden zij naar Antiochië terug, met zich medenemende Joannes, bijgenaamd Markus, een' neef van Barnabas².

8. En thans was de tijd gekomen, dat Paulus het werk, waartoe God hem had uitverkoren,³ het groote werk der prediking van het Evangelie en het gronden van Jesus' Kerk onder de Heidenen, moest aanvangen. Weshalve hij, tegelijk met Barnabas, dien God eveneens tot een zoodanig Apostolaat bestemd had, korten tijd na hunne terugkomst in Antiochië, aldaar, op een uitdrukkelijk bevel van den heiligen Geest, tot Bisschoppen gewijd werden, ten einde hen in staat te stellen om hunne Apostolische bediening te kunnen aanvaarden en uit te voeren⁴.

9. Paulus' *eerste Apostolische reize* heeft Lukas ons kortelijk beschreven in zijn boek der *Handelingen*, **13**, 4 tot aan het einde van **14**. Deze eerste reize, waarop Barnabas hem vergezelde, ging over Seleucië naar Cyprus, 't welk zij geheel doorreisden, gaande van Salamis, dat aan de oostkust, tot Nieuw-Paphos, dat aan de westkust van dat eiland gelegen was. Van daar staken zij over naar Klein-Azië, landden aan te Perge in Pamphylië, alwaar Joannes Markus, dien zij hadden medegenomen tot eene hulp in hunne Evangelische bediening, van hen scheidde en naar Jerusalem terugkeerde. Door Pamphylië, verder noordwaarts reizende, kwamen Paulus en Barnabas te Antiochië van Pisidië, en bezochten daarop achtereenvolgens de Lycaonische steden, Iconië, Lystra en Derbe, overal de leer van Jesus aan Joden en Heidenen verkondigende, de waarheid daarvan door het verrigten van wonderwerken bekrachtigende, en, bij hevige vervolgingen, ook veel vrucht inoogstende van hunnen Evangelischen arbeid, voornamelijk onder de Heidenen. Van Derbe namen zij hunne terugreis aan, denzelfden weg gaande, dien zij gekomen waren, totdat zij zich wederom bevonden te Perge. *En nadat zij thans te Perge 's Heeren woord verkondigd hadden, 't geen zij bij hunne eerste komst aldaar niet hadden gedaan*⁵,

1) Hand **11**, 28—30. — 2) Hand **12**, 25. Kol **4**, 10. Vgl. de *Inleiding tot het Evangelie van Markus*, bladz. 209, 1ste Deel.

3) Hand **9**, 15; **22**, 21; **26**, 15—18. — 4) Hand **13**, 1—3.

5) Vgl. Hand **13**, 13, 14.

kwamen zij af naar Attalië, eene stad, op de kust van Pamphylië gelegen ; en van daar voeren zij weg naar Antiochië van Syrië, van waar zij der genade Gods waren overgegeven geworden tot het werk, dat zij volbragt hadden. En toen zij aangekomen waren, en de gemeente vergaderd hadden, verhaalden zij, hoe groote dingen God met hen gedaan had, en dat hij den Heidenen de deur des geloofs had geopend. En zij verbleven bij de leerlingen niet weinig tijds¹.

10. Doch terwijl Paulus en Barnabas nog te Antiochië verbleven en arbeidden in de dienst des Heeren, ontstond aldaar een geschil over de noodzakelijkheid der besnijdenis voor de Christenen uit de Heidenen ; hetgeen oorzaak was, dat Paulus en zijn ambtgenoot met nog eenige anderen, onder welke Titus zich bevond (Gal 2, 1), als afgevaardigden der Kerk van Antiochië naar Jerusalem gingen², om dit geschilpunt in zake van godsdienst aan het oordeel en de beslissing der Apostelen te onderwerpen. En toen deze twistvraag aldaar besproken en beslist was geworden, keerden Paulus en Barnabas, van Judas en Silas vergezeld, met het besluit der Kerkvergadering, en dat in den vorm van een brief op schrift was gesteld, uit Jerusalem naar Antiochië terug³.

11. Na aldaar nog een geruimen tijd voor de zaak van het Evangelie gearbeid te hebben⁴, deed Paulus aan Barnabas den voorslag, andermaal eene reis te ondernemen, en overal de nieuw bekeerde broeders te gaan bezoeken. Barnabas nu nam dit voorstel van Paulus gereedelijk aan, doch wilde, dat Joannes Markus, zijn neef, hen als Evangelie-dienaar op die reis zoude vergezellen ; maar Paulus meende hem zulks niet te moeten toestaan ; en deze weigering was oorzaak van eenige oneenigheid tusschen de beide Apostelen, zoodat zij van elkander scheidten, en Barnabas met zijn neef naar Cyprus ging, terwijl Paulus zijn voorgenomen plan uitvoerde, Silas met zich medenemende voor hulpgenoot op deze zijne tweede Apostolische reis⁵.

1) Hand 14, 25—27.

2) Deze Jerusalemsche reis wordt, naar onze overtuiging, door Paulus bedoeld in zijnen Brief aan de Galaters 2, 1—10. Wij spreken daarover in het aangeteekende op die plaats ; zij valt in 't jaar 51 of 52 na Christus.

3) Een omstandig verhaal, den oorsprong en de beslissing van dit geschilpunt betreffende, geeft Lukas in zijn boek der Handelingen, 15, 1—31.

4) Tydens dit verblyf van Paulus te Antiochië had die stryd plaats tusschen hem en Petrus waarvan Gal 2, 11, volgg. gesproken wordt.

5) Hand 15, 35—40.

Met Silas dan van Antiochië vertrokken zijnde doorreisde hij eerst Syrië en Cilicië, overal de gemeenten, die hij op zijnen eersten reistogt in die gewesten gesticht had, versterkende, en den geloovigen bevelende, hun gedrag te regelen volgens de voorschriften, in de Kerkvergadering van Jerusalem gegeven¹. Na Syrië en Cilicië doorreisde te hebben, kwamen zij in Lycaonië, en bezochten Derbe en Lystra, twee steden, in welke Paulus op zijne eerste reize het Evangelie met veel vrucht gepredikt had. Uit de Christenen van Lystra koos Paulus toen den jeugdigen Timotheüs uit tot zijnen tweeden reisgenoot en medearbeider in de bediening van het Evangelie, en bezocht met hem en Silas Phrygië en Galatië², in welke beide landschappen hij op zijne eerste reize met Barnabas niet schijnt geweest te zijn. Na dan in die landen het Evangelie gepredikt te hebben, was Paulus voornemens, met zijne reisgenooten het woord Gods te gaan verkondigen in het zoogenaamde *Asia proconsularis*, dat is, in de landschappen Lydië, Carië en Misië; *doch dit werd hem door den heiligen Geest verboden*; en toen zij aan Mysie gekomen waren, om van daar naar Bithynië te reizen en in dat landschap het Evangelie te gaan verkondigen, *liet de Geest van Jesus hun dit niet toe*³. Het behaagde namelijk aan de goddelijke Voorzienigheid, dat het licht des geloofs, in Azië alreeds zoo schitterend, thans door hen ook in Europa zoude ontstoken worden. Het vervolg des verhaals van Paulus' Evangelie-prediking toont dit duidelijk aan. Paulus en de zijnen gingen dan niet naar Bithynië; maar in noord-westelijke rigting hunne reis voorzettende. kwamen zij af naar Troas, alwaar Lukas, de Evangelist en de schrijver van het boek der *Handelingen*, toen in het gezelschap van den Apostel gekomen is. Aldaar, te Troas, eene stad en zeehaven aan de Egeïsche zee, welke Europa van Azië scheidt, werd Paulus in een droom, hem van God toegezonden, vermaand om naar Europa over te steken en het Evangelie des heils aan de Macedoniërs te gaan verkondigen⁴. En gehoorzaam aan deze roepstem, scheepde Paulus zich met Silas, Timotheüs en

1) Hand 15, 40, 41.

2) Hand 16, 6. Gal 4, 13. — 3) Hand 16, 6, 7.

4) Hand 16, 8—10.

Lukas te Troas in. Zij nu voeren langs Samothracië naar Neapolis, van waar zij, over land hunne reis naar Macedonië voortzettende, aankwamen te Philippi, de eerste Macedonische stad, naar het schijnt, die men ontmoette, als men van Neapolis naar Macedonië ging. Met veel vrucht werd hier, te Philippi, door hen het Evangelie gepredikt; doch ter oorzake van eene slavin, eene bezetene, uit welke Paulus den boozen geest had uitgedreven, onstond er eene opschudding in de stad, waarvan het gevolg was, dat Paulus en Silas als oproermakers bij de Stadvoogden aangeklaagd, deerlijk gegeeseld, en daarop in de gevangenis geworpen worden. Zij verbleven echter, door eene bijzondere goddelijke tusschenkomst in dit geval, maar één enkelen nacht in den kerker, en werden alreeds den volgenden dag, in den morgen, door de Stadvoogden zelve, op eene eervolle wijze, uit het gevangenhuis geleid en op vrije voeten gesteld¹.

12. Lukas en Timotheüs bleven te Philippi, maar Paulus en Silas vertrokken van daar, over Amphipolis en Apollonia, naar Thessalonika, eene zeer beroemde Macedonische stad, die thans nog bestaat en onder den naam van Saloniki bekend is als eene der voornaamste steden van Europeesch Turkyë. Zij predikten aldaar met veel vrucht het Evangelie, stichtten er eene aanzienlijke Christengemeente, doch moesten, na verloop van eenigen tijd, die stad verlaten, om hun leven niet bloot te stellen aan de woede der ongeloovig geblevene Joden van die plaats².

Van Thessalonika ging Paulus, van Silas vergezeld, naar Berea, eene andere Macedonische stad, niet verre af gelegen van den oever der Egeïsche zee. Timotheüs wien Paulus in Philippi had achtergelaten, kwam hier wederom in het gezelschap van den Apostel. Zeer gezegend nu was in Berea de prediking van het Evangelie, onder de Joden zoowel als onder de Heidenen. *Maar toen de Joden van Thessalonika vernamen, dat ook te Berea door Paulus het woord Gods verkondigd werd, kwamen zij ook daar het volk beroeren en in opschudding brengen; hetgeen Paulus bewoog om, op aandrang der geloovigen van die plaats, de stad te verlaten. Hij liet dan, ten behoeve der jonge Christen-gemeente van Berea, zijne reisgenooten*

¹) Hand 16, 11—40. — ²) Hand 17, 1—9.

Silas en Timotheüs aldaar achter, en kwam, door eenige Bereërs op reis vergezeld, over zee, naar Athene, waar hij zijnen geleiders last gaf, aan Silas en Timotheüs te zeggen, dat zij bij hem te Athene moesten komen, zoo spoedig als hunne bediening te Berea hun dit zoude toelaten¹.

Te Athene, gelijk overal, wendde Paulus eene onvermoeide vlijt aan in de verkondiging van de leer der zaligheid. Op de sabbath-dagen sprak hij in de synagoog van die stad tot de Joden en de Proselieten, en alle dagen op de zoogenaamde Eretrische markt tot degenen die hij daar aantrof. Eens op zekeren dag, na eenen redetwist met sommige Epikureïsche en Stoïsche wijsgeeren, namen nieuwsgierige Atheners hem van daar mede en bragten hem op den *Areopagus* of Mars-heuvel, hem verzoekende, dat hij van die verhevene plaats tot hen wilde spreken over die nieuwe leer, welke hij verkondigde. Bij welke gelegenheid Paulus die schoone redevoering hield, waarvan Lukas ons den hoofdinhoud bewaard heeft. Gering nogtans schijnt het getal geweest te zijn dergenen die aan de vlijtige prediking van Paulus en aan de roepstem der genade gehoor gevende, in den Heere Jesus geloofden².

Weinig tijds nadat Paulus Berea verlaten had, was men te Thessalonika begonnen de jonge Christenen op eene hevige wijze te vervolgen. De Apostel vernam dit te Athene, en wilde ter oorzaak van die vervolging tot zijnen geliefden Thessalonikers terugkeeren; maar hij werd tot tweemalen toe in de uitvoering van zijn voornemen verhinderd. Toen nu kort daarop Timotheüs van Berea te Athene bij hem gekomen was, zond hij dezen, dien hij anders gaarne bij zich gehouden had, naar Thessalonika, om als zijn plaatsvervanger de verdrukte Christenen aldaar te bemoedigen en te versterken³. Hierna bleef Paulus nog eene wijle tijds te Athene en vertrok daarop naar Korinthe, de hoofdplaats van Achaje.

13. Te Korinthe nam Paulus zijnen intrek bij zekeren Jood, met name Aquila, die aldaar onlangs uit Rome met zijne vrouw Priscilla gekomen was, ten gevolge van een bevel van Keizer Claudius, waardoor alle Joden uit Rome verbannen werden. Hoogstwaarschijnlijk waren Aquila en zijne huisvrouw toen nog gene

1) Hand 17, 10—25. — 2) Hand 17, 16—34. — 3) I Thess 2, 18; 3, 1, 2.

Christenen, maar werden zij dit eerst na hunne kennismaking met Paulus en op zijne prediking. In den beginne was de Apostel te Korinthe, zonder eenigen ambtgenoot, geheel alleen werkzaam in de verkondiging des Evangelies ; doch daarna kreeg hij aldaar tot medearbeiders Timotheüs en Silas¹, die uit Macedonië teruggekeerd, thans wederom in zijn gezelschap kwamen. Anderhalf jaar lang verwijlde Paulus te Korinthe, en hij mogt, van daar vertrekkende, den Heere dank betuigen voor de stichting eener zeer talrijke gemeente. Tijdens zijn verblijf aldaar, met den staat der Christenen van Thessalonika door Timotheüs bekend gemaakt, schreef hij zijn *eersten Brief* aan die gemeente : en latere berigten, hen betreffende, gaven hem aanleiding, in zijne bezorgdheid voor hun heil, om hun nog een *tweeden Brief* te schrijven, korten tijd voordat hij Korinthe verliet. Hij vertrok van daar met Aquila en Priscilla en stak van Kenchreën, de oostelijke haven van Korinthe, met hen over naar Ephese, alwaar hij, na een kort verblijf, hen acherliet, met de belofte van derwaarts terug te komen, indien het God behaagde. Zijne reize dan alleen voortzettende, kwam hij van daar, over zee, naar Cesarea, ging op naar Jerusalem, en keerde van daar terug naar Antiochië, van waar hij was uitgegaan².

14. Te Antiochië teruggekomen, aanvaardde hij korten tijd daarna, van uit diezelfde stad zijne *derde Apostolische reize*. Hij bezocht achtereenvolgens, in Galatië en Phrygië, al de Christengemeenten, vroeger door hem in die oorden gesticht³, keerde hierop, gelijk hij beloofd had, naar Ephese terug, en predikte er het Evangelie met zeer veel vrucht, de waarheid der leer, welke hij verkondigde, door buitengewoone wonderwerken bevestigende⁴.

Tijdens zijn verblijf aldaar, kreeg hij het treurig bericht van eene verwarring in de verschillende Christengemeenten der Galaters, veroorzaakt door sommige Joodschgezinde leeraars, die, om hunne dwaalbegrippen ingang te doen vinden daarbij ook aan Paulus zijn gezag van Apostel betwisten. Deze toestand van zaken gaf hem aanleiding tot het schrijven van zijnen *Brief aan de Galaters*.

Gedurende het tijdvak zijns verblijfs in Ephese deed hij van

1) II Kor 1, 19.

2) Hand 18, 1—22. 3) Hand 18, 23. — 4) Hand 19, 1—12.

daar ook eene korte reize naar Korinthe¹; en te Ephese teruggekeerd, schreef hij, weinig tijds daarna, ook een brief van ernstige vermaning aan de Christen-gemeente van Korinthe².

15. Kort daarop vernam hij van eenige Korinthische Christenen, die tot hem kwamen, dat er na zijn vertrek zekere partijschappen en scheuringen in hunne kerk ontstaan waren; en nog andere, deels bedroevende, berigten aangaande den toestand dier gemeente kreeg hij te dien tijde van Stephanus, Fortunatus en Achaïcus, die uit Korinthe tot hem waren afgevaardigd met een brief, waarin de geloovigen van die plaats hem onderscheidene vragen voorstelden. Uit bezorgdheid voor zijne Korinthische kerk beval Paulus toen aan Timotheüs, die met Erastus naar Macedonië ging vertrekken³, de Christenen van Korinthe te bezoeken, en hij gaf bovendien aan hunne drie afgevaardigden den herderlijken brief mede, die in onze HH. Schriften bekend staat onder den titel van *Paulus' eerste brief tot de Korinthiërs*.

16. Niet lang daarna, terwijl hij zich nog te Ephese bevond, zond hij Titus van daar naar Korinthe, ten einde bij monde van hem te kunnen vernemen, welken indruk zijn brief op de Korinthiërs gemaakt had. Titus moest, na zijnen last volbragt te hebben, naar Troas komen, waar Paulus, die voornemens was binnen kort Ephese te verlaten, hem wilde aantreffen. Te dien tijde verwekte Demetrius te Ephese een volksoproer tegen hem⁴, waarop hij de stad verliet, en naar Troas kwam. Doch na alhier eenigen tijd te vergeefs Titus afgewacht te hebben, stak hij van daar naar Macedonië over⁵. Hier, misschien te Philippi, trof hij Titus aan. Diens berigten nu aangaande den toestand der Korintische gemeente waren van dien aard, dat Paulus nuttig oordeelde, voordat hij zelf de Korinthiërs ging bezoeken gelijk hij hun beloofd had⁶, nogmaals aan hen te schrijven. Deze brief, onder onze HH. Schriften *Paulus' tweede brief aan de Korinthiërs* genaamd, werd hun overgebracht door

1) In het boek der *Handelingen* wordt van deze reis geene melding gemaakt, maar Paulus duidt haar aan in zijnen tweeden Brief aan de Korinthiërs. Zie II Kor 12, 14. II Cor. 13, 1, 2.

2) Deze brief, waarvan de Apostel in een van zijne schriften (I Kor 5, 9) met een enkel woord gewaagt, ging reeds zeer vroeg verloren.

3) Vgl. Hand 19, 22. I Kor 4, 17. — 4) Hand 19, 23, volg.

5) II Kor 2, 12, 13. — 6) I Kor 16, 5.

Titus, die in gezelschap van twee andere Christenen, welke niet genoemd worden¹, op verzoek van Paulus naar Korinthe ging, werwaarts hij ook zelf later zou vertrekken.

17. Doch een geruimen tijd nog bleef Paulus in Macedonië achter, die landstreek doorreizende en met de verkondiging van het Evangelie doordringende tot aan Illyrië². Daarop kwam hij naar Korinthe en bragt aldaar drie maanden door. Zijn plan was thans, de gelden, in Macedonië en Achaje voor de behoeftige Christenen van Jerusalem verzameld, zelf derwaarts over te brengen, en na Jerusalem bezocht te hebben, over Rome naar Spanje te reizen³. Tijdens dit verblijf te Korinthe ontving hij aangaande den toestand der Christen-gemeente te Rome, hetzij schriftelijke hetzij mondelinge berigten, welke van dien ernstigen aard waren, dat zijne *bezorgdheid voor al de kerken* hem aanspoorde *den Romeinen* zonder uitstel een leerenden en vermanenden *Brief* te schrijven; te meer, dewijl zich juist, om dien te doen overbrengen, de goede gelegenheid aanbood, dat Phebe, eene diakones bij de gemeente van Korinthe, thans van daar naar Rome zou vertrekken⁴.

18. Na alzoo drie maanden in Korinthe te hebben doorgebracht, aanvaardde de Apostel zijne voorgenomen reis naar Jerusalem; en dewijl hij om de hinderlagen, die de Joden hem gelegd hadden, zich niet regtuit konde inschepen naar Syrië, dat de kortste weg ware geweest naar Jerusalem, zoo besloot hij zijne reize over Macedonië te nemen. Hij ging dan van Korinthe door Macedonië naar Philippi, en stak van daar, na het Paaschfeest, met Lukas, die zich thans wederom als reisgenoot bij hem aansloot, naar Troas over, waar zijne overige reisgenooten, Aristarchus, Timotheüs, Tychicus, Trophimus en nog drie andere, die vooruitgegaan waren, hem moesten wachten. Te Troas, waar hij zeven dagen vertoefde, vierde hij op den dag des Heeren de heilige geheimen met de geloovigen van die plaats, en riep aldaar een dood gevallen jongeling, Eutychus genaamd, in het leven terug⁵. Van Troas zette Paulus alleen zijne reis voort naar Assus, waar hij in hetschip ging,

1) II Kor 8, 16—24.

2) Hand 20, 1, 2. — Rom 15, 19. — 3) Rom 15, 14. — Hand 19, 21.

4) Rom 16, 1. — 5) Hand 20, 1—12.

met hetwelk zijne reisgenooten hem van Troas langst de kust varende, waren vooruitgereisd. Van Assus stevenden zij in vier dagen naar Milete, waar Paulus van de geestelijke oversten der Ephesische Kerk, die hij te Milete tot zich ontboden had afscheid nam, na eene zeer roerende aanspraak tot hen gehouden te hebben.

Van Milete voeren zij, langs de eilanden Kôs en Rhodus, naar Patara, eene zeestad van Lycië, en staken van daar over naar Tyrus, waar Paulus en de zijnen zeven dagen onder de Christenen vertoefden, die, beducht voor zijn leven, te vergeefs hem trachtten te bewegen om toch niet naar Jerusalem te gaan².

Van Tyrus vertrokken, kwamen zij te Ptolemaïs aan, begroetten de Christenen van die plaats, en reisden den volgenden dag over land naar Cesarea, waar zij hunnen intrek namen in het huis van Philippus, den Evangelist. Ook hier trachtte men, schoon wederom te vergeefs, Paulus terug te houden van naar Jerusalem te gaan: hij was bereid, zeide hij, zich in Jerusalem niet alleen te laten binden, maar zelfs te sterven tot verheerlijking en uitbreiding van den naam des Heeren Jesus. Hij vertrok dan met zijne reisgenooten van Cesarea naar Jerusalem, en nam aldaar zijnen intrek bij zekeren Mnason, die alreeds sedert langen tijd een belijder was der godsdienst van Jesus³.

19. Kort na zijne aankomst in de hoofdstad, gaf de Apostel Jakobus, Jerusalems Bisschop, aan Paulus den raad, om door eene openbare godsdienstige verrigting in den tempel te bewijzen, dat men hem valschelijk beschuldigde, vijandig gezind te zijn tegen Moses en zijne wetten⁴. Terwijl hij nu, Jakobus' raad volgende, met de godsdienstige verrigting bezig was in het tempelgebouw, werd hij aldaar door de Joden gegrepen en mishandeld, doch bij tijds nog door Lysias, de overste der Romeinsche bezetting, aan hunne woede ontruikt. Lysias giste, dat Paulus die Egyptische oproermaker was, wiens bende korten tijd te voren door Felix, den landvoogd van Judea, was vernield geworden. Onderrigt dat

1) Hand 20, 13—38. Te Milete verlieten Paulus' reisgenooten hem, behalve Lukas, Trophimus en Aristarchus, die met hem de reis naar Jerusalem voortzetterden.

2) Hand 21, 1—6.

3) Hand 21, 7—16. — 4) Hand 21, 17—25.

hij dwaalde, vergunde hij aan Paulus eene aanspraak te houden tot het volk¹, hetwelk hem in 't eerst met aandacht aanhooorde; maar vervolgens, toen hij gewag maakte van zijne zending tot de Heidenen, een woest getier aanhief en schreeuwde: Weg van de aarde met dien mensch! het betaamt niet dat hij leeft! Waarop Lysias beval dat men Paulus op den burgt zoude brengen; en hij hadde hem laten geeselen, indien Paulus, toen men hem alreeds aan de paal bond, zich niet beroepen had op zijn regt, als Romeinsch burger².

Den dag daarna bragt Lysias zijnen gevangene voor den ganschen Joodschen Raad, opdat, in zijne tegenwoordigheid, Paulus voor hen zijn gedrag zou verantwoordten. Doch eene verdeeldheid onder de Sadduceesche en de Phariseesche leden van den Raad, door Paulus' schranderheid verwekt, gaf hier aanleiding tot zoo grooten twist, dat zij niet bij woorden bleef, maar dat sommige van de Sadduceërs Paulus aangrepen, terwijl anderen, van de tegenpartij, hem terug trokken; om welke reden Lysias, die dit aanzag, vrezende dat Paulus door hen in 't eind nog als verscheurd zoude worden, zijn krijgsvolk beval van den burgt af te komen, om Paulus naar de legerplaats te voeren, ten einde hem tegen de woede zijner vijanden te beveiligen³.

Den nacht daarop verscheen de Heer aan Paulus in zijne gevangenis, prees zijne standvastigheid, en openbaarde hem, dat hij bestemd was om naar Rome te gaan, ten einde ook aldaar als zijn getuige onverschrokken op te treden⁴.

Den volgenden dag nu maakten meer dan veertig Joden eene zamenzwering tegen Paulus, onder vervloeking van zich zelven belovende, dat zij niet eten noch drinken zouden, voordat zij hem gedood zouden hebben. Doch de zaak kwam noch denzelfden dag ter kennis van Lysias, die het nu geraden vond, Paulus zonder uitstel, reeds den volgenden nacht, onder zwaar gewapende bedekking, naar Cesarea te doen vervoeren, en hem over te leveren aan Felix, den landvoogd van Judea: en dit geschiedde ook⁵.

1) Hand 21, 26—40. — 2) Hand 22, 1—29.

3) Hand 22, 30. — 23, 1—10. — 4) Hand. 23, 11.

5) Hand 23, 12—35.

20. Weinige dagen daarna, kwamen eenige leden van het Sanhedrin, met den hooge priester Ananias aan het hoofd, Paulus te Cesarea voor den landvoogd betigten van oproer en nog andere gewaande misdaden. Maar Paulus, zich verdedigende, toonde de nietigheid hunner beschuldiging zoo duidelijk aan, dat Felix daardoor wel genoegzaam overtuigd moet geweest zijn van zijne onschuld, te meer, daar hij wist uit een brief van Lysias¹, dat deze na gedaan onderzoek, Paulus niet schuldig had bevonden aan eenig misdrijf dat dood of boeijen verdiende. Doch, hoe dit zij, Felix stelde de beslissing van deze rechtszaak uit tot een lateren, onbepaalden tijd, en hield Paulus gevangen. De landvoogd handelde zoo, deels om den Joden te believen, die hij om zijne knevelarijen ontzien moest, deels ook, omdat hij hoopte dat Paulus hem geld zoude aanbieden voor zijne bevrijding; om welke reden hij hem ook meermalen uit zijne gevangenis ontbood en met hem sprak².

21. Toen nu Paulus alreeds twee jaren in deze gevangenis had doorgebracht, kreeg Felix tot opvoeger in de landvoogdij van Judea Porcius Festus; en *Felix, willende den Joden eene gunst bewijzen, liet Paulus gebonden achter*³.

Festus dan, in zijne landvoogdij aangekomen, ging, na drie dagen vertoevens te Cesarea, Jerusalem, de hoofdstad van zijne landvoogdij, bezoeken. Eenige afgevaardigden nu van het Sanhedrin, van deze gelegenheid gebruik makende, kwamen Paulus hier bij hem aanklagen. En zij verzochten den landvoogd, dat hij hem van Cesarea naar Jerusalem wilde doen overbrengen, om hem aldaar te vonnissen, en zoo een einde te maken aan die rechtszaak. Hun plan was, Paulus door sluipmoordenaars, daartoe afgehuurd, op den weg van Cesarea naar Jerusalem te laten ombrengen. Maar Festus sloeg hun verzoek beleefdelijk af: hij gaf hun te kennen, dat Paulus te Jerusalem in hechtenis zijnde, ook aldaar moest te regt staan: hij voegde er bij, dat hij zelf spoedig naar Cesarea zou vertrekken, en noodigde hunne magthebbers uit, om mede derwaarts af te reizen, kunnende zij aldaar Paulus bij hem aanklagen. En zij deden zoo⁴.

1) Hand 22, 26—30 — 2) Hand 24, 1—26.

3) Hand 24, 27. — 4) Hand 25, 1—5.

Toen Festus dan eenige dagen te Jerusalem vertoefd had, keerde hij naar Cesarea terug ; en alreeds den volgenden dag zat hij op den registerstoel, en beval Paulus voor te brengen. *En toen hij was opgebracht, plaatsten de Joden, die van Jerusalem waren afgekomen, zich rondom hem, en bragten vele en zware klagten tegen hem in, die zij echter niet konden bewijzen*, dewijl Paulus, zich verantwoordende, de nietigheid hunner beschuldigingen aantoonde, en tegen hen bewees, *dat hij noch tegen de wet der Joden, noch tegen den tempel, noch tegen den Keizer iets misdreven had*¹.

Duidelijk was Paulus' onschuld hier wederom gebleken. Nogtans sprak de landvoogd hem niet vrij ; maar, *willende den Joden believeu*, zeide hij tot Paulus : *Wilt gij naar Jerusalem opgaan en aldaar over deze dingen geoordeeld worden in mijne tegenwoordigheid* ? Uit dit voorstel van Festus kan men opmaken, dat Paulus' aanklagers en doodelijke vervolgers, onder een of ander voorwendsel den landvoogd wederom gevraagd zullen hebben², dat hy Paulus te Jerusalem voor het Sanhedrin in zijne tegenwoordigheid wilde doen oordeelen. Zij zochten op nieuw naar eene gelegenheid om den moorddadigen aanslag, dien zij tegen Paulus gesmeed hadden, ten uitvoer te brengen. Maar Paulus, gedachtig aan de lage welke de Sanhedristen hem te Jerusalem gelegd hadden³, en wel inziende, dat hetzelfde gevaar hem wederom dreigde, weigerde te Jerusalem voor het Sanhedrin te regt te staan, en beriep zich op den Keizer : hij maakte thans gebruik van het regt dat hij als Romeinsch burger had, om te Rome voor de regtbank des Keizers geoordeeld te worden⁴.

22. Festus nu vond zich verplicht, het beroep van Paulus aan te nemen. Doch hij was verlegen, nog niet wetende waarvan hij zijnen gevangene bij den Keizer moest beschuldigen; weshalve het hem alleraangenaamst was, dat Koning Agrippa II hem juist in dezen tijd kwam begroeten ; want hij hoopte, dat Agrippa, een belijder zijnde van de Joodsche godsdienst, hem wel uit zijne verlegenheid zoude redden. Festus maakte dan Agrippa met de regtzaak van Paulus bekend. Toen nu Agrippa den landvoogd had

1) Hand 25, 6—8. — 2) Vgl. Hand 25, 3.

3) Hand 23, 13—21. — 4) Hand 25, 10—12—27.

te kennen gegeven, dat hij wel gaarne zelf dien Paulus wilde hooren, bewilligde Festus gereedelijk dit verlangen. En den volgenden dag vergaderde hij den koning en Bernice, diens zuster, met de krijgsoversten en de aanzienlijkste mannen van Cesarea in de gerechtszaal, en liet Paulus aldaar voorbrengen. Deze nu, verlof bekomen hebbende om hier voor zich zelven te spreken, verdedigde zich op eene zoo treffende wijze, dat hij, naar het oordeel van Agrippa, op vrije voeten konde gesteld worden, indien hij zich niet op den Keizer beroepen had. Het besluit van den landvoogd was, dat hij naar Rome zou vervoerd worden¹.

23. Paulus werd dan met nog eenige andere gevangenen geleverd aan een Romeinschen hoofdman, met name Julius, die hem van Cesarea naar Rome moest overbrengen. Vrijwillig vergezelden Lukas en Aristarchus den Apostel op zijne reize. Omtrent den herfst van 't jaar 60 of 61 voeren zij met een Adramyttensch schip van Cesarea af, en kwamen eerst naar Sidon, en van daar, onder het eiland Cyprus henen, langs de Syrische en Klein-Aziatische kusten, naar Myra en Lycië, waar Julius hen overbragt in een Alexandrijnsch schip, dat naar Italië ging. Hiermede van Myra afgevaren zijnde, kwamen zij tot bij Knidus, dreven van daar af naar Salmoné, het noord-oostelijk voorgebergte van het eiland Creta, en met moeite daar voorbij zeilende, bereikten zij eene haven-plaats, *Goede-havens* genaamd, in het zuid-oosten van dat eiland gelegen. Van Cesarea af, hadden zij aanhoudend tegenwinden gehad, en derhalve weinig wegs afgelegd; en er was sedert hunne afvaart al veel tijds verloopen, zoodat de vaart van wege de najaars-stormen reeds zorgelijk begon te worden. Daarom vond Paulus het geraten, de reis niet verder voort te zetten, en op de plaats, waar zij zich thans bevonden, te overwinteren. Maar tegen den raad van Paulus stak men af van daar, met het doel om te stevenen naar Phenix, eene haven aan de zuid-westelijke kust van het eiland Creta gelegen, en eene geschikter plaats om te overwinteren. Doch op den weg daarheen ontstond er plotseling een geweldige storm, die dagen en dagen aanhield, en hen in het uiterste gevaar bragt van te vergaan. In dezen nood nu werd Paulus van

¹) Hand 26, 12—27; 26, 1—32.

Gods wege onderrigt, dat het schip wel zou verloren gaan, maar dat noch hij noch iemand van zijne varensgezellen daarbij zoude omkomen : en zoo geschiedde het ook. Daags na den veertienden nacht sedert hun vertrek van Goede-havens strandden zij op het eiland Melita ; hun schip werd uiteen geslagen door het geweld der baren, maar allen, zonder uitzondering, kwamen, op verschillende wijzen, behouden op den oever aan ¹.

De schipbreukelingen werden door de inboorlingen gastvrij ontvangen, en overwinterden op dit eiland. En na drie maanden verblijvens aldaar, gedurende welken tijd Paulus vele wonderdadige genezingen verrigtte, vertrokken zij met een Elexandrijnsch schip, dat naar Italië moest, en kwamen, langs Syracuse en Rhegium varende, te Puteoli, in welke stad Paulus zeven dagen onder de Christenen vertoefde. Van Puteoli werd de reis over land voortgezet naar Rome, waar Paulus binnentrad, vergezeld van onderscheidene Romeinsche Christenen, die van zijne aankomst verwittigd, hem waren te gemoet gegaan².

24. Te Rome aangekomen, kreeg Paulus verlof om, onder bewaking van een krijgsknecht, in eene soort van vrije gevangenschap afzonderlijk te wonen. Hierdoor nu voor iedereen toegankelijk zijnde, gebruikte hij deze vrijheid tot de dienst des Heeren, allen die tot hem kwamen, Joden zoowel als Heidenen, ontvangende, en hen leerende en tot het geloof in den Heere Jesus vermanende. Doch dit is alles wat ons aangaande Paulus' verblijf te Rome door Lukas berigt wordt, die nog alleen slechts daar bijvoegt, dat de Apostel twee geheele jaren in deze gevangenschap doorbragt³ ; maar hiermede besluit hij zijne geschiedenis, zonder iets meer te vermelden van Paulus' verrigtingen te Rome, of zelfs met een enkel woord te gewagen van zijne daden en lotgevallen na tweejarige gevangenis. Doch uit sommige van Paulus' Brieven zelve, en voorts uit eenige hoogstgeloofwaardige berigten der Oudheid, leeren wij nog een en ander kennen aangaande dit tweejarig verblijf van Paulus te Rome en zijne daden en lotgevallen na dien tijd.

1) Hand 27, 1—44.

2) Hand 28, 1—5. — 3) Hand 28, 16—31.

25. Terwijl Paulus dan, in die vrije gevangenschap verkeerende, den Heere Jesus verkondigde aan allen die tot hem kwamen, en de Christen-gemeente van Rome mede opbouwde, droeg hij in zijnen Apostolischen ijver te gelijker tijd ook zorg voor de Christen-gemeenten buiten Rome; want gedurende dien tijd schreef hij zijne *Brieven* aan de *Philippiërs*, aan de *Kolossers*, aan de *Ephesiërs*, en aan de *Hebreërs*; ook zijn korte *Brief* aan *Philemon* valt in ditzelfde tijdvak.

26. Het is wel waar, dat Lukas niet regtstreeks vermeldt, dat Paulus uit deze gevangenis bevrijd is geworden, maar zijn verhaal is toch van dien aard, dat wij dit daaruit met genoegzame zekerheid kunnen opmaken. *Paulus*, schryft hij, *bleef twee geheele jaren in zijne gehuurde woning*¹, en hy schreef dit, toen de Apostel *opgehouden had* in die gehuurde woning *te blijven*, en derhalve, toen de toestand des Apostels veranderd was. Hadde nu die verandering daarin bestaan, dat Paulus uit zijne gevangenis was ter dood geleid geworden, dat zou Lukas voorzeker niet nagelaten hebben, dit heerlijk uiteinde van den Apostel ten minste met een enkel woord te vermelden, om daarmede zijn verhaal te besluiten.

Doch wij bezitten hoogstgeloofwaardige berigten uit de eerste eeuwen der Kerk, die, onzes bedunkens, geen redelijken twijfel meer overlaten of Paulus uit die tweejarige gevangenis, waar Lukas van spreekt, bevrijd zij geworden. De H. Clemens van Rome, een schrijver uit de eerste eeuw der Kerk², en een ander schrijver uit de tweede³, weten beiden te spreken van eene reize van Paulus naar Spanje. Eene reis nu van Paulus naar Spanje kon niet gedacht worden zonder zijne bevrijding uit de Romeinsche gevangenis, waarvan Lukas spreekt; want vroeger, vóórdat Paulus in die Romeinsche gevangenis kwam, heeft hij die Spaansche reis niet kunnen ondernemen: er is geene plaats voor in zijn leven. Ook Eusebius⁴, Hieronymus⁵, en nog andere schrijvers uit de eerste

1) Hand 28, 38.

2) Clemens (Ep. ad Corinth. Cap. 5) schrijft, te Rome zijn verblijf houdende, dat Paulus met zijne prediking gekomen is tot in *het verre Westen*, waardoor Spanje beteekend wordt.

3) De schrijver van het fragment door Muratori gevonden. Zie Muratori, *Antiqq. Ital. medii aevi*, 3, p. 854.

4) Euseb. H. E. Lib. 2 Cap. 25, vergeleken met Cap. 22.

5) De Script. Eccl. Cap. 15.

eeuwen der Kerk, kennen eene tweede Romeinsche gevangenis van Paulus. Voeg hier nog bij, dat de twee Brieven aan Timotheüs en de Brief aan Titus in het leven van Paulus een later tijdperk vorderen, dan waarvan aan het einde van het boek *der Handelingen* gesproken wordt. In de *Inleiding* tot die Brieven zullen wij doen zien, dat er voor deze schriften geene geschikte plaats kan gevonden worden in het leven van den Apostel, als dit eindigen moet met die tweejarige gevangenis te Rome, waarmede Lukas zijn verhaal besluit. Wij houden het om al deze redenen voor zeker, dat Paulus, uit de Romeinsche gevangenschap, waarvan Lukas spreekt, bevrijd is geworden.

27. Wat nu de overige ons bekende handelingen en lotgevallen van Paulus betreft, het komt ons waarschijnlijk voor, dat zij zóó op elkander gevolgd zijn, gelijk wij ze hier gaan verhalen.

Paulus dan uit Rome vertrokken zijnde, vergezeld, naar het schijnt, van Timotheüs¹, die te Rome bij hem was² reisde van daar, volgens zijn voornemen³, naar Klein-Azië. Hier nu zal hij de jonge Christen-gemeenten bezocht hebben, en met name die van Kolosse, waar Philemon zijne woonplaats had. Te Ephese gekomen, en den toestand dier Kerk gezien hebbende⁴, vond de Apostel het geraden, Timotheüs tot oppersten herder van die gemeente aan te stellen⁵. En van daar vertrokken zijnde, kwam hij naar Macedonië⁶, en bezocht er hoogstwaarschijnlijk ook de Philippiërs⁷. Terwijl hij nog in Macedonië vertoefde, achtte hij het nuttig den jongen Bisschop van Ephese eenige onderrigtingen te geven, en schreef hem daarom den Brief, die in onze heilige Schriften voor opschrift heeft: *de eerste brief aan den H. Apostel Paulus aan Timotheüs*. In dien brief gaf Paulus ook aan Timotheüs zijn voornemen te kennen⁸, bij hem te Ephese terug te komen, zonder hem echter te verzekeren, dat dit reeds spoedig zoude geschieden⁹. Na verloop van eenigen tijd dan kwam de Apostel, volgens zijn plan¹⁰, uit Macedonië, waarschijnlijk over Troas¹¹, naar Ephese terug.

1) I Tim 1, 3. — 2) Kol 1, 1. Phil 1, 1. Philem. vs. 1.

3) Philem. vs. 22.

4) Paulus' voorzegging (Hand 20, 30), dat er dwaalleeraars onder de Ephesiërs zouden opstaan, had alreeds hare vervulling gekregen. Zie I Tim 1, 3, volg.

5) I Tim 4, 14. Euseb. H. E. Lib. 3, cap. 4. — 6) I Tim 1, 3.

7) Phil 2, 24. — 8) I Tim 4, 13. — 9) I Tim 3, 14, 15.

10) I Tim 4, 13. — 11) II Tim 4, 13.

Ephese wederom verlaten hebbende, reisde hij, vergezeld, naar 't schijnt, van Titus, Trophimus, Artemas en Tychicus¹, over Milete, waar Trophimus om ziekte achterbleef², naar het eiland Creta. Aldaar verkondigde Paulus een tijd lang de leer van het Evangelie met veel vrucht; en bij zijn vertrek van Creta werd Titus, dien hij aldaar achterliet³, door hem belast met de zorg voor den verderen opbouw der onderscheidene Christen-gemeenten van dat eiland.

Van Creta vertrokken, kwam de Apostel naar Korinthe, en schreef tijdens zijn verblijf aldaar den *Brief aan Titus*. Zenas en Apollo, die toen van Korinthe naar Creta gingen vertrekken, overhandigden aan Titus dezen brief⁴. Paulus schrijft hem daarin, onder anderen, dat hij voornemens is te Nikopolis⁵ te overwinteren, en verzoekt Titus, aldaar tot hem te komen, zoo haast als Artemas of Tychicus bij hem te Creta zou gekomen zijn; eenen van deze twee was Paulus voornemens tot plaatsvervanger van Titus naar Creta af te zenden⁶. Aangaande een verblijf van Paulus te Nikopolis en de komst van Titus aldaar, is ons verder niets meer noch uit de H. Schrift, nog uit de Oudheid bekend; doch uit II Tim 4, 10 kan men besluiten, dat Titus daarna wederom ergens bij Paulus gekomen en door hem naar Dalmatië gezonden is.

Van Nikopolis schijnt Paulus, bij het einde van den wintertijd naar Rome vertrokken te zijn⁷; en het is wel mogelijk, dat hij toen aldaar den H. Petrus heeft aangetroffen, en beide Apostelen er te gelijker tijd het Evangelie verkondigd hebben. Wij houden het voor zeer waarschijnlijk, dat Paulus, in ditzelfde tijdvak, zijne voorgenomen reis naar Spanje⁸ gedaan hebbe. Doch van eenige

1) Tit 1, 5. Tim 4, 20. Tit 3, 12. — 2) II Tim 4, 20.

3) Tit 1, 5. — 4) Tit 3, 13. Zie het aangeteekende op die plaats.

5) Te Nikopolis, in Epirus, naar alle waarschijnlijkheid. De oude aardrijkskunde weet ook van eene stad Nikopolis in Thracië, en nog van een ander Nikopolis in Cilicië.

6) Tit 3, 12.

7) Sommige schrijvers willen, dat Paulus in gezelschap van Petrus uit Korinthe naar Rome zou vertrokken zijn. Zij beroepen zich op het fragment eens briefs van Dionysius, Bisschop van Korinthe, dat Eusebius (H. E. 2, 25) ons bewaard heeft. Nu staat dit wel is waar te lezen in de Latynsche vertaling van Eusebius, door Valesius vervaardigd (*et in Italiam simul profecti*), maar uit het Grieksch kan men dit volstrekt niet halen; Valesius heeft op deze plaats zeer slecht vertaald.

8) Rom 15, 28.

Christen-gemeente, aldaar door hem gesticht, weet de Overlevring niet ; zijn verblijf in Spanje zal van zeer korten duur geweest zijn, en hij is misschien van daar als gevangene naar Rome teruggebragt. Wat hiervan zij, Paulus kwam daarna wederom te Rome, en werd aldaar nu voor de tweede maal in de gevangenis geworpen.

Na zijn eerste geregteijk verhoor, schreef de Apostel zijnen *tweeden Brief aan Thimotheüs*¹. De afloop van dit verhoor was van dien aard geweest, dat hij het doodvonnis ontkomen was, en wel meende, dat het gevaar van zijn leven te verliezen hem vooreerst nog niet dreigde². Doch hij werd niet wederom uit zijne gevangenis verlost, maar kroonde zijnen dertigjarigen arbeid in de dienst des Heeren met den marteldood, welken hij te Rome door het zwaard onderging in den zomer van het jaar 67 of 68 van onze tijdrekening, alzoo in een der laatste regeringsjaren van Keizer Nero. De H. Kerk viert jaarlijks de gedachtenis van den grooten Apostel op den 29 Junij.

28. Wat Paulus' geaardheid betreft, terstond bij zijn eerste optreden in de geschiedenis doet hij zich kennen als een mensch van buitengewone geestdrift en onvermoeide bedrijvigheid ; en deze natuurlijke hoedanigheden, welke men in den hevigen vervolger van het ontluikende Christendom kan opmerken, vertoonen zich eveneens, maar door de genade geheiligd, in den van ijver blakenden verkondiger van het Evangelie des heils.

Paulus' aangeboren geestdrift openbaart zich ook in zijnen stijl, die gekenmerkt is door eene ongemeene korthed van uitdrukking en door eene weêrgalooze levendigheid, zich vertoonende in het bezigen van vele beeldsprakige gezegden, van allegoriën, van antithesen, van onverwachte uitroepingen, verrassende vragen en toespraken ; of ook, in het snelle overgaan van eene woordvoeging tot eene andere, en in het plotseling afbreken van aangevangen zinsneden door tusschengevoegde bemerkingsen.

Wij zullen niet beproeven den grooten Apostel naar zijnen innerlijken mensch te schetsen, en eene beschrijving te geven van het Christelijk gemoedsbestaan van dien uitstekenden dienaar des Heeren. Men leze zijne Brieven, en hoore hem zelven, ongevraagd,

¹) II Tim 4, 16. — ²) II Tim 4, 13, 17, 21.

verklaren wat er omgaat in zijn hart : hoe groot een geloof hem bezielt, hoe vast een vertrouwen, hoe innig en vurig zijne liefde is tot God en den Verlosser. Christus is hem alles : voor zijne eer te arbeiden en voor hem te lijden, dat is gansch zijn leven ; en mag hij voor hem sterven, hij zal er over juichen en zijne marteldood aanzien voor eene groote winst en een uitstekend voordeel. En met die liefde tot den Heere paarde Paulus eene alles opofferende en zich zelven verloochenende liefde tot zijne medemenschen. Hij wil alles voor allen worden, om allen voor den Heere Jesus te winnen. Hij stort tranen over de vijanden van Christus' kruis, hun onzaligen toestand betreurende ; en zoo diep ging hem het lot zijner ongeloovige volksgenooten ter harte, dat hij betuigen kon, van het heil in Christus zelf verstoken te willen zijn, indien hij daardoor zijne broeders naar den vleesche van hunne hardnekkigheid bekeeren en hen aan dat heil konde deelachtig maken. En deze groote Apostel, zoo schitterend een toonbeeld van den volmaakten bedienaar des Evangelies, acht zich toch onwaardig een Apostel genoemd te worden ; ja, wel verre van eerigermate hooggevoelend te zijn van zich zelven, geeft hij ons overal de treffendste bewijzen van de diepste ootmoedigheid.

De veertien Brieven van Paulus, die ons zijn bewaard gebleven¹. werden alle oorspronkelijk opgesteld in de Grieksche taal. Zij volgen in onze Vulgaat elkander op² in dezelfde orde, volgens welke zij alreeds in de vierde eeuw gerangschikt werden in eene Kerkvergadering van Karthago³. Ofschoon men in die rangschikking de tijdorde van het schrijven dier Brieven niet gevolgd heeft, zoo is er toch eene zekere orde in te bespeuren : de Brieven, aan geheele Christen-gemeenten gerigt, nemen, met uitzondering van den Brief tot de Hebreërs, de eerste plaats in, en daarop volgen de Brieven die gerigt zijn tot bijzondere personen ; de Brief tot de Hebreërs komt de laatste van allen⁴.

1) Dat er sommige van Paulus' Brieven al zeer vroeg verloren zijn gegaan, blijkt duidelijk uit I Kor. 5, 9 en Kol. 4, 16, waar sprake is van brieven, die niet meer voorhanden zijn en die ook zelfs in de alleroudste lijsten der Canonische Schriften volstrekt niet genoemd worden.

2) Concil. Trid. Sess. 4, *Decretum de Canonicis Scripturis*.

3) Concil. Carthag. 3, Can. 47.

4) Eene waarschijnlijke reden hiervan zal opgegeven worden in de *Inleiding* tot dien Brief.

INLEIDING

TOT

DEN BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE ROMEINEN.

Wat den oorsprong betreft der Christelijke godsdienst in de hoofdstad der wereld, het is wel mogelijk, dat de allereerste kennis aangaande den Messias, als verschenen in Jesus van Nazareth, te Rome ontstaan is door de berigten van zulke Romeinsche Joden en Jodengenooten, die voor eene korte wijl te Jerusalem zich bevindende¹, op de prediking der Apostelen² het geloof in Jesus hadden aangenomen³, en hierop naar Rome waren teruggekeerd. Maar de eigenlijke stichting der eerste Christen-gemeente te Rome moet toegeschreven worden aan den H. Apostel Petrus. Ontegensprekelijke getuigenissen⁴ uit de eerste eeuw der Kerk geven ons daarvan de volste verzekering; en zij leeren ons eveneens, dat Petrus' aankomst te Rome heeft plaats gehad in het 2de jaar der regering van Keizer Claudius⁵. Doch hoe langen tijd de Apostel toen te Rome gebleven is, kan niet met zekerheid gezegd worden. Waarschijnlijk is hij van daar vertrokken ter oorzake van het verbanningsbevel door Keizer Claudius gegeven

1) Vgl. Hand 2, 5—11, en noot 7 en 8 op bladz. 12.

2) Zie Hand 2, 14, volgg.; 3, 12, volgg.

3) Zie Hand 2, 41; 4, 4.

4) Men kan deze getuigenissen woordelijk aangehaald lezen in onzen *Commentarius in Epistolam ad Romanos* (Lovanii, 1854), *Prolegom.* pag. 7—9.

5) S. Hieronym. de Viris ill. Cap. 1. Ororius, Hist. Lib 7, 6. — Herodes Agrippa I stierf in het 4de jaar der regering van Claudius; doch dat Petrus vlugt uit Jerusalem (Hand 12, 17) hebbe plaats gehad in het sterfjaar van Herodes, kan volstrekt niet bewezen worden.

in het negende jaar zijner regering¹. Doch wat er ook zij van den langer of korter duur van Petrus' eerste verblijf te Rome, zooveel is zeker, dat hij vóór het jaar 50 of 51 van daar vertrokken was, dewijl wij hem aantreffen te Jerusalem, aan het hoofd der Kerkvergadering, aldaar te dien tijde gehouden. Wij kunnen dan uit het voorafgaande besluiten, dat de Christen-gemeente door Petrus gesticht is geworden in het tijdvak tusschen het tweede en het negende regeringsjaar van Keizer Claudius. Zij bestond meerendeels wel uit dezulken die vroeger Joden of Joden-genooten geweest waren, maar deels ook uit voormalige Heidenen. Toen Paulus haar zijnen Brief schreef, had zij alreeds zeer in getal toegenomen; en zoo uitstekend was het geloof dier Romeinsche Christenen, dat daarvan, gelijk hij getuigt, alom in de Christen-wereld van die dagen met grooten lof gesproken werd².

Paulus schreef hun zijnen Brief, terwijl hij op zijne derde Apostolische reize wederom te Korinthe gekomen zijnde, aldaar gedurende drie maanden vertoefde. De Brief aan de Romeinen is derhalve geschreven uit Korinthe, en wel in het jaar 58 na Christus. Petrus was destijds niet te Rome aanwezig, zijnde hij sedert zijn vertrek van daar nog niet derwaarts teruggekeerd.

Wat nu de *aanleiding* betreft tot het opstellen van dezen Brief, wij begrijpen niet, hoe sommige Schriftuuruitleggers hebben kunnen meenen, dat Paulus geene *bijzondere* beweegredenen gehad hebbe, om aan de Christenen van Rome te schrijven, en dat hij met zijnen Brief alleenlijk bedoelde zijne aanstaande prediking onder hen voor te bereiden. Wij lezen namelijk aan het einde van den Brief aan de Romeinen vermaningen, onder andere, tot gehoorzaamheid aan de wereldlijke Overheden; tot onderlinge verdraagzaamheid en het vermijden van allen redetwist over het al of niet nuttigen van sommige spijzen, en het al of niet vieren van sommige dagen; tot een voorzigtig gebruik maken der

1) Sueton. Vit. Claudii, Cap. 25; Ororius, Hist. Lib 7, 6. Het verbannings-edict van Claudius betrof de Joden, waaronder ook de Christenen uit de Joden begrepen waren. De Christenen uit de Heidenen waren *niet* daaronder begrepen, en zullen derhalve destijds in Rome gebleven zijn. Overigens dit bevel van Claudius hield niet lang stand, en schijnt alreeds met den dood van Claudius, korten tijd nadat het gegeven was, buiten werking geraakt te zijn. Dat toen vele der Christenen, die ter oorzaak van dit bevel Rome verlaten hadden, derwaarts zijn teruggekeerd, is gemakkelijk te denken.

2) Rom 1, 8.

Christelijke vrijheid, om geen gevaar te loopen van ergernis te geven aan de Christenen uit de Joden ; tot het ontwijken van sommige personen onder hen, de meeningen voordroegen strijdig met het onderwijs, dat de Christenen te Rome ontvangen hadden. Deze vermaningen nu zijn van zulken aard, dat zij aangezien moeten worden voor *bijzondere* vermaningen en op dit tijdstip noodzakelijk of althans hoogst nuttig voor de Romeinsche Christenen. Wij besluiten daaruit, dat de Apostel, tijdens zijn verblijf te Korinthe, hetzij mondelings, hetzij schriftelijk, bekend was gemaakt met den inwendigen toestand der Christen-gemeente van Rome, en voornamelijk, naar het schijnt, ook daarvan onderrigt was geworden, dat onder de Joodsche Christenen eene partij zich hoogmoedig tegen de Heidensche Christenen verhief, roemende, dat de Israëlietische natie om hare voortreffelijkheid en om de wet haar door God gegeven, aan welke zij ook gehoorzaam ware geweest, van God *verdiend* had, deelachtig gemaakt te worden aan het heil, 't welk de Messias was komen aanbrengen ; wat geenszins het geval ware met het afgodische en zondige Heidensche volk.

Het was dan voornamelijk om dit dwaalbegrip te bestrijden, dat Paulus, als Apostel der Heidenen, het zich ten pligt rekende, aan de Romeinen te schrijven en hun die in dit dwaalbegrip verkeerden te leeren, dat het deelgenootschap aan dat heil, of met andere woorden, de regtvaardigmakende genade, waardoor de mensch gerechtig wordt voor God, eene allezins *onverdiende* gave Gods is, verkrijgbaar nochtans voor allen, zonder onderscheid van personen, voor de Heidenen zoowel als voor de Joden, door het geloof in Jesus Christus.

Zie hier eene beknopte opgave des hoofdzakelijken inhouds van den Brief

De Apostel begint met eene gepaste inleiding, die hem brengt tot de verklaring, dat het Evangelie *eene zaligmakende kracht Gods is voor allen die gelooven*, waarmede het hoofd-thema van zijnen Brief is uitgesproken (1, 1—16, 17). Hierop betoogt hij, hoezeer beiden, Joden zoowel als Heidenen, strafschuldig voor zijn God (1, 18—3, 19), en leert vervolgens, dat er geen ander middel van regtvaardiging voor God mogelijk is dan door het geloof in Jesus Christus, dien God verordend heeft tot Verlosser en Zaligmaker

van allen, zoodat allen, zonder onderscheid, Joden zoowel als Heidenen, geregtvaardigd worden, niet om eenige werken of verdiensten, maar uit genade, door geloof (3, 19—30). En voortgaande, bewijst hij, dat de leer der regtvaardiging uit genade door geloof met de heilige Schriften overeenstemt (3, 31—4, 1—25). Hierna beschrijft de Apostel den gelukkigen toestand dergeregtvaardigden (5, 1—11), en dit leidt hem tot eene vergelijking tusschen Adam en Christus, van welke de eerste door zijne ongehoorzaamheid zonde en dood had veroorzaakt aan het gansche menschelijk geslacht, de laatste, door zijne gehoorzaamheid, voor het gansche menschedom gerechtigheid en leven verworven had; waarbij hij echter doet opmerken, dat de rampzalige gevolgen van den Val de heerlijke uitkomsten der Verlossing niet kunnen opwegen (5, 12—22). De Apostel toont vervolgens aan, hoedanig het zedelijk gedrag van den geregtvaardigde wezen moet: de geregtvaardigde is dood voor de zonde, en leeft voortaan alleen voor God; en hij vermag dit te doen, omdat hij, als geregtvaardigde, *niet is onder de Wet, maar onder de Genade* (6, 1—23). Bevestiging en verklaring van het gezegde: *De geregtvaardigde is niet onder de Wet, maar onder de Genade*, en beschrijving van 's menschen ellendigen toestand na den zondenva (7, 1—26), en van de gelukzaligheid der door Jesus Christus verlost, *mits zij niet naar den vleesche wandelen, maar naar den geest* (8, 1—39). Hierop verdedigt de Apostel de goddelijke regtvaardigheid met betrekking tot het verschijnsel, dat de Joden voor het grootste gedeelte niet deelachtig waren geworden aan de zegeningen van het Evangelie (9—10, 1—21). Nogtans had God *zijn volk* niet verstooten; hij zelf en velen met hem waren een bewijs van het tegendeel; en eens nog, als *de volheid der Heidenen* in het Godsrijk d. i. in Jesus Kerk *zal ingegaan zijn*, zou gansch Israël zich tot den Heere bekeeren (11, 1—36).

Hiermede eindigt het *eerste deel* des Briefs, dat men het *dogmatische* deel kan noemen, ofschoon daarin ook niet weinig voorkomt, dat den Romeinen tot opwekking en vermaning gezegd wordt.

Het *tweede deel*, het *ethische*, de vijf laatste hoofdstukken bevattende, is bijna geheel en al zamengesteld uit opwekkingen en vermaningen, deels *algemeene* en voor elke Christen-gemeente gepast, deels *bijzondere* en thans noodzakelijk of althans hoogst nuttig voor de Christen-gemeente te Rome (12—16).

DE BRIEF VAN DEN H. PAULUS

AAN DE ROMEINEN.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift, den naam en de waarheid vermeldende van den schrijver des Briefs, met zijnen heilwensch aan de Romeinen, vs. 1—7. Hij roempt hun geloof, zegt er dank voor aan God, en geeft hun zijn verlangen te kennen om ook in de wereldstad het Evangelie te verkondigen; want hij schaamt zich het Evangelie van Christus niet, dewijl hetzelfde eene kracht Gods is en het middel ter zaliging voor allen die gelooven, voor Joden en Heidenen, zonder onderscheid, vs. 8—16. De noodzakelijkheid der rechtvaardiging uit het geloof. De strafschuldigheid der Heidenen ter oorzaak van hunne afgoderij en zedeloosheid, vs. 17—32.

- 1 * PAULUS, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, (*Act 13, 2*) * Paulus, een dienstknecht van Jesus Christus¹, een geroepen Apostel², afgezonderd tot het Evangelie Gods³, * hetwelk hij te voren door zijne Propheten in de heilige Schriften beloofd had
- 2 * quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis

1) een dienstknecht van Jesus Christus, omdat hij den Heere Jesus Christus diende door de verkondiging van het Evangelie des heils. Zie Eph 1, 13.

2) een geroepen Apostel. De zin is: onmiddellijk, door Christus zelve, even gelijk Petrus en de overige Apostelen, tot het Apostel-ambt geroepen. Zie Hand 26, 16, volg. De naam van Apostel werd, naar 't geen Theodoretus en andere oude schrijvers ons berigten, in den aanvang der Kerk ook gegeven aan dezulken, die, gelijk Titusen Timotheüs, door dezen of genen der twaalf Apostelen tot Bisschoppen aangesteld, en door de oplegging der handen geordend waren. Dezulken dan waren ook Apostelen, maar Apostelen door menschen aangesteld, en niet onmiddellijk door Christus geroepen Apostelen, gelijk Petrus en de overige Apostelen door hem onmiddellijk waren geroepen geworden (Lk 6, 13); doch zulk een geroepen Apostel was ook Paulus, een Apostel, niet van menschen of door een mensch, maar door Jesus Christus (Gal 1, 1). Zie onzen Commentarius in Ep. ad Rom. ad h. l.

3) afgezonderd, uitgekozen, tot verkondiging van het Evangelie d. i. van de blijde boodschap Gods, inhoudende de verzoening van het menschelijk geslacht met God door den God-mensch Jesus-Christus. Die blijde boodschap heet de blijde boodschap Gods, d. i. van God uitgegaan, van God afkomstig; en door God verstaat de Apostel hier God den Vader, als blijkt uit hetgeen aanstonds volgt (vs. 3): aangaande zijnen Zoon. Derhalve wordt hier, gelijk meermalen elders, aan den persoon des Vaders, die als de eeuwige bron is der godheid, door toeïgening iets toegeschreven, dat eigenlijk toch aan de drie goddelijke Personen van het drieëenig goddelijk Wezen gelijkelijkt toekomt. Zie noot 11 op bladz. 652, 1ste Deel.

- 3 * de Filio suo, qui factus est ei * aangaande zijnen Zoon¹, — die 3
 ex semine David secundum car- Hem geworden is uit den zade
 4 nem, * qui prædestinatus est Davids naar den vleesche², * die 4
 Filius Dei in virtute secundum voorbeschikt is tot Zoon Gods³ in

1) De verzoening van het menschdom met God door den God-mensch Jesus-Christus, welke verzoening Paulus toen als reeds geschied zijnde aan de Joden en Heidenen verkondigde, die verzoening was de vervulling eener *belofte* Gods, bekend gemaakt door zijne aloude Propheten in de heilige Schriften van het Oude Verbond.

2) *die Hem geworden is*, enz. In den Griekschen tekst leest men alleenlijk: *die geworden is*. Men houde het gezegde in vs. 3 en 4 voor eene soort van tusschenrede. Die toekomstige Verzoener van het menschdom met God moest, volgens de Propheten (vs. 2), God en mensch zijn, en naar zijne menschelijke natuur een afstammeling wezen van David. Dat deze voorzeggung hare vervulling gekregen had in den Persoon van Jesus van Nazareth, dat wordt in die tusschenrede (vs. 3 en 4) kortelijk herinnerd, tot bevestiging van deze waarheid: Jesus van Nazareth is de beloofde Messias. Naar den *vleesche*, dat is, naar zijne menschelijke natuur, als mensch, was Jesus *geworden*, geboren, *uit den zade Davids*, d. i. uit de zelfstandigheid van de Maagd Maria, welke eene spruit was van David. Vgl. Lk 1, 35, en noot 1 op bladz. 19, 1ste Deel,

3) *die voorbeschikt is tot Zoon Gods*. Sommige uitleggers verklaren dit van eene voorbeschikking Gods van Christus als mensch, in dezen zin: De menschheid van Christus was van alle eeuwigheid voorbeschikt om tot ééne in twee naturen bestaanden Persoon vereenigd te worden met den eeuwigen Zoon des Vaders. Doch diezelfde uitleggers zijn er nog niet in geslaagd om hetgeen volgt en van *die voorbeschikking* gezegd wordt op eene ongedwongene wijze te verklaren. Onder de Grieksche Vaders en Schriftuurverklaarders is er niet een enkele, die gemeend heeft, dat hier van eene *voorbeschikking*, hoe ook genaamd, gesproken werd. Te weten, aan het Grieksche woord, hier gebezigd, en in de Vulgaat door *prædestinatus* (*voorbeschikt*) overgezet, wordt door hen de beteekenis gegeven van *bepaald, verklaard, aangetoond, bewezen* iets te zijn door zekere merkteekenen; en volgens hen is de zin van deze plaats zoo: Hij, die naar zijne menschelijke natuur een afstammeling was van David, is bewezen geworden de Zoon Gods te zijn. Doch *hoe* is hij bewezen geworden Gods Zoon te zijn? Dit wordt, naar het gevoelen van den H. Chrysostomus, uitgedrukt in de woorden, die thans volgen, en welke hij zoo verklaart: *in kracht*, d. i. door de wonderwerken welke hij gewrocht heeft: *naar den geest der heiligheid* (den heiligen Geest), d. i. door den heiligen Geest, dien hij gegeven heeft aan die in hem geloofden; *uit de opstanding van de dooden*, d. i. door zijne verrijzenis. Evenzoo verklaren hier ook Theophylactus en Oecumenius.

Theodoretus legt diezelfde woorden eenigzins anders uit: volgens hem wordt hier gezegd, dat Jesus, die naar zijne menschelijke natuur de zoon van David was, bewezen is geworden Gods Zoon te zijn, liggende dit bewijs *in de wonderkracht des heiligen Geestes*, d. i. in de wonderwerken, door de kracht des heiligen Geestes op de aanroeping van Jesus' naam verrigt, *sedert zijne opstanding van de dooden*.

Latere Schriftuurverklaardes voegen de woordjes: *in kracht*, als Adverbium bij *bewezen*, zoodat *bewezen in kracht* beteekene: *krachtiglijk bewezen*. Voorts nemen zij het gezegde: *naar den Geest der heiliging* (in 't Grieksch; *heiligheid*), als antithees van; *naar het vleesch*, en geven aan dat gezegde de beteekenis: *naar de goddelijke natuur*. Zij verklaren dan zoo: Hij, die naar zijne menschelijke natuur de zoon van David was, is krachtiglijk bewezen geworden de Zoon van God te zijn naar zijne goddelijke natuur *uit de* (door zijne) *opstanding van de dooden*.

Voor eene beoordeeling van de betrekkelijke waarde dier verschillende verklaringen is hier geene plaats. Men zie hierover onzen *Comment. in Epist. S. Pauli ad Rom.*

Wij hebben het *qui prædestinatus est* der Vulgaat getrouw overgezet met: *die voor-*

spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri : * per quem accepimus gratiam, et Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus, * in quibus estis et vos vocati Jesu Christi : * omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

kracht naar den geest der heiliging uit de opstanding van de dooden — *aangaande* Jesus Christus onzen Heer : * door wien wij genade, en Apostelschap¹ ontvangen hebben om voor zijnen naam² gehoorzaamheid aan het geloof³ te bewerken onder alle volkeren, * onder welke ook gij zijt Jesus Christus' geroepen⁴ : * aan al de geliefden Gods⁵, geroepene heiligen, die te Rome zijn. Genade zij u, en vrede⁶ van God onzen Vader, en van den Heere Jesus Christus.

beschikt is ; maar moet daar gedacht worden aan eene voorbeschikking Gods van Christus als mensch, dan laze men er liever : *die voorbeschikt* was ; want die vereeniging der menschelijke natuur met den tweeden Persoon der H. Drieëenheid moest niet nog geschieden toen Paulus schreef, maar was toen alreeds geschied in het aanbiddelijk geheim der Menschwording van God den Zoon.

1) *genade, en Apostelschap*, d. i. de genade van het Apostelschap, volgens den H. Chrysostomus. — Niet om zijne verdiensten, maar uit genade was aan Paulus de waardigheid van het Apostelschap door Jesus Christus verleend geworden. Vgl. Hand 26, 15—18.

2) *voor zijnen naam*, d. i. tot verheerlijking van zijnen naam, den naam van den God-mensch Jesus Christus, den Verlosser der wereld. Vgl. Hand 9, 16 ; 21, 13.

3) *gehoorzaamheid aan het geloof*, gehoorzaamheid en onderwerping aan de leer des geloofs, aan Jesus' leer (Mt 28, 19). Om zulks onder alle volkeren te bewerken, daartoe was hem de genade van het Apostelschap verleend geworden.

4) *onder welke ook gij*, enz. Hiermede geeft de Apostel aan de Romeinen te kennen, dat ook zij tot den werkkring van zijne Apostolische bediening behooren, en zijn leergezag derhalve zich ook tot hen uitstrekt. En hij noemt de Romeinsche Christenen *Jesu Christi' geroepenen* : d. i. door Gods genadige roeping, aan welke zij gehoorzaamd hadden, tot Jesus Christus gekomen, en hem toebehoorende ; of korter : door goddelijke roeping Christenen geworden. Men denke hier aan Jesus gezegden : *Al wat de Vader mij geeft, zal tot mij komen* (Jo 6, 37), en : *Niemand kan tot mij komen, tenzij de Vader, die mij gezonden heeft, hem trekke* (Jo 6, 44).

5) *aan al de geliefden Gods*, enz. Dit is het einde van het *Opschrift* des briefs, 't geen derhalve, als men al die verschillende tusschenreden weglaat, eenvoudig zoo luidt : *Paulus, een dienstknecht van Jesus Christus, een geroepen Apostel, aan al de geliefden Gods, geroepene heiligen, die te Rome zijn*. Paulus noemt de Christenen, aan welke hij hier schrijft, *geliefden Gods*, d. i. door God beminden (I Thess 1, 4) zijnde het bewijs van Gods liefde hun gegeven in het geschenk der genade, waardoor zij waren geloovig geworden in Jesus Christus. En *geroepene heiligen* noemt hij hen, als dezulken, die niet om hunne verdiensten, maar door de genade van Gods roeping waren *geheiligd* geworden, d. i. afgewasschen van hunne zonden en tot kinderen Gods geworden *door het bad der wedergeboorte*. Vgl. Tit 3, 5. II Tim 1, 9. Eph 5, 26, 27. I Kor 6, 11.

6) *Genade zij u, en vrede*, enz. Paulus' heilwenschende groet. Hij wenscht hun van God onzen hemelschen Vader en gelijkelijk van den Heere Jesus Christus toe genade, d. i. goedgunstigheid jegens hen, en, het gevolg daarvan, vrede, waardoor hier verstaan wordt allerlei heil en zegen, alles wat hun bevorderlijk konde wezen tot hunne zaligheid.

8 * Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesus Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo. * Testis enim mihi est 9 Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio * semper in orationibus meis: obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos. * Desidero enim videre vos: ut aliquid impartiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos: * id est, 10 simul consolari in vobis peream, quæ invicem est, fidem vestram, * Allereerst¹ dank ik mijnen 8 God door Jesus Christus² wegens u allen³: dat uw geloof verkondigd wordt in geheel de wereld⁴. * Want getuige is mij God⁵, 9 wien ik diene in mijne ziel in het Evangelie van zijnen zoon, dat ik onophoudelijk uwer gedenke * te allen tijde in mijne gebeden: 10 biddende, of ik soms toch eindelijk eens met Gods wil het geluk mogt hebben van tot u te komen. * Want ik ben verlangend u te 11 zien: opdat ik u aaneenige geestelijke gave⁶ deelachtig make om u te versterken⁷: * dat is, om 12 onder u te zamen vertroost te worden door ons onderling geloof, het uwe, en het mijne.

1) *Allereerst*, voordat ik van iets anders ga spreken.

2) *door Jesus Christus*, die als God-mensch en Verlosser van het menschelijk geslacht de Middelaar is tusschen God en de menschen, en de Hoogepriester, door wien wij aan God onzen *dank* betuigen. Vgl. Hebr 3, 1 en 13, 15.

3) *ter oorzaak van u allen*.

4) Overal werd het levendig en werkzaam geloof der Romeinsche Christenen *verkondigd*, dat is, met roem vermeld en geprezen; en daarvoor zegt Paulus zijnen *dank* aan God, den Gever alles goeds. Deze dankzegging was tegelijk eene lofrede op de Christenen van Rome. Vgl. Rom 16, 19.

5) *Want getuige is mij God*, God is mijn getuige, *dat ik*, enz. Hoe opregt en innig hij God *dankt* (vs. 8) voor hun geloof, dat *bevestigt* hier de Apostel daardoor, dat hij hun verklaart, hoe hij hunner in zijne gebeden *te allen tijde onophoudelijk gedenkt*, daarbij God smeekende om nog te eeniger tijd het geluk te mogen hebben, als God dit wilde, van te Rome tot hen te komen. En voor de waarheid van deze zijne verklaring beroept hij zich op den alwetenden God: *wien ik diene*, zegt hij, *in mijne ziel*, d. i. met geheel mijn hart en uit al mijne krachten, *in het Evangelie van zijnen Zoon*, dat wil zeggen: in de verkondiging van het Evangelie of de blijde tijding betreffende zijnen Zoon. Vgl. noot 3 op bl. 241. Volgens eene andere *interpunctie* dan die der vulgaat luidt het hier zoo: ... *dat ik onophoudelijk uwer gedenke, ten allen tijde in mijne gebeden: biddende, of ik soms, enz.*

6) *eenige geestelijke gave*. Men denke hier aan de *Charismen* of geestelijke gaven van *wijsheid*, van *kennis*, en andere, waarvan de Apostel spreekt in zijnen eersten brief aan de Korinthiërs (12, 8—20), en die verleend werden *tot stichting en vermaning en vertroosting* (I Kor 14, 3) der geloovigen. Die geestelijke gaven had ook Paulus ontvangen, en hij begeerde ze te gebruiken tot nut der Romeinen, en door zijne prediking onder hen, hen *deelachtig* daaraan *te maken*; en dit, ten einde hen in hun geloof en Christelijken wandel *te versterken*.

7) *om u te versterken: dat is*, opdat ik mij juist uitdrukke, *om onder u*, bij mijn verblijf onder u, *te zamen met u, vertroost* (beter naar 't Grieksch: *aangewakkerd* en gesticht) *te worden door ons onderling geloof*. — *Geloof* is hier zooveel als *geloofsleven*, een geloof dat zich vertoont in den levenswandel, in de daden des geloovigen. Door het gezegde in dit vers geeft Paulus hun zijne overtuiging te kennen, dat zijn verblijf onder hen ook hem zelden geestelijk nuttig wezen zoude.

- 13 atque meam. * Nolo autem vos * Doch ik wil niet dat u onbekend 13
 ignorare fratres: quia sæpe pro- zij¹ broeders! dat ik dikwijls
 posui venire ad vos, (et prohi- heb voorgenomen tot u te komen,
 bitus sum usque adhuc) ut ali- (en tot nog toe werd ik daarin
 quem fructum habeam et in ver- verhinderd²) opdat ik³ ook
 vobis, sicut et in ceteris genti- onder u eenige vrucht mogt heb-
 bus. * Græcis ac Barbaris, sa- ben, even als onder de overige
 14 pientibus, et insipientibus debi- volkeren. * Grieken en Barbaren,
 15 tor sum: * ita (quod in me) wijzen, en onkundigen, ben ik
 promptum est et vobis, qui een schuldenaar⁴: * zoo ben ik
 Romæ estis, evangelizare. dan (wat mij betreft⁵) bereid- 15
 16 * Non enim erubescio Evan- willig om ook aan u, die te Rome
 gelium. Virtus enim Dei est in zijt, het Evangelie te verkond-
 salutem omni credenti, Judæo digen.
 * Want ik schaam mij niet 16
 over het Evangelie⁶. Want het
 is eene kracht Gods ter zalig-
 heid voor een iegelijk die geloof-
 t, eerst voor den Jood, en dan ook

1) *Doch ik wil niet dat u onbekend zij*, enz. Tot een bewijs, hoe vurig hij verlangde hen te Rome te bezoeken (vs 11), wil hij dat zij weten, hoe hij alreeds menigmaal van voornemen geweest was tot hen te komen, maar telkens verhinderd was geworden zijn voornemen uit te voeren. Vgl. Rom 15, 20—22.

2) *en tot nog toe werd ik daarin verhinderd* is eene tusschenrede.

3) *opdat ik*, enz. De zin is: ten einde ook onder u, door mijnen Evangelischen arbeid, voor mij eenige vrucht in te oogsten voor het eeuwige leven (vgl. Jo 4, 36. I Kor 3, 8), gelijk ik tracht zoodanige vruchten in te oogsten onder de overige volkeren.

4) *Grieken en barbaren* of niet-Grieken, aan beschaafde en onbeschaafde natiën, aan wijzen, en onkundigen, aan alle standen van menschen, ben ik schuldig het Evangelie te verkondigen. — Het gezegde in dit vers dient tot nadere verklaring van het voorafgaande: *opdat ik ook onder u eenige vrucht hebbe, even als onder de andere volkeren*; en het geeft tegelijk ook eene reden van zijne *bereidwilligheid* (vs 15) om ook te Rome het Evangelie te verkondigen.

5) *wat mij betreft*. Paulus denkt hier aan de beschikkingen der goddelijke Voorzienigheid. Hij wil naar Rome gaan, mits God het wille.

6) *Want ik schaam mij niet over het Evangelie*, enz. Nog eene (*negatieve*) reden van zijne *bereidwilligheid* om ook in Rome, waar de voornaamste zetel der Heidensche beschaving was, de leer van het Evangelie te verkondigen: hij wist wel (I Kor 1, 22, 23), dat die leer, de leer van het Kruis, door Romes wijsheid voor dwaasheid zou gehouden worden; maar dat hield hem niet terug; *hij schaamde zich niet over die dwaasheid*. *Want* die leer, zij was geene dwaasheid, maar zij was *eene kracht Gods ter zaligheid* (eene zaligmakende Godskracht) voor een iegelijk, zonder onderscheid van volk, voor den Heiden zoowel als voor den Jood, mits hij die leer geloovig aanname. Het *thema* of de hoofdstelling van Paulus' brief is uitgesproken in dit laatste gedeelte van vs 16: *want het Evangelie, de Evangelische leer, is eene kracht Gods ter zaligheid voor een iegelijk, die geloof*. De leer van het Evangelie heet eene *kracht*, als zijnde middel en werktuig, waardoor die mensch tot die zaligheid geraken kan; en zij heet eene *kracht Gods*, als komende van Hem, als uitgegaan van Hem, als *Evangelie Gods*. Zie vs. 1. De *zaligheid*, hier door den Apostel gedacht, bestaat in het bezitten van die *geretigheid Gods*, waarvan hij spreekt in het volgende vers.

17 primum, et Græco. * Justitia voor den Griek¹. * Want eene 17
 enim Dei in eo revelatur ex gerechtigheid Gods wordt daarin
 fide in fidem : sicut scriptum geopenbaard², eene gerechtigheid

1) eerst voor den Jood, en dan ook voor den Griek. Het is zooveel gezegd als: voor Jood en niet-Jood, alzoo: voor Joden en Heidenen. Vgl. Rom 3, 29. Door eerst en dan ook wordt niets anders uitgedrukt dan *opstelling* en *gelijkstelling*, even als in 2, 9 en 10.

2) Want eene gerechtigheid Gods wordt daarin geopenbaard, enz. Waarom is de leer van het Evangelie eene zaligmakende kracht Gods? Omdat in en door die leer geopenbaard en verkondigd wordt eene gerechtigheid Gods, en waardoor zij verkregen kan worden.

Door de gerechtigheid Gods wordt hier beteekend niet eene der eigenschappen Gods, maar eene hoedanigheid van den mensch in zijne betrekking tot God, welke hoedanigheid God in hem werkt, zoodat hij nu *wezenlijk* en waarachtig datgene is wat die hoedanigheid te kennen geeft, en naar zijn inwendig bestaan, een ander mensch geworden is dan hij te voren was. Elders (Phil 3, 9) noemt de Apostel die hoedanigheid de gerechtigheid, die uit God is, en stelt deze gerechtigheid tegenover eene gerechtigheid, welke uit den mensch kwame of, met andere woorden, waarvan de mensch zelf in zich de schepper of bewerker ware. Het geven van die hoedanigheid aan den mensch door God heet Gods *regtvaardigmaking* en *regtvaardiging* van den mensch. En deze *regtvaardiging* bestaat uit zonden-vergiffenis en heiliging: te weten God, uit vrije genade, om de verdiensten der genoegdoening van Jesus Christus, *vergeeft* den zondaar zijne zonden met kwijtschelding der verdiende straf, en hij *heiligt* hem, naar zijnen innerlijken mensch hem vernieuwende, zoodat de mensch door de *regtvaardigmaking* als herschapen wordt van een ongeregtige tot een geregtige, van een vijand Gods tot een vriend en kind Gods, en als kind Gods ook tot een erfgenaam, in hope van het eeuwig zalige leven. Dat wij de *regtvaardigmaking* zoo moeten verstaan, leeren ons de Vaders van Trenten (Sess 6. Cap. 7), sprekende van de zoogenaamde *eerste* *regtvaardigmaking* en van deze met betrekking tot de *volwassenen*. Die *eerste* *regtvaardigmaking* der *volwassenen* wordt hier ook alleen door den Apostel bedoeld. Van de *regtvaardigmaking*, welke diegenen behoeven, die door te zondigen de genade der *eerste* *regtvaardigmaking* verloren hebben, spreken de Vaders van Trenten lager, in het 14de hoofdstuk, dat tot titel heeft: *Over de gevallen en hunne herstelling*.

De gerechtigheid Gods is derhalve *negatief* zonde- en schuldeloosheid, en *positief* heiligheid. Deze gerechtigheid nu, door de verdiensten van Jesus Christus voor heel het gevallen menschedom verworven, wordt van God verleend *door het geloof aan een iegelijk die gelooft*: al wie gelooft wordt aan die gerechtigheid deelachtig. Dat is de zin van Paulus' woorden hier: *uit geloof aan geloof*: dat is, *aan den geloovige*, als blijkt uit de gelijkluidende plaats (Rom 3, 21), waar hij van die in het Evangelie geopenbaarde gerechtigheid Gods sprekende zegt, dat zij komt *door geloof voor allen, die gelooven*.

Dat geloof nu, waardoor de zondaar die gerechtigheid Gods verkrijgt of, met andere woorden, door God *regtvaardig gemaakt* wordt, is zulk een geloovig aannemen der leer van het Evangelie, hetwelk bij hem gepaard gaat met *leedwezen* over zijne zonden, met *vrees* voor Gods straffende *regtvaardigheid*, met *hoop* op vergiffenis te bekomen van zijne barmhartigheid, met eene beginnende *liefde* tot hem, eindelijk, met het *voornemen* om een nieuw leven aan te vangen en zijne geboden te onderhouden. Zoo leert ons de heilige Kerk (Tridentin. Sess 6, Cap 6), gelijk zij ons ook leert (ibid. Cap 8), dat, waar de Apostel zegt, dat de mensch *regtvaardigd* of *regtvaardig gemaakt* wordt *door het geloof*, hij dit in dien zin en daarom zegt, *omdat* het geloof, of het gelooven aan de leer van het Evangelie, het allereerste vereischte en als de wortel en grond is der overige vereischten om die *gerechtigheid Gods* te kunnen verkrijgen; want zonder geloof kan er nog leedwezen, noch vrees, noch hoop,

est : Justus autem ex fide vivit.
(Hab 2, 4. Hebr 10, 38. Gal 3,
11.)

18 * Revelatur enim ira Dei de
cælo super omnem impietatem,
et injustitiam hominum eorum,
qui veritatem Dei in injustitia
19 detinent: * quia quod notum est
Dei, manifestum est in illis.

uit geloof aan geloof: gelijk er
geschreven staat: Doch de
regtvaardige uit geloof
leeft.

* Want geopenbaard wordt 18
Gods toorn van den hemel¹ over
alle goddeloosheid, en ongeregt-
tigheid van die menschen², die
de waarheid Gods door ongeregt-
tigheid tegenhouden³: * want 19
hetgeen bekend is van God⁴, is

noch liefde, noch een voornemen bestaan om Gods geboden te onderhouden. Wij hebben over dit gewigtig punt der Dogmatiek breedvoerig gesproken in onzen *Commentarius in epistolam S. Pauli ad Romanos*, Lovanii, 1854 (ad h. l.). De leer aangaande de *gerechtigheid uit het geloof* stemt overeen met de godspraken van het Oude Verbond. Paulus bewijst dit daarna breedvoeriger (Rom 3, 21—4, 25), doch hier reeds met een gezegde uit den Propheet Habakuk (2, 4): *De regtvaardige uit geloof leeft*, naar het Grieksch: *zal leven*. Zie het aangeteekende op Hebr 10, 38, waar deze Schriftuurplaats in haar geheel wordt aangehaald.

1) *Want geopenbaard wordt* daarin, in de leer van het Evangelie, *Gods toorn*, de goddelijke straf, die op het einde der tijden komen zal *van den hemel* (II Thess 1, 6—10) *over alle goddeloosheid*, enz. Hiermede geeft de Apostel eene *tweede* reden, waarom de leer van het Evangelie eene kracht Gods ter zaligheid is voor die haar geloovig aannemen; en die reden is, omdat de leer van het Evangelie eenen dag aankondigt, waarop de goddeloozen en ongeregtigen de straffende regtvaardigheid Gods zullen ondervinden. Vgl. Hand 17, 30, 31. Rom 2, 5. De prediking van die straffende regtvaardigheid Gods moest den zondaren vrees inboezemen, en hen aanzetten om zich het aangeboden heil te nutte te maken.

2) *over alle goddeloosheid, en ongerechtigheid van die menschen*, enz. De Apostel bedoelt hier (vs 18—20) alreeds de Heidenen in 't algemeen, van welke hij ook vervolgens (vs 19—32) spreekt, uitleggende *waardoor* en *hoe* het geschied is, dat zij tot dien staat van *goddeloosheid en ongerechtigheid* vervallen zijn. Door *goddeloosheid* wordt hier hunne afgoderij beteekend (vs 18—23), en door *ongerechtigheid*, hun zondig gedrag met betrekking tot zich zelve en tot anderen, hunne zedeloosheid en afschuwelijke ongebondenheid (vs 24—31).

3) *die de waarheid Gods door ongerechtigheid tegenhouden*. Het woordje *Gods* wordt in den Griekschen tekst niet gevonden. De *waarheid* is hier de natuurlijke kennis van God; tot welke kennis de mensch, na den val, door middel van het ingeschapen denkbeeld van God en het gebruik zijner rede uit de beschouwing van het Heelal komen kan, zonder daartoe eene bovennatuurlijke openbaring op de hulp der genade te behoeven. Deze *getuigenis* (Hand 14, 16), waarmede God in het geweten van den mensch zich zelve doet kennen, niet te behartigen en haar door een zondig leven bij zich werkeloos te maken, dat heet *de waarheid door ongerechtigheid tegenhouden*.

4) *want hetgeen van God bekend is*, hetgeen de menschen door het licht hunner rede van God kennen kunnen, als zij den wil hebben om het kenbaar te erkennen, dat *is in hen openbaar*: het is hun als voor de oogen van hunnen geest geplaatst, zoodat zij het zien kunnen, indien zij het wel willen zien en niet moedwillig hunne oogen sluiten voor die openbaring: *het is in hen openbaar*: waarom? Omdat *God het hun heeft geopenbaard* door de schepping van het Heelal, zoodat die *openbaring* Gods, eens begonnen zijnde, te allen tijde voortduurt, en al het gewrochte op aarde en al het gestarnte op de banen des hemels onophoudelijk den Eeuwige, den Almagtige, den Algoede verkondigen. Dat de Apostel deze openbaring bedoelt, blijkt uit het volgende vers. Paulus leert dan hier, dat het den Heidenen altijd mogelijk geweest is, eene ware kennis van God te hebben.

Deus enim illis manifestavit. in hen openbaar.*Want God heeft
 20 * Invisibilia enim ipsius, a crea- het hun geopenbaard. * Want
 tura mundi, per ea quæ facta het onzichtbare van hem¹ wordt,
 sunt, intellecta, conspiciuntur : van de schepping der wereld af,
 sempiterna quoque ejus virtus, uit de werken met het verstand
 et divinitas : ita ut sint inexc- gezien: ook zijne eeuwige kracht,
 21 sabiles.* Quia cum cognovissent en goddelijkheid² : zoodat zij
 Deum, non sicut Deum glori- onverschoonbaar zijn. * Omdat
 ficaverunt, aut gratias egerunt : zij alhoewel God kennende, hem
 sed evanuerunt in cogitationibus echter niet als God hebben ver-
 suis, et obscuratum est insipientis heerlijkt, of gedankt³ : maar zij
 22 cor eorum : (*Eph 4, 17.*) * dic- zijn ijdel geworden⁴ in hunne
 centes enim se esse sapientes, gedachten, en verduisterd werd
hun onverstandig hart : * voor
wijzen toch zich uitgevende⁵,

1) want het onzichtbare van hem, enz. Het onzichtbare van God, dat zijn de eigenschappen die zijn wezen uitmaken en voor onze lichamelijke oogen onzichtbaar zijn.

2) ook zijne eeuwige kracht, en goddelijkheid. Naar het Grieksch zou men, met weglating van het woordje ook moeten vertalen: zijne eeuwige kracht, en goddelijkheid, en deze woorden zijn daar eene verklarende *afpositie* tot het voorafgaande: het onzichtbare van hem. De zin is dan: Gods eigenschappen, zijne almacht, zijne eeuwigheid en zijne goddelijkheid, waarmede hier de overige kenbare eigenschappen Gods beteekend worden, dat onzichtbare van God wordt van de schepping der wereld af, alzoo van den beginne aan, uit de werken der schepping met het oog des menschelijken verstands gezien, mits de mensch dat oog niet benevele door zijne zonden. De verstaanbaarheid dier middellijke openbaring Gods in de schepping zet noodzakelijk vooruit, dat de *idee* of het denkbeeld van God den menschelijken geest zij ingeschapen.

De onmiddellijke openbaring Gods aan den menschelijken geest door het ingeschapen denkbeeld van zijn wezen, is te gelijk eene openbaring in zijn geweten door het ingeschapen denkbeeld van een zedelijk goed of kwaad. Vgl. Rom 2, 14, 15.

3) zoodat zij onverschoonbaar zijn over hunne goddeloosheid en ongerechtigheid (vs 18), omdat zij, God kennende, ofschoon zij eene ware kennis van God bezaten, — want hetgeen van God bekend is, was in hen openbaar (vs 19), — zij hem echter niet als God als zoodanig, hebben verheerlijkt, of gedankt. Alhoewel zij hem kenden, zoo leefden zij toch als ware er geen God, zij dienden hem niet.

Paulus leert ons thans (vs 21, volgg.) den oorsprong en de ontwikkeling kennen van de goddeloosheid en het zedenbederf der Heidenen. De eerste oorzaak daarvan was geweest hunne ongodsdienstigheid en godvergetenheid: ofschoon zij God kenden, nogtans vereerden zij hem niet als God; uit hoogmoedige eigenliefde lieten zij na hunne afhankelijkheid van hem te betoonen, en zij dankten hem niet voor zijne weldaden.

4) maar zij zijn ijdel geworden, enz. In hunne ongodsdienstigheid nalatende God in hunne erkentenis te bewaren, en het denkbeeld van hem in hun geweten opzettelijk onderdrukkende, zijn zij ijdel geworden in hunne gedachten, kwamen zij op ijdele, nietige, dwaze gedachten aangaande de Godheid, en door zulke gedachten te koesteren werd hun onverstandig hart: d. i. hun dwaze geest (*dwaas* om die zoo even genoemde dwaze gedachten) al meer en meer verduisterd.

5) voor wijzen toch, enz. Het *enim* van de vulgaat wordt in den Griekschen tekst niet gevonden, ook niet in alle handschriften van de Vulgaat. Wij zien vs 22 aan voor eene soort van tusschenrede, waarin de Apostel, in 't bijzonder zijne aandacht vestigende op de zoogenaamde wijzen of wijsgeeren der Heidensche wereld en op hunne ongerijmde denkbeelden aangaande het wezen en de natuur der Godheid,

23 stulti facti sunt. * Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum, et serpentium.

24 * Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam : ut contumeliis afficiat corpora sua in semetipsis : * qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium : et coluerunt, et servierunt creaturæ potius quàm Creatori, qui est benedictus in sæcula. Amen. * Propterea tradidit 26 illos Deus in passiones ignominia. Nam feminae eorum

zijn zij dwazen geworden. * En zij hebben de heerlijkheid van den onbederfelijken God¹ verwisseld met de gelijkenis eens beelds van een bederfelijk mensch, en van vogelen, en van viervoetige, en van kruipende dieren.

* Daarom gaf God hen over aan de lusten huns harten, aan onkuischheid²: zoodat zij onderling hunne ligchamen onteerden: zij * die de waarheid Gods³ verwisselden met de leugen: en het schepsel vereerden, en dienden liever dan den Schepper, die te prijzen is in eeuwigheid ! Amen⁴. * Daarom gaf God hen over aan onteerende hartstogten⁵. Hunne vrouwen

hunne wijsheid als eene dwaasheid wilde kenmerken. En voorzeker waren zij *dwazen geworden*, ofschoon voor wijzen zich uitgevende en zich zelve voor wijzen houdende, zij, die hunne ijdele, nietige, valsche denkbeelden betreffende de Godheid voor waarheid aanzagen.

¹) *De heerlijkheid van den onbederfelijken God*, God, den volheerlijke, wiens almacht en wijsheid en goedheid zoo schitterend zich vertoonen in de schepping, hem, den onvergankelijke, hebben zij *verwisseld met de gelijkenis eens beelds van een bederfelijk mensch*, enz., d. i. met een beeld, voorstellende een mensch, of een vogel, of een viervoetig, of een kruipend dier. In plaats van den waren God te vereeren, den Schepper van het heelal, vereerden zij geschapene wezens, in beelden voorgesteld.

²) *Daarom gaf God hen over aan de lusten huns harten, aan onkuischheid*: naar het Grieksch: *in de lusten hunner harten, aan onkuischheid*. Hunne godvergetenheid had ontuchtige lusten bij hen opgewekt, en tot straf voor hunne afgoderij gaf God hen *in* (volgens) *die lusten huns harten over aan onkuischheid* (te weten, aan die onnatuurlijke ontucht, waarvan in vs. 26 en 27 gesproken wordt): *zoodat zij onderling hunne ligchamen onteerden*, wederzijds de een het ligchaam des anderen. Aan die ontwikkeling hunner boosheid gaf God, tot straf daarvoor, *hen over*, hun de hulp zijner genade al meer en meer onttrekkende, zonder hen nogtans zoo volstrekt te verlaten, dat het hun ontbrak aan de mogelijkheid om door boetvaardigheid tot hem terug te keeren. Zoo was dan die hooge graad van zedenbederf hunne eigene schuld, gelijk de Apostel het elders (Eph 4, 17—19) te kennen geeft, als hij van de Heidenen sprekende zegt, dat zij *wandelende in de ijdelheid huns gemoeds, verduisterd in het verstand, zich zelve hebben overgegeven aan de ontucht, tot het bedrijven van allerlei onkuischheid*.

³) *zij die de waarheid Gods*, enz. Het is eene nadrukkelijke herhaling der oorzaak, in vs. 23 alreeds vermeld, waarom God de Heidenen tot die allerschandelijkste ontucht en allerdiepste verlaging der menschelijke natuur vervallen liet. *Dewaarheid Gods*, d. i. den waren God, verwisselden zij met de *leugen*: d. i. met valsche godheden: in plaats van den waren God te aanbidden, aanbaden zij hunne ingebeelde, hersenschimmige godheden, en den Schepper voorbijgaande in hunne moedwillige godvergetenheid, *vereerden, en dienden zij het schepsel*.

⁴) *Amen*. Hiermede bevestigt de Apostel zijne voorafgaande Gods-verheerlijking: *die te prijzen is*, geprezen en verheerlijkt moet worden, *in eeuwigheid*.

⁵) *Daarom gaf God hen over aan onteerende hertstogten*, aan lusten, door welke vol-

immutaverunt naturalem usum
 in eum usum, qui est contra
 27 naturam. * Similiter autem et
 masculi, relicto naturali usu
 feminæ, exarserunt in desiderio
 suis in invicem, masculi in ma-
 sculos turpitudinem operantes,
 et mercedem, quam oportuit,
 erroris sui in semetipsis reci-
 28 pientes. * Et sicut non proba-
 verunt Deum habere in notitia :
 tradidit illos Deus in reprobum
 sensum : ut faciant ea, quæ non
 29 conveniunt, * repletos omni
 iniquitate, malitia, fornicatione,
 avaritia, nequitia, plenos invidia,
 homicidio, contentione, dolo,
 30 malignitate, susurrone, * detra-
 ctores, Deo odibiles, contume-

namelijk verwisselden het na-
 tuurlijkgebruik¹ met het gebruik
 dat tegen de natuur is. * En ge-
 27 lijkerwijze verlieten ook de man-
 nen het natuurlijk gebruik der
 vrouw, en ontbrandden in hunne
 lusten tegen elkander, mannen
 met mannen schandelijkheid be-
 drijvende, en de gepaste vergel-
 ding hunner afdwaling aan zich
 zelve ontvangende². * En gelijk 28
 zij versmaad hebben³ God in er-
 kenneniste houden: zoo heeft God
 hen overgegeven aan een ver-
 worpen zin: zoodat zij dingen
 doen, die niet betamen, * vol 29
 zijnde van allerlei ongerechtig-
 heid⁴, van boosheid, van hoere-
 rij, van hebzucht, van schelmerij,
 vol van nijd, van moord, van
 twist, van bedrog, van kwaad-
 aardigheid, oorblazers, * laste- 30
 raars, van God gehatenen⁵, be-

doening zij, als de Apostel reeds gezegd heeft (vs. 24), *hunne lichamen onderling ooteerden*. Paulus leert hier voor de tweede maal, tot welken graad van zedeloosheid de Heidenen om hunne afgoderij vervallen zijn. En welke *ooteerende hartsstochten* hij hier bedoelt, zegt hij terstond hierop en in het volgende vers.

1) *het natuurlijk gebruik van haar geslacht*.

2) *en zoo doende, t. w. hunne lichamen onderling ooteerende, de gepaste vergelding van hunne afdwaling*, dat is, van hunne afgoderij, *aan zich zelve*, in en aan hunne eigene lichamen, ontvangende. — Eene *gepaste vergelding* was het, dat zij, die door hunne afgoderij de natuur van God, voor zooveel in hen was, ooteerd hadden, tot straf daarvoor ooteeders werden van hunne eigene natuur.

3) *En gelijk zij versmaad hebben, God in erkenntis te houden*, enz. In den Griekschen en in den Latijnschen tekst is op deze plaats eene soort van *paronomasie*, welke wij hier in 't Nederduitsch konden namaken, indien wij hadden mogen vertalen: En gelijk zij God hebben *verworpen*, zoo heeft ook God hen overgegeven aan een *verworpen* zin. De Apostel zegt hier nog eens, wat het gevolg geweest is van die godvergetenheid en afgoderij der Heidenen: *gelijk zij versmaad hebben God in erkenntis te houden*, hem niet verheerlijkende noch hem dankende (vs. 21): *zoo en daarom heeft God*, hen straffende voor hunnen afval van Hem, *hen overgegeven aan een verworpen zin*, aan eene verwerpelijke, booze gemoedsgezindheid, *zoodat zij*, naar die gemoedsgezindheid handelende, *dingen doen, die niet betamen*, den mensch niet betamende, schandelijke dingen. Eene nadere bepaling en beschrijving daarvan wordt gegeven in hetgeen de Apostel terstond daarop laat volgen (vs. 29—33): *vol zijnde van allerlei ongerechtigheid*, enz.

4) *ongerechtigheid*. Men neme dit woord als eene *algemeene* benaming der *bijzondere* ondeden en misdrijven, die hier nu worden opgenoemd.

5) *van God gehatenen*. De vulgaat vordert deze overzetting. Sommigen geven aan het woord, in den Griekschen tekst hier gebezigd, een *actieven* zin, en vertalen het met *Dei osores* (Godhaters). Theodoretus heeft dat woord in dien zin verklaard. Zie onzen *Commentarius in epistolam S. Pauli ad Romanos* (ad h. l.).

31 liosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non
 32 obedientes, * insipientes, incompositos, sine affectione, absque
 foedere, sine misericordia. * Qui cum justitiam Dei cognovissent,
 non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: et
 non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

schimpers, hoovaardigen, snoevers, kwaad-uitvindere, ongehoorzamen aan hunne ouders, * onbezonnenen, ongeregelden, liefdeloozen, trouweloopen, onmededoogenden. * *Dezulken* die alhoewel het regt Gods¹ kennende, nogtans niet verstonden dat degenen die zulke dingen doen, den dood waardig zijn: en niet alleen zij die ze doen, maar ook zij die hun welbehagen hebben in die ze doen.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Bewijs, dat ook de Joden strafschuldig zijn voor God: zij bedrijven dezelfde misdaden, welke zij in de Heidenen berispen, en liggen alzoo onder het oordeel Gods, die zonder aanneming des persoons, Joden en Heidenen vonnist, de Joden naar hunne geschreven wet, de Heidenen naar de wet der natuur, vs. 1—16. — IJdel is het roemen der Joden op het bezit der wet, en ijdel hun vertrouwen op de vleeschelijke besnijdenis, vs. 17—29.

I * Propter quod inexcusabilis * Daarom zijt ge onverschoonbaar o homo omnis, qui iudicatis. baar o mensch wie gij zijt², die

1) *het regt Gods*. Gods wet, voor zoo ver zij in den mensch is ingeprent en door het licht der rede gekend wordt; met andere woorden: de natuurlijke zedewet. — Doch de Grieksche tekst, volgens bijna al de handschriften, heeft hier eene andere lezing, waaraan Estius en andere Schriftuurverklaarders met regt de voorkeur geven. Naar die lezing zegt Paulus hier zoo: *Dezulken, die, hoewel het regt Gods kennende, dat namelijk degenen die zulke dingen doen, den dood waardig zijn, ze evenwel niet alleen doen, maar ook hun welbehagen hebben in die ze doen*. Volgt men die lezing, dan moet men het regt Gods verklaren: het strafregt of die strafwet Gods, dat namelijk degenen, die zulke dingen doen, den dood verdienen. —

De strafbaarheid der zonde was den Heidenen bekend door de inspraak van hun geweten. Zie Rom 2, 15. De dood, waarvan Paulus hier spreekt, beteekent hier niet den lichamelijken dood, maar de straf, die de misdaad wacht in het andere leven.

2) *Daarom o mensch wie gij zijt*, enz. De Apostel heeft thans, dit zeggende, de Joden op het oog, als genoeg blijkt uit vs. 17.

De logische zamenhang der rede, door het woordje *daarom* aangeduid, is zoo: uit het onmiddellijk voorafgaand gezegde (vs. 32), naar die Grieksche lezing (zie noot 1 hierboven), volgde, dat de Heidenen, de strafwaardigheid hunner daden kennende, onverschoonbaar waren. Daaruit nu besluit Paulus *a pari*, dat zij (hij bedoelt de Joden), die over de Heidenen hun oordeel van veroordeeling uitspraken, evenmin te verontschuldigen waren, dewijl zij door dat oordeel uit te spreken het bewijs gaven, dat zij de zedewetten kenden; en toch bedreven zij dezelfde misdaden, gedeeltelijk ten minste, om welke zij de Heidenen veroordeelden. Zoo was dan hunne veroordeeling der Heidenen eene zelfveroordeeling.

De Joodsche natie hield er van, haar oordeel van veroordeeling over de Heidenen

In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. (Mt 7, 2.)
 2 * Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in
 3 eos, qui talia agunt. * Existimas autem hoc o homo, qui judicas eos, qui talia agunt, et facis ea, quia tu effugies iudicium Dei?
 4 * An divitiarum bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundum autem duri-

oordeelt! Want waar ge een ander over oordeelt, daarin veroordeelt gij u zelve: aangezien gij dezelfde dingen doet die gij oordeelt. * Wij weten immers² dat het oordeel Gods naar waarheid is over hen, die zulke dingen doen. * En gij o mensch³, die hen oordeelt, die zulke dingen doen, en ze zelf doet, gij meent dat gij het oordeel Gods zult ontvlieden? * Veracht gij den rijkdom van zijne goedertierenheid, en geduld, en langmoedigheid? weet ge niet dat Gods goedertierenheid u tot bekeering leidt⁴? * Doch⁵ in gevolge van

uit te spreken. Daarom zal de Apostel, de zondigheid en strafwaardigheid der Joden nu gaande bewijzen, deze wending aan zijne rede gegeven hebben.

1) *die gij oordeelt.* Naar 't Grieksch: *gij die oordeelt.*

2) *wij weten immers dat het oordeel Gods, enz.* De Joden beeldden zich in, dat God zijn strafgeret alleen over de Heidenen zou uitvoeren, terwijl hij hen, als afstammelingen van Abraham, zoude sparen (zie mijnen *Commentarius* in Ep. S. Pauli ad Rom. ad h. 1.). Tegen deze valsche meening beroept Paulus zich op de *waarheid* van het oordeel Gods, en door de *waarheid* verstaat hij hier (vgl. vs. 11), die onpartijdigheid des oordeels, welke alle aanzien van personen uitsluit, en alleen acht geeft op schuld of onschuld van den gedaagde.

3) *En gij o mensch, enz.* Uit het gezegde in vs. 2 had Paulus zóó kunnen besluiten: bij gevolg, die zulke dingen doen, zullen het straf-oordeel Gods niet ontvlieden, wie zij ook zijn mogen. Doch hij besluit in een vragenden vorm: En gij o mensch!... gij meent, enz.; maar zijne vraag heeft hier de kracht van eene ontkenning: IJdel, ijdel, o mensch, is uwe hoop op straffeloosheid!

4) *Veracht gij, enz.* Naar het Grieksch: *Of veracht gij, enz.* De zin is: of, indien het niet zoo is, dat gij op straffeloosheid rekent, dan vraag ik u, gij ontboedvaardige en verharde zondaar (vs. 5), *veracht gij den rijkdom van zijne goedertierenheid, d. i. Gods goedertierenheid, en geduld, en langmoedigheid met u, en weet gij niet, wat gij toch kondt en moest weten, dat Gods goedertierenheid u tot bekeering leidt, dat is, uwe bekeering ten doel heeft?*—Voortgaan met zondigen en zich niet bekeeren, omdat de zonde niet terstond gestraft wordt, dat is een misbruik maken van Gods goedheid en haar in zekeren zin *verachten*. Zoo handelde de *mensch* (vs. 3), dien Paulus hier aanspreekt, en wien hij daarom aankondigt (vs. 5), dat hij voor het misbruik van dien *rijkdom* van Gods goedheid (vs. 4), zich een *schat* vergadert van goddelijken toorn.

5) *Doch.* Eene *antithesis* van het gezegde in vs. 4: *Weet gij niet, dat Gods goedertierenheid u tot bekeering leidt?* De zin is dan: God wil den dood des zondaars niet, maar dat hij zich bekeere en leve (Ez 33, 11), en zijn geduld met u beoogt uwe bekeering; *doch gij, gij gaat in hardnekkige onboetvaardigheid voort met zondigen, en vergadert u zoo doende een schat van toorn, eene rijke mate van straf, die over u komen zal, op den dag des toorns, op den grooten oordeelsdag aan het einde der dagen, op den dag der openbaring van het gerecht oordeel Gods, d. i. op den dag, op welchen het gerecht oordeel, hetwelk wij weten dat eens plaats moet hebben, openbaar zal worden, of, anders gezegd, werkelijk plaats hebben zal.*

tiam tuam, et impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ, et revelationis justi iudicii Dei, *qui reddet unicuique secundum opera ejus: (Mt 16, 27) * iis quidem, qui secundum patientiam boni operis, gloriam, et honorem, et incorruptionem quærunt, vitam æternam: * iis autem, qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, et indignatio. * Tribulatio, et angustia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, et Græci: * gloria autem, et honor, et pax omni operanti bonum, Judæo primum, et Græco: * non enim est acceptio personarum apud Deum. (Dt 10, 17. II Par 19, 7. Job 34, 19. Act 10, 34.) * Qui uwe verstoktheid, en uw onboetvaardig hart, vergadert ge u een schat van toorn op den dag des toorns, en der openbaring van het gerechtigt oordeel Gods, * die een iegelijk¹ vergelden zal naar zijne werken: * hun, die door volharding in goede werken, heerlijkheid, en eer, en onbederfelijikheid zoeken, het eeuwige leven²: * maar hun, die wederspanning, en ongehoorzaamde waarheid, gehoorzaam zijn aan de ongerechtigheid³, zal toorn, en verolgenheid geworden. * Druk, en angst⁴ zal er zijn over ieder mensch die het kwade doet, over den Jood vooreerst, en dan ook over den Griek⁵: * maar heerlijkheid, en eer, en vrede⁶ voor een iegelijk⁷ die het goede doet, voor den Jood vooreerst, en dan ook voor den Griek: * want bij God⁸ is geen aanzien van personen. * Zoovelen namelijk⁹

1) een iegelijk, zonder aanzien van personen (vs 11).

2) heerlijkheid, en eer bij God, en onbederfelijikheid. De zin is duidelijk: hun, die langs den weg der volharding in het goede naar onvergankelijke heerlijkheid en eer bij God of, met andere woorden, naar de eeuwige zaligheid streven, hun zal hij ter beloning van hunne deugd het eeuwige zalige leven geven.

3) wederspanning. Hoedanigen het zijn, die hier wederspanning heeten, wordt terstond gezegd door 't geen met een verklarend en daarop volgt: en ongehoorzaam aan de waarheid, gehoorzaam zijn aan de ongerechtigheid. Derhalve zijn wederspanningen hier dezulken, die niet aan de waarheid gehoorzamen, maar aan de ongerechtigheid. Beide, de waarheid en de ongerechtigheid, zijn hier verpersoonlijkt. En door de waarheid wordt op deze plaats, gelijk nog elders (Jo 3, 19, 20. I Kor 13, 6) verstaan de godsdienst- en zedewet, waarnaar de mensch verplicht is zijn levensgedrag te regelen, en door welker overtreding hij aan de ongerechtigheid gehoorzaamt.

4) Druk, en angst zal er zijn, enz. Vers 9 en 10 zijn eene verklarende herhaling, in omgekeerde orde, van het gezegde in vers 7 en 8.

5) Zie noot 2 op bladz. 246.

6) heerlijkheid, en eer bij God en vrede, d. i. gelukzaligheid.

7) voor een iegelijk. Men kan hierbij denken: zal er zijn.

8) want bij God, enz. De reden dier gelijkstelling (vs 9, 10) van Jood en Heiden is, dat bij God geen aanzien van personen bestaat, gelijk dit zoo dikwijls het geval is bij menschelijke regters; maar Hij, hij loont en straft naar een ieders werken zonder eenige aanneming des persoons.

9) Zoovelen namelijk... en zoovelen, enz. Dit vers is eene ophelderende bevestiging van het gezegde in het vorige vers, dat er bij God geene partijdigheid bestaat. En zeggende: zoovelen... en zoovelen, bedoelt de Apostel, zonder hen te noemen, de Joden en de Heidenen.

cumque enim sine lege peccaverunt, sine lege peribunt : et quicumque in lege peccaverunt, 13 per legem judicabuntur : * Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. (Mt 7, 21. *Fac* 14 1, 22.) * Cum enim Gentes, quæ

zonder de wet¹ gezondigd hebben, zullen zonder de wet verloren gaan² : en zoovelen onder de wet³ gezondigd hebben, zullen door de wet geoordeeld worden : * want niet de hoorders 13 der wet⁴ zijn regtvaardig bij God, maar de doeners der wet zullen geregtvaardigd worden. * — Als namelijk de Heidenen⁵, 14

1) *zonder de wet*, zonder eene goddelijke positieve of geschrevene wet te hebben of, hetgeen Paulus hier bedoelt, zonder de Mosaïsche wet te hebben, in welk geval de Heidenen zich bevonden.

2) *zonder de wet verloren gaan*: ten eeuwigen ondergang veroordeeld worden, *zonder* dat de Mosaïsche *wet* ten regel zal strekken, waarnaar hunne daden zullen geoordeeld worden. Te weten, de natuurlijke godsdienst en zedewet, welke zij kenden en toch overtraden (vs 14, 15), deze zal de regel zijn, naar welken hun vonnis zal geveld worden.

3) *onder de wet zijnde*, d. i. de wet (de Mosaïsche) hebbende. Die zoo, die wet hebbende, overtreders zijn geweest, zij zullen *door die wet*, d. i. naar die wet geoordeeld worden.

4) *want niet de hoorders der wet*, enz. de Joden *hoorden* wekelijks de wet voorlezen bij hunne godsdienstoefening. Zie noot 6 op bladz. 101. Voorts zij hier nog aange-merkt, dat de volgende twee verzen (14 en 15) gehouden moeten worden voor eene tusschenrede, zoodat vs 16 in een onmiddellijk verband staat met vs 13. De zin van vs 13 en 16 is deze: Want de wet te hebben alleen, zonder naar hare voorschriften ook geleefd te hebben, dat zal niemand tot een geregte en belooningswaardige maken in het jongste gerigt (vs 16), maar *de doeners der wet*, dezulken, die geleefd hebben naar de voorschriften der wet, die zullen als geregtigen beloofd worden *ten dage dat God het verborgene*, de uiterlijke daden niet alleen, maar ook de innerlijke, de gezindheden der harten, het thans nog verborgene *der menschen zal oordeelen*, en dit *door Jesus Christus*, die door God *is aangesteld tot regter van levenden en dooden* (Hand 10, 42. II Kor 5, 10), *naar mijn Evangelie*, dat is, volgens de leer welke ik verkondig en die ik *door eene openbaring van Jesus Christus ontvangen heb*. Zie Gal 1, 11, 12.

5) *Als namelijk de Heidenen, die geene wet hebben*, enz. Het gezegde aangaande de Heidenen in vs 12: *zoovelen zonder de wet gezondigd hebben, zullen zonder de wet verloren gaan*, vooronderstelde, dat de Heidenen, ofschoon niet, gelijk de Joden, eene geschrevene wet hebbende, desnietteenstaande toch niet waren zonder eene godsdienst- en zedewet, naar welke zij hun levensgedrag moeten inrigten. En dat dit inderdaad zoo is, dat wil de Apostel in deze tusschenrede (vs 14 en 15) bewijzen; en hij doet dit door aan te toonen uit hunne zedelijke daden en uit de getuigenis van hun geweten daarentrent, dat de dingen welke de geschrevene wet van Moses beveelt, eveneens in hunne harten als goddelijk bevel gegrift staan. Het spreekt van zelf, dat de Mosaïsche wet hier niet gedacht wordt in haren ganschen omvang, maar alleen met opzigt tot haren hoofzakelijken inhoud als godsdienst- en zedewet. Zie hier nu eene omschrijvende verklaring van hetgeen in die tusschenrede gezegd wordt: Als namelijk de Heidenen, zij, die geene geschrevene wet hebben, gelijk de Joden, toch, wat werkelijk nu en dan bij dezen en genen het geval is, *van nature*, d. i. uit zich zelve, zonder voorschrift van eenige geschrevene wet, dingen *doen*, *die de Mosaïsche godsdienst- of zedewet voorschrijft*, *dan zijn deze geene wet hebbende menschen zich zelve eene wet*; zij zijn, om zoo te zeggen, hunne eigen wetgevers, en hebben zich zelve de wet gesteld, als duidelijk blijkt, daar zij *toon*, door hunne daden, iets doende wat de wet voorschrijft, *dat het werk der* (Mosaïsche) *wet*, datgene

legem non habent, naturaliter
 ea, quæ legis sunt, faciunt, ejus-
 modi legem non habentes, ipsi
 15 sibi sunt lex: * qui ostendunt
 opus legis scriptum in cordibus
 suis, testimonium reddente illis
 conscientia ipsorum, et inter se
 invicem cogitationibus accusan-
 tibus, aut etiam defendentibus,
 16 * in die, cum judicabit Deus
 occulta hominum, secundum
 Evangelium meum per Jesum
 Christum.
 17 * Si autem tu Judæus cogno-
 minaris, et requiescis in lege,
 18 et gloriaris in Deo, * et nosti
 voluntatem ejus, et probas uti-
 liora, instructus per legem,
 19 * confidis te ipsum esse ducem
 cæcorum, lumen eorum, qui in
 20 tenebris sunt, * eruditorem in-
 sipientium, magistrum infan-

die geene wet hebben, van nature
 dingen doen die de wet voor-
 schrijft, dan zijn deze geene wet
 hebbende, zich zelve eene wet:
 * daar zij toonen dat het werk
 15 der wet geschreven staat in
 hunne harten, terwijl medege-
 tuigen daarvan zijn hun geweten,
 en hunne gedachten onder elkan-
 der hen beschuldigende, of ook
 verdedigende, — * ten dage dat
 16 God¹ het verborgene der men-
 schen zal oordeelen, naar mijn
 Evangelie door Jesus Christus.
 * Zoo gij nu den naam voert
 17 van Jood², en op de wet steunt³,
 en roemt op God⁴, * en zijnen
 18 wil kent, en wat het nuttigst
 is erkent⁵, onderwezen zijnde
 door de wet⁶, * zoo gij van u
 19 zelve vertrouwt⁷ dat gij een
 leidsman zijt van blinden, een
 licht voor hen die in duisternis
 20 zijn, * een onderrigter van on-

't welk volgens die wet gedaan moet worden, *geschreven staat in hunne harten*; en daarvan geven tegelijk met hunne daden ook hun geweten getuigenis (bij de uiterlijke getuigenis van hunne daden komt nog de innerlijke getuigenis van hun geweten) en *hunne eigene gedachten*, die in hun binnenste, *onder elkander*, of als hunne beschuldigers of ook wel als hunne ontschuldigers en verdedigers zich laten hooren voor de regtbank van hun geweten.

1) *ten dage dat God*, enz. Zie voor den zin dezer woorden noot 4 op bladz. 254.

2) *Zoo gij nu den naam voert van Jood*, enz. Het hier gezegde moet logisch verbonden worden met het gezegde in vs 13: *niet de hoorders der wet, maar de doeners der wet zullen geregtvaardigd worden, ten dage dat God*, enz. En de Apostel gaat, ingevolge van dat grondbeginsel (vs 13), thans zeggen, dat den Joden hunne kennis van de wet niets baten zal zonder hare betrachtning. De aangehaalde woorden hebben dezen zin: Zoo gij nu den eernaam voert van Jood als behoorende tot het uitverkoren volk Gods, enz.

3) *en op de wet steunt*, en uw vertrouwen stelt op het bezit en de kennis der wet, alsof gij daardoor van uwe zaligheid verzekerd waart.

4) *en roemt op God*, als uwen God en wetgever, en op zijne bijzondere gunst jegens het Israëlietische volk.

5) *wat het nuttigst is erkent*, wat op het gebied van het zedelijke voor goed of voor kwaad moet aangezien, en derhalve gedaan of gelaten worden.

6) *onderwezen zijnde door de wet*. De wet geeft Gods wil te kennen, en de Jood, die uit die wet onderwezen wordt, leert daardoor *erkennen*, wat goed en wat kwaad is.

7) *zoo gij van u zelve vertrouwt dat gij een leidsman zijt van blinden*, enz. De Jood, uit de wet onderwezen, kan als leeraar optreden van de Heidenen. — De Joden waren gewoon de Heidenen om hunne dwalingen in het stuk van godsdienst en zeden aan te duiden door de benamingen van *blinden*, van menschen *die in duisternis zijn*, van *onverstandigen*, en van *kinderen*.

tium, habentem formam scientiæ, 21
 et veritatis in lege. * Qui ergo
 alium doces, te ipsum non doces:
 qui prædicas non furandum, fu- 22
 raris: * qui dicis non mœchan-
 dum, mœcharis: qui abominaris
 23 idola, sacrilegium facis: * qui
 in lege gloriaris, per prævari-
 cationem legis Deum inhonoras.
 24 * (Nomen enim Dei per vos blas-
 phematur inter Gentes, sicut
 scriptum est. (Is 52, 5. Ez 36,
 20.)
 25 * Circumcisio quidem prodest, 25

verstandigen, een leermeestervan
 kinderen, dewijl gij in de wet
 deschets der kennis, en der waar-
 heid¹ hebt.² * Gij dan die een 21
 ander leert³, gij leert u zelven
 niet: gij die predikt dat men
 niet stelen zal, gij steelt! * die 22
 zegt dat men geen overspel zal
 doen, gij doet overspel! gij die
 de afgoden verfoeit, gij begaat
 tempelroof! * gij die roemt 23
 op de wet⁴, gij onteert God
 door de overtreding der wet!
 * (Want de naam Gods wordt 24
 om u wentwil gelasterd
 onder de Heidenen, gelijk er
 geschreven staat⁵.)
 * De besnijdenis is wel nuttig⁶, 25

1) dewijl gij (omdat ge als Jood zoodanig een zijt, die) in de wet de schets en als den afdruk der kennis, en der waarheid, der ware godsdienst- en zede-kennis, hebt.

2) ... hebt. Na dien voorzin (vs 17—20): Zoo gij den naam voert van food, en... hebt, verwacht men, naar aanleiding van het gezegde in vers 13 tot slotzin: zoo weet, dat uwe kennis van de wet u geenszins baten zal bij God, daar gij die kennis niet gebruiken wilt om uwe eigene daden en levenswijze daarnaar te regelen. Maar Paulus laat zijnen voorzin zonder slotzin; doch het verwijt dat hij den Joden in dien slotzin wilde doen, van namelijk de wet niet te betrachten, dat verwijt doet hij hun in de onmiddellijk daarop volgende antithetische rede (vs 21—23), waarin hij het laatstelijk gezegde (vs 19, 20) in dien voorzin (vs 17—20) door een dan wederom opneemt.

3) Gij dan die een ander leert, die een ander weet te leeren wat hij laten moet, gij leert u zelven niet, gij gedraagt u zelven, alsof gij niet wist wat door Gods wet verboden is: gij, die predikt, dat men niet stelen zal, gij steelt zelf...; gij die de afgoden verfoeit en wilt, dat men een gruwel zal hebben van alles wat hun is toegewijd, gij begaat tempelroof: gij ontziet u niet, de tempels der afgoden te plunderen, waar ge kunt, en u te verrijken met het zilver en goud dat hun is toegewijd.

4) gij die roemt op de wet, u van God gegeven, en daardoor belijdt, dat gij boven de Heidenen door hem begunstigd en geëerd zijt geworden, gij onteert God door de overtreding der wet. Gij doet door uwen siechten levenswandel de Heidenen vermoeden, dat uwe wetgeving die misdaden billijkt; en zoo maakt gij, dat Israëls God, uw wetgever, door hen gelasterd wordt. De Apostel zegt hun dit (vs 24) met woorden, uit de H. Schrift genomen, die hij tot de zijne maakt.

5) gelijk er geschreven staat. De hier gebezigde Schriftuur-woorden zijn genomen uit Isaïas, 52, 5. Maar het lasteren van God door de Heidenen heeft bij den Propheet eene andere oorzaak, dan die van welke Paulus thans spreekt. Doch de Apostel haalt ook Isaïas hier niet aan tot een bewijs voor zijne klagt; maar wat hij met zijne eigene woorden had kunnen zeggen, dat verkoos hij uit te drukken met woorden aan de H. Schrift ontleend.

6) De besnijdenis is wel nuttig, enz. Gelijk de bloote kennis der wet zonder hare onderhouding den Joden bij God niet baten zou, eveneens zou ook de besnijdenis hen niet verschoonen, indien zij overtreders geweest waren van de wet. — De besnijdenis, of het dragen in uw vleesch van het teeken des verbonds van God met Abraham en zijne nakomelingen, is wel nuttig, heeft wel zijn geestelijk nut in, doch

si legem observes: si autem
 prævicator legis sis, circum-
 cisio tua præputium facta est.
 26 * Si igitur præputium justitias
 legis custodiat: nonne præpu-
 tium illius in circumcisionem
 27 reputabitur? * et judicabit id,
 quod ex natura est præputium,
 legem consummans, te, qui per
 litteram, et circumcisionem præ-
 28 varicator legis es? * Non enim
 qui in manifesto, Judæus est: indien gij de wet onderhoudt:
 maar zijt ge een overtreders der
 wet, dan is uwe besnijdenis
 voorhuid geworden¹. * Indien
 dan de voorhuid de voorschriften
 der wet onderhoudt²: zal niet
 zijne voorhuid als besnijdenis
 aangerekend worden? * en zal
 niet de voorhuid³, die van de
 natuur is, als zij de wet vol-
 brengt, u oordeelen, die bij letter,
 en besnijdenis een overtreders
 der wet zijt? * Want niet hij
 die in het openbare⁴ een Jood is,

onder voorwaarde dat gij de wet onderhoudt, en derhalve datgene ook doet, wat de besnedene door het ontvangen der besnijdenis belooft te zullen doen. Vgl. Gal 5. 3.

1) *dan is uwe besnijdenis voorhuid geworden.* De zin is: dan zal uwe besnijdenis u volstrekt niet baten; *dan is uwe besnijdenis*, om zoo te spreken, wederom *voorhuid* of *onbesnedenheid geworden*.

2) *Indien dan de voorhuid*, enz. De woorden *voorhuid* en *besnijdenis* zijn in dit vers metonymisch gebezigd om te beteekenen *onbesnedenen* en *besnedenen*; en wat hier (vs. 26) gezegd wordt, is eene (vragende) gevolgtrekking *a contrario* uit het gezegde in vs. 25. De zin is zoo: Vermits de besnijdenis zonder de onderhouding der wet van geener waarde is, en voor een besnedene zijne besnijdenis, als hij een overtreders der wet is, onbesnedenheid is geworden, zal dan niet *de voorhuid*, d. i. de onbesneden Heiden, indien hij *de voorschriften der wet* (der Mozaïsche godsdienst- en zedewet, naar hare grondgeboden) *onderhoudt*, ten jongsten dage bij God evenveel gelden als of hij besneden ware, en, om zoo te spreken, *zijne voorhuid hem als besnijdenis aangerekend worden?* Zeer zeker!

3) *en zal niet de voorhuid*, enz. Nog eene vraag, volgens de Vulgaat. Maar men kan 't gezegde in vers 27 ook *indicatief* opvatten en voor eene climax houden van het gezegde in het voorafgaande vers, in dezer voege: vs. 26: zal dan niet de onbesneden Heiden, die de wet onderhoudt, in het laatste oordeel gelijk staan met den besneden Jood? Zeer zeker! vs. 27: *en, ja*, dat niet alleen, maar *de natuurlijke voorhuid* (de Heiden met zijne onbesneden voorhuid, gelijk hij die van nature heeft), *als zij (hij) de wet volbrengt* (de voorschriften der wet onderhoudt, (vs. 26), *zal u*, Jood, ook *oordeelen* (door zijn gehouden gedrag, met het uwe vergeleken, u, in het laatste oordeel, stilzweigend vonnissen en veroordeelen), u, *die bij letter en besnijdenis* (ofschoon gij eene geschrevene wet bezit en de besnijdenis ontvangen hebt, en daarmede belooft hebt de wet te zullen onderhouden) *een overtreders der wet zijt*.

4) *Want niet hij, die in het openbare*, enz. Waarom is, als in vs. 25—27 gezegd wordt, de besnijdenis, in zich zelve, niets, zonder de betrachting der wet? De grondreden daarvan geeft Paulus in vs. 28 en 29, eerst (vs. 28) in negatieven vorm, en dan (vs. 29) in positieven. En die grondreden is, dat het echte Jodendom en de echte besnijdenis niet bestaan in iets *uiterlijks*, maar in iets *innerlijks*, in iets dat den *inwendigen* mensch betreft. *Niet hij*, leert Paulus, *die in het openbare*, die alleen naar zijnen uiterlijken mensch en voor zoover hij aan het oog der menschen openbaar is, een Jood is, niet hij is een ware Jood: en ook niet zij, *die in het openbare*, die zichtbaar en alleen in het *vleesch* is, niet zij is de ware besnijdenis: neen, maar hij, *die Jood is in het verborgene*, naar zijnen innerlijken mensch, *die eerst is een ware Jood: en de ware besnijdenis is de besnijdenis des harten*, eene besnijdenis die in (aan) den *geest* geschiedt en niet enkelijk aan het ligchaam, niet enkelijk naar de letter der wet, welke alleen spreekt van de uiterlijke besnijdenis.

neque quæ in manifesto, in is een Jood : noch is *de besnijdenis*, die in het openbare, in het
 29 carne, est circumcisio : * sed vleesch is, de besnijdenis : * maar
 qui in abscondito, Judæus est : wie *Jood* is in het verborgene, die
 et circumcisio cordis in spiritu, is een Jood : en *de besnijdenis* is
 non littera : cujus laus non ex de besnijdenis des harten in den
 hominibus, sed ex Deo est. geest, niet naar de letter : wiens
 lof niet is¹ uit de menschen,
 maar uit God.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel erkent, dat de Joden voorregten hebben boven de Heidenen, en met name dit groot voorregt, dat zij, en niet de Heidenen waren begunstigd geworden met Gods openbaringen, betreffende den toekomstigen Messias, en het heil, door hem aan Israël aan te brengen (vs. 1, 2); welk voorregt niet ophield een wezenlijk voorregt te zijn, omdat een gedeelte van de Joodsche natie, niettegenstaande die openbaringen, den Messias, toen hij gekomen was, niet erkend had, en zoo verstoken was geworden van het genot der heilbeloften Gods aan Israël gedaan en door den beloofden Messias te volbrengen; hun ongelooft zou Gods trouw in de vervulling der beloften, aan het Joodsche volk gedaan, niet doen wankelen, vs. 3, 4. Eene tusschenrede; omdat Gods gerechtigheid verheerlijkt wordt, in zekeren zin, door 's menschen ongerechtigheid, daarom is God niet onregtvaardig, wanneer hij die ongerechtigheid straft, vs. 5—8. Doch, die uiterlijke voorregten daargelaten, hebben de Joden niets vooruit boven de Heidenen, daar zij, eveneens als dezen, overtreders en zondaars zijn, gelijk boven reeds was aangetoond, en hier nu nog door verschillende getuigenissen van de heilige Schriften bevestigd wordt, vs. 9—18. Uit de werken der wet kan geen mensch geregtvaardigd worden; maar Joden, zoowel als Heidenen, beiden eveneens overtreders en strafschuldig, worden geregtvaardigd uit loutere genade van Gods ontfermende liefde, door het geloof in Jesus Christus, dien God tot een zoenoffer gegeven heeft voor het zondige mensdom, vs. 19—30. De leer der regtvaardiging, uit genade, door het geloof, strijdt geenszins tegen de leer der heilige Schriften van het oude verbond, vs. 31.

* Quid ergo amplius Judæo * Wat heeft dan de Jood voor-
 1 est? aut quæ utilitas circum- uit²? of wat is het nut der besnij-
 2 cisionis? * Multum per omnem denis? * Veel in allen opzigte³!

1) *wiens lof niet is*, enz. De zin is: hij eerst is een ware Jood, die geprezen wordt, niet van de menschen, die alleen wat uiterlijk is kunnen beoordeelen, maar van God, die harten en nieren doorgrondt en het verborgene der menschen kent.

2) *Wat heeft de Jood dan vooruit?* Men bemerkte hier, dat het gezegde in vs. 1 tot 9 eene soort van dialogische tusschenrede is, waarin de Apostel antwoordt op eene tegenwerping, die hem gemaakt konde worden om hetgeen hij aan 'teinde (vs-25-29) van het vorige hoofdstuk gezegd had. Het kon namelijk iemand toeschijnen, dat Paulus door zijne gelijkstelling van de Joden met de Heidenen, volstrekt geen onderscheid maakte tusschen Jodendom en Heidendom, en, in het bijzonder, dat hij de besnijdenis voor een nietig ding aanzag. Die mogelijke valsche gevolgtrekking wil Paulus bestrijden, en daarom maakt hij zich zelven de opwerping: maar als dit zoo is, gelijk ik gezegd heb, *wat heeft dan de Jood vooruit* boven den Heiden, of waartoe dient dan de besnijdenis?

3) *Veel, in allen opzigte*, heeft de Jood vooruit boven den Heiden. Paulus begint

modum. Primum quidem quia credita sunt illis eloquia Dei.

3 * quid enim si quidam illorum non crediderunt? Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. (*II Tim 2, 13.*)

4 * Est autem Deus verax: (*Joh 3, 33.*) omnis autem homo mendax, (*Ps 115, 11.*) sicut scriptum est: Ut justificeris in sermonibus tuis: et vincas cum judicaris.

5 * Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid

En vooreerst dit^f dat aan hen de uitspraken Gods werden toebe-
trouwd. * want wat doet het
ter zaak dat² sommige onge-
loovig zijn geweest? Zal hun
ongeloof Gods getrouwheid te
niet doen? Dat zij verre! *
Neen, God is waarachtig: maar
alle mensch is leugenachtig³,
gelijk er geschreven staat⁴: Op-
dat gij geregtvaardigd
wordt in uwe woorden: en
overwint als gij wordt
geoordeeld. * Doch als onze
ongerechtigheid⁵ Gods gerechtig-
heid verheft, wat zullen wij

met te antwoorden op het eerste en hoofdgedeelte der gemaakte opwerping. Vele, in allen opzichte, zegt hij, zijn de geestelijke voorregten, welke de Joden vooruit hebben boven de Heidenen. Hoe dit *in allen opzichte* door den Apostel verstaan wordt, blijkt niet, en derhalve kunnen wij die uitdrukking niet met zekerheid *hyperbolisch* noemen.

1) *En vooreerst* hebben de Joden op de Heidenen *dit* vooruit, dat niet aan de Heidenen, maar *aan hen de uitspraken Gods toebetrouwd* werden. Door *de uitspraken Gods* of Godsspraken verstaan wij hier, om het gezegde in vers 3, voornamelijk de openbaringen Gods, aan het Israëlietische volk gedaan, betreffende den Messias en het heil dat hij zoude aanbrengen. Vgl. Rom 9, 4. De kennis van die openbaringen maakte het den Joden veel gemakkelijker dan den Heidenen, in den persoon van Jesus van Nazareth den Messias en Zaligmaker te erkennen; en daarom waren die openbaringen een voorregt, dat de eersten genoten boven de laatsten. — Paulus schreef *vooreerst*, willende nog andere van Israël's voorregten opnoemen; doch hij maakt eene zwarigheid (vs. 3) tegen het *vooreerst* genoemde voorregt, en lost haar op; en daarmede krijgt zijne redenering eene andere wending, zoodat hij van die andere voorregten thans niet verder meer gewaagt. — Die andere voorregten worden opgenoemd in 9, 4, 5.

2) *want wat doet het ter zaak dat*, enz. Paulus wil zeggen: Men werpe mij niet tegen, dat het voorregt, 't welk ik daar noemde (vs. 2), geen wezenlijk voorregt is, omdat sommigen van de Joden, niettegenstaande die openbaringen, den Messias in hun hardnekkig ongelooft niet erkend hebben, en zoo verstoken zijn geworden van het genot der heilbeloften Gods. *Want wat doet het ter zaak dat sommigen* (een gedeelte der Joodsche natie) *ongelooft zijn geweest? Zal hun ongelooft Gods getrouwheid te niet doen*, en hij daarom zijne Messianische heilbelofte onvervuld laten? Volstrekt niet. Weg met zulke gedachten!

3) *God is waarachtig: maar alle mensch is leugenachtig*. Eene krachtige verzekering van Gods getrouwheid in het vervullen zijner beloften: *God is waarachtig*, hij kan niet liegen; leugen en trouwloosheid komt den mensch toe: *alle mensch is leugenachtig*.

4) *gelijk er geschreven staat*. De Apostel bevestigt wat hij van Gods getrouwheid in het vervullen zijner beloften gezegd had door eene Schriftuurplaats, waar van Gods waarachtigheid en trouw gesproken wordt. Die Schriftuurplaats is genomen uit Ps 50, 6, en wordt aangehaald volgens de overzetting der Zeventigen.

5) *Doch als onze ongerechtigheid*, enz. In het voorafgaande lag de gedachte opgesloten, dat de ongerechtigheid dier *ongelooftige* Joden de gerechtigheid Gods in het volbrengen zijner heilbeloften, aan Abraham en zijne nakomelingen gedaan, *verheft*, en nog

dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram? (secundum hominem dico.) * Absit. alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum? * Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc et ego tamquam peccator judicor? * et non (sicut blasphemamur, et sicut aiunt quidam nos dicere)

dan zeggen? Is God niet onrechtvaardig, die zijnen toorn doet gevoelen? (ik spreek gelijk de menschen spreken!) * Dat zij verre! anderzins hoe² zal God deze wereld oordeelen? * Want indien Gods waarheid door mijne leugen³ uitstekender geworden is tot zijnen roem⁴: waarom word ook ik dan nog als zondaar geoordeeld? * en waarom zeggen wij niet (gelijk wij belasterd worden, en gelijk sommigen verzekeren dat wij zeggen) laat ons het kwade doen opdat het goede

schitterender maakte. Daaruit nu kon valschelijk besloten worden, dat God eene daad, door welke hij verheerlijkt werd, niet konde straffen, zonder onrechtvaardig te zijn. Het moge ons toeschijnen, dat zulk eene ongerijmde gedachte bij niemand konde opkomen, Paulus wist het beter, en hij oordeelde het nuttig, de valscheid dier gevolgtrekking aan te toonen. Daarom stelt hij haar voor, en hij doet dit in den vorm van eene vraag, waarin hij zich zelven onder de vragers stelt: *als onze ongerechtigheid* (ons, der Joden, ongelooft, vs. 3) *Gods gerechtigheid* (Gods getrouwheid in het volbrengen zijner beloften) *verheft*, nog schitterender maakt, *wat zullen wij dan zeggen*, wat mogen wij daaruit afleiden? Kunnen wij daaruit niet besluiten, dat God *onrechtvaardig is*, onrechtvaardig handelt, *die zijnen toorn doet gevoelen*, als hij ons straft, ons, die zijne gerechtigheid verheerlijken?

¹⁾ ik spreek hier gelijk de menschen spreken, die zich soms in hunne dwaze redeneringen zoo ligtzinnig over God kunnen uitlaten. —

De Apostel wil door deze tusschenrede te kennen geven, dat hij, dit zeggende, niet zelf zoodenkt, maar personen voorstelt, die inderdaad zoo denken en zoodanige godslasterlijke gevolgtrekking maken.

²⁾ *Dat zij verre! anderzins hoe*, enz. Paulus had rechtstreeks kunnen antwoorden, dat Gods gerechtigheid door 's menschen ongerechtigheid *per se* volstrekt niet verheerlijkt wordt. Doch hij verkoos die valsche gevolgtrekking (vs. 5: *is God niet onrecht, die zijnen toorn doet gevoelen?*) te wederleggen *ab absurdo*. Want als die gevolgtrekking waarheid was, dan zou daar, zegt hij, *vooreerst* uit volgen, dat God *de wereld*, het menschedom, niet zal oordeelen. Want (vs. 7) als 's menschen ongerechtigheid Gods gerechtigheid *per se* verheerlijkt, dan zijn er geene ongerechtigheden, geene zonden en derhalve geene zondaars meer; en dit zoo zijnde, kan er geen oordeelsdag door God gehouden worden; want stelt men, dat er geene kwaden zijn, dan behoeft er ook geen oordeel plaats te hebben om de goeden te onderscheiden van de kwaden. *Ten tweede* zou daaruit volgen (vs. 8), dat men het kwade doen mag, opdat het goede er uit voortkome.

³⁾ *Want indien Gods waarheid door mijne leugen... waarom word ik dan nog*, enz. *Waarheid en leugen* zijn hier *zedelijke* waarheid en *zedelijke* leugen, en beteekenen alzoo hetzelfde als *gerechtigheid* en *ongerechtigheid* (vs. 5). De zin is: Want, zoo kan elk ongerechtigde dan spreken, als mijne ongerechtigheid Gods gerechtigheid nog schitterender maakt en mijne daad zijnen roem nog verhoogd heeft, dan mag ik niet als zondaar veroordeeld en gestraft worden.

⁴⁾ *tot zijnen roem*. Dit bijvoegsel: *tot zijnen roem*, maakt den zin van het voorafgaande: *uitstekender geworden is*, nog duidelijker.

faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est. kome? hoedaniger veroordeeling regtvaardig is¹.

9 * Quid ergo? præcellimus eos? * Wat alzoo?²? overtreffen wij 9
 Nequaquam. Causati enim sumus hen? Volstrekt niet! Want wij
 Judæos, et Græcos omnes sub hebben bewezen dat allen, Joden
 10 peccato esse, (*Gal 3*, 22.) * si- en Heidenen, onder de zonde zijn,
 cut scriptum est: Quia non est * gelijk er geschreven staat: 10
 11 justus quisquam: (*Ps 13*, 3.) Er is geen regtvaardige³:
 * non est intelligens, non est * er is geen verstandige⁴, er 11
 12 requirens Deum. * Omnes decli- is geen die God zoekt.
 naverunt, simul inutiles facti * Allen zijn zij afgeweken, 12
 sunt, non est qui faciat bonum, ategader ondeugend ge-
 non est usque ad unum. * Sepul- worden, niemand is er die
 13 chrum patens est guttur eorum, goed doet, niemand tot
 (*Ps 5*, 11.) linguis suis dolose zelfs niet één. * Hunne 13
 14 agebant: Venenum aspidum sub keel is een open graf⁵, met
 labiis eorum: (*Ps 139*, 4) * Quo- hunne tongen plegen zij
 rum os maledictione, et amari- bedrog: Addergif is onder
 tudine plenum est: (*Ps 9*, 7) hunne lippen⁶: * Hun mond 14
 15 * Veloces pedes eorum ad effun- is vol van vervloeking, en
 bitterheid⁷: * Snel zijn 15

¹ hoedaniger veroordeeling regtvaardig is. De zin is: Regtvaardig zou het doemvonnis zijn, uitgesproken over dezulken, die naar dezen boozen grondregel handelen.

² Wat alzoo? overtreffen wij hen? Na die uitweiding (vs 1—8) komt de Apostel op zijne voorafgaande redenering terug met eene dubbele vraag, waarvan de zin is: Wat moet dan gezegd? Omdat wij Joden voorregten hebben (vs 1), die de Heidenen missen, staan wij daarom ook boven hen, als deugdzamen boven goddeloozen, en overtreffen wij hen? En hij antwoordt op zijne vraag: *Volstrekt niet*. De reden van deze ontkenning volgt: *Want wij hebben bewezen* (1, 21—32 van de Heidenen, en 2, 1—29 van de Joden), *dat allen, Joden en Heidenen, onder de zonde zijn*, dat is, der zonde dienstbaar zijn, overtreders en zondaars zijn, en derhalve voor God strafwaardig.

³ gelijk er geschreven staat: *Er is geen regtvaardige*: enz. Dat de Joden overtreders en zondaars zijn, als boven (2, 1—29) alreeds was aangetoond, dat wordt nu voorts nog door verschillende getuigenissen van de heilige Schriften bevestigd. De Schriftuurplaatsen, hier vs (10—18) meer of min woordelijk aangehaald, zijn genomen deels uit de Psalmen, deels uit Isaïas. Alleenlijk datgene, wat wij hier lezen in vs 10, 11 en 12, is getrokken uit Ps 13, ofschoon de Vulgaat, alreeds van ouds, geheel deze aanhaling (vs 10—18) in Ps 13 te lezen geeft. Zie daaromtrent het aangeteekende in onzen *Commentarius in Ep. ad Rom.* (ad h. l.), *Lovanii*, 1854.

⁴ geen verstandige, geen die zich wijs, deugdzaam, gedraagt, geen die God zoekt, die naar God omziet en hem dient; ja, wel verre van God te zoeken, zijn ze allen van hem en zijne dienst afgeweken, enz.

⁵ Hunne keel is een open graf, is gelijk aan een open graf, waaruit aanhoudend eene verpestende lucht opkomt. De keel is hier gedacht als spraak-orgaan. De zin is: verderfelijke reden komen uit hunnen mond. Dit gezegde en het volgende: *met hunne tongen plegen zij bedrog*, zijn genomen uit Ps 5, 10.

⁶ Addergif is onder hunne lippen is genomen uit Ps 139, 4. *Addergif* staat als beeld voor lasterrede.

⁷ Uit Ps 10, 7. *Bitterheid*, hatelijke reden tegen den naaste.

dendum sanguinem : (*Prov* 1,
 16 16. *Is* 59, 7) * Contritio, et infe-
 17 licitas in viis eorum : * et viam
 18 pacis non cogoverunt : * Non
 est timor Dei ante oculos eorum.
 19 (*Ps* 35, 2.) * Scimus autem quo-
 niam quæcumque lex loquitur,
 iis, qui in lege sunt, loquitur : ut
 20 omne os obstruatur, et subditus
 fiat omnis mundus Deo : * quia
 ex operibus legis non justifica-
 bitur omnis caro coram illo.
 Per legem enim cognitio peccati.
 (*Gal* 2, 16)

21 * Nunc autem sine lege justitia
 Dei manifestata est : testificata

hunne voeten¹ om bloed te
 vergieten : * Verwoesting, 16
 en ellende zijn op hunne
 wegen : * en den weg des 17
 vredes kennen zij niet :
 * Er is geene vreeze Gods 18
 voor hunne oogen ! * Wij 19
 nu weten dat al wat de wet
 zegt, zij het zegt tot hen, die in
 de wet zijn² : opdat alle mond³
 gestopt worde, en de gansche
 wereld Gode onderworpen wor-
 de : * omdat uit de werken der 20
 wet geen mensch voor hem
 geregtvaardigd zal worden⁴.
 Want door de wet is de kennis
 der zonde.

* Doch thans is er zonder de 21
 wet openbaar geworden eene
 geregtigheid Gods⁵ : die getui-

1) Snel zijn hunne voeten, enz. Wat in dit en in de twee volgende verzen gezegd wordt is ontleend van *Isaïas* 59, 7, 8.

2) Wij nu weten dat, enz. De Apostel voorkomt hier eene mogelijke tegenwerping van den kant der Joden, dat namelijk de aangehaalde Schriftuurplaatsen (vs 10-18) niet ook de Joden raken, maar enkelijk de Heidenen. Neen, *Wij weten*, zegt Paulus, naar eenen algemeenen grondregel, dat al wat de wet, d. i. de H. Schrift van het oude verbond, zegt, in algemeene uitspraken, zij het in de eerste plaats zegt tot hen en voor hen, die in de wet zijn, die onder de wet zijn, en derhalve tot de Joden.

3) opdat alle mond, enz. De zin en het zinverband is zoo: Al wat de wet (de Schrift) zegt, zegt zij tot en voor hen, die onder de wet zijn, dat is tot de Joden, en zoo zegt zij dan ook deze beschuldigingen (vs 10-18) tot en voor de Joden; en zij doet dit, opdat alle mond, zoowel die der Joden als die der Heidenen, voor alle tegenspraak gestopt worde, en zwiingend schuld bekenne, en de gansche wereld, de Joden zoowel als de Heidenen, Gode onderworpen (naar het Grieksch beter: Gode strafschuldig) worde: dat is, erkend worden en erkenne Gode onderworpen (strafschuldig) te wezen.

4) omdat uit de werken der wet geen mensch voor hem geregtvaardigd zal worden. Eene redegende verklaring van het voorafgaand gezegde. — Uit de werken der wet (der Mosaische zedewet), zoo leert Paulus, kan geen mensch voor God geregtvaardigd worden, omdat de wet met haar gebieden en verbieden den mensch alleenlijk kennis en bewustheid geeft van de zonde, maar voorts volstrekt alle kracht ontbeert om de bedreven zonden uit te wisschen en den zondaar met God te verzoenen en hem regtvaardig te maken. Al hadde iemand de voorschriften der wet volmaaktelijk vervuld (iets waartoe niemand in staat was zonder de hulp der genade, die niet uit de wet komt, maar uit het geloof), toch zoude hij door deze volmaakte wetvervulling, zonder het geloof, niet hebben kunnen geregtvaardigd worden. Wat hier van de Mosaische zedewet geleerd wordt, geldt eveneens van de natuurlijke zedewet. Zie hier voorts het aangeteekende op Paulus' brief aan de Galaters, 2, 16.

5) Doch thans is er zonder de wet openbaar geworden eene geregtigheid Gods: enz. De Apostel had nu aangetoond dat de Joden, even zoo wel als de Heidenen, strafbaar waren voor God, en hij gaat, na dezen grond gelegd te hebben, thans over tot de ontwikkeling van zijn thema (4, 17): de regtvaardiging uit genade door het geloof.

- 22 a lege et Prophetis. * Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes, et super omnes, qui credunt in eum: non enim est
 23 distinctio: * Omnes enim peccaverunt, et egent gloria Dei.
 24 * Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ
- genis heeft van de wet en de Propheten¹. * Eene gerechtigheid Gods² namelijk door het geloof in Jesus Christus tot allen, en over allen, die in hem gelooven: want er is geen onderscheid: * Allen toch hebben gezondigd, en behoeven de eere Gods. * En zij worden geregtvaardigd om niet door zijne genade, door de

Zie hier nu de zin der aangehaalde woorden: *thans*, in dezen tijd (vs 26), nu het verlossingswerk volbragt is en de aankondiging van *het Evangelie Gods aangaande zijnen zoon* (1, 1—3) een aanvang heeft genomen, *thans is er* door die verkondiging *openbaar geworden eene gerechtigheid zonder de wet*, d. i. eene gerechtigheid, welke verkregen wordt, niet door het bezitten, of het volbrengen der wet, maar eene *gerechtigheid Gods*, d. i. eene gerechtigheid, welke God aan den mensch *om niet*, door *zijne genade* (vs 24) schenkt, hem, om zoo te spreken, herscheppende, zoodat hij nu wezenlijk en waarachtig gerechtig is voor hem. Vgl. het aangeteekende op 1, vs 17.

1) *die getuigenis heeft van de wet en de Propheten*. De Apostel wil hiermede, apologetisch, te kennen geven, dat zijne leer van de regtvaardiging uit zuivere genade door middel van het geloof, geene nieuwe leer is, maar overeenstemt met *de wet en de Propheten*, d. i. met de heilige schriften des ouden verbonds.

2) *Eene gerechtigheid Gods namelijk door het geloof*, enz. De *gerechtigheid Gods* wordt nu (vs 22—26) volgens hare verschillende hoedanigheden en oorzaken beschreven. Zij wordt 1° van God geschonken *door het geloof in Jesus Christus*. Vgl. noot 2 op bl. 246. 2° Het deelachtig kunnen worden aan dit Godsgeschenk is *algemeen*, dewijl het, zonder eenig onderscheid tusschen de Joden en de Heidenen, zich uitstrekt *tot allen, en over allen, die in hem, in Jesus Christus, gelooven*. De grond nu voor deze algemeenheid der regtvaardiging door het geloof ligt in de algemeenheid der strafschuldigheid: *allen toch*, de Joden zoowel als de Heidenen, *hebben gezondigd, en behoeven derhalve de eere Gods*, de eere die van God komt, die God geeft, bestaande in Gods vereerende goedkeuring van den mensch en Gods welgevallen in hem. *De eere Gods* is hier, wat de zaak betreft, hetzelfde als de meermaals hier genoemde *gerechtigheid Gods*, gelijk aangeduid wordt door het zinverband: *En zij worden geregtvaardigd om niet*, enz. 3° Die regtvaardiging geschiedt *om niet*: zij is eene geheel vrije genade-gave Gods, niet eene belooning of vergelding van eenige verdienste, hoegenaamd, desgenen, die geregtvaardigd wordt. Vgl. noot 2 op bl. 246. 4° De grondoorzaak (*causa efficiens*) der regtvaardiging is Gods liefde jegens het menschedom; dat leert Paulus, zeggende *door zijne genade*, waardoor hij hier die ontfermende liefde Gods beteekent, waarvan de God-mensch, onze gezegende Verlosser, sprak, toen hij zeide (Jo 3, 16): *Zoo lief heeft God de wereld gehad, dat hij zijnen eeniggeboren Zoon gegeven heeft, opdat een ieder, die in hem geloofd, niet verloren ga, maar het eeuwige leven hebbe*. Vgl. I Jo 4, 9. Eph 2, 4. 5°. De verdienende oorzaak (*causa meritoria*) der regtvaardiging is *de verlossing, welke is in Jesus Christus*. Die verlossing is in den persoon van den God-mensch, Jesus-Christus onzen Heer, die voor de menscheid, zelve daartoe onmagtig, het ramtsoen of losgeld gaf, zijnde zijn eigen bloed. Gij is, door het vergieten van zijn eigen bloed, het offer geworden voor de verzoening van het menschedom met God, en God heeft hem als zoodanig *voorgesteld* aan de menschen, om hen aan de verzoening, door dit zoen-offer bewerkt, deelachtig te maken, kunnende zij daaraan deelachtig worden *door het geloof* in den Verlosser; zoodat *het geloof* in Jesus Christus moet aangezien worden als eene *instrumenteële oorzaak (causa instrumentalis)* der regtvaardiging.

- 25 est in Christo Jesu, * quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum * in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore : ut sit ipse justus, et justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.
- 27 * Ubi est ergo gloriatio tua ? Exclusa est. Per quam legem ? Factorum ? Non : sed per legem fidei. * Arbitramur enim justifi-
- verlossing, welke is in Christus Jesus, * dien God heeft voorgesteld ten zoenoffer door het geloof in zijn bloed, tot betooning zijner gerechtigheid¹ om het voorbij laten gaan der vroeger bedreven zonden * onder de langmoedigheid Gods², tot betoening zijner gerechtigheid in dezen tijd³: opdat hij zelf geregt zij⁴, en geregt make dengene, die geloofd in Jesus Christus.
- * Waar is dan uw roemen⁵ ? Uitgesloten is het⁶. Door welke wet ? Die der werken ? Neen : maar des geloofs⁷. * Want wij

1) tot betoening zijner gerechtigheid. Waarom heeft God zijnen Eeniggeboren Zoon tot zoenoffer gemaakt voor het zondige menschedom? Hij heeft dit gedaan tot betoening zijner gerechtigheid, opdat hij der wereld daardoor zijne gerechtigheid, welke ten opzichte van de zonden zijne strafgerechtigheid is, zoude betoonen; daarom heeft hij gewild dat zijn Zoon, die geene zonden heeft gedaan, in zijn lichaam onze zonden op het hout zou dragen (I Pt 2, 22—24), En God heeft zijne strafgerechtigheid der wereld door die daad willen openbaren, om het voorbij laten gaan (het ongestraft laten) der zonden van het Joodsche en Heidensche menschedom, te voren, voor de komst van Jesus Christus, geschied, bedreven, onder de langmoedigheid Gods. In zijne langmoedigheid had God de zonden der voor-christelijke wereld voorbij laten gaan en geduld, zonder zijne straffende gerechtigheid en daardoor zijnen afkeer van de zonde aan het menschedom te betoonen, gelijk hij dit gedaan had aan de wereld van Noë.

2) om het voorbij laten gaan der vroeger bedreven zonden, enz. Lees noot r.

3) tot betoening, zeg ik, zijner gerechtigheid in dezen tegenwoordigen tijd, waarin het God behaagde zijnen eigen Zoon niet te sparen, maar hem voor ons allen over te geven (Rom 8, 33,) zoodat deze als zoenoffer (Rom 8, 25) gestorven is, en door zijnen dood het zondige menschedom met God verzoend heeft (Rom 5, 8—10).

4) opdat hij zelf geregt zij, enz. Opdat hij, door het straffen der zonde, 't geen geschied is door den zoendood van zijnen eeniggeborene, zelf geregt zij, d. i. geregt (heilig en derhalve afkeerig van de zonde) blijke te wezen, en als zoodanig erkend worde, en geregt make dengene, regtvaardig make hem, die in Jesus Christus geloofd. En hiermede is de eind-oorzaak (causa finalis) uitgedrukt, waarom God Christus Jesus heeft voorgesteld tot zoenoffer, door het geloof, in zijn bloed (vs 25).

5) Waar is dan uw roemen? Eene zegevierende gevolgtrekking uit de voorafgaande leering aangaande de regtvaardiging, als zijnde uit haren aard een geheel onverdiende, eene zuivere genade-gave Gods. De rede is gerigt tot die partij onder de Romeinsche Christenen uit de Joden, welke zich hoogmoedig tegen de Heidensche Christenen verhieft, roemende, dat de Israëlitische natie om hare voortreffelijkheid en om de wet, haar door God gegeven, aan welke zij ook gehoorzaam ware geweest, van God de genade verdiend had deelachtig gemaakt te worden aan het heil, 't welk de Messias was komen aanbrengen.

6) Uitgesloten is het, uw roemen kan niet toegelaten worden; er is geene plaats meer voor uw roemen.

7) Door welke wet is uw roemen uitgesloten? Is het uitgesloten door die (de wet) der werken, d. i. door de Mosaïsche wet? Neen, maar door de wet des geloofs. — Door de wet des geloofs verstaat de Apostel het Evangelie, of de leer van het Evangelie, welke van den mensch het geloof eischt als voorwaarde om geregtvaardigd te worden.

29 cari hominem per fidem sine
operibus legis. * An Judæorum
Deus tantum? nonne et Gentium,
30 Immo et Gentium. * quoniam
quidem unus est Deus, qui
justificat circumcisionem ex
fide, et præputium per fidem.
31 * Legem ergo destruimus per
fidem? Absit: sed legem statui-
mus.

houden dat de mensch¹ geregt-
vaardigd wordt door geloof
zonder werken der wet. * Is²⁹
God der Joden *God* alleen? niet
ook² *de God* der Heidenen? Ja³⁰
zeker ook der Heidenen. *
naardien God een éénig is die de
besnijdenis regtvaardigt uit het
geloof³, en de voorhuid door
het geloof. * Vernietigen wij³¹
dan de wet door het geloof⁴?
Dat zij verre! in gedeelte wij
bevestigen de wet.

¹) *Want wij houden dat de mensch*, enz. Eene verklarende bevestiging van het zoo even (vs. 27) gezegde: door de wet des geloofs is uw roemen uitgesloten. Door *werken der wet* verstaat de Apostel alle handelingen en daden, overeenkomstig met de Mosaische zedewetten, en hij spreekt hier op nieuw (vgl. vs. 24, 25) zijne leering uit, dat namelijk de mensch door het geloof in Jesus Christus geregtvaardigd wordt uit zuivere genade, *zonder werken der wet*; zoodat die werken, door iemand verricht voordat hij in Jesus geloofde, hem volstrekt geenerlei regt zouden geven op de regtvaardiging, zijnde deze zoo zeer eene *onverdiende* gave Gods aan den mensch, dat zij zelfs niet door eenig menschenwerk, hoegenaamd, *verdiend* worden kan. Waar bleef dan nu het roemen der Joden op hunne verdiensten?

²) *Is God der Joden God alleen? niet ook*, enz. Zijne leering, dat de mensch geregtvaardigd wordt, *zonder de werken der wet*, bevestigt de Apostel hier met aan te toonen, dat er eene ongerijmdheid uit zoude volgen, indien de regtvaardiging afhing van de werken der wet. Want in dit geval zouden de Joden alleen geregtvaardigd kunnen worden, en niet ook de Heidenen, dewijl deze de wet niet hebben; en dan hadde God alleen gezorgd voor het heil der Joden en niet ook voor dat der Heidenen. Maar zulks te denken, was ongerijmd, naardien God een éénig God is, en derhalve de God van de Heidenen zoowel als van de Joden, en zijne voorzienigheid over beiden zich uitstrekt.

³) *die de besnijdenis regtvaardigt uit het geloof*, enz. Eene soort van gevolgtrekking: *die*, een éénig God zijnde en daarom der Heidenen God zoowel als der Joden, derhalve eenen weg ter regtvaardiging aanwijst, toegankelijk voor dezen zoowel als voor genen, en zoo doende *de besnijdenis* (de besnedenen, de Joden) *regtvaardigt uit het geloof*, en desgelijks *de voorhuid* (de onbesnedenen, de Heidenen) *regtvaardigt door het geloof*.

⁴) *Vernietigen wij dan de wet*, enz. Dit laatste vers was beter geplaatst geweest als eerste vers van het volgende hoofdstuk. — Paulus wil aantoonen, dat hij, door zijne leer van de regtvaardiging voor allen uit genade door het geloof, wel verre van *de wet te vernietigen*, haar te weerspreken en haar van haar gezag te berooven, intengedeel *de wet bevestigde*, hare uitspraken bekrachtigde. Men neme het woord *wet* hier beide malen gelijk boven, vs. 19 en Gal 4, 21, in de beteekenis van: *de heilige Schrift*. De Apostel gaat dan nu vervolgens bewijzen, om eene mogelijke opwerping te bestrijden, dat zijne leer volmaakt overeenstemt met de leer der heilige Schriften van het oude verbond; gelijk hij dit kort te voren (zie boven, vs. 21) alreeds met een enkel woord had aangeduid, toen hij zeide (vs. 21), dat de gerechtigheid Gods, welke hij predikte, *getuigenis had van de wet en de Propheten*. Vgl. noot 1 op bladz. 263.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel toont aan, dat zijne leer betreffende de regtvaardiging uit genade door het geloof overeenstemt met de uitspraken van de heilige Schriften des ouden verbonds; en hij beroept zich *vooreerst* op hetgeen de Schrift verhaalt aangaande de regtvaardigmaking van Abraham, vs. 1—5, en *vervolgens* op een gezegde van den Propheet David, vs. 6—8. Hierop tot Abraham terugkeerende, doet hij opmerken, dat Abraham geregtvaardigd is geworden, voordat hij het teeken der besnijdenis ontving. De regtvaardiging hing derhalve niet af van de besnijdenis, en de onbesnedenheid was geen beletsel om geregtvaardigd te kunnen worden. Abraham echter, alreeds geregtvaardigd zijnde, ontving het teeken der besnijdenis, opdat hij de geestelijke vader zoude wezen van *alle* geloovigen, zoowel van de onbesnedenen of de Heidenen, die gelooven, als van de besnedenen of de Joden, die het geloof van Abraham navolgen, vs. 9—12. Dat Abraham de geestelijke vader is van alle geloovigen, niet van Joden alleen, maar ook van Heidenen, zulks blijkt ook uit die groote belofte, hem door God gedaan, vs. 13—17. Beschrijving van Abrahams geloof, vs. 18—25.

1	* Quid ergo dicemus invenisse	* Wat zullen wij dan zeggen ¹	1
1	Abraham patrem nostrum secun-	dat Abraham onze vader ver-	
2	dum carnem? Si enim Abraham	kregen heeft naar het vleesch?	
	ex operibus justificatus est,	* Want indien Abraham uit wer-	2
		ken geregtvaardigd is ² , dan heeft	

1) *Wat zullen wij dan zeggen*, enz. Uit *twee* plaatsen gaat de Apostel nu aantoonen, dat zijne leer met die der heilige Schriften overeenstemt. En hij beroept zich *vooreerst* op hetgeen de Schrift verhaalt aangaande de regtvaardigmaking van Abraham, den stamvader der Israëlieten; en *vervolgens* (vs. 6) op een gezegde van den Propheet David. De zin van vs. 1 is zoo: Abraham dan, onze stamvader, wiens regtvaardigmaking de H. Schrift ons vermeldt, *wat* regt of welke aanspraak op zijne regtvaardiging kunnen wij zeggen dat hij *verkregen* heeft naar het vleesch, d. i. door zijne werken, verrigt in den toestand, waarin hij zich bevond voordat hij geregtvaardigd is geworden?

2) *Want indien Abraham uit werken geregtvaardigd is*, enz. De vraag, in vs. 1 gedaan, wil een *onthennend* antwoord hebben, en bevat derhalve deze verklaring: Wij kunnen niet zeggen, dat Abraham *naar het vleesch* of door zijne werken eenig regt of aanspraak gekregen heeft op zijne regtvaardiging. En die verzekering wordt nu vervolgens (vs. 2—5) gestaafd door deze redenering: *Want indien Abraham uit werken geregtvaardigd is, dan heef hij roem*, dan kan hij zich beroemen, dat hij de regtvaardiging verdiend heeft; *maar niet* heeft hij roem, hij heeft dien roem niet, *bij God*, naar de getuigenis der goddelijke Schrift. *Want wat zegt de Schrift* aangaande de regtvaardiging van Abraham? Zij verhaalt Gods belofte aan Abraham gedaan (Gn 12, 1, volg.; 15, 1, volgg.), en zegt dan van hem: *Abraham gaf geloof aan God: en het werd hem toegerekend tot gerechtigheid*. — Het woord *toegerekend* heeft hier bijzonderen nadruk, en Paulus bewijst (vs. 4, 5) uit dat woord, dat Abraham geregtvaardigd is geworden niet om eenig werk, maar uit loutere genade; en hij bewijst het zoo: hij herinnert (vs. 4) deze algemeene waarheid, dat wie werkt, regt heeft op loon, en dat men van zoo iemand niet zeggen kan, dat zijn loon hem *naar* of uit *genade* gewordt, maar dat men zeggen moet, dat het hem gewordt *naar schuld*, en dat hij er regt op heeft. En met toepassing *a contrario* van deze algemeene waarheid gaat hij voort (vs. 5) in zijne redenering: maar nu wordt op de aange-

- habet gloriam, sed non apud
 3 Deum. * Quid enim dicit Scri- * Want wat zegt de Schrift? 3
 ptura? Credidit Abraham Deo : Abraham gaf geloof aan
 et reputatum est illi ad justitiam. God: en het werd hem toe-
 (*Gn 15, 6. Gal 3, 6. Jac 2, 23.*) gerekend tot gerechtigheid.
 4 * Ei autem, qui operatur, mer- * Hem nu, die werkt, wordt het
 ces non imputatur secundum loon niet toegerekend naar gena-
 gratiam, sed secundum debitum. de, maar naar schuld¹. * Maar
 5 * Ei vero, qui non operatur, hem, die niet werkt, doch gelooft
 credenti autem in eum, qui justifi- in dengene, die den goddelooze
 cat impium, reputatur fides regtvaardig maakt, wordt zijn
 ejus ad justitiam secundum geloof toegerekend tot gerechtig-
 6 propositum gratiæ Dei. * Sicut heid² naar Gods genade-besluit³.
 et David dicit beatitudinem * Gelijk dan ook David den
 hominis, cui Deus accepto fert mensch zaligspreekt, wien⁴ God
 7 justitiam sine operibus: * Beati gerechtigheid toerekent zonder
 quorum remissæ sunt iniquitates, werken: * Zalig zij, wier
 et quorum tecta sunt peccata. ongerechtigheden vergeven,
 8 (*Ps 31, 1.*) * Beatus vir, en wier zonden bedekt zijn
 cui non imputavit Dominus pec- geworden! * Zalig de man,
 catum. wien de Heer de zonde niet
 9 * Beatitudo ergo hæc in cir- * Deze zaligspreking dan⁵ 9

haalde Schriftuurplaats *hem*, eenen *die niet werkt, doch gelooft*, dat is, van wien de Schrift aldaar het geloof vermeldt, terwijl zij volstrekt niet gewaagt van eenig werk, *hem wordt zijn geloof toegerekend tot gerechtigheid*. Het besluit der redenering is: derhalve is deze (Abraham, van wien de Schrift spreekt) niet geregtvaardigd geworden om zijne werken, maar om niet, uit genade, door het geloof, gelijk er geschreven staat: *en het (zijn geloof) werd hem toegerekend tot gerechtigheid*.

1) Vers 4 is verklaard in de voorgaande noot.

2) *toegerekend tot gerechtigheid*. Zie de aantekening op vs. 2.

3) *naar Gods genade-besluit*. Deze woorden worden in den Griekschten tekst niet gevonden; zij staan ook niet in al de handschriften van onze Vulgaat. Overigens de zin dier woorden is: naar Gods besluit, waardoor hij geweld heeft, dat de mensch geregtvaardigd wierde uit loutere genade. Vgl. II Tim 1, 9.

4) *Gelijk dan ook David den mensch zaligspreekt, wien*, enz. In de tweede plaats beroept Paulus zich op een gezegde van David (*Ps 31, 1, 2*), waarmee die Propheet zaligspreekt, dat is, roemt en verheft als gelukkig, *den mensch, wien God gerechtigheid toerekent zonder werken*, dat wil zeggen, dien hij gerechtig maakt of regtvaardigt uit loutere genade. — In de Schriftuurplaats, vervolgens (vs. 7 en 8) aangehaald, wordt gesproken van zonden-vergifenis, waarin, als vroeger (in noot 2 op bladz. 246) reeds gezegd is, het *negatieve* deel der regtvaardigmaking gelegen is; en bij deze zonden-vergifenis wordt volstrekt niet gesproken van eenig *werk*, waardoor zij *verdiend* zij. Uit dit zwijgen van alle werk of verdienste volgt, zoo leert ons Paulus' Schriftverklaring hier, dat de Propheet David eene zonden-vergifenis en derhalve eene regtvaardigmaking leert, welke geschiedt uit loutere genade.

5) *Deze zaligspreking dan*, enz. Paulus, na betoogd te hebben (vs. 2—8), dat de H. Schrift eene regtvaardiging leert, onafhankelijk van alle werk, als verdienstelijk, toont nu vervolgens ook aan, dat de Schrift gelijkelijk te kennen geeft, dat die regtvaardiging evenmin afhankelijk is van de besnijdenis, en derhalve niet alleen

cumcisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahamæ
 10 fides ad justitiam. * Quomodo ergo reputata est? in circumcissione, an in præputio? Non in circumcissione, sed in præputio.
 11 * Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur et illis ad

betreft zij alleenlijk de besnijdenis, of óók de voorhuid? Wij zeggen namelijk dat aan Abraham het geloof werd toegerekend tot geregtigheid. * Hoe nu werd het *hem* toegerekend? in de besnijdenis zijnde, of in de voorhuid? Niet in de besnijdenis, maar in de voorhuid. * En het teeken der besnijdenis ontving hij¹ tot een zegel der geregtigheid van het geloof, dat hij had, *nog* in de voorhuid zijnde: opdat hij de vader zoude wezen van allen, die in de voorhuid zijnde, gelooven, opdat ook aan dezen

besnedenen, d. i. Joden, maar ook onbesnedenen, d. i. Heidenen betreft. Zijne redenering is zoo: Hij vraagt aangaande *die zaligspreking*, dat is, die door den Psalmist geprezen zondenvergiftenis of regtvaardiging, of zij alleenlijk *de besnydenis* (d. i. de besnedenen of de Joden) betreffe, of *óók de voorhuid* (de onbesnedenen of de Heidenen). Het antwoord op deze vraag te geven, was: die zaligspreking betreft ook de Heidenen, en is zoowel uitgesproken over Heidenen als over Joden. Om dit antwoord voor te bereiden, doet de Apostel opmerken aangaande de Schriftuurplaats, zoo even (vs. 3) door hem aangehaald, dat zij van *Abraham* spreekt en *Abrahams* regtvaardiging uit genade aldaar vermeld wordt. Waant dit is de zin van zijne woorden: *Wij zeggen namelijk dat aan Abraham het (zijn) geloof werd toegerekend tot geregtigheid*. En na deze aanmerking vraagt hij (vs. 10): *Hoe nu*, d. i. in welken toestand bevond Abraham zich, toen zijn geloof hem *is toegerekend* geworden tot geregtigheid, of met andere woorden: toen hij geregtvaardigd is geworden? Is dit geschied, toen hij *in de besnydenis* was, d. i. toen hij reeds besneden was, of is het geschied, toen hij *nog was in de voorhuid*, d. i. nog onbesneden? En hij antwoordt op die vraag, dat Abraham, als bleek uit zijne levensgeschiedenis, in de Schrift vermeld, geregtvaardigd is geworden *niet in de besnydenis zijnde*, niet nadat hij reeds besneden was, *maar in de voorhuid*, maar terwijl hij nog onbesneden was. Hieruit nu volgde, dat de regtvaardiging niet afhankelijk was van de besnydenis, en dat de onbesnedenheid geen beletsel was om geregtvaardigd te kunnen worden.

1) *En het teeken der besnydenis ontving hij*, enz. Maar indien de besnydenis niets deed tot Abrahams regtvaardiging, waarom ontving hij dan toch daarna nog de besnydenis? Op deze vraag, die door dezen of genen wel konde opgeworpen worden, past als antwoord, hetgeen de Apostel hier vervolgens zegt *en het teeken der besnydenis* (het in de besnydenis bestaande teeken in zijn vleesch) *ontving hij*, niet ter verkrijging van de geregtigheid, maar als *tot een zegel*, ter bezegeling en bekrachtiging, *der geregtigheid van het geloof*, der geregtigheid, welke hij verkregen had door het geloof, hetwelk hij *nog in de voorhuid* (nog onbesneden) *zijnde* betoond had: en dit is geschied, *opdat* (zulks was daarbij Gods bedoeling) *opdat hij*, geregtvaardigd zijnde door het geloof toen hij nog onbesneden was en daarna eerst de besnydenis ontvangende, als zoodanig een, *de vader* in een geestelijken zin, de geestelijke stamvader, *zoude wezen van allen, die in de voorhuid zijnde, gelooven*, dat is, van alle onbesnedenen geloovigen of de geloovigen uit de Heidenen, *opdat*, even als aan hem, *ook aan dezen* hun geloof *zou toegerekend worden tot geregtigheid*: en opdat hij tevens *de vader*, in een geestelijken zin, *zoude wezen der besnydenis*, dat is, der besnedenen of der Joden.

- 12 justitiam : (Gn 17, 10, 11.) * et *hun geloof* zou toegerekend worden tot gerechtigheid : * en 12
 sit pater circumcisionis non iis
 tantum, qui sunt ex circumci-
 sione, sed et iis, qui sectantur
 vestigia fidei, quæ est in præpu-
 tio patris nostri Abrahæ.
- 13 * Non enim per legem pro- * Want niet door de wet² ge- 13
 missio Abrahæ, aut semini ejus
 ut heres esset mundi : sed per
 justitiam fidei. * Si enim qui ex
 14 justitiam fidei. * Si enim qui ex
 lege, heredes sunt : exinanita
 uit de wet zijn³, erfgenamen 14

1) *niet voor hen alleen, die, enz.* Volgens bijna al de Grieksche HSS. moet hier zoo gelezen worden: *voor hen, die niet alleen uit de besnijdenis zijn* (die niet alleen maar de besnijdenis hebben), *maar die ook wandelen in de voetstappen van het geloof* (die ook navolgers zijn van het geloof), *dat onze vader Abraham in de voorhuid* (nog onbesneden zijnde) *heeft betoond.* Wat de lezing der Vulgaat betreft op deze plaats, het komt ons voor, dat zij eene *tautologie* bevat. Zie onzen *Commentarius in Epistolam ad Romanos* (ad h. l.).

2) *de belofte dat hij erfgenaam* (d. i. Heer) *der wereld* (in een geestelijken zin) *zoude wezen.* De Apostel bedoelt hiermede Gods belofte aan Abraham gedaan, dat in hem, dat is, in zijn zaad, te weten, in zijnen grooten afstammeling Jesus Christus, al de volkeren der aarde zouden gezegend worden. En hij zegt: *aan Abraham of aan zijn zaad*, omdat die belofte in de H. Schrift tweemaal vermeld wordt: eenmaal (Gn 12, 3) als betreffende den persoon van Abraham: *En in u zullen alle geslachten der aarde gezegend worden*; en een andermaal (Gn 22, 18) als betreffende zijn zaad: *En in uw zaad zullen alle volken der aarde gezegend worden.* De zegeningen van het geestelijk Godsrijk, door Jesus Christus gesticht, zijn allereerst de zondenvergeving en de heiligmaking, of met één woord gezegd, de regtvaardiging. Zie Gal 3, 8 en de aantekeningen aldaar.

Deze zegen-belofte, door God gedaan, stond in geen oorzakelijk verband met het bezitten of betrachten der Mosaïsche wet, als welke eerst vier honderd jaren daarna gegeven is geworden; die zegenbelofte, zij was aan Abraham niet gedaan geworden *door de Mosaïsche wet, maar door middel van de gerechtigheid des geloofs.* Derhalve is het genot van die zegeningen afhankelijk, niet van de wet maar van het geloof, en behoort alzoo tot alle geloovigen, zij mogen *uit de wet* zijn, of niet: Abraham is dan aller geloovigen vader.

3) *Want indien zij, die uit de wet zijn* (zij die de wet hebben, de Joden) als zoodanigen, en derhalve zij alleen, met uitsluiting der Heidenen, die de wet niet hebben, — indien zij, en zij alleen *erfgenamen* of deelgenoten *zijn* der belofte (der beloofde zegeningen), aan Abraham gedaan: *dan is het geloof vernietigd*, dan zou daardoor het geloof als middel om tot de gerechtigheid te komen, wat het toch werkelijk is, voor onnuttig, voor krachteloos, voor ijdel moeten gehouden worden; en tegelijk met het geloof ware dan ook *de belofte* vernietigd. Want is de gerechtigheid het loon voor de werken der wet, dan waren geloof en genade daartoe van geener waarde; en is de gerechtigheid alleen voor dezulken die de wet hebben, dan kon de belofte hare vervulling niet krijgen ten opzichte van de Heidenen, die de wet niet hebben.

est fides, abolita est promissio.
 15 * Lex enim iram operatur. Ubi
 enim non est lex : nec prævari-
 16 catio. * Ideo ex fide, ut secun-
 dum gratiam firma sit promissio
 omni semini, non ei, qui ex lege
 est solum, sed et ei qui ex fide
 est Abrahæ, qui pater est om-
 17 nium nostrum (* sicut scriptum
 est : Quia patrem multarum
 gentium posui te) ante Deum,
 cui credidit, qui vivificat mor-

zijn : dan is het geloof onnuttig
 gemaakt, de belofte vernietigd.
 * Want de wet werkt toorn¹. 15
 Want waar geene wet is : daar
 is ook geene overtreding². * Der- 16
 halve uit het geloof³, opdat naar
 genade de belofte vast sta voor
 het gansche zaad, niet voor dat
 alleen, 't welk uit de wet is,
 maar ook voor dat 't welk is uit
 het geloof van Abraham, die
 vader is van ons allen⁴ (* gelijk 17
 er geschreven staat: Want tot
 vader van vele volken heb
 ik u gemaakt)⁵ voor God, aan
 wien hij geloof gaf, voor God,

1) *Want*, om de zaak nog uit een ander oogpunt te beschouwen, ook daarom kan het deelachtig worden aan die zegeningen niet afhankelijk zijn van de wet, omdat *de wet*, wel verre van genade en zegening aan te brengen, integendeel *toorn werkt*, den mensch strafbaar maakt voor God, wat toch voorzeker niet het middel kan wezen om door hem geregvaardigd te worden.

2) *Want waar geene wet is : daar is ook geene overtreding* der wet, en derhalve ook geen *toorn* en strafbaarheid; doch waar eene wet is, daar geschiedt ook overtreding der wet, 't geen Gods *toorn werkt* en zijne straf over ons brengt. De Apostel denkt hier aan eene positieve wet Gods, hoedanig eene de Mosaische was, gebiedende en verbiedende en daardoor aanleiding gevende tot overtreding, maar volstrekt geene genade-hulp verleene om hare voorschriften te onderhouden. Vgl. noot 4 op bladz. 262.

3) *Derhalve uit het geloof, opdat naar genade de belofte vast sta*, enz. Naar den Griekschcn tekst moet hier zoo vertaald worden : *Derhalve uit het geloof, opdat het zij naar genade, opdat de belofte vast sta*, enz. De *erfgenamen* (vs 14) zijn erfgenamen of uit (door) het geloof, of uit de wet; maar uit de wet kunnen zij het niet zijn, als aangetoond is (vs 14, 15); *derhalve* zijn zij het *uit het geloof*. En daarom heeft God gewild, dat zij het zijn zouden uit geloof, *opdat* (zulks was daarbij de bedoeling Gods) opdat zij het zijn zouden *naar* (uit) *genade*, wat plaats heeft als zij het zijn niet uit de werken, maar uit het geloof; en ook *opdat de belofte*, die zich uitstreckte over alle volkeren, *vast sta*, verwezenlijkt en vervuld wierde *voor het gansche zaad*, voor geheel de geestelijke nakomelingschap van Abraham, en *derhalve niet voor dat zaad alleen 't welk uit de wet is*, dat is, voor de geloovigen uit de Joden, *maar ook voor dat zaad, 't welk is uit het geloof van Abraham*, dat is, ook voor dezulken, die gelooven, verkeerende in den staat van onbesnedenheid, waarin Abraham zich bevond, toen hij geloofde (vs 10), derhalve voor de geloovigen uit de Heidenen.

4) *die vader is van ons allen voor God, aan wien hij geloof gaf*. De zin is: die in de oogen Gods, aan wien hij geloofd heeft, als vader geldt van ons allen, zooveel wij gelooven, hetzij uit de Joden, hetzij uit de Heidenen. — Deze relatieve zin bevat eene bevestiging van het vroeger (vs 11 en 12) reeds gezegde, betreffende de *algemeenheid* van Abrahams geestelijk vaderschap.

5) *gelijk er geschreven staat: want tot vader van vele volken heb ik u gemaakt*. Een bewijs uit de H. Schrift voor dit algemeen vaderschap van Abraham. De aangehaalde woorden staan in Gn 17, 5. Naar den letterlijken zin wordt daar gesproken van Abrahams lijfelijke nakomelingschap, en het is bekend, dat niet alleen het Israëlietische volk, maar nog vele andere volkeren uit hem gesproten zijn. Doch Paulus leert ons hier den typischen zin dier woorden kennen. Deze bemerking past eveneens op de Schriftuurplaats, in vs 18 aangehaald: *Zóó zal uw zaad zijn*.

tuos, et vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt, (Gn 17, 4.)
 18 * qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium secundum quod dictum est ei: Sic erit sementuum. (Gn 15, 5.) * Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cum jam fere centum esset annorum: et emortuam vulvam Saræ: * In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: * plenissime sciens quia quæcumque promisit, potens est et facere. * Ideo et reputatum est illi ad justitiam.
 23 * Non est autem scriptum tan-

die de dooden levendig maakt, en het niet bestaande, als bestaande roept¹.

* die tegen hoop in met hoop geloofde, dat hij² vader zou worden van vele volken volgens 't geen hem gezegd was: Zóó zal uw zaad zijn. * En hij was niet zwak van geloof, en sloeg geen acht op³ zijn eigen verstorven ligchaam, zijnde hij bijna honderd jaren oud: noch op Sara's verstorven moederschoot⁴: * Ook twijfelde hij niet aan Gods belofte door ongeloofvigheid, maar was sterk van geloof, Gode eer gevende: * ten volste verzekerd dat hij magtig is, al wat hij beloofd heeft, ook te doen⁵. * Daarom werd het hem ook gerekend tot gerechtigheid⁶.

* Doch niet om hem alleen is

1) voor God... die de dooden levendig maakt, en het niet bestaande, als bestaande roept, die wat niet bestaat, door zijn scheppingswoord uit het niet te voorschijn roept. Hiermede beschrijft Paulus Gods almogendheid, daarbij tevens te kennen gevende, hoe Abraham op die almogendheid Gods steunende, van God geloofd had, dat hij de hem gedane belofte konde en zoude vervullen, hoe onmogelijk hem dit ook mogt toeschijnen.

2) die tegen hoop in met hoop geloofde, dat hij, enz. Eene schildering van Abrahams krachtig geloof: die tegen alle hoop in, toen hij volstrekt niet meer hopen kon ooit nog kinderen te verwekken, toch met hoop geloofde, toch hoopte en geloofde, dat hij vader zou worden van vele volken, volgens hetgeen hem van God gezegd was (Gn 15, 5), toen de Heer hem niet enkelijk een zoon beloofde, maar ook nakomelingen, in menigte aan de sterren gelijk: Zie op naar den hemel en tel de sterren, indien ge kunt: zóó zal uw zaad zijn.

3) En hij was niet zwak van geloof, en sloeg geen acht op, enz. Naar het Grieksch luid het hier aldus: En niet zwak zijnde (dewijl hij niet zwak maar sterk was) van geloof, sloeg hij geen acht op, enz.

4) Abraham was toen negen en negentig, en Sara negentig jaren oud, zoodat beiden op dien leeftijd gekomen waren, waarop zij, redelijkerwijze, alle hoop op nakroost moesten opgeven. — De Apostel gewaagt hier niet van Sara's onvruchtbaarheid (Gn 16, 1, 2. Hebr 11, 11), maar spreekt alleen van haren veegevoerden leeftijd.

5) Die natuurlijke beletselen (vs 19) om kinderen voort te brengen, waren voor Abraham geen beletsel om vastelijk aan God te gelooven: hij sloeg er geen acht op; en hoe ongeloofelijk de vervulling van Gods belofte hem ook mogt voorkomen, hij twijfelde daaraan niet door eenige ongeloovigheid (ongeloovigheid baart twijfel), maar hij was sterk van geloof, Gode eer gevende, door namelijk niet te twijfelen aan zijne almogendheid: zijnde hij ten volste verzekerd (ziedaar de reden, waarom hij sterk was in zijn geloof), dat hij, dat God, magtig is te doen al wat hij beloofd heeft.

6) Daarom, omdat zijn geloof zoo volkomen was, als hier gezegd wordt (vs 18—21), daarom werd het hem ook toegerekend tot gerechtigheid. Zie noot 2 op bladz 266.

tum propter ipsum quia reputatum est illi ad justitiam : * sed et propter nos, quibus reputabitur creditibus in eum, qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum a mortuis, * qui traditus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram.

er geschreven dat het hem toegerekend werd tot gerechtigheid : * maar ook om ons, wien het toegerekend zal worden als wij gelooven in hem, die uit de dooden heeft opgewekt Jesus Christus onzen Heer, * die overgeleverd is om onze zonden, en verzezen is om onze regtvaardiging¹.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Beschrijving van den gelukkigen toestand der geregtvaardigen uit het geloof : zij zijn met God verzoend, Gods kinderen geworden, en roemen, vol blijdschap hun geluk verheffende, op de hope, welke zij koesteren, van ook hierna maals deelgenooten te worden van de heerlijkheid der kinderen Gods, vs 1—3. Ook de verdrukkingen, die zij om Christus wil te lijden hebben, geven hun stoffe tot verblijding, omdat daardoor hunne hoop op het genot van die heerlijkheid der kinderen Gods vermeerderd en versterkt wordt. En dat die hoop hen niet beschamen zal, daarvoor waarborgt hen de uitstekende liefde, welke God hun bewezen heeft in Jesus Christus, den grooten Verzoener van het zondige menschdom met God, vs 4—11. Vergelijking tusschen Adam en Christus: gelijk de eerste door zijne ongehoorzaamheid zonde en dood heeft berokkend aan het gansche menschelijk geslacht, zoo heeft de laatste door zijne gehoorzaamheid voor geheel het menschdom gerechtigheid en leven verworven; nogtans kunnen de rampzalige gevolgen van Adams val de heerlijke uitkomsten van Christus herstelling geenszins opwegen, vs 12—21.

* Justificati ergo ex fide, pacem * Wij dan uit het geloof
habeamus ad Deum per Domini geregtvaardigd zijnde, laat ons
num nostrum Jesum Christum : vrede hebben met God door
onzen Heere Jesus Christus² :

1) *Doch niet om hem alleen*, enz. Hiermede leert Paulus ons van Abrahams regtvaardigings-geschiedenis het typisch karakter kennen, vroeger (vs 11, 12 en 16) alreeds aangeduid. — Abrahams regtvaardigings-geschiedenis, wil de Apostel hier zeggen, is in de goddelijke Schrift opgeteekend *niet om hem alleen*, opdat wij namelijk aangaande hem zouden weten, dat hij door het geloof, uit genade, is geregtvaardigd geworden: *maar ook om ons*, om namelijk ons daaruit te leeren, hoe ook wij voor God geregtvaardigd moeten worden, *wien het gelooven eveneens uit genade toegerekend zal worden tot gerechtigheid, als wij namelijk gelooven in hem*, in God, die uit de dooden heeft opgewekt Jesus Christus onzen Heer. — Wij noemen Jesus Christus onzen Heer, omdat hij God is en onze Verlosser. *Gelooven in hem, die Jesus Christus uit de dooden heeft opgewekt* is gelooven in God en in den God-mensch Jesus Christus, en een geloovig aannemen van alles wat hij geleerd heeft. Zie voorts onzen *Commentarius in Ep. ad Rom.* ad h. 1.

Jesus Christus is *overgeleverd* in den dood (zie noot 2 op bladz. 20) *om onze zonden*, om het zoenoffer te wezen voor onze zonden (Rom 3, 25), *en verzezen* is hij om onze *regtvaardiging*, om ons te heiligen en tot kinderen Gods te maken. — De *regtvaardiging* is hier gedacht naar hare *positieve* zijde. Vgl. noot 2 op bladz. 246.

2) *Wij dan*, als volgt uit het gezegde in 4, 23—25, *uit het geloof geregtvaardigd zijnde, laat ons vrede hebben met God*, of, naar eene andere Grieksche lezing, aan

- 2 * per quem et habemus accessum * door wien wij ook den toegang
 per fidem in gratiam istam, in hebben door het geloof tot deze
 qua stamus, et gloriamur in spe genade, waarin wij staan ¹, en
 gloriae filiorum Dei. (*Ep 2*, 18.) wij roemen op de hope der
 3 * Non solum autem, sed et heerlijkheid van de kinderen
 gloriamur in tribulationibus : Gods². * Doch niet alleen *daarop*,
 scientes quòd tribulatio patien- maar wij roemen ook op de
 4 tiam operatur : (*Fac 1*, 3.) * verdrinkingen³ : daar wij weten
 patientia autem probationem, pro- dat de verdrinking⁴ lijdzaam-
 5 batio vero spem, * spes autem heid werkt : * en de lijdzaamheid
 non confundit : quia charitas Dei beproefdheid, en de beproefdheid
 diffusa est in cordibus nostris per hope⁵, * de hoop nu beschaamt
 Spiritum sanctum, qui datus est niet : dewijl Gods liefde uitge-
 6 nobis. * Ut quid enim Christus, stort is in onze harten door den
 is⁶. * Want waarom is Christus, heiligen Geest, die ons gegeven
 is⁶. * Want waarom is Christus,

welke wij met Estius de voorkeur zouden geven : *hebben vrede met God* : wij zijn niet meer een voorwerp van Gods toorn en heilig ongenoegen (vs 9), maar wij zijn met God verzoend (vs 10), en dit *door onzen Heere Jesus Christus* : door wien wij ook, door wien wij namelijk, daar hij onze Middelaar en Verzoener is (I Tim 2, 5. II Kor 5, 19), *den toegang hebben* (beter, naar het Grieksch : *den toegang verkregen hebben*), door middel van het geloof (Rom 3, 28) toen wij christenen werden, *tot deze genade*, dat wij namelijk geregtvaardigd zijn geworden en alzoo verzoend zijn en vrede hebben met God (vs 1), *waarin*, in welke genade, *wij staan*, welke genade wij thans bezitten, in welken genade-staat wij ons thans bevinden.

1) Zie voorgaande noot.

2) *en wij roemen*, en als geregtvaardigden en kinderen Gods, en derhalve ook, in hope, erfgenamen en toekomstige bezitters van zijne goederen (Rom 8, 17), roemen wij, vol blijdschap ons geluk verheffende, *op de hope der heerlijkheid*, op de hope, welke wij koesteren, van eenmaal deelgenooten te worden van die heerlijkheid en zaligheid, welke God *zijn*en aangenomen *kinderen* hiernamaals schenken wil.

3) *Doch wij roemen niet alleen* op die hope der heerlijkheid van de kinderen Gods (vs 2), *maar wij roemen ook*, zelfs *op de verdrinkingen*, die wij als Christenen, om Christus' wil, van de wereld te lijden hebben. Vgl. Hand 5, 14.

4) *daar wij weten dat de verdrinking*, enz. Voor de geregtvaardigden in hunnen staat van gerechtigheid (vs 2) zijn die verdrinkingen, welke de Apostel bedoelt, *daarom* stoffe tot roemen en verblijden, *omdat* daardoor in hen hunne *hoop op de heerlijkheid van de kinderen Gods* (vs 2) vermeerderd en versterkt wordt. De Apostel toont dit hier aan in de volgende redenering : *De verdrinking*, zegt hij, *werkt lijdzaamheid* : indien de geregtvaardige zich onder die verdrinkingen zoo gedraagt gelijk hij zich gedragen moet, dan verschaffen die verdrinkingen hem een middel en eene gelegenheid om zijne *lijdzaamheid*, zijne standvastigheid in geloot en liefde, te toonen. En die *lijdzaamheid* nu of die standvastigheid, herhaaldelijk betoond, werkt *beproefdheid* : zij geeft hem bewustheid van *beproefde deugd*, de bewustheid dat zijn geloof en zijne liefde *proefhoudend* zijn. En deze *beproefdheid* werkt *hope* op het deelgenootschap aan de toekomstige heerlijkheid der kinderen Gods (vs 2), in dien zin, dat die hoop, welke hij als geregtvaardigde alreeds had, door die *beproefdheid* in hem versterkt wordt ; want die beproefdheid is voor hem eene soort van waarborg voor zijne standvastige volharding in zijn geloof en liefde.

5) De zin van vs 4 is gegeven in noot 4.

6) *de hoop nu*, die hoop nu, op het deelgenootschap aan de toekomstige heerlijkheid der kinderen Gods (vs 2), zij is niet eene ijdele, eene bedriegelijke hope, zij

cum adhuc infirmi essemus secundum tempus pro impiis mortuus est? (*Hebr 9, 14. I Pt 3, 18.*) * Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan 7
 toen wij nog krank waren te zijner tijd voor ons goddeloozen gestorven¹? * Bezwaarlijk toch sterft iemand voor eenen geregte²: want voor den weldoener heeft iemand misschien nog wel den moed van te sterven.

beschaamt niet; zij is niet zulk eene hope, die den hopen den beschaamd doet staan, omdat zijne hope niet vervuld wordt; neen, zij zal gewisselijk vervuld worden; en daarvoor waarborgt ons *Gods liefde* jegens ons, welke liefde hij in onze harten heeft *uitgestort*, dat is, welke liefde hij ons zoo overvloediglijk bewezen heeft, *door den heiligen Geest*, d. i. daardoor bewezen heeft, dat hij ons den heiligen Geest verleende, die ons geregtvaardigd, geheiligd en tot kinderen Gods gemaakt heeft. Dit uitstekend bewijs van Gods liefde voor ons, geregtvaardigden (vs 1), strekt ons tot waarborg, dat hij ons de ons beloofde toekomstige *heerlijkheid der kinderen Gods* (vs 2) ook werkelijk eens geven zal, en dat derhalve onze hoop daarop ons geen zins zal *beschamen*.

1) *Want waarom is Christus, toen wij nog krank waren te zijner tijd*, enz. Volgens eene andere Grieksche lezing, welke wij verkiezen zouden, luidt het hier zoo: *Want toen wij nog krank waren, is Christus te zijner tijd*, enz. De Apostel wijst hier (vs 7—10) ook op de liefde, welke God ons in Christus bewezen heeft, als welke ons eveneens tot waarborg strekt, dat de hoop, waarop wij roemen (vs 2), ons niet beschamen zal (vs 5). En hij bedoelt hier dat uitstekend bewijs der goddelijke liefde, waarvan hij later (8, 32) spreekt: *Hij heeft zijn eigen Zoon niet gespaard, maar heeft hem overgegeven voor ons allen*. Paulus schrijft hier dit uitstekend liede bewijs bij afwisseling toe aan Jesus Christus (vs 6, 7) en aan God (vs 8); want het liefdebewijs van God den Zoon is ook dat des Vaders. *Zoo lief heeft God de wereld gehad dat hij zijn eeniggeboren zoon gegeven heeft* (Jo 3, 16); en, vrijwillig gehoorzaam tot aan den dood des kruises (Jo 10, 18. Phil 2, 8), is Jesus Christus, de eeniggeborene des Vaders voor allen gestorven (II Kor 5, 14, 15): zoo *verzoende God de wereld met zich in Christus* (II Kor 5, 19).

Door *te zijner tijd* verstaan wij *den* voor de Verlossing der wereld door God *bepaalden tijd*, dien tijd waarvan Paulus spreekt in zijnen Brief aan de Galaters (4, 4).

Doch dit bewijs der goddelijke liefde aanvoerende, wil Paulus te gelijker tijd de grootheid daarvan doen opmerken, door de liefde te vergelijken met den hoogsten graad van menschelijke liefde. Door *kranken* verstaat de Apostel hier (vs 6) kranken in een geestelijken zin, kranken naar de ziel, met één woord, zondaars, als genoeg blijkt uit vs 8, waar hij in plaats van: *toen wij nog krank waren*, geschreven heeft: *toen wij nog zondaars waren*. Ziehier met andere woorden wat Paulus in deze verzen (6—10) zeggen wil: Christus stierf voor dezulken, die in plaats van Gods liefde, veelmeer zijnen toorn waardig waren, *voor goddeloozen* (vs 6), *voor zondaars* (vs 8), voor dezulken die zijne vijanden waren (vs 10). Dit nu is zonder voorbeeld. Want *voor den* (zijn) *weldoener* te sterven, daartoe zal iemand misschien nog wel den moed hebben; maar voor een braven en deugdzaam mensch, doch die hem voorts niet aangaat, zal niet ligt iemand zijn leven opofferen. Maar zie nu eens, hoe schitterend de liefde Gods boven alles uitblinkt: niet voor geregten, maar voor zondaars, niet voor zijne weldoeners, maar voor zijne vijanden is de God-mensch gestorven. Hij dan, die ons als zondaars zoo lief heeft gehad, hij zal ons, voorzeker, nu wij geregtvaardigd en met hem verzoend zijn, de heerlijkheid, die hij ons beloofd heeft, niet onthouden: neen, onze hoop zal ons niet beschamen!

2) *voor eenen geregte*, voor een braven en deugdzaam mensch. Zie voor den zin van vs 7 de voorgaande noot.

8 quis audeat mori. * Commen- * Maar God verheft zijne liefde 8
 dat autem charitatem suam jemens ons *daardoor*: dat Christus, 8
 Deus in nobis: quoniam cum toen wij nog zondaars waren, te
 adhuc peccatores essemus, se- zijner tijd¹, * voor ons gestorven 9
 9 cundum tempus, * Christus pro- is: veelmeer dan zullen wij nu
 nobis mortuus est: multo igitur wij geregtvaardigd zijn in zijn
 magis nunc justificati in san- bloed², door hem behouden 10
 guine ipsius, salvi erimus ab ira worden van den toorn³. * Want 10
 10 per ipsum. * Si enim cum ini- indien wij toen wij vijanden
 mici essemus, reconciliati sumus waren⁴, met God verzoend zijn
 Deo per mortem filii ejus: multo veelmeer zullen wij nu wij ver-
 magis reconciliati, salvi erimus zoend zijn, zalig worden in zijn
 11 in vita ipsius. * Non solum autem: leven. * En *dit* niet alleen: maar 11
 sed et gloriamur in Deo per onzen Heere Jesus Christus,
 Dominum nostrum Jesum Chri- door wien wij nu de verzoening
 stum, per quem nunc reconcilia- verkregen hebben.
 tionem accepimus.
 12 * Propterea sicut per unum * Daarom gelijk door éénen 12
 hominem peccatum in hunc mun- mensch⁶ de zonde in deze wereld

1) *te zijner tijd*. De oorspronkelijke tekst kent hier deze woorden niet, en Estius (ad h. l.) twijfelt met het grootste regt aan hunne echtheid.

2) *nu wij geregtvaardigd zijn in zijn bloed*, nu wij van zondaars, die wij waren, tot kinderen Gods geworden zijn *in* (door) *zijn bloed*, dat hij als zoenoffer (Rom 3, 25) voor onze verlossing gestort heeft.

3) *door hem behouden worden* (door zijne verdiensten) *van den* toekomstigen *toorn*, van de straf der eeuwige verdoemenis (I Thess 2, 10. II Thess 1, 19), zoodat deze ons niet treffen zal. Door deze uitdrukking, *van den toorn behouden worden*, wordt hier het verkrijgen dier gehoopte *heerlijkheid Gods* (vs. 2) of der eeuwige zaligheid van hare *negatieve* zijde beteekend. — Doch wij doen misschien beter, indien wij de uitdrukking, *behouden worden van den toorn*, aanzien voor eene zoogenaamde *locutio praegnans*, waarvan de zin zij: *van den toorn bevrijd, behouden en zalig worden*. Vgl. Hand 2, 40. De Apostel meent dien *toorn*, waarvan hij sprak in 2, 5, 8. — De hoop der geregtvaardigden om tot de eeuwige zaligheid te geraken besluit in zich het vast vertrouwen op den goddelijken bijstand ter volharding in geloof en liefde.

4) *Want indien wij toen wij vijanden waren*, enz. Dit vers is eene verklarende bekrachtiging van het gezegde in vs. 9. De zin is: want indien wij (in Christus, II Kor 5, 19) met God, toen wij zijne vijanden waren, verzoend zijn door den zoendood van zijnen Zoon, — indien God zoo groote goedgunstigheid heeft willen bewijzen aan zijne vijanden, — veelmeer mogen wij, nu wij met God verzoend zijn en zijne vrienden geworden, ook verwachten dat wij zullen behouden en zalig worden *in zijn leven*, d. i. door zijnen Zoon, nu deze in onsterfelijkheid leeft en heerscht, door hem, wien alle magt gegeven is in hemel en op aarde. Is ons het meerdere geschenken, het mindere zal ons voorzeker niet onthouden worden.

5) *En dit niet alleen: maar wij roemen ook op God*, enz. De zin is: en niet enkelijk zijn wij met God verzoend, maar wij roemen ook op hem, als op onzen Vader, wij die zijne kinderen geworden zijn, niet echter om onze verdiensten, maar door den eenigen Middelaar tusschen God en de menschen, *door onzen Heere Jesus Christus*, door wien wij thans met God verzoend zijn.

6) *Daarom gelijk door éénen mensch*, enz. Dit *daarom* ziet op het voorafgaande

dum intravit, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt : * Usque ad legem is gekomen¹, en door de zonde de dood, — en aldus is de dood op alle menschen overgegaan, dewijl allen gezondigd hebben² :

(vs. 1—11), waar de Apostel leerde, dat wij door Jesus Christus met God verzoend zijn geworden ; en het zinverband is zoo : *Eén* is de Verzoener van het menschdom met God, de God-mensch Jesus Christus ; *daarom*, dit zóó zijnde, zoo is hier deze gelijkheid, dat even als *door éénen mensch* zonde en dood in de wereld zijn gekomen, evenzoo ook *door éénen mensch* gerechtigheid en leven zijn aangebragt. Maar het tweede lid of den slotzin dezer vergelijking tusschen Adam en Christus heeft de Apostel hier weggelaten : 't geen hij in dien slotzin had moeten zeggen, drukt hij, wat de zaak betreft, iets lager (vs. 14) uit, waar hij van Adam zegt, dat deze een *type* of voorbeeld was van dien anderen Adam, *die* toen nog komen moest en eens *komen zou*, dat is, van Jesus Christus.

1) *door éénen mensch*, door het misdrijf der ongehoorzaamheid (vs. 17, 18, 19) van den éénen Adam, den stamvader van het menschelijk geslacht, is *de zonde* in deze wereld gekomen. Door *de zonde* wordt hier beteekend, niet Adams persoonlijke zondige overtredings-daad als zoodanig, maar die zonde, welke de gansche menschelijke natuur door die daad in Adam gezondigd heeft : niet de zonde *van dien mensch* Adam, maar de zonde *van den mensch* in Adam wordt hier beteekend, *de zonde der natuur*, gelijk de H. Thomas haar noemt. Zie onzen *Commentarius, in Ep. ad Rom.* (ad h. l.). *Erfzonde* wordt dezelfde zonde genoemd, omdat zij door de voortteling in het menschelijk geslacht, tegelijk met de menschelijke natuur, als eene soort van erfenis, van de ouders overgaat op de kinderen ; en het is ter oorzaak van deze zonde, waarmede alle mensch door zijne geboorte persoonlijk besmet wordt, dat de H. Paulus (Eph 2, 3) van de menschen zegt, dat zij *van nature* zijn *kindeeren des toorns*.

De allerheiligste Maagd en moeder Gods Maria heeft nogtans van den Almagtige, om de verdiensten van Christus Jesus, den Zaligmaker van het menschelijk geslacht, de bijzondere genade en het voorregt ontvangen, dat zij in het eerste oogeblik harer ontvangenis vrij bewaard geworden is van alle smet der erizonde.

2) *en door de zonde is de dood*, de straf van die zonde, in de wereld gekomen, zoodat de zonde de oorzaak geworden is van den dood ; *en aldus*, dat is, om het verband van oorzaak en uitwerksel tusschen die zonde en den dood, de straf dier zonde, *is de dood op alle menschen overgegaan*, heeft de dood zich van dien *éenen* mensch over *alle menschen* uitgebreid, zoodat allen sterven moeten, en dit, *dewijl allen gezondigd hebben* : om deze reden, om dit zondigen van allen in en door dien *éenen*, is de dood op allen overgegaan.

Velen willen het *in quo* van de Vulgaat vertalen door *in wien* ; maar het *in quo* der Vulgaat is dubbelzinnig ; men zie Rom 8, 3 en Phil 3, 12, waar het *in quo* voorzeker niet beteekent *in wien* ; en, om van andere taalkundige redenen te zwijgen, de uitdrukking, hier in den Griekschen tekst gebezigd, laat de vertaling van het *in quo* door *in wien* niet toe. Wij weten wel, dat sommige schrijvers beweren, dat de Grieksche Vaders die uitdrukking zoo verstaan hebben ; maar de bewijzen, die zij daarvoor aanvoeren, kunnen den toets der kritiek niet doorstaan. Zie onzen *Commentarius in Ep. ad Rom.* pag. 152—154.

Dat dit *zondigen van allen* veroorzaakt is door het zondigen van den éénen Adam, dat zegt de Apostel in dit vers 12 nog niet, maar hij doet het herhaaldelijk iets lager, (in vs. 15—19), en leert het eveneens in zijn eersten brief aan de Korinthiërs (15, 22), waar hij, gelijk hier, Christus met Adam vergelijkende, zegt, dat *allen in Adam sterven*, omdat namelijk allen in hem gezondigd hebben. Het ligchamelijk sterven was wel eene natuurlijke eigenschap van den eersten mensch ; maar door den staat der oorspronkelijke gerechtigheid, waarin God hem stelde, ontving hij het bovennatuurlijk vermogen van te kunnen leven zonder ooit te sterven. — Doch

enim peccatum erat in mundo : * want tot aan de wet toe was 13
 peccatum autem non imputa- er zonde in de wereld¹ : doch 13
 batur, cum lex non esset. de zonde werd niet toegerekend, 14
 14 * Sed regnavit mors ab Adam *evenwel* heerschte de dood van 14
 usque ad Moysen etiam in eos, Adam tot Moses ook over hen,
 qui non peccaverunt in simili- die niet gezondigd hadden in
 tudinem praevaricationis Adæ, gelijkheid³ aan de overtreding
 15 qui est forma futuri. * Sed van Adam, die een vóórbeeld
 non sicut delictum, ita et is van den toekomstige⁴. * Doch 15
 donum. si enim unius delicto niet zóó gelijk het misdrijf
 is⁵, alzoo is ook de gave.

Adam verloor dit vermogen tegelijk met die oorspronkelijke gerechtigheid door zijne zonde van ongehoorzaamheid ; en zoo is de dood, ofschoon eene eigenschap der menschelijke natuur, in de wereld gekomen als eene straf voor de zonde. En gelijk allen in Adam gezondigd hebben, zoo moeten ook allen evenzoo in hem sterven.

1) *want tot aan de wet toe*, enz. In dit en het volgende vers bewijst de Apostel nu wat hij in het laatste gedeelte van vs. 12 gezegd had, dat namelijk de dood, de straf der zonde, *daarom* op alle menschen is overgegaan, *dewijl* door dien éénen mensch allen gezondigd hebben. De zin der aangehaalde woorden is zoo : *want tot aan de wet toe*, van Adam af tot op den tijd toe dat de Mosaïsche wet gegeven is : *was er zonde in de wereld*, d. i. heeft het niet ontbroken, als genoegzaam bekend is, aan menschen die zonden bedreven.

2) *doch de zonde werd niet toegerekend, daar er geene wet was*. Naar den Griekschen tekst, volgens bijna al de HSS., zou men hier moeten vertalen : *maar zonde wordt niet toegerekend, als er geene wet is*.

3) *die niet gezondigd hadden in gelijkheid*, enz., dat is, met andere woorden, die niet gelijk Adam door eenige persoonlijke daad gezondigd hadden : men denke aan zuigelingen of aan kinderen, gestorven voordat zij tot de jaren van verstand gekomen waren.

De redenering van den Apostel, welke op deze plaats (vs. 13 en 14), naar het ons toeschijnt, eenigzins duister is, dunkt ons ongeveer zoo te zijn : van Adams dagen af tot op den tijd der Mosaïsche wetgeving ontbrak het niet aan menschen die zonden bedreven, doch er bestond geene strafwet, welke hen, die zondigden, met den dood bedreigde. Het gebod door God aan Adam gegeven, werd hem gegeven met bedreiging van de straf des doods, indien hij het overtrad : *ten dage dat gij daarvan eet, zult gij den dood sterven* (Gn 2, 7) ; doch niet ook aan zijne nakomelingen was deze strafwet gesteld op hunne overtredingen. Men kan derhalve van de menschen in dat tijdvak van Adam tot op de wet niet zeggen, dat zij gestorven zijn tot straf voor hunne persoonlijke overtredingen. Geene zonde wordt als eene met den dood strafbare overtreding *toegerekend*, in geval er geene zoodanige strafwet bestaat. En toch, zie, de dood heeft geheerscht in dat tijdvak : de menschen sterven. Zij stierven derhalve niet om hunne persoonlijke overtredingen, maar dewijl zij tot zondaars gemaakt waren door dien éénen mensch, door wien zonde en dood in de wereld gekomen zijn ; en nog duidelijker blijkt dit daaruit, dat de dood zijne heerschappij ook heeft uitgeoefend over zuigelingen en kinderen, die voorzeker niet schuldig waren aan eenige persoonlijke overtreding.

4) *die een vóórbeeld is van den toekomstige*. Zie hier boven noot 6 op blad. 275.

5) *Doch niet zóó gelijk het misdrijf is*, enz. Om de grootheid van het werk der Verlossing, door Jesus Christus op Golgotha volbragt, des te schitterender te doen uitkomen, vergelijkt de Apostel nu (vs. 15—19) het kwaad door den eersten Adam berokkend met het goed door den tweeden Adam gesticht ; en hij toont aan, dat het

multi mortui sunt : multo magis gratia Dei et donum in gratia unius hominis Jesu Christi in
 16 plures abundavit. * Et non sicut per unum peccatum, ita et donum. nam iudicium quidem ex uno in condemnationem : gratia autem ex multis delictis in justificationem. * Si enim unius delicto mors regnavit per unum :
 17

want indien door het misdrijf des éénen de velengestorven zijn: zoo was *toch* Gods genade en de gave veel overvloediger over de velen door de genade van den éénen mensch Jesus Christus¹. * En niet gelijk het is door ééne zonde, is evenzoo ook de gave². want uit één *misdrijf kwam* het vonnis³ tot veroordeeling : maar de genade-gave *brengt* uit vele misdrijven tot regtvaardiging. * Want indien door des éénen misdrijf⁴ de dood heerschte door

onheil, veroorzaakt door genen, verre overtroffen is door het heil, aangebragt door dezen. De eerste woorden van vs. 15 zijn als de inleiding tot dit betoog, en de zin dier woorden is : Doch, alhoewel Adam een *type* of vóórbeeld is van Christus, zoo is er nochtans een groot verschil tusschen het rampzalig uitwerksel van Adams val voor het menschdom en de heerlijke gevolgen der Verlossing, *welke is Christus Jesus* (Rom 3, 24).

¹) *want*, en ziedaar eene eerste reden van dit groot onderscheid, *indien* (al is het zoo, dat) *door het misdrijf des éénen de velen*, dat is, allen, *gestorven zijn* : zoo was *toch* van den anderen kant *Gods genade* (Gods goedgunstigheid) *en de gave*, Gods genade-gave welke wij aan die goedgunstigheid Gods te danken hebben, te weten de genade-gave der regtvaardiging (1, 17) *veel overvloediger over de velen door de genade*, in het genadige verlossingswerk, *van den éénen mensch Jesus Christus*, door wien *God genade en de gave* aan het menschdom geworden is. Met andere woorden en korter : Het heil door Christus aan het menschdom aangebragt is zeer veel grooter dan het onheil door Adam aan hetzelfde berokkend.

²) *En niet gelijk het is door ééne zonde, is evenzoo ook de gave*. Volgens eene andere Grieksche lezing van groot gezag luidt het hier : *En niet, gelijk door éénen die gezondigd heeft, is zoo ook de gave*. De zin blijft bij beide lezingen, in den grond, dezelfde : En de genade-gave staat niet gelijk met hetgeen door die ééne zonde van dien éénen is veroorzaakt. — Hetgeen de Apostel hier zegt is eene soort van herhaling, in *negatieve* vorm, van zijn voorafgaand gezegde (vs. 15), waarvan de zin hieropneêrkwam : Het heil door Christus gesticht is zeer veel grooter dan het onheil door Adam aangebragt.

³) *want uit één misdrijf kwam het vonnis*, enz. De Apostel gaat nu (vs. 16 en 17) zijne stelling bewijzen, door aan te toonen, dat de rampzalige gevolgen van den val de heerlijke uitkomsten der Verlossing niet kunnen opwegen. De zin is : *Uit één misdrijf, te weten Adams overtreding van het gebod, hem door God gegeven, is het vonnis tot veroordeeling* (het vonnis van veroordeeling ter dood) gekomen : om ééne misdaad is dit vonnis der veroordeeling door God geveld geworden. Maar nu de genade-gave, wat werkt zij uit ? Zij bevrijdt niet van één enkel misdrijf alleen, maar van vele misdrijven : zij verzoent niet alleen die misdaad, waardoor allen in Adam gezondigd hebben, maar ook de vele persoonlijke misdaden, door Adams nakomelingen met hunnen eigen boozen wil bedreven, en zij maakt den mensch gerecht.

⁴) *Want indien door des éénen misdrijf*, enz. Nog een ander verschil tusschen de gevolgen van Adams misdaad en Christus' weldaad. De Apostel hadde hier zoo kunnen schrijven : Heeft door de zonde van éénen de dood geheerscht door dien eenen (Adam), veel meer zal het leven heerschen door den eenen Jesus Christus. Doch *het heerschen van het leven* brengt hij over op de geregtvaardigen, die heerschen

multo magis abundantiam gratiæ, et donationis et justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18 * Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem : sic et per unius justitiam in omnes homines

19 in justificationem vitæ. * Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi : ita et per unius obedientem, justi constituentur

20 multi. * Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi

den ééenen : veel meer zullen zij die den overvloed der genade, en der gave, en der gerechtigheid¹ ontvangen, in het leven heerschen door den ééenen Jesus Christus. * Zoo dan gelijk het door het misdrijf van ééenen² voor alle menschen tot veroordeeling kwam : zóó kwam het ook door de gerechtigheid van ééenen voor alle menschen tot regtvaardiging des levens.* Want gelijk door de ongehoorzaamheid³ van dien ééenen mensch, de velen gemaakt zijn tot zondaren : zóó zullen ook door de gehoorzaamheid van dien ééenen, de velen gemaakt worden tot regtvaardigen. * De wet is nu daarbij ingekomen⁴ opdat het misdrijf overvloedig zou worden.

zullen in het eeuwige leven, en hij zegt : Veel meer zullen zij die de overvloedige genade-gift der gerechtigheid ontvangen, d. i. de geregtvaardigden, in het eeuwige leven heerschen door den eenen Jesus Christus. Vgl. Rom 6, 22. 23. Door hem zullen zij zegeprelen over den dood. Vgl. I Kor 15, 54-58.

¹) *de overvloed der genade, en der gave, en der gerechtigheid.* Naar het Grieksch zonder *en. de overvloed der genade, en der gave der gerechtigheid*, d. i. Gods overvloedige gunst en de daaruit voortkomende genadegift der gerechtigheid.

²) *Zoo dan gelijk het door het misdrijf van ééenen, enz.* Na in vs 15—17 te hebben doen opmerken, hoe er bij die gelijkheid *a contrario* (vs 12), tusschen den EENEN en den EENEN, toch eene groote ongelijkheid bestaat tusschen het onheil, door Adam berokkend, en het heil, door Christus aangebragt, komt de Apostel nu wederom terug op die in vs 12 alreeds aangeduide gelijkheid tusschen den ééenen en den ééenen, om haar thans nader te verklaren. — Naar het Grieksch zou men hier in plaats van : *door het misdrijf van ééenen, en : door de gerechtigheid van ééenen*, moeten vertalen : *door één misdrijf, en : door ééne gerechtigheid*. Wij houden de vertaling der Vulgaat op deze plaats voor gebrekkig, ook daarom, omdat, volgens die vertaling, vers 19 grotendeels tautologisch wordt met vs 18, en de redenering zich wel beweegt, maar niet vooruitgaat. Zie hier nu de zin van vs 18 : Zoodan, als boven (vs 12) reeds is aangeduid, gelijk de misdaad van ééenen, van Adam (naar den Griekschentekst : gelijk ééne misdaad, t. w. die van Adam) allen menschen gestrekt heeft tot veroordeeling ter dood, zoo ook heeft de gerechtigheid van ééenen (doch naar het Grieksch : ééne gerechtigheid, t. w. die van Christus) voor alle menschen gestrekt tot regtvaardiging des levens (de regtvaardiging, welke leidt tot het bezit des eeuwigen levens). Voor alle menschen heeft Jesus Christus de genade *der regtvaardiging des levens* verdiend, zoodat allen die genade kunnen deelachtig worden.

³) *Want gelijk door de ongehoorzaamheid, enz.* De Apostel geeft in dit vers eene nadere verklaring van het overige. Het *misdrijf*, waarvan in vs 18 gesproken wordt, is dan de daad van Adams *ongehoorzaamheid* ; en de *gerechtigheid*, aldaar vermeld, is de daad van Christus' *gehoorzaamheid*, die gehoorzaamheid, van welke de Apostel spreekt in zijnen Brief tot de Philippiers.

⁴) *De wet nu is daarbij tusschen ingekomen, opdat, enz.* Bij de zonde, welke alreeds

autem abundavit delictum, super-
 21 abundavit gratia. * ut sicut re-
 gnavit peccatum in mortem: ita
 et gratia regnet per justitiam in
 vitam æternam, per Jesum Chri-
 stum Dominum nostrum.

Doch waar de zonde over-
 vloedig werd ¹, daar is de ge-
 nade allerovervloedigst gewor-
 den. * opdat gelijk de zonde ²¹
 heerschte ² ter dood: zóó ook
 de genade door gerechtigheid
 heersche ten eeuwigen leven,
 door Jesus Christus, onzen
 Heer.

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD: Hoedanig het zedelijk gedrag van den geregtvaardigde wezen moet: hij is in Christus der zonde afgestorven, om voortaan alleen voor God te leven, in Christus Jesus onzen Heer, vs 1—11. Hij is een dienstknecht der gerechtigheid geworden, en mag derhalve niet meer dienstbaar zijn aan de zonde; en hij kan thans der gerechtigheid dienen, omdat de zonde geene heerschappij meer over hem voeren zal, *dewijl hij niet is onder de wet, maar onder de genade.* vs 12—20. Het rampzalig loon van de dienst der zonde, en de heerlijke vruchten van de dienst der gerechtigheid, vs 21—23.

1 * Quid ergo dicemus? per- * Wat zullen wij dan zeggen?
 manebimus in peccato ut gratia zullen wij in de zonde blijven
 2 abundet? * Absit. Qui enim opdat de genade overvloedig zij?³

in de wereld was (vs 12), kwam ook de wet in de wereld. En welk was het doel der wet met betrekking tot de zonde, welke alreeds in de wereld was? Eigenlijk was de wet gegeven *ten leven* (Rom 7, 9), doch zij maakte door hare geboden en verboden de booze neigingen der door Adam's misdaad bedorven natuur heviger gaande, en gaf daardoor aanleiding tot vermeerdering der overtredingen, en zoo werd de zonde overvloedig (Rom 7, 7, 8). Dit gevolg der wet nu was door God, den wetgever, in zooverre bedoeld, als het strekken zou om den mensch bewustheid te geven van zijnen ellendigen staat, ten einde hierdoor zijn verlangen op te wekken naar hooger en bijstand, en hem zoo als voor te bereiden tot de genade der Verlossing.

1) *Doch waar de zonde overvloedig werd.* enz. Allerovervloedigst is de genade, welke aan het menschdom in Jesus Christus geschonken is, dewijl zij niet alleen verlost van de erfzonde en alle dadelijke zonden, maar daarenboven de verlost en maakt tot vrienden en kinderen Gods en tot erfgenamen, in hope, van een eeuwig zalig leven.

2) *opdat gelijk de zonde heerschte ter dood* (naar het Grieksch: *in den dood*) d. i. hare heerschappij uitoefende in het veroorzaken en bewerken van lichamelijken en geestelijken dood, zoo ook de genade zoude heerschen door aan het menschdom de gerechtigheid te schenken, welke opvoert tot het bezit van het eeuwige leven. — De gevolgen of het uitwerksel dier allerovervloedigste genade beschouwt de Apostel hier als de bedoeling daarvan; daarom zegt hij: *opdat*.

3) *Wat zullen wij dan zeggen? Zullen wij in de zonde blijven,* enz. Wij zeiden zoo even (Rom 5, 20, 21), wil Paulus zeggen, dat, waar de zonde overvloedig werd, de genade aldaar allerovervloedigst geworden was: welk gevolg nu zullen wij daaruit afleiden? Zullen wij daaruit besluiten, dat de vergroting van de maat der genade afhankelijk is van het grooter worden van de maat der zonde, en derhalve maar *in de zonde blijven*, in onze oude zonde-dienst maar volharden, *opdat de genade overvloedig zij*; om zoo doende te maken, dat de genade hare rijkdommen des te overvloediger kunne uitstorten?

- 3 mortui sumus peccato, quomodo * Dat zij verre! Want wij die
adhuc vivemus in illo? * An der zonde zijn afgestorven, hoe
ignoratis quia quicumque bapti- zullen wij nog in haar leven¹?
zati sumus in Christo Jesu, in * Weet gij niet dat zoovelen wij³
morte ipsius baptizati sumus? in Christus Jesus gedoopt zijn²,
4 * Consepultienim sumus cum illo wij tot zijnen dood zijn gedoopt³?
per baptismum in mortem: (*Gal* * Want wij zijn door den doop⁴
3,27. Col 2,12.) ut quomodo Chris- ter dood met hem begraven ge-
worden⁴: opdat gelijk Christus

Door de *zonde* moet hier en elders verstaan worden de *begeerlijkheid*, als booze hebbelijkheid der in Adam gevallen en daardoor bedorven menschelijke natuur: die begeerlijkheid draagt den naam van *zonde*, omdat zij haren oorsprong heeft uit Adams zonde, en tot zondigen opwekt; die begeerlijkheid, met hare bewegingen, blijft bestaan in de gedoopten, maar zij heeft niet de hoedanigheid van iets doemwaardigs in hen: zij is in hen gelaten *ten* geestelijken *strijde*, gelijk de heilige Kerk ons leert. Zie Concil. Trid. Sess. 5. Die booze begeerlijkheid heet bij den Apostel ook *het vleesch*, en *de oude mensch*. Zie Gal 5, 16—22. Rom 6, 6. Kol 3, 9.

1) *Want wij*, die toen wij Christenen zijn geworden, uit de dienst en de heerschappij der zonde getreden en *der zonde afgestorven zijn*, om voortaan alleen voor God te leven, hoe zouden wij voorts *nog in de zonde leven*, d. i. ons onderwerpen aan hare heerschappij en haar dienen? Dat ware eene ongerijmdheid. Neen, wij zijn als Christenen der zonde afgestorven, wij zijn en blijven dood voor hare.

2) *zoovelen wij in Christus Jesus gedoopt zijn*, d. i. zoovelen wij door den H. Doop Christenen zijn geworden. *Gedoopt worden in Christus Jesus*, of, naar de kracht van het Grieksch op deze plaats, *tot of op Christus Jesus*, beteekent zooveel als: gedoopt worden ter belijdenis van zijnen naam. gedoopt worden met de verplichting om in hem te gelooven, en hem voortaan met een werkend geloof aan te hangen.

Dat de Christen, als zoodanig, der zonde is afgestorven, dat toont de Apostel hun thans aan uit hetgeen tegelijk uitwendig beteekend en inwendig gewrocht wordt door het heilig Sacrament des Doopsels, hetwelk zij ontvangen hadden. — Men herinnere zich hier, dat in de eerste eeuwen der Kerk de H. Doop zoo werd toegediend, dat de doopeling daarbij in of onder het doopwater gedompeld werd. Deze in- of onderdompeling was een zinnebeeld van Christus' dood en begrafenis, terwijl het opkomen uit het doopwater zijne verrijzenis verbeeldde.

3) *tot zijnen dood gedoopt*. Door die indompeling, waarvan wij spraken in noot 1, is het alsof de doopeling den dood ingaat en begraven wordt. Door deze uiterlijke symbolische handeling, waarmede hij Christus' dood en begrafenis namaakt, verbeeldt tegelijk ook het sterven en begraven worden van den ouden mensch in den doopeling; en hetgeen daar uiterlijk aan hem beteekend wordt, dat geschiedt innerlijk ook werkelijk in hem door de genade van het Sacrament. En dit is het wat Paulus hun wil herinneren met hun te zeggen, dat zij *gedoopt zijn tot zijnen dood*, d. i. ten einde met hem te sterven, dat wil zeggen, om gelijk hij der zonde gestorven is, d. i. door zijnen dood vrij geworden is van de zonde, welke hij om de wereld met God te verzoenen op zich genomen had, evenzoo ook zij der zonde zouden sterven. Zie voorts op vs 10 en 11.

4) *Want wij zijn door den doop met hem begraven geworden*, enz. In plaats van: *Want wij zijn*, staat hier in het Grieksch, volgens al de handschriften: *Wij zijn dan*, enz. Ons sterven en begraven worden met Christus heeft een nieuw leven tot doel. *De doop ter dood* is die doop, waarvan het heet in vs 3: *Wij zijn tot zijnen* (Christus') *dood gedoopt*. De zin is: Wij zijn *dan door dien doop ter dood* (vs 3), naar eene gemeenschap van gelijkheid, met hem gestorven zijnde, ook *met hem begraven geworden* (vgl. noot 1 op deze bladz.); *opdat gelijk Christus door de heerlijkheid* (door de heerlijke kracht, door de almacht) *des Vaders uit de dooden is verreezen*, ook wij (de rede is vermanend) *alzo in nieuwheid van leven zouden wandelen*, een nieuw leven leiden zouden.

tus sur rexit a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus. (Eph 4, 23. Hebr 5 12, 1. I Pt 2, 1.) * Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul et resurrectionis erimus. * Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruat corpus peccati, et ultra non serviamus peccato. * Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. * Si autem mortui

door de heerlijkheid des Vaders uit de dooden is verrezen, ook wij alzo in nieuwhed van leven zouden wandelen. * Want indien wij *hem* verwant zijn geworden¹ door gelijkheid aan zijnen dood: dan zullen wij het tevens ook wezen *door gelijkheid* aan zijne opstanding. * Dit wetende, dat onze oude mensch² tegelijk *met hem* gekruisigd is, opdat het lichaam der zonde³ vernietigd wierde, en wij der zonde niet meer zouden dienen. * Want die gestorven is, is van de zonde ontslagen⁴. * En zijn wij nu met

Dat de doopeling door zijn opkomen uit het doopwater den verrijzenden Christus symboliseert, dat laat de Apostel na te zeggen, alleen de geestelijke of zedelijke beteekenis vermeldende van die symbolische handeling. Hij had derhalve ook zoo hier kunnen schrijven: opdat gelijk Christus door de heerlijkheid des Vaders uit de dooden is verrezen en leeft voor God (vs 10), ook wij alzo verrezen zijnde (symbolisch, uit het doopwater), in nieuwhed van leven, Gode levend, zouden wandelen.

1) *Want indien wij hem verwant zijn geworden* (men denke hier aan eene soort van verwantschap, die haren grond hebbe in eenige gelijkheid) *door gelijkheid aan zijnen dood*, toen wij namelijk gedoopt zijn geworden *tot zijnen dood* (vs 3) *dan zullen wij het* (hem verwant) *tevens ook wezen* (doch de rede is niet voorzeggend en belovend, maar vermanend en derhalve is de zin: dan moeten wij hem tevens ook verwant willen wezen) *door gelijkheid aan zijne opstanding*, door namelijk, gelijk hij, opgestaan zijnde, leeft voor God, eveneens in nieuwhed van leven voor God te wandelen.

2) *dit wetende* (dit bedenkende, namelijk), *dat onze oude mensch*, enz. Eene beweegreden om datgene te doen, waartoe in vs 5 vermaand wordt, namelijk *te wandelen* gelijk het betaamt aan dezulken, die tot een nieuw leven verrezen zijn. De beweegreden is genomen van de negatieve bedoeling bij dat symbolisch sterven met Christus door den H. Doop. Het *sterven met Christus* (vs 4) wordt hier nu bepaalder een *gekrusigd worden* met Christus, een kruisdood genoemd. Onze *oude mensch* ondergaat in het Sacrament des Doopsels symbolisch dezen kruisdood met Christus *opdat het lichaam der zonde*, het lichaam dat door de zonde beheerscht werd en haar diende, het vleesch met zijne lusten en begeerlijkheden (Gal 5, 24), het zonde-lichaam van onzen ouden mensch, *vernietigd worde*, en wij, den nieuwen mensch aangedaan hebbende, Eph 4, 24), *der zonde niet meer zouden dienen*, maar leven voor God (vs 11).

3) *opdat het lichaam der zonde*, enz. Zie de voorgaande noot.

4) *Want die gestorven is, is van de zonde ontslagen*. Een spreekwoordelijk gezegde, den lichamelijken dood betreffende: na den dood zondigt men niet meer, of: met den dood houdt het zondigen op. Maar de Apostel maakt hier van dat gezegde eene morele toepassing ter bevestiging van hetgeen hij zoo even (vs 7) zeide, dat namelijk met den dood van den ouden mensch het zondigen moet ophouden. Gelijk eene doode niet meer zondigt, wil de Apostel zeggen, evenzoo kan (zedelijkerwijze gesproken) hij die met Christus gekruisigd is en het zonde-lichaam van den ouden mensch in zich vernietigd heeft, niet meer dienstbaar zijn aan de zonde; hij is van hare dienst ontslagen, en ziet naar haar niet meer om: hij is dood voor haar. (vs 2).

sumus cum CHRISTO: credimus quia simul etiam vivemus
 9 cum Christo: * scientes quòd Christus resurgens ex mortuis
 10 jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. * Quòd enim
 mortuus est peccato, mortuus est semel: quòd autem vivit,
 11 vivit Deo. * Ita et vos existimate, vos mortuos quidem esse
 peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro.
 12 * Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore ut obe-

Christus gestorven¹: wij gelooven dat wij eveneens ook met Christus zullen leven: * daar
 wij weten dat Christus² nadat hij opgestaan is uit de dooden niet meer sterft, de dood zal niet
 meer over hem heerschen³. * Want wat hij der zonde stierf⁴,
 dat stierf hij éénmaal: en wat hij leeft, dat leeft hij voor God.
 * Zoo ook gij bedenkt⁵, dat gij
 dood zijt voor de zonde, maar Gode levend, in Christus Jesus
 onzen Heer. * Dat dan de zonde
 niet heersche⁶ in uw sterfelijk

1) *En zijn wij nu met Christus gestorven*, gelijk dit wezenlijk, in symbolischen zin, het geval is, als boven (vs 4) reeds is aangetoond: *wij gelooven*, wij vertrouwen, op den goddelijken bijstand rekenende, *dat wij*, nadat wij met Christus zijn opgestaan, *ook met Christus* in nieuwheid van leven (vs 4) *zullen leven*, en dit, als nieuwe menschen vertrouwende, leggen wij ons daarop toe. — Paulus' rede is nog altijd vermanend. Hy verklaart hier (vs 8, 9, 10) het laatste gedeelte van vers 5; het eerste gedeelte van dat vers had hij verklaard in vs 6 en 7. Het besluit zijner gansche redenering (vs 2—10) is uitgedrukt in vers 11.

2) *daar wij weten dat Christus*, enz. Eene beweegreden om te handelen naar de vermaning, uitgedrukt in vers 8: Wij moeten, als verzezenen met Christus, in nieuwheid van leven ook met den levenden Christus wandelen. En die beweegreden is: Christus sterft niet meer, maar leeft voortaan Gode ter eer: evenzoo moet dan ook de Christen *leven*, volharden in het leven van den nieuwen mensch, zonder ooit wederom in den dood der zonde te vervallen.

3) *de dood zal niet meer over hem heerschen*. Eenmaal heeft de dood over hem geheerscht, omdat hij zich vrijwillig aan hare heerschappij onderworpen had. Zie Jo 10, 17, 18, en de aantekeningen op die Schriftuurplaats.

4) *Want wat hij der zonde stierf*, dat stierf hij éénmaal. Zoo dient hier overgezet te worden volgens de interpunctie der Vulgaat. Stonde de *komma* aldaar vóór *peccato*, wat wij liever zagen, dan moest hier aldus vertaald worden: *Want wat hij stierf*, dat stierf hij der zonde éénmaal. Dit vers is eene nadere verklaring van het voorafgaand gezegde (vs 9): *Christus sterft niet meer*. De dood, dien hij vrijwillig ondergaan heeft, hij stierf hem *aan de zonde*, om de zonde der wereld, welke hij op zich genomen had, door het zoenoffer van zijn leven, te vernietigen; en dien dood, hij stierf hem *eenmaal*, eens voor al: hij zal niet meer herhaald worden, en behoeft dit ook niet (Hebr 9, 12, 28; 10, 10). En het leven, dat hij leeft, nadat hij opgestaan is uit de dooden, *dat leeft hij voor God*, ter verheerlijking van God.

5) *Zoo ook gij bedenkt*, enz. De toepassing van vs 10: Evenzoo moeten dan ook de Christenen als dood zijn voor de zonde, en alleenlijk leven voor God, *in Christus Jesus onzen Heer*, door geloof en liefde op het innigst met den God-mensch vereenigd, als zoovele ranken aan den wijnstok. Vgl. Jo 15, 4, 5, en lees noot 1 op bladz. 639, 1ste Deel.

6) *Dat dan de zonde niet heersche*, enz. Nu (vs 12 en 13) trekt de Apostel uit de voorgaande leering (vs 3—10) het praktisch gevolg: zij moesten *dan* niet toelaten, — en zij vermogten dit beletten onder den bijstand der genade, — dat *de zonde* heerschte in hun sterfelijk ligchaam. Door *de zonde* wordt hier beteekend *de booze begeerlijkheid*, waarvan wij boven (noot 3 op blz. 280) gezien hebben, dat zij door den

- 13 diatis concupiscentiis ejus. * Sed
neque exhibeatis membra vestra
arma iniquitatis peccato : sed
exhibete vos Deo; tamquam ex
mortuis viventes : et membra
14 vestra arma justitiæ Deo. * Pec-
catum enim vobis non domina-
bitur : non enim sub lege estis,
sed sub gratia.
- 15 * Quid ergo ? peccabimus,
quoniam non sumus sub lege,
16 sed sub gratia ? Absit. * Nescitis
ligchaam zoodat gij aan zijne
begeerlijkheden zoudt gehoor-
zamen. * En biedt ook uwe leden 13
niet der zonde aan¹ tot werk-
tuigen der ongerechtigheid: maar
biedt u zelve aan God aan, als
levend gewordenen uit de doo-
den: en uwe leden biedt ze Gode
aan tot werktuigen der gerechtig-
heid. * Want de zonde² zal over 14
u geene heerschappij voeren :
gij zijt immers niet onder de
wet, maar onder de genade.
- * Wat dan? zullen wij zondigen³, omdat wij niet onder de 15
wet, maar onder de genade zijn? 16

H. Doop niet wordt weggenomen, maar ten strijde *overblijft* in de gedoopten. Daarom ook zegt de Apostel niet: de zonde *zij* niet in uw sterfelijk ligchaam, maar: de zonde *heersche* niet in uw sterfelijk ligchaam, wat het geval zou zijn, indien zij *gehoorzaamd aan de begeerlijkheden van hun sterfelijk ligchaam*, dat is, aan de bewegingen, welke *de zonde*, in den zoo even verklaarden zin, in hun sterfelijk ligchaam verwekte.

Waarom noemt de Apostel hier hun ligchaam *sterfelijk*? Misschien om daardoor te kennen te geven, dat *de zonde*, die booze begeerlijkheid, in den mensch woont, zoolang hij zijn ligchaam op deze aarde ronddraagt; of wel, ter herinnering (Rom 5, 12) dat de dood een gevolg is van de zonde.

1) *En biedt ook uwe leden niet der zonde aan*, enz. Dit vers bevat eene verklarende toepassing van het gezegde in vs 12. De *zonde* is hier, gelijk in het vorige vers en meermaalen elders, verpersoonlijkt. Hij vermaant hen, dat zij hunne lichaamsleden niet *der zonde* ten dienste aanbieden *tot werktuigen der ongerechtigheid*, d. i. der booze gedachten, woorden, of werken, waartoe *de zonde*, de booze begeerlijkheid, die in hen woont, door hare bewegingen hen mogt aanzetten; neen, maar gelijk het denzulken paste, die *uit geestelijk dooden* (Eph 2, 1—5), welke zij eenmaal waren, geestelijk *levenden* geworden waren, moesten zij zich zelve voortdurend ter dienst stellen van God, aan hem geheel toegewijd zijn; en hunne lichaamsleden, zij moesten die Gode ter dienst stellen, door ze te gebruiken als zoovele werktuigen ter uitoefening van allerlei godsdienstige en deugdzaame daden.

2) *Want de zonde zal over u geene heerschappij voeren*, enz. Eene aanmoedigende beweegreden: *de zonde*, die booze begeerlijkheid, dat belooft hij hun, zal geene heerschappij over hen voeren, wel te verstaan, indien zij zelve zich niet aan haar willen onderwerpen; en zij vermogen tegen haar te strijden en over haar te zegevieren, omdat zij *niet zijn onder de wet, maar onder de genade*. De Apostel stelt hier de *genade* tegenover de Mosaïsche wet als zoodanig, dat is, als gevende door hare geboden en verboden wel de kennis van Gods wil, maar niet ook de genoegzame kracht om dien te vervullen. Integendeel zij maakte door hare voorschriften de bewegingen der zonde, der booze begeerlijkheid, heviger gaande, en gaf zoo doende aanleiding tot allerlei overtredingen. Daarom noemt Paulus de wet elders (II Kor 3, 6) *de doodende letter*.

3) *Wat dan? zullen wij zondigen*, enz. Uit Paulus' gezegde: *Gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade*, mogten sommige welligt besluiten: zijn wij niet meer onder de wet, dan bestaan er voor ons ook geene geboden of verboden meer, en het staat ons vrij te doen wat wij willen!

quoniam cui exhibetis vos servos
 ab obediendum, servi estis ejus,
 cui obeditis, sive peccati ad
 mortem, sive obeditionis ad
 justitiam? (Jo 8, 34. II Pt 2,
 19.) * Gratias autem Deo quòd
 17 fuistis servi peccati, obedistis
 autem ex corde in eam formam
 doctrinæ, in quam traditi estis.
 * Liberati autem a peccato,
 18 servi facti estis justitiæ. * Huma-
 19

Dat zij verre! * Weet gij niet¹ 16
 dat aan wien gij u tot dienst-
 knechten overgeeft om hem te
 gehoorzamen, gij dienstknechten
 zijt desgenen, wien gij gehoor-
 zaamt², *dienstknechten* of van
 de zonde ter dood, of van de
 gehoorzaamheid ter gerechtig-
 heid³? * Doch God zij dank dat
 17 gij dienstknechten der zonde
 geweest zijt⁴, maar van harte
 gehoorzaamd hebt aan dien leer-
 vorm, waaraan gij werdt over-
 gegeven⁵. * En vrijgemaakt zijnde
 18 van de zonde, zijt gij dienstbaar
 gemaakt aan de gerechtigheid.
 * — Ik spreek menschelijker-
 19

1) *Dat zij verre! Weet gij niet*, enz. Paulus toont de valsheid dier gevolgtrekking aan in vs 16—18, en wat hij daar zegt komt neêr op deze redenering: Aan wien men zich tot dienstknecht overgeeft, dien moet men ook gehoorzamen. Gijlieden nu, gij zijt dienstknechten eener van beiden: of wel van de zonde, of wel van de gerechtigheid. Maar nu hebt gij, Gode zij dank, na eenmaal dienstknechten der zonde geweest te zijn, het Christelijk geloof van harten aangenomen en zijt alzoo door Gods heiligende genade vrijgemaakt geworden van de dienstbaarheid der zonde; bij gevolg zijt gij nu dienstknechten geworden der gerechtigheid, en dus verplicht om aan haar te gehoorzamen. — Het *niet onder de wet zijn* gaf derhalve volstrekt geene vrijheid om naar lust en willekeur te zondigen.

2) *dat... gij* ook werkelijk en in der daad dienstknechten zijt desgenen *wien gij gehoorzaamt*, aan wien gij u, om hem te gehoorzamen, tot dienstknechten hebt overgegeven. — Het eerste gedeelte van vers 16 bevat deze algemeene waarheid: *Men is* werkelijk *de dienstknecht desgenen aan wiens dienst men zich ter gehoorzaamheid verbonden heeft*; en hetgeen vervolgens, in het laatste gedeelte van dat vers, gezegd wordt (*dienstknechten of van de zonde ter dood, of van de gehoorzaamheid ter gerechtigheid*) is alreeds eene in den vorm van een dilemma gemaakte toepassing van die algemeene waarheid op het onderhavige geval.

3) dienstknechten *of van de zonde ter dood*, dat is, van de zonde, welker dienst, *ter dood*, ten eeuwigen verderve voert, *of van de gehoorzaamheid ter gerechtigheid*. Deze wending bevreemd: men verwachtte dat Paulus antithetisch zou geschreven hebben: *of van de gerechtigheid ten leven*. — De aan God te bewijzen *gehoorzaamheid*, is hier verpersoonlijkt, even als *de zonde*. De dienst, aan de gehoorzaamheid bewezen, heeft voor gevolg de heiliging (vgl. vs 22), waarvan de vrucht is het eeuwige leven.

4) *dat gij dienstknechten der zonde geweest zijt*, enz. Men versta dit zoo alsof er geschreven stond: dat gij, die eens dienstknechten der zonde geweest zijt, van harte gehoorzaamd hebt, enz.: want voor hunne vroegere zondendienst wilde de Apostel toch voorzeker God niet danken. Zie onzen *Commentarius in Ep. ad Rom* ad h. l. In den vorm eener dankzegging aan God bevat dit vers de tweede stelling (de *minor*) van Paulus' sluitrede.

5) *aan dien leervorm*. Hiermede is de leer van het Evangelie, de Christelijke leer beteekend, welke om het eigendommelijke dat zij heeft, een leervorm of leer is, van den Joodschen leervorm of leer onderscheiden. Aan dien Christelijken leervorm, dat is, aan de Christelijke geloofs-leer hadden zij *van harte gehoorzaamd*, vrijwillig en gaarne gehoorzaamd, en derhalve met opzegging van de dienst der zonde, waarvan zij nu verlost waren.

num dico, propter infirmitatem
 carnis vestrae : sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiae, et iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra vestra servire justitiae
 20 in sanctificationem. * Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis
 21 justitiae. * Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis
 22 illorum mors est. * Nunc vero liberati a peccato, servi autem wijze¹, om de zwakheid uws vleesch² : — gelijk gij namelijk³ uwe leden hebt overgegeven om der onreinheid, en der ongerechtigheid dienstbaar te zijn ter ongerechtigheid, geeft evenzoo nu uwe leden over om der gerechtigheid dienstbaar te zijn tot heiliging. * Want toen gij dienst-
 20 knechten der zonde waart³, zijt gij vrijen geweest *ten aanzien* van de gerechtigheid. * Wat vrucht
 21 hadt gij dan toen⁴ van die dingen, waarover gij u thans schaamt? Want het einde daarvan is de dood⁵. * Maar thans vrijgemaakt
 22 van de zonde⁶, en Gode dienstbaar

1) *Ik spreek menschelijker wijze*, enz. Wat ik daar zeg, dat gij dienstbaar gemaakt zijt aan de gerechtigheid, is gezegd naar der menschen wijze van spreken, die gewoon zijn alle onderdanigheid eene dienstbaarheid te noemen. Want aan de gerechtigheid te gehoorzamen is, naar waarheid gesproken, niet zoo zeer dienstbaarheid als veeleer geestelijke vrijheid, en God dienen is waarlijk heerschen. Maar gij zijt nog niet geestelijk genoeg, gij zijt nog te zinnelijk, om dit te bevatten, en daarom, om de zwakheid uws vleesch², spreek ik zoo, menschelijkerwijze, ten einde door u begrepen te worden. Zie voorts mijnen *Commentarius in Ep. ad Rom.* ad h. l.

2) *gelijk gij namelijk*, enz. De Apostel verklaart nu, in den vorm eener vermaning, wat hij daar zoo even (vs 18) zeide : *Gij zijt dienstbaar gemaakt aan de gerechtigheid*. — Door de onreinheid zijn hier de zonden van onkuischheid beteekend, en door de ongerechtigheid de zonden tegen God en den evenmensch; doch in het daarop volgende gezegde : *ter ongerechtigheid*, heeft dit woord eene algemeener beteekenis, zoodat daarmede tevens ook de zonden van onkuischheid zijn aangeduid. *Ter ongerechtigheid*, tot gedurige overtreding, zonde op zonde stapelende. *Tot heiliging* van u zelven, d. i. om, voortaan de gerechtigheid dienende, al heiliger en heiliger van leven en Gode steeds aangenamer te worden.

3) *Want toen gij dienstknechten der zonde waart*, enz. Eene beweegreden om datgene te doen, waartoe zij in vs 19 vermaand werden, namelijk om voortaan der gerechtigheid te dienen : Toen gij slaven der zonde waart en haar diendet naar uwen lust, toen gedroegt gij u als *vrijen* ten aanzien der gerechtigheid, gij erkendet haar niet voor uwe gebiedster en zaagt naar haar niet om; billijkerwijze dan moet gij thans, nu gij dienstknechten der gerechtigheid gemaakt zijt, de gerechtigheid voor uwe gebiedster erkennen, en den rug toekeren aan de zonde.

4) *Wat vrucht hadt gij dan toen*, enz. De Apostel versterkt zijne vermaning (vs 19) door hen opmerkzaam te maken op het rampzalig loon van de zonde-dienst en op de heerlijke vruchten van de dienst der gerechtigheid : *Wat vrucht hadt gij dan toen*, toen gij vrijen waart ten aanzien der gerechtigheid (vs 20), *van die dingen*, van die werken der ongerechtigheid, *waarover gij u thans schaamt*, als gij er aan denkt? — Paulus' vraag heeft den zin van deze ontkenning : Geene vrucht hoegenaamd. De reden volgt : *Want het einde daarvan*, enz.

5) *Want het einde daarvan is de dood* : de eeuwige dood der ziele, het eeuwig verderf (Phil 3, 19), ziedaar, waarop in 't eind de dienst der zonde uitloopt.

6) *Maar thans vrijgemaakt van de zonde*, enz. Thans, daarentegen, nu zij door de

facti Deo, habetis fructum ve-
strum in sanctificationem, finem
23 vero vitam æternam. * Stipendia
enim peccati, mors. Gratia autem
Dei, vita æterna, in Christo Jesu
Domino nostro.

gemaakt, hebt gij uwe vrucht tot
heiliging, en voor einde *daarvan*
het eeuwige leven, * Want de 23
soldij der zonde¹, is de dood.
Maar de genade Gods², is het
eeuwige leven, in Christus Jesus
onzen Heer.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na die uitweiding (Rom. 6, 15—23), keert de Apostel terug tot zijn
gezegde in vs. 14 van het vorige hoofdstuk: *gij zijt niet onder de wet, maar onder de
genade*; en hij geeft thans van het eerstelid van dit gezegde eene nadere verklaring:
de heerschappij der wet over den mensch duurt slechts zoo langen tijd hij leeft;
maar zoodra hij gestorven is, houdt hare heerschappij op; zij nu waren, als
Christenen, *naar den ouden mensch* gestorven, en derhalve niet meer onder de heer-
schappij der wet, welke hun aanleiding gaf tot zondigen, vs. 1—6. Hoe het
geschiedde, dat de wet, ofschoon op zich zelve heilig en goed, toch eene aan-
leidende oorzaak was van zonde en geestelijken dood, vs. 7—12. Of dan het goede
den dood kon veroorzaken? De Apostel beantwoordt deze tegenwerping door den
zedelijken toestand te beschrijven van den in Adam gevallen mensch en zijne
verhouding tot de wet, een toestand, waaruit God den mensch door Jesus Christus
verlost heeft, vs. 13—25.

1 * An ignoratis fratres (scien-
tibus enim legem loquor) quia
lex in homine dominatur quanto

* Weet gij niet broeders³! —
want ik spreek tot *menschen* die
de wet kennen⁴, — dat de wet

regtvaardigmaken de genade verlost waren geworden van de heerschappij der zonde,
en *Gode dienstbaar gemaakt*, thans hadden zij waarlijk vrucht van deze hunne dienst-
baarheid; want die dienstbaarheid strekte hun *tot heiliging*. Zij heiligden zich daar-
door voortdurend al meer en meer, en aan het einde van dien heiligen levenswandel
vonden zij het eeuwige zalige leven.

¹) *Want de soldij der zonde*, enz. Eene bevestigende verklaring van het gezegde in
vs. 21 en 22, aangaande de gevolgen van de dienst der zonde en de dienst der gereg-
tigheid. Het loon, dat de zonde aan hare dienaren geeft, is de dood.

²) *Maar de genade Gods, is het*, enz. De Apostel had kunnen voortgaan: *maar de soldij, die God aan zijne dienaren geeft, is het eeuwige leven*; doch hij verkoos: *maar de genade* (naar het Grieksch beter: *de genadegave*) *Gods is het eeuwige leven*, om daarmee te gelijk te kennen te geven, dat de regtvaardige het willen en volbrengen zijner goede werken aan den bijstand der goddelijke genade te danken heeft, zoodat zijne verdiensten tevens zijn eene genade-gave Gods, en God, hem beloonende, naar waarheid moet gezegd worden zijne eigene werken met het eeuwige leven te bekroonen. Zie Concil. Trident. Sess 6, cap. 16.

³) Volgens den Grieksch tekst: *Of weet gij niet broeders!* Na die uitweiding (6, 15—23), gaat de Apostel thans verklaren hetgeen hij vóór die uitweiding zeide (vs. 14): *Gij zijt niet onder de wet*. De Apostel vraagt: *Weet gij niet broeders!* en hij wil daarmee zeggen: *Gij weet zeer wel broeders!* Paulus' rede is hier bijzonderlijk gericht tot de voormalige Joden en Proselieten.

⁴) *want... tot... die de wet kennen*. De zin is: Gij, die met *de* (Mosaïsche) *wet* bekend zijt, gij weet derhalve zeer wel, dat de heerschappij der wet over den mensch, die onder de wet staat, voortduurt zoo langen tijd hij in leven is, maar dat die heerschappij ophoudt, wanneer hij gestorven is.

2 tempore vivit? * Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a
 3 lege viri. (*I Cor 7, 39.*) * Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri: ut non sit adultera
 4 si fuerit cum alio viro. * Itaque fratres mei et vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis heerschappij voert over den mensch zoo langen tijd hij leeft? * De getrouwde vrouw 2 toch is aan de wet gebonden, tijdens de man in leven is¹: maar is haar man gestorven, dan is zij van de wet des mans² ontbonden. * Derhalve, zal zij eene over- 3 spelster heeten indien zij, tijdens de man in leven is, met een anderen man verzaamt: maar is haar man gestorven, dan is zij vrij geworden van de wet desmans: zoodat zij geene over- spelster is indien zij met een anderen man verzaamt. * Ook 4 gij derhalve³ mijne broeders! zijt der wet gedood geworden door het ligchaam van Christus: om eens anderen te zijn⁴, des-

1) *Want de getrouwde vrouw*, enz. Naar het Grieksch luidt het hier zoo: *De getrouwde vrouw toch is door de wet aan den man, tijdens hij in leven is, gebonden*, enz., doch wat de zaak betreft, komt de zin der Vulgaat met dien van den Griekschten tekst overeen: de huwelijkswet verbindt de getrouwde vrouw aan haren man, zoo langen tijd hij leeft. — Paulus verklaart hier (vs. 2, 3) het gezegde van vs. 1 door een voorbeeld, genomen van de Mosaïsche huwelijkswet. De Apostel is gewoon (II Kor 11, 2. Eph 5, 25, volg.), de betrekking der Christen-gemeente tot Christus met een huwelijks te vergelijken, en *hoos* daarom *dit* voorbeeld.

2) *de wet des mans*. Eene verkorte uitdrukking, waarvan de zin is: de wet, waardoor de getrouwde vrouw aan haren man gebonden is, zoolang deze leeft.

3) *Ook gij derhalve*, enz. Dit vers (vs. 4) bevat nu de toepassing van het gezegde in vers 1 en van het ophelderende voorbeeld, gegeven in vs. 2 en 3. Men herinnere zich, dat Paulus' oogmerk is te toonen, *dat zij niet onder de wet waren*. Zie noot 3 op bladz. 287. De zin is: Derhalve, gelijk die getrouwde vrouw door den dood is vrij geworden van de wet des mans, alzo zijt ook gij, Christenen, die *gedood* zijt geworden door *het ligchaam van Christus* en hierom gestorven zijt, ontbonden geworden van de wet, *om eens anderen te zijn*, enz. — *Het ligchaam van Christus* is hier het op het kruishout gedoode ligchaam van Christus. Het *gedood* *geworden zijn* van den Christen is geschied door de dooding van het zonde-ligchaam van zijnen *ouden* mensch (vs. 6); en die dooding is geschied *door het ligchaam van Christus*: Christus' ligchaam is in plaats van hunne lichamen op het kruishout gedood geworden, en in het Sacrament des Doopsels onderging hun *oude* mensch, symbolisch, dezen geweldigen dood met hem: zoo werden zij *dan* *gedood* *door het ligchaam van Christus*; en zij werden *der wet* gedood, zoodat die soort van huwelijksband, waarmede zij vroeger aan haar verbonden waren, verbroken, en deze van hare heerschappij over hen beroofd is. Door *de wet* versta men hier den toestand van den in Adam gevallen mensch onder de wet als zoodanig, dat is, met hare geboden en verboden de begeerlijkheid prikkelende, en geene hulp verleene om overeenkomstig hare geboden en verboden te handelen.

4) *om eens anderen te zijn*, enz. Daarom zijn zij der wet door het ligchaam van Christus gedood geworden, *opdat* zij namelijk voortaan toebehooren zouden aan een anderen,

- resurrexit, ut fructificemus Deo. genen die uit de dooden is
 5 * Cum enim essemus in carne, opgestaan, opdat wij Gode
 passiones peccatorum, quæ per vrucht zouden voortbrengen.
 legem erant, operabantur in * Want toen wij in het vleesch 5
 membris nostris, ut fructificarent zonden, die *opgewekt* waren door
 6 morti. * nunc autem soluti de wet, in onze leden, zoodat zij
 sumus a lege mortis, in qua vrucht voortbragten aan den
 detinebamur, ita ut serviamus dood. * maar thans zijn wij 6
 in novitate spiritus, et non in ontbonden van de wet des doods²,
 vetustate litteræ. waar wij in vastgehouden
 werden, zoodat wij dienen in de
 7 * Quid ergo dicemus? lex * Wat zullen wij dan zeggen? 7
 peccatum est? Absit. Sed pecca- is de wet zonde³? Dat zij verre!

te weten, aan hem, *die uit de dooden is opgestaan*; opdat wij (gij en ik, en zooveelen wij geregvaardigd zijn geworden) door deze nieuwe verbindtenis, onze geestelijke vereeniging met den verzezenen Christus, *Gode vrucht zouden voortbrengen*, vruchten der heiligmaking, namelijk goede werken (Rom 6, 22. Gal 5, 23), *Gode ter eere*.

1) *Want toen wij in het vleesch waren*, enz. De Apostel verklaart nu (vs 5 en 6) wat hij daar zoo even (vs 4) zeide: *opdat wij Gode vrucht zouden voortbrengen*, — *Zijn in het vleesch* beteekent hier den zedelijken toestand van den in Adam gevallen mensch vóór zijne geestelijke wedergeboorte; het tegenovergestelde daarvan is: *zijn in den Geest* (3, 9), waarmede de toestand der wedergeborenen wordt aangeduid. Paulus wil zeggen: Toen wij nog in dien toestand verkeerden, waarin wij door onze vleeschelijke afstamming van Adam geboren zijn, toen wij nog niet herboren waren uit den heiligen Geest (Jo 3, 3), toen geschiedde het, dat *de lusten der zonden die door de wet waren*, de zondige lusten, — die lusten, waaruit de zonden als zondige daden voortspruiten, welke lusten door de geboden en verboden der wet opgewekt en geprikkeld werden, *in onze ligchaams-leden werkten* en zich daarvan als werktuigen bedienden, met dit gevolg, *dat zij* (die zondige lusten) *vrucht voortbragten aan den dood* te weten, daden, den eeuwigen dood verdienende. Want de dood is de soldij der zonde. Vgl. Rom 6, 21, 23.

2) *maar thans*, nu wij herborenen zijn geworden door het bad der wedergeboorte en vernieuwing (Tit 3, 5), *thans zijn wij ontbonden*, bevrijd, *van de wet des doods*, van de wet, welke door haar gebieden en verbieden onze begeerlijkheid prikkelende, en geene hulp verleende om naar hare geboden en verboden te handelen, ons eene aanleidende oorzaak was van booze daden, waardoor zij ons den geestelijken dood berokkende. In deze *wet des doods werden wij vastgehouden vóór onze wedergeboorte*; maar thans zijn wij daarvan ontbonden, zoodat wij nu *dienen in de nieuwhheid des geestes*, in en overeenkomstig den staat van vernieuwing en nieuwhheid van ons ik, waarin wij ons door de genade van den heiligen Geest bevinden, *en niet in de oudheid der letter*, der wet, niet in den staat van onzenouden mensch onder de wet, toen de zonde heerschappij over ons voerde door de wet. Vgl. Rom 6, 14, en de aantekening. Twee toestanden: in den laatstgenoemden *doodde de letter*; in den eerstgenoemden *maakt de Geest levend*. Zie II Kor 3, 6.

Volgens eene andere Grieksche lezing dan die, welke in de Vulgaat gevolgd is, luidt het eerste gedeelte van vs 6 aldus: *maar thans zijn wij ontbonden van de wet, gestorven zijnde, waarin wij werden vastgehouden*; versta: maar thans, gestorven zijnde zijn wij ontbonden van de wet, waarin wij werden vastgehouden.

3) *Wat zullen wij dan zeggen? Is de wet zonde?* Uit het gezegde in vs 5 volgt geens-

tum non cognovi, nisi per legem :
 nam concupiscentiam nesciebam,
 nisi lex diceret : Non concupi-
 sces. (Ex 20, 17. Di 5, 21.)
 8 * Occasione autem accepta, pec-
 catum per mandatum operatum
 est in me omnem concupiscen-
 tiam. Sine lege enim peccatum
 9 mortuum erat.* Ego autem vive-

Maar ik kende de zonde niet¹,
 ware het niet door de wet :
 want ik zou van de begeerlijk-
 heid niet weten, indien de wet
 niet zeide : Gij zult niet
 begeeren. * Maar de zonde,
 8 gelegenheid krijgende², bewerkte
 in mij door het gebod alle
 begeerlijkheid. Want zonder de
 wet was de zonde dood³. * Ik

zins dat *de wet zonde*, zondig, oorzaak van zonde, van zondige daden, is. Zoodanig eene gevolgtrekking uit zijne leer verwerpt de Apostel met verontwaardiging : *Dat zij verre !* Neen, de wet, wel verre van zondig te zijn, is integendeel *heilig, en heilig en gerechtig en goed is het gebod* (vs 12).

1) *Maar ik kende de zonde niet, ware het niet*, enz. Tegen de zoo even genoemde valsche gevolgtrekking verklaart de Apostel nu, welke, naar waarheid, de verhouding is tusschen de wet en hare overtreding. Deze verklaring, die tot aan het einde van vers 11 loopt, wordt ingeleid door de tegenstellende Partikel *maar*, welke logisch alzoo dit geheele stuk (vs. 7-11) beheerscht.

Ik kende de zonde niet, ware het niet door de wet. Van dit vers af tot aan het einde van het hoofdstuk spreekt Paulus aanhoudend in den *eersten* Persoon : *ik kende de zonde niet ;... ik leefde eens zonder de wet ;... ik stierf ; en ik bevond het gebod*, enz. En overal, uitgezonderd in vs 9 en, naar eene Grieksche lezing van eenig gezag, in het eerste gedeelte van vs. 25. verpersoonlijkt deze ik in zich den in Adam gevallen mensch vóór zijne wedergeboorte, den *ouden* mensch, en dezen als hebbende de Mosaische wet en zijnde daaraan onderworpen.

Door *de wet* verstaat de Apostel hier overal de Mosaische wet, en door *de zonde* de ingeboren booze begeerlijkheid als booze hebbelijkheid der in Adam gevallen en daardoor bedorven menschelijke natuur. Vgl. noot 3 op bladz. 280.

Zie hier nu den zin van vs 7 : De wet is in zich niet zondig ! Neen, integendeel, zij is heilig ; *maar* zie hier de verhouding tusschen de wet en de overtredingen der wet. De geboden en verboden der wet hebben mij, door innerlijke ervaring, bewustheid gegeven van de mij inwonende (vs 19) zonde als geneigdheid tot het booze ; *want ik zou van de* (mij ingeboren) *booze begeerlijkheid niet weten*, met andere woorden, geene bewustheid hebben van de mij inwonende zonde (vs 17), *indien de wet niet zeide : Gij zult niet begeeren*. De Apostel neemt deze woorden van de wet der tien geboden (Ex 20, 17) in eenen algemeenen zin, en begrijpt daaronder al de verboden der wet : alle zonde wortelt in eene of andere booze begeerlijkheid. Overigens dient hier nog bemerkt, dat ofschoon de mensch ook door de natuurwet alleen, als volgt uit Rom 2, 14, meer of min tot bewustheid komt van de hem ingeboren booze begeerlijkheid, dit nogtans inzonderheid geschiedt door het *positieve* gebod of verbod, als hetwelk met zijne bepaalde en uitdrukkelijke eischen den bedorven mensch tegentredende, diens booze begeerlijkheid heviger opwekt. Weshalve dan ook hetgeen de Apostel hier leert aangaande de Mosaische wet, daarvan wel bijzonderlijk, maar toch niet uitsluitend moet verstaan worden.

2) *Maar de zonde*, de mij ingeboren geneigdheid tot het kwade en zucht tot het verbodene, *gelegenheid krijgende* (beter, naar de kracht van het Grieksche woord op deze plaats gebezigd : *aanzetting*,, opwekkende aanleiding krijgende, geprikkeld wordende), *bewerkte in mij door het gebod* der wet : Gij zult niet begeeren, *alle, allerlei, begeerlijkheid* naar het verbodene. — Bij *alle begeerlijkheid* denkt Paulus aan zoodanige kwade begeerten, waarin de mensch met zijnen vrijen wil toestemt ; dit blijkt uit hetgeen de Apostel zeggen zal in vs 10 en 11.

3) *Want zonder de wet was de zonde dood*. De vertaling der Vulgaat vordert hier deze

bam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum, peccatum
 10 revixit. * Ego autem mortuus sum: et inventum est mihi
 11 mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. * Nam
 12 peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, et per
 13 illud occidit. * Itaque lex quidem sancta, et mandatum sanctum, et justum, et bonum. (*I Tim 1, 8.*)
 * Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed nu, eens leefde ik zonder de wet¹. Maar toen het gebod gekomen was, werd de zonde levend. * En ik, ik stierf: en ik bevond het gebod, 't welk ten leven was, ter dood te wezen. * Want de zonde² gelegenheid krijgende door het gebod, verleide mij, en doodde mij door hetzelfde. * Zoo is dan de wet wel heilig³, en het gebod heilig, en regtvaardig, en goed. * Is dan het goede voor mij de dood geworden⁴? Dat zij verre⁵!

verklaring: voor de Mosaische wet was de zonde dood. Maar wij zouden den Griekschen tekst hier liever zóó willen overzetten: *want zonder de wet is de zonde dood*; zoodat Paulus hier, ofschoon in 't bijzonder de Mosaische wet bedoelende, toch in 't algemeen verklaart, dat *de zonde*, genomen in den zin van vs. 7, *zonder wet*, als geen positief gebod of verbod haar treft, *dood is*, d. i. sluimert, onwerkzaam en als dood is. Overigens, hetgeen de Apostel hier zegt, moet, ook naar de vertaling van de Vulgaat, gehouden worden, voor eene (negatieve) bevestiging van het voorafgaande (vs. 7): *ik hende de zonde niet, ware het niet door de wet*.

1) *Ik nu, eens leefde ik zonder de wet*, enz. Dit vers en de twee volgende bevatten eene nadere verklaring van het gezegde in vs. 7 en 8 aangaande de betrekking tusschen de zonde en de wet. *Ik nu, eens leefde ik zonder de wet*: dit zeggende, verpersoonlijkt de Apostel den *ouden mensch* vóór de Mosaische wetgeving; alzoo, onder de wet der natuur. De zin van vs. 9 is aldus: Er is een tijd geweest, dat ik leefde en de Mosaische wet nog niet gegeven was; toen sluimerde de zonde in mij en lag zij als dood; *maar toen het gebod gekomen was*, toen de Mosaische wet gegeven was en deze met hare geboden en verboden tot mijne kennis kwam, toen *werd de zonde* (in den zin van vs. 7 de mij *inwonende* zonde, vs. 20) *levend*; toen, opgewekt uit hare sluimering, vertoonde zij haar leven en begon hare kracht te openbaren; *en ik, ik stierf*, de mij inwonende zonde doodde mij naar de ziel: *en zoo bevond ik*, ervaarde ik, *het gebod* (de wet), *'t welk ten leven was*, dat mij gegeven was *ten leven*, dat strekken moest om mij door het onderhouden daarvan tot het eeuwige leven te geleiden (vgl. Mt 19, 16, 17), mij *ter dood te wezen*, dit voor uitkomst te hebben, dat het mij den dood, den geestelijken dood, berokkende.

2) *Want de zonde*, de mij ingeboren geneigdheid tot het kwade, *gelegenheid krijgende* (beter naar het Grieksch: *aanzetting*, opwekkende aanleiding ter overtreding krijgende door het gebod der wet, waardoor zij de begeerlijkheid naar het verbodene in mij gaande maakte), *verleide mij* tot overtreding van het gebod, *en doodde mij door hetzelfde*, door het gebod. Vgl. de twee onmiddellijke voorafgaande noten.

3) *Zoo is dan de wet wel heilig*, enz. Eene gevolgtrekking uit de voorafgaande redeneering (vs. 7—11), en een antwoord op de vraag (vs. 7): *Is de wet zonde?* Welk antwoord is: Integendeel! *de wet is heilig, en het gebod heilig, en regtvaardig, en goed*, en volstrekt geene eigenlijke oorzaak van zonde.

4) *Is dan het goede voor mij de dood geworden?* De spreker had zoo even (vs. 12) het gebod *goed* genoemd, en kort te voren (vs. 10) gezegd, dat het gebod hen *den dood* had veroorzaakt. Vandaar hier nu de vraag: Moet dan gezegd worden, dat iets wat goed is, mij kwaad (*den dood*) heeft veroorzaakt?

5) *Dat zij verre!* antwoordt de Apostel op de voorgestelde vraag; neen, niet het goede, niet de wet, welke op zich zelve goed en heilzaam is, niet zij, *maar de zonde*, de mij

peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14 * Scimus enim quia lex spiri-
tualis est: ego autem carnalis
sum venundatus sub peccato.
15 * Quod enim operor, non intel-
ligo. non enim quod volo bonum,
hoc ago: sed quod odi malum,
16 illud facio. * Si autem quod

Maar de zonde, opdat zij als zonde openbaar wierde, heeft door het goede mij den dood bewerkt: opdat de zonde uitermate zondig wierde door het gebod.

* Wij weten immers dat de 14
wet geestelijk is: maar ik¹, ik
ben vleeschelijk verkocht onder
de zonde². * Want wat ik ver- 15
rigt, begrijp ik niet. want het
goede³ dat ik wil, dat doe ik niet:
maar het kwade dat ik haat, dat
doe ik. * Doe ik nu datgene⁴ wat ik 16

inwonende zonde, de mij aangeboren booze begerlijkheid, zij, zij heeft door het goede mij den dood bewerkt, opdat zij, zelfs door het goede mij rampzalig makende, mij in hare verderfelijke magt als zonde openbaar wierde, opdat, zeg ik, de mij inwonende zonde door het gebod, als waarvan zij gebruik maakte om mij tot zondige daden te verleiden, uitermate zondig wierde, d. i. als bij uitnemendheid zondig, als uitstekend boos, openbaar zoude worden. Aangaande de bedoeling Gods daarbij, zie noot 4 op bladz. 279. Naar het Grieksch luidt het geheele vers 13 woordelijk zoo: *Is dan het goede voor mij de dood geworden? Dat zij verre! maar de zonde* (is voor mij de dood geworden): *opdat zij, door het goede mij den dood bewerkende, als zonde openbaar wierde; opdat de zonde uitermate zondig wierde door het gebod.*

1) *Wij weten immers dat de wet geestelijk is: maar ik*, enz. Een bewijs voor zijn gezegde (vs. 13), dat namelijk de oorzaak van dien geestelijken dood is niet de wet, maar de inwonende zonde. En het bewijs wordt getrokken, *eerst* uit eene algemeene erkende hoedanigheid der wet, en *vervolgens* uit het betoog van den bedorven staat der menschelijke natuur. De wet is *geestelijk*, d. i. niet van menschelijken, maar van hooger en, bovennatuurlijken, goddelijken oorsprong (vgl. I Kor 10, 3); zy is door God gegeven, en kan derhalveniet aangezien worden als de oorzaak van dien geestelijken dood.

2) *maar ik, ik ben vleeschelijk verkocht onder de zonde*. De Apostel gaat voort met te spreken in den persoon van den nog niet wedergeboren mensch. Zulk een mensch is *vleeschelijk*, hij volgt zijne begerlijkheden op, hij volbrengt de begeerten des vleesches (Gal 5, 16): hij is *verkocht onder de zonde*, als een slaaf aan de zonde verkocht en *onder* hare heerschappij gesteld en, als zoodanig, onvermogen om de wet te onderhouden. Niet de wet alzoo, maar de overheerschende magt der hem inwonende zonde, deze was de oorzaak van zijnen geestelijken dood.

3) *Want wat ik verrigt, begrijp ik niet. want het goede*, enz. De spreker bewijst wat hij zoo even zeide; *ik ben vleeschelijk verkocht onder de zonde*, en het bewijs is genomen uit de ervaring. Hij onderscheidt in den nog niet wedergeborene een dubbel ik, te weten het *ik* van den vleeschelijken mensch, en het *ik* van den mensch, dien hij in vers 22 den *inwendigen mensch* noemt, en die het goede wil, maar tegenover de hem inwonende zonde magteloos is om het te doen, terwijl hij integendeel het kwade doet, dat hij niet wil. Vgl. vs. 15 en 19. *Wat ik verrigt, begrijp ik niet*: ik herken mij zelve niet in mijne handelingen, en ben als een raadsel voor mij zelve; *want het goede, dat ik wil*, dat ik naar mijnen inwendigen mensch goedkeur en doen wil, *dat doe ik niet*: maar het kwade, dat ik haat, dat ik afkeur en verfoei, *dat doe ik*. — Het volbrengen van de geboden der wet heet hier *het goede*, en het overtreden dier wetten *het kwade*. — De natuur van den gevallen mensch is niet eene *ganschelijk bedorven* menschelijke natuur. Zie onzen *Commentarius in Ep. ad Rom.* (ad h. 1.).

4) *doe ik nu datgene*, enz. Eene gevolgtrekking uit het voorafgaande vers: Als ik dan

17	nolo, illud facio : consentio legi, quoniam bona est. * Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.	niet wil, danstem ik der wet toe, dat zij goed is. * Nu dan ben ik het niet die het doe, maar de zonde die in mij woont. * Want	17
18	* Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi : perficere autem bonum, non invenio.	ik weet dat in mij ¹ , dat is in mijn vleesch, geen goed woont. Want het willen ligt bij mij : maar het doen van het goede vinde ik niet. * Want het goede dat ik wil, dat doe ik niet : maar het kwade dat ik niet wil, dat doe ik.	18
19	* Non enim quod volo bonum, hoc facio : sed quod nolo malum, hoc ago. * Si autem quod nolo, illud facio : jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.	* Indien ik nu datgene doe, wat ik niet wil : zoo doe ik het niet, maar de zonde die in mij woont.	19
21	* Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet :	* Ik vinde derhalve deze wet ² tegen mij, dat als ik het goede wil doen, het kwade bij mij ligt :	21
22	* condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem :	* want naar den inwendigen mensch ³ heb ik behagen in Gods	22

datgene doe *wat ik niet wil*, wat ik naar mijnen inwendigen mensch als kwaad afkeur, omdat de wet het verbiedt, *dan stem ik der wet toe*, dan zeg ik met de wet, die zich zelve verklaart goed te zijn, *dat zij goed is*. Dit dan zoo zijnde, zoo kan nu niet meer gezegd worden, dat ik het ben, die het kwade doe, *maar het is de zonde, die in mij woont*.

1) *Want ik weet dat in mij*, enz. Eene bevestiging van het voorafgaande gezegde : de mij inwonende zonde doet het kwade. En die bevestiging wordt genomen uit de reeds genoemde (vs. 15) ervaring, welke hier (vs. 18 en 19) nu eenigzins uitvoeriger beschreven wordt. *Want ik weet*, door eigen ondervinding geleerd, *dat in mij, dat is, in mijn vleesch*, in mijn zinnelijk ik, *geen goed*, geene geneigdheid tot het goede, maar daarentegen tot het kwade, booze begeerlijkheid, *woont*. *Want*, ziedaar het bewijs daarvoor, *het willen van het goede ligt bij mij*, het ligt mij voor de hand en ik heb het, *maar het doen van het goede vinde ik niet*, dit ligt mij niet voor de hand, dit heb ik niet. *Want*, eigen ervaring leert mij dit, *het goede, dat ik wil, dat doe ik niet : maar het kwade dat ik niet wil, dat doe ik*. *Indien ik nu datgene doe, wat ik niet wil : zoo doe*, bij gevolg, *ik het niet, maar de zonde, die in mij woont*, als boven (vs. 17) reeds gezegd is.

2) *Ik vinde derhalve deze wet*, enz. Een besluit uit al het gezegde van vs. 14 af : *Ik vinde derhalve* door eigen ondervinding, *deze wet*, dit als regel, *tegen mij, dat, als ik het goede wil doen, het kwade bij mij ligt*, mij voor de hand ligt, dat ik tot het kwade overhelle. — Die wet is hier gemeend, waarvan de spreker aanstonds (vs. 23) zeggen zal : *Ik zie in mijne leden eene andere wet, die de wet van mijn gemoed wederstreeft, en mij maakt tot een gevangene onder de wet der zonde, die in mijne leden is*. En het woord *wet* is daar in een oneigenlijken zin gebezigd, om eene soort van gestelden regel of van gebiedende magt te beteekenen.

3) *want naar den inwendigen mensch*, enz. Eene verklarende bevestiging des bestaans van dien in het vorige vers 21 aangeduiden tweespalt in den ouden of nog onwedergeboren mensch en van diens onmagt tegenover de zonde. In den ouden mensch is de *inwendige* mensch het ik der door de erfzonde wel bedorven maar toch niet *ganschelijk bedorven* menschelijke natuur, welk ik het goede wil en nog lust en behagen heeft in Gods wet ; en dit doende volgt hij, die hier spreekt, *de wet van zijn gemoed*, d. i. de inspraak van zijne rede en van zijn geweten. Doch die wet van zijn gemoed wordt bestreden door eene andere wet namelijk *de wet* of de magt *der zonde, die in zijne leden is*,

23 * video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est
 24 in membris meis. * Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? * Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente servio legi Dei : carne autem, legi peccati.

wet: * maar ik zie in mijne leden 23
 eene andere wet, die de wet van mijn gemoed wederstreeft, en mij maakt tot een gevangene onder de wet der zonde, die in mijne leden is. * Ik ellendig mensch! 24
 wie zal mij verlossen van het ligchaam dezès doods? * De genade Gods door Jesus Christus onzen Heer². Derhalve ik zelf ik diene³ met het gemoed de wet Gods : maar met het vleesch, de wet der zonde. 25

of, met andere woorden, *die in hem woont* (vs. 17), en die hem tot een gevangene maakt en aan zich onderwerpt.

1) *Ik ellendig mensch!* Eene weeklagt van den ouden mensch over dien tweestrijd waarin zijn beter ik moet onderdoen voor de hem inwonende zonde. En hijgend naar verlossing uit zijnen ellendigen staat, roept hij uit: *wie zal mij verlossen van het ligchaams dezès doods*, d. i. van het ligchaam, waardoor mij *deze dood* wordt aangedaan. — De geestelijke dood is hier gemeend, de dood der ziel, die dood, waaraan de spreker dacht toen hij klaagde (vs. 23) over zijne gevangenschap *onder de wet der zonde*. Want de bezoldiging der zonde is de dood (Rom 6, 23). Het hier gezegde *ligchaam dezès doods* is boven (Rom 6, 6) genoemd geworden *het ligchaam der zonde*. De klager hijgt niet naar eene verlossing van het ligchaam in 't geheel, maar van het ligchaam als zoodanig, *van het ligchaam der zonde*, d. i. van het ligchaam in zooverre als de zonde daarin heerscht, en door de zonde de dood.

2) *De genade Gods door de verdiensten van Jesus Christus onzen Heer*, zij zal mij verlossen van het ligchaam dezès doods. — Het gezegde is een antwoord op de voorafgaande weeklagt (vs. 24): *wie zal mij verlossen*, enz. Maar volgens twee andere Grieksche lezingen luidt het hier, of: *Ik dank God door Jesus Christus onzen Heer*; of: *Dank zij God door Jesus Christus onzen Heer!* Volgt men eene van deze beide lezingen, dan wordt hier wel niet regtstreeks een antwoord gegeven op de weeklagt: *wie zal mij verlossen*, enz., maar toch zijdelings; want de zin van die lezingen is: Jesus Christus is de Verlosser van het ligchaam dezès doods.

3) *Derhalve ik zelf ik diene*, enz. Een besluit uit geheel de voorafgaande (vs. 7—24) redenering. De zin is: *Derhalve*, als aangetoond is in de voorafgaande redenering (vs. 7—24), *ik*, de hier beschreven *oude mensch*, *ik zelf*, op mij zelve staande en niet in Christus (Rom 6, 11) zijnde, *met het gemoed*, of naar mijnen *inwendigen* mensch, diene ik wel de wet Gods, in zooverre ik namelijk nog een welgevallen daaraan heb en het goede nog wil (vs. 22): maar *met het vleesch* diene ik *de wet der zonde*, daar ik het goede, wat ik doen wil, werkelijk niet doe, en daarentegen het kwade doe, wat ik niet doen wil (vs. 19).

ACHTSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Van zijn gezegde (4, 14) : *Gij zijt niet onder de wet, maar onder de genade*, verklaart de Apostel hun thans het tweede lid : *maar onder de genade*, en hoe zij nu, als verlost van de heerschappij der zonde, de wet Gods konden volbrengen, en ook verplicht waren om voortaan niet naar den vleesche, maar naar den geest te leven; bij welke vermaning hij hun tegelijk voor oogen stelt, van den eenen kant de rampzalige gevolgen van het leven naar den vleesche, en van den anderen de heerlijke vruchten van een Godebehagelijken wandel, vs 1—17. Voorts moedigt hij hen aan tot eene gemeenschap met Christus in zijn lijden, en spreekt tot hen over den eeuwigen gelukstaat, welke hun is voorbereid, en over den bijstand van den heiligen Geest, vs 18—27. Hij verklaart hun vervolgens, dat aan hen die God liefhebben, alles medewerkt ten goede, en dat niets hoegenaamd in staat is om te maken, dat God zou ophouden de gerechtvaardigden lief te hebben, indien zij voortgaan met hem standvastig te beminnen, vs 18—39.

1	* Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu: qui non secundum carnem ambulat.	2	* Lex enim spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati et mortis.	3	* Nam quod impossibile erat legi, in	1	* Zoo is er dan nu ¹ geene verdoemenis voor hen, die in Christus Jesus zijn: die niet naar het vleesch wandelen ² .	2	* Want de wet van den geest des levens ³ heeft in Christus Jesus mij bevrijd van de wet der zonde en des doods.	3	* Want — wat der wet onmogelijk was ⁴ , omdat zij
---	---	---	---	---	--------------------------------------	---	---	---	--	---	--

1) *Zoo is er dan nu*, enz. Dit vers is eene gevolgtrekking *a contrario* uit het laatste gedeelte van het vorige hoofdstuk (vs 23—25), waarin de Apostel leerde, dat de *oude mensch* een gevangene was van de wet der zonde, hetgeen de verdoemenis ter eeuwige dood ten gevolge had; maar dat God door Jesus Christus verlossing had gegeven uit die gevangenschap. De zin is: Alzoo is er dan, nu God door Jesus Christus verlossing heeft gegeven uit die gevangenschap onder de wet der zonde (7, 23, 24) en des doods (7, 7), de soldij der zonde (6, 23), geene verdoemenis ter eeuwige dood meer voor hen, *die in Christus Jesus zijn*: d. i. die door het Sacrament der wedergeboorte met hem zijn vereenigd geworden (vs 4).

2) *die niet naar het vleesch wandelen*, een gevolg van die verlossing, waarvan in vs 4 gesproken wordt. Doch in vele Grieksche HSS. staan deze woorden (*die niet naar het vleesch wandelen*) niet te lezen; zij schijnen hier ook minder te passen, en zijn welligt een *glossema* uit vs 4.

3) *Want de wet van den geest des levens*, enz. De Apostel geeft hier thans de reden, waarom er *geene verdoemenis is voor hen, die in Christus Jesus zijn*: en het is, omdat *de wet*, dat is hier, de *kracht van den geest des levens*, van den levendmakenden heiligen Geest, met andere woorden, de heiligmakende genade, hem, d. i. zooveel herboren zijn geworden, *in Christus Jesus* (d. i. door zijne verdiensten) *bevrijd heeft van de wet (de magt) der zonde en des doods*, de soldij der zonde.

4) *Want — wat der wet onmogelijk was, omdat zij zwak was*, enz. De Apostel verklaart hier nader, *hoe en tot wat einde* die bevrijding van *de wet (de magt) der zonde* geschied is. Naar het Grieksch zou men hier kunnen overzetten: *wat eene onmogelijkheid was van de wet, of beter: voor de wet*: iets waartoe de wet onmagtig was.

De Mosaïsche wet kon als wet den in Adam gevallen mensch wel onderrigten aangaande hetgeen hij doen en laten moest, maar de zonde *veroordeelen*, dat is, haar berooven van hare heerschappij in den gevallen mensch, en dezen in staat stellen

quo infirmabatur per carnem : Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum in carne, * ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. * Qui enim secundum carnem suot :

zwak was door het vleesch : — God heeft door zijnen zoon te zenden in gelijkheid van het vleesch der zonde, en om de zonde¹ de zonde in het vleesch veroordeeld, * opdat het voorschrift der wet² vervuld zoude worden in ons, die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den geest. * Want die naar den vleesche zijn³ : vinden smaak in

om de voorschriften der wet te volbrengen, dit te doen, was der wet onmogelijk; en daarom was dit der wet onmogelijk, omdat zij zwak was door het vleesch, of anders gezegd, om het ligchaam der zonde (Rom 6, 6), dat ligchaam, dat hij omdroeg, dien wij zoo even hoorden klagen (Rom 7, 22, 23): *Naar den inwendigen mensch heb ik behagen in Gods wet; maar ik zie in mijne leden eene andere wet, die de wet van mijn gemoed wederstreeft, en mij maakt tot een gevangene onder de wet der zonde, die in mijne leden is.* De wet had, wel verre van de heerschappij der zonde te kunnen vernietigen, haar integendeel vergroot (Rom 5, 20). Doch wat der wet onmogelijk was, ter oorzaak van die wederstrevende heerschappij der booze begeerlijkheid in den gevallen mensch, dat heeft God gedaan door zijnen zoon te zenden in gelijkheid van het vleesch der zonde, d. i. door het aanbiddelijk geheim der menschwording van God den zoon; en daarmede wordt hier het gansche werk der Verlossing beteekend. — Het vleesch of het ligchaam der zonde is de in Adam gevallen menschenlijke natuur, de menschenlijke natuur als hebbende de zonde in zich wonende. Het Woord is vleesch geworden, God de zoon heeft de menschenlijke natuur aangenomen, maar deze niet besmet door de zonde; en daarom zegt de Apostel niet: God heeft zijnen zoon gezonden in het vleesch der zonde, maar: in gelijkheid van het vleesch der zonde.

1) en om de zonde, ter oorzaak van de zonde, t. w. ter vernietiging van de heerschappij der zonde, heeft God, door zijnen zoon te zenden, in het vleesch (in ons vleesch, in de menschenlijke natuur dergenen die herboren worden), of: in het vleesch (in en door het gekruisigde ligchaam van den God-mensch (vgl. Kol 1, 22), de zonde veroordeeld, d. i. haar beroofd van hare heerschappij in den gevallen mensch.

2) opdat (ziedaar het doel der vernietiging van die heerschappij der zonde) het voorschrift der wet, datgene wat de wet voorschrijft, de voorschriften der wet, der zedewet, volbragt zoude worden in ons, in onzen levenswandel, in ons, als zijnde in Christus (vs 1), als dezulken, die niet naar het vleesch wandelen, d. i. volgens de begeerlijkheden van het vleesch, van den ouden mensch, maar naar den geest, naar de inspraak van onzen geest als verlicht en bestuurd door den heiligen Geest, die in ons woont. Vgl. vs 11, 9 en 16. Zonder die verlossing van de heerschappij der zonde, was de in Adam gevallen mensch onvermogen om de voorschriften der wet te volbrengen.

3) Want die naar den vleesche zijn: Eene nadere verklaring van het voorafgaand gezegde: die niet naar het vleesch wandelen, maar naar den Geest: het ééne wordt uitgesloten door het andere. Die naar den vleesche zijn, diegenen, in welke het vleesch der zonde heerscht: zij vinden smaak in wat des vleesches is, en derhalve is hun streven strijdig met de voorschriften van Gods wet; maar die naar den geest zijn, diegenen, die zoo gezind zijn, dat zij den wil volgen van hun geestelijk ik, bestuurd door den heiligen Geest, die in hen woont, dezulken zinnen op wat des geestes is: — Wat al dingen het zijn, waarin het vleesch behagen scheidt en waarnaar het tracht, of, met andere woorden, welke de werken des vleesches zijn, dat leert de Apostel ons in zijnen brief aan de Galaters, 5, 19; op welke plaats ook gesproken wordt van de werken des geestes, aldaar vrucht des Geestes genoemd.

quæ carnis sunt, sapiunt. qui vero secundum spiritum sunt: quæ sunt spiritus, sentiunt. 6 * Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritus, 7 vita, et pax. * quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec 8 enim potest. * Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. * Vos autem in carne non 9 estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Siquis autem Spiritum Christi

wat des vleesches, is. maar die naar den geest zijn: zinnen op wat des geestes is. * Want het trachten des vleesches, is de dood: maar het trachten des geestes, leven, en vrede. * omdat het trachten des vleesches¹ vijandig is tegen God: — want het onderwerpt zich niet aan Gods wet²: want het kan dit ook niet. — * Zij nu die in den vleesche zijn, kunnen Gode niet behagen³. * Doch gijlieden gij zijt niet in den vleesche, maar in den geest: indien nogtans de geest Gods in u woont⁴. Doch zoo iemand den Geest van Christus⁵ niet heeft:

1) *Want het trachten des vleesches*, enz. De reden, waarom zij, die naar den geest zijn, trachten naar wat des geestes is: en dit geschiedt, omdat het trachten des vleesches, datgene wat het vleesch begeert en waarin het zijne voldoening zoekt, de dood is, den eeuwigen dood veroorzaakt, terwijl, integendeel, het trachten des geestes vrede, vriendschap met God, en eeuwig leven aanbrengt.

2) *omdat het trachten des vleesches*, enz. De reden, waarom het trachten des vleesches den eeuwigen dood berokkent: het is, omdat dit trachten eene vijandschap is tegen God, eene vijandschap, omdat het zich niet onderwerpt aan Gods wet, maar zich tegen haar verzet; want het vleesch, als zoodanig, kan zich ook niet aan Gods wet onderwerpen, zijnde dit uit den aard der zaak onmogelijk, dewijl de eischen van Gods wet en de begeerten van het vleesch elkander wederkeerig uitsluiten. Niemand kan twee heeren dienen. Mt 6, 24.

3) *Zij nu die in den vleesche* (of, naar het vleesch, vs 5) zijn, dezulken, in welke het vleesch der zonde heerscht, kunnen Gode niet behagen, maar mishagen hem, en berokkenen zich derhalve den eeuwigen dood. — Vers 7 en 8 geven de reden op van het gezegde in het eerste gedeelte van vers 6: *het trachten des vleesches is de dood*. De reden van het gezegde in het tweede gedeelte van dat vers (*het trachten des geestes is leven en vrede*) wordt hier niet opgegeven, maar daarna (vs 10 en 11) toch aangeduid.

4) *Doch gijlieden zijt niet in den vleesche*, enz. De rede is gericht tot de Romeinsche Christenen, als wedergeborenen. Zij, zij waren niet in den vleesche, niet beheerscht door het vleesch, geene vleeschelijke menschen, maar in den geest, maar geestelijke menschen, wel te verstaan, indien de geest Gods, de heilige Geest, dien zij in het Sacrament der wedergeboorte ontvingen, nog in hem woonde, en zij dien niet door eenige grove zonde bedroefd en van zich verwijderd hadden. Vgl. Eph 4, 30. In de uitdrukking: *gijlieden zijt in den geest*, beteekent geest niet den heiligen Geest, maar den menschelijken geest, doch dezen als bewoond door den heiligen Geest. Men lette op vs 10, waar de geest staat tegenover het ligchaam.

5) *Doch zoo iemand den Geest van Christus*, enz. Eene zijdelings waarschowende bevestiging van het voorafgaand gezegde: *indien nogtans de geest Gods in u woont*. De Apostel noemt hier den geest Gods des Vaders, nu den Geest van den God-mensch Christus; want de heilige Geest is des Vaders en des Zoons Geest, eeuwig voortkomende van beiden te zamen. De zin der aangehaalde woorden is zoo: Doch zoo iemand den Geest van Christus, d. i. den heiligen Geest niet in zich wonende heeft, die is niet zijns, die behoort niet tot Christus. Die den Geest van Christus niet heeft, die is niet in Christus Jesus (vs 1), hij maakt geen levend lid uit van zijn geestelijk of mystisch ligchaam.

- non habet : hic non est ejus. die is niet zijns. * Maar indien
 10 * Si autem Christus in vobis est : Christus in u is¹ : dan is wel het
 corpus quidem mortuum est ligchaam dood om de zonde,
 propter peccatum, spiritus vero maar de geest leeft om de regt-
 vivit propter justificationem. vaardigmaking. * En als de
 11 * Quòd si Spiritus ejus, qui Geest van hem, die Jesus uit de
 suscitavit Jesum a mortuis, dooden heeft opgewekt, in ulie-
 habitat in vobis : qui suscitavit den woont² : zal hij die Jesus
 Jesum Christum a mortuis, vivi- Christus uit de dooden heeft
 ficabit et mortalia corpora ves- opgewekt, ook uwe sterfelijke
 tra, propter inhabitantem Spiritum ligchamen levend maken, om
 ejus in vobis. zijn in u wonenden Geest.
- 12 * Ergo fratres debitores * Zoo dan broeders ! wij zijn
 sumus non carni, ut secundum schuldenaren³ niet van het
 13 carnem vivamus. * Si enim vleesch, om naar den vleesche te
 secundum carnem vixeritis, mo- leven. * Want zoo gij naar den
 riemini : si autem spiritu facta vleesche leeft⁴, zult gij sterven :
 carnis mortificaveritis, vivetis. maar indien gij door den geest
 14 * Quicumque enim spiritu Dei de werken des vleesches doodt,
 door den geest Gods gedreven

¹) *Maar indien Christus in u is* : enz. Waar de Geest van Christus, de heilige Geest, is, daar is ook Christus, naar zijne goddelijke natuur. Dit gezegde : *indien Christus in u is* : is eene antithees van het voorafgaande : *zoo iemand den Geest van Christus niet heeft*. De zin van vs 10 is : maar indien Christus in u is, dan is wel uw ligchaam dood, aan den dood onderworpen ter oorzake van de erfzonde, maar uwe ziel leeft heeft alreeds het leven, om de regtvaardigmaking, d. i. ter oorzake van de genade der regtvaardiging, welke u verleend is.

²) *En als de Geest van hem, die Jesus uit de dooden heeft opgewekt*, dat is, de Geest van God den Vader, de heilige Geest, die ook de Geest is van God den Zoon, den God-mensch Jesus Christus, *in ulieden woont* (zie noot 4 op bladz. 297) : *zal hij die Jesus Christus naar zijne menschheid, uit de dooden heeft opgewekt*, ook eens uwe nu nog sterfelijke lichamen levend maken, aan een blijvend zalig leven deelachtig maken, en dit, omdat de Geest van Christus in u woont.

³) *Zoo dan broeders ! wij zijn schuldenaren*, enz. Eene praktische gevolgtrekking uit de voorafgaande leer (vs 1—11) en tegelijk eene voortzetting der in 6, 14 afgebroken vermaningen tot een heiligen levenswandel. De Apostel onderstelt, dat zij, die hij hier aanspreekt, den heiligen Geest in zich wonende hebben. De zin is : Dit dan zoo zijnde, zoo hebben wij voorzeker geene verpligting aan 't vleesch, om naar den vleesche te leven en zijne begeerlijkheden te dienste te staan ; maar integendeel, wij zijn schuldenaren van den heiligen Geest, en alzoo verpligt om naar den geest, te leven. — De tegenstelling : *maar van den Geest, om naar den geest te leven*, wordt door den Apostel niet uitgedrukt, maar is genoegzaam aangeduid door den vorm zijner rede : *Wij zijn schuldenaren, niet van het vleesch*.

⁴) *Want zoo gij naar den vleesche leeft*, enz. Eene drangreden ter behartiging der vermaning (vs 12), om niet naar den vleesche, maar naar den geest te leven : het leven naar den vleesche voert ten eeuwigen verderve ; maar wie door den geest *de werken des vleesches*, de booze neigingen en begeerlijkheden des vleesches doodt, bestrijdt, onderdrukt, overwint, die zal *leven*, eeuwig zalig leven naar ziel en ligchaam (vs 10 en 11).

15 aguntur, ii sunt filii Dei. * Non
enim accepistis spiritum servi-
tutis iterum in timore, sed
accepistis spiritum adoptionis
filiorum, in quo clamamus :
Abba (Pater.) (II Tim 1, 7. Gal
16 4, 5.) * Ipse enim Spiritus testi-
monium reddit spiritui nostro
17 quòd sumus filii Dei. * Si autem
filii, et heredes : heredes quidem
Dei, coheredes autem Christi :
si tamen compatimur, ut et
conglorificemur.

worden¹, die zijn kinderen Gods.
* Gij ontvingt immers niet een
geest van slavernij² om wederom
te vreezen, maar gij ontvingt
een geest van zoonship, in
welken wij roepen : Abba
(Vader³) * Want de Geest zelf⁴
betuigt aan onzen geest dat wij
kinderen Gods zijn. * En indien
17 kinderen⁵, dan ook erfgenamen :
en wel erfgenamen van God, en
mede-erfgenamen van Christus :
indien wij nogtans mede lijden,
opdat wij ook mede verheerlijkt
worden⁶.

1) *Want zoovelen door den geest Gods gedreven worden*, enz. In vers 14 en 17 (vers 15 en 16 zijn eene tusschenrede) wordt een bewijs gegeven voor het gezegde in vs. 13 : *indien gij door den geest de werken des vleesches doodt, zult gij leven*. De redenering van den Apostel is aldus ; zoovelen de werken des vleesches dooden door den geest, zij worden gedreven en laten zich leiden door den geest Gods : zij nu die zich door den geest Gods laten leiden, zij zijn kinderen Gods ; en zijn zij kinderen, dan zullen ze ook erfgenamen wezen, erfgenamen Gods, en mede-erfgenamen van Christus, dat is, toekomstige bezitters van die hemelsche heerlijkheid, welke Jesus Christus, die, als mensch, hun broeder is, een eerstgeborene onder vele broederen (Rom 8, 29 ; Hebr 2, 11), door de verdiensten van zijn lijden, naar zijne menschelijke natuur verworven heeft. Lk 24, 26. I Pt 1, 11.

2) *Gij ontvingt immers niet een geest van slavernij*, enz. Dit en het volgende vers, als reeds gezegd is, bevatten eene soort van tusschenrede, en de zin daarvan is : Ik zeg (vs 14) kinderen Gods : want toen gij in het Sacrament der wedergeboorte den heiligen Geest ontvingt (Tit 3, 5), toen ontvingt gij niet een geest van slavernij, niet een geest die u tegenover God tot eene soort van slaven maakte om wederom, gelijk te voren toen gij nog onder de wet waart, slaafs voor God te vreezen ; neen, maar gij ontvingt een geest van zoonship, den Geest die u gemaakt heeft tot aangenomen zonen Gods, in welken, in wiens invloed, wij, zoovelen dien Geest ontvangen hebben, roepen met groote gemoedsaandoening God onzen Vader noemen, hem aanroepen ; *Abba, Vader!* Daar wij dan God onzen Vader noemen, en zulks door den invloed en werking van den heiligen Geest (vs 15), zoo zoo betuigt de heilige Geest zelf aan onzen geest, dat wij kinderen Gods zijn.

Ofschoon die getuigenis, welke de heilige Geest den regtvaardigen geeft, dat zij kinderen Gods zijn, in zich onfeilbaar is, zoo is het echter aan niemand dergenen, aan wie zij gegeven wordt, met onfeilbare zekerheid bekend, — ten ware hij dienaangaande eene bijzondere openbaring ontvinge, — dat hem deze getuigenis des heiligen Geestes geworden is. Het is eene grove dwaling te zeggen, dat een iegelijk onder de Christenen verplicht is, vastelijk te gelooven, dat hem zijne zonden vergeven zijn of dat hij geregtvaardigd is. Men leze dienaangaande wat de H. Kerk ons leert door den mond der Vaders van Trenten. Zie Trid. Sess 6, Cap 9.

3) *Abba (Vader)!* Zie noot 3 op bladz. 295, 1ste Deel.

4) *de Geest zelf*, enz. Zie boven, noot 2.

5) *En indien kinderen*, enz. Zie de verklaring dezer woorden boven in noot 1.

6) *indien wij nogtans mede (met Christus) lijden*, lijden, gelijk Christus geleden heeft, geduldig en standvastig alles verdragen wat wij, hetzij regtstreeks, hetzij zijdeings, om Christus' wil te lijden hebben, opdat wij, zulks zij onze bedoeling bij ons lijden, ook mede, met hem, verheerlijkt worden.

18 * Existimo enim quòd non
sunt condignæ passiones hujus
temporis ad futuram gloriam,
19 quæ revelabitur in nobis. * Nam
expectatio creaturæ, revelatio-
20 nem filiorum Dei expectat. * Va-
nitati enim creatura subjecta est
non volens, sed propter eum, qui
21 subjecit eam in spe: * quia et
ipsa creatura liberabitur a ser-

* Want ik houde het er voor 18
dat het lijden dezes tijds van
geen gewigt is tegenover de toe-
komstige heerlijkheid, die in ons
geopenbaard zal worden¹, * Want 19
de verwachting van het schepsel²
verbeidt de openbaarwording
der kinderen Gods. * Want het 20
schepsel³ is der ijdelheid onder-
worpen geworden, — niet vrij-
willig, maar om hem, die het
daaraan onderwierp — op hope :
* dat ook het schepsel zelf van 21
de dienstbaarheid der verganke-

1) *Want ik houde het er voor en ben er zeker van, dat het lijden dezes tijds, het lijden van dit leven, van geen gewigt is tegenover de toekomstige heerlijkheid, dat het niets te beduiden heeft, als het vergeleken wordt met de heerlijkheid, die in ons geopenbaard zal worden, die aan ons in het andere leven verwezentlijkt en ons verleend zal worden.* — De Apostel verheft in dit vers de grootheid van dien toekomstigen gelukstaat, om de Romeinen aan te moedigen tot dat *lijden met Christus*, waarvan hij zoo even (vs. 17) gwaagde.

2) *Want de verwachting van het schepsel, enz.* Het zinverband is zoo: Ik zeg, dat die heerlijkheid eenmaal in ons zal geopenbaard worden, *want*, en ziedaar eene reden ter bevestiging van de zekerheid dier openbaring, *de verwachting van het schepsel*, het redeloze schepsel, de geheele redeloze natuur, *verbeidt* reikhalzend *de openbaarwording der kinderen Gods*, d. i. het tijdstip, waarop die verheerlijking der kinderen Gods zal plaats grijpen, het tijdstip, waarop de kinderen Gods *openbaar* zullen worden in hunnen staat van verheerlijking.

Wij hebben op deze plaats (19—22) eene stoute persoons-verbeelding: de redeloze natuur, om Adams overtreding van God gevloekt (Gn 3, 17), wordt hier voorgesteld als zuchtend onder dien vloek, en met smarte verlangend naar het tijdstip, waarop de volkomen verheerlijking der kinderen Gods zal plaats hebben, zullende ook zij alsdan van dien vloek bevrijd en deelachtg worden, naar haren aard, aan die verheerlijking der kinderen Gods. — Uit dit zuchtend en smartelijk verlangen der redeloze natuur, hetwelk de Apostel onderstelt aan zijne lezers bekend te zijn (vs 22), trekt hij een bewijs ter bevestiging van de zekerheid dier toekomstige verheerlijking der kinderen Gods. Dit zuchtend en smartelijk verlangen der redeloze natuur heeft een voorwerp, en dit voorwerp is geen ander dan het ingaan der kinderen Gods in den staat hunner verheerlijking.

3) *Want het schepsel, enz.* De Apostel zegt hier (vs 21, 22) de reden, waarom *het schepsel*, de redeloze natuur, die *openbaarwording der kinderen Gods* zoo reikhalzend verlangt. En het is, omdat *het schepsel der ijdelheid*, der verderfenis en der vergankelijkheid, *onderworpen* geworden en dienstbaar gemaakt is, en dit, *niet vrijwillig*, niet volgens haren wil, niet uit eigen beweging, *maar om hem*, om den wil van hem, van God, *die haar om de zonde van den eersten mensch daaraan onderwierp, op hope*: zoo nogtans, dat zij bij die onderwerping de hoop mogt koesteren, dat ook zij zelve eenmaal *van de dienstbaarheid der vergankelijkheid*, de dienstbaarheid, welke in de vergankelijkheid bestaat, *zou vrijgemaakt worden* en geraken *tot de vrijheid van de heerlijkheid der kinderen Gods*, tot den vrijdom van vergankelijkheid, welke vrijdom toekomt aan den staat van verheerlijking der kinderen Gods. — Door *de hoop* van het schepsel op bevrijding van de vergankelijkheid, versta men, in deze persoons-verbeelding Gods besluit dienaangaande.

22 vitute corruptionis in libertatem
 glorïæ filiorum Dei. * Scimus
 enim quòd omnis creatura inge-
 miscit, et parturit usque adhuc.
 23 * Non solum autem illa, sed et
 nos ipsi primitias spiritus ha-
 bentes: et ipsi intra nos gemimus
 adoptionem filiorum Dei expec-
 tantes, redemptionem corporis
 24 nostri. * Spe enim salvi facti
 sumus. Spes autem, quæ vi-
 detur, non est spes: nam quod
 25 videt quis, quid sperat? * Si
 autem quod non videmus, spe-
 ramus: per patientiam expec-
 tamus.

lijkheid zal vrijgemaakt worden
 tot de vrijheid van de heerlijk-
 heid der kinderen Gods¹. * Wij 22
 weten immers dat² alle schepsel
 zucht, en in barenswee is tot nu
 toe. * En niet alleen dit, maar 23
 ook wij zelven³ die de eerste-
 lingen des geestes hebben: ook
 wij zuchten in ons zelven de
 aanneming tot kinderen Gods
 verbeidende, de verlossing onzes
 ligchaams. * Want naar de hope 24
 zijn wij zalig geworden⁴. Eene
 hoop nu, die gezien wordt, is
 geene hoop: want hetgeen iemand
 ziet, waarom zou hij het nog 25
 hopen? * Maar indien wij hopen
 't geen wij niet zien⁵: zoo verbei-
 den wij het in lijdzaamheid.

1) Voor den zin van dit vers leze men het aangeteekende op vers 20.

2) *Wij weten immers dat*, enz. Een bewijsgrond van het gezegde aangaande *de hope*, aan de redeloze natuur gelaten, en hare verwachting (vs 19) van eenmaal vrijgemaakt te zullen worden van hare dienstbaarheid aan de vergankelijkheid: hadde zij die verwachting en die hope niet, dan zou zij ook sedert den val van Adam *tot nu toe* niet *zuchten en als in barenswee zijn*, niet onder smartvol zuchten naar hare verlossing haken, hetgeen wij, Christenen, door goddelijke openbaring geleerd, toch *weten*, dat het geval is met geheel de redeloze natuur. — De oude wereld gaat als zwanger van eene nieuwe wereld.

3) *En niet alleen dit*, het redeloze schepsel, maar ook wij zelven, enz. Eene bevestiging der vooratgaande (vs 19—22) bewijsreden. De zin van dit vers is; En het is niet enkelijk de redeloze schepping, die zucht, met smarte hakende naar hare verlossing; maar ook wij, Christenen, *wij zelven*, ofschoon wij de *eerstelingen der geestes*, de eerste gaven des heiligen Geestes, de vergiffenis der zonden en de heiligmakende genade, alreeds ontvangen hebben, en derhalve ons gelukkig mogen noemen: ook wij nogtans, *wij zuchten in ons zelven*, in ons binnenste, en wij zuchten naar de volkomen aanneming tot kinderen Gods, welke wij nog verbeiden, dat is, naar *de verlossing onzes ligchaams* van zijne vergankelijkheid, naar zijne onsterfelijkheid en verheerlijking,

4) *Wani naar de hope zijn wij zalig geworden*. De Apostel zeide daar zoo even (vs 23): *de aanneming tot kinderen Gods* VERBEIDENDE. Hier regtvaardigt hij dit zeggen. De zin is: Ik zeide *verbeidende*, dewijl onze volkomen zaligheid nog in de toekomst ligt; want werkelijk en met der daad bezitten wij haar nog niet, en hebben nog maar enkelijk de hope van haar eenmaal te bezitten. *Eene hoop*, eene gehoopte zaak nu, welke alreeds *gezien*, d. i. genoten wordt, *is geene hoop* meer, kan geen voorwerp meer zijn der hope; met andere woorden: het ligt in den aard van alle hoop, dat de hopende het voorwerp zijner hope nog niet bezitte: *want hetgeen iemand ziet*, d. i. werkelijk alreeds geniet, *waarom zou hij het nog hopen*? Het hopen houdt noodzakelijk op, zoodra het genot der gehoopte zaak geschonken is.

5) *Maar indien wij hopen 't geen wij niet zien*: enz. Het besluit der voorafgaande (vs 23—24) redenering: Maar is het nu zoo, dat wij het volkomen kindschap Gods, 't welk *wij niet zien*, nog niet bezitten, nogtans *hopen*, eenmaal te zullen bezitten: dan volgt daaruit, dat wij het *verbeiden* en, gelijk ons Christenen betaamt, *in lijdzaamheid* verbeiden.

26 * Similiter autem et Spiritus
 adjuvat infirmitatem nostram :
 nam quid oremus, sicut oportet,
 nescimus : sed ipse Spiritus
 27 postulat pro nobis gemitibus
 inenarrabilibus. * Qui autem
 scrutatur corda, scit quid desi-
 deret Spiritus : quia secundum
 28 Deum postulat pro sanctis.
 * Scimus autem quoniam dili-
 gentibus Deum omnia cooperan-
 tur in bonum, iis, qui secundum
 propositum vocati sunt sancti.
 29 * Nam quos praescivit, et praedes-

* En desgelijks komt ook de 26
 Geest onze zwakheid te hulp¹ :
 want wat wij naar behooren
 zullen bidden², weten wij niet :
 maar de Geest zelf bidt voor ons
 door onuitsprekelijke verzuch-
 tingen. * En hij die de harten 27
 doorgrondt³, weet wat de Geest
 begeert : dat hij naar God voor
 de heiligen bidt⁴. * En wij 28
 weten dat hun die God lief
 hebben alles ten goede me-
 dewerkt, *als* dengenelen, die
 naar het raadsbesluit geroepene
 heiligen zijn⁵. * Want die hij 29

1) *En desgelijks*, gelijk onze sterfelijke ligchamen zullen levend gemaakt worden door den heiligen Geest, die in ons woont (vs 11), en gelijk de heilige Geest aan onzen geest getuigt, dat wij kinderen Gods zijn (vs 16), *desgelijks komt ook de heilige Geest onze zwakheid te hulp*. — De Apostel, als blijkt uit hetgeen volgt : *want wij weten niet*, enz., denkt hier bepaaldelijk aan *geestelijke zwakheid*, bestaande in de onzekerheid of onwetendheid, waarom wij, onder den druk van het lijden, God zullen bidden, niet wetend, wat ons het heilzaamste is.

2) *want wij weten niet, wat wij naar behooren*, dat is, naar Gods wil, *zullen bidden* ; wij weten niet, wat, in gegeven omstandigheden, met Gods heiligen wil overeenkomstig en ons het heilzaamst is : maar in die onzekerheid komt de heilige Geest, die in ons woont, ons te hulpe : *hij zelf bidt dan God voor ons*, in onze plaats, biddende om datgene waarom wij in de gegeven omstandigheden moeten bidden, om overeenkomstig Gods heiligen wil te bidden. En dit gebed des heiligen Geestes geschiedt niet door woorden of gedachten, welke hij ons ingeeft, maar het geschiedt *door onuitsprekelijke verzuchtingen*, of, gelijk wij hier liever zouden vertalen, *door onuitsproken verzuchtingen*, verzuchtingen door den heiligen Geest bij den biddende opgewekt, doch waarbij deze noch met het woord desmonds, noch met het woord des hartens, eenigen bepaalden wensch uitdrukt, *onuitsgesprokene, stille verzuchtingen*. — Zij dan, welke die zuchten slaken, zij zelven weten niet, wat de heilige Geest door die verzuchtingen voor hen van God afbidt ; doch *hij, die de harten doorgrondt*, God namelijk, *weet wat de Geest begeert*, weet wat het is dat de heilige Geest hunne harten door die verzuchtingen doet verlangen ; weet, *dat hij naar God overeenkomstig den wil van God, bidt voor de heiligen*, de herborenen ; dat hetgeen hij voor hen afsmeekt, met het goddelijk welbehagen overeenstemt ; en die verzuchtingen hunner harten worden verhoord.

3) *En hij die de harten doorgrondt*, enz. Zie de voorgaande noot.

4) *En wij weten dat hun, die God*, enz. Eene derde beweegreden tot aanmoediging om standvastig met Christus te lijden (vs 17) ; zij is genomen van het Christelijk bewustzijn *dat dengenelen die God lief hebben*, die zijne geboden onderhouden die *godvruchtig, regvaardig en ingetogen leven in deze wereld* (Tit 2, 12), dat denzulken *alles*, ook die verdrukkingen en kwellingen, waarvan zij bidden bevrijd te worden, zonder dat hun gebed verhooring krijgt, *ten goede*, ter bereiking van hunne eeuwige gelukzaligheid, als hulpmiddel *medewerkt*.

5) *dengenelen, die naar het raadsbesluit geroepene heiligen* (volgens 't Grieksch, enkelijk : *geroepenen*) zijn. Deze woorden zijn eene *Appositie* tot het voorafgaande : *hun die God lief hebben* ; en zij geven de reden te kennen, waarom hun, die God liefhebben, alles ten goede medewerkt : zij die God liefhebben, ze zijn *geroepenen* tot deelneming aan het heil in Christus, van God geroepenen *naar het raadsbesluit*, d. i. ingevolgt het

tinavit conformes fieri imaginis
 Filii sui, ut sit ipse primogenitus
 30 in multis fratribus. * Quos autem
 prædestinavit, hos et vocavit :
 et quos vocavit, hos et justifica-
 vit: quos autem justificavit, illos
 et glorificavit.
 31 * Quid ergo dicemus ad hæc ?
 si Deus pro nobis, quis contra

vooruit gekend heeft, die heeft
 hij ook vooruit bestemd om
 gelijkvormig te worden aan het
 beeld zijns Zoons, opdat hij de
 eerstgeborene zij onder vele
 broeders¹. * Diegenen nu welke
 hij vooruit *daartoe* bestemd
 heeft², die heeft hij ook geroepen :
 en die hij heeft geroepen, die
 heeft hij ook geregtvaardigd : en
 die hij heeft geregtvaardigd, die
 heeft hij ook verheerlijkt.
 * Wat zullen wij dan hierop
 zeggen³ ? Als God voor ons is,

eewige raadsbesluit Gods, de menschen, niet om eenig werk van verdienste van hunnen kant, maar uit zuivere genade in en door Christus te regtvaardigen en te heiligen. Vgl. II Tim 1, 9. Eph 1, 3—14. Men denke hier aan zulke *geroepenen*, die gehoor hebben gegeven aan de roepstem der genade, en *God lief hebben*.

1) *Want die hij vooruit*, van alle eeuwigheid, door zijne alwetendheid, als zoodanige geroepenen *gekend heeft*, die heeft hij ook vooruit beschikt om gelijkvormig te worden, d. i. tot gelijkvormigheid, *aan het beeld zijns Zoons*, dat wil zeggen, om met hem lichamenlijk verheerlijkt te worden (vs. 17), met welke verheerlijking de eeuwige zaligheid naar ziel en lichaam gepaard gaat (vgl. Phil 3, 21); en dit, *opdat hij*, zijn Zoon, als God-mensch, *de eerstgeborene zij onder vele broeders*, met andere woorden : omdat vele zijne hemelsche broeders zouden worden en zijne *mede-erfgenamen* (vs. 17), deelachtig met hem aan de hemelsche heerlijkheid.

2) *Diegenen nu welke hij vooruit*, enz. Het vorige vers 29 sprak van Gods *eewige* daden, namelijk van zijne voorwetendheid en zijne daarop rustende voorbestemming ; dit vers 30 nu leert, hoe Gods eeuwige voorbestemming verwezentlijkt wordt *in den tijd*. De zin is aldus : *Diegene nu welke hij vooruit*, van alle eeuwigheid, *daartoe bestemd heeft*, namelijk om gelijkvormig te worden aan het beeld zijns Zoons (vs. 29), *die heeft hij ook in den tijd geroepen*, uiterlijk door de prediking, innerlijk door zijne genade : *en die hij geroepen heeft*, die heeft hij, als idenzulken die gehoor gaven aan zijne roepstem, *ook geregtvaardigd* : *en die hij geregtvaardigd heeft*, die heeft hij ook *verheerlijkt*, met andere woorden : die heeft hij ook gelijkvormig gemaakt aan het beeld zijns Zoons (vs. 29). Om de *zekerheid* van die toekomstige verheerlijking aan te duiden, stelt de Apostel haar voor als zijnde alreeds geschied : die heeft hij ook verheerlijkt. — Nog dient hier bemerkt, dat Paulus thans enkelijk spreekt van de handelingen *Gods* in de zaligmaking der menschen ; van hetgeen *de mensch* door zijnen vrijen wil, onder den invloed der genade, verrigten moet om tot de zaligheid te geraken, daarvan is hier geen sprake, en moest hier thans ook niet gesproken worden. De Apostel deed het herhaaldelijk elders in dezen brief. Zie 3, 22 ; 6, 1—23, 8, 1—14. Breedvoerig is over deze plaats van Paulus (8, 27—30) gehandeld in onzen *Commentarius in Ep. S. Pauli ad Romanos*, p. 265—275.

3) *Wat zullen wij dan hierop zeggen* ? Welk gevolg zullen wij trekken uit het zoo even (vs. 28—30) gezegde ? Het antwoord op deze vraag was : *dat God voor ons is*, dat wij onder zijne bescherming staan, dat hij van zijnen kant niet zal ophouden ons lief te hebben, indie wij voortgaan met hem te beminnen, en dat derhalve alles, wat het ook zij dat ons overkome, ons ten goede zal medewerken. Maar Paulus giet dit antwoord in een zegevierenden vorm : Als God voor ons is, die hem liefhebben (vs. 28), gelijk wij daar zeiden (vs. 28—30), *wie zal tegen ons zijn*, wie of wat zal ons kunnen beletten om tot de oneindige heerlijkheid te geraken ? Zou God misschien

32 nos? * Qui etiam proprio Filio
suo non pepercit, sed pro nobis
omnibus tradidit illum: quomodo
non etiam cum illo omnia nobis
33 donavit? * Quis accusabit
adversus electos Dei? Deus
34 qui justificat, * quis est qui
condemnet? Christus Jesus,
qui mortuus est, immo qui et
resurrexit, qui est ad dexteram
Dei, qui etiam interpellat pro
35 nobis. * Quis ergo nos separabit
a charitate Christi? tribulatio?
an angustia? an fames? an
nuditas? an periculum? an per-
36 secutio? an gladius? * (sicut
scriptum est: Quia propter te
wie zal tegen ons zijn? * Hij die
zelfs zijn eigen Zoon niet heeft
gespaard, maar hem voor ons
allen heeft overgeleverd: hoe
heeft hij ons niet ook alles met
hem geschonken? * Wie zal
33 beschuldiging inbrengen tegen
uitverkorenen Gods? * 't Is God
die ze regtvaardigt³, * wie zal ze
34 veroordeelen? Christus Jesus is
het, die gestorven is⁴, ja die ook
verrezen is, die aan de rechterhand
Gods is, die ook bidt voor ons.
* Wie zal ons dan van Christus'
35 liefde scheiden⁵? verdrukking?
of angst? of honger? of naakt-
heid? of gevaar? of vervolging?
of zwaard? * gelijk er geschreven
36 staat: Om u worden wij den

het ons laten ontbreken aan zijnen genadigen bijstand? Maar Hij, die zelfs zijn eigen Zoon niet heeft gespaard, maar hem voor ons allen tot een zoenoffer ter dood heeft overgeleverd: hoe heeft hij ons niet ook alles met hem geschonken, of beter, naar het Grieksch: hoe zal hij ons niet ook alles wat wij ter zaligheid behoeven met hem schenken? Hij die ons het grootste dat hij had geschonken heeft, hoe zou die ons het mindere onthouden?

1) Zie de voorafgaande noot.

2) Wie zal in het toekomstig oordeel Gods beschuldiging inbrengen tegen uitverkorenen Gods? d. i. tegen dezulken als in vs. 28 beschreven zijn. Van zoodanige uitverkorenen spreekt de H. Paulus ook elders. Zie II Tim 2, 10. De Apostel ziet in dit (vs. 33) en in het volgende vers (vs. 34) terug op hetgeen hij gezegd had in den aanvang van dit hoofdstuk (vs. 1): Zoo is er dan nu geene verdoemenis voor hen, die in Christus Jesus zijn.

3) 't is God, die ze regtvaardigt: God is hun regtvaardigmaker, hij heeft hen geregtvaardigd, en derhalve kan er geene sprake meer zijn van hen te beschuldigen, indien zij in hunnen staat van geregtigen volharden. — Naar het Grieksch zou men hier kunnen overzetten in vragenden vorm. God, de regtvaardigmaker? Is het God misschien, die beschuldiging tegen hen zal inbrengen, God die hen geregtvaardigd heeft?

4) Christus Jesus is het, die gestorven is, enz. Ook hier zou men naar het Grieksch in vragenden vorm kunnen overzetten: Christus Jesus (zal Christus Jesus dit doen), hij die, voor ons uitverkorenen gestorven is, ja, die ook verrezen is en leeft, die ter rechterhand Gods gezeten is, die ook voor ons bidt, onze voorspreker is en onze belangen behartigt?

5) Wie zal ons dan van Christus' liefde scheiden? De zin is: Wie of wat dan zal vermogen ons te scheiden van de liefde, waarmede Christus ons lief heeft, indien wij voortgaan met hem te beminnen? Zal het verdrukking zijn? of angst? of honger? of naakt-
heid? of gevaar? of vervolging? of zwaard, zoodat ons overkwame, wat overkwam aan die getrouwe Godsvereerders, die van zich konden zeggen: Om u worden wij den ganschen dag gedood (d. i. verkeerden wij aanhoudend in doodsgevaar): als slagtschapen zijn wij gerekend? Zal iets van dit alles ons van Christus' liefde kunnen scheiden? Maar in dit alles zijn wij overwinnaars: wij komen het alles te boven en zegevieren door hem die ons heeft liefgehad, door God, die ons heeft liefgehad in Jesus Christus. Vgl. vs. 39.

mortificamur tota die : æstimati sumus sicut oves occisionis.)
 37 (Ps 43, 22) * Sed in his omnibus superamus propter eum,
 38 qui dilexit nos. * Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque
 39 fortitudo, * neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

ganschen dag gedood : als slagtschapen zijn wij gerekend. * Maar in dit alles 37
 zijn wij overwinnaars om hem, die ons heeft liefgehad. * Want 38
 ik ben zeker dat noch dood, noch leven¹, noch engelen, noch heerschappijen, noch magten, noch tegenwoordigedingen, noch 39
 toekomende, noch sterkte, * noch hoogte, noch diepte, noch eenig ander schepsel ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jesus onzen Heer.

1) *Want ik ben zeker dat noch dood, noch leven*, enz. Eene bevestiging van het gezegde in vs. 37. De zin is: niets hoegenaamd, niets ter wereld is in staat om ons te scheiden van de liefde, welke God ons bewezen heeft en bewijst in Jesus Christus, onzen Zaligmaker, zoodat God zou ophouden ons lief te hebben.

noch dood, noch leven, enz. *Dood* en *leven* zijn hier verpersoonlijkt, gelijk alles wat hier vervolgens nog wordt opgenoemd. De zin is: hetzij de geregtvaardigden den dood ondergaan hebben, hetzij zij nog in leven zijn, in welken toestand zij mogen verkeerden, Gods liefde blijft hun bij.

noch engelen, noch heerschappijen, noch magten, dat is: Geene engelen uit den hemel, van welken rang ook, de mogelijkheid ondersteld, dat zij zulks wilden doen.

noch tegenwoordige dingen, noch toekomende, noch hoogte, noch diepte, d. i. noch tijd, noch plaats.

noch sterkte. De Grieksche tekst heeft deze woorden niet; wij houden ze voor een oud Latijnsch glossema van het voorafgaande: *noch magten*.

noch eenig ander schepsel, noch iets van hetgeen, behalve het opgenoemde, voorts nog behoort tot het geschapene.

NEGENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel betuigt, hoezeer het hem ter harte gaat, dat de Joden, zijne volksgenooten, voor een groot gedeelte niet gekomen zijn tot het heil van den Messias, vs. 1—5. Daardoor echter was Gods belofte omtrent dat heil van den Messias, aan Israël gedaan, niet on vervuld gebleven; want niet allen die van Israël afstamden, waren reeds daarom *dat* Israël, hetwelk God bedoelde in zijne belofte. Dit wordt vervolgens bewezen uit de typische geschiedenis der kinderen van Abraham en Isaak, vs. 6—13. Maar is het niet onregtvaardig van God gehandeld, dat hij het heil van den Messias niet verleent aan allen, die van Israël afstamden? De Apostel antwoordt hierop: Dat zij verre! en om zijn antwoord te staven, toont hij aan uit twee Schriftuur-plaatsen, dat God zijne gunsten en genaden aan niemand verschuldigd is, maar die schenkt, in de volstrektste vrijheid, aan wien hij wil, vs. 14—18. Nu onderstelt de Apostel, dat iemand, uit het voorgaande redenerende, hem deze opwerping maakt: Daar het toch van God afhangt, de harten zelfs der meest verstokten te vermurwen, waarom klaagt hij dan nog over verstokten? — Hierop antwoordt de Apostel zóó: *eerst* doet hij inzien, door eene gelijkenis, hoe onbetamelijk het is, dat het nietig schepsel wil redetwisten met zijnen Schepper; *vervolgens* verdedigt hij regtstreeks de wegen van Gods voorzienigheid, en dit voert hem tot de erkenning van zijne erbarmende genade ten opzichte van die Joden en Heidenen, welke deelachtig waren geworden aan het heil van den Messias, vs. 19—24. De roeping der Heidenen tot dat heil, en ook dit, dat het meerendeel der Joden daaraan niet zou deelachtig worden, beide was door de Propheten voorgezgd, vs. 25—29. Eindelijk verklaart de Apostel, dat het ongeloof der Joden, door Isaïas reeds voorspeld, de oorzaak was waarom zij niet deelden met de geloovige Heidenen in het heil van den Messias, vs. 30—33.

1	Veritatem dico in Christo,	* Waarheidspreek ik in Chris-	1
	non mentior: testimonium mihi	tus ¹ , il lieg niet: — mijn geweten	
	perhibente conscientia mea in	geeft mij getuigenis in den hei-	
2	Spiritu sancto: * quoniam tristitia mihi magna est, et conti-	ligen Geest ² : — * dat ik groote droefheid heb, en mijn hart aan-	2

1) *Waarheid spreek ik in Christus*, enz. *De gerechtigheid voor God* is eene door geen mensch ooit verdiende, ja, eene onverdienbare gave Gods, waaraan allen behoefte hebben, maar die ook verkrijgbaar is voor allen, Joden zoowel als Heidenen, zonder onderscheid van personen, onder voorwaarde van te gelooven in Jesus Christus, den Verzoener van het menschelijk geslacht met God; — dit hoofd-onderwerp van zijnen brief nu afgehandeld hebbende, gaat de Apostel voort met te spreken over het feit, dat de Joden, zijne tijdgenooten, voor het grootste gedeelte die *gerechtigheid voor God* niet verkregen hadden, en alzoo niet deelachtig waren geworden aan het heil van den Messias. En omdat hij verdacht kon wezen van niet veel genegenheid te hebben voor zijne volksgenooten, als van welke hij gedurig was vervolgd geworden, zoo begint hij met op de nadrukkelijkste wijze te betuigen, hoezeer hem het ongluk der Joden ter harte gaat, en hoe diep het hem grieft.

Waarheid spreek ik in Christus. By deze uitdrukking: *in Christus*, denkt de Apostel zich met Christus vereenigd, en alzoo in Christus' tegenwoordigheid zeggende, wat hij zegt; en daarom zou deze uitdrukking, *in Christus*, verklaard kunnen worden door *Christus is mij getuige*. Vgl. II Kor 12, 19.

2) Dat hij niet liegt in hetgeen hij zeggen gaat, daarvoor beroept de Apostel zich op de getuigenis van zijn geweten, eene getuigenis welke hem niet bedriegen kan, als zijnde gegeven *in den heiligen Geest*, dat is, onder de leiding van den Geest der waarheid, *die in hem is*. I Kor 7, 40.

3 nuus dolor cordi meo.* Optabam 3 houdende smarte lijdt¹. * Want
 enim ego ipse anathema esse a 3 ik zou wel wenschen² zelf een
 Christo pro fratribus meis, qui 3 vloek *en* van Christus *gescheiden*
 sunt cognati mei secundum 3 te zijn voor mijne broeders, mijne
 4 carnem, * qui sunt Israelitæ, 4 aanverwanten naar het vleesch,
 quorum adoptio est filiorum, et 4 * die Israëlieten zijn³, aan wie
 gloria, et testamentum, et legis- 4 toekomt het kindschap⁴, en de
 latio, et obsequium, et promissa : 4 heerlijkheid⁵, en het verbond⁶,
 5 * quorum patres, et ex quibus 5 en de wetgeving⁷, en de eere-
 est Christus secundum carnem, 5 dienst⁸, en de beloften⁹: * van
 qui est super omnia Deus bene- 5 wie de vaderen¹⁰ zijn, en uit wie
 de Christus is naar het vleesch¹¹,

1) dat ik groote droefheid heb, en mijn hart aanhoudende smarte lijdt. Waarom? omdat zijn volk, de Joden, voor het grootste gedeelte niet deelachtig waren geworden aan het heil van den Messias. De Apostel nogtans zegt dit niet met ronde woorden; het viel hem te hard; doch hij geeft het genoeg te kennen in het volgende vers.

2) Want ik zou wel wenschen, enz. Tot bevestiging van het gezegde in vers 2, betuigt de Apostel hier, dat hij wel zou wenschen, zelf vervloekt en van Christus gescheiden te wezen, indien hij daardoor zijne broeders kon deelachtig maken aan het heil in Christus. Men beschouwe dezen wensch als de uitdrukking eener overgrootte liefde; en bemerkte tevens, dat Paulus die *vervloeking* en dit *gescheiden worden* van Christus, waarvan hij spreekt, alleen denkt als *berooft van het hoogste geluk*, en niet als *straffe voor zonde*, waardoor hij zich in dat ongeluk zou willen storten.

3) De Apostel geeft hier de beweegredenen op, waarom de verblindheid en het ongelooft der Joden hem zoo zeer aan het harte gaan. Deze redenen zijn, *vooreerst*, omdat de Joden zijne natie waren, en *vervolgens*, omdat zij Israëlieten waren, dat is, eene van God tot zijn bijzonder volk uitgekozen en door hem zoo zeer bevoorregte natie. Die voorregten worden opgenoemd in vers 4.

4) *het kindschap*. De Israëlieten, als zijnde eene door God uit de verschillende volkeren tot *zijn volk* uitgekozen natie, werden daarom ook *zijn kind* genoemd (Ex 4, 22); en dat *kindschap* of die aanneming tot kinderen wordt hier door den Apostel bedoeld. Men versta hier alzoo dat kindschap niet, gelijk in den brief aan de Ephesers (1, 5), in den Christelijken zin, maar in den zin der Theocratie onder het oude verbond. Dat theocratische kindschap was eene schaduw en afbeeldsel van het kindschap des nieuwen verbonds, waardoor wij worden *kinderen Gods*.

5) d. i. Gods tegenwördigheid onder een zichtbaar teeken (zie Ex 13, 21; 24, 17; 40, 32—36. Nm 9, 15, volg. III. Kon 8, 10, 11). Zij wordt Ex 40, 33 genoemd *de heerlijkheid Gods*.

6) aangegaan met Abraham en de vaderen der Israëlieten.

7) de wet op Sinaï door God gegeven. Ex 20.

8) de uiterlijke godsdienstige eeredienst: het priesterdom, de offers, de feesten, en de overige godsdienstige gebruiken en plegtigheden, alles door God ingesteld.

9) *de beloften*: de dikwijls herhaalde beloften Gods aangaande den Messias.

10) Abraham, Isaak en Jakob, de aartsvaderen der Israëlieten, mannen van uitstekende heiligheid en vrienden Gods, die zich noemt (Ex 3, 6) den God van Abraham, van Isaak en van Jakob.

11) Het grootste voorregt van zijn volk was, dat uit hen de Messias of, met een Grieksch woord gezegd, de Christus, de Zaligmaker der wereld, gesproken was naar het vleesch, dat is, naar zijne menschelijke natuur: want naar zijne goddelijke natuur is de persoon van Christus met den Vader en den heiligen Geest de eeuwige Drieëenige God. Men bemerkte, hoe uitdrukkelijk Paulus op deze plaats de Godheid van Christus verkondigt.

dictus in sæcula. Amen. (*Act* 9, 2. *I Cor* 15, 9.)

6 * Non autem quòd exciderit
verbum Dei. Non enim omnes
7 qui ex Israel sunt, ii sunt Israe-
litaë: * neque qui semen sunt
Abrahæ, omnes filii: sed in
8 Isaac vocabitur tibi semen: (*Gn*
21, 12.) * id est, non qui filii

welke over alles God is te prijzen
in eeuwigheid! Amen.

* Niet echter *wil ik zeggen* 6
dat het woord Gods vervallen
zou zijn. Want niet allen die uit
Israël zijn, zijn Israëlieten¹:
7 * noch zij die Abrahams zaad
zijn, zijn allen kinderen²: maar
in Isaak zal u zaad ge-
noemd worden: * dat is³, 8

1) De Israëlieten waren voor het grootste gedeelte niet deelachtig geworden aan het heil, hetwelk de Messias was komen aanbrengen; dat betreurt Paulus (vs. 2). Maar nu was dat heil toch *beloofd* door God aan Israël; *Gods woord* alzoo, dat is zijne belofte dienaangaande, kon dan schijnen *vervallen* te zijn, dat is, krachteloos en niet vervuld geworden. Doch Paulus ontkent dit; en de reden van zijne ontkenning is deze, dat niet allen, die naar den vleesche uit Israël afstamden, reeds daarom dat Israël of die Israëlieten waren, welke God bedoelde in zijne belofte aangaande het heil van den Messias. Paulus namelijk maakt een onderscheid tusschen de Israëlieten *naar het vleesch* (I Kor 10, 18) en de *Israëlieten Gods* (Gal 6, 16) of *naar den geest*. Aan deze laatsten is de belofte gedaan, en niet aan de eersten.

2) *noch zij die Abrahams zaad zijn*, enz. Dat de vleeschelijke afstamming uit Israël niet genoeg was, om *Israëlieten Gods* te wezen, dit gaat de Apostel hier (vs. 7—14) bewijzen uit de geschiedenis van Abraham, Isaak en Jakob. Wat met die aartsvaderen van Gods volk had plaats gehad, was tegelijk geschiedenis en vóórbeelding: Gods handelwijze met het Israël *naar het vleesch* was eene afschaduwing van zijne handelwijze met het *Israël Gods* of *naar den geest*. Abraham, de stamvader van dit typisch of voorbeeldend volk, teelde kinderen uit Agar, uit Cetura en uit Sara. Werden nu al die kinderen door God voor kinderen van Abraham gerekend en alzoo aangezien als behoorende tot zijn uitverkoren volk? Neen! Noch Ismaël uit Agar, noch de kinderen uit Cetura gewonnen, werden door God voor Abrahams zaad of kinderen gerekend, maar alleen Isaak, uit Sara geteeld, gelijk God sprak (*Gn* 21, 12): *In Isaak zal u zaad genoemd worden*, en niet in Ismaël, noch in de kinderen bij Cetura verwekt. Hetzelfde had plaats met de kinderen van Isaak. Rebekka, zijne huisvrouw, baart dien aartsvader tweelingen, Esau en Jakob. Werden nu beide die kinderen door God voor kinderen van Isaak, en alzoo voor Abrahams nakomelingschap gerekend? Neen! God koos Jakob daartoe uit, en niet Esau, gelijk hij sprak tot Rebekka (*Gn* 25, 23): *twee volkeren zijn in uwen schoot...., en de oudste* (Esau, d. i. de Edomieten) *zal den jongste* (Jakob, d. i. Jakobieten of Israëlieten) *dienen*. Maakte Esau een volk uit op zich, dat aan Jakob zou onderworpen wezen, dan werd Esau ook niet door God gerekend voor het zaad van Isaak en behoorende tot zijn uitverkoren volk.

Gelijk alzoo in 't oude verbond de vleeschelijke afstamming uit Abraham niet genoeg was, om gerekend te worden tot het typische volk Gods, zoo is ook in het nieuwe verbond de vleeschelijke afstamming uit dat typische volk niet reeds genoeg om te behooren tot het antitypisch volk Gods, dat is, om deelgenooten te worden aan het heil van den Messias, en *kinderen Gods* te wezen. Bij gevolg, dat velen, die Israëlieten waren naar den vleesche, niet deelachtig waren geworden aan het heil van den Messias, daaruit kon geenzins ontervuld worden, dat Gods belofte aan Israël aangaande het heil van den Messias ontervuld was gebleven: de belofte gold niet het *Israël naar het vleesch*, maar het *Israël Gods*.

3) *dat is*. De Apostel gaat zeggen, wat die woorden, *in Isaak zal u zaad genoemd worden*, inhebben. Zij beduiden, zegt hij, dat niet alle zaad Abrahams, door God voor Abrahams zaad gerekend werd; alleen Isaak, *het kind van Gods belofte*, werd daartoe uitgekozen.

carnis, hi filii Dei : sed qui filii sunt promissionis, æstimantur
 9 in semine. (*Gal 4*, 28.) * Promissionis enim verbum hoc est :
 Secundum hoc tempus veniam : et erit Saræ filius. (*Gn 18*, 10.)
 10 * Non solum autem illa : sed et Rebecca ex uno concubitu habens,
 Isaac patris nostri. (*Gn 25*, 24.) * Cum enim nondum
 11 nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali (ut secundum electionem propositum Dei
 12 maneret) * non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei :
 Quia major serviet minori, niet die kinderen des vleesches zijn, zijn kinderen Gods : maar die kinderen zijn der belofte, die worden voor zaad gerekend. * Want¹ het woord der belofte is dit : Om dezen tijd zal ik komen : en Sara zal eenen zoon hebben. * Doch niet alleen zij *leert dit* : maar ook Rebekka zwanger zijnde bij éénen, bij Isaak onzen vader². * Want toen zij nog niet geboren waren, noch iets goeds, of kwaads gedaan hadden, toen is er — opdat Gods keus-besluit vast zou staan³ — * niet om werken, maar om wille des roependen tot haar gezegd worden : De oudste zal den jongste dienen⁴,

1) Dat Isaak *een kind der belofte* was, bewijst de Apostel hier, door eenige woorden uit de geschiedenis der geboorte van Isaak (*Gn 16*, 19—22 ; *18*, 9—16) aan te halen.

2) Tegen het bewijs, genomen van Isaak, den zoon van Sara, kon welligt iemand opwerpen, dat daarom Ismaël niet als Abrahams zoon door God gerekend was geworden, omdat zijne moeder eene slavin was, of ook, omdat hij zelf misschien door zijn gedrag zich onwaardig gemaakt had, om onder Abrahams kinderen geteld te worden. (Ismaël had reeds den ouderdom van veertien jaar bereikt, toen Isaak geboren werd) (*Gn 17*, 25). Om dan deze mogelijke tegenwerping te vernietigen, wijst de Apostel ook op de kinderen van Rebekka. Deze nu, geene slavin maar eene vrije vrouw, uit den éénen Isaak, haren man, bevrucht zijnde, droeg in haren schoot twee kinderen tegelijk. Werden nu beide die kinderen door God voor Abrahams nakomelingschap gerekend ? Neen ! Reeds vóór dat die tweelingen nog geboren waren, koos God daartoe uit alleen dat kind, 't welk het laatst ter wereld komen zou. Vgl. de aantekening op vs. 7.

3) *opdat Gods keus-besluit zou vast staan*. Het *keus-besluit* Gods aangaande het kroost van Abraham is, met andere woorden gezegd, het besluit, door God genomen, om voor Abrahams nakomelingschap terekenen *niet allen* die van hem zouden afstammen, maar *alleen diegenen*, welke hij daartoe, uit loutere gunst (niet om hunne werken of verdiensten) zou roepen of *uitkiezen*. Opdat dan dit *keus-besluit vast zou staan*, dat is als vast staande erkend zou worden door de menschen, daarom geschiedde eerst, wat geschied is met Ismaël en Isaak, en vervolgens wat geschied is met Esau en Jakob. — En wat plaats had bij het *Israël naar het vleesche*, het voorbeeld, dat heeft ook plaats bij het tegenbeeld, het *Israël Gods*, dat is, de gemeente van Jesus Christus. Geene natuurlijke geboorte, geene werken of verdiensten, hoegenaamd, geven regt op het kinschap in het Israël Gods ; wie daar kinderen zijn, die zijn het geworden uit loutere genade, de heilig- of regtvaardigmakende genade, eene volstrekt onverdiende gaaf. Want noch het geloof, noch het berouw, nog wat er verder als voorwaarde vereischt wordt, om aan die genade-gave deelachtig te worden, niets van dat alles heeft eenige de minste hoedanigheid van verdienste met betrekking tot het verkrijgen dier genade. Trid. Sess. 6, Cap. 8.

4) *Gn 25*, 23. Toen Rebekka hare tweelingen baarde, kwam Esau het eerst ter wereld. Ibid. vs 25,

- 13 * sicut scriptum est: Jacob dilexi, * gelijk er geschreven staat¹: 13
 Esau autem odio habui. (Gn 25, 23. Mal 1, 2.) Jakob heb ik lief gehad, maar Esea heb ik gehaat².
- 14 * Quid ergo dicemus? numquid * Wat zullen wij dan zeggen? 14
 iniquitas apud Deum? Absit. is er onregtvaardigheid bij God³?
 Dat zij verre! * Want tot Moses 15
 15 * Moysi enim dicit: Miserebor zagt hij: Ik zal mij ontfermen over wien ik mij ontferme: en barmhartig zijn jegens wien ik barmhartig 16
 16 33. 19.) * Igitur non volentis, wezen zal. * Derhalve hangt 16
 neque currentis, sed miserentis het af⁴ niet van hem die wil, noch van hem die loopt, maar van God 17
 17 est Dei. * Dicit enim Scriptura die zich ontfermt. * Want de Schrift zegt tot Pharaos⁵: Daar-

1) Te weten, bij Mal 1, 2, 3. De woorden van dien Propheet aangaande Esau en Jakob, zijn eene bevestiging der woorden van God tot Rebekka gesproken.

2) Men neme het woord *haten*, in dusdanige antithetische gezegden, niet in den zin van *haat toedragen*, maar, volgens het Hebreeuwsche spraakgebruik, voor *achterstellen*, *minder liefhebben*, *niet de voorkeur geven*. In dien zin wordt er in de Schriftuur (Gn 29, 31) van Jakob gezegd dat hij Lia *haatte* (in den Hebr. tekst), en dit *haten*, als blijkt uit het voorafgaande vers, is Rachel *meer beminnen* dan Lia. In dien zin ook zeide de Zaligmaker (Lk 14, 26), dat iemand zijn leerling niet kon wezen, tenzij hij *haatte zijnen vader, en zijne moeder, en zijne vrouw, en kinderen, en broeders, en zusters, en ook nog zijn eigen leven*. Men vergelijk ook Dt 21, 15, 16. Overigens, dit *haten* van Esau en zijne afstammelingen, de Edomieten, betreft alleen maar tijdelijk geluk en welvaart; van eeuwige predestinatie of voorbeschikking is hier geene spraak. Welke typische beteekenis het inheeft, dat Esau door God niet gelijk behandeld wordt, dit is in de voorgaande aantekeningen reeds genoeg gezegd.

3) De slotsom der redenering tot dus verre komt hier op neer; gelijk God in het *Israël naar den vleesche* uit loutere gunst het kinschap gaf aan wien hij wilde, zoo geeft hij, ook in het *Israël Gods* uit loutere genade het kinschap aan wien hij wil. Maar, zoo gaat nu de Apostel voort om eene mogelijke tegenwerping te vernietigen, is dat geene onregtvaardigheid van God, dat hij dat kinschap niet schenkt aan allen, wie zij ook zijn mogen? En hij antwoordt *Dat zij verre!* En om zijn antwoord te staven, toont hij aan (vs 15—19), dat God zijne gunsten en genaden aan niemand verschuldigd is, maar die in de volmaakte vrijheid schenkt aan wie hij wil: en het bewijs daarvoor geeft de Apostel door het aanvoeren van twee Schriftuurplaatsen (Ex 33, 19 en 9, 16,) waar die volmaakte vrijheid Gods duidelijk geleerd wordt.

4) De Apostel maakt eene gevolgtrekking uit de aangevoerde Schriftuurplaats: *Derhalve hangt het af* (het verkrijgen van Gods gunst) *niet van hem die wil*, (van het begeeren daarnaar) *noch van hem die loopt*, (van het werken daarvoor; de zegswijze is van den Griekschen wedloop ontleend), *maar van God die zich ontfermt* (van de vrije genade Gods). Daarmede is niet strijdig wat de Apostel zegt (I Kor 9, 24) tot de Christenen van Korinthe: *Looft alzoo, dat gij dien* (prijs) *behaalt*. Men leze wat wij doen opmerken in noot 4 op bladz. 316.

5) Men versta dit zoo, als of er geschreven stond: *God zegt, naar luid der H. Schrift* (Ex. 9, 16), *door den mond van Moses tot Pharaos*. Hier volgt nu de tweede Schriftuurplaats, om de vrijheid van Gods genade te bewijzen. Uit de eerste plaats bleek, dat God zijne genade geeft, aan wien hij wil; uit de tweede zal blijken, dat hij die niet geeft, aan wien hij niet wil.

excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam : et ut annuncietur nomen meum in universa
 18 terra. (*Ex* 9, 16.) * Ergo cujus vult miseretur, et quem vult
 19 indurat. * Dicis itaque mihi : Quid adhuc queritur ? voluntati enim ejus quis resistit ?
 20 * O homo, tu quis es, qui respondeas Deo ? Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit : Quid me fecisti sic ? (*Sap*
 21 15, 7. *Is* 45, 9. *Fer* 18, 6.) * An non habet potestatem figulus toe juist heb ik u opgewekt¹, opdat ik aan u mijne magt zou toonen² : en opdat mijn naam zou verkondigd worden op de gansche aarde. * Derhalve³ ontfermt hij
 18 zich over wien hij wil, en dien hij wil verhardt hij. * Gij
 19 zegt mij dan : Waarom klaagt hij dan nog⁴ ? want zijnen wil wie wederstaat er aan ? —
 * O mensch⁵ ! wie zijt gij toch,
 20 dat ge antwoordt tegen God⁶ ? Zegt wel het gevormde, tot
 21 zijnen vormer : Waarom hebt gij mij zóó gemaakt ? * Heeft niet de pottebakker magt over het

1) te weten, om mij wederstand te bieden. *Opwekken* beteekent hier zooveel als *aanzetten, aandrijven* ; in welken zin dit te verstaan is, zal aanstonds gezegd worden.

2) om aan uwe verstoktheid mijne wondermagt te doen schitteren, en zoo den roem van mijnen naam over de gansche aarde te verbreiden. — Pharao ontvangt van Gods wege het bevel, om de Israëlieten uit Egypte te laten trekken. Hij weigert. Het bevel wordt herhaald. Pharao blijft weigeren. God slaat hem en gansch Egypte met allerlei wonderplagen, en Pharao blijft hardnekkig in zijne weigering. God had voorzeker aan Pharao zulk eene mate van inwendig werkende genade kunnen schenken, waardoor zijn vrije wil tot gehoorzaamheid zeker ware bewogen geworden. Doch God deed dit niet, maar bepaalde zich bij die mate van genade waarmede Pharao, indien hij gewild had, zou kunnen gehoorzaamd hebben. God liet dan deze vrijwillige hardnekkigheid van Pharao toe ; en voor zooverre als hij aan Pharao niet schonk die buitengewone genade, waardoor zijne verhardheid ware vermurwd geworden, in zooverre wordt hier van God gezegd, dat hij Pharao heeft *opgewekt tot wederstand*. En in dienzelfden zin neme men het *verharden*, dat voorkomt in het volgende vers.

3) De Apostel maakt hier eene gevolgtrekking uit de beide Schriftuurplaatsen (vs 15 en 17), door hem aangehaald.

4) Om nu zijne leer aangaande de vrije genade Gods nog duidelijker te verklaren, onderstelt de Apostel hier, dat iemand uit het zooveengezegde: *en dien hij wil, verhardt hij*, deze gevolgtrekking maakt : Kan God het hart van den verstokten zondaar vermurwen door hem eene buitengewone genade te schenken en doet hij dit niet, dan is het ook zijn wil, dat zoodanig een in zijne boosheid volharde ; en is dit het geval, waarom klaagt hij dan nog (in de H. Schrift, door den mond zijner Propheten) over de verhardheid der zondaars ? Die verhardheid kon hij beletten ; dat doet hij niet ; hij wil alzoo die verhardheid ; en wie kan aan zijnen wil wederstaan ?

5) *O mensch !* De zoo even gemaakte opwerping was tegelijk eene berisping van Gods handelwijze, als ware die ongeregt. Wat doet nu de Apostel ? Hij antwoordt niet terstond daarop, maar bestraft *eerst* (vs 20, 21) de onbetamelijkheid zelve van die opwerping, en toont *daarna* (vs 22, 23) aan, dat Gods handelwijze niet ongeregt is.

6) De zin is : O mensch ! gij nietig schepsel, hoe durft gij u toch vermeten, om met uwen Schepper te willen redetwisten, en hem, als ware het, te berispen ? — Hoe onbetamelijk dit is, toont de Apostel vervolgens aan door eene gelijkenis, genomen van den pottebakker en zijnen leemklomp.

luti ex eadem massa facere aliud
quidem vas in honorem, aliud
22 vero in contumeliam? * Quòd si
Deus volens ostendere iram, et
notam facere potentiam suam,
sustinuit in multa patientia, vasa

leem om uit denzelfden klomp
te maken het ééne vat tot eere,
en het andere tot oneere^{1)?}* Doch
22 *wat onregt is er in*² als God zijne
gramschap willende toonen, en
zijne magt bekend maken, vaten

1) *vat tot eere — tot oneere*, dat is, tot een edel of min edel gebruik. Men denke, bij voorbeeld, aan bloemvazen en vuilnisvaten. Overigens bemerkte men hier wel, dat de Apostel door deze gelijkenis alleen begrijpelijker wil maken, hoe onbetamelijk het is, dat het schepsel redetwist met zijnen Schepper en hem rekenschap vraagt van zijn doen en laten, gelijk de H. Chrysostomus (Hom 16 in *Ep. ad Rom*) op deze plaats aantekent. Derhalve moet men hier niet zeggen: die leemklomp is het door den val van Adam bedorven en in de verdoeming stekende menschelijk geslacht; en die bloemvazen en vuilnisvaten zijn de *gepredestineerden*, of wel ter eeuwige zaligheid, of wel ter eeuwige verdoemenis. Dien leemklomp had de Apostel voor zijne gelijkenis van den pottebakker noodig om het schepsel te beteekenen; en om den pottebakker te laten handelen, moest hij hem wel vaten laten vormen; en om een vat te hebben, dat met eenige schijnreden zich over den pottebakker kon beklagen, mogten alle vaten niet even edel wezen.

2) De Apostel antwoordt nu regtstreeks op de tegenwerping, in vers 19 gemaakt, Zijn antwoord moet dus wezen eene regtvaardiging der handelwijze Gods, van wien hij gezegd had in vs. 18: *Hij ontfermt zich over wien hij wil, en dien hij wil, verhardt hij*; aan welke woorden geen algemeener zin mag gehecht worden, dan de voorbeelden van Moses (vs 15) en Pharao (vs. 17), door Paulus gegeven, kunnen toelaten. De Apostel nu antwoordt in den vorm eener vraag, welke de kracht heeft van deze nadrukkelijke ontkenning: Er is volstrekt geen onregt in gelegen, als God hardnekkige zondaars, die hij lang met veel geduld verdroeg en spaarde, om hen daardoor tot boetvaardigheid te bewegen (vgl. 2, 4), eindelijk straft, willende door dat straffen aan het menschedom openbaren, van den eenen kant zijnen toorn en zijne magt, en van den anderen kant den luister van zijne barmhartigheid.

Vaten van gramschap zijn hier de zoodanigen, welke door hunne hardnekkigheid Gods gramschap in zich, om zoo te zeggen, vergaard en opgehoopt hebben, en alzoo als *gereed* en uitgerust zijn ten verderve. Men vergelijkte het zeggen van den Apostel (2, 5): *Gij vergaart u een schat van toorn voor den dag des toorns*.

Vaten van erbarming zijn hier dezulken, welke Gods barmhartigheid, verworven hebben, en alzoo door hem voorbereid zijn tot een gelukkigen toestand.

In vers 23 komt het woord *heerlijkheid* tweemaal voor: de eerste maal staat het tegenover *gramschap* (vs 22), en heeft alzoo de beteekenis van *goedheid, goedertierenheid, barmhartigheid*; de tweede maal is *heerlijkheid* het tegendeel van *verderf* (vs 22), en geeft derhalve een *gelukkigen toestand* te kennen.

Door *vaten van gramschap* verstaat de Apostel Pharao en zijne Egyptenaren door God gestraft, als beeld (*type*); en, als tegenbeeld (*antitype*), de hardnekkige Joden van zijnen tijd, om hun halssstarrig ongelooft niet deelachtig geworden aan het heil van den Messias. Door *vaten van erbarming* verstaat hij de Israëlieten uit de Egyptische slavernij, onder vele wonderwerken genadig verlost, als beeld; en, als tegenbeeld, de Joden, zooveel er deelachtig waren geworden aan de genade der verlossing en het heil van den Messias. En gelijk die Egyptische Israëlieten, verlost uit hunne slavernij en nu onder de banier van Moses geschaard, daardoor *voorbereid* waren om de *gelukkige* bezitters te worden van het land van belofte; even zoo waren de geloovige Joden, door de heiligmakende genade in het Doopsel van Christus uit de slavernij satans en der zonde verlost en nu onder de banier van Christus geschaard, daardoor ook *voorbereid* om eens tot het *gelukkig* bezit der eeuwige zaligheid te geraken.

- 23 iræ, apta in interitum, * ut van gramschap, gereed tot ver-
ostenderet divitias gloriæ suæ in derf, met veel geduld verdroeg,
23 vasa misericordiæ, quæ præpa- * om den rijkdom te toonen van
zijne heerlijkheid jegens vaten
24 ravit in gloriam. * Quos et voca- van erbarming, die hij voorbe-
reidde tot heerlijkheid. * Hoe-
24 vit nos non solum ex Judæis, sed danigen hij ook ons¹ riep niet
alleen uit de Joden, maar ook
25 etiam ex Gentibus, * sicut in Osee uit de Heidenen², * gelijk hij in
Oseas zegt: Ik zal niet-mijn-
25 dicit: Vocabo non plebem meam, volk³, mijn volk noemen:
en niet-geliefde, geliefde:
dilectam: et non misericordiam en niet-begenadigde, be-
consecutam, misericordiam con- genadigde. * En het zal
26 secutam. (Os 2, 24. I Pt 2, 10.) geschieden: ter plaatse,
waar tot hen gezegd is:
26 * Et erit: in loco, ubi dictum est Niet-mijn-volk zijt gij: daar
eiz: Non plebs mea vos: ibi voca- zullen zij genoemd worden
buntur filii Dei vivi. (Os 1, 10.) kinderen des levenden
27 * Isaias autem clamat pro Israel: Gods. * Doch Isaias⁴ roept uit
over Israël: Al ware het
Si fuerit numerus filiorum Israel getal der kinderen Israëls
tamquam arena maris, reliquiæ als het zand der zee, het
28 salvæ fient. (Is 10, 22.) * Ver- overblijfsel zal behouden
bum enim consummans, et worden. * Want een woord
abbrevians in æquitate: quia zal hij volbrengen, en ras
ja een ras uitgevoerd

1) *Hoedanigen hij ook ons riep.* De Apostel wendt hier nu regtstreeks zijne rede tot de Christelijke gemeente van Rome, uit bekeerde Joden en Heidenen bestaande. Hij zegt: zoodanige (antitypische) vaten van erbarming, door Gods genade voorbereid en gesteld op den weg der eeuwige zaligheid, zijn wij ook, *geroepenen niet alleen uit de Joden, maar ook uit de Heidenen.*

2) De Joden verkeerden vrij algemeen in dit dwaalbegrip, dat zij meenden, zij alleen konden deelachtig worden aan het heil van den Messias, en niet ook de Heidenen. De Apostel toont die dwaling aan, en bewijst, dat het tegendeel door eene voorzegging van den Propheet Oseas voorspeld was. Gelijk de Apostel haar geeft, is zij niet eene woordelijke, maar eene vrije aanhaling van twee plaatsen uit dien Propheet (2, 23—24 en 1, 10) bijéén gevoegd.

3) De woorden *niet-mijn-volk* en *niet-geliefde* en *niet-begenadigde* leze men, als waren het drie enkele zamengestelde woorden. Het zijn symbolisch-prophetische eigenamen.

4) Na bewezen te hebben, dat, volgens de oude voorzeggingen, de Heidenen zouden deelachtig worden aan het heil van den Messias, gaat de Apostel voort met aan te toonen, dat de Propheten eveneens het ongelooft voorzegt hadden van het meerendeel der Joden; om welk ongelooft zij niet deelachtig werden aan het heil van den Messias. Tot bewijs haalt hij aan twee plaatsen uit Isaias, waarvan de eerste, vervat in vs 27 en 28, genomen is uit Isaias, 10, 22 en 23. De tweede plaats, vervat in vers 29 en bij welke aanhaling de Apostel de woorden van den Propheet tot de zijne maakt is genomen uit Isaias, 1, 9.

29 verbum brevium faciet Dominus super terram: * et sicut prædixit Isaias: Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, et sicut Gomorrha similes fuissimus. (Is 1, 9.)

30 * Quid ergo dicemus? Quòd gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quæ ex
31 fide est. * Israel vero sectando legem justitiæ, in legem justitiæ

woord zal de Heere doen op de aarde: * en gelijk Isaias 29 voorzegt heeft: Indien de Heer der heirscharen ons geen zaad had overgelaten, als Sodoma zouden wij geworden zijn, en aan Gomorrha gelijk geweest.

* Wat zullen wij dan zeggen? 30 Dat de heidenen, *zulken* die niet streefden naar gerechtigheid², gerechtigheid verkregen hebben: te weten de gerechtigheid, die uit het geloof is³. * Dat Israëldaarentegen 31 strevende naar de wet der gerechtigheid, tot de wet der gerechtigheid⁴ niet gekomen is.

1) De Apostel besluit uit het voorgaande, en geeft nu ook de reden op, waarom dan eigenlijk de Heidenen deelachtig zijn geworden aan het heil van den Messias, en het meerendeel der Joden niet. En zulks is geschied, omdat de eersten het Evangelie geloovig hebben aangenomen, en de laatsten niet. Allen, zonder uitzondering, Heidenen zoowel als Joden, zijn geroepen om deelachtig te worden aan het heil van den Messias, maar onder voorwaarde van zich geloovig aan het Evangelie te onderwerpen. *Gaat heen in de gansche wereld*, zegt de Zaligmaker (Mk 16, 15, 16), *en predikt het Evangelie aan alle schepsel; die geloofd zal hebben, en gedooft zal wezen, zal zalig worden; maar die niet geloofd zal hebben, zal veroordeeld worden.*

2) die er zich niet over bekommerden, om voor God regtvaardig te wezen.

3) zij zijn geregtvaardigd geworden (dat is, bevrijd van hunne zonden, met God verzoend, en aangenomen tot zijne kinderen), door die regtvaardigmaking, welke is eene onverdiende, ja niet verdiend kunnende worden gave Gods, waarvan de verkrijging tot voorwaarde heeft *het geloof*, en welke gave daarom ook heet *de gerechtigheid* of de regtvaardigheid *die uit het geloof is*, dat is, niet uit of om eenig werk of eenige verdienste. Vergelijk hier noot 3 op bladz. 311.

4) De uitdrukking, *wet der gerechtigheid*, welke tweemaal hier voorkomt, mag men zoo verstaan, als of Paulus daarvoor eenvoudig geschreven hadde: *de gerechtigheid*. De Joden, zegt de Apostel, streefden naar het bezit der gerechtigheid of der regtvaardigheid voor God, maar zij verkregen niet waarnaar zij trachten. Waarom dat? De Apostel zegt het in vs 32: omdat zij, niet geloovig zich onderwerpende aan het Evangelie, en weigerende Jesus van Nazareth voor den beloofden Messias te erkennen, de regtvaardigheid niet zochten, waar zij alleen te vinden was, te weten, in het geloof aan Jesus Christus. Zij zochten daarentegen de regtvaardigheid door hunne werken te verdienen, als of deze door werken konde verdiend worden. — Door geene werken, hoegenaamd, kan de mensch de heiligmakende of, anders gezegd, de regtvaardigmakende genade verdienen. Zij is, als boven reeds geleerd is, eene loutere gave van Gods barmhartigheid, en wordt den mensch geschonken om de verdiensten van Jesus Christus, onzen eenigen Middelaar. Aan de goede werken door de geregtvaardigden, als zoodanigen, met de hulp der genade verrigt, heeft Gods goedheid eene heerlijke belooning willen toezeggen, en daarom zijn die werken in der daad ook verdienstelijk. Niet dat wij daardoor zouden ophouden *onnutte dienstknechten* (Lk 17, 10) te zijn ten aanzien van God; neen! maar wij zijn daardoor toch *nuttig aan ons zelven*, en verheerlijken God, die door den bijstand zijner dadelijke genade ons in staat stelt om die verdienstelijke werken te verrigten.

32 non pervenit. * Quare? Quia non
non ex fide, sed quasi ex operi-
bus: offenderunt enim in lapidem
33 offensionis, * sicut scriptum est:
Ecce pono in Sion lapidem
offensionis, et petram scandali:
et omnis, qui credit in eum, non
confundetur. (Is 8, 14; 28, 16.
I Pt 2, 7.)

* Waarom? Omdat zij haar zoch-
ten niet uit het geloof, maar als
uit de werken: want zij stieten
zich aan den steen des aanstoots¹,
* gelijk er geschreven staat²:
Zie ik leg in Sion een steen
des aanstoots, en een strui-
kelblok: doch al wie in
hem gelooft, zal niet bes-
chaamd worden.

TIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Aan het einde van het vorige hoofdstuk had de Apostel alreeds te kennen gegeven, dat de Joden hunne uitsluiting van het Messiaansche heil aan hun ongelooftewijten hadden, dit gaat hij thans betoogen, en hij leidt dit betoog in met nogmaals te betuigen, hoezeer hem de zaligheid zijner volksgenooten ter harte gaat, en hoe innig hij hen liefheeft, vs 1, 2. Zij zochten (en ziedaar hunne onverschoonlijke dwaling) de gerechtigheid waar zij niet te vinden was, en wilden zich niet onderwerpen aan hetgeen door God was verorderd om de gerechtigheid te verkrijgen: zij hadden geweigerd in Jesus Christus te gelooven, vs 3—10. Een bewijs uit de heilige Schrift, dat het geloof in den Heere Jesus het middel is om tot de gerechtigheid te verlangen, en wel een middel voor allen, zonder onderscheid van Jood of Heiden, vs 11—13. Christus moest den Joden gepredikt worden: wilden zij in hem gelooven; maar hij was hun allerwege door godsgezanten gepredikt geworden; zij konden derhalve hun ongelooft niet verontschuldigen met te zeggen, dat zij van Jesus niet gehoord hadden, vs 14—18. En evenmin konden zij tot hunne verontschuldiging aanvoeren de algemeenheid der prediking van het Evangelie; want de roeping ook der Heidenen tot het heil van den Messias was door de Propheten voorzegt geworden, vs 19—21.

1 * Fratres, voluntas quidem * Broeders³! het verlangen
cordis mei, et obsecratio ad van mijn hart, en mijn gebed
Deum, fit pro illis in salutem. tot God, is voor hen⁴ tot hunne
2 * Testimonium enim perhibeo zaligheid⁵. * Want⁶ ik geef hun

1) zij stieten zich aan den steen des aanstoots, dat is, zij weigerden Jesus van Nazareth voor den Messias te erkennen en in hem te gelooven. Hadden zij de gerechtigheid gezocht welke uit het geloof is, dan zonden zij zich aan hem niet geërgerd hebben, en hij voor hen geen steen des aanstoots geworden zijn.

Deze benaming van steen des aanstoots, welke hier, gelijk ook bij Isaïas (8, 14), aan den Zaligmaker der wereld gegeven wordt, is genomen *ad eventum*.

2) De Apostel doet bemerken, dat dit ongelooft der Joden was voorzegt geworden, en haalt tot bewijs daarvoor aan twee plaatsen van Isaïas (28, 16 en 8, 14), welke hij bijeen voegt.

3) De rede is gerigt tot de Christengemeente van Rome, welke uit Joden en Heidenen was zamengesteld.

4) De Apostel meent zijne volksgenooten, de Joden, die in hun ongelooft, grootendeels, het Evangelie verwierpen. Zie de noot op 9, 32.

5) Dat verlangde hij en daarom bad hij God, dat zij, van hun ongelooft bekeerd, den Heere Jesus geloovig mogten aannemen, en alzoo deelachtig worden aan het heil van den Messias.

6) De reden van zijne hartelijke liefde voor hen is hun ijver voor God, vóór de eer van God.

illis quòd æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. * Ignorantes enim justitiam Dei, et suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.

4 * Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti.

5 * Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, qui fecerit homo, vivet in ea.

getuigenis dat zij ijver voor God hebben¹, maar niet naar kennis², * Want daar zij Gods gerechtigheid niet kennen³, en de hunne zoeken tot stand te brengen, hebben zij zich aan Gods gerechtigheid niet onderworpen. * Want Christus is het einde der wet⁴, tot gerechtigheid voor een iegelijk die gelooft.

* Moses toch heeft geschreven: de mensch⁵ die de gerechtigheid, welke uit de

1) Gelijk ook de Apostel zelf voor zijne bekeering. Vgl. Gal 1, 15. Paulus denkt hier aan het betere gedeelte der natie.

2) *niet naar kennis*. Wel ijverden zij voor God en godsdienst, maar het was geen verlichte ijver, als niet bestuurd zijnde door de regte kennis.

3) *Want daar zij Gods gerechtigheid niet kennen*, enz. Ziedaar de reden, waarom hun ijver voor God, geen verlichte ijver is: *Gods gerechtigheid kennen zij niet*, d. i. zij weten niet, dat het God is, die den mensch regtvaardig maakt, en dit om niet, uit zuivere genade, door het geloof in Jesus Christus (vgl. Rom 3, 21—25); *en zij zoeken*, daarentegen, *de hunne* (hunne eigene gerechtigheid) *tot stand te brengen*, dat is: zij zoeken (vergeefsche moeite, helaas!) door de werken der wet te doen, zelven, uit eigen krachten, zich gerechtig of regtvaardig te maken; en zoo doende hebben zij zich aan Gods gerechtigheid niet onderworpen. — De gerechtigheid Gods wordt hier voorgesteld als eene wet, waaraan zij zich hadden moeten onderwerpen. Die *Gods-gerechtigheid* vorderde van hen het geloof in Jesus Christus, doch zij bleven hardnekkig in hun ongelooft. Dat zij die onwetendheid, waarvan de Apostel zegt: *zij kennen Gods gerechtigheid niet*, aan zich zelven te wijten hadden, bewijst de Apostel aan het einde van dit hoofdstuk, vs 16—21.

4) *Want Christus is het einde der wet*. Zij onderwierpen zich niet, wat zij toch hadden kunnen en moeten doen, aan *de gerechtigheid Gods*, welke verkregen wordt *door het geloof in Jesus Christus* (Rom 3, 22), dewijl zij halstarrig weigerden in Christus te gelooven, die toch *het einde*, het einddoel, het doelwit *der wet* is, en dit, *tot gerechtigheid voor een iegelijk die gelooft*, d. i. opdat een iegelijk, hetzij Jood hetzij Heiden, die in hem gelooft, door middel van zijn geloof in hem, geregtvaardigd worde. Vgl. Gal 3, 24 en het aangeteekende op die plaats.

5) *Moses toch heeft geschreven: de mensch*, enz. Zoo dient hier, volgens de Vulgaat, vertaald te worden. Doch naar den Griekschen tekst, volgens de meeste HSS., luidt het hier aldus: *Moses toch schrijft over* (of beschrijft) *de gerechtigheid der wet*, zeggende: *De mensch die deze* (geboden) *gedaan* (volbragt) *zal hebben*, *zal door dezelve* (door hunne vervulling) *leven*. In den grond is hiermede hetzelfde gezegd, wat in de Vulgaat te lezen staat.

De Schriftuurplaats, in vs 5, ofschoon niet letterlijk, aangehaald, is getrokken uit Lv 18, 5. Door *de gerechtigheid uit de wet* verstaat de Apostel eene Gode-welbehagelijkheid, verkregen door de betrachtting der wet. Maar die gerechtigheid te verkrijgen, wil Paulus zeggen, is voor den (gevallen) mensch niet mogelijk. *Moses toch heeft aangaande de gerechtigheid uit de wet* aldus geschreven: *die deze geboden gedaan zal hebben*, *zal door dezelve* (door hunne vervulling) *leven*, het eeuwige leven hebben, en derhalve *gerechtig* zijn voor God; en Moses spreekt van eene *onafgebroken* vervulling, welke *al de geboden der wet* omvat; zoodat door eene enkele overtreding van een enkel gebod de mogelijkheid van het verkrijgen der gerechtigheid uit de wet en van het eeuwige leven, het loon dier gerechtigheid, onherstelbaar

- 6 (Lv 18, 5. Ez 20, 11.) * Quæ wet is, zal gedaan hebben, autem ex fide est justitia, sic zal door haar leven. * Doch 6
dicit: Ne dixeris in corde tuo: de gerechtigheid welke uit het
quis ascendet in cælum? id est, geloof is, spreekt aldus: Zeg
Christum deducere: (Dt 30, 12.) niet in uw hart: wie zal
7 * Aut quis descendet in abys- * Of wie zal in den afgrond 7
sum? hoc est, Christum a mor- nederdalen? dat is, om
8 tuis revocare. * Sed quid dicit Christus van de dooden terug
Scriptura? Prope est verbum in te voeren¹. * Maar wat zegt de 8
ore tuo, et in corde tuo: hoc Schrift²: Nabij is het woord
est verbum fidei, quod prædica- in uwen mond, en in uw
9 mus. (Dt 30, 14.) * Quia si con- geloofs, 't welk wij verkondigen.
fitearis in ore tuo Dominum * Want indien gij met uwen 9
mond Jesus als Heer belijdt³, en met uw hart gelooft dat God

verloren is. Daarom zegt hij elders (Dt 27, 26. Gal 3, 10): *Vervloekt is een iegelijk, die niet zal gebleven zijn in alles wat in het boek der wet geschreven staat, om het te doen!* Maar zoodanig eene betrachting der wet gaat de natuurlijke krachten van den gevallen mensch te boven, en hij moet bukken voor de overmagt der zonde (Rom 7, 23; 8, 3); weshalve de Apostel hiervoren (Rom 4, 15) leerde, *dat de wet toorn bewerkt*; en in zijnen Brief aan de Galaters (3, 10), dat zoovelen uit de werken der wet geregvaardigd willen worden, *onder den vloek der wet zijn*.

1) *Doch de gerechtigheid welke uit het geloof is*, enz. Tegenover de gerechtigheid der werken, voor den gevallen mensch onverkrijgbaar, stelt de Apostel *de gerechtigheid uit het geloof*. Deze gerechtigheid wordt hier verpersoonlijkt, en met woorden, stilzwijgend van Moses (Dt 30, 11—15) ontleend, laat Paulus haar zelve haren eisch uitspreken: Wees niet ongeloovig (vs 6, 7), maar geloof (vs 8)! Zie hier eene verklarende omschrijving der woorden, in vs 6—8 vervat: *Zeg niet in uw hart, denk niet bij u zelve: wie zal, wie kan, ten hemel opklimmen, dat is*, voegt Paulus er bij, om de strekking van die vraag des ongeloofs aan te duiden, *dat is, om Christus van daar op aarde af te brengen: Of zeg ook niet: wie zal in den afgrond nederdalen*, namelijk om Christus van daar uit de dooden terug te voeren? Wie zulke vragen doet, twijfelt aan Christus' menschwording en verrijzenis, twee hoofdpunten van het Christelijk geloof, door welke het geheele werk der Verlossing is aangeduid. De gerechtigheid uit het geloof derhalve roept den mensch toe: Wees niet ongeloovig, maar geloof aan Christus' menschwording en zijne verrijzenis!

2) *Maar wat zegt de Schrift*, enz. Naar eene andere Grieksche lezing: *Maar wat zegt zij* (de gerechtigheid uit het geloof)! *Nabij is het woord*, het gebod, het vervullen daarvan is namelijk *in uwen mond, en in uw hart*. Door het woord verstaat de Apostel hier *het woord des geloofs*, dat is het gebod van te gelooven; als blijkt uit hetgeen hij van die aangehaalde Schriftwoorden zegt: *dit is het woord des geloofs, 't welk* (welk woord) *wij verkondigen*.

3) *Want indien gij met uwen mond*, enz. De Apostel geeft hier eene nadere verklaring van zijn gezegde (vs 8): *Dit is het woord des geloofs, dat wij verkondigen*. De zin van vs 9 is: *Want indien gij met uwen mond van Jesus belijdt*, dat hij de Heer de beloofde Messias en de Zoon Gods is, en met uw hart gelooft, dat God hem uit de dooden heeft opgewekt, gij komt door de regtvaardigmakende genade op den weg ter zaligheid.

Jesum, et in corde tuo credideris quòd Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris. * Corde enim creditur ad justitiam : ore autem confessio fit ad salutem. * Dicit enim Scriptura : Omnis, qui credit in illum, non confundetur. (Is 28, 16.) * Non enim est distinctio Judæi, et Græci : nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum. * Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. (Joel 2, 32. Act 2, 21.) * Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut hem uit de dooden heeft opgewekt, zult gij zalig worden. * Want met het hart geloof men¹ ter geregtigheid : en met den mond belijdt men ter zaligheid. * Want de Schrift zegt : Een iegelijk, die in hem geloof, zal niet beschaamd worden². * Want er is geen onderscheid van Jood, en Griek³ : want dezelfde is de Heer van allen⁴, rijk over allen, die hem aanroepen. * Want een iegelijk, die⁵ den naam des Heeren zal aanroepen, zal zalig worden. * Hoe zullen zij dan aanroepen⁶, in wien zij niet geloofd

1) *Want met het hart geloof men*, enz. Eene bevestiging van vs 10, dat het geloof en de belijdenis van het geloof vereischt worden om tot de zaligheid te geraken. In eene oprechte belijdenis des geloofs met den mond, vertoont het geloof des harten (het innerlijk geloof) zich uiterlijk; en derhalve is hier geen wezenlijk verschil tusschen het geloof des harten en de belijdenis des monds, evenmin als tusschen de hier (vs 10) genoemde *geregtigheid* en *zaligheid*: die *zaligheid* namelijk rust op die *geregtigheid* en zij is als de vrucht van die *geregtigheid*. Zoodat de Apostel hier even goed aldus had kunnen schrijven: *Want met den mond belijdt men ter geregtigheid, en met het hart geloof men ter zaligheid*; of, zonder in parallelistische zegswijze van elkander te scheiden wat in het wezen der zaak bij elkander hoort: want het geloof des harten door den mond beleden, dat maakt den mensch geregtig voor God en zalig.

2) *Want de Schrift zegt: Een iegelijk, die in hem, in Christus, geloof, zal niet beschaamd, maar behouden, zalig, worden.* Een bewijs uit de H. Schrift (Is 28, 6), dat de mensch geregtvaardigd wordt door het geloof, en dit om 't even of hij tot de Heidenen behoore of tot de Joden. Op de aangehaalde plaats van Isaïas leest men: *Wie in hem geloof, doch de Apostel schrijft: Een iegelijk, die in hem geloof, en geeft daarmee te kennen, dat het gezegde bij Isaïas een algemeenen zin heeft, zoodat niemand, mits hij geloove, van die genade der regtvaardiging is uitgesloten.*

3) *Want er is geen onderscheid*, enz. Eene verklarende bevestiging der voorafgaande Schriftuurplaats. Paulus verdeelt het gansche menschdom in Jood en Griek of Heiden, d. i. in Joden en niet-Joden.

4) *want dezelfde is de Heer van allen, rijk* enz. Ziedaar de reden, waarom alle menschen, zonder uitzondering, deelachtig kunnen worden aan de genade der regtvaardiging uit het geloof. Een en dezelfde Jesus Christus is de Heer en Verlosser van alle menschen, hetzij Joden of niet-Joden; en hij is *rijk over allen*, bereid, den rijkdom zijner genade mede te deelen aan allen, *die hem aanroepen*, geloovig aanroepen, en derhalve in hem gelooven.

5) *Want een iegelijk die*, enz. Dat de genade der regtvaardiging verkrijgbaar is voor allen door het geloof in Jesus Christus, dat bewijst de Apostel hier nogmaals uit eene plaats van den Propheet Joël (2, 32), welke hij zóó aanhaalt, dat hij de woorden der H. Schrift tot de zijne maakt.

6) *Hoe zullen zij dan aanroepen*, enz. Vroeger in vs 3, had de Apostel alreeds met

quomodo credent ei, quem non
 audierunt? Quomodo autem
 15 audient sine prædicante? * Quo-
 modo vero prædicabunt nisi
 mittantur? sicut scriptum est:
 Quàm speciosi pedes evangeli-
 zantium pacem, evangelizantium
 bona! (Is 52, 7. Nah 1, 15.)
 16 * Sed non omnes obediunt Evan-
 gelio. Isaias enim dicit: Domine
 quis credidit auditui nostro?
 hebben? Of hoe zullen zij in hem
 gelooven, van wien zij niet ge-
 hoord hebben? * En hoe zullen 15
 zij van hem hooren zonder dat
 iemand hem predikt? En hoe
 zullen er prediken indien zij
 niet gezonden worden? gelijk er
 geschreven staat: Hoe behage-
 lijk² de voeten dergenen
 die vrede boodschappen,
 die goede dingen bood-
 schappen. * Doch niet allen 16
 gehoorzamen aan het Evangelie³.
 Isaias toch zegt: Heere! wie
 heeft aan onze prediking
 geloofd? * Derhalve is het 17

een enkel woord te kennen gegeven, hoe de Joden het aan zich zelve te wijten hadden, dat zij niet deelachtig waren geworden aan het heil van den Messias; doch hier (vs 14-21) stelt hij nu hunne schuld daaraan in het volste licht; Christus, zegt hij, moest hun gepredikt worden, wilden zij in hem gelooven; maar aan die prediking had het hun geenszins ontbroken (vs 14-18); zij mogten ook ter hunner verontschuldiging niet voorwenden, dat zij niet gelooven konden aan eene heilverkondiging, welke niet uitsluitend aan de Joden geschiedde, maar zich ook uitstrekke tot de Heidenen; want dat ook de Heidenen deelachtig zouden worden aan het heil van den beloofden Messias, dat was in de heilige Schriften meermalen voorzeggd geworden. — *Hoe zullen zij dan* (hoe zal men dan) *aanroepen*, enz. Paulus' betoog van de schuld der Joden gaat uit van Joëls godspraak (vs 13): *een iegelijk die den naam des Heeren zal aanroepen*, enz., waaruit hij vooraf, bij wijze van inleiding tot zijn betoog, in eene kettingsluitrede de noodzakelijkheid bewijst van het Evangelisch Apostolaat. Hij redeneert aldus: Aan het heil van Jesus den Messias worden, naar luid der godspraak van Joël, diegenen deelachtig, die hem *aanroepen*: maar men kan Jesus Christus niet aanroepen zonder geloof in hem; en geen geloof in hem zonder van hem gehoord te hebben; en geen hooren van hem, indien hij niet gepredikt wordt; en geene ware predikers zonder goddelijke zending.

1) Zie voor den zin van vs 15 de hier onmiddellijk voorafgaande noot.

2) *gelijk er geschreven staat: Hoe behagelijk*, enz. Hetgeen de Apostel door zijne redenering (vs 14, 15) bewezen had, te weten, de noodzakelijkheid van door God gezonden Evangelie-predikers, dat bevestigt hij hier nog door aan te toonen, dat de zending van zoodanige geloofs-predikers ook was voorzeggd geworden. *Hoe behagelijk zijn de voeten* (hoe aangenaam is de komst), enz. Eene vrije aanhaling uit Isaias 52, 7, alwaar, volgens den letterlijken zin, gesproken wordt van de verkondiging der blijde boodschap van Israëls bevrijding uit de Babylonische ballingschap; maar de aankondiging dezer lichamelijke bevrijding was eene typische voorzegging, gelijk Paulus ons hier leert, van de verkondiging der blijde boodschap aangaande de verlossing van het menschdom en zijne verzoening met God door Jesus Christus, den Middelaar tusschen God en de menschen.

3) *Doch niet allen gehoorzamen* (naar het Grieksch: *gehoorzaamden*) *aan het Evangelie*. Die van God gezonden geloofspredikers, door Isaias voorzeggd, zijn werkelijk verschenen en hebben het Evangelie verkondigd; *doch niet allen*, maar slechts weinigen, *gehoorzaamden aan het Evangelie*, gelijk dit ook door Isaias was voorspeld geworden (Is 53, 1): *Heere*, roept hij uit, *wie heeft* (hoe weinigen hebben) *aan onze prediking geloofd!* Zie Jo 12, 38 en onze aanteekeningen aldaar.

17 (*Is* 53, 1. *Jo* 12, 38.) * Ergo geloof uit de prediking¹, en de
 fides ex auditu, auditus autem prediking door het woord van
 18 per verbum Christi. * Sed dico : Christus. * Maar ik zeg: Hebben 18
 Numquid non audierunt? Et zij haar misschien niet gehoord?
 quidem in omnem terram exivit Ja zeker! Over de gansche
 sonus eorum, et in fines orbis aarde is hun geluid uitge-
 terræ verba eorum. (*Ps* 18, 5.) gaan, en hunne woorden
 19 * Sed dico : Numquid Israel tot aan de eindpalen der
 cognovit? Primus Moyses dicit: wereld. * Maar ik zeg: Heeft 19
 Ego ad æmulationem vos addu- Israëel het misschien niet ge-
 cam in non gentem : in gentem weten?² Vooreerst zegt Moses:
 insipientem, in iram vos mit- Ik zal u jaloersch doen
 20 tam. (*Dt* 32, 21.) * Isaias autem worden op een niet-volk:
 audet, et dicit : Inventus sum a op een onverstandig volk,
 non quærentibus me : palam zal ik u toornig maken. * En 20
 apparui iis, qui me non interro- Isaias verstout zich, en zegt: Ik
 21 gabant. (*Is* 65, 1.) * Ad Israel werd gevonden van hen
 autem dicit : Tota die expandi die mij niet zochten: ik ben
 manus meas ad populum non openbaar geworden aan
 credentem, et contradicentem. hen, die niet naar mij
 (*Is* 65, 2.) vroegen! * Maar op Israël 21
 zegt hij⁴: Den ganschen dag
 hield ik mijne handen
 uitgestrekt naar een onge-
 loovig, en wedersprekend
 volk.

1) *Derhalve is het geloof uit de prediking, en de prediking geschiedt door het woord, door bevel, van Christus.* Doch naar eene andere Grieksche lezing, aan welke wij de voorkeur geven: *van God*; van wien namelijk de predikers hunne zending moeten ontvangen om te prediken. Vers 17 besluit uit de voorafgaande redenering, en maakt tegelijk een overgang tot het bewijs, dat de Joden hun ongelooft niet kunnen verontschuldigen.

2) Om het ongelooft der Joden te verontschuldigen, kon iemand misschien in bedenking geven, of de prediking van het Evangelie hun wel was ter oore gekomen. De Apostel stelt hier dan deze bedenking voor, doch hij wijst haar terstond als ongegrond af, en gebruik makende van eenige woorden uit den 18^{den} Psalm, geeft hij te kennen, dat de verkondiging van het Evangelie overal geschied was, en geene onwetendheid alzoo kon voorgewend worden om der Joden ongelooft te verontschuldigen.

3) Tot verontschuldiging der Joden kon voorts welligt ook nog gevraagd worden, of zij misschien niet daarom ongelooft waren, omdat zij zagen dat het Evangelie niet aan hen alleen, maar, tegen hunne verwachting, ook aan de Heidenen werd verkondigd. De Apostel stelt dan ook deze bedenking voor, doch hij wijst haar eveneens als ongegrond af, uit twee plaatsen van de heilige Schriften (uit *Dt* 32, 22, en uit *Is* 65, 1) aantoonende, dat de roeping der Heidenen tot het heil van den Messias duidelijk was voorzeggd geworden.

4) t. w. Isaias, de Propheet (*Is* 65, 2), in den naam van God sprekende. De prophetische woorden, in dit vers (21) aangehaald, waren eene voorzeggung van het het ongelooft der Joden.

ELFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. God had echter, gaat Paulus voort, Israël, zijn uitverkoren volk, niet verstooten; het tegendeel bleek uit zijn eigen voorbeeld; en even als in de dagen van Elias duizenden waren overgebleven, die de knieën voor Baäl niet gebogen hadden, even zoo waren er thans, behalve hem, nog anderen, en, ofschoon een klein getal vergeleken met de geheele natie, niet weinigen, deelachtig geworden aan het heil van den Messias; hetgeen zij echter niet aan hunne werken of verdiensten, maar enkelijk en alleen aan Gods genade te danken hadden. Doch voor het grootste deel had Israël zich verhard in het ongeloof, gelijk dit dan ook door de Propheten was voorgezegd geworden, vs 1—10. Het ongeloof der Joden strekte den Heidenen tot heil en het deelgenootschap van dezen aan het heil van den Messias, moest wederom dienen om de ongeloovige Joden tot naijver op te wekken; welk doel ook de Apostel bij zijne Evangelie-prediking onder de Heidenen op het oog hield. De bekeering van het Jodendom tot Jesus Christus zou de heilrijkste gevolgen hebben voor de wereld, vs 11—15. Een woord van waarschuwing tot de geloovigen uit de Heidenen, opdat zij zich zelven niet hoogmoedig verheffen tegen de ongeloovige Joden, en voor zich toezien; die ongeloovigen konden zich nog bekeeren, ja niets verbood de opneming van gansch Israël tot het heil van den Messias nog te hopen, vs 16—22. Stellige aankondiging eener algemeene bekeering van de Joodsche natie, welke plaats zal hebben, wanneer de volheid der Heidenen in Jesus Kerk zal ingegaan zijn. Verheffing van Gods onnaspoorlijke wijsheid en van den rijkdom zijner barmhartigheid, vs 25—36.

1	* Dico ergo: Numquid Deus repulit populum suum? Absit. Nam et ego Israelita sum ex semine Abraham, de tribu Benjamin:	* Ik zeg dan: Heeft God ¹ misschien zijn volk verstooten? Dat zij verre! Want ook ik ben een Israëliet ² uit Abrahams zaad, van Benjamins stam:	1
2	* Non repulit Deus plebem suam, quam praescivit. An nescitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adversum Israel? * Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt: et ego	* God heeft zijn volk niet verstooten ³ , dat hij vooraf gekend heeft. Weet gij niet wat de Schrift zegt in Elias: hoe hij bij God klaagt over Israël? * Heere! uwe Propheten hebben zij gedood ⁴ , uwe altaren om-	2
3			3

1) *Ik zeg dan; Heeft God*, enz. Deze vraag, door Paulus op de nadrukkelijkste wijze ontkend, ziet terug op het gezegde betrekkelijk de Joden in vs 19, 20 en 21 van het vorige hoofdstuk. Paulus wil niet, dat iemand daaruit besluite, dat God *zijn* (Gods) volk, de Israëlietische natie, door hem tot zijn volk uitverkoren, hebbe *verstooten*, uitgesloten van het heil, hetwelk de Messias had aangebragt.

2) *Want ik ook ben een Israëliet*, enz. Om aan te toonen, dat de Israëlieten, als natie, geenszins waren uitgesloten van het deelgenootschap aan het heil van den Messias, beroept de Apostel zich eerst op zijn eigen voorbeeld. Hij zelf was *een Israëliet*, geen Proselijet, maar een geboren Israëliet, uit Abrahams zaad afkomstig, en gesproten uit den stam van Benjamin.

3) *God heeft zijn volk niet verstooten, dat hij vooraf gekend heeft*, eene natie, welke hij, voordat zij nog bestond, tot zijn bijzonder eigendom, tot zijn volk had uitverkoren.

4) *Weet gij niet*, enz. Een voorbeeld uit de geschiedenis der Israëlieten ter ophelderende verklaring van het gezegde in vs 2. *Weet gij niet*, (herinnert gij u niet), *wat de Schrift zegt in Elias*, d. i. op die plaats van de heilige Schrift (III Kon 19, 10,

relictus sum solus, et quærunt animam meam. (III Rg 19, 10.)
 4 * Sed quid dicit illi divinum responsum? Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.
 5 (III Rg 19, 18.) * Sic ergo et in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ
 6 sunt. * Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia
 7 jam non est gratia. * Quid ergo? quod quærebat Israël, hoc non
 ver worpen: en ik ben alleen overgebleven, en zij zoeken mijn leven. * Maar wat zegt hem het goddelijk antwoord? Ik heb mij zeven duizend mannen overgehouden, die de knieën niet gebogen hebben voor Baäl. * Evenzoo dan is er ook in dezen tijd¹ een overblijfsel naar de verkiezing der genade behouden geworden. * Maar is het door genade, dan niet meer om werken: anders is de genade geen genade meer². * Wat dan³? hetgeen Israël zocht, dat heeft

volgg.), waar de geschiedenis van Elias verhaald wordt, *hoe hij (Elias) bij God over Israël klaagt*, zeggende: *Heere! uwe profeten hebben zij gedood*, enz. Elias meende, dat hij de eenige nog levende profeet en de laatst overgebleven vereerder was van den waren God. Doch uit het *goddelijk antwoord* op zijne klacht vernam hij, dat er in Israël nog *zeven duizend* (verscheidene duizenden) vereerders van den waren God waren overgebleven.

1) *Evenzoo dan is er ook in dezen tijd*, enz. De zin van vs 5: *Evenzoo dan*, om het gebeurde in de dagen van Elias op dezen tijd toe te passen, even als toen ter tijd in Israël niet allen tot afgoderij vervielen en de knieën bogen voor Baäl, maar een gedeelte der natie in de aanbidding van den eenigen waren God volhardde, — *evenzoo is er ook in dezen tegenwoordigen tijd een overblijfsel behouden geworden*, d. i. niet de geheele natie werd om haar ongelooft verstooken van het heil in den Messias, maar een gedeelte der natie, *een overblijfsel* ten aanzien van de geheele natie, was, in *Christus geloovende*, aan dat heil deelachtig geworden, en dit, niet om hunne werken of verdiensten, maar *naar de verkiezing der genade*, naar genadige verkiezing, uit *genadeverkiezing*. In den Griekschen tekst staat niet: *er is een overblijfsel behouden geworden*, maar enkelijk: *er is een overblijfsel geworden*, wat zooveel beteekent als: *er bestaat een overblijfsel*. Zie voorts noot 3.

2) *Maar is het door genade* dat dit overblijfsel behouden is, *dan is het niet om werken*, dan volgt daaruit, dat die overgeblevenen hun behoud (hunnen staat van gerechtigheid) niet te danken hebben aan hunne werken als verdiensten; *anders is de genade geen genade meer*. Het begrip van *genade* sluit volstrekt alle *verdiens*te uit. Waar gesproken wordt van genade, daar kan volstrekt aan geene verdienste hoegenaamd meer gedacht worden.

3) *Wat dan?* Na hier (vs 5, 6) in 't voorbijgaan nogmaals de grondleer van zijnen brief, de regtvaardiging niet om eenig werk maar uit genade, herinnerd te hebben, komt de Apostel terug op zijne vraag (vs 1): *Heeft God misschien zijn volk verstooten?* Vers 7 is logisch verbonden met vs 2—5 op deze wijze: Daar men niet beweren kan, als blijkt uit vs 2—5, dat God zijn volk verstooten heeft, *wat dan?*, hoe is het dan gelegen met het verschijnsel, dat de Joden grootendeels niet deelachtig zijn geworden aan het heil van den Messias? Het antwoord hierop volgt: *Hetgeen Israël zocht*, dat waar de Joden naar streefden, te weten de gerechtigheid voor God, *dat heeft het niet verkregen*, dat hebben zij, voor het grootste gedeelte, niet verkregen; alleen *het uitverkoren deel* der natie gelangde tot het bezit der gerechtigheid voor God, *doch de overigen zijn verblind geworden*, gelijk dit dan ook door de oude Propheten was voorzeggd geworden.

- est consecutus : electio autem
 consecuta est : ceteri vero ex-
 8 cæcati sunt : * sicut scriptum
 est : Dedit illis Deus spiritum
 compunctionis : oculos ut non
 videant, et aures ut non audiant,
 usque in hodiernum diem. (*Is*
 6, 9. *Mt* 13. 14. *Jo* 12, 40.
 9 *Act* 28, 26.) * Et David dicit :
 Fiat mensa eorum in laqueum,
 et in captionem, et in scandalum,
 et in retributionem illis. (*Ps* 68,
 10 23.) * Obscurentur oculi eorum
 ne videant : et dorsum eorum
 semper incurva.
 11 * Dico ergo : Numquid sic
 offenderunt ut caderent? Absit.
 Sed illorum delicto, salus est
 Gentibus ut illos æmulentur.
 12 * Quòd si delictum illorum divitiæ
 het niet verkregen : het uitver-
 koren deel verkreeg het : doch
 de overigen zijn verblind gewor-
 den : * gelijk er geschreven
 staat : God gaf hun¹ een
 geest van gevoelloosheid :
 oogen om niet te zien, en
 ooren om niet te hooren,
 tot op den huidigen dag.
 * En David zegt : Hunne tafel
 worde hun tot een strik, en
 tot een val, en tot aanstoot,
 en tot vergelding! * Dat
 10 hunne oogen verduisterd
 worden opdat zij niet zien :
 en krom hunnen rug altoos.
 * Ik zeg dan : Hebben zij aldus
 11 gestruikeld opdat zij vallen zou-
 den²? Dat zij verre! Maar door
 hun misdrijf, is het heil aan de
 Heidenen gekomen opdat zij
 najverig wierden op dezen³. * Is 12

Door het *uitverhoren deel* of de uitverkorenen zijn diegenen gemeend, die Paulus hier boven (vs 5) genoemd heeft *een overblijfsel naar de verkiezing der genade*. En *uitverhorenen* uit Israël heet de Apostel die Joden, die niet, gelijk het meerendeel, *hunne eigene gerechtigheid zochten tot stand te brengen*, maar *zich onderwierpen aan de gerechtigheid Gods* (Rom 10, 3), en *aan den steen des aanstoots zich niet stieten* (Rom 9, 32—34). De overigen, in een hardnekig ongelooft volhardende, *zijn door God verblind geworden*, en, wat het gevolg daarvan was, uitgesloten van het deelgenootschap aan het heil van den Messias; niet echter in dien zin uitgesloten, dat het hun voortaan ondoenlijk was gemaakt, zich van hun ongelooft te bekeeren, en zoo doende aan dat heil ook deelachtig te worden. Vgl. vs 14. In welchen zin men naar waarheid zeggen kan, dat God den mensch *verblindt, verhardt, overgeeft aan onteerende lusten*, is vroeger alreeds verklaard. Zie noot 2 op bladz. 249, en noot 2 op bladz. 311.

1) *God gaf hun*, enz. De Apostel bewijst hier uit de H. Schrift (*Is* 29, 10. *Dt* 29, 4. *Ps* 68, 23, 24), dat deze verblindings door de Propheten was voorzien worden. Voor de uitlegging der aangehaalde Schriftuurplaatsen, zie men onzen *Commentarius in Ep. ad Rom.* ad. h. 1.

2) *Ik zeg dan*: doch, terugkomende op het zoo even gezegde (vs 7): *de overigen zijn verblind geworden*, vraag ik nu: *Hebben zij* (die overigen), die door hun ongelooft zich stieten aan den steen des aanstoots (Rom 9, 32), *hebben zij aldus gestruikeld*, heeft Gods voorzienigheid dit struikelen toegelaten, *opdat zij zouden vallen*, onherstelbaar vallen, zonder zich ooit weder van dien val te kunnen oprigten!

3) *Dat zij verre! Maar door hun misdrijf* (de misdaad van hun ongelooft; beter, naar het Grieksch; *door hunnen val*) *is het heil van den Messias aan de Heidenen gekomen*, en dit geschiedde, naar Gods bedoeling, *opdat zij* (de Joden) *ziende de Heidenen aan dat heil deelachtig worden, najverig wierden op dezen*, doch naar het Grieksch: *om hen* (de Joden) *najverig te maken*: ten einde een heiligen najver bij hen op te wekken, en zoo hun de oogen te openen en hen te bewegen tot het geloof in Jesus Christus, om

sunt mundi, et diminutio eorum
 divitiæ Gentium : quanto magis
 13 plenitudo eorum? * Vobis enim
 dico Gentibus: Quamdiu quidem
 ego sum Gentium Apostolus,
 ministerium meum honorificabo,
 14 * si quomodo ad æmulandum
 provocem carnem meam, et sal-
 vos faciam aliquos ex illis. * Si
 15 enim amissio eorum, reconcilia-
 tio est mundi: quæ assumptio,
 16 nisi vita ex mortuis? * Quòd si
 delibatio sancta est, et massa :
 et si radix sancta, et rami.

na hun misdrijf de rijkdom der
 wereld, en hunne vermindering
 de rijkdom der Heidenen : hoe
 veel te meer zal hunne volheid
*het dan zijn*¹! * Want tot u Hei-
 13 denen zeg ik: Zoolang ik² Apostel
 der Heidenen ben, zal ik
 mijne bediening eer aandoen,
 * of ik misschien mijn vleesch
 14 tot naijver opwekken, en eenigen
 uit hen behouden mogt.
 * Want indien hunne verwerping,
 15 de verzoening is der wereld³:
 wat zal hunne opneming *wezen*,
 dan leven uit de dooden⁴? * Is
 16 het eersteling-brood heilig⁵, dan

ook, even als de Heidenen, deelachtig te worden aan het heil dat hij was komen aanbrengen. Die overigen (vs 7) waren derhalve niet onherstelbaar gevallen.

Het ongeloof der Joden was oorzaak, dat het Evangelie aan de Heidenen vroeger gepredikt werd, dan anders zou geschied zijn. Vgl. Hand 13, 46.

1) *Is nu hun (der Joden) misdrijf (naar het Grieksch; hun val) de rijkdom der wereld*, d. i. de aanleidende oorzaak, dat de Heiden-wereld verrijkt is geworden met den schat der evangelische genaden; en *is hunne (der Joden) vermindering*, daarin bestaande, dat terwijl allen geroepen waren tot het heil van den Messias, de meerderheid, om haar ongeloof, daaraan niet is deelachtig geworden, *de rijkdom*, de aanleidende oorzaak van den rijkdom der Heidenen: *hoe veel te meer zal hunne volheid* het dan zijn, hoe veel te meer zal dan de bekeering der gansche natie tot Christus de heilrijkste gevolgen hebben voor de wereld!

2) *Want tot u Heidenen zeg ik: zoolang ik* (beter, naar het Grieksch: voor zoo ver ik), enz. Van hier tot aan vers 32 is Paulus' rede bepaaldelijk gerigt tot de Christenen uit de Heidenen; en zijne bedoeling is, als duidelijk blijkt uit vs 17, volg., hen te vermanen om zich wegens hun deelgenootschap aan de genade van het Evangelie niet hoogmoedig tegen de Joden te verheffen. Zie hier het zinverband met het voorafgaande en den zin van vers 13 en 14: *Want*, tot bevestiging van hetgeen ik daar zoo even (vs 11) van het naijverig maken der Joden zeide: *tot u Christenen*, uit de Heidenen, die welligt meent, dat ik, als Apostel der Heidenen, mij de Joden niet aantrek, *tot u zeg ik: zoolang ik Apostel der Heidenen ben* (Hand 9, 15; 22, 21; Gal 2, 7) en mijne zending duurt om voornamelijk onder hen het evangelie te verkondigen, *zal ik mijne bediening eer aandoen*, mijn Apostolaat onder de Heidenen met allen ijver en getrouwheid vervullen en trachten zooveel mogelijk van hen aan de zaligheid van het Evangelie deelachtig te maken, tevens echter ook daarbij bedoelende en daardoor beproevende, *of ik misschien mijn vleesch* (de Joden, mijne aanverwanten naar den vleesche) *tot een heiligen naijver opwekken en aldus eenigen uit hen behouden mogt*.

3) *Want indien hunne verwerping*, enz. Wij houden vs 13 en 14 voor een soort van tusschenzin, en vs 15 voor eene bevestiging van vs 12. *De verzoening der wereld*, der Heiden-wereld met God. *Hunne algemeene opneming*, hunne volheid (vs 12).

4) Dit *leven uit de dooden* beteekent misschien een overgroot geestelijk heil voor de volkeren. Zie onzen Comment. in Ep. ad Rom. (ad h. 1.).

5) *Is het eersteling-brood heilig*, enz. Er is niets wat die opneming (vs 15) verbiedt te hopen; want de Joodsche natie, wel verre van door God verworpen te zijn, is hem inteedeel door hare stamvaders Abraham, Isaak en Jakob, voor altijd toegewijd

- 17 * Quòd si aliqui ex ramis fracti sunt, tu autem cum oleaster
esses, insertus es in illis, et socius radicis, et pinguedinis
18 olivæ factus es, * noli gloriari adversus ramos. Quòd si gloriaris: non tu radicem portas,
19 sed radix te. * Dices ergo: Fracti sunt rami ut ego inserar. * Bene: propter incredulitatem fracti sunt. Tu autem fide stas: noli
20 altum sapere, sed time. * Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne forte nec tibi
21 parcat. * Vide ergo bonitatem, ook de deegklomp: en is de wortel heilig, dan ook de takken.
* Werden nu eenige der takken 17 afgebroken¹, en zijt gij een wilde olijfboom, op hen ingeënt, en mededeelgenoot geworden van den wortel, en de vettigheid des olijfbooms, — * beroem u niet 18 tegen die takken. En zoo ge u beroemt *weet het wel*: niet gij draagt den wortel, maar de wortel u. * Gij zult dan zeggen: Die takken² werden afgebroken opdat ik zou worden ingeënt. * Goed! om hun ongelooft werden 20 zij afgebroken. En gij staat *daar* door het geloof: wees niet hoogmoedig, maar vrees! * Want heeft God de natuurlijke takken 21 niet gespaard: hij mogt misschien ook u niet sparen³! * Zie dan de 22

geworden. De Apostel stelt deze gedachte voor onder twee beelden: het eerste is genomen van het deeg als geheiligd door het eersteling-brood, dat er van gekneed en Gode geofferd en geheiligd is (zie Nm 15, 19—21); en het tweede van de takken als geheiligd door den wortel van een Gode toegeheiligden boom. Met het eersteling-brood en den wortel zijn de stamvaderen der Israëlieten bedoeld, en met het deeg en de takken de Israëlietische natie.

¹) *Werden nu eenige der takken afgebroken*, enz. Zich bedienende van het laatste beeld, genomen van een boom, een olijfboom, en de takken die er uit voortgesproten zijn, waarschuwt de Apostel thans de geloovigen uit de Heidenen, dat zij zich niet hoogmoedig verheffen tegen de ongelooovige Joden, maar zorg dragen, dat hun door een gelijk gedrag niet een gelijk ongeluk overkome.

²) *Gij zult dan zeggen: Die takken*, enz. eene mogelijke tegenwerping van een Heiden-Christen: Er zijn takken van den olijfboom afgebroken, *opdat* ik in hunne plaats wierde ingeënt; waarom dan zou ik daarop tegen die takken niet mogen roemen? De Apostel antwoordt: *Goed!* en geeft zijnen tegenwerper daarmede het feit toe, dat de Heidenen op den olijfboom in de plaats der afgebroken Joodsche takken zijn ingeënt geworden; maar hij ontkent, dat die Joodsche takken *daarom* afgebroken zijn, *opdat* er op den boom plaats zoude wezen voor de Heidenen. Neen, zegt de Apostel, niet daarom werden zij afgebroken, maar *om hun ongelooft*; en gij, Heiden, gij *staat* nu op den olijfboom als ingeënte tak, niet om hunne plaats aan te vullen, ook niet om eenige verdiensten van uwen kant, maar uit genade *door het geloof*. En hij voegt er, als praktische gevolgtrekking, de heilzame vermaning bij: *wees dan niet hoogmoedig*, verhef u niet hoovaardig tegen die afgebroken takken, *maar vrees*, en waak dat gij in uw geloof volharden moogt. *Want*, gaat hij voort, *heeft God de natuurlijke takken niet gespaard*, heeft God de Joden, geen ingeënte maar *natuurlijke* takken van den olijfboom, *niet gespaard*, maar hen om hun ongelooft afgehouden en gestraft, *hij mogt misschien ook u niet sparen*; doch de Apostel zegt hier (per Litoten) minder dan hij denkt; hij wil zeggen: hij zal u evenmin sparen (vgl. vs 22), indien gij hem ongetrouw wordt.

³) De zin van vs 20 en 21 is gegeven in de vorige noot.

et severitatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin et tu excideris. * Sed et illi, si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim Deus iterum inserere illos. * Nam si tu ex naturali excisus es oleastro, et contra naturam insertus es in bonam olivam: quando magis ii, qui secundum naturam, inserentur suae olivæ?

* Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc: (ut non sitis vobisipsi sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in

goedertierenheid, en de gestrengheid Gods: gestrengheid omtrent de gevallenen: doch omtrent u de goedertierenheid Gods, indien gij blijft in die goedertierenheid¹, want anders zult ook gij uitgehouwen worden. * Doch ook zij, indien zij in hun ongelooft niet blijven², zullen ingeënt worden: want God is magtig hen wederom in te enten. * Want indien gij uit den van natuur wilden olijboom uitgehouwen, en tegen uwe natuur werd ingeënt op een goeden olijboom: hoe veel te meer zullen dezen, die natuurlijke takken zijn, ingeënt worden op hun eigen olijboom!

* Want ik wil niet broeders! dat gij onkundig zijt van deze verborgenheid³: (opdat ge u zelve niet voor wijs houdt)

¹) indien gij blijft in die goedertierenheid, d. i. indien gij zorg draagt te volharden in het geloof en de gerechtigheid, waartoe gij door Gods goedertierenheid gekomen zijt.

²) Doch ook zij, die afgebroken takken, indien zij in hun ongelooft niet blijven, niet in hun ongelooft volharden, maar zich bekeeren, zij zullen op den olijboom ingeënt worden: want God is magtig hen, die afgebroken takken, wederom op den olijboom in te enten. Ja, en om hunne natuurlijke verwantschap met den olijboom, is hunne weder-ienting zooveel meer te hopen. Het was voor de Joden, als belijders van den eenigen waren God en bezitters der heilige Schriften, veel gemakkelijker de Christelijke godsdienst te omhelzen dan voor het afgodische en in zedeloosheid weggezonden Heidendom.

³) Want ik wil niet broeders dat gij onkundig zijt van deze verborgenheid, enz. Tot hiertoe had de Apostel te kennen gegeven (vs 12, 15, 23, 24), dat de val der ongelooftige Joden, zijne tijdgenooten, niet onherstelbaar was. En om zijn gezegde te bevestigen, kondigt hij nu uitdrukkelijk en ten stelligste aan (vs 25, volg.), dat er eenmaal nog eene algemeene bekeering van het Joodsche volk zal plaats hebben. Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 22—27: Want, om mijn gezegde te bevestigen, en opdat gij u niet moogt inbeelden wijs te zijn, uwe meening aangaande de verwerping der Joden voor waarheid houdende, zoo wil ik u, Broeders! (de rede is gerigt tot de Christenen uit de Heidenen) bekend maken met deze verborgenheid, mij door God geopenbaard, dat namelijk de verblindheid van het ongelooft, over een gedeelte van Israël gekomen, bij de Joodsche natie voortduren zal totdat de volheid der Heidenen, de gansche menigte der natiën buiten de Joodsche, in het rijk Gods hier op aarde is ingegaan; en zoo d. i. wanneer dit geschied is, dan zal gansch Israël, als natie genomen, zalig worden, zich van zijn ongelooft bekeeren tot het geloof in Jesus Christus, als den beloofden Messias, en zoo doende deelachtig worden aan het heil, 't welk door hem aan het gevallen menschdom is aangebragt. De overzetting der Vulgaat: totdat de volheid der Heidenen zoude ingaan, en alzoo gansch Israël zalig wierde, strookt niet met den Griekschen tekst, volgens welken hier gezegd wordt: totdat de volheid der Heidenen is ingegaan, en zoo zal gansch Israël zalig worden.

26 Israel, donec plenitudo Gentium intraret, * et sic omnis Israel salvus fieret, sicut scriptum est: Veniet ex Sion, qui eripiat, et avertat impietatem a Jacob.
 27 (*Is 59, 20.*) * Et hoc illis a me testamentum: cum abstulero
 28 peccata eorum. * Secundum Evāgelium quidem, inimici propter vos: secundum electionem autem, charissimi propter
 29 patres. * Sine poenitentia enim
 30 sunt dona, et vocatio Dei. * Sicut enim aliquando et vos non credidistis Deo, nunc autem dat de verblindheid voor een deel over Israël gekomen is, tot dat de volheid der Heidenen zoude ingaan, * en alzoo gansch Israël zalig wierde, gelijk er geschreven staat: Uit Sion¹ zal hij komen, die verlost, en de goddeloosheid afwendt van Jakob. * En dit is mijn verbond voor hen: wanneer ik hunne zonden zal weggenomen hebben. * Zij zijn wel wat het Evangelie betreft², vijanden om u: maar wat de verkiezing betreft, zijn zij geliefden om de vaderen. * Want Gods gaven, en roeping zijn onberouwelijk. * Gelijk namelijk ook gij eens³ Gode onge-

1) *gelijk er geschreven staat: Uit Sion*, enz. Die toekomstige algemeene deelneming van Israël aan het heil van den Messias is voorspeld geworden door den Propheet Isaías (59, 20, 21), als hij zegt: *Uit Sion*, enz.

2) *Zij zijn wel wat het Evangelie betreft*, enz. Mogten de Christenen uit de Heidenen meenen, dat de Joodsche natie om haar ongeloof bij God gehaat moest zijn en hare toekomstige algemeene bekeering ongelooftelijk vinden, Paulus onderrigt hen beter, *eerst* (vs 28, 29) door hen te wijzen op de bijzondere betrekking, waarin Israël stond tot God: en *vervolgens* (vs 30, 31) door hen te doen letten op hetgeen er met hen zelven had plaats gehad. Zie hier de redenering des Apostels: *Zij*, de Joden, zijn, wel is waar, *wat het Evangelie betreft*, met betrekking tot het Evangelie, dat zij verworpen hebben, ter oorzake van die verwerping, *vijanden* Gods, en bij hem gehaat (vs 15, 17, 21, 22), 't geen in het plan zijner Voorzienigheid om u geschiedde en u tot heil moest verstreken (vs 11); *maar wat de verkiezing betreft*, d. i. indien men de Joden beschouwt als behoorende tot die natie, welke God eenmaal tot zijn eigendom en bijzonder volk heeft uitverkoren, uit dit oogpunt beschouwd, zijn en blijven zij Gods geliefden om de vaderen, om hunne aartsvaders, wien God beloofd heeft, dat hij hun God zoude zijn en de God hunner nakomelingschap (zie Gn 17, 7. Dt 4, 37; 7, 6, 7. Lv 26, 43—45. Jer 31, 33, 36). *Want Gods gaven*, de genade-gaven in het algemeen, en *zijne roeping* in het bijzonder, *zijn onberouwelijk*, onveranderlijk, aan geene intrekking onderhevig.

3) *Gelijk namelijk ook gij eens Gode ongelooftig*, enz. Zóó dient hier wel volgens de overzetting der Vulgaat vertaald te worden. Doch die overzetting is, naar ons bescheiden oordeel, op deze plaats gebrekkig. Wij althans zouden verkiezen den grondtekst hier aldus over te zetten: *Gelijk namelijk ook gij eens Gode ongehoorzaam waart, maar thans ter oorzake der ongehoorzaamheid van dezen ontferming hebt verkregen: zoo zijn ook dezen thans ongehoorzaam geweest, opdat ook zij door uwe ontferming ontferming verkrijgen. Want God heeft allen onder de ongehoorzaamheid besloten, om zich over allen te ontfermen.*

Ter verdere verklaring van het gezegde in vs 25—29, deelt de Apostel hier mede 't geen hem geopenbaard was geworden aangaande de goddelijke toelating dier ongehoorzaamheid van beiden, Heidenen en Joden. Door eens wordt het tijdvak beteekend vóór de komst van Christus, en door thans het tijdvak na zijne komst. En beiden, Joden en Heidenen, worden hier beschouwd niet als afzonderlijke personen

miseriçordiam consecuti estis
 31 * ita et isti nunc non credide-
 runt in vestram miseriçordiam:
 32 ut et ipsi miseriçordiam conse-
 quantur. * Conclisit enim Deus
 omnia in incredulitate: ut om-
 nium misereatur.
 33 * O altitudo divitiarum sapien-
 tiæ, et scientiæ Dei: quàm in-
 comprehensibilia sunt iudicia

loovig waart, maar thans om
 dezer ongeloof ontferming hebt
 verkregen: * zoo zijn ook dezen 31
 thans ongeloovig geweest tot
 uwe ontferming: opdat ook zij
 ontferming verkrijgen. * Want 32
 God heeft alles onder het onge-
 loof besloten: om zich over allen
 te ontfermen.
 * O diepte van rijkdom der 33
 wijsheid, en kennis Gods! hoe
 ondoorgrondeijk zijn zijne oor-

of individu's, maar als een geheel uitmakende, als natiën; en zoo staan dan hier de Heidensche natiën tegenover de Israëlietische natie. De *ongehoorzaamheid* der Heidenen is in hunne godvergetenheid en afgoderij: en de *ongehoorzaamheid* der Joden in hun halsstarrig geloof weigeren aan het Evangelie, dat hen door Gods gezanten was gepredikt geworden. Vgl. Rom 10, 16.

Zie hier nu eene omschrijvende verklaring van deze geheele plaats: *Gelijk namelijk ook* (dit *ook* wordt in het meerendeel der oudste Grieksche HSS. niet gelezen) *gij*, Heidenen, nu tot God bekeerd, *eens*, eertijds, *Gode ongehoorzaam waart, maar thans ter oorzaak der ongehoorzaamheid van dezen*, van de Israëlietische natie (zie noot 3 op bl. 323 en 1 op bladz. 324), *ontferming hebt verkregen*, begenadigd zijt geworden door uwe opnemng tot het deelgenootschap aan het heil van den Messias; *zoo zijn ook dezen*, de Joodsche natie, *thans Gode ongehoorzaam geweest, opdat* (met dit doel liet God hunne ongehoorzaamheid toe) *ook zij, door uwe ontferming*, door de ontferming aan u bewezen, tot een heiligen najver opgewekt (vs 11), nog eens *ontferming verkrijgen*, en uw heil aldus eene aanleidende oorzaak zij tot hunne (der Joden) bekeering en begenadiging. *Want*, en ziedaar de bedoeling der goddelijke Voorzienigheid in de toelating dier ongehoorzaamheid bij Heidenen en Joden, *God heeft allen*, de Joden zoowel als de Heidenen, *onder de ongehoorzaamheid besloten*, aan de ongehoorzaamheid overgegeven, *om zich over allen te ontfermen*, en zoo doende den rijkdom van zijne barmhartigheid aan de wereld te openbaren. Vgl. Rom 9, 22, 23.

Hoe God de Joden *onder de ongehoorzaamheid besloten* had, heeft de Apostel reeds gezegd hierboven (vs 8) met woorden van den Propheet Isaïas. En van de Heidenen toonde hij dit aan in den aanvang zijns briefs, 1, 18—26.

1) *O diepte van rijkdom der wijsheid, en kennis Gods*. Zoo dient hier volgens de Vulgaat en hare *interpunctie* op deze plaats vertaald te worden. Naar den Griekschen tekst luidt het hier aldus: *O diepte van rijkdom, en wijsheid, en kennis Gods*. Naar de lezing der Vulgaat, verheft en verheerlijkt de Apostel *de diepte des rijkdoms van Gods wijsheid, en kennis*; doch naar den Griekschen tekst verheft en verheerlijkt hij *de diepte van Gods rijkdom, en de diepte van zijne wijsheid, en kennis*. Door Gods *rijkdom* verstaat de Apostel hier zijnen rijkdom aan genade en barmhartigheid (vgl. Eph 1, 7; 2, 4, 7; 3, 8, en Rom 10, 12); *de diepte* diens rijkdoms beteekent het onpeilbare, het onuitputtelijke daarvan; en met betrekking tot Gods *wijsheid, en kennis* (in de leidingen zijner voorzienigheid met het gevallen menschedom) wordt door die *diepte* het ondoorgrondeijk en onnaspoorlijke van zijne wijsheid en kennis uitgedrukt, als blijkt uit hetgeen de Apostel daarbij voegt, in verwondering uitroepende: *Hoe ondoorgrondeijk zijn zijne oordeelen* (zijne raadsbesluiten, zijne beschikkingen), *en onnaspoorlijk zijne wegen* (de middelen, die hij bezigen wil, om zijne raadsbesluiten uit te voeren)? Die raadsbesluiten en wegen zijn voor den menschelijken geest ontoegankelijke verborgenheden, geheimen, die hij niet kent dan alleen wanneer en voor zoo verre zij hem door God geopenbaard worden.

ejus, et investigabiles viæ ejus!
 34 * Quis enim cognovit sensum
 Domini? Aut quis consiliarius
 ejus fuit? (*Sap* 9, 13. *Is* 40, 13.
 35 *I Cor* 2, 16.) * Aut quis prior
 dedit illi, et retribuetur ei?
 36 * Quoniam ex ipso, et per ipsum,
 et in ipso sunt omnia: ipsi
 gloria in sæcula. Amen.

deelen, en onnaspoorlijk zijne
 wegen! * Want wie heeft¹
 den zin des Heeren gekend?
 Of wie is zijn raadsman
 geweest? * Of wie heeft²
 hem eerst gegeven² dat het
 hem zou vergolden worden?
 * Want uit hem³, en door hem,
 en tot hem is alles: hem zij
 de heerlijkheid in eeuwigheid!
 Amen.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Hier begint het tweede of laatste deel van dezen Brief, hetwelk bijna geheel en al is zamengesteld uit opwekkingen en vermaningen, deels algemeen en voor alle Christenen gepast, deels bijzondere en thans nuttig of noodzakelijk voor de Christenen te Rome. Vermaning tot een godsdienstigen levenswandel in 't algemeen, vs 1. 2; tot een goed gebruik van de hun verleende Charismata of buitengewone gaven van den heiligen Geest, vs 3—8. Voorts nog eene reeks van heilzame lessen en opwekkingen, grootendeels de beoefening der Christelijke liefde betreffende, vs 9—21.

1 * Obsecro itaque vos fratres * Ik bid u dan broeders⁴! bij
 per misericordiam Dei, ut exhi- de barmhartigheid Gods⁵, dat

1) *Want wie heeft*, enz. Dat ondoorgrondelijk en onnaspoorlijke van Gods wijsheid en kennis (vs 33) bevestigt de Apostel hier door eene vrije aanhaling van *Isaïas* 40, 13. De beteekenis der aangehaalde woorden is: *Niemand heeft den zin des Heeren*, de raadsbesluiten en oogmerken Gods, *gekend*, te weten uit zich zelven of zonder goddelijke openbaring, *en niemand is ooit zijn raadsman geweest*.

2) *Of wie heeft hem eerst gegeven*, enz. Met deze Schriftuurplaats, uit het boek *Job* (41, 3) getrokken, bevestigt de Apostel zijnen uitroep van verrukking (vs 33) over den rijkdom van Gods barmhartigheid. De zin der aangehaalde woorden is: Gods overvloedige gaven zijn alle genade-gaven, en niemand kan van hem iets eischen als vergelding: niemand kan *hem* iets geven.

3) *Want uit hem*, enz. Eene bevestiging van het voorafgaande gezegde (vs 35), waarvan de zin was: Niemand kan aan God iets geven. Waarom niet? Omdat alles wat buiten hem is, van hem alleen afhangt, en, dat hij onafhankelijk is van alles. Alles is *uit hem* als eerste oorzaak, *door hem* als onderhouder en bestuurder, *tot hem* als hoogste oogmerk en laatste doeleinde van alles.

4) *Ik bid u dan broeders*, enz. Het hoofd-thema van zijnen brief, *de leer der regtvaardigmaking uit genade, door het geloof, voor allen*, nu afgehandeld hebbende, gaat de Apostel thans over tot het doen van allerlei heilzame vermaningen, deels algemeene, deels bijzondere.

Al deze vermaningen, vele der christelijke pligten betreffende, hebben, hetzij regtstreeks, hetzij zijdelings, haren grond in de verschillende geloofs-waarheden, van welke de Apostel in het voorafgaande gedeelte zijns Briefs min of meer uitvoerig gesproken had; en omdat hij zijne vermaningen daarop grondt, daarom leidt hij die in met te zeggen: Ik bid u *dan*.

5) *bij de barmhartigheid Gods*, hun bewezen in de onverdiende genade der regtvaardigmaking; een drangreden (vgl *I Kor* 10, 1), die hen moest aanzetten om zich te gedragen naar de vermaningen, welke hier nu volgen.

beatis, corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. (*Phil* 4, 18.) * Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensus vestri : ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. (*Eph* 5, 17. *I Thess* 4, 3.) * Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui gij uwe ligchamen¹ tot een levend, heilig, Gode welbehagelijk offer opdraagt, hetgeen ulieder geestelijke eeredienst is². * En weest niet gelijkvormig aan deze wereld³, maar hervormt u naar de vernieuwing uws gemoeds : zoodat gij onderzoekt⁴ welke Gods goede, en welbehagelijke, en volmaakte wil zij. * Ik zeg dan⁵ door de genade die mij gegeven is⁶, aan een

¹) dat gij uwe ligchamen, enz. Paulus' eerste vermaning, in vs 1 en 2 vervat, is eene opwekking tot een christelijken levenswandel in 't algemeen ; en het gezegde in vs 1 is, wat de zaak betreft, eene herhaling zijner vroeger (6, 13) alreeds gedane vermaning? doch hier wordt zij uitgedrukt in beeldspraak, ontleend van een offeropdragt. De zin is : uwe ligchamen, de werktuigen uwer ziel, wijdt ze toe aan God, biedt ze hem aan en draagt ze hem op tot-een *levend, heilig* en hem *welbehagelijk offer*. Dit offer van zich zelven noemt de Apostel een *levend offer*, in tegenstelling van hetgeen plaats had bij de Joodsche en Heidensche offerdienst, waar de offerdieren opgedragen werden, na vooraf *gedood* te zijn. En *heilig*, onbesmet (*Lv* 3, 1), moest dit hun offer wezen, dat is, zij moesten *onberispelijk* zijn in hunnen levenswandel ; en wijdden zij zich alzoo Gode toe, dan droegen zij hem een *welbehagelijk offer* op. En hierin, merkt de apostel aan, bestond thans hunne offerdienst, eene *geestelijke eeredienst*. Deze hunne eeredienst noemt Paulus *eene geestelijke* in tegenstelling der vorige uiterlijke offerdienst van beiden, Joden en Heidenen.

²) hetgeen ulieder geestelijke eeredienst is. Zie de voorafgaande noot.

³) en weest niet gelijkvormig aan deze wereld, enz. Weest niet gezind, denkt noch handelt, gelijk deze booze wereld, waartoe gij vroeger behoort, gezind is, denkt en handelt; weest niet aan haar gelijkvormig, maar weest in gezindheid, denken en handelen andere menschen dan gij vroeger waart : *hervormt u* gestadig, in alles u gedragende *naar de vernieuwing uws gemoeds*, dat is, overeenkomstig die vernieuwing uws gemoeds, welke in u door de regtvaardigmakende genade gewrocht is. Vgl. *Rom* 6, 4 en 7, 6. *Tit* 3, 5.

⁴) zoodat gij onderzoekt, enz. Die gestadige geestes-zin tot zelfhervorming en uitdrukking van het beeld des *nieuwen* menschen moeten zij daardoor toonen en bewijzen, dat zij gedurig zich bevljigtigen om te weten, wat God van hen verlangde ; met andere woorden : hoe zij zich moesten gedragen, om in alles naar Gods heiligen wil hun leven in te rigten.

Volgens den Griekschen tekst moet hier aldus vertaald worden : *zoodat gij onderzoekt wat de wille Gods, wat het goede en welbehagelijke en volmaakte is.*

⁵) Ik zeg dan, enz. Na zijne Romeinen in 't algemeen vermaand te hebben tot een Christelijken levenswandel (vs 1, 2), gaat de Apostel voort, thans in 't bijzonder tredende, met hun eenige voornamen plichten voor te houden, aan welke inscherping hij wist, dat allen of velen althans nu min of meer behoefte hadden. En vooreerst (vs 3—8) vermaant hij hen tot een bescheiden oordeel over zich zelven, en tot een goed gebruik van de hun verleende *Charismata* of buitengewone gaven van den heiligen Geest. Over de *Charismata* spreken wij in de aantekening op *I Kor* 12, 4—31.

⁶) Ik zeg dan door de genade, die mij gegeven is, enz. De zin is : Krachtens het gezag, dat mij toekomt als Apostel, welke waardigheid mij als *genade* gave door den Heere Jesus Christus verleend is (vgl 1, 5), *zeg ik*, d. i. gebied en bevel

sunt inter vos : Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem : et unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei. (*I Cor 12, 11. Eph 4, 7.*)

4 * Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem

5 actum habent : * ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.

6 * Habentes autem donationes secundum gratiam, quæ data est nobis, differentes : sive prophetiam secundum rationem fidei,

7 * sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina,

iegelijk onder u : Niet hooger *van zich* te denken dan het behoorlijk is te denken, maar te denken met bescheidenheid : en zóó als God aan een iegelijk eene mate van geloof heeft toegedeeld.

* Want gelijk wij aan één ligchaam¹ vele leden hebben, doch al de leden niet dezelfde verrigting hebben : * zóó zijn wij velen één ligchaam in Christus², maar elk afzonderlijk leden de een van den ander. * Daar wij nu gaven hebben, welke naar de ons verleende genade, verschillend zijn³ : — hebben wij de gave der prophetie laat ons haar gebruiken naar de mate des geloofs, * hebben wij⁴ een dienstambt laat ons werkzaam zijn in de bediening, is iemand leeraar dat hij leere, * de vermaner vermane, de mild-

ik aan een iegelijk dergenen, die onder u, in uwe gemeente, met buitengewone gaven van den heiligen Geest zijn begiftigd geworden, niet hooger van zich te denken, dan het behoorlijk is te denken, maar te denken met bescheidenheid, doch volgens den Griekschen tekst, waarnaar echter de zin niet verandert : maar zoo te denken dat hij met bescheidenheid denke, dat is, niet zóó, dat de een zich de gave des anderen aanmatige en in de gemeente verrigten wille wat met zijne genadegave niet strookt, maar zóó, dat iedereen zich bepale bij de mate van geloof, d. i. hij het Charisma of de genade-gave, hem door God verleend. Vgl. I Kor 12, 4, volgg.

¹) Want gelijk wij aan één ligchaam, enz. Opheldering van het gezegde in vs 3 door eene vergelijking, genomen van het menschelijk ligchaam met zijne vele leden, waarvan niet alle dezelfde, maar elk zijne bijzondere dienst te verrigten heeft. Zie I Kor 12, 12—27, waar dezelfde vergelijking nogmaals, doch veel uitgewerkter dan hier voorkomt.

²) zóó zijn wij velen één ligchaam in Christus, enz. Wij zijn, ofschoon velen, nogtans te zamen slechts één geestelijk ligchaam in onze vereeniging met Christus, van welk ligchaam Christus het hoofd is (Eph 1, 22, 23 ; 4, 12 ; 5, 23. Kol 1, 18, 24).

³) Daar wij nu gaven hebben, enz. Toepassing der voorafgaande vergelijking : niet elk een moet propheet, leeraar, vermaner, overste of verzorger willen wezen, maar letten op de gave, welke hem geschonken is, en getrouw die bediening verrigten, welke hem door zijne gave is aangewezen.

⁴) hebben wij de gave der prophetie, laat ons haar gebruiken naar de mate des geloofs ; hebben wij, enz. De stijl van den Apostel is hier (vs 6—8) buitengewoon kort en elliptisch ; inlanschning van eenige woorden was hier volstrekt noodzakelijk, om den tekst op eene genoegzaam verstaanbare wijze te vertalen. Over de gave der prophetie, zie noot 3 op bladz. 18. Wat Paulus hier zegt : naar de mate des geloofs, is zooveel gezegd als : elkeen naar de mate zijner prophetische gave ; niet de gedachten van zijn eigen menschelijken geest voor goddelijke openbaring uitgevende.

- 8 * qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hilaritate.
- 9 * Dilectio sine simulatione. Odientes malum, adhærentes bono: (*Am 5, 15.*) * Charitate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem prævenientes: (*Eph 4, 3. I Pt 2, 17.*) * Sollicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes:
- 10 * Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi instantes:
- 11 * Necesitatibus sanctorum communicantes: Hospitalitatem sectantes. (*Hebr 13, 2. I Pt 4, 9.*) * Bénedicite persecuentibus
- dadige zij het met eenvoudigheid, wie overste is zij het met ijver, wie barmhartigheid doet hij doe het met blijmoedigheid.
- * De liefde zij ongeveinsd. Weest afkeerig¹ van het kwade, gehecht aan het goede: * In de broederliefde hartelijk jegens elkander²: Bij eerbetooning elkander³ voorkomende: * Niet traag in den ijver: Vurig van geest: Den Heere dienende⁴: * Blijde in de hoop: Geduldig in de verdrukking: Volhardende in het gebed⁵: * Neemt deel aan de behoeften der heiligen⁶: Zoekt gastvrijheid te oefenen⁷. * Zegent hen die⁸ u vervolgen: zegent hen,

1) *De liefde zij ongeveinsd. Weest afkeerig*, enz. Aan die bijzondere vermaning, het goed gebruik der verleende *charismata* of geestelijke gaven betreffende, knoopt de Apostel nu, zonder overgang en in zeer korte bewoordingen, nog eene reeks (vs 9-21) van heilzame lessen, die grootendeels de beoefening der christelijke liefde betreffen. *De liefde tot uwe medemenschen zij ongeveinsd*, opregt, zij kome voort uit het hart. Vgl. II Kor 6, 6. I Pt 1, 22.

2) Door *de broederliefde* is hier gemeend de liefde tot hunne medechristenen; en de Apostel wil, dat zij eene innige, hartelijke, teedere liefde zij; hij bezigt daartoe een woord dat eigenlijk gebruikt wordt om die liefde te beteekenen, waarmede ouders en kinderen en naaste bloedverwanten elkander gewoon zijn te beminnen.

3) *Bij eerbetooning, elkander voorkomende*: waar het wederzijdsche eerbetooning geldt, voorkomt daar uwen broeder; weest daar, kan 'tzijn, de eerste. Doch de Grieksche woorden op deze plaats bebezigd, vragen dunkt ons, dat men vertale en verklare: *Gaat in de wederzijdsche achtung de een den ander voor*, strekt daarin elkander tot voorbeeld.

4) *Niet traag in den ijver* voor alles waarnaar de Christen, als zoodanig, trachten en wat hij bevorderen moet; integendeel weest daarin *vurig van geest*, als van een heilig vuur gloeiende, bedenkende, dat het de Heere is, wien gij dient. — *Zóó* moet waarschijnlijk het laatste lid van dit vers: *den Heere dienende*, in zinverband gebragt worden met de twee eerste.

5) *Blijde in de hoop*, om uwe hoop, de hoop der geregvaardigden op de toekomstige heerlijkheid der kinderen Gods (vgl. Rom 5, 2); weest *geduldig* en standvastig *in de verdrukking*, welke gij om Christus' wil te lijden hebt, wetende dat *de verdrukking lijzaamheid werkt, en de lijzaamheid beproefdheid, en de beproefdheid hope*. Rom 5, 3. *Volhardende in het gebed*, ter verkrijging van den bijstand der goddelijke genade, welke gij noodig hebt om standvastig te blijven onder de verdrukking.

6) *Neemt deel aan de behoeften der heiligen*, d. i. van uwe behoefte medechristenen, ziet hunne behoeften aan als de uwe, en tracht naar uw vermogen in hunne nooddrift te voorzien.

7) *Zoekt gastvrijheid te oefenen*; spoort de gelegenheid op om aan arme christenen, die uit den vreemde komen, broeders of zusters, een werk van barmhartigheid te doen en hen bij u te huisvesten.

8) *Zegent hen, die*, enz. de ongelovige Joden en Heidenen, uwe vervolgers, zegent hen, wenscht hun alle goed toe, *en vloekt ze niet*, en wenscht hun geen kwaad toe.

vos : benedicite, et nolite maledicere. * Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus : * Idipsum invicem sentientes : Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos : * Nulli malum pro malo reddentes : providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. (II Cor 8, 21.) * Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes : (Hebr 12, 14.) * Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. (Eccli 28, 1, 2, 3. Mt 5, 39.) scriptum est enim : Mihi vindicta : ego retribuam, dicit

en vloekt ze niet. * Verblijdt u met de blijden¹, weent met de weenenden : * Weest eensgezind jegens elkander : Tracht niet naar het hooge, maar laat het nederige u welgevallen². Weest niet eigenwijs³ : * Vergeldt niemand kwaad voor kwaad⁴ : betracht het goede niet alleen voor God, maar ook voor alle menschen⁵. * Houdt, zooveel het van u afhangt, met alle menschen vrede indien het mogelijk is⁶ : * Wreekt u zelve niet geliefden ! maar geeft den toorn⁷ plaats. Want er staat geschreven : Aan mij de wraak ! ik zal vergelden, zegt de Heer. * Maar zoo uw vijand honger heeft⁸, geef hem

1) *Verblijdt u*, enz. De zin is : Weest hartelijk deelnemend in elkanders voor- of tegenspoed.

2) *Weest eensgezind jegens elkander*, de een den ander gelijke liefde toedragende. Deze onderlinge gelijke gezindheid van harten vraagt ootmoedigheid, en daarom vermaant de Apostel hen hier tot het beoefenen van die deugd (*laat het nederige u welgevallen*), en waarschuwt hen tegen verkeerde eerezucht en tegen hoogmoed : *tracht niet naar het hooge*.

3) *Weest niet eigenwijs*, beeldt u niet in, dat gij uit u zelve wijs genoeg zijt, om eens anders raad gemakkelijk te kunnen ontberen. — Ook deze nuttige les moest dienen om hen voor opgeblazenheid te behoeden.

4) *Vergeldt niemand*, hetzij Heiden of Christen, die u beleedigd hebbe, *kwaad voor kwaad*.

5) Naar het Grieksch, volgens de meeste der oudste HSS., luidt het hier eenvoudig zoo : *Betracht het goede voor alle menschen*, voor het oog van alle menschen, zonder onderscheid. — Met deze algemeene vermaning schijnt de Apostel hun in 't bijzonder te willen inprenten, dat zij zich ook ten aanzien van hunne ongeloofige medeburgers, die hun eenig kwaad mogten aandoen, geduldig, verdraagzaam en vergevingsgezind moesten gedragen.

6) *indien het mogelijk is* : ja, want het vrede houden is niet *mogelijk*, tenzij het wederkeerig geschiede. A kan vrede willen houden met B, maar als B geen vrede wil houden met A, is de vrede onmogelijk.

7) *den toorn*, namelijk den goddelijken toorn. De Apostel zegt hun hier, dat zij zich zelve niet mogen wreken, maar de vergelding voor het aangedane kwaad moeten overlaten aan *den toorn Gods*, dat is, aan zijne straffende gerechtigheid. En hij bekrachtigt deze zedeleer door eene aanhaling uit de H. Schrift (Dt 32, 35), waarvan de zin is : *Aan mij komt de wraak toe* : het aangedane kwaad te wreken is niet de zaak van hem die verongelijkt is, maar het is mijne zaak : *ik zal vergelden*.

8) *Maar zoo* (naar eene andere Grieksche lezing van groot gezag : *Zoo dan*) *uw vijand honger heeft*, enz. De Schriftuurwoorden, hier door den Apostel tot de zijne gemaakt, zijn genomen uit het boek der Spreuken, 25, 21, 22. Zin en zinverband zijn duidelijk : Wel verre van uwen vijand kwaad met kwaad te vergelden, doe gij hem goed voor kwaad, sta hem bij, voorzie in zijne behoeften. Zoo doende

Dominus. (*Dt 32, 35. Hebr 10, 30.*) * Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congers super caput ejus. (*Prov 25, 21.*) * Noli vinci a malo, sed vince in bono malum.

te eten: heeft hij dorst, geef hem te drinken: want dit doende, zult gij kolen vuurs op zijn hoofd vergaderen. * Laat u door het kwade niet overwinnen¹, maar overwin het kwade door het goede.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel gaat voort met eenige bijzondere vermaningen te doen, en spreekt vooreerst over de onderwerping aan de burgerlijke overheid, als zijnde van God verordend en met zijne magt bekleed, tot heil der maatschappij, vs 1—7. Vervolgens dringt hij aan op de beoefening van de wet der liefde jegens den naaste, vs 8—10, en voegt daarbij ten slotte nog eene algemeene opwekking tot een ingetogen en Christelijken levenswandel, vs 11—14.

* Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi a Deo: quæ autem sunt, a Deo ordinatæ sunt. (*Sap 6, 4. I Pt 2, 13.*) * Alle mensch zij aan de hoogere magten² onderdanig: Want er is geene magt dan van God³: en de bestaande magten, zijn van God verordend⁴. * Der-

zult gij kolen vuurs op zijn hoofd vergaderen, dat is, hem eene gevoelige smart aandoen, te weten, eene smart van beschaming, eene heilzame smart, die hem welligt tot inkeer zal brengen en tot berouw over het ongelijk, dat hij u heeft aangedaan.

1) *Laat u door het kwade niet overwinnen*, enz. De zin is: Als men u kwaad aandoet, laat u daardoor niet vervoeren tot wraakneming, want zoo doende, zoudt gij u door het kwade laten overwinnen; neen, *maar overwin het kwade door het goede*, tracht door het goede dat gij uwen vijand doet, zijne boosheid te beteugelen en haar te overwinnen, zoodat hij voortaan aflate u kwaad te doen.

2) *Alle mensch (iedereen zonder uitzondering) zij aan de hoogere magten onderdanig*, aan zijne wereldlijke overheden, en in die dingen, welke het openbaar burgerlijk leven betreffen.

3) *Want er is geene magt dan van God*, d. i. alle overheids-magt komt van God, heeft haren oorsprong van God; het is God die haar verleent, en niet eenig mensch of eenig gezelschap van menschen. Wie leert, dat de wereldlijke magt haren oorsprong verschuldigd is aan een maatschappelijk verdrag of zoogenaamd *contrat social*, in den zin van Rousseau, zijne leer is strijdig met de leer van het Christendom. Alle vorst is vorst, niet door de genade van het volk, maar door Gods genade, ook dan wanneer hij door het volk gekozen, den troon beklimt. Daarom, omdat de wereldlijke magt niet is van menschen maar van goddelijken oorsprong, daarom is alle mensch verplicht onderdanig te zijn aan de overheden.

4) *en de bestaande magten of overheden zijn van God verordend*; even als de wereldlijke magt van goddelijken oorsprong is, eveneens zijn ook de bestaande magten of magthebbers *van God verordend*, d. i. in het bezit der van God verleende magt gesteld, niet echter onmiddellijk, maar middellijk, te weten, door de betreffende menschen-maatschappij, aan welke God ook de keus onder de verschillende regeeringsvormen heeft vrijgelaten.

- 2 * Itaque qui resistit postestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt : * nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem ? Bonum fac :
 3 et habebis laudem ex illa : * Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time : non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est : vindex in iram ei, qui malum
 4 agit. * Ideo necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.
 5 * Ideo enim et tributa præstatis : halve wie zich tegen de magt verzet¹, die verzet zich tegen Gods verordening. En die zich *daartegen* verzetten, brengen een strafoordeel over zich zelve : * want de overheden² zijn niet te vreezen voor het goede werk, maar voor het kwade. Wilt ge nu de magt niet vreezen ? Doe het goede : en gij zult lof van haar hebben : * want zij is Gods dienares u ten goede³. Maar doet gij het kwade, zoo vrees⁴ ! want niet te vergeefs draagt zij het zwaard. Want Gods dienares is zij : eenewreekster om te straffen, wie kwaad doet. * Weest derhalve uit noodzakelijkheid onderdanig⁵ niet alleen om wille der straf, maar ook om wille des gewetens. * Daarom toch

1) *Derhalve wie zich tegen de magt verzet*, enz. Een besluit uit de voorafgaande (vs 1 leer : *derhalve*, omdat namelijk alle wereldlijke magt van God is en de bestaande magthebbers door hem zijn verordend, daarom is het, dat al wie tegen de overheid zich verzet, zich verzet tegen Gods verordening. En die zich *daartegen* verzetten, zullen het niet straffeloos doen, maar, gelijk Paulus hier leert, zij zullen daarvoor, naar de mate van hunne schuld, in het andere leven, als zij in dit geene boete doen, gestraft worden ; *zij brengen een strafoordeel over zich zelve* (naar het Grieksch : *zij zullen brengen*), zij maken zich strafschuldig voor God.

2) *want de overheden*, enz. De Partikel *want* leidt eene *tweede* beweegreden in voor die onderwerping aan de hooge overheden, waartoe in vs 1 vermaand wordt. En deze *tweede* beweegreden is getrokken uit het *doel*, waartoe de overheid door God is verordend ; welk doel is, het algemeene welzijn der burgerlijke maatschappij te bevorderen ; het is daarom onregmatig, zich tegen de overheden te verzetten. Zij hebben het goede ten doel, en zijn derhalve *niet te vreezen voor het goede werk*, voor hem die het goede doet, *maar voor het kwade*, voor de kwaaddoeners. *Wilt ge nu de magt niet vreezen*, niet te vreezen hebben, *doe het goede*, en gij zult lof van haar hebben, gij zult lof bij haar behalen en om uwe burgerlijke deugden verdienen door haar geprezen te worden.

3) *Want Gods dienares is zij*, aangesteld u ten goede, tot uw best, en regt en orde en rust te handhaven in dien menschenkring, waarvan gij een gedeelte uitmaakt. Dit gezegde dient tot bevestiging van het voorafgaande (vs 3) : *de overheden zijn niet te vreezen voor het goede werk*.

4) *zoo vrees !* dan hebt gij hare straf te duchten ; *want zij draagt het zwaard*, het zinnebeeld der straffende gerechtigheid, *niet te vergeefs*, en als tot eene ijdele vertooning, maar om het te gebruiken, waar het noodig is : *want* ook tot het bestraffen van den misdadiger is de overheid *Gods dienares*, en tot beteugeling van het kwade verplicht, *eene wreekster, om te straffen, wie kwaad doet*.

5) *Weest derhalve uit noodzakelijkheid onderdanig*, enz. Naar den Griekschten tekst, volgens bijna al de HSS., luidt het hier : *derhalve is er noodzakelijkheid* (is het noodig) *onderdanig te zijn* ; en deze lezing verdient, zonder twijfel, de voorkeur, ook daarom, omdat zij voor het logisch verband der rede beter past. *Noodzakelijkheid* is hier, gelijk I Kor 9, 16, *zedelijke noodzakelijkheid*, dat wat wij gewoon zijn *pligt* te

ministri enim Dei sunt, in hoc
 7 ipsum servientes. * Reddite ergo
 omnibus debita: cui tributum,
 tributum: cui vectigal, vectigal:
 cui timorem, timorem: cui hono-
 rem, honorem. (*Mt 22, 21.*)
 8 * Nemini quidquam debeatis:
 nisi ut invicem diligatis: qui
 enim diligit proximum, legem
 9 implevit. * Nam: Non adultera-
 bis: Non occides: Non furaberis:
 Non falsum testimonium dices:
 Non concupisces: et si quod est
 aliud mandatum, in hoc verbo
 instauratur: Diliges proximum
 tuum sicut teipsum. (*Ex 20, 14.*
Dt 5, 18. Lv 19, 18. Mt 22, 39.
Mc 12, 31. Gal 5, 14. Jac 2, 8.)
 10 * Dilecto proximi malum non

betaalt gij ook schattingen¹:
 want zij zijn dienaren Gods,
 tot dat einde dienst doende.
 * Geeft dan aan allen wat gij
 7 schuldig zijt: schatting, wien
 gij schatting: tol, wien gij tol:
 ontzag, wien gij ontzag: eerbied,
 wien gij eerbied *schuldig zijt*².
 * Weest aan niemand iets
 8 schuldig³: dan elkander lief te
 hebben: want die zijnen naaste
 liefheeft⁴, heeft de wet vervuld.
 * Want dit: Gij zult geen
 9 overspeldoen: Gij zult niet
 dooden: Gij zult niet stelen:
 Gij zult geene valsche
 getuigenis geven: Gij zult
 niet begeeren: en zoo er eenig
 ander gebod is, 't is begrepen in
 dit woord: Gij zult uwen
 naaste liefhebben als u
 10 zelve. * De liefde doet den

noemen. De zin is: *Derhalve*, omdat namelijk de overheid Gods dienares is (vs 4) en door hem verordend (vs 1), *is het noodig*, is het uwe pligt, *haar onderdanig te zijn niet alleen om wille der straf*, niet alleen om de straf te ontgaan waartoe zij hen verwijst, die zich tegen haar verzetten, *maar ook* en vooral *om wille des gewetens*, om ons geweten niet te kwetsen, hetwelk ons zegt, dat wij gehoorzamen moeten aan hetgeen door God verordend is.

¹) *Daarom toch betaalt gij ook schattingen*, enz. *Daarom toch*, omdat gij namelijk der overheid, als Gods dienares, in geweten verplicht zijt te gehoorzamen (vs 5), *daarom betaalt gij haar ook schattingen* als aan Gods dienares; *want zij*, de overheidspersonen, *zijn dienaren Gods*, zij bekleeden zijne plaats, *tot dat einde*, om God te dienen, *dienst doende*.

²) *Geeft dan aan allen*, aan alle overheidspersonen, *wat gij schuldig zijt*, hun, als zoodanigen, te geven: *schatting, wien gij schatting*, enz. Naar het Grieksch zou het laatste deel van vs 7 aldus moeten vertaald worden: *schatting, aan wie schatting: tol aan wie tol: ontzag, aan wie ontzag: eerbied, aan wie eerbied* van u vordert.

³) *Weest aan niemand iets schuldig*, enz. Eene algemeene vermaning tot de betrachtting van de pligt der liefde tot den evenmensch. Die liefde in 12, 9, 10, 13—21 alreeds van hare *positieve* zijde aanbevolen, wordt hier nu (vs 8—10) van hare *negatieve* zijde beschouwd. Zij is uit haren aard eene nooit afgedane schuld: daarom, met verrassenden overgang van zijne voorafgaande vermaning (vs 7) tot deze, zegt de Apostel: *Weest aan niemand iets schuldig, dan elkander lief te hebben*.

⁴) *want die zijnen naaste liefheeft*, enz. De Apostel regtvaardigt hiermede zijn voorafgaand voorschrift van *elkander lief te hebben*. — Wie zijnen naaste liefheeft, heeft *de wet* der tien geboden, voor zoo verre zij pligten voorschrijft jegens den naaste, *vervuld*; dat lief hebben zelf toch is reeds de vervulling der wet; want wat zij voorschrijft, betreffende de pligten jegens den naaste: *Gij zult geen overspeldoen: Gij zult niet dooden*, enz., *en zoo er enig ander gebod is*, en welk ander gebod er voorts nog zij, dat op den naaste betrekking heeft, — 't is alles *begrepen in dit ééne woord* van Moses (Lv 19, 18): *Gij zult uwen naaste liefhebben als u zelve*.

operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio.

11 * Et hoc scientes tempus : quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm cum credidimus. * Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, et induamur arma lucis. * Sicut in die honeste ambulemus : non in comessationibus, et ebrietatibus, non in cubilibus, et impudiciis, non in contentione, et æmulatione : (*Lc 21, 34.*) * sed induimini Dominum Jesum Christum, et carnis curam ne feceritis in desideriiis. (*Gal 5, 16. I Pt 2, 11.*)

naaste¹ geen kwaad. Zoo is dan de liefde de vervulling der wet.

* En *doet zóó* te meer daar gij² den tijd kent : dat het reeds de ure is om uit den slaap te ontwaaken. Want nu is onze zaligheid nader bij, dan toen wij geloovig werden. * De nacht is voorbijgegaan, en de dag is nabij³. Laat ons dan de werken der duisternis afleggen, en de wapenen des lichts aandoen⁴. * Laat ons als bij dage⁵ betamelijk wandelen : niet in brasserijen, en dronkenschap, niet in onttucht, en onkuischheid, niet in twist, en nijd : * maar doet den Heere Jesus Christus aan, en verzorgt het vleesch niet tot begeerlijkheden⁶.

1) *De liefde doet den naaste*, enz. Eene bevestigende herhaling in korte woorden der voorafgaande redenering. Wie zijnen naaste liefheeft, zegt de Apostel hier, zal hem geen kwaad aandoen ; bij gevolg, volbrengt hij alles wat de wet voorschrijft, betrekkelijk de pligten jegens den naaste te vervullen.

2) *En doet zóó te meer daar gij*, enz. De Apostel geeft hier nog eene gewigtige drangreden tot het opvolgen van zijne vermaning : zij *kenden den tijd*, zij wisten welk een tijd het was : *dat het* namelijk *reeds de ure* was, dat het nu tijd was, dat zij, zooveel in zorgeloosheid ten opzigte van een of ander hunner Christelijke pligten mogten ingesluimerd zijn, uit *dien* geestelijken *slaap ontwaakten*, en dit, omdat zij thans, na alreeds een groot gedeelte van hun leven belijders geweest te zijn der Christelijke godsdienst, zoo veel naderbij gekomen waren aan de zaligheid, welke zij verwachtten, *dan toen zij eerst geloovig werden*, en derhalve met des te zorgvuldiger inspanning moesten trachten om daaraan deelachtig te kunnen worden.

3) *De nacht is voorbijgegaan* (naar het Grieksch : *is ver gevorderd*), en *de dag is nabij*. De Apostel noemt hier, in beeldspraak, dit tegenwoordige leven *nacht*, en het toekomstige *dag*. De *nacht* van dit leven was voor zijne lezers alreeds grootendeels voorbijgegaan, en de *dag* der eeuwigheid zou weldra voor hen aanbreken.

4) *Laat ons dan*, vermits *de dag* voor ons nabij is, *de werken der duisternis*, zoodanige handelingen welke het licht schuwen, *afleggen*, en daarentegen *de wapenen* (de kleeding) *des lichts aandoen*, ons als kleeden met zoodanige handelingen, die het licht mogen zien. De Apostel bedient zich hier wederom van een beeld, dat hij ontleent van het *afleggen* in den morgenstond bij de ontwaakten van hun nachtgewaad, en het *aandoen* van een kleed, waarmede zij voor den dag kunnen komen.

5) *Laat ons als bij dage*, enz. Eene verklarende herhaling der voorafgaande (vs 12) vermaning tot een ingetogen en Christelijken levenswandel. *Laat ons*, vermaant de Apostel, vermits de dag der eeuwigheid weldra voor ons zal aanbreken, *als bij dage*, even als wij gewoon zijn over dag behoortlijk aangekleed te zijn, zoo dan ook *betamelijk wandelen*, in alle eerzaamheid leven, *niet in brasserijen, en dronkenschap*, enz. ; *maar doet den Heere Jesus Christus aan*, openbaart in al uwe handelingen den *nieuwen mensch*.

6) *en verzorgt het vleesch niet zóó*, dat gij het opwekt tot zondige begeerlijkheden.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel vermaant de Joodsche en de Heidensche Christenen te Rome tot onderlinge verdraagzaamheid ten opzichte van het al of niet onderhouden van sommige Joodsche wetten en instellingen. Zij die van hunne Evangelische vrijheid dienaangaande gebruik maakten, moesten hen, die zich aan die wetten en instellingen nog verbonden hielden, daarom niet als dwazen verachten; maar deze moesten ook wederkeerig hunne op dit, toen nog onverschillig, punt andersdenkende medechristenen niet als lichtzinnige en gewetenlooze menschen veroordeelen, vs 1—12. En hiervoor moest gezorgd worden: dat men in dit stuk elkander geene aanleiding gawe tot zondigen; en dat men, zoo of anders handelende, niet handelde tegen de inspraak van zijn geweten, vs 13—23.

1	* Infirmum autem in fide as-	* Den zwakke nu in het geloof ¹	neemt hem aan, zonder	1
2	sumite, non in disceptationibus	<i>met hem</i> te redetwisten. * De ééne		2
3	cogitationum. * Alius enim credit	namelijk gelooft alles te mogen		3
	se manducare omnia: qui autem	eten: de zwakke daarentegen, etc		
	infirmus est, olus manducet. * Is,	moeskruiden ² . * Die eet, verachte		
	qui manducat, non manducantem	hem niet, die niet eet: en die		
	non spernat: et qui non mandu-			

1) *Den zwakke nu in het geloof*, enz. Door *zwakken in het geloof* verstaat de Apostel in dit hoofdstuk en in den aanvang van het volgende, dezulken onder de Joodsche Christenen te Rome (vgl. Rom 15, 7), die meenden, dat de Mosaïsche wetten, het vieren van sommige dagen gebiedende, of het gebruik van sommige spijsen verbiedende, voor hen, ofschoon Christenen geworden, nog verplichtend waren. Tegenover die *zwakken* stonden de *sterken*, dezulken namelijk onder de Romeinsche Christenen die er niet aan twijfelden, of dat Mosaïsch onderscheid van spijsen en dagen had thans voor allen opgehouden verplichtend te wezen. Doch dit verschil van meening aangaande het al of niet verplichtende van sommige Mosaïsche voorschriften was oorzaak geworden van twist, van wederzijdsche veroordeeling, kortom van verdeeldheid in de gemeente. *Neemt*, zegt Paulus hier, het woord rigtende tot de *sterken*, onder welke hij ook zich zelven rekent (Rom 15, 1), *neemt* zoodanige *zwakken aan*, sluit hen niet van uwe gemeenschap uit, behandelt hen als uwe broeders en medechristenen, *zonder met hen* over hunne gevoelens te *redetwisten*. Gij weet het beter, maar weest verdraagzaam!

2) *De ééne namelijk* (de Apostel [bedoelt hier een van die zwakken] *gelooft alles te mogen eten*, en gebruikt derhalve ook allerlei spijsen zonder acht te geven op het onderscheid, door de Mosaïsche wetten gemaakt, tusschen *rein* en *onrein*, verboden en niet verboden spijs; *de zwakke* (de andere) *daarentegen, etc moeskruiden*; doch volgens eene andere Grieksche lezing: *eet moeskruiden*; en deze lezing verdient ontwijfelbaar de voorkeur, dewijl zij niet alleenlijk meer getuigen heeft in de HSS., maar ook omdat die gebiedende lezing: *ete*, hier volstrekt niet past; want de Apostel *schrijft hier nog niet voor*, hoe beide partijen zich op dit punt van verschil moesten gedragen; hij noemt enkelijk nog maar het punt van verschil, even als hij doet in vs 5, waar hij een tweede punt van verschil onder de Romeinsche Christenen opnoemt. De *zwakke* dan, om zich niet tegen Moses' spijswetten te bezondigen, at niet van alles gelijk de sterke, maar vergenoegde zich met *moeskruiden*, (waaronder niets hoegenaamd verboden was) of met zoodanige spijsen, waarvan het gebruik, volgens de wet, was veroorloofd. Hoe moesten nu beiden, sterken en zwakken, zich in dit geschilpunt jegens elkander gedragen? De Apostel zegt het hun in het volgende vs 3.

cat, manducantem non judicet :
Deus enim illum assumpsit.

4 *Tu quis es, qui judicas alienum
servum? Domino suo stat, aut
cacidit: stabit autem: potens est
enim Deus statuere illum. (*Jac*
5 4, 13.) * Nam alius judicat diem
inter diem: alius autem judicat
omnem diem: unusquisque in
6 suo sensu abundet. * Qui sapit
diem, Domino sapit: Et qui
manducat, Domino manducat:
gratias enim agit Deo. Et qui
non manducat, Domino non
manducat, et gratias agit Deo.

7 * Nemo enim nostrum sibi vivit,

niet eet, oordeele hem niet die
eet: want God heeft hem aange-
nomen¹. * Wie zijt gij toch, dat
4 gijeens anders dienstknecht oor-
deelt? Zijnen eigen Heer staat, of
valt hij: doch hij zal staande
blijven: want God is magtig hem
staande te houden². * De eene
5 maakt onderscheid tusschen dag
en dag³: de andere houdt iederen
dag *voor even heilig*: een iegelijk
zij in zijn gemoed overtuigd.
* Die den dag in acht neemt⁴, hij
6 neemt hem in acht voor den
Heer: En die eet, hij eet voor den
Heer: want hij dankt God. En
die niet eet, hij eet voor den Heer
niet, en hij dankt God. * Want
7 niemand van ons leeft voor zich

1) *Die van alles eet, verachte hem niet, die niet van alles eet*: hij belagche hem niet als een dwaas; en die niet van alles eet, oordeele hem niet die wel van alles eet: hij houde hem niet voor een vrijegeest of voor een mensch zonder geweten: want God heeft hem, die van alles eet, onder zijne dienstknechten aangenomen. En gij, gij zoudt hem willen veroordeelen! Is hij uw dienstknecht? Zoo niet, wie zijt gij dan toch, dat ge u het regt aanmatig om eens anders dienstknecht te oordeelen en te veroordeelen? Zijnen eigen Heer staat, of valt hij: of hij wel of kwalijk handelt, of hij getrouw of ontrouw is in zijns heeren dienst, dat gaat u niet aan, maar zijnen eigen heer; die moet daarover oordeelen; doch hij zal staande blijven, dit vertrouwen wij; want God is magtig hem staande te houden door de hulp zijner genade, en hem voor ontrouw en zonde te bewaren.

2) Zie voor den zin van vs. 4 noot 1.

3) *De eene maakt onderscheid tusschen dag en dag*, enz. Een tweede punt van verschil in de Romeinsche Christen-gemeente tusschen de zwakken en de sterken, betrof het vieren of niet vieren der Joodsche feestdagen. *De eene*, zegt de Apostel, *maakt onderscheid tusschen dag en dag*, houdt sommige dagen van het jaar voor heiliger dan de overige; *de andere houdt iederen dag*, voor even heilig en maakt dit onderscheid niet. Wat verlangt hier de Apostel? Wederom, dat de sterke den zwakke niet verachte, en dat de zwakke den sterke niet veroordeele (vgl vs 10): maar dat een iegelijk, de sterke zoowel als de zwakke, in zijn gemoed overtuigd zij, dat hij wel doet, en niet handele tegen zijn geweten.

4) *Die den dag in acht neemt*, dezen of genen dag als een heiligen dag viert, hij neemt hem in acht voor den Heer, hij doet dit met het doel om den Heere Jesus (vgl vs 8) door die daad te vereeren. — De Apostel vertrouwt, dat dit zoo geschiedt, en leert zijdelings, dat het zoo geschieden moet. In sommige Grieksche HSS. volgen op dit eerste gedeelte van vs 6 onmiddellijk deze woorden; en die den dag niet in acht neemt, hij neemt hem niet in acht voor den Heer. De Apostel gaat voort, met betrekking tot het eerste punt van geschil (vs 2) zeggende: en die van alles eet, hij eet van alles voor den Heer: hij maakt van zijne Christelijke vrijheid gebruik om den Heere Jesus daardoor te vereeren; wan', en daaruit kan men opmaken, dat hij het doet met die bedoeling, hij dankt God, alvorens hij begint te eten, voor hetgeen hij gaat nuttigen. En die niet van alles eet, hij eet voor den Heer niet van alles, hij onthoudt zich van sommige spijzen, meenende dat hem het gebruik daarvan verboden is, en hij handelt zoo om

8 et nemo sibi moritur. * Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. * In hoc enim Christus mortuus est, et resurrexit: ut et mortuorum et vivorum dominetur. * Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal Christi. (II Cor 5, 10.) * scriptum est enim: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne

zelve¹, en niemand sterft voor zich zelve. * Want is het dat wij leven, wij leven voor den Heer: is het dat wij sterven, wij sterven voor den Heer. Hetzij dan dat wij leven, hetzij dat wij sterven, den Heere behooren wij toe². * Want daartoe³ is Christus gestorven, en verzezen: opdat hij heerschen zou over dooden en levenden. * Doch gij wat oordeelt gij uwen broeder⁴? of gij wat veracht gij uwen broeder? Allen toch zullen wij staan voor den regterstoel van Christus⁵. * want er staat geschreven: Zoo waar ik leve, zegt de Heer⁶, voor mij zal alle knie zich

den Heere Jesus te behagen; en ook hij dankt God voor de spijze die hij gaat nuttigen; een bewijs dat hij aldus handelt om den Heere te behagen.

1) *Want niemand van ons leeft voor zich zelve*, enz. De Apostel met te zeggen (vs 6) wat hij vertrouwde dat sterken en zwakken bedoelden bij hun doen of laten, had daardoor zijdelings te kennen gegeven, dat dit doen of laten zóó, dat is, om den Heere Jesus geschieden moest; en daarvan geeft hij hier vervolgens (vs 7—9) de beweegreden op. In alles wat wij Christenen doen of laten, leert de Apostel, moeten wij de eer onzes Verlossers Jesus Christus beoogen. *Want niemand van ons*, Christenen, vrijgekochten, met het dierbaar bloed van Jesus Christus (I Pt 1, 19), *leeft voor zich zelve*, zich zelve ten dienste en ter eere, als behoorde hij zich zelve toe, en als konde hij volmaakt onafhankelijk in zijne handelingen, zijn eigen persoon als laatste doeleinde beoogen; en niemand sterft voor zich zelve, zoodat hij na zijnen lichamelijken dood zich zelve zoude toebehooren; neen, wij zijn noch in leven, noch in sterven heer en meester van ons zelve.

2) Vers 8 is alreeds verklaard in de aantekening op vs 7.

3) *Want daartoe*, enz. Ook *daartoe*, opdat hij, naar zijne menschheid, heerschen en regter zijn zoude van het gansche menschedom. Zie onzen *Commentarius in Ep. ad Romanos* (ad h. l.).

4) *Doch gij wat oordeelt gij uwen broeder?* Christus is dan (vs 9) Heer en meester van ons allen, en bijgevolg ook ons aller regter. *Doch gij* (de rede is gerigt tot den zwakke) *wat oordeelt gij uwen broeder*, wat vermeet gij u een oordeel van veroordeeling uit te spreken over uwen medechristen, omdat deze zich niet onthoudt van sommige spijzen, gelijk gij, of sommige dagen niet viert, die door u gevierd worden? *of gij* (de rede is gerigt tot den sterke) *waarom veracht gij uwen broeder*, uwen medechristen, zijn gedrag veroordeelende, omdat hij in spijzen en feestdagen het Mosaïsch gebruik nog volgt, wat gij niet doet?

5) *Allen toch*, gaat de Apostel voort, om zijne berisping (vs 10) te regtvaardigen, *allen zullen wij ten oordeel staan voor den regterstoel van Christus*. Wij zijn niet aangesteld tot regters van elkander; maar allen, wie wij zijn mogen, wij zullen eens gesteld worden voor den regterstoel van Christus, door wien God de wereld zal oordeelen, en die alleen is aangesteld tot regter van ons allen. Vgl Hand 10, 42; 17, 31.

6) *want er staat geschreven: Zoo waar ik leve, zegt de Heer*, enz. Eene vrije aanhaling van Isaías 45, 23, ter bevestiging van hetgeen de Apostel daar zoo even zeide:

12 genu: et omnis lingua confitebitur Deo. (*Is 45, 24. Phil 2, 10.*) * Itaque unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo.

13 * Non ergo amplius invicem
judicemus: sed hoc judicate
magis, ne ponatis offendiculum
14 fratri, vel scandalum. * Scio, et
confido in Domino Jesu, quia
nihil commune per ipsum, nisi
ei qui existimat quid commune
15 esse, illi commune est. * Si
enim propter cibum frater tuus
contristatur: jam non secundum
charitatem ambulas. Noli cibo

buigen: en alle tong zal
God huldigen. * Zoo zal dan
een iegelijk van ons aan God
rekenschap geven voor zich
zelfen¹.

* Laat ons derhalve niet meer
13 elkander oordeelen: maar maakt
veeleer dit besluit, geen aanstoot,
of ergernis te geven aan uwen
broeder². * Ik weet, en ben over-
14 tuigd³ in den Heere Jesus, dat
niets uit zich zelf onrein is, voor
hem nogtans die iets acht onrein
te zijn, voor dien is het onrein.
* Want indien uw broeder om
15 eenige spijsze bedroefd wordt:
zoo wandelt gij niet meer naar
de liefde⁴. Wil toch niet door

Allen zullen wij staan voor den regterstoel van Christus. Zie onzen Commentarius in Ep. ad Rom. ad h. l.

1) *Zoo zal dan*, besluit de Apostel uit vs 11, een iegelijk van ons voor zich zelf aan God rekenschap geven verantwoordelijk zijn aan Hem en aan niemand anders. En dit zoo zijnde, wat vermeet gij u, zwakken en sterken! wederzijds u op te werpen tot regters van uwe medechristenen?

2) *Laat ons derhalve*, enz. Vermanend besluit uit het voorafgaande, en overgang tot eene nieuwe zedeles, bepaaldelijk gerigt tot de sterken, de les van bij het gebruik maken hunner vrijheid om alle spijzen te nuttigen, zorgvuldig toe te zien, dat zij daarmede geen aanstoot of ergernis geven aan hunnen broeder, hunnen medechristen, dat zij hem geene aanleiding geven om op dit punt tegen zijn geweten te handelen, met hem door hun voorbeeld, of op eenige andere wijze aan te zetten tot het nuttigen van spijzen, die hij voor verboden aanziet.

3) *Ik weet, en ben overtuigd*, enz. Wij houden dit vers voor eene soort van tusschenzin, en verbinden vs 15 logisch met het gezegde in vs 13. In vs 14 dan geeft Paulus te verstaan, dat de sterke tegen zijne vermaning (vs 13) niet moet inbrengen, dat geene spijsze onrein is, en dat hij derhalve zonder schroom van alles eten mag. *Ik weet*, zegt de Apostel, *en ben overtuigd in den Heere Jesus*, door den Heere Jesus onderrigt, dat niets, geene spijs hoegenaamd, uit zich zelf, op zich zelf, door hare eigene natuur, onrein is, den mensch verontreinigt of besmet naar zijne ziel (vgl. Mt 15, 11). Voor hem nogtans die iets, eenige spijsze, acht onrein te zijn, en derhalve het nuttigen er van voor ongeoorloofd houdt, voor dien is het, is die spijsze, onrein, en hij verontreinigt zich naar de ziel, met er gebruik van te maken.

4) *Want indien uw broeder om eenige spijsze*, die hij voor verboden houdt en tot welker gebruik gij hem op eene of andere wijze aanspoort of verbiedt, door u bedroefd wordt om de verkrachting van zijn geweten, waarvan gij de aanleidende oorzaak waart: zoo wandelt gij niet meer naar de liefde, d. i. zoo is uwe handelwijze niet meer, gelijk zij wezen moest naar het gebod der Christelijke liefde. Doch de Apostel denkt daarbij nog: en gij zijt door uwe handelwijze oorzaak van het geestelijk verderf uws broeders. Dit blijkt uit het ernstig woord van waarschuwing, dat hij daarop volgen laat: *Wil toch niet door uwe spijsze hem verderven*, oorzaak worden van den dood der ziel desgenen, voor wien, voor wiens zieleleven en zaligheid, *Christus gestorven is!* Men vergelijkte hier eene dergelijke vermaning van den Apostel in zijnen eersten Brief aan de Korinthiërs, 8, 9—13.

tuo illum perdere, pro quo
 Christus mortuus est. (*I Cor 8*,
 16 11.) * Non ergo blasphemetur
 17 bonum nostrum. * Non est enim
 regnum Dei esca, et potus : sed
 justitia, et pax, et gaudium in
 18 Spiritu sancto : * qui enim in
 hoc servit Christo, placet Deo,
 et probatus est hominibus.
 19 * Itaque quæ pacis sunt, secte-
 mur : et quæ ædificationis sunt,
 20 in invicem custodiamus. * Noli
 propter escam destruere opus
 Dei. omnia quidem sunt munda:
 sed malum est homini, qui per
 offencilum manducat. (*Tit 1*,

uwe spijze¹ hem verderven, voor
 wien Christus gestorven is !
 *Dat dan ons goed² niet gelasterd 16
 worde ! * Het rijk Gods toch³ is 17
 niet spijs, en drank : maar geregtig-
 heid, en vrede, en blijdschap
 in den heiligen Geest : * want 18
 die Christus daarin dient⁴, is
 Gode welbehagelijk, en is aange-
 naam aan de menschen. * Zoo 19
 laat ons dan streven, naar 't geen
 des vredes is : en in acht nemen,
 wat strekt tot onderlinge stich-
 ting⁵. * Breek toch Gods werk 20
 niet af om eene spijze⁶ ! alles is
 wel rein : maar kwaad doet de
 mensch, die met aanstoot eet⁷

1) *Wil toch niet door uwe spijze*, enz. Zie de voorafgaande noot.

2) *Dat dan ons goed*, doch naar eene andere Grieksche lezing: *uw goed*. Het verschil is van geen belang. Door *het goed* wordt hier beteekend de Christelijke vrijheid met betrekking der Mosaïsche spijswetten. Vgl. I Kor 10, 29. De Apostel besluit hier uit het gezegde in vs 13—15; hij vermaant de *sterken*, onder welke hij ook zich zelven rekent (Vgl. Rom 15, 1), om wel toe te zien, geen zoodanig gebruik te maken van *hun goed*, hunne vrijheid, dat deze door hunne schuld als een ergerlijk kwaad gelasterd worde door de zwakken.

3) *Het rijk Gods toch is niet*, enz. Zijne voorafgaande (vs 16) vermaning bekrachtigt de Apostel hier met te doen opmerken, dat er eigenlijk geen de minste noodzakelijkheid bestaat om van die bovengenoemde vrijheid gebruik te maken, want dat *het rijk Gods* hier op aarde, het Christendom en (metonymisch) de Christelijke godsdienst, *niet is spijs, en drank*, geenszins bestaat in het al of niet gebruik maken van sommige spijzen of dranken (vgl. I Kor 8, 13): maar dat het is *gerechtigheid, deugdzaamheid, en vrede, vredelievendheid, en blijdschap in den heiligen Geest*, blijdschap, door den H. Geest in onze harten uitgestort. Vgl. onzen *Commentarius in Ep. ad Rom.* ad h. l.

4) *want die Christus daarin dient*, enz. De zin is: Die in de beoefening van deze deugden (vs 17) Christus dient en zijnen wil volbrengt, *is Gode welbehagelijk en aangenaam aan de menschen*, bij zijne mede-christenen geacht, en hij zal geen gevaar loopen dat zijn gedrag gelasterd worde (vs 16).

5) *Zoo laat ons dan*, in plaats van elkander te veroordeelen of te verachten (vs 3, 10, 13), *streven, naar 't geen des vredes is*, behartigen en ijverig betrachten wat dienen kan om de eensgezindheid te bewaren: *en in acht nemen, wat strekt tot onderlinge stichting*, wat helpen kan om ons onderling geestelijk op te bouwen, onze onderlinge volmaking te bevorderen.

6) *Breek toch... om eene spijze*, enz. Het geestelijk heil van onzen mede-christen bevorderen, dat noemt Paulus beeldsprakig, *hem stichten en opbouwen*; en hem aanleiding geven tot zondigen, dat noemt hij, naar diezelfde beeldspraak, *Gods werk afbreken*; want een Gods-gebouw is de Christen, als gesticht door zijne genade. *Gods gebouw zijt gij*, schrijft de Apostel aan de Christenen van Korinthe. Zie I Kor 3, 9. Zie voorts het aangeteekende op vs 15, waar de vermaning, hier gegeven, met andere woorden is uitgedrukt.

7) *alles is wel rein*: enz. Paulus' rede is nog altijd gerigt tot den sterke; en hij herhaalt, wat hij hem vroeger (vs 14) alreeds had toegestemd, dat *alles*, alle spijs,

- 21 15.) * Bonum est non manducare carnem, et non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur. (I Cor 8, 13.) * Tu fides habes? penes te ipsum habes coram Deo: Beatus, qui non iudicat semetipsum in eo, 22 quod probat. * Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est. 23
- * Goed is het¹ geen vleesch te eten, noch wijn te drinken, noch *iets te doen* wat uwen broeder aanstoot geeft, of waardoor hij geërgerd wordt, of aan 't wankelen gaat. * Gij hebt de overtuiging²! houd haar bij u zelven voor God! Zalig hij³, die zich zelven niet oordeelt in hetgeen hij voor goed houdt! * Maar die 23 twijfelt⁴, als hij *nogtans* eet, is veroordeeld: omdat hij het niet doet uit overtuiging. En al wat niet geschiedt uit overtuiging, is zonde.

op zich zelve beschouwd, *rein is*, zoodat wie gebruik wil maken van zijne Christelijke vrijheid, van alles eten mag: *maar*, voegt de Apostel er bij, hij *nogtans die met aanstoot eet*, die aanstoot gevende eet, die van zijne Christelijke vrijheid om alles te eten gebruik maakt, doch in zulke omstandigheden, dat hij daardoor ergernis geeft aan zijnen zwakken medechristen, die *mensch doet kwaad* en bezondigt zich.

1) *Goed is het*, enz. Tegenover dat *kwaad doen* (vs 20) stelt de Apostel hetgeen, met betrekking tot de onderhavige zaak, *goed* gedaan, deugdzaam en christelijk gehandeld is. Deugdzaam is het gehandeld, zich van vleesch of van wijn te onthouden, en wat het ook zij, ofschoon in zich geoorloofd, te laten, om geene ergernis te geven aan onzen zwakken medechristen.

2) *Gij hebt*, zult gij mij zeggen, *de overtuiging* van uwe vrijheid op dit punt. Goed! Maar het is volstrekt niet noodig uwe overtuiging te openbaren met aanstoot van uwen broeder. *Houd haar by u zelven*: wees voor u zelven overtuigd in uw geweten, voor God, uwen regter!

3) *Zalig hij, die zich zelven niet oordeelt in hetgeen*, enz. Nog eens, maar zijdelings, houdt de Apostel den sterke hier voor oogen, dat hij door een ontijdig gebruik te maken van zijne vrijheid met betrekking tot de Mosaische spijswetten, zijn zwakken medechristen kan ergeren door hem aanleiding te geven om tegen zijn geweten te handelen. *Zalig hij die zich zelven in zijn geweten niet oordeelt*, niet veroordeelt, *in hetgeen hij*, uitwendig door zijn doen, *voor goed houdt*, d. i. met andere woorden: Zalig hij, die niet handelt tegen zijn geweten!

4) *Maar die twijfelt* aangaande het al of niet geoorloofde gebruik van eenige spijs, wanneer hij niettegenstaande zijn twijfel zal gegeten hebben, is strafschuldig geworden, omdat hij gehandeld heeft tegen zijn geweten; want al wat niet geschiedt uit overtuiging van het geoorloofde der daad, *is zonde*.

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel, nu het woord rigtende tot *de sterken*, vermaant hen om de zwakheden *der onsterken* te dragen; en om zijne vermaning meer kracht te geven, wijst hij hen op het voorbeeld van Jesus Christus, vs. 1—6. Zij moesten wederkeerig elkander met liefde in hunne gemeenschap opnemen, gelijk ook Christus hen beiden, Joden en Heidenen, in zijne gemeenschap had opgenomen, vs. 7—13. En thans, aan het einde van zijnen brief gekomen, verontschuldigt hij de vrijmoedigheid, welke hij genomen had om hun te schrijven: hij had dit gedaan om te beantwoorden aan zijne roeping als Apostel der Heidenen, vs 14—19. Tot hiertoe was hij gedurig verhinderd geweest hen te bezoeken; nu echter was hem dit mogelijk gemaakt. Zijn voornemen was dan om over Rome naar Spanje te gaan, zoodra hij de liefdegaven, door hem in macedonië en Achaje opgezameld, zou hebben overgebragt naar Jerusalem, werwaarts hij thans ging vertrekken, vs 20—29. Hij beveelt zijne Jerusalemsche reis in hunne gebeden aan, en doet hun nog een korten zegenwensch, vs 30—33.

¹ * Debemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, et non nobis placere.
² * Unusquisque vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.
³ * Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me. (*Ps*
⁴ **68**, 10.) * Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctri-

* Wij moeten in tegendeel ¹ wij sterken¹ de zwakheden der onsterken dragen, en niet ons zelve²n believen. * Een iegelijk ² van u believe³ zijnen naaste ten goede, tot stichting³. * Want ook ³ Christus³ heeft niet zich zelve beliefd, maar gelijk er geschreven staat: De smaadheden van hen die u smaden zijn ⁴ op mij gevallen. * Want al ⁴ hetgeen geschreven werd⁴, is

¹) *Wij moeten in tegendeel, wij sterken*, enz. De Apostel gaat voort met de *sterken* te leeren, hoe zich te gedragen met de *onsterken*, d. i. met de zwakken onder hunne medechristenen; en hij zegt hun, dat zij, wel verre van hun aanstoot te geven, in tegendeel *moesten*, verplicht waren, krachtens de pligt der broederlijke liefde, *de zwakheden der onsterken* (Paulus bedoelt de denkbeelden en handelwijze der zwakken met betrekking tot de Mosaische spijs- en feestwetten) *te dragen*, geduldig te verdragen, zich naar hen te voegen, en niet maar te zoeken *zich zelve te believe*, zonder zich om het heil van hunne medechristenen te bekommeren.

²) *Een iegelijk van u* (naar eene andere Grieksche lezing van veel gezag: *van ons*) *believe zijnen naaste*, voege zich naar zijnen naaste, en *dit ten goede*, ten zijnen nutte, dit is. *tot stichting*, om zijn geestelijk heil te bevorderen. Vgl. I Kor 10, 32, 33.

³) *Want ook Christus*, enz. Om zijne voorafgaande vermaning (vs 1, 2) te bekrachtigen, wijst de Apostel op het groote toonbeeld van den Christen, op den Heere Jesus, *die niet zich zelve beliefd heeft*, niet gezocht heeft zich zelve genoeg te geven vgl. Phil 2, 6, 7. Hebr 12, 2), *maar de eer van God en het heil der menschen zoekende*, daarom lastering en bespottling verdroeg, *gelijk er aangaande hem geschreven staat: De smaadheden van hen die u smaden* o God! *zijn op mij gevallen*. Deze woorden zijn genomen uit Psalm 68, een typisch-prophetischen Psalm, den Messias betreffende.

⁴) *Want al hetgeen geschreven werd*, enz. Uit de voorgaande (vs 3) Schriftaanhaling neemt de Apostel gelegenheid om zijnen Romeinen met een enkel woord eene der

nam scripta sunt : ut per patientiam, et consolationem Scripturarum, spem habeamus.

5 *Deus autem patientiæ, etsolatii det vobis idipsum sapere in alterutrum secundum Jesum

6 Christum : (I Cor 1, 10.) * ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, et patrem Domini nostri

7 Jesu Christi. * Propter quod suscipite invicem, sicut et Christus suscepit vos in honorem

8 Dei. * Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circum-

tot onze leering geschreven : opdat wij door de lijdzaamheid, en de vertroosting der Schriften, de hoop bezitten. * De God nu der lijdzaamheid, en der vertroosting¹ geve u eensgezind te zijn onder elkander naar Jesus Christus : * opdat gij eendragtig, met éénen mond God, en den vader van onzen Heere Jesus Christus moogt verheerlijken. * Daarom neemt elkander aan², gelijk ook Christus u heeft aangenomen ter eere Gods³. * Want ik zeg dat Christus Jesus een dienaar der belijdenis geworden is⁴ voor de

bedoelingen te herinneren, waarmede de H. Schriften zijn opgesteld : *al hetgeen geschreven werd (naar 't Grieksch : te voren geschreven werd), is tot onze leering geschreven, opdat wij namelijk door de lijdzaamheid, waartoe de H. Schrift door hare vermaningen en voorbeelden ons aanspoort, en door de vertroosting, welke hare uitspraken ons inboezemen, onze hope koesteren van de eeuwige zaligheid te verkrijgen.* Vgl. Rom 5, 3, en de aantekeningen op dat vers.

1) *De God nu der lijdzaamheid*, enz. De Apostel besluit zijne vermaning met eene toepasselijke heilbede : *God*, de gever van alle goede gave, en daarom ook *de God der lijdzaamheid, en der vertroosting*, de gever en bewerker van die lijdzaamheid en van die vertroosting. Hij *geve u* (de rede is gerigt tot de Joodsche en tot de Heidensche Christenen) *eensgezind te zijn onder elkander*, allen als ware het maar één hart en ééne ziel te wezen, *naar Jesus Christus*, overeenkomstig den wil van Jesus Christus : *opdat gij*, dit bedoel ik met mijne heilbede voor u tot God, *opdat gij*, bij uwe godsdienstige vergaderingen, *eendragtig*, in eenstemmigheid des geestes, *met éénen mond God, en den vader van onzen Heere Jesus Christus moogt verheerlijken.* — De interpunctie der Vulgaat laat niet toe, dat men hier vertale : *den God en vader van onzen Heere Jesus Christus.*

2) *Daarom neemt elkander aan, gelijk ook Christus u heeft aangenomen*, enz. De Apostel eindigt dit gedeelte van zijnen Brief (14, 1—15, 13) met de vermaning te herhalen, waarmede hij hetzelfde begonnen had, de vermaning tot onderlinge verdraagzaamheid ten opzichte van zekere godsdienstige handelingen. En die vermaning van *elkander* (de Heidensche Christenen de Joodsche, en deze wederkeerig de Heidensche) *aan te nemen*, hen als hunne broeders en medechristenen aan te zien, te achten en in alles te behandelen, die vermaning versterkt hij door eene nieuwe beweegreden : *gelijk ook Christus heeft aangenomen*: dewijl ook Christus, uw voorbeeld, ulieden, Heidenen zoowel als Joden, deelachtig heeft gemaakt aan het heil, hetwelk hij is komen aanbrengen.

3) *ter eere Gods*. Christus heeft hen, Joden zoowel als Heidenen, tot deelgenooten gemaakt van het heil, *ter eere Gods*, tot verheerlijking Gods, om God daardoor te verheerlijken.

4) *Want ik zeg dat Christus Jesus een dienaar der besnijdenis geworden is*, enz. De Apostel verklaart hier, hoe door die aanneming van beiden, Joden en Heidenen, tot het heil van den Messias, God *verheerlijkt* is geworden, namelijk als de waarachtige en de barmhartige : als de *waarachtige* in de aanneming der Joden, als de *barmhartige* in de aanneming der Heidenen.

cisionis propter veritatem Dei,
 ad confirmandas promissiones
 9 patrum : * Gentes autem super
 misericordia honorare Deum,
 sicut scriptum est : Propterea
 confitebor tibi in Gentibus
 Domine, et nomini tuo cantabo.
 10 (II Rg 22, 50. Ps 17, 50.) * Et
 iterum dicit : Lætamini Gentes
 11 cum plebe ejus. * Et iterum :
 Laudate omnes Gentes Domi-
 num : et magnificate eum omnes
 12 populi. (Ps 116, 1.) * Et rursus
 Isaias ait : Erit radix Jesse, et

waarachtigheid Gods, om de
 beloften der vaderen te bevesti-
 gen : * en dat de Heidenen God 9
 voor *zijne* barmhartigheid ver-
 heerlijken, gelijk er geschreven
 staat¹ : Daarom zal ik u prij-
 zen onder de Heidenen
 Heere, en uwen name lof
 zingen². * En wederom zegt zij³ : 10
 Verheugt u gij Heidenen
 met zijn volk ! * En weder- 11
 om : Looft den Heere alle
 gij Heidenen : en prijst
 hem alle gij volkeren⁴. * En 12
 wederom zegt Isaias : Daar zal
 zijn de spruit van Jesse, en

Gods *waarachtigheid* of trouw in de vervulling zijner beloften betreffende den Messias, regtstreeks aan de vaderen gedaan, is gebleken in Christus' komst en zijne persoonlijke heil-verkondiging onder de Israëlieten, welke alzoo strekte ter verheerlijking van God, als den waarachtige en getrouwe.

Aan de Heidenen waren geene *regtstreeksche* beloften betreffende den Messias gedaan. Zij alzoo, deelachtig geworden zijnde aan het Messiaansche heil, verheerlijkten God om zijne barmhartigheid, en hunne aanneming tot dat heil strekte derhalve ter verheerlijking van God als den barmhartige.

Ook de aanneming der Joden tot het heil van den Messias was het werk van Gods genade en barmhartigheid ; en de heilbeloften, aan de aartsvaderen der Joodsche natie gedaan, golden van den beginne af ook de Heidenen ; maar aan dezen waren zij niet *regtstreeks*, gelijk aan die aartsvaderen, gedaan geworden. En alleenlijk op dit verschil rust de tegenstelling, welke de Apostel hier maakt, van Joden en Heidenen ; zoodat overigens én Gods waarachtigheid én zijne barmhartigheid, beiden verheerlijkt zijn geworden zoowel in de aanneming der Joden als in die der Heidenen.

Zie hier nu Paulus' woorden, kort omschreven : Ik zeide (vs 7), dat die opneming van Joden en Heidenen geschied is *ter eere Gods*, ter verheerlijking Gods : *want ik zeg*, ik wil namelijk zeggen, *dat Christus Jesus, een dienaar der besnijdenis*, der Joden dienaar, geworden is, persoonlijk onder hen opgetreden is en voor hun heil gearbeid heeft, *voor de waarachtigheid Gods*, om Gods trouw te doen blijken in de vervulling zijner beloften, *om*, zeg ik, *de heil-beloften*, aan de aartsvaderen der Joodsche natie gedaan, *te bevestigen* en gestand te doen ; *en ik zeg, dat de Heidenen*, aan wie geene regtstreeksche beloften betreffende het Messiaansche heil gedaan waren, *God*, om hun deelgenootschap aan dat heil, *voor de barmhartigheid* aan hen bewezen, *verheerlijkten* (naar het Grieksch : *verheerlijkt hebben*).

1) *gelijk er geschreven staat : Daarom zal ik*, enz. Hetgeen ik daar zeide aangaande de opneming der Heidenen tot het deelgenootschap aan het Messiaansche heil, dat is, wil de Apostel zeggen, ook door de oude Propheten voorzegd geworden. En tot bewijs daarvan haalt hij vier Schriftuurplaatsen aan (vs 9—12), die hetzij naar den typisch-prophetischen, hetzij naar den letterlijken zin, die voorzegging bevatten. Zie voorts onzen *Commentarius in Ep. ad Romanos* (ad h. 1.)

2) Ps 17, 50.

3) *zegt zij*, namelijk de H. Schrift in Dt 30, 43, en naar de overzetting der Zeventigen.

4) Ps 116, 1.

qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt. (Is 11, 13 10.) * Deus autem spei repleat vos omni gaudio, et pace in credendo : ut abundetis in spe, et virtute Spiritus sancti.

14 * Certus sum autem fratres mei et ego ipse de vobis, quoniam et ipsi pleni estis dilec-

een die zal opstaan om over de Heidenen te heerschen, op hem zullen de Heidenen hopen¹. De God nu der hope² vervulle u met alle blijdschap, en vrede in het gelooven : opdat gij overvloedig moogt zijn in de hope, en in de kracht des heiligen Geestes.

* Doch mijne broeders ! ook ik zelf ben aangaande u overtuigd, dat gij³ ook zelven vol

1) En wederom, op eene andere plaats van de H. Schrift, zegt Isaias 11, 10 : *Daar zal zijn de spruit* (de spruit bij uitnemendheid) *van Jesse*, uit Jesse, den vader van David, gesproten, de Messias. — Het Hebreeuwse woord, op de aangehaalde plaats van Isaias gebezigd en in de Vulgaat, naar het Grieksch (de 70) door *radix* vertaald, heeft niet alleen de beteekenis van *wortel*, maar ook die van *spruit*, als blijkt uit Isaias 53, 2.

2) *De God nu der hope*, enz. Nog een heilwensch als besluit van zijne vermaning (Rom 14—15, 1—5) tot wederzijdsche verdraagzaamheid. De Apostel noemt hier God den God der hope, der Christelijke hope op de eeuwige zaligheid, als dengene, welke ons die hoop gegeven heeft in de gave der regtvaardigmakende genade, waardoor wij geworden zijn kinderen Gods, en als zoodanigen, ook erfgenamen, in hope, van het eeuwige leven (Rom 8, 15—16, Tit 3, 7). De Apostel wenscht hun dan van den geveer dier hope, van God, toe, dat hij hen, in het gelooven, bij hun volharden in het geloof, vervulle met alle blijdschap, en vrede, met de grootste zielevreugde in God en vrede met hem, twee vruchten des heiligen Geestes (Gal 5, 22), welke hij in 't bijzonder hun toewenscht : opdat zij door die vreugde en dien vrede overvloedig mogen zijn in de hope, opdat zij die hoop op hunne eeuwige zaligheid in de ruimste mate genieten mogen, zoodat hunne harten er door overstromden, door de kracht, de krachtige werking, des heiligen Geestes in hen. In onze Vulgaat luidt het laatste gedeelte van vs 13 aldus: *en in de kracht des heiligen Geestes*, 't geen men zou kunnen verklaren : opdat gij overvloedig moogt zijn in de hope, en in de kracht, in de genade-gaven, des heiligen Geestes. Wij zijn van oordeel, om meer redenen, dat er in den oorspronkelijken tekst der Vulgaat niet stond: *et virtute Spiritus sancti*, maar in *virtute Spiritus sancti*, gelijk ook werkelijk nog in sommige MSS. van de Vulgaat gelezen wordt.

3) *Doch mijne broeders ook ik zelf ben aangaande u overtuigd, dat gij*, enz. Opdat zijn onderwijs en zijne vermaningen des te gemakkelijker ingang zouden vinden bij de Romeinsche Christenen, verontschuldigt de Apostel de vrijmoedigheid, welke hij gebruikte had, om hun te schrijven, ofschoon hij noch destichter van hunne gemeente, noch persoonlijk bij hen bekend was. Niet daarom had hij hun geschreven, omdat hij meende, dat zij zijn onderrigt en zijne vermaningen volstrekt behoefden. Neen, alhoewel hij hun dezen brief van vermaning en onderrigt geschreven had, iets waaruit het tegenovergestelde scheen te blijken, toch was hij, onafhankelijk van het oordeel van anderen omtrent hen, ook zelf, reeds uit zich zelven overtuigd, dat zij ook zelven vol liefde waren en vervuld met alle kennis — twee vereischten om met vrucht te kunnen vermanen, — zoodat zij wel in staat waren om elkander te vermanen. Het ontbrak niet onder hen, wil de Apostel zeggen, aan mannen vol van Christelijke liefde en van kennis, en derhalve wel in staat om hunne broeders te vermanen, zoodat zij geenszins eene volstreckte behoefte hadden aan zijn schrijven.

15 tione, repleti omni scientia, ita
 * Audacius autem scripsi vobis
 fratres ex parte, tamquam in
 16 memoriam vos reducens: propter
 gratiam, quæ data est mihi a
 Deo, * ut sim minister Christi
 Jesu in Gentibus: sanctificans
 Evangelium Dei, ut fiat oblatio
 17 in Spiritu sancto. * Habeo igitur
 gloriam in Christo Jesu ad Deum.

15 liefde zijt, vervuld met alle ken-
 nis, zoodat gij wel in staat zijt
 om elkander te vermanen. * Toch
 heb ik u¹, als u wederom indachtig
 makende, gedeeltelijk wat
 stout geschreven broeders! uit
 16 hoofde der genade, die mij door
 God gegeven is, * opdat ik een
 dienaar van Christus Jesus zou
 zijn onder de Heidenen: het
 Evangelie Gods bedienende, ten
 einde het welbehagelijk, en door
 den heiligen Geest geheiligd
 offer der Heidenen geschiede².
 * Ik heb dan roem³ in Christus 17

1) *Toch heb ik u*, enz. De Apostel gaat voort: *Toch heb ik u*, niet om u te leeren wat gij niet wist, maar als u *wederom indachtig makende* wat gij reeds wist, als tot uwe herinnering, *geschreven, gedeeltelijk* (hier en daar in mijnen brief) *wel wat stout*, met wat veel ernst en vrijmoedigheid, *geschreven broeders: uit hoofde der genade*, om te beantwoorden en te voldoen aan de genade van het Apostel-ambt, *die mij door God gegeven is, opdat ik*, met de bedoeling dat ik, *een dienaar van Christus Jesus zou zijn onder de Heidenen: het Evangelie Gods bedienende*, d. i. door de bediening, de prediking, van het Evangelie Gods onder hen. — De kracht der uitdrukking in den grondtekst op deze plaats gebezigd, is in de overzetting der Vulgaat niet teruggegeven, en in 't Nederduitsch zou men daartoe eene al te wijdloopige omschrijving behoeven. Vgl. onzen *Commentarius in Ep. ad Rom.* ad h. l. pag. 144. De taal van den Apostel is hier metaphorisch of overdrachtelijk. Hij beschouwt de verkondiging van het Evangelie als eene offerdienst, waarbij de tot het Evangelie bekeerde Heidenen het offer zijn, dat hij Gode moet opdragen, een Gode *welbehagelijk offer*, als zijnde *geheiligd door den heiligen Geest*, namelijk *door het bad van wedergeboorte en vernieuwing des heiligen Geestes*. Tit. 3, 5. Zie over de uitdrukking *het Evangelie Gods* noot 3 op bladz. 241.

2) *opdat het (Gode) welbehagelijk, en door den heiligen Geest geheiligd offer der Heidenen* (het offer bestaande in de bekeerde en aan God toegewijde Heidenen) *geschiede*; opdat ik door mijne Evangelie-dienst de Heidenen bekeerende, Gode in hen, als bekeerden, een welgevallig offer toebrengte.

3) *Ik heb dan roem in Christus*, enz. De Apostel had in het voorafgaande vers gezegd, tot wat einde hij het Evangelie Gods onder de Heidenen bedienende, doch hij dacht daarbij tegelijk aan den goeden uitslag van zijne Evangelie-dienst onder de Heidenen: en daarop, op dien goeden uitslag, ziet hier het gevolgtrekkend Voegwoord *dan*, als hij zegt: *Ik heb dan roem*. Zie hier nu de zin van vs 17-19. Ik heb derhalve roem bij God (naar het Grieksch: *wat de zaak van God aangaat*, wat de verbreiding van het Evangelie Gods betreft), *in Christus Jesus*; doch dat ik mij beroemen kan, in de zaak van God niet zonder vrucht gearbeid te hebben, dat heb ik niet aan mij zelve maar aan Christus Jesus te danken; *want ik verstout mij niet*, als 't op roemen aankomt, *om iets te roemen van dingen, die Christus niet door mij*, als zijn werktuig, *tot gehoorzaamheid der Heidenen*, om de Heidenen tot gehoorzaamheid aan het geloof in hem te brengen, *verrigt, door woord*, door middel van mijne prediking, *en werken*: te weten, *door de kracht van teekenen, en wonderen*, door de bewijskracht voor de waarheid mijner prediking, bewijskracht, uitgaande van allerlei wonderwerken door mij gedaan, *door de kracht van den heiligen Geest*, zich vertoonende in het verleenen van die *Charismata* of buitengewone genade-gaven. Van deze gaven spreekt de Apostel

- 18 * Non enim audeo aliquid loqui
eorum, quæ per me non efficit
Christus in obedientiam Gen-
19 tium, verbo et factis : * in vir-
tute signorum, et prodigiorum,
in virtute Spiritus sancti : ita
ut ab Jerusalem per circuitum
usque ad Illyricum repleverim
20 Evangelium Christi. * Sic autem
prædicavi Evangelium hoc, non
ubi nominatus est Christus, ne
super alienum fundamentum
ædificarem : sed sicut scriptum
21 est : * Quibus non est annuncia-
tum de eo, videbunt : et qui non
audierunt, intelligent. (*Is 52,*
15.)
- 22 * Propter quod et impediëbar
plurimum venire ad vos, et
Jesus bij God. * Want ik verstout
mij niet om iets te noemen van
dingen, die Christus niet door
mij tot gehoorzaamheid der
Heidenen verrigt, door woord en
werken : * door de kracht van
teekenen, en wonderen, door de
kracht van den heiligen Geest :
zoodat ik *de verkondiging van het*
Evangelie van Christus van
*Jerusalem af rondom*¹ tot Illyrië
toe volbragt heb. * En zóo ver-
kondigde ik² dit Evangelie, *te*
weten niet waar Christus *veeds*
genoemd was, om niet op eens
anders grondslag te bouwen :
maar gelijk er geschreven staat :
* Zij wien geene aankon-
diging van hem geschied
was, zullen zien : en die
niet gehoord hadden, zul-
len verstaan.
- * Daarom ook werd ik meestal
belet om tot u te komen³, en ik

in zijnen eersten brief aan de Korinthiërs (12, 4, volg.), en zij worden ook elders (Hebr 2, 4) aangevoerd als goddelijke bevestiging der waarheid van het Evangelie.

¹ *zoodat ik de verkondiging van het Evangelie van Christus van Jerusalem af rondom* (naar het Grieksch, volgens bijna al de HSS. : *en rondom*), enz. Het woordje *zoodat* heeft hier den zin van : *met die uitgebreidheid, dat, enz.*, en het hangt af van het voorafgaande : (vs 18) *verrigt heeft* (de Vulgaat : *verrigt*). Christus had door Paulus gewerkt in de zaak van het Evangelie met die uitgebreidheid, dat de Apostel *het Evangelie van Christus*, de verkondiging van het Evangelie van Christus, *volbragt had van Jerusalem af* (Hand 9, 28) *en rondom* (in den omtrek van) Jerusalem, t. w. in Arabië (Gal 1, 17), te Damaskus (Hand 9, 20) en te Antiochië (11, 25, 26), *tot Illyrië toe*. Naar *Illyrië*, een gewest, het oostelijk kustland van de Adriatische zee omvattende, kwam Paulus waarschijnlijk bij gelegenheid van die Macedonische reis, welke Hand 20, 1, 2 vermeld wordt.

² *En zóo verkondigde ik*, enz. De Apostel zegt hier, dat hij bij zijne Evangelie-verkondiging, in 't algemeen gesproken, voor gedragsregel had, Christus te prediken, *niet* op die plaatsen, waar Christus alreeds *genoemd was*, alreeds door anderen gepredikt was, en beleden werd, *om niet op eens anders grondslag*, op den grondslag door een ander gelegd, *te bouwen*, hetgeen hem toescheen niet in overeenkomst te zijn met zijne roeping tot Apostel der Heidenen : *maar* op die plaatsen, waar Christus nog niet verkondigd was, *gelijk er geschreven staat* : *Zij wien geene aankondiging van hem*, van den Messias, *geschied was, zullen hem zien*, in een geestelijken zin, te weten, door het geloof : *en die het Evangelie niet gehoord hadden, zullen het verstaan*. Deze Schriftuur-plaats, waarmede Paulus den gedragsregel beschrijft, dien hij volgde in zijne prediking van het Evangelie, is getrokken uit Isaïas 52, waar gesproken wordt van den *knecht Gods* of den Messias, en van de roeping der Heidenen tot het deelgeenootschap aan de zaligheid, welke de Messias zou komen aanbrengen.

³ *Daarom ook*, omdat er namelijk in die gewesten (vs 19), welke ik doorreisde, nog

prohibitus sum usque adhuc.
 23 * Nunc vero ulterius locum non
 habens in his regionibus, cupi-
 ditatem autem habens veniendi
 ad vos ex multis jam præceden-
 24 tibus annis: * cum in Hispaniam
 proficisci cœpero, spero quòd
 præteriens videam vos, et a
 vobis deducar illuc, si vobis
 primum ex parte fruitus fuero.
 25 * Nunc igitur proficiscar in
 Jerusalem ministrare sanctis.
 26 * Probaverunt enim Macedonia,
 et Achaia collationem aliquam
 facere in pauperes sanctorum,
 27 qui sunt in Jerusalem. * Placuit
 enim eis: et debitores sunt
 eorum. Nam si spiritualium
 eorum participes facti sunt Gen-
 tiles: debent et in carnalibus
 ministrare illis. (*I Cor. 9, 11.*)

werd tot nu toe verhinderd¹.
 * Maar thans in deze gewesten² 23
 geene gelegenheid meer heb-
 bende³, en reeds sedert vele ver-
 loopen jaren verlangende tot u
 tekomen: * zoo hoop ik, wanneer 24
 ik naar Spanje zal vertrekken⁴,
 u op mijne doorreize te zien, en
 van ulieden derwaarts⁵ begeleid
 te worden, als ik eerst van u
 eenigermate genot⁶ heb gehad.
 * Ik ga dan nu op reis naar 25
 Jerusalem om de heiligen te
 dienen⁷. * Want Macedonië, en 26
 Achaje hebben goedgevonden
 eenig geld in te zamelen voor de
 armen onder de heiligen, die in
 Jerusalem zijn. * Zij hebben het 27
 goedgevonden: en zijn ook hunne
 schuldenaren. Want indien de
 Heidenen deelachtig zijn gewor-
 den aan hunne geestelijke goe-
 deren: dan zijn zij schuldig hun
 ook met hunne ligchamelijke

altijd hoofdplaatsen overbleven, waar het Evangelie nog door niemand was verkondigd geworden, om die reden werd ik meestal (soms ook om andere redenen) belet om aan mijn groot verlangen te voldoen en tot u te komen.

1) en ik werd tot nu toe verhinderd. De grondtekst kent deze woorden niet, en de Itala evenmin; ook vele HSS. van de Vulgaat hebben ze niet; men kan ze veilig houden voor een Latijnsch glossema uit Rom 1, 13.

2) in deze gewesten, de gewesten, in vs 19 aangeduid. Of zou de Apostel hier bedoelen de streken van Achaje, waarin hij thans verkeerde?

3) geene gelegenheid meer hebbende, om Christus te verkondigen waar hij nog niet verkondigd is. — Paulus' apostolische werkzaamheid bestond, over 't geheel, in het planten van nieuwe Christen-gemeenten, en hij bepaalde zich hierin tot sommige voorname steden van die gewesten, welke hij doorreisde. Uit die steden, als uit zoovele middenpunten, verspreidde zich dan de leer van het Evangelie door den ijver dergenen, aan wier bestuur en zorg hij de door hem gestichte gemeenten had toevertrouwd.

4) wanneer ik naar Spanje zal vertrekken, enz. De Apostel was voornemens, van Jerusalem (vs 25) over Rome naar Spanje te reizen.

5) van ulieden derwaarts, enz. De Apostel geeft zijne hoop te kennen, dat sommigen uit de Romeinsche Christenen hem op die reize van Rome naar Spanje wel zullen willen begeleiden.

6) genot, het genot van hen persoonlijk te leeren kennen en met hen om te gaan. Zie op Rom 1, 11, 12.

7) Ik ga dan nu (naar het Grieksch: Doch nu ga ik) op reis naar Jerusalem om de heiligen te dienen, om een liefde-dienst te bewijzen aan de behoeftigen onder de Christenen van Jerusalem: om hun de liefde-giften over te brengen, welke hij voor hen van de Christen-gemeenten in Macedonië, en Achaje ontvangen had.

- 28 *Hoc igitur cum consummavero, goederen te dienen¹. * Als ik dit² 23
 et assignavero eis fructum hunc: dan volbragt, en hun deze vrucht³
 per vos proficiscar in Hispaniam. zal toegeëigend hebben: dan reis
 29 * Scio autem quoniam veniens ik bij ulieden langs⁴ naar Spanje.
 ad vos. in abundantia benedi- * En ik weet dat ik tot u 29
 ctionis Evangelii Christi veniam. komende, komen zal met over-
 30 * Obsecro ergo vos fratres per vloedigen zegen van het Evan-
 Dominum nostrum Jesum Chri- gelie van Christus⁵. * Ik smeek 30
 stum, et per charitatem sancti u dan broeders⁶ bij onzen Heere
 Spiritus, ut adjuvetis me in Jesus Christus, en bij de liefde
 orationibus vestris pro me ad des heiligen Geestes, dat gij mij
 31 Deum, * ut liberer ab infidelibus, bijstaat in uwe gebeden voor mij 31
 qui sunt in Judæa, et obsequi tot God, * opdat ik bevrijd worde
 mei oblatio accepta fiat in Jeru- van de ongeloofigen, die in Judea
 32 salem sanctis, * ut veniam ad zijn, en mijn dienstbetoon te
 vos in gaudio per voluntatem Jerusalem aan de heiligen aan-
 Dei, et refrigerer vobiscum. genaam zij, * opdat ik in blijd- 32
 33 * Deus autem pacis sit cum schap tot u kome als 't God
 omnibus vobis. Amen. * De God nu des vredes zij met u 33
 allen! Amen.

1) zij hebben het goedgevonden, zeg ik: en, ik mag er bijvoegen, zij zijn ook uwe schuldenaren. Want indien de Heidenen (voor zooverre zij Christenen zijn geworden, en dus hier, de Christenen in Macedonië, en Achaje, uit het Heidendom bekeerd) deelachtig zijn geworden aan hunne geestelijke goederen (de geestelijke goederen der Joodsche Christenen van Jerusalem, hunne goederen, voor zooverre het heil uit de Joden was (Jo 4, 22) en de prediking van het Evangelie uit Jerusalem, de moederkerk des Christendoms, van daar tot de Heidenen gekomen was: dan zijn zij (de Christenen uit de Heidenen) uit dankbaarheid schuldig hun ook met hunne ligchamelijke goederen te dienen, ets van het hunne af te zonderen tot ondersteuning van de behoeftige Christenen van Jerusalem.

2) dit, mijne voorgenomen reize naar Jerusalem.

3) deze vrucht der liefdadigheid van de Christenen in Macedonië, en Achaje.

4) bij ulieden langs, mijne reis over Rome nemende.

5) met overvloedigen zegen van het Evangelie van Christus. In de meeste Grieksche HSS. leest men hier alleenlijk: met overvloedigen zegen van Christus. De Apostel geeft hier zijn vast vertrouwen te kennen, dat zijn verblijf onder de Romeinsche Christenen in rijke mate door Christus zal gezegend worden, en tot hun geestelijk heil overvloediglijk zal bijdragen, Vgl. Rom 1, 11 en de aantekeningen op dat vers.

6) Ik smeek u dan broeders, enz. Twee dingen verontrustten Paulus bij het aangaan van zijne reize naar Jerusalem. Hij was niet alleen beducht voor de lagen, welke de ongeloofige Joden, hoogst vijandig tegen hem gezind, hem in Judea gewisselijk zouden leggen; maar, daar hij wist, dat zelfs de geloovigen uit de Joden te Jerusalem zeer tegen hem waren ingenomen (vgl. Hand 21, 20—25), zoo vreesde hij ook, dat deze hem niet vriendelijk ontvangen, en misschien weigeren zouden zijne voor hen verzamelde liefdegiften aan te nemen. Daarom smeekt hij de Romeinsche Christenen, en bezweert hen bij *Jesus Christus*, onzen dierbaren Verlosser, om de barmhartigheid welke *Jesus Christus* ons bewezen, en bij de *liefde des heiligen Geestes*, om de Christelijke liefde, welke de heilige Geest ontsteekt in de harten der geloovigen, dat zij hem bijstaan in hunne gebeden, met en voor hem bidden, tot God, opdat hij in Judea gekomen zijnde, bevrijd worde van de ongeloofigen, die in Judea zijn, niet valle in hunne handen, en opdat zijn dienstbetoon te Jerusalem aan de heiligen aangenaam zij; naar het Grieksch: opdat zijn dienstbetoon aan Jerusalem den heiligen aangenaam zij.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Aanbeveling van Phebe, eene diakonesse der Kerk van Korinthe, en de overbrengster van dezen brief, vs 1, 2. Verscheiden groetenissen van Paulus aan verschillende persoonen, zijne bekenden te Rome, vs 3—16. Nog eene vermaning om zich te wachten voor zekere valsche leeraars, vs 17—20. Groetenissen van onderscheidene persoonen uit Korinthe aan de Christenen te Rome, vs 21—24. De Apostel sluit zijnen brief met eene verhevene lofzegging aan God, vs 25—27.

1	*	Commendo autem vobis	*	Ik beveel u onze zuster	1
		Pheben sororem nostram, quæ		Phebe ¹ aan, die in de dienst is	
		est in ministerio Ecclesiæ, quæ		der Kerk te Kenchreën ² : * opdat	2
2		est in Cenchrìs: * ut eam suscipiatis in Domino digne sanctis: et assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, et mihi ipsi.		gij haar ontvangt in den Heer ³	
		3 * Salutate Priscam, et Aquilam adjutores meos in Christo Jesu; (Act 18, 2, 26) (* qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ ecclesiæ Gentium) * et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est		op eene den heiligen waardige wijze: en haar bijstaat in wat zake zij u ook mogt noodig hebben: want ook zij heeft velen bijgestaan, ook mij zelve.	
3		4 * Salutate Priscam, et Aquilam adjutores meos in Christo Jesu; (Act 18, 2, 26) (* qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ ecclesiæ Gentium) * et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est		* Groet Prisca, en Aquila ⁴	3
4		4 * Salutate Priscam, et Aquilam adjutores meos in Christo Jesu; (Act 18, 2, 26) (* qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed et cunctæ ecclesiæ Gentium) * et domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est		mijne medearbeiders in Christus Jesus ⁵ ; (* die voor mijn leven hunnen hals gewaagd hebben ⁶ : welken niet alleen ik dankbaar ben, maar ook al de kerken der Heidenen) * en de Gemeente te hunnen huize ⁷ . Groet Epenetus mijnen geliefde, die Azia's eer-	4
				5	

1) Phebe, *onze zuster* in den Heere Jesus, onze mede-christen. Zij was, als blijkt uit het Grieksche woord, op deze plaats gebezigd, eene *diakonesse* van de Christengemeente te Kenchreën. Zie het aangeteekende op I Tim 5, 9. Phebe was de overbrengster van Paulus' brief aan de Romeinen.

2) *Kenchreën*: Zoo heette de oostelijke havenstad van Korinthe: de naam der westelijke havenstad van het tusschen twee zeeën gelegen Korinthe was Lechéon.

3) *opdat gij haar ontvangt in den Heer*, als eene die innig met ulieden verbonden is door dien band, waardoor de geregtvaardigden als zoovele lidmaten zijn van het mystisch ligchaam van Christus (vgl. I Kor 12, 27); *ontvangt .. op eene den heiligen waardige wijze*, zoo ontvangt, gelijk het betaamt, dat Christenen hunne mede-Christenen ontvangen.

4) *Groet Prisca, en Aquila*. Prisca, ook Priscilla genoemd, en Aquila haar echtgenoot, onder Keizer Claudius uit Rome verbannen, waren thans wederom derwaarts teruggekeerd. Uit Rome verdreven, hadden zij zich te Korinthe nedergezet, en toen Paulus voor het eerst die stad bezocht, nam hij bij hen zijnen intrek. Hand 18, 1-4.

5) *medearbeiders in Christus Jesus*; bevorderaars, op hunne wijze, van de zaak des Evangelies, Vgl. Hand 18, 24—26.

6) Of dit gebeurd zij te Korinthe (Hand 18, 6—12, volgg.), of te Ephese (Hand 19, 23, volgg.), of elders, kan niet met zekerheid gezegd worden.

7) *en groet ook de Gemeente te hunnen huize*, die Christen-schaar, welke ten huize van Prisca en Aquila gewoon was hare godsdienstige bijeenkomsten te houden.

primitivus Asiæ in Christo. 6 * Salutate Mariam, quæ multum
 7 laboravit in vobis. * Salutate
 Andronicum, et Juniam cognatos,
 et concaptivos meos: qui sunt
 8 nobiles in Apostolis, qui et ante
 me fuerunt in Christo. * Salutate
 Ampliatum dilectissimum mihi
 9 in Domino. * Salutate Urbanum
 adiutorem nostrum in Christo
 Jesu, et Stachyn dilectum meum.
 10 * Salutate Apellen probum in
 11 Christo. * Salutate eos, qui sunt
 ex Aristoboli domo. Salutate
 Herodionem cognatum meum.
 Salutate eos, qui sunt ex Narcissi
 12 domo, qui sunt in Domino.
 * Salutate Tryphænam, et Try-
 phosam: quæ laborant in Domi-
 no. Salutate Persidem charissi-
 mam, quæ multum laboravit in
 13 Domino. * Salutate Rufum elec-
 tum in Domino, et matrem ejus,
 14 et meam. * Salutate Asyncri-
 steling is in Christus¹. * Groet 6
 Maria, die veel onder u² gear- 7
 beid heeft. * Groet Andronicus, 7
 en Junias mijne bloedverwanten,
 en medegevangenen³: die be-
 roemd zijn onder de Apostelen⁴,
 die ook vóór mij in Christus
 geweest zijn⁵. * Groet Ampliatus 8
 mijnen zeer geliefde in den 8
 Heer⁶. * Groet Urbanus onzen 9
 medearbeider in Christus Jesus⁷,
 en Stachys mijnen geliefde.
 * Groet Apelles den beproefde 10
 in Christus⁸. * Groet hen, die 11
 van het huisgezin van Aristobu-
 lus zijn⁹. Groet Herodion mijnen
 bloedverwant. Groet, die van
 Narcissus' huisgezin in den 12
 Heere zijn¹⁰. * Groet Tryphena,
 en Tryphosa¹¹: die in den Heer 12
 arbeiden. Groet de zeer geliefde
 Persis, die in den Heer veel 13
 gearbeid heeft. * Groet Rufus¹² 13
 den uitgelezene in den Heer, en 14
 zijne, en mijne moeder¹³. * Groet 14

1) Groet Epenetus mijnen geliefde, dien ik op eene bijzondere wijze liefheb. Deze Epenetus was Azia's eersteling in Christus, de eerste bekeering tot het Christendom in het zoogenaamde Asia proconsularis. Zie noot 5 op bladz. 125. Van Ephenetus is overigens niets verder met eenige zekerheid bekend, even min als van de overigen, die de Apostel vervolgens nog (vs 5—16) bij name noemt en groeten laat.

2) onder u. Naar het Grieksch liever voor u, of, volgens eene andere lezing: voor ons, 3) mijne... medegevangenen. Waar en wanneer Andronicus en Junias in de gevangenis zijn geweest met Paulus, is onbekend.

4) die beroemd zijn onder de Apostelen, die met roem bekend staan bij de Apostelen; of, het woord Apostelen in eene ruimere beteekenis genomen, gelijk in Hand 14, 4, 14: die uitmunten onder de Apostelen.

5) die vroeger dan ik het Christelijk geloof omhelsd hebben.

6) in den Heer. Zie boven noot 3 op bladz. 352.

7) in Christus Jesus, in de dienst van Christus, in de zaak van het Evangelie.

8) den beproefde in Christus, wiens gehechtheid aan het Christendom de proef heeft doorgestaan.

9) de geloovigen onder de huisgenooten van Aristobulus.

10) de geloovigen onder de huisgenooten van Narcissus.

11) Tryphena, en Tryphosa, twee vrouwen, die op hare wijze nuttig arbeidden voor de zaak van het Evangelie.

12) Rufus. Deze Rufus was hoogstwaarschijnlijk een der twee zonen van Simon van Cyrene, van welke melding gemaakt wordt in het Evangelie van Markus 15, 21. Paulus noemt hem den uitgelezene in den Heer, een' die onder de Christenen uitblonk.

13) en groet ook zijne (Rufus'), en mijne moeder. Men kan hieruit besluiten, dat deze edele vrouw den Apostel eene bijzondere liefde en zorg bewezen had.

tum, Phlegontem, Hermam, Patrobram, Hermen: et qui cum
 15 eis sunt, fratres. * Salutate Philologum, et Juliam, Nereum, et sororem ejus, et Olympiadem, et omnes, qui cum
 16 eis sunt, sanctos. * Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiae Christi.
 17 * Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, et offencicula praeter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis. * Hujusmodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: et per dulces sermones, et benedictiones seducunt corda
 19 innocentium. * Vestra enim Asyncritus, Phlegon, Hermas¹, Patrobas, Hermes: en de broederen, die bij hen zijn. * Groet 15 Philologus, en Julius, Nereus, en zijne zuster, en Olympias, en al de heiligen, die bij hen zijn. * Groet 16 elkander met een heiligen kus². Al de Gemeenten van Christus groeten ulieden.
 * Doch ik bid u broeders³, 17 wel acht te geven op hen, die verdeeldheden, en ergernissen verwekken tegen de leer, die gij lieden geleerd hebt, en ontwijkt hen. * Want dezulken⁴ dienen 18 niet Christus onzen Heer, maar hunnen buik: en door zoete woorden, en vleitaal verleiden zij de harten der argeloozen.

1) *Hermas*. Hermas, de schrijver van het boek, dat voor titel heeft: *de Herder*, was een broeder van Pius I; hij leefde omtrent het jaar 150 na Christus, en kon derhalve de door Pilatus hier genoemde Hermas niet wezen.

2) *Groet elkander met een heiligen kus*. In het Oosten, met name in Judea, ging het begroeten gepaard met het geven van een kus. Vandaar bij de godsdienstoefeningen der eerste Christenen, het gebruik van elkander, mannen aan mannen, en vrouwen aan vrouwen, den heiligen kus te geven, ten teeken van hunne wederzijdsche liefde, en wel van eene hoogere liefde dan de natuurlijke, namelijk van hunne wederzijdsche Christelijke liefde; om welke reden ook die kus *de heilige kus* genoemd werd. De Apostel verbeeldt zich dan de Romeinsche Christenen, in eene van hunne godsdienstige bijeenkomsten vergaderd tot het hooren voorlezen van zijnen brief, en besluit zijne begroetingen met van hen te verzoeken, dat zij elkander zullen groeten *met den heiligen kus*, ten teeken van hunne onderlinge Christelijke liefde.

3) *Doch ik bid u broeders, wel acht te geven, enz.* Nog eene heilzame waarschuwing, welke Paulus' bezorgdheid voor de Romeinsche Christenen hem verbood achter te laten. Hij moest hen nog vermanen, *wel acht te geven* (om zich voor hen te kunnen hoeden) op zekere menschen, die leeringen verkondigden, strijdig met de leer hun door Petrus en de zijnen gepredikt. Zoodanige valsche leeraars moesten zij vermijden, om zich niet in gevaar te stellen van door hen medegesleept te worden. — *Verdeeldheden* en *ergernissen* wordt hier metonymisch gezegd voor zekere valsche leerstukken, die *verdeeldheden* of scheuringen veroorzaakten onder de geloovigen en *ergernissen* stichtten, d. i. aanleiding gaven tot afval van het geloof.

Welke valsche leeraars de Apostel hier op het oog heeft, kan niet met zekerheid gezegd worden.

4) *Want dezulken, enz.* Eene korte karakterschets van die verderfelijke menschen, en tegelijk eene beweegreden om gehoor te geven aan zijne vermaning van hen te vermijden. Die leeraars, *zij dienden Christus niet*, zij zochten door hun leeren niet de eer van Christus te bevorderen, maar de middelen om hunne zinnelijke lusten te voldoen: *zij dienden hunnen buik*: zij verstonden de kunst, om door *zoete woorden*, door schoonpraten, en *vleitaal* de harten te verleiden *der argeloozen*. derzulken die, zelve goed zijnde, geen kwaad vermoeden hebben van anderen, en zich in hunne onvoorzigtigheid door hen laten medeslepen.

obedientia in omnem locum
divulgata est. Gaudeo igitur in
vobis. Sed volo vos sapientes
esse in bono, et simplices in
20 malo. * Deus autem pacis con-
terat Satanam sub pedibus
vestris velociter. Gratia Domini
nostri Jesu Christi vobiscum.

21 * Salutatur Timotheus ad-
jutor meus, et Lucius, et Jason,
et Sosipater cognati mei. (*Act*
22 16, 1.) * Saluto vos ego Tertius,
qui scripsi epistolam, in Domino.
23 * Salutatur Caius hospes meus,
et universa Ecclesia. Salutatur vos
Erastus arcarius civitatis, et

* Want ulieder gehoorzaamheid¹ 19
is overal bekend geraakt. Ik ver-
blijde mij derhalve over u². Maar
ik wil dat gij wijs zijt in het
goede, en onnoozel in het kwade.
* De God nu des vredes³ moge 20
spoedig den Satan onder uwe
voeten verpletteren! De genade
onzes Heeren Jesus Christus zij
met u!

* U groet Timotheüs mijn 21
mede-arbeider⁴, en Lucius⁵, en
Jason, en Sosipater⁶ mijne bloed-
verwanten. * Ik Tertius⁷, die 22
dezen brief geschreven heb, ik
groet u in den Heere. * U groet 23
Cajus mijn gastheer, en geheel
de Kerk⁸. U groet Erastus de

1) *Want ulieder*, enz. Nog eene reden om wel acht te geven op die valsche leeraars (vs 17) en hen te vermijden; hunne (der Romeinen) *gehoorzaamheid* aan de leer van het Evangelie, hun levendig en werkzaam geloof, was overal bekend geraakt en werd met roem vermeld (vgl. Rom 1, 8): zij moesten dan ook zorg dragen, meent de Apostel, dat zij dien goeden naam bewaarden, en derhalve zich wel wachten voor die verleiders, om niet soms door hunne logentaal medegesleept en van den weg der waarheid afgeleid te worden.

2) *Ik verblijde mij derhalve over u*, te weten, om dien goeden naam, dien gij overal hebt; *maar ik wil*, het doel van mijne vermaning is, *dat gij wijs zijt in het goede*, ten opzichte van het goede, voorzigtig en bedachtzaam, om het goede, dat gij hebt, niet te verliezen, *en dat gij onnoozel*, zuiver, rein, *zijt in het kwade*, ten opzichte van het kwade; en om die reden vermaan ik u, die verderfelijke leeraars te vermijden.

3) *De God nu des vredes moge spoedig* (naar eene andere Grieksche lezing, hoogstwaarschijnlijk de echte: *zal spoedig den Satan*, enz. Paulus geeft hun zijnen *wensch*, of, naar die andere Grieksche lezing, zijn *zeker vertrouwen* te kennen, dat God, *de God des vredes, den Satan*, in en door die valsche leeraars (vs 17) hunne regtgeloofigheid belagende, *spoedig onder hunne voeten moge* (of *zoude*) *verpletteren*.

4) *Timotheüs* (Hand 16, 1, volg. 20, 4), Paulus' *mede-arbeider* in de verkondiging van het Evangelie.

5) *Lucius*, waarschijnlijk *Lucius* de Cyreneër, van wien Hand 13, 1 gesproken wordt.

6) *Jason, en Sosipater*. Wij mogen dezen Jason houden voor den Thessaloniker van Hand 17, 7, en Sosipater (verkort: Sopater) voor den Bereër van Hand 20, 4.

7) *Ik Tertius*, enz. De Apostel was niet gewoon, zijne brieven eigenhandig te schrijven (I Kor 16, 21. Gal 6, 11. Kol 4, 18. II Thess 3, 17). Bij dezen brief bediende Paulus zich van den hier genoemden Tertius als schrijver, wien hij dan ook vergunde, zijne eigene groete aan de Romeinsche Christenen bij de overige groetenissen te voegen.

8) *U groet Cajus mijn gastheer, en geheel de Kerk*. Naar het Grieksch, volgens bijna al de Handschriften; *de gastheer van mij, en van de gansche Kerk*. Bij dezen Cajus, door Paulus eigenhandig gedoopt (I Kor 1, 14), was de Apostel tijdens zijn tweede verblijf te Korinthe gehuisvest; om welke reden hij hem hier zijnen *gastheer* noemt. *Gastheer van*

24 Quartus, frater. * Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25 * Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, et prædicationem Jesu Christi, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taci-
26 citi, (* quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundum præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis
27 Gentibus cogniti, * soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor, et gloria in sæcula sæculorum. Amen.

rentmeester der stad¹, en de broeder, Quartus. * De genade onzes Heeren Jesus Christus zij met u allen ! Amen.

* Hem nu, die magtig is² u te bevestigen in mijn Evangelie, en de prediking van Jesus Christus, in de openbaring van een gedurende eeuwige tijden verzwegen geheim, (* 't welk thans geopenbaard is met behulp van de Schriften der Propheten naar 't bevel van den eeuwigen God, tot gehoorzaming aan het geloof) onder al de Volkeren bekend gemaakt, * den alleen wijzen God, zij door Jesus Christus de eere, en de heerlijkheid in eeuwigheid ! Amen.

geheel de Kerk noemt hem Paulus hoogstwaarschijnlijk daarom, omdat Cajus gewoon was de behoeftige Christenen, die uit den vreemde te Korinthe kwamen, in zijn huis op te nemen en te verplegen.

1) *de rentmeester der stad, de thesaurier of schatbewaarder van Korinthe.*

2) *Hem nu, die magtig is, enz.* De Apostel sluit zijnen brief met eene lofzegging aan God, welke zijdelings tegelijk een gebed is voor de Romeinen, dat zij mogen bewaard en bevestigd worden in hun Christelijk geloof en leven.

Het ontbreken der in de meeste Grieksche HSS. hier te lezen verbindingspartikel en vóór de woorden: *met behulp van de Schriften, enz.*, en ook de *Parenthees* (vs 26) zijn oorzaak, dat de zin der overzetting van de Vulgaat, welke wij moesten volgen, op deze plaats wat duister is.

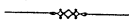
Zie hier onze vertaling naar het Grieksch en tegelijk eene omschrijvende verklaring der tekstwoorden: *Hem nu, die magtig is u te bevestigen in mijn Evangelie*, in het geloof aan mijn Evangelie, *en de prediking van Jesus Christus*, of, om juist te spreken, in het geloof aan hetgeen Jesus Christus verkondigt door mijne bediening (vgl. II Kor 5, 20), *in de openbaring*, in het geloof, zeg ik, aan de openbaring van een geheim (Gods raadsbesluit, van eeuwigheid genomen, om het in Adam gevallen menschdom door Christus te verlossen en zalig te maken), *gedurende eeuwige tijden verzwegen* (vgl. I Kor 2, 7) en in God verborgen (vgl. Eph 3, 9), *doch thans*, in den tegenwoordigen tijd, klaarlijk *geopenbaard*, door de menschwording, het leven, lijden en leeren van God den Zoon, *en met behulp der Prophetische Schriften*, welke den Verlosser en zijne verlossing voorspeld hebben, *naar het bevel van den eeuwigen God* (Mt 28, 19), *onder alle volkeren tot gehoorzaming aan het geloof*, om gehoorzaamheid aan de leer des geloofs te bewerken, door de prediking van Gods gezanten *bekend gemaakt*. — Hem, die magtig is u in de belijdenis van uw geloof te bewaren en te versterken, 't geen ik voor u van Hem afbid, *den alleen wijzen God*, wiens wijsheid is zijne wezenheid en natuur, die de bron is van alle wijsheid en daarom de *alleen wijze*, en die zijne wijsheid heeft ten toon gespreid in de verlossing van het menschdom door Christus, Hem, *zij door Jesus Christus de eere, en de heerlijkheid*, welke hem toekomt, *in alle eeuwigheid ! Amen*. Zie onzen Latijnschen Commentarius in *Ep. ad Rom.* (ad h. l.).

INLEIDING

TOT

DE TWEE BRIEVEN VAN DEN H. PAULUS

AAN DE KORINTHIERS.

Korinthe, ten tijde van Paulus, eene der aanzienlijkste en volkrijkste steden van Griekenland, de hoofdstad van het Romeinsche wingewest Achaje en een zetel van Heidensche geleerdheid en beschaving, was gelegen midden tusschen de Jonische en de Egeische zee, op de landengte, die het eigenlijke Hellas met den Pheloponnesus¹ verbond. Om hare beide voortreffelijke havens, waarvan de eene uitzag naar het Oosten, en de andere naar het Westen², was zij de stapelplaats geworden van den Oosterschen en Westerschen koophandel, en genoot daardoor eenen overgrooten bloei en welvaart. Maar mogt Korinthe de eerste der Grieksche steden genoemd worden in rijkdom, zij was, helaas! ook eene der zedelooste, en allerlei ontucht woedde binnen hare muren.

Naar die stad begaf Paulus zich op zijne *tweede* Apostolische reize, na eene wijle tijds, niet geheel zonder vrucht, het Evangelie verkondigd te hebben onder de Atheners³. Te Korinthe aangekomen, nam hij zijnen intrek bij zekeren Jood, Aquila genaamd, die onlangs, om het bevel van den Romeinschen Keizer Claudius, met zijne huisvrouw Priscilla uit Italië geweken, zich te Korinthe met der woon had nedergezet. In den beginne was Paulus in die stad geheel alleen werkzaam in de verkondiging van het Evangelie, doch daarna kreeg

¹) Thans het schiereiland *Morea* genaamd.

²) Zie noot 6 op bladz. 144. — ³) Zie Hand 17, 15—18, 1—18.

hij tot medearbeiders Timotheüs en Silas, die in Macedonië door hem achtergelaten, hier wederom in zijn gezelschap gekomen waren. Anderhalf jaar lang arbeidde hij te Korinthe, en hij mogt, van daar vertrekkende, den Heere zijnen dank betuigen voor de stichting eener zeer talrijke Christengemeente. Zij was gedeeltelijk uit Joodsche Christenen¹, maar voor verre het grootste gedeelte uit bekeerde Heidenen zamengesteld. Paulus verliet Korinthe in den aanvang van het jaar 54, en kwam over Ephese, alwaar hij een korten tijd verbleef, naar Jerusalem. Van daar keerde hij terug naar Antiochië.

Na Paulus' vertrek van Korinthe kwam Apollo, een bekeerde Jood van Alexandrië, een geleerd en welsprekend man, in Achaje en arbeidde aldaar, voornamelijk te Korinthe, met veel zegen voor de zaak van het Evangelie².

Middelerwijl had Paulus zijne *derde* Apostolische reize aanvaard, en te Ephese, volgens zijne belofte, teruggekomen, zette hij zijnen evangelischen arbeid in die stad en in hare omstreken met allen ijver voort. Hij verbleef aldaar toen drie jaren lang. Hij deed echter gedurende dien tijd ook nog eene korte reize naar Korinthe³. En te Ephese teruggekeerd, schreef hij, weinig tijds daarna, ook een brief van ernstige vermaning aan de Christengemeente van Korinthe⁴.

Doch kort daarop, terwijl hij zich nog te Ephese bevond, vernam hij van eenige Korinthische Christenen, die tot hem kwamen, dat er, na zijn vertrek van Korinthe, onder de leden der Christengemeente aldaar verdeeldheid was ontstaan, zoodat men er thans vier partijen telde, eene Pauluspartij, eene Apollop partij, eene Cephaspartij, en eene zoogenaamde Christuspartij⁵. En nog andere, deels be-

1) Ook Joden en Jodengenooten, grootendeels wel kooplieden, hadden hier hunne woning gevestigd; zij bezaten er zelfs eene synagoog (Hand 18, 1-4); waaruit men kan opmaken, dat hun getal nog al aanmerkelijk moet geweest zijn.

2) Vgl Hand 18, 24-28; 19, 1. — 3) Vgl. noot 1 op bladz. 224.

4) Deze brief, waaraan de Apostel in een van zijne schriften (I Kor 5, 9) met een enkel woord gewaagt, ging reeds zeer vroeg verloren.

5) Uit gebrek aan genoegzame berigten is het niet mogelijk met zekerheid te bepalen, welke de aanleidende oorzaak geweest is van die verdeeldheden, noch ook, waarin het eigendommelijke van elke dier vier partijen bestaan heeft. Het is echter boven allen twijfel verheven, dat die verdeeldheden noch aan Paulus, noch aan Apollo, noch aan Cephas (Petrus) te wijten waren. En men behoeft ook niet

droevende, berigten aangaande den toestand dier gemeente ontving hij te dien tijde van Stephanas, Fortunatus en Achaicus, die uit Korinthe tot hem waren afgevaardigd met een brief, waarin de geloovigen van die stad hem over verschillende dingen raadpleegden.

Dit een en ander gaf Paulus aanleiding tot het schrijven van onzen *eersten brief aan de Korinthiërs*, waarvan de hoofdzakelijke inhoud hierop neêrkomt: Na eenen heilwensch aan de Korinthiërs, en na zijne dankzegging aan God voor al het goede dat onder hen bestond, treedt de Apostel ter zake. Hij berispt hunne verdeeldheid, en toont aan, dat hun partijtrekken voor verschillende leeraars, eene ongerijmde daad is (1, 1—17). Hieraan knoopt hij eene uitvoerige verdediging van zijne eenvoudige predikwijze, met het oog, naar het schijnt, op die partij, welke zich naar den welsprekenden Apollo noemde (1, 17—2, 5). De Apostel had, wel is waar, bij zijne Evangelie-prediking onder de Korinthiërs geen gebruik willen maken van menschelijke wijsheid; maar hieruit moest men niet besluiten, dat de leer van het Evangelie geene verhevene zaken of geene wijsheid behelsde. Integendeel, zij bevatte de hoogste wijsheid, geene menschelijke, maar goddelijke wijsheid; maar deze wijsheid, hij verkondigde haar niet aan dezulken, die nog *kinderen in Christus* moesten genoemd worden, maar *onder de volmaakten*, hoedanigen de Korinthiërs, blijkens hunne verdeeldheden en twisten, zelfs thans niet waren (2, 6—3, 4). Vervolgens toont hij hun aan, hoe zij hunne leeraars moesten beschouwen: deze waren niet meer dan arbeiders op den akker Gods, bouwlieden van zijnen geestelijken tempel, dienaren van één en dezelfde Heer; en die eens of beloond of gestraft zouden worden, naar de waarde van ieders werk (3, 4—4, 6). Hierop volgen scherpe berispingen van den hoogmoed der partij-hoofden, en eene vergelijkheid tusschen hunnen toestand en den zijnen, welke hen diep moest beschamen; ofschoon Paulus daarbij niet zoo zeer bedoelde hen te beschamen, als veelmeer hen te vermanen, gelijk een vader zijne kinderen (4, 7—21). Daarna spreekt hij over de zonde der ontucht, aan welke

aan te nemen, dat al de Korinthische Christenen aan de eene of de andere dier vier partijschappen deel namen. Wat overigens nog met meer of min waarschijnlijkheid aangaande den aard dier partijschappen kan gezegd worden, zullen wij in onze aantekeningen op de betreffende plaatsen doen opmerken.

sommige zich nog overgaven ; eenen onder hen, die zich aan bloedschande had schuldig gemaakt, doet hij in den kerkeban ; en hij berispt de Korinthiërs, dat zij dezen ontuchtige niet uit de gemeente hadden uitgesloten. Hij berispt hen voorts ook daarover, dat zij twistzaken hadden met elkander, en deze dan voor heidensche regtbanken bragten, in plaats van sommige uit hun midden tot scheidsmannen te kiezen in hunne geschillen (5, 6, 20). Daarop gaat de Apostel over tot het beantwoorden der vragen, welke de Korinthiërs hem in hunnen brief gedaan hadden, en hij onderrigt hen omtrent den gehuwden, den maagdelijken en den weduwelijken staat (7) ; en vervolgens over het eten van vleesch dat aan de afgoden geofferd was, en het deelnemen aan heidensche offermaaltijden ; bij welke gelegenheid hij spreekt van zijne zich zelve verlooohenende liefde, en tegelijk ook zijn Apostelschap handhaaft (8—10, 33). Berisping van eenige misbruiken, die in de godsdienstige zamenkomsten der Korinthiërs plaats hadden (11). Eene uitvoerige onderrigting over de *charismata* of geestelijke gaven (12, 13, 14), en over de toekomstige opstanding uit de dooden, met eene verdediging van de Christelijke leer dienaangaande (15). En thans aan het einde van zijnen brief gekomen, vermaant hij hen tot het inzamelen van liefdegiften voor de behoeftige Christenen van Jerusalem. Hij maakt hen voorts bekend met zijn reisplan en zijne aanstaande komst te Korinthe, beveelt hun Timotheüs aan, die vóór hem te Korinthe zoude aankomen¹, doet hun voor het laatst nog eenige vermaningen, en sluit na enkele groetenissen met apostolische zegenbede zijnen brief (16). Deze werd den Korinthiërs hoogstwaarschijnlijk door de bovengenoemde Stephanas, Fortunatus en Achaicus ter hand gesteld.

Niet langen tijd daarna, terwijl Paulus zich nog te Ephese bevond, zond hij Titus van daar naar Korinthe, ten einde bij monde van hem te kunnen vernemen, welken indruk zijn brief op de Korinthiërs gemaakt had. Titus moest, na zijnen last volbragt te hebben, naar Troas komen, alwaar de Apostel, die voornemens was binnen

(1) Timotheüs, dien Paulus belast had (I Kor 4, 17) om, bij gelegenheid van zijne Macedonische reize, de Christen-gemeente van Korinthe te gaan bezoeken, schijnt, om eene of andere ons onbekende reden, dezen last niet te hebben kunnen volbrengen. Zie het aangeteekende op I Kor 4, 17.

kort Ephese te verlaten, hem wilde aantreffen. Te dien tijde nu verwekte Demetrius te Ephese een volksoproer tegen Paulus, waarop de Apostel die stad verliet, en naar Troas kwam. Doch na alhier eenigen tijd te vergeefs Titus afgewacht te hebben, stak hij van daar naar Macedonië over. Hier, misschien wel te Philippi, trof hij Titus aan (Vgl. II Kor **2**, 12, 13 ; **7**, 5, 6). Diens berigten nu aangaande den toestand der Korinthische gemeente waren deels wel verblijdend, maar ook deels bedroevend, en over het geheel van dien aard, dat Paulus nuttig oordeelde, voordat hij zelf de Korinthiërs ging bezoeken, nogmaals aan hen te schrijven. Deze brief, waartoe de berigten van Titus aanleiding gaven, onder onze heilige Schriften *Paulus' tweeden brief aan de Korinthiërs* genaamd, is dan ergens in Macedonië, misschien wel te Philippi geschreven. Hij werd den Korinthiërs ter hand gesteld door Titus, die, op verzoek van Paulus, naar Korinthe terugkeerde, om de komst van den Apostel aldaar voor te bereiden.

Hoedanige Titus' berigten waren aangaande den indruk, dien Paulus' eerste brief op de Korinthische gemeente gemaakt had, en in welken zedelijken toestand deze zich thans bevond, zulks kan genoegzaam opgemaakt worden uit onzen *tweeden brief aan de Korinthiërs*, met het oog op Titus' berigten geschreven. Paulus' brief dan had op de gemoederen van het grootste deel der Korinthiërs eene gezegende werking uitgeoefend. Zij hadden over het algemeen gehoor gegeven aan zijne vermaningen en zich gebeterd. Die bloedschender was, volgens zijn bevel, uit de gemeente uitgesloten. De partijschappen nogtans hadden niet geheel en al opgehouden te bestaan ; en men vond er te Korinthe, die hoogst vijandig tegen Paulus gezind waren, en die nu zijn Apostolisch gezag zochten te ondermijnen. Zij legden hem te laste, dat hij zich zelven te veel prees (**3**, 1 ; **5**, 12 ; **10**, 13) ; dat hij in zijne brieven wel stoute taal wist te voeren, maar tegenwoordig zijnde geen moed had om te handelen (**10**, 10) ; dat hij zich hebzuchtig gedroeg (**7**, 2 ; **12**, 16) ; dat hij een wispelturig mensch was, die telkens van voornemen veranderde (**1**, 15. volgg.) : en met deze en dergelijke lasteringen bedoelden zij de Korinthiërs van den Apostel afkeerig te maken, en hen aan zich te verbinden.

Zie hier nu eene korte opgave van den hoofdzakelijken inhoud

van den *tweeden* brief van Paulus aan de Korinthiërs. Na opschrift en heilwensch, gewaagt de Apostel van een doodsgevaar, onlangs in Azië door hem uitgestaan, met eene dankzegging aan God voor zijne verlossing (1, 1—12). Hij verdedigt zich tegen eene beschuldiging van wispelturigheid, en verklaart, om welke reden hij zijn voorgenomen reisplan veranderd had. En sprekende van hetgeen hij in zijn vorigen brief bevolen had ten opzichte van den bloedschender, gebied hij nu, dat zij dezen thans wederom in de gemeente opnemen (1, 12—2, 17). Vervolgens handelt hij over de bediening van het Apostelschap in het algemeen, en over *zijne* Apostolische bediening in het bijzonder, met eene verdediging tegen dezulken, die hem van zelfverheffing mogten verdenken, en eene uitweiding aangaande de verhardheid der Joden. Hij vervulde zijne Evangelie-bediening getrouw onder allerlei wederwaardigheden, gesterkt door het blijde uitzigt op de heerlijkheid hierna maals, en gedrongen door de liefde, welke Christus ons betoond had in het groote werk der verlossing van het menschdom. Hij vermaant de Korinthiërs, dat zij den tijd der genade niet verwaarloozen, en zich ernstig toeleggen op een heiligen levenswandel (3—7, 1). Hierop betuigt hij hun zijne blijdschap over de goede berigten, die hij aangaande hen van Titus ontvangen had (7, 2—16). Daarna spreekt hij over de inzameling van liefdegiften voor de behoeftige Christenen te Jerusalem, en hij beveelt hun dit goede werk met zeer veel nadruk aan (8, 9). In het laatste gedeelte van zijnen brief verdedigt de Apostel uitvoerig zijn gezag en gedrag tegen den laster en de verdenkingen zijner tegenstanders te Korinthe, en hij eindigt, na nog eenige ernstige vermaningen, met eene groete van de Macedoniërs en zijnen Apostolischen heilwensch aan de Korinthiërs (10—13).

DE
EERSTE BRIEF VAN DEN H. PAULUS
AAN DE KORINTHIERS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift en heilwensch, vs 1—3. Dankzegging aan God voor al het goede, aan de Korinthiërs bewezen, en eene zijdelingsche lofspraak der Korinthische Gemeente, vs 4—9. Met eene vermaning tot eensgezindheid gaat de Apostel over tot eene bestraffing der verdeeldheden en partijschappen, in die Gemeente thans bestaande, vs 10—16. Hierop begint hij, met het oog op de Apollo-partij, eene verdediging van zijne eenvoudige predikwijze onder de Korinthiërs. Hij was door Christus gezonden om het Evangelie te verkondigen, maar niet met toestel van menschelijke wetenschap en vernuftige welsprekendheid naar het voorbeeld der wereld-wijzen, opdat *het woord des kruises* in hare werkdadige kracht aan de wereld openbaar zoude worden. Want eene kracht Gods was het woord des kruises, en als zodanig moest het zich aan de wereld kenbaar maken, naar luid der voorzegging van Isaias, welke alreeds begonnen had hare vervulling te krijgen. vs 17-25. Een bewijs daarvoor, genomen uit de eigene ondervinding der Christenen van Korinthe, vs 26—31.

<p>1 *PAULUS vocatus Apostolus 2 Jesu Christi per voluntatem Dei, et Sosthenes frater, * Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctifi- catis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invo-</p>	<p>* Pauluseengeroepen Apostel¹ van Jesus Christus door den wille Gods², en broeder Sosthenes³, * aan de Gemeente Gods te Korinthe⁴, geheiligden in Chris- tus Jesus⁵, geroepene heili-</p>
---	--

1) een geroepen Apostel. Zie noot 2 op bladz. 241.

2) door den wille Gods een geroepen Apostel: niet om eenige verdienste van zijnen kant, maar uit genade, door Gods gunst en wil. Vgl. Gal 1, 1, 15.

3) en broeder Sosthenes. Paulus noemt dezen Sosthenes hier, als zijnen medearbeider te Ephese (I Kor 16, 8), die met hem zijnen heilwensch (vs 3) rigtte tot de Christenen van Korinthe. Deze Sosthenes zal bij de Korinthiërs met roem bekend en hoog geacht zijn geweest. Of hij, gelijk sommigen meenen, dezelfde Sosthenes zij, van wien Hand 18, 17 gesproken wordt, kan voorzeker met regt betwijfeld worden.

4) aan de Gemeente Gods te Korinthe. De Korinthische Christen-gemeente heet hier de Gemeente Gods, gelijk elders (I Kor 11, 16. Gal 1, 13. I Tim 3, 5) de verzameling van al de geloovigen de Gemeente of de Kerk Gods genoemd wordt. En zij heeft deze benaming, omdat zij is het eigendom Gods, Gods gebouw (I Kor 3, 9), een gesticht van zijne genade.

5) geheiligden in Christus Jesus. Eene appositie tot het voorafgaande: aan de Gemeente

cant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, et nostro. * Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.

* Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu : * quòd in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, et in omni scientia : * sicut testimo-

gen¹, met allen, diennaam² van onzen Heere Jesus Christus aanroepen, in alle plaats van hen, en van ons. * Genade zij u³, en vrede van God onzen Vader, en van den Heere Jesus Christus !

* Ik dank mijnen God altijd over u⁴ voor de genade Gods, die u gegeven is in Christus Jesus : * dat gij in alles rijk geworden zijt in hem, in alle leer, en in alle kennis : * gelijk dan ook de getuigenis van Christus⁵ in u

Gods. En Paulus noemt de geloovigen van Korinthe *geheiligden in Christus Jesus*, dat is, tot kinderen Gods gemaakt door de verdiensten van den Verlosser, en door hunne geestelijke vereeniging met Hem, welke gewrocht is door het geloof en het Sacrament der wedergeboorte. Vgl. noot 1 op bladz. 295.

1) *geroepene heiligen.* Als *geheiligden in Christus Jesus* zijn zij *heiligen*, maar *geroepene heiligen*, dat is, niet om hunne verdiensten, maar door de genade van Gods *roeping*, waaraan zij gehoorzaam hadden, *heiligen geworden*, d. i. afgewasschen van hunne zonden en tot kinderen Gods gemaakt *door het bad van wedergeboorte en vernieuwing des heiligen Geestes.* Tit 3, 5.

2) *met allen, die den naam,* enz. De zin is hier, gelijk in het opschrift van den tweeden brief: *aan de Gemeente Gods te Korinthe, en aan al de geloovigen van Achaje.* Korinthe was de hoofdplaats der Christenheid van de provincie Achaje. — Geloovig *den naam* van den Heere Jesus *aanroepen* beteekent hier, gelijk ook elders (Hand 9, 14. Rom 10, 10-14. II Tim 2, 22), belijders zijn der godsdienst van Jesus. *Alle plaats* van Achaje, waar zich Christenen bevonden, was de plaats *van hen*, die zich daar bevonden, maar zij was ook de plaats van Paulus en Sosthenes (*van ons*), omdat diegenen, die aldaar de Christelijke godsdienst beleden, Christenen geworden waren door den Evangelischen arbeid van Paulus en Sosthenes.

3) *Genade zij u,* enz. Na het opschrift des briefs (vs. 1, 2), volgt terstond de heilwensch van den schrijver : *Genade zij u,* enz. Zie noot 6 op bladz. 243.

4) *Ik dank mijnen God altijd,* te allen tijde, *over u,* enz. Tot inleiding van zijnen brief waarin hij den Korinthiërs verscheidene gebreken onder het oog wilde brengen, begint de Apostel met hun die goede getuigenis te geven, welke hun over 'talgemeen toekwam ; doch hij doet dit zijdelings door hun te zeggen, dat hij nooit naliet in zijne gebeden (vgl. Rom 1, 9) *God over hen te danken.*

Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 4 en 5 : *Ik dank* in mijne gebeden (vgl. Rom 1, 10. Phil 1, 4) *mijnen God*, wien ik diene uit geheel mijn hart, *altijd over u*, te weten voor *de genade Gods*, voor het geestelijk goed, door God genadiglijk u geschonken *in Christus Jesus* (gelijk in vs 2), *dat gij* namelijk *in alles rijk geworden zijt in hem, in alle leer en in alle kennis*, dat gij in rijke mate onderrigt genoten hebt *in alle leer*, in alle stukken die de Christelijke leer betreffen, en dat u ook *alle kennis*, eene rijke mate van kennis dienaangaande geworden is.

5) *gelijk dan ook de getuigenis van Christus*, enz. De *getuigenis van* (aangaande) *Christus* is de getuigenis door de Apostolische prediking afgelegd aangaande den persoon, de leer en het leven van Jesus Christus, en beteekent zooveel als : de leer van het Evangelie, u door mij gepredikt (vgl. Hand 1, 8. II Tim 1, 8). Deze leer was *in hen*, in hunne gemoederen, *bevestigd*. De Apostel had kunnen zeggen : gelijk gij dan ook vast staat in uw geloof aan de leer van het Evangelie. Vs 6 is eene bewijsrede *ad effectum* voor vs 5.

7 in vobis : * ita ut nihil vobis
desit in ulla gratia, expectanti-
bus revelationem Domini nostri
8 Jesu Christi, * qui et confirma-
bit vos usque in finem sine crimi-
9 nostri Jesu Christi. * Fidelis
Deus : per quem vocati estis
in societatem filii eius Jesu
Christi Domini nostri. (*I Thess*
5. 24.)
10 * Obsecro autem vos fratres
per nomen Domini nostri Jesu
Christi : ut idipsum dicatis

bevestigd is : * zoodat u niets¹ 7
ontbreekt in eenige genade, ter-
wijl gij de openbaring verbeidt²
onzes Heeren Jesus Christus,
* die u ook bevestigen zal ten 8
einde toe om zonder misdaad te
wezen³, op den dag der komst
van onzen Heere Jesus Christus.
* Getrouw is God : door wien⁴ 9
gij geroepen zijt tot gemeenschap
met zijnen zoon Jesus Christus,
onzen Heer.
* Doch ik smeeek u broeders⁵ ! 10
bij den naam onzes Heeren
Jesus Christus : dat gij allen

1) *zoodat u niets*, enz. Dit vers moet naauw verbonden worden met vs 5. De zin is dan : Ik dank God, dat gij in alles rijk geworden zijt in Jesus Christus, *zoodat u* (de Apostel beschouwt hier de gemeenteleden der Korinthische Kerk als te zamen één ligchaam uitmakende) *niets ontbreekt in eenige genade-gave*. Hun rijkdom (vs 5) aan geestelijk goed wordt hiermede in negatieven vorm uitgedrukt.

2) *terwijl gij* met hoop en verlangen *de openbaring verbeidt*, de persoonlijke openbaring, *onzes Heeren Jesus Christus* bij zijne tweede komst, zijne verschijning in heerlijkheid aan het einde der dagen om de wereld te oordeelen. Vgl. Mt 24, 30. Hand 1, 11. II Thess 1, 7. I Pt 1, 7; 4, 13.

3) *die* (namelijk God, wien de Apostel over hen dankt, vs 4) *u ook bevestigen zal* in geloof en liefde *ten einde toe om zonder misdaad te wezen*, enz. De Apostel belooft hun hiermede den bijstand van Gods genade, welke het hun mogelijk zal maken, onder medewerking van hunnen vrijen wil, *ten einde toe* in geloof en liefde te volharden, om *zonder misdaad*, zonder schuld van grove zonde, te verschijnen voor den regterstoel van Jesus Christus, ten dage dat hij *komen zal* om levenden en dooden te oordeelen. Zonder den bijstand van Gods genade is het ons niet mogelijk in het goede te volharden, of gevallen zijnde, ons weder op te rigten en te herstellen. Zie Conc. Trid. Sess. 6, Cap 13.

4) *Getrouw is God : door wien*, enz. De Apostel bouwt zijne belofte (vs 8) op Gods *getrouwheid* : God had hen door zijne genade *geroepen tot gemeenschap met zijnen zoon*, d. i. om deelgenooten te worden van de heerlijkheid zijns zoons, om *met hem verheerlijkt te worden* (Rom 8, 17). Hij zou het hun derhalve ook niet laten ontbreken aan de noodige genade, om tot die zaligheid te kunnen geraken; hij, die het goede werk in hen begonnen had, zou het ook voleindigen, indien zij het van hunnen kant niet lieten ontbreken aan trouwe medewerking met zijne genade. Vgl. Phil 1, 6.

5) *Doch ik smeeek u broeders*, enz. De Apostel gaat hier over tot zijne berisping der verdeeldheden, toenmaals onder de Christenen van Korinthe bestaande. En hij leidt zijne berisping in met hen in zachtmoedigheid te *smeeken*, dat zij toch eenstemmig en eensgezind willen zijn onder elkander, *dat zij allen eenerlei taal voeren*, de scheuringen of partijschappen, onder hen bestaande, doen ophouden (wat hiermede beteekend wordt blijkt uit vs 12), en zoo doende allen te zamen *één geheel uitmaken*, vereenigd in *denzelfden zin*, en in *hetzelfde gevoelen*. En om aan zijne vermaning meer kracht bij te zetten, smeeek hij hen hierom en bezweert hen *bij den naam onzes Heeren Jesus Christus*, dat is, bij Jesus Christus, onzen dierbaren Verlosser en Heer, om die barmhartigheid, welke hij ons bewezen heeft. Vgl. Rom 15, 30.

omnes, et non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, et in eadem sententia. * Significatum est enim mihi de vobis fratres mei ab iis, qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos. * Hoc autem dico, quod unusquisque vestrum dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem Apollo: ego vero Cephæ: ego autem Christi. (Act 18, 24.) * Divisus est Christus? Numquid Paulus cru-

eenerlei taal voert, en er geene verdeeldheden onder u bestaan: maar dat gij één geheel uitmaakt in denzelfden zin, en in hetzelfde gevoelen. * Want mij is aangaande u mijne broeders! kenbaargemaakt door die van Chloë¹, dat er strijdigheden onder u bestaan. * Ik meen dit, dat een iegelijk uwer zegt²: Ik behoor tot Paulus³: en ik tot Apollo⁴: en ik tot Cephæ⁵: en ik tot Christus⁶. Is Christus gedeeld? Is Paulus⁷ voor u gekruisigd? Of

1) door die van Chloë, door personen, behoorende tot het huisgezin van Chloë. Deze Chloë was hoogstwaarschijnlijk eene Korinthische Christin. Bij monde van hare huisgenoten, die bij de Christenen van Korinthe zeer wel bekend waren, vernam Paulus, dat er partijschappen bestonden onder de Christenen aldaar. Van welken aard die partijschappen waren, wordt in het volgende vers aangeduid.

2) dat een iegelijk uwer zegt, de een: Ik behoor tot Paulus: een ander: en ik tot Apollo: een derde: en ik tot Cephæ (Petrus): een vierde: en ik tot Christus. Alzoo vier partijen, allen eveneens berispelijk, ook die welke zeide: ik behoor tot Christus. Want de Apostel rekent, naar het ons toeschijnt, ook haar tot de partijschappen, welke hij hier berispt. Doch wat de aanleidende oorzaak geweest is van deze partijschappen, of waarin het eigendommelijke van elke der vier partijen bestond, geen van beiden kan, uit gebrek aan genoegzame historische berigten daaromtrent, met enige zekerheid gezegd worden. Het is wel mogelijk, dat elke der vier partijen alreeds begonnen had, afzonderlijk hare godsdienstige bijeenkomsten te houden.

3) ik behoor tot Paulus. Zoo spraken waarschijnlijk diegenen, onder de Heidenen van Korinthe, die op de prediking van Paulus tot de Christelijke godsdienst bekeerd en door hem waren onderwezen geworden.

4) ik behoor tot Apollo. Na Paulus' vertrek uit Korinthe, had Apollo aldaar het Evangelie gepredikt (Hand 18, 24—28; 19, 1. 1 Kor 3, 4—9), en dit, als wel te denken is, met die welsprekendheid, welke wij weten, dat hij bezat. Zie Hand 18, 24. Zij dan, die door Apollo tot het Christendom bekeerd, of gedoopt, of bijzonder ingenomen waren met zijne sierlijke voordragt van de leer des Evangelies, zullen zich naar hem genoemd hebben, en eene partij geworden zijn, die zeide: ik behoor tot Apollo.

5) en ik tot Cephæ. Dat ook Cephæ, d. i. de Apostel Petrus, te Korinthe geweest en aldaar het Evangelie zou verkondigd hebben, daardoor kan uit de gansche oudheid geen enkel bewijs worden aangevoerd. Mogelijk bestond die partij, die zeide: ik behoor tot Cephæ, uit Joodsche Christenen, die te Rome of elders door Petrus onderwezen en gedoopt, vervolgens naar Korinthe gekomen waren en in deze groote handelstad hunne woning gevestigd hadden.

6) en ik tot Christus. Vrij algemeen is het gevoelen der Schriftuur-uitleggers, dat zij die dit zeiden, juist zoo spraken gelijk al de Christenen van Korinthe hadden behooren te spreken, en dat hier volstrekt niet aan eene zoo te noemen Christuspartij moet gedacht worden. De Apostel schijnt nogtans ook hen, die zoo spraken, als eene bijzondere en eveneens als de drie overige, berispelijke partij voor te stellen.

7) Is Christus gedeeld? Is Paulus, enz. De Apostel berispt nu hunne verdeeldheden, en hij doet dit door hun drie vragen voor te stellen, waarop zij niet anders dan ontkennend konden antwoorden; en dit antwoord was te gelijk eene veroordeeling van

- cifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?
- 14 * Gr̄atias ago Deo, quòd neminem vestrum baptizavi, nisi Crispum, et Caium: (*Act 18, 8.*)
- 15 * nequis dicat quòd in nomine
- 16 meo baptizati estis. * Baptizavi autem et Stephanæ domum: ceterum nescio si quem alium baptizaverim.
- 17 * Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: non in sapientia verbi, ut non evacuatur crux Christi. (*Inf 2, 1, 4.*)
- 18 *II Pt 1, 16.*) * Verbum enim
- zijt gij gedoopt op den naam van Paulus? * Ik dank God, dat ik 14 niemand uwer¹ gedoopt heb, dan Crispus², en Cajus³: * opdat niemand mogt zeggen dat gij op mijnen naam gedoopt zijt. * Doch 15 ik heb ook nog⁴ het huisgezin van Stephanas gedoopt: overigens weet ik niet of ik iemand anders⁵ gedoopt heb.
- * Christus namelijk heeft mij 17 niet gezonden om te doopen⁶, maar om het evangelie te verkondigen: en dit niet met wijsheid des woords, opdat het kruis van Christus niet verijdeld

die verdeeldheden en partijschappen. *Is Christus gedeeld?* Is de persoon van Christus, het hoofd der Kerk, niet één geheel, niet ééne ondeelbare eenheid? Men zou wel zeggen van neen, als men ziet, hoe gijlieden u afscheidt van elkander om vier afzonderlijke lichamen te vormen, en toch allen Christus voor uw hoofd wilt hebben! *Is Paulus voor u gekruisigd?* Heeft Paulus, of Apollo of Cephas om u te verlossen den kruisdood geleden? Zoo niet, wat spreekt gij dan; *Ik behoor tot Paulus, en ik tot Apollo, en ik tot Cephas*, alsof Paulus, of Apollo, of Cephas u had vrijgekocht door zijn bloed, en alsof wij niet allen onze verlossing te danken hadden aan den éénen Christus, den eenigen middelaar tusschen God en het menschdom, en aan wien wij daarom ook uitsluitend allen toebehooren. *Of zijt gij gedoopt op de naam van Paulus*, d. i. om belijdenis te doen van den naam van Paulus (van Apollo, van Cephas), om hem als uwen Heer te erkennen, om hem te dienen; of wel zijt gij gedoopt op den naam van den Heere Jesus? Vgl. Hand 19, 3—5, en de aantekeningen aldaar.

1) *Ik dank God, dat ik niemand uwer*, enz. De Apostel verheugt zich, dat hij zelf niemand, om zoo te spreken, der Korinthische Christenen eigenhandig gedoopt heeft, en zoo doende persoonlijk geene aanleiding heeft gegeven, tot de vorming van eene Pauluspartij. Hij dankt er God voor en ziet er de leiding in van zijne voorzienigheid, die dit zoo beschikt had, *opdat*, zegt hij, *niemand mogt zeggen dat gij op mijnen naam gedoopt zijt*: doch, naar het meerendeel der oudste Grieksche HSS: *dat ik (u) op mijnen naam, tot belijdenis van mijnen naam, gedoopt heb.*

2) *Crispus*, den overste der synagoog van Korinthe. Zie Hand 18, 8.

3) *Cajus*. Deze Cajus is dezelfde van wien Rom 16, 23 gesproken wordt.

4) *Doch ik heb ook nog*, enz. Na het vorige (vs 14) alreeds geschreven te hebben, viel het den Apostel in, dat hij, behalve Crispus en Cajus, ook nog het huisgezin van Stephanas gedoopt had.

5) *iemand anders* uit de Christenen der Gemeente van Korinthe. De bediening van den H. Doop geschiedde in den regel niet door Paulus zelve, maar door zijne medehelpers.

6) *Christus namelijk heeft mij niet gezonden om te doopen*, enz. De Apostel zegt hier, waarom hij zelf maar enkele van de Korinthiërs gedoopt had, en hij maakt daarmede te gelijk een overgang tot de verdediging van zijne eenvoudige en kunstelooze predikwijze te Korinthe. — Het eigenlijke doel van Paulus' zending, even als van die der overige Apostelen, was de verkondiging van het Evangelie (Hand 9, 15; 22, 15; 26, 16—18. Eph 3, 8), en niet zoo zeer het doopen der bekeerden; ofschoon ook dit tot hunne bediening behoorde (Mt 28, 19), wanneer er geene andere waren, die dit in hunne plaats konden verrigten. Vgl. Hand 10, 48.

crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, Dei virtus est. (Rom 1, 16.) * Scriptum est enim: Perdam sapientiam sapientium, et prudentiam prudentium reprobabo. (Is 29, 14.) * Ubi sapiens? ubi scriba? worde¹. * Want de leer van het kruis² is wel voor hen die verloren gaan eene dwaasheid: maar voor hen, die behouden worden, dat is voor ons, is zij eene kracht Gods. * Want er staat geschreven: Ik zal de wijsheid der wijzen vernietigen³, en het verstand der verstandigen zal ik verwerpen. * Waar is de wijze⁴? waar de schriftgeleerde?

1) *niet* heeft hij mij gezonden om het Evangelie te verkondigen *met wijsheid des woords*, der voordragt, der rede: niet met toestel van menschelijke wetenschap, niet met wijsgeerige vertoogen en vernuftige welsprekendheid (vgl. I Kor 2, 1), *opdat het kruis*, de kruisdood, *van Christus niet verijdeld worde*, niet, in de meening der menschen, van hare kracht beroofd worde: opdat de bekeering der wereld niet valschelijk toegeschreven worde aan eene overredende kracht van menschelijke wijsheid en welsprekendheid, terwijl zij naar waarheid moet toegeschreven worden aan eene kracht Gods, aan de kracht der Goddelijke genade, voor het gevallen menschdom verdiend door den kruisdood van den God-mensch Jesus Christus. — Konde die bekeering, door de bediening der Apostelen tot stand gebracht, aan eenige menschelijke kracht toegeschreven worden, dan vertoonde zich daarin niet onloochenbaar meer de zaligmakende kracht van Christus' verlossenden kruisdood. Geene hooggeleerde wijsgeeren en redenaars, maar eenige visschers heeft de Zaligmaker der wereld uitgezonden om de wereld te bekeeren.

2) *Want de leer van het kruis*, enz. Eene verklarende bevestiging van het gezegde in vs. 17: *opdat het kruis*, de kruisdood, *van Christus niet verijdeld worde*, maar zyne werkdadige kracht zich vertoone: *want* al is *de leer van het kruis*, de leer van Christus' verlossenden en zaligmakenden kruisdood, *voor hen*, in het oordeel van hen, *die*, omdat zij die leer in hun ongelooft verwerpen, *verloren gaan*, — al is zij voor dezulken *eene dwaasheid*, eene ongerijmdheid, iets dat nergens toe kan dienen; toch is zij *voor hen*, in de ondervinding van hen, *die*, als dezulken welke haar geloovig aannemen, *behouden worden*, *dat is voor ons*, *eene kracht Gods* ter zaligheid. — Zie voor den zin van deze laatste woorden het aangeteekende in noot 6 op blz. 245 en noot 2 op blz. 246. De prediking van het kruis is wel voor hen die verloren gaan dwaasheid en zwakheid, maar voor hen die behouden worden is zij wijsheid en kracht. In den Griekschentekst leest men niet: *dat is*, maar het luidt daar zóó: *maar voor hen, die zalig worden, voor ons*,

3) *Want er staat geschreven: Ik zal de wijsheid*, enz. Dat de prediking van het Evangelie des gekruisten zich aan de wereld als eene *kracht Gods* zoude openbaren, dat moest geschieden; *want* bij den Propheet Isaías (Is 29, 14) staat (volgens de overzetting der Zeventigen) van de werkdadigheid dier prediking (typisch) geschreven: *Ik zal de wijsheid der wijzen vernietigen*, enz.

4) *Waar is de wijze*, enz. Met deze zegevierende vraag geeft de Apostel te kennen, dat de voorzeggung van Isaías alreeds begonnen heeft hare vervulling te krijgen. De woorden: *dezer wereld*, behooren niet enkelijk tot het laatste maar ook tot de twee eerste gedeelten van die zegevierende vraag. Het eerste lid der vraag is gezegd van de wijzen *in 't algemeen*, het tweede en derde *in 't bijzonder* van de wijzen onder de Joden (*waar is de schriftgeleerde*) en onder de Heidenen (*waar is de twistredenaar*). De zin der vraag komt dan, als blijkt uit 't geen volgt: *Heeft God niet de wijsheid*, enz., hierop neer: Weg zijn al die wijzen; zij bestaan niet meer als wijzen in de achtung der geloovigen, daar God hunne wijsheid als dwaasheid heeft doen erkennen.

ubi conquisitor hujus sæculi? Nonne stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi? (Is 33, 18.) * Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes. * Quoniam et Judæi signa petunt, et Græci sapientiam quærunt: * nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, * ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam: * quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: et quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

21
22
23
24
25
26

waar de redetwister dezer wereld? Heeft God niet de wijsheid dezer wereld¹ tot dwaasheid gemaakt? * Dewijl namelijk de wereld² in de wijsheid Gods door hare wijsheid God niet heeft gekend: zoo heeft het God behaagd door de dwaasheid der prediking zalig te maken die gelooven. * Naardien èn de Joden³ teekenen vragen, èn de Grieken wijsheid verlangen: * doch wij prediken den gekruisigden Christus: den Joden wel eene ergernis, en den Heidenen eene dwaasheid, * maar hun die geroepenen zijn⁴ zoo Joden, als Heidenen *prediken wij* Christus Gods kracht, en Gods wijsheid: * want het dwaze Gods⁵, is wijzer dan de menschen: en het zwakke Gods, is sterker dan de menschen. * Want ziet op uwe roeping⁶

21
22
23
24
25
26

1) Heeft God niet de wijsheid, enz. Heeft God de wijsheid der wereldwijzen niet als dwaasheid doen erkennen, haar als ijdel en nutteloos ten toon gesteld?

2) Dewijl namelijk de wereld, enz. Eene nadere verklaring van het gezegde: God heeft de wijsheid der wereld tot dwaasheid gemaakt. Zie hier de zin van vs 21: Dewijl namelijk de wereld (de Joodsche zoowel als de Heidensche menschen-wereld (vgl. vs 20, 22—24) in de wijsheid Gods, den Heidenen geopenbaard in de schepping, den Joden nóg daarenboven in hunne heilige Schriften, door hare wijsheid, door middel van hare wijsheid, God niet heeft gekend, met al hare wijsheid niet gekomen is tot eene zaligmakende kennis Gods: zoo heeft het God behaagd door de dwaasheid der prediking, door de leer van de verlossing des menschedoms door den kruisdood van Jesus, eene leer die de wereldwijzen voor eene dwaasheid houden, zalig te maken die gelooven.

3) Naardien èn de Joden, enz. Dit vers voegt bij de eerste beweegreden: dewijl de wereld in de wijsheid Gods, enz., nog eene tweede reden, waarom het God behaagd heeft, door de dwaasheid der prediking zalig te maken die gelooven.

4) hun die geroepenen zijn, enz. Hun, die aan de roepstem der genade gehoor hebben gegeven, zoowel Joden als Heidenen, is de gekruisigde Christus Gods kracht, en Gods wijsheid.

5) want het dwaze Gods, enz. Vers 25 bevat eene algemeene stelling ter bekrachtiging van het gezegde in het voorafgaande vers, dat namelijk de kruisdood van Christus goddelijke wijsheid is, en goddelijke kracht. Want, zegt de Apostel, het dwaze Gods, wat van God komt, al schijnt het den menschen eene dwaasheid toe, is nogtans wijzer dan de menschen, het gaat al hunne wijsheid te boven: en het zwakke Gods, wat van God komt, al schijnt het den menschen krachteloos toe, is sterker dan de menschen, het is nogtans krachtiger dan al wat de menschen met al hunne krachten te zamen vermogen.

6) Want ziet op uwe roeping, enz. Een bewijs van het voorafgaande, genomen uit de eigen ondervinding der Christenen van Korinthe: Let eens, zegt hij hun, op uwe roeping tot het Christendom; merkt op, hoedanigen gij zijt, die tot het geloof in den Gekruisigde geroepen werdt, dat er niet velen onder u wijzen zijn naar den vleesche,

vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: * sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: * et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea, quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret: * ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus. * Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, et justitia, et sanctificatio, et redemptio: (*Fer 23*, 5.) * ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. (*Fer 9*, 23, 24. *II Cor 10*, 17.)

broeders! dat er niet velen wijzen naar den vleesche zijn, niet velen magtigen, niet velen edelen: * maar het dwaze der wereld heeft God uitverkoren, om de wijzen te beschamen: en het zwakke der wereld heeft God uitverkoren, om het sterke te beschamen: * en het onedele der wereld en het verachte heeft God uitverkoren, en hetgeen niets is, om hetgeen iets is te niet te doen: * opdat geen vleesch roeme voor zijn aangezigt¹. * Maar uit hem² zijt gijlieden in Christus Jesus, die ons geworden is wijsheid van God, en gerechtigheid, en heiliging, en verlossing: * opdat *geschiede* gelijk er geschreven staat³: Die roemt, hij roeme op den Heer!

wereldwijzen, *niet velen magtigen*, hooge staatsbeambten en veelvermogende personen, *niet velen edelen*, van aanzienlijke geboorte: neen, *maar*, in tegendeel, *het dwaze der wereld*, der menschenwereld, dezulken, op welke men als onbeschaafden, onkundigen, dwazen, met minachting nederziet, dezulken, *heeft God uitverkoren*, tot zijne geroepenen gemaakt, *om de wijzen te beschamen*: en *het zwakke der wereld*, de zwakken, de niets vermogenden der menschenwereld, *heeft God uitverkoren*, om het sterke, de sterken, de magtigen te beschamen: en *het onedele der wereld*, en *het verachte*, dezulken die van lage geboorte en bij de wereld veracht zijn, en *hetgeen niets is*, menschen die niets zijn, die bij de wereld zoo weinig gesteld worden, alsof zij volstrekt niet bestonden, *om hetgeen iets is* dezulken die bij de wereld voor iets groots gehouden worden, de wijzen, de sterken, de magtigen, de edelen, *te niet te doen*. — Het beschamen en *te niet doen* der wijzen, der magtigen, der edelen, geschiedt door het van God uitverkoren worden der ongeleerden, der zwakken, der onedelen, als waaruit de onwaarde blijkt van hetgeen bij de wereld voor wijs, voor magtig, voor aanzienlijk gehouden wordt.

¹) opdat geen vleesch roeme voor zijn aangezigt: opdat niemand (ziedaar het laatste doel der goddelijke Voorzienigheid bij hare handelwijze, in vs 27 en 28 begrepen), opdat niemand zijne roeping tot het heil van het Evangelie toeschrijvende aan zich zelve, d. i. aan zijne wijsheid, zijne magt, zijne hooge geboorte, zich bij God zoude beroemen.

²) Maar uit hem, enz. Neen, niet uit u zelve, niet ter oorzaak van eenige hoedanigheid of verdienste van uwen kant, *maar uit hem*, uit God, d. i. uit zijne genadige beschikking, *zijt gijlieden*, gelijk alle geloovigen, in Christus Jesus, zijt gij Christenen geworden, zijt gij geestelijk vereenigd (Rom 8, 1) geworden met Christus Jesus, en alzoo in Christus Jesus, *die ons geworden is*, door wien wij verkregen en aan wien wij te danken hebben *wijsheid van God*, goddelijke wijsheid, en *gerechtigheid*, en *heiliging*, en *verlossing*. Zie noot 2 op bladz. 246.

³) opdat geschiede — zulks was Gods bedoeling daarbij —, *gelijk er geschreven staat* bij den profeet Jeremias (9, 24): *Die roemt, roeme op den Heere*. De Christen schrijve niet aan zich zelve, maar aan God het groote heil toe, dat hij als Christen geniet. Wat hem stoffe geeft tot roemen, 't is alles weldaad van God door Christus, en daarom *die roemt, hij roeme op den Heer!*

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Hoe Paulus, aan het doel zijner zending beantwoordende, te Korinthe als bedienaar van het Evangelie was opgetreden, vs 1—5. Daaruit echter, dat hij bij zijne Evangelie-prediking geen gebruik had willen maken van menschelijke wijsheid, moest men niet besluiten, dat de leer van het Evangelie geene wijsheid bevatte. Integendeel zij bevatte de hoogste wijsheid, geene menschelijke, maar goddelijke wijsheid; eene wijsheid, die haren oorsprong had uit God, zoodat geen mensch de kennis daarvan zonder goddelijke openbaring hadde kunnen verkrijgen. Doch deze wijsheid, de Apostel verkondigde haar *onder de volmaakten*, de volwasenen in Christus: de geestelijke mensch was voor die wijsheid vatbaar, maar de zinnelijke niet, vs 6—16.

- 1 * Et ego, cum venissem ad vos, fratres, veni non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium
2 Christi. (*Sup* 1, 17.) * Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum,
3 et hunc crucifixum. * Et ego in infirmitate, et timore, et tremore
- * En ik, toen ik tot u kwam¹, broeders! kwam ik u de getuigenis van Christus² niet met verhevenheid van taal, of wijsheid³ verkondigen. * Want ik had niet voorgenomen onder u iets te weten⁴, dan Jesus Christus, en dien gekruisigd. * En ik zelf was bij ulieden⁵ in zwakheid, en in

1) *En ik, toen ik tot u kwam*, enz. De Apostel bedoelt zijne eerste komst te Korinthe en zijne Evangelie-prediking aldaar gedurende anderhalf jaar. Door dit: *en ik*, is 't geen Paulus hier van zijne predikwijze zeggen gaat naauw verbonden met zijne verklaring 1, 17: *Christus heeft mij gezonden om het Evangelie te verkondigen en dit niet met wijsheid des woords*, zoodat men I Kor 1, 17—31 kan houden voor eene soort van uitweidenden tusschenzin, dienende ter verklaring van het gezegde (vs 17): *opdat het kruis van Christus niet verijdeld worde*.

2) *de getuigenis van Christus*. Zie noot 5 op bladz. 364. Naar 't Grieksch leest men hier: *de getuigenis van God*. De zin ondergaat daardoor geene wezenlijke verandering; want *de getuigenis van God* kan hier niets anders beteekenen dan de getuigenis aangaande God, d. i. de getuigenis van hetgeen God in Christus gedaan heeft ter verlossing en zaligmaking van het gevallen menschedom.

3) *niet met verhevenheid van taal, of wijsheid*; liever, naar het Grieksch: *niet met uitnemendheid*, voortreffelijk van taal, of wijsheid, niet met sierlijke welsprekendheid en kunstig gebruikte taal, noch ook met filosofische beschouwingen, gelijk uwe redenaars te Korinthe gewoon zijn hunne voordragten te doen. De Apostel sloot van zijne prediking alle wereldwijsheid uit, en dit zoowel naar inhoud als naar vorm.

4) *onder u iets anders te weten*, onder u eenige andere kennis aan den dag te leggen dan de kennis van *Jesús Christus, en dien gekruisigd*, voor de verlossing en de zaligheid der menschen.

De Apostel had besloten het Evangelie (waarvan *Christus, en die gekruisigd*, de hoofdinhoud en het middelpunt is) aan de Korinthiers te verkondigen, zonder daarbij eenige kennis van menschelijke wetenschap of eenigen opschik van Grieksche welsprekendheid te vertoonen.

5) *En ik zelf was bij ulieden*, enz. De Apostel, na van zijne predikwijze gesproken te hebben (vs 1, 2), zegt nu ook (vs 3), welke zijne gemoedsgesteldheid daarbij was, en hij komt hierna wederom (vs 4) op zijne predikwijze terug. De zin van vs 3 is duister. Misschien wil de Apostel dit zeggen: *En ik zelf*, ik, wat mijn persoon

multo fui apud vos : (Act 18,
 4 1.) * et sermo meus, et prædica-
 tio mea non in persuasibilibus
 humanæ sapientiæ verbis, sed in
 ostensione spiritus, et virtutis :
 5 (II Pt 1, 16.) * ut fides vestra
 non sit in sapientia hominum,
 sed in virtute Dei.
 6 * Sapientiam autem loqui-
 mur inter perfectos : sapientiam
 vero non hujus sæculi, neque

vreeze, en veel sidderen : * en 4
 mijn spreken, en mijne prediking
 was niet¹ met overredende woor-
 den van menschelijke wijsheid,
 maar met betooning van geest,
 en kracht : * opdat uw geloof² 5
 niet op wijsheid van menschen,
 maar op Gods kracht zou *gegrond*
 zijn.

* Doch wijsheid verkondigen 6
 wij onder de volmaakten³ : maar
 eene wijsheid niet van deze
 wereld⁴, noch van de vorsten

betreft, ik verkeerde onder u te Korinthe niet als eene magtige en aanzienlijke
 personaadje, maar in eenen nederigen en gedrukten staat.

1) *en mijn spreken, en mijne prediking was niet met overredende*, enz. De zin is : Ik zocht
 niet door behulp van welsprekendheid en menschelijke wetenschap u te overtuigen
 van de waarheid der leer van het Evangelie : *maar* mijne prediking was met *betoo-
 ning van geest, en kracht*, maar zij ging gepaard met krachtbetoon van den heiligen
 Geest.

2) *opdat*, zulks was Gods bedoeling daarbij, *uw geloof*, enz. Met andere woorden :
opdat het kruis van Christus niet verwijderd wierde. Zie I Kor 1, 17, en de verklaring van
 die woorden aldaar.

3) *Doch wijsheid verkondigen wij* (ik Paulus en mijne mede-Apostelen) *onder de vol-
 maakten*, enz. De Apostel had, wel is waar, bij zijne Evangelie-prediking onder de
 Korinthiërs geen gebruik willen maken van menschelijke *wijsheid* ; maar hieruit
 moest men niet besluiten, dat de leer van het Evangelie niets verhevens had of
 geene wijsheid behelsde. Integendeel zij bevatte de hoogste wijsheid, geene men-
 schelijke, maar goddelijke wijsheid ; eene wijsheid, die haren oorsprong had uit
 God, zoodat geen mensch de kennis daarvan zonder goddelijke openbaring hadde
 kunnen verkrijgen. Doch deze wijsheid, de Apostelen verkondigden haar niet
 terstond, niet aan dezulken, die, om zoo te spreken, nog *kinderen* waren *in Christus*
 (vgl. I Kor 3, 1), maar *onder de volmaakten*, de rijperen, de volwassenen in Christus,
 dezulken, die voor een dieper onderrigt in de Christelijke leer vatbaar geworden
 waren ; wat het geval niet was met de Korinthiërs tijdens Paulus' eerste verblijf
 onder hen. Vgl. I Kor 3, 1, 2.

Maar welke is nu die *wijsheid*, die Paulus hier bedoelt en die hij leert en voor-
 draagt *onder de volmaakten* ? In 1, 24, heeft de Apostel Christus als den gekruisigde,
 Gods kracht en *Gods wijsheid* genoemd. Maar de prediking van Christus als den
 gekruisigde behoorde tot het aanvankelijk of *elementair* onderrigt in de Christelijke
 godsdienst (vgl. I Kor 2, 2), terwijl de Apostel hier (vs 6) spreekt van eene *wijsheid*,
 welke hij verkondigde *onder de volmaakten*. Naar het ons toeschijnt, verstaat de
 Apostel hier door die *wijsheid* eene diepere kennis van de waarheden der Christelijke
 godsdienst, en zoodanig eene kennis waarbij tegelijk het onderling verband der
 verschillende waarheden aan het verstand wordt gebracht. Men denke hier, tot een
 voorbeeld, aan de leer der regtvaardigmaking, waarover de Apostel breedvoerig
 handelt in zijnen brief aan de Romeinen.

4) *doch eene wijsheid niet van deze wereld*, enz. De Apostel karakteriseert hier negatief
 (in vs 6 en 8), en positief (in vs 7 en 9) die *wijsheid*, welke hij onder *de volmaakten*
 verkondigde. Zij was eene wijsheid, doch *niet van deze wereld, noch van de vorsten dezer
 wereld*, niet eene zoodanige als gevonden wordt in de menscheid buiten Christus,
 bij de kinderen dezer wereld, in het algemeen, of bij de *vorsten dezer wereld* in het

principum hujus sæculi, qui
 7 destruuntur: * sed loquimur Dei
 sapientiam in mysterio, quæ
 abscondita est, quam prædesti-
 navit Deus ante sæcula in
 8 gloriam nostram, * quam nemo
 principum hujus sæculi cogno-
 vit: si enim cognovissent, num-
 quam Dominum gloriæ crucifi-
 9 xissent. * Sed sicut scriptum est:
 Quod oculus non vidit, nec auris
 dezer wereld, die te niet gedaan
 worden¹: * maar wij verkondigen
 Gods wijsheid in eene geheime-
 nis², de verborgene *wijsheid*³, die
 God vóór de eeuwen heeft voor-
 beschikt tot onze heerlijkheid⁴,
 * welke geen van de vorsten
 8 dezer wereld gekend heeft⁵: —
 want hadden zij haar gekend,
 nooit zouden zij den Heer der
 heerlijkheid gekruisigd hebben⁶.
 — * Maar gelijk er geschreven
 staat: Wat geen oog heeft
 9 gezien⁷, en geen oor heeft

bijzonder. — Door de *vorsten* verstaat Paulus, als genoegzaam blijkt uit vs 8, de magten of magthebbenden onder de Heidenen en de Joden; en onder deze magten zijn ook begrepen dezulken die, hetzij door hooge geboorte, hetzij door hunne wetenschap en wereld-wijsheid, als zoovele wereldsche magten kunnen beschouwd worden. Vgl. I Kor 1, 26.

1) *die te niet gedaan worden*. Men neme dit in den zin van het *beschamen* en *te niet doen* van I Kor 1, 27, 28.

2) *Gods wijsheid*, geene menschen-wijsheid, maar Gods-wijsheid, goddelijke wijsheid *verkondigen wij in eene geheimenis*, d. i. in het verkondigen van eene geheimenis; welke geheimenis is het raadsbesluit Gods, van alle eeuwigheid genomen, om het in Adam gevallen menschedom door den God-mensch Jesus-Christus te verlossen en zalig te maken. Vgl. Rom 16, 25.

3) *de verborgene wijsheid*. *Verborgene* heet die wijsheid ten opzichte van hetgeen zij inhoudt, hetwelk door den mensch niet kan gekend worden, tenzij alleen wanneer en voor zoo verre hem dit door God geopenbaard wordt. *Verborgene* heet die wijsheid ook, omdat zij in de tijden vóór de komst van den Verlosser wel eenigermate in de H. Schrift aangeduid, maar toch niet klaarlijk geopenbaard, en alzoo tot dan toe als verborgen was.

4) *die God vóór de eeuwen heeft voorbeschikt*, d. i. welke wijsheid, welk raadsbesluit van zijne wijsheid God van alle eeuwigheid genomen heeft *tot onze heerlijkheid*, d. i. om ons door die wijsheid en volgens dat verlossingsplan tot de hemelsche heerlijkheid en eeuwige zaligheid te geleiden. Vgl. Eph 1, 4. volgg. II Tim 1, 9.

5) *welke (wijsheid Gods) geen van de vorsten dezer wereld gekend heeft*.

6) Men neme het gezegde: *want hadden zij haar gekend*, enz., voor een tusschenzin. *De Heer der heerlijkheid* is de Godmensch Jesus-Christus, die als mensch door zijn lijden en sterven ons verlost en de eeuwige heerlijkheid voor ons verdiend heeft, en daarom genoemd wordt *de Heer der heerlijkheid*. Hetgeen de Joodsche oversten en Pilatus, een Heiden, aan den Heere Jesus gedaan hadden, dat zegt Paulus van alle wereldlijke magten, zijne tijdgenooten, in 't algemeen, als welke in hunne plaats hetzelfde zouden gedaan hebben.

7) *Maar gelijk er geschreven staat: Wat geen oog*, enz. Een slotzin ontbreekt hier, en het zinverband met het voorafgaande is wat duister; misschien moet het opgevat worden in dezer voege: *maar* die wijsheid (het raadsbesluit van Gods wijsheid. Zie noot 4 hierboven), de vorsten dezer wereld kenden haar niet: zij gaat alle menschelijk verstand te boven, en het is er mede gelegen, gelijk er aangaande haar geschreven staat (Is 64, 4): *Wat geen oog heeft gezien, en geen oor heeft gehoord, en in geen menschenhart is opgehomen* (wat alle menschelijke wijsheid te boven gaat) *wat God bereid heeft voor die hem liefhebben*.

10 audit, nec in cor hominis
 ascendit, quæ præparavit Deus
 iis, qui diligunt illum: (Is 64,
 4.) * nobis autem revelavit Deus
 per spiritum suum: Spiritus
 enim omnia scrutatur, etiam
 11 profunda Dei. * Quis enim
 hominum scit quæ sunt hominis,
 nisi spiritus hominis, qui in ipso
 est? ita et quæ Dei sunt, nemo
 cognovit, nisi Spiritus Dei.
 12 * Nos autem non spiritum hujus
 mundi accepimus, sed Spiritum,
 qui ex Deo est, ut sciamus quæ
 13 a Deo donata sunt nobis: * quæ
 et loquimur non in doctis huma-
 næ sapientiæ verbis, sed in
 doctrina Spiritus, spiritualibus
 spiritualia comparantes. (II Pt
 1, 16.) * Animalis autem homo

gehoord, en in geen men-
 schenhart is opgekomen,
 wat God bereid heeft voor
 die hem liefhebben: * doch 10
 aan ons heeft God haar geopen-
 baard door zijnen geest¹: want
 de Geest doorgrondt alles, ook
 de diepten Gods². * Want wie 11
 der menschen weet³ wat des
 menschen is, tenzij des menschen
 geest, die in hem is? zoo ook
 weet niemand wat Godes is, dan
 de Geest Gods. * Wij nu ontvin- 12
 gen niet den geest dezer wereld,
 maar den Geest, die uit God is,
 opdat wij zouden weten wat ons
 door God geschonken is⁴: * en 13
 dit verkondigen wij ook niet
 met woorden die menschelijke
 wijsheid leert, maar die de Geest
 leert, geestelijk met geestelijk
 verbindende⁵. * Doch de zinne- 14

1) *doch aan ons*, enz. De zin en het zinverband is zoo: Geen van de vorsten dezer wereld heeft die wijsheid gekend (vs 8); zij gaat ook alle menschelijk verstand te boven, en zonder goddelijke openbaring zouden ook wij Apostelen haar niet kennen; *doch aan ons heeft God haar geopenbaard door zijnen geest*, door den heiligen Geest, *den Geest der waarheid, dien*, volgens Jesus' belofte aan zijne Apostelen, *de Vader hun in zijnen naam zoude zenden, en die hen alles zoude leeren*. (Vgl. Jo 14, 25; 16, 12, 13, en het aangeteekende op die beide plaatsen.) Hetgeen de Apostel daar zeide: *doch aan ons heeft God haar geopenbaard door zijnen geest*, dat bevestigt hij vervolgens (vs 10, 11, 12) in dezer voege: De Geest Gods alleen kent de verborgenheden Gods (vs 10, 11); dien Geest nu hebben wij ontvangen, en hij is ons verleend geworden, opdat wij die verborgene wijsheid Gods zouden kennen (vs 12).

2) *want de Geest doorgrondt alles, ook de diepten Gods*, datgene wat, om zoo te spreken, diep is *in God*, zijne geheimen en verborgenheden, waarmede hier bedoeld worden Gods raadsbesluiten en beschikkingen. De persoonlijkheid en de Godheid van den heiligen Geest volgen uit het gezegde op deze Schriftuurplaats.

3) *Want wie der menschen weet, wat des menschen is, tenzij des menschen geest?* Dit vers bevat eene vergelijking, van den mensch genomen, ter opheldering van de kennis der *diepten Gods*, toegeschreven (vs 10) aan den heiligen Geest. Het eerste gedeelte der vergelijking is in vragenden vorm voorgesteld. De vergelijking komt hier op neer: Gelijk 's menschen eigen geest alleen bewustheid heeft van hetgeen in hem omgaat en geen ander mensch dit weet, even zoo weet ook niemand *wat Godes is*, wat in God omgaat, Gods gedachten en raadsbesluiten *dan de Geest Gods*, de heilige Geest.

4) *Wij nu*, wij Apostelen: *wij ontvingen niet den geest dezer wereld*, niet den geest waardoor deze booze wereld als bezield is, *maar den Geest, die uit God is*, die van God uitgaat (zie op Jo 15, 26), den heiligen Geest, *opdat wij*, door dien Geest onderrigt, *zouden weten wat ons door God*, door de gave van Gods genade, *geschonken is*, met andere woorden (vs 9): *wat God bereid heeft voor die hem liefhebben*.

5) *niet met woorden, die menschelijke wijsheid leert*, niet met die uitgezochte taal en dat

non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei : stultitia enim est illi, et non potest intelligere : quia spiritualiter examinatur. * Spiritualiter autem judicat omnia : et ipse a nemine judicatur. * Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus. (Is 40, 13. Sap 9, 13. Rom 11, 34.)

lijke mensch verstaat niet¹, wat van den Geest Gods is : want het is hem dwaasheid², en hij kan het niet begrijpen : omdat het geestelijk beoordeeld wordt. * Maar de geestelijke mensch beoordeelt alles³ : én hij zelf wordt door niemand beoordeeld⁴. * Want wie heeft⁵ den zin des Heeren gekend, dat hij Hem zou onderrigten? Wij nu hebben den zin van Christus.

oratorisch sieraad, welke in de scholen der menschelijke wijsheid geleerd worden, maar met woorden die de Geest leert, zoodat wij geestelijk, hetgeen des Geestes is, geestelijke dingen, de verborgenheden welke de heilige Geest ons heeft geopenbaard, met geestelijk, met geestelijke woorden, verbinden. Beiden inhoud en vorm onzer prediking, leert ons de Geest.

1) Doch de zinnelijke mensch verstaat niet, wat van, enz. Tegenover den zinnelijken mensch stelt Paulus hier (vs 15) den geestelijken mensch. En door den zinnelijken mensch verstaat de Apostel den in Adam gevallen en nog niet in Christus wedergeboren mensch, als in welken het lagere ziele-leven de overhand heeft, en het hoogere of het geestes-leven op het gebied van godsdienst en zedelijkheid onderdrukt. Vgl. Rom 7, 5 en 14—24 en het aangeteekende op die plaatsen. Zoodanig een mensch, leert Paulus hier, verstaat niet (naar het Grieksch : neemt niet aan, verwerpt) wat van den Geest Gods is, wat van den Geest Gods komt, dat wat de heilige Geest ons van Gods wijsheid geopenbaard heeft.

2) want het is hem dwaasheid, enz. Want, ziedaar de reden waarom hij dat wat van den Geest Gods is, niet verstaan, het is hem, naar zijn oordeel, dwaasheid, hij ziet het aan voor eene ongerijmde zaak, en hij kan het niet begrijpen. En waarom niet? Omdat het geestelijk beoordeeld wordt, d. i. omdat het van dien aard is, dat tot de beoordeeling, de schatting, de waardering daarvan een geestelijk mensch vereischt wordt; een zinnelijke mensch is daartoe onbekwaam; even als een blinde onbekwaam is om de kleuren te kennen en te waarderen.

3) Maar de geestelijke mensch beoordeelt alles; Niet alleen die dingen, die tot het gebied van godsdienst en zedelijkheid behooren, maar ook de wereldsche zaken is de geestelijke mensch in staat te waarderen en op haren waren prijs te stellen.

4) en hij zelf wordt door niemand, die niet ook een geestelijk mensch is, beoordeeld. De zinnelijke mensch begrijpt hem niet, en is derhalve niet in staat om hem te beoordeelen. De geestelijke mensch kan het oordeel van den zinnelijke over hem gerust versmaden.

5) Want wie heeft, enz. Eene redenering op de H. Schrift (Is 40, 13, naar de Grieksche overzetting) gegrond, ter bevestiging van het laatst gezegde : en hij zelf (de geestelijke mensch) wordt door niemand beoordeeld. De redenering is, naar haren vorm, een onvolmaakte Syllogismus, en komt hierop neer : Wij, zooveel wij geestelijke menschen zijn, wij hebben den zin van Christus. Maar van de zinnelijke of niet-geestelijke menschen, is er niemand die den zin des Heeren Jesus gekend heeft. Derhalve kan de geestelijke mensch door niemand der zinnelijke beoordeeld worden.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD De zinnelijke mensch heeft geene vatbaarheid voor de geheimen der wijsheid Gods : van deze algemeene waarheid, aan het einde van het voorige hoofdstuk uitgedrukt, maakt de Apostel eene toepassing ter regtvaardiging van het eenvoudig onderrigt, dat hij aan de Korinthische gemeente, tijdens zijn verblijf onder hen, gegeven had ; hij had hun slechts de eerste beginselen der Christelijke leer kunnen verkondigen, en hen moeten behandelen als zuigelingen in Christus, vs 1, 2. Zij waren toen nog niet vatbaar voor een hooger onderwijs, en waren het zelfs thansnog niet, dewijl er nog te veel vleeschelijke gezindheid bij hen heerschte, als duidelijk bleek uit hunne twisten en partijschappen, vs 3, 4. De Apostel vat hier zijne in hoofdst. 1, 17 afgebroken berisping dier partijschappen wederom op, en hij leert de Korinthiërs aan zijn persoon en aan dien van Apollo, wat hunne leeraars zijn : zij moesten dezen niet anders beschouwen dan als werklieden in de dienst van God, die een iegelijk hunner eens vergelden zou naar de waarde van zijn arbeid, vs 5—15 Eene Christen-gemeente is een tempel Gods : wee hem, die Gods tempel verderft ! God zou hem ook verderven, vs 16, 17. Eene waarschuwing voor wereldsche wijsheid (vs 18—20), en eene vermaning, als gevolgtrekking uit het voorafgaande, om niet op menschen te roemen, en zich naar hen te noemen, vs 21—23.

- 1 * Et ego, fratres, non potui * Ook ik¹, broeders! ik kon tot 1
vobis loqui quasi spiritualibus, u niet spreken als tot geestelijke
sed quasi carnalibus. Tamquam menschen, maar als tot vleesche-
2 parvulis in Christo, * lac vobis lijke. Als aan kleine kinderen in
potum dedi, non escam: nondum Christus, * gaf ik u² melk te drin- 2
ken³, en geene vaste spijs: want

1) Ook ik, enz. De zinnelijke mensch heeft als zoodanig geene vatbaarheid voor de geheimen der wijsheid Gods. Van deze algemeene waarheid, in het vorige hoofdstuk (vs 14, 15) aangeduid, maakt de Apostel hier (vs 1, 2) eene toepassing ter regtvaardiging van het godsdienstig onderrigt, dat hij aan de Korinthische Christenen, tijdens zijn verblijf onder hen, gegeven had. Alle onderrigt moet ingerigt worden naar de vatbaarheid der toehoorders. De Christenen van Korinthe, als dezulken die gedoopt waren en den heiligen Geest ontvangen hadden, behoorden voorzeker niet meer tot de kategorie van den zinnelijken mensch, hier voren beschreven (ziet noot 1 op bladz. 375); maar hunne wedergeboorte uit den heiligen Geest maakte hen niet terstond tot geestelijke menschen; daarvoor was tijd noodig en oefening in het geestelijk leven : en daarom had hij, toen hij bij hen was, tot hen niet kunnen spreken als tot geestelijke menschen, als tot volmaakt(en) (zie 2, 6), maar zijn onderrigt naar de vatbaarheid zijner toehoorders, had hij tot hen moeten spreken als tot vleeschelijke menschen.

2) Als aan kleine kinderen in Christus, gaf ik u, enz. Zóó dient hier vertaald te worden volgens de interpunctie der Vulgaat. Doch naar den Grieksch tekst luidt het hier aldus: Ook ik, broeders! ik kon to' u niet spreken als tot geestelijke menschen, maar, moest dit doen als tot vleeschelijke, als tot kleine kinderen in Christus. Ik gaf u melk te drinken, enz.

3) gaf ik u melk te drinken, voedde ik u met melk, gelijk men zuigelingen doet, die nog geene vaste spijs kunnen verdragen. Door melk versta men hier de eerste beginselen der leer van het Evangelie (vgl. Hebr 6, 1; 5, 12), en door vaste spijs de hoogere leerstukken van het Christendom, die den inhoud uitmaakten van die wijsheid, waarvan de Apostel kort te voren (2, 6) zeide, dat hij haar verkondigde onder de volmaakt(en) onder de volwassenen, onder dezulken, die niet meer behoorden

enim poteratis : sed nec nunc
 quidem potestis : adhuc enim
 3 carnales estis. * Cum enim sit
 inter vos zelus, et contentio :
 nonne carnales estis, et secundum
 4 hominem ambulatis? * Cum
 enim quis dicat : Ego quidem
 sum Pauli. Alius autem : Ego
 Apollo : nonne homines estis?
 Quid igitur est Apollo? quid
 5 vero Paulus? * Ministri ejus, cui
 credidistis, et unicuique sicut
 6 Dominus dedit. * Ego plantavi,
 Apollo rigavit : sed Deus incre-
 7 mentum dedit. * Itaque neque

gij kondt *die* nog niet *verdragen* :
 en kunt dit zelfs ook nu nog niet:
 want nog zijt gij vleeschelijk¹.
 * Want als er ijverzucht, en
 3 twist onder u is²: zijt gij dan niet
 vleeschelijk³, en wandelt ge niet
 naar den mensch? * Want wan-
 4 neer iemand zegt : Ik behoor tot
 Paulus. En een ander : Ik tot
 Apollo⁴ ! zijt gij dan niet men-
 schen?

Wat is dan toch Apollo?
 en wat is Paulus⁵? * Dienaren
 5 van hem, in wien gij geloofd hebt,
 en zóó gelijk de Heer aan een
 iegelijk gegeven heeft⁶. * Ik heb
 6 geplant, Apollo heeft begoten⁷ :

tot de kleine kinderen in Christus, maar alreeds mannen geworden waren in Christus; wat het geval niet was bij de Christenen van Korinthe, tijdens het verblijf van den Apostel onder hen. Die *vaste spijs*, zij hadden haar toen nog niet kunnen verdragen, zij hadden toen voor die hoogere waarheden nog geene vatbaarheid, en zij hadden die ook nu niet, omdat zij nog te *vleeschelijk* gezind waren.

1) Zie voorgaande noot.

2) *Want als er ijverzucht, en twist onder u is* : enz. Een bewijs uit hun tegenwoordig gedrag, dat zij nog *vleeschelijk* waren, en derhalve nog niet vatbaar voor dat hooger onderwijs in de Christelijke godsdienst. — Maar bevat deze brief van Paulus toch niet verscheidene leeringen, die voorzeker tot dat hooger onderwijs behoorden? Ongetwijfeld. De Apostel wil dan door zijne berisping van hunne twist en tweedragt dat kwaad wegnemen, en zoo doende hen voor dat hooger onderwijs vatbaar maken. Overigens, wat tot allen gezegd is, raakt niet noodzakelijk allen zonder uitzondering.

3) *zijt gij dan niet vleeschelijk?* Bij deze berisping der partijenschappen onder de Christenen van Korinthe, gebruikt Paulus in denzelfden zin deze drie uitdrukkingen: *vleeschelijk zijn, wandelen naar den mensch, en menschen zijn. Wandelen naar den mensch is eene tegenstelling van wandelen naar den Geest. Gal 5, 25.*

4) *Ik behoor tot Paulus. . Ik tot Apollo.* Van de twee andere partijen (vgl. 1, 12) gewaagt de Apostel hier niet, en hij noemt alleen die, welke zich naar hem, en die, welke zich naar Apollo noemde.

5) *Wat is dan toch Apollo? en wat is Paulus?* De Apostel heeft zijne in 1, 17 afgebroken berisping dier partijenschappen hier wederom opgevat. En hij leert hen hier aan zijn persoon en aan dien van Apollo, wat hunne leeraars zijn, en hoe zij hen derhalve moesten beschouwen. Wij zijn, zegt Paulus hun, niet de stichters van uw geloof, niet de uitvinders der leer, welke wij u verkondigd hebben, niet uwe Heeren, zoodat gij u naar ons zoudt mogen noemen; neen, wij zijn niet anders dan *dienaren van hem*, van Christus, in wien gy (Korintische Christenen) *geloovig zijt geworden* (naar het Grieksch: *dienaren, door wie gij geloovig zijt geworden*); dienaren, zeg ik, en wel zóó dienaren, *gelijk de Heer aan een iegelijk van ons zijne taak gegeven* en den arbeid op zijnen akker verdeeld heeft.

6) De zin van vs 5 is gegeven in de vorige noot.

7) *Ik heb geplant, Apollo heeft begoten*: Zulks was beider arbeid geweest op den akker Gods. Paulus strooide het zaad van het woord Gods te Korinthe en had de Christengemeente aldaar geplant. Apollo was na het vertrek van Paulus te Korinthe gekomen, en arbeide aldaar door zijne Evangelie-bediening aan de verdere ontwikke-

qui plantat est aliquid, neque
 8 qui rigat: sed, qui incremen-
 tum dat, Deus. * Qui autem
 plantat, et qui rigat, unum
 sunt. Unusquisque autem pro-
 priam mercedem accipiet secun-
 dum suum laborem. (Ps 61, 13.
 9 Gal 6, 5.) * Dei enim sumus
 adjutores: Dei agricultura estis,
 Dei aedificatio estis.
 10 * Secundum gratiam Dei, * Naar de genade Gods⁵, die 10

ling der door Paulus geplante gemeente, haar gedurig als begietende. *Maar God gaf den wasdom.* Zonder den zegen des wasdoms, dien God daaraan gaf en dien ook niemand anders dan hij daaraan geven kon, ware het gezaaide niet ontkiemd en uitgesproten, en de plant niet opgegroeid; zonder den invloed en den bijstand van Gods genade, zouden de Korinthiërs noch in Christus geloofd hebben, noch in hun geloof bevestigd zijn geworden; en het planten en begieten der arbeiders, Paulus en Apollo, ware vruchteloos geweest.

1) *Zoo is dan noch hij die plant iets*, enz. Eene gevolgtrekking uit het gezegde in vs 6. Dat er eene Christen-gemeente te Korinthe bestond, was noch aan de verdienstelijkheid van Paulus toe te schrijven, noch aan die van Apollo, maar enkel en alleen aan God die door zijne inwendige genade de Korinthiërs tot het geloof geroepen en hen bijgestaan had om met hunnen vrijen wil aan die roeping te gehoorzamen en daarin te volharden. Het was derhalve onregtmagtig gehandeld, zich, naar hen, Paulianen of Apollonianen te noemen, en zoo doende hun eene eer te geven, die aan God alleen toekwam.

2) *Hij nu die plant, en hij die begiet, zijn een.* zij behooren tot eene en dezelfde categorie, de categorie van *dienaren* (vs 5), van arbeiders op den akker des Heeren. Is het dan gene dwaasheid te twisten, wie den voorrang hebbe boven den andere, en zich hierom in partijschappen te verdeelen?

3) *Een iegelijk nogtans*, enz. Men houde dit gezegde voor eene soort van tusschenzinn. Alle bedienaars van Jesus' godsdienst zijn dienaren van denzelfden Heer, en in zoo verre aan elkander gelijk. Doch die gelijkheid neemt niet weg, dat een iegelijk der dienaren of arbeiders op den akker des Heeren *zijn eigen loon zal ontvangen naar zijn eigen arbeid*, een loon evenredig aan zijnen arbeid; een grooter of geringer loon, naar mate van den ijver en de trouw door hem in den dienst zijns Heeren betoond.

4) *Want Gods medehelpers zijn wij.* De reden van het gezegde in vs 8: *Hij nu die plant, en hij die begiet, zijn één.* Wij, zooveel wij als bedienaars van de godsdienst onder ulieden te Korinthe zijn opgetreden, wij zijn allen, als zoovele hulparbeiders op den akker Gods; want *Gods akker zijt gij, Gods gebouw zijt gij*, niet onze akker, niet ons gebouw: Gods werk zijt gij, niet het onze.

5) *Naar de genade Gods*, enz. De Apostel noemde zoo even (vs 9) de Korinthische Christen-gemeente *Gods gebouw*; hij werkt dit beeld hier verder uit. Hunne leeraars zijn nu *bouwlieden*. Een heeft den bouw begonnen en het fundament gelegd; anderen bouwen op dit fundament voort, en trekken het gebouw op; zij moeten toezien, op welke wijze zij daarbij te werk gaan, en van welke bouwstoffen zij zich daartoe bedienen. Door *de genade Gods* verstaat Paulus hier de genade-gave van het Apostelschap (vgl. Rom 1, 5), hem verleend, niet juist om alreeds gevestigde Christen-gemeenten verder op te bouwen, maar veel meer om overal onder de Heidenen *nieuwe* Christen-gemeenten te *stichten*. Vgl. Rom 15, 15, 16, 20, 23. Eph 3, 8. Vers 10—15 bevatten eene nadere verklaring van het gezegde in vs 8: *een iegelijk nogtans zal zijn eigen loon ontvangen naar zijn eigen arbeid*.

quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui : alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet. * Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. * Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, * uniuscujusque opus manifestum erit : Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabi-

mij verleend is, heb ik als een verstandig bouwmeester den grondslag gelegd : en een ander bouwt er op voort. Doch een iegelijk zie toe hoe hij er op voortbouwt. * Want niemand¹ kan een anderen grondslag leggen, dan die gelegd is, namelijk Christus Jesus. * Bouwt nu iemand² op dien grondslag, goud, zilver, kostbare steenen, hout, hooi, stoppelen, — * eens iegelijks werk zal openbaar worden : Want de dag des Heeren³ zal het aantoonen, omdat die dag verschijnen zal met vuur : en hoe-

Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 10 : *Naar de genade Gods* overeenkomstig de genade-gave van het Apostolaat onder de Heidenen, *die mij door God verleend is, heb ik*, te Korinthe aangekomen, aldaar het Evangelie verkondigd, en *als een verstandig bouwmeester*, zóó gelijk het behoorde, *den grondslag gelegd* van het geestelijk gebouw onder de Korinthiërs; en *een ander* (andere Evangelie-bedienaars) *bouwt op* dien grondslag voort.

Paulus had bij zijn vertrek van Korinthe die nieuwe gemeente aan andere Evangelie-bedienaars toetrouwde. Vgl. Hand 14, 22. En deze worden hier zijdelings door hem vermaand in hetgeen hij vervolgens zegt : *Doch een iegelijk zie toe hoe hij er op voortbouwt*, te weten, op den grondslag door mij gelegd.

1) *Want niemand*, enz. Ik zeide : een iegelijk zie toe, hoe hij op den door mij gelegden grondslag voortbouwt. Want van een anderen grondslag te leggen, dan die gelegd is, namelijk Christus Jesus, daarvan kan geene sprake zijn. Eene Christen-gemeente heeft, als zoodanige, Christus Jesus, voor noodzakelijken grondslag, en derhalve kan niemand dien grondslag verwerpen en een anderen grondslag leggen, dan die door mij gelegd is. Maar het voortbouwen op dien grondslag kan verschillend zijn, en daarom zie een iegelijk toe, hoe hij er op voortbouwt.

2) *bouwt nu iemand*, een bedienaar van het Evangelie, een leeraar, op dien grondslag voort en bezigt hij als bouwstoffen daartoe, de één goud, zilver, kostbare steenen (bijv. marmarsteenen), een ander hout, hooi, stoppelen, — eens iegelijks bouwwerk zal openbaar worden, het zal eenmaal blijken, hoe een iegelijk voortgebouwd heeft.

3) *Want de dag des Heeren*, enz. Een iegelijks bouwwerk zal openbaar worden, want de dag des Heeren, de dag van s' Heeren tweede komst, de oordeels-dag zal het aantoonen, hoedanig eens iegelijks bouwwerk is, omdat die dag verschijnen zal met vuur; en hoedanig eens iegelijks bouwwerk is, zal het vuur alsdan beproeven, door het vuur beproefd worden, of het bestand is tegen het vuur, of wel door het vuur verteerd wordt. *Indien iemands werk*, dat werk, dat hij op het fundament gebouwd heeft, zal gebleven zijn, niet door dit vuur verteerd is geworden, hij zal van den Heere loon voor zijn werk ontvangen. *Indien iemands werk zal branden*, hij zal schade lijden, verlies lijden van het loon, dat hij voor goed bouwwerk had kunnen verdienen; zijn arbeid is verloren, hij zelf echter zal niet verloren gaan, maar behouden worden : zóó nogtans als door vuur heen, even als iemand, die uit een gebouw, dat in brand staat, nog ontkomt en zijn leven redt, niet echter zonder aan zijn persoon van het vuur geleden te hebben. — Men denke hier aan dien toestand van smartelijke reiniging, dien wij in het Nederduitsch geewoon zijn met de benaming van het Vagevuur te beteekenen.

- tur: et uniuscujusque opus quale
 14 sit, ignis probabit. * Si cujus
 opus manserit quod superædifi-
 15 cavit, mercedem accipiet. * Si
 cujus opus arserit, detrimentum
 patietur: ipse autem salvus erit:
 sic tamen quasi per ignem.
 16 * Nescitis quia templum Dei
 estis, et Spiritus Dei habitat in
 17 vobis? * Si quis autem templum
 Dei violaverit, disperdet illum
 Deus. Templum enim Dei sanctum
 est, quod estis vos. (*Inf 6,*
 19. *II Cor 6,* 16.)
 18 * Nemo se seducat: si quis
 videtur inter vos sapiens esse
 in hoc sæculo, stultus fiat
 19 ut sit sapiens. * Sapientia enim
 hujus mundi, stultitia est apud
 Deum. Scriptum est enim:
 20 Comprehendam sapientes in
 astutia eorum. (*Job 5,* 13.) * Et
 danig eens iegelijks werk is, zal
 het vuur beproeven. * Indien
 14 iemands werk, dat hij er op ge-
 bouwd heeft zal gebleven zijn,
 hij zal loon ontvangen. * Indien
 15 iemands werk zal branden, hij
 zal schade lijden: hij zelf echter
 zal behouden worden: zóó nog-
 16 tans als door vuur heen. * Weet
 gij niet dat gij een tempel Gods
 17 zijt¹, en dat de Geest Gods in
 ulieden woont? * Nu indien
 17 iemand den tempel Gods ver-
 derft, dien zal God verderven.
 Want Gods tempel is heilig, en
 die zijt gij².
 * Dat niemand zich zelven be-
 18 driege! meent iemand onder u³
 wijs te zijn in deze wereld, hij
 worde dwaas opdat hij wijs zij.
 * De wijsheid dezer wereld
 19 toch, is dwaasheid bij God.
 Want er staat geschreven: Ik
 zal de wijzen vangen⁴ in
 hunne loosheid. * En weder-
 20

1) Weet gij niet dat gij een tempel Gods zijt, enz. Na in eene soort van uitweiding (vs 4—15) aan de Korinthiërs gezegd te hebben, voor wie zij hunne leeraars moesten aanzien, en na zijdelings ook aan deze eene heilzame vermaning gegeven te hebben (vs 10—15), keert de Apostel terug tot zijne berisping (vs 3, 4) der partijenschappen in de Korinthische gemeente, en hij vraagt, voornamelijk nu het woord rigtende tot de partij-hoofden en de bewerkers van die verdeeldheden: Weet gij niet, dat *de Geest Gods*, God de heilige Geest, *in ulieden*, Christus' gemeente, woont, en gij derhalve *Gods tempel* zijt? Ja, gij weet dit. Nu *indien iemand*, enz. Paulus' dreigende berisping hier (vs 16, 17) bevat deze redenering: Wie den tempel Gods verderft, dien zal God ook verderven; want Gods tempel is *heilig*, onschendbaar, en kan derhalve niet staffeloos geschonden worden. Gijlieden nu, gij zijt Gods tempel, want God de heilige Geest woont in u. Bij gevolg zullen zij die ulieden door hunne partijenschapen van één scheuren en zoo doende Gods tempel *verderven*, niet staffeloos zulks doen: God zal hen ook verderven.

2) *en die* (tempel) zijt gij. De Vulgaat vordert deze vertaling. Naar den Griekschen tekst zou ik hier willen overzetten: *hoedanigen gij zijt*, waarbij *hoedanigen* slaat op het voorafgaande *heilig*. Zij waren *heilig* in hunne hoedanigheid van *tempel Gods*.

3) *Dit niemand zich zelven bedriege! meent iemand onder u*, enz. Nog eene vermaning, voornamelijk gerigt tot die leeraars, aan welke de Apostel dacht, toen hij zeide (vs 10): *Een iegelijk zie toe, hoe hij er op voortbouwt!* De zin dier vermaning, schijnt deze: Wacht u voor zelfsb-drog, waaraan uwe hoogmoed op menschelijke wetenschap u blootstelt. *Meent iemand onder u wijs te zijn in deze wereld*, wijs naar hetgeen de wereld der ongeloofigen voor wijsheid houdt (vgl 1, 20), *hij worde dwaas*, hij late deze wereld-wijsheid varen en houde zich aan die wijsheid, welke bij de ongeloofige wereld voor dwaasheid geldt, *opdat hij naar waarheid wijs zij*.

4) *Want er staat geschreven: Ik zal de wijzen vangen*, enz. De Apostel haalt nu, ofschoon

iterum : Dominus novit cogitationes sapientium quoniam vanæ
 21 sunt. (*Ps 93, 11.*) * Nemo itaque gloriatur in hominibus.
 22 * Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura : omnia enim vestra sunt :
 23 * vos autem Christi : Christus autem Dei.

om : De Heer kent de gedachten der wijzen dat zij ijdel zijn. * Dat niemand dan roem drage op menschen. * Want alles is het uwe¹, hetzij Paulus, hetzij Apollo, hetzij Cephas, hetzij wereld, hetzij leven, hetzij dood, hetzij tegenwoordige, hetzij toekomstige dingen : alles toch is het uwe : * doch gij behoort aan Christus² toe : en Christus aan God².

niet woordelijk, twee Schriftuurplaatsen aan (*Job 5, 13* en *Ps 93, 11*), tot bevestiging van hetgeen hij zeide : *de wijsheid dezer wereld is dwaasheid bij God*, d. i. in het oordeel van God.

1) *Dat niemand dan roeme op menschen. Want alles is het uwe, hetzij Paulus*, enz. Zijne voorafgaande vermaning (vs 18—20) besluit de Apostel nu met deze praktische zedeleer : Houdt dan op met uwe partijschappen, met uw roemen tot dezen of genen mensch te behooren en u naar zijnen naam te noemen; *want alles is het uwe*, ten uwe dienste, tot bevordering van uw heil; gij zijt niet om wille der leeraars, maar de leeraars zijn om uwentwil; u behooren zij allen toe, als dienaars van Christus, *hetzij Paulus, hetzij Apollo, he'zij Cephas*. Is het dan geene dwaasheid zich in partijschappen te verdeelen, en dezen of genen leeraar uitsluitend te willen aanhangen? *Alles is het uwe*; en niet alleen alle leeraars, maar alle dingen, *hetzij wereld*, geheel de zichtbare wereld, alles wat in de wereld bestaat, zij het tot onderhoud van uw ligchaam, zij het om uwen geest op te voeren tot God; *he'zij leven*, de tijd, u gegeven om u voor te bereiden tot de eeuwigheid; *hetzij dood*, waardoor gij geraken moet tot het eeuwige leven en eene zalige vereeniging met Christus (*Phil 1, 21, 23*); *hetzij tegenwoordige, hetzij toekomstige dingen*, hetzij de dingen, welke gij thans beleeft, hetzij de dingen, welke gij daarna nog beleven zult: *alles toch* (*toch* staat in het Grieksch niet) *is het uwe*; alles moet u dienen, en medewerken tot uw heil. Vgl. *Rom 8, 28*.

2) *doch gij behoort aan Christus toe*, als die u door zijn bloed heeft vrijgekocht en het hoofd is der Kerk : *en Christus*, als mensch, *aan den drieënigen God*.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De godsdienstleeraars zijn dienaren van Christus, en zij moeten beoordeeld worden naar de getrouwheid, welke zij betoonen in de vervulling van hunne dienst. De Apostel wil zich zelven dienaangaande niet beoordeelen, en vermaant de Korinthiers hun oordeel over hem uit te stellen, totdat de Heer zou gekomen zijn, vs 1—5. Hij verklaart daarop, waarom hij van zich zelven en van Apollo gezegd had, wat hij in 't algemeen van hunne leeraars had kunnen zeggen: hij knoopt aan die verklaring eene beschamende berisping van hunne opgeblazenheid, vs 6—13. Nogtans was het zijne bedoeling niet, hen te beschamen, maar hun eene vermaning te geven, als een vader doet aan zijne kinderen. Hij was hun vader in Christus, en daarom bad hij hen zijne navolgers te wezen, vs 14—16. Uit vaderlijke bezorgdheid had hij Timotheüs, zijnen zeer geliefden zoon in den Heer, naar Korinthe tot hen afgezonden. Hij zou echter ook zelf tot hen komen: en het zou van hun gedrag afhangen, of hij tot hen kwame *met de roede, of wel met liefde en een geest van zachmoedigheid*, vs 17—21.

1	*	Sic nos existimet homo ut ministros Christi : et dispensatores mysteriorum Dei. (<i>II Cor</i>	*	Zóó beschouwe men ons ¹	1
2	6, 4.)	* Hic jam quæritur inter dispensatores ut fidelis quis inveniatur. * Mihi autem pro minimo est ut a vobis judicer, aut ab humano die : sed neque	*	als dienaren van Christus : en uitdeels van Gods verborgenheden. * Hier nu wordt in de uitdeels vereischt ² dat iemand getrouw bevonden worde. * Doch ik, ik hecht er zeer weinig aan ³ dat ik van ulieden beoordeeld worde, of van een menscheijken	2
3					3

¹) Zoo beschouwe men ons, enz. Nogmaals (vgl. I Kor 3, 5) zegt de Apostel den Korinthiers hier, hoe zij hunne godsdienst-leeraars moeten beschouwen, te weten, niet als heeren en meesters van hun geloof, maar als zoovele dienaren van Christus : hem dienende als uitdeels, als predikers en verkondigers, der verborgenheden Gods. — Door de verborgenheden Gods verstaat de Apostel de waarheden, die den inhoud uitmaken der leer van het Evangelie; welke waarheden, in God verborgen (Eph 3, 9) vóór hare openbaring in Christus, hier Gods verborgenheden genoemd worden. Vgl. Rom 16, 25—27 en de aantekening op die Schriftuurplaats. Met ons meent de Apostel wel vooreerst zich zelven en Apollo, maar hij denkt daarbij toch ook tegelijk aan alle andere wettige godsdienstleeraars. Vgl. 3, 4, 5, en 4, 6.

²) Hier nu wordt in de uitdeels vereischt (naar eene andere Grieksche lezing: Overigens, in de uitdeels wordt vereischt), niet sierlijke taal en wereldwijsheid, maar dit, dat iemand met der daad getrouw bevonden worde in het betrachten der pligten, welke hij als uitdeeler van Gods verborgenheden te vervullen heeft; en hiernaar moet hij beoordeeld worden.

³) Doch ik, ik hecht er zeer weinig aan, bij mij geldt het zeer weinig, dat ik van ulieden of van een menscheijken regt-dag, van eenig menscheijker geregt beoordeeld worde daarover, of ik namelijk getrouw ben in mijn beroep van uitdeeler der verborgenheden Gods.

De Apostel heeft hier voornamelijk het oog op zijne hoogmoedige tegenstrevers (vgl. I Kor 4, 19; 5, 2) onder de Christenen van Korinthe, en berispt van ter zijde hunne oordeelvelling over zijne getrouwheid. Vgl. vs 5. Een menscheijker dag schijnt hier gezegd in tegenstelling van den goddelijken dag, den regtdag des Heeren, den dag des laatsten oordeels, die Paulus hier voor den geest stond, als genoeg blijkt uit vs 4.

- 4 meipsum judico. * Nihil enim
 mihi conscius sum : sed non in
 hoc justificatus sum : qui autem
 5 judicat me, Dominus est. * Ita-
 que nolite ante tempus judicare,
 quoadusque veniat Dominus :
 qui et illuminabit abscondita
 tenebrarum, et manifestabit con-
 silia cordium : et tunc laus erit
 unicuique a Deo.
- 6 * Hæc autem, fratres, transfi-
 guravi in me et Apollo, propter
 vos : ut in nobis discatis, ne
 supra quàm scriptum est, unus
 adversus alterum infletur pro
 7 alio. * Quis enim te discernit ?
- regt-dag : ja, ik¹ beoordeel niet eens mij zelven. * Want ik ben mij zelven wel niets bewust² : daardoor echter ben ik niet geregtvaardigd : maar die mij beoordeelt, is de Heer. * Zoo velt dan geen oordeel vóór den tijd, totdat de Heere komt : die ook het verborgene der duisternis aan het licht zal brengen, en de raadslagen der harten openbaren zal : en alsdan zal aan een iegelijk zijn lof geworden van God³.*
- * Dit nu, broeders⁴! heb ik op mij en Apollo toegepast, om uwentwil : opdat gij aan ons zoudt leeren, niet boven hetgeen geschreven staat, u de een tegen den ander op te blazen voor een ander. * Wie toch onderscheidt*

1) *Ja*, wat meer zegt, *ik*, die toch mij zelven beter kennen moet dan eenig mensch mij kennen kan, *ik beoordeel niet eens mij zelven*; ik zelf waag het niet, een oordeel te vellen over mijne eigene getrouwheid.

2) *Want ik ben mij zelven wel niets bewust*; mijn geweten, wel is waar, beschuldigt mij niet van eenige ongetrouwheid in het vervullen mijner bediening; *daardoor echter ben ik nog niet geregtvaardigd*; door deze getuigenis echter van mijn geweten, als wel kunnende falen en aan zelf bedrog onderworpen, ben ik nog niet vrijgesproken van alle ongetrouwheid in het vervullen mijner bediening; *maar die mij oordeelt is de Heer*, de Heere Jesus (II Kor 5, 10), die harten en nieren doorgrond (Apoc 2, 23), Hem alleen erken ik voor mijnen regter, en als Hij mij vrijspreekt, dan eerst ben ik geregtvaardigd. — Alle menschelijk oordeel, ook dat van zijn eigen geweten, verwerpt de Apostel hier, doch niet als volstrekt geene waarde hebbende, maar als feilbaar, en in tegenstelling van het onfeilbaar oordeel des Heeren.

3) *Zoo velt dan geen oordeel over mij vóór den tijd*; maar stelt uw oordeel uit, *totdat de Heer Jesus komt oordeelen*: *die*, als regter, onder anderen, *ook het verborgene der duisternis*, datgene wat de duisternis verborgen houdt, al wat geheim is, *aan het licht zal brengen*, en de raadslagen, de bedoelingen en beweegredenen *der harten openbaren zal*: en *alsdan zal aan een iegelijk zijn lof*, de lof, die hem naar waarheid toekomt, *geworden*, gegeven worden, *van God*.

4) *Dit nu, broeders!* enz. De Apostel bedoelt al wat hij van 3, 5 af tot hertoe van zich zelven en van Apollo als Evangelie-leeraars gezegd had. Welk alles hij van de Christelijke leeraars in 't algemeen had kunnen zeggen, omdat het eveneens op allen paste en allen eveneens hetzelfde moesten behartigen; maar hij had het, uit bescheidenheid, afzonderlijk *toegepast op zich zelven en op Apollo*, alsof het gezegde hen beiden alleen betrof. En ik handelde zoo, zegt Paulus hun, *om uwentwil*, ten uwen nutte: *opdat gij* namelijk *aan ons*, aan mij en Apollo, bij wijze van voorbeeld hier genoemd, *zoudt leeren, niet boven hetgeen geschreven staat* (hiervoren, I Kor 1, 31), alreeds aangehaald: Die roemt roeme in den Heere), *u de een, enz.* Doch naar het Grieksch: *opdat gij aan ons zoudt leeren, niet te gaan boven hetgeen geschreven staat*; *opdat gij u niet de een voor den ander opblaast tegen een ander*.

Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? * Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: et utinam regnetis, ut et nos vobiscum regnemus. * Puto enim quòd Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, et Angelis, et hominibus. * Nos

1) *Wie toch*, en ziedaar waarop mijne berisping van uwe opgeblazenheid gegrond is; *wie onderscheidt u?* Paulus' rede is hier (vs 7) in het enkelvoud gerigt tot een iegelijk van die opgeblazenen (vs 6), welke hij op het oog heeft, hetzij partijhoofden, hetzij volgelingen. Hij berispt die opgeblazenheid: Gij houdt u voor uitnemender dan anderen, maar, zegt mij, *wie onderscheidt u?* d. i. wie verklaart u voor uitnemender dan anderen? Is het niet het oordeel van menschen, die zich bedriegen kunnen? of: *Wie onderscheidt u van anderen door meerdere gaven en verheft u boven hen?* Is het niet God? *En wat hebt gij dat gij van hem niet ontvangen hebt?* *En zoo gij het ontvangen hebt, wat beroemt ge u dan alsof ge het niet ontvangen hadt*, alsof gij het aan u zelve te danken hadt?

2) *Alreeds zijt gij verzadigd*, enz. In hunne opgeblazenheid stelden zij zich zelve ook aan als zulken, die alreeds volleerd en volmaakt waren, en Paulus voortaan wel konden ontberen. Met bittere scherts berispt hij hunne verwaandheid: Zoo waarlijk! *alreeds zijt gij verzadigd* en hebt verder geene behoefte meer aan geestelijk voedsel (vgl. 3, 2) *alreeds rijk geworden* aan geestelijke goederen, zoodat gij er veel meer bezit dan u noodig is! *gij heerscht* alreeds met Christus (vgl. II Tim 2, 12) in de gewesten der eeuwige zaligheid *zonder ons*, terwijl wij, helaas, nog achterblijven!

3) *En och of ge heerschtet, opdat*, enz. De zin is: Want indien gij waarlijk alreeds heerschtet, dan zoudt ge ons toch wel willen bijstaan, en ons helpen om deelgenooten te worden van uwe heerlijkheid *met u*, om door uwe hulp eveneens daartoe te verlangen.

4) *Want mij dunkt*, enz. De beweegreden van den wensch, in het voorafgaande vers uitgedrukt. *Want* wij verkeeren in een toestand van verdrukking en lijden en smaad en verachting; *Want*, te oordeelen naar hetgeen ons overkomt, *mij dunkt dat God ons Apostelen*, mij en mijne mede-Apostelen, *ten toon heeft gesteld als de laatste der menschen, als ter dood verwezenen*. Dit kon Paulus naar waarheid zeggen om de menigvuldige doodsgevaaren, waarin hij en zijne mede-Apostelen verkeerden. Vgl. II Kor 4, 11; 11, 23.

5) *want een schouwspel zijn wij geworden voor de wereld*. Bij Grieken en Romeinen was het gewoonte, dezulken, die ter dood veroordeeld waren op de schouwplaatsen aan den smaad en de bespottung des volks over te geven. En even zoo waren ook Paulus en zijne mede-Apostelen door hun gedurig lijden als *een schouwspel geworden voor de gansche wereld*.

6) *én voor Engelen, én voor menschen* is eene verklarende *appositie* tot het voorafgaande: *voor de wereld*.

stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.
 11 * Usque in hanc horam et esurimus, et sitimus, et nudi sumus, et colaphis cædimur, et instabiles sumus, * et laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, et benedicimus: persecutionem patimur, et sustinemus: (*Act 20, 34. I Thess 2, 9. II Thess 3, 8.*) * blasphemamur, et obsecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.
 14 * Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo. * Nam si decem millia paedagogorum habeatis in Christo: sed non multos patres.

zen om Christus¹, maar gij, gij zijt verstandigen in Christus: wij zijn zwakken, maar gij sterken: gij geëerd, maar wij niet geteld².
 * Tot op deze ure toe³ lijden wij en honger, en dorst, en zijn naakt, en worden geslagen, en dolen zwerwend om, * en arbeiden werkende met onze eigene handen: wij worden gevloekt⁴, en wij zegenen: vervolgd, en wij verdragen het: * gehoond, en wij geven goede woorden: wij zijn als het uitschot der wereld geworden, het uitvaagsel van allen tot nu toe⁵.
 * Niet om u te beschamen, schrijf ik dit, maar als⁶ mijne zeer geliefde kinderen vermaan ik u. * Want al hadt ge ook tienduizend opvoeders⁷ in Christus:

1) *Wij, wij zijn dwazen om Christus*, om Christus wille, om onze prediking van Christus den gekruisigde, worden wij van de wereld voor dwazen (*Hand 26, 24*) gehouden (vgl. *I Kor 1, 18, 23*); maar gij, gij zijt verstandigen in Christus, in de verkondiging van het Evangelie van Christus: gij weet Christus zóó te prediken, dat gij er onder de uwen (de Apollo-partij) roem van wijsheid bij behaalt.

2) *wij zijn zwakken*, naar uwe meening, maar gij sterken (*II Kor 10, 10*): gij geëerd, in eer en achting, maar wij niet geteld.

3) *Tot op deze ure toe*, enz. Eene korte schets van zijne aanhoudende ontberingen en van zijn menigvuldig lijden voor de zaak van het Evangelie, ter beschaming van die opgeblazen leeraars in de Gemeente van Korinthe. *Tot op deze tegenwoordige ure toe lijden wij en honger, en dorst, en zijn naakt*, lijden wij gebrek aan genoegzaam voedsel en kleeding, en worden geslagen, aan onzen persoon mishandeld, en dolen zwerwend om, daar wij van de eene plaats verdreven worden naar de andere, en arbeiden werkende met onze eigene handen, om zoo doende, zooveel mogelijk, in onze nooddruft te kunnen voorzien.

4) *wij worden gevloekt, en wij zegenen* die ons vloeken: vervolgd, en wij verdragen het geduldig, zonder op wraak bedacht te zijn: *gehoond, en wij geven goede woorden*, spreken hen, die ons hoonen, vriendelijk toe: *wij zijn als het uitschot der wereld geworden*, als het uitvaagsel van allen, het was niet zijn laatste oogmerk. Hetgeen hij tot hunne beschaming gezegd had moest strekken als een middel tot hunne verbetering; en daarom wil hij, dat zij zijne berisping zullen aanzien als eene welmeenende vermaning van een vader aan zijne zeer geliefde kinderen.

5) Vers 13 is alreeds verklaard in de vorige noot.

6) *Niet om u te beschamen, schrijf ik dit* (vs. 8—13), maar als, enz. Paulus' berisping was voorzeker beschamend voor de Korinthiërs, en het was ook wel zijn oogmerk, hen te beschamen, maar het was niet zijn laatste oogmerk. Hetgeen hij tot hunne beschaming gezegd had moest strekken als een middel tot hunne verbetering; en daarom wil hij, dat zij zijne berisping zullen aanzien als eene welmeenende vermaning van een vader aan zijne zeer geliefde kinderen.

7) *Want al hadt ge ook tienduizend opvoeders*, enz. Zin en zinverband is zoo: Ik noem u (vs 14) mijne zeer geliefde kinderen, en met het volste regt: want al hadt ge ook tien-

Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. * Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut et ego Christi. * Ideo misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, et fidelis in Domino : qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo. * Tam-

toch hebt ge niet vele vaders. Want in Christus Jesus heb ik u door het Evangelie geteeld. * Ik bid u dan, weest mijne navolgers¹, gelijk ik het ben van Christus²! * Daarom heb ik Timotheüs tot u gezonden, die mijn zeer geliefde, en getrouwe zoon in den Heere is³ : hij zal u mijne wegen in Christus Jesus⁴ herinneren, gelijk ik alom in iedere Gemeente leer. * Alsof ik

duizend, al hadt ge ook nog zoo vele *opvoeders in Christus* : d. i. in het Christendom (de Korinthiërs hadden er werkelijk vele), *gij hebt evenwel niet vele vaders*, maar ik alleen ben uw vader. *Want in Christus Jesus*, in mijne verbinding met Christus Jesus, in zijne dienst, als Apostel van Jesus Christus, *heb ik u door het Evangelie*, door de prediking van het Evangelie *geteeld*, ik u gebragt tot het geloof in Christus, waardoor gij de regtvaardigmakende genade ontvangen hebt en tot *nieuwe menschen* herboren zijt.

1) *Ik bid u dan*, als uw vader, daar het welgeaarde kinderen past het voorbeeld van hunnen vader na te volgen : *weest mijne navolgers!* vormt u naar mijn voorbeeld ! Dit zeggen van den Apostel was eene zijdelingsche berisping van hunne geestelijke opvoeders te Korinthe, die als zoodanigen veel hadden wat zij *niet* moesten navolgen.

2) *Gelijk ik het ben van Christus*. Slechts enkele jongere HSS. hebben deze woorden. Zij schijnen hier bijgeschreven te zijn uit I Kor 11, 1. Estius houdt ze met regt voor verdacht.

3) *Daarom*, uit vaderlijke bezorgdheid voor ulieden (vs 5), *heb ik Timotheüs tot u gezonden, die mijn zeer geliefde, en getrouwe zoon in den Heere is* : dien ik tot het geloof in Christus bekeerd heb, en die mij getrouw bijstaat in de bediening van het Evangelie. — Timotheüs, dien de Apostel elders (I Tim 1, 2) *zijn geliefden zoon in het geloof* noemt, was waarschijnlijk tot het Christendom door Paulus bekeerd geworden, bij gelegenheid van zijne prediking te Lystre. Vgl. Hand 14, 6; 16, 1, 2. Kortens tijd vóór het zenden van dezen brief, had Paulus aan Timotheüs, die toen met Erastus naar Macedonië zou vertrekken, den last opgedragen, om de Christengemeente van Korinthe te gaan bezoeken. De Apostel voorzag, dat Timotheüs, ter oorzake van zijne ambtsbezigheden in Macedonië, later dan deze brief te Korinthe zoude aankomen. Zulks blijkt uit I Kor 16, 10. Doch dat Timotheüs toen werkelijk de Korinthiërs bezocht heeft, kan nergens uit opgemaakt worden ; en er bestaat daarentegen eene goede reden om te twijfelen, of dit bezoek wel hebbe plaats gehad ; want korten tijd na het schrijven van dezen brief zond de Apostel Titus naar Korinthe, ten einde bij monde van hem te kunnen vernemen, welken indruk zijn brief op de Korinthiërs gemaakt had ; en in zijnen tweeden brief (II Kor 7, 6, 7, 13) spreekt hij van het berigt, dat hij aangaande hen van Titus had ontvangen, terwijl hij nergens met een enkel woord zegt, hoe Timotheüs de Korinthiërs bevonden had. Het komt ons hoogst waarschijnlijk voor, dat, toen Paulus Titus naar Korinthe zond, hij aan Timotheüs in Macedonië liet weten, dat hij diens last om de Korinthiërs te bezoeken, aan Titus had opgedragen. Timotheüs zal daarbij het bevel gekregen hebben, om zoo spoedig zijne bediening dit zoude toelaten, zich wederom bij den Apostel te vervoegen. Bij het schrijven van den tweeden brief aan de Korinthiërs vinden wij Timotheüs werkelijk wederom in het gezelschap van Paulus. Zie II Kor 1, 1.

4) *die u mijne wegen in Christus Jesus*, enz. Door zijne *wegen in Christus Jesus* verstaat de Apostel hier de leerpunten en voorschriften der Christelijke godsdienst.

19 quam non venturus sim ad vos, niet tot ulieden komen zou¹,
 sic inflati sunt quidam. * Veniam autem ad vos cito, si Dominus
 20 inflatus est, zóó opgeblazen zijn sommigen.
 sed in sermone est regnum Dei, sed niet tot ulieden komen: en kennismaken niet van
 21 in virtute. * Quid vultis? in virga de woorden dier opgeblazenen,
 veniam ad vos, an in charitate, maar van hunne kracht. * Want
 et spiritu mansuetudinis? niet in woorden bestaat het rijk
 Gods, maar in kracht. * Wat wilt gij? zal ik met de roede² tot u komen, of wel met liefde, en een geest van zachtmoedigheid?

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. In dit en het volgende hoofdstuk bestraft de Apostel eenige grove zedelijke gebreken, welke onder de Christenen van Korinthe gevonden werden. En van de ontucht gewagende, zegt hij terstond, dat hem was ter ooren gekomen, hoe een lid der Gemeente zich aan bloedschande had schuldig gemaakt. Hij berispt hen, dat zij dien ontuchtige niet uit hunne kerkelijke gemeenschap hadden uitgesloten, en beveelt hun nu zijn banvonnis over hem uit te spreken, vs 1—3. De Apostel verklaart vervolgens, in welchen zin hij in zijn vorigen brief aan de Korinthiërs den omgang met ontuchtigen en andere grove zondaars verboden had, vs 9—13.

I * Omnino auditur inter vos * Men hoort over 't geheel³
 fornicatio, et talis fornicatio, onder u van hoererij, ook van
 qualis nec inter Gentes, ita ut zoodanige hoererij⁴, waarvan
 uxorem patris sualiquis habeat. men zelfs onder de Heidenen

1) *Alsof ik niet tot ulieden komen zou, enz.* Naar den Griekschen tekst: *Doch alsof ik niet tot ulieden zoude komen, hebben sommigen zich opgeblazen.* De Apostel wil zeggen: Sommigen onder ulieden, zich inbeeldende, dat ik niet wederom in Korinthe komen zal, stellen zich trotsch aan en spelen den meester; maar indien de Heer het wil, zal ik en wel spoedig tot ulieden komen: en dan eens kennis nemen niet van de woorden dier opgeblazenen, maar van hunne kracht: ik zal alsdan onderzoeken, niet hoe sierlijke redevoeringen die opgeblazene leeraars weten te houden, maar wat kracht zij uitoefenen, wat zij uitwerken, welk nut zij stichten in het rijk Gods hier op aarde, dat is, in Jesus' Kerk.

2) *met de roede, om u te bestraffen, of met vaderlijke liefde en een geest, een gemoed van zachtzinnigheid.*

3) *Men hoort over 't geheel, enz.* De Apostel geeft hiermede te kennen, dat er, helaas, onder Korintische Christenen niet weinigen waren, die zich aan ontucht overgaven. Vgl. I Kor 6, 13—17; 10, 8. II Kor 12, 21.

4) *ook van zoodanige hoererij, hoort men, onder u verkeerende, waarvan mij zelfs, enz.* Een van die ontuchtigen was zoo verre gegaan, dat hij zich aan bloedschande en overspel schuldig maakte: hij leefde met zijns vaders huisvrouw, met zijne stiefmoeder. Dergelijke bloedschandige vereenigingen hadden onder Grieken en Romeinen, welke Paulus hier op het oog heeft, zeer zelden plaats; zij waren bij hen verfoeid en genoegzaam ongehoord. Zie Cic. pro Cluent. 5, 6.

2 (*Lv 18, 7, 8; 20, 11.*)* Et vos inflati estis: et non magis luctum habuistis ut tollatur de medio vestrum
 3 qui hoc opus fecit. * Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi ut praesens, eum, qui sic operatus est, (*Col*
 4 *2, 5.*) * in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu, * tradere hujusmodi satanae in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.
 5 * Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum
 6 niet hoort, zoodat iemand zijns vaders huisvrouw heeft. * En gij, gij zijt opgeblazen¹: en hebt u niet veeleer bedroefd opdat hij die dat stuk bedreven had uit uw midden wierde weggedaan! * Ik nu naar het ligchaam afwezig², maar naar den geest tegenwoordig, ik heb alreeds als ware ik tegenwoordig, besloten hem, die zoo gehandeld heeft, * in den naam onzes Heeren Jesus Christus, — wanneer gijlieden en mijn geestvergaderd zijt, met de kracht onzes Heeren Jesus, — * den zoodanige aan den satan over te geven tot verderf des vleesches, opdat zijn geest behouden worde op den dag onzes Heeren Jesus Christus. * Niet fraai is uw roemen³! Weet gij niet dat een wei-

¹) *En gij*, onder wie zulke schandelijke daden plaats hebben en die ze duld, *gij zijt opgeblazen* (vgl I Kor 4, 6, volgg. en vs 19); terwijl gij u veeleer hadt moeten bedroeven over die schanddaad, *opdat*, om door uwe droefheid te bewerken, dat die ontuchtige uit uw midden, uit uwe kerkelijke gemeenschap, wierde uitgesloten.

²) *Ik nu naar het ligchaam afwezig*, enz. De Apostel zegt hier, dat hij besloten heeft, dien ontuchtige uit de Gemeente uit te sluiten, en hij beveelt hun, eene kerkelijke bijeenkomst te houden, waarin zij dan zijn banvonniss over dien ontuchtige moesten uitspreken. Zie hier eene omschrijvende verklaring van hetgeen in deze drie verzen (3–5) gezegd wordt.

Ik nu, uw verzuim verbeterende, lichamenlijk afwezig, *maar naar den geest*, in mijne Apostolische bezorgdheid voor u, onder u tegenwoordig, *ik heb alreeds als ware ik persoonlijk bij u tegenwoordig, besloten hem, die zoo gehandeld heeft, in den naam onzes Heeren Jesus Christus*, op zijn gezag en zijne plaats vervangende, *wanneer gijlieden en mijn geest vergaderd zijt, met de kracht onzes Heeren Jesus, den zoodanige*, dien ontuchtige, *aan den satan over te geven tot verderf des vleesches*, ter onderdrukking en vernietiging van zijne vleeschelijke ongebondenheid, *opdat* — ziedaar het doel van deze straf ter geneezing — *zijn geest*, zijne ziel, *behouden worde*, niet verloren ga, *op den dag onzes Heeren Jesus Christus*, ten dage, als de Heere Jesus ten oordeel komen zal.

De excommunicatie of kerkeban is eene overgave aan satan, omdat zij, die van de gemeenschap der geloovigen, welke is het rijk van Jesus Christus op aarde of de H. Kerk, worden uitgesloten, daardoor ook beroofd zijn van al de geestelijke goederen, welke de ledematen der Kerk genieten, en alzoo, wel is waar niet regtstreeks, maar toch zijdelings worden overgegeven aan satan, die buiten de Kerk zijne heerschappij als in zijn rijkgebied uitoeft. Zie noot 5 op blz. 617, 1ste Deel.

³) *Niet fraai is uw roemen!* Bij die onverschilligheid, welke gij in het geval van dien bloedschender betoond hebt (vs 2), staat dat roemen op uwe wijsheid en volmaaktheid u geenszins fraai. De Apostel herhaalt hiermede zijne vorige (vs 2) berisping van hunne opgeblazenheid; maar hij doet dit hier op een zachteren toon.

- tum totam massam corrumpit ?
 7 (Gal. 5, 9.) * Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est
 8 Christus. * Itaque epulemur: non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, et nequitiae: sed in azymis sinceritatis, et veritatis.
 9 * Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis. nig zuurdeesem¹ het geheele deeg bederft²? * Zuivert den ouden³ zuurdeesem weg³, opdat gij een nieuw deeg zijn moogt, gelijk gij ongedeesemd zijt. Want ja ons Paaschlam Christus is geslagt.
 * Zoo laat ons dan feest-maal⁴ houden⁴: niet met den ouden zuurdeesem, noch met zuurdeesem van boosheid, en slechtheid: maar met ongedeesemde brooden van reinheid, en waarheid.
 * Ik heb u in mijnen brief geschreven⁵: Hebt geene gemeen-

1) *Weet gij niet dat een weinig zuurdeesem*, enz. Een spreekwoordelijk gezegde. De Apostel houdt hun het gevaarlijke van hun onverschillig gedrag ten opzichte van dien bloedschender voor oogen. De zin is, zonder beeldspraak: Weet gij niet, dat het slechte voorbeeld door eenen of weinigen gegeven, als het in onverschilligheid geduld wordt, eene gansche Gemeente kan bederven?

2) *bederft*. Volgens de lezing van bijna al de Grieksche HSS staat hier: *zuur maakt*. Ook wil de H. Hieronymus (in Ep. ad Gal), dat hier, in plaats van *corrumpit*, gesteld worde *fermentat*.

3) *Zuivert den ouden zuurdeesem weg*, enz. De Apostel gaat hier over tot eene algemeene vermaning, en houdt den Korinthischen Christenen het pligtmatige voor oogen van een onzondigen en reinen levenswandel. De rede is allegorisch, en er wordt gezinspeeld op het Mosaisch voorschrift (Ex 12, 15, volg.; 13, 7), naar hetwelk de Joden verplicht waren, vóór het Paaschfeest alle zuurdeeg uit hunne huizen weg te doen. Onder het beeld nu van den *ouden zuurdeesem* verstaat de Apostel die ondeugden, waaraan zij zich vroeger, vóór hunne bekeering tot het Christendom, hadden overgegeven, en hij wil, dat die zuurdeesem van ontucht en andere ondeugden door allen weggedaan worde, dat die ondeugden door niemand meer gepleegd worden, *opdat zij een nieuw deeg*, eene gemeenschap van zedelijk vertrouwde menschen, *zijn mogen, gelijk zij* als Christenen, in een zedelijken zin, *ongedeesemd waren*, dat is, overeenkomstig hunne hoedanigheid van Christenen, bij wie, als zoodanigen, geen zuurdeesem van ondeugd meer aanwezig gedacht wordt; en *ongedeesemden* waren zij, *want hun Paaschlam was geslagt*, namelijk *Christus*; en derhalve was alle zuurdeesem nu alreeds weggedaan.

4) *Zoo laat ons dan feest-maal houden*: enz. De Apostel gaat voort in zijne allegorische vermaning: Dewijl ons Paaschlam, Christus, dan geslagt is, en wij derhalve *ongedeesemd* zijn, in de dagen der ongedeesemde brooden zijn, *zoo laat ons dan* gevolgelijk *feest-maal* houden (naar het Grieksch: *feest vieren*), de dagen van ons Paaschfeest vieren, *niet met den ouden zuurdeesem*, dat is, *met zuurdeesem van boosheid, en slechtheid*: *maar met ongedeesemde brooden van reinheid, en waarheid*, d. i. van een deugdzamen en onberispelijken levenswandel. — Door *de waarheid* wordt hier, gelijk bij Jo 3, 21, verstaan het zedelijk ware, derhalve het goede. Voorts dient hier nog aangemerkt, dat de Apostel dit geestelijk Paaschfeest der Christenen denkt als altijd voortdurende, dewijl Christus, ons Paaschlam, geslagt is, eens voor al. Men herinnere zich hier ook, dat, naar het voorschrift van Moses, de dagen van het Paaschfeest der Israëlieten even zoovele *dagen van ongedeesemde brooden* waren. Zie het aangeteekende op Mt 26, 17.

5) *Ik heb u in mijnen brief geschreven*: enz. De Apostel bedoelt hier een brief, dien hij vroeger aan de Korinthiers geschreven had. Die brief is niet tot ons gekomen, en

10 * non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus : alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11 * Nunc autem scripsi vobis non commisceri : si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax : cum ejusmodi nec cibum

12 sumere. * Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare ? Nonne

schap met hoereerders¹. * niet 10
voorwaar *meende ik* met de hoereerders dezer wereld², of de geldgierigen, of roofzuchtigen, of afgodendienaars : anderszins zoudt gij³ deze wereld wel moeten uitgaan. * Maar ik schreef u⁴ 11
geene gemeenschap te hebben : als iemand, die den naam van broeder draagt, een hoereerder is, of een geldgierige, of een afgodendienaar, of een lasteraar, of een dronkaard, of een roofzuchtige : met zoo iemand zelfs niet te eten. * Want wat heb ik 12
hen, die buiten zijn⁵, te oordeelen ? Gijlieden oordeelt gij niet

ging alreeds zeer vroeg verloren. Zie onze *Inleiding tot de brieven van den H. Paulus*, bl. 224. In den brief had hij hun geschreven, dat zij geen gemeenzamen omgang zouden hebben met hoereerders en andere grove zondaars. Doch de Korinthiërs, althans sommige van hen, hadden dit voorschrift van den Apostel, tegen zijne bedoeling, zoo algemeen opgevat, alsof het vermijden van dien omgang met hoereerders en andere grove zondaars hun eveneens verboden was, indien dezulken niet behoorden tot de Gemeente der Christenen. Deze verkeerde opvatting van zijn voorschrift was Paulus ter ooren gekomen, en hij schrijft hun nu hier, in welken zin hij hun dien omgang had willen verbieden.

¹) *met ontuchtigen*. Ook met andere grove zondaren had hij hun in denzelfden brief eveneens verboden gemeenschap te hebben. Zie vs 11.

²) *dezer wereld*. Men voege dit eveneens bij *de geldgierigen*, *de roofzuchtigen*, en *de afgodendienaars*, die vervolgens genoemd worden. En door *deze wereld* verstaat de Apostel hier de wereld buiten Christus, de menschen, voor zoo verre zij nog niet belijders geworden waren van het Christendom.

³) *anderszins zoudt gij*, om mijn voorschrift te volgen, *deze (de) wereld wel moeten uitgaan*. Het was Paulus' bedoeling niet geweest, zijn voorschrift uit te strekken ook tot dezulken, die niet tot de Christen-gemeente behoorden; hij kon zelfs zoo iets niet bedoeld hebben; want dat ware even zooveel geweest als hun het onmogelijke te gebieden, namelijk zich geheel en al af te scheiden van de menschen onder welke zij leefden, en, om zoo te spreken, de wereld uit te loopen.

⁴) *Maar ik schreef u*, enz. Wat ik met mijn schrijven bedoelde u te zeggen, was dit, dat gij namelijk geene gemeenschap zoudt hebben met iemand, die *den naam van broeder* dragende, d. i. tot de Gemeente der Christenen behoorende, *een hoereerder is* en als zoodanig bekend staat, *of een geldgierige*, enz.; en dat gij met zoo iemand zelfs niet zoudt eten, aan éénen disch met hem aanzittende.

⁵) *Want wat heb ik hen, die buiten zijn*, enz. De Apostel geeft hiermede de reden te kennen, waarom zijn verbod zich niet verder uitstreckte dan tot de Christenen. Zij, die *buiten de Kerk waren*, die geen deel uitmaakten van het ligchaam der geloovigen, hetzij Joden, hetzij Heidenen, zij behoorden niet tot zijn geestelijk en apostolisch regtsgebied; en het was derhalve noch zijn beroep, noch zijn regt *hen te oordeelen*, een strafvonnis over hen uit te spreken, hun eene straf op te leggen, welke in het onderhavige geval bestaan zoude hebben in het gebod aan de Christenen gegeven, alle gezelschap met hen af te snijden.

13 de iis, qui intus sunt, vos judicatis? * nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobisipsis. hen, die binnen zijn? * doch 13
hen, die buiten zijn, zal God oordeelen². Doet den booswicht uit uw midden weg³!

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel berispt het gedrag der Korinthiërs, die in twistzaken hunne partijen voor Heidensche regtbanken betrokken, in plaats van uit hun midden een of meer scheidsmannen te kiezen tot vereffening van hunne geschillen, vs 1—6. Er moesten onder hen in 't geheel geene verongelijkingen plaats hebben, die oorzaak waren van zoodanige regtzaken; onregtvaardigheid en andere ondeugden, die onder de Heidenen heerschten, moesten onder de Christenen niet meer gevonden worden, vs 7—11. Eene bijzondere waarschuwing tegen hoererij, met eene bestrijding van het misbruik door sommigen, naar het schijnt, gemaakt van het grondbeginsel der Christelijke vrijheid: *alles is mij geoorloofd*, om hunne hoererij te verschoonen, vs 12—20.

1 *Audet aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos? * An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni * Durft iemand van ulieden⁴ 1
als hij eene regtzaak heeft tegen een ander, ten oordeel gaan bij de ongeregten⁵, en niet bij de heiligen⁶? * Weet gij niet dat de heiligen deze wereld zullen oordeelen⁷? En indien de wereld 2

1) *Gijlieden oordeelt gij niet hen, die binnen zijn?* Tot bevestiging van zijn gezegde in vs 12, beroept de Apostel zich op hen, die in de Korinthische Christen-gemeente het geestelijk regtsgebied hadden; zij toch oefenden hun regtsgebied ook niet uit, dan alleen over dezulken, die *binnen* de Kerk waren, die tot het ligchaam der geloovigen behoorden.

2) *doch hen, die buiten zijn, zal God oordeelen.* Al behooren zij, die buiten zijn, niet tot het regtsgebied der Kerk, zij liggen daarom toch niet minder onder een regtsgebied; zij hebben God voor regter; hij zal hen oordeelen.

3) *Doet den booswicht, dien bloedschender, uit uw midden weg!* De Apostel herhaalt hiermede zijn vroeger (vs 3—5) gegeven bevel van het banvonnis over dien ontuchtige uit te spreken.

4) *Durft iemand van ulieden*, enz. De Apostel drukt zijne verontwaardiging uit, dat er onder de Korinthische Christenen gevonden werden, die, als zij eene of andere regtzaak hadden *met een ander*, d. i. met een hunner medechristenen, zich niet ontzagen, hunne regtzaak voor eene Heidensche regtbank te brengen, in plaats van uit hunne medechristenen een of meer scheidsmannen te kiezen, om zoo doende onder zich hunne geschillen of te beslissen (vs 5), of door minnelijke schikking te vereffenen.

5) *bij de ongeregten*, d. i. bij de Heidenen of bij de *ongeloovigen*, gelijk zij hierna (vs 6) genoemd worden.

6) *bij de heiligen*, d. i. bij hunne medechristenen. Vgl. noot 5 op bladz. 243.

7) *Weet gij niet* (naar het Grieksch: *Of weet gij niet*) *dat de heiligen* (de Christenen) *eens deze wereld* (de ongeloovige wereld, de ongeloovigen) *zullen oordeelen?* Een bewijsgrond voor de schandelijkheid van hun gedrag in dezen, genomen van hunne waardigheid als Christenen; zij zouden op den jongsten dag, na zelven geoordeeld te zijn (Rom 14, 10), met den eenigen regter Christus, in een zekeren zin, als regters gezeten

estis qui de minimis judicetis ? door u zal geoordeeld worden,
 3 * Nescitis quoniam angelos ju- zigt gij dan onwaardig over de
 dicabimus ? quanto magis sæcu- geringste dingen te oordeelen ?
 4 laria ? * Sæcularia igitur judicia * Weet gij niet dat wij engelen
 si habueritis : contemptibiles, zullen oordeelen¹ ? hoeveel te
 5 qui sunt in Ecclesia, illos con- meer dan wereldsche zaken ? * Als
 stituite ad judicandum. * Ad 4 gij dan regtsgedingen hebt over
 verecundiam vestram dico. Sic wereldsche zaken²: *stelt* dezulken,
 non est inter vos sapiens quis- die voor niets geacht worden in
 6 quam, qui possit judicare inter de Gemeente, stelt die aan om te
 fratrem suum ? * Sed frater cum oordeelen. * Ik zeg het tot uwe
 fratre judicio contendit : et hoc 5 beschaming³. Zoo is er dan onder
 apud infideles ? ulieden geen enkel wijs mensch,
 7 * Jam quidem omnino delictum die regt kunne spreken tusschen
 est in vobis, quòd judicia habetis zijne broeders ? * Maar de broeder
 gaat te regt met den broeder : en
 dat bij ongelooigen⁴ !
 * Reeds in 't algemeen is het 7
 een gebrek bij u⁵, dat gij onder

zijn over de ongelooigen (vgl. Mt 14, 28. Lk 22, 30). En indien, alzoo gaat Paulus voort, redenerende *a majori ad minus*, indien de ongelooige *wereld* eenmaal door u, als ware het voor uwen regterstoel, zal geoordeeld worden, *zigt gij dan onwaardig*, wilt gij u dan beschouwen als onwaardig, *over de geringste regtzaken te oordeelen* en daarin te beslissen ?

1) *Weet gij niet dat wij engelen zullen oordeelen ?* Eene versterking van den voorafgaanden bewijsgrond; niet alleen menschen, zegt hun de Apostel, maar zelfs hoogere wezens, *engelen*, de afgevallen engelen, zullen wij eenmaal oordeelen. *Hoe veel te meer dan* mogen wij ons Christenen, waardig en bevoegd achten, om *wereldsche zaken* te oordeelen ! — Men denke bij *wereldsche zaken* aan dingen tot 's levens onderhoud behoorende, aan geld en goed, enz. Voor het *sæcularia* van de Vulgaat heeft de Grieksche tekst een woord, hetwelk beteekend : *tot 's levens onderhoud behoorende*. Zie voorts het aangeteekende op II Pt 2, 4 en Jud vs 6.

2) *Als gij dan onder u regtsgedingen hebt over wereldsche zaken*, over geld of goed, stelt dezulken, die in uwe Gemeente de minst geachten zijn, tot uwe scheidsregters aan, liever nog dan ter vereffening van uwe geschillen naar Heidensche regtbanken te loopen.

3) *Ik zeg het tot uwe beschaming. Zoo is er dan*, enz. De Apostel verklaart zijn gezegde in vs 4. Hij zeide dit niet zoo alsof hij werkelijk wilde, dat zij juist de minst geachten onder hunne mede-Christenen tot scheidsregters zouden kiezen in hunne geschillen; neen, maar hij sprak zoo, om hun gevoel van eer op te wekken, om hen te doen beseffen, hoe vernederend het voor hen was, hunne toevlugt te nemen tot Heidensche regtbanken, als ontbrake het onder hen geheel en al aan menschen, die in staat waren om hunne geschillen te vereffenen. Dat dit de zin dier woorden is, blijkt genoeg uit de beschamende vraag, welke de Apostel terstond daarop laat volgen : *Zoo is er dan onder ulieden geen enkel wijs mensch*, die als scheidsregter uitspraak kunne doen tusschen twee van zijne mede-Christenen en hunne geschillen beslissen of vereffenen; maar de ééne Christen gaat met den anderen te regt, en dat nog wel bij *ongelooigen*, d. i. voor heidensche regtbanken !

4) Het gezegde in vs 6 is verklaard in de voorafgaande noot.

5) *Reeds in 't algemeen is het een gebrek bij u*, enz. De zin is : Dit nog daargelaten, dat gij met uwe regtsgedingen voor heidensche regtbanken gaat, is het *reeds in 't algemeen*

inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? (Mt 5, 39. Lc 6, 29. Rom 12, 17. I Thess 4, 6.) * Sed vos injuriam facitis, et fraudatis: et hoc
 9 fratribus. * An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, * neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces regnum Dei possidebunt. * Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri.
 12 * Omnia mihi licent, sed non

elkander regtzaken hebt. Waarom verdraagt gij niet liever onregt? waarom lijdt gij niet liever nadeel? * Maar gij, gij doet zelven onregt, en nadeel aan: en dat aan broeders! * Weet gij niet dat onregtvaardigen² het rijk Gods niet zullen bezitten? Bedriegt u niet! Noch hoereerders³, noch afgodendienaars, noch overspelers, * noch schandjongens, noch die bij mannen liggen, noch dieven, noch gierigaards, noch dronkaards, noch kwaadsprekers, noch roofzuchtigen zullen het rijk Gods bezitten. * En dat waart gij sommigen uwer⁴: maar gij zijt afgewasschen, maar gij zijt geheiligd, maar gij zijt geregtvaardigd geworden door den naam onzes Heeren Jesus Christus, en door den Geest van onzen God.
 * Alles is mij geoorloofd⁵,

op zich zelf genomen, een gebrek bij u, Christenen, dat gij onder elkander regtzaken hebt. Waarom verdraagt gij niet liever onregt? waarom lijdt gij liever nadeel, dan uwen broeder in het regt te betrekken? Maar gij, wel verre van nadeel en ongelijk te lijden, gij doet zelven onregt, en nadeel aan: en dat nog wel aan broeders in Christus, aan uwe mede-Christenen!

1) Zie de vorige noot.

2) Weet gij niet dat onregtvaardigen, zij die onregt plegen, het rijk Gods, het hemelrijk, de eeuwige zaligheid, niet zullen bezitten?

3) Bedriegt u niet! Noch hoereerders, enz. Uit het bestraffen van de ondeugd der onregtvaardigheid neemt Paulus eene gelegenheid om de Korinthiërs eveneens te waarschuwen tegen andere ondeugden, die onder de Heidenen heerschten, voornamelijk tegen de ontucht.

4) En dat waart gij sommigen uwer: en aan die ondeugden gaaft gij u over, sommigen aan deze, anderen aan gene, vóór uwe bekeering tot het Christendom; maar gij zijt door den heiligen Doop afgewasschen van uwe zonden; maar gij zijt door de heiligmakende genade, die u in het heilig Doopsel geschonken werd, geheiligd; met een woord, gij zijt geregtvaardigd geworden en moogt u derhalve niet meer overgeven aan die ondeugden van uw vorig leven.

5) Alles is mij geoorloofd: Ik ben als Christen niet gebonden aan de Joodsche spijswetten en dergelijke Mosaïsche verordeningen: dit grondbeginsel der Christelijke vrijheid werd, naar het schijnt, door sommigen in de Korinthische Gemeente misbruikt, om hunne hoererijs te verschoonen. Misschien was hunne drogrede deze: Even als het gebruik van allerlei spijzen mij vrijstaat, even zoo kan ik ook alles, wat slechts het ligchaam betreft, als onverschillig aanzien en voor geoorloofd houden. De Apostel toont dan (vs 13-17) de valscheit van deze gevolgtrekking aan, na vooraf (vs 12), bij wijze van inleiding tot zijn betoog, te hebben doen bemerken,

omnia expediunt : Omnia mihi
 licent, sed ego sub nullius redigar
 13 potestate. * *Esca ventri, et venter*
escis : Deus autem et hunc, et
has destruet : corpus autem non
 14 *fornicationi, sed Domino : et*
*Dominus corpori. * Deus vero*
et Dominum suscitavit : et nos
suscitabit per virtutem suam.
 15 * *Nescitis quoniam corpora vestra*
membra sunt Christi ? Tollens

maar niet alles is nuttig: Alles is
 mij geoorloofd, maar ik zal mij
 door niets laten overheerschen.
 * De spijs is voor den buik, en
 de buik voor de spijsen¹: en God
 zal én genen, én deze te niet doen:
 doch het ligchaam is niet voor
 de hoerij², maar voor den
 Heer: en de Heer voor het
 ligchaam. * God nu heeft én
 14 den Heer opgewekt: én ook ons
 zal hij opwekken door zijne
 15 kracht. * Weet gij niet dat uwe
 lichamen³ leden zijn van Chris-

dat het grondbeginsel: *alles is mij geoorloofd*, in zijne praktische toepassing geenszins onbeperkt is. Alles is mij geoorloofd, *maar niet alles is nuttig*: ziedaar eene eerste beperking, welke de Apostel hierna (10, 23) verklaart met te zeggen: *maar niet alles sticht*; en hij geeft daarmede te kennen, dat men bij het gebruik maken van zijne vrijheid wel moet toezien, dat men daardoor soms geene ergernis geve aan zijnen naaste. Vgl. I Kor 10, 24. Rom 14, 13, volgg. Alles is mij geoorloofd, *maar ik zal mij door niets laten overheerschen*. Ziedaar nog eene andere beperking van het gebruik maken dier vrijheid in onverschillige zaken: er moet gezorgd worden, dat wij ons aan niets verslaven, dat geene van die zaken ons beheersche, dat wij, des verkiezende, ons van het gebruik daarvan kunnen onthouden.

1) *De spijs is voor den buik, en de buik voor de spijsen*: enz. *De spijs is bestemd voor den buik*, om namelijk daardoor verteerd en bewerkt te worden tot onderhoud van het ligchaam, *en de buik is voor de spijsen*, tot een werktuig om de spijsen tot dat einde te verteren en te bewerken. *Doch* beiden, buik en spijsen, behooren slechts tot het tegenwoordige leven; zij zullen van geen gebruik meer zijn in het toekomstige: *God zal én genen, én deze, buik en spijsen, te niet doen*. De lichamen der verzeenen zullen, leven zonder voedsel, en diensvolgens zal ook de buik, voor zoo verre hij dienst doet als werktuig tot instandhouding van het ligchaam, voor altijd ophouden te bestaan. Zoo zijn dan beiden, spijsen en buik, alleen bestemd tot onderhoud van dit aardse leven; beiden zullen eenmaal niet meer zijn, en hebben derhalve regtsreeks niets gemeen met den mensch, beschouwd als zedelijk en onsterfelijk wezen.

2) *doch het ligchaam is niet voor de hoerij, maar voor den Heer*: enz. De toepassing van het grondbeginsel: *alles is mij geoorloofd*, is, wat het gebruik van allerlei spijsen betreft, toegegeven, met de beperking nogtans van vs 12. *Doch*, zegt de Apostel, niet gelijk de spijsen voor den buik zijn, niet zoo is ook *het ligchaam voor de hoerij*, bestemd ten dienste van de ontucht, *maar het ligchaam is voor den Heer*, ten dienste van den Heere Jesus, als een lid van Christus (vs 15); *en de Heer is voor het ligchaam*, zijnde hij het hoofd van dat geestelijk ligchaam, waarvan allen, die in hem zijn wedergeboren, naar ziel en ligchaam de leden uitmaken (vs 15). En niet gelijk buik en spijsen eenmaal door God zullen te niet gedaan worden, niet zoo is het ook gelegen met onze lichamen; neen, maar *God heeft én den Heer opgewekt: en ook ons zal hij opwekken*, dat is, zoo zeker als Hij den Heere Jesus uit de dooden heeft opgewekt tot een onsterfelijk leven, even zoo zeker zal Hij ook ons eenmaal opwekken ter onsterfelijkheid, en dit *door zijne kracht*, door zijne almacht. Want aan ons moge de herstelling van ons in stof ontbonden ligchaam onmogelijk voorkomen, bij God is niets onmogelijk.

3) *Weet gij niet dat uwe lichamen*, enz. Tot bewijs en verklaring van zijn gezegde (vs 13): *het ligchaam is voor den Heer*, herinnert de Apostel hun, wat ze toch wel wisten, dat namelijk de lichamen der Christenen *leden zijn van Christus*, zoodat zij aan hem toebehooren en zijn eigendom zijn. En dit zoo zijnde, daar mijn ligchaam

ergo membra Christi, faciam
 16 membra meretricis? Absit. * An
 nescitis quoniam qui adhæret
 meretrici, unum corpus efficitur?
 Erunt enim (inquit) duo in carne
 una. (*Gn 2, 24. Mt 19, 5. Mc 10,*
 17 *8. Eph 5, 31.*) * Qui autem adhæret
 Domino, unus spiritus est.
 18 * Fugite fornicationem. Omne
 peccatum, quodcumque fecerit
 homo, extra corpus est: qui
 autem fornicatur, in corpore suum
 19 peccat. * An nescitis quoniam
 membra vestra, templum sunt
 Spiritus sancti, qui in vobis est,
 quem habetis a Deo, et non estis
 vestri? (*Sup 3, 17. II Cor 6, 16.*)
 20 * Empti enim estis pretio magno.
 Glorificate, et portate Deum in
 corpore vestro. (*Inf 7, 23. I Pt*
1, 18.)

tus? Zal ik dan de leden van
 Christus nemen, en die maken
 tot leden eener hoer? Dat zij
 verre! * Weet gij niet dat die
 16 eene hoer aangangt¹, één lig-
 chaam wordt? Want de twee
 (zegt hij) zullen één vleesch
 zijn. * Maar die den Heere aan-
 17 hangt, is één geest met Hem².
 * Vlucht de hoererijs³! Alle zon-
 18 de⁴, welke een mensch ook
 mogt doen, is buiten het lig-
 chaam: maar die hoereert, zon-
 digt tegen zijn eigen ligchaam.
 * Weet gij niet dat uwe leden
 19 een tempel zijn van den heiligen
 Geest, die in u is, dien gij van
 God hebt, en dat gij niet u zelven
 toebehoort⁵? * Want gij zijt voor
 20 een grooten prijs gekocht⁶! Ver-
 heerlijkt, en draagt God in uw
 ligchaam!

een lid van Christus is, zal ik dan, roept de Apostel uit om de ongerechtigheid der hoererijs te doen beseffen, zal ik dan de leden van Christus nemen, de leden, die aan Christus toebehooren, zal ik hem die afnemen, hem ontrooven wat hem toekomt, en zijne leden maken, door mijne hoererijs, tot leden eener hoer? Dat zij verre!

1) Weet gij niet dat hij die eene hoer aanhangt, enz. De Apostel vraagt zoo, om aan te toonen, dat hij naar waarheid zeide, dat de hoereerder Christus' leden maakt tot de leden eener hoer, dewijl hij die eene hoer aanhangt, vleeschelijke gemeenschap met haar hebbende, daardoor één ligchaam wordt met haar. Tot bevestiging daarvan haalt hij eene plaats aan uit de H. Schrift (*Gn 2, 24*), alwaar van de wettige vereeniging van den man met zijne huisvrouw gezegd wordt: *de twee zullen één vleesch, één ligchaam, zijn*. En de Apostel kon deze Schriftuurplaats hier bezigen, omdat wettige en onwettige vereeniging, gelijk de H. Thomas (in I Ep. ad Corinth. ad h. l.) hier aanmerkt, *secundum speciem naturæ non differunt*.

2) Maar die den Heere aanhangt, is één geest met hem. Tegenover die afschuwelijke vereeniging der ontucht stelt de Apostel vermanend en aanprijzend het aanhangen aan den Heer, hetwelk bestaat in een standvastig geloof in hem en in de liefde, d. i. in het volbrengen van zijne geboden. En die zoo den Heere aanhangt, is als ware het één geest met hem.

3) Vlucht de hoererijs! Eene vermanende gevolgtrekking uit het voorafgaande (vs 13-17).

4) Alle zonde, enz. Eene nieuwe beweegreden om de hoererijs te vlieden, genomen van de waardigheid van onze ligchamen. Alle zonde welke de mensch ook mogt doen, is buiten het ligchaam, is misbruik van iets dat niet zijn ligchaam is: maar die hoereert, zondigt tegen zijn eigen ligchaam, misbruikt, onteert zijn eigen ligchaam. En uw ligchaam, als dat van een herborene uit den heiligen Geest (*Jo 3, 5*), is met al zijn leden een tempel van den heiligen Geest, die in u woont en u van God gegeven is. Vgl. het aangeteekende op *Rom 8, 9*.

5) en (weet gij niet) dat gij niet u zelven toebehoort? Eene herinnering van de beweegreden, vroeger alreeds uitvoerig gezegd in vs 15-17.

6) voor een grooten prijs gekocht. Vgl. *Hand 20, 28* en *I Pt 1, 19*. Gij zijt gekochten, vrijgekochten, en behoort als zoodanigen u zelven niet meer toe.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Beantwoording van eenige vragen, door de Christenen van Korinthe aan Paulus voorgesteld. Over den gehuwden en ongehuwden staat, en over het volbrengen van den huwelijkspligt der getrouwden jegens elkander, vs 1—9. De echtscheiding is volstrekt ongeoorloofd aan echtgenooten, die beiden Christenen zijn, vs 10—11. Of getrouwden, die na het huwelijk geloovig waren geworden, van ongeloovig geblevene echtgenooten mogten scheiden, vs 10—16. Eene algemeene vermaning om voort te leven in dien staat of stand, waarin een iegelijk zich bevond, toen hij door Gods genade tot het Christendom geroepen werd, vs 17—24. Over het al of niet uithuwelijken der maagden, en over den maagdelijken staat, die verklaard wordt voortreffelijker te zijn dan de huwelijke staat, vs 25—28. Over het hertrouwen der weduwen, vs 39, 40.

1	* De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere: * propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquæque suum virum habeat.	* Wat nu de dingen betreft waarover gij mij geschreven hebt ¹ : Het is den mensch goed geene vrouw aan te raken ² :	1
2	* Uxori vir debitum reddat: similiter autem et uxor viro.	* doch om wille der hoererij hebbe een iegelijk zijne vrouw, en elke vrouw hebbe haren man ³ .	2
3	(I Pt 3, 7.) * Mulier sui corporis	* De man bewijze den huwelijkspligt ⁴ aan de vrouw: en evenzoo ook de vrouw aan den man.	3
4			

¹) De Apostel gaat thans voort tot het beantwoorden van eenige vragen, die de Christenen van Korinthe hem in hunnen brief hadden voorgesteld. Eene eerste vraag voor zoo verre wij dit uit het antwoord des Apostels kunnen opmaken, betrof het huwelijk: of het namelijk aan de Christenen geoorloofd was, een huwelijk aan te gaan (vs 28): en of zij, voor hunne bekeering tot het Christendom alreeds getrouwd zijnde, voortaan nog van het huwelijk gebruik mogten maken (vs 3). Er zullen er onder de Korinthiërs geweest zijn, die beweerden, dat een en ander ongeoorloofd was, en daardoor de gemoederen der overigen verontrust hadden.

²) *Het is den mensch goed geene vrouw aan te raken*: dat is niet te trouwen, als door welke verbinding het *aanraken* of vleeschelijk bekennen eener vrouw geoorloofd is. De Apostel zegt hier, dat het niet treden in den huwelijken staat voor den Christenmensch *goed is*, dat is, nuttig en voordeelig ter bevordering van zijn geestelijk heil. Vgl. vs 32—35.

³) *doch om wille der hoererij, om het hoereren voor te komen, hebbe een iegelijk zijne, eene aan hem gehuwde, vrouw, en elke vrouw hebbe haren*, een aan haar gehuwden, *man*. Niet elkeen heeft de gave der onthouding (vs 7). De Apostel zegt hier, niet dat elkeen trouwen *moet*, maar dat, in 't algemeen gesproken, elkeen, om ontucht voor te komen, trouwen *mag*. De drijf in den mensch, waaraan wij hier denken, hoe hevig dan ook, noodzaakt hem echter niet: zij is niet onoverwinnelijk, daarom volgt uit het gevaar van tot ontucht te vervallen niet noodzakelijk de verplichting van te trouwen voor allen, zonder uitzondering, die aan dit gevaar mogten blootstaan. Nog dient hier aangemerkt, dat de Apostel op deze plaats, naar aanleiding der hem voorgestelde vraag, niet spreekt van het hooger en edeler doel des huwelijks, maar alleen van het *lagere*, hetwelk is tot een behoedmiddel te strekken tegen de ontucht.

⁴) *De man bewijze den huwelijkspligt*, enz. Na aangeduid te hebben, dat het geoorloofd is te trouwen, spreekt de Apostel over het volbrengen van den huwelijkspligt

potestatem non habet, sed vir. * De vrouw heeft geene magt
 Similiter autem et vir sui corpo- 4
 ris potestatem non habet, sed 4
 mulier. * Nolite fraudare invi- 5
 cem, nisi forte ex consensu ad 5
 tempus, ut vacetis orationi : et 4
 iterum revertimini in idipsum, 4
 ne tentet vos Satanas propter 4
 incontinentiam vestram. * Hoc 6
 autem dico secundum indulgen- 6
 tiam, non secundum imperium. 6
 * Volo enim omnes vos esse 7
 sicut meipsum : sed unusquis- 7
 que proprium donum habet ex 7
 Deo : alius quidem sic, alius 7
 vero sic. * Dico autem non 8
 8

der getrouwden jegens elkander. De man mag zijn ligchaam, ter vleeschelijke vereeniging begeerd, niet weigeren aan zijne vrouw, noch wederkeerig de vrouw aan haren man. Deze wederzijdsche verpligting is gegrond op het wederzijdsch regt, dat man en vrouw door den band des huwelijks verkregen hebben op het gebruik van elkanders ligchaam, voor zoo verre het dienen moet tot bovengenoemde vereeniging. Dit wederzijdsch regt verklaart de Apostel in vs 4, waar hij zegt, dat de getrouwden, wederzijdsch, niet eigenmagtig over hunne lichamen kunnen beschikken : *De vrouw heeft geene magt*, heeft alleen geene magt over haar eigen ligchaam maar ook de man kan er over beschikken. *Desgelijks ook heeft de man geene magt*, heelt alleen geene magt over zijn eigen ligchaam, maar ook de vrouw kan er over beschikken. Uit het wederkeerig regt volgt de wederkeerige pligt.

1) *Berooft elkander niet*, enz. Doet elkander niet te kort in dat huwelijksregt, dat gij hebt op elkander. De Apostel herhaalt hier in *negatieven* vorm, hetgeen hij zoo even (vs 3) in *affirmatieven* vorm gezegd had : *De man bewijze den huwelijks-pligt*, enz.

2) *ten zij uit overeenstemming*, enz. De getrouwden mogen nogtans zich onthouden van het gebruik des huwelijks, mits dit geschiede uit *overeenstemming* d. i. met onderlinge bewilliging. Nogtans wil de Apostel, wel wetende dat de Korinthiërs van wellustigen aard waren, dat, wanneer zij zich met onderlinge bewilliging onthouden, dit slechts geschiede voor eene wijle tijds, en met de bedoeling om zich te verledigen tot het gebed, alzoo met een godsdienstig oogmerk, om zoo doende geschikter te wezen tot het verrigten van zekere, niet alledaagsche godsdienstoefeningen. En als die wijle tijds van onthouding verstreken is, komt dan, zegt hun de Apostel, wederom bijéén tot het huwelijks-werk, opdat de Satan u niet om uwe ononthoudendheid, om uwe geneigdheid tot wellust, dewijl gij wellustig van aard zijt, bekore en tot zondigen verleide.

3) *Dit echter*, wat ik daar zeide (vs 5) : *en komt wederom bijéén*, dit zegge ik bij wijze van toelating, niet bij wijze van bevel : ik beveel het u niet, maar ik laat u dit toe, niet echter als iets dat zondig is, maar als een minder goed ; doch ik beveel het u niet. *Want*, wel verre van dit te willen bevelen, ik wilde wel dat gij allen waart (naar het Grieksch : dat alle menschen waren) gelijk ik, te weten, in onthouding levende ; maar een iegelijk heeft zijne eigene gave van God : de eene dus, de eene om God te dienen in den maagdelijken staat, de andere zóó, de andere om God te dienen in den huwelijken staat ; en niet een iegelijk heeft van God de gave der onthouding. — Zij die beloven van zuiverheid gedaan hebben, en de gave der onthouding niet mogten hebben, moeten die afbid- den van hem die gezegd heeft : *vraagt, en gij zult verkrijgen*.

4) De zin van vs 7 is verklaard in de vorige noot.

nuptis, et viduis : bonum est illis si sic permaneant, sicut et ego. * Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm uri.

10 * Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere : (Mt 5, 32 ; 19, 9. Mc 10, 11. Lc 16, 18.) * quòd si discesserit, manere inuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. * Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet

trouwden nu, en aan de weduwen zeg ik¹ : het is hun goed indien zij zóó blijven, gelijk ik zelf. * Maar indien zij zich niet onthouden, dat zij trouwen. Want het is beter te trouwen, dan te branden².

* Doch aan hen, die getrouwd zijn³, gebiedt niet ik, maar de Heer⁴, dat de vrouw nietscheide van den man : * en in geval zij mogt gescheiden zijn, dat zij ongetrouwd blijve, of zich met haren man verzoene. Ook de man verlate de vrouw niet. * Want aan de overigen zeg ik, niet de Heer⁵. Indien eenig

1) Aan de ongetrouwden nu in 't algemeen, en aan de weduwen in 't bijzonder, zeg ik, enz. Hetgeen de Apostel hier zeggen gaat, betreft de ongetrouwden in 't algemeen, jongelingen en jonge dochters, weduenaars en weduwen. *Het is hun goed*, nuttig, voordelig, dienstig ter bevordering van hun geestelijk heil, *indien zij zoo blijven*, namelijk ongetrouwd, *gelijk ik zelf ongetrouwd blijf*.

2) Maar indien zij zich niet onthouden, enz. Hiermede wordt niet het geval gesteld van werkelijke ontuchtige overtredingen, maar de zin is: indien zij (het gezegde geldt beide geslachten), de gave der onthouding niet ontvangen hebbende, zich moeilijk kunnen onthouden, en door geene belofte daartoe verplicht zijn (I Tim 5, 12), dat zij dan trouwen. Want, ziedaar de reden van dezen raad des Apostels, *het is beter te trouwen, dan te branden*, d. i. dan door het vuur der begeerlijkheid verzengd te worden en tot ontucht te vervallen. En dit *kwaad* vergelijkt de Apostel hier niet met een *minder kwaad*, maar met een *minder goed*, te weten met den huwelijken-staat, boven welken hij den staat der onthouding stelt als een *grooter goed*.

3) Doch aan hen, die getrouwd zijn, enz. De Apostel komt hier wederom terug op de verplichtingen van hen, die werkelijk door den band des huwelijks verbonden zijn : en hij verklaart, dat het een uitdrukkelijk gebod is van den Heere Jesus, *dat de vrouw niet scheide van den man*, dat zij haren man niet verlate, en, wederkeerig, *dat de man zijne vrouw niet verlate*, niet scheide van zijne vrouw. Met het *scheiden* en *verlaten* wordt hier datgene beteekend, wat wij gewoon zijn scheiding van tafel en bed te noemen, welke scheiding alleenlijk in enkele gevallen geoorloofd is. Zoodanige gevallen bedoelt het gezegde (vs 11) : *en in geval zij om eenige wettige reden mogt gescheiden zijn* (wat hier van de vrouw gezegd wordt, geldt eveneens van den man, dat zij ongetrouwd blijve : zij mag geen ander huwelijk aangaan, maar moet blijven in haren staat van geoorloofde scheiding ; of wel, indien dit mag en kan geschieden, dat zij zich met haren man verzoene en zich wederom met hem vereenige. De onverbreekbaarheid van den huwelijksband is hier duidelijk uitgesproken.

Naar het Grieksch luidt het hier aldus : *Doch aan de getrouwden gebiedt niet ik, maar de Heer, dat de vrouw niet scheide van den man — en in geval zij ook mogt gescheiden zijn, zoo blijve zij ongetrouwd, of verzoene zich met den man, — en dat de man de vrouw niet verlate.*

4) gebiedt niet ik, maar de Heer. De Apostel geeft hiermede te kennen, dat het bevolen is vs 10 en 11 een gebod is door den Heere Jesus zelven gegeven tijdens zijne omwandeling op deze aarde ; en dit uitdrukkelijk bevel des Heeren maakt hij hier tot het zijne. Zie voorts de volgende noot.

5) Want (naar het Grieksch: *doch*) aan de overigen zeg ik, niet de Heer. Naar de inter-

infidelem, et hæc consentit habitare cum illo, non dimittat
 13 illam. * Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, et hic consentit habitare cum illa, non
 14 dimittat virum: * sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, et sanctificata est mulier
 broeder eene ongeloofige vrouw heeft¹, en deze er in toestemt om met hem te wonen, dat hij haar niet verlate. * En indien eenige
 13 geloovige vrouw een ongeloofigen man heeft, en deze er in toestemt om met haar te wonen, dat zij haren man niet verlate: * want de ongeloofige man is
 14 geheiligd² door de geloovige vrouw, en de ongeloofige vrouw

punctie der Vulgaat, behooren deze woorden niet tot hetgeen terstond daarop volgt (*indien eenig broeder*, enz.), maar tot het voorafgaande. Estius staat deze interpunctie voor, en hij geeft aan de aangehaalde woorden dezen zin: Zulks (het bevolene in vs 10 en 11) bevele niet ik, maar beveelt de Heer aan de getrouwden; *want aan de overigen*, dat is, aan de niet getrouwden en de weduwen (vs 8), *zeg ik*, geef ik den raad, dat zij alzoo blijven, gelijk ik, *niet de Heer* echter gebiedt het hun.

Doch naar ons oordeel behooren de aangehaalde woorden tot hetgeen onmiddellijk daarop volgt: *Indien eenig broeder eene ongeloofige*, enz.; en door *de overigen* verstaan wij echtgenooten, bij welke het geval had plaats gehad, dat na hun trouwen, de eene de Christelijke godsdienst had aangenomen, terwijl de andere in het Joden- of Heidendom gebleven was. Wij meenen dan ook, dat de Apostel in vs 10 alleen spreekt van echtgenooten, die beiden Christenen zijn; en dit blijkt, dunkt ons, genoegzaam uit het gezegde in vs 5 en uit den zamenhang der rede. Aan het woord *zeggen* geven wij nu de betekenis van *gebieden*, in welken zin de Apostel ook elders (Rom 12, 3) dit woord gebezigd heeft.

¹ *Indien eenig broeder eene ongeloofige vrouw heeft*, enz. Dit en het volgende vers bevat ten een gebod voor echtgenooten, levende in een zoodanig huwelijk als in noot 5 op bl. 398 beschreven is. En wat de Apostel hier (vs 12 en 13) voorschrijft, is een evenzeer verplichtend gebod als het onmiddellijk voorafgaand (vs 10 en 11) gebod des Heeren. Want hetgeen de Apostel in zijnen eigen naam gebiedt, dat gebiedt hij als gezant van Christus (II Kor 5, 20), als orgaan van den heiligen Geest (vs 40), die ook de Geest is van den God-mensch Jesus Christus (Rom 8, 9). Zie hier nu wat de Apostel gebiedt; *Indien eenig broeder* in den Heere Jesus, een of ander Christen-echtgenoot, *eene ongeloofige vrouw heeft*, eene vrouw, die, nadat hij met haar getrouwd was, niet gelijk hij de Christelijke godsdienst heeft aangenomen, maar hetzij Jodin, hetzij Heidin gebleven is, en indien deze vrouw *er in toestemt om met hem te wonen*, met hem te leven, *dat hij haar niet verlate*: het is hem verboden van haar, omdat zij eene Jodin of eene Heidin is, te scheiden en zijne huwelijksgemeenschap met haar te breken; en, wederkeerig, *indien eene geloovige vrouw een ongeloofigen man heeft*, enz.

² *want de ongeloofige man is geheiligd*, enz. Eene regtvaardiging van het voorafgaande (vs 12, 13) gebod. *Want*, zegt de Apostel, in het gegeven geval worden geloovige echtgenooten door den omgang met ongeloofigen niet ontheiligd, maar het tegenovergestelde heeft plaats: *de ongeloofige man is geheiligd door de geloovige vrouw*, en, wederkeerig, *de ongeloofige vrouw door de geloovige man*. Het *geheiligd zijn*, waarvan hier gesproken wordt, beteekent niet eene werkelijke inwendige heiliging, alsof de ongeloofige echtgenoot deelachtig ware gemaakt aan de heiligheid, welke de geloovig geworden echtgenoot door de belijdenis van het Christendom en den heiligen Doop verkregen heeft; maar in zoodanig een huwelijk zijn de ongeloofige echtgenooten door de geloovigen *geheiligd*, in dezen zin, dat de ongeloofige door het gemeenschappelijke van het huwelijksleven geplaatst zijn onder den heiligenden invloed van woord en daad der geloovige, en alzoo op den goeden weg gesteld om zich te bekeeren en eveneens de Christelijke Godsdienst te omhelzen. Zie vs. 6.

- infidelis per virum fidelem : is geheiligd door den geloovigen
 alioquin filii vestri immundi man : anders zouden uwe kinde-
 essent, nunc autem sancti sunt. ren onrein wezen, maar nu zijn
 15 * Quòd si infidelis discedit, zij heilig¹. * Doch indien de
 discedat : non enim servituti ongeloofige scheidt², laat hem
 subjectus est frater, aut soror in scheiden : want de broeder, of de
 hujusmodi : in pace autem zuster is in zulke omstandig-
 16 vocavit nos Deus. * Unde enim heden niet dienstbaar gemaakt :
 scis mulier, si virum salvum maar in vrede heeft God ons
 facies? aut unde scis vir, si geroepen. * Want van waar
 mulierem salvam facies? weet gij vrouw, of gij den man³
 zalig maken zult? of van waar
 17 * nisi unicuique sicut divisit weet gij man, of gij de vrouw
 zalig maken zult?
 * anderszins gelijk de Heer⁴ 17

1) *anders* toch: ware het niet zoo gelijk ik zeg, dat namelijk de ongeloofige echtgenooten geheiligd zijn door de geloovige, dan zouden uwe kinderen onrein wezen, als kinderen van Heidenen beschouwd worden, maar nu (nu is hier geen bijwoord van tijd, maar een redenerend voegwoord) zijn zij heilig: zij worden niet als kinderen van Heidenen, maar als kinderen van Christenen beschouwd, en door den H. Doop opgenomen in den schoot der Kerk.

2) *Doch indien de ongeloofige scheidt*, enz. In een zoodanig huwelijk, als boven (bl. 399) beschreven is, was een dubbel geval mogelijk: want de ongeloofige echtgenooten konden of wel er genoegen in nemen met de geloovig gewordenen in vreedzaamheid te blijven voortleven, en in dit geval mogten, als in vs 23 alreeds gezegd is, de geloovig gewordenen hunne ongeloofige echtgenooten niet verlaten; of wel zij konden weigeren met geloovig gewordenen echtgenooten vreedzaam te blijven voortleven: van dit laatste geval spreekt de Apostel hier nu in vs 15: *Indien de ongeloofige echtgenoot scheidt*, scheiden wil en weigert met zijne geloovig gewordenen vrouw vreedzaam te leven, *laat hem scheiden*: de geloovige vrouw mag alsdan haren ongeloofigen man laten gaan. En dit geldt eveneens van een geloovig gewordenen man ten opzichte van zijne ongeloofige vrouw. *Want*, zegt de Apostel, *de broeder of de zuster in Christus, de geloovige man of vrouw, is in zulke omstandigheden niet slaafs gebonden aan den ongeloofigen man of vrouw, en het staat den broeder of de zuster vrij, een ander huwelijk aan te gaan.* God die getrouwde mannen of vrouwen tot de belijdenis van het Christendom geroepen heeft, wil hen niet noodzaken om met ongeloofige echtgenooten voortdurend in strijd te leven, *maar God heeft ons*, Christenen, tot het geloof geroepen om in vrede te leven. Vgl. Kol 3, 15.

3) *Want van waar weet gij vrouw, dat gij den man*, enz. Indien het met de ongeloofige echtgenooten zoo gesteld is, dat zij niet gezind zijn om met de geloovige in vreedzaamheid te leven, dan raadt de Apostel den geloovige aan, gebruik te maken van hunne vrijheid om te scheiden, en zich daarvan niet te laten afhouden door de gedachte: Ik zal mijnen man, of ik zal mijne vrouw bekeeren. *Want*, merkt de Apostel aan, die bekeering is in de gegeven omstandigheden zeer onwaarschijnlijk; *van waar* (naar het Grieksch: *wat*) *weet gij vrouw, of gij den man zalig maken zult*, welken grond hebt gij om zulks te kunnen verwachten? of van waar weet gij man, of gij, enz. *Zalig maken* beteekent hier zooveel als *geloovig maken* en zoo doende op den weg ter zaligheid brengen.

4) *anderszins gelijk de Heer*, enz. Men verbindt deze woorden het best, naar ons oordeel, met het gezegde in vs 15: *de broeder of de zuster is in zulke omstandigheden niet dienstbaar gemaakt*, hij mag alsdan scheiden; *anderszins*, men trachte, omdat men

- Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, et sicut in omnibus Ecclesiis doceo.
- 18 * Circumcisis aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est?
- 19 non circumcidatur. * Circumcisio nihil est, et præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.
- 20 * Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.
- 21 (*Eph 4, 1.*) * Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed et si
- aan een iegelijk heeft toegedeeld, gelijk God een iegelijk geroepen heeft, zóó wandele hij, en aldus leere ik in al de Kerken. * Is iemand besneden zijnde geroepen¹? hij make zich geene voorhuid. Is iemand in de voorhuid geroepen? hij late zich niet besnijden. * De besnijdenis is niets², en de voorhuid is niets: maar het onderhouden van Gods geboden. * Een iegelijk blijve³ in die roeping, waarin hij geroepen werd. * Zijt ge een slaaf zijnde geroepen? het bekommere u niet⁴: ja al kunt gij

Christen geworden is, niet naar verandering in zijnen staat of stand, maar *gelijk de Heer aan een iegelijk zijn lot in de menschelijke maatschappij heeft toegedeeld, gelijk God een iegelijk geroepen heeft*, in welken staat of stand een iegelijk zich bevond, toen hij door Gods genade tot het Christendom geroepen werd, *zóó wandele hij*, hij blijve, Christen geworden, in dien staat of stand voortleven. En, voegt de Apostel er bij, *aldus leere ik* (naar het Grieksch: *verorden ik*) *in al de Kerken*, in al de Christen-gemeenten, die door mij gesticht worden: dat namelijk de nieuwe Christenen blijven zullen in die uiterlijke betrekkingen en omstandigheden, waarin zij zich bevonden, toen zij geloovig geworden zijn.

1) *Is iemand besneden zijnde geroepen?* enz. De Apostel past den gegeven grondregel (vs 17) op eenige gevallen bij wijze van voorbeelden toe. Eerste voorbeeld betreffende den toestand van besneden- of onbesnedenheid: Was iemand geroepen d. i. Christen geworden, Jood en derhalve *besneden zijnde*, hij moest zich door zekere chirurgische kunstbewerking (Galen. Method. med. 14, 16) *geene nieuwe voorhuid maken*. was iemand daarentegen *in de voorhuid*, en derhalve onbesneden zijnde, geroepen? *hij late*, zegt de Apostel. *zich niet besnijden*.

2) *De besnijdenis is niets*, enz. Eene reden voor het gezegde in het voorafgaande vers: of iemand, Christen geworden zijnde besneden of onbesneden van ligchaam is, dat *is niets*, dat doet niets ter zake van zijne zaligheid: *maar het onderhouden van Gods geboden*, dat is iets, daaraan is voor den Christen alles gelegen. Eveneens leerde Paulus de Galaters (Gal 5, 6): *In Christus Jesus vermag noch besnijdenis iets, noch voorhuid, maar geloof dat door liefde werkt*, d. i. een levendig geloof dat zich vertoont in de werken, in het onderhouden van Gods geboden.

3) *Een iegelijk blijve*, enz. Eene herhaling van den vorigen grondregel (vs 17) en tegelijk een overgang tot een tweede voorbeeld.

4) *Zijt ge een slaaf zijnde*, tot den slavenstand behoorende, geroepen geworden tot het Christendom? *het bekommere u niet*: kwel u niet met het verlangen om vrij te worden; ja, wat meer is, *al kunt gij vrij worden*, maak liever gebruik van uwen staat, blijf liever in uwen slavenstand. Een voorzichtige raad, gelet op den toenmaligen toestand der Heidensche maatschappij, en het daarin ontluikende Christendom. Vele schrijvers willen het laatste gedeelte van vs 21 aldus verstaan hebben: Maar indien gij kunt vrij worden, maak dan liever gebruik van de vrijheid. Doch deze verklaring kan grammatisch niet gerechtvaardigd worden, strijdt met het doel van Paulus' onderrigt op deze plaats (vs 17—24), en strookt even min met den zamenhang (vs 22) der rede.

22 potes feri liber, magis utere.
 * Qui enim in Domino vocatus
 est servus, libertus est Domini :
 23 similiter qui liber vocatus est,
 servus est Christi. * Pretio
 24 empti estis, nolite fieri servi ho-
 minum. (*Sup 6, 20. I Pt 1, 18.*)
 * Unusquisque in quo vocatus
 est, fratres, in hoc permaneat
 apud Deum.
 25 * De virginibus autem præ-
 ceptum Domini non habeo :
 consilium autem do, tamquam
 misericordiam consecutus a Do-
 26 mino, ut sim fidelis. * Existimo

vrij worden, maak liever gebruik
 van *uwen staat*. * Want hij die
 22 een slaaf zijnde in den Heer
 geroepen is, is een vrijgelatene
 des Heeren¹ : desgelijks die een
 23 vrije zijnde geroepen is, is een
 slaaf van Christus. * Gij zijt tot
 een *hoogen prijs gekocht*², wordt
 24 geene slaven van menschen. * In
 wat stand een iegelijk³ geroepen
 is, broeders, daarin blijve hij bij
 God.

* Aangaande de maagden nu⁴
 25 heb ik geen bevel des Heeren :
 maar ik geef mijn raad, als een
 die van den Heer de genade
 ontvangen heb, van geloofwaar-
 26 dig te wezen. * Ik houde dan⁵

¹ *Want hij die een slaaf zijnde in den Heer* (die, om in den Heer te wezen, d. i. tot het Christendom), *geroepen is, is een vrijgelatene des Heeren*, enz. Eene beweegreden voor den Christen geworden slaaf, om tevreden te wezen met zijn lot: hij moest zich troosten met de gedachte, dat hij, van de slavernij der zonde door den Heer verlost, een *vrijgelatene des Heeren*, was en aan hem toebehoorde: en dat wie, *een vrije zijnde*, tot het geloof geroepen werd, een slaaf was van Christus en eveneens aan hem toebehoorde.

² *Gij zijt tot een hoogen prijs gekocht*, enz. Het woord van vermaning, hier gesproken, is gerigt tot al de Korinthische Christenen, zoo wel vrijen als slaven. Zij moesten bedenken, dat zij vrijgekocht waren uit de slavernij van den vorst der duisternis (Kol 1, 13, 14) met het dierbaar bloed van Jesus Christus (vgl. I Kor 6, 20), en derhalve zorg dragen, als dezulken die hem toebehoorden, dat zij geene *slaven* wierden, *van menschen*: zij moesten zich wachten voor alle zoodanige menschen-dienst, die onbestaanbaar was met hunne onderhoorigheid aan Christus.

³ *In wat stand*, enz. Nogmaals, tot besluit van deze uitweiding (vs 17, volg.), eene herhaling, van zijnen grondregel (vs 17): *In wat stand een iegelijk* door God tot het geloof geroepen is, *daarin blijve hij bij God*, Hem dienende en zijne geboden onderhoudende.

⁴ *Aangaande de maagden nu*, enz. Na die uitweiding (vs 17—24) komt de Apostel weêr terug tot het onderwerp van dit gedeelte zijns briefs, te weten tot het vraagstuk betreffende het huwelijk. *Aangaande de maagden*, de jonge dochters (vgl. vs 28, 34, 36 en 37), zegt hij, *heb ik geen uitdrukkelijk bevel des Heeren*, volgens welk het haar of geboden of verboden is te trouwen: *maar ik geef dienaangaande mijn raad*, en ik geef dien raad als Apostel des Heeren, *als een die van den Heer de genade ontvangen heb, van geloofwaardig te wezen*, van geloof en vertrouwen te verdienen. De Apostel wil hiermede zeggen, dat zij den raad, dien hij geven zou, moesten aanzien als overeenkomstig met den zin des Heeren, dewijl zijn raad de raad was van eenen, dien de Geest Gods, de heilige Geest verlichtte. Vgl. vs 40.

⁵ *Ik houde dan*, enz. Zie hiernu dienaangaande het gevoelen, of, dewijl het hier eene zaak van doen of laten geldt, de *raad* des Apostels. *Ik houde dan*, zegt hij, *dat zulks, de staat van maagd of jonge dochter, goed, nuttig en voordeelig is om den aanstaanden druk, dewijl het den mensch in 't algemeen, hetzij mans- of vrouwspersoon, goed is zoo,*

ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27 * Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem. * Si autem 28 acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit. tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem 29 vobis parco. * Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut et qui habent uxores, tamquam non habentes 30 sint: * et qui flent, tamquam non

dat zulks goed is om den aanstaanden druk, dewijl het den mensch goed is zóó te zijn. * Zijt gij aan eene vrouw verbonden¹? zoek geene ontbinding. Zijt gij aan geene vrouw verbonden? zoek geene vrouw. * Maar hebt gij eene vrouw genomen: gij hebt niet gezondigd. En heeft eene maagd zich in den echt begeven, zij heeft niet gezondigd. doch zullen dezulken verdrukking des vleesches hebben. Ik nu, ik spare ulieden. * Dit dan zeg ik, broeders! De tijd is kort²: derhalve, dat ook zij die vrouwen hebben, zijn alsof zij ze niet hadden: * en die weenen³, als weenden zij niet:

dat is, ongehuwd te zijn. Door dien aanstaanden druk verstaan de uitleggers vrij algemeen de zorgen, bekommernissen en ongemakken, die men te allen tijde in den huwelijken staat te verwachten heeft, en die min of meer een beletsel zijn om den Heere vrij en onbelemmerd te kunnen dienen.

1) *Zijt gij aan eene vrouw verbonden*, enz. De Apostel had gezegd (vs 26), dat de ongehuwde staat nuttig en voordeelig is; maar hij wil niet, dat iemand om die reden zijn voltrokken huwelijk zoeken te ontbinden, of denke, dat hij met te trouwen zich zou bezondigen. Om dan deze verkeerde gevolgtrekking uit zijne woorden voor te komen, laat hij terstond daarop volgen: *Zijt gij aan eene vrouw verbonden*, zijt gij gehuwd, zoek dan geene ontbinding van uw huwelyk; zijt gij ongehuwd, trouw dan liever niet. Maar al trouwt gij ook, gij zondigt daardoor niet; en indien een jonge dochter trouwt, zij zondigt daardoor niet. *Doch dezulken*, zij die niet verkiezen mijnen raad te volgen en zich in den echt begeven, zij zullen verdrukking des vleesches hebben, allerlei zorgen, zwarigheden en bekommernissen, die de huwelijke staat medebrengt, moeten ondervinden. *Ik nu, ik spare ulieden*, ik wil, met u het huwelyk te ontraden, u voor de ongemakken van den huwelijken staat behoeden, en u zoo gelegenheid geven om, gelijk vervolgens (vs 32—34) gezegd wordt, den Heere vrijer en onbelemmerd te kunnen dienen.

2) *Dit dan zeg ik, broeders*, en behartigt dit wel: *De tijd is kort*: de tijd, u verleend, om u voor te bereiden tot de eeuwigheid, is van korten duur, en gij moogt uw hart niet hechten aan het genot van de goederen dezer aarde. *Derhalve, dat ook zij die vrouwen hebben, zóó zijn*, dat zij zich gedragen, alsof zij ze niet hadden, dat wil zeggen, dat zij zich niet aan het gebruik hunner vrouwen als verslaven.

3) *en die weenen*, dezulken die zich in droevende omstandigheden bevinden, dat zij zich gedragen als weenden zij niet, als hadden zij geene oorzaak van droefheid: *en zij die zich verheugen*, die zich in verblijvende omstandigheden bevinden, dat zij zich gedragen, als verheugden zij zich niet, als hadden zij geene oorzaak van blijdschap. De Apostel waarschuwt hiermede tegen eene te groote gehechtheid aan het tijdelijke: noch voorspoed, noch tegenspoed, noch aardisch geluk, nog ongeluk mag den Christen verhinderen zijne hemelsche bestemming gedurig voor oogen te houden, en door een godsdienstigen en deugdzaam wandel onophoudelijk daarnaar te streven.

flentes: et qui gaudent, tamquam
 non gaudentes: et qui emunt,
 31 tamquam non possidentes: * et
 qui utuntur hoc mundo, tamquam
 non utantur: præterit enim figura
 32 hujus mundi. * Volo autem vos
 sine sollicitudine esse. Qui sine
 uxore est, sollicitus est quæ
 Domini sunt, quomodo placeat
 33 Deo. * Qui autem cum uxore est,
 sollicitus est quæ sunt mundi,
 quomodo placeat uxori, et divisus
 34 est. * Et mulier inupta, et virgo
 cogitat quæ Domini sunt, ut sit

en die zich verheugen, als ver-
 heugden zij zich niet: en die
 koopen¹, als bezaten zij niet:
 * en die deze wereld gebruiken,
 31 als gebruikten zij haar niet²:
 want de gedaante dezer wereld
 vergaat³. * Ik nu wil dat gij
 32 zonder bezorgdheid zijt⁴. Die
 geene vrouw heeft, is bezorgd⁵
 over 't geen den Heer betreft,
 hoe hij God zal behagen. * Maar
 33 die eene vrouw heeft, is be-
 zorgd over 't geen de wereld
 betreft, hoe hij zijne vrouw zal
 behagen, en hij is verdeeld. * En
 34 de ongetrouwde vrouw, en de
 maagd denkt om 't geen den
 Heer betreft⁶, om heilig te zijn

1) *en die koopen, als bezaten zij niet*: zij moeten, leert de Apostel, met de genegenheid huns harten, niet als verkleefd zijn aan hunne bezittingen; hunne goederen mogen voor hen niet als zoovele ketenen worden, die zij niet zonder geweld zouden kunnen verbreken.

2) *en, om in het algemeen te spreken, die deze wereld gebruiken*, dat zij zich daarbij gedragen *als gebruikten zij haar niet*: dat zij haar gebruiken voor zooveel als noodig is, met alle matigheid, zonder hun hart er aan te hangen; niet zóó, als hadden zij hunnen hemel op aarde te zoeken, en alsof zij voor geene hoogere bestemming geschapen waren.

3) *want de gedaante dezer wereld vergaat*: want al het aardsche goed en genot dezer wereld met al haar lijden en verblijden, 't is al vergankelijk en gaat voorbij.

4) *Ik nu wil, mijn wensch is, dat gij zonder bezorgdheid zijt*, zonder al die bekommernissen, onafscheidelijk van den huwelijken staat, om des te vrijer den Heere te kunnen dienen. Vgl. vs 35. Deze wensch van den Apostel is eene zijdelingsche aanrading van den ongehuwden staat, als genoeg blijkt uit hetgeen hij terstond daarop laat volgen, verklarende wat hij hier verstaat door *zonder bezorgdheid zijn*.

5) *Die geene vrouw heeft, is bezorgd enz.* Die ongetrouwd is, en leeft gelijk hij behoort te leven, *is bezorgd over 't geen den Heer betreft*, te weten, *hoe Hij God* (naar het Grieksch: *den Heer*) *zal behagen*: de zorg voor zijne ziel en zaligheid houdt hem, om zoo te zeggen, gedurig bezig, en geene zorgen voor vrouw en kinderen en huishouding behoeven hem daarvan af te trekken. Niet zóó is het gesteld met hem *die eene vrouw heeft*, die getrouwd is; *hij is bezorgd*, — en 't kan niet anders, zijn toestand van echtgenoot en huisvader brengt het mede, — hij is bezorgd *over 't geen de wereld betreft*, hem drukken vele en gedurige zorgen voor wereldsche zaken, zijne huishouding betreffende, en onder andere, de zorg *hoe hij zijne vrouw zal behagen*, hoe hij genoeg zal geven aan zijne huisvrouw; en zóó is hij als *verdeeld* tusschen God en de wereld.

6) *En de ongetrouwde vrouw, en de maagd denkt om 't geen den Heer betreft, enz.* De ongetrouwde, hetzij weduwe, hetzij jonge dochter, indien zij zóó is, gelijk zij behoort te wezen, is bezorgd voor de zaak van hare zaligheid, en zij legt er zich aanhoudend op toe, om, bij het beoefenen van de deugd der onthouding, *heilig te zijn naar ligchaam, en geest*, en alzoo doende den Heere te behagen. Niet zóó is het gelegen met de getrouwde vrouw; want als moeder des huisgezins heeft zij zich om vele tijdelijke zaken te bekommeren, en ook hierom, *hoe zij namelijk haren man zal behagen*.

sancta corpore, et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. * Porro hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. * Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, et ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat. * Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, bene facit. * Igi-

naar ligchaam, en geest. Maar de getrouwde denkt om 't geen de wereld betreft, hoe zij haren man zal behagen. * Dit echter zeg ik tot ulieder nut: niet om u aan een band te leggen, maar¹ tot *bewordering van* wat eerzaam is, en in staat stelt om den Heer zonder verhindering te bidden. * Doch oordeelt iemand² dat hij onbetamelijk schijnt te *handelen* betreffende zijne maagd, daar zij overrijp is, en moet het zoo geschieden: hij doe wat hij wil: hij zondigt niet, indien zij trouwt. * Want die vast³ in zijn hart besloten heeft, niet noodzaak wordt wordende, maar magt hebbende over zijn eigen wil, en dit in zijn hart geoordeeld heeft, *namelijk* zijne maagd te bewaren, hij doet wél. * Derhalve én hij⁴

Volgens eene andere Grieksche lezing, dan die in de Vulgaat uitgedrukt, luiden vers 33 en 34 aldus: *Maar die eene vrouw heeft, is bezorgd over hetgeen de wereld betreft, hoe hij zijne vrouw zal behagen. Ook de vrouw en de maagd zijn onderscheiden: de ongetrouwde is bezorgd voor hetgeen des Heeren is, om heilig te zijn naar ligchaam en geest: maar de getrouwde is bezorgd over hetgeen der wereld is, hoe zij haren man zal behagen.*

¹) Dit echter zeg ik tot ulieder nut: niet om u aan een band te leggen, maar, enz. Om alle misverstand voor te komen, verklaart de Apostel hier aangaande datgene wat hij ter aanbeveling van den ongehuwden staat geschreven had (vs 26—34), dat hij *dit* zeide tot hun eigen nut, te weten, om hen aan te sporen tot dat wat *eerzaam* en uitstekend was, en in staat stelde om den Heer zonder verhindering te bidden; en niet had hij hun dit gezegd, om hen aan een band te leggen, d. i. om hen tot den ongehuwden staat te dwingen, of hunne vrijheid dienaangaande te belemmeren.

²) Doch oordeelt iemand, enz. Een woord aan de huisvaders aangaande het al of niet uittrouwen van hunne huwbare dochters. Zie hier de verklaring: *Doch oordeelt iemand*, eenig vader, uit al hetgeen hij van zijne dochter waarneemt, dat hij, daar zij overrijp is voor het huwelijk, *onbetamelijk schijnt* te handelen met haar geen man te geven, en moet het zoo geschieden, is het naar zijn oordeel betamelijk dat zij trouwe, hij doe wat hij wil, wat hij willens is, wat hij raadzaam oordeelt te doen, en geve een man aan zijne dochter: hij zondigt niet, indien zij trouwt.

³) Want die vast in zijn hart besloten heeft, niet noodzaak wordt wordende, enz. Dit want (Vulg. nam) is hier hinderlijk, de Grieksche tekst heeft maar. Tegenover het geval, in vs 36 aangeduid, stelt de Apostel nu het geval, dat de vader van den kant zijner dochter geene noodzakelijkheid geene dringende reden vindende om haar uit te trouwen, magt heeft over zijnen wil, doen kan met zijne dochter wat hij verkiest, haar uittrouwen of niet uittrouwen; doch de voortreffelijkheid van den maagdelijken staat in aanmerking nemende, besloten heeft zijne maagd, zijne huwbare dochter, niet uit te trouwen, maar in haren maagdelijken staat te bewaren. En van een vader, die zoo handelt, zegt de Apostel hier, dat hij wél doet, dat hij loffelijk handelt.

⁴) Derhalve én hij, enz. Het besluit uit het gezegde in vs 36 en 37 is: Beiden,

tur et qui matrimonio jungit virginem suam, bene facit: et qui non jungit, melius facit.

39 * Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit. quòd si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantùm in Domino. (Rom 7, 2.)
40 * Beatior autem erit si sic permanserit secundum meum consilium: puto autem quòd et ego Spiritum Dei habeam.

die zijne maagd uittrouwt, doet wel: én hij die haar niet uittrouwt, doet nog beter.

* Eene vrouw is aan de wet gebonden¹ zoolang haar man leeft. maar is haar man ontslagen, dan is zij vrij geworden: zij trouwe met wien zij wil: in den Heere nogtans. * Doch zaliger zal zij wezen² indien zij zóó blijft naar mijnen raad: en ik meen toch ook den Geest Gods te hebben³.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Een antwoord op de vraag, of het wel geoorloofd was, vleesch te eten van dieren, die aan afgoden geofferd waren. Na eene zijdelingsche waarschuwing tegen opgeblazen kennis zonder liefde, leert de Apostel, dat een afgod eigenlijk niet iets is dat ergens in de gansche wereld werkelijk bestaat, maar een onding; en hij geeft daarmede te kennen, dat het eten van offervleesch, op zich zelf beschouwd, eene onverschillige zaak is, vs 1—6. Toch moesten de Korinthiers zich daarvan onthouden en geen gebruik maaken van hunne vrijheid dienaangaande, wanneer dit niet geschieden kon zonder aan de zwakken ergernis te geven, waardoor zij zouden zondigen tegen hunne broeders en tegen Christus zelve, vs 7—12. De Apostel eindigt met te verklaren, dat hij liever in eeuwigheid geen vleesch wilde eten, dan zijnen broeder te ergeren, vs 13.

1 * De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes
* Aangaande nu het geofferde aan de afgoden⁴, zoo weten wij

zowel hij die zijne dochter uittrouwt, als hij die haar in haren ongehuwden staat bewaart, doen wel: maar de laatste doet toch nog beter. De toestemming der dochter wordt in beide gevallen verondersteld.

1) *Eene vrouw is aan de wet gebonden*, enz. Volgens eene andere Grieksche lezing van zeer groot gezag, schreef Paulus hier enkelijk: *Eene vrouw is gebonden*, enz. De Apostel antwoordt nu ten slotte op de vraag betrekkelijk het betrouwen der weduwen. En na gezegd te hebben, dat eene vrouw door de huwelijkswet aan haren man (hij spreekt van Christus echtgenooten) *gebonden is* en niet van hem scheiden kan om een' ander te trouwen, *zoolang haar man leeft*, verklaart hij, dat zij, na den dood van haren man, vrijheid heeft om te trouwen met wien zij wil, *in den Heer nogtans*, d. i. niet echter met een ongeloovige, hetzij Jood of Heiden, maar een Christen-man.

2) *Doch zaliger zal zij wezen indien zij zóó blijft* gelijk zij is, dat is, ongetrouwd, doende naar mijnen raad van ongetrouwd te blijven, vroeger alreeds gegeven (vs 25), toen ik van de maagden sprak. *Zaliger* zal zij wezen, onhertrouwd blijvende, omdat zij zoo doende in een gelukkiger toestand verkeert voor hare zaligheid, daar zij thans van velerlei wereldsche zorgen ontslagen, zich veel onverdeelder aan de dienst des Heeren kan toewijden.

3) *en ik meen toch ook*, even zoowel als de overige Apostelen des Heeren, *den Geest Gods te hebben*. Houdt derhalve mijnen raad voor den raad van iemand, die, door den heiligen Geest verlicht, tot u spreekt. *Ik meen te hebben* is uit zedigheid gezegd in plaats van: *ik heb*.

4) *Aangaande nu het geofferde van de afgoden*. De Apostel bedoelt (vgl. 4 en 13) het

- scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ædificat.
- 2 * Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire. * Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.
- 3 * De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil
- dewijl wij allen kennis hebben¹. — (De kennis blaas op², maar de liefde sticht. * En zoo iemand meent iets te weten³, hij kent nog niet gelijk hij behoort te kennen. * Doch zoo iemand God liefheeft, die is van hem gekend⁴.) — * Wat dan de spijzen aangaat die aan de afgoden geofferd worden⁵, zoo weten wij dat een

vleesch van dieren, die ter eere van den een of anderen afgod, hun ten offer, geslagt waren. Te weten : van die offerdieren werden slechts eenige stukken op de altaren neêrgelegd en verbrand ; het overige verviel deels aan de priesters, deels aan de offeraars : welke laatsten daaruit offermaaltijden aanrigtten in de afgoden-tempels. Behoeftigen echter gebruikten dat overschot in hun huisgezin, of boden het op de vleeschmarkt te koop aan ; en dit laatste, als er bij sommige gelegenheden een groot getal dieren geslagt werden, zal ook wel het geval geweest zijn met die vleeschstukken, welke ten deel vielen aan de priesters. Was het nu aan de Christenen al of niet geoorloofd zulk offervleesch te eten, en mogten zij, door hunne Heidensche vrienden of bloedverwanten uitgenoodigd, deel nemen aan bovengenoemde offermaaltijden ? Omtrent beide punten bestond verschil van gevoelen onder de Korinthische Christenen, en in hun brief aan den Apostel hadden zij ook dienaangaande een beslissend antwoord van hem verzocht.

1) *Zoo weten wij allen kennis hebben.* Wat weten wij ? De Apostel onderbreekt hier zijne rede, doch hij neemt haar wederom op in vs 4, en daar zegt hij, wat wij weten. En met te zeggen wij, bedoelt Paulus zich zelven en de meer verlichten onder de Korinthische Christenen, de zoodanigen, die hij in zijnen brief aan de Romeinen *de sterken* noemt. Zie Rom 15, 1. En door het *kennis hebben* verstaat hij hier het bezitten eener grondige godsdienstige kennis, en met name deze kennis, dat hetgeen de Heidenen als godheden vereerden, eigenlijk geene wezens zijn, die werkelijk bestaan. Vgl. vs 4.

2) *De kennis blaas op, maar de liefde sticht.* Dit gezegde en wat voorts nog volgt tot aan het einde van vs 3 is eene tusschenrede, bepaaldelijk gerigt tot die *sterken* of meer verlichten onder de Korinthische Christenen, ten einde hen zijdelings te vermanen, om bij het gebruik van hunne meerdere kennis de liefde te betrachten. *De kennis*, alle kennis, waar zij alleen wordt gevonden en niet gepaard gaat met de liefde, daar *blaas op* : zij maakt den mensch hoogmoedig, zoodat hij met minachting op zijnen evenmensch nederziet, en zich weinig of niet om zijn heil bekommert ; *maar de liefde sticht*, de liefde tot den naaste, eene spruit van de liefde tot God, welke ootmoedigheid kweekt, zij tracht het heil van den evenmensch te bevorderen, zij *sticht* en bouwt op.

3) *En zoo iemand meent iets te weten*, enz. De zin is : *en zoo iemand*, zulk een opgeblazene, *meent* in zijnen hoogmoed *iets te weten*, hij bedriegt zich : zijne kennis, als zijnde eene kennis zonder liefde, is geene Christelijke kennis : *hij kent nog niet gelijk hij behoort te kennen*. Zijne kennis is geene kennis : niet als bevatte eene kennis zonder liefde geene waarheid, maar omdat alle kennis zonder liefde geene kennis is, gelijk God wil, dat zij wezen zal.

4) *Doch zoo iemand bij zijne kennis God liefheeft* en bij gevolg ook zijnen evenmensch, zulk een kent gelijk men behoort te kennen, en *hij is van hem*, van God, *gekend* als de zijne, als een die handelt naar zijnen heiligen wil.

5) *Wat dan de spijzen aangaat die aan de afgoden geofferd worden*, enz. Naar het Grieksch luidt het hier aldus : *wat dan het eten van de afgodenooffers aangaat*. — De Apostel vat hier zijne in vs. 1 afgebroken rede wederom op. Om te kennen te geven, dat het

est idolum in mundo, et quòd
 5 nullusest Deus, nisi unus. * Nam
 etsi sunt qui dicantur dii sive in
 cælo, sive in terra (siquidem sunt
 6 dii multi, et domini multi:)* nobis
 tamen unus est Deus, Pater, ex
 quo omnia, et nos in illum: et
 unus Dominus Jesus Christus,
 per quem omnia, et nos per
 ipsum.

7 * Sed non in omnibus est
 scientia. Quidam autem cum

afgod niets is in de wereld, en
 dat er geen God is, dan één.

* Want al zijn er die goden ge-
 5 noemd worden¹ hetzij in den
 hemel, hetzij op de aarde (ge-
 6 gelijk er dan vele goden, en vele
 heeren zijn:)* voor ons nogtans
 is er maar één God, de Vader,
 uit wien alles is, en wij zijn tot
 hem: en één Heer Jesus Chris-
 tus, door wien alles is, en wij
 zijn door hem.

* Maar niet in allen is de
 7 kennis². En sommigen eten, met

eten van offervleesch, op zich zelf beschouwd, eene onverschillige zaak was, herin-
 nert de Apostel, *dat een afgod niets is in de wereld* (beter, naar het Grieksch: *dat er geen
 afgod in de wereld is*), dat is, dat er geene zoodanige goddelijke persoonlijkheid, gelijk
 de Heidenen haar denken en in hunne ofgodenbeelden vereeren, ergens in de wereld
 werkelijk bestaat, *en dat er geen ander God is, dan één*. Vgl. het aangeteekende op
 I Kor 10, 19. Het besluit der Jerusalemsche Kerkvergadering betrof alleen de
 Christenen uit de Heidenen, die te Antiochië en in Syrië en Cilicië woonden. Zulks
 blijkt uit het opschrift. Zie Hand 15, 23.

1) *Want al zijn er die goden genoemd worden*, enz. Vers 5 en 6 bevatten eene bevesti-
 ging van het gezegde in vs 4. Zie hier eene omschrijvende verklaring van vers 5
 en 6; *Want al zijn er van die hersenschimmige wezens, die door het dwalend Heiden-
 dom goden genoemd worden, goden hetzij in den hemel, hetzij hemelgoden, dezulke die
 geacht worden hunne woonplaats in den hemel te hebben, hetzij op de aarde, hetzij
 aardgoden, boschgoden, berggoden, zeegoden (gelijk er dan vele goden, en vele heeren
 zijn, gelijk de Heidenen in hunne dwaling werkelijk van vele goden en vele heeren
 weten te spreken): voor ons nogtans, voor ons christenen, die, door het geloof,
 naar waarheid aangaande God onderrigt zijn, in onze overtuiging is er maar één
 God, de Vader, uit wien alles is, die de oorsprong is van al het geschapene, van alles,
 zonder uitzondering, wat buiten God is, en wij zijn tot hem, daar hij als oorsprong
 van alles ook het hoogste oogmerk en laatste doeleinde is van alles: en voor ons
 (vs 4) zijn er niet vele heeren, maar er is slechts één Heer Jesus Christus, door wien
 alles is, door wien, als het eeuwig Woord des Vaders, alles geworden is (vgl. Jo 1,
 3. Kol 1, 16), en wij zijn door hem, als het vleeschgeworden Woord, als den God-
 mensch; aan hem hebben wij Christenen onze verlossing en wedergeboorte te
 danken.*

2) *Maar niet in allen is de kennis*, enz. Daaruit, dat de afgoden hersenschimmige
 wezens zijn en geen werkelijk bestaan hebben, volgde, dat, op zich zelf genomen,
 het eten van offervleesch eene onverschillige zaak was; en Paulus geeft dit stil-
 zwijgend toe. Vgl. I Kor 10, 19. Hij wil echter niet zoo verstaan worden, alsof hij
 het eten van geofferd vleesch, in welke omstandigheden dit ook geschieden mogt,
 voor geoorloofd verklaarde. Daarom gaat hij voort: *Maar niet in allen is de kennis*:
 niet een iegelijk van uwe Korinthische medechristenen heeft, gelijk wij (vs 1), de
 kennis, dat een afgod een hersenschimmig wezen is en derhalve niet bestaat. *En
 sommigen eten, met* (naar het Grieksch: *door hun geweten van den afgod tot nu toe*, door-
 dien zij tot nu toe zich inbeelden, dat er zulke wezens, als men afgoden noemt, toch
 werkelijk bestaan, *eten*, door het voorbeeld van anderen, die beter onderrigt zijn,
 daartoe verleid, *het afgodenoffer*, het offervleesch, *als zoodanig*, niet als alle ander
 vleesch, gelijk de beter onderrigten doen, maar als vleesch, gelijk zij vroeger, als
 Heidenen, gewoon waren zulk vleesch te beschouwen, d. i. als toegeheilgd aan

conscientia usque nunc idoli,
 quasi idolothytum manducant :
 et conscientia ipsorum cum sit
 8 infirma, polluitur. * Esca autem
nos non commendat Deo. Neque
 enim si manducaverimus, abund-
 9 caverimus, deficiemus. * Videte
 autem ne forte hæc licentia
 vestra offendiculum fiat infirmis.
 10 * Si enim quis viderit eum, qui
 habet scientiam, in idolio recumbentem : nonne conscientia
 ejus, cum sit infirma, ædifica-

hun geweten van den afgod tot
 nu toe, het afgodenoffer als zoo-
 danig : en hun geweten daar het
 zwak is, wordt besmet¹. * Spijze
 nu maakt ons aan God niet aan-
 genaam². Want hetzij dat wij
 gegeten hebben, wij zullen er
 niet beter om wezen : hetzij dat
 wij niet gegeten hebben, niet
 minder om wezen. * Doch ziet
 9 toe dat dit uw regt³ niet soms
 een aanstoot worde voor de
 zwakken. * Want indien iemand
 10 dengene, die kennis heeft⁴, in een
 afgodstempel ziet aanzitten : zal
 niet zijn geweten, daar het zwak

eene of andere vermeende afgodische wezenlijkheid, met welke het hun, als Christenen, ongeoorloofd is eenige gemeenschap te hebben.

1) *en hun geweten daar het zwak is*, zonder groote zedelijke kracht en ligt te verleiden, wordt besmet : zij laten zich verleiden om tegen hun geweten te handelen, en bezoedelen het alzoo.

2) *Spijze nu maakt ons aan God niet aangenaam*, enz. De Apostel geeft hier te kennen, dat, al staat het den Korinthische Christenen vrij, geofferd vleesch te eten, zij toch volstrekt geene *godsdienslige* beweegreden kunnen hebben, om van hunne vrijheid dienaangaande gebruik te maken. Het eten van deze of gene spijze, doet hij hen opmerken, *maakt ons Gode niet aangenaam*. Want hetzij dat wij van deze of gene spijze gegeten hebben, wij zullen er niet beter, niet aangener bij God om wezen : hetzij wij niet van deze of gene spijze gegeten hebben, wij zullen er bij God *niet minder om wezen*.

3) *Doch ziet toe dat dit uw regt*, enz. Het stond hun dan vrij geofferd vleesch al of niet te eten ; de zaak was op zich zelve genomen onverschillig. Hiervoor echter moest gezorgd worden, dat hun regt dienaangaande, *niet soms een aanstoot*, eene ergernis en oorzaak van zondigen wierde *voor de zwakken*, voor dezulken onder hunne medechristenen, die nog meenden, dat een afgod iets was (vs 4), en terwijl zij het voor ongeoorloofd hielden eenig offervleesch te nuttigen, toch door hun voorbeeld zich daartoe konden laten verleiden en zoo doende tegen hun geweten zondigen. Vgl. Rom 14, 13.

4) *Want indien iemand* (een of ander van die zwakken van vs 9) *dengene, die kennis heeft*, die weet, dat een afgod niets is, en naar die kennis handelt (naar het Grieksch : *u die kennis hebt*) *in een afgodstempel* met Heidensche vrienden of bloedverwanten aan een offermaaltijd *ziet aanzitten* : zal niet zijn geweten, *daar het zwak is* (naar het Grieksch : *daar hij zwak is*), *gesticht worden* (het is ironisch gezegd) *om afgodenoffers te eten* ? Dat is : Brengt gij hem niet in gevaar van door uw voorbeeld verleid te worden en insgelijks geofferd vleesch te eten ofschoon hij dit in zijn geweten voor ongeoorloofd houdt ?

Wij zien hieruit, dat er onder de Korinthische Christenen ook gevonden werden, die zich niet ontzagen deel te nemen aan offermaaltijden, door hunne Heidensche vrienden of bloedverwanten in een of anderen afgodstempel aangeregt. De Apostel zal deze handelwijze hierna (10, 14—22) als volstrekt ongeoorloofd veroordeelen ; hier doet hij dit nog niet, maar berispt haar enkelijk nog maar als een aanstootelijk gebruik maken van het in vs 9 genoemde regt, als ergernis gevende aan den zwakke en hem al ligtelijk kunnende verleiden om tegen zijn geweten te handelen.

bitur ad manducandum idolo-
 11 thyta? * Et peribit infirmus
 in tua scientia frater, propter
 quem Christus mortuus est?
 12 (Rom 14, 15.) * Sic autem pec-
 cantibus in fratres, et percutientes
 conscientiam eorum infirmam,
 13 in Christum peccatis. * Qua-
 propter si esca scandalizat fra-
 trem meum: non manducabo
 carnem in aeternum, ne fratrem
 meum scandalizem. (Rom 14, 21.)

is, gesticht worden om afgoden-
 offers te eten? * En zal de zwakke 11
 door uwe kennis verloren gaan,
 de broeder, om wien Christus
 gestorven is¹? * En terwijl gij 12
 aldus zondigt tegen de broeders,
 en hun zwak geweten kwetst,
 zondigt gij tegen Christus².
 * Daarom indien eenige spijze³ 13
 mijnen broeder ergert: dan zal
 ik in eeuwigheid geen vleesch
 eten, opdat ik mijnen broeder
 niet ergere.

¹) En zal, zoo doende, de zwakke door uwe kennis (vs 7), d. i. door het verkeerd en ontijdig gebruik dat gij van uwe kennis maakt, verleid wordende en zich bezondigende verloren gaan, hij, de broeder, een uwer medechristenen, om wien te behouden en zalig te maken Christus gestorven is? Moet dit de vrucht zijn van uwe kennis! De Vulgaat heeft achter vers 11 een vraagteeken. Voor zal verloren gaan heeft eene andere Grieksche lezing van groot gezag den tegenwoordigen tijd. Naar die lezing, en zonder vraagteeken, luidt vs 11 aldus: En verloren gaat de zwakke door uwe kennis, de broeder, om wien Christus gestorven is! Vgl. Rom 14, 15.

²) En terwijl gij aldus (op die wijze als in vs 10 en 11 gezegd is) zondigt tegen de broeders, tegen uwe medechristenen, tegen de liefde, welke gij hun verschuldigd zijt, en hun zwak geweten kwetst, namelijk door hen te verleiden tot eene handeling, welke naar de overtuiging van hun geweten ongeoorloofd en zondig is, zondigt gij tegen Christus, niet enkelijk tegen de broeders, maar ook tegen Christus: doordien gij, voor zooveel aan u ligt, de vrucht van zijn lijden en sterven verijdelst aan dien medechristen, dien gij door uw aanstootelijk gedrag tot doodzonde verleid hebt.

³) Daarom indien eenige spijze, enz. De Apostel maakt uit het voorafgaande een praktisch besluit voor zich zelve, en schrijft daarmede den Korinthiërs eene zedewet voor, naar welke zij hun gedrag moesten inrigten: indien eenige spijze mijnen broeder ergert, indien het gebruik maken van eene of andere spijze oorzaak zou wezen, dat mijn broeder in Christus zijn geweten verkrachtte en zondigde (van eene gegevene, niet van eene genomene ergernis wordt hier gesproken): dan zal ik in eeuwigheid geen vleesch eten, dan ben ik bereid om mij alle genot van vleesch (niet enkelijk van offervleesch, maar van alle vleesch, in de veronderstelling, dat mijn zwakke broeder het door mij genoten vleesch voor offervleesch aanzage) voor altijd te ontzeggen, opdat ik mijnen broeder niet ergere, en zoo doende nooit in het geval te komen van mijnen broeder te ergeren en hem tot zonde te verleiden.

NEGENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel stelt zich zelven aan de Korinthiërs voor tot een toonbeeld van zelfverloochening en opofferende liefde, en te gelijker tijd verdedigt hij zijne Apostolische waardigheid. Hij bewijst, dat die waardigheid hem toekomt, en dat hij derhalve ook het regt heeft, om, even als de overige Apostelen, op kosten der Gemeente te leven, vs 1—6. Dat nu zoodanig regt aan de bedienaars van het Evangelie waarlijk toekomt, wordt door verschillende bewijsredenen gestaafd. Hij nogtans, hij had van dit regt geen gebruik willen maken, om daardoor soms niet eenige hindernis toe te brengen aan de verbreiding van het Evangelie, en in deze zijne belangeloosheid stelde hij zijnen roem, vs 7—18. Doch niet in het kosteloos prediken alleen, maar ook in andere opzigten had hij bewijzen gegeven van zijne zich zelven verloochende liefde om wille van het Evangelie, waarvoor hij allen alles geworden was, vs 19—23. Zoo liep en kampte de Apostel in het Christelijk strijdperk om de kroon der overwinning te behalen, en hij vermaant de Korinthiërs om zijn voorbeeld na te volgen, vs 24—27.

1	* Non sum liber? Non sum Apostolus? Nonne Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonne opus meum vos estis in Domino? * Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum:	*	Ben ik niet vrij? Ben ik niet een Apostel ¹ ? Heb ik niet Christus Jesus onzen Heer gezien? Zijt gijlieden niet mijn werk in den Heer ² ? * En ben ik voor anderen geen Apostel ³ , ik ben het	1
2				2

1) *Ben ik niet vrij? Ben ik niet een Apostel*, enz. Aan het slot (vs 13) van het vorige hoofdstuk, had de Apostel betuigd, dat hij liever in eeuwigheid geen vleesch wilde eten, dan zijnen broeder daardoor te ergeren. Dat dit nu geene ijdele betuiging was, toont hij hier (vs 1—22) vervolgens aan uit zijn gedrag onder hen: en hij doet dit zóó, dat hij daarbij te gelijker tijd nadrukkelijk zijne waardigheid van Apostel verdedigt tegen sommigen, die haar of loochenden, of ten minste in verdenking zochten te brengen.

Ben ik niet vrij? De vragende spreekvorm dient hier redekunstig om het gevraagde op de allernadrukkelijkste wijze te bevestigen. Hetzelfde zij gezegd van de drie overige vragen, in vs 1 vervat. — Met zijne *vrijheid* bedoelt Paulus hier zijne Christelijke vrijheid (Gal 2, 4) en zijne burgerlijke onafhankelijkheid van eenig mensch, Jood of Heiden. Die vrijheid en die onafhankelijkheid had hij weten op te offeren, en hij was *alles voor allen geworden, om allen zalig te maken* (vs 22). Aan dit voorbeeld van zelf-verloochening en liefde mogten de Korinthiërs zich spiegelen.

Ben ik niet een Apostel? Door de derde vraag: *Heb ik niet Christus Jesus onzen Heer gezien?* en door de vierde: *Zijt gijlieden niet mijn werk in den Heer?* geeft Paulus twee bewijzen voor zijn Apostelschap. Hij kon Jesus' opstanding uit de dooden getuigen, wat tot de hoedanigheid van een Apostel vereischt werd (Hand 1, 22): hij had hem met zijne eigene oogen gezien op den weg naar Damaskus (Hand 9, 1—9). En een daadzakelijk en onomstootelijk bewijs voor zijne waardigheid van Apostel, was de Korinthische Christen-gemeente zelve, als zijnde *zijn werk in den Heer*. Of kon de Heere Jesus wel den arbeid gezegend en met wonder-werken de prediking bekrachtigd hebben (II Kor 12, 12) van een bedrieger, van iemand die zich valschelijk uitgaf voor eenen van zijne Apostelen?

2) *Zijt niet gijlieden mijn werk in den Heer?* Zie de vorige noot.

3) *En ben ik voor anderen geen Apostel*, enz. Met die *anderen* bedoelt Paulus, naar het schijnt, sommige Joodschgezinde (judaïserende) leeraars, die van elders te Korinthe gekomen waren (vgl. II Kor 3, 1), misschien wel diegenen, die aan het hoofd

nam signaculum Apostolatus mei
 3 vos estis in Domino. * mea
 defensio apud eos, qui me inter-
 4 rogant, hæc est. * Numquid non
 habemus potestatem manducan-
 5 di, et bibendi? * Numquid non
 habemus potestatem mulierem
 sororem circumducendi sicut et
 ceteri Apostoli, et fratres Do-
 6 mini, et Cephas? * Aut ego
 solus, et Barnabas, non habemus
 potestatem hoc operandi?
 7 * Quis militat suis stipendijs
umquam? Quis plantat vineam,
 et de fructu ejus non edit? Quis
 pascit gregem, et de lacte gre-
 8 gis non manducat? * Numquid

evenwel voor u : want het zegel
 van mijn Apostelschap zijt gi-
 lieden in den Heer. * dit is mijne
 verdediging bij hen, die mij
 ondervragen¹. * Hebben wij
 soms geen regt² om te eten, en
 te drinken? * Hebben wij² soms
 geen regt om eene vrouw die
 eene zuster is *met ons* om te
 voeren even als de overige Apo-
 stelen, en de broeders des Hee-
 ren, en Cephas? * Of hebben ik
 alleen, en Barnabas geen regt
 om dit te doen? * Wie dient
 7 ooit als krijgsknecht³ op eigen
bezoldiging? Wie plant een
 wijngaard, en eet niet van diens
 vrucht? Wie weidt eene kudde,
 en eet niet van de melk der
 kudde? * Zeg ik dit soms naar
 8

stonden van de partij welke zich naar Petrus noemde. Deze menschen zochten onder de Korinthiërs Paulus' Apostelschap in verdenking te brengen, en zoo doende zijn gezag te ondermijnen. Met het oog dan op deze tegenstanders zegt de Apostel tot zijne Korinthiërs: *Ben ik voor anderen*, naar het oordeel van anderen, *geen Apostel, ik ben het evenwel voor u*; gij althans moet mij voor een Apostel erkennen: *want het zegel, de bezegeling, eene bezegelde bevestiging, het onwraakbaar bewijs van mijn Apostelschap zijt gijlieden in den Heer*, als zijnde *mijn werk* in den Heer (vs 1).

1) *dit*, dit daadzakelijk bewijs voor mijn Apostelschap, *is*, daarin bestaat, *mijne verdediging bij hen, die mij ondervragen*. Paulus stelt hier zijne tegenstanders voor als regters, die zijn Apostelschap in twijfel trekkende, hem daarnaar *ondervragen*; en tot zijne *verdediging bij hen*, tot eene onwraakbaar bewijs, dat hij waarlijk een Apostel was, wees hij hen op de Korintische Christen-gemeente, die als de bezegelde oorkonde was van zijn Apostelschap.

2) *Hebben wij soms geen regt om te eten, en te drinken? Hebben wij*, enz. De Apostel gaat spreken van een regt, dat hem als bedienaar van het Evangelie toekwam, doch waarvan hij uit Christelijke liefde geen gebruik had willen maken. Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 4—6; *Hebben wij*, ik en Barnabas (vs 6), *geen regt om te eten, en te drinken*, d. i. om op kosten van de Christen-gemeente te leven? *Hebben wij soms geen regt om eene vrouw die eene zuster in den Heer is*, anders gezegd, eene Christin, die ons onze nooddrift bezorge, met ons op onze Evangelische reizen, *om te voeren even als de overige Apostelen dit doen, en de broeders* (de bloedverwanten) *des Heeren, en Cephas, en Petrus zelfs, het hoofd der Apostelen? Of hebben ik alleen, en Barnabas geen regt om dit te doen?* Naar het Grieksch: *geen regt om niet te werken*, zoodat allen wij verpligt zouden zijn door handenarbeid in onze nooddrift te voorzien?

3) *Wie dient ooit als krijgsknecht*, enz. Dat de bedienaars van het Evangelie regt hebben op hun levensonderhoud, dat toont de Apostel hier (vs 7—14) aan, *vooreerst* (vs 7) door voorbeelden uit het gewoone leven ontleend. Niemand, zegt de Apostel, doet krijgsdienst en bezoldigt zich zelve; niemand plant een wijngaard, zonder genot te hebben van zijne vrucht; niemand weidt eene kudde, of hij maakt ook gebruik van 't geen zijne kudde hem oplevert aan melk, boter en kaas: en zoo wordt elkeen voor zijnen arbeid beloond, de vrucht van zijnen arbeid genietende.

- secundum hominem haec dico?
 9 An et lex hæc non dicit? * Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo? (*Dt 25, 4. I Tim 5, 18.*)
 10 * An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. quoniam debet in spe qui arat, arare: et qui triturat, in spe fructus percipiendi. * Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus? (*Rom 15, 27.*) * Si alii potestatis vestrae participes sunt, quare non potius nos? Sed non usi sumus hac potestate: sed omnia susti-
- den mensch¹? Of zegt ook de wet dit niet? * Want in de wet van Moses staat geschreven: Gij zult den dorschenden os niet muilbanden. Is God misschien bezorgd voor de ossen²? * Of zegt hij dit wel degelijk om ons? Ja om ons werd het geschreven. omdat wie ploegt, op hoop behoort te ploegen: en wie dorscht, op hoop van vrucht te ontvangen. * Indien wij u geestelijke goederen hebben gezaaid, is het dan iets groots indien wij uwe ligchamelijke goederen maaijen³? * Indien anderen deelachtig zijn aan dit regt op u, waarom niet eerder wij⁴? Doch wij hebben van dit regt geen

1) *Zeg ik dit soms naar den mensch?* De zin is: Wat ik zeg van ons regt op levensonderhoud, rust dat alleen op dat menschelijk gezag, volgens welk niemand verplicht is, zijn beroepsarbeid om niet te verrigten? En met deze vraag gaat de Apostel over om in de tweede plaats aan te toonen, dat zijn meergenoemd regt door eene uitspraak der H. Schrift bekrachtigd wordt, en derhalve ook op goddelijk gezag rustte: *Of zegt ook de wet*, de Mosaische wet en derhalve God, die haar gegeven heeft, *dit niet?* Op deze vraag wil de Apostel met ja geantwoord hebben, en van dit ja volgt dan de bevestiging: *Want in de wet van Moses staat geschreven (Dt 25, 4): Gij zult den dorschenden os niet muilbanden*, hem geen muilkorf aandoen, opdat hij niet belet worde te eten van hetgeen hij dorscht. Men dorschte bij de Israëlieten met ossen, die met de hoeven het graan uit de aren traptten, of dorschleden er over heen en weer trokken.

2) *Is God misschien bezorgd voor de ossen?* Paulus wil door deze vraag niet loochenen, dat Gods Voorzienigheid zich ook uitstrekt over de dieren, maar hij geeft daarmede te kennen, dat dit gebod, behalve zijnen letterlijken zin, nog een hooger geestelijken zin heeft, en niet zoo zeer om die dieren, als veelmeer om de menschen gegeven is. Daarom gaat hij voort, vragende: *Of zegt hij (God) dit wel degelijk om ons menschen?* En hij antwoordt bevestigend: *Ja om ons werd het geschreven (Gij zult den dorschenden os, enz.): omdat (om ons te leeren, dat) wie ploegt, op hoop behoort te ploegen: en wie dorscht, behoort te dorschen op hoop van vrucht te ontvangen*, dat, zeg ik, de arbeider moet kunnen rekenen en aanspraak maken op loon voor zijnen arbeid; en derhalve ook wij, ja nog veelmeer wij, die u door onzen arbeid geestelijke goederen bezorgd hebben. *Indien wij u geestelijke goederen hebben gezaaid*, u door onzen Evangelischen arbeid deelgenooten gemaakt hebben van geestelijke goederen, *is het dan iets groots indien wij uwe ligchamelijke goederen maaijen*, indien wij van u ontvangen, wat wij noodig hebben tot onderhoud van ons leven? Dan bekomen wij immers maar het mindere voor het meerdere.

3) De verklaring van vs 9 is gegeven in de voorafgaande noot,

4) *Indien anderen deelachtig zijn aan dit regt op u, waarom niet eerder wij?* Eene derde bewijsreden voor het regt dat hij had, om te Korinthe op kosten der Korinthiërs te leven: andere leeraars onder u hebben dat regt, hoeveel te meer dan wij, die de stichters geweest zijn van uwe Gemeente!

nemus, ne quod offendiculum
 13 demus Evangelio Christi. * Nes-
 citis quoniam qui in sacrario
 operantur, quæ de sacrario sunt,
 edunt: et qui altari deserviunt,
 cum altari participant? (*Dt* 18,
 14 1.) * Ita et Dominus ordinavit
 iis, qui Evangelium annunciant,
 15 de Evangelio vivere. * Ego
 autem nullo horum usus sum.
Non autem scripsi hæc ut ita
fiant in me: bonum est enim
mihî magis mori, quàm ut
gloriam meam quis evacuet.
 16 * Nam si evangelizavero, non est

gebruik gemaakt: maar verdra-
 gen alles, omgeen hinder te doen
 aan het Evangelie van Christus¹.
 * Weet gij niet dat zij die in het
 heiligdom werken², eten van
 hetgeen des heiligdoms is: en
 dat zij die het altaar bedienen,
 met het altaar deelen? * *Zóó*
 heeft ook de Heer voor hen, die
 het Evangelie verkondigen, ver-
 ordend dat zij van het Evan-
 gelie zouden leven³. * Doch ik⁴,
 ik heb van niets daarvan gebruik
 gemaakt. Ik schreef dit echter
 niet⁵ opdat dit zoo aan mij
 geschiede: want het is mij beter
 te sterven, dan dat iemand
 mijnen roem verijdele. * Want
 16 zoo ik het Evangelie verkondig⁶,

1) Doch wij hebben van dit regt, om op kosten der Gemeente te leven, geen gebruik gemaakt: maar verdragen alles, alles wat het gevolg is van dat niet gebruikmaken van ons regt, arbeid, ongemakken, moeite, ontberingen (vgl. I Thess 2, 9); en wij handelen zoo, om geen hinder te doen aan het Evangelie van Christus, aan de uitbreiding van de Christelijke godsdienst: opdat wij, van ons regt gebruik makende, daardoor soms niet bij eenigen in verdenking mogten komen, dat de prediking van het Evangelie voor ons eene kostwinning is, hetgeen hen konde terughouden van de Christelijke godsdienst aan te nemen. — Paulus' offerende liefde bij zijne prediking kon niet anders dan een goeden indruk maken op de harten dergenen, aan welke hij het Evangelie verkondigde.

2) Weet gij niet dat zij die in het heiligdom werken, enz. Bij de drie vorige bewijsredenen voor zijn meergenoemd regt voegt de Apostel hier nu nog eene vierde, door zich te beroepen én op hetgeen plaats had bij het Levietische priesterschap, én op het bevel van den Heere Jesus. De Priesters en Levieten werden uit het heiligdom, uit den tempel onderhouden, zy ontvingen een gedeelte van de offers, die op het altaar kwamen, en deelden alzoo met het altaar. En evenzoo heeft ook de Heere Jesus verordend (Mt 10, 10. Lk 10, 7, 8), dat zij die het Evangelie bedienden, daarin hun levens-onderhoud vinden zouden.

3) De verklaring van vs 14 is gegeven in de voorafgaande noot.

4) Doch ik, ik heb van niets daarvan, van geene van die dingen, waartoe ik regt had, hetzij kost, of kleeding, of woonstede, enz., gebruik gemaakt. De Apostel zegt zijnen Korinthiërs hier nogmaals, hoe hij, met opoffering van zijn regt op onderstand, het Evangelie onder hen verkondigd had; hij wilde, dat zij aan zijn voorbeeld zouden leeren, ook in geoorloofde dingen, wanneer de Christelijke liefde zulks vereischte, zich zelve te verloochenen.

5) Ik schreef dit echter niet, enz. Uit hetgeen de Apostel zoo breedvoerig gezegd had aangaande zijn regt om op kosten der Gemeente te leven (vs 4—15), moest echter niemand dit gevolg afleiden, dat hij dit gedaan had, opdat dit voortaan zoo aan hem zoude geschieden, d. i. opdat de Korinthiërs in het vervolg in zijne behoeften zouden voorzien. Verre van daar! want hij hadde liever te sterven, dan dat iemand zijnen roem verijdele, den roem van het Evangelie kosteloos te verkondigen.

6) Want zoo ik het Evangelie verkondig, enz. In dit en de twee volgende verzen geeft

mihi gloria : necessitas enim
 mihi incumbit : v̄a enim mihi
 17 est, si non evangelizavero. * Si
 enim volens hoc ago, mercedem
 habeo: si autem invitus, dispen-
 18 satio mihi credita est. * Quā est
 ergo merces mea? Ut Evangelium
 pr̄dicans, sine sumptu ponam
 Evangelium, ut non abutar
 potestate mea in Evangelio.
 19 * Nam cum liber essem ex
omnibus, omnium me servum

het is mij niet tot roem: de nood-
 zakelijkheid immers dwingt mij
 daartoe: want wee mij, zoo ik
 het Evangelie niet verkondigd
 heb! * Want indien ik dit vrij-
 willig doe¹, dan heb ik loon:
 maar *doe ik het* niet vrijwillig,
 17 toch is mij eene bediening toe-
 vertrouwd. * Wat is dan mijn
 18 loon²? Dat ik het Evangelie
 verkondigende, het Evangelie
 kosteloos geef, dat ik geen ge-
 bruik maak van mijn regt in *de*
verkondiging van het Evangelie.
 * Want terwijl ik vrij was van
 19 allen, maakte ik mij tot een
 dienstknecht van allen³, opdat
 ik er des te meer mogt winnen.

de Apostel de reden van zijn gezegde in vs 15: *hes is mij beter te sterven, dan dat iemand mijnen roem verijdele.* Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 16: Indien ik het Evangelie verkondig, dan doe ik niets meer dan wat een strenge plicht van mij vordert, en de vervulling van die plicht is mij niet tot roem, geeft mij geen stof om bij den Heer te roemen, omdat ik die plicht vervullende, niet iets meer doe dan waartoe ik verplicht ben; en geen stof tot roemen hebbende, heb ik ook van God geen buitengewoon loon te verwachten. Ik zeide: *het is mij niet tot roem.* Waarom niet? Omdat de noodzakelijkheid, de zedelijke noodzakelijkheid van mijn plicht te doen, mij daartoe dwingt. De prediking van het Evangelie is mij door den Heere Jesus als een stellige plicht opgelegd, en ik kan mij daarvan niet ontslaan, zonder mij strafschuldig te maken: *want wee mij, zoo ik het Evangelie niet verkondigd heb!*

1) *Immers indien ik dit vrijwillig doe*, enz. Eene bevestiging van het gezegde in vs 16: *Zoo ik het Evangelie verkondig, het is mij niet tot roem: want de noodzakelijkheid dwingt mij daartoe*: en de redenering is a contrario, te weten, uit het geval, waarin de Apostel zich niet bevindt. Gesteld, zegt Paulus, dat ik niet door strenge plicht genoodzaakt ben het Evangelie te pr̄diken, maar geheel en al *vrijwillig dit doe*, uit eigen beweging den arbeid der Evangelieverkondiging op mij nemende, in dit geval heb ik loon, dan mag ik roemen en van den Heer eenig buitengewoon loon verwachten, als een zoodanige, die meer doet, dan hij verplicht is te doen; maar doe ik het niet vrijwillig, niet uit eigen beweging (in welk geval ik mij bevind), *toch is mij eene bediening toevertrouwd*, de prediking van het Evangelie; die last is mij opgelegd, ik moet dien vervullen, zonder op de vervulling daarvan te kunnen roemen of eenig buitengewoon loon daarvoor te mogen verwachten, als niet meer doende, dan mijn plicht van gehoorzaamheid van mij vordert.

2) *Wat is dan mijn loon?* Wat is het dan in mijn geval, dat mij tot roem strekt (vs 16) en waarvan ik eenig buitengewoon loon verwachten kan? Dit, dat ik het Evangelie kosteloos geef, dat ik geen gebruik maak van mijn regt om er van te leven. Want alzoo handelende, doe ik iets, waartoe ik niet verplicht ben. Vgl. het aangeteekende op II Kor 11, 9, volg.

3) *Want terwijl ik vrij was van allen*, van niemand afhankelijk, niemand behoefde te ontzien, *maakte ik mij toch tot een dienstknecht van allen*, mij, zooveel ik kon en mogt, naar hunne begrippen en gewoonten schikkende, *opdat ik er zoo doende des te meer voor de leer van het Evangelie mogt winnen.* — Het logisch verband van dit vers met

20 feci, ut plures lucrificerem. * Et factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer.

21 * iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrificerem. iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrificerem eos, qui

22 sine lege erant. * Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrificerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem

23 salvos. * Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.

24 * Nescitis quòd ii, qui in- * En voor de Joden werd ik als een Jood¹, opdat ik de Joden mogt winnen. * voor hen die onder de wet zijn, als ware ik onder de wet² (ofschoon ik zelf niet onder de wet was) opdat ik hen, die onder de wet waren, mogt winnen. voor hen, die zonder wet waren³, als ware ik zonder wet (hoewel ik niet zonder wet Gods was: maar onder de wet van Christus⁴) opdat ik hen, die zonder wet waren, mogt winnen. * Ik ben den zwakken⁵ een zwakke geworden, opdat ik de zwakken mogt winnen. Allen ben ik alles geworden, opdat ik allen mogt zalig maken⁶. * Alles nu doe ik om het Evangelie: opdat ik deelgenoot daarvan worde⁷.

* Weet gij niet, dat die in

het voorafgaande komt ons duister voor; misschien wil de Apostel hetgeen hij van zijn kosteloos prediken gezegd had nog *bevestigen* door te herinneren, dat zijn gedrag, ook in andere opzigten, van zijne zich zelve verloochenende liefde getuigde.

1) *En voor de Joden werd ik als een Jood*, enz. Hetgeen de Apostel hier zegt tot aan het einde van vs 22, dient tot nadere verklaring van zijn gezegde in vs 19: *Ik maakte mij tot een diensiknecht van allen*.

2) *voor hen die onder de wet zijn, als ware ik onder de wet*. Hiermede geeft de Apostel te verstaan, hoe hij voor de Joden geworden was als een Jood: hij had namelijk om de Joden tot het geloof in den Heere Jesus te brengen, zich aan deze of gene rituele voorschriften der Mosaische wet onderworpen, ofschoon hij zelf niet onder de wet was, d. i. ofschoon ten volste overtuigd zijnde van zijne Christelijke vrijheid dienaangaande.

3) *voor hen, die zonder de Mosaische wet waren*, d. i. voor de Heidenen, werd ik als een, die zonder de wet was, met hen verkeerende, mij naar hunne zeden voegende en van mijne Christelijke vrijheid gebruik makende, om zoo handelende de Heidenen voor Christus te winnen.

4) *hoewel ik niet zonder wet Gods was, maar onder de wet van Christus*. Dit gezegde is eene tusschenrede van den Apostel, om eene misduiding van zijne woorden voor te komen. Bij al zijne inschikkelijkheid voor de Heidenen, had hij toch zijn plicht van gehoorzaamheid aan Gods wet, door Christus gegeven, niet verzuimd.

5) *Ik ben den zwakken onder de Christenen uit de Heidenen uit de Heidenen een zwakke geworden*, enz. Vgl. I Kor 8, 9 en Rom 14, 1; 15, 1.

6) *Allen, met wie ik te doen had, ben ik alles geworden*, in allen opzigte mij naar hen voegende, voor zooveel als plicht en geweten mij dit toelieten; en ik handelde alzoo, opdat ik allen mogt zalig maken.

7) *Alles nu doe ik om het Evangelie*, om de belofte van het Evangelie: *opdat ik deelgenoot daarvan worde*; naar het Grieksch: *mededeelgenoot*, dat is, deelgenoot met hen, welke hij door de prediking van het Evangelie aan het genieten van de belofte des Evan-

stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis. * Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

26 * Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans: * sed

27 castigo corpus meum, et in servitutem redigo: ne forte cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

de renbaan loopen¹, allen wel loopen, doch dat één den kamp-prijs ontvangt? Loopt gij alzóó opdat gij dien moogt verkrijgen. * Elk wedstrijder nu onthoudt zich² van alles, en zij *doen dit* om eene vergankelijke kroon te ontvangen: maar wij om eene onvergankelijke. * Ik dan loop alzóó³, niet als in het onzekere: ik vecht alzóó, niet als in de lucht slaande: * maar ik kastijd mijn ligchaam, en maak het dienstbaar: opdat ik niet soms na anderen gepredikt te hebben, zelf een verworping worde.

gelies zocht deelachtig maken. De Apostel verklaart hier, dat hij met zijne offerende liefde en zijnen apostolischen arbeid beoogde, na de eere Gods (I Kor 10, 31), tot loon voor zijne goede werken eenmaal deelachtig te worden aan de eeuwige zaligheid, in het Evangelie beloofd.

1) *Weet gij niet*, enz. De Apostel vermaant hen om, op zijn voorbeeld, met allen ernst en inspanning hunne eeuwige zaligheid te behartigen; en hij doet dit in zinnebeeldige taal, zijne uitdrukkingen ontleenende aan twee Grieksche kampspelen, den wedloop en het vuistgevecht, aan de Korinthiërs inzonderheid zeer goed bekend. Zij, die op de renbaan in een loopstrijd kampten, *liepen wel allen*, maar slechts één van hen allen behaalde *den kampprijs*, de lauwerkroon, die aan het einde der loopbaan was opgehangen. *Loopt gij*, vermaant de Apostel zijne Korinthiërs, loopt in de Christelijke loopbaan *alzóó*, gelijk die ééne, die door zijne inspanning en volharding den prijs behaalt, *opdat gij dien*, den prijs van uwen geestelijken loopstrijd, de eeuwige zaligheid, allen *moogt verkrijgen*. — In de loopbaan van het geestelijk leven kunnen *allen*, die loopen gelijk het behoort, den kampprijs behalen.

2) *Elk wedstrijder nu onthoudt zich*, enz. Om zich des te bekwaamer te maken voor den wedloop, onderwierpen de wedloopers zich aan eene strenge levenswijze, zich onthoudende van alles wat hunne ligchamen konde verzwakken, of eene snelle beweging daarvan belemmeren. De Apostel maakt van deze gelegenheid gebruik om de Korinthiërs zijdelings te vermanen tot die zelfverloochening en versterkingen, die van elken geestelijken strijder vereischt worden om te kunnen zegevieren. En die Grieksche wedloopers getroosten zich allerlei ontberingen *om eene vergankelijke lauwerkroon* te verkrijgen: *maar wij*, Christenen, wij beoogen daarbij *eene onvergankelijke kroon*, de kroon der eeuwige heerlijkheid

3) *Ik dan loop alzóó*, enz. De Apostel dringt de voorafgaande vermaning (vs 25) door zijn eigen voorbeeld verder aan. Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs 26 en 27: *Ik dan*, om die kroon te ontvangen, *ik loop* in het Christelijk strijdperk *alzóó*, *niet als in het onzekere*, maar wetende, werwaarts ik mijne schreden zetten moet, en het oog steeds gevestigd houdende op het doel dat ik te bereiken heb: *ik vecht alzóó*, *niet als in de lucht slaande*: maar, als een die zijnen tegenstander weet te treffen, *ik kastijd* mijnen tegenstander, *mijn ligchaam*, mijnen vleeschelijken mensch met zijne zondige drijven en begeerlijkheden (naar het Grieksch: ik breng mijn ligchaam gevoelige slagen toe), *en maak het dienstbaar*: naar het Grieksch: *ik voer het als slaaf om*, gelijk de overwinnaars in den kampstrijd doen met hunne overwonnenen.

Zoo streed Paulus in het Christelijk strijdperk, *opdat hij niet soms, na anderen gepre-*

TIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na eene ernstige en door schrikwekkende voorbeelden uit de volksgeschiedenis der Israëlieten aangedrongen waarschuwing tegen zekere zonden, komt de Apostel wederom terug op het vraagstuk, het eten van offervleesch betreffende, vs 1—14. Het deelnemen aan Heidensche offermalen wordt volstrekt verboden; want zulks te doen was gemeenschap hebben met de booze geesten, vs 15—22. Al wat op de vleeschmarkt werd te koop geboden, mogten zij eten, zonder verplicht te zijn om vooraf te onderzoeken, of het al of niet offervleesch was, vs 23—26. Hoe zich dienaangaande te gedragen, wanneer zij bij hunne heidensche bloedverwanten of bekenden ter maaltijd waren, vs 27—30. Overigens moesten zij in alles wat zij deden de eer van God bedoelen, zich wel wachten van aan iemand ergernis te geven, en, met opofferende liefde, naar zijn voorbeeld, steeds het heil van hunne medemenschen behartigen, vs 31—33.

1	* Nolo enim vos ignorare fratres quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, et omnes mare transierunt, (Ex 13, 21.	* Want ik wil niet dat gij onkundig zijt ¹ broeders dat onze vaderen allen onder de wolk zijn geweest ² , en allen de zee zijn doorgegaan ³ , * en allen op Moyses gedoopt zijn in de wolk, en in de zee ⁴ : * en allen dezelfde geestelijke spijsze gegeten heb-	1
2	Nm 9, 21. Ex 14, 22.) * et omnes in Moyse baptizati sunt in nube,		2
3	et in mari: * et omnes eandem escam spiritalem manducave-		3

dikt te hebben (eigenlijk, naar de beteekenis van het Grieksche woord op deze plaats: na anderen, als heraut, tot den kampstrijd opgevoepen te hebben), zelf een verwoording, den kampstrijd onwaardig verklaard, worde.

1) *Want ik wil u niet onkundig laten*, enz. De Apostel had aan het slot van het vorige hoofdstuk (vs 27), van zich zelven sprekende, den Korinthiërs te kennen gegeven, dat het niet genoeg was, dat zij belijdenis deden van het Christendom, om verzekerd te wezen van hunne eeuwige zaligheid, maar dat daartoe ook nog een Christelijke levenswandel van hen vereischt werd. En tot bevestiging van deze waarschuwing wijst hij hen thans op Israëls voorvaderen, die ofschoon Gods volk, en met groote weldaden door hem begiftigd, desniettemenstaande grootendeels, om hunne zonden, van God verworpen en gestraft waren geworden.

2) *dat onze vaderen allen*, zonder uitzondering, *onder de wolk zijn geweest*. De Apostel bedoelt die wonderbare wolk, die de Israëlieten op hunnen togt uit Egypte door de woestijn naar het land der belofte aanhoudend begeleidde en hun vóórving, des daags hen overdekkende en beschaduwende, en des nachts, als eene vuurkolom, hen verlichtende. Vgl. Ex 13, 21, 22. Nm 10, 34. Ps 105, 39. Sap 10, 17; 18, 3; 19, 71.

3) *en dat allen*, zonder uitzondering, *de Roodde zee zijn doorgegaan*, en zoo deelachtig werden aan de weldaad der verlossing uit de slavernij van Egypte.

4) *en dat allen*, zonder uitzondering, *op Moses gedoopt zijn in de wolk, en in de zee*. Die wonderdadige doortogt der Israëlieten door de Roodde zee, onder bedekking der wolk, was een type of vóórbeeld van den H. Doop. Gelijk de Doop der Christenen verplicht tot gehoorzaamheid aan Christus, den middelaar van het Nieuwe Verbond, zoo werden de Israëlieten in dien wonderdadigen doortogt verplicht tot gehoorzaamheid aan Moses, den middelaar van het Oude Verbond. Ook wordt aan het einde des verhaals van dien wonderbaren doortogt (Ex 14, 31) van de Israëlieten gezegd: *En het volk vreesde den Heer, en zij geloofden aan den Heer en aan Moses, zijnen dienstknecht*. Daarom zegt de Apostel van de Israëlieten, dat zij *gedoopt zijn geworden op Moses*.

4 runt, (*Ex 16, 15.*) * et omnes eun- ben, * en allen denzelfden geeste- 4
dem potum spiritalem biberunt: lijken drank¹ gedronken hebben: 4
(bibebant autem de spiritali, (zij dronken namelijk uit eene
consequente eos, petra: petra geestelijke rots², die hen volgde:
autem erat Christus) (*Ex 17,* en de rots was Christus) * maar 5
5 6. *Nm 20, 10.*) * sed non in niet in het meerendeel van 5
pluribus eorum beneplacitum hen heeft God behagen gehad³:
est Deo: nam prostrati sunt in want zij werden in de woest- 6
6 deserto. (*Nm 26, 65.*) * Hæc tijt ter neder geveld. * Deze 6
autem in figura facta sunt nostri, dingen nu zijn geschied tot een
ut non simus concupiscentes vóórbeeld voor ons⁴, opdat wij
malorum, sicut et illi concu- niet belust zijn op het kwade,
7 pierunt. (*Ps 105, 14.*) * neque even of zij daar belustop waren⁵.
idololatræ efficiamini, sicut qui- * en wordt geene afgodendien- 7
dam ex ipsis: quemadmodum naars⁶, even als sommigen van
scriptum est: Sedit populus hen: gelijk er geschreven staat:
manducare, et bibere, et surre- Het volk zat neder om te
8 xerunt ludere. (*Ex 32, 6.*) eten, en te drinken, en zij
* Neque fornicemur, sicut qui- stonden op om te spelen⁷.
dam ex ipsis fornicati sunt, et * Laat ons ook niet hoereren, 8
gelijk sommigen van hen ge-
hoereerd hebben, en er vielen

1) *dezelfde geestelijke spijze... denzelfden geestelijken drank.* De Apostel bedoelt door die spijze manna (*Ex 16, 14*, volg.), en door dien drank het water, dat uit de rots ontsprong (*Ex 17, 6*); en beiden, spijze en drank, noemt hij *geestelijk*, om daarmede aan te duiden, dat zij beide van bovennatuurlijken oorsprong waren, voortgebracht door goddelijke kracht. Vgl. *Gal 4, 29*.

2) *zij dronken namelijk uit eene geestelijke rots*, enz. *Geestelijk*, d. i. van bovennatuurlijken oorsprong was hun drank; want niet eene aardsche, maar *eene geestelijke*, eene bovennatuurlijke was de rots, die hun water gaf; en deze *geestelijke* bovennatuurlijke rots was de Christus, het Woord Gods vóór zijne menschworing (vgl. vs 9); eene rots, die hen volgde en overal waar zij legerden in de woestijn en water behoeften, op eene wonderdadige wijze van water voorzag. Zie voorts noot 6 op bladz. 57.

3) *maar niet in het meerendeel van hen heeft God behagen gehad*; allen, zonder uitzondering, hadden Gods bijzondere weldaden genoten; en toch had God in het meerendeel van hen geen behagen gehad, maar, integendeel, groot mishagen, te weten, om hunne zonden; want, ziedaar een bewijs daarvan, zij werden tot straf van hunne overtredingen in de woestijn ter neder geveld, en kwamen niet in het beloofde land, het doel van hunne uittogt uit de slavernij van Egypte. Zij hadden zich schuldig gemaakt, sommigen aan afgoderij, sommigen aan ontucht; anderen aan andere zonden.

4) *Deze dingen nu zijn geschied tot een waarschuwend voorbeeld voor ons*, opdat wij, bemerkende, hoe zij van God gestraft zijn geworden, ons voor alle booze begeerten zorgvuldig zouden wachten.

5) Zie *Nm 11, 4*, volg.; *Ps 77, 29, 30*.

6) *en wordt geene afgodendienaars*, namelijk door deel te nemen aan heidensche offermaaltijden, waarin eene soort van deelgenootschap aan afgoderij gelegen is. Zie het aangeteekende op vs 15.

7) Zij hielden offermaaltijden van de offerdieren; ter eere van hun gouden kalf geslagt, en verlustigden zich hierna met *spelen*, met spel van zang en dans. Zie *Ex 33, 6, 8, 18, 19*.

9 ceciderunt una die viginti tria
 millia. (Nm 25, 1.) Neque ten-
 temus Christum : sicut quidam
 eorum tentaverunt, et a serpen-
 10 tibus perierunt. (Nm 21, 5, 6.)
 * Neque murmuraveritis, sicut
 quidam eorum murmuraverunt,
 et perierunt ab exterminatore.
 11 (Nm 11, 1; 14, 1.) * Hæc autem
 omnia in figura contingebant illis:
 scripta sunt autem ad correptionem
 nostram, in quos fines
 12 saeculorum devenerunt. * Itaque
 qui se existimat stare, videat ne
 cadat. * Tentatio vos non apprehendat nisi humana : fidelis
 13 autem Deus est, qui non patietur
 vos tentari supra id, quod

op éénen dag drie en twintig
 duizend¹. * Laat ons ook den
 Christus² niet tergen³ : gelijk
 sommigen van hen hem getergd
 hebben, en door de slangen kwamen
 zij om⁴. * En mort ook
 10 niet⁵, gelijk sommigen van hen
 gemord hebben, en zij kwamen
 om door den verderver⁶. * Al
 11 deze dingen nu zijn hun overgekomen
 tot een voorbeeld : en zij
 zijn geschreven ter waarschuwing
 van ons, tot wie de einden
 der eeuwen gekomen zijn⁷. * Der-
 12 halve wie meent te staan⁸, zie
 toe dat hij niet valle. * Geene
 13 beproeving taste u aan dan die
 menschelijk zij⁹ ! God nu is ge-
 trouw, en hij zal niet toelaten
 dat gij beproefd wordt boven

1) Zie Nm 25, 1-9.

2) den Christus, den engel des verbonds, den eeuwigen Zoon Gods, Adonai, Israëls geleider, gelijk hij in het welbekende kerkgebed genoemd wordt, hij, die Moses in den vlammenden braambosch verschenen is, en hem op Sinai de wet gaf. Vgl. onze aantekeningen op Hand 7, 30.

3) niet tergen: niet door onze handelwijze zijne langmoedigheid en magt om ons te straffen als ware het op de proef stellen.

4) Zie Nm 21, 4, volgg.

5) mort ook niet, murmureert niet tegen Gods verordeningen.

6) door den verderver, den strafengel. Zie Nm 16, 41-50. Vgl. Hand 12, 23.

7) Al deze dingen nu, al deze kastijdingen, zijn hun overgekomen niet alleen tot bestrafing van hunne misdaden, maar ook tot een voorbeeld voor ons: en zij zijn beschreven ter waarschuwing van ons, opdat wij Christenen, tot wie de einden der eeuwen gekomen zijn, die in het Messianische, het laatste tijdperk der wereld leven, ons voor deze en dergelijke misdaden wachten zouden.

8) Derhalve wie meent te staan, enz. Eene uit al het voorafgaande (vs 1-11) getrokken vermaning tot gedurige waakzaamheid.

9) Geene beproeving taste u aan dan die menschelijk zij. Maar volgens den Griekschcn tekst luidt het hier aldus: *Ulieden is nog geene dan menschelijke beproeving overgekomen*. En naar deze lezing, die ongetwijfeld te verkiezen is, bevatten deze woorden eene aanmoediging tot die standvastigheid, waartoe in vs 12 vermaand wordt. Verzoeken tot afval en zonde waren hun overgekomen, maar toch geene dan menschelijke, zoodanige, die voor de menschelijke krachten, onder den bijstand der genade, niet onoverwinbaar waren, en hun vermogen, hunne krachten, niet te boven gingen. God nu, gaat de Apostel voort, is getrouw (zie noot 4 op bladz. 365], en hij zal niet toelaten (al wat geschiedt, geschiedt onder de leiding van Gods voorzienigheid) dat gij beproefd wordt boven uw vermogen, maar hij zal met de beproeving ook, door den bijstand zijner genade, het uitkomen, den uitgang uit de beproeving, de overwinning der beproeving, geenen opdat gij haar verdragen kunt. Want indien God bij de beproeving ons niet den bijstand zijner genade verleende en ons daardoor in staat stelde om de beproevingen te overwinnen, dan zouden wij de beproevingen niet kunnen verdragen.

- potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere.
- 14 *Propter quod charissimi mihi, 14
 15 fugite ab idolorum cultura : * Ut 15
 prudentibus loquor, vos ipsi
 16 judicate quod dico. * Calix be- 16
nedictionis, cui benedicimus,
 nonne communicatio sanguinis
 Christi est ? et panis, quem fran-
 17 gimus, nonne participatio cor- 17
 poris Domini est ? * Quoniam
 unum panis, unum corpus multi
 18 participamus. * Videte Israel se- 18
 cundum carnem : nonne quaedam
- uw vermogen, maar hij zal met de beproeving ook de uitkomst geven opdat gij haar verdragen kunt.
- * Daarom mijne zeer geliefden, 14
 vliedt den afgodendienst¹ ! * Ik 15
 spreek als tot verstandigen², be-
 oordeelt gij zelve wat ik zeg.
 * Is niet de kelk der zegening³, 16
 dien wij zegenen, eene gemeen-
 schap met het bloed van Christus?
 en het brood, dat wij breken,
 is het niet eene gemeenschap
 met het ligchaam des Heeren ?
 * Dewijl het één brood is⁴, zijn wij 17
 de velen één ligchaam, allen wij
 die deel hebben aan het éene
 brood. * Ziet het Israël naar den 18
 vleesche⁵ ! zij die de offers eten⁶,

1) *Daarom*, dewijl gij, om niet te vallen maar staande te blijven (vs 12), tot gedurige waakzaamheid verplicht zijt, *vliedt de afgodendienst!* Eene herhaling der voorafgaande (vs 7) vermaning : *En wordt geene afgodendieners.*

2) *Ik spreek als tot verstandigen*, enz. Het deelnemen aan de offermaaltijden der Heidenen is eene ongeoorloofde daad, eene soort van afgodendienst; de Apostel gaat dit aantoonen, en hij houdt zich overtuigd, dat zijne Korinthiërs, *als verstandigen*, het gewigt zijner bewijsredenen zullen voelen. Hij geeft er hun twee: de eerste is genomen van het deelnemen aan het onbloedig offer des Nieuwen Verbonds, en de offermaaltijden der Joden.

3) *de kelk der zegening, dien wij zegenen*, enz. Wat het gezegde: *der zegening*, hier bedoeld wordt terstond verklaard door het volgende: *dien wij zegenen*; de zin is dan: *Is niet de kelk*, het drinken van den kelk, *dien wij*, volgens het bevel des Heeren: *doet dit tot mijne gedachtenis*, wanneer wij een lof- en dankgebed (zie noot 5 op blz. 179, 1ste Deel) daarover uitspreken, *zegenen*, wijden en heiligen, is niet het drinken van dien kelk eene gemeenschap met het bloed van Christus en derhalve met den ganschen persoon des Heeren? — Onder het *zegenen* is ook begrepen de eigenlijk genoemde *consecratie*, die op die zegening volgt en daarmede verbonden is. — *En het brood*, het eten van het brood, *dat wij zegenen en breken*, is het niet eene gemeenschap met het ligchaam des Heeren? Voorzeker.

4) *Dewijl het één brood is*, enz. Eene redenering *ab effectu ad causam*, om te bewijzen dat de Eucharistie eene gemeenschap is met het ligchaam des Heeren. Want was dit niet zoo, dan kon het gebruik daarvan ons niet tot één mystiek ligchaam vereenigen; iets dat toch inderdaad het geval is. De Apostel zegt dan: *Dewijl het één brood, één geestelijk brood*, d. i. één en hetzelfde ligchaam van Christus is, dat door een iegelijk onzer genuttigd wordt, *daarom zijn wij, de velen*, ofschoon velen, *één mystiek ligchaam, allen wij die deel hebben aan het éene brood*. Naar het Grieksch: *Want allen hebben wij deel aan het éene brood*; hetgeen eene herhaling is der causale protasis: *dewijl het één brood is*

5) *het Israël naar den vleesche*. Hiermede zijn de Joden aangeduid, in tegenstelling van het Israël naar den geest, of het Israël Gods, waardoor de Christenen beteekend worden. Zie noot 1 op bladz. 308.

6) *Zij die de offers eten*, die deel nemen aan Israëlietische offermaaltijden, *zijn zij niet in gemeenschap met het altaar*, waarop de offerdieren, waarvan zij eten, zijn opgedragen?

hostias, participes sunt altaris?
 19 * Quid ergo? dico quòd idolis
 immolatum sit aliquid? aut quòd
 20 idolum, sit aliquid? * Sed quæ
 immolant Gentes, dæmoniis im-
 molant, et non Deo. Nolo autem
 vos socios fieri dæmoniorum:
 non potestis calicem Domini
 bibere, et calicem dæmoniorum:
 21 * non potestis mensæ Domini
 participes esse, et mensæ dæ-
 22 moniorum. * An æmulamur Do-
 minum? Numquid fortiores illo
 sumus?

23 Omnia mihi licent, sed non
 omnia expediunt. * Omnia mihi
 licent, sed non omnia ædificant.

zijn zij niet in gemeenschap met
 het altaar? * Wat alzoo? zeg ik
 19 dat een afgodenoffer¹ iets is? of
 dat een afgod iets is? *Nee!* * Maar
 20 wat de Heidenen offeren, dat of-
 feren zij aan booze geesten, en
 niet aan God². En ik wil niet dat
 gij gemeenschap hebt met de
 booze geesten³: gij kunt den kelk
 des Heeren⁴ niet drinken, en den
 kelk der booze geesten: * gij kunt
 21 niet deelachtig zijn aan de tafel
 des Heeren, en aan de tafel der
 booze geesten. * Of verwekken
 22 wij den Heer tot ijverzucht⁵?
 Zijn wij misschien sterker dan
 hij?

23 Alles is mij geoorloofd, maar
 niet alles doet nut. * Alles is mij
 geoorloofd, maar niet alles is

¹ *Wat alzoo? zeg ik dat een afgodenoffer, enz.* Uit de bewijsredenen, in vs 16 en 18 gegeven, kon het schijnen te volgen, dat de Apostel, in strijd met hetgeen hij vroeger (I Kor 8, 4, volg.) geleerd had, thans te kennen gaf, dat een afgod iets was, iets dat werkelijk bestond, en dat een afgodenoffer iets was, iets dat als zoodanig, als afgodenoffer, werkelijk bestond. Paulus dan wijst deze valsche gevolgtrekking af, en hij doet dit door stellig te verklaren, dat hetgeen de Heidenen aan den een of anderen afgod offerden, in de werkelijkheid een offer was 't welk aan de booze geesten werd opgedragen. Door welke verklaring hij tegelijk de gepastheid aantoot van zijne twee bewijsredenen (in vs 16 en 18) voor het ongeoorloofde der deelneming aan Heidensche offermaaltijden.

² *aan booze geesten, en niet aan God.* Om te zeggen, dat de offers der Heidenen in der daad aan booze geesten werden opgedragen, bedient de Apostel zich van Schriftwoorden, uit Dt 32, 17 getrokken, alwaar van afgodische Israëlieten gezegd wordt: *Aan booze geesten hebben zij geofferd, en niet aan God.* Vgl. Bar 4, 7; Ps 95, 5; 105, 17.

³ *ik wil niet dat gij gemeenschap hebt met de booze geesten.* De eerdienst der Heidenen aan hunne gewaande godheid verrigt, was inderdaad en in de werkelijkheid *auivelsdienst*; en daarom was het opdragen van offers aan de afgoden en het vieren van offermaaltijden in hunne tempels hun ter eere, wezenlijk eene daad van geestelijke gemeenschap met de booze geesten.

⁴ *gij kunt den kelk des Heeren, enz.* De Apostel besluit nu zijn onderrigt met de stellige verklaring, dat het deelnemen aan de tafel des Heeren, aan de onbloedige offerande van het Nieuwe verbond, zedelijk onbestaanbaar is met eene deelneming aan de offermaaltijden der Heidenen, en derhalve voor eene den Christen volstrekt ongeoorloofde daad moet geacht worden.

⁵ *Of verwekken wij den Heer tot ijverzucht?* Eene bedreiging, dat zulks niet ongestraft zou blijven. Zin en zinverband is aldus: Wij Christenen, wij moeten ons wel zorgvuldig wachten van deel te nemen aan de offers der Heidenen; of willen wij misschien, door met de booze geesten te heulen, den Heer, wien wij uitsluitend toebehooren, tot ijverzucht verwekken, en zijne straf uittarten? *Zijn wij misschien sterker dan hij, zoodat wij ons straffeloos tegen hem zouden kunnen verzetten?*

24 (*Sup* 6, 12.) * Nemo quod suum 24
 est quaerat, sed quod alterius.
 25 * Omne, quod in macello vœnit,
 manducate, nihil interrogantes 25
 26 propter conscientiam. * Domini
 est terra, et plenitudo ejus. (*Eccli*
 27 17, 31. *Ps* 23, 1.) * Si quis
 vocat vos infidelium, et vultis
 ire: omne, quod vobis apponitur,
 manducate, nihil interrogantes
 28 propter conscientiam. * Si quis
 autem dixerit: Hoc immolatum
 est idolis: nolite manducare
 propter illum, qui indicavit, et
 29 propter conscientiam: * con-
 stichtend¹. * Niemand zoeke het 24
 zijne, maar wat des anderen is².
 * Alles, wat op de vleeschmarkt 25
 verkocht wordt³, eet het, zonder
 eenig onderzoek te doen om het
 geweten. * Den Heere be- 26
 hoort de aarde toe, en hare
 volheid. * Indien iemand van 27
 de ongeloovigen⁴ ulieden uitnoo-
 digt, en gij er heen wilt gaan,
 eet dan al, wat u wordt voorge-
 zet, zonder eenig onderzoek te
 doen om het geweten. * Maar 28
 zoo iemand zeggen mogt: Dit is
 aan de afgoden geofferd! eet er
 dan niet van om hem, die dit te
 kennen gaf, en om wille des ge-
 wetens: * niet uw eigen geweten 29

1) *Alles is mij geoorloofd*, zult gij misschien zeggen, maar ik antwoord: *niet alles doet nut*. *Alles is mij geoorloofd* herhaalt gij misschien; maar ik zeg: *niet alles is stichtend*. Zie voorts noot 5 op bladz. 393.

2) *Niemand zoeke zelfzuchtig het zijne*, maar elkeen *wat des anderen is*. Het gebruik maken van uwe Christelijke vrijheid moet door de Christelijke liefde bestuurd worden. Geene zelfzucht, maar liefde tot onze medechristenen regele ons gedrag. *De liefde zoekt haar eigen baat niet*. I Kor 13, 5. De Apostel geeft nu vervolgens (vs 25—30) aangaande het nuttigen van offervleesch nog eenige bepaalde voorschriften.

3) *Alles, wat op de vleeschmarkt verkocht wordt*, enz. Zie noot 4 op bl. 406. Alle vleesch, dat op de vleeschmarkt te koop geboden wordt, zegt de Apostel, *eet het, zonder eenig onderzoek te doen*, of het aangeboden vleesch al of niet vleesch is van dieren, die aan de afgoden geofferd zijn, *om niet soms door dit onderzoek het geweten van een of anderen zwakke onder uwe huis- of dischgenooten te beangstigen*. Al is het ook zoodanig vleesch, nu het op de markt te koop komt, heeft het zijne hoedanigheid van offervleesch niet meer, en op zich zelf is het niet onrein. *Den Heere behoort de aarde toe, en hare volheid* (*Ps* 23, 1): de aarde met al wat haar vervult, 't is alles van God geschapen, en derhalve op zich zelf goed en rein, en het gebruik daarvan geoorloofd. Vgl. Rom 14, 14, 20.

4) *Indien iemand van de ongeloovigen*, enz. Indien gij, wilt Paulus zeggen, door een of anderen van uwe heidensche bekenden wordt uitgenoodigd, niet tot een offermaal, maar tot een gewonen maaltijd aan zijn huis, en gij er heen wilt gaan (de Apostel ziet het liever niet dan al), eet dan vrijelijk van alle vleesch, dat u wordt voorgezet zonder vooraf te onderzoeken, of het al of niet offervleesch zijt, *om het geweten van een of anderen zwakke*, die met u aan den disch zit, niet te beanstigen. Paulus' rede is hier (vs 23—33) gerigt tot de *sterken*, tot dezulken derhalve, die in hun geweten overtuigd waren, dat het eten van geofferd vleesch eene op zich zelven onverschillige zaak was en hun vrij stond. Nogtans, gaat Paulus voort (vs 28), indien een of ander der met u aanzittende Heidenen van deze of gene vleeschspijs zeggen mogt: Dit is offervleesch! eet er dan niet van *om hem, die dit te kennen gaven* die, meenende dat het eten van offervleesch u verboden is, u op de proef wil stellen, *en ook om wille des gewetens: ik meen niet uw eigen geweten, maar het geweten des anderen*: ook het geweten van den *zwakke*, die anders door uw voorbeeld zou kunnen verleid worden, om tegen zijn geweten van het offervleesch te eten.

scientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia? * Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quod gratias ago?

31 * Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. (Col 3, 17.) * Sine offensione estote Judæis, et Gentibus, et Ecclesiæ Dei: * sicut et ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis: ut salvi fiant.

meen ik, maar dat des anderen. Want waarom wordt mijne vrijheid¹ geoordeeld door eens anders geweten? * Indien ik met dankzegging deel neem, waarom word ik gelasterd voor datgeen waarvoor ik dank zeg?

* Hetzij gij dan eet², hetzij gij drinkt. hetzij gij iets anders doet: doet alles tot eer van God. * Weest zonder aanstoot voor Joden, en voor Heidenen, en voor de Gemeente Gods: * gelijk ook ik in alles allen belieft, niet mijn eigen nut zoekende, maar dat der velen: opdat zij zalig mogen worden.

ELFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na een woord van lof voor de Korinthiërs, gaat de Apostel over tot het berispen van sommige misbruiken bij hunne godsdienstige vergaderingen; en in de eerste plaats handelt hij over het optreden der vrouwen aldaar zonder sluijer, met ongedekten hoofde, wat hij om verschillende redenen als onbetamelijk afkeurt en verbiedt, vs 1—17. Vervolgens spreekt hij over nog grovere misbruiken, die onder hen plaats grepen, wanneer zij vergaderden om het Avondmaal des Heeren te vieren; bij welke gelegenheid hij hun het onderrigt herinnert, 't welk hij hun vroeger bij monde gegeven had aangaande de instelling van het Allerheiligste Sacrament, vs 18—26. Eene bedreigende vermaning om toch niet onwaardiglijk tot de tafel des Heeren te naderen, vs 27—34.

- 1 * Imitatores mei estote, sicut et ego Christi. * Weest mijne navolgers³, gelijk ik het ben van Christus.
- 2 * Laudo autem vos fratres * Ik nu prijs u broeders dat

1) *Want waarom wordt mijne vrijheid*, enz. De zin is: ik wil geene gelegenheid geven, dat *mijne vrijheid*, het gebruik maken van mijne vrijheid om van dat offervleesch te eten, *geoordeeld*, verkeerd beoordeeld en als eene gewetenlooze daad veroordeeld worde *door eens anders geweten*, door het geweten van dezen of genen *zwakke*. Vgl. Rom 16, 16.

2) *Hetzij gij dan eet*, *hetzij gij drinkt*, enz. Tot besluit van het voorgaand onderrigt over het gebruik maken van hunne Christelijke vrijheid opzigtelijk het eten van geofferd vleesch, vermaant de Apostel hen in 't algemeen, om bij al hun doen en laten naar Gods eer en verheerlijking te trachten, en (vs 32) zorg te dragen om noch aan de geloovigen, hetzij Joden of Heidenen, noch aan de Gemeente Gods, dat is, aan hunne medechristenen eenigen aanstoot te geven; even als hij (vs 33) *in alles allen*, zooveel mogelijk, zocht te behagen. Vgl. I Kor 9, 19, volg.

3) *Weest mijne navolgers*, enz. Dit vers behoort nog tot de vermaning, aan het einde van het vorige hoofdstuk gegeven, en ware beter daar als slot-vers bijgevoegd. De zin is duidelijk: Volgt mijn voorbeeld van offerende liefde na, gelijk ik hierin het voorbeeld volg van Christus, *die ook zich zelven niet heeft belieft* (Rom 15, 3), maar de eer van God en het heil der menschen gezocht heeft.

quòd per omnia mei memores estis : et sicut tradidi vobis,
 3 praecepta mea tenetis. * Volo autem vos scire quòd omnis viri caput, Christus est : caput autem mulieris, vir : caput vero Christi,
 4 Deus. (*Eph* 5, 23.) * Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.
 5 * Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum : unum
 6 enim est ac si decalvetur. * Nam gij in alles¹ mijner indachtig zijt : en mijne bevelen onderhoudt, gelijk ik ze u heb overgegeven. * Doch ik wil dat gij weest dat Christus² het hoofd is van iederen man : en de man, het hoofd der vrouw : en God, het hoofd van Christus. * Ieder man die bidt, of propheeteert met gedekten hoofde, doet zijn hoofd schande aan³. * En iedere vrouw die bidt, of propheeteert met ongedekten hoofde, doet haar hoofd schande aan⁴ : want het is één en hetzelfde alsof zij geschoren was. * Want indien eene

¹) *Ik nu prijs u broeders dat gij in alles*, enz. De Apostel gaat nu over tot het berispen van eenige misbruiken, die in de godsdienstige zamenkomsten der Korinthiërs plaats hadden. En om aan zijne berispingen een gemakkelijker ingang te geven, laat hij die voorafgaan door eene lofspraak, waarin hij hen prijst, dat zij *in alles*, in allen opzigte, *zijner indachtig waren* en zijne bevelen, zijne disciplinaire en rituelle voorschriften en verordeningen onderhielden, gelijk hij hun die had overgegeven en medegedeeld, hetzij bij monde tijdens zijn verblijf onder hen, hetzij daarna ook nog schriftelijk, namelijk in dien brief, die verloren is gegaan. Zie noot 5 op blz. 389. De eerste zinsnede van dit vers : *dat gij in alles mijner indachtig zijt* : wordt verklaard door het daarop volgende : *en mijne bevelen onderhoudt, gelijk ik ze u heb overgegeven*.

²) *Doch ik wil dat gij weest dat Christus*, enz. De zin is : Niettegenstaande den lof, dien ik u geef en die u toekomt, moet ik u toch op een en ander opmerkzaam maken. — De Apostel gaat hier over tot zijne berispingen, en hij spreekt in de eerste plaats (vs. 2—16) over het optreden der vrouwen in hunne godsdienstige bijeenkomsten zonder sluijer, met ongedekten hoofde. Hij laakt dit als strijdig met de vereischte ondergeschiktheid van de vrouw aan den man.

Christus is het onmiddellijk hoofd van iederen Christen-man : en de man is het onmiddellijk hoofd der vrouw : en God het onmiddellijk hoofd van Christus, als mensch.

³) *Ieder man, die in uwe godsdienstige vergaderingen bidt, of propheeteert* (zie hierachter de eerste noot op vers 10 van I Kor 12,) *met gedekten hoofde, doet zijn hoofd, Christus, schande aan*, dewijl hij door die hoofdbedekking (symbolisch, naar Grieksche zeden geoordeeld) te kennen geeft, dat hij geen vrij mensch is, maar onder de heerschappij van een ander staat, en zoo doende zijne onmiddellijke afhankelijkheid van Christus, die zijn eenig en onmiddellijk hoofd is, verloochent.

Het gezegde in vs. 4 beteekent niet, dat de mannen in de godsdienstige vergaderingen der Korinthische Christen-gemeente *werkelijk* de gewoonte hadden van het hoofd te bedekken, maar het moet slechts dienen, bij wijze van eene tegenstelling, om de berisping van de vrouwen, die terstond volgt, voor te bereiden.

⁴) *En iedere vrouw die in uwe godsdienstige vergaderingen bidt, of propheeteert* (vgl. de noot op 14, 34) *met ongedekten hoofde, ongesluijerd, doet haar hoofd, haren man, schande aan*, dewijl zij optredende zonder hoofdbedekking, het symbool van hare onderdanigheid aan den man, deze onderdanigheid verloochent, en zoo doende haren man als beschimpt, ook daarom, omdat zij ongesluijerd optredende zich zelve oneer aandoet ; want ongesluijerd te verschijnen moet zij voor even schandelijk houden als te verschijnen met geschoren hoofde. Het afscheren van het hoofdhaar was eene straf der overspeelsters.

si non velatur mulier, tondeatur. Si vero turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7 * Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam imago et gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. * Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. * Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. (Gn 2, 23.)

10 * Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter vrouw zich niet dekt¹, dan late zij zich ook het haar afsnijden. Maar is het leelijk voor eene vrouw dat haar de haren worden afgesneden, of dat zij geschoren worde, dat zij dan haar hoofd bedekke! * De man toch moet zijn hoofd niet bedekken²: dewijl hij het beeld en de heerlijkheid Gods is, maar de vrouw is de heerlijkheid des mans³. * Want de man is niet uit de vrouw⁴, maar de vrouw uit den man. * Want ook de man werd niet geschapen om de vrouw, maar de vrouw om den man. * Daarom moet de vrouw⁵ eene magt op het

1) *Want indien eene vrouw zich niet dekt*, enz. Eene bevestigende verklaring van het voorafgaand gezegd: *want het is één en hetzelfde*, enz. De Apostel wil het onbetamelijke van het niet gesluijerd zijn voor eene vrouw sterk doen uitkomen, en vergelijkt daarom eene ongesluijerde met eene kaal geschorene.

Indien zij meent, dat het gesluijerd zijn haar tot oneer strekt, dan moet zij het zich ook tot oneer rekenen lang haar te dragen; zij late zich derhalve het hoofd kaal scheren. Het is met bijtende scherts gezegd. Want welke vrouw wel met een kaal geschoren hoofd in 't openbaar willen verschijnen?

2) *De man toch moet niet zijn hoofd bedekken*: enz. De redenering gaat voort met aanvoering van eene tweede reden (de eerste is vervat in vs 3—6), om aan te toonen, dat de man zijn hoofd niet bedekken moet, maar de vrouw wel; en deze tweede reden is genomen uit de scheppingsgeschiedenis van het eerste menschenpaar.

De man toch moet niet zijn hoofd niet bedekken, en daarom niet, omdat hij het beeld en de heerlijkheid Gods is, het beeld van Gods heerlijkheid, op aarde Gods grootheid en magt vertoonende. Door de heerschappij, die God hem verleend heeft over al het geschapene op aarde (Gn 1, 26; 9, 2; Ps 8, 6—9), vertegenwoordigt hij God op aarde, en is alzoo het beeld en de heerlijkheid Gods: hij is, als ware het, tot den God dezer aarde gemaakt, en God vertoont in hem zijne heerlijkheid, zijne grootheid en magt.

3) *maar de vrouw is de heerlijkheid des mans*. In hare afhankelijkheid van den man en in hare onderworpenheid aan hem geeft de vrouw de heerlijkheid des mans, d. i. zijne grootheid en voortreffelijkheid te aanschouwen.

4) *Want de man is niet uit de vrouw*, enz. In dit en het volgende vers geeft de Apostel twee gronden voor de ondergeschiktheid der vrouw aan den man, als aan wien de heerschappij toekomt; beide gronden zijn hier wederom genomen uit de scheppingsgeschiedenis van het menschenpaar. De man is niet uit de vrouw, heeft zijnen oorsprong niet uit de vrouw, daar hy onmiddellyk door God geschapen werd; maar de vrouw heeft haren oorsprong uit den man. Zie Gn 2, 21—23. Voorts, de man werd niet geschapen om de vrouw, maar, omgekeerd, de vrouw om den man. Zie Gn 2, 18.

5) *Daarom moet de vrouw*, enz. *Daarom*, omdat de vrouw de heerlijkheid des mans is (vs 7) in hare ondergeschiktheid aan hem, daarom moet de vrouw eene magt (metonymisch, voor een teeken der boven haar staande mannelijke magt, een symbool van hare onderschiktheid aan den man, hetwelk de sluijer is) op het hoofd hebben; en dit ook om de Engelen, die in de godsdienstige vergaderingen der Christenen onzichtbaar tegenwoordig zijn.

- 11 Angelos. * Verumtamen neque
vir sine muliere : neque mulier
12 sine viro in Domino. * Nam
sicut mulier de viro, ita et vir
per mulierem : omnia autem ex
13 Deo. * Vos ipsi iudicate : decet
mulierem non velatam orare
14 Deum ? * Nec ipsa natura docet
vos, quòd vir quidem si comam
nutriat, ignominia est illi :
15 * mulier vero si comam nutriat,
gloria est illi : quoniam capilli
16 pro velamine ei dati sunt. * Si
quis autem videtur contentiosus
esse : nos talem consuetudinem
non habemus, neque Ecclesia
Dei.
- hoofd hebben om de Engelen.
* Evenwel is noch de man zonder
de vrouw¹: noch de vrouw zonder
den man in den Heer. * Want
gelijk de vrouw uit den man is,
zoo is ook de man door de vrouw :
en alles is uit God. * Oordeelt
gij zelven! is het wel betamelijk²
dat eene vrouw ongedekt tot God
bidde? * Leert de natuur zelve u
niet, dat³ zoo een man lang haar
draagt, dit eene oneer voor hem
is : * doch dat zoo eene vrouw
lang haar draagt, het eene eer
voor haar is : want de haren zijn
haar gegeven in de plaats van
sluijer. * Doch indien iemand
schijnt genegen te zijn om te
twisten⁴: wij, wij hebben zoo-
danige gewoonte niet, noch de
Gemeente Gods.

¹) *Evenwel is nog de man zonder de vrouw*: enz. Volgens de meeste Grieksche HSS. luidt het hier: *Evenwel is noch de vrouw zonder den man, noch de man zonder de vrouw in den Heer*. De ondergeschiktheid der vrouw aan den man mag echter niet misduid worden, wil Paulus zeggen, tot verlaging van de vrouw; noch man, noch vrouw bestaat op zich zelf, maar zij zijn afhankelijk van elkander; de man behoeft de vrouw, en de vrouw den man *in Christus*, in het Christendom, overeenkomstig de orde der natuur: *want gelijk de vrouw oorspronkelijk uit den man is, zoo is ook bij de voortplanting van het menschelijk geslacht, de man door middel van de vrouw: en alles, al het geschapene is uit God*; hij is de schepper en oorsprong van alles, en van hem is alles afhankelijk.

²) *Oordeelt gij zelven! is het wel betamelijk*, enz. Naar het Grieksch: *Oordeelt bij u zelven!* De Apostel beroept zich nu ook nog op hun eigen oordeel; dat moesten zij raadplegen en hem zeggen, of zij het toch wel betamelijk vonden *dat eene vrouw ongedekt tot God bad*; en de vorming van hun oordeel dienaangaande, wijst hij hen (vs 14) op hetgeen de *natuur zelve* hun daaromtrent te kennen gaf.

³) *Leert de natuur zelve u niet, dat*, enz. In den regel groeit van nature het hoofdhaar bij de vrouwen veel dikker en langer dan bij de mannen; en daarin ligt een wenk der natuur, dat lang haar niet past voor den man, maar wel voor de vrouw. En daarom past het voor de vrouw, omdat die gevoede en lange lokken haar door de natuur gegeven zijn, ten einde haar in plaats van een sluijer tot bedeksel te dienen. Dewijl dan die natuurlijke sluijer te dragen haar eene eer is, zoo volgt daaruit voor haar de betamelijkheid van het dragen eens kunstsluijers, en de onbetamelijkheid van ongedekt tot God te bidden (vs 13).

⁴) *Doch indien iemand schijnt genegen te zijn om te twisten*: enz. De Apostel geeft hiermede te kennen, dat hij volstrekt niet van zin is met iemand te redetwisten over het al of niet betamelijk van het ongesluijerd optreden der vrouwen in de godsdienstige bijeenkomsten. *Indien iemand schijnt genegen te zijn om te twisten* over het onderhavige punt, hem zij kortaf gezegd, *dat wij zoodanige gewoonte* (dat de vrouwen ongesluijerd optreden) *niet hebben, noch de Gemeente Gods* (naar het Grieksch: *de Gemeenten Gods*, de overige Christengemeenten, door Paulus gesticht, buiten de Korinthische. Vgl. I Kor 14. 33).

17 * Hoc autem præcipio : non
 laudans quòd non in melius,
 18 sed in deterius convenitis. * Pri-
 mum quidem convenientibus
 vobis in Ecclesiam, audio scissu-
 ras esse inter vos, et ex parte
 19 credo. * Nam oportet et hæreses
 esse, ut et qui probati sunt,
 20 manifesti fiant in vobis. * Con-
 venientibus ergo vobis in unum,
jam non est Dominicam cœnam
 21 manducare. * Unusquisque enim
suam cœnam præsumit ad man-
 ducandum. Et alius quidem esu-
 rit : alius autem ebrius est.

* Dit nu beveel ik : terwijl ik 17
 het niet prijs dat gij niet tot ver-
 betering, maar tot verergering
 bijeenkomt¹. * Want vooreerst 18
 als gij Kerkelijk zamenkomt,
 hoorik dat er scheuringen onder
 u zijn², en voor een gedeelte
 geloof ik het³. * Want er moeten 19
 ook partijschappen wezen, opdat
 ook zij die beproefden zijn, open-
 baar worden onderu⁴. * Wanneer 20
 gij dan bijeenkomt, zoo is dat
 niet des Heeren avondmaalen⁵.
 * Want een iegelijk neemt zijn 21
 eigen maaltijd vooruit om te
 eten. En de één lijdt honger :
 terwijl de andere dronken is⁶.

1) Dit nu, wat ik u daar schreef over het ongesluijerd optreden der vrouwen in uwe vergaderingen, dat beveel ik, willende dat dit voortaan niet meer geschiede, terwijl ik het niet prijs (de Apostel gaat hier over tot een ander punt van berisping), dat gij niet tot verbetering, maar tot verergering bijeenkomt, dat uwe godsdienstige zamenkomsten in plaats van uwe zedelijke verbetering en vervolmaking tot vrucht te hebben, gelijk het wezen moest, integendeel uitloopen op uwe verergering, dat gij door die zamenkomsten slechter wordt, in plaats van beter. Paulus bedoelt hier, als blijkt uit vs 18 en 21, volgg., die godsdienstige zamenkomsten, bij welke het heilig avondmaal des Heeren gevierd werd.

2) Want vooreerst als gij Kerkelijk zamenkomt, wanneer gij als Christengemeente vergadert, hoor ik dat er, bij gelegenheid van die godsdienstige vergaderingen, scheuringen onder u zijn. Van welken aard deze scheuringen waren, wordt niet gezegd.

3) en voor een gedeelte geloof ik het: ik geloof wel niet alles wat mij aangaande die scheuringen bij uwe godsdienstige vergaderingen is ter ooren gekomen, maar ik geloof nogtans een gedeelte er van. Want, ziedaar de reden waarom ik zulks geloof, er moeten, in aanmerking genomen, hoe vleeschelijk gij nog zijt (I Kor 3, 3), onder andere verkeerdheden, ook zoodanige scheuringen of partijschappen wezen, en God laat dit kwaad toe, opdat ook zij die beproefden zijn, dezulken, die zich met geene partijschappen willen inlaten, onder ulieden openbaar worden.

4) Zie de voorafgaande noot.

5) Wanneer gij dan bijeenkomt, zoo is dat, wat gij doet, niet des Heeren avondmaal eten. De Apostel let op de misbruiken, die daarbij onder hen plaats grepen, en zegt zoo met aandoening en verontwaardiging: Neen, de wijze waarop dat onder ulieden geschiedt, dat mag den naam niet dragen van 's Heeren avondmaal te eten.

6) Want een iegelijk neemt zijn eigen maaltijd vooruit om te eten. Beter, naar het Grieksch: Want bij het eten, bij die maaltijden die gij houdt in navolging van 's Heeren laatste avondmaal, neemt een iegelijk zijn eigen maaltijd vooruit. In de eerste eeuw der Kerk werd in de godsdienstige vergaderingen der Christenen het vieren van het onbloedig offer des Nieuwen Verbonds en het nuttigen van het ligchaam en bloed des Heeren voorafgegaan door zoogenaamde agapen of liefdemaaltijden, die de geloovigen met elkander hielden, in navolging van den laatsten maaltijd, dien Jesus in den nacht vóór zijn lijden met zijne leerlingen gehouden had. De noodige spijs tot die maaltijden werden door de meer vermogenden medegebragt voor een gemeenschappelijken disch, waaraan dan armen en rijken, zonder onderscheid, als leden van één en het-

- 22 * Numquid domos non habetis * Hebt gij dan geene huizen¹ 22
ad manducandum, et bibendum? om te eten, en te drinken? of
aut Ecclesiam Dei contemnitis, veracht gij de Gemeente Gods, en
et confunditis eos, qui non beschaaft gij hen, die niet heb-
habent? Quid dicam vobis? ben? Wat zal ik u zeggen? Prijs
Laudo vos? in hoc non laudo. ik u? hierin prijs ik u niet?²
- 23 * Ego enim accepi a Domino * Want ik, ik heb van den Heer 23
quod et tradidi vobis, quoniam ontvangen³ 't geen ik u ook heb
Dominus Jesus in qua nocte overgegeven, dat de Heer Jesus
24 tradebatur, accepit panem, * et in den nacht waarin hij geleverd
gratias agens fregit, et dixit: werd, brood nam, * en gedankt 24
Accipite, et manducate: hoc hebbende⁴ het brak, en zeide:
est corpus meum, quod pro Neemt, en eet: dit is mijn lig-
vobis tradetur: hoc facite in chaam⁵, dat voor u geleverd zal
meam commemorationem. (*Mt* worden⁶: doet dit tot mijne ge-

zelfde huisgezin gelijkelyk deel namen; terwijl de broederlyke liefde aan die tafel voorzat, en alle overdaad en onmatigheid verre daarvan verwijderd was. Doch in de Korinthische Christen-gemeente waren daaromtrent schandelyke misbruiken ingeslopen. Een iegelyk der meervermogenden, ter plaatse der godsdienstige vergadering gekomen, hield met de spijsen, die hij had medegebragt *zijn eigen maaltijd* in 't bijzonder vooruit, en men wachtte niet op elkander (vs 33), om aan eene gemeenschappelyke tafel aan te zitten; waarvan het gevolg was, dat de behoeftigen, die niets hadden medegebragt, hier honger leden, terwijl de meervermogenden aan spijs en drank volop hadden, en zich zelfs aan overdaad schuldig maakten: *de een lydt honger, te wijl de andere dronken is*. Zoo waren dan die Korinthische Agapen geene gemeenschappelyke maar veeleer afzonderlyke maaltijden, en wel verre van liefdedalen te wezen, werd de broederlyke liefde aldaar niet weinig gekwetst. Zie het volgende vers.

¹) *Hebt gij dan geene huizen*, enz. Eene scherpe berisping in den vorm eener vraag. De zin komt hierop neer: Hebt gij dan om afzonderlyke maaltijden aan te rigten niet uwe eigen woningen? Voorzeker. En waarom komt ge dan in de vergaderingen der geloovigen uwe privaat-maaltijden houden? Want dat is het wat gij doet. Of, indien gij juist niet beoogt om daar privaat-maaltijden te houden, handelt gij dan zóó, omdat gij de Gemeente Gods veracht, haar niet waardig keurende aan een gemeenschappelyken disch met u aan te zitten, en om hen, die niet hebben, de behoeftigen die toch ook tot de Gemeente Gods behooren, te beschamen, door hen als arme menschen ten toon te stellen?

²) *hierin prijs ik u niet*, neen, integendeel, op dit punt moet ik u strengelyk berispen.

³) *Want ik, ik heb van den Heer ontvangen*, enz. De Apostel geeft hier de reden, waarom hij hen hierin niet prees. Want wat zij deden, dat verdiende den naam niet van 's Heeren avondmaal te eten; het was eene onwaardige voorbereiding tot het nuttigen van zijn ligchaam en bloed. De Apostel wil hen zulks doen gevoelen, en herinnert hun daarom de instelling van het allerheiligste Sacrament. *Ik heb van den Heer ontvangen*, te weten door onmiddellijke openbaringen (Gal 1, 12), 't geen ik u ook heb overgegeven, 't geen ik u bij monde geleerd heb, toen ik, te Korinthe aangekomen, u het Evangelie verkondigd en tot de Christelyke godsdienst bekeerd heb, dat de Heere Jesus in den nacht, waarin hij door Judas verraderlyk in de handen van zijne vijanden geleverd werd, brood nam, enz,

⁴) *en gedankt hebbende*. Zie noot 5 op bladz. 179, 1ste Deel.

⁵) *dit is mijn ligchaam*. Zie noot 6 op bladz. 179, 1ste Deel.

⁶) *dat voor u door mij* (vgl. Jo 10, 18) ter dood geleverd zal worden. De lezingen der Grieksche HSS. op deze plaats zijn deze: *Dit is mijn ligchaam, dat voor u gebroken wordt; en: Dit is mijn ligchaam, dat voor u gegeven wordt; en: Dit is mijn ligchaam voor u.*

25 **26,** 26. *Mc 14,* 22. *Lc 22,*
 17.) * Similiter et calicem,
 postquam coenavit, dicens : Hic
 calix novum testamentum est
 in meo sanguine. hoc facite
 26 quotiescumque bibetis, in meam
 commemorationem. * Quoties-
 cumque enim manducabitis pa-
 nem hunc, et calicem bibetis :
 27 mortem Domini annuntiabitis
 donec veniat. * Itaque quicum-
 que manducaverit panem hunc,
 vel biberit calicem Domini
 indigne : reus erit corporis, et
 sanguinis Domini. (*Jo 6,* 59.)

dachtenis¹? * Desgelijks ook den ²⁵
 kelk, nadat hij den maaltijd²
 genomen had, zeggende : Deze
 kelk is het nieuwe testament
 in mijn bloed³. doet dit zoo
 dikwijls gij *dien* zult drinken, tot
 mijne gedachtenis. * Want zoo ²⁶
 dikwijls gij dit brood zult eten⁴,
 en den kelk drinken : zult gij den
 dood des Heeren verkondigen
 totdat hij komt⁵. * Derhalve al ²⁷
 wie onwaardiglijk dit brood zal
 gegeten, of den kelk des Heeren
 zal gedronken hebben : die zal
 schuldig wezen aan het ligchaam,
 en het bloed des Heeren⁶. * Doch ²⁸

1) *doet dit tot mijne gedachtenis.* Zie de verklaring van deze woorden in noot 5 op bladz. 464, 1ste Deel.

2) *Desgelijks nam hij ook den kelk, nadat hij den maaltijd genomen had.* Zie noot 6 op bladz. 464, 1ste Deel.

3) *Deze kelk is het nieuw testament in mijn bloed.* De zin van deze woorden is : *Deze kelk*, dat is (metonymisch), datgene, wat deze kelk bevat, is het in en door mijn bloed gesloten nieuw verbond of testament. Derhalve was datgene, wat in dien kelk bevat was, het bloed van Christus, en gevolgelijk het gezegde : *deze kelk is het nieuwe testament in mijn bloed*, besluit in zich de stellige verklaring : *dit is mijn bloed* bij Mt (26, 28) en Mk (14, 24) te lezen.

4) *Want zoo dikwijls*, gaat Paulus voort, *gij dit brood zult eten*, enz. Het Grieksche woord, dat hier in de Vulgaat door *annunciabitis* is overgezet, kan zowel beteekenen *verkondigt*, in de gebiedende wijze als *gij verkondigt*, in de aantoonende. Naar deze laatste vertaling, welke wij zouden verkiezen, zegt Paulus hier, waarom Jesus bij het geven van zijn bevel (vs 24 en 25) : *doet dit*, gezegd heeft ; *tot mijne gedachtenis*. Jesus deed zulks, wil de Apostel dan zeggen, omdat het vieren van het heilig avondmaal des Heeren eene in de daad van dat vieren zelf bestaande herinnerende *verhondiging* is van den dood des Heeren ; eene verkondiging, geschiedende niet door een verhaal, maar door eene daad, namelijk door eene waarachtige vertegenwoordiging van het kruis-offer. Ons heilig Mis-offer, gelijk wij elders reeds gezegd hebben, is een *gedenk-offer*, doch zóó, dat het te gelijker tijd ook zelf een wezenlijk en waarachtig offer is ; want het heilig Mis-offer is één en hetzelfde offer, met het kruis-offer ; één en dezelfde is de offeraar ; het is niet dezelfde offering maar het is één en hetzelfde offer, substantieel één en dezelfde geofferde Christus, bloedig op Golgotha, onbloedig op onze altaren, daar zichtbaar, hier onzichtbaar, onder de gedaanten van brood en wijn ; en door de onbloedige offerande der H Mis worden wij aan de oneindige verdiensten der bloedige offerande op Golgotha deelachtig.

5) *totdat hij komt*, totdat de Heere Jesus wederkomt als regter over levenden en dooden aan het einde der wereld. Want het onbloedig offer des nieuwen verbonds zal in Christus' onvergankelijke Kerk voortdurend opgedragen worden tot aan het einde der tijden.

6) *Derhalve al wie onwaardiglijk*, enz. Eene gevolgtrekking uit vs 23—26, met eene dreigende vermaning om toch waardiglijk tot de tafel des Heeren te naderen. *Derhalve*, dewijl wij namelijk in het vieren van 's Heeren avondmaal deelachtig worden, onder de gedaanten van brood en wijn, aan zijn ligchaam en bloed, *al wie onwaardiglijk dit brood zal gegeten, of den kelk des Heeren zal gedronken hebben : die zal schuldig*

28 * Probet autem seipsum homo : de mensch beproeve zich zelve¹:
 et sic de pane illo edat, et de en zóó ete hij van dat brood, en
 calice bibat. (II Cor 13, 5.) en drinke van dien kelk. * Want die
 29 * Qui enim manducat, et bibit onwaardiglijk eet, en drinkt², hij
 indigne, iudicium sibi manducat, eet, en drinkt zich een oordeel :
 et bibit : non dijudicans corpus omdat hij het ligchaam des Hee-
 30 Domini. * Ideo inter vos multi ren niet onderscheidt. * Daarom
 infirmi et imbecilles, et dormiunt zijn er onder ulieden vele zieke-
 31 multi. * Quòd si nosmetipsos lijken en krankten, en ontslapen
 dijudicaremus, non utique judi- er velen³. * Want indien wij ons
 32 caremur. * Dum iudicamur zelve beoordeelden, wij zouden
 autem, a Domino corripimur, voorwaar niet geoordeeld wor-
 ut non cum hoc mundo damne- den. * Maar als wij geoordeeld
 worden, zoo worden wij door
 den Heer gekastijd, opdat⁴ wij
 niet met deze wereld veroor-

wezen, die maakt zich schuldig en bezondigt zich door heiligschennis, aan het ligchaam en het bloed des Heeren.

1) *Doch de mensch beproeve zich zelve* : enz. *Doch*, om niet onwaardiglijk tot de tafel des Heeren te naderen *beproeve men vooraf zich zelve* en onderzoekte zich, of men in zijn hart geene verkleefdheid aan de zonde, geene booze genegenheden of lusten koestert; of ons geweten niet met eene of andere doodelijke zonde werkelijk besmet is; *en zoo*, dat is, als men na die zelfbeproeving bevonden heeft niet onwaardig te zijn, *ete men van dat brood, en drinke van den kelk*. En bevindt men zich onwaardig, dan zuivere men vooraf zijn geweten door eene goede biecht en de genade van het heilig Sacrament der boetvaardigheid.

2) *Want die onwaardiglijk eet, en drinkt*, enz. Eene waarschuwendende drangreden tot opvolging der vermaning, in vs 28 gegeven. Wie onwaardiglijk tot de tafel des Heeren nadert, die *eet, en drinkt zich een oordeel*: dat is, hij haalt zich door zijne nuttigving van het ligchaam en bloed des Heeren, een strafvonnis van den Heer op den hals, *omdat hij het ligchaam des Heeren niet onderscheidt* van eene gewone spijsje: omdat hij met zijn besmet geweten aan 's Heeren tafel gaat aanzitten als ware zij niet waardiger dan zijne dagelijksche spijstafel, den eerbied vergetende, dien hij aan het ligchaam des Heeren verschuldigd is. Door dat *oordeel* Gods verstaat de Apostel het strafvonnis der eeuwige verdoemenis, als genoeg blijkt uit vs 32.

3) *Daarom zijn er onder ulieden vele ziekelijken en krankten, en ontslapen (sterven) er velen*. Ziekte- en sterfgevallen hadden er onder de Korinthische Christenen buitengewoon vele plaats. En de Apostel leert hen hier, dat de ziekte- en sterfgevallen voor velen onder hen tijdelijke straffen waren hun van God toegezonden, omdat zy onwaardiglijk het ligchaam en bloed des Heeren nuttigden. *Want*, voegt hij er ter bevestiging van zijn gezegde bij, *indien wij ons zelve beoordeelden*, d. i. vooraf beproefden (vs 28), en ons wachtten van onwaardiglijk tot de tafel des Heeren te naderen, *wij zouden voorwaar niet geoordeeld worden, geen oordeel* (vs 29) van den Heer op ons laden en van die tijdelijke straffen verschoond blijven. — Uit het gezegde in dit vers blijkt duidelijk, dat in de eerste eeuw der Kerk, de heiligschennis, waarvan hier gesproken wordt, niet zelden ook tijdelijke straffen na zich sleepte. Ook dit moest dienen tot bevestiging van de waarheid der leer van het Christendom.

4) *Maar als wij geoordeeld*, d. i. door de tijdelijke straffen bezocht, *worden, zoo worden wij door den Heer gekastijd, opdat*, enz. Een woord van vertroostende vermaning aangaande die ziekte- en sterfgevallen als tijdelijke straffen voor het onwaardiglijk naderen tot de tafel des Heeren, wij moeten, zegt de Apostel, diestrafpen aanmerken.

- 33 mur. * Itaque fratres mei, cum deeld worden. * Derhalve mijne 33
 conventis ad manducandum, broeders, als gij zamenkomt¹
 34 invicem expectate. * Si quis om te eten, wacht dan op elkan-
 esurit, domi manducet : ut non der. * Heeft iemand honger, dat 34
 in iudicium conveniatis. Cetera hij te huis etc : opdat gij niet tot
 autem, cum venero, disponam. een oordeel zamenkomt². Het
 zal gekomen zijn. overige³ nu zal ik regelen, als ik

TWAALFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Onderrigting over de *Charismen* of geestelijke gaven: een algemeen kenmerk, waaraan men onderscheiden kon of iemand waarlijk door den Geest van God sprak, vs 1—3. Er zijn verschillende genade-gaven, maar zij worden allen tot hetzelfde einde geschonken, en één en dezelfde heilige Geest is de vrijmagtige Gever daarvan, vs 4—11. De Apostel vergelijkt nu zeer uitvoerig het ééne menschelijke ligchaam, met zijne veelheid van leden, bij het geestelijk ligchaam van Christus, hetwelk is zijne heilige Kerk. Toepassing van deze vergelijking op de leden der Korinthische Christen-gemeente en de verschillende genade-gaven, haar van God geschonken, vs 12—31.

- 1 * De spiritualibus autem, nolo * Aangaande de geestelijke 1
 2 vos ignorare fratres. * Scitis gaven nu, wil ik niet dat gij
 quoniam cum Gentes essetis, onkundig zijt⁴ broeders! * Gij 2
 weet dat⁵ toen gij Heidenen

als vaderlijke *kastijdingen*, waarmede de Heer bedoelt, ons op te wekken tot berouw en leedwezen over het bedreven kwaad, *opdat wij*, bekeerd en met den Heer verzoend zijnde, *niet met deze wereld* der ongeloofigen en goddeloozen op den oordeelsdag door hem veroordeeld worden ten eeuwigen verderve.

¹) *Derhalve mijne broeders, als gij zamenkomt*, enz. Uit het gezegde in vs 23—32 besluit de Apostel met de vermaning, dat zij bij het vieren van 's Heeren laatste avondmaal (zie boven noot 6 op bladz. 428) op elkander zullen wachten (zie vs 21). Mogt iemand honger hebben, die kon vooraf te huis eten; want niet om den honger te stillen, kwam men tot die liefdemaaltijden te zamen.

²) *opdat gij niet tot een oordeel zamenkomt*; opdat het vieren van 's Heeren maalyd, in plaats van u tot zaligheid te strekken, u, door uwe schuld, geen strafvonnis van God op den hals hale.

³) *Het overige nu*, enz. De zin is: Wat ik u voorts nog wil voorschrijven betreffende het vieren van 's Heeren maaltijd, zal ik u bij monde verordenen

⁴) *Aangaande de geestelijke gaven nu*, (de zoogenaamde *Charismen* of buitengewone gaven des heiligen Geestes) *wil ik niet dat gij onkundig zijt*. Ook hierover hadden de Korinthiërs in hunnen brief den Apostel eenige vragen voorgesteld, die, naar 't geen uit zijn antwoord kan opgemaakt worden, hoofdzakelijk de gave der talen en die der prophetie betroffen.

⁵) *Gij weet dat*, enz. Als inleiding tot zijn onderrigt over de *Charismen*, hunne onderlinge voortreffelijkheid en hun ordelijk en nuttig gebruik, herinnert de Apostel hun, hoe zij, vóór hunne bekeering tot het Christendom, toen zij nog in hun afgodisch Heidendom waren, *tot de stomme afgoden gingen*, nu tot dezen, dan tot genen, om hun te offeren of hen te raadplegen, volgens dat zij daarhenen door de booze geesten (vgl. Eph 2, 2) *geleid werden*; en hoe zij met de buitengewone gaven of *Charismen*, door hunne belijdenis van het Christendom, waren verrijkt geworden.

ad simulachra muta prout duce-
 3 bamini euntes. * Ideo notum
 vobis facio, quòd nemo in
 Spiritu Dei loquens, dicit ana-
 thema Jesu. Et nemo potest
 dicere, Dominus Jesus, nisi in
 Spiritu sancto. (Mc 9, 38.)

4 * Divisiones vero gratiarum
 5 sunt, idem autem Spiritus : * Et
 divisiones ministracionum sunt,
 6 idem autem Dominus : * Et
 divisiones operationum sunt,
 idem vero Deus, qui operatur
 7 omnia in omnibus. * Unicuique
 autem datur manifestatio
 8 Spiritus ad utilitatem. * Alii
 quidem per Spiritum datur
 sermo sapientiæ : alii autem
 sermo scientiæ secundum eum-
 9 dem Spiritum : * alteri fides
 in eodem Spiritu : alii gratia

waart, gij tot de stomme afgoden
 gingt, gelijk gij geleid werdt.
 * Daarom maak ik u bekend¹,
 3 dat niemand die in den Geest
 Godsspreekt², zegt Jesus zij ver-
 vloekt ! En niemand kan zeggen.
 Jesus is de Heer, ten zij in den
 heiligen Geest !

* Doch er is verscheidenheid
 4 van genade-gaven³, maar het is
 dezelfde Geest : * En er is ver-
 5 scheidenheid van bedieningen,
 maar het is dezelfde Heer : * En
 6 er is verscheidenheid van wer-
 kingen, maar het is dezelfde God,
 die alles in allen werkt. * Doch
 7 aan een iegelijk wordt de open-
 baring des Geestes⁴ gegeven ten
 nutte⁵. * Aan den eenen wordt
 8 door den Geest gegeven⁶ een
 woord van wijsheid⁷ : aan een
 andereen woord van kennis naar
 denzelfden Geest⁸ : * aan een
 9 andergeloof⁹ in denzelfden Geest :
 aan een ander eene gaaf van
 genezingen, in den éénen Geest :

1) *Daarom*, om u niet onkundig te laten omtrent de geestelijke gaven (vs 1), *daarom maak ik u bekend*, daarom deel ik u dienaangaande hier het volgende onderrigt mede.

2) *dat niemand*, enz. De Apostel begint met hun een algemeen kenmerk te geven, waaraan zij de geesten konden beproeven. Wie zeide : *Vervloekt zij Jesus!* zulke een sprak niet door den Geest van God; en al gaf hij voor eenige gave des Geestes ontvangen te hebben, hij was een bedrogene, of een bedrieger. De Apostel schijnt hier het oog gehad te hebben op sommige bedriegers uit de Joden, die de Heidensche Christenen van het geloof in Jesus zochten af te trekken. Zie Hand. 8, 9—11; 13, 6—8. Vgl. I Jo 4, 1—3.

3) *Doch er is verscheidenheid van genade-gaven*, enz. Eenheid des Gevers bij verscheidenheid der gaven.

4) *Door de openbaring des Geestes* wordt hier elke genade-gave verstaan, waardoor de heilige Geest, zich als in iemand werkend, uiterlijk vertoont.

5) *ten nutte*, ten gemeenen nutte, tot heil der gemeente, ter verbreiding en opbouw der Kerk van Jesus. Ziedaar het groote doel, waartoe de verschillende genade-gaven van God geschonken worden.

6) *Aan den eenen wordt door den Geest gegeven*, enz. De Apostel noemt hier (vs 8—10) nu negen van die verschillende *Charismen* of genade-gaven op.

7) *een woord van wijsheid*, — *een woord van kennis*: twee genade-gaven om anderen te leeren.

8) *naar denzelfden Geest*. De Apostel zegt : *door, naar, en in denzelfden Geest*. Het Voorzetsel *in* beteekent de gemeenschap en tegelijk de werkende oorzaak; *naar* beteekent de werkende oorzaak benevens de *vrijheid* in het uitdeelen der genade-gaven. Zie vs 11.

9) *geloof*. Door de gave des geloofs wordt hier beteekend, niet het *regtvaardigmakend*

- 10 sanitatum in uno Spiritu : * alii * aan een ander uitwerking van
operatio virtutum, alii prophetia, krachten, aan een ander pro-
alii discretio spirituum, alii genera phetie¹, aan een ander onder-
linguarum, alii interpretatio scheiding van geesten², aan een
11 sermonum. * Hæc autem omnia ander soorten van talen³, aan een
operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. * Dit alles nu werkt de ééne en
12 (Rom 12, 3, Eph 4, 7.) * Want even als het ligchaam één is, en vele leden heeft⁶, maar
et membra habet multa, omnia één is, en vele leden heeft⁶, maar

geloof (Rom 1, 17), maar de zoogenaamde *fides miraculorum*, dat is, die gave des heiligen Geestes, waardoor iemand bezielde is met een buitengewoon krachtig vertrouwen op Gods almacht; welk vertrouwen als de basis of grondvest is voor de wonderdoende krachten, die vervolgens genoemd worden: *eene gaaf* (naar het Grieksch: *gaven*) van genezingen, om allerlei kranken te genezen, bij voorbeeld, door oplegging der handen (vgl. Mk 16, 18); en *uitwerking* (naar het Grieksch: *uitwerkingen*) van krachten, van daden van goddelijke kracht: het vermogen om wonderen te doen, de gave der wonderkracht. — Dewijl de gave der genezingen hier als eene bijzondere soort van wonderkracht alreeds genoemd is, zoo verstaan wij door de *uitwerking* (uitvoering) van krachten alzulke andere wonderdaden, hoedanige er in de Handelingen der Apostelen op verscheidene plaatsen (Hand 9, 36; 13, 11; 20, 9—12; 28, 5) vermeld worden.

1) *prophetie*. In de gave der *prophetie* verkreeg de begaafde, door eene bijzondere ingeving van den heiligen Geest, eenige openbaring, de kennis van iets verborgens, hetzij dit nog komend ware, hetzij tegenwoordig; hetzij reeds verleden; of hij verklaarde den zin van eene of andere prophetische Schrift: of hij sprak een gebed tot God uit, hem door den heiligen Geest ingegeven, of een lofzang, of een dankzegging: of wel hij hield eene rede tot stichting, vermaning of vertroosting der Gemeente.

2) *onderscheiding* (beoordeelingen) van geesten, d. i. de gave, om te beoordeelen of datgene wat als *prophetie* (zie noot 1) wordt voorgedragen, waarlijk van den Geest Gods kome, of wel van 's menschen eigen geest, of van den boozen geest. Vgl. I Kor 14, 29. I Thess 5, 20, 21.

3) *soorten van talen*, d. i. de gave om te spreken in verscheidene bestaande talen (vgl. Hand 2, 7—12), welke de begaafde nooit geleerd had, en die hierom *andere* dan hunne moedertaal (Hand 2, 4, naar het Grieksch), en *nieuwe* (Mk 16, 17) talen genoemd worden. En dat wij hier niet aan *tongen*, maar aan *talen* denken moeten, blijkt uit Hand 2, 4, vergeleken met vs 6—12, en ook daaruit, dat de Apostel (I Kor 12, 10) nevens de gave der talen ook eene gave van *vertolking van talen* noemt. Zie voorts Hand 10, 44—46; 19, 1—6. En lees Iren. *adv. Haer.* 5, 2, 1 (cfr. Euseb. H. E. 5, 7) 3, 17, 2. Tertull. *adv. Marc* 5, 8.

4) *vertolking van talen*. De Vulgaat heeft het woord *sermo* gebezigd in de beteekenis van taal. In den Griekschten tekst staat hier hetzelfde woord als in de voorafgaande zinsnede.

5) *Dit alles nu werkt de ééne en dezelfde Geest*, enz. De *Charismen* of genade-gaven zijn wel verschillend (vs 4—6), maar één en dezelfde is de Gever daarvan, namelijk *de ééne en dezelfde heilige Geest, die aan een iegelijk*, wien hij van die gaven verkiest toe te deelen, zoo *toedeelt gelijk hij*, in zijne vrijheid en wijsheid dit goedvindt en *wil*.

6) *Want even als het menschelijk ligchaam één is, en vele leden heeft*, maar niettegenstaande de veelheid en verscheidenheid dier leden toch één geheel uitmaakt, zoodat al de leden van het ligchaam, ofschoon zij vele zijn, toch slechts een ligchaam uitmaken, — *even zoo is ook Christus*, even zoo is het ook gelegen met den mystischen Christus, dat is, met de heilige Kerk, zijn geestelijk ligchaam (vgl. vs 12, 27); Kol 1, 24): vele en velerlei zijn de leden daarvan, en toch is het slechts een enkel ligchaam.

autem membra corporis cum
sint multa, unum tamen corpus
13 sunt : ita et Christus. * Etenim
in uno Spiritu omnes nos in
unum corpus baptizati sumus,
sive Judæi, sive Gentiles, sive
servi, sive liberi : et omnes in
14 uno Spiritu potati sumus. * Nam
et corpus non est unum mem-
15 brum, sed multa. * Si dixerit
pes : Quoniam non sum manus,
non sum de corpore : num ideo
16 non est de corpore ? * Et si
dixerit auris : Quoniam non
sum oculus, non sum de cor-
pore : num ideo non est de
17 corpore ? * Si totum corpus ocu-
lus : ubi auditus ? Si totum audi-
18 tus : ubi odoratus ? * Nunc autem
posuit Deus membra, unum-

al de leden van het ligchaam
hoewel vele, toch één ligchaam
zijn : even zoo is ook Christus.
* Want in éénen Geest¹ zijn wij¹³
allen tot één ligchaam gedoopt,
hetzij Joden, hetzij Heidenen,
hetzij slaven, hetzij vrijen : en
allen zijn wij met éénen Geest
gedrenkt². * Want ook het lig-¹⁴
chaam³ is niet één lid, maar vele.
* Indien de voet zeide : Omdat¹⁵
ik⁴ geen hand ben, behoort ik niet
tot het ligchaam ! behoort hij
daarom niet tot het ligchaam ?
* En indien het oor zeide : Omdat¹⁶
ik geen oog ben, behoort ik niet
tot ligchaam ! behoort het daarom
niet tot het ligchaam ? * Indien¹⁷
geheel het ligchaam oog was⁵ :
waar bleef dan het gehoor ? Indien
het geheel gehoor was : waar
bleef dan de reuk ? * Doch nu¹⁸
heeft God de leden⁶, elkeen

1) *Want in éénen Geest*, enz. Een bewijsgrond daarvoor, dat al de geloovigen slechts één geestelijk ligchaam uitmaken : *in éénen Geest* (de heilige Geest, dien de doopeling in het Doopsel van Christus ontvangt, is hier beschouwd als het element waarin de doopeling gedoopt is) *zijn wij*, zooveel wij Christenen zijn, *hetzij Joden, hetzij Heidenen, hetzij slaven, hetzij vrijen*, zonder eenig onderscheid van natie of stand, *allen tot één ligchaam gedoopt*, door het Doopsel, dat wij ontvangen hebben, *tot één* geestelijk ligchaam vereenigd.

2) *en allen zijn wij met éénen Geest gedrenkt*. Het *gedrenkt worden* is hier tropisch gezegd van de uitstorting der gaven van den heiligen Geest. Het is één en dezelfde heilige Geest, die van zijne genade-gaven aan een iegelijk toedeelt, *gelijk hij wil*. Vgl vs 11.

3) *Want ook het ligchaam*, enz. Even als in het menschelijk ligchaam, zoo moet er ook in het zedelijk ligchaam van Christus eene veelheid en verscheidenheid van leden zijn. Doch niettegenstaande deze veelheid en verscheidenheid van leden, behoort toch elk lid eveneens tot het ligchaam.

4) *Indien de voet zeide : Omdat ik*, enz. Indien voet en oor (vs 16) zoo spraken als hier (vs. 15 en 16) onderstelt wordt, zij zouden eene dwaze taal voeren : even zoo dwaas nu zou het zijn, als een lid van het mystiek ligchaam van Christus zou zeggen, tot dat ligchaam niet te behooren, omdat hij niet de genade-gave heeft ontvangen, die aan een ander verleend is. De rede is gerigt tegen ontevredenheid over de verleende gave.

5) *Indien geheel het ligchaam oog was* : enz. Even als in het menschelijk ligchaam, even zoo moeten er ook in het geestelijk ligchaam van Christus verschillende leden zijn, om de verschillende diensten te verrigten, die ter instandhouding en tot welzijn van het ligchaam vereischt worden.

6) *Doch nu (nu is hier een redenerend bijwoord) heeft God*, enz. De zin is : Maar werkelijk is het zoo met de zaak gelegen, dat God het menschelijk ligchaam uit verscheidene leden heeft willen doen bestaan, en aan elkeen dier leden zijne plaats in het ligchaam gegeven, *gelijk hij* in zijne wijsheid *gewild heeft*. En eveneens, wil

quodque eorum in corpore sicut
 19 voluit. * Quòd si essent omnia
 unum membrum, ubi corpus?
 20 * Nunc autem multa quidem
 membra, unum autem corpus.
 21 * Non potest autem oculus dicere
 manui : Opera tua non indigeo :
 aut iterum caput pedibus : Non
 22 estis mihi necessarii. * Sed multo
 magis quæ videntur membra
 corporis infirmiora esse, neces-
 23 sariora sunt : * et quæ putamus
 ignobiliora membra esse corporis,
 his honorem abundantiorum
 circumdamus : et quæ inhonesta
 sunt nostra, abundantiorum honestatem
 24 habent * Honesta autem nostra nullius egent : sed
 Deus temperavit corpus, ei, cui
 deerat, abundantiorum tribuendo
 25 honorem, * ut non sit schisma in
 daarvan aan het ligchaam gesteld gelijk hij gewild heeft.
 * Waren alle maar één lid¹, waar bleef dan het ligchaam ? * Maar nu zijn er wel vele leden, doch maar één ligchaam². * Het oog nu kan niet zeggen tot de hand³ : Ik heb uwe dienst niet noodig ! of wederom het hoofd tot de voeten: Gij zijt mij niet noodzakelijk ! * Maar veeleer zijn de leden des ligchaams⁴ die de zwakkere schijnen te zijn, noodzakelijker : * en die leden des ligchaams⁵ welke wij voor minder eerzaam houden, deze omgeven wij met grooter eer : en onze oneerbare leden worden met grootere eerbaarheid behandeld⁶. * Doch onze eerbare leden hebben er geene van nood⁷ : maar God heeft het ligchaam zóó zamengevoegd, dat hij overvloediger eere gaf, aan hetgeen er gebrek aan had⁸, * opdat er geene twee-

Paulus hiermede te kennen geven, heeft God ook de verschillende Charismen naar zijnen wil uitgedeeld.

1) waren alle maar één lid, waar bleef dan het ligchaam ? Dan kon er immers geen levend ligchaam bestaan.

2) Maar nu zijn er wel vele leden, enz. Maar het is niet zoo, dat alles slechts één lid is: er zijn wel vele leden, doch maar één ligchaam. Vers 20 is eene tegenstelling van vers 19, gelijk vs 18 van vs 17.

3) Het oog nu kan niet zeggen tot de hand, enz. Geen lid kan gemist worden ; het eene behoeft de dienst van het andere. De rede is gerigt tegen dezulken, die hoogmoedig op hunne gave of gaven met minachting neêrzagen op de gaven van anderen.

4) Maar veeleer zijn de leden des ligchaams, enz. Die leden van ons ligchaam, die schijnen, die ons dunken, de zwakkere, de geringere te zijn, onze ingewanden, bij voorbeeld, die zijn voor het ligchaam noodzakelyker.

5) en die leden des ligchaams, welke wij in vergelyking van andere voor minder eerzaam houden (men kan hier denken aan beenen en buik), deze omgeven wij door tooi van kleeding met grooter eer dan andere, dien wij niet bekleeden. De Apostel schreef omgeven omdat hij aan het bekleeden dacht.

6) en onze eerbare leden, (welke leden van het menschelijk ligchaam de Apostel hier bedoelt, behoeft niet gezegd worden met grooter eerbaarheid dan andere behandeld, door ze met de grootste zorgzuldigheid te bedekken.

7) Doch onze eerbare leden hebben er geene, geene eerbare behandeling, van nood. Naar het Grieksch: hebben dit, die eerbare behandeling, die bekleeding of bedekking, niet van nood. Ook hierin zijn de leden des ligchaams van elkander onderscheiden.

8) maar God heeft het ligchaam, de verschillende ligchaams-deelen zoo tot één geheel zamengevoegd, dat hij overvloediger eere gaf, aan hetgeen er gebrek aan had, d. i. aan die

corpore, sed idipsum pro invicem
 26 sollicita sint membra. * Et si
 quid patitur unum membrum,
 compatiuntur omnia membra :
 sive gloriatur unum membrum,
 congaudent omnia membra.
 27 * Vos autem estis corpus
 Christi, et membra de membro.
 28 * Et quosdam quidem posuit
 Deus in Ecclesia primum Apos-
 tolos, secundò Prophetas, tertio
 Doctores, deinde virtutes, exinde
 gratias curationum, opitulatio-

spalt zij in het ligchaam, maar de
 leden voor elkander gelijkelijc
 zorg dragen¹. * En als één lid ²⁶
 iets lijdt, zoo lijden al de leden
 mede: of als één lid verheerlijkt
 wordt, zoo verblijden zich al de
 leden mede².

* Gijlieden nu zijt het lig- ²⁷
 chaam van Christus, en leden
 van lid³. * En sommigen heeft ²⁸
 God in de Kerk aangesteld⁴,
 vooreerst Apostelen⁵, ten tweede
 Propheten⁶, ten derde Leeraars⁷,
 dan wonderdaden⁸, daarna gaven
 van gezangen⁹, hulpbetoonin-

leden van het menschelijk ligchaam, die ons minder eerzaam toeschijnen. De Apostel geeft hiermede te gelijk te kennen, dat het bekleeden of bedekken van sommige leden, in zekeren zin, van God verordend is.

1) *opdat*, zulks ware Gods doel bij die instelling, opdat *er geene tweespalt*, geene verdeeldheid, geene oneenigheid, *in het ligchaam zij*, maar de leden voor elkander zorg dragen.

2) *En*, ingevolge van die zamenvoeging (vs 24), van dat innig verband der leden onder elkander, *als één lid iets lijdt, zoo lijden al de leden mede: of als één lid verheerlijkt verblijdt, wordt, zoo verblijden zich al de leden mede*. Zij hebben beide, vreugde en smart, met elkander gemeen.

3) *Gijlieden nu zijt het ligchaam van Christus, en leden van lid*, lid aan lid gebonden, elk afzonderlijk elkanders leden. Vgl. Rom 12, 5. Doch naar eene andere Grieksche lezing van grooter gezag, zou men het laatste gedeelte van vs 27 aldus kunnen overzetten: *en leden daarvan deelsgewijze*: allen te zamen genomen, zijt gij het ligchaam van Christus; en afzonderlijk genomen, zijt gij leden daarvan, elk voor het deel, dat hem daaraan gegeven is. De zin blijkt nagenoeg dezelfde.

De Apostel past nu de voorgaande gelijkenis van het menschelijk ligchaam toe op de Christen-gemeente van Korinthe.

4) *En sommigen heeft God in de Kerk aangesteld*. In plaats van hier voortgaande te schrijven: *tot Apostelen, sommigen tot Propheten, anderen tot leeraars, enz.*, gaat de Apostel voort, als hadde hij enkelijk geschreven; *En God heeft in de Kerk aangesteld*, den aangevangen redevorm met een anderen verwisselende. Kerkelijke bedieningen en genade-gaven worden onder een gemengd opgenoemd, maar noch van gene, noch van deze is de optelling voltallig.

5) *vooreerst Apostelen*: de twaalf Apostelen en Paulus. Deze staan op den eersten rang onder de Kerkleden, die met Charismen begiftigd waren, als hebbende alle of de meeste gaven des heiligen Geestes ontvangen.

6) *ten tweede Propheten*. Dezulken, die door ingave van den heiligen Geest het verborgene kenden, of door zijne bijzondere verlichting, soms plotseling overkomende, de Gemeente leerden, troostten, vermaanden. Zie hier noot 1 op blz. 434.

7) *ten derde Leeraars*. Dezulken, die eene hun eigene gave hadden ontvangen, om de geloofs- en zedeleer aan de Gemeente te verklaren en uit te leggen.

8) *dan wonderdaden*. De genade-gave staat hier om dezulken te beteekenen, welke met die genade-gave begiftigd waren. Dezelfde bemerking past eveneens op hetgeen hier nog verder opgenoemd wordt: *gaven van gezangen, hulpbetooningen, besturingen, enz.*

9) *daarna gaven van gezangen*. Zie hier boven, bladz. 433, de aanteekening op vs 9.

nes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum. (*Eph* 4, 11.) * Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores? * numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur? 31 * *Æmulamini autem charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.*

gen¹, besturingen², soorten van talen³, vertolkingen van talen⁴. * Zijn allen Apostelen? zijn allen⁵ 29 Propheten zijn allen Leeraars? * zijn allen *wonder*-krachten? 30 hebben allen eene gave van genezingen? spreken allen in *vreemde* talen? zijn allen vertolkers? * Doch tracht naar de 31 beste genade-gave⁶! En nog wijs ik u⁷ een voortreffelijker weg aan.

DE TIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De geestelijke gaven zijn ijdel voor haren bezitter, indien hij daarbij de liefde mist, vs 1—3. Na de voortreffelijkheid der liefde aangetoond te hebben uit hare onontbeerlijkheid, gaat de Apostel voort met haar aan te prijzen door eenige van hare hoedanigheden op te noemen, v 4—7. Hierna verheft hij de hooge waarde der liefde wegens hare onvergankelijkheid: de genade-gaven, ook de voortreffelijkste, zullen eenmaal ophouden te bestaan, maar de liefde vervalt nooit, vs 8—12. Geloof, hoop en liefde blijven, vs 13.

I * Si linguis hominum loquar, et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æsonans, aut cymbalum tinniens. * Zoo ik de talen der menschen, en der engelen spreek, maar geene liefde heb⁸, ik ben als een klingkend metaal geworden, of een

¹) *hulpbetooningen*, bestaande in het verplegen en verzorgen van zieken en gebrekelijken onder de Gemeente, door eene bijzondere gave van geschiktheid daartoe.

²) *besturingen*. De gaven van wel te besturen. Het meervoud schijnt gekozen, omdat hier aan meer dan eene klasse van geestelijke regeringspersonen gedacht is. Misschien bedoelt de Apostel hier dezelfde personen, welke hij elders (*Rom* 12, 8) *oversten* noemt.

³) *soorten van talen*. De *gave* staat hier wederom metonymisch voor de *begaafden*.

⁴) *vertolking van talen*. De Grieksche tekst kent deze woorden niet. Wij houden ze voor een oud Latijnsch toevoegsel.

⁵) *Zijn allen Apostelen? zijn allen*, enz. Op de vragen, in vs 29 en 30 vervat, moet een ontkennend antwoord gegeven worden: Neen! niet allen kunnen *Apostelen*, niet allen Leeraars, niet allen, enz., zijn. Zulks is onbestaanbaar met het begrip van een geestelijk ligchaam. Vs 14 en 17.

⁶) *Doch*, ofschoon alle genade-gaven hare nuttigheid hebben, *tracht* gijlieden, indien gij Charismen verlangt, *naar* het bezit van de *beste genade-gaven*, d. i. naar die, welke de nuttigste zijn tot stichting van Gods Kerk. Vgl. I Kor 14, 12.

⁷) *En nog wijs ik u*, enz. Doch ik wijs u (in het volgende hoofdstuk) een nog veel voortreffelijker weg te bewandelen aan, dan het streven naar genade-gaven of Charismen.

⁸) *Zoo ik de talen der menschen, en der engelen spreek, maar geene liefde heb*, enz. de Apostel noemt in de eerste plaats de gaaf der talen, omdat de Korinthiërs met deze gave op

- 2 * Et si habuero prophetiam, et klaterend bekken. * En zoo ik 2
 noverim mysteria omnia, et eene prophetie-gave heb, en al
 omnem scientiam : et si habuero de verborgenheden weet, en alle
 omnem fidem ita ut montes kennis bezit : en zoo ik alle geloof
 transferam, charitatem autem heb zoodat ik bergen verzet,
 3 non habuero, nihil sum. * Et si maar geene liefde heb, ik ben
 distribuero in cibos pauperum niets¹. * En zoo ik geheel mijn 3
 omnes facultates meas, et si vermogen² tot spijs voor de armen
 tradidero corpus meum ita ut uitdeel, en zoo ik mijn ligchaam
 ardeam, charitatem autem non overgeef om verbrand te worden,
 habuero, nihil mihi prodest. maar mijn niets.
 4 * Charitas patiens est, be- * De liefde is geduldig, is 4
 nigna est : Charitas non æmu- goedertieren³ : De liefde is niet
 latur, non agit perperam, non naijverig, zij praat niet, zij is

eene bijzondere wijze waren ingenomen en haar het hoogst waardeerden. Hij spreekt, als van zich zelven, in den eersten persoon, om zoo doende aan zijn onder-richt gemakkelijker ingang te geven in hunne harten. Bij de menigvuldige talen die onder de menschen gesproken worden, voegt hij nog de taal *der engelen*, niet alsof de engelen eenige taal hadden aan die der menschen gelijk, maar om, zoo sprekende, de gave der talen in haren hoogst mogelijken omvang aan te duiden. Door *de liefde* wordt in dit hoofdstuk beteekend, niet die staat van verzoening en vriendschap met God, waarin de mensch gesteld wordt door de heiligmakende genade, maar de Christelijke liefde tot den evenmensch, haren grond hebbende in de liefde tot God, van welke zij onafscheidbaar is. De zin van vs 1 is dan aldus : Veronderstel, dat ik de gave der talen in den hoogst mogelijken graad bezit, *maar geene liefde heb*, d. i. bij het gebruik maken van mijne gave niet gedreven word door de liefde, maar door eenig verkeerd eigenbelang, niet om nuttig te zijn aan mijnen naaste, maar bij voorbeeld om er mede te pralen en mij boven anderen te verheffen, *dan ben ik*, omdat het mij ontbreekt aan liefde, *als een klinkend metaal geworden, of een klaterend bekken*, ik sla klanken uit, maar ben, wat mijn eeuwig heil aangaat, nutteloos voor mij zelven : mij baat het niet Vgl. vs 3.

1) *En zoo ik eene prophetie-gave heb, en wel zoodanig eene, dat ik daardoor al de verborgenheden weet, en alle kennis bezit : en zoo ik alle geloof heb*, den hoogstmogelijken graad van geloof (zie noot 9 op bladz. 433), *zoodat ik bergen verzet*, d. i. de allergrootste wonderdaden verrigt, *maar geene liefde heb*, bij het gebruik maken van mijne genade-gaven niet gedreven word door de liefde, *ik ben niets*, ik ben met al mijne genade-gaven niets voor God : zij bevelen mij bij hem niet aan, en brengen mij, wat mijn eeuwig heil aangaat, geen nut toe.

2) *En zoo ik geheel mijn vermogen*, enz. Ook zelfs die daden, die onder de grootste werken van liefde gerekend worden, opoffering van eigen goed en leven, indien zij werkelijk niet uit liefde tot God en den mensch geschieden, maar bij voorbeeld, uit ijdele roemzucht, zij baten niets ter eeuwige zaligheid.

3) *De liefde is geduldig, is goedertieren* : enz. Na de voortreffelijkheid der liefde aange- toond te hebben uit hare onontbeerlijkheid (vs 1-3), gaat de Apostel voort met haar te verheffen door eenige van hare schoone hoedanigheden op te noemen (vs 4-7), waarbij hij eene zijdelingsche berisping zal bedoeld hebben van sommige gebreken der Christenen van Korinthe. De *liefde* is hier als een persoon voorgesteld : *de liefde is geduldig, is goedertieren*, enz., beteekent dat : hij, wiens gedrag door de liefde bestuurd wordt, is *geduldig, verdraagzaam, langmoedig : is goedertieren, goedhartig, welwillend, toegevend*. Hij is niet *naijverig*, niet afgunstig, hij benijdt een ander zijne gaven, zijnen roem, zijne voortreffelijkheid niet ; hij *praalt* niet met zijne

5 inflatur, * non est ambitiosa, non 5
 quærit quæ sua sunt, non irrita-
 6 tur, non cogitat malum, * non 6
 gaudet super iniquitate, congau-
 7 det autem veritati: * omnia 7
 suffert, omnia credit, omnia spe-
 rat, omnia sustinet.
 8 * Charitas numquam excidit : 8
 sive prophetiæ evacuabuntur,
 sive linguæ cessabunt, sive scien-
 9 tia destruetur. * Ex parte enim 9
 cognoscimus, et ex parte pro-
 10 phetamus. * Cum autem venerit 10
 quod perfectum est, evacuabitur
 11 quod ex parte est. * Cum essem 11

niet opgeblazen, * zij is niet 5
 eerezuchtig, zij zoekt het hare 5
 niet, zij verbittert zich niet, zij 6
 rekent het kwade niet toe, * zij 6
 verblijdt zich niet over de onge-
 regtigheid, maar verblijdt zich 7
 met de waarheid¹: * zij verdraagt 7
 alles, gelooft alles, hoopt alles,
 verduurt alles².

* De liefde vervalt nooit³: het 8
 zij prophetie-gaven zij zullen 8
 een einde hebben, hetzij talen
 zij zullen ophouden, hetzij ken-
 nis zij zal worden te niet gedaan.
 * Want wij kennen ten deele, 9
 en wij propheteren ten deele⁴.
 * Doch wanneer het volmaakte 10
 zal gekomen zijn, dan zal het
 gedeeltelijke worden te niet ge-
 daan. * Toen ik een kind was⁵, 11

voorregten of gaven, hij is niet opgeblazen, hij is er niet trotsch op; hij is niet eerezuchtig, doch naar het Grieksch: hij handelt niet onbetamelijk (zie I Kor 14, 23, 40); hij zoekt het zijne niet, hij is geen egoïst, geen eigenbelangzoeker, niet zulk een, die alleen maar op zijn eigen eer, voordeel of gemak uit is; hij verbittert zich niet, hij laat zich niet tot toorn vervoeren; hij rekent het kwade niet toe, hij brengt het kwade, dat hem door anderen is aangedaan, niet in rekening, en zoekt geene wraak te oefenen.

1) zij verblijdt zich niet over de ongerechtigheid, over eenige goddelooze of zedeloze daad, welke zij van anderen ziet of hoort, maar verblijdt zich met de waarheid. Even als de liefde, is hier ook de waarheid voorgesteld als een persoon, zich verblijdende, dat hare godsdienstige en zedelijke voorschriften worden opgevolgd: de Liefde verblijdt zich daarover met de Waarheid.

2) zij verdraagt alles, arbeid, ongemakken, moeite ontberingen (vgl. I Kor 9, 12); gelooft alles: zij is niet achterdochtig omtrent den naaste en gelooft gaarne het goede, dat van hem gezegd wordt; hoopt alles: zij hoopt voor de toekomst van hem het beste, dat hij volharden zal in het goede, of, is hij van den regten weg afgeweken, dat hij zich nog bekeeren zal; zij verduurt alles, allerlei lijden en vervolgingen.

3) De liefde vervalt nooit. Nu verheft de Apostel de hooge waarde der liefde om hare onvergankelijkheid: de genade-gaven, ook de voortreffelijkste, zullen eenmaal ophouden en in het andere leven niet meer bestaan, maar de liefde, zij vervalt nooit, zij is nu, en zij blijft tot in eeuwigheid. Bij wijze van voorbeeld duidt de Apostel hier drie Charismen of genade-gaven aan: de gave der prophetie, de gave der talen, en de gave der kennis.

4) Want wij kennen ten deele, enz. Eene redengevende bevestiging van het gezegde in vs 8, dat namelijk én prophetiën én kennis eenmaal zouden ophouden. Ons kennen en propheteren in deze wereld is slechts een onvolmaakt (een gedeeltelijk en dit nog daarbij duister) kennen en propheteren. Doch wanneer in het toekomstige leven, het volmaakte zal gekomen zijn, dan wordt natuurlijk het onvolmaakte als zoodanig te niet gedaan en zal derhalve ophouden te bestaan. Dat ook de talen zouden ophouden, behoefde geene verdere bevestiging.

5) Toen ik een kind was, enz. De Apostel verklaart hier het gezegde in vs 9 en 10

parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ
 12 erant parvuli. * Videmus nunc per speculum in ænigmate : tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte : tunc autem cognoscamsicut et cognitus sum.
 13 * Nunc autem manent, fides, spes, charitas : tria hæc. major autem horum est charitas.

sprak ik als een kind, dacht als een kind, oordeelde als een kind. Maar toen ik een man geworden ben, heb ik afgelegd wat eens kinds was. * Wij zien thans door een spiegel¹ in een raadsel : maar dan *zullen wij zien* van aangezigt tot aangezigt. Thans ken ik ten deele : doch alsdan zal ik kennen gelijk ik gekend word. * Nu echter blijven, geloof, hoop, liefde : deze drie². en de grootste van deze is de liefde³.

door eene vergelijking, genomen van het verschil tusschen het spreken, denken, oordeelen van een kind, en dat van een volwassene. Doch de toepassing van deze gelijkenis laat hij aan zijne lezers of hoorders over. Die toepassing is : En evenzoo is het gelegen met onze kennis in dit tegenwoordig leven, vergeleken bij die kennis welke wij zullen bezitten in het toekomstige.

1) *Wij zien thans door een spiegel in een raadsel : maar dan*, enz. Nog eene vergelijking ter verklaring en opheldering van het gezegde in vs. 9 en 10. De menschelijke kennis van God en goddelijke dingen in dit leven is niet alleen eene zeer beperkte, maar ook eene slechts duistere kennis. *Wij zien thans*, in dit leven, als *door een spiegel heen* ; ons zien is als het zien *in een raadsel* of donkere rede. Men denke aan de spiegels der ouden, die niet van glas maar van metaal waren, en derhalve de voorwerpen niet duidelijk maar met meer of minder duisterheid vertoonden. *Door een spiegel heen zien* is optisch gezegd, omdat het ding, dat men in den spiegel ziet, achter den spiegel schijnt te staan. Zoo is dan ons kennen in dit leven een zien door een spiegel, een zien in een raadsel, d. i. eene duistere kennis ; *maar dan*, wanneer het volmaakte zal gekomen zijn (vs. 10), dan zullen wij zien *van aangezigt tot aangezigt*, d. i. eene onmiddellijke en daardoor allezins duidelijke en heldere kennis hebben van God en goddelijke dingen ; het zien *door een spiegel in een raadsel* zal dan ophouden ; en eveneens zal dan ook onze kennis niet meer eene *gedeeltelijke*, eene duistere en onvolledige kennis wezen, maar eene volmaakte zijn : wij zullen alsdan kennen, gelijk wij van God gekend zijn ; niet dat onze kennis alsdan identisch dezelfde zal wezen als de goddelijke kennis, maar zij zal eene gelijkheid hebben met die kennis.

2) *Nu echter*, zoolang het volmaakte nog niet gekomen is (vs. 10), *blijven, geloof, hoop, liefde, deze drie*. Deze drie deugden als zijnde voor alle menschen noodzakelijk ter zaligheid, blijven bij voortduring bestaan in dit tegenwoordige leven. In het volgende leven nemen *aanschouwen* en *genieten* de plaats in van *gelooven* en *hopen*.

3) want de liefde is onvergankelijk ; zij *vervalt nooit* (vs. 8) : zij is nu, en zij blijft tot in eeuwigheid

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel vermaant de Korinthiërs tot de beoefening van de deugd der liefde, en dat zij, strevende naar geestelijke gaven, allermeeft zullen trachten naar het bezit van de gave der prophetie, vs. 1. De voortreffelijkheid van de gave der prophetie boven die der talen wordt uitvoerig bewezen, en de bewijsredenen met gepaste voorbeelden opgehelderd, vs. 2—25. Verschillende verordeningen betreffende het nuttig en ordelijk gebruik der geestelijke gaven in hunne godsdienstige bijeenkomsten, vs. 26—40.

<p>1 * Sectamini charitatem, æmulamini spiritalia : magis autem
2 ut prophetetis. * Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo : nemo enim audit.</p>	* Jaagt de liefde na¹, ijvert om de geestelijke gaven² : maar meest dat gij moogt propheteren. * Want die in eene vreemde taal spreekt³, spreekt niet voor menschen, maar voor God : niemand

1) *Jaagt de liefde na.* Een vermanend besluit van het gezegde in het vorige hoofdstuk aangaande de liefde : zij moesten zich op de beoefening van deze allervoortreffelijkste en noodzakelijke deugd op eene bijzondere wijze toeleggen, haar in alles betrachten, haar als *najagen*, en dezen *voortreffelijker weg*, dien hij hun had aange-toond, (Vgl. 12, 31.) gedurig bewandelen.

2) *ijvert om de geestelijke gaven* : streeft naar het bezit der *charismen* of gaven des heiligen Geestes. De Apostel had wel de beoefening der liefde verre verheven boven het bezit der geestelijke gaven, nochtans was het zijne bedoeling niet geweest, de Korinthiërs onverschillig te maken omtrent het al of niet bezitten van geestelijke gaven. Integendeel, hij zet hen aan om naar het bezit daarvan te trachten : *ijvert om de geestelijke gaven* ; doch hij verlangt daarbij, dat zij *meest* zullen ijveren om de gave der prophetie, meer naar het bezit van die gave zullen streven, dan naar dat der andere.

Wat hij vroeger (12, 31) in 't algemeen gezegd had : *ijvert om de beste genade-gaven*, d. i. om die welke voor het heil van anderen de nuttigste zijn, dat zegt hij hier nu in 't bijzonder van de gave der prophetie, welke hij hun wil aanbevelen als nuttiger dan de gave der talen, waaraan de Korinthiërs, verkeerdelijk, de voorkeur gaven. Over de gave der prophetie zie noot 1 op blz. 434.

3) *Want die in eene vreemde taal spreekt*, enz. De Apostel bewijst hier nu de voortreffelijkheid van de gave der prophetie boven die der talen : de eerste was voortreffelijker dan de laatste, omdat zij op zich zelve en regtstreeks diende tot nut der Gemeente, wat het geval niet was met de gave der talen. *Want die in wegdienstige vergaderingen in eene vreemde taal spreekt*, zegt de Apostel, tenzij hij ook tegelijk de gave der vertolking hebbe, of een ander, aldaar tegenwoordig en met de gave der vertolking begiftigd, zijne woorden verklare, hij *spreekt niet voor menschen*, zijn spreken brengt hun geen nut aan, *maar voor God*, dien hij in zijne vreemde taal of talen dankt of prijst, en die hem verstaat. *Waarom spreekt hij niet voor menschen*, waarom brengt zijn spreken in die vreemde taal of talen hun geen nut aan ? Omdat niemand die talen kent, en derhalve ook niet verstaat wat daarin gesproken wordt : *niemand verstaat het*, en al wat hij *door den Geest*, door werking van den heiligen Geest in die vreemde taal of talen *spreekt*, het zijn voor zijne aanhoorders als zoovele *verborgenheden* : verborgenheden, omdat zij de taal niet verstaande, welke hij bezigt ook niets verstaan van hetgeen hij spreekt. Maar zoo is het niet gelegen met enen *die propheteert*, die de gave der prophetie hebbende gebruik daarvan maakt in uwe vergaderingen. Hij, hij *spreekt voor menschen*, zijn spreken, waartoe hij de landtaal

Spiritu autem loquitur mysteria,
 3 * nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, et exhortationem, et consolationem.
 4 * Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat : qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.
 5 * Volo autem omnes vos loqui linguis : magis autem prophetare. Nam major est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis : nisi forte interpretetur ut Ecclesia
 6 ædificationem accipiat. * Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens : quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina ?
 7 * Tamen quæ sine anima sunt

toch verstaat het. En door den Geest spreekt hij verborgenheden. * hij toch die propheeteert¹, spreekt voor menschen tot stichting, en vermaning, en vertroosting. * Die in eene *vreemde* taal spreekt², sticht zich zelven : maar die propheeteert, sticht de Gemeente Gods. * Doch ik wil wel dat³ gij allen in *vreemde* talen spreekt : maar liever toch dat gij propheeteert. Want voortreffelijker is hij die propheeteert, dan die in *vreemde* talen spreekt : tenzij hij mogt vertolken opdat de Gemeente stichting ontvange. * Nu dan, broeders, indien ik tot u kom en in *vreemde* talen spreek : welk nut zal ik u doen⁴, indien ik niet tot u spreek of in openbaring, of in kennis, of in prophetie, of in leering ? * De

bezig, brengt hun nut aan, hij spreekt tot hunne stichting, tot hunne opbouwning in het Christelijk geloof en leven, door zijne vermaning, en vertroosting.

1) hij toch die propheeteert, enz. De verklaring van dit vers is gegeven in de vorige noot.

2) Die in eene vreemde taal spreekt, enz. Eene nadere verklaring van het gezegde in vs 2 en 3. Die in eene vreemde taal spreekt, in geval er geen vertolker is van zijne woorden, sticht zich zelven alleen, doch niet ook de Gemeente Gods; maar integendeel, hij die propheeteert, sticht zich zelven en tegelijk ook de Gemeente Gods.

3) Doch ik wil wel dat, enz. De Apostel wil niet zoo verstaan worden, alsof hij volstrekt geene waarde hechte aan de gave der talen, verre van daar ! Integendeel, hij wenscht die gave aan allen toe ; maar hij zou toch nog liever zien, dat zij allen de gave der prophetie hadden. Want, ziedaar de reden zijner voorkeur, hij die propheeteert is, wat het nut betreft dat hij doet aan de Gemeente Gods, grooter en voortreffelijker dan hij die in vreemde talen spreekt : tenzij hij ook de gave der vertolking hebbende, datgene, wat hij in die vreemde talen spreekt, ook vertolke in de landtaal opdat de Gemeente het kunne verstaan, en alzoo stichting ontvange.

4) Nu dan broeders, daar de gave der talen op zich zelve zonder vertolking niet strekken kan tot nut der Gemeente, welk nut zal ik u doen, indien ik of iemand anders tot u kom in vreemde talen spreken, zonder dat het gesprokene ook vertolkt worde : — wat nut zal ik u doen, zeg ik, indien ik niet tot u spreek of in openbaring, of in kennis, of in prophetie, of in leering, dat wil zeggen, indien ik niet iets voordrage, waardoor gij onmiddellijk kunt gesticht worden. Door prophetie wordt de openbaring, en door leering de kennis medegedeeld ; zoo zijn dan hier niet vier wijzen van door spreken de Gemeente te stichten betekend, maar slechts twee : namelijk de prophetie en de leering ; want de inhoud der prophetie is de openbaring, en de inhoud der leering is de kennis. Onder de gave der kennis is hier ook de gave der wijsheid begrepen. Prophetie en leering als geschiedende in de landtaal, zijn hier, dewijl zij onmiddellijk het nut der Gemeente bevorderende, tegenovergesteld aan het spreken in vreemde talen bij gemis van vertolking.

vocem dantia, sive tibia, sive cithara : nisi distinctionem sonituum dederint, quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur ? * Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum ? * Ita et vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis : quomodo scietur id, quod dicitur ? eritis enim in aëra loquentes. * Tam multa, utputa genera linguarum sunt in hoc mundo : et nihil sine voce est. * Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus : et qui loquitur, mihi barbarus : levenlooze dingen toch¹ die geluid geven, hetzij fluit, hetzij harp : zoo zij geen onderscheid van toonen hebben laten hooren, hoe zal men weten wat er gefloten, of wat er geharpt werd ? * Want ook zoo de bazuin een onduidelijk geluid geeft², wie zal zich gereed maken tot den strijd ? * Evenzoo ook gij³ indien gij doordetaal geene duidelijke rede geeft : hoe zal men weten wat er gesproken wordt ? want gij zult in den wind spreken. * Soorten van talen⁴ zijn er in de wereld zoovele misschien : en geene daarvan is onverstaanbaar. * Indien ik dan de beteekenis der taal niet ken, zal ik voor hem, tot wien ik spreek, een vreemde-

1) *De levenlooze dingen toch*, enz. Het nuttelooze van de gave der talen zonder vertolking wordt opgehelderd door een voorbeeld, genomen van eenig muziek instrument (eene fluit, bij voorbeeld, of eene harp), dat geen onderscheid van toonen laat hooren, en zoo doende geenerlei zang of lied, niets verstaanbaars kan uitdrukken. Was dit het geval, hoe kon men dan weten, wat er gefloten of wat er geharpt werd : of het een vreugdelied of een treurlied was, of men ons tot blijgeestigheid heeft willen stemmen, of wel tot droefheid. Het punt van vergelijking is hier *het onverstaanbare*, even als in het voorbeeld, dat nog volgt en aangevoerd wordt bij wijze van bevestiging van het voorafgaande.

2) *Want ook zoo de bazuin*, de krijgstrompet, waarmede in den oorlog onderscheidene teekens gegeven worden, tot den aanval, tot den aftogt, enz., indien die bazuin een onbeduidend geluid geeft, zal geen krijgsknecht zich gereed maken *tot den strijd*, tot den aanval, en het bazuingeschal dient tot niets.

3) *Evenzoo ook gij*, enz. De toepassing der voorgaande voorbeelden, op dezulken die in vreemde talen spraken, terwijl noch zij zelve noch iemand anders uit de vergaderden in staat waren om het gesprokene te vertolken. Even als die speeltuigen, wil de Apostel zeggen, tot niets dienen, indien zij onverstaanbare klanken afgeven, evenzoo is het ook met ulieden gelegen : *indien gij door de taal*, door die vreemde taal, welke gij bezigt, *geene duidelijke rede geeft*, namelijk door middel van vertolking van 't geen gij zegt : hetgeen door u gesproken wordt zal niet verstaan worden, het zal voor uwe toehoorders nutteloos wezen ; want gij zijt dan gelijk aan menschen, die in den wind spreken.

4) *Soor.en van talen zijn er in de wereld zoo vele misschien* : enz, Zie hier de zin : Hoe groot welligt het getal van talen in de wereld ook zij, geene enkele van al die talen is op zich zelve onverstaanbaar, maar elk eene doet bepaalde denkbeelden geboren worden in de ziel dergenen, die de gebezigde taal kennen ; want zonder die kennis ware zij hun onverstaanbaar. *Indien ik dan (vs 11) de be.teekenis der taal*, de beteekenis der woorden en spreekvormen van deze of gene gebezigde taal, *niet ken, zoo zal ik voor hem, tot wien ik spreek* (naar het Grieksch : *zoo zal ik voor hem die spreekt) een vreemdeling zijn : en hij die spreekt, zal voor mij een vreemdeling zijn*. Wij zullen, elkanders taal niet verstaande, de een den ander een vreemdeling of een barbaar zijn. Grieken en Romeinen gaven den naam van *barbaren* aan allen die hunne taal niet verstonden.

12 * Sic et vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis. ling zijn: en hij die spreekt, voor mij een vreemdeling: * Zoo ook 12
 13 * Et ideo qui loquitur lingua: gijlieden¹, dewijl gij ijvert om geesten², tracht uit te munten tot stichting der Gemeente. * En 13
 14 oret ut interpretetur. * Nam si daarom³ die in eene *vreemde* taal spreekt, bidde met inzicht om te vertolken. * Want indien ik bid 14
 15 * Quid ergo est? Orabo spiritu, in eene *vreemde* taal⁴, dan bidt mijn geest, maar mijn verstand is zonder vrucht. * Wat is er dan 15
 6 psallam et mente. * Ceterum si *te doen*⁵? Bidden zal ik door den geest, bidden ook door het verstand: lofzingen zal ik door den geest, lofzingen ook door het verstand. * Anderszins indien 16
 benedixeris spiritu: qui supplet gij dankzegt door den geest⁶:

1) *Zoo ook gijlieden*: even als diegenen, van welke ik u daar zeide (vs 11), dat zij voor elkander vreemdelingen of *barbaren* zijn, evenzoo zijt ook gijlieden in uwe vergaderingen als vreemdelingen of *barbaren* voor uwe toehoorders, indien gij aldaar van uwe gave der talen gebruik maakt, wanneer noch gij zelven, noch iemand anders vertolkt wat er in eene *vreemde* taal door u gesproken wordt. *Zoo ook gijlieden*: met deze woorden begint Paulus de toepassing van het gezegde in vs 11: maar voordat hij die toepassing uitwerkt, maakt hij eene tusschenrede (*dewijl gij ijvert... tot stichting der Gemeente*), en het uitwerken van die toepassing blijft in de pen.

2) *dewijl gij ijvert om geesten*, enz. De zin is: dewijl gij met zoo veel ijver streeft naar het bezit van *Geesten*, d. i. van geestelijke gaven, zoekt dan uit te munten *tot stichting der Gemeente*: zoekt door het gebruik van uwe gave de stichting der Gemeente te bevorderen; en daarom, die in eene *vreemde* taal spreekt, hij *bidde* in de *vreemde* taal met het doel om het gesprokene in die *vreemde* taal vervolgens ook voor de toehoorders te vertolken. De Apostel denkt hier aan dezulken, die tegelijk met de gave der talen ook die der vertolking ontvangen hadden. Vgl. vs 5.

3) *En daarom*, enz. de zin van vs 15 is gegeven in de voorgaande noot.

4) *Want indien ik bid in eene vreemde taal*, enz. Eene verklarende bevestiging van het voorafgaand gezegde aangaande het nuttelooze van het bidden in eene *vreemde* taal bij de vergadering der Gemeente, in geval er niet vertolkt worde. Zie hier de zin: *Want indien ik*, of iemand anders, in uwe vergadering *bid*, een prophetisch gebed uitspreek, *in eene vreemde taal*, dan *bidt mijn geest*, mijn heilige Geest, de heilige Geest, die mij als werktuig gebruikt om dat gebed uit te spreken; *maar mijn verstand*, mijn eigen menschenlijke geest, *is zonder vrucht* voor de toehoorders: zij worden niet gesticht door mijn bidden, omdat zij mijn gebed niet verstaan.

5) *Wat is er dan te doen?* Hiermede leidt de Apostel de praktische gevolgtrekking in, welke hij uit vs 14 wil gemaakt hebben; en deze gevolgtrekking is, dat het gebruik maken van de gaven der talen gepaard moet gaan met eene vertolking in de volkstaal van het gesprokene. Ik zal derhalve, zegt hij, in zijn persoon een voorbeeld stellende, ik zal om de stichting der Gemeente te bevorderen, wel bidden en psalmzingen door mijn Geest, maar ik zal ook bidden en psalmzingen door mijn verstand, namelijk door ook te vertolken wat in eene *vreemde* taal door mij gebeden of gezongen is. *Door het (mijn) verstand*, d. i. bewustheid hebbende van hetgeen ik zeg, mijne eigene rede verstaande, en derhalve in staat om wat ik in eene *vreemde* taal gesproken heb, in de landtaal te vertolken.

6) *Anderszins indien gij dankzegt door den geest*: enz. Eene bevestiging der gevolg-

locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit.

17 * nam tu quidem bene gratias agis: sed alter non ædificatur. * gij voor u toch¹ doet wel een goed dankgebed: maar de ander wordt niet gesticht. * Ik dank mijnen God, dat ik² in u aller tale spreekt. * Maar in de Kerk wil ik liever vijf woorden spreken door mijn verstand, opdat ik tevens andere onderrigte: dan tienduizend woorden in eene vreemde taal. * Broeders, wordt geene kinderen naar het verstand³, maar weest kinderen ten opzichte van de boosheid⁴: doch wordt naar het verstand volwasenen⁵. In de wet staat geschreven: In andere talen⁶ en met

18
19
20
21

trekking in het voorafgaande vers gemaakt. *Indien gij dankzegt door den geest alleen en niet ook door uw verstand, hoe zal een ongeleerde op uwe dankzegging kunnen antwoorden Amen, d. i. zoo zij het, zoo geschiede het!* *hij weet immers niet wat gij zegt.* Daar hij de taal niet verstaat, waarin gij uwe dankzegging hebt uitgesproken, zoo heeft hij gevolgelijk ook niets begrepen van hetgeen gij gezegd hebt.

1) *gij voor u toch*, enz. Eene bevestiging van het gezegde in vs 16. *Gij voor u zelve*, *gij doet* in die vreemde taal *wel een goed dankgebed*: maar de ander, de ongeleerde (vs 16), daar hij u niet verstaat, *wordt er niet door gesticht*, en kan derhalve uw dankgebed niet met zijn *Amen* bekrachtigen.

2) *Ik dank mijnen God, dat ik*, enz. Wat de Apostel zoo even gezegd had aangaande het gebruik van de gave der talen, dat bevestigt hij hier ten laatste nog door zijn eigen voorbeeld. Hij dankt er God voor, dat hij de gave der talen in ruimer mate bezit dan iemand van hen, en hij acht die gave hoog: desnietteenstaande wil hij liever *vijf woorden*, eenige weinige woorden *door zijn verstand* spreken, d. i. zóó dat zijn verstand daarbij werkzaam zij tot stichting van anderen: *dan tienduizend woorden*, dan eene lange redevoering houden *in eene* of andere vreemde taal, die door niemand verstaan wordt en derhalve nutteloos is.

3) *Broeders, wordt geene kinderen naar het verstand*, enz. Eene vermaning tot besluit van het gezegde betreffende het gebruik maken van de gave der talen, en tegelijk een overgang tot een ander betoog, namelijk het nuttelooze van het spreken in vreemde talen zonder vertolking, ook voor de ongeloofigen. *Kinderen naar het verstand* zouden zij worden, indien zij een onverstandig en kinderachtig gebruik maakten van die gave, bij voorbeeld, om er mede te pronken en te pralen.

4) de onschuld van kinderen bewarende. Ten aanzien van de boosheid mogten zij altijd kinderen blijven.

5) door een verstandig gebruik te maken van hunne gaven, en derhalve niet om er mede te pralen, maar tot stichting der Gemeente.

6) *In de wet staat geschreven: In andere talen*, enz. Het woord *wet* wordt hier en elders (vgl. Jo 10, 34) gebruikt om de heilige boeken van het Oude Testament te beteekenen. De Schriftuurplaats nu, in vs 21 gebezigt, is eene vrije aanhaling van

pulo huic : et nec sic exaudient me, dicit Dominus. (*Is 28, 11.*)
 22 * Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus : prophetiæ autem non infidelibus,
 23 sed fidelibus. * Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, et omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles : nonne dicent quòd insanitis ?
 24 * Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omni-
 andere lippen zal ik spreken tot dit volk : en ook zelfs zóó zullen zij naar mij niet luisteren, zegt de Heer. * Derhalve zijn de talen een teeken¹ niet voor de geloovigen, maar voor de ongeloovigen : doch de prophetiën² zijn niet voor de ongeloovigen, maar voor de geloovigen. * Zoo dan de geheele Gemeente bijéénkomt³, en allen in *vreemde* talen spreken, en er onwetenden, of ongeloovigen binnen komen : zullen zij niet zeggen dat gij uitzinnig zijt ?
 * Maar indien allen propheteren, en er een ongeloovige, of een onwetende binnen komt, zoo

Is 28, 11, volg. De Propheet voorzegt daar, dat God de Israëlieten zal straffen door vreemde volken, de Assyriërs, die talen spreken, welke de Israëlieten niet verstonden ; doch dat zij ook door deze kastijding zich niet zullen verbeteren : *en ook zelfs zóó zullen zij naar mij niet luisteren, zegt de Heer.*

¹) *Derhalve zijn de vreemde talen een teeken*, enz. Eene gevolgtrekking, afgeleid uit de aangehaalde Schriftuurplaats, in een typischen zin genomen, en op de gave der talen toegepast : derhalve zijn de vreemde talen een wonderteeken, dat de ongeloovigen, voor wie het geschiedt, gemeenlijk onbekeerd en ongeloovig zal laten. Vgl. vs 23. — De Apostel bedoelt hier een spreken in vreemde talen, geschiedende zonder vertolking van het gesprokene.

²) *doch de prophetiën*, daarentegen zullen veelal hen, die ze aanhooren niet ongeloovig laten, maar tot bekeering en tot het geloof bewegen. Vgl. vs 24, 25. Zie ook noot 1 op bladz. 434.

³) *Zoo dan de geheele Gemeente bijéénkomt*, enz. Dit en de twee volgende verzen zijn eene toepassing van het gezegde in vs 22 aangaande het gebruik van de gave der talen en van die der prophetie op een geval, dat zich zou kunnen voordoen. De Apostel denkt hier wederom aan een gebruik maken van het charisma der talen, zonder eene daarop volgende vertolking van het gesprokene. Zie hier de zin van vers 23 en de twee volgende ; In geval dan dat de geheele Christengemeente van Korinthe bijeenkwam en *allen*, die de gave der talen hebben, in uwe godsdienstige vergadering daarvan gebruik maakten, en dat er *onwetenden, of ongeloovigen*, d. i. niet-Christenen, hetzij Joden of Heidenen, binnen kwamen en letteden op hetgeen gij deedt, zoudt gij dan met uw spreken in die vreemde talen niet op hen den indruk maken als van menschen, die uitzinnig zijn ? Voorzeker. Maar stel nu, integendeel, dat in die vergadering der Gemeente, *allen*, die de gave der prophetie hebben, daarvan gebruik maken, en dat er *een ongeloovige, of een onwetende* binnen komt : wat geschiedt er ? Hij wordt, in uwe onderrigende, vermanende, waarschuwende toespraken, *door allen*, voor de regtbank van zijn geweten, *overtuigd* van zijne dwaling, van zijn ongelooft, van zijne zonden, en aldaar *door allen* eveneens *geoordeeld, veroordeeld* ; *het verborgene zijns harten wordt hem openbaar* : heldere blikken slaat hij nu in de schuilhoeken van zijn hart ; *en alzoo*, in gevolge van deze gemoedsbewegingen, *zal hij op zijn aangezicht vallen en God aanbidden*, van een ongeloovige een geloovige worden en den waren God aanbidden, *betuigende dat God waarlijk onder u is*, dat de God der Christenen de ware God is.

bus, dijudicatur ab omnibus :
 25 occulta cordis ejus manifesta
 fiunt : et ita cadens in faciem
 adorabit Deum, pronuncians
 quòd vere Deus in vobis sit.
 26 * Quid ergo est, fratres ? cum
 convenitis, unusquisque vestrum
 psalmum habet, doctrinam habet,
 apocalypsim habet, linguam
 habet, interpretationem habet :
 omnia ad ædificationem fiant.
 27 * Sive lingua quis loquitur, se-
 cundum duos, aut ut multum
 tres, et per partes, et unus inter-
 28 pretetur. * Si autem non fuerit
 interpres, taceat in Ecclesia, sibi

wordt hij door allen overtuigd,
 door allen geoordeeld : * het 25
 verborgene zijns harten wordt
 openbaar : en alzoo zal hij op zijn
 aangezicht vallen en God aanbid-
 den, openlijk betuigende dat
 God waarlijk onder u is.

* Wat is er dan *te doen*, broe- 26
 ders¹ ? wanneer gij bijéénkomt,
 heeft een elk van u een psalm,
 heeft eene leerrede, heeft eene
 openbaring, heeft eene taal, heeft
 eene vertolking : alles geschiede
 totstichting². * Hetzij dat iemand 27
 in eene *vreemde* taal spreekt³,
 telkens twee, of ten hoogste drie
mogen spreken, en dat bij beurte,
 en één vertolke het. * Doch in 28
 geval er geen vertolker aanwezig
 is, dan zwijge hij in de Kerk, en

1) *Wat is er dan te doen, broeders?* Hiermede gaat de Apostel over tot het geven van eenige praktische voorschriften aangaande een nuttig en ordelijk gebruik der geestelijke gaven in de godsdienstige vergaderingen der Gemeente.

2) *wanneer gij bijéénkomt, heeft een elk van u*, (dan kan het geschieden, dat een iegelijk van u hebbe), zoovelen gij met Charismen begaafd zijt, de ééne een *psalm*, een lofgezing voor te dragen, de andere *eene leerrede*, een derde *eene prophetische openbaring*, een vierde *eene taal*, eene voordragt in eene of andere *vreemde taal*, een vijfde *eene vertolking*, van hetgeen in eene *vreemde taal* gesproken is. Het is wel ! Een iegelijk make gebruik van zijne gave, maar zóó, *dat alles geschiede tot stichting* der Gemeente.

Openbaring wijst hier op het Charisma *der prophetie*, en *leerrede* op dat *der wijsheid* en *der kennis*. Vgl. noot 4 op bladz. 443.

3) *Helzij dat iemand in eene vreemde taal spreekt*, enz. Op het *algemeene* voorschrift, in de laatste woorden van vs 26 vervat, laat de Apostel nu nog eenige *bijzondere* voorschriften volgen ; en *vooreerst* eene verordening betreffende het gebruik maken van de gave der talen. Wat den vorm der rede van vs 27 aangaat, zoo dient bemerkt, dat *hetzij* aldaar blijft zonder een ander *hetzij*, dat, naar den gekozen redevorm, daarop volgen moest. De zin van vs 27 en 28 is zoo : Zijn er in uwe godsdienstige vergaderingen dezulken, die de gave der talen hebbende in *vreemde talen* willen spreken, het mag geschieden ; maar, telken male dat gij vergadert, slechts door twee, of ten hoogste door drie, en het geschiede *bij beurte* : niet mogen alle twee of drie te gelijk spreken : en wat dan in eene of andere *vreemde taal* door die twee of drie gesproken is, moet vervolgens door *één* en dezelfde vertolkt worden. En in geval er in uwe vergadering niemand tegenwoordig is, die de gave der vertolking hebbe, *dan zwijge* hij en make geen gebruik van zijne gave ; hij spreke in dit geval *voor zich zelve*, tot zijne eigene stichting, *en voor God*. Zie noot 3 op bladz. 442 en noot 2 op bladz. 443. — Het kon namelijk geschieden, dat iemand de gave der talen had, maar niet ook tegelijk de gave der vertolking, en dat er onder de aanwezigen ook niemand anders tegenwoordig was, die de gave der vertolking bezat. — Een lof- en dankgebed, door aandrift van den heiligen Geest uitgesproken, stichtte het gemoed des sprekers, al waren ook de woorden van zijn gebed hem zelve onverstaanbaar.

- 29 autem loquatur, et Deo. * Pro- spreke voor zich zelve, en voor
phetæ autem duo, aut tres dicant, God. * Propheten mogen er 29
30 et ceteri dijudicent. * Quòd si spreken twee, of drie¹, en dat de
alii revelatum fuerit sedenti, overige het beoordeelen. * En 30
31 prior taceat. * Potestis enim om- krijgt een ander die *daar* gezeten
nes per singulos prophetare : ut is² eene openbaring, dan zwijge
omnes discant, et omnes exhor- de eerste. * Want gij kunt allen³ 31
tentur : * et spiritus propheta- één voor één propheteren : opdat
rum prophetis subjecti sunt. allen leeren, en allen vermaand
32 * Non enim est dissensionis worden : * en de geesten der 32
Deus, sed pacis : sicut et in prophe- propheten⁴ zijn aan de prophe-
tibus Ecclesiissanctorum doceo. ten onderdanig. * Want God is 33
34 * Mulieres in Ecclesiis taceant, * Dat de vrouwen in de Kerken 34
non enim permittitur eis loqui, zwijgen, want het is haar niet⁶

¹) *Propheten mogen er spreken twee, of drie*, enz. In vers 29 en de vier volgende geeft de Apostel nu in de tweede plaats zijne verordeningen, betreffende het gebruik maken van de gave der prophetie in hunne godsdienstige vergaderingen. *Twee of drie propheten* mogten er spreken in ééne en dezelfde vergadering (de Apostel liet hier echter meer vrijheid, daar hij het getal van drie niet, gelijk boven vs 23, beperkt door een *ten hoogste*); en *de overige* propheten, aldaar tegenwoordig, maar die ditmaal geene spreektbeurt kregen, moesten het door de propheten gesprokene beoordeelen: oordeelen, of het gesprokene waarlijk kwame van den heiligen Geest, en niet van 's menschen eigen geest, of van den boozen geest. Uit hetgeen de Apostel hier zegt kan men besluiten, dat de gave van de onderscheiding der geesten (12, 10) met de gave der prophetie gepaard ging. Eerstgenoemde gave werd echter ook aan sommigen afzonderlijk verleend, zonder de gave der prophetie.

²) *En krijgt een ander die daar gezeten is*, enz. Men kan het hier gestelde geval zóo denken : terwijl een van die twee of drie propheten (vs 9) bezig is met zijne prophetische rede te houden, krijgt plotseling *een ander die daar gezeten is* onder de toehoorders *eene openbaring*. In dit geval moest *de eerste* spreker zwijgen, aanstonds een einde maken aan zijne redevoering, en het woord geven aan dien anderen Propheet.

³) *Want ik wil het proheteren aan niemand beletten, en gij kunt allen één voor één propheteren*, een iegelijk op zijne beurt, opdat zoo doende allen, al de leden der Gemeente, een iegelijk naar zijne behoefte, onderrigt en vermaand worden.

⁴) *en de geesten der propheten*, enz. Mogt iemand tegen het voorschrift des Apostels (vs 30) inbrengen, dat een propheet geen meester is van zijne prophetische aandrift en derhalve niet zwijgen kan wanneer hij wil : Paulus zegt hem, dat *de geesten der propheten aan de propheten onderdanig zijn* : dat zij hunnen prophetischen geest kunnen bedwingen, en deze aan hunnen wil onderworpen is.

⁵) *gelijk ik ook in al de Gemeenten der heiligen leere*. Volgens eene andere Grieksche lezing van groot gezag, behoort *ik leere* niet tot den oorspronkelijken tekst. Voorts zijn wij van oordeel, dat deze woorden : *gelijk in al de Gemeenten der heiligen*, gevoegd moeten worden, niet bij het voorafgaande, maar bij het volgende : *dat de vrouwen in de Kerken zwijgen*.

⁶) *Dat de vrouwen in de Kerken zwijgen, want het is haar niet*, enz. De Apostel geeft hier eene verordening, de vrouwen betreffende. Hij legt haar het stilzwijgen op in de godsdienstige vergaderingen der geloovigen. Zij mogen aldaar in geen geval spreken,

sed subditas esse, sicut et lex
 35 dicit (*Gn 3, 16.*) * Si quid au-
 tem volunt discere, domi viros
 suos interrogent. Turpe est
 enim mulieri loqui in Ecclesia.
 36 * An a vobis verbum Dei pro-
 cessit? aut in vos solos pervenit?
 37 * Si quis videtur propheta esse,
 aut spiritualis, cognoscat quæ
 scribo vobis, quia Domini sunt
 38 mandata. * Si quis autem igno-
 39 rat, ignorabitur. * Itaque fra-
 tres æmulamini prophetare: et
 toegestaan te spreken, maar
 ondergeschikt te wezen, gelijk
 ook de wet zegt. * En indien zij
 35 iets willen leeren, dat zij te huis
 hare mannen ondervragen. Want
 het is schadelijk voor eene
 vrouw in de Kerk te spreken.
 * Is van u het woord Gods¹
 36 uitgegaan? of is het tot u alleen
 gekomen? * Zoo iemand meent
 37 een propheet te wezen², of met
 eenen geest begaafd te zijn, hij
 erkenne dat, wat ik u schrijf,
 des Heeren voorschriften zijn.
 * Doch zoo iemand *dit* niet
 38 erkent, hij zal niet erkend wor-
 den. * Zoo dan broeders ijvert
 39 om te propheteren³: en belet het

bij voorbeeld als prophetessen, of om eenig onderwijs te vragen (vs 35). Nergens, in geene der door mij gestichte Gemeenten *is het haar toegestaan* in het openbaar te spreken, maar het is haar bevolen *ondergeschikt te wezen* aan de mannen, *gelijk ook de wet zegt* (*Gn 3, 16*): *Gij zult onder de magt des mans zijn*. En in geval zij iets willen leeren, aangaande het een of ander eenig onderrigt verlangen, laat haar te huis hare eigene mannen daarom vragen; want het is schandelijk voor eene vrouw, onwelveogelijk, onbetamelijk, strijdig met die zedigheid, welke aan de vrouwen past, in de Kerken (in uwe openbare godsdienstige vergaderingen) te spreken, hetzij door aldaar zelve als meesteressen op te treden, hetzij door het voorstellen van vragen om eenig onderrigt te ontvangen.

¹ *Is van u het woord Gods*, enz. Met deze dubbele vraag, waarop een *onthennend* antwoord moet volgen, wil de Apostel de mond sluiten diergenen, die zijne kerkelijke verordeningen (vs 26—35) mogten willen laken; want hij voorzagt, dat anders wel geschieden kon. De zin van zijn gezegde komt hierop neer: Gij, Korinthiërs, gij zijt noch de eerste Christelijke Gemeente, noch de eenigste; op welken grond zoudt gij dan meenen, u niet te moeten onderwerpen aan verordeningen, die overal in alle Christelijke Gemeenten worden onderhouden?

² *Zoo iemand meent een propheet te wezen*, enz. De Apostel geeft hier zijdelings te kennen, dat zijne verordeningen, verordeningen zijn *van den Heer*, van den Heere Jesus. En zij waren dit in der daad, wel is waar niet onmiddellijk, maar toch middellijk, dewijl hij bij het geven van die verordeningen geleid werd door den heiligen Geest (vgl 7, 40), die ook de Geest van Christus is. Zie hier de verklaring van vs 37: *Zoo iemand onder ulieden meent*, van zich zelve geloofd, *een propheet te wezen*, de gave der prophetie te hebben, *of met eenen geest* (met eenige geestelijke gave) *begaafd te zijn*, hij herkenne, hij bewijze zijne begaafdheid door te erkennen dat, wat ik u schrijf, des Heeren voorschriften zijn.

Zoo iemand dit niet erkent, wil iemand dit niet erkennen, *hij zal niet erkend worden*; doch naar het Grieksch, volgens eene andere lezing van groot gezag: *hij erkenne het niet*: ik verkies niet daarover met hem te redetwisten.

³ *Zoo dan broeders ijvert om te propheteren*: enz. In vers 39 en 40 vat hij het gezegde in vs 1—38 als gevolgtrekking kortelijk te zamen: de gave der prophetie is, als nuttiger voor de Gemeente, voortreffelijker dan die der talen: men moest dan ijverig trachten naar het bezit van gene; evenwel moest toch het gebruik van deze niet

- loqui linguis nolite prohibere. spreken in *vreemde* talen niet.
 40 * Omnia autem honeste, et secundum ordinem fiant. * Doch alles geschiede met betamelijkheid en orde. 40

VIJFTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel had vernomen, dat eenige ligtzinnigen onder de Christenen van Korinthe de verrijzenis der dooden ontkenden. Hij bestrijdt deze hoogst verderfelijke dwaling door het ontloochenbare feit der opstanding van Jesus, vs 1—13. Daarop toont hij aan, wat al treurigs en ijsselfijks er uit zoude volgen, indien Christus niet werkelijk en waarachtig van de dooden was opgestaan, vs 14—19. Maar, gaat de Apostel voort, die gevolgen bestaan niet; want Christus *is* waarlijk verrezen: en gelijk allen in en door Adam sterven, zoo zullen ook allen, die in Christus ontslapen zijn, in en door hem wederom leven, vs 20—23. Het einde van deze aardsche huishouding en van het rijk van Christus, als Middelaar tusschen God en het mensdchom, vs 24—28. Nog eenige redenen ter bevestiging van de waarheid eener toekomstige verrijzenis der dooden, en eene waarschuwing tegen allen gemeenzamen omgang met zekere personen. vs 29—34. Wederlegging der bedenkingen die door sommigen te Korinthe gemaakt werden tegen de opstanding der dooden; en eene beschrijving van den aard en de hoedanigheden der opgewekte lichamen, vs 35—50. Hoe het gaan zal met dezulken, die nog leven zullen bij de wederkomst des Heeren, vs 51—53. Een triomfkreet over de verslagen Dood, en eene dankzegging aan God, vs 54—57. Tot besluit eene vermaning, vs 58.

- 1 * Notum autem vobis facio, * Voorts, broeders, maak ik u 1
 fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod et accepistis, in quo et statis (*Gal 1, 11.*) het Evangelie bekend, dat ik u gepredikt heb¹, dat gij ook aangenomen hebt, waarin gij ook staat, * waardoor gij ook zalig 2
 2 * per quod et salvamini: quare ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis. wordt: indien gij het zóó vasthoudt, gelijk ik het u gepredikt heb, tenzij dat gij zonder reden geloofd hebt². * Ik heb u 3

verhinderd worden; maar hetzij men propheteerde; hetzij men in vreemde talen sprak, alles moest geschieden met welvoegelijkheid en orde.

1) Voorts, broeders, maak ik u het Evangelie bekend, dat ik u gepredikt heb, enz. Het Evangelie is de leer van Jesus met de geschiedenis van zijn leven; en in deze algemeene beteekenis is dit woord ook op deze plaats gebezigd, ofschoon hier vervolgens slechts enkele gedeelten van den inhoud des Evangelies besproken worden. Het bekend maken van het Evangelie was voor de Korinthiërs eigenlijk slechts een *herinneren*; maar het woord *bekend maken* schijnt hier door den Apostel gekozen te zijn als statiger uitdrukking. Vier dingen nu worden hier van het Evangelie gezegd: a) Paulus, de stichter der Korinthische Christen-gemeente, had hun het Evangelie gepredikt: b) de Korinthiërs hadden het geloovig aangenomen; c) zij stonden er in, d. i. zij volhardden in hun geloof aan het Evangelie; d) zij werden er zalig door: het Evangelie geleidde hen ter eeuwige zaligheid, wel te verstaan, indien zij het zóó vasthielden, als hij het hun gepredikt had, d. i. in geen enkel punt afwijkende van de geloofsleer, welke hij hun had voorgedragen.

2) tenzij dat gij zonder reden geloofd hebt. Dit gezegde moet verbonden worden met het voorafgaande: waardoor gij ook zalig wordt. Alzoo: door welk Evangelie gij ook zalig wordt, indien gij... tenzij dat gij zonder reden geloofd hebt. Het woord *frustra* van de

- 3 * Tradidi enim vobis in primis quod et accepi : quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum Scripturas :
- 4 (Is 53, 5.) * et quia sepultus est, et quia resurrexit tertia die secundum Scripturas : (Joh 2, 1.)
- 5 * et quia visus est Cephæ, et post hoc undecim : (Joh 20, 19.)
- 6 * Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul : ex
- namelijk onder de eerste *leerstukken* overgeleverd wat ik ook ontvangen heb : dat Christus voor onze zonden gestorven is¹ volgens de Schriften² : * en dat hij begraven is, en dat hij ten derde dage verrezen is volgens de Schriften : * en dat hij verschenen is³ aan Cephæ, en hierna aan de elfven : * Daarna is hij verschenen aan meer dan vijf honderd broeders te gelijk⁴ : van

Vulgaat heeft hier dezelfde beteekenis : *zonder reden, zonder grond*, als in den Brief aan de Kol 2, 18. De zin dier woorden is dan deze : het Evangelie, beleden gelijk ik het u verkondigd heb, bewerkt de eeuwige zaligheid ; of men moest stellen, — welke gedachte gij allen verre verwerpt, — dat het niet bewezen is, dat de leer van het Evangelie van goddelijken oorsprong is, zoodat gij haar *zonder* genoegzame *redenen* voor goddelijke leer aangenomen en daaraan als eene zoodanige geloofd zoudt hebben.

¹) *Ik heb u namelijk*, enz. Den draad zijner rede bindende aan 't geen hij zoo even zeide : *gelijk ik het u gepredikt heb*, herinnert de Apostel den Korinthiers kortelijk wat hij hun bij monde verkondigd had aangaande Jesus verzoenende dood, en de onwraakbare getuigenissen voor zijne verrijzenis.

Ik heb u namelijk, toen ik u het Evangelie verkondigde, *onder de eerste*, d. i. onder de grondwaarheden, die ik u toen voorhiel, *overgeleverd*, wat mij eveneens is medegedeeld geworden door onmiddellijke openbaring van den Heere Jesus (Gal 1, 12), *dat Christus voor onze zonden*, ter verzoening van onze zonden, *gestorven is* (vgl. vs 17 en Eph 1, 7), enz.

²) *volgens de Schriften*. De Apostel herhaalt deze woorden : *volgens de Schriften*. nog eens in vs 4, waar hij spreekt van Jesus' verrijzenis ten derden dage; en hij bedoelt de heilige *Schriften* van het Oude Verbond, voor zoo verre zij Jesus Christus verzoenende dood en zijne verrijzenis, hetzij prophetisch hetzij typisch, hadden aangekondigd, by voorbeeld Is 53, 5, volg. : Ps 15, 9-11 : vgl. Mt 12, 40 ; Hand 2, 24 ; 13, 34-37 ; en hij zegt dit *volgens de Schriften*, om te doen opmerken dat Christus' zoendood en verrijzenis ook in de heilige *Schriften* waren voorgezegd geworden. Het vermelden van Jesus' *begravenis* moest strekken ter bevestiging van de werkelijkheid zijner dood ; van welke werkelijkheid de waarheid zijner verrijzenis afhing.

³) *en dat hij verschenen is*, na zijne verrijzenis zich levend vertoond heeft, *aan Cephæ*, aan Petrus (Lk 24, 34), *en hierna aan de elfven*, d. i. aan het gezelschap van zijne Apostelen. Zie Lk 24, 36 ; Jo 20, 19. Paulus noemt hier (vs 5-8) niet al de verschijningen op, die in de vier Evangelien verhaald worden ; doch hij doet er ons daarentegen nog eene kennen (vs 7), waarvan de Evangelie-geschiedenis geene melding maakt.

⁴) *Daarna is hij verschenen aan meer*, enz. : Paulus gaat niet voort : *en dat hij daarna is aan meer*, enz. : hij verandert van redevorm. Die verschijningen echter, van welke hij verder nog (vs 6-8) spreekt, maakten even als de twee voorgaande (vs 5) een deel uit van die mondelinge Evangelie-verkondiging, welke hij (vs 3) den Korinthiers herinnerde. Deze verschijning van Jesus, aan meer dan vijf honderd Christenen *te gelijk*, op eenmaal, geschied, houden vele Schriftuuruitleggers voor dezelfde als die, welke bij den H. Mattheüs (28, 16, 17), verhaald wordt, ofschoon deze Evangelist toch alleen maar melding maakt van de elf Apostelen.

quibus multi manent usque ad-
 huc, quidam autem dormierunt :
 7 * Deinde visus est Jacobo, deinde
 8 Apostolis omnibus : * Novissime
 9 autem omnium tamquam aborti-
 vo, visus est et mihi. * Ego enim
 sum minimus Apostolorum, qui
 non sum dignus vocari Aposto-
 lus, quoniam persecutus sum
 Ecclesiam Dei. (*Act 9, 3. Eph*
 10 *3, 8.*) * Gratia autem Dei sum
 id, quod sum, et gratia ejus in me

welke vele tot nu toe leven¹,
 sommigen echter ontslapen zijn :
 * Daarna is hij verschenen aan
 7 Jakobus², daarna aan al de
 8 Apostelen³ : * En het laatst van
 allen is hij als aan den misgebo-
 rene, ook aan mij verschenen⁴.
 * Want ik, ik ben de minste der
 9 Apostelen⁵, een die niet waardig
 ben een Apostel genoemd te
 worden, omdat ik de Kerk van
 God vervolgd heb. * Doch door
 10 Gods genade ben ik, wat ik ben⁶,
 en zijne genade jegens mij is niet

1) van welke vele, (naar het Grieksch : *de meeste*), tot nu toe leven, en derhalve nog als getuigen kunnen optreden van hetgeen zij gezien hebben. Paulus schreef dit ongeveer vijf en twintig jaren na Jesus' verrijzenis.

2) Daarna is hij verschenen aan Jakobus, den Apostel, den broeder, d. i. den bloedverwant, des Heeren. Vgl. Gal 1, 19. Van deze verschijning wordt in de Evangeliegeschiedenis geen gewag gemaakt.

3) daarna aan al de Apostelen: te weten, op den dag van zijne hemelvaart. Zie Mk 16, 14, volg.; Lk 24, 50, 51; Hand 1, 4, volg.

4) En het laatst van allen is hij... ook aan mij verschenen, te weten op den weg naar Damaskus. Zie Hand 9, 3, volg. De Apostel noemt zich *den misgeborene*, den gebrekkig geborene onder de Apostelen; en hij wil door deze beeldspraak te kennen geven, als blijkt uit het volgende vers, dat hij, bij die verschijning door Jesus tot zijn Apostel aangesteld (Hand 26, 16, volg.), die roeping geheel en al onwaardig was.

5) Want ik, ik ben de geringste der Apostelen, enz. De Apostel verklaart hier, waarom hij zich *den misgeborene* onder de Apostelen genoemd had. Hij was in zijn oog, als hij lettede op zijne handelwijze voor zijne roeping tot het Apostelambt, *de minste der Apostelen*, met geen der overige mannen die tot het Apostolaat geroepen waren gelijk te stellen, maar beneden hen allen; ja hij was zelfs niet waardig den eernaam van Apostel te ontvangen, omdat hij, iets wat hij thans zoo diep betreurde, een vervolger van Gods Kerk geweest was.

6) Doch door Gods genade ben ik, wat ik ben, enz. Dat ik, niettegenstaande mijne volstrekte onwaardigheid, een Apostel van Jesus geworden en thans dien naam niet onwaardig ben, dat heb ik aan Gods genade te danken; en zijne genade jegens mij, die genade, waardoor ik tot het Apostolaat ben geroepen geworden en ook in staat gesteld om mijne bediening uit te oefenen, *is niet tjael*, niet onnut, niet vruchteloos geweest: niet te vergeefs heb ik haar ontvangen, maar, integendeel, ik heb op den akker des Heeren *overvloediger gearbeid*, meer aan nuttig werk verricht, dan zij allen, dan iemand anders van de Apostelen. Tot bekrachtiging van zijne getuigenis (vs 8) aangaande de verrijzenis des Heeren, zegt Paulus dit, en niet uit roemzucht, als genoeg blijkt uit hetgeen hij terstond daarop laat volgen: *niet ik echter* heb meer dan zij allen gearbeid, maar *de genade Gods met mij*, dat wil zeggen: *ik en Gods genade*; waarmede het zamenwerken van de genade Gods en van 's menschen vrijen wil beteekend wordt. En zóó moet deze plaats van den Apostel ook verklaard worden, indien men hier, volgens eene andere Grieksche lezing, zou willen vertalen: *doch niet ik, maar de genade Gods, die met mij* was, die mij bijstond; want volgens deze lezing wordt de genade Gods, wel is waar, meer op den voorgrond geplaatst, en de medewerking van den vrijen wil meer op den achtergrond; doch die medewerking wordt desniettemin geenszins uitgesloten, maar wel zeer duidelijk uitgedrukt.

vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum:

11 * Sive enim ego, sive illi : sic prædicamus, et sic credidistis.

12 * Si autem Christus prædicatur quòd resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum

13 non est ? * Si autem resurrectio mortuorum non est : neque Christus resurrexit. * Si autem

14 Christus non resurrexit, inanis ijdel geweest, maar overvloediger dan zij allen heb ik gearbeid : niet ik echter, maar de genade Gods met mij : * Hetzij nu ik, 11 hetzij genen : zóó prediken wij, en zóó hebt gij geloofd¹.

* Indien nu van Christus ge- 12 predikt wordt dat hij² uit de dooden verrezen is, hoe zeggen dan sommigen onder u, dat er geene verrijzenis der dooden is ?

* Maar indien er geene verrij- 13 zenis der dooden is³ : dan is ook Christus niet verrezen. * En is 14 Christus niet verrezen⁴, dan is

1) *Hetzij nu ik* (beter, naar het Grieksch: *hetzij dan ik*), *hetzij genen* (hij bedoelt zijne mede-Apostelen, vs 9): *zóó prediken wij, en zoo hebt gij geloofd*. Na die soort van tusschenzin, in vs 9 en 10 vervat, neemt de Apostel den in vs 8 afgebroken draad zijner rede wederom op, verklarende dat de prediking van Jesus' dood en verrijzenis de eenstemmige prediking was van al de Apostelen: *hetzij dan ik, hetzij genen*, mijne mede-Apostelen, het Evangelie verkondigen, *zóó*, gelijk ik u daar (vs 3, 4) herinnerd heb, *prediken wij* allen, zonder uitzondering, *en zóó* hebt gijlieden op mijne prediking ook geloofd, en volhardt gij in uw geloof (vs 1).

2) *Indien nu van Christus gepredikt wordt dat hij*, enz. Zich grondende op de wezenlijkheid van Jesus' verrijzenis, door al de Apostelen, als ooggetuigen gepredikt, en door de Christenen van Korinthe geloovig aangenomen (vs 11), vangt de Apostel nu zijne verdediging van de verrijzenis der dooden aan met hun zijne verwondering te kennen te geven, hoe het mogelijk was, dat er *sommigen* onder hen, onder de Christenen van Korinthe, gevonden werden, die zeiden: *Er is geene verrijzenis der dooden*. Het was ook inderdaad eene groote ongerijmdheid, te gelooven dat Christus van de dooden verrezen was, en desniettegenstaande te zeggen: *Er is geene verrijzenis der dooden*. Waarom? Omdat de wezenlijkheid van Jesus' verrijzenis van den eenen kant bewees, dat eene opstanding uit de dooden, op zich genomen, niet onmogelijk was; en van den anderen kant, dat zij ook werkelijk eens zou plaats hebben; want Jesus' verrijzenis was eene goddelijke bekrachtiging van de waarheid zijner prediking (Hand 16, 31), waartoe ook de leer van de toekomstige opstanding der dooden behoorde (Mt 22, 29—33. Jo 5, 28, 29).

3) *Maar indien er geene verrijzenis der dooden is*: enz. De ongerijmdheid, in het vorige vers reeds aangeduid, van die *sommigen*, bleek daaruit, dat uit hnnne stelling: *eene verrijzenis der dooden is onmogelijk*, noodzakelijk volgde, dat ook Christus niet was opgewekt geworden, terwijl zij toch aan Jesus' verrijzenis geenszins twijfelden.

Maar, zoo redeneert de Apostel, indien, gelijk die *sommigen* zeggen, de verrijzenis der dooden een hersenschimmig iets is, een onding, eene onmogelijkheid, *dan is ook Christus niet verrezen*, dan heeft ook Christus, een waarachtig mensch (Hebr 2, 14), niet *kunnen* opgewekt worden van de dooden, en bij gevolg *is* hij niet verrezen; hetgeen die *sommigen* toch op onze prediking (vs 3) geloofd hebben en gelooven, en voor een onfeilbaar zekere waarheid aannemen.

4) *En is Christus niet verrezen*, enz. De Apostel gaat voort met de Korinthiërs ook nog te wijzen op eene reeks van gevolgen, die logisch verbonden zijn met de dwaling van die *sommigen*, die beweerden, dat eene verrijzenis der dooden onmogelijk was. Hij had reeds gezegd: *is er geene verrijzenis van dooden, is zij eene*

est ergo prædicatio nostra, onze prediking ijdel, en ijdel is
 15 inanis est et fides vestra : * inve- ook uw geloof : * en wij worden 15
 nimur autem et falsi testes ook bevonden valsche getuigen
 Dei : quoniam testimonium di- van God te zijn : omdat wij tegen
 ximus adversus Deum quòd God getuigd hebben dat hij den
 suscitaverit Christum, quem non Chrius heeft opgewekt, dien
 16 suscitavit, si mortui non resur- hij niet heeft opgewekt, indien 16
 gunt. * Nam si mortui non de dooden niet verrijzen. * Want
 resurgunt, neque Christus resur- verrijzen de dooden niet, dan is
 17 rexit. * Quòd si Christus non ook Christus niet verreezen. * En 17
 17 resurrexit, vana est fides vestra, is Christus niet verreezen, dan is
 adhuc enim estis in peccatis uw geloof te vergeefs, want dan
 18 vestris. * Ergo et qui dormierunt zijt gij nog in uwe zonden. * Dan 18
 18 in Christo, perierunt. * Si in hac zijn dus ook zij die in Christus
 vita tantum in Christo sperantes ontslapen zijn, verloren gegaan.
 19 sumus, miserabiliores sumus * Zoo wij in dit leven op Christus
 19 omnibus hominibus. * Nunc enkelijk hopen, dan zijn wij
 20 ellendiger dan alle menschen.
 * Maar nu Christus is van de 20

onmogelijkheid, dan volgt daaruit, dat ook Christus niet verreezen is. Nu gaat hij voort : *En is Christus*, na gestorven en begraven te zijn, in zijn graf gebleven en niet werkelijk opgestaan, *niet verreezen* van de dooden : *dan is*, dan volgt daaruit ook.

1° dat *onze*, mijne en der overige Apostelen, *prediking* of verkondiging van 's menschen zaligheid in Christus, en eveneens *uw geloof* aan onze prediking *ijdel* is, d. i. zonder grond. Is Christus niet waarlijk verreezen, dan mist de Christelijke leer het noodzakelijk bewijs van hare goddelijkheid en waarheid ; zijnde deze gegrond op het feit van Jesus' verrijzenis.

2° dat *wij*, ik en de overige Apostelen, *valsche getuigen van God* zijn, getuigen, die van God iets getuigen dat niet waar is : *omdat wij* in onze prediking *tegen God getuigd hebben dat hij Christus* van de dooden *heeft opgewekt, dien hij* echter *niet heeft opgewekt* en niet heeft kunnen opwekken, *indien de dooden niet verrijzen*, indien eene verrijzenis uit de dooden tot de onmogelijke dingen behoort. *Want*, als boven (vs. 13) reeds gezegd is, *indien de dooden niet verrijzen*, indien dit eene onmogelijke zaak is, *dan is ook Christus niet verreezen*.

3° dat uw geloof *te vergeefs*, nutteloos, vruchteloos is, dat gij niet waarlijk *gevegtvaardigt*, niet met God verzoend zijt geworden (Rom 3, 24, 25), maar *nog zijt in uwe zonden*, nog geene vergeving van uwe zonden erlangd hebt. Want is Christus niet waarlijk verreezen, dan heeft ook zijne kruisdood geene zoendood kunnen wezen voor de zonden der wereld ; want dan was hij in waarheid niet diegene, dien hij voorgaf te zijn, het Lam Gods en de Zaligmaker der wereld.

4° dat, bij gevolg, ook diegenen, die *in Christus ontslapen*, in hun geloof in Christus gestorven zijn, de gestorvene Christenen, *verloren zijn gegaan* : en in plaats van deelachtig te worden aan eene eeuwige zaligheid, die zij hoopten en verwachtten, de prooi zijn geworden van eene eeuwige verdoemenis.

5° dat wij, Christenen, *ellendiger dan alle menschen*, de allerellendigste der menschen zijn, indien wij in dit tegenwoordige leven op Christus *enkelijk hopen*, maar onze hoop op hem niet verwezentlijkt kan worden ; en zulks zou toch het geval wezen, indien Christus niet verreezen is, die niet heeft *kunnen* verrijzen, als eene verrijzenis der dooden onmogelijk is. De allerellendigste der menschen zouden wij zijn, daar wij, om in geloof en leven getrouw te wezen aan onze belijdenis van de Christelijke godsdienst, de wereld verzaken, ons vleesch kruisigen met zijne beegerlijkheden, en ons allerlei moeijelikheden en opofferingen getroosten, en dit alles te vergeefs.

autem Christus resurrexit a mortuis primitiæ dormientium, * quoniam quidem per hominem mors, et per hominem resurrectio mortuorum. (Col 1, 18. *Apoc* 1, 5.) * Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur. * Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde, ii qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt. (*I Thess* 4, 15.) * Deinde finis: cum tradiderit dooden verreezen¹ als eersteling der ontslapenen, * dewijl namelijk de dood is door een mensch², zoo is ook de verrijzenis der dooden door een mensch. * En gelijk in Adam allen sterven³, alzo zullen ook in Christus allen worden levend gemaakt. * Doch een iegelijk in zijne orde. als eersteling Christus: daarna zij, die Christus toebehooren, die in zijne wederkomst geloofd hebben⁴. * Daarna het einde⁵: wanneer

1) *Maar nu Christus is uit de dooden verreezen.* Het zinverband met het voorafgaande (vs 14—19) is zoo: Maar die gevolgen, welke ik u daar opnoemde (vs 14—19) en die wezenlijk bestaan zouden, indien Christus onder de dooden gebleven was, zij bestaan *niet*: want Christus is *niet*, onder de dooden gebleven, maar hij is waarlijk *verreezen van de dooden*; en *verreezen als eersteling der ontslapenen*, als diegene met wien de verrijzenis tot een eeuwig zalig leven begonnen is (vs 23). Vgl. Kol 1, 18.

Van zulk eene verrijzenis wordt hier gesproken, op welke niet wederom een sterven volgt, maar die een overgang is tot een eeuwig en onsterfelijk leven. Lazarus en die dooden, welke Jesus, tijdens zijne omwandeling op deze aarde, in het leven heeft teruggeroepen, zijn wederom gestorven en moesten wederom sterven.

2) *dewijl namelijk de dood is door een mensch*, enz. Christus, die als *eersteling*-vrucht der verrijzenis een waarborg is voor de oogst die volgen moet, is tegelijk ook zelf de verdienende oorzaak en de bewerker van die verrijzenis, de vorst des levens, even als Adam die der dood: *dewijl namelijk de dood is door een mensch* (lees niet: *één mensch*), zoo is ook, naar Gods wijze beschikking, *de verrijzenis der dooden door een mensch*.

3) *En (beter naar het Grieksch: want) gelijk in Adam allen sterven*, enz. Vers 22 geeft eene nadere verklaring van het gezegde in het vorige. Toch bezigt de Apostel hier niet wederom het voorzetsel *door*, dat de *oorzaak* van iets beteekent, maar het voorzetsel *in*, waarmede hier tegelijk met de *oorzaak* ook de *gemeenschap* wordt aangeduid: *Gelijk allen sterven in Adam*, den vader van het menschedom, *door* wiens overtreding de dood in de wereld is gekomen, en van geslacht tot geslacht aan een iegelijk de dood berokkent, *alzo zullen ook in Christus*, door Christus en in hunne gemeenschap met hem, *allen worden levend gemaakt*. Zie onze aantekeningen op Rom 5, 12, 15, volg. Voorts dient hier nog aangemerkt, dat de Apostel in dit hoofdstuk alleenlijk spreekt van de verrijzenis der geregtigen.

4) *Doch een iegelijk in zijne orde, als eersteling is Christus verreezen: daarna zullen zij, die Christus toebehooren levend gemaakt worden, zij die in zijne wederkomst, zijne tweede komst aan het einde der wereld, geloofd hebben.* In plaats van *geloofd hebben* leest men hier in twee Grieksche HSS. *gehooft hebben*. Doch de bijna algemeene lezing der Grieksche HSS. luidt hier eenvoudig zóó: *daarna zij, die Christus toebehooren, bij zijne wederkomst*. Volgens deze lezing; welke wij voor de echte houden, zijn die woorden, *bij zijne wederkomst*, eene nadere bepaling van het voorafgaande *daarna*.

5) *Daarna is het einde* van deze tegenwoordige wereld en de aanvang der eeuwigheid. En het tijdpunt van dat einde is gekomen, *wanneer hij*, Christus, de Zoon Gods, de God-mensch, *het rijk*, zijne heerschappij of magt hem als Middelaar verleend van den Vader, *zal hebben overgegeven*, (volgens eene andere Grieksche lezing: *overgeeft*) *aan God en den Vader*, aan God zijnen Vader, aan God den Vader; welke

regnum Deo et Patri, cum
 evacuaverit omnem principa-
 tum, et potestatem, et virtutem.
 25 * Oportet autem illum regnare
 donec ponat omnes inimicos sub
 pedibus ejus. (Ps 109, 1.
 26 *Hebr 1, 13; 10, 13.*) * Novissima
 autem inimica destruetur mors :
 Omnia enim subjecit sub pedibus
 ejus. Cum autem dicat : (Ps
 27 *8, 8. Hebr 2, 8.*) * Omnia
 subjecta sunt ei, sine dubio
 præter eum, qui subjecit ei
 28 omnia. * Cum autem subjecta
 fuerint illi omnia : tunc et ipse

hij het rijk aan Goden den Vader
 zal hebben overgegeven, wan-
 neer hij alle heerschappij, en
 magt, en kracht zal te niet ge-
 daan hebben. * Want hij moet
 25 heerschen¹ totdat hij al de
 vijanden onder zijne voe-
 ten stelle. * Als laatste vijand
 26 nu² zal de dood vernietigd wor-
 den : Want alles heeft hij
 aan zijne voeten onder-
 worpen³. Doch wanneer hij
 zegt : * Alles is hem onder-
 27 worpen, *zoo is zonder twijfel*
 hij uitgezonderd, die hem alles
 onderworpen heeft. * En wanneer
 28 nu alles aan hem onderworpen
 zal zijn : dan zal⁴ ook de Zoon

overgave door hem geschieden zal, *wanneer hij alle vijandelijke heerschappij, en magt, en kracht, al de helsche magten* (Eph 6, 12. Kol 2, 15), *zal te niet gedaan hebben.*

1) *Want hij moet heerschen*, enz. Eene bevestigende verklaring van het voorafgaande: *wanneer hij alle heerschappij, en magt, en kracht zal te niet gedaan hebben.* Zie hier de zin van vs 25 : *Want hij, Christus, moet*, volgens het raadsbesluit Gods in de heilige Schrift (Ps 109, 1. vgl. Mt 22, 41—45) geopenbaard, *heerschen*, zijne heerschappij uitoefenen *totdat hij*, te weten, God en de Vader, *al de vijanden onder zijne* (Christus') *voeten gesteld hebbe*. Christus, naar zijne goddelijke natuur, één God met den Vader en den heiligen Geest, heerscht in alle eeuwigheid. Lk 1, 33. Hebr 1, 8.

2) *Als laatste vijand nu*, enz. De laatste vijand, die overwonnen en vernietigd zal worden, is de dood. De *dood* is verpersoonlijkt, gelijk ook hierna in vs 55 en elders (Rom 5, 12, 14, 17). De dood is eene Gode vijandige magt, vernielster van het leven in den mensch, dien God geschapen had tot onsterfelijkheid. Zie Sap 2, 23, 24. Rom 5, 12. En de opwekking der dooden tot een eeuwig leven in de vernietiging van de heerschappij der dood.

3) *Want alles heeft hij*, enz. Dat Christus, de Zoon Gods, alle vijanden en derhalve ook de dood overwinnen moet, dat bewijst de Apostel hier door een andere Schriftuurplaats (Ps 8, 7), alwaar van den Messias gezegd wordt, *dat God, de Vader, alles aan zijne voeten onderworpen heeft*. En door dit *alles* wil de Apostel verstaan hebben niet alleen al de vijanden (vs 25) van zijn rijk, maar *alles*, in den uitgestrekten zin van dit woord, met uitzondering alleen van God, zijnen Vader, gelijk hij zelf dit doet opmerken, daar hij in zijne rede voortgaande schrijft : *Doch wanneer hij*, te weten de propheet (in Ps 8, 1), *zegt : Alles is hem onderworpen, zoo is zonder twijfel*, zoo is het blijkbaar en spreekt het van zelf, dat onder dat *alles* niet begrepen is God de Vader, *die hem*, namelijk aan zynen Zoon, *alles onderworpen heeft*.

4) *En wanneer nu alles aan hem onderworpen zal zijn : dan zal*, enz. Wanneer alles aan den Zoon, den God-mensch onderworpen is, en deze het rijk aan God en den Vader overgeeft (vs 24), *dan zal ook de Zoon zelf*, de God-mensch, in en met die overgave zijn ambt van Middelaar en gezant des Vaders, alsdan geheel volbragt, nederleggende, *onderworpen zijn aan dien, die hem alles onderworpen heeft, opdat God alles in allen zij*.

Filius subjectus erit ei, qui subjecti sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

29 * Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid et baptizantur pro illis?
 30 * ut quid et nos periclitamur
 31 omni hora? * Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu
 32 Domino nostro. * Si (secundum hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si

zelf onderworpen zijn aan dien, die hem alles onderworpen heeft, opdat God alles zij in allen.

* Anderszins wat willen diegenen doen¹ die zich laten doopen voor dedooden, indien de dooden in't geheel niet verrijzen? waarom laten zij zich dan nog voor hen doopen? * waarom zijn ook wij² elk uur in gevaar? * Dagelijks sterf ik³ *dat betuig ik u*, broeders, bij den roem over u, dien ik heb in Christus Jesus onzen Heer. * Zoo ik (naar den mensch) te Ephese⁴ met wilde dieren heb gevochten, wat baat het mij, als

1) *Anderszins wat willen diegenen doen*, enz. Na die uitweiding (vs 24—28) keert de Apostel wederom terug tot de opstanding der dooden, haar bevestigende, naar het schijnt, door de vaste overtuiging der geloovigen, welke bleek, onder anderen, uit eene handelwijze die hier vermeld wordt. *Anderszins*, indien er namelijk geene verrijzenis der dooden bestaat, *wat willen diegenen*, die Christenen, *doen*, wat bedoelen, wat beoogen zij, en handelen zij niet dwaas, *die zich laten doopen voor* (in plaats van) *de dooden*, dat is, die zich voor hunne vrienden of bloedverwanten, door de dood verrast voordat zij den heiligen Doop ontvangen hadden, laten doopen, om dezen, na hun afsterven, nog de vergiffenis hunner zonden te verwerven? Dat de Apostel van deze handelwijze gewaagt zonder haar te laken, daaruit volgt geenszins dat hij ze ook goedkeurde.

2) *waarom zijn ook wij*, enz. De Apostel beroept zich nu ook, tot hetzelfde einde, op zijn eigen gedrag en dat van zijne ambtgenooten in de bediening van het Evangelie. *Waarom zijn ook wij elk uur*, om zoo te spreken, *in gevaar van ons leven te verliezen*? Zouden wij niet zeer dwaas handelen met ons daaraan bloot te stellen, als er toch geene verrijzenis der dooden, en derhalve geen ander leven te verwachten is?

3) *Dagelijks sterf ik*, enz. In het vorige vers sprak Paulus in 't algemeen van zich en zijne ambtgenooten: hier spreekt hij in 't bijzonder van zich zelven alleen (vs 31, 32). De zin is: Zoo waar als het is, dat ik mij beroemen kan, u door mijne dienst tot het geloof in Jesus Christus gebragt te hebben: zoo waar is het ook, dat ik *dagelijks sterf*, dat ik, om zoo te spreken, dag aan dag in doodsgevaar verkeer.

4) *Zoo ik (naar den mensch) te Ephese*, enz. Bijna al de Grieksche Vaders en ook de H. Hieronymus (in Is. Lib 5) lezen vers 32. zóó, dat het vraagteeken komt achter de woorden: *wat baat het mij*, in dezer voege: *Zoo ik naar den mensch te Ephese met wilde dieren heb gevochten, wat baat het mij, als de dooden niet verrijzen? laat ons dan eten, en drinken, want morgen zullen wij sterven!* Zie hier eene omschrijvende verklaring van deze plaats: Indien ik *naar den mensch*, d. i. naar menschen vermogen, *te Ephese met wilde dieren hebt gevochten*, voor de zaak van God gekampt heb met menschen, die, in woestheid en wreedheid aan wilde dieren gelijk, mij aanhoudend vervolgden (Hand 20, 19), *wat baat het mij*, welk nut heb ik er van, als ik niet kan hopen op eene gelukzalige verrijzenis? *Als de dooden niet verrijzen*, als er geen leven is na dit leven, dan hebben die goddeloozen en wellustelingen regt, die bij Isaías (22, 13) spreken: *laat ons eten, en drinken*, den ruimen teugel vieren aan onze zinnelijke lusten, *want morgen zullen wij sterven*: eerlang komt de dood, en dan is het geheel met ons uit! — Dat Paulus niet figuurlijk, maar *letterlijk* met wilde dieren heeft gevochten, blijkt noch uit het boek der Handelingen, noch uit II Kor 11, 23, volg.

mortui non resurgunt? manducemus, et bibamus, cras enim moriemur. (*Sap* 2, 6. *Is* 22, 13.)

33 * Nolite seduci: Corruptumores bonos colloquia mala.

34 * Evigilate justi, et nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.

35 * Sed dicit aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient? * Insiapiens, tu

36 quod seminas non vivificatur, de dooden niet verrijzen? laat ons eten, en drinken, want morgen zullen wij sterven!

* Laat u niet verleiden! Kwade gesprekken¹ bederven de goede zeden. * Waakt op als geregtigen, en zondigt niet²! want sommigen hebben geene kennis van God³, ik zeg het tot uwe beschaming⁴.

* Maar iemand zal zeggen: Hoe verrijzen de dooden⁵? of methoedanig een ligchaam zullen zij komen? * Gij dwaas⁶, wat gij

¹) *Laat u niet verleiden! Kwade gesprekken*, enz. Eene waarschuwing tegen gemeenzamen omgang met de zoodanigen, die de verrijzenis loochenden, en door deze hoogst verderfelijke dwaling alle godsdienst en zedelijkheid ondermijnden; gesprekken met zulke ligtzinnigen waren hoogst gevaarlijk voor de goede zeden.

²) *Waakt op als geregtigen, en zondigt niet!* Wordt wakker uit uwen geestelijken sluimer, om voorts in geregtigheid te wandelen; ontwaakt tot waarheid en deugd, en onthoudt u van de zonde! Het is eene vermaning, gerigt tot diegenen van de Korinthiërs, wier geloof aan de verrijzenis door die kwade gesprekken min of meer aan het wankelen geraakt was. Naar het Grieksch zou men moeten vertalen: *ontwaakt gerechtig*.

³) *want sommigen*, enz. De Apostel bedoelt die menschen, van welke hij boven, in vs 12, gesproken had. Het ontbreekt hun, zegt hij, aan de *kennis van God*, zij hebben geen juist begrip van zijne almacht, waardoor hij, even als hij Jesus van de dooden heeft opgewekt, ook alle gestorvenen in het leven kan terugroepen. Vgl. I Kor 6, 14, en Mt 22, 29.

⁴) *tot uwe beschaming*: Het doet u volstrekt geen eer aan, dat men zulke lieden onder uwe Gemeente aantreft — Dit verwijt moest hen aanzetten om des te zorgvuldiger allen gemeenzamen omgang met die lichtzinnigen te vlieden.

⁵) *Maar iemand zal zeggen: Hoe verrijzen de dooden?* Na zijne Korinthiërs bevestigd te hebben in hetgeen hij hun bij monde geleerd had aangaande het bestaan en de zekerheid eener toekomstige verrijzenis der dooden, gaat de Apostel nu voort met te spreken over het *hoe* dier verrijzenis, en wederlegt ook de bedenkingen, welke door die *sommigen* (vs 12) tegen de verrijzenis der dooden gemaakt werden. Die bedenkingen⁶ worden in den vorm van vragen aangevoerd. Eerste bedenking: *Hoe verrijzen de dooden?* De zin der vraag is: Hoe is het mogelijk, dat een ligchaam, na geheel en al tot stof vergaan te zijn, wederom als een levend en bewerktuigd ligchaam te voorschijn kome? Tweede bedenking: *met hoedanig een ligchaam zullen de dooden te voorschijn komen?* Een ligchaam toch, gelijk hun vorig ligchaam was, uit zijnen aard vergankelijk en sterfelijk zou hun immers niet kunnen dienen voor een *eeuwig* leven.

⁶) *Gij dwaas!* Hiermede geeft de Apostel te kennen, dat die bedenkingen (vs 35) tegen de mogelijkheid der verrijzenis een gebrek aan opmerkzaamheid verraden en onverstandig zijn; en hij toont dit aan door die tegensprekers te wijzen op analogische natuurverschijnselen. Gij loochent de verrijzenis der dooden, omdat gij niet begrijpt, *hoe* de dooden verrijzen, op welke wijze zij, na tot stof vergaan te zijn, wederom levend zouden kunnen worden; of, welk soort van ligchaam die levend geworden dooden hebben zouden, daar hun vorig ligchaam hun toch geenszins zoude kunnen dienen voor een *eeuwig* leven. *Gij dwaas!* Maar let dan toch eens op hetgeen dagelijks geschiedt op uwen akker met het zaad, dat gij in de aarde werpt:

37 nisi prius moriatur. * Et quod
 37 seminas, non corpus, quod futu-
 rum est, seminas, sed nudum
 granum, ut puta tritici, aut
 38 alicujus ceterorum. * Deus
 autem dat illi corpus sicut vult :
 et unicuique seminum proprium
 39 corpus. * Non omnis caro,
 eadem caro : sed alia quidem
 hominum, alia vero pecorum,
 zaait wordt niet levend, zoo het
 vooraf niet sterft. * En wat gij
 37 zaait, niet het ligchaam, dat
 worden zal, is het wat gij zaait,
 maar een naakte korrel, van
 tarwe bij voorbeeld, of van eenig
 ander graan. * En God geeft haar
 38 een lighaam, gelijk hij wil : en
 aan elk zaad zijn eigen ligchaam.
 * Niet alle vleesch is hetzelfde
 39 vleesch¹: maar een ander is dat
 der menschen, een ander dat der
 viervoetige dieren, een ander dat der
 vogelen, en een ander dat der

wat gij zaait wordt niet levend, zoo het vooraf niet sterft. Wordt niet het zaad, dat in de aarde als begraven, daarin sterft en even als een dood ligchaam verrot en vergaet, toch wederom levend, wanneer het ontkiemt? Kan dan God, de Werkmeester der natuur, het zaad doen herleven, waarom zou hij dan ook niet de dooden kunnen doen herleven? En wat de hoedanigheid betreft van het ligchaam *waarmede de dooden zullen komen*, waarom zouden zij dan niet kunnen verrijzen in hun ligchaam, indien dit van God begaafd wordt met zulke hoedanigheden, die het geschikt maken voor een onsterfelijk leven? Is datgene wat gij in de aarde werpt als gij zaait, is dat *het ligchaam* of de plant, die er uit te voorschijn zal komen? Neen, maar wat gij zaait is *eene naakte korrel*, eene ongetooid, ongekleede korrel *van tarwe bij voorbeeld, of van eenig ander graan*. En hoe doen zich de herlevende korrels voor? Zij verschijnen in de ontwikkelde plant als waren zij aangekleed, ja keurig opgetooid en prachtig uitgedost: *God geeft haar*, aan de korrel, die gij zaaidet, *een nieuw ligchaam, gelijk hij wil* (naar het Grieksch: *gelijk hij gewild heeft*): dat is, zoodanig een ligchaam, als hij bij de schepping van het plantenrijk dat gewild heeft, krachten aan de natuur verleende tot vorming van zoodanig een ligchaam; *en aan elk zaad* geeft hij *zijn eigen ligchaam*, zijn eigendommelijk ligchaam, een ligchaam, verschillend van dat, waarmede eenige andere zaadkorrel in de ontwikkelde plant zich herlevend vertoont. Indien God dan naakte zaadkorrels in zoo groot eene verscheidenheid van plantenligchamen kan doen herleven, waarom zou hij dan ook aan de ligchamen der gestorvenen geene *andere* hoedanigheden kunnen geven bij hunne verrijzenis? Het is derhalve wel dwaas gesproken, te zeggen: Als er eene verrijzenis der dooden is, dan moeten ook hunne ligchamen herleven met *dezelfde* hoedanigheden, die zij in hun vorig leven gehad hebben.

1) *Niet alle vleesch is hetzelfde vleesch*, enz. Het is niet onmogelijk, dat een opgewekt ligchaam *andere* hoedanigheden hebbe dan die, welke het ineen vroeger leven gehad heeft: zulks bleek alreeds uit het gezegde in vs. 36—38. Om dit echter nog begrijpelijker te maken, gaat de Apostel voort met te wijzen op de groote verscheidenheid der bestaande ligchamen. Daaruit moest volgen, dat het God, den Schepper van het heelal, niet aan magt kon ontbreken om de ligchamen der gestorvenen te doen herleven met *andere hoedanigheden*, en tot zoodanige ligchamen te maken, die hun dienen konden tot een onsterfelijk leven. *Niet alle vleesch*, zegt de Apostel, *is hetzelfde vleesch*; alle vleesch is wel vleesch, maar elk vleesch heeft toch zijnen bijzonderen aard; *een ander vleesch is dat der menschen, een ander dat der viervoetige dieren, een ander dat der vogelen, en een ander dat der visschen*. Welk eene verscheidenheid van vleesch! En evenzoo is er ook verscheidenheid van ligchamen: *er zijn hemelsche ligchamen, ligchamen, die wij aan den hemel beschouwen, hemel-ligchamen, zon, maan en sterren* (vgl. vs 41), *en er zijn aardsche ligchamen, ligchamen, die tot deze aarde*

40 alia volucrum, alia autem pis-
 cium. * Et corpora cælestia, et
 corpora terrestria : sed alia qui-
 dem cælestium gloria, alia
 41 autem terrestrium : * Alia clari-
 tas solis, alia claritas lunæ,
 et alia claritas stellarum.
 Stella enim a stella differt in
 42 claritate : sic et resurrectio
 mortuorum. Seminatur in cor-
 ruptione, surget in incorruptione.
 43 * Seminatur in ignobilitate,
 surget in gloria : Seminatur in
 infirmitate, surget in virtute :
 44 * Seminatur corpus animale,
 surget corpus spiritale. Si est

vischen. * En er zijn hemelsche 40
 lichamen, en er zijn aardsche
 lichamen : maar eene andere is
 de heerlijkheid der hemelsche,
 en eene andere die der aardsche :
 * Eene andere is de heerlijkheid 41
 de zon, eene andere de heerlijk-
 heid der maan, en eene andere de
 heerlijkheid der sterren. Want
 de eene ster verschilt in heerlijk-
 heid van de andere : * zoo is het 42
 ook met de verrijzenis der doo-
 den¹. Het wordt gezaaid in ver-
 derfelijkheid², het zal verrijzen
 in onverderfelijkheid. * Het wordt 43
 gezaaid in onaanzienlijkheid³,
 het zal verrijzen in heerlijkheid :
 Het wordt gezaaid in zwakheid⁴,
 het zal verrijzen in kracht : * Er 44
 wordt gezaaid een dierlijk lig-
 chaam⁵, een geestelijk ligchaam

behooren : maar eene andere is de heerlijkheid, de luister der hemelsche lichamen, en eene andere die der aardsche : en onder de hemel-lichamen heeft wederom verscheidenheid plaats : eene andere is de heerlijkheid der zon, eene andere de heerlijkheid der maan, en eene andere de heerlijkheid der sterren, die ook wederom van elkander onderscheiden zijn. Want de eene ster verschilt in heerlijkheid, in glans en luister, wederom van de andere.

¹) zoo is het ook gelegen met de verrijzenis der dooden : de verrezene lichamen zullen wel, wat hun wezen betreft, dezelfde zijn als de gestorvene, maar zij zullen andere hoedanigheden hebben dan die, welke zij in hun vorig leven gehad hebben.

²) Het wordt gezaaid in verderfelijkheid, enz. Het ligchaam wordt begraven en in de aarde als gezaaid in verderfelijkheid, in den staat van verderfelijkheid of vergankelijkheid ; met andere woorden : het ligchaam, dat begraven wordt, is een ligchaam, hebbende deze hoedanigheid, dat het bij zijn leven en dood vergankelijk of verderfelijk was ; maar dat ligchaam wordt opgewekt en verrijst in onverderfelijkheid, begaafd met de hoedanigheid van onverderfelijkheid. Een vergankelijk, sterfelijk ligchaam wordt er begraven, en dit vergankelijk, sterfelijk ligchaam verrijst onvergankelijk, onsterfelijk.

³) Het wordt gezaaid in onaanzienlijkheid, enz. Het ligchaam, welks toestand in leven en dood, een toestand was van onaanzienlijkheid, wordt in dien toestand gezaaid, ter aarde besteld, begraven, en het zal verrijzen in heerlijkheid. Onaanzienlijk is dat ligchaam, vergeleken bij de onvergelykbare schoonheid van het opgewekte.

⁴) Het wordt gezaaid in zwakheid, in een toestand van zwakheid, waardoor het onmagtig was den invloed te beletten van die vernielende krachten, die ziekten, dood en verrotting aan hetzelfde veroorzaken, het zal verrijzen in kracht, in een toestand van kracht, begaafd met eene ganschelijke onkrenkbare levenskracht.

⁵) Er wordt gezaaid een dierlijk menscheijk ligchaam, een ligchaam, dat aan de lichamen der dieren gelijk, spijs en drank behoeft tot zijn onderhoud, kortom een ligchaam, waardoor de mensch hier op aarde een leven leeft, dat hij met al de redeloze dieren gemeen heeft ; hoedanig ook het ligchaam was van het eerste menschenpaar vóór de zonde ; een geestelijk menscheijk ligchaam zal er verrijzen. Het opgewekte ligchaam zal wezen niet een geest, maar een geestelijk ligchaam, een niet dierlijk ligchaam, een engelaardig ligchaam (Mt. 22, 30).

corpus animale, est et spiritale, zal er verrijzen. Is er een dierlijk
 45 sicut scriptum est : * Factus est ligchaam¹, dan is er ook een
 primus homo Adam in animam geestelijk, gelijk er geschreven
 viventem, novissimus Adam in staat² : * De eerste mensch 45
 spiritum vivificantem (*Gn 2, 7*) Adam is geworden tot
 46 * Sed non prius quod spiritale est, eene levende ziel, de laatste
 sed quod animale : deinde quod Adam tot een levendmakenden
 47 spiritale. * Primus homo de terra, geest. * Doch het geestelijke is
 terrenus : secundus homo de caelo, niet het eerste³, maar het dier-
 48 caelestis. * Qualis terrenus, tales lijke : daarna het geestelijke.
 et terreni : et qualis caelestis, * De eerste mensch was uit de 47
 aarde, aardsch⁴ : de tweede
 mensch is uit den hemel, he-
 mensch. * Hoedanig de aardsche 48
 mensch was⁵, zoodanige zijn ook
 de aardsche : en hoedanig de
 hemelsche is, zoodanige zullen
 ook de hemelsche zijn. * Der- 49

1) *Is er een dierlijk ligchaam*, enz. Eene nadrukkelijke verzekering, dat het noemen van een *geestelijk ligchaam* niet het noemen is van een onding : dat die verscheidenheid van een *dierlijk* en een *geestelijk* ligchaam geen hersenschimmig onderscheid is.

2) *geelijk er geschreven staat* : *De eerste mensch Adam*, enz. Een bewijs uit de heilige Schrift voor het bestaan van een dierlijk en van een geestelijk ligchaam.

De eerste mensch Adam is geworden tot eene levende ziel. Met deze vrije aanhaling van eene Schriftuurplaats uit de scheppings-geschiedenis (*Gn 2, 7*) bewijst Paulus, dat de eerste mensch met een *dierlijk* ligchaam geschapen is. Wat hij op de aangehaalde Schriftwoorden laat volgen : *de laatste Adam* is geworden *tot een levendmakenden geest*, dat geeft hij als eene in de aangehaalde Schriftwoorden ingesloten gedachte, haren grond hebbende in de tegenstelling van den eersten mensch Adam en den laatsten Adam Christus. Vgl. Rom 5, 14. De redenering van den Apostel (zie vs 44) vordert, dat hij met zijne woorden : *de laatste Adam is tot een levendmakenden geest geworden*, heeft willen zeggen, dat het ligchaam van Christus een geestelijk ligchaam geworden is, een ligchaam waaraan zijn menschelijke geest, als de geest eens gezaligden, een bestendig leven gaf, hoedanig een ligchaam Christus' ligchaam ook werkelijk was bij zijne verrijzenis uit de dooden.

3) *Doch het geestelijke is niet het eerste*, enz. Het min volmaakte gaat vooraf, en daarna komt het volmaakte ; eerst het lagere, en dan het hogere leven.

4) *De eerste mensch was uit de aarde, aardsch*, enz. Eene toepassing van het in vs 46 uitgedrukte grondbeginsel op Adam en Christus, en vervolgens ook op de menscheid in hare betrekking tot den stamvader en tot den hersteller van het menschelijk geslacht.

De eerste mensch, Adam, was, naar het ligchaam, *uit de aarde*, uit het stof der aarde, gevormd, en derhalve *aardsch*, sterfelijk, vergankelijk.

de tweede mensch, de tweede of laatste Adam, Christus, *is*, naar het ligchaam, naar zijn verheerlijkt ligchaam, *uit den hemel*, om de persoonlijke vereeniging der menschelijke natuur met de goddelijke, *hemelsch*, onsterfelijk, onvergankelijk.

5) *Hoedanig de aardsche mensch was*, enz. Hoedanig een mensch, naar het ligchaam, *de aardsche*, namelijk Adam was, *zoodanige menschen zijn ook de aardsche*, al zijne nakomelingen : *en hoedanig een mensch, naar het ligchaam, de hemelsche is*, namelijk Christus, *zoodanige zullen ook de hemelsche zijn* naar het ligchaam. Zie Phil 3, 21.

49 tales et caelestes. * Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis.

50 * Hoc autem dico, fratres : quia caro et sanguis regnum Dei possidere non possunt: neque corruptio incorruptelam possidebit.

51 * Ecce mysterium vobis dico : Omnes quidem resurgemus, sed

52 non omnes immutabimur. * In momento, in ictu oculi, in novissima tuba : canet enim tuba, et mortui resurgent in-

halve, gelijk wij het beeld des aardshen gedragen hebben¹, zoo laat ons ook het beeld des hemelschen dragen.

* Dit dan zeg ik, broeders ! vleesch en bloed² kunnen het rijk Gods niet bezitten : en de verderfelijheid zal de onverderfelijheid niet bezitten. * Zie eene

verborgenheid zeg ik u : Wij zullen² wel allen verrijzen, maar wij zullen niet allen veranderd worden.* In een stip, in een oogenblik,

bij de laatste bazuin : want de bazuin zal klinken⁴, en de dooden

1) *Derhalve, gelijk wij (naar het Grieksch: En gelijk wij) het beeld des aardshen gedragen hebben, zoo laat ons ook het beeld des hemelschen dragen.* Naar deze lezing der Vulgaat, die ook in de meeste Grieksche handschriften (*derhalve* komt echter nergens voor) gevonden wordt, zou vs 47 eene vermanings-rede zijn tot een Christelijken levenswandel. Doch naar de lezing van den Vatikaanschen Codex, die ook in vele andere Grieksche handschriften, in verscheidene oude vertalingen, en eveneens bij den H. Cyrillus, bij Theodoretus, Theophylactus en Oecumenius wordt aange troffen, luidt vers 47 aldus: *En gelijk wij het beeld der aardshen gedragen hebben, zoo zullen wij ook het beeld des hemelschen dragen.* Wij geven, met Estius, om gewigtige redenen aan deze lezing de voorkeur. Zie hier, naar die lezing, de zin van vs 47. De Apostel wil eene nadere verklaring geven van zijn gezegde in het vorige vers en gaat zoo voort: *en gelijk wij in dit leven het beeld des aardshen gedragen hebben, d. i. een dierlijk en vergankelijk ligchaam hebben omgedragen, even als de aardse Adam (vs 47): zoo zullen wij ook in ons andere leven het beeld des hemelschen dragen, d. i. een geestelijk en onvergankelijk ligchaam hebben, even als de hemelsche Adam (vs 47), Christus.*

2) *Dit dan zeg ik, broeders! vleesch en bloed, enz.* Eene redengevende bevestiging der voorafgaande (vs 49) verklaring, *vleesch en bloed*, zegt de Apostel, dat is, aardse lichamen, gelijk het ligchaam is dat wij in dit leven omdragen, *kunnen het rijk Gods niet bezitten*, zijn niet geschikt voor het bezitten van een onsterfelijk leven in Gods hemelrijk: met andere woorden: *de vergankelijkheid zal (kan) de onvergankelijkheid niet bezitten*: en derhalve moet het aardse ligchaam eene verandering ondergaan.

3) *Zie eene verborgenheid zeg ik u: Wij zullen wel allen verrijzen, maar, enz.* Doch naar eene andere Grieksche lezing, aan welke wij om afdoende redenen met Estius de voorkeur geven, luidt het hier zoo: *allen zullen wij niet ontslapen, maar allen zullen wij veranderd worden.* Het wij, dat de Apostel hier tweemaal bezigt, is algemeen gezegd van zijn eigen persoon en van alle goede Christenen, hetzij bij 's werelds einde nog levende, hetzij alreeds gestorven. En van dit Christental zegt hij, dat niet allen zullen *ontslapen* of sterven, maar dat allen toch naar het ligchaam zullen *veranderd worden*, daar zij hun dierlijk ligchaam in een geestelijk ligchaam veranderd zullen ontvangen; en dat deze verandering geschieden zal in *een stip* des tijds, *in een oogenblik*, plotseling, *bij de laatste bazuin*, bij het laatste bazuingeschal. Zie voorts het aangeeteekende op I Thess. 4, 15.

4) *want de bazuin zal klinken* (eene verklarende bevestiging van het voorafgaand gezegde), en daarop zullen *de dooden*, die in Christus gestorven zijn, *onverderfelij verrijzen*, met onverderfelijke lichamen opgewekt worden; en te gelijker tijd zullen ook wij, zoovelen wij regtvaardigen alsdan nog leven zullen, *veranderd worden*, een

- corrupti : et nos immutabimur.
- 53 * Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem : et mortale hoc induere immortalitatem.
- 54 * Cum autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria. (Os 13, 14. Hebr 2, 14.)* Ubi est mors victoria tua ? ubi est mors stimulus tuus ? * Stimulus autem mortis peccatum est : virtus vero peccati lex. * Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum. (I Jo 5, 5.)
- 58 * Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, et immobiles : abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.
- zullen onverderfelijk verrijzen : en wij, wij zullen veranderd worden.*Want dit verderfelijke moet¹ 53 onverderfelijkheid aandoen : en dit sterfelijke onsterfelijke aandoen.*En wanneer dit sterfelijke onsterfelijke heeft aangedaan², dan zal het woord geschieden, dat geschreven staat : De dood is verslonden tot overwinning. * Waar is o 55 dood uwe overwinning³ ? waar is o dood uw prikkel⁴ ? * De prikkel nu des doods is de zonde⁵ : en de kracht der zonde is de wet⁶. * Maar dank zij God⁷, die 57 ons de overwinning gegeven heeft door onzen Heere Jesus Christus.
- * Derhalve mijne geliefde 58 broeders, weest standvastig⁸, en onbewegelijk : altijd overvloedig in het werk des Heeren, wetende dat uw arbeid niet ijdel is in den Heer.

onverderfelijk ligchaam ontvangen. Of die regtvaardigen, zonder vooraf op eenige wijze gestorven te zijn, hun onverderfelijk ligchaam zullen ontvangen ? Zie een antwoord op deze vraag in het aangeeteekende op I Thess 4, 17.

1) *Want dit verderfelijke moet*, enz. Eene bevestigende herhaling van het gezegde in vs 50.

2) *En wannneer dit sterfelijke onsterfelijke heeft aangedaan*, dan zal het prophetisch woord vervuld worden dat bij Isaías (25, 8), geschreven staat: De dood is verslonden tot overwinning, d. i., de dood is vernietigd, eene volmaakte overwinning is over haar behaald.

3) *Waar is o dood uwe overwinning ? waar is o dood uw prikkel ?* De Apostel verplaatst zich in den geest in dat zalig oogenblik, waarvan hij zoo even sprak, en roept zoo, met woorden van den propheet Oseas (13, 14), die hij tot de zijne maakt, zegvierend de dood toe: *Waar is o dood, uwe overwinning ?* Zij is vernietigd die overwinning, welke gij door de zonde op het menschelijk geslacht behaaldet. Want *door de zonde is de dood op de wereld gekomen, en op alle menschen overgegaan*, en heeft zij over allen geheerscht. Rom 5, 12, 14.

4) *waar is o dood uw prikkel*, het wapen, waarmede gij uwen doodsteek toebragt ? Het bestaat niet meer.

5) *De prikkel nu des doods is de zonde*. Eene verklaring van hetgeen met dien prikkel gemeend is: die prikkel, dat moordtuig, is de zonde ; *want door de zonde is de dood in de wereld gekomen*. Rom 5, 12.

6) *en de kracht der zonde is de wet*. Tot verstand van deze woorden, dient het aangeeteekende op Rom 5, 20 en 7, 5, volg.

7) *Maar dank zij God*, enz. Eene dankzegging, gelijk Rom 7, 24, aan God, *die ons de overwinning gegeven heeft* over den dood en de zonde *door Jesus-Christus*, den Verlosser van het menschelijk geslacht.

8) *Derhalve... weest standvastig*, enz. Eene vermaning bij wijze van praktische

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel spreekt eerst over het doen eener inzameling van liefdegiften en het overbrengen daarvan aan de behoeftige Christenen te Jerusalem, vs 1—4. Vervolgens deelt hij hun een en ander mede betreffende zijne aanstaande reize naar Korinthe, vs 5—9. Hierop beveelt hij hun Timotheüs aan, en zegt hun, waarom Apollo thans niet tot hen kwam, vs 10, 11. Nog eene vermaning tot waakzaamheid over zich zelven, tot standvastigheid in het geloof en tot het betrachten der Christelijke liefde, vs 13, 14. Lofspraak en aanbeveling van Stephanas en zijn huisgezin, en van Fortunatus en Achaïcus, vs 15—18. Tot besluit, eenige groetenissen en zijne Apostolische zegenbede, met een dreigend woord van waarschuwing voor dezulken, die Jesus Christus niet liefhadden, vs 19—24.

1	* De collectis autem, quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite.	* Wat nu de inzameling voor de heiligen betreft ¹ , gelijk ik aan de Gemeenten van Galatië heb voorgeschreven, doet ook gij alzoo. * Op elken eersten dag der week zondere een iegelijk van u bij zich iets af, en legge weg wat hij heeft goedgevonden: opdat de inzamelingen niet dan geschieden, wanneer ik gekomen ben. * En wanneer ik bij u zal zijn ² : zal ik diegenen, die gij	1
2	* Per unam sabbati unusquisque vestrum apud se seponat, recondens quod ei bene placuerit: ut non, cum venero, tunc collectæ	der week zondere een iegelijk van u bij zich iets af, en legge weg wat hij heeft goedgevonden: opdat de inzamelingen niet dan geschieden, wanneer ik gekomen ben. * En wanneer ik bij u zal zijn ² : zal ik diegenen, die gij	2
3	fiant. * Cum autem præsens	der week zondere een iegelijk van u bij zich iets af, en legge weg wat hij heeft goedgevonden: opdat de inzamelingen niet dan geschieden, wanneer ik gekomen ben. * En wanneer ik bij u zal zijn ² : zal ik diegenen, die gij	3

gevolgtrekking uit het gezegde aangaande de zekerheid eener toekomstige verrijzenis der dooden. *Weest standvastig en onbeweeglijk* in uw geloof, en met name in uw geloof aan de toekomstige verrijzenis der dooden: weest *altijd overvloedig in het werk des Heeren*, tracht steeds uit te munten in het volbrengen van de pligten u door den Heer voorgeschreven, in het behartigen van uwe Christelijke pligten, *wetende*, daar gij voor zeker weet, *dat uw arbeid*, uwe pligtbetrachting, *niet ijdel is in den Heer*, niet vruchteloos is, maar eenmaal, in het andere leven, door hem zal beloond worden.

1) *Wat nu de inzameling voor de heiligen betreft*, enz. De Apostel bedoelt het inzamelen van liefdegiften voor de heiligen, de behoeftige Christenen te Jerusalem (Rom 15, 26), tot wier bijstand hij, naar zijn gegeven woord (Gal 2, 10), de Korinthiërs alreeds vroeger had uitgenoodigd; en deze hadden zich daartoe ook bereid getoond. Zij zullen Paulus in hunnen brief (I Kor 7, 1) gevraagd hebben over de wijze van die inzameling tot stand te brengen. Hij antwoordt dan hier op die vraag, en wil dat zij daarbij zullen te werk gaan op die wijze, welke hij aan de Gemeenten van Galatië daaromtrent had voorgeschreven. Dit voorschrift, waarvan elders geene melding gemaakt wordt, bestond hierin: *op elken eersten dag der week*, elken Zondag (Hand 20, 7), moest een iegelijk bij zich, te zijnen huize, *afzonderen* als liefdegift, *en wegleggen wat hij had goedgevonden*: opdat zoo doende elkeen zijne liefdegift alreeds ter overgave gereed hadde, als de Apostel hen kwam bezoeken.

2) *En wanneer ik bij u zal zijn*: enz. In vers 3 en 4 zegt Paulus hun, op welke wijze hij van zin was, *hunne guns^t*, hunne weldaad, de ingezamelde gelden, naar Jerusalem over te maken. Hij zou tot overbrengers daarvan diegenen gebruiken, die zij daartoe bekwaam geacht zouden hebben, en deze met zijne brieven afzenden naar Jerusalem: en *indien het der moeite waardig was*, dat hij ook zelf derwaarts ging, d. i. in

- fuero : quos probaveritis per epistolas, hos mittam perferre gratiam vestram in Jerusalem.
- 4 * Quòd si dignum fuerit ut et ego eam, mecum ibunt.
- 5 * Veniam autem ad vos, cum Macedoniam pertransiero : nam
- 6 Macedoniam pertransibo.*Apud vos autem forsitan manebo, vel etiam hiemabo : ut vos me deducatis quocumque iero. * Nolo enim vos modo in transitu videre, spero enim me aliquantum temporis manere apud vos, si Dominus permiserit.
- 7 * Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten. * Ostium enim mihi apertum est magnum, et evidens : et adversarii multi.
- door brieven daartoe bekwaam geacht zult hebben, afzenden om uwe gunst naar Jerusalem over te brengen. * En indien het der moeite waardig is dat ik zelf ook ga, dan zullen zij met mij gaan.
- * Ik nu zal tot u komen¹, wanneer ik Macedonië ben doorgetrokken : want Macedonië zal ik doortrekken. * Maar bij u zal ik welligt vertoeven, of zelfs overwinteren: opdat gij mij uitgeleide doet waar ik dan ook henen ga.
- * Want ik wil u thans niet in 't voorbijgaan zien, want ik hoop eenigen tijd bij u te blijven, indien de Heer het veroorlooft.
- * Te Ephese nu zal ik blijven tot Pinkster. * Want eene groote, en duidelijke deur is mij geopend : en er zijn vele tegenstanders.

geval de som der verzamelde liefdegiften zoo aanmerkelijk was, dat hij, zonder zijne waardigheid van Apostel te kort te doen, zich zelven met het overbrengen der gelden zoude kunnen belasten, dan zouden de personen, door hen daartoe uitgekozen, hem op zijne reize derwaarts vergezellen.

De Vulgaat voegt de woorden : *per epistolas* bij *probaveritis*, als blijkt uit onze vertaling; doch wij gelooven dat zij eigenlijk tot *mittam* behooren, en volgens deze woordvoeging hebben wij hier den zin van vers 3 verklaard.

1) *Ik nu zal tot u komen*, enz. In vers 3 had de Apostel zijne voornemen te kennen gegeven om te Korinthe te komen; in vers 5—9 geeft hij dienaangaande nog eenige nadere berigten. Zijn reisplan was van Ephese door *Macedonië* naar Korinthe te gaan. Zijn vroeger reisplan, als blijkt uit II Kor 1, 15, was geweest, om terstond uit Ephese naar Korinthe te komen, zonder Macedonië door te trekken. Doch dit reisplan, waarvan de Korinthiers onderrigt waren, had hij thans veranderd; en dit geeft hij hier te kennen, door hun met nadruk te zeggen, dat hij zijne reis door *Macedonië* zoude nemen. Hij zou dan Macedonie *doortrekken*, niet echter aldaar ergens vertoeven; maar bij hen, bij de Korinthiërs, zou hij *welligt vertoeven*; eenigen tijd zijn verblijf houden, *of zelfs overwinteren*, ten einde hun de eer te geven van hem van daar uitgeleide te doen en tot voortzetting van zijne Apostolische reize uit de rusten. Vroeger, gedurende zijn verblijf te Ephese, was de Apostel alreeds uit die stad naar Korinthe gekomen, maar had slechts een zeer korten tijd daar vertoeft, zoodat hij de Korinthiërs toen slechts als *in 't voorbijgaan* gezien had; doch thans, bij zijne aankondigde komst te Korinthe, wilde hij hen niet als *in 't voorbijgaan zien*, daar hij hoopte en het zijn voornemen was eenigen tijd bij hen te verblijven, indien de Heere Jesus hem zulks vergunde. Hij zegt hun hier ook nog, dat hij echter vóór het feest van Pinkster de reis niet zoude ondernemen, daar hij besloten had, te Ephese, alwaar hij zich thans bevond, tot Pinkster toe te verblijven. *Want er stond aldaar eene groote, en duidelijke deur voor hem open*, d. i. de Heer had hem aldaar eene groote en uitstekende gelegenheid verschaft ter verkondiging der leer van het Evangelie; en er waren te Ephese *vele tegenstanders*, velen, waarschijnlijk onder de Joden, aldaar woonachtig, die den voortgang der Christelijke godsdienst tegen-

10 * Si autem venerit Timotheus,
videte ut sine timore sit apud
11 vos: opus enim Domini operatur,
sicut et ego. * Nequis ergo illum
spernat: deducite autem illum
in pace, ut veniat ad me: ex-
12 specto enim illum cum fratribus.
* De Apollo autem fratre vobis
notum facio, quoniam multum
rogavi eum ut veniret ad vos
cum fratribus: et utique non fuit
voluntas ut nunc veniret: veniet
13 autem, cum ei vacuum fuerit.
* Vigilate, state in fide, viri-
liter agite, et confortamini.

* Als nu Timotheüs komt¹, 10
ziet toe dat hij zonder vreeze bij
u zij: want des Heeren werk
verrigt hij, even als ik. * Dat dan 11
niemand hem verachtte: en doet
hem uitgeleide in vrede, opdat
hij tot mij kome: want ik wacht
hem met de broeders. * Wat nu 12
den broeder Apollo aangaat² zoo
laat ik u weten, dat ik hem zeer
gebeden heb dat hij met de broe-
ders tot u zoude gaan: en het
was zijn wil volstrekt niet nu te
komen: doch hij zal komen, wan-
neer het hem welgelegen zal zijn. 13
* Weest waakzaam, staat vast
in het geloof³, gedraagt u als

werkten, hetgeen voor Paulus eene reden te meer was, om nog gedurende eenigen tijd onder de Christenen van Ephese te vertoeven.

¹) *Als nu Timotheüs komt*, enz. Wij zien uit 4, 17, dat Paulus, toen hij dezen brief schreef, Timotheüs alreeds had afgezonden om de Korinthiërs te bezoeken; maar dewijl deze zijne reis derwaarts over Macedonië deed, zou hij later dan Paulus' brief te Korinthe aankomen. Men leze hier noot 3 op bladz. 386. Paulus bemoeit zich dan hier met Timotheüs, die eerlang te Korinthe moest komen, den Korinthiërs aan te bevelen; en hij doet dit op eene zeer ernstige wijze, hoogstwaarschijnlijk omdat hij wel voorzien kon, dat Timotheüs' komst aan sommigen niet aangenaam zoude wezen, deels om zijne jeugdige jaren (I Tim 4, 12), deels omdat hij kwam als leerling en afgezant van Paulus, die te Korinthe bij eene zekere partij niet wel gezien was. De Apostel vermaant hen om *toe te zien* en zorg te dragen, dat zij Timotheüs met achtung en liefde ontvingen, opdat hij *zonder vreeze*, onbeschroomd en vrijmoedig, den last, hem opgelegd (I Kor 4, 17), mogt kunnen vervullen. Zij moesten bedenken, dat Timotheüs, *even als hij*, hun Apostel, *het werk des Heeren verrigtte*, het werk door den Heere Jesus aan zijne Apostelen en hunne medehelpers opgelegd, de bediening van het Evangelie. Niemand mogt het wagen de vermaningen, welke hij doen mogt, om zijne jeugdige jaren, gering te schatten of te *verachten*. En wanneer hij zijnen last volvoerd zoude hebben, dan moesten zij hem *uitgeleide doen in vrede*, hem veilig en broederlijk uitgeleide doen en voorzien van het noodige voor zijne terugreize, opdat hij te Ephese tot hem weder kwame; want hij wachtte hem aldaar *met de broeders*, de Christenen, die Timotheüs op zijne reis van Ephese naar Korinthe vergezelden.

²) *Wat nu den broeder Apollo aangaat*, enz. Waarschijnlijk hadden de Korinthiërs in hunnen brief aan Paulus hun verlangen te kennen geven, dat Apollo, die thans te Ephese bij Paulus was, hen kwame bezoeken. Dienaangaande nu laat de Apostel hun weten, dat hij hem *zeer gebeden*, dringend verzocht had, om *met de broeders*, met Stephanas, Fortunatus en Achaïcus (vs 17), *tot hen te gaan*; doch Apollo was volstrekt niet gezind geweest om thans naar Korinthe te reizen; hij zou dit echter doen, zoodra hem dit zoude gelegen komen. Waarschijnlijk had Apollo verkozen zijne reis naar Korinthe uit te stellen totdat die partijzucht aldaar wat bedaard ware; en Paulus had goedgevonden hem daartoe niet te verpligten.

³) *Weest waakzaam, staat vast in het geloof*, enz. Aan het einde van zijnen brief gekomen, vermaant de Apostel hen kortelijk nog *tot waakzaamheid* over zich zelve, *tot*

14 * omnia vestra in charitate fiant. mannen, en weest sterk. * in 14
 15 * Obsecro autem vos fratres, liefdegeschiede alles wat gij doet.
 nostis domum Stephanæ, et * En ik bid u broeders, gij kent 15
 Fortunati, et Achaici : quoniam het huisgezin van Stephanas,
 sunt primitiæ Achaïæ, et in mi- en Fortunatus, en Achaïcus: dat
 nisterium sanctorum ordinave- zij¹ de eerstelingen van Achaje
 runt seipsos : * ut et vos subditi zijn, en dat zij zich ter dien-
 16 sitis ejusmodi, et omni cooper- der heiligen hebben gesteld : —
 anti, et laboranti. * Gaudeo autem * ik bid u dat ook gij u aan de 16
 in præsentia Stephanæ, et For- zoodanigen onderwerpt², en aan
 17 tunati, et Achaici : quoniam id, een iegelijk die *met hen* mede-
 quod vobis deerat, ipsi suppleve- werkt, en arbeidt. * Ik verblijd 17
 18 runt : * refecerunt enim et meum ven mij over de tegenwoordigheid
 van Stephanas, en Fortunatus³,
 en Achaïcus: omdat zij uw gemis
 vergoed hebben : * want zij heb- 18
 ben mijnen geest verkwikt, en

volharding in de leer van het Evangelie, tot *manmoedigheid* overal waar zij eenen geestelijken strijd te voeren hadden, en eindelijk ook hiertoe, dat toch alles wat zij deden, *in liefde* mogte geschieden; bij welke laatste vermaning Paulus voornamelijk het oog zal gehad hebben op het liefdeloos gedrag van sommigen, dat hij in hoofdst. 8 met zooveel kracht en nadruk berispt had.

1) *En ik bid u broeders, gij kent het huisgezin van Stephanas, en Fortunatus, en Achaïcus wel: dat zij*, enz. In de meeste Grieksche handschriften worden deze woorden: *en Fortunatus, en Achaïcus*, niet gevonden, en leest men enkelijk: *het huisgezin van Stephanas*; aan welke lezing Estius met regt de voorkeur geeft. Wat nu de verklaring aangaat van vers 15 en 16, zoo dient gezegd, dat de woorden: *gij kent... hebben gesteld*, eene tusschenrede zijn, waarin ter aanbeveling der leden van Stephanas' huisgezin, waartoe Fortunatus en Achaïcus ook behoorden, herinnerd wordt, dat zij *de eerstelingen van Achaje waren*, dat zij de eersten geweest waren, die in Achaje, anderen ten voorbeeld, de Christelijke godsdienst hadden aangenomen; en voorts, dat zij *zich ter dienst der heiligen gesteld hadden*, waarmede betekend wordt, dat de leden van Stephanas' huisgezin vrijwillig en bij aanhoudendheid goede diensten van Christelijke liefde bewezen *aan de heiligen*, aan de geloovigen, hetzij door hunne herbergzaamheid voor Christenen die uit den vreemde te Korinthe aankwamen, hetzij door hunne bezorgdheid voor de behoeftigen aldaar, hetzij op eenige andere wijze: gelijk thans drie mannen van dat huisgezin ten dienste der Korinthiërs, om hunnen brief aan Paulus te overhandigen, naar Ephese waren afgereisd.

2) ik bid u, dat, gelijk zij zich bij de geloovigen verdienstelijk maken, ook gij van uwen kant u aan de zoodanigen, aan zulke Christenen als deze zijn, onderwerpt door naar hunnen goeden raad en vermaningen te luisteren, en aan een iegelijk die met hen medewerkt, en arbeidt, die gelijk zij zich opofferen ten nutte der Gemeente.

3) *Ik verblijd mij over de tegenwoordigheid* alhier, te Ephese, van Stephanas, Fortunatus, en Achaïcus. Eene verdere aanbeveling der bovengenoemde personen, daarin bestaande, dat Paulus den Korinthiërs zijne blijdschap te kennen geeft over de aankomst van die drie mannen; zij hadden door hunne aanwezigheid hij hem *het gemis vergoed* der afwezigheid van zijne zeer geliefde Korinthiërs; want zij hadden, — 't geen anders de Korinthiërs zouden gedaan hebben, indien zij bij hem waren tegenwoordig geweest — zij hadden *zijn geest verkwikt* door hun gezelschap en hunne zamspraak. De Apostel voegt er bij: *en ook den uwen* (geest), waarmede hij den Korinthiërs eene aan zijne blijdschap deelnemende blijdschap toeschrijft.

spiritum, et vestrum. Cognoscite ergo qui hujusmodi sunt.

19 * Salutant vos Ecclesiae Asiae. Salutant vos in Domino multum, Aquila, et Priscilla cum domestica sua ecclesia: apud quos et hospitor. * Salutant vos omnes fratres. 20 Salutate invicem in osculo sancto. 21 * Salutatio, mea manu Pauli. 22 * Si quis non amat Dominum nostrum Jesum Christum, sit anathema, Maran Atha. * Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum. * Caritas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

ook den uwen. Erkent¹ dan dezulken!

* U groeten de Gemeenten van Azië². U groeten zeer in den Heere³, Aquila, en Priscilla⁴ met de gemeente te hunnen huize⁵: ik woon bij hen. * U groeten al de broeders. Groet elkander met een heiligen kus⁶. * De groetenis, met de hand van mij, Paulus. * Indien iemand⁷ onzen Heere Jesus Christus niet bemint, hij zij vervloekt⁸, Maran Atha⁹! * De genade van onzen Heere Jesus Christus zij met u. * Mijne liefde¹⁰ is met u allen in Christus Jesus. Amen.

1) *Erkent*. zij moesten dan zulke mannen hoogachten en liefhebben.

2) *van Azië*, het zoogenaamde *Asia proconsularis*, waarvan Ephese de hoofdstad was.

3) *In den Heere*. Zie noot 3 op blz. 352.

4) *Aquila, en Priscilla* waren met Paulus van Korinthe naar Ephese gekomen, alwaar zij thans hun verblijf hielden. Zie Hand 18, 2, 18, 26.

5) *te hunnen huize*. Zie noot 7 op bladz. 352.

6) *met een heiligen kus*. Zie noot 2 op bladz. 354.

7) *De groetenis, met de hand van mij, Paulus. Indien iemand*, enz. Deze woorden, en wat er nog volgt tot aan het slot, schreef de Apostel *eigenhandig* aan het einde van zijnen brief, tot een bewijs van diens echtheid. Zie het aangeteekende op II Thess 3, 17.

8) *hij zij vervloekt*. Het is niet een kerkeban of banvloek gelijk hiervoren, hoofdst. 5, 3-5. maar eene aankondiging van het eeuwig verderf (zie op Rom 9, 3) aan dezulken, die Jesus Christus niet liefhadden en zijne geboden niet onderhielden. Het woord zal gerigt zijn tot zulke naamchristenen onder de Korinthiërs, van welke de Apostel spreekt in zijnen tweeden brief, 12, 21.

9) *Maran Atha* zijn twee Chaldeeusche of, juister gesproken, Arameesche woorden; zij beteekenen: *de Heer komt*. Zij dienen tot herinnering van de komst des Heeren ten oordeel, als wanneer de vloek, door den Apostel hier uitgesproken, zou verwezentlijkt worden, indien de zoodanigen zich niet bekeerden.

10) *Mijne liefde is*, enz. Tot besluit nog eene verzekering van zijne Christelijke liefde, waarmede hij *al* de Korinthiërs, zonder uitzondering, ook diegenen, die hij zoo scherp in zijnen brief berispte, in Christus Jesus liefhad.

DE
TWEEDE BRIEF VAN DEN H. PAULUS
AAN DE KORINTHIERS

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift en heilwensch, vs 1, 2. De Apostel dankt God voor den troost, hem verleend in al zijne verdrukkingen; beiden, zijne verdrukkingen en zijne vertroosting strekten den Korinthiërs tot heil, vs 3—7. Hij gewaagt vervolgens van een zeer dreigend doodsgevaar, waarin hij onlangs in Klein-Azië geraakt was, en waaruit God hem wonderbaarlijk had gered, vs 8—10. Zijdelings verzoekt hij de Korinthiërs, dat zij God voor hem zullen bidden; en met te zeggen, waarom hij wel mogt rekenen op hunne voorbede, maakt hij tegelijk een overgang tot zijne zelfverdediging, eerst met betrekking tot zijnen wandel in 't algemeen, vs 11—14, en vervolgens, in 't bijzonder, met opzigt tot de verandering van het plan zijner voorgenomen reize naar Korinthe, vs 15—16. Hij toont aan, dat hij niet uit ligtvaardigheid zijn reisplan veranderd had, en hij bestreed een voor zijne Evangelie-prediking nadeelige gevolgtrekking, welke hij vermoeden kon, dat zijne tegenstanders uit die verandering zouden afleiden, vs 17—23.

1 * PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et Timotheus frater Ecclesiae, Dei, quæ est Corinthi cum omnibus sanctis, qui sunt in universa 2 Achaia. * Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo. 3 * Benedictus Deus et Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, et Deus totius consolationis, (<i>Eph</i> 1, 3. 4 <i>I Pt</i> 1, 3.) * qui consolatur nos	* Paulus een Apostel van Jesus Christus door den wille Gods¹, en broeder Timotheus², aan de Gemeente Gods te Korinthe³ met al de heiligen⁴, die in geheel Achaje zyn. * Genade zy⁵ u, en vrede van God onzen Vader, en van den Heere Jesus Christus. * Gezegend zij God en de Vader van onzen Heere Jesus Christus, de Vader der erbarmingen, en de God van alle vertroosting, * die ons vertoost in

1) door den wille Gods. Zie noot 2 op bladz. 363.

2) en broeder Timotheüs. Zie noot 3 aldaar. Timotheüs bevond zich toen wederom in het gezelschap van Paulus. Zie voorts noot 3 op bladz. 386.

3) aan de Gemeente Gods te Korinthe. Zie noot 4 op bladz. 363.

4) met al de heiligen, enz. Zie noot 1 en 2 op bladz. 364.

5) Genade zij u, enz. Zie voor den zin van dezen heilwensch noot 3 aldaar.

in omni tribulatione nostra : ut
 possimus et ipsi consolari eos,
 qui in omni pressura sunt, per
 exhortationem, qua exhortamur
 5 et ipsi a Deo. * Quoniam sicut
 abundant passiones Christi in
 nobis : ita et per Christum abun-
 6 dat consolatio nostra. * Sive
 autem tribulamur pro vestra
 exhortatione et salute, sive con-
 solamur pro vestra consolatione,
 sive exhortamur pro vestra ex-
 hortatione et salute, quæ opera-
 tur tolerantiam earundem pas-
 sionum, quas et nos patimur :

al onze verdrukking¹ : opdat wij
 ook zelven hen², die in allerlei
 druk zijn, vertroosten kunnen
 door den troost, waarmede wij
 zelven door God vertroost wor-
 den. * Want gelijk het lijden 5
 van Christus³ overvloedig is in
 ons : alzoo is ook onze vertroos-
 ting overvloedig door Christus.
 * Hetzij nu dat wij verdrukking 6
 lijden *het is* tot uwe vertroosting
 en zaligheid, hetzij dat wij ver-
 troost worden *het is* tot uwe
 vertroosting, hetzij dat wij ver-
 troost worden *het is* tot uwe
 vertroosting en zaligheid⁴, die het
 verdragen bewerkt van hetzelfde
 lijden, dat ook wij lijden : * zoo- 7

1) *Gezegend*, gedankt en geprezen, zij God en de Vader (God, die de Vader is) van onzen Heere Jesus Christus, de Vader der erbarmingen, de barmhartige Vader, en de God van alle vertroosting, de geveer, de bewerker van alle vertroosting. Hij, die ons (de Apostel bedoelt hier zich zelven) *vertroost in al onze verdrukking*, in al de verdrukkingen, die ons overkomen. Vers 3 is eene dankzegging van den Apostel aan God voor den troost hem verleend bij al het lijden, dat hij te verduren had om den naam des Heeren.

2) *opdat wij ook zelven hen*, enz. Wie in eenig lijden is vertroost geworden, is best in staat om anderen in een dergelijk lijden te vertroosten. En ook tot dat einde, zegt de Apostel, had God hem overvloedig in al zijne verdrukking *vertroost*, opdat hij degenen die in allerlei druk zijn, zou kunnen vertroosten door hun *den troost*, de troostredenen mede te deelen, waarmede hij zelf door God *vertroost* werd.

3) *Want gelijk het lijden van Christus*, enz. Eene verklarende bevestiging van het voorafgaande gezegde : *waarmede wij zelven door God vertroost worden*. De zin is : want gelijk van den eenen kant *het lijden van Christus*, datgene wat wij om de verbreiding van Christus' naam te lijden hebben, *in ons overvloedig is*, daar wij veel, zeer veel voor zijne zaak te lijden hebben : *alzoo is* toch ook van den anderen kant *onze vertroosting overvloedig door Christus* : wij genieten ook in rijke mate zijne vertroostingen.

4) *hetzij dat wij vertroost worden het is tot uwe vertroosting en zaligheid*. Deze woorden, die wij in onze vertaling der Vulgaat, om der getrouwheid wille, niet mogten achterlaten, kunnen om afdoende redenen geacht worden als eigenlijk niet tot den tekst te behooren. Men leze dan vers 6 in dezer voege : *Hetzij nu dat wij verdrukking lijden het is tot uwe vertroosting en zaligheid, hetzij dat wij vertroost worden het is tot uwe vertroosting, die het verdragen bewerkt van hetzelfde lijden, dat ook wij lijden*. En wat de Apostel daarmede zeggen wil, komt dunkt ons, hierop neer : Beiden, en mijne verdrukking en mijne vertroosting, strekken ulieden tot heil. Lijden wij verdrukking, het geschiedt onder het bestuur der Voorzienigheid *tot uwe vertroosting en zaligheid* daar het lijden van uwen Apostel u bemoedigt, tot een geduldig dragen van uw eigen lijden, waardoor gij de zaak van uwe zaligheid bewerkt ; en worden wij *vertroost*, het geschiedt wederom *tot uwe vertroosting*, daar onze vertroosting u te midden van uw lijden weer geeft om eveneens als wij *getroost* te worden ; welke troostende hoop het geduldig verdragen bewerkt (naar het Grieksch : *werkzaam is*, zich werkzaam betoont, *in het geduldig verdragen*) van hetzelfde lijden, dat ook wij lijden.

7 * ut spes nostra firma sit pro vobis : scientes quòd sicut socii passionum estis, sic eritis et consolationis.

8 * Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut
9 tæderet nos etiam vivere. * Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo,
10 qui suscitavit mortuos : * qui de

dat onze hoop vast is aangaande u¹ : daar wij weten dat gelijk gij deelgenooten zijt des lijdens, zoo ook *deelgenooten* wezen zult der vertroosting.

* Wij willen u namelijk niet onkundig laten² broeders aangaande onze verdrukking, die ons in Azië is overgekomen³, dat wij uitermate bezwaard zijn geworden boven magte⁴, zoodat het ons zelfs verdroot te leven⁵.

* Ja wij zelven wij hadden in ons het antwoord des doods⁶, opdat wij niet op ons zelven vertrouwen zouden⁷, maar op God, die de dooden opwekt :

Men kan hieruit opmaken, dat de Korinthische Christenen, gedeeltelijk althans, eveneens als Paulus, om de zaak van het Evangelie te lijden hadden.

¹) *zoodat onze hoop vast is aangaande u*. Naar den Griekschen tekst : *en onze hoop dat gij volharden zult in uwe belijdenis is vast aangaande u : daar wij weten dat*, gelijk gij deelgenooten zijt van ons lijden, zoo ook deelachtig zult wezen aan de vertroosting, waarmede wij van God vertroost worden.

²) *Wij willen u namelijk niet onkundig laten*, enz. Paulus gewaagt nu (vs 8—10) van eene zware verdrukking, onlangs door hem in Azië geleden, doch waaruit God hem verlost had. Tot inleiding van het kennis geven daarvan aan de Korinthiërs, dienden én zijne lofzegging aan God voor den troost, hem verleend in al zijn lijden, én wat hij voorts gezegd had aangaande het geestelijk nut, dat door beiden, zijne verdrukkingen zoowel als zijne vertroosting, den Korinthiërs verschaft werd (vs 3—7).

³) *aangaande onze verdrukking, die ons in Azië* (Klein-Azië) is overgekomen. Welke verdrukking de Apostel bedoelt, kan niet met volle zekerheid gezegd worden. Velen denken hier aan het oproer te Ephese tegen Paulus door Demetrius verwekt (Hand 19, 23, volg.). Maar waarom schreef de Apostel dan niet : *te Ephese*, in plaats van *in Azië*? En geraakte hij wel bij dat oproer met der daad in eenig dreigend levensgevaar?

⁴) *uitermate... boven magte*. Die verdrukking was uitnemend zwaar geweest, en zoodanig, dat hij met zijne natuurlijke krachten, en zonder den bovennatuurlijken bijstand van Gods genade niet in staat zou geweest zijn die verdrukking te verdragen.

⁵) *zoodat het ons zelfs verdroot te leven*. Doch naar het Grieksch : *zoodat wij zelfs aan het leven, aan het behoud van ons leven, wanhoopten*. Zoo wreed was die vervolging geweest, dat hij daarbij den dood gedurig als voor oogen gehad had.

⁶) *Ja wij zelven wij hadden in ons het antwoord des doods*, enz. Eene bevestigende herhaling der voorafgaande gedachte : wij wanhoopten aan het behoud van ons leven. De zin is : wij voor ons, wij hielden het voor zeker dat wij thans moesten sterven ; als wij ons zelven afvroegen : zult gij den dood nog ontkomen ? dan kregen wij voor *antwoord*, dat ons leven onvermijdelijk verloren was.

⁷) *opdat wij niet op ons zelven vertrouwen zouden*, enz. De Apostel wil hiermede te kennen geven, wat God bedoeld had met hem in zoo zwaar eene verdrukking te laten komen. Hij moest daaruit leeren, niet op zich zelven, maar op God zijn vertrouwen te vestigen, *op God, die de dooden opwekt* : die magtig is de dooden in het

tantis periculis nos eripuit, * die ons uit zoo groote gevaren 10
 et eruit: in quem speramus gered heeft, en redt¹: op wien wij
 quoniam et adhuc eripiet, hopen dat hij ons ook voorts
 11 * adjuvantibus et vobis in nog zal redden, * indien ook gij 11
 oratione pro nobis: ut ex mul- door het gebed ons te hulp komt:
 torum personis, ejus quæ opdat voor de gave, ons door
 in nobis est donationis, per multos vele personen geworden, dank-
 gratiæ agantur pro nobis. zeggings voor ons door velen
 12 * Nam gloria nostra hæc est, geschiede². * Want onze roem 12
 testimonium conscientiæ nostræ, is deze, de getuigenis³ van
 quod in simplicitate cordis et ons geweten, dat wij in deze
 sinceritate Dei: et non in sapien- wereld, en voornamelijk bij u,
 tia carnali, sed in gratia Dei in eenvoudigheid des harten
 conversati sumus in hoc mundo: en oprechtheid Gods: en niet
 13 abundantius autem ad vos. * Non in vleeschelijke wijsheid, maar
 enim alia scribimus vobis, quam in Gods genade verkeerd heb-
 ben. * Want wij schrijven u 13
 niets anders, dan⁴ wat gij gele-

leven terug te roepen, en derhalve wel in staat is om die nog leven uit het aller-grootste levensgevaar te redden.

¹) *die ons uit zoo groote gevaren* (naar het grieksch: *uit zoo groot eenen dood*, d. i. uit zoo groot een doodsgevaar) *gered heeft, en nog redt*. Het dreigend gevaar, door Paulus hier (vs. 8, 9) bedoeld, was nog niet geheel voorbij.

²) *indien ook gij*, nevens andere Christen-gemeenten, *door het gebed* (door een gebed voor ons) *ons ter hulp komt*: enz. De Apostel verzoekt hier zijdelings de gebeden der Korinthiërs, zeggende dat hij hoopt, dat God hem ook in het toekomstige redden zal, indien ook zij nevens andere Christen-gemeenten, hem door hunne voorbede te hulp komen; en hij vraagt hun gebed, opdat *voor de gave* (t. w. de genade van die redding uit toekomstige gevaren), die hem *door vele personen*, op de voorbede van vele personen, zal verleend worden, *dankzegging voor hem aan God door velen geschiede*. — Het laatste doel des Apostels is de verheerlijking Gods door die dankzeggingen, welke die velen zullen doen daarvoor, dat hij op hunne voorbede den Apostel gered heeft uit die toekomstige gevaren.

³) *Want onze roem* (stof tot roemen) *is deze, de getuigenis*. enz. De Apostel zegt hier, waarom hij mogt rekenen op die voorbede, waarvan hij in vers 11 gesproken had; en hij maakt hiermede tegelijk een overgang tot zijne zelfverdediging welke *eerst* is eene algemeene (vs. 12—14), en *vervolgens* eene bijzondere, de verandering van zijn reisplan betreffende (vs 15—2, 17). Hij zegt dan zoo: op die voorbede (vs. 11) mogen wij wel rekenen, *want* wij kunnen ons beroemen op deze getuigenis van ons geweten, dat wij namelijk *in eenvoudigheid des harten en oprechtheid Gods* (naar het Grieksch: *in eenvoudigheid en oprechtheid Gods*), d. i. ons door Gods genade verleend, *en niet: in vleeschelijke wijsheid*, niet met kunsten van menschelijke wijsheid, maar *in Gods genade*, bijgestaan door zijne genade (vgl. I Kor 1, 17; 2, 4, 5) bij onze Evangelie-bediening in deze wereld verkeerd hebben, *en voornamelijk bij u*: Paulus had den Korinthiërs het Evangelie kosteloos verkondigd. Zie op II Kor 11, 9.

⁴) *Want wij schrijven u niets anders, dan wat gij gelezen, en* (naar het Grieksch: *of ook erkend hebt*). Eene bevestiging der voorafgaande (vs. 12) betuiging van zijne oprechtheid. De zin is: wij verbergen in onze brieven de ware gevoelens onzes harten niet (Paulus' tegenstanders te Korinthe zeiden dit van hem); wij schrijven u niets anders dan wat gij uit onze brieven gelezen, begrepen, verstaan, of ook door ondervinding van onzen levenswandel erkend hebt. *En ik hoop dat gij het* (dit namelijk, dat wij zoo-

quælegistis, et cognovistis. Spero
 14 autem quòd usque in finem co-
 gnoscetis, * sicut et cognovistis
 nos ex parte, quòd gloria vestra
 sumus, sicut et vos nostra, in die
 Domini nostri Jesu Christi.
 15 * Et hac confidentia volui prius
 venire ad vos, ut secundam gra-
 16 tiam haberetis: * et per vos
 transire in Macedoniam, et ite-
 rum a Macedonia venire ad vos,
 et a vobis deduci in Judæam.
 17 * Cum ergo hoc voluisssem,
 numquid levitate usus sum?

zen, en erkend hebt. En ik hoop
 dat gij het ten einde toe erkennen
 zult, * gelijk gij voor een ge-
 14 deelte ook erkend hebt, dat wij
 uw roem zijn, even als gij de
 onze zijt, op den dag onzes Heeren
 Jesus Christus.

* En in dit vertrouwen wilde
 ik eerst¹ tot u komen, opdat gij
 eene tweede genade zoudt heb-
 15 ben: * en langs u naar Macedonië
 16 gaan, en van Macedonië wederom
 tot u komen, en van ulieden uit-
 geleid worden naar Judea. * Heb
 17 ik dan met zulks te willen², ligt-
 zinnig gehandeld? Of wat ik

danigen zijn als wij ons in onze brieven aan u voordoen) *ten einde toe erkennen zult, gelijk gij voor een gedeelte (niet allen) erkend hebt, dat wij uw roem zijn*, dat het u stof tot roemen geeft, ons uwen Apostel te kunnen noemen; *even als gij van uwen kant onze roem zijt*, voor ons stof tot roemen wezen zult *op den dag*, dat de Heere Jesus komen zal om ons te oordeelen.

¹) *En in dit vertrouwen wilde ik eerst*, enz. De Apostel gaat nu over tot zijne zelfverdediging met opzicht tot de verandering van zijn reisplan. Paulus' eerste voornemen namelijk was geweest, van Ephese regtuit naar Korinthe te komen, vervolgens naar Macedonië te gaan en daarop wederom uit Macedonië naar Korinthe terug te keeren, om dan van daar zijne reis naar Judea te ondernemen. Dit reisplan van den Apostel was den Korinthiërs bekend, waarschijnlijk uit dien eersten brief aan hen, die verloren is gegaan. Zie noot 5 op bladz. 389. Daarna echter had hij zijn reisplan veranderd, als blijkt uit hetgeen hij hun schreef in zijnen vorigen brief (I Kor 16, 5). Sommigen nu uit de Korinthiërs hadden uit deze verandering aanleiding genomen, om hem van onstandvastigheid of wispelturigheid te beschuldigen.

Zie hier eene omschrijvende verklaring van vs. 15 en 16: *En in dit vertrouwen*, in vertrouwen op dien goeden dunk (vs. 14), dien gij van mij hebt en die mij eene vaste hoop gaf ulieden nuttig te zullen wezen door mijn bezoek, *wilde ik* uit Ephese regtstreeks *eerst*, eer dat ik naar macedonië ginge, *tot u* te Korinthe komen, *opdat gij eene tweede genade zoudt hebben*: ik wilde namelijk *langs u*, over Korinthe, *naar Macedonië gaan, en van Macedonië wederom tot u komen*. — Zoo doende hadden zij *eene eerste genade* gehad door zijne komst bij hen vóór zijne Macedonische reis, en eene *tweede* door zijn herhaald bezoek, na zijne terugkomst uit Macedonië. — De reden waarom hij zijn reisplan had veranderd, geeft de Apostel eerst later (vs. 23 en 12, 20, volg.) te kennen.

²) *Heb ik dan, met zulks te willen*, enz. Ben ik dan nu, vraagt de Apostel, in zoodanig een reisplan te maken met lichtzinnigheid te werk te gaan, omdat ik het daarna eenigermate veranderd heb, en niet regtuit van Ephese naar Korinthe, maar *eerst* naar Macedonië gereisd ben? (Men herinnere zich, dat Paulus dezen brief uit Macedonië schreef.) *Of*, volgt dit uit mijn gedrag, dat ik mijne voornemens maak *naar het vleesch*, d. i. dat ik mij daarbij door menschelijke, niet zuivere inzichten laat geleiden, *opdat bij mij het Ja en het Neen*, zij d. i. om naar luim van het oogenblik te handelen, als een die willekeurig, eigenzinnig, nu dit en dan wederom wat anders wille, nu eens *ja* en dan wederom *neen* zegge? Heb ik dan geene goede redenen kunnen hebben, om mijn voorgenomen reisplan te veranderen?

18 Aut quæ cogito, secundum car-
nem cogito, ut sit apud me EST,
et NON? * Fidelis autem Deus,
quia sermo noster, qui fuit apud
19 vos, non est in illo EST, et NON.
* Dei enim Filius Jesus Christus,
qui in vobis per nos prædicatus
est, per me, et Silvanum, et
Timotheum, non fuit EST et
NON, sed EST in illo fuit.
20 * Quotquot enim promissiones
Dei sunt, in illo EST: ideo et
per ipsum Amen Deo ad gloriam
21 nostram. * Qui autem confirmat
nos vobiscum in Christo, et qui
22 unxit nos Deus: * qui et signa-
vit nos, et dedit pignus Spiritus
in cordibus nostris.
23 * Ego autem testem Deum

voorneem te doen, neem ik dat
naar het vleesch voor, opdat bij
mij het JA, en het NEEN zij?
* Doch zoo waar God getrouw 18
is, in ons woord, bij u geschied,
is niet JA, en NEEN¹. * Want 19
Gods Zoon Jesus Christus², die
onder u door ons gepredikt is,
door mij, en Silvanus, en Timo-
theüs, was niet JA en NEEN,
maar het is JA in hem gewor-
den. * Want zoovele beloften 20
Gods er zijn, in hem zijn ze JA:
daarom is ook door hem het
Amen Gode tot onze eer. * Hij nu 21
die ons met u bevestigt in Chris-
tus, en ons gezalfd heeft is God:
* hij die ons ook bezegeld, 22
het onderpand des Geestes in
onze harten gegeven heeft³
* Doch ik roep God⁴ tot ge- 23

1) *Doch* toegegeven eens, ik hadde zonder reden mijn reisplan veranderd, *zoo waar God getrouw* (waarachtig) *is*, zoo waar is het toch, wat ik hier betuig: *in ons woord, bij u geschied, is geen Ja, en Neen*: naar het Grieksch: *ons woord tot u is* (of was) *niet Ja en Neen*: het woord onzer prediking, de leer die wij u verkondigd hebben, is onveranderlijk dezelfde. — Paulus' tegenstanders wilden zijne leer in verdenking brengen; hij was, zeiden zij, een onstandvastig mensch, en men kon derhalve ook geen staat maken op de vastheid zijner leer: hij kon wel wederom anders leeraren.

2) *Want Gods Zoon Jesus Christus*, enz. Eene bevestigende verklaring der voorafgaande betuiging aangaande de onveranderlijkheid van zijne Evangelie-prediking. Zie hier de zin: Gelijk Jesus Christus heden en gisteren en in eeuwigheid dezelfde is (Hebr 13, 8), zoo wordt hij ook niet anders door ons gepredikt. Want Gods Zoon Jesus Christus, dien wij, namelijk ik, en Silvanus (Silas), en Timotheüs, u verkondigd hebben (Hand 18, 5), was niet *Ja*, en dan *Neen* met betrekking tot de vervulling der beloften Gods, maar het is *Ja* in hem geworden: hij is onveranderlijk dezelfde in Gods beloften. *Want zoovele beloften Gods er zijn* in het oude verbond, *in hem zijn ze Ja*, in hem, in Jesus Christus, hebben die beloften Gods aangaande de verlossing van het menschdom hare vervulling gekregen: *daarom is ook door hem, door zijne verschijning, het Amen, Gode tot eer, door ons*, d. i. en daarom leggen wij Apostelen met het volste geloof getuigenis daarvan af, spreken het *Amen* daarop uit, tot eer van God. — In plaats van: *Gode tot onze eer*, dat de Vulgaat hier geeft, leest men in den Griekschten tekst: *Gode tot eer, door ons*, d. i. door onze bediening.

3) *Hij nu die u met ons bevestigt in Christus*, hij die maakt, dat wij te zamen met u volharden in de belijdenis van ons geloof in Christus, en die ons, Apostelen, gezalfd heeft, ons tot zijne dienaars, even als de propheten van het oude verbond, gewijd heeft, *is God: hij die ons ook bezegeld, en het onderpand des Geestes, den heiligen Geest als onderpand, in onze harten gegeven heeft*. Zie op Eph 1, 13; 4, 30.

4) *Doch ik roep God*, enz. Het ware beter geweest met deze woorden een nieuw hoofdstuk aan te vangen. De Apostel zegt hun nu de ware reden, waarom hij zijn eerste reisplan veranderd had, hun betuigende, dat hij *niet weder* te Korinthe gekomen was, *om hen te sparen*; hij had zulks gedaan, om niet verplicht te wezen hen

invoco in animam meam, quòd
parcens vobis, non veni ultra
Corinthum: non quia dominamur
fidei vestræ, sed adjutores sumus
gaudii vestri: nam fide statis.

tuige aan tegen mijne ziel, dat
ik om u te sparen, niet weder te
Korinthe gekomen ben: niet dat
wij heerschappij voeren¹ over
uw geloof, maar wij zijn mede-
werkers uwer blijdschap: want
in het geloof staat gij vast.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel gaat hier voort met te zeggen, waarom hij zijn eerste reisplan veranderd had, vs 1—5. Eene uitweiding, dien Korinthischen bloedschender betreffende; hij gebiedt, dat zij dezen thans in de Gemeente wederom zullen opnemen, vs 6—11. Over zijne komst te Troas, waar hij gehoopt had Titus aan te treffen, doch te vergeefs; weshalve hij was overgestoken naar Macedonië, alwaar hij, ofschoon te midden van alle wederwaardigheden, toch met goed gevolg het Evangelie verkondigd had, vs 12—17.

- 1 * Statui autem hoc ipsum apud * Doch ik besloot zulks bij mij ¹
me, ne iterum in tristitia venirem zelve, opdat ik niet wederom in
2 ad vos. * Si enim ego contristo * Want indien ik u bedroef³: wie ²

te straffen (vgl. I Kor 4, 21 en II Kor 13, 2), en ten einde hun gelegenheid te geven om zich vóór zijne aankomst te verbeteren. En hij bekrachtigt deze betuiging met een dubbelen eed: *Ik roep God tot getuige aan tegen mijne ziel*, d. i. God is mij getuige dat ik waarheid spreek, en hij moge mij straffen als dit niet zoo is.

¹) *niet dat wij heerschappij voeren*, enz. Eene verzachting van het voorafgaande: *om u te sparen*. Dit had hij niet gezegd, als of hij met zoo te spreken zich heer en meester wilde toonen over hun geloofs-leven; neen, zulks was daarbij zijne bedoeling niet; maar hij wilde *medewerker zijn hunner blijdschap*, van zijnen kant iets bijdragen ter bevordering van hunne *blijdschap*, in den Heer: en daarom niet aanstonds met de roede in de hand tot hen komen, maar hun gelegenheid geven om zich te verbeteren, vóór dat hij tot hen kwam: en zulks mogt hij van hen met grond verwachten; want *in het geloof*, stonden zij vast.

²) *Doch ik besloot zulks bij mij zelve*, t. w. mijn reisplan te veranderen en mijne komst tot u uit te stellen, *op dat ik niet wederom in droefheid tot u zoude komen*. Naar het Grieksch luidt het hier aldus: *Doch ik nam voor mij zelve dit besluit* (of: *ik had voor mij zelve dit besluit genomen*), namelijk *niet wederom in droefheid tot u te komen*. De woord-schikking laat niet toe hier te vertalen: *niet wederom tot u komen in droefheid*. — Terwijl Paulus, vóór het schrijven van onzen eersten Brief aan de Korinthiërs, zich te Ephese bevond, deed hij van daar eene korte reize naar Korinthe, waartoe bedroevende omstandigheden der Christen-gemeente aldaar hem bewogen zullen hebben. Zie onze *Algemeene inleiding tot de Brieven van den H. Paulus*, nummers 14 en 15 op bl. 223 en 224.

³) *Want indien ik u bedroef*, enz. Hij had zijne reis naar Korinthe uitgesteld, niet alleen uit liefde tot hen, om hen namelijk te sparen, maar ook *voor zich zelve*, in zijn eigen belang, om namelijk niet wederom in droefheid tot hen te komen; wat toch het geval zou geweest zijn, indien hij zijn reisplan niet hadde veranderd; want dan hadde hij, te Korinthe gekomen, hen moeten straffen en zoo doende hen *bedroeven*, 't geen hem zelve droefheid zou veroorzaakt hebben. De zin van het gezegde in vers 2 is dan: Want indien ik onder u ben en u bedroef, dan heb ik

3 vos : et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? * Et hoc ipsum scripsi vobis, ut non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere : confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium vestrum
4 est. * Nam ex multa tribulatione, et angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas : non ut contristemini : sed ut sciatis, quam charitatem habeam abundantius in vobis.

5 * Si quis autem contristavit, non me contristavit : sed ex parte, ut non onerem omnes
6 vos. * Sufficit illi, qui ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit

is het dan, die mij zal verblijden, tenzij hij die door mij bedroefd is ? * En daarom juist heb ik u geschreven, opdat ik als ik zal gekomen zijn, geene droefheid op droefheid hebbe van hen, over wie ik mij had moeten verblijden¹ : vertrouwende van u allen, dat² mijne blijdschap, die van u allen is. * Want uit veel druk³, en benaauwdheid des harten heb ik u geschreven onder vele tranen : niet opdat gij bedroefd zoudt zijn : maar opdat gij zoudt weten, hoe overvloedig eene liefde ik jegens u heb.

* Is er nu iemand die droefheid heeft veroorzaakt, niet mij heeft hij bedroefd : maar eenigermate, opdat ik niet u allen bezware⁴. * Voor den zoodanige⁵

niemand meer die mij verblijden kan ; want gij, die door mij bedroefd zijt, kunt dit niet, en anderen, buiten u, kunnen mij dan niet vrolijk maken. Als gij bedroefd zijt, ben ik het ook.

¹) *En daarom juist heb ik, in plaats van zelf tot u te komen, ulieden mijnen vorigen brief geschreven, opdat ik namelijk als ik gekomen was, geene droefheid op droefheid (naar het Grieksch : geene droefheid) hebbe van hen, over wie ik mij had moeten verblijden.*

²) *vertrouwende van u allen, dat, enz. In plaats van zelf te komen en hen te straffen, had hij hun liever geschreven, in het vast vertrouwen aangaande hen allen, dat zijne blijdschap hun aller blijdschap was, dat 't geen hem kon verblijden, ook hen eveneens verblijdde, en derhalve dat zij, acht gevende op de berispingen, in zijnen vorigen brief vervat, zich zouden verbeteren, en zoo doende hem eene droefheid uitsparen en hem verblijden.*

³) *Want uit veel druk, enz. Dat de Apostel, indien hij, in plaats van te schrijven, zelf te Korinthe gekomen was, groote zielesmart zou ondervonden hebben (vs 3), dat geeft hij den Korinthierste verstaan, door hun te zeggen, hoe smartelijk het hem alreeds geweest was dien brief van berisping te schrijven. Toch had hij de smart, die hem dit schrijven veroorzaakte, willen lijden en hun geschreven, om hun te doen kennen, hoe groot eene liefde hij hun toedroeg.*

⁴) *Is er nu iemand (de Apostel doelt op dien bloedschender van I Kor 5, 1, volg.) die droefheid heeft veroorzaakt, niet mij heeft hij bedroefd : maar eenigermate, opdat ik niet u allen bezware. De Vulgaat, dunkt ons, laat hier geene andere vertaling toe ; maar voor eene ongewrongene verklaring is zij niet vatbaar. Men zou de Grieksche woorden kunnen overzetten in dezer voege : Is er nu niemand die droefheid veroorzaakt heeft, niet mij heeft hij bedroefd, maar eenigermate, opdat ik het niet verzware, u allen. Doch de zin blijft duister, ook zelfs als men verklaren wil : niet zoo zeer mij maar veelmeer u allen.*

⁵) *Voor den zoodanige, enz. Die bloedschender was op bevel van Paulus (I Kor 5, 3, volg.) in den kerkeban gedaan, ten gevolge waarvan de meesten onder de Christenen van Korinthe zich van allen omgang met hem onthouden hadden. De Apostel nu zal door Titus vernomen hebben, dat die zondaar tot boete en inkeer gekomen was, en hij wil thans dat zij hem, met kwijtschelding zijner overige straf, wederom in hunne gemeenschap zullen opnemen.*

7 a pluribus : * ita ut econtrario magis donetis, et consolemini, ne forte abundantiori tristitia absorbeatur qui ejusmodi est.
 8 * Propter quod obsecro vos, ut confirmetis in illum charitatem. * Ideo enim et scripsi, ut cognoscam experimentum vestrum, an in omnibus obedientes sitis. * Cui autem aliquid donastis, et ego : nam et ego quod donavi, si quid donavi, propter vos in persona Christi,
 11 * ut non circumveniamur a satana : non enim ignoramus cogitationes ejus.

is die straf¹ genoeg², welke hem door de meesten wordt aangedaan : * zoodat gij integendeel veel eer moet vergeven, en verroosten, opdat de zoodanigen niet soms door al te groote droefheid verteerd worde. * Daarom verzoek ik u, dat gij jegens hem *uwe* liefde wilt bevestigen³. * Want daartoe heb ik ook geschreven, opdat ik uwe beproefdheid mogt kennen, of gij *namelijk* in alles gehoorzaam zijt⁴. * En wien gij iets vergeven hebt, *dien doe ik het* ook⁵ : want ook ik wat ik vergeven heb, indien ik iets vergeven heb, *ik heb het* om uwentwil *gedaan*⁶ in den persoon van Christus⁷, * opdat wij niet bedrogen worden door den satan : want zijne gedachten zijn ons niet onbekend.

1) *die straf*, daarin bestaande, dat ingevolge van den ban, die over hem was uitgesproken, de Korinthische Christenen, voor het grootste gedeelte, allen gemeenzamen omgang met hem hadden afgesneden. Dit had hem tot inkeer gebragt en tot berouw over zijne misdaad.

2) *genoeg*, voldoende. In plaats van die straf nog langer te laten duren, wat zijne misdaad zonder twijfel verdiende, verzoekt de Apostel, van hen, wie de zaak aanging, dat zij *integendeel* hem veeleer van zijne straf zullen *vergeven* of kwijtschelden en zoo doende hem *verroosten*, opdat hij niet soms, wat anders ligt gebeuren kon, door overmatige droefheid over zijne afscheiding van hunne gemeenschap en de openbare schande welke hij daardoor leed, tot wanhoop mogt vervallen en verloren gaan.

3) *Daarom*, opdat hij niet tot wanhoop vervalle, *verzoek ik u, dat gij jegens hem uwe liefde wilt bevestigen*, dat gij hem wederom in uwe kerkelijke gemeenschap opneemt.

4) *Want daartoe heb ik ook geschreven, opdat ik uwe beproefdheid*, enz. Nog eene beweegreden voor Paulus om dien zondaar wederom in hunne kerkelijke gemeenschap te doen opnemen : om *hunne bedroefdheid te kennen*, om hen in de proef te stellen, om *namelijk te weten*, of zij *in alles gehoorzaam* waren, *daartoe* had hij hun *ook geschreven*, hun in zijn vorigen brief bevelen, dat zij dien bloedschender in den ban zouden doen. De Korinthiërs nu waren hierin gehoorzaam geweest, en Paulus alzoo had zijn doel bereikt.

5) *En wien gij iets vergeven hebt* (naar het Grieksch : *vergeeft*), *dien doe ik het ook*. Met dit zeggen geeft de Apostel te kennen, dat, wanneer zij op zijn verzoek dien zondaar zijne overige straf zouden kwijtschelden, hij zich in den geest met hen vereenigde en hem die eveneens kwijtschold : even als hij zich met hen vereenigd had, toen zij op zijn bevel den bloedschender in den kerkeban gedaan hadden. Zie I Kor 5, 3—5.

6) *om uwentwil*, te uwe nutte, *opdat wij namelijk niet bedrogen worden door den satan*, die er altijd op uit is om het rijk van Christus schade te berokkenen, en van onze al te groote strengheid gebruik zou kunnen maken, om dien mensch tot wanhoop of afval te brengen.

7) *in den persoon van Christus*, in Christus' naam en op zijn gezag.

12 * Cum venissem autem Troa-
dem propter Evangelium Christi,
et ostium mihi apertum esset in
13 Domino, * non habui requiem
spiritu meo, eo quòd non inve-
nerim Titum fratrem meum, sed
vafaciens eis, profectus sum
14 in Macedoniam. * Deo autem
gratias, qui semper triumphat
nos in Christo Jesu, et odorem
notitiæ suæ manifestat per nos
15 in omni loco: * quia Christi
bonus odor sumus Deo in
iis, qui salvi fiunt, et in iis, qui

* Toen ik nu te Troas¹ ge-
komen was om het Evangelie
van Christus, en mij eene deur
openstond in den Heer, * zoo
had ik toch voor mijnen geest
geene rust, omdat ik er mijnen
broeder Titus niet vond, maar ik
nam afscheid van hen, en vertrok
naar Macedonië. * Gode nu zij
14 dank, die² ons in Christus Jesus
altijd doet zegepralen, en den
reuk zijner kennis door ons
openbaar maakt allerwegen:
* want wij zijn voor God
15 een goede reuk van Christus³

1) *Toen ik te Troas*, enz. Na zijne uitweiding (vs. 5—11) betreffende dien Korinthischen zondaar, komt de Apostel weêr terug tot vs. 4, waar hij sprak van zijne hartelijke liefde voor de Korinthiërs. Hetgeen hij hun hier nu in vs. 12 en 13 betuigt, was een bewijs van die liefde. Men herinnere zich uit I Kor 16, 5, dat zijn reisplan was, uit Ephese door Macedonië naar Korinthe te komen. Zie hier de zin van vers 12 en 13: *Toen ik nu*, Ephese verlaten hebbende, *te Troas gekomen was*, (uit deze zee-stad wilde hij naar Macedonië oversteken) *om het Evangelie van Christus* aldaar te verkondigen, *en mij eene deur openstond in den Heer*, d. i. en alaar eene goede gelegenheid had voor mijn Apostolischen arbeid, *zoo had ik toch voor mijnen geest geene rust*, omdat ik er mijnen ambt-broeder Titus niet vond. — Paulus had namelijk Titus naar Korinthe gezonden, ten einde bij monde van hem te kunnen vernemen, welken indruk zijn brief op de Korinthiërs gemaakt had. Titus moest van Korinthe terug naar Troas komen, waar Paulus hem wilde aantreffen. Maar Paulus *vond hem te Troas niet*; dit maakte dat hij aldaar *geene rust had voor zijnen geest*, maar ongerust zijnde over zijne geliefde Korinthiërs, spoedig *afscheid nam van de Christenen van Troas, en naar Macedonië vertrok*, in de hoop van Titus aldaar aan te treffen, gelijk ook werkelijk geschiedde.

2) *Gode nu zij dank, die*, enz. In Macedonië gekomen, predikte de Apostel het Evangelie aldaar, ofschoon te midden van veel tegenstand en wederwaardigheden (Zie 7, 6), met een heilrijk gevolg; en het is de herinnering daarvan, die hem hier eene dankzegging aan God doet uitboezemen: *Gode nu zij dank, die ons*, mij en mijne ambtgenooten in de verkondiging van het Evangelie, door Christus Jesus *altijd doet zegepralen* over onze tegenstanders, *en den reuk zijner kennis*, den geur der kennis van Christus, door onze prediking overal verspreidt en kenbaar maakt. — De kennis van Christus, door Paulus en zijne ambtgenooten allerwegen verbreed, wordt hier vergeleken bij een aangename en verkwikkende reuk, die zich door heel de lucht verspreidt.

3) *want wij zijn voor God een goede reuk van Christus*. Een redegelyvend bewijs daarvoor, dat God door hem en zijne ambtgenooten *den reuk der kennis van Christus openbaar maakt*. Dit is zoo, zegt de Apostel, want door onze prediking zijn wij *Gode*, in onze betrekking van dienaars, als een reukwerk, dat de lieflijke Christus-geur verspreidt; en wij zijn dit zoowel *onder degenen, die* onze prediking geloovig aannemen en zoo doende *behouden* en op den weg ter eeuwigzaligheid gesteld worden, als *onder degenen die* onze prediking verwerpen en in hun halsstarrig ongelooft *verloren gaan, voor dozen*, voor de laatstgenoemden, zijn wij *een reuk der dood ter dood*, een doodslucht, die hun de eeuwige dood berokkent: *doch voor genen*, voor de eerstgenoemde, *een reuk des levens ten leven*, een levenslucht die hen in staat stelt om deelachtig te worden aan het

estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur, et legitur ab omnibus
 3 hominibus : * manifestati quòd epistola estis Christi, ministrata a nobis, et scripta non atramento, sed spiritu Dei vivi : non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.

4 *Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum :
 5 * non quòd sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex

zijt gijlieden, *een brief* geschreven in onze harten, bekend, en gelezen van alle menschen : * daar het aangaande u openbaar is dat gij een brief van Christus zijt, door ons bediend, en geschreven niet met inkt, maar met den geest des levenden Gods : niet op steenen tafelen, maar in vleeschen tafelen des harten¹.

* Zoodanig een vertrouwen nu hebben wij door Christus bij God² : * niet dat wij van ons zelve bekwaam zijn³ iets te

zijn vorigen brief, bijv. I Kor 15, 10 van zich zelve gezegd had. Deze beschuldiging was Paulus, waarschijnlijk door Titus, ter oore gekomen. Het gezegde nu aan het einde van het vorige hoofdstuk (vs 17) kon bij zijne tegenstanders den schijn hebben, alsof hij daar *wederom* zich zelve ging aanprijzen ; doch de Apostel voorkomt deze verkeerde beoordeeling zijner woorden, en hij doet dit vragender wijze : *Beginnen wij, namelijk door het gezegde in 2, 17, wederom, gelijk gij valschelijk meent dat wij reeds meermalen gedaan hebben, ons zelve aan te bevelen ? Het ontkennend antwoord op deze vraag ligt in de ironische vraag, welke terstond daarop volgt : Of behoeven wij misschien gelijk sommigen* ('t is eene steek gegeven aan die valsche leeraars, van welke hij daarna, in 11, spreekt) *aanbevelings-brieven aan u, of van u aan anderen ? Neen, wil de Apostel zeggen, wij zoeken niet, ons door onze brieven aan u aan te bevelen ; wij behoeven geene brieven van aanbeveling noch aan u, noch van u. Onze aanbevelings-brief, zoowel aan u als van u, zijt gijzelven, Christenen van Korinthe, daar uwe bekeering tot het Christendom mijn werk is in den Heer* (vgl. I Kor 9, 1—3). Die brief, dien wij in u zelve hebben, hij staat *geschreven in onze harten*, d. i. wij zijn innig overtuigd, ons eigen hart zegt het ons, dat gij zelve, als zijnde ons werk in den Heer, onze aanbeveling zijt en bij ulieden en bij anderen. Die brief *is bekend, en gelezen van alle menschen*, d. i. dat gij, Korinthiërs, onze aanbevelings-brief zijt is wereldkundig : *daar het aangaande u*, als bekeerden tot Jesus Christus, *openbaar is dat gij een brief van Christus zijt*, dat gij, om dit beeld eens te gebruiken, een brief zijt door Christus opgesteld, *door ons bediend*, waarbij wij als *amanuensens* hem gediend hebben, en die *geschreven is niet met inkt, maar met den geest des levenden Gods*, niet met natuurlijk schrijftuig, maar met het bovennatuurlijk hulpmiddel der genade van den heiligen Geest : en hij is geschreven niet op harde steenen tafelen, gelijk de Mosaïsche wet, maar in vleeschen tafelen des harten, in zachte, ontvangbare harten. Vgl. Jer 31, 33. Ezech 11, 19 ; 36, 26.

1) De verklaring van vs 2 en 3 is gegeven in de vorige noot.

2) Zoodanig een vertrouwen nu, namelijk dat gij zelve, o Christen-gemeente van Korinthe, voor ons een brief van aanbeveling zijt aan u, en van u aan anderen, zoodanig een vertrouwen hebben wij *door Christus*, door de verdiensten van Jesus Christus, *bij God*.

3) *niet dat wij van ons zelve bekwaam zijn*, enz. Eene andere verklaring van het voorafgaande gezegde : *door Christus, bij God*, ik zeg niet, dat wij van ons zelve als uit ons zelve, dit is, krachtens onze menschelijke natuur zonder den bijstand der genade *bekwaam zijn iets te bedenken*, veel minder iets te doen dat iemands bekeering en zaligheid bewerkte : *maar onze bekwaamheid daartoe is uit God* : die ook degene is, die ons door de bovennatuurlijke gave zijner genade, *bekwaam gemaakt heeft om bedienaren te zijn van een nieuw verbond* : bedienaars, wil ik zeggen, *niet van eene letter*, van eene

nobis: sed sufficientia nostra ex
 6 Deo est: * qui et idoneos nos fecit
 ministros novi testamenti: non
 littera, sed Spiritu: littera enim
 occidit, Spiritus autem vivificat.
 7 * Quòd si ministratio mortis
 litteris deformata in lapidibus,
 fuit in gloria, ita ut non pos-
 sent intendere filii Israel in
 faciem Moysi propter gloriam
 vultus ejus, quæ evacuatur: bedenken als uit ons zelve
neen: maar onze bekwaamheid
 is uit God: * die ons bekwaam
 6 gemaakt heeft om bedienaars te
 zijn van een nieuw verbond:
 niet door letter, maar door den
 Geest: want de letter doodt,
 maar de Geest maakt levend¹.
 * Indien nu de bediening des
 7 doods² met letters op steenen
 gegrift³, in heerlijkheid is ge-
 weest⁴, zoodat de kinderen
 Israëls⁵ hunne oogen op Moses'
 aangezigt niet konden vestigen

geschreven wet, gelijk de oude, de Mosaische was, *maar van den Geest*, van den heiligen Geest, den Geest des levenden Gods (vs v). De Vulgaat leest hier: *bedienaars niet door letter, maar door den Geest*: doch de lezing van den Griekschen tekst: *bedienaars niet van eene letter, maar van den Geest*, is, zonder twijfel, voor de echte te houden.

1) *want de letter doodt, maar de Geest maakt levend*, en daarom behoefden wij, om bedienaars van den levendmakenden Geest des nieuwen verbonds te wezen, door God daartoe *bekwaam gemaakt* te worden. *De letter*, de geschreven wet van het oude verbond, gaf, als wet, wel de kennis van hetgeen de mensch doen of laten moest, maar niet ook de bovennatuurlijke hulp, welke de gevallen mensch behoeft om hare geboden te kunnen onderhouden; en zoo was de wet eene gelegenheids-oorzaak van overtreding en geestelijken *dood*. In de bediening van het nieuwe verbond daarentegen wordt de heilige Geest verleend, die door de kracht zijner genade den mensch helpt en in staat stelt om de geboden te kunnen onderhouden, en alzoo hem een oorzaak wordt van eeuwig *leven*. Zie voorts het aangeteekende op Rom 6, 14; 7, 6—12, en 8, 3.

2) *Indien nu de bediening des doods*, enz. In de laatste zinsnede van het vorige vers was zijdelings de voortreffelijkheid uitgedrukt van het nieuwe verbond boven het oude. Uit deze voortreffelijkheid bewijst de Apostel door eene driedubbele redenering *a minori ad majus*, hoezeer het Apostel-ambt verhevener is dan de bediening van Moyses. En zijn oogmerk daarbij zal geweest zijn sommige valsche leeraars te bestrijden, die Jodendom en Christendom wilden vermengen. Tot datzelfde einde zal ook hebben moeten dienen wat hij vervolgens (vs 14—16) zegt aangaande de verblindheid der Joden. Door de *bediening des doods* verstaat de Apostel de bediening of de verkondiging van de wet der tien geboden, door Mozes gedaan; en hij noemt die verkondiging eene bediening *des doods*, als zijnde de bediening van eene *letter* (vs 6) of geschreven wet, die den mensch eene gelegenheids-oorzaak was van overtreding en geestelijken dood. Zie boven, noot 1.

3) *met letters op steenen gegrift*. Die doodende tiengeboden-wet op twee steenen tafelen gegrift: zij was niet door den heiligen Geest als in de harten geschreven. Zie boven op vs 3.

4) *in heerlijkheid is geweest*. De bediening of verkondiging van die doodende wet was *in heerlijkheid*, dat is, glansrijk, luistervol geweest.

5) *zoodat de kinderen Israëls*, enz. Eene proef van die heerlijkheid: toen Mozes met de twee tafelen der wet in zijne hand van den berg Sinaï afklom, glinsterde zijn aangezigt door zijn spreken met God; zoodat de kinderen Israëls hunne oogen niet konden vestigen op Moses' aangezigt, ter oorzake van den schitterenden lichtglans, die daarvan afstraalde. Zie Ex 34, 29, volg.

* quomodo non magis ministratio Spiritus erit in gloria? * Nam si ministratio damnationis gloria est: multo magis abundat ministerium justitiæ in gloria.
 * Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam. * Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multo magis quod manet, in gloria est.
 * Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur: * et non sicut Moyses ponebat velamen

om de heerlijkheid van zijn aangezigt, die te niet gedaan wordt¹: * hoe zal dan niet veelmeer de bediening des Geestes² in heerlijkheid zijn? * Want als de bediening der verdoemenis³ heerlijkheid is: veel meer is dan de bediening der gerechtigheid aan heerlijkheid overvloedig. * Want wat in dezen deele verheerlijkt is geworden, is zelfs niet verheerlijkt, wegens die uitnemende heerlijkheid⁴. * Want indien hetgeen te niet gedaan wordt⁵, met heerlijkheid is: veel meer is dan hetgeen blijft, in heerlijkheid.
 * Dewijl wij dan zulk eene hope hebben, zoo bezigen wij veel vrijmoedigheid⁶: * en wij doen niet gelijk Moses die een

1) *die te niet gedaan wordt*. Wij nemen het Grieksche deelwoord, hier gebezigd, als Participium Imperfecti, en zouden daarom liever vertalen: *die te niet gedaan werd*. De zin is: *welke heerlijkheid of lichtglans evenwel geene duurzame maar slechts eene voorbijgaande was, en daarna wederom verdween*.

2) *hoe zal dan niet veelmeer de bediening des Geestes*, de bediening van het nieuwe verbond, door welke bediening de heilige Geest, *die levend maakt*, (vs. 6), verleend wordt, *in heerlijkheid zijn*, eenmaal glansrijk en luistervol wezen? Vgl. vs. 11 en 4, 17.

3) *Want als de bediening der verdoemenis*, enz. Eene bevestiging van het voorafgaand (vs. 7, 8) gezegde. Hetgeen de Apostel aldaar *de bediening des doods* noemde, dat noemt hij nu *de bediening der verdoemenis*; en *de bediening des Geestes* aldaar, heet hier *de bediening der gerechtigheid*, d. i. der regtvaardig-en heiligmakende genade.

4) *Want wat in dezen deele*, in Mozes, dienst-verheerlijking, *verheerlijkt is geworden, is zelfs niet verheerlijkt*, het verliest, om zoo te spreken, zijn glans en luister *wegens die uitnemende heerlijkheid*, dien uitstekenden glans en luister der bediening van het nieuwe verbond. Dit vers is eene *klimmende* bevestiging van het gezegde in vs. 7—9. De heerlijkheid der bediening van het oude verbond mag bijna geene heerlijkheid meer genoemd worden, als zij vergeleken wordt bij de heerlijkheid der bediening van het nieuwe verbond. Wat toch is het flauwe licht van maan en sterren bij het schitterend licht der zon?

5) *Want indien hetgeen te niet gedaan wordt*, enz. Nog eene reden tot bewijs van de voortreffelijkheid der bediening van het Evangelie boven die van Mozes: de bediening der oude wet moest slechts duren voor een bepaalden tijd en dan ophouden of *te niet gedaan worden*; maar de bediening der nieuwe wet *blijft* tot aan het einde der eeuwen voortduren.

6) *Dewijl wij*, bedienaren van het Evangelie, *dan*, ingevolge van het aangetoonde in vs. 8, 9 en 11, *zulk eene hope hebben* aangaande onze bediening, dat zij namelijk eenmaal, bij 's Heeren wederkomst, allerheerlijkst zal bekroond worden, *zoo bezigen wij veel vrijmoedigheid* in het spreken; onverschrokken verkondigen wij overal de leer van het Evangelie, niets daarvan achterhoudende, niets verbergende.

super faciem suam, ut non inten-
 derent filii Israel in faciem ejus,
 14 quod evacuatur, * sed obtusi
 sunt sensus eorum. (Ex 34, 33.)
 Usque in hodiernum enim diem,
 idipsum velamen in lectione
 veteris testamenti manet non
 revelatum, (quoniam in Christo
 15 evacuatur) * sed usque in hodie-
 rnum diem, cum legitur Moyses,
 velamen positum est super cor
 16 eorum. * Cum autem conversus
 fuerit ad Dominum, auferetur
 17 velamen. * Dominus autem
 Spiritus est: Ubi autem Spiritus

dekkleed op zijn aangezicht legde¹,
 opdat de kinderen Israëls hunne
 oogen niet zouden vestigen op
 het gelaat van wat te niet gedaan
 wordt, * maar hunne zinnen zijn 14
 verstompt². Want tot op den
 huidigen dag³, blijft hetzelfde
 dekkleed op het lezen des ouden
 verbonds ononthuld, (omdat
 het in Christus te niet gedaan
 wordt) * maar tot op den 15
 huidigen dag, als Moyses gelezen
 wordt, ligt er een dekkleed op
 hun hart. * Doch wanneer het 16
 zich tot den Heer bekeerd zal
 hebben⁴, zal het dekkleed weg-
 genomen worden. * De Heer nu 17
 is de Geest⁵: En waar de Geest
 des Heeren is: daar is vrijheid.

1) en wij doen niet gelijk Moses deed, die een dekkleed op zijn aangezicht legde, enz. Eene verklarende herhaling in negatieven vorm van het voorafgaand gezegde: wij bezigen veel vrijmoedigheid. Als Moses tot het volk sprak, bedekte hij zijn aangezicht met een sluijer; en zulks geschiedde, opdat de kinderen Israëls het gelaat niet zouden zien van hetgeen te niet gedaan wordt, doch naar het Grieksch: het einde niet zouden zien van hetgeen te niet gedaan werd, d. i. het einde van den vergankelijken lichtglans op Moses' aangezicht (vs. 7), en daardoor het einde der heerlijkheid van het oude verbond, die door dien lichtglans zinnebeeldig vertoond werd. Moses, daad is hier typisch-propheetisch beschouwd.

2) maar hunne zinnen (hun verstand) zijn verstompt. Eene uitweiding (vs. 14, volgg.) aangaande de verblindheid der Joden. Zijne in vs. 13 afgebroken rede over zijne Evangelie-prediking vat de Apostel wederom op in het begin van het volgende hoofdstuk. Hier spreekt hij over de ongevoeligheid der Joden, voor wie zijne vrijmoedige prediking van het Evangelie onvruchtbaar was en die in hun ongelooft volhardden.

3) Want tot op den huidigen dag, enz. Een bewijs voor het zoo even gezegde: hunne zinnen zijn verstompt; het bewijs is genomen uit de ondervinding. Dezelfde sluijer, die het aangezicht van Moses bedekte en maakte dat de Israëlieten den verdwijnenden glans niet zagen; welke sluijer typisch te kennen gaf, dat de Joden niet zouden erkennen, dat de Mosaïsche bediening eens moest ophouden; — diezelfde sluijer van bedekking blijft tot op den huidigen dag over de lezing des ouden testaments, zonder weggenomen te worden (want in Christus wordt die sluijer weggenomen; maar zij weigeren in hem te gelooven) maar tot op den huidigen dag als Mozes gelezen wordt, ligt er een dekkleed op hun hart.

4) Doch wanneer het zich tot den Heer bekeerd zal hebben, enz. Bij dit: wanneer het, zou men naar het Vulgaat uit vers. 13 moeten bijdoen: Israël, of: Israëlitische volk. Wy zouden nogtans liever uit het vorige vers het woord hart aanvullen in dezer voege: wanneer hun hart zich, enz.

5) De Heer nu is de Geest. De Heere Jesus nu is de levendmakende Geest van wien boven (vs. 6) gezegd is: De Geest maakt levend; hij geeft dien Geest aan die zich tot hem bekeeren; en waar die Geest, de heilige Geest, de Geest des Heeren Jesus is: daar is vrijheid van de doodende letter der wet.

- Domini : ibi libertas. (Jo 4, 24.) * Wij allen nu, met ongedekten
 18 * Nos vero omnes, revelata facie aangezigt¹ de heerlijkheid des
 gloriam Domini specularantes, in Heeren als in een spiegel aan-
 eandem imaginem transforma- schouwende, worden in datzelfde
 mur a claritate in claritatem, beeld veranderd van heerlijk-
 tamquam a Domini Spiritu. heid tot heerlijkheid, als van den
 Geest des Heeren.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel hervat zijne rede over de bediening van het nieuw verbond en betuigt, dat hij daarin met volharding, hoeveel tegenstand hij ook ontmoette, met de zuiverste bedoelingen en met de grootste oprechtheid te werk ging; en wierd zijne prediking niet door allen aangenomen, de oorzaak daarvan lag niet in het Evangelie, maar in de harten dergenen, die het verwierpen, vs 1—4. Den schat van het licht der kennis van Christus, hem ter mededeeling toevertrouwd, droeg hij om in een broos en door allerlei lijden aanhoudend geteisterd ligchaam, opdat de uitnemende kracht, die hij in zijne Evangelie-bediening vertoonde, zoude blijken niet uit hem, maar uit God te zijn, vs 5—12. Hij volhardde in zijne bediening met moed en ijver te midden van al zijn lijden, ziende op den heerlijken gelukstaat hier namaals, vs 13—18.

- 1 * Ideo habentes administra- * Daarom dewijl wij deze
 tionem, juxta quod misericor- bediening hebben², naar de barm-
 diam consecuti sumus, non hartigheid die ons geschied is,
 2 deficiamus, * sed abdicamus oc- zoo laten wij den moed niet zin-
 culta dedecoris, non ambulantes ken, * maar verwerpen de ver-
 in astutia, neque adulterantes borgenheden der schande, niet
 verbum Dei, sed in manifestatione wandelende in arglistigheid,
 noch³ het woord Gods verval-

1) Wij allen nu zooveel wij Christenen zijn, met ongedekten aangezigt, zonder dien sluijer van vs 16, de heerlijkheid des Heeren Jesus, als in een spiegel, d. i. niet onmiddellijk, maar middellijk door ons geloof, aanschouwende, worden in datzelfde beeld, dat wij aanschouwen, veranderd van heerlijkheid tot heerlijkheid, met steeds toenemende heerlijkheid, als van den Geest des Heeren, als bestraalden van des Heeren Geest.

2) Daarom dewijl wij deze bediening hebben, naar de barmhartigheid, die, enz. Het daarom wordt nader bepaald door hetgeen volgt: dewijl wij deze bediening hebben. De Apostel keert hier terug tot hetgeen hij in het vorige hoofdstuk (vs 12) van zijne vrijmoedigheid had begonnen te zeggen. Zie hier in eene omschrijvende verklaring de zin van vs 1 en het begin van vs 2: Daarom, dewijl wij namelijk deze (vs 6—11) heerlijke bediening hebben, de bediening des Geestes (vs 6), eene bediening, die wij hebben niet om eenige verdienste van onzen kant, niet naar onze verdiensten, maar naar de barmhartigheid die ons geschied is, uit zuivere genade (vgl. I Kor 15, 10), zoo laten wij den moed niet zinken, maar in onze vrijmoedigheid volhardende, en wel verre van, om eigen eer en voordeel te bevorderen, onze toevlucht te nemen tot schandelijke verdragingen, verwerpen wij de verborgenheden der schande, schandelijke verborgenheden: alle zulke handelingen die men niet openbaar durft maken, omdat men er zich voor schaamt.

3) niet wandelende in arglistigheid, noch, enz. Eene nadere verklaring van het voorafgaande: wij verwerpen de verborgenheden der schande, met eene zijdelingsche veroordeeling

veritatis commendantes nosmet-
 ipsos ad omnem conscientiam
 3 hominum coram Deo. * Quòd si
 etiam opertum est Evangelium
 nostrum : in iis, qui pereunt, est
 4 opertum : * in quibus Deus
 hujus sæculi excæcavit mentes
 infidelium, ut non fulgeat illis
 illuminatio Evangelii gloriæ
 Christi, qui est imago Dei.
 5 * Non enim nosmetipsos præ-
 dicamus, sed Jesum Christum
 Dominum nostrum : nos autem
 servos vestros per Jesum :

schende, maar door de openbaar-
 making der waarheid ons zelven
 bij alle menschen-geweten aan-
 bevelende voor het aangezigt
 Gods. * Doch al is ook ons Evan-
 gelie bedekt¹ : het is bedekt bij
 hen, die verloren gaan : * in welke
 de God dezer wereld de zinnen
 verblind heeft bij de ongeloovi-
 gen, opdat de verlichting hen
 niet bestrale van het Evangelie
 der heerlijkheid van Christus,
 die het beeld van God is. * Want
 niet ons zelven prediken wij²,
 maar Jesus Christus onzen Heer :
 en ons zelven als uwe dienst-

van die valsche leeraars te Korinthe, die zich door ongeoorloofde kunstgrepen en door vervalsching der leer van het Evangelie zochten aan te bevelen. Zoo handelen wij niet, zegt Paulus; wij wandelen niet in arglistigheid, om ingang bij de menschen te vinden, wij gaan niet om met looze streken, en vervalschen het woord Gods niet; maar wij, door de openbaarmaking der waarheid, door de waarheid bij uitnemendheid, de leer van het Evangelie, zonder verminking, zonder vervalsching openlijk te verkondigen, daardoor bevelen wij ons zelven aan aller menschen geweten, aan hun zedelijk gevoel, niet aan hunne verkeerde neigingen en drijven; en wij doen zoo voor het aangezigt Gods, onder het oog van God, wel overtuigd zijnde en bedenkende, dat hij ons gadeslaat en de bedoelingen van ons hart doorgrondt.

¹) Doch al is ook ons Evangelie bedekt, enz. Zijne prediking vindt echter niet overal ingang: de Apostel ontkent dit niet, en geeft er de oorzaak van op. Die oorzaak lag in de verblindings dergenen, die vrijwillig hunne oogen sloten voor het licht der waarheid, en in hunne ongeloovigheid haar verwerpende, daarom ook verloren gingen. Zie hier de zin van vs 3 en 4: Doch al geschiedt het ook, wat wij betreuren, dat ons Evangelie, het Evangelie dat wij in eenvoudigheid des harten onverminkt verkondigen, voor sommigen, als met een sluijer bedekt is (eene zinspelning op 3, 14), zoodat het licht der waarheid hen niet bestraalt, het is bedekt bij hen, die om hun ongelooft verloren gaan: bij diegenen, zeg ik in welke de God dezer wereld, Satan (vgl. Jo 12, 31. Eph 2, 2; 6, 12 en noot 5 op bladz. 617, 1ste Deel), de zinnen, het verstand, verblind heeft door de zonde en de bedorvenheid huns harten, opdat de verlichting, de lichtglans, hen niet bestrale van het Evangelie der heerlijkheid van Christus, het Evangelie, waarin de heerlijkheid verkondigd wordt van Christus, die het beeld van God is, licht van licht. Zie op Hebr 1, 3 en Kol 1, 15.

²) Want niet ons zelven prediken wij, enz. De Apostel had van zijne Evangelie verkondiging (ons Evangelie, vs 3) daar zoo even (vs 4) verklaard, dat zij was de verkondiging van het Evangelie der heerlijkheid van Christus. Hier regtvaardigt hij dit zeggen: Met regt noemen wij ons Evangelie het Evangelie van Christus heerlijkheid; want niet ons zelven, niet onze eigene wijsheid, prediken wij, wij doen niet gelijk sommigen, die door hunne prediking eigen eer en voordeel zoeken, en het woord Gods vervalschen (vs 2) om aan de menschen te behagen; maar wij prediken Jesus Christus onzen Heer: niets anders, en ons zelven verklaren wij voor uwe dienstknechten door Jesus, die ons de bediening van het Evangelie heeft toevertrouwd. Naar het Grieksch: om Jesus: uwe dienstknechten om Jesus' wil, als die ons deze bediening heeft toevertrouwd.

- 6 * quoniam Deus, qui dixit knechten door Jesus : * want 6
 de tenebris lucem splendescere, God, die gezegd heeft dat het
 ipse illuxit in cordibus nos- licht¹ zou schitteren uit de duis-
 tris ad illuminationem scientiæ ternis, hij is het die in onze
 claritatis Dei, in facie Christi harten licht heeft doen opgaan
 Jesu. om de kennis te doen lichten der
 7 * Habemus autem thesaurum heerlijkheid van God, in het aan-
 istum in vasis fictilibus : ut gezigt van Christus Jesus.
 sublimitas sit virtutis Dei, et * Doch wij hebben dezen schat 7
 non ex nobis. * In omnibus in aarden vaten² : — opdat de uit-
 tribulationem patimur, sed nemendheid zij der kracht Gods,
 8 non augustiamur : aporiamur, en niet uit ons³. * Wij lijdën in
 tribulationem patimur, sed alles verdrukking, maar worden
 non augustiamur : aporiamur, niet beklemd⁴ : wij worden twij-
 9 sed non destituimur : * per- felmoedig, maar niet wanhopig :
 secutionem patimur, sed non * wij worden vervolgd, maar
 derelinquimur : dejicimur, sed niet verlaten : ternedergeworpen,
 10 non perimus : * semper mortifi- maar niet omgebragt : * te allen
 cationem Jesu in corpore nostro tijde Jesus' dooding in ons lig-
 circumferentes, ut et vita Jesu chaam omdragende, opdat ook⁵

1) want God, die gezegd heeft dat het licht, enz. Eene reden, waarom hij *Jesus Christus* onzen Heer predikt, niets anders, niet zich zelven. Zie hier de zin van vs 6 : want God, die gezegd heeft, die door het bevel zijner almacht: *Het worde licht* (Gn 1, 3, gewild heeft, dat het licht zou schitteren uit de duisternis, hij, de Schepper van dat licht, hij is het die in onze harten geschenen heeft, die in onze harten het licht der kennis van zijne heerlijkheid heeft doen opgaan, om te doen lichten, opdat wij dit licht voor anderen zouden doen lichten, anderen zouden verlichten met het licht van de kennis der heerlijkheid van God (vgl. Eph 3, 8, 9), in het aangezigt van Christus Jesus, dat is, welke heerlijkheid Gods blinkt in het aangezigt, zich openbaart in den persoon van Christus Jesus, die als Gods Zoon naar zijne goddelijke natuur het afschijnsel is zijner heerlijkheid. Hebr 1, 3. Met andere woorden : het licht der kennis van Christus als Gods Zoon.

2) Doch wij hebben dezen schat, den schat van het licht dier kennis, ons ter mededeeling toevertrouwd (vs 6) in aarden vaten, in een broos ligchaam.

3) opdat, zulks is Gods bedoeling daarbij, uitnemendheid zij der kracht Gods, en niet uit ons. Zoo moet hier volgens de Vulgaat vertaald worden ; doch naar het Grieksch luidt het hier aldus : opdat de uitnemendheid zij der kracht, Godes zij, en niet uit ons. En de zin is, ook naar de lezing der Vulgaat : opdat de uitnemende kracht, die zich onder gedurig lijdën en gedurige vervolgingen bij onze Evangelie-bediëning in ons vertoont, Godes zij, d. i. blijke Godes te zijn (vgl. Rom 2, 26), en niet uit ons, aan Gods magtigen bijstand worde toegeschreven, en niet aan ons menschelijk vermogen.

4) Wij lijdën in alles verdrukking, maar wij worden, enz. In deze en de drie volgende zinsneden beschrijft de Apostel in vier tegenstellingen zijnen gedurigen toestand als van aarden vaten (vs 7), brooze lichamen, die echter, hoe geweldig ook behandeld, zich onder den goddelijken bijstand, door niets lieten verbrijzelen : *Wij lijdën in alles*, op allerlei wijze, *verdrukking*, maar toch worden wij, door Gods bijstand, *niet beklemd* : hoezeer men ons ook in de engte drijve, door Gods bijstand vinden wij eene uitkomst ; wij worden wel *twijfelmoedig*, in de grootste verlegenheid gebragt, zoodat wij ten einde raad zijn, maar toch *niet wanhopig* : wij worden wel *vervolgd* door onze vijanden, maar *niet* van God *verlaten* en aan hen prijs gegeven : wel *ter aarde nedergeworpen* door onze vervolgers, maar toch *niet* om het leven gebragt.

5) te allen tijde Jesus' dooding in ons ligchaam omdragende. Eene zamenvatting van het

11 manifestetur in corporibus nostris. * Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum : ut et vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali. * Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.
 12 * Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est : Credidi, Propter quod locutus sum : et nos credimus, propter quod et loquimur :
 14 (Ps 115, 10.) * scientes quoniam qui suscitavit Jesum, et nos cum Jesu suscitabit, et constituet vobiscum. * Omnia enim propter vos : ut gratia abundans, per multos in gratia-

het leven van Jesus in onze lichamen openbaar worde. * Want wij die leven¹, altijd worden wij ter dood overgegeven om Jesus' wil: opdat ook Jesus' leven openbaar worde in ons sterfelijk vleesch. * Zoo werkt dan de dood² in ons, maar het leven in u. * Daar wij echter denzelfden geest des geloofs hebben³, gelijk er geschreven staat: Ik geloofde, Daarom sprak ik : zoo gelooven ook wij, weshalve wij ook spreken : * wetende dat hij die Jesus heeft opgewekt, ook ons met Jesus zal opwekken, en stellen zal met ulieden. * Want het geschiedt alles om uwent wil⁴ :

gezegde in vs 8 en 9. Zie hier de zin : De toestand, waarin wij bij onze Evangelieverkondiging gedurig verkeerden, is van dien aard, dat wij te allen tijde, aanhoudend, in ons ligchaam Jesus' dooding omringen, d. i. in hetgeen ons gedurig overkomt een beeld vertoonen van zijn lijden en sterven. En zulks geschiedt, voegt de Apostel er bij, opdat ook het leven van Jesus, het leven dat hij met zijne verrijzenis uit de dooden heeft aangevangen, in onze lichamen openbaar worde, door onze wonderbare redding uit zoovele doodsgevaaren. Zie de volgende noot.

1) *Want wij die leven*, enz. Eene verklarende bevestiging van het gezegde in het vorige vers. Zie hier de zin : *Want wij die leven*, die toch altijd nog onder de levenden zijn, altijd worden wij door Gods toelating ter dood overgegeven, gestadig aan nieuwe doodsgevaaren blootgesteld, om Jesus' wil, om de zaak van het Evangelie; en zulks geschiedt onder de leiding van Gods voorzienigheid, opdat, even als wij in ons een beeld vertoonen van Jesus' lijden en sterven, zoo ook Jesus' leven openbaar worde in ons sterfelijk ligchaam, d. i. tot een bewijs, dat Jesus, dien wij als een verrezene prediken, ook waarlijk leeft.

2) *Zoo werkt dan de dood* in ons, enz. Eene gevolgtrekking uit het gezegde in vs 11. In ons derhalve, zegt de Apostel, als dezulken, die gedurig in gevaar zijn van ons leven te verliezen, in ons werkt de dood, maar het leven, het leven van den verrezenen Jesus, dat zich krachtig aan ons openbaart in onze redding uit de doodsgevaaren, waaraan wij gedurig zijn blootgesteld, dat leven werkt in u, door onze behoudenis en onze Apostolische waakzaamheid.

3) *Daar wij echter denzelfden geest des geloofs hebben*, enz. Het zinverband met het voorgaande is welligt zóó: Ofschoon wij ons aan nieuwe levensgevaaren daardoor blootstellen, wij gaan echter voort met het Evangelie te verkondigen. — *Daar wij echter denzelfden geest des geloofs hebben*, hetzelfde door den heiligen Geest in ons verwekt geloovig vertrouwen op God hebben, hetwelk hij had, die zeide, gelijk er geschreven staat (Ps 115, 10) : *Ik geloofde, Daarom sprak ik* : zoo gelooven ook wij, weshalve wij ook spraken : d. i. onverschrokken het Evangelie verkondigen, met zekerheid wetende door ons geloof, dat hij, de Almachtige, die Jesus van de dooden heeft opgewekt, ook ons met Jesus, d. i. even als Jesus, zal opwekken, en met ulieden zal stellen als levenden uit de dooden.

4) *Want het geschiedt alles om uwent wil*, enz. Ik zeg niet zonder reden; ons met ulieden; want alles wat ons overkomt, geschiedt ten uwen nutte en zaligheid; en dit, opdat de

rum actione, abundet in gloriam
 16 Dei. * Propter quod non defici-
 mus: sed licet is, qui foris est,
 noster homo corrumpatur:
 tamen is, qui intus est, renovatur
 17 de die in diem. * Id enim, quod
 in præsenti est momentaneum
 et leve tribulationis nostræ,
 supra modum in sublimitate
 æternum gloriæ pondus opera-
 18 tur in nobis, * non contem-
 plantibus nobis quæ videntur,
 sed quæ non videntur. Quæ enim
 videntur, temporalia sunt: quæ
 autem non videntur, æterna sunt.

opdat de overvloedige genade,
 door velen in dankzegging over-
 vloedden moge tot eer van God. *
 Daarom verliezen wij den moed
 niet: maar al wordt onze uitwen-
 dige mensch verdorven, onze in-
 wendige nogtans vernieuwt zich
 van dag tot dag¹. * Want onze
 tegenwoordige kortstondige en
 ligte verdrinking bewerkt in ons
 een bovenmate uitnemend eeuwig
 gewigt van heerlijkheid², * daar
 wij niet het zichtbare beoogen³,
 maar het onzichtbare. Want het
 zichtbare is tijdelijk: maar het
 onzichtbare is eeuwig.

overvloedige genade, ons verleend, door velen in dankzegging overvloedden moge d. i. aan velen ten goede komende, de dankzegging daarvoor aan God door velen geschiede tot eer van God. Vgl. II Kor 4, 11.

1) *Daarom*, om de zekere hoop op eene zalige verrijzenis (vs 14), verliezen wij bij al ons lijden den moed niet: maar al wordt onze uitwendige mensch, ons ligchaam en diens krachten verdorven: al worden wij door het veelvoudig lijden, dat wij te verduren hebben, langzamerhand naar het ligchaam verzwakt, verteerd, gesloopt, onze inwendige, onze geestelijke mensch nogtans vernieuwt zich van dag tot dag: wij worden van dag tot dag al meer en meer naar den geest gesterkt.

2) *Want*, en ziedaar wat aan onzen inwendigen mensch bij al ons lijden gedurig nieuwe krachten geeft, onze tegenwoordige kortstondige en ligte verdrinking dat weinige lijden, dat wij in dit kortstondige leven te verduren hebben, bewerkt, bereidt ons, een bovenmate uitnemend eeuwig gewigt van heerlijkheid, eene overgrootte en eeuwighe heerlijkheid.

3) *Daar wij* zoo gezind zijn, dat wij niet het zichtbare beoogen, bedoelen, ons oogmerk niet rigten op het zichtbare, op de tijdelijke en vergankelijke goederen dezer wereld, schatten en eer en genoegens, maar op het onzichtbare, de toekomstige, de hemelsche goederen, die wij niet zien, maar gelooven.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel gaat voort met te spreken over zijne hoop op eene eeuwige belooning hiernamaals; hij wist, dat hij in plaats van dit sterfelijk ligchaam, 't welk hij zijne aardse woonhut noemt, een onvergankelijk, een eeuwig gebouw, een onsterfelijk ligchaam ontvangen zou, vs 1—5. Om die hoop op eene zalige onsterfelijkheid had hij te midden van zijn lijden altijd goeden moed, en beijverde hij zich om den Heere Jesus door zijn gedrag welbehagelijk te zijn, bedenkende dat allen eenmaal voor zijnen regterstoel moesten verschijnen, om loon naar werken van hem te ontvangen, vs 6—10. Hij durfde zich beroepen op het geweten der Korinthiërs: zij mogten oordeelen, hoe hij zich bij zijne Evangelie-bediening onder hen gedragen had. Hij zeide dit echter niet, om zich zelven daardoor bij hen aan te bevelen, maar ten einde hun aanleiding te geven om op hem, hunnen Apostel, tegenover zijne tegenstanders te kunnen roemen. De liefde die Christus door zijnen zoedood aan het menschdom bewezen had, zij was de drijfveer van al zijne handelingen: Christus was voor allen gestorven, en daarom moesten allen voor hem alleen leven, vs 10—16. Over Jesus' zoedood, en de prediking daarvan, aan de Apostelen opgelegd, vs 17—21.

1	* Scimus enim quoniam si	* Wij weten immers dat ¹ zoo	1
	terrestris domus nostra hujus	deze onze aardse woonhut	
	habitationis dissolvatur, quod	ontbonden wordt, wij een gebouw	
	aëdificationem ex Deo habemus,	van God hebben, een huis niet	
	domum non manufactam, æter-	met handen gemaakt, een eeuwig	
	nam in cælis. * Nam et in	in den hemel. * Want ook in dit	2
2	hoc ingemiscimus, habitationem	zuchten wij ² , verlangende met	
		onze woonstede, die uit den	

¹ *Wij weten immers dat*, enz. Eene bevestiging van het zoo even gezegde (4. 17) aangaande dien heerlijken gelukstaat na het kortstondig lijden van dit tegenwoordige leven. Zie hier de zin van vs. 1: *Wij weten immers*, zegt de Apostel, ter bevestiging van zijne hoop op eene eeuwige belooning (4, 17), *dat zoo deze onze aardse woonhut, ons sterfelijk ligchaam, ontbonden wordt*, (naar 't Grieksch: *ontbonden zal zijn*) *wij een gebouw*, niet wederom een ligt te sloopen hut, maar *een gebouw*, en dat wel, voor zoo verre dit gebouw niet langs den natuurlijken weg zijn bestaan heeft ontvangen, een onmiddellijk van God zelven gesticht gebouw te wachten hebben; *een huis niet met handen gemaakt*, niet een vergankelijk gebouw, gelijk de woningen die door de menschen-handen gemaakt worden, maar *een eeuwig*, een onvergankelijk gebouw, *in den hemel*. De Apostel bedoelt dat verheerlijkte en onsterfelijke, dat geestelijke ligchaam, waarvan hij in zijn vorigen brief (15, 44) gesproken had.

² *Want ook in dit ligchaam zuchten wij*, enz. Eene bevestiging van het gezegde in vs 1. De zin is: *Want ook alreeds in het ligchaam*, dat wij hier op aarde omdragen, *zuchten wij uit verlangen om met onze woonstede, die uit den hemel, die van God (vs 1) is, overkleed* (met verandering van het eerste beeld, is het ligchaam nu als een kleed gedacht) *te worden: indien wij nogans*, wat wij bij dat verlangen onderstellen moeten, bij 's Heeren komst, *nog met dit aardse ligchaam behleed*, d. i. indien wij nog levend, en *niet naakt*, niet alreeds van ons tegenwoordig ligchaam ontbloot, niet alreeds gestorven, *bevonden worden*. De tijd van 's Heeren wederkomst was onbekend; en derhalve was het op zich zelf niet *onmogelijk*, dat Paulus en anderen dien dag nog beleefden.

nostram, quæ de cælo est, super-
 3 indui cupientes: * si tamen
 vestiti, non nudi inveniamur.
 4 (*Apost 16, 15.*) * Nam et qui
 sumus in hoc tabernaculo, in-
 gemiscimus gravati: eo quod
 nolumus expoliari, sed super-
 vestiri, ut absorbeatur quod
 5 mortale est, a vita. * Qui autem
 efficit nos in hoc ipsum, Deus,
 qui dedit nobis pignus spiritus.
 6 * Audentes igitur semper, scientes
 quoniam dum sumus in corpore,
 peregrinamur a Domino:
 7 (* per fidem enim ambulamus,
 8 et non per speciem) * audemus
 autem, et bonam voluntatem
 habemus magis peregrinari a
 corpore, et præsentem esse ad
 9 Dominum. * Et ideo contendimus
 sive absentes, sive præsentem
 10 placere illi. * Omnes enim nos

hemel is, overkleed te worden:
 * indien wij nogtans bekleed,
 niet naakt bevonden worden.
 * Want ja wij die in deze hutte
 4 zijn¹, wij zuchten bezwaard
 zijnde: omdat wij niet ontkleed,
 maar overkleed willen worden,
 opdat het sterfelijke verslonden
 wierde, door het leven. * Hij nu
 5 die ons juist daartoe bereid
 maakt, is God, die ons het onder-
 pand des geestes gegeven heeft².
 * Wij hebben dan³ altijd goeden
 6 moed, wetende dat zoolang wij
 in het ligchaam zijn, wij uitwo-
 nen van den Heer: (* want wij
 7 wandelen in geloof, en niet in
 aanschouwing) * wij hebben,
 8 zeg ik, goeden moed, en willen
 liever uit het ligchaam uitwonen,
 en bij den Heer tegenwoordig
 zijn. * En daarom beijveren wij
 9 ons om hetzij afwezend, hetzij
 tegenwoordig hem welbehage-
 lijk te zijn⁴. * Want allen moeten 10

1) *Want ja wij die in deze hutte zijn*, enz. Eene verklarende bevestiging van het gezegde in vs. 2. Zoolang wij toch, zegt de Apostel, *in deze hutte*, in dit sterfelijk ligchaam, *zijn*, zuchten wij, daar wij ons bezwaard en gedrukt gevoelen door onzen natuurlijken schrik voor den dood; met andere woorden, *omdat wij niet ontkleed, maar overkleed willen worden*, d. i. omdat wij, zonder dit aardse ligchaam door den dood af te leggen, zouden wenschen met het kleed, dat wij van God verwachten, overtoegen te worden, *opdat alzoo het sterfelijke aan ons oogenblikkelijk als verslonden wierde door het leven*. Vgl. I Kor 15, 54.

2) *Hij nu die ons juist daartoe bereid of geschikt maakt* (naar 't Grieksch: *bereid gemaakt heeft*), te weten om hetzij *ontkleed*, hetzij *overkleed* (vs. 4), dat onsterfelijk en geestelijk ligchaam aan te doen, *is God*, hij namelijk, *die ons het onderpand des geestes, den heiligen Geest als onderpand, gegeven heeft* van eene verrijzenis tot een onsterfelijk leven. Vgl. Rom 8, 11.

3) *Wij hebben dan*, enz. Zie hier eene verklarende omschrijving van vs. 5—8: *Wij hebben dan*, om die zekere verwachting onzer zalige onsterfelijkheid, *altijd goeden moed, wetende dat de hemel ons vaderland is*, dat wij te huis hooren bij den Heer, en *zoolang wij in het ligchaam zijn*, dit ons sterfelijk ligchaam bewonen, als in den vreemde vertoeven en uitwonen en verwijderd zijn *van den Heer* — ik zeide: *uitwonen van den Heer*; *want wij wandelen in geloof, en niet in aanschouwing*: onze wandel in dit leven is een wandel des geloofs, en niet een wandel des aanschouwens en genietens, die voor het andere leven bewaard is — *wij hebben*, zeg ik, *altijd goeden moed*, en wel verre van beducht te zijn voor het verlies van ons leven, *willen wij liever uit het ligchaam uitwonen*, van dit leven scheiden, en *bij den Heer tegenwoordig wezen*. Vgl. Phil. 1, 23.

4) *En daarom*, overeenkomstig ons verlangen om bij Christus te wezen, *beijveren wij ons*, om hetzij *afwezend* van ons ligchaam, *hetzij in hetzelfde tegenwoordig* (doch naar het

manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. (*Rom 14, 10.*)

11 * Scientes ergo timorem Domini hominibus suademus, Deo autem manifesti sumus. Spero autem et in conscientiis vestris
12 manifestos nos esse * Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, et
13 non in corde. * Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrii

wij openbaar gemaakt worden voor den Regterstoel van Christus¹, opdat een iegelijk wegdrage² wat zijn ligchaam toekomt³, naar hetgeen hij gedaan heeft, hetzij goed, hetzij kwaad.

* Daar wij dan de vreeze des Heeren kennen⁴, zoo zoeken wij de menschen te overtuigen, doch aan God zijn wij openbaar. En ik hoop wel dat wij ook in uwe gewetens openbaar zijn. * Wij bevelen u ons zelven niet wederom aan⁵, maar geven u aanleiding om over ons te roemen: opdat gij iets te zeggen hebt tot hen, die op het aanschijn roemen, en niet op het hart. * Want hetzij wij uitzinnig zijn⁶, 't is om

Grieksch: *hetzij inwonende in het ligchaam, hetzij uitwonende uit het ligchaam*, d. i. hetzij wij langer, hetzij wij korter in dit ligchaam zullen blijven, hetzij wij leven, hetzij wij sterven (vgl. *Rom 14, 8*), *hem*, den Heere Jesus, door ons gedrag *welbehagelijk te zijn*.

¹) *Want allen*, zonder uitzondering, wij zoowel als gij, allen *moeten wij openbaar gemaakt worden* met onze daden en bedoelingen (I Kor *4, 5*), *voor den Regterstoel van Christus*, om door hem geoordeeld te worden en loon naar werken van hem te ontvangen.

²) *wegdrage*. Misschien beeldsprakig gezegd: Een iegelijk brengt zijn werk daar mede, en draagt zijne vergelding, belooning of straf van daar weg.

³) *wat zijn ligchaam toekomt*. Naar het Grieksch: *'t geen in het ligchaam*, bij levenden lijve, in zijn leven, door hem gedaan is.

⁴) *Daar wij dan de vreeze des Heeren kennen*, enz. Daar wij *dan*, ingevolge hetgeen wij daar zeiden (vs. 10). *de vreeze kennen*, welke wij voor den Heer, als voor onzen regter hebben moeten, *zoo zoeken wij* door onze gedragingen *de menschen te overtuigen* van de zuiverheid onzer bedoelingen, zoo veel mogelijk alles vermijdende wat hun aanleiding zou kunnen geven tot kwade vermoedens; ik zeg: *de menschen*; want *aan God zijn wij openbaar*: hij weet wat omgaat in ons hart, hij kent de zuiverheid onzer bedoelingen. *En ik hoop wel dat wij ook in uwe gewetens openbaar zijn*, kenbaar geworden en erkend zijn als dezulken, die met zuivere bedoelingen te werk gaan.

⁵) *Wij bevelen u ons zelven niet wederom aan*, enz. Hetgeen de Apostel daar zoo even (vs. 11) van zich zelven zeide: *ik hoop wel dat wij ook in uwe gewetens openbaar zijn*, kon tegen zijne bedoeling door kwalijk gezinden zoo opgevat worden, alsof hij zich zelven daardoor aan de Korinthiërs had willen aanbevelen (vgl *3, 1*); doch neen, zulks was geenszins zijn oogmerk geweest; maar hij bedoelde daarmede, hun gelegenheid en stof te geven om, waar dit noodig mogt zijn, *over hem*, hunnen Apostel, *te kunnen roemen*: opdat zij namelijk iets te zeggen zouden hebben tot zijne tegenstanders, die zich te zijnen koste verhieven; tot die menschen, *die roemden op het gelaat*, het uiterlijke, op hetgeen hun aangezicht vertoonde, *en niet op het hart*, niet op hun hart, als waarin geene van die deugden huisvestte, welke hun gelaat, hun uiterlijk vertoonde. — Paulus geeft hiermede te kennen, hoe het eigenlijk met die menschen geschapen stond.

⁶) *Want hetzij wij uitzinnig zijn*, enz. Eene verklarende bevestiging van hetgeen hij

14 sumus, vobis. * Charitas enim God: hetzij wij bezadigd zijn, 't is om u. * Want de liefde 14
Christi urget nos: æstimantes van Christus dringt ons¹: dit
hoc, quoniam si unus pro om- bedenkende, dat² indien één
nibus mortuus est, ergo omnes voor allen gestorven is, allen 15
15 mortui sunt: * et pro omnibus dan gestorven zijn: * en dat
mortuus est Christus: ut, et qui Christus voor allen gestorven
vivunt, jam non sibi vivant, sed is: opdat zij, die leven, ook niet
ei, qui pro ipsis mortuus est et meer voor zich zelve leven,
16 resurrexit. * Itaque nos ex hoc maar voor hem, die voor hen
neminem novimus secundum gestorven en verzezen is. * Wij 16
carnem. Et si cognovimus se- derhalve wij kennen van nu af
cundum carnem Christum: sed niemand naar het vleesch. En
17 nunc jam non novimus. * Si qua hebben wij Christus naar het
ergo in Christo nova creatura, ve- vleesch gekend: thans echter
tera transierunt: ecce facta sunt kennen wij hem zóó niet meer.
omnia nova. (Is 43, 19 Apoc 21, 5.) * Derhalve indien er in Chris- 17
tus een nieuw schepsel is, de
oude dingen zijn voorbijgegaan: zie het is alles nieuw geworden³

zoo even (vs 12) wilde zeggen, dat namelijk als hij van zich zelve sprak en van zijne Evangelie-dienst, zulks niet geschiedde uit ijdele roemzucht en om zich zelve aan te bevelen; neen, hetzij hij zijne Evangelie-bediening roemde of, gelijk zijne tegenstanders dit noemden, *uitzinnig* was, hetzij hij bescheiden en ootmoedig van zich zelve sprak of, gelijk zij het noemden, *bezadigd* was, hij beoogde daarbij niet zich zelve, maar de eer van God en hunne zaligheid.

1) *Want de liefde van Christus dringt ons.* De beweegreden waarom hij, hetzij hij zóó hetzij hij anders handelste, niet zich zelve beoogde, was *de liefde van Christus*; de liefde die Christus aan het menschdom door zijnen verlossings-dood bewezen had, die liefde *drong* Paulus om in alles, wat hij deed, Gods eer, en ingevolge Gods wil, de zaligheid der menschen te beoogen.

2) *dít bedenkende, dat,* enz. Vers 14 en 15 bevatten eene verdere verklaring van die *dringende* beweegreden. De Apostel dacht zóó: *Indien één* mensch, de God-mensch, gelijk werkelijk het geval is, *voor allen gestorven is*: d. i. voor de zonden van alle menschen door zijnen dood voldaan heeft, *dan zijn allen gestorven*, dan hebben allen in en met hem dien zoendood geleden en voor hunne zonden voldaan. Christus dan heeft mij liefgehad, en is voor mij gestorven (Gal 2, 20); en waarom is hij voor mij en *voor allen gestorven*? *opdat zij, die leven*, die door zijnen dood nu leven, zij die in hem wedergeboren en geregtvaardigd zijn geworden, ook niet meer voor zich zelve zouden leven, maar voor hem, die voor hen gestorven en verzezen is. Die liefde, welke hij ons (vgl. Rom 6, 11; 14, 1—9. I Kor 6, 19, 20. I Thess 5, 9, 10) bewezen heeft, willen wij met wederliefde vergelden; *wij derhalve wij kennen*, schatten, beoordeelen, achten, *van nu af*, sedert wij een nieuw leven in Christus leven, *niemand naar het vleesch*, d. i. naar zijn natuurlijk wezen en bestaan buiten Christus, of hij Jood of Heiden, een vrij mensch of een slaaf zij, enz., wij zien daar thans niet meer op; in Christus Jesus is *geen Jood of Griek, geen slaaf of vrije, geen man of vrouw* (Gal 3, 28). *En hebben wij Christus naar het vleesch*, als een bloot menschen persoon naar afkomst en geboorte gekend, beoordeeld, geschat, *thans echter*, nu wij in hem herboren zijn, *kennen wij hem niet meer* naar het vleesch.

3) *Derhalve indien er in Christus een nieuw schepsel is, de oude dingen zijn voorbijgegaan: zie het is alles nieuw geworden.* De Vulgaat vordert deze vertaling, maar zij is gebrekkig:

- 18 * Omnia autem ex Deo, qui nos * Dit alles nu is uit God¹, die ons 18
 reconciliavit sibi per Christum : met zich verzoend heeft door
 et dedit nobis ministerium re- Christus: en aan ons de bediening
 19 conciliationis. * quoniam qui- der verzoening gegeven heeft.
 dem Deus erat in Christo * wijl namelijk God in Christus² 19
 mundum reconcilians sibi, non de wereld met zich verzoende,
 reputans illis delicta ipsorum, hunnemisdaden hun niet toereke-
 et posuit in nobis verbum nende, en in ons heeft hij het
 20 reconciliationis. * Pro Christo woord der verzoening nederge-
 ergo legatione fungimur, tam- legd. * Wij bedienen dan een
 quam Deo exhortante per nos. gezantschap voor Christus³, alsof
 Obsecramus pro Christo, recon- God door ons vermaande. Wij
 21 ciliamini Deo. * Eum, qui non smeeken voor Christus, wordt
 noverat peccatum, pro nobis met God verzoend! * Hem, die
 peccatum fecit, ut nos efficere- geene zonde kende, dien heeft hij
 mur justitia Dei in ipso. opdat wij gerechtigheid Gods
 zouden worden in hem.

Estius keurt haar stilzwijgend af, en met regt. De oorspronkelijke tekst vraagt hier deze overzetting: *Derhalve indien iemand in Christus is, hij is een nieuw schepsel; de oude dingen zijn voorbijgegaan: zie het is alles nieuw geworden.* Wat nu den zin van dit vers betreft, het bevat eene tweede en algemeener gevolgtrekking uit het gezegde in vs 14 en 15. *Derhalve*, om hetgeen ik van mij, sedert ik Christen ben geworden, daar in 't bijzonder zeide, ook in 't algemeen te zeggen te (generaliseren), *indien iemand in Christus is*, door het bad der wedergeboorte en vernieuwing van den heiligen Geest (Tit 3, 5) in Christus herboren is, *hij is een nieuw schepsel*, een nieuw mensch; zijn oude mensch is met Christus gestorven (Rom 6, 6, s. Eph 2, 10); *de oude dingen zijn voorbijgegaan: zie het is alles nieuw geworden.* Eene zinspeling op Is 43, 18; 65, 17.

¹) *Dit alles nu is uit God*, deze herschepping, deze geestelijke wedergeboorte, deze hernieuwing van den mensch, met al de weldaden daaraan verbonden, *is uit God*, den oorsprong alles goeds, *die ons*, menschen, zijne vijanden (Rom 3, 10), *door Jesus Christus*, den middelaar tusschen God en ons, door zijnen zoendood (Rom 3, 25) *met zich verzoend heeft, en aan ons*, zijne Apostelen, *de bediening der verzoening*, de prediking en de uitvoering der verzoening van het gevallen menschedom, met God door Jesus Christus, *gegeven*, opgedragen, *heeft*. Door deze wending zijner rede is de Apostel wederom als van zelf teruggebracht tot zijn vorig thema (3, 6, volgg.), het verheffen van de heerlijkheid der bediening des nieuwen verbonds boven de Mosaische bediening.

²) *wijl namelijk God in Christus*, enz, Eene bevestigende verklaring van het gezegde in het vorige vers: *uit God*. Zie hier de zin: Want in Christus, toen deze zijnen zoendood stierf, was God de menschen-wereld met zich verzoenende. *In Christus* door diens zoendood verzoende God de wereld met zich, den menschen hunne zonden niet toerekenende, maar ze hun vergevende; en *in ons* heeft hij het woord der verzoening ter mededeeling nedergelegd.

³) *Wij dan*, als dezulken door wie God zijne verzoening aan de menschen wil laten verkondigen, *wij zijn voor Christus*, in Christus' plaats, gezanten Gods, en het is *alsof God door ons* de menschen *vermaande*, als wij, met het woord der verzoening de wereld doorgaande, de menschen beroepen: *Wij smeeken u in Christus' plaats: wordt met God verzoend!* Laat u daartoe bewegen door Gods overgrootte barmhartigheid: *hem, die geene zonden kende*, den zondeloze, *dien heeft hij voor ons tot zonde gemaakt*, tot den drager van de zondeschuld der gansche wereld, tot eenen, in wien de zonde der wereld als ware het verpersoonlijkt was. *Gerechtigheid Gods*. Zie op Rom 1, 17.

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Een ernstig woord van algemeene vermaning tot de Korinthiërs, dat zij de genade der verlossing, hun door God geschonken, toch niet verwaarloozen, vs 1, 2. Hij gewaagt hier, hun ten voorbeeld, van zijn gedrag en zijne gemoedsgesteldheid, zijn werken en zijn lijden als bedienaar van het Evangelie, vs 3—10. Hij verklaart hun, hoe hartelijk hij hen liefheeft, en wil dat zij met hunne wederliefde daaraan beantwoorden; hij knoopt aan die verklaring nu de bijzondere vermaning, om alle naauwe verbintenis met de afgodische heidenen zorgvuldig te vermijden; zoodanige verbindtenissen waren onnatuurlijk en, zedelijker wijze gesproken, volstrekt onbestaanbaar, vs 11—18.

1	* Adjuvantes autem exhortamur ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. * Ait enim : Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. (<i>Is 49, 8.</i>) * nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum : (<i>I Cor 10, 32.</i>) * sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, (<i>I Cor 4, 1.</i>)	* Doch als medearbeiders vermanen wij dat gij de genade Gods niet te vergeefs ontvangt ¹ * Want hij zegt ² : Ten aangenamen tijde verhoorde ik u, en ten dage des heils hielp ik u. Zie nu is het de aangename tijd, nu is het de dag des heils. * en aan niemand ³ geven wij eenigen aanstoot ³ , opdat onze bediening niet gelasterd worde : * maar in alles bevelen wij ons zelve aan als dienaren Gods door veel geduld ⁴ , in verdrukkingen, in nooden, in benauwdheden, * in slagen, in	1
2
3
3
4
5
2	* Ait enim : Tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. (<i>Is 49, 8.</i>) * nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum : (<i>I Cor 10, 32.</i>) * sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, (<i>I Cor 4, 1.</i>)		
3	* nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum : (<i>I Cor 10, 32.</i>) * sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, (<i>I Cor 4, 1.</i>)		
4	* sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, (<i>I Cor 4, 1.</i>)		
5	* in plagis, in carceribus, in		

¹) *Doch als medearbeiders*, als Gods medehelpers (vgl. I Kor 3, 9) in het werk uwe zaligheid, *vermanen wij* u ook, zorg te dragen dat *gij de genade Gods*, de genade van met God verzoend te zijn geworden, niet wederom verliest, zoodat gij haar te *vergeefs* zoudt ontvangen hebben.

²) *Want* (eene drangreden voor de vermaning in vs 1 gegeven) *hij* (God) *zegt* door den mond van den propheet Isaïas (49, 8), het woord rigtende tot den Messias, den Verlosser van het zondige menschdom : *Ten aangename tijde*, toen de tijd de genade gekomen was, *verhoorde ik u*, enz. *Zie*, voegt de Apostel tot verklaring daarbij, *nu is het de aangename tijd, nu is het de dag des heils*, die genade-tijd, bij Isaïas aangekondigd, is thans gekomen ; maakt er gebruik van !

³) *En aan niemand* (naar 't Grieksch : *en niets*) *geven wij eenigen aanstoot* ; wij *vermijden* aan niemand in eenig opzigt aanstoot of ergernis te geven, *opdat onze bediening*, de bediening van het Evangelie, welke ons van God is toevertrouwd, *niet gelasterd worde* : neen, *maar*, integendeel, *in alles*, in allen opzigte, *bevelen* of prijzen *wij ons zelve aan*, als *dienaren Gods*. Naar het Grieksch, volgens bijna al de HSS : *gelijk dienaren Gods* zich zelve aanbevelen, door die deugden en hoedanigheden, waardoor echte dienaren Gods zich moeten onderscheiden.

⁴) Wij bevelen ons aan *door veel geduld*, dat wij betoonen in de *verdrukkingen*, *nooden* en *benauwdheden*, die ons overkomen, met name onder de geesel-*slagen*, die men ons geeft : *in* de *gevangnissen*, in de boeijen, waarin wij gesloten worden ; bij *oproeren*, tegen ons aangerigt ; voorts in den zwaren *arbeid* en het *nachtwaken* en het *vasten*, welk alles wij ons voor de zaak van het Evangelie getroosten.

6 seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, * in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in
 7 charitate non ficta, * in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris, et a
 8 sinistris, * per gloriam, et ignobilitatem, per infamiam, et bonam famam : ut seductores, et veraces, sicut qui ignoti, et
 9 cogniti : * quasi morientes, et ecce vivimus : ut castigati, et non
 10 mortificati : * quasi tristes, semper autem gaudentes : sicut egentes, multos autem locuple-

gevangenissen, in oproeren, in arbeid, in waken, in vasten, * door reinheid, door¹ kennis¹, door langmoedigheid, door goedertierenheid, door den heiligen Geest, door ongeveinsde liefde, * door leer van waarheid, door kracht Gods, door de wapenen der gerechtigheid aan regter-, en linkerzijde, * door eer, en oneer, door kwaden, en goeden naam² : als verleiders³, en toch wij spreken de waarheid, als onbekend⁴, en toch gekend : * als wegsterverde⁵, en zie wij leven : als getuchtigd⁶, en toch niet gedood : * als bedroefd⁷, en altijd zijn wij blijde : als arm⁸, en velen maken

1) *door reinheid, door kennis, enz. Door zedelijke reinheid, door kennis* : door het gebruik maken van de leergave der kennis : *door langmoedigheid* in het verdragen der beledigingen, die ons worden aangedaan, *door goedertierenheid*, goedhartigheid, toevriendelijkheid ; *door den heiligen Geest*, door de verschillende *charismen* of buitengewone genade-gaven van den heiligen Geest, die zich in onze Evangelie-dienst betoonen ; *door ongeveinsde*, opregte, uit het hart komende *liefde* tot onze medemenschen ; *door leer van waarheid*, door ware leer te verkondigen, het woord Gods niet vervalschende (vgl. 4, 2) : *door kracht Gods*, door goddelijke kracht, zich openbarende in onze woorden en daden met vele wonderwerken, die God door onze hand verrigt ; *door de wapenen der gerechtigheid*, in de zaak van het Evangelie ons van wapenen uit het tuighuis der Christelijke gerechtigheid bedienende ; van wapenen van aanval *ter regter-*, van wapenen van verdediging *ter linker-zijde*. — Het beeld is ontleend aan de wapenrusting van Paulus' tijd, toen de krijgsman met zwaard en lans ter regter- en met zijn schild ter linkerhand gewapend was.

2) *door eer, en oneer, door kwaden, en goeden naam* : door eer en goeden naam bij onze vrienden, door oneer en kwaden naam bij onze tegenstanders.

3) Wij bevelen ons zelve aan als dienaren Gods, wordende door velen *als verleiders* aangezien, als zoodanigen, die door valsche leering de menschen op het dwaalspoor brengen, en toch *wij spreken inderdaad de waarheid*.

4) *als onbekend*, enz. Wij worden voor onbekende, niets beduidende menschen gehouden, en zijn toch zeer goed bekend.

5) *als wegstervende*, als menschen van wie men telkens zeggen zou : het is gedaan met hen ; *en toch, zie wij leven*, wij blijven bij voortdoring in het leven.

6) *als getuchtigd* wordende, aangezien door onze tegenstanders voor menschen, die door God getuchtigd worden, en toch wij bezwijken niet onder onze folteringen, wij worden geen prooi der dood.

7) *als bedroefd*, als menschen, die om de droevige omstandigheden, waarin zij zich gedurig bevinden, van de wereld geacht worden aanhoudend in droefheid te verkeeren ; *en toch altijd zijn wij blijde*.

8) *als arm* : arm en behoeftig zijn wij in het oog der wereld, *en toch velen maken wij rijk*, wel te weten niet aan tijdelijke, maar aan geestelijke goederen, die wij hun door onze Evangeliedienst bezorgen ; wij worden aangezien *als niet hebbende, terwijl wij alles bezitten* in Gods genadeschatten, die ons ter mededeeling aan anderen zijn toevertrouwd.

tantes: tamquam nihil habentes, et omnia possidentes.

11 * Os nostrum patet ad vos o
 Corinthii, cor nostrum dilatatum
 12 est. * Non angustiamini in nobis:
 angustiamini autem in visceribus
 13 vestris : * eandem autem habentes
 remunerationem, tamquam
 filiis dico : dilatamini et vos.
 14 * Nolite jugum ducere cum
 infidelibus. Quæ enim participatio
 justitiæ cum iniquitate? Aut quæ
 15 societas luci ad tenebras? * Quæ
 autem conventio Christi ad Belial? Aut
 quæ pars fidei cum infidei?

wij rijk : als niets hebbende, terwijl wij alles bezitten.

* Onze mond is tot u geopend¹ 11
 o Korinthiërs ! ons hart is wijd
 geworden. * Gij zijt niet eng in 12
 ons : doch gij zijt eng in uw bin- 13
 nenste: * naar gelijke vergelding,
 — ik spreek het als tot kinde-
 ren : — verwijdt ook gij u ?
 * Trekt geen juk met de onge- 14
 loovigen²! Want wat deelgenoot-
 schap heeft de gerechtigheid³ met
 de ongerechtigheid? Of wat ge-
 meenschap heeft het licht met de
 duisternis? * Wat zamenstem- 15
 ming heeft Christus met Belial?

1) *Onze mond is tot u geopend*, enz. De Apostel gevoelde wel, dat hij in zijne voorafgaande rede veel gezegd had, dat hem tot lof verstrekte; maar hij had dit niet gedaan uit ijdele roemzucht, maar uit liefde tot zijne Korinthiërs; hoe hooger dezen hem achtten en hoe meer zij hem liefhadden, des te meer kon hij verwachten, dat zij aan zijne lessen en vermaningen zouden gehoor geven. Hij had dan van zich zelve met lof tot hen gesproken uit liefde tot hen; en deze zijne gemoedsgesteldheid geeft de Apostel hun te kennen, tot hen zeggende : *Onze mond is tot u geopend*, wij hebben vrijmoedig en openhertig tot u gesproken, o Korinthiërs ! *Ons hart is wijd geworden* in liefde tot u. *Gij zijt niet eng in ons*, d. i. niet eene naauwe, maar eene ruime plaats beslaat gij in onze harten, en onbekrompen is onze liefde jegens u ; *doch gij zijt eng in uw binnenste*, gij hebt in uwe harten geene ruimte voor ons, wij beslaan in uwe harten slechts eene naauwe plaats; uwe liefde jegens ons is niet evenredig aan de liefde, welke wij u toedragen. *Naar gelijke vergelding*, gelijk met gelijk vergeldende, — *ik spreek als een vader tot zijne kinderen*, en derhalve als billijke aanspraak hebbende op die gelijke vergelding, — *verwijdt ook gij u*, verwijdt ook gij uwe harten voor ons, geeft wederkeerig ook gij aan ons eene ruime plaats in uwe harten, onze liefde tot u met gelijke wederliefde vergeldende.

2) *Trekt geen juk met de ongelooovigen!* De Apostel komt hier wederom terug tot zijne vermaning (vs. 1), dat zij de genade Gods niet te vergeefs mochten ontvangen hebben, en hij verbiedt hun tot dat einde, dat zij met hunne heidensche stadsgenooten zekere naauwe verbindtenissen zullen aangaan, waarbij hij voornamelijk aan huwelijksverbintenissen zal gedacht hebben. *Trekt geen juk*, zegt hij hun, *met de ongelooovigen*, spant u niet in één gareel met hen.

3) *Want wat deelgenootschap heeft de gerechtigheid*, enz. De Apostel regtvaardigt zijn verbod, door in vijf kenmerken de tegenstellingen van Christendom en Heidendom het onnatuurlijke, het zedelijk onbestaanbare van zoodanige verbindtenissen aan te toonen.

Het Christendom is *gerechtigheid*, deugdzaamheid, zedelijkheid, als waartoe het zijne belijders verplicht; het Heidendom is *ongerechtigheid*, verslaafdheid aan de zonde, zedeloosheid. De Christen wandelt in *het licht* der waarheid; de Heiden verkeert in *de duisternis* der dwaling. De eerste heeft *Christus* tot hoofd; de laatste *Belial*, den Satan, den god dezer wereld. De Christen gelooft aan de waarheden van het Evangelie, hij is *een geloovige*; de Heiden gelooft niet aan die waarheden, hij is *een ongelooovige*. Eén eenig God is het voorwerp der aanbidding; wat kan dan een tempel, aan den eenigen God toegewijd, toch voor overeenkomst hebben met de afgoden?

16 * Qui autem consensus templo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: (*I Kor 3, 17; 6, 19.*) Quoniam inhabitabo in illis, et inambulabo inter eos, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus. (*Lv 26, 12.*)

17 * Propter quod exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis: * et ego recipiam vos: et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios, et filias, dicit Dominus omnipotens. (*Jer 31, 9.*)

Of wat aandeel een geloovige met een ongeloovige? En wat overeenkomst heeft Gods tempel met de afgoden? Gij toch zijt de tempel van den levenden God¹, gelijk God zegt: Ik zal onder hen wonen, en onder hen wandelen, en ik zal hun God zijn, en zij zullen mijn volk wezen. * Daarom gaat uit hun midden weg², en scheidt u af, zegt de Heer, en wat onrein is raakt het niet aan: * en ik zal u tot vader zijn, en gij zult mij tot zonen, en dochteren wezen, zegt de Heer de almachtige.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene vermaning als praktische gevolgtrekking uit het slot van het vorige hoofdstuk. vs. 1. De Apostel herhaalt nog eens zijne bede om hunne liefde; en te kennen gevende, dat hij die liefde niet onwaardig was, berispt hij zijdelings het gedrag van zekere valsche leeraars onder de Korinthiërs, vs. 2. Terwijl hij hun op nieuw zijne liefde betuigt, gaat hij onmerkbaar over tot het bespreken van de heilzame werking, die zijn vorige brief, gelijk hij van Titushad vernomen, op hunne gemoederen gemaakt had, vs. 3—12. Dat berigt van Titus had hem grootelijks vertroost en verblijd; en zijn blijde troost was nog vermeerderd geworden door de blijdschap van Titus over het vele goede, dat hij bij de Korinthiërs had aangetroffen, zoodat hij in zijn roemen over hen bij Titus niet was beschaamd geworden, vs. 13—16.

1 * Has ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus * Dewijl wij dan deze beloften hebben³, allerliefsten! zoo laat

1) *Gij toch* (eene regtvaardiging van het laatstè gezegde) gijlieden, Christenen van Korinthe, *gij zijt*, als zoodanigen *een tempel van den levenden God* (zie op I Kor 3, 16 en noot 4 op bladz. 395), *gelijk God zegt* in de H. Schrift (*Lv 26, 12*): Ik zal onder hen wonen... en zij zullen mijn volk wezen; welke woorden hier naar hunnen typischen zin gebezigd worden.

2) *Daarom gaat uit hun midden*, het midden der Heidenen, *weg*, enz. Eene gedeeltelijk uit Isaias 52, 6, gedeeltelijk uit andere Schriftuurplaatsen zamengestelde goddelijke vermaning, toepasselijk op de omstandigheden, waarin de Christenen van Korinthe thans verkeerden.

3) *Dewijl wij dan deze beloften hebben*, enz. Dit vers bevat eene algemeene praktische vermaning van den Apostel, uit de zoo even (6, 16—18) aangehaalde Schriftuurwoorden getrokken, en zou daarom beter geplaatst zijn geweest aan het einde van het vorige hoofdstuk. Zie hier de zin: *Dewijl wij, Christenen dan deze*

nos ab omni inquinamento carnis,
et spiritus perficientes sanctifi-
cationem in timore Dei.

² * Capite nos. Neminem læsi-
mus, neminem corrupimus, ne-
³ minem circumvenimus. * Non
ad condemnationem vestram
dico. prædiximus enim quòd in
cordibus nostris estis ad com-
moriendum, et ad convivendum.

⁴ * Multa mihi fiducia est apud
vos, multa mihi gloriatio
pro vobis, repletus sum con-
solatione, superabundo gaudio
in omni tribulatione nostra.

⁵ * Nam et cum venissemus in
Macedoniam, nullam requiem

ons ons zelven reinigen van alle
besmetting des vleesches, en des
geestes *onze* heiligmaking vol-
tooiende in de vreeze Gods¹.

* Omvat ons²! Wij hebben ²
niemand benadeeld³, niemand te
gronde gerigt, niemand ver-
schalkt. * Ik zeg het niet tot ³
uwe veroordeeling⁴. want wij
hebben alreeds gezegd dat gij in
onze harten zijt om te zamen te
sterven, en te zamen te leven.

* Ik heb veel vertrouwen in u, ⁴
veel roemens over u, ik ben vol
van troost, ik vloei over van
blijdschap⁵ bij al onze verdruk-
king. Want ook toen wij in ⁵
Macedonië gekomen waren, had

beloften (3, 16-18) hebben, de vervulling hebben van deze beloften, en derhalve God onder ons woont en ons als zijne kinderen beschouwt, zoo laat ons in boetveerdigheid ons zelven reinigen van alle besmetting des vleesches, en des geestes, als niet betamende aan hen die Gods tempei en Gods volk zijn. — Door besmetting des vleesches verstaat de Apostel zulke ergerlijke misdrijven, als hij er eenige hierna in 12, vers 21, opnoemt; en door besmetting des geestes soortgelijke ondeugden en ongeregelde hartstogten, als aldaar in vs. 20 door hem vermeld worden. Bij zijne vermaning hier, zal de Apostel voornamelijk diegenen op het oog gehad hebben, van welke hij aan het einde van zijnen brief sprekende (12, 21) zegt, dat hij vreest, bij zijne derde komst tot de Korinthiërs te zullen moeten treuren over velen van hen die gezondigd en nog geene boete gedaan hadden over hunne zonden.

1) onze *heiligmaking*, het werk onzer zaligheid, *voltooiende in de vreeze Gods*, wandelende in de vreeze Gods, met kinderlijken eerbied en ontzag God altijd voor oogen houdende.

2) *Omvat ons!* Geeft ons eene ruime plaats in uwe harten! Het is eene herhaling van zijne vorige (3, 13) bede om hunne liefde: *Verwijdt ook gij u!*

3) *Wij hebben niemand benadeeld*, enz. In deze en de twee volgende zinsneden berispt de Apostel zijdelings het gedrag van zekere valsche leeraars onder de Korinthiërs, die hen arglistiglijk wisten uit te zuigen (zie 11, 20), en van wie zij zich alles lieten welgevallen. Geheel anders was zijn gedrag geweest onder hen: hij, hij had *niemand benadeeld, niemand te gronde gerigt, niemand verschalkt.*

4) *Ik zeg het (vs. 2) niet tot uwe veroordeeling*, als wilde ik u verwijten, dat gij zulks van mij gezegd of gedacht hebt, neen, want hoe zou deze verdenking kunnen opkomen in een hart zoo vol liefde tot u als het onze? gelijk wij *alreeds*, (6, 11, 12, doch met andere woorden) *gezegd* en u betuigd hebben, dat gij in onze harten zijt om te zamen te sterven, en te zamen te leven, dat wij u zoo innig liefhebben, dat wij niet van u zouden willen scheiden, en gaarne met u leven en sterven.

5) *Ik heb veel vertrouwen in u, veel roemens over u*, hoe zou ik dan dit (vs. 2) tot uwe veroordeeling gezegd hebben? *ik ben vol van troost, ik vloei over van blijdschap*. Zoodanig was de Apostel in zijn gemoed gestemd, ten gevolge van de goede berichten, die hij aangaande de Korinthiërs van Titus ontvangen had. Zie lager, vs. 7. Met het gezegde in vs. 4, gaat de Apostel onmerkbaar over tot het bespreken van de heilzame werking, die zijn vorige brief op de gemoederen der Korinthiërs had uitgeoefend.

habuit caro nostra, sed omnem
 tribulationem passi sumus : foris
 6 pugnæ, intus timores. * Sed
 qui consolatur humiles, conso-
 latus est nos Deus in adventu
 7 Titi. * Non solum autem in
 adventu ejus, sed etiam in
 consolatione, qua consolatus
 est in vobis, referens nobis
 vestrum desiderium, vestrum
 fletum, vestram æmulationem
 pro me, ita ut magis gauderem.
 8 * Quoniam etsi contristavi vos
 in epistola, non me pœnitet : etsi
 pœniteret, videns quòd epistola
 illa (etsi ad horam) vos contri-
 9 stavit ; * nunc gaudeo : non quia
 contristati estis, sed quia contri-
 stati estis ad pœnitentiam. Con-
 tristati enim estis secundum
 Deum, ut in nullo detrimentum
 10 patiamini ex nobis. * Quæ enim

ons vleesch geen rust, maar wij
 leden allerlei druk¹ : van buiten
 strijd, van binnen vrees. * Maar 6
 hij die de bedrukten vertroost,
 God, vertroostte ons door de
 komst van Titus². * Doch niet 7
 alleen door zijne komst, maar
 ook door den troost³, waarmede
 hij onder u vertroost is geworden,
 daar hij ons berigt gaf van uw
 verlangen, van uw jammeren,
 van uw ijveren voor mij, zoo
 dat ik mij nog meer verblijdde⁴.
 * Want alhoewel ik u in mijnen 8
 brief bedroefd heb⁵, het berouwt
 mij niet : en al berouwde het mij,
 ziende dat die brief (al was het
 slechts voor korten tijd) u
 bedroefd heeft ; * nu verblijd ik 9
 mij : niet omdat gij bedroefd
 zijt geworden, maar omdat gij
 bedroefd geworden zijt tot be-
 keering⁶. Want gij zijt bedroefd
 geworden naar God, opdat gij in
 niets hinder zoudt hebben van
 ons⁷. * Want de droefheid die 10

1) Ik zeg: bij al onze verdrukking. Want niet alleen in Azië (zie boven 1, 8). maar ook toen wij in Macedonië gekomen waren, had ons vleesch, onze zwakke uitwendige mensch, gene rust, maar wij leden aldaar allerlei druk; van buiten was het strijd met Joodsche en Heidensche vijanden van het Evangelie, en van binnen vrees, kommervolle bezorgdheid voor u en voor andere door mij gestichte Christen-gemeenten.

2) door de komst van Titus; wiens achterblijven hem zoo zeer verontrust had. Zie boven, 2, 13.

3) door den troost, enz. Door al het troostrijke, dat Titus bij de Korinthiërs gevonden had, en waarvan hij bij zijne aankomst in Macedonië aan Paulus het geruststellend en verblijdend berigt gaf: zij verlangden naar Paulus, zij wenschten hem alreeds in hun midden te zien: zoo lief hadden zij hem; zij jammerden om de smart, die zij hem veroorzaakt hadden; zij ijverden voor hem, zijne eer handhavende tegenover degenen die hem lasterden of miskenden.

4) zoodat ik mij nog meer verblijdde. Paulus' blijdschap over de aankomst van Titus was nog vergroot geworden door al de goede berigten, welke deze hem van de Korinthiërs gegeven had.

5) Want alhoewel ik u in mijnen brief bedroefd heb, enz. Eene nadere verklaring aangaande zijne blijdschap (vs. 7) op het vernemen der goede berigten van Titus, waaruit ook bleek, dat zijn vorige brief, waarin hij de Korinthiërs zeer scherp berispte over het dulden van dien bloedschender en over andere gebreken, heilzaam op hen gewerkt had.

6) omdat gij bedroefd geworden zijt tot bekeering, omdat uwe droefheid dit heilzaam gevolg gehad heeft, dat gij u hebt gebeterd.

7) Want (eene nadere verklaring van zijne blijdschap over hunne droefheid) gij zijt bedroefd geworden naar God, gelijk het aan God behaagt, dat wij bedroefd zijn, indien

secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur : sæculi autem tristitia mortem operatur (I Pt 2, 19.)
 11 * Ecce enim hoc ipsum, secundum Deum contristari vos, quantum in vobis operatur sollicitudinem : sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio. * Igitur, etsi scripti vobis, non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est : sed ad manifestandum sollicitudinem nostram, 12
 naar God is, werkt bekeering tot bestendige zaligheid¹ : maar de droefheid der wereld werkt den dood². * Want zie juist dit, dat gij bedroefd zijt naar God, hoe groot eene bezorgdheid werkt het bij u³! ja verontschuldiging⁴, ja verontwaardiging, ja vrees, ja verlangen, ja ijver, ja bestraffing. in alles⁵ hebt gij bewezen rein te zijn in deze zaak. * Derhalve, alhoewel ik u geschreven heb, het was niet om hem, die onregt gedaan had, noch om hem, die onregt geleden had : maar om onzen ijver te toonen, dien wij voor u hebben onder het oog van God⁶ :

wij iets misdreven hebben; en Gods goedheid heeft dit zoo beschikt, *opdat gij in niets*, in geen opzigt, ook zelfs niet wanneer wij u door de berisping van uw gedrag moesten bedroeven, *hinder zoudt hebben van ons*, maar wij u in allen opzigte nuttig wezen mogten.

1) *Want de droefheid*, enz. Eene algemeene reden tot bewijs, dat hij hun, door hen te bedroeven, in plaats van hinder, veeleer groot voordeel had aangebragt. De droefheid, die naar God is en de droefheid der wereld worden in hare werkingen tegen elkander overgesteld. *De droefheid die naar God is*, eene aan God behagelijke droefheid, *werkt bekeering tot bestendige zaligheid*, is oorzaak van bekeering, die eene bestendige, eene eeuwige zaligheid ten gevolge heeft. Naar den Griekschen tekst uidt het hier : *werkt bekeering tot onberouwelijke zaligheid*, eene zaligheid, waarvan niemand zeggen zal, dat hij er te veel voor heeft opgeofferd. — Het is niet volstrekt onmogelijk, dat de Gieksche woorden hier beteekenen kunnen : *werkt eene onberouwelijke bekeering tot zaligheid*.

2) *maar de droefheid der wereld*, die droefheid, welke eigen is aan de wereldsche menschen, wanneer zij in het opvolgen hunner booze lusten of verhinderd of gestoord worden, die droefheid, zij voert ter eeuwige dood.

3) *Want zie juist dit, dat gij bedroefd zijt* (volgens den Griekschen tekst : *dat gij bedroefd geworden zijt*) naar God, hoe groot eene bezorgdheid werkt het bij u (naar het Grieksch : *heeft het bij u gewerkt*)! ja verontschuldiging, enz. Het gezegde in dit vers moet strekken tot een bewijs voor de heilzame werking der droefheid, die naar God is; en het bewijs is genomen uit het gedrag der Korinthiërs zelve in het betreffende geval. Vroeger laauw en onverschillig (I Kor 5, 2), waren zij thans vol godsdienstige bezorgdheid ten opzichte van dien bloedschender en zijne ergerlijke handelwijze. Paulus had dit bij monde van Titus vernomen.

4) *verontschuldiging* bij Titus, dat, al hadden zij het ergerlijk misdrijf van dien mensch geduld, zij hetzelfde toch geenszins hadden goedgekeurd. — *Verontwaardiging*, die zij thans gevoelden over de schandelijke daad van dien Christen in hunne Gemeente. — *Vrees*, bezorgdheid voor het vervolg; of misschien : *vrees*, voor Paulus' tuchtroede (I Kor 4, 21). — *Verlangen* naar Paulus, om hem te zien en zich met hem te verzoenen, en ijver voor hem. Zie vs 7. — *Bestraffing*, strenge tuchtiging van dien bloedschender.

5) *in alles*, in elk opzigt, op allerlei wijze, *hebt gij bewezen*, dat gij deze zaak, het misdrijf van die bloedschande, geenszins goedgekeurd hebt en daaraan onschuldig zijt.

6) *Derhalve* (dit goed gevolg van zijnen brief had de Apostel bij het schrijven

13 quam habemus pro vobis* coram * daarom zijn wij vertroost 13
Deo : ideo consolati sumus. geworden.

In consolatione autem nostra, abundantius magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia reffectus est spiritus ejus ab omnibus
14 vobis.* et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus : sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita et gloriatio nostra, quæ fuit ad
15 Titum, veritas facta est,* et viscera ejus abundantius in vobis sunt : remniscentis omnium vestrum obedientiam : quomodo cum timore, et tremore
16 excepistis illum.* Gaudeo quòd in omnibus confido in vobis. En bij onzen troost¹ hebben wij ons nog overvloediger verbljyd over de blijdschap van Titus, daar zijn geest van wege u allen verkwikt is geworden.* en heb ik¹⁴ bij hem iets over u geroemd², ik ben niet beschaamd geworden : maar gelijk wij alles in waarheid tot u gesproken hebben, zoo is ook ons roemen bij Titus waarheid geworden,* en zijn hart is nog¹⁵ meer voor u : daar hij zich u aller gehoorzaamheid indachtig is : hoe gij met vreezen, en beven hem ontvangen hebt³. * Ik verbljide mij¹⁶ dat ik⁴ in alles vertrouwen op u heb.

daarvan bijzonderlijk beoogd), *althoewel ik in het geval van dien bloedschender niet gezwezen, maar u dien bedroevenden brief geschreven heb, het was niet zoo zeer om hem, die onvegt gedaan had, om dien bloedschender te bestraffen, noch om hem, die onvegt geleden had, om aan den vader van dien bloedschender eenige voldoening te geven : maar het was veelmeer om onzen ijver te toonen, die wij voor u hebben, onze belangstelling in het bevorderen van uw heil, onder het oog van God, d. i. onzen ongeveinsden, onbaatzuchtigen, opregten ijver voor u. Naar eene andere Grieksche lezing van veel gezag luidt het hier aldus ; maar, opdat uw ijver voor ons bij u openbaar zou worden onder het oog van God.*

1) *daarom, om Titus' goede berigten aangaande u (vs 7), zijn wij getroost geworden, en watons bij onzen blijden troost nog veel blijder maakte, was de blijdschap van Titus, dat hij namelijk met zooveel redenen van geestverkwikkende blijdschap over u allen uit Korinthe tot ons is teruggekeerd.*

2) *en heb ik bij hem iets over u geroemd, enz. Toen Titus met Paulus' vorigen brief naar Korinthe zou vertrekken, had de Apostel hem veel goeds gezegd van de Christenen aldaar ; en hij geeft hun hier zijne blijdschap te kennen, dat hij in zijn roemen over hen bij Titus niet beschaamd is geworden ; maar dat, gelijk alles, wat hij tot hen sprak tijdens zijn verblijf onder hen, waarheid was (het is met eene apologetische bedoeling gezegd), even zoo ook zijn roemen over hen bij Titus was bewaarheid geworden.*

3) *En zijn hart is nog meer voor u, u nog meer toegenegen dan vroeger vóór zijne kennismaking met u : daar hij u aller gehoorzaamheid aan hem indachtig is : en zich wel herinnert, hoe gij met vreezen en beven, met allen eerbied en ontzag, hem ontvangen hebt.*

4) *Ik verbljide mij, dat ik in alles, in allen opzigte, een goed vertrouwen van u heb.*

ACHTSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Over eene inzameling van liefdegiften voor de behoeftige Christenen te Jerusalem. De Gemeenten van Macedonië, berigt de Apostel, hadden met de grootste milddadigheid tot dat liefdewerk bijgedragen; en hierdoor aangemoedigd, had hij Titus verzocht, de inzameling dier liefdegiften, vroeger, tijdens zijn verblijf onder de Korinthiërs, alreeds door hem begonnen, thans ook te gaan voleindigen, vs 1—6. Hij vermaant hen dus om, naar het voorbeeld der Christenen van Macedonië, milde liefdegiften te doen, en hij herinnert hun de erbarmende liefde van den Heere Jesus, die arm was geworden om hen door zijne armoede te verrijken. Paulus' bedoeling was echter niet hun die milde liefdadigheid te gebieden, maar hij raadde hun haar aan; nogtans zonder te willen, dat zij door anderen te ondersteunen zelven nood zouden lijden, vs 7—15. Over Titus en twee andere Christenen die met Titus kortelings naar Korinthe zouden afreizen, om de inzameling der liefdegiften aldaar ten einde te brengen. De Apostel prijst Titus en zijne twee reisgenooten; en hij verlangt van de Korinthiërs, dat zij die mannen met Christelijke broederliefde bejegenen, vs 16—24.

1	* Notam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ :	* Voorts, broeders, maken wij u de genade Gods ¹ bekend, in de Gemeenten van Macedonië gegeven :	1
2	* quòd in multo experimento tribulationis abundantia gaudii ipsorum fuit, et altissima paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum :	* dat zij onder veel beproeving van druk ² overvloed van blijdschap gehad hebben, en hunne zeer diepe armoede geworden is tot een overvloedenden rijkdom hunner opregtheid :	2
3	* quia secundum virtutem testimonium illis reddo, et supra	* want zij zijn naar vermogen ³ , deze getuigenis geef ik hun, ja,	3

¹ *de genade Gods*, de gunst van Gods bovennatuurlijken bijstand, verleend aan de Christen-gemeenten van Macedonië; men denke, onder anderen, aan de Philippenzers en de Thessalonicensers.

² *dat zij namelijk onder veel beproeving van druk*, enz. De Apostel zegt hiermede, waarin die *genade Gods* bestaan had: de Macedoniërs hadden door die *genade onder veel beproeving van druk*, onder veel beproevend lijden, overvloed van *blijdschap*; van Christelijke ziele-vreugde, gesmaakt, en hunne zeer diepe armoede had zich overvloedig uitgestort in rijke weldadigheid. Alzoo eene dubbele genade: eene blijdschap wekkende genade, en eene tot milddadigheid stemmende genade. Doch naar den Griekschen tekst, waarin het woordje *fuit* der Vulgaat (vs 2) niet staat, wordt hier ééne genade genoemd. Naar 't Grieksch luidt het hier dan woord voor woord aldus: *dat onder veel beproeving van druk de overvloed hunner blijdschap en hunne diepe armoede geworden is tot den overvloedenden rijkdom hunner opregtheid*, hunner goedhartigheid, hunner liefdadigheid.

³ *want zij zijn naar vermogen*, enz. Eene bevestigende verklaring van het gezegde in vs 2 aangaande de groote milddadigheid der Macedonische Christenen. De Apostel kon van hen getuigen, dat zij niet slechts *naar hun vermogen*, maar zelfs *boven hun vermogen* en uit eigen beweging daartoe *gewillig* geweest waren; dat zij hem *met veel verzoekens*, met veel aandrang, gebeden hadden *om de gunst, en de deelneming*, d. i. om de gunst van deel te mogen nemen *aan het dienstbetoon van weldadigheid jegens de Heiligen*, om ook iets te mogen bijdragen tot de liefdegiften, die hij inzamelde

virtutem voluntarii fuerunt,
 4 * cum multa exhortatione obse-
 crantes nos gratiam, et commu-
 nicationem ministerii, quod fit
 5 in Sanctos. * Et non sicut
 speravimus, sed semetipsos de-
 derunt primùm Domino, deinde
 6 nobis per voluntatem Dei, * ita
 ut rogaemus Titum : ut quem-
 admodum cœpit, ita et perficiat
 in vobis etiam gratiam istam.

7 * Sed sicut in omnibus abunda-
 tis fide, et sermone, et scientia, et
 omni sollicitudine, insuper et
 charitate vestra in nos, ut et in
 8 hac gratia abundetis. * Non
 quasi imperans dico : sed per
 aliorum sollicitudinem, etiam
 9 vestræ charitatis ingenium bon-
 um comprobans. * Scitis enim

boven vermogen gewillig ge-
 weest, * met veel verzoekens 4
 ons biddende om de gunst, en de
 deelneming aan het dienstbetoon,
 jegens de Heiligen. * En niet 5
enkel gelijk wij wel hoopten,
 maar zij gaven zich zelven eerst
 aan den Heer, en dan aan ons
 door Gods wil¹, * zoodat wij Titus 6
 verzochten : dat hij² ook deze
 genade onder u, gelijk hij haar
 begonnen had, zoo ook wilde
 voleinden.

* Doch gelijk gij in alles over- 7
 vloedig zijt³ in geloof, en leering,
 en kennis, en allen ijver, en boven-
 dien ook in uwe liefde jegens ons,
maakt dat gij ook in deze genade
 overvloedig zijt. * Ik zeg dit niet 8
 als gebiedende⁴ : maar door den
 ijver van anderen, de echtheid ook
 van uwe liefde beproevende. — * 9
 Gij toch kent de genade van⁵ onzen

ten behoefte van de arme Christenen te Jerusalem ; en dat zij *niet* enkel, *gelijk hij wel hoopte* dat zij doen zouden, milde giften gedaan hadden, maar dat zij zelfs, zoo groot was hunne bereidwilligheid geweest, *zich zelven* ten beste gaven *eerst* aan den Heer, en dan aan hem : hunne bereidwilligheid, wil Paulus zeggen, was zoo volkomen, dat zij, met de grootste zelfopoffering, om zoo te spreken, *zich zelven*, alles wat zij bezaten, aan den Heer en aan ons te dienste stelden.

1) *door Gods wil*, door den invloed van Gods genade (vs 1) tot deze zelfopoffering bewegen.

2) *zoodat wij Titus verzochten : dat hij*, enz. Aangemoedigd door deze groote milddadigheid der Macedoniërs, — een schoon voorbeeld ter navolging voor de Korinthiërs — had de Apostel Titus, die thans bij hem was, verzocht om ook deze genade, dit genade-werk, gelijk bij het vroeger, tijdens zijn verblijf onder hen, *begonnen had*, nu bij hen ook wilde voltooijen.

3) *Doch* (een woord van overgang tot de hier volgende vermaning om milddadige liefdegiften te doen voor de armen van Jerusalem) *gelijk gij in alles overvloedig zijt*, enz. *Gelijk gij*, vermaant de Apostel *in alles overvloedig zijt*, uitmunt, *in geloof, en leer, en kennis*, (vgl. I Kor 1, 5), en *in allen ijver* voor het goede, en *bovendien in uwe liefde tot ons* (loftuigingen, waarvan elkeen der Korinthiërs zooveel voor zich mogt nemen, als de inspraak van zijn geweten hem toeliet), maakt, dat gij ook *in deze genade*, in dit werk van liefdadigheid, waartoe Gods genade u de geneigdheid verleend heeft (vgl. vs 10), *overvloedig zijt* en uitmunt.

4) *Ik zeg dit (vs 7) niet als gebiedende*, enz. Mijnne bedoeling is niet, u tot het doen van milde liefde-giften als door een bevel te verplichten ; neen, ik spreek u van den liefdadigen *ijver van anderen* (hij meent de Christenen van Macedonië), om *door* hun voorbeeld, u ter navolging voorgehouden, *de echtheid ook van uwe liefde te beproeven* : om te beproeven of ook gij, even als de Macedoniërs, met echte Christelijke liefde beziel zijt.

5) *Gij toch kent de genade van*, enz. Een tusschenzin, bevattende eene beweegreden

gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia vos divites
 10 essetis. * Et consilium in hoc do : hoc enim vobis utile est, qui non solum facere, sed et
 11 * nunc vero et facto perficite : ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit
 et perficiendi ex eo, quod
 12 habetis. * Si enim voluntas prompta est, secundum id, quod habet, accepta est, non secundum
 13 id, quod non habet. * Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.

Heere Jesus Christus, dat hij terwijl hij rijk was, omuwent wil arm is geworden, opdat gij door zijne armoede rijk zoudt wezen.
 * En een raad geef ik hierin¹ :
 10 want dit is unuttig, die niet alleen met het doen, maar ook met het willen begonnen zijt sedert het
 vorige jaar : * doch voleindigt nu
 11 ook met het doen² : opdat gelijk de bereidwilligheid er is, er ook alzo het volbrengen zij, naar mate van hetgeen gij hebt³.
 * Want indien de bereidwilligheid
 12 er is, welgevallig is zij naar 't geen zij heeft, niet naar 't geen zij niet heeft⁴. Want niet *moet*
 13 *dit geschieden* opdat anderen verkwikking hebben, en gij verdrukking, maar naar gelijkheid⁵.

tot het oefenen van die milddadigheid. De Apostel herinnert hun *de genade*, de erbarmende liefde *van onzen Heere Jesus Christus, dat hij* namelijk, zijnde als Gods eeuwigen Zoon *rijk* aan alles (Hebr 1, 3), door zijne menschwording, de gestalte van een dienstknecht aannemende (Phil 2, 7), *arm* was geworden (Mt 8, 20) om humentwil : om hen door zijne armoede rijk te maken aan geestelijke goederen, aan de heilgoederen van zijn verlossings-werk. Dat voorbeeld moest hen opwekken en aansporen tot rijke weldadigheid.

1) *En een raad geef ik hierin* (voortzetting der rede van vs. 8) : *want dit*, dit betoonen van uwe milde liefdadigheid, dat ik u aanraad, *is u nuttig* tot uw geestelijk heil, u, zeg ik, *die niet alleen met het doen* van dit liefdewerk voor de armen te Jerusalem, *maar ook met het willen* daarvan *begonnen zijt sedert het vorige jaar* ; naar het Grieksch : *eerder* dan de Macedoniërs *begonnen zijt*, namelijk *sedert het vorige jaar*. De Korinthiërs hadden met de inzameling van liefdegiften voor de armen te Jerusalem eerder dan de Macedoniërs een begin gemaakt, en ook eerder dan zij hunne bereidwilligheid daartoe verklaard. En de Apostel wilde dit hier aanmerken, om de Korinthiërs niet te kwetsen door hun de Macedoniërs ten voorbeeld te stellen.

2) *doch voleindigt nu ook met het doen*, enz. De Korinthiërs hadden, als boven gezegd is, alreeds een begin gemaakt met het *doen* van die liefdegiften. Maar de zaak ging traag vooruit. Paulus spoort hen dan aan tot meerdere voortvarendheid in dezen, en verlangt, dat zij nu ook voleindigen zullen, wat zij het vorige jaar alreeds begonnen hadden, om zoo doende hunne betuigde bereidwilligheid ook door daden te toonen.

3) *naarmate van hetgeen gij hebt*, naar evenredigheid van uw vermogen. Want God ziet op de bereidwilligheid van den gever der liefdegift. Is er die bereidwilligheid, dan meet hij zijn welgevallen in den liefdadige af *naar hetgeen hij heeft*, niet naar hetgeen hij niet heeft. De arme geeft even zooveel als de rijke, indien beiden geven naar evenredigheid van hun vermogen. Elk een geeft naar zijn vermogen.

4) De verklaring van vs. 12 is gegeven in de vorige noot.

5) *Want* (eene reden voor het gezegde in vs. 11 : *naarmate van hetgeen gij hebt* ; en zij is genomen van het doel dier inzameling) *niet, opdat anderen* (Paulus bedoelt de arme Christenen te Jerusalem) *verkwikking hebben, en gij verdrukking*, moet deze inzameling van liefdegiften voor die armen geschieden, *maar naar gelijkheid*, naar den maatstaf

- 14 * In praesenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut et illorum abundantia vestrae inopiæ sit supplementum, ut fiat aequalitas, sicut scriptum
- 15 est: * Qui multum non abundavit: et qui modicum, non minoravit. (Ex 16, 18.)
- 16 * Gratias autem Deo, qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titi, * quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cum sollicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.
- 17 * Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias: * non
- * Uw overvloed vulle¹ in den tegenwoordigen tijd hunne behoefte aan: opdat ook hun overvloed uwe behoefte aanvulle, opdat er gelijkheid worde², zooals er geschreven staat: * Die veel verzamelde had geen overvloed: en die weinig, kwam niet te kort.
- * Doch Gode zij dank, die Titus³ denzelfden ijver voor u in het harte gaf, * want hij nam het verzoek wel aan: doch volijverig zijnde, vertrok hij naar u uit eigen beweging. * Wij zonden ook met hem den broeder, die⁴ in het Evangelie zijn lof heeft bij al de Gemeenten: * en dit niet

van eene zekere gelijkheid, daarin bestaande, dat aan niemand datgene ontbreekt, waaraan hij behoefte heeft.

1) *Uw overvloed vulle*, enz. De tijden konden veranderen, en de Korinthiers ook nog wel eens noodig hebben, dat andere Gemeenten, welvarende, gelijk zij thans waren, in hunne behoefte moesten voorzien en hun van haren overvloed mededeelen.

2) *opdat er zoo doende bij niemand gebrek zij aan het noodige, maar eene zekere gelijkheid worde* tusschen hen die overvloed hebben en die gebrek lijden.

zoo als er geschreven staat van de Israëlieten (Ex 16, 18), die in de woestijn het manna verzamelden: *Die veel verzamelde*, enz.

3) *Doch Gode zij dank, die Titus*, enz. Met dit *doch* maakt de Apostel een overgang om weer terug te komen op Titus, van wien hij in vs. 6 gewaagd had, te kennen geven, dat hij dezen naar Korinthe ging afzenden om de inzameling der liefdegiften te bevorderen. Hij beveelt hem dan hier aan de Korinthiers aan. Titus gevoelde in zijn hart, waarvoor Paulus aan God zijnen dank betuigde, *denzelfden ijver* voor het heil der Korinthiers, dien hij voor hen had; *want* (een bewijs voor dien ijver van Titus) Titus had Paulus' verzoek om naar Korinthe te gaan wel aangenomen, en kwam derhalve derwaarts wel als afgezonden door hem; *maar volijverig zijnde* zoo vol ijver zijnde voor de Korinthiers, dat hij Paulus, verzoek om tot hen te gaan niet behoefde, was hij, kon men zeggen, *uit eigen beweging* naar hen vertrokken,

Paulus verplaatst zich in het tijdpunt, waarin de Korinthiers zijnen brief zouden lezen, op welken tijd Titus, de overbringer van dezen brief, alreeds tot hen zou gekomen zijn. Deze bemerking geldt ook voor vs. 18 en 22.

4) *Wij zonden ook met hem den broeder, die*, enz. Wien de Apostel met *dien* Christelijken broeder bedoelt, kan niet met zekerheid gezegd worden; een van zijne reisgenooten is gemeend, misschien Silas. Wat hiervan zij, Paulus beveelt hun dien broeder aan: *hij had zijn lof in het Evangelie bij al de Gemeenten*: hij had zich voor de verbreiding van het Evangelie verdienstelijk gemaakt bij al de Christen-gemeenten, die hij, als ambtgenoot van Paulus, met hem gesticht of bevestigd had; *en dit niet alleen*, maar hij was ook *door de Gemeenten van Macedonië*, in welke de inzameling van liefdegiften alreeds had plaats gehad, *aangesteld* (naar het grieksch: *verhoren*) geworden tot zijn reisgenoot *voor deze genade*, voor dit liefdewerk, dat door hem *bediend*, verzorgd, werd *tot des Heeren eer*, om de eer van den Heere Jesus bij de Christenen van Jerusalem te bevorderen, *en tot een bewijs van zijne bereidwilligheid*, zijne goede gezindheid jegens hen.

solum autem, sed et ordinatus
 est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ in hanc gratiam, quæ ministratur a nobis ad Domini gloriam, et destinatam
 20 voluntatem nostram : * devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine,
 21 quæ ministratur a nobis. * Providemus enim bona non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus. (Rom 12, 17.) * Misimus autem cum illis et fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpe sollicitum esse : nunc autem multo sollicitiorem, confidentia multa in vos, * sive pro
 22 Tito, qui est socius meus, et in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria
 23 Christi. * Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, et nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

alleen, maar hij werd ook door de Gemeenten aangesteld tot onzen reisgenoot voor deze genade, die door ons bediend wordt tot des Heeren eer, en *ten bewijze van* onze bereidwilligheid : * dit verhoedende, dat¹ niet iemand ons lastere om dezen overvloed, die door ons bediend wordt. * Want wij zoeken te doen wat goed is niet alleen in het oog van God, maar ook voor de menschen. * En met hen hebben wij ook onzen broeder gezonden², dien wij in vele dingen menigmaal ijverig bevonden hebben : en thans nog veel ijveriger, door zijn groot vertrouwen op u, * zij het *dat ik* voor Titus *spreke*³, hij is mijn ambtgenoot, en *mijn* medearbeider aan u, zij het voor onze broeders, zij zijn gezanten der Gemeenten, eene eer van Christus. * Betoont hun dan voor het aangezigt der Gemeenten het bewijs van uwe liefde, en van ons roemen over u.

1) *dit verhoedende, dat*, enz. De Apostel schijnt hier zijdelings te kennen te geven, dat het verkiezen van dien reisgenoot (vs. 19) voor het inzamelen en overbrengen der liefdegiften op zijn verzoek geschied was. Zijne tegenstanders namelijk konden uit deze inzameling van liefdegiften eene gelegenheid nemen om hem in verdenking te brengen, alsof hij een deel daarvan voor zich zelve gebruikte. Paulus nu wilde *verhoeden*, dat iemand een blaam op hem wierpe ter oorzake van dien *overvloed*, van die aanmerkelijke geldsom; daarom wilde hij dien overvloed niet alleen *bedienen*, niet zonder getuige daarover zijn beheer hebben.

Het was hem niet om 't even, hoe de menschen over hem dachten; neen, hij bevljgtde zich om onberispelijk te zijn *niet alleen in het oog van God, maar ook voor de menschen*, en hij vermeed derhalve, zooveel dit van hem afhing, iemand gelegenheid of aanleiding te geven om hem te lasteren.

2) *En met hen* (met Titus en den broeder van vs. 18) *hebben wij ook onzen broeder gezonden*, enz. Wien Paulus hier bedoelt, is onbekend. Hij prijst hem: hij had hem in vele gevallen menigmaal *ijverig bevonden*; en thans nog *veel ijveriger door het groot vertrouwen*, dat hij op de Korinthiërs had.

3) *zij het dat ik voor Titus*, ter aanbeveling van Titus, spreke, enz. Eene regstreksche aanbeveling van Titus en de twee broeders (vs. 18 en 22), die met hem op last van Paulus naar Korinthe vertrokken: Titus was zijn *ambtgenoot* en zijn *medearbeider* tot bevordering van het heil der Korinthiërs; en die twee *broeders* in den Heer, waren afgezonden der Christen-gemeenten voor de inzameling der liefdegiften, en *eene eer voor Christus*, mannen die door hun leven en werken Christus verheerlijkten; de Korinthiërs moesten *hun* dan, aan Titus en die twee broeders, hunne

NEGENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel geeft den Korinthiërs te kennen, waarom hij die broeders vooruit tot hen had afgezonden, en hij wekt hen nog eens, zijdelings, tot het doen van milde liefdegiften op, vs. 1—5. Wie spaarzaam zaaide, zou ook spaarzaam maaijen; een iegelijk nogtans moest geven naar eigen goedvinden, gewillig, blijmoedig, en niet als uit dwang. Zij behoefden ook niet te vreezen, dat zij door hunne milddadigheid zich zelve in verlegenheid zouden brengen; God was magtig genoeg, om hun alle liefdegift, die zij deden, rijkelijk te vergelden, vs. 6—11. Hunne liefdadigheid zou niet alleen voorzien in het gebrek der behoeftige Christenen te Jerusalem, maar ook nog deze vrucht hebben, dat de door hen beweldadigden God ter oorzaak van dit liefdewerk zouden verheerlijken, en hem voor hunne weldoeners bidden, vs. 12—15.

1	* Nam de ministerio, quod fit	* Want aangaande de dienst-	1
2	in sanctos ex abundantia est	betooning aan de heiligen is het	
	mihi scribere vobis. * Scio enim	overtollig dat ik u schrijf ¹ .	
	promptum animum vestrum:	* Want ik ken uwe bereidwillig-	2
	pro quo de vobis glorior apud	heid: waarover ik u roem bij de	
	Macedones. Quoniam et Achaia	Macedoniërs. Achaje is sinds	
	parata est ab anno præterito,	verleden jaar gereed, en uw	
	et vestra æmulatio provocavit	ijver heeft de meesten aange-	
3	plurimos. * Misi autem fratres:	spoord. * Doch ik heb de broe-	3
	ut ne quod gloriamur de vobis,	ders gezonden ² : opdat ons roe-	
	evacuetur in hac parte, ut	men over u niet verijdeld worde	

Christelijke broederliefde betoonen, en zoo doende, als ware het voor het aangezicht der Gemeenten, die hen hadden afgezonden, het bewijs leveren, dat hij niet zonder grond op de Korinthiërs geroemd had.

1) *Want aangaande de dienstbetooning aan de heiligen*, d. i. het bijdragen van liefdegiften voor de Christenen te Jerusalem, is het overtollig dat ik u schrijf. Het gezegde in dit vers is naauw verbonden aan het slotvers van het vorige hoofdstuk. Zie hier in eene omschrijving de zin van vs. 1 en 2: Ik heb ulieden zoo even Titus en de broeders, die hem vergezellen, aanbevolen; doch over het doen van liefdegiften zelf heb ik niet gesproken; want ik hield het voor overtollig, u daartoe nog verder aan te sporen. *Want ik ken*, dienaangaande uwe bereidwilligheid, en roem er u over bij de Macedoniërs: ik zeg hun: de Christenen van Achaje (Korinthe was de hoofdplaats van het landschap Achaje) zijn alreeds sedert verleden jaar gereed met hunne liefdegiften! En uw ijver op dit punt heeft de meerderheid der Macedoniërs tot een heiligen naijver opgewekt.

2) *Doch ik heb de broeders gezonden*, enz. Niet om de Korinthiërs tot weldadigheid op te wekken zond hij de broeders) Titus en de twee broeders in Christus van 8, 18 en 22), maar om het inzamelen der liefdegiften, waarmede de Korinthiërs alreeds begonnen hadden, te bevorderen, en zoo doende te maken, dat zijn roemen over hen in dit opzicht niet verijdeld wierde; dat zij namelijk, gelijk hij tot hun roem aan de Macedoniërs meermalen zeide, dat zij met hunne liefdegiften alreeds gereed waren, ook inderdaad daarmede gereed zouden wezen bij zijne komst; en opdat, als er soms Macedoniërs met hem naar Korinthe kwamen en hen met het inzamelen der liefdegiften nog niet gereed vonden, hij, — om niet te zeggen zij — beschaamd zou worden in dit zijn vast vertrouwen, volgens welk hij bij de Macedoniërs roemde, dat de Korinthiërs met hunne inzameling alreeds gereed waren.

- (quemadmodum dixi) paratisitis: 4 * ne cum venerint Macedones mecum, et venerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia. 5 * Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut praeveniant ad vos, et praeparent repromissam benedictionem hanc paratam esse sic, quasi benedictionem, 6 non tamquam avaritiam. * Hoc autem dico: Qui parce seminat, parce et metet: et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet. * Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. (*Eccli 35, 11.*) 7 8 * Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in
- in dit opzigt, opdat (gelijk ik zeide) gij gereed zijt: * opdat als er Macedoniërs met mij komen, en u niet gereed vinden, wij niet beschaamd worden (om niet te zeggen gij) in dit vertrouwen. * Ik heb het dan noodig geacht¹ de broeders te verzoeken, dat zij vooruit tot u gaan zouden, en den beloofden zegen vooraf in gereedheid brengen en maken dat die gereed zij, als een zegen, en niet als een gierigheid. * En dit zeg ik: Die spaarzaam zaait², zal ook spaarzaam maaijen: en die met zegeningen zaait, zal ook met zegeningen maaijen. * Een iegelijk geve gelijk hij³ in zijn hart heeft voorgenomen, niet uit droefheid, of uit dwang: want den blijmoedigen geveer heeft God lief. * God nu is magtig te maken dat⁴ alle genade overvloedig zij

1) Ik heb het dan, ingevolge van het aangemerkte in vs 3 en 4, noodig geacht de meer genoemde broeders te verzoeken, dat zij vooruit, voordat ik, misschien van eenige Macedoniërs vergezeld, tot u kwam, tot u gaan zouden, en den door u beloofden zegen, uwe beloofde liefdegiften, vooraf, voor onze komst, in gereedheid brengen, en maken dat die gereed zij, als een zegen, en niet als eene gierigheid, d. i. dat zij waarlijk den naam van een zegen, eene ruime gift, verdiene, en niet kunne aangezien worden als eene vrekkege karigheid.

2) En dit zeg ik: Die spaarzaam zaait, enz. Eene opwekking tot mildheid in het geven. Die met zegeningen, d. i. rijkelijk, zaait, zal ook met zegeningen, rijkelijk, maaijen. Naar mate van de hefdegift zal ook de vergelding daarvoor zijn bij God. De Vulgaat heeft hier: zal ook van zegeningen maaijen, wat in den grond hetzelfde zegt als de Grieksche tekst.

3) Een iegelijk geve gelijk hij, enz. Zij moesten niet alleen met mildheid, maar ook gewillig geven, een iegelijk gelijk hij in zijn hart, d. i. vrijwillig, had voorgenomen, naar eigen goedvinden, blijmoedig, niet uit droefheid, niet zóó dat het hun droefheid veroorzaakte hunne gift te moeten doen, niet met tegenzin; of uit dwang, niet zóó dat zij daartoe, om welke reden 't dan ook ware, als gedwongen wierden, enkelijk gaven, omdat zij niet wel anders konden; want, ziedaar de grond voor die vermaning, den blijmoedigen geveer heeft God lief: zulk eenen, gewillig en gaarne geeft, zal hij zijne liefdegift vergelden; niet denzulken die als gedwongen, met tegenzin, tegen wil en dank zijne liefdegiften doet.

4) God nu is magtig te maken dat, enz. Zij behoefden ook niet te vreezen, dat het hun daardoor weilligt te eeniger tijd aan het noodige mogt ontbreken. God was magtig, om hun alle genade, alle liefdegift, die zij deden, rijkelijk te vergelden, opdat zij voor zich zelve in alles altijd alle genoegzaamheid, al het noodige, hebbende, overvloed hadden tot het verrigten van allerlei goed werk van Christelijke liefde, doende, gelijk hij deed, van wien geschreeven staat (Ps 111, 9): Hij sirooide uit, hij gaf den

vobis : ut in omnibus semper
 omnem sufficientiam habentes,
 abundetis in omne opus bonum,
 9 * sicut scriptum est : Dispersit,
 dedit pauperibus : justitia ejus
 manet in sæculum sæculi. (Ps
 10 111, 9.) * Qui autem administrat
 semen seminanti : et panem ad
 manducandum præstabit, et
 multiplicabit semen vestrum, et
 augebit incrementa frugum justiti-
 11 æ vestræ : * ut in omnibus
 locupletati abundetis in omnem
 simplicitatem, quæ operatur per
 nos gratiarum actionem Deo.
 12 * Quoniam ministerium hujus
 officii non solum supplet ea,
 quæ desunt sanctis, sed etiam
 abundat per multas gratiarum
 13 actiones in Domino, * per proba-

jegens u : opdat gij in alles altijd
 alle genoegzaamheid hebbende,
 overvloed hebt tot alle goed
 werk, * gelijk er geschreven : 9
 Hij strooide uit, hij gaf den
 armen : zijne gerechtigheid
 blijft in alle eeuwigheid.
 * Hij nu¹ die zaad aan den zaaijer 40
 verschaft : zal ook brood om te
 eten geven, en uw zaad verme-
 nigvuldigen, en het gewas van
 de vruchten uwer gerechtigheid
 vermeederen : * zoodat gij 11
 in alles rijk zijnde overvloed hebt
 tot alle goedhartigheid, die door
 ons dankzegging bewerkt aan
 God. * Want de betooning van 12
 deze dienst² vult niet alleen aan,
 wat den heiligen ontbreekt, maar
 zij is ook overvloeiend door
 vele dankzeggingen in den Heer,
 * daar zij door de beproefheid 13

armen, dat is, hij was mild jegens de armen : zijne gerechtigheid, zijne weldadigheid, blijft in alle eeuwigheid, zij vergaat niet, eene eeuwige belooning wacht haar.

1) Hij nu, enz. Het zinverband is ; God is magtig (vs 8) den milden gever tijdelijk te zegenen, en hij zal dit ook doen, zijnde dit de gewone weg zijner voorzienigheid. Hij nu die zaad aan den zaaijer verschaft : zal ook brood om te eten geven, enz. Zoo dient hier overgezet te worden volgens de interpunctie der Vulgaat. Wij zouden echter piever de komma vóór het woord præstabit geplaatst zien, en dan aldus vertalen : Hij nu die zaad aan den zaaijer verschaft en brood om te eten (vgl. Is 55, 10), hij zal ook uw zaad vernigvuldigen, en het gewas van de vruchten uwer gerechtigheid vermeederen, zoodat gij in alles rijk zijnde, overvloed hebt tot alle goedhartigheid, tot alle liefdegift, die door ons, door onze bediening, dankzegging aan God bij de armen van Jerusalem bewerkt.

2) Want de betooning van deze dienst, enz. Eene verklarende bevestiging van het voorafgaande (vs 11) : bewerkt dankzegging aan God. Zie hier de zin van vs 12—14 : Het doen van deze uwe liefde-dienst ter ondersteuning van de heiligen, de arme Christenen te Jerusalem, vult niet alleen aan, wat hun ontbreekt. vervult niet alleen de maat hunner behoefte, maar zij is overvloeiend door vele dankzeggingen in den Heer (naar het Grieksch : door vele dankzeggingen aan God). De zin is : uwe liefdadigheid heeft niet enkelijk dit nut, dat zij aanvult wat hun ontbreekt ; zij heeft nog deze overvloeiende vrucht, dat gij hun daardoor aanleiding geeft tot vele dankzeggingen aan God, daar zij aangezet door de beproefdheid van deze dienstbetoening, door uwe beproefdheid, van welke deze dienstbetoening het bewijs levert, God verheerlijken, vooreerst onder de gehoorzaamheid uwer belijdenis jegens, over uwe gehoorzame onderwerping aan, het Evangelie van Christus, met andere woorden : daarover, dat gij onder den bijstand van Gods genade de Christelijke godsdienst hebt aangenomen ; en dan ook over de goedhartigheid der gemeenschap, hier zich vertoonende in uwe milde liefdadigheid, die gij oefent jegens hen en jegens allen, d. i. zonder onderscheid te maken tusschen Joodsche of Heidensche Christenen.

tionem ministerii hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestrae, in Evangelium Christi, et simplicitate communicationis in illos, et in omnes, * et in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis. * Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

van deze dienstbetooning, God verheerlijken over de gehoorzaamheid uwer belijdenis jegens het Evangelie van Christus, en over de goedhartigheid der gemeenschap jegens hen, en jegens allen, * en door hun gebed voor u¹, daar zij u vurig liefhebben om de uitnemende genade Gods over u. * Dank zij God² voor zijne onuitsprekelijke gave!

TIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Met veel waardigheid zich stellende tegenover zijne tegenstanders te Korinthe, die van hem zeiden, dat hij afwezig wel stoute taal wist te voeren, maar persoonlijk tegenwoordig geen moed had om zich te doen gelden, drukt hij den wensch uit, dat men hem toch niet dwinge, bij zijne aanstaande komst gebruik te maken van de magt, welke de Heere Jesus hem verleend had, en waardoor hij in staat was om alle ongehoorzaamheid aan Christus streng te straffen, vs 1—6. Handhaving van zijne apostolische waardigheid tegenover zijne tegenstanders, die hij hier ten toon stelt als ijdele grootsprekers, als menschen, die niet aarzelden te roemen op den arbeid van anderen. Zoo wilde hij niet roemen. Overigens wie ook roemde, niemand moest roemen op zich zelve, maar op den Heer, vs 7—18.

* Ipse autem ego Paulus obsecro vos per mansuetudinem, et modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis. * Rogo autem vos ne praedoch ik zelf Paulus bid u³ bij de zachtmoedigheid, en goedheid van Christus⁴, ik die tegenwoordig zijnde ootmoedig onder u ben, maar afwezend stoutmoedig ben tegen u. * Doch ik smeek

1) en door hun gebed voor u, enz. Men leze vers 13 als een tusschenzin en verbindt vers 14 met het gezegde in vs 12: maar zij is ook overvloedig door vele dankzeggingen in den Heer. Paulus noemt in vs 14 nog een tweede overvloedige vrucht van hunne liefdadigheid: de arme Christenen, door hen bijgestaan, zouden hunne gebeden tot God opzenden voor hen, voor hunne weldoeners, die zij hartelijk liefhadden, om de uitnemende genade, hun door God verleend. Door die genade bedoelt de Apostel hier hunne belijdenis van het Evangelie (vs 13) en hunne Christelijke liefdadigheid, zijnde beiden een geschenk van Gods genade. Vgl vs 13 en 8, 1.

2) Dank zij God, enz. De Apostel bedoelt hunne belijdenis van het Evangelie des heils, de gave des geloofs.

3) Doch ik zelf Paulus bid u, enz. Paulus' rede is in dit laatste gedeelte van zijnen brief voornamelijk gerigt tot zijne tegenstanders te Korinthe, en hunnen aanhang aldaar. Met waardigheid zich tegenover hen stellende, begint hij zoo: Ik zelf Paulus, ik van wien men zegt: als hij onder ons is, is hij ootmoedig, maar afwezend zijnde, gedraagt hij zich stoutmoedig tegen ons, ik bid u, enz. Vgl Rom 12, 1.

4) bij de zachtmoedigheid, en goedheid van Christus. Eene drangrede om toch gehoor te geven aan zijne bede. De Apostel wilde liefst niet genoodzaakt worden om strenge maatregelen te gebruiken tegen diegenen, die hij hier op het oog heeft.

sens audeam per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundum carnem ambulemus. * In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. * Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, u¹ dat ik tegenwoordig zijnde niet moge stoutmoedig zijn met dat vertrouwen, waarmede ik geacht worde stout te zijn² tegen sommigen, die ons houden voor menschen die naar den vleesche wandelen. * Want ofschoon wij in het vleesch wandelen³, toch strijden wij niet naar den vleesche. Want de wapenen van onzen strijd⁴ zijn niet vleeschelijk, maar magtig voor God tot verdelging van bolwerken⁵, zoodat wij overleggingen verdelgen⁶,

1) ik smeek u, enz. Hier volgt nu zijne bede. Hij smeekt hen, dat men hem toch niet dwinge om, tegenwoordig zijnde, bij zijne aanstaande komst te Korinthe, zich stoutmoedig te moeten gedragen, zijn Apostolisch gezag te moeten laten voelen aan zekere personen, die hij niet noemt, maar die hem hielden voor iemand, die naar den vleesche wandelde: die zich in zijne gedragingen door onzuivere inzichten, eigen aan den vleeschelijken mensch, liet besturen, door menschenvrees, door zucht om te behagen, enz. Daaraan schreven zijne tegenstanders het toe, dat hij te Korinthe zijnde zich niet durfde laten gelden.

2) met dat vertrouwen, met dien moed, waarmede ik geacht worde stout te zijn, enz. Zoo dient hier vertaald te worden naar de overzetting der Vulgaat. En men geeft aan die woorden ook een zin, door ze te nemen alsof er geschreven stond: waarmede ik (door mijne tegenstanders) geacht worde afwezend stout te zijn. Doch wij zouden den grondtekst hier liever aldus vertalen: met dat vertrouwen, waarmede ik denk, voornemens ben, stout te zijn, enz. Paulus dreigt.

3) Want ofschoon wij in het vleesch wandelen, enz. In het voorgaande vers had de Apostel gedreigd; hier (vs 3) bevestigt hij zijne dreigrede door diegenen tegen te spreken, die van hem dachten, dat hij naar den vleesche wandelde. Deze bedrogen zich; want, ofschoon hij in het vleesch wandelde, als mensch, niet onvatbaar was voor den invloed van het vleesch, toch streed hij niet naar het vleesch; hij liet zich in zijnen strijd voor de zaak van het Evangelie geenszins door onreine oogmerken besturen. Paulus had kunnen schrijven: wij wandelen wel in het vleesch, maar niet naar het vleesch; doch in plaats van het algemeener wij wandelen, verkoos hij het meer bepaalde wij strijden niet naar het vleesch, om den krijgstoos, dien hij in vs 2 had aangeheven.

4) Want de wapenen van onzen strijd, enz. Dat Paulus zijnen strijd niet voerde naar het vleesch, dat bewijst hij hier uit de hoedanigheid der wapenen, der middelen, waarvan hij zich bediende: zij waren geene vleeschelijke (en derhalve zwakke) wapenen, maar wapenen magtig voor God, in het oog van God, d. i. uitnemend magtig. Zie op Hand 7, 20.

5) wapenen uitnemend magtig tot verdelging van bolwerken. Wat de Apostel door die bolwerken verstaat, blijkt uit vs 5.

6) zoodat wij overleggingen verdelgen, bolwerken van menschelijke overleggingen, en alle hoogte, elken burch, alle hooge sterkte, die hoovaardiglijk en wederspanning zich verheft tegen de kennis Gods, zoo als die in onze Evangelie-prediking aan de wereld verkondigd wordt, en alle verstand als een overwonnen vijand gevangen nemen tot de gehoorzaamheid aan Christus, om aan Christus te gehoorzamen, en in gereedheid hebben, voorzien zijn van de noodige magt, om alle ongehoorzaamheid aan Christus van hen, die belijdenis van het Christendom gedaan hebben, te straffen; hetgeen geschieden

- 5 * et omnem altitudinem extollen- * en alle hoogte die zich verheft 5
 tem se adversus scientiam Dei, tegen de kennisse Gods, en alle
 et in captivitatem redigentes verstand gevangen nemen tot de
 omnem intellectum in obsequium gehoorzaamheid aan Christus,
 6 Christi, * et in promptu habentes * en in gereedheid hebben om 6
 ulcisci omnem inobedientiam, alle ongehoorzaamheid te straf-
 cum impleta fuerit vestra obe- fen, wanneer ulieder gehoor-
 dientia. zaamheid volkomen zal gewor-
 7 * Quæ secundum faciem sunt, * Ziet op hetgeen voor oogen 7
 videte. Si quis confidit sibi ligt! * Vertrouwt iemand van
 Christi se esse, hoc cogitet zich² dat hij Christus toebe-
 iterum apud se : quia sicut ipse hoort, hij bedenke bij zich zelven
 8 Christi est, ita et nos. * Nam, wederom dit : dat gelijk hij
 et si amplius aliquid gloriatus Christus toebehoort, zoo ook 8
 fuero de potestate nostra, quam wij. * Want ja, indien ik ook
 dedit nobis Dominus in ædifica- nog iets meer zal geroemd hebben
 tionem, et non in destructionem over onze magt, die de Heer ons
 9 vestram : non erubescam. * Ut gegeven heeft tot opbouwning, en
 autem non existimer tamquam niet tot uwe verderving³ : ik zal
 10 terrere vos per epistolas : * quo- niet beschaamd worden. * Doch 9
 niam quidem epistolæ, inquit, opdat ik niet geacht worde⁴ u
 ven, zeggen zij, zijn wel ernstig 10

zal, wanneer ulieder gehoorzaamheid aan Christus volkomen zal geworden zijn, wat tot hiertoe nog niet het geval is.

De Apostel wil hiermede aan de Korinthiërs te kennen geven, dat hij onder hen twee soorten van strafwaardigen onderscheidde: a) diegenen die zich tot ongehoorzaamheid hadden laten verleiden, en b) hunne verleiders, die valsche leeraars, die uit den vreemde gekomen waren en hen hadden afgetrokken van de gehoorzaamheid die zij aan hem en aan Christus verschuldigd waren. Niet dezulken, die zich onderwierpen, maar de wederspannigen alleen zouden gestraft worden.

1) *Ziet op hetgeen voor oogen ligt!* Let op hetgeen ik u zeggen ga en voor oogen ligt, klaarblijkelijk is, en oordeelt tusschen mij en mijne tegenstanders!

2) *Vertrouwt iemand van zich*, enz. Beeldtiemand (hij bedoelt zijne tegenstanders) zich in, dat hij een dienaar van Christus is, hij bedenke ook dit bij (Gr. van) *zich zelven*, zonder dat het hem behoeve gezegd te worden, dat ook wij dienaars van Christus zijn; dat zal niemand toch durven loochenen; *want ja*, indien ik van de Apostolische magt die de Heere mij gegeven heeft, aanstonds *nog iets meer* (dan in vs 3—6 gedaan is) zal geroemd hebben, *ik zal niet beschaamd worden*, mijn roemen zal mij niet tot schande strekken, niet als logen, als ijdele grootspraak kunnen aangezien worden.

3) *tot opbouwning, en niet tot verderving* der Korinthiërs was hem zijne Apostolische magt van den Heere gegeven, en daarom was hij bij zijne tweede komst te Korinthe (zie *Inleiding*, blz. 358) niet met strengheid te werk gegaan. Zijne tegenstanders nu hadden hieruit aanleiding genomen om van hem te zeggen: hij kan schrikkelijk dreigen in zijne brieven, maar tegenwoordig zijnde, heeft hij geen moed om te handelen. Tegen deze valsche en hatelijke beoordeeling van zijne handelswijze is gerigt wat de Apostel vervolgens zegt in vs 9—11.

4) *Doch opdat ik niet geacht worde*, enz. Paulus had alreeds twee brieven aan de Korinthiërs geschreven. Zie I Kor 5, 9.

graves sunt et fortes : præsentia
 autem corporis infirma, et sermo
 11 contemptibilis : * hoc cogitet
 qui ejusmodi est, quia quales
 sumus verbo per epistolas absentes,
 tales et præsentes in facto.

12 * Non enim audemus inserere,
 aut comparare nos quibusdam,
 qui seipsos commendant : sed
 ipsi in nobis nosmetipsos
 13 metientes, et comparantes nos-
 metipsos nobis. * Nos autem
 non in immensum gloriabimur,
 sed secundum mensuram regulæ,
 qua mensus est nobis Deus,
 14 mensuram pertingendi usque ad
 vos (Eph 4, 7.) * Non enim
 quasi non pertingentes ad vos,
 superextendimus nos : usque
 15 ad vos enim pervenimus in
 Evangelio Christi. * non in
 immensum gloriantes in alienis
 laboribus : spem autem habentes
 crescentis fidei vestræ, in vobis

en krachtig : maar zijne licha-
 melijke tegenwoordigheid is
 zonder kracht, en zijn spreken
 niets beduidend : * dezulke 11
 bedenke dit, dat hoedanigen wij
 afwezend in de brieven met
 woorden zijn, zoodanigen ook
 bij onze tegenwoordigheid zullen
 wezen met daden.

* Want wij wagen het niet ons 12
 te rekenen, of te vergelijken¹ met
 sommigen, die zich zelve aan-
 prijzen : maar wij meten ons aan
 ons zelve², en vergelijken ons
 13 zelve met ons zelve. * Doch wij,
 wij zullen ons niet mateloos be-
 roemen³, maar naar de maat des
 meetsnoers, welke God ons heeft
 toegemeten, eene maat om u te
 bereiken. * Want wij rekken ons 14
 niet te wijd uit⁴, als die u niet
 bereikten : want wij hebben u
 bereikt in het Evangelie van
 Christus. * zoodat wij ons niet 15
 mateloos op den arbeid van an-
 deren beroemen : wij hopen
 echter als uw geloof aangroeit⁵,

1) *Want wij wagen het niet ons te rekenen*, enz. In het voorafgaande gezegde (vs 11) lag deze betuiging : wij zijn geene grootsprekers ; woorden en daden stemmen bij ons overeen ! Deze betuiging nu bevestigt hij hier door de ironische verklaring, dat hij zich niet zou durven rekenen, of verheerlijken met sommigen, die zich zelve aanprezen. De Apostel bedoelt zijne tegenstanders, grootsprekers die zich op hetgeen door den arbeid van hem en Apollo alreeds was tot stand gebracht, als op hun eigen arbeid beroemden. Was hij ook zulk een grootspreker, dan kon het geschieden, dat zijne daden niet overeenkwamen met zijne woorden.

2) *maar wij meten ons aan ons zelve*, wij maken ons niet grooter dan wij werkelijk zijn, wij roemen niet op den arbeid van anderen, en vergelijken ons zelve met ons zelve. Naar het Grieksch dient hier aldus vertaald te worden : *maar zij terwijl zij zich aan zich zelve meten, en zich met zich zelve vergelijken, zijn onverstandig*. Misschien is de zin daarvan : maar zij, zich inbeeldende dat niemand huns gelijk is, zijn dwazen.

3) *Doch wij, wij zullen ons niet mateloos beroemen*, gelijk die zekere personen (vs 12) doen, maar naar de maat des meetsnoers, niet buiten of boven de maat, niet buiten de uitgestrektheid onzer werkzaamheid, maar overeenkomstig de uitgestrektheid onzer werkzaamheid, ons tot hertoe door God toegemeten, eene maat, om u, Korinthiërs, te bereiken.

4) *Want wij rekken ons niet te wijd uit*, enz. De kring van zijnen Evangelischen arbeid strekte zich inderdaad tot Korinthe uit ; want ook daar had hij het Christendom geplant, en zich daarop beroemende, roemde hij *niet mateloos, niet op den arbeid van anderen*.

5) *wij hopen echter als uw geloof aangroeit, onder u overgroot*, enz. Zoo dient hier vertaald te worden volgens de interpunctie der Vulgaat ; doch wij zouden verkiezen de

16 magnificari secundum regulam nostram in abundantiam,* etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt
 17 gloriari. * Qui autem gloriatur, in Domino gloriatur. (*Fer 9, 23.*
 18 *I Cor 1, 31.*) * Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

onder u overgroot te worden volgens ons meetsnoer, * ook in landen, verder dangig gelegen, het Evangelie te verkondigen, en niet binnen eens anders meetsnoer te roemen op hetgeen alreeds bereid gemaakt is. * Doch hij die roemt¹, hij roeme op den Heer. * Want niet die zich zelve prijst, is een beproefde: maar hij dien God prijst.

ELFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Tot beschaming van zijne tegenstanders voelt de Apostel zich genoodzaakt, om tegenover hen met roem van zich zelve te spreken, en hij vraagt de Korinthiërs om verschooning daarvoor; hij deed het alleen uit bezorgdheid voor hen, om hen voor verleiding te behoeden, vs 1—4. Eene uitweiding over de bediening van zijn Apostelambt onder hen, en over het godsdienstig onderwijs, dat hij hun gegeven had. Hij had hun het Evangelie kosteloos verkondigd, en ook in 't vervolg zou hij voor zijne dienst geenerlei bezolding van hen aannemen, niet uit gebrek aan liefde tot hen, maar ter oorzake van sommige valsche leeraars, die hen bedrogen, vs 5—15. Na die uitweiding, maakt de Apostel als ware het eene nieuwe inleiding tot dat roemen en spreken van zich zelve, dat hij in vs 1 had aangekondigd. Hij vertrouwde, dat de Korinthiërs hem dit wel zouden veroorloven, daar zij het wel verdragen konden, dat zijne tegenstanders te Korinthe hen mishandelden, vs 16—20. In uiterlijke voorregten stond hij geenszins achter bij zijne tegenstanders, en als bedienaar van het Evangelie overtrof hij hen verre, vs 21—33.

1 * Utinam sustineretis modicum quid insipientiæ meæ, sed et * Och of gij een weinig van mijnedwaasheid verdroegt²! och

komma te plaatsen achter de woorden: *onder u*, en deze woorden te voegen bij de vorige zinsnede, *als uw geloof aangroeit onder u*. — Zie hier de zin van vs 15—16: Op eens anders arbeid wilde de Apostel niet roemen; maar hij wilde *echter* wel zijnen Evangelischen werkring binnen Europa nog verder uitstreken dan tot de Korinthiërs; hij *hoopte*, *als hun geloof aangroeide*, als het geloofsleven *onder hen*, in hunne Gemeente, gelijk hij verlangde en wel verwachtte, in-deugdelijkheid toenam, en zij alzoo zijn gedurig opzigt beter konden ontberen, — als zuks plaats had, hoopte hij *overgroot te worden volgens zijn meetsnoer*, naar den werkring, hem door God toegemeten (vgl. Rom 1, 14, 15; 15, 23, 24), zijne werkzaamheid nog veel verder uit te breiden, te weten, *ook in landen, verder dan zij gelegen, het Evangelie te verkondigen, en niet binnen eens anders meetsnoer op hetgeen, al bereid gemaakt is*, gelijk zijne tegenstanders deden. Zie boven, noot 1 en 2 op bladz. 349.

1) *Doch hij die roemt*, wie roemen wil, *hij roeme* niet op zich zelve, maar *op den Heer*, aan wien hij alles te danken heeft; *want* (eene reden voor deze vermaning) *niet hij, die anders handelt, die in plaats van op den Heer te roemen, op zich zelve roemt en daarmede zich zelve prijst, die is een beproefde*, een lofwaardige: *maar hij dien God prijst*, die eerst is inderdaad prijzenswaardig.

2) Tot beschaming van zijne tegenstanders, valsche leeraars en grootsprekers, die

- 2 supportate me : * *Æmulator enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem*
 3 *castam exhibere Christo. * Timeo autem ne sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, et excidant a simplicitate, quæ est*
 4 *in Christo. (Gn 3, 4.) * Nam si is, qui venit, alium Christum* ja, verdraagt mij ! * Want ik ben ijverzuchtig over u¹ met eene ijverzucht Gods. Want ik heb u aan éénen man verloofd om Christus eene reine maagd voor te stellen. * Doch ik vrees dat gelijk de slang Eva verleid heeft door hare arglistigheid, alzo ook uwezinnen bedorven worden, en van de opregtheid in Christus afvallen. * Want zoo hij, die komt², een anderen Christus

hem zochten te verkleinen en zijn gezag ondermijnden, voelt de Apostel zich genoodzaakt om van zich zelven te spreken. Hij noemt dit eene dwaasheid; maar hij is er toe gedwongen, en vraagt de Korinthiërs om verschooning daarvoor: *Och of gij een weinigje van mijne dwaasheid verdroegt!* Och of gij een weinigje dwaasheid van mij verdroegt! Bij dezen wensch voegt hij nog zijne bede: *Och ja, verdraagt mij, oefent toch een weinigje geduld met mij!*

1) *Want ik ben ijverzuchtig over u*, enz. Eene reden, waarom zij niet weigeren konden een weinigje geduld met hem te hebben: ging hij zich zelven roemen, hij deed het alleen uit hartelijke liefde, uit bezorgdheid om hen voor verleiding te behoeden. — Bij de oude Propheten wordt de betrekking van God tot de Israëlieten nu en dan voorgesteld onder het beeld van een huwelijk, waarin God de man, en de Israëlietische natie de vrouw is. Van deze beeldspraak maakt de Apostel hier gebruik: Christus is de bruidegom, en de Korinthische Gemeente de bruid, die Paulus, als huwelijks-middelaar, aan hem in ondertrouw verbonden heeft, waarom hij ook ijverzuchtig over haar is, rusteloos bezorgd, uit vrees dat zij van den éénen man, aan wien hij haar verloofd heeft, mogt afgetrokken en hem ontrouw worden. Zie hier nu eene omschrijvende verklaring van vs 2 en 3: *Want ik ben ijverzuchtig over u met eene ijverzucht Gods*, met eene ijverzucht, gelijk aan die, waarmede God ijverzuchtig is; *want ik*, als huwelijks-middelaar tusschen Christus en u, heb u, Christengemeente van Korinthe, aan éénen man, aan Christus, door den heiligen Doop en uwe belijdenis van het Evangelie verloofd, met de bedoeling om u als eene reine, eene ongerepte, ongeschonden, maagd aan Christus, uwen bruidegom, voor te stellen, wanneer hij komen zal om het huwelijk te voltrekken. *Doch ik vrees*, en ziedaar de reden van mijne ijverzucht over u, ik vrees, dat, gelijk de slang van het paradijs (Gn 3) Eva tot ontrouw aan God, verleid heeft door hare arglistigheid, alzo ook uwe zinnen, uw hart en zin (door die valsche leeraars, die onder u verkeerden) bedorven worden, en afvallen van de opregtheid van Christus (naar 't Grieksch: *jegens Christus*), de trouw brekende, die gij aan uwen geestelijken bruidegom verschuldigd zijt.

2) *Want zoo hij, die komt, een anderen Christus predikt*, enz. Paulus zegt hier de reden van zijne vrees (vs 3): zij waren zoo toegevend jegens die valsche leeraars, die onder hen waren opgestaan. Want zoo er een tot u komt en een anderen Christus predikt, van Christus en zijne leer zoo predikt, dat daaruit een Christus wordt, dien wij u niet gepredikt hebben, of zoo gij, naar zijn voorgeven, door zijne bediening, een anderen geest ontvangt, dien gij, toen ge door onze bediening Christenen geworden zijt, niet ontvangen hebt: of zoo gij, naar zijn voorgeven, door zijne prediking een ander Evangelie ontvangt, een Evangelie verschillend van het mijne, en dat gij derhalve, toen ge op mijne prediking geloovig zijt geworden, niet hebt aangenomen: als er zulk een leeraar komt, gij zoudt het goed (ironisch) verdragen, zeer inschikkelijk zijn jegens zoo een valschen leeraar, en wel verre van hem te vluchten, u zelven ligtvaardig blootstellen aan zijne verleiding. — Hetgeen de Apostel hier als eene

- prædicat, quem non prædicavimus, aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis: aut aliud Evangelium, quod non recepistis: recte pateremini.
- 5 * Existimo enim nihil me minus fecisse a magnis Apostolis.
- 6 * Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia, in omnibus autem manifestati sumus vobis.
- 7 * Aut numquid peccatum feci, meipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis?
- 8 * Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum. * Et cum essem
- predikt, dien wij niet gepredikt hebben, of indien gij een anderen geest ontvangt, dien gij niet ontvangen hebt: of een ander Evangelie, dat gij niet hebt aangenomen: gij zoudt het goed verdragen. * Ik acht namelijk dat ik niet minder gedaan heb dan de groote Apostelen¹. * En al ben ik ook een onkundige in het spreken², toch ben ik het niet in de kennis, en in alles zijn wij ulieden openbaar geworden³.
- * Of heb ik zonde gedaan⁴, mij zelve vernederende, opdat gij verheven zoudt worden? omdat ik u het Evangelie Gods om niet verkondigd heb? * Andere Gemeenten heb ik beroofd, bezoldiging *van haar* nemende om u te bedienen⁵. * En toen ik bij u was, en

mogelijkheid opgeeft, was werkelijk het geval. Er waren inderdaad valsche leeraars onder de Korinthiërs opgetreden, en in plaats van hen zorgvuldig te ontwijken, leenden zij onbedachtzaam het oor aan hunne dwaalleer.

1) *Ik acht namelijk dat ik niets minder gedaan heb dan de groote Apostelen*; naar den Griekschentekst: *dat ik in niets minder ben geweest dan de groote Apostelen*. Men verbindt dit vers onmiddellijk met vers 1, en houde vs. 2, 3 en 4 voor eene soort van tusschenrede. Door die *groote Apostelen* verstaan de meesten Petrus, Jakobus en Joannes; doch andere, wier gevoelen ons aannemelijker voorkomt, zijn van oordeel, dat Paulus deze benaming geeft aan zekere valsche leeraars te Korinthe, die in hunne opgeblazendheid zich verre boven hem verhieven, en die hij daarom hier ironisch de *groote Apostelen* zal genoemd hebben.

2) *En al ben ik ook een onkundige in het spreken*, enz. Al bezit ik die sierlijke welsprekendheid niet, waarmede uwe redenaars te Korinthe gewoon zijn hunne voordragten te doen (vgl. I Kor 2, 1), *toch ben ik het niet in de kennis* der waarheden van het Christendom, welke ik u verkondigd heb.

3) *en in alles zijn wij ulieden openbaar geworden*, in allen opzichte zijn wij in onze betrekking tot u, als uw Apostel, aan u bekend geworden; gij weet derhalve zeer goed, hoedanigen wij zijn. Oordeelt ons! Zijn wij in eenig opzigt minder geweest dan die groote Apostelen?

4) *Of heb ik zonde gedaan*, enz. Of heb ik misschien daarin kwalijk gehandeld, dat ik om u te verheffen tot de waardigheid van Christenen, mij zelve vernederde, door handenarbeid in mijne nooddrift voorziende, — dat ik u het Evangelie Gods om niet, kosteloos, verkondigd heb.

5) *Andere Gemeenten heb ik beroofd, bezoldiging van haar nemende, om u te bedienen*, om u kosteloos met de verkondiging van het Evangelie te bedienen. — *Beroofd* is hyperbolisch gezegd, als genoeg blijkt uit het volgende: *bezoldiging* voor mijne geestelijke krijgsveldnemende. Door die *andere Gemeenten* verstaat de Apostel de Macedonische Christengemeenten. Uit Hand. 18, 3 zien wij, dat Paulus te Korinthe bij Aquila als tentenmaker arbeidde. Hij leefde aldaar een tijd lang van hetgeen hij met dit handwerk verdiende en van het geld dat hij uit Macedonië naar

apud vos, et egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, suppleverunt fratres, qui venerunt a Macedonia: et in omnibus sine onere me vobis servavi, et servabo. * Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaïæ. * Quare? quia non diligo vos? Deus scit. * Quod autem facio, et faciam: ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quogloriantur, inveniantur sicut et nos. * Nam ejusmodi pseu-

gebrek had; ben ik niemand lastig gevallen: want wat mij ontbrak, vulden de broeders aan, die van Macedonië kwamen: en in alles¹ heb ik mij gehouden zonder u te bezwaren, en zal mij aldus houden. * Christus' waarachtigheid is in mij, want dit roemen² zal voor mij niet afgesneden worden in de gewesten van Achaje! * Waaron? omdat ik³ u niet liefheb? God weet het! * Doch wat ik doe, zal ik ook doen: opdat ik de gelegenheid afsnijde van hen, die eene gelegenheid willen, om in hetgeen waarin zij roemen, bevonden te worden even als wij. * Want zulke valsche apostelen,

Korinthe had medegebragt. En toen zijne middelen van bestaan niet meer toe-reikend waren en hij *gebrek* had (vs. 9), was hij toch niemand van de Korinthiërs om eenigen onderstand lastig gevallen: want *wat hem ontbrak*, wat hij toen te weinig had om in zijne noodzakelijke behoeften te kunnen voorzien, dat hadden de broeders die van Macedonië kwamen, *aangevuld*. Door die broeders die van Macedonië kwamen (juister naar het Grieksch: *toen zij van Macedonië gekomen waren*) zijn waarschijnlijk Silasen Timotheus gemeend. Vgl. Hand 18, 5, en noot 5 op blz. 141.

¹) *en in alles*, in alle dingen. Tot hiertoe heb ik er mij voor gewacht, u in eenig opzigt tot last te zijn, en mijn ernstig voornemen is, mij ook in het vervolg daarvoor te wachten.

²) *Christus' waarachtigheid is in mij, want dit roemen*, enz. De Apostel bevestigt hier met een eed, wat hij daar zoo even (vs. 9) den Korinthiërs verklaarde, dat hij namelijk, evenmin als hij dit tot hiertoe gedaan had, zoo ook in het vervolg geen onderstand van hen zou aannemen. *Dit roemen* op onbaatzuchtigheid, op belangloosheid, zal voor mij niet afgesneden worden in de gewesten van Achaje, in Korinthe, de hoofdstad, en in de overige plaatsen van Achaje.

Paulus' plegtige betuiging hier: *Christus waarachtigheid is in mij*, moet wellicht zoo verstaan worden, alsof hij geschreven had, gelijk Róm 9, 1: *Waarheid spreek ik in Christus*.

³) *Waarom? omdat ik*, enz. Om te verhoeden dat de belangloosheid, welke hij bij zijne Apostolische bediening in Achaje betrachtte, niet misduid wierde, verklaart Paulus hier, *waarom* hij zoo belangloos gehandeld had en ook verder zóó zoude handelen. Het was niet, omdat hij de Korinthiërs niet liefhad; neen niet daarom wilde hij van hen geen onderstand aannemen; God wist dit beter! Maar wat hij thans deed, t. w. zijn kosteloos bedienen van het Evangelie, dat zou hij ook in 't vervolg doen, om aan die valsche leeraars, die gelegenheid zochten om in hetgeen waarin zij roemden, namelijk hunne Evangelie-bediening, bevonden te worden even als hij, de gelegenheid daartoe af te snijden.

De Apostel moet eene bijzondere beweegreden gehad hebben, waarom hij, wat hij elders niet deed, te Korinthe van den eersten aanvang zijner prediking aldaar af, het Evangelie om niet wilde verkondigen. En hij bleef in dit gedrag volharden, ook om die reden, welke hij in vs. 13 te kennen geeft.

doapostoli, sunt operarii subdoli,
 14 transfigurantes se in apostolos
 Christi. * Et non mirum : ipse
 15 enim satanas transfiguratur se in
 angelum lucis. * Non est ergo
 magnum, si ministri ejus trans-
 figurentur velut ministri justitiæ :
 quorum finis erit secundum
 opera ipsorum.
 16 * Iterum dico, (ne quis me
 putet insipientem esse, alioquin
 velut insipientem accipite me,
 ut et ego modicum quid glorier)
 17 * quod loquor, non loquor
 secundum Deum, sed quasi in
 insipientia, in hac substantia

zijn bedriegelijke arbeiders¹, die
 de gedaante aannemen van apos-
 telen van Christus. * En geen ¹⁴
 wonder: want desatan zelf neemt
 de gedaante aan van een engel
 des lichts. * Het is derhalve niets ¹⁵
 groots, als zijne dienaren zich
 voordoen als dienaren der gereg-
 tigheid : hun einde zal zijn over-
 eenkomstig hunne werken.

* Ik zeg het nog eens² (nie- ¹⁶
 mand meene dat ik een dwaas
 ben, of anders neemt mij toch
 aan als een dwaze, opdat ook ik
 een weinigje roemen moge³)
 * wat ik spreek; spreek ik, in dit ¹⁷
 onderwerp van roemen, niet naar
 God, maar als in dwaasheid⁴.

¹) *Want zulke valsche apostelen, zijn bedriegelijke arbeiders, enz.* Zóó dient hier vertaald te worden naar de Vulgaat. Doch naar het Grieksch zouden wij hier liever aldus willen overzetten : *Want dezulken (die tegenstanders van Paulus, van welke in het vorige vers gesproken was) zijn valsche apostelen, bedriegelijke arbeiders, enz.* Zij waren *valsche apostelen*, zij vervalschten de leer van het Evangelie; zij waren *bedriegelijke arbeiders*, zij namen wel den schijn aan voor de zaak van het Evangelie te arbeiden, maar inderdaad bedoelden zij niets anders dan zich zelve en hun eigen belang; zij namen *de gedaante aan* van apostelen van Christus, zij deden zich uiterlijk voor, in woorden en daden, alsof zij apostelen van Christus waren. *En*, merkt Paulus daarbij aan (vs 14), *geen wonder*: wij behoeven ons over deze huichelarij niet te verwonderen; *want de satan zelf*, hun meester, een engel der duisternis d. i. van leugen en zonde, *neemt*, in zijne aanvechtingen en bekoringen, *de gedaante aan van een engel des lichts*, van een goeden engel, een dienaar des lichts, d. i. van waarheid en gerechtigheid. *Het is derhalve niets groots*, niets vreemds, als satans dienaren zich voordoen *als dienaren der gerechtigheid*, als dienaren van het nieuwe verbond, waardoor de genade der regtvaardigmaking of *gerechtigheid* aan de wereld geworden is. Doch die bedriegers zullen loon naar werken ontvangen: *hun einde*, hun eindelijk lot, *zal zijn overeenkomstig hunne werken*.

²) *Ik zeg het nog eens, enz.* Na die uitweiding over zijne Evangelie-bediening in Achaje, keert de Apostel terug tot hetgeen hij in vs 1 gezegd had, en maakt als ware het eene nieuwe inleiding tot dat roemen en spreken van zich zelve, dat hij in vs 1 had aangekondigd. Die inleiding gaat tot aan de laatste helft van vs 21, en hij vraagt daarin, niet zonder bitterheid, om verschooning voor het roemen, dat hij doen ging.

³) *Niemand meene dat ik een dwaas ben*, omdat ik mij zelve ga roemen; ik doe het niet zonder goede redenen; *of anders*, d. i. mogt gij mij echter toch voor een dwaas houden, het zij zoo, doch *neemt mij toch aan*, hoort mij althans aan, verdraagt mij *als een dwaze, opdat ook ik*, zoowel als mijne tegenstanders, *een weinigje roemen moge*. — Naar de Vulgaat is het zeggen van den Apostel, in deze noot verklaard, een tus-schenzin, zoodat de eerste woorden van vs. 16 met vs 17 verbonden worden in dezer voege: *Ik zeg het nog eens: wat ik spreek, enz.*

⁴) *wat ik spreek*, zeggen ga, bij dit mijn roemen, *spreek ik niet naar God* (volgens het Grieksch: *naar den Heer*): ik weet zeer wel, dat het roemen van zich zelve niet

- 18 gloriae. * Quoniam multi gloriantur
secundum carnem : et ego
19 gloriabor. * Libenter enim
suffertis insipientes : cum sitis
20 ipsi sapientes. * Sustinetis
enim si quis vos in servitutum
redigit, si quis devorat, si quis
accipit, si quis extollitur, si quis
21 in faciem vos caedit. * Secundum
ignobilitatem dico, quasi nos
infirmi fuerimus in hac parte.
In quo quis audet (in insipientia
dico) audeo et ego :
- 22 * Hebraei sunt, et ego : Israelitae
sunt, et ego : semen Abrahamae sunt,
23 et ego : * Ministri Christi sunt,
- * Dewijl velen naar het vleesch 18
roemen¹: zal ook ik eens roemen.
* Zeer gewillig toch verdraagt 19
gij onwijzen² : daar gij zelve
wijs zijt ! * Want gij verdraagt 20
het zoo iemand u in slavernij
brengt, zoo iemand u verslindt,
zoo iemand u vangt, zoo iemand
zich tegen u verheft, zoo iemand
u in het aangezicht slaat. * Met 21
beschaamdheid zeg ik het, alsof
wij in dit stuk zwak waren ge-
weest³. Doch waarin iemand
roemen durft (ik zeg het in
onwijsheid) ik durf het ook⁴ :
- * Zijn zij Hebreërs, ik ook : zijn 22
zij Israëlieten, ik ook : zijn zij
Abrahams zaad⁵, ik ook : * zijn 23

overeenkomstig den geest des Heeren is ; maar wat ik zeggen ga, zegge ik als in dwaasheid, mij uit liefde tot u voor een oogenblik aanstellende als een dwaze. Zie op 9, 4.

1) Dewijl velen naar het vleesch roemen : De Apostel bedoelt hier zijne tegenstanders, van welke hij in vs 13—15 gesproken had. Hij wist wel, dat het roemen van zich zelve hem als Christen niet paste, maar dewijl zijne Korinthische tegenstanders naar het vleesch, d. i. op uiterlijke voorregten, roemden, of, wat ik verkiezen zou, naar het vleesch, d. i. naar zucht en ingeving van 's menschen bedorven natuur, zou ook hij eens roemen.

2) Zeer gewillig toch verdraagt gij onwijzen : enz. De Apostel geeft hier, ironisch sprekende, eene reden op, die hem aanmoedigde om dat roemen van zich zelve, eene dwaze daad, te durven ondernemen. Wijze menschen, gelijk zij, waren toegevend en verdroegen gewillig de onwijzen. En dat zij zulke verdraagzame wijzen waren, dat bleek genoeg daaruit, dat zij niet alleen het grootspreken verdroegen van zijne tegenstanders, maar nog verder gingen en het van hen konden verdragen, zoo iemand hen in slavernij bragt, hen willekeurig, heerschzuchtig, als slaven behandelde: zoo iemand hen verslond, in onverzadelijke hebzucht hun goed aan zich bragt, hen uitkleedde ; zoo iemand hen ving, hen listig wist te bedriegen, hen medenam ; zoo iemand zich trots en laatdunkend tegen hen verhief ; zoo iemand hen in 't aangezicht sloeg. (eene hyperbolische uitdrukking), zoo iemand hen smadelijk, met verachting behandelde.

Hiermede had Paulus tegelijk, hoewel zijdelings, zijne tegenstanders geteekend als heersch- en hebzuchtigen, als menschen die met list en bedrog omgingen, als trotschen en moedwilligen, als despoten.

3) Met beschaamdheid, tot mijne oeneer, zeg ik het, alsof wij, tijdens ons verblijf onder u, in dit stuk, opzigtelijk zoodanige [gedragingen als ik daar (vs 20) vermeld heb, zwak waren geweest, ons met onze tegenstanders niet hadden durven meten : zoodient hier volgens de Vulgaat vertaald te worden. Doch naar den Griekschen tekst luidt dit eerste gedeelte van vs 21 aldus : Met beschaamdheid zeg ik het, hoe dat (hoe of dat is hier overtollig) wij (wij, met nadruk, wij voor ons) in dit stuk zwak zijn geweest.

4) Doch waarin overigens iemand roemen durft (ik zeg het in dwaasheid, want dwaasheid is het zich zelve te roemen (vs 1) ik durf het ook.

5) Hebreërs, Israëlieten, Abrahams zaad (afstammelingen van Abraham), drie eer-

(ut minus sapiens dico) plus ego : in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. * A Judæis quin-
 24 quies, quadragenas, una minus, accepi. (Dt 25, 3.) * Ter
 25 virgis cæsus sum, (Act 16, 22.) semellapidatus sum, (Act 14, 18.)
 ter naufragium feci, nocte et die in profundo maris fui, (Act
 26 27, 2.) * in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis
 latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, pericu-
 lis in civitate, periculis in zij Dienaren van Christus¹ (ik spreek als een onwijze²) ik nog
 meer : door zeer veel arbeid³, door veel meer gevangnissen,
 door slagen uitermate, door menigvuldige doodsgevaren⁴. * Vijf-
 24 maal heb ik van de Joden⁵ veertig min één ontvangen. * Drie-
 25 maal ben ik met roeden gegeeseld⁶. eenmaal ben ik gesteenigd⁷, driemaal heb ik schipbreuk
 geleden⁸, een nacht en dag heb ik in de diepte der zee doorge-
 26 bragt⁹, * door menigvuldige reizen¹⁰, door gevaren op rivieren,
 door gevaren van roovers, gevaren van mijn geslacht¹¹,
 gevaren van de Heidenen, gevaren in de stad, gevaren in de

namen waarop Paulus tegenstanders hooftvaardig roemden. Er is in die drie benamingen der Joodsche natie eene soort van Climax of opklimming. Men kan zeggen : *Hebreeërs* heeten de Joden als natie ; *Israëlieten* als Gods uitverkoren volk ; *Abrahams zaad* als dezulken, aan wie de Messias beloofd was.

1) *zijn zij Dienaren van Christus*, gelijk zij voorgeven en zich bij u voordoen, ik ben het nog meer, daar ik veel meer voor Christus gedaan en geleden heb dan zij. — De Apostel regtvaardigt dit zeggen in hetgeen volgt : *door zeer veel arbeid*, enz.

2) *ik spreek als een onwijze*, vergeet dit niet ! Een tusschenzin.

3) *door zeer veel arbeid* (naar het Grieksch : *door veel meer moeitevollen arbeid*) voor de zaak van het Evangelie, *door veel meer gevangnissen*, die ik daardoor verduurd heb.

4) *door slagen uitermate* veel door mij geleden, *door menigvuldige doodsgevaren*, die ik heb doorgestaan.

5) *Vijfmaal heb ik van de Joden*, enz. Men neme vs. 24 en 25 als een tusschenzin, dienende tot verklaring der twee laatste zinsneden van vs. 23 : *door slagen uitermate, door menigvuldige doodsgevaren*. Vijf malen was Paulus door de Joden in hunne synagogen voor de zaak van Christus geslagen geworden, waarschijnlijk met lederen zweepen. — Naar Mozes' verordening (Dt 25, 3), mogt de geeseling het getal van veertig niet te boven gaan. Om dan niet door eene mogelijke mistelling dit gebod te overtreden, schijnt men in de latere regtspleging der Joden slechts negen en dertig slagen te hebben laten geven.

6) *Driemaal ben ik met roeden gegeeseld* van de Heidenen. Lukas (Hand 16, 22) vermeldt ons ééne van deze geeselingen.

7) *eenmaal ben ik gesteenigd*. Zie Hand 14, 18.

8) Hiervan is niets vermeld in de Hand. Paulus' schipbreuk op zijne reis van Cesarea naar Rome had later plaats.

9) Bij eene van die drie schipbreuken had hij *een nacht en dag*, vier en twintig uren lang, *in de diepte der zee*, in het holle der zee, doorgebragt, waarschijnlijk dobberende op een mast of eenig ander deelte van het wrak.

10) *door menigvuldige reizen*, enz. De Apostel zet nu zijne in vs. 23 aangevangen, maar door vs. 24 en 25 afgebroken optelling voort.

11) *van mijn geslacht*, van den kant der Joden.

solitudine, periculis in mari,
 27 periculis in falsis fratribus : * in
 labore, et ærumna, in vigiliis
 multis, in fame, et siti, in jejuniis
 28 * multis, in frigore, et nuditate,
 * præter illa, quæ extrinsecus
 sunt, instantia mea quotidiana,
 sollicitudo omnium Ecclesiarum.
 29 * Quis infimatur, et ego non
 infirmor ? quis scandalizatur, et
 30 ego non uror ? * Si gloriari
 oportet : quæ infirmitatis meæ
 31 sunt, gloriabor. * Deus et Pater
 Domini nostri Jesu Christi, qui
 est benedictus in sæcula, scit
 32 quòd non mentior. * Damasci
 præpositus Gentis Aretæ regis,
 custodiebat civitatem Damascenorum
 ut me comprehenderet :
 33 (Act 9, 24.) * et per fenestram in
 sporta dimissus sum per murum,
 et sic effugi manus ejus.

woestijn¹, gevaren op zee, geva-
 ren onder valsche broeders² :
 * door arbeid, en zwoegen, door
 27 menigvuldig waken, door hon-
 ger³, en dorst, door menigvuldig
 vasten, door koude, en naaktheid,
 * behalve de dingen, die van
 28 buiten zijn, *is er* mijn dagelijksch
 noodwerk, de zorg voor al de
 Gemeenten⁴. * Wie is er zwak⁵,
 29 dat ik niet zwak ben ? wie wordt
 geërgerd, dat ik niet brande ?
 * Indien er geroemd moet wor-
 30 den⁶ : ik zal op mijne zwakheden
 roemen. * God en de Vader⁷
 31 onzes Heeren Jesus Christus,
 die te prijzen is in eeuwigheid,
 weet dat ik niet liege. * Te
 32 Damaskus⁸ bewaakte de stad-
 houder van koning Aretas de
 stad der Damasceners om mij
 te vatten : * en ik werd door een
 33 venster in eene mand nederge-
 laten door den muur, en zoo
 ontvlood ik zijne handen.

¹) *gevaaren in de stad*, bijv. in Damaskus, Jerusalem, Ephese en elders; *gevaaren in de woestijn*, in onbewoonde streken.

²) *gevaaren onder valsche broeders*, zulke Joodschgezinde Christenen, als van welke Gal 2, 4 gesproken wordt.

³) *door honger*, enz. door gebrek aan genoegzaam voedsel en kleeding, en door vrijwillig vasten.

⁴) *behalve de dingen die van buiten zijn* (behalve al het tot hertoe opgenoemde, dat mij van buiten, uiterlijk, naar het ligchaam, kwelt), is er nog mijne innerlijke kwelling, *mijn dagelijksch noodwerk*, namelijk de zorg voor al de Christen-gemeenten, door mij onmiddellijk of onder mijn geleid gesticht. Naar het Grieksch zouden wij verkiezen de eerste woorden van vs. 28 aldus te vertalen; *Behalve 't geen buitendien is* : behalve 't geen ik buiten het reeds gezegde nog meer zou kunnen opnoemen, komt ook *mijn dagelijksch noodwerk*, enz.

⁵) *Wie is er zwak*, enz. Twee bewijzen voor die kwellende zorg van vs. 28. *Wie is er geestelijk zwak*, in wiens zwakheid ik niet deele? *Den zwakken ben ik een zwakke geworden* zegt de Apostel elders van zich. Zie I Kor 9, 22. *Wie wordt geërgerd*, tot ongelooft of zonde verleid, dat ik daarover niet brande van smarte?

⁶) *Indien er geroemd moet worden* : enz. Een tusschenwoord. Als het dan toch zoo wezen moet en ik genoodzaakt ben te roemen *op mijne zwakheden*, op mijn lijden, dat mij bij de menschen als een zwakke ten toon stelt. Vgl 12, 5.

⁷) *God en de Vader* enz. De Apostel bekrachtigt met een eed de waarheid van hetgeen hij aangaande zijne verdrukkingen en vervolgingen hier schreef. God, zegt hij, die geprezen en verheerlijkt moet worden in alle eeuwigheid, is mij getuige, dat ik de waarheid spreke.

⁸) *Te Damaskus*, enz. Een voorbeeld van de levensgevaaren, waarin hij door den haat zijner volksgenooten (vs. 26) gebragt werd. Zie Hand 9, 23—25.

TWAALDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel spreekt van hemelsche gezigten en openbaringen, waarmede hij van God was begunstigd geworden; daarop zou hij kunnen roemen; doch hij wil alleen roemen op zijn lijden, waarbij de kracht van Christus' genade hem ondersteunde, vs 1—10. En thans, terugziende op hetgeen hij roemende van zich zelve gezegd had, betuigt hij, zulks ondanks zich zelve gedaan te hebben: de Korinthiërs hadden hem daartoe genoodzaakt; zij zelve hadden tegenover zijne tegenstanders met lof van hunnen Apostel moeten gewagen en hem verdedigen, waartoe hun geenszins de stoffe ontbrak, vs 11, 12. Hierop gewaagt hij wederom van de belangloosheid, waarmede hij zijne Evangelie-dienst onder hen verrigt had, en verklaart dat hij ook bij zijne aanstaande derde komst te Korinthe, hun geenszins tot last zal zijn, vs 13—15. Hij verdedigt zich tegen eene beschuldiging van zijne tegenstanders, alsof hij onder den schijn van onbaatzuchtigheid, listiglijk, door middel van zijne afgezonden, zich voor zijne Evangelie-dienst van de Korinthiërs had weten laten betalen, vs 16—18. Ten slotte zegt de Apostel, zijn Apostolisch gezag handhavende, dat hij zich tegen zijne tegenstanders bij de Korinthiërs verdedigd had, niet echter om zich bij hen als zijne regters te verantwoorden, maar tot hunne stichting en verbetering; want hij vreesde, dat hij hen bij zijne komst niet zoo zoude vinden, gelijk hij hen wel wenschte, vs 19—21.

1 * Si gloriari oportet (non expedit quidem :) veniam autem ad visiones, et revelationes Domini.

2 * Scio hominem in Christo ante annos quattuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium caelum. (Act 9, 3.) * Et scio hujusmodi hominem sive in corpore, sive extra corpus nescio, Deus

* Indien er geroemd moet worden¹ ('t is wel niet nuttig² :) ik zal komen tot gezigten, en openbaringen des Heeren.

* Ik ken een mensch³ in Christus die vóór veertien jaren⁴, of in het ligchaam ik weet het niet, of buiten het ligchaam ik weet het niet, God weet het—die verrukt werd tot in den derden hemel. * En ik weet dat die mensch —³ of in het ligchaam, of buiten het ligchaam⁵ ik weet het niet, God

1) *Indien er geroemd moet worden*, enz. Zie hier de zin van vs 1: Daar ik door mijne tegenstanders nu toch eenmaal ben genoodzaakt geworden van mij zelve te spreken, zoo zal ik mij niet bij mijne zwakheden bepalen, maar ik ga verder, en zal komen tot gezigten, en openbaringen des Heeren, ik zal ook spreken van openbaringen en gezigten, met welke de Heere Jesus mij verwaardigd heeft.

2) *'t is* (het roemen van zich zelve) *wel niet nuttig*, niet zedelijk voordeelig, maar veeleer gevaarlijk voor de deugd van ootmoedigheid.

3) *Ik ken een mensch*, enz. Paulus haalt één voorbeeld aan van die openbaringen en gezigten, maar uit bescheidenheid spreekt hij er van alsof zij waren te beurt gevallen niet aan hem zelve, maar aan een ander mensch in Christus, aan een ander Christen-mensch.

4) *vóór veertien jaren*. De Apostel bedoelt derhalve eene verrukking van zinnen, welke hem wedervaren was eenige jaren na zijne bekeering.

5) *of hij in het ligchaam verrukt werd, of buiten het ligchaam*, enz. De Apostel verklaart hiermede niet te weten, of bij die geestvervoering zijne ziel zich bevonden hebbe in zijn ligchaam, of buiten zijn ligchaam. De H. Thomas is van gevoelen, dat Paulus' ziel bij deze geestvervoering niet is gescheiden geweest van zijn ligchaam.

4 scit: * quoniam raptus est in Para-
disum: et audivit arcana verba,
quæ non licet homini loqui.
5 * Pro hujusmodi gloriabor: pro
me autem nihil gloriabor nisi
6 in infirmitatibus meis. * Nam,
et si voluero gloriari, non ero
insipiens: veritatem enim dicam:
parco autem, ne quis me existi-
met supra id, quod videt in
me, aut aliquid audit ex me.
7 * Et nemagnitudo revelationum
extollat me, datus est mihi
stimulus carnis meæ angelus

weet het¹: — * dat hij verrukt
werd² in het Paradijs³: engeheime
woorden gehoord heeft, die het
den mensch niet geoorloofd is te
spreken⁴. * Voor zoo iemand zal
ik roemen: doch voor mij zelven
zal ik niet roemen dan in mijne
zwakheden⁵. * Want, zoude ik
ook willen roemen⁶, ik zou geen
dwaas zijn: want ik zoude waar-
heid zeggen: maar ik laat het,
opdat niet iemand mij schatte,
boven hetgeen hij aan mij ziet,
of van mij hoort.

* En opdat de grootheid
der openbaringen mij niet
verheffe⁷, is mij een prikkel
mijns vleesches gegeven een

¹) *God weet het.* Tegenover zijne onkunde dienaangaande stelt hij de kennis van den Alwetende. Hij zweert niet.

²) *verrukt werd.* Wij denken hier niet aan eene ligchamelijke verplaatsing, maar aan eene bovennatuurlijk verwekte *ekstase*, verrukking of geestvervoering, waarbij alle gebruik der zintuigen ophield.

³) *in het Paradijs.* De H. Schrift onderscheidt den *wolken-hemel*, den *sterren-hemel*, en den hemel als *woonplaats van God*, en dezen laatsten hemel noemt de Apostel *den derden hemel*, en vervolgens ook (vs 4) *het Paradijs*, de plaats der gelukzaligen.

⁴) *geheime woorden, zoodanige, die het den mensch niet geoorloofd is te spreken*, zoodanige, waarvan de mededeeling alleen aan God toekomt, en die geen mensch, aan wien ze geopenbaard zijn, mag spreken. De zin kan ook wel zijn: *geheime woorden, die het den mensch niet geoorloofd*, niet gegeven is te spreken, die den mensch niet vermag te spreken, omdat zij onuitsprekelijk zijn voor eenige menschelijke taal. De Apostel had dan in zijn exstatisch gezigt *geheime woorden*, goddelijke verborgenheden, vernomen, die het aan geen mensch *geoorloofd* (of *mogelijk*) was mede te deelen.

⁵) *Voor* (ten gunste van) *zoo iemand zal ik roemen: doch voor* (ten gunste van) *mij zelven zal ik niet roemen dan in mijne zwakheden*, d. i. in de vervolgingen, het lijden en de levensgevaaren, die ik om de zaak van het Evangelie heb doorgestaan. Vgl 11, 30.

⁶) *Want, zoude ik ook willen roemen*, enz. Ten gunste van mij zelven zal ik niet roemen, niet echter omdat ik het niet zou kunnen doen; *want gesteld, ik zoude willen roemen ten gunste van mij zelven, ik zou geen dwaas*, geen ijdele praler, geen grootspreker zijn: *want ik zou de waarheid zeggen*, en niet doen gelijk mijne tegenstanders, die pogchen op den arbeid, door anderen verrigt (zie boven 10, 15); *maar ik laat het roemen, ik maak er geen gebruik van, opdat niet soms iemand aangaande mij, ter oorzake van dat roemen, eene hogere gedachte van mij opvatte, dan hij anders doen zou uit hetgeen hij aan mij ziet*, uit mijne daden, *of van mij hoort*, uit mijne woorden. — Paulus zou van zijne gezigten en openbaringen niet gesproken hebben, ware hij er niet toe genoodzaakt geworden.

⁷) *En opdat de grootheid der openbaringen mij niet verheffe*, enz. De zin is: Opdat ik mij ter oorzake van de uitnemende openbaringen, die mij te beurt vielen, niet hoogmoedig zoude verheffen, om mij voor hoogmoed te bewaren en mij gedurig mijne menschelijke zwakheid te herinneren, tot dat einde *is mij een prikkel* (naar het Grieksch kan het ook zijn: *een doorn*) *mijn vleesches* (een prikkel, een doorn in mijn vleesch) *gegeven*. Wat de Apostel onder het beeld van een *prikkel* of *doorn* in het vleesch heeft willen voorstellen, kan niet met volle zekerheid gezegd worden. De

8 * Propter quod ter Dominum
rogavi ut discederet a me :
9 * et dixit mihi : Sufficit tibi
gratia mea : nam virtus in
infirmirate perficitur. Libenter
igitur gloriabor in infirmitatibus
meis, ut inhabitet in me virtus
10 Christi. * Propter quod placeo
mihi in infirmitatibus meis, in
contumeliis, in necessitatibus,
in persecutionibus, in angustiis
pro Christo: Cum enim infirmor,
tunc potens sum.

engel satans om mij te slaan.
* Waarom ik de Heer driemaal
gebeden heb¹ dat die van mij
mogt wijken : * en hij zeide tot
mij : Mijne genade is u genoeg² :
want de kracht wordt in zwak-
heid volkomen³. Ik zal dan gaarne
roemen op mijne zwakheden,
opdat⁴ de kracht van Christus in
mij wone. * Daarom heb ik een
welgevallen in mijne zwakheden⁵,
in versmadingen, in nooden,
in vervolgingen, in be-
nauwdheden voor Christus :
Want wanneer ik zwak ben, dan
ben ik sterk.

gevoelens der heilige Kerkvaders zijn daaromtrent zeer verschillend. Hoogstwaarschijnlijk beteekende hij daarmede aanprikkelingen en bekeringen tot onkuischheid waarmede hij van den duivel werd aangevochten; om welke reden hij dan die prikkel in zijn vleesch een engel of dienaar satans noemde, door Gods toelatende voorzienigheid hem gegeven, om hem te slaan, d. i. door die bekering te kwellen, te plagen, te pijnigen, en zulks niet eenige enkele malen, maar gedurig. Want wat het ook zij dat de Apostel met dien prikkel in het vleesch bedoeld heeft, zooveel is zeker uit het volgende vers, dat wij niet aan eene voorbijgaande, maar aan eene blijvende, eene voortdurende plaag te danken hebben.

1) *Waarom*, ter oorzaak van welk slaan door dien satansengel (vs. 7) ik den Heer driemaal, niet meer, gebeden heb dat hij, die satansengel, van mij mogt wijken, mij gerust laten. — Op zijne derde bede om bevrijd te worden van de aanvechtingen van dien satansengel, ontving de Apostel een antwoord van den Heer. — Naar het Grieksch kan men hier vertalen: *Wegens dezen satansengel heb ik den Heer driemaal gebeden, dat, enz.*

2) *en hij zeide tot mij : Mijne genade is u genoeg* : enz. Op zijne eerste en tweede bede kreeg de Apostel geen antwoord; maar op zijne derde bede zeide de Heere Jesus tot hem in eene van die gezigten en openbaringen (vs. 1, waarmede hij begunstigd werd : *Mijne genade is u genoeg*. De bevrijding van dien satansengel werd aan Paulus geweigerd; die beschamende en vernederende prikkel in het vleesch was hem nuttig om hem voor hoogmoed te bewaren. Bijgestaan door s' Heeren genade, die hem niet zoude ontbreken, zou hij genoegzame of toereikende krachten hebben om zijne bekeringen te overwinnen. *Mijne genade*, sprak de Heer tot hem, *is u genoeg*.

3) *want de kracht* (volgens de meeste Griekse HSS : *mijne kracht*) *wordt in zwakheid volkomen* : De kracht, die ik verleen door de hulp mijner genade wordt in zwakheid (in de zwakheden mijner dienaren) volkomen, toont zich volkomen. Waar zwakheid is, daar oefent mijne kracht hare werking uit. Ook gij derhalve ondervindt haar.

4) *Zoo zal ik dan gaarne roemen op mijne zwakheden, opdat* enz. Naar het Grieksch : *Zoo zal ik dan zeer gaarne* (in plaats van nog te bidden om bevrijding van mijne zwakheden) *veeleer roemen op mijne zwakheden*, eene reden van blijde zielsverheffing daarin vinden, *opdat* (het gevolg is voorgesteld als doel) *de kracht van Christus in mij wone*, op mij blijve, mij versterke, aan mij zich openbare.

5) *Daarom* (omdat de kracht van Christus alsdan in mij woont) *daarom heb ik een welgevallen in mijne zwakheden*, in die toestanden, waarin mijne menschelijke onmagt 's Heeren bovennatuurlijken bijstand noodig heeft, *in versmadingen, in nooden, in vervolgingen, in benauwdheden voor Christus*, om Christus wil mij aangedaan, en door

11 * Factus sum insipiens, vos
me coegistis. Ego enim a vobis
debuï commendari : nihil enim
minus fui ab iis, qui sunt supra
12 modum Apostoli : tametsi nihil
sum : * signa tamen Apostolatus
mei facta sunt super vos in
omni patientia, in signis, et
13 prodigiis, et virtutibus. * Quid
est enim, quod minus habuistis
præ ceteris Ecclesiis, nisi quòd
ego ipse non gravavi vos ?
14 * Ecce tertio hoc paratus
sum venire ad vos : et non

* Ik ben een dwaas geworden¹,
gij, gij hebt mij *daartoe* genood-
zaakt. Ik toch ik behoorde door
u geprezen te worden : want
in niets ben ik minder geweest
dan de overgrooten Apostelen² :
hoewel ik niets ben³ : * toch
zijn de kenteekenen van mijn
Apostelschap⁴ bij alle geduld
onder u bewerkt geworden door
teekenen, en wonderen, en krach-
ten. * Want wat is het, dat gij⁵
minder gehad hebt dan de
overige Gemeenten, tenzij dit dat
ik zelf u niet tot last ben geweest⁶.
Vergeeft mij dit onregt !
* Zie nu voor de derde maal sta
ik gereed om⁷ tot u te komen : en

mij geleden : want wanneer ik zwak ben, wanneer ik mij in die genoemde toestanden van zwakheid bevinde, dan ben ik sterk door de kracht van Christus, wiens kracht in zwakheid volkomen wordt (vs. 9).

1) Ik ben een dwaas geworden, enz. Terug ziende op hetgeen hij van 11, 16 af tot hiertoe roemenswaardig van zich gezegd had, roept de Apostel uit : *Ik ben een dwaas geworden* : ik heb mij nu daar werkelijk al roemende op mij zelve als een dwaas aangesteld ; maar ik deed het ondanks mij zelve ; *gij, gij hebt mij daartoe genoodzaakt*, daar gij uwen plicht jegens mij verzuimdet : ik behoorde door u, Korinthiërs, tegenover mijne tegenstanders geprezen te worden ; haddet gij dat gedaan, dan hadde ik mij zelf niet behoeven te prijzen, niet noodig gehad, ten einde u voor verleiding te behoeden (vgl 11, 3, 4.) zelf mijne eer tegenover mijne tegenstanders te handhaven.

2) want in niets, in geen opzicht, ben ik tijdens mijn verblijf onder u lieden minder geweest dan de overgrooten Apostelen : de grond voor hetgeen hij zeide : *Ik behoorde door u geprezen te worden*.

3) hoewel ik uit mij zelve niets ben. Vgl. I Kor 15, 8-10.

4) toch zijn de kenteekenen van mijn Apostelschap, enz. De Apostel beroept er zich op, dat hij te Korinthe bij alle geduld onder verdrukking en lijden, teekenen, en wonderen, en krachten, d. i. allerlei wonderwerken verrigt had ; de kenteekenen derhalve van zijn Apostelschap, de merkteekenen waaraan men den waren Apostel en Godsgezant kan onderkennen, hadden hun geenszins ontbroken.

5) Want wat is het, dat gij, enz. Eene bevestiging van het gezegde in vs. 12. De vragende redevorm heeft hier de kracht eener bevestiging : Er is niets, Korinthiërs, waarin gij hebt achtergestaan bij de overige Christen-gemeenten, die door mij gesticht zijn. Gij hebt ervaren wat de overige Gemeenten ervaren hebben, gelijke bewijzen van mijn Apostelschap genoten, en moet dus even zoo goed als de andere Gemeenten mij voor een echten Apostel van Christus erkennen.

6) tenzij dit, dit uitgezonderd, namelijk dat ik zelf, ik voor mijn persoon, u niet tot last ben geweest, daar gij het Evangelie kosteloos van mij ontvangen hebt, terwijl ik hetzelfde aan andere Gemeenten verkondigende, zulks deed te haren koste, bezolding van haar aannemende. Mogt het hierin zijn, dat gij achter ligt bij de andere Gemeenten, dan verzoek ik u : *vergeeft mij dit onregt !* Een gevoelig verwijt van hunne ondankbaarheid.

7) Zie nu voor de derde maal sta ik gereed om, enz. Al vroeg Paulus hen om vergiffenis

- non ero gravis vobis. Non enim
 quæro quæ vestra sunt, sed vos.
 Nec enim debent filii parentibus
 thesaurizare, sed parentes filiis.
- 15 * Ego autem libentissime impendam, et superimpendar ipse pro
 animabus vestris : licet plus
 vos diligens, minus diligar.
- 16 * Sed esto : ego vos non
 gravavi : sed cum essem astutus,
 17 dolo vos cepi. * Numquid per
 aliquem eorum, quos misi ad
 18 vos, circumveni vos ? * Rogavi
 Titum, et misi cum illo fratrem.
- zal u niet tot last zijn. Want ik
 zoek niet het uwe, maar u.
 Wantook moeten niet de kinderen
 schatten vergaderen voor de
 ouders, maar de ouders voor de
 kinderen. * Ik nu zeer gaarne 15
 zal ik de kosten doen, en daaren-
 boven mij zelve te koste leggen
 voor uwe zielen : ofschoon ik u
 meer beminnde, minder be-
 mind worde. * Doch het zij zoo : 16
 ik, ik ben niet tot last geweest :
 maar¹ slim zijnde, heb ik u door
 list gevangen. * Heb ik u soms² 17
 door iemand dergenen, die ik tot
 u gezonden heb, verschalkt ? * Ik 18
 heb Titus verzocht³ om tot u te
 gaan, en met hem den broeder

voor dat onregt, hij zou evenwel even zóó handelen in het vervolg. Hij stond nu gereed om ten derden male te Korinthe tot hen te komen; en gelijk hij hun de eerste en de tweede maal geenszins *tot last* was geweest, hun geenerlei kosten veroorzaakt had, evenzoo zou hij ook ditmaal hun *niet tot last zijn*. Want, ziedaar zijne beweegreden, hij zocht niet *het hunne*, niet hun geld of goed, maar *hen zelven*, namelijk hunne zielen. Want, — nog eene andere beweegreden — *niet de kinderen* behoorden op te leggen voor de ouders, maar, omgekeerd, *de ouders voor de kinderen*. Hij dan, als hun geestelijke vader, zou zich jegens hen gedragen als een vader jegens zijne kinderen; hij zou bij zijne aanstaande komst, evenmin als vroeger, eenigen onderstand van hen aannemen; hij zelf zou *de kosten* van zijn toekomstig verblijf onder hen *zeer gaarne* dragen, ja, en daarbij ook, als dit noodig was, *zich zelven te koste leggen*, zijn eigen leven opofferen voor het behoud hunner zielen : *ofschoon ik u*, voegde hij er bij, zijdelings zich beklagende over hunne koelheid, ofschoon ik u steeds *meer liefhebbende*, minder van u *bemind worde* : ofschoon gij mijne liefde jegens u niet met uwe wederliefde beantwoordt.

1) *Doch het zij zoo : ik, ik ben u niet tot last geweest : maar*, enz. Eene lasterlijke misduiding van zijn gedrag door zijne tegenstanders, als hadde hij, een *slim* mensch zijnde, de Korinthiërs *door list gevangen* : hij zelf, zeiden zij, had, wel is waar, geene bezolding van hen aangenomen, maar *slim zijnde*, hen *door list gevangen*, op eene bedekte wijze door anderen zich van hun goed weten meester te maken.

2) *Heb ik u soms*, enz. Tot zijne verdediging tegen die lasterrede beroept Paulus zich op de Korinthiërs zelve. Hij vraagt hen, of zij iemand kennen, van zijnet wege tot hen gezonden, door wien hij hen *verschalkt had* (naar het Grieksch : van hen *zijn voordeel gezocht had*).

3) *ik heb Titus verzocht*. enz. Onder andere persoonen, die Paulus nu en dan tot de Korinthiërs had afgezonden, noemt hij hier, bij wijze van voorbeeld, Titus. Hij had Titus verzocht om tot hen te gaan, en met hem *den* bij de Korinthiërs welbekenden broeder in den Heere medegezonden. Had hij dit gedaan om hun geld af te persen ? *Had soms Titus hen verschalkt* (naar het Grieksch : van hen *zijn voordeel gezocht*) bij zijn vorig verblijf onder hen ? Hadden Titus, en hij, en die broeder *niet in denzelfden geest gewandeld*, niet denzelfden geest van onbaatzuchtigheid aan den dag gelegd, *niet in denzelfden voetstappen* getreden ?

Numquid Titus vos circumvenit? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19 * Olim putatis quòd excusamus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter ædificationem vestram. * Timeo enim ne forte cum venero, non quales volo, inveniam vos: et ego inveniar a vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, surrurationes, inflationes, seditiones sint inter vos: * ne iterum cum venero, humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos ex iis, qui ante peccaverunt, et non egerunt poenitentiam super immunditia, et fornicatione, et impudicitia, quam gesserunt.

20

21

gezonden. Heeft soms Titus u verschalkt? hebben wij niet in denzelfden geest gewandeld? niet dezelfde voetstappen?

* Reeds lang meent gij dat¹ wij ons bij u verantwoorden? Voor het aangezigt Gods² in Christus spreken wij: en alles zeer geliefden tot uwe stichting. * Want ik vrees dat als ik zal gekomen zijn, ik u misschien niet zóó vinde, gelijk ik u wensch³: en dat ik van u bevonden worde, gelijk gij mij niet wensch: dat er misschien twist, ijverzucht, toorn, tweedragt, kwaadsprekendheid, achterklap, opgeblazendheid, oproerigheid onder u zij: * dat als ik wederom gekomen zal zijn, God mij vernedere bij u⁴, en ik mij zal moeten bedroeven over velen van hen, die te voren gezondigd, en geene boete gedaan hebben over de onkuischheid, en hoererij, en ongebondenheid, die zij bedreven hebben.

19

20

21

¹ *Reeds lang*, d. i. sedert dat ik begonnen heb van mij zelve te spreken, *meent gij*, dat, enz. Zie den INHOUD. Wij zagen achter *verantwoorden* liever een punt geplaatst.

² *Voor het aangezigt Gods*, enz. De zin is: niet voor u, niet als voor uwe regtbank, maar *voor het aangezigt Gods*, met het oog op God als onzen eenigen regter, *spreken wij*, verdedigen wij ons: *en dit alles*, al wat wij daar tot onze verdediging of aanbeveling zeggen, wij spreken het *tot uwe stichting*.

³ *gelijk ik u wensch*: namelijk vrij van partijschappen en wat daarmede gepaard ging (vs 20), en gebeterd van hunne ontucht (vs 21). En was dit het geval niet, dan zou hij van hen bevonden worden, *gelijk zij hem niet wenschten*, dewijl hij dan verplicht zoude wezen om zijne Apostolische magt tegen hen te gebruiken, en hen met strengheid te behandelen. Vgl. **13**, 1, volg.

⁴ *God mij vernedere bij u*, enz. Eene nadere verklaring van het gezegde (vs 20): *dat ik van u bevonden worde, gelijk gij mij niet wensch*. Zijne *vernedering* zoude voortkomen uit de droevige ondervinding, dat velen van hen zich nog niet bekeerd hadden; waardoor hij genoodzaakt zou wezen hen te straffen.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel verklaart, dat hij bij zijne aanstaande derde komst te Korinthe, na gedaan onderzoek, zonder verschooning zal straffen, vs 1, 2. Waren er onder hen, die eene proef verlangden van zijne Apostolische strafmagt, die proeve zou hun tot hunne schade geworden. Doch liever dan hem op de proef te willen stellen, moesten zij zich zelven beproeven, en onderzoeken of zij echte Christenen waren. Overigens, hij bad God, dat zij onberispelijk mogten zijn, en hij verlangde niets vuriger dan dat hij er voor bewaard mogt blijven van eenige proef zijner Apostolische strafmagt onder hen te moeten geven, vs 3—10. Nog eenige korte vermaningen, voorts groetenissen, en tot besluit des briefs eene uitvoerige heilwensch, vs 11—12.

- 1 * Ecce tertio hoc venio ad vos : In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum. (*Dt 19, 15. Mt 18, 16. Jo 8, 17.*
- 2 *Hebr 10, 28.*) * Prædixi, et prædico, ut præsens, et nunc absens iis, qui ante peccaverunt, et ceteris omnibus, quoniam si
- 3 venero iterum, non parcam. * An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens
- 4 est in vobis? * Nam etsi crucifixus est ex infirmitate : sed vivit ex
- * Zie voor de derde maal kom ik nu tot u¹ : Door den mond van twee, of drie getuigen zal alle zaak bevestigd worden. * Ik heb het vooraf² gezegd², en zeg het vooraf, — gelijk toen ik tegenwoordig was, zoo nu ook afwezig — tot degenen, die te voren gezondigd hebben, en tot al de anderen, dat wanneer ik nogmaals zal gekomen zijn, ik hen niet sparen zal. * Begeert gij eene proef van den in mij sprekenden Christus³, die ten uwen opzichten niet zwak, maar magtig is onder u? * Want al is hij uit zwakheid gekruisigd⁴ : toch leeft hij uit Gods

1) Zie voor de derde maal kom ik nu tot u. Vóór het schrijven van dezen brief was de Apostel alreeds tweemaal te Korinthe geweest. Hij kondigt den Korinthiërs hier nog eens (vgl 12, 14) zijne aanstaande derde komst te Korinthe aan, en hij zegt hun, dat hij dan naar de wijze der Mosaïsche rechtspleging (*Dt 19, 15*) op de verklaring van twee of, als er zooveelen gevonden werd, van drie getuigen de overtreders zal straffen.

2) Ik heb het vooraf gezegd, enz. Eene bevestiging der dreigrede van het vorige vers. Ik heb het vooraf gezegd, ik heb u vooraf gewaarschuwd, te weten, toen ik voor de tweede maal bij u tegenwoordig was (zie *Inleiding*, bladz. 358), en zeg het nu afwezig wederom vooraf: diegenen, die onkuischen, die te voren gezondigd hebben (vgl 12, 21) en al de anderen, de overige overtreders (vgl 12, 20), ik zal hen bij mijne aanstaande komst te Korinthe niet sparen, geene verschooning omtrent hen oefenen, maar hen straffen.

3) Begeert gij eene proef van den in mij sprekenden Christus, die jegens u niet zwak is, ten uwen opzichte niet onmagtig is, verre van daar, maar, gelijk gij bij ondervinding weet, zijne kracht, ook zijn strafvermogen (I Kor 11, 30), onder u zoo klaarlijk openbaart? Begeert gij andere proeven van zijne kracht tot uw onheil, men zal ze u geven!

4) Want al is hij uit zwakheid gekruisigd: enz. Eene bevestiging van het voorafgaande

virtute Dei. Nam et nos infirmi sumus in illo : sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5 * Vosmetipsos tentate si estis in fide : ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos quia Christus Jesus in vobis est ? nisi

6 forte reprobi estis. * Spero autem quòd cognoscetis, quia

7 nos non sumus reprobi. * Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis : nos autem

8 ut reprobi simus. * Non enim possumus aliquid adversus veri-

kracht. Ook wij namelijk zijn zwak in hem : maar zullen uit Gods kracht met hem leven jegens u. * Stelt u zelve op de proef¹ of gij in het geloof zijt : toetst u zelve ! Erkent ge het aan u zelve niet dat Jesus Christus in u is ? tenzij gij misschien niet proefhoudend zijt. * Ik hoop echter dat² gij erkennen zult, dat wij niet onproefhoudend zijn. * Doch wij bidden God dat gij niets kwaads doen moogt³, niet opdat wij blijken proef te houden, maar opdat gij het goede doet : en wij als niet proefhoudend zijn. * Want wij vermogen niets tegen de waarheid⁴, maar voor de

(vs 3): *die magtig is*. De zin is: *Want al is hij gekruisigd geworden uit zwakheid*, — eene hoedanigheid der menschelijke natuur, welke hij had aangenomen (Phil 2, 7. 8), ten gevolge van welke hoedanigheid hij den kruisdood lijden kon en dien ook geleden heeft, — *toch leeft hij thans uit Gods kracht*, die hem door de kracht zijner almacht van den dood heeft opgewekt tot een onsterfelijk leven, en hem alle magt gegeven heeft (vgl. Rom 6, 4. Eph 1, 19—22. Phil 2, 9). *Ook wij namelijk* (eene toepassing van het gezegde op zich zelve) *zijn zwak in hem* : door onze toegevendheid, door tot hiertoe geen gebruik te maken van onze Apostolische strafmagt, verschijnen wij als zwakken *in hem*, in Christus, in zijne zaak; *maar wij zullen*, bij onze aanstaande komst tot u, *leven met hem jegens u*, u toonen dat wij niet onmagtig zijn, maar uit goddelijke kracht met Christus *leven*, indien gij ons noodzaken moogt onze strafmagt aan u uit te oefenen.

1) *Stelt u zelve op de proef*, enz. In plaats van mij of Christus in mij op de proef te willen stellen, stelt u zelve op de proef of gij *in het geloof zijt*, of gij Christenen zijt met der daad en niet enkelijk met den naam, of *Jesus Christus in u is*; gij zult dit aan u zelve genoegzaam erkennen, *ten zij gij misschien*, die proef niet kunt doorstaan, *niet proefhoudend zijt*.

2) *Ik hoop echter dat*, enz. Zin en zinverband: Of gij voor u proefhoudend zijt, moogt gij zelve onderzoeken; wat mij betreft, ik hoop toch dat gij zult moeten erkennen, *dat wij niet onproefhoudend zijn*, dat wij eene proef kunnen geven van onze Apostolische strafmagt.

3) *Doch wij bidden God dat gij niets kwaads doen moogt*, enz. Eene verzachting der voorafgaande (vs 6) harde bedreiging. De zin is: doch wij bidden God, dat gij niets kwaads doen moogt, en wij derhalve niet noodig hebben u, door te straffen, eene proef te geven van onze Apostolische magt. En wij doen deze bede, niet uit eigenbelang, *opdat* het namelijk uit u, door uwen Christelijken levenswandel, van ons blijke, dat wij proefhoudend en echte dienaren van Christus zijn (vgl. I Kor 9, 2. II Kor 3, 2. Phil 4, 1); maar *opdat gij het goede doet, en wij*, wat ons betreft, *wezen mogen als niet proefhoudend*, in het oog der menschen onmagtig schijnen om onze bedreigingen uit te voeren.

Proefhoudend en niet proefhoudend betreffen hier niet dezelfde zijde van Paulus' proefhoudendheid.

4) *Want wij vermogen niets tegen de waarheid*, enz. De grond van hetgeen hij daar zeide: *opdat gij het goede doet, en wij zijn als niet proefhoudend*. Door de *waarheid* verstaat de Apostel hier bijzonderlijk het *zedelijk* ware, dat is het goede. Vgl. I Kor 5, 8.

- 9 tatem, sed pro veritate. * Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc et oramus vestram
- 10 consummationem. * Ideo hæc absens scribo, ut non præsens durius agam secundum potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, et non in destructionem.
- 11 * De cetero, fratres, gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, et Deus pacis, et dilectionis erit vobiscum. * Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti. * Gratia Domini nostri Jesu Christi, et charitas Dei, et communicatio sancti Spiritus sit cum omnibus vobis. Amen.
- waarheid. * Want wij verblijden ons, dat wij zwak zijn, en gij sterk zijt¹. Daar bidden wij ook om om uwe volmaking. * Daarom schrijf ik dit afwezend², opdat ik tegenwoordig zijnde geene strengheid moete gebruiken volgens de magt, welke de Heer mij verleend heeft tot opbouwning, en niet tot verderving.
- * Voorts broeders! weest blijde, wordt volmaakt, vermaant elkander, weest eensgezind, leeft in vrede, en de God des vredes, en der liefde zal met u zijn³. * Groet elkander met een heiligen kus⁴. Al de heiligen groeten u⁵. * De genade⁶ onzes Heeren Jesus Christus, en de liefde Gods, en de gemeenschap des heiligen Geestes zij met u allen! Amen.

Wanneer gij, zegt de Apostel, het goede doende, overeenkomstig de waarheid handelt, dan zijn wij als ontwapend, dan kunnen wij geene strengheid oefenen geen gebruik maken van onze strafmagt. *Wij vermogen niets tegen de waarheid, maar wel vermogen wij iets voor de waarheid*, in het belang der waarheid. Als gij derhalve het goede doet, dan komt het proef geven van onze strafmagt niet te pas.

1) *Want wij verblijden ons, dat wij zwak zijn, en gij sterk zijt.* Eene bevestiging van het zoo even gezegde: *wij vermogen niets tegen de waarheid.* De zin is: Ja wij verblijden ons zelf, *wanneer wij zwak zijn*, wanneer wij van onze magt om de zonden te straffen geen gebruik kunnen maken, omdat gij zedelijk *sterk*, deugdzaam, onberispelijk zijt. En niet alleen verblijden wij ons daarover, maar wij bidden er ook om dat gij sterk zijt, wij bidden, zeg ik, *om uwe voldoening.*

2) *Daarom schrijf ik dit afwezend*, enz. *Daarom*, omdat uwe verbetering mijn verlangen is, daarom schrijf ik *afwezend*, mijne reis naar Korinthe nog uitstellende, *dit*, deze woorden van vermaning, *opdat ik, tegenwoordig zijnde*, bij u gekomen, niet met strengheid behoeve te werk te gaan *volgens de magt, welke de Heer mij verleend heeft tot opbouwning, en niet tot verderving.* In deze laatste woorden is het doel en het regt gebruik der geestelijke magt kort aangeduid. De Apostel wilde van zijne magt alleen gebruik maken om op te bouwen, nimmer om te bederven of te verwoesten. Zie boven op 10, 8.

3) *Voorts, broeders! weest blijde in den Heer* (Phil 3, 1); *wordt volmaakt*, verbeter wat nog te verbeteren valt en tracht naar de volmaaktheid; *vermaant en onder- rigt elkander; weest eensgezind, leeft in vrede*, dan zal de God des vredes, (Phil 4, 9), en *der liefde*, God uit wien de liefde en de vrede zijn, God die de broederlijke liefde, de kweekster van eensgezindheid en vrede, bewerkt, *met u zijn.*

4) *Groet elkander met een heiligen kus.* Zie het aangeteekende op Rom 16, 16, bl. 354.

5) *Al de heiligen*, al de Christenen hier, in Macedonië, groeten u.

6) *De genade onzes Heeren Jesus Christus*, de genade, welke de God-mensch Jesus Christus, de Zoon Gods, ons door de verdiensten van zijn verlossings-werk heeft verworven, en *de liefde Gods*, de liefde van God den Vader, die zijnen *eeniggeboren Zoon* voor ons gegeven heeft (Jo 3, 16), en *de gemeenschap des heiligen Geestes*, de mededeeling des heiligen Geestes, door wien die genade en liefde ons toekomen, *zij met u allen! Amen.*

INLEIDING

TOT

DEN BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE GALATIERS.

Het landschap Galatië, in klein-Azië gelegen, van Paphlagonië, Kappadocië, Pontus, Bithynië, Phrygië en Lycaonië omgrensd, maakte vroeger een gedeelte uit van het oude Phrygië; zijne latere benaming, Galatië, ontving het van talrijke Gallische of Keltische stroompobenden, die omtrent het midden der derde eeuw v. Chr., van den Bithynischen koning Nicomedes, tot loon voor bewezen krijgsdiensten, dit landschap in onafhankelijk bezit verkregen, en met de oorspronkelijke Grieksche bewoners door huwelijks-verbindingen ineen gesmolten, allengs taal en zeden en afgoderij van hen overnamen. In den oorlog van Antiochus den Grooten met de Romeinen (189 v. Chr.) verbonden zij zich met den Syrischen koning, doch werden met dezen overwonnen en verloren daardoor hunne onafhankelijkheid. Onder de heerschappij der Romeinen gebragt, behielden zij toch nog een geruimen tijd hunne eigene opperhoofden, tot dat eindelijk, onder hun laatste opperhoofd Amyntas, hun grondgebied, 't welk Antonius en Octavianus nog aanmerkelijk vergroot hadden, door Augustus tot een Romeinsch wingewest geslagen (24 v. Chr.) en onder het bestuur van een Propraetor gesteld werd. Omstreeks dien tijd waren ook vele Joden, waarschijnlijk om koophandels-belangen, zich in de steden van Galatië met der woon komen vestigen, voornamelijk nadat keizer Augustus aan de Galatische Joden zijne bijzondere bescherming had toegezegd¹.

1) Zie WERNSDORF, de republica Galatarum. Norimbergæ 1743, p. 297—320. Flav. Joseph. Antiqq 16, 6. n. 2. Monumentum Ancyran. in *Edm. Chishull Antiqq. Asiat. Christianam æram antecedentes*. Lond. 1728, p. 165.

Op zijne tweede Apostolische reize bezocht Paulus ook *de landstreek van Galatië*¹, en stichtte toen aldaar eene Christen-gemeente (51 of 52 n. Chr.), die grootendeels wel uit geboren Heidenen, maar toch voor een gedeelte ook uit geboren Joden bestond². Drie jaren later, op zijne derde reize, kwam de Apostel voor de tweede maal naar Galatië, met het doel om de jonge Christen-gemeente aldaar in hare belijdenis te versterken³. Hij kon destijds eene loffelijke getuigenis geven van hun Christelijk geloof en leven⁴, ofschoon hij het toch niet overbodig achtte hen te waarschuwen tegen alle leering, die niet overeenstemde met het godsdienstig onderwijs, dat zij van hem ontvangen hadden⁵.

Doch niet langen tijd daarna, tijdens zijn verblijf te Ephese⁶, kreeg hij treurige berigten aangaande den toestand der Galatische Gemeenten. Zekere bekeerlingen uit de Joden, van elders onder de Galatiërs aangekomen en verkeerde ijveraars voor de wet van Moses, predikten hun, dat de besnijdenis en het onderhouden der Mosaïsche instellingen noodzakelijke vereischten waren ter zaligheid⁷; en velen der nieuw-bekeerde Galatiërs, maar al te zeer gehoor gevende aan deze dwaalleeraars, liepen groot gevaar om door hen verleid en van het ware Christendom afvallig te worden. En dewijl die dwaalleeraars zeer wel wisten, dat hunne begrippen van het Christendom strijdig waren met het onderrigt dat de Galatiërs van Paulus ontvangen hadden, zoo zochten zij ook te gelijker tijd zijn aanzien bij hen te verkleinen door hem zijn gezag van Apostel te betwisten en te beweren, dat zijne leer niet overeenstemde met de leer der echte Apostelen.

Dit een en ander gaf Paulus aanleiding tot het schrijven van zijnen Brief aan de Galatiërs, waarvan de hoofdzakelijke inhoud hierop neêrkomt: Na opschrift en heilwensch, geeft de Apostel hun terstond zijne berispende verwondering te kennen over hunne

1) Zie Hand 16, 6. Het eigenlijk landschap Galatië is daar gemeend, niet Galatië met die uitbreiding, waaronder het beteekend wordt als men spreken wil van het Romeinsch wingewest Galatië.

2) Vgl. Gal 2, 15; 3, 13, 23-25; 4, 4.

3) Hand 18, 23. — 4) Gal 5, 7. — 5) Gal 1, 9. — 6) Hand 19, 1.

7) Even als vroeger die rustverstoorders in de Kerk van Antiochië. Zie Hand 15, 1, 5.

geneigdheid om af te wijken van de Evangelie-leer, gelijk hij hun die verkondigd had (1, 1—10). Hierop verdedigt hij zijn Apostolisch gezag : hij betoogt hun, dat hij zijne kennis van het Evangelie niet van eenig mensch, maar onmiddellijk van den Heere Jesus Christus zelve ontvangen had; dat hij door Petrus, Jakobus en Joannes als hun mede-Apostel was erkend geworden en dat zijne Evangelie-leer met de hunne volmaaktelijk overeenstemde (1, 11—2, 10). Hierna zegt hij hun, hoe hij te Antiochië zekere handelwijze van Petrus in 't openbaar berispt had; en met dit verhaal gaat hij over tot het polemisch gedeelte van zijnen brief, waarin hij kortelijk betoogt, dat de mensch geregtvaardigd wordt uit het geloof en niet uit de wet of de werken der wet : eene grondwaarheid van het Christendom, welke hij niet langen tijd daarna uitvoeriger behandeld heeft in zijnen Brief aan de Romeinen. Maar was de gerechtigheid niet uit de wet, met welk oogmerk was dan de wet gegeven? De Apostel antwoordt hierop, dat de wet aan de Israëlieten gegeven was *om wille der overtredingen*, en om hun als tot een tuchtmeester te dienen en hen naar Christus heen te leiden; en dat het hare bestemming was geweest niet langer te duren dan tot dat de Christus zou gekomen zijn, zoodat met zijne komst het juk der Mosaische wet voor altijd was opgeheven (2, 11—4, 31). Na dit betoog waarschuwt de Apostel zijne Galatiërs allernadrukkelijkst tegen die dwaalleeraars: indien de Galatiërs zich lieten besnijden om voor God geregtvaardigd te worden, dan waren zij van de genade Gods in Christus vervallen en hadden het ware Christendom verzaakt. Hij wekt hen dan op om standvastig te volharden in de vrijheid, *met welke Christus hen had vrijgemaakt* en vermaant hen in 't algemeen tot een wandel *naar den geest*, en in 't bijzonder tot onderlinge liefde en verdraagzaamheid, tot ootmoedigheid en tot weldadigheid (5—6, 10). De Apostel sluit zijnen brief met een eigenhandig naschrift, waarin hij de onzuivere bedoelingen van die dwaalleeraars ontdekt, de Galatiërs nogmaals waarschuwt, en met zijne Apostolische zegenbede van hen scheidt (6, 11—18).

Hoogstwaarschijnlijk schreef Paulus dezen brief uit Ephese, en wel in het jaar 54 of 55 n. Chr.

DE BRIEF VAN DEN H. PAULUS

AAN DE GALATIERS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift en heilwensch, met eene dankzegging aan God, vs 1—5. De Apostel berispt de Galatiërs ter oorzaak van hunne ligtvaardige afwijking van de leer, die hij hun verkondigd had, en buiten welke er geene andere zaligmakende leer of bestond of konde bestaan, vs 6—10. Hierop verdedigt hij zijn Apostolisch gezag door hun uit de geschiedenis van zijn leven vóór en na zijne bekeering aan te toonen, dat hij zijne kennis van het Evangelie niet van eenig mensch, maar onmiddellijk van den Heere Jesus Christus zelven ontvangen had Vóór zijne bekeering was hij een ijveraar geweest voor het Jodendom en een vervolger van het Christendom, vs 11—14; en na zijne wonderdadige bekeering op den weg naar Damaskus, was hij door niemand hoegenaamd in de kennis van het Evangelie onderrigt geworden. Hij was, wel is waar, drie jaren later naar Jerusalem gegaan, maar alleen met het doel om Petrus persoonlijk te leeren kennen, en slechts vijftien dagen verwijfde hij toen te Jerusalem; en hij zag er, behalve Petrus en Jakobus, niemand anders van de Apostelen, vs 15—19. Hij roept God tot getuige aan voor de waarheid der feiten, welke hij hier en vervolgens aanvoert, vs 20. Na zijn kortstondig verblijf in Jerusalem, was hij naar Syrië en Cilicië gereisd, zonder kennis te maken met de Christen-gemeenten in Judea, vs 21—24.

* PAULUS Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, et Deum Patrem, qui suscitavit
* Paulus een Apostel niet van menschen, noch door een mensch¹, maar door Jesus Christus², en Godden Vader³, die hem

1) *Paulus een Apostel niet van menschen, noch door een mensch.* De benaming van Apostel was toenmaals nog niet uitsluitend eigen aan het twaalftal, maar men gaf haar ook aan dezulken, aan wie eenige Apostolische bediening ter verbreiding van het Evangelie werd toevertrouwd. Vgl. Hand 14, 4, 14. Rom 16, 7. De zoodanigen, gelijk bijv. Titus en Timotheüs, waren Apostelen, doch niet *onmiddellijk* door Christus geroepen, maar *van menschen*, d. i. door dezen of genen uit de onmiddellijk geroepene Apostelen tot hunne bediening aangesteld. Maar zulk een Apostel was Paulus niet: hij was een Apostel, maar niet had hij zijn Apostolaat *van menschen* ontvangen; ook niet *door een mensch*, door tusschenkomst van eenig mensch, gelijk Matthias, wiens roeping tot het Apostolaat wel *van* God kwam, maar die echter *door* tusschenkomst der vergaderde Apostelen tot zijne bediening werd aangesteld. Zie Hand 1, 23—26.

2) *maar door Jesus Christus.* Niet van menschen, noch door een mensch, *maar door Jesus Christus.* In deze tegenstelling is de godheid van Jesus Christus duidelijk uitgesproken. Paulus was even zoo onmiddellijk als de overige Apostelen door den Heere Jesus tot zijn Apostel aangesteld. Zie Hand 9, 3, volg.; 22, 14; 26, 16; I Kor 9, 1; 15, 8.

3) *en (door) God den Vader.* Want de Zoon doet niets zonder den Vader. Vgl. Jo 5, 19, en de aantekeningen op die plaats.

- 2 eum a mortuis : * et qui mecum
sunt omnes fratres, Ecclesiis
3 Galatiæ. * Gratia vobis, et pax
a Deo Patre, et Domino nostro
4 Jesu Christo, * qui dedit semet-
ipsum pro peccatis nostris, ut
eriperet nos de præsentis sæculo
nequam, secundum voluntatem
5 Dei et Patris nostri, * cui est
gloria in sæcula sæculorum :
Amen.
- 6 * Miror quòd sic tam cito
transferimini ab eo, qui vos
vocavit in gratiam Christi in
7 aliud Evangelium : * quod non
- uit de dooden heeft opgewekt¹ :
— * en al de broeders die bij
mij zijn², aan de Gemeenten van
Galatië³. * Genade zij u, en vrede⁴
van God den Vader, en van onzen
Heere Jesus Christus, * die zich
zelven gegeven heeft⁵ voor onze
zonden, opdat hij ons onttrekken
zoude aan de tegenwoordige
booze wereld, naar den wil van
God⁶ en onzen Vader, * wien de
heerlijkheid is in alle eeuwig-
heid : Amen.
- * Ik verwonder mij dat gij u
zoo spoedig⁷ van hem, die u tot
de genade van Christus geroepen
heeft laat afkeeren tot een ander
Evangelie⁸ : * hetwelk niet een

¹) die hem uit de dooden heeft opgewekt : De Apostel zegt dit hier, omdat hij door den verzeenen en verheerlijkten Jesus, die hem op den weg naar Damaskus verschenen was, tot het Apostolaat geroepen werd. Zie Hand 26, 12—18.

²) en al de broeders die bij mij zijn. De Apostel bedoelt zijne ambtgenooten en medehelpers te Ephese, aan de Galatiërs wel bekend, Die valsche leeraars onder hen zeiden hun van Paulus, dat hij met zijne leer aangaande de Evangelische vrijheid alleen stond. Daarom geeft de Apostel den Galatiërs hier te kennen, dat wat hij hun dienaangaande schrijven ging, eveneens de leer was van al zijne ambtgenooten.

³) aan de Christen-gemeenten van Galatië. De Galatische Kerk bestond derhalve toen alreeds uit verscheidene Christen-gemeenten, en men kan alzoo dit schrijven van Paulus als eene soort van encycieliek of rondgaanden brief beschouwen.

⁴) Genade zij u, en vrede, enz. Na het opschrift des briefs volgt zijn heilwensche groet. Zie noot 6 op bladz. 243.

⁵) die zich zelven gegeven heeft, d. i. vrijwillig aan den dood heeft overgeven (Gal 2, 20. Jo 10, 17, 18), tot een plaatsvervangend (I Pt 3, 18) zoenoffer voor onze zonden, en dit met het doel om ons aan de tegenwoordige booze wereld, aan de boosheid van deze wereld, te onttrekken, om ons tot nieuwe menschen te maken, tot dezulken, die door zijne genade de goddeloosheid en de wereldsche begeerlijkheden verzakende, ingetogen en regtvaardig en godvruchtig leven in deze wereld (Tit 2, 12).

⁶) naar den wil van God, enz. Onze verlossing door Christus is geschied naar den wil, ingevolge het genadig raadsbesluit, van God en onzen Vader, van hem die ons tot zijne kinderen (Gal 4, 5) heeft aangenomen. De Vulgaat heeft hier : wien de heerlijkheid is ; wij lezen daar liever : de heerlijkheid zij, om het daaropvolgend Amen : voor welk genadig raadsbesluit God gedankt en verheerlijkt worde in alle eeuwigheid. Zoo zij het !

⁷) zoo spoedig : zoo haast als hun een ander Evangelie was gepredikt geworden. Zulks nu had hij geenszins van hen verwacht, hij had een beteren dunk van hen ; van daar zijne berispende verwondering. Zij hadden der verleiding maar zoo aanstonds gehoor gegeven.

⁸) van hem (van God), die u tot de genade van Christus, tot de zaligheid, door de verdiensten van Jesus Christus te verkrijgen, geroepen heeft u laat afkeeren tot een ander Evangelie. De Galatiërs liepen wel groot gevaar van het eenige ware Christendom over te gaan tot eene soort van Joodsch Christendom, tot een ander Evangelie : maar zij waren toch nog niet werkelijk afgevallen.

est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, et volunt convertere Evangelium Christi.

8 * Sed licet nos, aut Angelus de caelo evangelizet vobis praequam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. * Sicut praediximus, et nunc iterum dico: Si quis vobis evangelizaverit praeter id, quod accepistis, anathema sit. * Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quaero hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11 * Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est a me, quia non est

ander is¹, maar er zijn eenigen, die u ontrusten, en het Evangelie van Christus willen verkeeren. * Maar al ware het ook, dat wij of een Engel uit den hemel² u predikte anders dan wij gepredikt hebben, hij zij vervloekt! * Gelijk wij te voren³ gezegd hebben, zoo zeg ik ook thans wederom: Indien iemand u anders predikt dan gij ontvangen hebt, hij zij vervloekt! * Want wil ik thans menschen voor mij innemen, of God? Of zoek ik⁴ aan menschen te behagen? Indien ik nog aan menschen behaagde, dan ware ik geen dienstknecht van Christus.

* Ik maak u namelijk bekend, broeders⁵, dat het door mij verkondigde Evangelie niet is naar

1) *hetwelk niet een ander is, maar*, enz. Hij had gezegd: *een ander Evangelie*; maar hij wil den schijn niet hebben alsof hij meende, dat er werkelijk een ander Evangelie bestaan kon. Neen, er is geen ander Evangelie, dan *het Evangelie*. Wat was dan eigenlijk dat prediken van die Judaïsten? Het beteekende niets anders dan *dat er eenigen* tot hem gekomen waren, die door hun aandringen, op de noodzakelijkheid van het onderhouden der Mosaïsche wetten, de gemoederen der Galatische Christenen *verontrustten*, en het ééne ware Evangelie van Christus, het Evangelie gelijk Christus dat verkondigd had, *wilden*, zochten te verdraaijen, door namelijk 's menschen zaligheid afhankelijk te maken van het onderhouden der Mosaïsche wetten.

2) *Maar al ware het ook, dat wij* (ik zelf) *of een Engel*, enz. De Apostel onderstelt iets ongerijmds, om de onmogelijkheid van het bestaan van een ander waar Evangelie buiten het zijne allernadrukkelijkst te verzekeren. *Ontvangen*, van ons geleerd, *hebt*.

3) *te voren*, namelijk toen hij, voor de tweede maal in Galatië was. Zie Hand 18, 23.

4) *Want wil ik thans menschen voor mij innemen, of God? Of zoek ik*, enz. Eene regtvaardiging van zijne herhaalde verklaring: *hij zij vervloekt!* Dit kon aan sommige Galatiërs mishagen, maar hierom bekommerde hij zich niet; *want thans*, nu hij door zijne bekeering in den dienst van Christus getreden was, zocht hij niet meer de gunst van menschen, maar die van God; en daarom mogt hij niet nalaten in dit dringende gevaar voor de zuiverheid der leer van het Evangelie, waarvan de prediking hem was toevertrouwd, bij herhaling zijn anatheem over die valsche leeraars uit te spreken. *Of*, met andere woorden gezegd, *zoek ik*, als Apostel, *aan menschen te behagen?* Voorzeeker niet. Want *indien ik* als Apostel *nog aan menschen behaagde*, dan ware ik geen echt dienstknecht van Christus. — Niemand toch kan twee heeren dienen.

5) *Ik maak u namelijk bekend, broeders*, enz. Hier begint het apologetisch gedeelte van dezen brief. Zie *Inleiding*, bl. 534. Die judaïserende leeraars bij de Galatiërs, om hunne dwaalleer des te gemakkelijker ingang te doen vinden, zeiden van Paulus, dat hij niet voor een echt Apostel van Christus kon gehouden worden, dewijl hij niet onmiddellijk, gelijk de overige Apostelen, van Christus zelven was onderwezen, maar zijne Evangelie-leer van menschen ontvangen had.

secundum hominem : (*I Cor 15*,
 12 1.) * neque enim ego ab homine
 accepi illud, neque didici, sed
 per revelationem Jesu Christi.
 (*Eph 3*, 3.)

13 * Audistis enim conversatio-
 nem meam aliquando in Judais-
 mo : quoniam supra modum
 persequabar Ecclesiam Dei, et
 14 expugnabam illam, * et proficie-
 bam in Judaismo supra multos
 coætaneos meos in genere meo,
 abundantius æmulator existens
 paternarum mearum traditio-
 num.

15 * Cum autem placuit ei, qui
 me segregavit ex utero matris
 meæ, et vocavit per gratiam
 16 suam, * ut revelaret Filium
 suum in me, ut evangeli-
 zarem illum in Gentibus : con-
 tinuo non acquievi carni et
 17 sanguini, * neque veni Jeroso-
 lymam ad antecessores meos

den mensch¹ : * want ook ik heb¹²
 het niet van een mensch ontvan-
 gen, of geleerd, maar door
 openbaring van Jesus Christus².

* Gij hebt immers gehoord³¹³
 van mijnen wandel eertijds in het
 Jodendom : dat ik de Kerke Gods
 uitermate vervolgde, en haar
 verwoestte, * en dat ik boven¹⁴
 velen van mijnen ouderdom onder
 mijn volk in het Jodendom uit-
 muntte, een grooter ijveraar
 zijde voor mijne vaderlijke
 overleveringen⁴.

* En toen het hem, die mij¹⁵
 van den schoot mijner moeder
 aan heeft afgezonderd, en
 geroepen door zijne genade,
 behaagde, * zijnen Zoon in mij¹⁶
 te openbaren, opdat ik hem
 zoude verkondigen onder de
 Heidenen : toen berustte ik niet
 terstond op vleesch en bloed,
 * en ging niet naar Jerusalem⁵¹⁷
 tot hen die vóór mij Apostelen

1) dat het door mij onder u en elders verkondigde Evangelie niet is naar den mensch : mijne Evangelie-leer steunt niet op menschelijk, maar onmiddellijk op goddelijk gezag ; want ook ik, even als de andere Apostelen, heb haar niet van eenig mensch hoege- naamd ontvangen, maar onmiddellijk van Jesus Christus : en ik ontving haar niet zóó dat ik haar geleerd heb door een eigenlijk gezegd onderrigt, maar zij is door eene openbaring, welke mij van Jesus Christus geworden is, aan mijna verstand gebracht.

2) Zie voor den zin van vs. 12 de vorige aanteekening.

3) Gij hebt immers gehoord, enz. Wat de Apostel daar zoo even plegtig betuigde (vs. 11, 12), gaat hij nu bewijzen uit feiten van zijne levensgeschiedenis. En in de eerste plaats herinnert hij hun, hoe hij, vóór zijne bekeering tot het Christendom in het Jodendom, d. i. nog een belijder zijnde van de Joodsche Godsdienst, zich gedragen had : dat hij namelijk alstoen de Gemeente Gods, de Kerk van Jesus, de belijders van de Christelijke Godsdienst, uitermate, met grooter hitte dan men anders gewoonlijk bij vervolgingen waarneemt, aanhoudend vervolgde, en haar, zoo- veel hij maar kon, verwoestte (zie Hand 8, 3 ; 9, 1 ; 22, 4, 5 ; 26, 10, 11) ; dat hij in het Jodendom, in de beoefening van de Joodsche godsdienst boven velen, die van zijne jaren waren onder zijn volk, uilmuntte, veel volmaakter Jood was dan deze, zijnde hij meer dan deze met woord en daad een groot ijveraar voor de handha- ving der leeringen en gebruiken die hem van zijne vaders waren overgeleverd. Was het nu denkbaar, dat hij, zoo wreed een vervolger van het Christendom en zoo vurig een ijveraar voor het Jodendom, zich in de Christelijke Godsdienst zou hebben laten onderwijzen ? Vóór zijne bekeering alzoo had hij zijn Evangelie niet van een (van eenig) mensch ontvangen, maar ook na zijne bekeering niet, gelijk hij nu verder uit zijne levensgeschiedenis gaat aantoonen.

4) Zie de vorige noot.

5) En toen het hem, die mij van den schoot mijner moeder aan door zijne genade, niet om

18 19 20 21 22	Apostolos : sed abii in Arabiam : et iterum reversus sum Dama- scum : * deinde post annos tres veni Jerosolymam videre Petrum, et mansi apud eum diebus quindecim : * alium autem Apo- stolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. * Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo quia non mentior. * Deinde veni in partes Syriæ, et Ciliciæ. * Eram autem ignotus facie	waren : maar ik ging naar Ara- bië ¹ : en keerde wederom terug naar Damaskus : * daarna na drie jaren ² kwam ik te Jerusalem om Petrus te zien, en bleef bij hem vijftien dagen : * en ik zag niemand anders van de Aposte- len, dan Jakobus den broeder des Heeren. * En wat ik schrijf ³ , zie ik <i>betuig het</i> voor God dat ik niet liege. * Daarna kwam ik naar de gewesten van Syrië, en Cilicië ⁴ . * Ik nu was van aange-	18 19 20 21 22
----------------------------	--	--	----------------------------

eenige verdiensten van mijnen kant (vgl. I Kor 15, 10), heeft afgezonderd (zie Rom 1, 1), uit de menschen uitgekozen tot het Apostelschap, en op den weg naar Damaskus daartoe door den Heere Jesus ook geroepen heeft (Hand 9, 3), toen het hem, zeg ik, behaagde zijnen Zoon en diens leer in mij (inwendig, in mijnen geest) te openbaren, opdat ik hem (zijnen Zoon) zoude verkondigen onder de Heidenen : toen legde ik niet terstond na die openbaring mijne leer voor aan vleesch en bloed, aan eenig mensch, hoegenamd, en ging niet naar Jerusalem, enz.

De vertaling der Vulgaat : *non acquievi*, wat wij door ik berustte niet hebben overgezet, is onjuist. De H. Hieronymus wilde voor *non acquievi* geschreven hebben : *non contuli*. — De Apostel zegt : *niet terstond*, want hij deed het daarna, zeventien jaren na zijne bekeering. Zie Gal 2, 1.

1) *maar ik ging naar Arabië* : enz. Na zijne bekeering was hij niet terstond naar Jerusalem gereisd, om zich te vervoegen tot diegenen die vóór hem tot het Apostolaat waren geroepen en zich destijds nog te Jerusalem bevonden, en van wie hij alzoo zijn Evangelie had kunnen ontvangen (vs 13) : neen, maar hij was naar Arabië gereisd, en van Arabië wederom teruggekeerd naar Damaskus. Vgl. noot 6 op bladz. 75.

2) *daarna na drie jaren* : drie jaren na zijne bekeering, om de vervolging der Joden te ontwijken uit Damaskus gevlugt zijnde (Hand 9, 23—25), begaf hij zich naar Jerusalem, niet echter met het doel om zich aldaar in de Christelijke leer te laten onderwijzen (hij predikte zijn Evangelie alreeds overlang en van het eerste oogenblik zijner bekeering af, als blijkt uit Hand 9, 20), maar alleen om Petrus te zien, om den man te leeren kennen, dien de Heere Jesus tot vorst der Apostelen en tot het hoofd van zijne Kerk had aangesteld. En hij bleef te Jerusalem bij Petrus vijftien dagen. Behalve hem zag hij te Jerusalem niemand anders van de Apostelen, dan den Apostel Jakobus den broeder, d. i. den bloedverwant, des Heeren. — Paulus, te Jerusalem aangekomen, werd door Barnabas bij Petrus ingeleid, en verkondigde in de hoofdstad den Heere Jesus aan zijne nog ongeloofige volksgeenooten ; doch ter oorzake eener samenzwering der Grieksche Joden aldaar tegen zijn leven, en op uitdrukkelijk bevel des Heeren, verliet hij Jerusalem weder, na een verblijf van vijftien dagen. Zie Hand 9, 26—50 ; 22, 17—21. Over Jakobus, den broeder des Heeren, zie noot 6 op bladz. 239, 1ste Deel.

3) *En wat ik u schrijf*, enz. De Apostel bevestigt de waarheid der feiten, die hij aanvoert, met een eed ; en deze bevestiging raakt niet enkelijk het voorafgaande, maar ook hetgeen nog volgt ; het bezigen van den tegenwoordigen tijd : *wat ik u schrijf*, vordert deze verklaring.

4) *Daarna, na mijn vijftiendagsch verblijf te Jerusalem, kwam ik in de gewesten van Syrië, en Cilicië*. Uit het verhaal van den H. Lukas (Hand 9, 30) zien wij, dat sommigen uit de Christenen van Jerusalem Paulus uitgeleide deden tot Cesarea, en

23 Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo : * tantum autem auditum habebant : Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam 24 aliquando expugnabat : * et in me clarificabant Deum. zigt onbekend aan de Gemeenten in Christus van Judea¹ : * en 23 alleenlijk hadden zij gehoord : Die eertijds ons vervolgde, verkondigt nu het geloof, dat hij eertijds verwoestte : * en zij 24 verheerlijkten God in mij².

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel gaat voort met zijn Apostolisch gezag te verdedigen door feiten uit zijne levensgeschiedenis. In het zeventiende jaar na zijne bekeering was hij, niet uit eigen beweging, maar ten gevolge eener goddelijke openbaring, in gezelschap van Barnabas en den onbesneden Titus wederom te Jerusalem gekomen, vs 1—5. Hij had aldaar zijne Evangelie-prediking ontvouwd, en Petrus, Jakobus en Joannes hadden hem als hun mede-Apostel erkend ; zij hadden in zijne Evangelie-leer noch iets aan te vullen, noch iets te verbeteren gevonden, en hem bij zijne prediking onder de Heidenen alleenlijk aanbevolen, de arme Christenen van Jerusalem en Judea indachtig te zijn, vs 6—10. Nog een feitelijk bewijs, dat zijne leer aangaande de Evangelische vrijheid goedgekeurd werd van Petrus, wiens dubbelzinnige handelwijze betrekkelijk de verpligting der Mosaische wet hij, tijdens zij te zamen in Antiochië waren, openlijk berispt had, vs 11—21.

1 * Deinde post annos quattuordecim, iterum ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumpto 1 * Hierop na veertien jaren³, ging ik wederom op naar Jerusalem met Barnabas, en nam ook

hem van daar *wegzonden* naar Tarsus, werwaarts hij, over land, naar het schijnt, door Syrië kwam in de provincie *Cilicië*, waarvan Tarsus de hoofdstad was.

1) *Ik nu was van aangezicht onbekend aan de Gemeenten in Christus van Judea*, enz. Door *Judea* wordt hier beteekend het Joodsche land van dien naam, behalve Jerusalem, de hoofdstad. Aan die Christen-gemeenten nu, die buiten Jerusalem in Judea bestonden, was Paulus *van aangezicht* onbekend ; want als vervolger der Christenen had hij alleen in de hoofdstad gewoed. Die Christen-gemeenten dan, die buiten Jerusalem bestonden, kenden hem *van aangezicht*, d. i. persoonlijk niet ; maar *zij*, de geloovigen van die Gemeenten, hoorden alleenlijk dit van hem zeggen : De man, *die ons*, de Christenen, *eertijds vervolgde*, die verkondigt en predikt nu *het geloof*, dat men gelooven moet in Jesus Christus, iets wat hij eertijds *verwoestte* door de geloovigen te vervolgen.

2) *en zij verheerlijkten God in mij*, aan mijnen persoon : om mijne bekeering en prediking van het Evangelie dankten en verheerlijkten zij God.

3) *Hierop na veertien jaren*, enz. Dat hij zijne Evangelie-leer niet van eenig mensch ontvangen had, zulks had, de Apostel nu door feiten uit zijne levensgeschiedenis tegen die valsche leeraars bewezen. Maar deze zochten de Galatiërs ook wijs te maken, dat Paulus' prediking in strijd was met die der Apostelen te Jerusalem. Het tegendeel daarvan gaat Paulus hun hier bewijzen, en hij doet dit wederom met feiten uit zijn leven.

Hierop, op die reis naar Syrië en Cilicië (Gal 1, 21), *na veertien jaren*, te rekenen van zijne *eerste* komst te Jerusalem (Gal 1, 18) en derhalve zeventien jaren na zijne bekeering, *ging Paulus wederom op* naar Jerusalem in gezelschap van Barnabas (Hand 4, 36 ; 9, 27 ; 11, 25 ; 13, 1), en, onder andere reisgenooten, nam hij toen ook Titus mede. De Apostel bedoelt hier zijne *derde* reize naar Jerusalem, door

- 2 et Tito. * Ascendi autem secundum revelationem : et contuli cum illis Evangelium, quod praedico in Gentibus, seorsum autem iis, qui videbantur aliquid esse : ne forte in vacuum currerem, 3 aut cucurrissem. * Sed neque Titus mede. * Ik nu ging op ten gevolge eener openbaring¹ : en het Evangelie, dat ik onder de Heidenen predik, deelde ik hun mede, en afzonderlijk² aan de hooggeachten : opdat ik niet misschien te vergeefs mogt loopen, of geloopt hebben³. * Maar zelfs Titus⁴, die bij mij

Lukas vermeld in het boek der Handelingen, 15, 1, volg. Zie noof 2 en 5 op bladz. 116. Van zijne tweede reize naar Jerusalem (Hand 11, 30) maakt Paulus hier geen gewag, omdat zij het punt, waarover hij thans wilde spreken, in geen deele raakte. De reden, waarom hij uitdrukkelijk vermeldt, dat hij op zijne derde reize naar Jerusalem Titus medenam, zal blijken uit de verklaring van vs 3.

¹) *Ik nu ging toen op naar Jerusalem ten gevolge eener openbaring* : niet uit eigen beweging, niet omdat ik dit voor mij noodig achtte ten einde verzekerd te worden aangaande de echtheid mijner Evangelie-leer, maar *ten gevolge van eene openbaring*, een goddelijk raadsbesluit, dienaangaande mij geworden. Naar Hand 15, 2 ging Paulus toen naar Jerusalem als afgezonden door de Antiochische Kerk. Het was dan ten gevolge eener goddelijke openbaring, dat hij destijds dit gezantschap had aangenomen.

Op welke wijze die goddelijke openbaring hem geworden is, of door een nachtgezicht (Hand 16, 9 ; 18, 9 ; 23, 11), of door een inspraak van den heiligen Geest (Hand 16, 6, 7 ; 20, 23), of door eene engelverschijning (Hand 22, 23), wordt niet vermeld of zelfs niet op eenige wijze aangeduid.

²) *deelde ik hun mede, en afzonderlijk*, enz. Dit goddelijk raadsbesluit nu verplichtte Paulus om te Jerusalem te doen wat hij hier vervolgens (vs 2) zegt, te Jerusalem ook gedaan te hebben : *Ik deelde hun* (aan de verzamelde Kerk van Jerusalem) (vgl. Hand 15, 4) *mede*, stelde hun voor *het Evangelie, dat ik onder de Heidenen predik*, te weten, de regtvaardigheid uit het geloof, zonder verplichting tot het onderhouden der Mosaïsche wet (zie hierna op vs 16) ; *en afzonderlijk*, bij eene andere zamenkomst, niet in tegenwoordigheid der geheele Christen-gemeente stelde ik het Evangelie, dat ik onder de Heidenen predik, voor *aan de hooggeachten* onder de Christenheid van Jerusalem. — Deze *afzonderlijke* voordragt van zijn Evangelie heeft de Apostel waarschijnlijk gehouden in die vergadering, welke Lukas (Hand 15, 6, volg.) vermeldt. Door de *hooggeachten* verstaan wij dan *de Apostelen en de priesteren* die te Jerusalem vergaderden, om deze zaak te onderzoeken. Zie Hand 15, 6.

³) *opdat ik niet misschien te vergeefs mogt loopen, of geloopt hebben*, gelijk die Judaïserende Christenen voorgaven, die leerden, dat behalve het geloof in Jesus, ook nog de onderhouding der Mosaïsche wet noodzakelijk was ter zaligheid (zie Hand 15, 1), en dat zulks ook de leer was der Apostelen. — Wij zouden hier, naar 't Grieksch, even als I Thess 3, 5, in plaats van *ne forte*, liever vertalen : *num forte*, en in het Nederduitsch : *of ik niet misschien te vergeefs liepe of geloopt had*. Hadden die Judaïserende predikers gelijk, dan was Paulus' tegenwoordige en vroegere Evangelische arbeid vruchteloos, dan verkondigde hij het ware Evangelie niet, en bleven zij, die op zijne prediking geloofden, van de zaligheid in Christus verstoken. Opdat dan door een afdoend gezag de echtheid van zijn Evangelie tegen die Judaïsten openlijk zoude verklaard worden, daarom was het Gods wil, hem door *eene openbaring* kenbaar gemaakt, dat hij zoude opgaan naar Jerusalem en zijn Evangelie, het Evangelie, gelijk hij dat onder de Heidenen predikte, aan de hooggeachten zoude voordragen. Welk het gevolg was van die voordragt, wordt straks (vs 6, volg.) vermeldt.

⁴) *maar zelfs Titus, die*, enz. Waarschijnlijk is de zin van vs 3—5 zóó gelijk wij

Titus, qui mecum erat, cum esset Gentilis, compulsus est circumcidi : * sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent. * Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelii permaneat apud vos : * ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. (*Dt 10, 17. Job 34, 19. Sap 6, 8. Eccli*

was, een Heiden, is niet genoodzaakt geworden zich te laten besnijden : * en zulks om de ingeslopen valsche broeders, die zich ingedrongen hebben om onze vrijheid, die wij in Christus Jesus hebben, te verspieden ten einde ons tot dienstknechten te maken. * Voor wie wij zelfs geen enkel oogenblik door onderwerping geweken zijn, opdat de waarheid van het Evangelie bij u blijven zou¹ : * doch van de hooggeachten² (hoedanigen zij eenmaal waren, daaraan is mij niets gelegen. God ziet niet op den persoon des menschen) mij toch hebben de hooggeachten

dien hier geven in deze omschrijvende verklaring : Wegens die twist, te Antiochië ontstaan, over de noodzakelijkheid der besnijdenis (Hand 15, 1—3), ging ik, door eene openbaring daartoe verplicht, naar Jerusalem, en stelde er mijn Evangelie voor : maar wij (Paulus en Barnabas, zie Hand 15, 2) wij gaven onzen tegenstanders te Antiochië zoo weinig toe, dat zelfs Titus, onze reisgenoot naar Jerusalem, een Heiden, en derhalve een onbesnedene, niet genoodzaakt is geworden zich te laten besnijden. Men drong er wel op aan, maar wij hebben er ons tegen verzet ; en wij deden zulks om de ingeslopen valsche broeders (Hand 15, 1, 24), die uit den vreemde gekomen, zich onder ons te Antiochië ingedrongen hadden, broederlijke huichelende, om onze vrijheid van het onderhouden der Mosaïsche wet, welke wij in Christus Jesus, in onze vereeniging met Christus, daardoor dat wij Christenen zijn, hebben (vgl. Gal 5, 6), te verspieden, met slinksche oogmerken gade te slaan, hoe wij ons gedroegen ten aanzien van de Mosaïsche verordeningen, ten einde ons, vrije Christenen, tot dienstknechten te maken en onder het juk van die verordeningen te brengen. Voor wie, voor welke valsche broeders te Antiochië, wij, ik en Barnabas, zelfs geen enkel oogenblik door onderwerping, door ons te onderwerpen aan hunnen eisch van ten minste den Heiden Titus, onze reisgenoot naar Jerusalem, te laten besnijden, geweken zijn, opdat de waarheid van het Evangelie, deze grondwaarheid, dat de Christen niet gehouden is aan Moses' wetten, bij u (de Apostel bedoelde de Christenen uit de Heidenen in 't algemeen) blijven zou, niet verloochend wierde, zelfs niet in een enkel geval. — Men mag onderstellen, dat de Apostel, tijdens zijn verblijf bij de Galatiërs, hen alreeds met deze Antiochische twist had bekend gemaakt.

1) De zin van vs 5 en de twee voorafgaande is verklaard in de vorige noot.

2) doch van de hooggeachten, enz. Zonder dien tusschenzin ; hoedanigen zij... des menschen, zou de Apostel hier geschreven hebben ; doch van de hooggeachten is mij niets medegedeeld, dat strekken moest ter aanvulling of ter verbetering van mijne Evangelie-prediking ; maar door dien tusschenzin onderbreekt hij zijne aangevangen rede ; doch hij neemt haar na dien tusschenzin weer op en voltooit haar in een anderen vorm, schrijvende : mij toch hebben de hooggeachten niets medegedeeld.

In dien tusschenzin wil de Apostel waarschijnlijk dit zeggen : hoedanige menschen die hooggeachten eenmaal, vóór hunne roeping, waren, verschilt mij niet : God oordeelt niet naar het uiterlijk aanzien ; hij kiest, wie hij wil. — De plaats is duister, en blijft, dunkt ons, na alle pogingen tot eene onberispelijke grammatische en logische verklaring, nog niet voldoende verklaard.

35, 15. *Act* 10, 34. *Rom* 2, 11. *Eph* 6, 9. *Col* 3, 25. 7 *I Pt* 1, 17.) * Sed econtra cum vidisset quòd creditum est mihi Evangelium præputii, sicut et Petro circumcisionis : 8 (* qui enim operatus est Petro in Apostolatam circumcisionis, operatus est et mihi inter Gentes) 9 *et cum cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, et Cephass, et Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi, et Barnabæ sociatis : ut nos in Gentes, ipsi 10 autem in circumcisionem : * tantum ut pauperum memores essemus, quod etiam sollicitus fui hoc ipsum facere. 11 * Cum autem venisset Cephass Antiochiam : in faciem ei restiti,

niets medegedeeld. * Maar integendeel¹ toen zij zagen dat aan mij het Evangelie der voorhuid was toevertrouwd, gelijk aan Petrus dat der besnijdenis : (* want die voor Petrus werkte tot het Apostelambt der besnijdenis, hij werkte ook voor mij onder de Heidenen) * en toen zij de genade, die mij gegeven is, erkenden, Jakobus, en Cephass, en Joannes, die geacht werden zuilen te zijn, gaven zij mij, en Barnabas de regterhand der gemeenschap : dat wij tot de Heidenen zouden gaan, en zij tot de besnijdenis : * alleenlijk dat wij de armen² zouden gedenken, 't geen ik³ mij ook bevligtigd heb te doen.

* En toen Cephass te Antiochië gekomen was⁴ : wederstond ik

1) Maar *integendeel*, wel verre van in mijne Evangelie-prediking iets aan te vullen of te verbeteren, *toen zij*, de hooggeachten uit hetgeen ik hun verhaalde van mijn zegenrijken arbeid onder de Heidenen, en van de wonderwerken, waarmede God mijne prediking had bevestigd (vgl. Hand 15, 4, 12), *gezien hadden, dat aan mij van God het Evangelie der voorhuid*, de prediking van het Evangelie aan de onbesnedenen of de Heidenen, *was toevertrouwd, gelijk aan Petrus dat der besnijdenis* : de prediking van het Evangelie aan de besnedenen of de Joden ; — *want*, (een bewijs, dat het Apostelschap van Paulus even zoo goed op goddelijk gezag rustte als dat van Petrus) God, *die voor Petrus werkte*, hem in staat stelde, *tot vruchtbolle uitoeffening van het Apostelschap der besnijdenis*, van zijn Apostelambt onder de besnedenen of de Joden, *hij werkte ook voor mij onder de Heidenen* : zijn bovennatuurlijke bijstand, mij aanhoudend verleend, bleek eveneens uit de vruchten van mijn Evangelischen arbeid onder de Heidenen ; *en toen zij de genade van het Apostelschap (Rom 15, 15), die mij gegeven is, erkenden, toen gaven Jakobus, en Cephass, en Joannes, die hoogstgeacht waren onder de hooggeachten en voor zuilen, voor steunpilaren der Kerk gehouden werden, mij, en Barnabas de regterhand der gemeenschap*, daarmede ons erkennende als hunne mede-Apostelen en dit Apostel-verbond met ons sluitende, *dat wij tot de Heidenen*, in de landen der Heidenen, zouden gaan om het Evangelie te verkondigen, en zij in het land der besnedenen. — De Joden echter die onder de Heidenen woonden, behoorden daarbij eveneens tot den werkring van Paulus en Barnabas.

2) *alleenlijk dat wij de armen*, enz. Dit alleenlijk werd hun aanbevolen, dat zij bij hunne Evangelie-verkondiging in de landen der Heidenen, de arme Christenen van Jerusalem en Judea zouden gedenken, door liefdegiften voor hen in te zamelen.

3) *ik*. Kortens tijd daarna scheidde Barnabas van Paulus (Hand 15, 39) ; daarom spreekt de Apostel hier van zich alleen.

4) *En toen Cephass (Petrus) te Antiochië gekomen was*, enz. Nog een feitelijk bewijs, dat Paulus' leer aangaande de evangelische vrijheid (vs. 4) goedgekeurd werd van Petrus. Hetgebeurde, door Paulus hier (vs. 11, volgg.) vermeld, had plaats te Antiochië, kortens tijd nadat hij van Jerusalem was terug gekeerd, en vóór dat hij zijne tweede Evan-

12 quia reprehensibilis erat. * Prius enim quàm venirent quidam a Jacobo, cum Gentibus edebat : cum autem venissent, subtrahabat, et segregabat se timens eos, qui ex circumcissione erant.

13 * Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, ita ut et Barnabas duceretur ab eis in

14 illam simulationem. * Sed cum vidissem quòd non recte ambularent ad veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus : Si tu, cum Judæus sis, gentiliter

hem in het aangezigt, omdat hij berispelijk was. * Want vóór dat 12
ereenigen van Jakobus kwamen, at hij met de Heidenen : maar toen zij gekomen waren, onttrok hij zich, en zonderde zich *van hen* af uit vrees¹ voor die uit de 13
besnijdenis waren. * En in zijne veinzerij volgden hem de overige Joden, zoodat zelfs Barnabas door hen tot die veinzerij ver- 14
voerd werd. * Doch toen ik gezien had dat zij² niet regt wandelden overeenkomstig de waarheid van het Evangelie, zeide ik tot Cephæ in tegenwoordigheid van allen : Indien gij, ofschoon ge een Jood zijt³,

gelische reize ondernam. Hand 15, 36—41. Petrus bevond zich des tijds tegelijk met Paulus te Antiochië, waar de meerderheid der Christenen uit bekeerde Heidenen bestond. In de eerste dagen nu van Petrus' verblijf te Antiochië, vóór dat éénigen van Jakobus afgezonden, aldaar kwamen (waarom is onbekend), at hij (Petrus) met de Christenen uit de Heidenen, door deze handelwijze toonende, dat hij de Mosaïsche spijswetten, welke die Christenen niet onderhielden, eveneens als niet verplichtend aanzag : maar toen zij gekomen waren, onttrok hij zich terstond aan dien gemeenschappelijken omgang met die Christenen, en zonderde zich van hen af uit vrees voor die uit de besnijdenis waren, voor de Joden-Christenen van Jakobus.

¹) uit vrees. Misschien omdat Petrus vreesde, dat die mannen van Jakobus om deze zijne handelwijze, uit verkeerden ijver voor Mozes' wetten, onrust mogten veroorzaken, en zoo de goede zaak van het Evangelie te Antiochië benadeelen. Wat daarvan zij, de overige Christenen uit de Joden te Antiochië volgden hierin het voorbeeld van Petrus na, zelfs Barnabas, Paulus' ambtgenoot (vs. 9) in de verkondiging van het Evangelie onder de Heidenen. — De Apostel noemt deze handelwijze van Petrus eene *veinzerij*, omdat deze, door een verkeerd geplaatste inschikkelijkheid voor die Joden-Christenen van Jakobus, zich aanstelde en gedroeg als iemand die de onderhouding der Mosaïsche wet nog voor noodzakelijkheid hield, terwijl hij toch in zijn geweten van het tegendeel overtuigd was. De omstandigheden nu van deze handelwijze waren van dien aard, dat de waarheid van het Evangelie, de gerechtigheid uit het geloof in Jesus Christus zonder de wet gevaar liep van daardoor verdonkerd of miskend te worden. Daarom voelde Paulus zich gedrongen voor de waarheid van het Evangelie openlijk op te treden, en zich tegen deze handelwijze van Petrus met bescheidenheid te verzetten : *Ik wederstond hem*, zegt hij (vs. 11, in het aangezigt, niet achter zijn rug, maar openlijk en in aller tegenwoordigheid (vs. 14), en dit, omdat hij berispelijk was ter oorzake van deze zijne handelwijze.

²) Doch toen ik gezien had dat zij, enz. De Apostel vermeldt nu, hoe hij Petrus wederstond : Toen ik gezien had, dat zij, Petrus, Barnabas en de overigen (vs. 13), niet regt wandelden overeenkomstig de waarheid van het Evangelie (vs. 5), zich gedragende alsof zij de onderhouding der Mosaïsche wet voor noodzakelijk hielden, zeide ik tot Cephæ in tegenwoordigheid van allen, van al de Christenen te Antiochië : Indien gij, enz.

³) Indien gij, ofschoon ge een Jood zijt, enz. : Paulus' berispende aanspraak tot Petrus wordt nu kortelijk medegedeeld. Zie hier in eene omschrijvende verklaring de zin

- vivis, et non Judaice : quomodo
 15 Gentes cogis Judaizare ? * Nos
 natura Judæi, et non ex Gentibus
 16 peccatores. * Scientes autem
 quòd non justificatur homo ex
 operibus legis, nisi per fidem
 Jesu Christi : et nos in Christo
 Jesu credimus, ut justificemur
 ex fide Christi, et non ex
 operibus legis : propter quod ex
 operibus legis non justificabitur
 omnis caro. (Rom 3, 20.)
 17 * Quòd si quærentes justificari
 in Christo, inventi sumus et
 ipsi peccatores, numquid Chri-
 stus peccati minister est ? Absit.
 18 * Si enim quæ destruxi, iterum
 hæc ædifico : prævaricatorem
 naar heidensche wijze leeft, en
 niet naar Joodsche wijze : hoe
 noodzaakt gij de Heidenen dan
 om naar Joodsche wijze te leven ?
 * Wij, wij zijn van geboorte
 15 Joden, en geen zondaars uit de
 Heidenen. * Doch wetende dat
 16 de mensch niet geregtvaardigd
 wordt uit de werken der wet,
 maar door het geloof in Jesus
 Christus : zoo gelooven ook wij
 in Jesus Christus, opdat wij ge-
 regtvaardigd worden uit het
 geloof in Christus, en niet uit de
 werken der wet : want geen
 vleesch zal uit de werken der
 wet geregtvaardigd worden.
 * Maar als wij zoekende geregt-
 17 vaardigd te worden in Christus¹,
 ook zelve zondaars worden be-
 vonden, is dan Christus een
 dienaar der zonde ? Dat zij verre !
 * Want indien ik datgene wat ik
 18 afgebroken heb, wederom op-
 bouw : dan betoon ik mij een

daarvan : *Indien gij, ofschoon een geboren Jood, u niet verplicht rekent de Joodsche wetten en gebruiken te volgen en naar heidensche wijze leeft*, als blijkt uit uw gedrag (vs 12), hoe kunt gij dan de heidensche Christenen noodzaken om naar joodsche wijze te leven ? *Wij, gij en ik, wij zijn van geboorte Joden, eene van God bevoorregte natie (Rom 9, 4-5), en geen zondaars uit de Heidenen, geen Heidenen van geboorte (de Joden waren gewoon de Heidenen onder den naam van zondaars te beteekenen; zie I Kor 7, 1); doch, niettegenstaande onze voorregten, boven de Heidenen, wetende dat de mensch niet geregtvaardigd wordt uit de werken der wet, door het volbrengen van de werken, in de wet van Moses voorgeschreven, maar door het geloof in Jesus Christus (zie op Rom 1, 17 en 3, 20-25): zoo gelooven ook wij, gij en ik, ofschoon onder de wet geboren, in Jesus Christus (naar 't Grieksch: zoo hebben ook wij in Jesus Christus geloofd), opdat wij, zulks was daarbij onze bedoeling, geregtvaardigd worden (naar het Grieksch: geregtvaardigd zouden worden) uit het geloof in Christus, en niet uit de werken der wet, zijnde dit onmogelijk: want, als reeds gezegd is, geen vleesch, geen mensch, wie hij ook zij, zal (kan) uit de werken der wet geregtvaardigd worden.*

1) *Maar als wij zoekende geregtvaardigd te worden in Christus, enz.* De zin is zoo : Maar als wij door de wet te verlaten en alleen in Christus, door het geloof in Christus, onze regtvaardigmaking te zoeken, daardoor ook zelve zondaars geworden zijn, dan is Christus, die ons geleerd heeft zoo te doen, een dienaar, een bevorderaar der zonde. Was deze gevolgtrekking valsch, ja afschuwelijk, dan was het ook valsch, dat het betrachten der Mosaïsche wet noodzakelijk was om voor God geregtvaardigd te worden ; en bij gevolg ook berispelijk het gedrag van Petrus. — Uit erbieid voor den Verlosser drukte de Apostel deze hypothetische gevolgtrekking uit in een vragenden vorm : *Is dan Christus een dienaar (een bevorderaar) der zonde ?*

19 me constituo. * Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus
 20 sum cruci. * Vivo autem, jam non ego: vivit vero in me Christus. Quòd autem nunc vivo in carne: in fide vivo filii Dei, qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me. * Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

overtreder¹. * Want ik door de wet, ben ik² aan de wet gestorven, opdat ik Gode leve: met Christus ben ik gekruisigd. * En levend ben niet meer ik: maar in mij leeft Christus. En wat ik thans leef in het vleesch: dat leef ik in het geloof in Gods zoon, die mij heeft liefgehad, en zich zelve geleverd heeft voor mij. * Ik verwerp de genade Gods niet³. Want indien de gerechtigheid is door de wet, dan is Christus voor niet gestorven.

1) *Want indien ik, of wie het ook zij, datgene wat ik afgebroken heb, wederom opbouw: dan betoon ik mij een overtreder.* Een zijdelingsch bewijs, dat Petrus zich door zijne handelwijze als een zondaar (vs 17) had voorgedaan; hij bouwde thans weër op wat hij eerst had afgebroken. Eerst at hij met de Christenen uit de Heidenen zonder de Mosaïsche spijswetten te onderhouden en gaf daarmede te kennen, dat hij de wet voor afgeschafte hield; doch daarna onttrok hij zich aan dien gemeenzamen omgang met hen, en dit bij zulke omstandigheden, dat men wel van hem denken moest, dat hij de wet als nog verplichtend voor de Christenen aanzag; hierdoor nu deed hij tegelijk zich voor als eenen, die zich vroeger door het overtreden der wet bezondigd had.

2) *Want ik door de wet, ben ik, enz.* Eene verklarende bevestiging van de gedachte, vervat in het voorafgaande (vs 17): *Dat zij verre!* Neen, wil de Apostel zeggen, neen, Christus is geen bevorderaar der zonde, en ik ben geen overtreder geworden door de wet niet te onderhouden. *Want* alle betrekking tusschen mij en de wet had opgehouden; ik was dood voor haar.

Ik ben aan de wet gestorven, ik ben der wet gedood geworden door het ligchaam van Christus (Rom 7, 4), ik ben dood voor de wet, hare heerschappij over mij heeft opgehouden, ik ben haar (mystisch) afgestorven *ten einde voor God te leven*; en ik ben aan de wet gestorven *door de wet*, door middel van de wet zelve, en dit, dewijl ik met Christus ben gekruisigd. Christus heeft door zijn kruisdood den vloek der wet ondergaan, en is alzoo *door de wet gestorven*. Wie derhalve met Christus gekruisigd is, hij is eveneens *door de wet gestorven*; en de vloek der wet voltrokken zijnde, heeft de wet haar regt op hem uitgeoefend, en is de band verbroken tusschen hem en de wet. Vgl. Rom 7, 6. En nadat ik met Christus, mystisch in den H. Doop, gekruisigd, gestorven en verzezen ben, *leve niet meer ik*, het leven van mijnen ouden mensch is vernietigd (Rom 6, 6): *maar in mij*, den verzezene met Christus, den herborene, een nieuw schepsel (II Kor 5, 17), *leeft Christus* door zijnen Geest, die in mij woont (vgl. Rom 8, 10, 11). En wat ik thans, nadat ik met hem gekruisigd ben, *in het vleesch*, in dit sterfelijk ligchaam, hier op aarde, *leef: dat leef ik*, als in mijn levens-element mij bewegende, *in het geloof in Gods zoon*, mijn verlosser.

Om een duidelijker begrip te hebben van het gezegde in vs 19 en 20 leze men hier Rom 6, 1, volg.; 7, 1-6; 8 1, volg., en onze aantekeningen op die Schriftuurplaatsen.

3) *Ik verwerp de genade Gods niet, enz.* Een epiphoneem van hoog gevoel: Gods genade-gift der gerechtigheid, welke gift mij geschonken is door den zoendood van Christus, neen, ik verwerp haar niet, gelijk de Christenen doen, die hunne gerechtigheid zoeken ult de werken der wet. *Want indien de gerechtigheid verkrijgbaar is door de betrachting van de wet, dan is Christus voor niet, te vergeefs, onnuttelijk, gestorven,*

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na eene scherpe berisping van het gedrag der Galatiërs, vs 1, betoogt de Apostel hun nu, dat de mensch geregtvaardigd wordt, niet door de werken der wet, maar door het geloof in Christus; en hij bewijst dit *vooreerst* uit de eigene ervaring der Galatiërs, vs 2—5, *vervolgens* uit de betrekking waarin de geloovigen staan tot den geloovigen Abraham, vs 6—9, en *eindelijk* uit de H. Schrift, als welke duidelijk leert, dat niemand door de wet bij God geregtvaardigd wordt, vs 10—14. Hierna toont de Apostel aan, om eene mogelijke tegenwerping voor te komen, dat de belofte, aan den geloovigen Abraham gedaan, niet vernietigd is geworden door de wet, die langen tijd daarna gegeven werd, vs 15—18, en dit brengt hem tot het beantwoorden der vraag aangaande het oogmerk, waarmede de wet dan gegeven was geworden; zij was gegeven, niet om de vroegere belofte te vernietigen, maar *om wille der overtreddingen*, en om als een tuchtmeester naar Christus heen te leiden; zij moest derhalve slechts duren totdat deze was verschenen, vs 19—24. Die tijd was nu gekomen, en thans waren allen, zonder onderscheid van volk, van staat of geslacht, zonen Gods door het geloof in Christus Jesus, vs 25—29.

1 * O insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus?

2 * Hoc solum a vobis volo discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei? * Sic stulti estis, ut cum spiritu cœperitis, nunc

* O gij onverstandige Galatiërs! wie heeft u betooverd² om der waarheid niet te gehoorzamen, u voor wier oogen Jesus Christus te voren beschreven werd, *als* onder u gekruisigd?

* Dit alleen wil ik³ van u weten: Hebtgij den Geest ontvangen uit de werken der wet, of wel uit het hooren des geloofs? * Zijt gij³ zóó onverstandig⁴, dat gij na

— Dat Christus voor niet gestorven was, moesten de Christenen zeggen, die hunne gerechtigheid zochten uit de werken der wet; en bijgevolg *verwierpen* dezulken de genade Gods.

1) O gij onverstandige Galatiërs! Geen schimp, maar eene beschamende berisping. Hun onverstand bleek uit hun dwaas en ongerijmd gedrag. Zie vers 3.

2) wie heeft u betooverd, enz. De Apostel vindt het schier onbegrijpelijk, dat zij zich door die valsche leer hadden laten wegslepen. Wie was zoo magtig, roept hij in verwondering uit, dat hij, door zijne bedriegelijke redeneringen, u, om zoo te zeggen, heeft kunnen betooveren en begoochelen om der waarheid niet te gehoorzamen, om niet getrouw te blijven aan de ware leer van het Evangelie, u, voor wier oogen Jesus Christus te voren door mijne prediking beschreven werd, in zijn lijden en zijnen kruisdood zoo levendig werd afgemaald, alsof hij onder u ware gekruisigd geworden?

3) Dit alleen wil ik, enz. De Apostel toont hun de waarheid aan van hun gedrag door een bewijs, genomen uit hunne eigene ondervinding. Zij hadden den Geest, de charismen of buitengewone gaven des heiligen Geestes ontvangen, en deze genade was hun geworden uit het hooren des geloofs, in gevolge de prediking van het gelooven in den gekruisigde, waaraan zij gehoor gegeven hadden, en niet uit de werken der wet, niet in gevolge van het onderhouden der Mosaïsche wetten, want zij waren Heidenen en afgodendienaars, toen Paulus hen bekeerde. Zie Gal 4, 8.

4) Zijt gij zóó onverstandig, enz. Nog eens zijne verwondering uitgedrukt over hunne verregaande dwaasheid. Zij hadden het werk van hunnen Christelijken levens-

- 4 carne consummemini ? * Tanta
passi estis sine causa ? si tamen
5 sine causa. * Qui ergo tribuit
vobis Spiritum, et operatur
virtutes in vobis : ex operibus
legis, an ex auditu fidei ?
- 6 * Sicut scriptum est : Abraham
credit Deo, et reputatum est illi
ad justitiam. (*Gn 15, 6. Rom 4,*
7 *3. Jac 2, 23.*) * Cognoscite ergo
quia qui ex fide sunt, ii sunt
8 filii Abrahæ. * Providens autem
Scriptura quia ex fide justifi-
- begonnen te zijn met den geest,
u thans laat voltoojen met het
vleesch ? * Hebt gij dan te ver-
geefs zooveel geleden¹ ? indien
nogtans te vergeefs.² * Hij dan
die u den Geest verleent³, en
wonderkrachten in u werkt : *doet*
hij dat uit de werken der wet ?
* Gelijk er geschreven staat⁴ :
Abraham gaf geloof aan
God, en het werd hem toe-
gerekend tot gerechtigheid⁵.
* Erkent derhalve dat⁶ zij die
uit het geloof zijn, dat deze
Abrahams kinderen zijn. * De
Schrift nu vooruit ziende dat

wandel *begonnen met den heiligen geest*, dien zij ontvangen hadden, en wilden dit nu *voltoojen met het vleesch*, met het onderhouden van die vleeschelijke of lichamelijke voorschriften, besnijdenis, enz., der Mosaïsche wet, die onmagtig was den heiligen Geest te geven. Hoe dwaas !

1) *Hebt gij dan te vergeefs zooveel*, zooveel kwaad, zóó vele vervolgingen en wederwaardigheden om uw geloof geleden ? Het gewone lot dergenen, die zich tot het Christendom bekeerden. Zie Hand 14, 21. I Thess 3, 3-4. Hebr 10, 32, volg. De Apostel zegt *te vergeefs* : want werden zij, door die Joodsche leeraars verleid, afvallig van het ware Christendom, dan hadden zij de geestelijke vrucht van al dat lijden verloren.

2) *indien nogtans te vergeefs*, naar het Grieksch : *indien nogtans ook* (werkelijk) *te vergeefs*. De Galatiërs neigden, wel is waar, tot den afval, maar zij waren toch nog niet werkelijk afgefallen.

3) *Hij dan die u den Geest verleent*, enz. Na die soort van klagende tusschenrede, in vs 3 en 4 vervat, neemt de Apostel zijne vraag, in vs 2 gedaan, wederom op, nu op eene andere wijze haar voordragende. *Hij dan*, vraagt Paulus hun af, *die u den heiligen Geest verleent* en door dien Geest bij voortdurend *krachten in u werkt*, aanhoudend wonderdaden onder ulieden verrigt, *doet hij dat uit de werken der wet*, omdat gij de werken der Mosaïsche wet getrouwelijk volbrengt : *of wel uit het hooren des geloofs*, in gevolge de prediking van het gelooven in den gekruisigde, waaraan gij gehoor hebt gegeven ? Het antwoord op deze vraag kon niet twijfelachtig wezen. Vgl. noot 1.

4) *Gelijk er geschreven staat : Abraham*, enz. Het antwoord op de voorgestelde vraag (vs 5), dat niet twijfelachtig wezen kon, bevestigt de Apostel met het voorbeeld van Abraham ; *gelijk er van Abraham geschreven staat : Abraham*, enz.

5) Zie voor den zin van deze Schriftuurplaats noot 2 op bladz. 266.

6) *Erkent derhalve dat*, enz. Eene gevolgtrekking uit de voorafgaande Schriftuurplaats, ter wederlegging van die Joodsche leeraars, die de Galatiërs wilden wijs maken, dat zij, om echte geestelijke *kinderen Abrahams* te zijn en aan Abrahams zegen deelachtig te worden, zich moesten laten besnijden en Moses' wetten onderhouden. De valscheit van deze bewering bleek uit de aangehaalde Schriftuurplaats, alwaar van Abraham gezegd wordt, dat hij geregtvaardigd was geworden niet om eenig werk, maar door het geloof. Diegenen derhalve allen, *die uit het geloof zijn*, zij die gelooven, zij allen zijn geestelijke kinderen Abrahams.

cat Gentes Deus, prænunciavit
Abrahæ : Quia benedicentur in
te omnes Gentes. (*Gn 12, 3.*
9 *Eccli 44, 20.*) * Igitur qui ex fide
sunt, benedicentur cum fideli
Abraham.

10 * Quicumque enim ex operibus
legis sunt, sub maledicto sunt.
Scriptum est enim : Maledictus
omnis, qui non permanserit in
omnibus, quæ scripta sunt in
11 Libro legis ut faciat ea. (*Dt 27,*
26.) * Quoniam autem in lege
nemo justificatur apud Deum,
manifestum est : quia justus
ex fide vivit. (*Hab 2, 4. Rom*
12 *1, 17.*) * Lex autem non est
ex fide, sed, Qui fecerit ea,

God¹ de Heidenen regtvaardigt
uit het geloof, kondigde Abra-
ham vooraf aan : In u zullen
al de Volkeren gezegend
worden. * Zij dus die uit het
9 geloof zijn², zullen met den ge-
loovigen Abraham gezegend
worden.

* Want zoovelen er uit de
10 werken der wet zijn³, zij zijn
onder den vloek. Want er staat
geschreven : Vervloekt is een
iegeelijk, die niet zal geble-
ven zijn in alles, wat in het
Boek der wet geschreven
staat om het te doen ! * En
11 dat niemand door de wet bij God
gerechtvaardigd wordt⁴, is klaar-
blijkkelijk : want de regtvaardige leeft uit geloof. * De
12 wet nu is niet uit het geloof,

1) *De Schrift nu vooruit ziende dat God*, enz. Een bewijs uit de H. Schrift, dat zij die gelooven en daarom echte kinderen Abrahams, geloofskinderen zijn, dat zij ook alleen deel hebben aan Abrahams zegen, d. i. geregtvaardigd worden. De van God ingegeven heilige Schrift is hier verpersoonlijkt ; zij zag vooruit en kondigde vooraf aan in dien zin, dat hetgeen God voorzag en te voren verkondigde in haar geschreven staat.

De Schrift dan vooruit ziende dat God de Heidenen regtvaardigt, dat het Gods wil was de Heidenen te regtvaardigen, niet uit de werken maar uit het geloof, kondigde Abraham vooraf aan : In u, Abraham, om uw geloof door mij gezegend, d. i. geregtvaardigd uit genade, in u, als den geestelijken vader aller geloovigen, zullen al de volkeren gezegend worden (*Gn 12, 3*).

2) *Zij dus die uit het geloof zijn*, enz. Eene herhaalde gevolgtrekking uit het voorafgaande : zij derhalve die gelooven, zij worden, als geestelijke kinderen van den geloovigen Abraham, met hem, in gemeenschap met hem, gezegend, ook hun wordt hun geloof tot regtvaardigheid toegekend. Die uit de werken der wet de gerechtigheid zoeken, geraken er niet toe.

3) *Want zoovelen er uit de werken der wet zijn*, enz. Eene bewijsreden dat de zegen der regvaardiging uit het geloof komt en niet uit de werken der wet ; zij spreekt den vloek uit over allen, die niet bestendig alles doen, wat zij voorschrijft ; en daartoe is de mensch niet in staat. Het is er dan wel verre af, dat iemand uit het doen van de werken der wet zou geregtvaardigd worden. Neen, zoovelen er uit de werken der wet zijn, uit het doen van de werken der wet de gerechtigheid zoeken, zij zijn onder den vloek, die de wet uitsprekt over hare overtreders.

4) *En dat niemand door de wet bij God geregtvaardigd wordt*, enz. Iemand kon tegenwerpen : maar zij toch die de wet volmaaktelijk vervullen, zullen gezegend worden. Neen, zegt Paulus, door de betrachtning der wet wordt niemand bij God geregtvaardigd : want, naar luid der uitspraak van de heilige Schrift, de regtvaardige leeft uit geloof. Zie op Rom 10, 52. Paulus' redenering is zoo : Volgens de Schrift is de gerechtigheid uit het gelooven ; de wet nu heeft met gelooven niets gemeen ; zij spreekt niet van gelooven, maar van doen ; bij gevolg wordt niemand bij God geregtvaardigd door de wet.

- vivet in illis. (*Lv 18, 5.*)
- 13 * Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum : quia scriptum est : Maledictus omnis qui pendet in
- 14 ligno : (*Di 21, 23.*) * ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritus accipiamus per fidem.
- 15 * Fratres (secundum hominem dico) tamen hominis confirmam-
- maar, Die deze dingen gedaan zal hebben, zal er door leven. * Christus heeft ons vrijgekocht van den vloek der wet¹, een vloek geworden zijnde voor ons : want er staat geschreven : Vervloekt is een iegelijk die aan het hout hangt² : * opdat Abrahams zegen³ aan de Heidenen zou worden in Christus Jesus, opdat wij de belofte des Geestes zouden ontvangen door het geloof.
- * Broeders ! (ik spreek naar den mensch⁴) eens menschen

1) Christus heeft ons vrijgekocht van den vloek der wet, enz. Het logisch verband met het voorafgaande is : Niet de wet (vs 11), o Galatiërs, maar Christus, door den losprijs des zoenoffers van zijnen kruisdood, heeft ons vrijgekocht van den vloek der wet (vs 10), aan welken wij als overtreders der wet onderworpen waren, een vloek geworden zijnde voor ons, d. i. daar hij, de onschuldige en heilige, voor ons, in onze plaats, een vloek een van God vervloekte geworden is, stervende aan een kruis.

De Apostel, zeggende ons en voor ons, bedoelt regtstreeks en alleen zich zelven en de Israëlieten, zijn volk, maar toch niet zóó, dat hij de Heidenen van die loskoopung uitsluit. De Heidenen hadden, wel is waar, geene geschrevene wet gelijk de Israëlieten, maar zij waren toch niet zonder wet. Zie Rom 2, 1—16.

2) want er staat geschreven (*Dt 21, 23*): Vervloekt is een iegelijk die aan het hout hangt. Een tusschenzin, dienende tot een Schriftuurbewijs voor het zoo even aangaande Christus gezegde : een vloek geworden zijnde voor ons.

3) opdat Abrahams zegen, enz. De bedoeling Gods bij die vrijkoopung van den vloek der wet door den kruisdood van Christus was, opdat Abrahams zegen, de zegen aan Abraham geworden, en in hem aan zijne geestelijke kinderen toegezegd, te weten de gerechtigheid voor God, tot de Heidenen zoude komen in Christus Jesus, buiten de wet, opdat wij beiden, Joden en Heidenen, de belofte des Geestes, den beloofden heiligen Geest, zouden ontvangen door het geloof.

De Apostel beschouwt hier de bevrijding van de wet en haren vloek door den kruisdood van Jesus uit het oogpunt van Gods verlossingsplan met de Heidenen.

De gerechtigheid voor God en al het geestelijk goed 't welk daarmede verbonden gaat wordt hier zegen genoemd, als zijnde eene onverdiende gave, eene zuivere genade Gods : en zij heet Abrahams zegen, voor zoo verre de belofte van dien zegen aan hem geschied was. Vgl. vs 8.

4) Broeders, — ik spreek naar den mensch, enz. Op veranderden en thans minzamen toon (vgl. vs 1) zijne Galatiërs toesprekende, bevestigt de Apostel zijn gezegde door een voorbeeld aan menselijke zaken ontleend (ik spreek naar den mensch), tegelijk eene bedenking wegnemende, die men daartegen zou hebben kunnen maken : de bedenking namelijk, dat de wet, die toch, even zoo goed als de belofte, van God was, de belofte had kunnen vervangen, of ten minste nieuwe voorwaarden stellen, om aan de belofte deelachtig te worden. Zijne redenering a minori ad majus is deze : Hoe ontrouw de menschen ook zijn, toch handelt niemand zóó, dat hij een belofteverbond, eens aangegaan en bekrachtigd, daarna verbreekt, of nieuwe voorwaarden aan de vervulling daarvan toevoegt ; en zou God dan zoo handelen ? — Zie hier nu eene omschrijvende verklaring van Paulus' woorden : Eens menschen verbond, een verbond, dat door eenig mensch met zijnen evenmensch aangegaan en naar behooren

- tum testamentum nemo spernit, aut superordinat. (*Hebr 9, 17.*)
- 16 * Abrahæ dictæ sunt promissiones, et semini ejus. Non dicit: Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus. * Hoc autem dico, testamentum confirmatum a Deo: quæpostquadringentos et triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem. * Nam si ex lege hereditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repositionem donavit Deus.
- 17
- 18
- 19 * Quid igitur lex? Propter verbond dat bevestigd is verwerpt toch niemand, of voegt er iets aan toe. * De beloften werden toegezegd aan Abraham, en aan zijn zaad. Zij¹ zegt niet: En aan *uwe* zaden, als van velen: maar als van één: En aan uw zaad, die Christus is. * Dit nu zeg ik, een verbond door God bevestigd: wordt door de Wet, die vier honderd en dertig jaren daarna ontstaan is, niet krachteloos gemaakt om de belofte te niet te doen. * Want indien de erfenis uit de wet is², dan is zij niet meer uit belofte. Maar nu heeft God haar aan Abraham door belofte geschonken.
- * Wat is dan de wet³? Om

behrachtigd en geldig gemaakt is, verwerpt, verbreekt, hoe trouweloos de menschen anders ook zijn, toch niemand, of voegt er iets, voorwaarden, die in het gesloten verbond niet vervat waren, aan toe. Nu werden, wat Gods beloften nog heiliger maakte, die beloften toegezegd aan Abraham, en aan zijn zaad, niet enkelijk aan Abraham maar ook aan zijn zaad. Ik zeg: aan zijn zaad, in het enkelvoud; want zij, de heilige Schrift, zegt niet: En aan uwe zaden, in het meervoud, als sprekende van velen, van vele nakomelingen: maar zij zegt, als sprekende van één, van éénen nakomeling: En aan uw zaad, namelijk Christus, de persoon van Jesus Christus, Abrahams zaad (in wien Gods belofte-verbond zijne volkomene vervulling zoude verkrijgen). Dit nu zeg ik, dit nu wil ik uit hetgeen ik daar (vs 15 en 16) zeide besluiten: dat namelijk een verbond door God bevestigd (naar het Grieksch: te voren, vóór dat de wet gegeven werd, bevestigd), door de Mosaïsche Wet, die vier honderd en dertig jaren daarna ontstaan is, niet krachteloos gemaakt wordt om de belofte te niet te doen, wat toch werkelijk het geval zou zijn, indien de beloofde erfenis verkregen werd uit de onderhouding der wet, en niet werd geschonken krachtens de belofte. Want indien de erfenis van het eeuwig leven, de gewesten der zaligheid, waarvan het beloofde land een type of voorbeeld was, uit de wet is, verkregen moet worden door de onderhouding der Mosaïsche wet, dan is zij niet meer uit belofte, d. i. uit eene genadig toegezegde belofte. Maar nu heeft God haar, die erfenis, aan Abraham door belofte geschonken, alzoo uit zuivere genade verleend. Zoo was dan de belofte niet vervangen geworden door de Mosaïsche wet, en het was eene groote dwaling te beweren, dat de onderhouding dier wet vereischt werd om deelachtig te worden aan de belofte.

1) Zij, de H. Schrift, Gn 17, 8.

2) Want indien de erfenis uit de wet is, enz. Zie de vorige noot.

3) Wat is dan de wet? Heeft de Mosaïsche wet Gods verbond met Abraham niet vernietigd of door er iets aan toe te voegen veranderd, en komt de erfenis niet uit de onderhouding der wet, maar uit de belofte, wat is dan de wet, waartoe is zij dan gegeven? Op deze tegenbedenking, welke die Galatische ijverars voor de wet ongetwijfeld zouden maken, antwoordt de Apostel: niet om het verbond te vernietigen of te veranderen, maar om wille der overtredingen, om de overtredingen te doen ontstaan (vgl. Rom 5, 20 en noot 4 op bladz. 279) werd zij, de Mosaïsche wet,

transgressiones posita est donec
veniret semen, cui promiserat,
ordinata per angelos in manu
20 mediatoris. * Mediator autem
unius non est : Deus autem unus
21 est. * Lex ergo adversus promissa Dei ? Absit. Si enim data
esset lex, quæ posset vivificare,
22 vere ex lege esset justitia. * Sed
concluserit Scriptura omnia sub
peccato, ut promissio ex fide
Jesu Christi daretur credentibus.
23 (*Rom 3, 9.*) * Prius autem

wille der overtredingen werd zij
gesteld totdat het zaad zou
komen, aan hetwelk hij de be-
lofte gedaan had, en zij werd
door engelen verordend in de
hand eens middelaars. * Een 20
middelaar¹ nu is het niet van
ééne : maar God is één. * Is dan 21
de wet tegen de beloften Gods?
Dat zij verre ! Want ware de
wet gegeven *als eene*, die levend
konde maken, dan zou de gereg-
tigheid wezenlijk uit de wet
zijn. * Maar de Schrift heeft alles 22
onder de zonde besloten, opdat
de belofte gegeven zou worden
uit het geloof in Jesus Christus
aan hen die gelooven. * Doch 23

gesteld, van God voorgeschreven, doch dit niet voor altoos, maar voor een bepaalden tijd, namelijk *totdat het zaad*, te weten Christus (vs 16) *zou komen, aan hetwelk hij (God) de belofte gedaan had*, aan wie de belofte geschied was; *en zij werd*, iets waaruit bleek, dat de wet veel lager stond dan het verbond der belofte, en zij werd niet onmiddellijk door God zelven gegeven, gelijk met de belofte aan Abraham geschied was, maar zij werd *door engelen verordend in de hand eens middelaars*, aan het Israëlitisch volk gebragt door de bediening eens middelaars, namelijk Moses.

¹) *Een middelaar nu*, enz. Eene algemeene waarheid : Waar ergens een middelaar is, daar is hij het niet *van ééne*, maar van twee, *God nu is één*. De wet werd van God *middellijk* door tusschenkomst van een middelaar aan Israël gegeven; maar de belofte geschiedde *onmiddellijk*. God bediende zich niet van een middelaar om die belofte aan Abraham en zijn zaad te doen; hij was daarbij *één*, eenig en alleen werkzaam, zonder zich te bedienen van een middelaar. — Deze duistere plaats van den Apostel is op vele en zeer uiteenloopende wijzen door de uitleggers verklaard geworden.

²) *Is dan de wet tegen de beloften Gods?* Gij hebt gezegd (vs 19), dat de wet gegeven is om *wille der overtredingen* : *is dan*, vragen wij, *de wet tegen de beloften Gods*, is het hare bedoeling, de beloften Gods aan Abraham gedaan te verijdelen? *Dat zij verre!* Neen, de Mosaische wet is niet gegeven *tegen* de beloften Gods; wel zoude men zulks nog kunnen meenen, indien zij in staat ware geweest om den mensch voor God te regtvaardigen : *want* ware die wet gegeven als eene zoodanige *die levend konde maken*, het eeuwige leven ik zeg niet beloven (vs 12) maar geven konde, dan zou het inderdaad en werkelijk de wet zijn, die ons voor God regtvaardigt; en zoo zouden de beloften aan Abraham gedaan verijdeld zijn geweest door de wet (vs 18). Indien de wet konde doen, wat het geloof doet, dan ware het geloof overbodig. *Maar* het is er zoo verre van af, dat de wet zou kunnen levend maken, dat integendeel *de Schrift*, God die spreekt in de heilige Schrift, *alles onder de zonde heeft besloten*, d. i. getuigt, verklaart, dat allen, derhalve ook de Joden, die de wet hebben, zondaren zijn, schuldig voor God; waaruit blijkt, dat de wet onmagtig is om levend te maken. En daarom is de wet onmagtig om levend te maken, *opdat*, zulks was daarbij Gods bedoeling, *de belofte*, d. i. het beloofde heil, de erfenis (vs 18), *gegeven zoude worden uit het geloof in Jesus Christus aan hen die gelooven*. Vgl. Rom 1, 17; 3, 22.

quàm veniret fides, sub lege vóórdat het geloof kwam¹, waren
 custodiebamur conclusi in eam wij onder de wet in bewaring
 fidem, quæ revelanda erat. gehouden opgesloten voor het
 24 * Itaque lex pædagogus noster geloof, dat geopenbaard zou
 fuit in Christo, ut ex fide justifi- worden. * Zoo is dan de wet² 24
 25 cemur. * At ubi venit fides, jam onze tuchtmeester geweest in
 Christus³, opdat wij geregtvaardig
 26 non sumus sub pædago. * Om- * Doch nadat het geloof geko- 25
 mes enim filii Dei estis per men is⁴, zijn wij niet meer onder
 fidem, quæ est in Christo Jesu. den tuchtmeester. * Want allen
 27 * Quicumque enim in Christo zijn zijt gij zonen Gods⁵ door het
 baptizati estis, Christum indui- geloof in Christus Jesus. * Want 27
 28 stis. (Rom 6, 4.) * Non est zoovelen gij in Christus gedoopt
 Judæus, neque Græcus : non est zijt⁶, hebt gij Christus aange-
 daan. * Er is noch Jood⁷, noch 28
 Griek : er is noch slaaf, noch

1) Doch vóórdat het geloof kwam, enz. Eene nadere verklaring van het gezegde in vs 19 : tot dat het zaad zou komen, waarmede beteekend werd, dat de wet bestemd was om slechts voor eene bepaalde tijdruimte te duren. Door het geloof verstaat de Apostel hier het uitdrukkelijk geloof in den Heere Jesus, den mensch geworden Zoon Gods en den Verlosser der wereld, welk geloof met zijne verschijning begonnen is, en aangewezen als het middel om voor God geregtvaardigd te worden. Vóór dien tijd, zegt de Apostel, waren wij, Joden, onder de wet in bewaring gehouden opgesloten, als bewaakt en onder bedwang gehouden voor het geloof, om ons tot het geloof te voeren, zoodra hetzelfde zoude verschijnen.

2) Zoo is dan de wet, enz. Eene gevolgtrekking uit al het gezegde (vs 19-23) aangaande het doel der mosaïsche wet : die wet was voor de Israëlieten datgene geweest wat bij Grieken en Romeinen een pedagoog of tuchtmeester was, onder wiens opzigt en leiding de opgroeiende jongeling gesteld werd, ten einde hem voor uitpattingen te bewaren.

3) onze tuchtmeester in Christus, (volgens den Griekschen tekst: onze tuchtmeester tot of naar Christus, om ons naar Christus heen te leiden), opdat wij voor God geregtvaardigd wierden uit het geloof, en niet uit de werken der wet.

4) Doch nadat het geloof gekomen is, enz. Doch die toestand onder de wet, hij had opgehouden toen de nieuwe toestand, de toestand des geloofs gekomen was ; in welken toestand de Galatiërs zich bevonden, hetzij geboren Joden, hetzij Heidenen, zoovelen in Jesus Christus geloofd hadden.

5) Want allen zijt gij zonen Gods, enz. Een hewijsgrond voor het gezegde (vs 25) : wij zijn niet meer onder den tuchtmeester. Allen, zoovelen gij uit het Joden- of Heidendom Christenen zijt geworden, zijt gij zonen Gods : hetzij gij vroeger als onmondige kinderen onder de tucht der wet geweest zijt, of niet, thans zijt gij mondige. vrije zonen Gods, en dit door het geloof in Christus Jesus, : zoo moet hier vertaald worden volgens de Vulgaat ; doch naar den Griekschen tekst, en om het logisch zinverband met vs 27, zouden wij verkiezen over te zetten : zijt gij zonen Gods in Christus Jesus door het geloof.

6) Want zoovelen gij in Christus gedoopt zijt, enz. Zie op Rom 6, 3.

7) Er is daar noch Jood, enz. In dien mystischen Christus, wien gij allen gelijkelijc hebt aangedaan, in wien gij allen door het geloof (vs 26) en den Doop zijt ingelijfd geworden, in hem is alle onderscheid van natie, stand en kunne of geslacht uitgesloten : als Christen heeft de Jood volstrekt geen voorregt boven den Griek, den vrije boven den slaaf, de man boven de vrouw ; want in Christus Jesus zijt gij allen één, één mystiek ligchaam en als ware het één enkele persoon.

servus, neque liber : non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu. * Si autem vos Christi. ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem heredes. 29

vrije : er is noch man, noch vrouw. Want gij allen zijt één in Christus Jesus. * En zijt gij van Christus¹. dan zijt gij Abrahams zaad, volgens de belofte erfgenamen. 29

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel bezigt nog een ander zinnebeeld dan dat van den tuchtmeester, om den toestand der Joden onder de wet voor te stellen, het zinnebeeld namelijk van een onmondige jongeling, die tot op een bepaalden tijd onder opziens staat, en in zoo verre hij zijn eigen meester niet is, niets verschilt van den dienstknecht. Evenzoo hadden ook de Joden in een toestand van dienstbaarheid verkeerd ; maar die toestand had opgehouden met de komst van Christus, en zooveel in hem geloofd hadden waren door hem volwassene mondige zonen en erfgenamen Gods geworden, vs 1—7. Hierop bestraft de Apostel de Galatiërs, dat zij, door het onderhouden der Moisaïsche instellingen, van vrije zonen wederom, naar't schein, aan dienstknechten gelijk wilden worden, vs 8—11. Hij bidt hen, dat zij zijn voorbeeld volgen, en om zijne bede aan te dringen herinnert hij hun, hoe liefderijk en eerbiedig zij zich jegens hem gedragen hadden, toen hij hun voor de eerste maal het Evangelie was komen verkondigen, vs 12—18. Hij toont hun voorts nog aan, uit de typisch-prophetische geschiedenis van Isaak en Ismaël, dat zij als Christenen geenszins onderworpen waren aan de dienstbaarheid der wet, vs 19—31.

I * Dico autem : Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt a servo, cum sit dominus om- I * Doch ik zeg : Zoo langen tijd de erfgenaam² een kind is, verschilt hij niets van een dienst-

1) En zijt gij van Christus, zijt gij, gelijk gij het als Christenen wezenlijk zijt, zijt gij van Christus, behoort gij Christus toe, zijt gij met hem als tot één persoon geworden, dan volgt daaruit, dat gelijk Christus Abrahams zaad is, ook gijlieden in en met Christus Abrahams zaad zijt, en derhalve volgens de belofte, krachtens de genadige belofte, welke God aan Abraham en zijn zaad gedaan heeft, en derhalve niet uit de wet of uit de werken der wet, maar uit geloof en genade, erfgenamen van den beloofden zegen, het Messiaansche heil.

2) Doch ik zeg : Zoo langen tijd de erfgenaam, enz. Doch, om den staat der Joden onder de wet nog onder een ander zinnebeeld dan dat van den tuchtmeester voor te stellen, ik zeg : Zoo langen tijd de erfgenaam, een zoon des huizes die door de dood zijns vaders erfgenaam is geworden van zijns vaders goederen, nog een kind is, verschilt hij, wat het beheer dier goederen aangaat, niets van een dienstknecht, ofschoon hij, als erfgenaam (de jure) heer is van alles wat zijn vader heeft nagelaten : hij verschilt, zeg ik, dienaangaande niets van een dienstknecht, maar, even als de dienstknecht onder zijnen meester, zoo staat hij onder voogden, en verzorgers, beheerders van zijns vaders goederen tot op den tijd door den vader bepaald, tot dat de tijd gekomen is, waarop de vader bepaald heeft zijnen zoon meester van zich zelve te laten. Even zoo ook wij, Joden, toen wij, in onzen toestand vóór de komst van Christus nog kinderen waren, nog aan onvolwassen kinderen gelijk waren, toen stonden wij dan ook onder de eerste beginselen der wereld, zijnde daaraan onderworpen en in een staat van dienstbaarheid verkeerende.

Door de eerste beginselen der wereld verstaat de Apostel de Moisaïsche wet met hare

2 nium : * sed sub tutoribus, et
 actoribus est usque ad præfinitum
 3 tum tempus a patre : * ita et
 nos cum essemus parvuli, sub
 elementis mundi eramus ser-
 4 vientes. * At ubi venit plenitudo
 temporis, misit Deus Filium
 suum factum ex muliere, factum
 5 sub lege, * ut eos, qui sub
 lege erant, redimeret, ut adop-
 tionem filiorum reciperemus.
 6 * Quoniam autem estis filii, misit
 Deus Spiritum filii sui in corda
 vestra clamantem : Abba, Pater.

knecht, ofschoon hij heer is van
 alles : * maar hij staat onder
 2 voogden, en verzorgers tot op
 den tijd door den vader bepaald :
 3 * even zoo ook wij toen wij
 kinderen waren, toen waren wij
 onder de eerste beginselen der
 wereld dienstbaar. * Maar toen
 4 de volheid des tijds gekomen
 was¹, zond God zijnen Zoon
 geworden uit eene vrouw², ge-
 worden onder de wet³, * opdat
 5 hij hen, die onder de wet waren,
 zoude vrijkooopen, opdat wij⁴ de
 aanneming tot kinderen verkrij-
 gen zouden. * En dewijlgij zonen
 6 zijt⁵, heeft God den Geest zijns
 zoons in uwe harten gezonden
 die roept : Abba, Vader⁶ !
 * Derhalve is het niet meer
 7

ceremoniële en rituële inzettingen, strekkende tot eene elementaire godsdienstige opleiding voor de kindschheid der wereld, de menschheid voor Christus.

1) Maar toen de volheid des tijds gekomen was, enz. Toen de door God vooraf bepaalde tijd, gedurende welken die staat van kindschheid duren moest, vervuld was, toen de volheid van dien tijd gekomen was — de tijd-lengte is hier als eene ruimte gedacht, die vervuld wordt — toen zond God zijnen Zoon (naar de kracht van het Grieksche woord : zond God zijnen Zoon van zich uit).

2) geworden uit eene vrouw. Het deelwoord geworden behoort als praedicaat tot het voorafgaande, en daarmede wordt beteekend, dat het zenden van den God-mensch geschied is door zijn worden uit eene vrouw, d. i. door zijn aannemen der menschelijke natuur uit eene vrouw, die hem zonder toedoen eens mans, maagd blijvende ontving en gebaarde heeft ; door zijne menschwording, waardoor hij, zijnde van alle eeuwigheid de Zoon Gods, in den tijd ook de Zoon des menschen geworden is.

3) geworden onder de wet. Nog een praedicaat, eveneens behoorende tot het voorafgaande zond. De zin is : geworden, geboren als een Israëlitisch kind onder de wet, aan de onderhouding der Mosaische wet zich onderwerpende.

4) opdat hij hen, die onder de wet waren, zoude vrijkooopen, opdat wij (Joden en Heidenen) de aanneming tot kinderen verkrijgen zouden. Twee doeleinden (opdat) der menschwording van God den Zoon ; het eerste, een beperkt en ondergeschikt, en het tweede, een algemeen en laatste doeleinde ; en zij beantwoorden, in omgekeerde orde, aan de twee praedicaten van vs 4 : geworden uit eene vrouw en geworden onder de wet. God de Zoon dan, leert Paulus hier, is mensch geworden, om de Joden van den vloek der wet te verlossen (Gal 3, 10, 13) en allen, Joden en Heidenen, tot kinderen Gods te maken. Gal 3, 14.

5) En dewijlgij zonen zijt, dewijlgij door geloof en Doop zonen Gods geworden zijt in Christus, dien gij hebt aangedaan (Gal 3, 26, 27), heeft God den Geest zijns zoons, den heiligen Geest, als bezegeling van uw zoonschap, gezonden in uwe harten (naar het Grieksch volgens de meeste HSS ; in onze harten).

6) die roept : Abba, Vader ! Vgl. Rom 8, 15, 16 en het aangeteekende op die Schriftuurplaats.

- 7 * Itaque jam non est servus, sed filius: Quod si filius: et heres per Deum.
- 8 * Sed tunc quidem ignorantes Deum, iis, qui natura non sunt dii, serviebatis. * Nunc autem cum cognoveritis Deum, immo cogniti sitis a Deo: quomodo convertimini iterum ad infirma, et egena elementa, quibus denuo servire vultis? * Dies observatis, et menses, et tempora, et annos.
- 11 * Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis.
- 12 * Estote sicut ego, quia et dienstknecht¹, maar zoon: En indien zoon: dan ook erfgenaam door God.
- * Maar destijds ja toen gij God niet kendet², waart gij dienstbaar aan die van natuur geen goden zijn. * Doch thans nu gij God erkend hebt, ja en van God erkent zijt: hoe keert gij u wederom tot de zwakke, en arme eerste beginselen, waaraan gij op nieuw dienstbaar wilt zijn? * Gij onderhoudt dagen, en maanden³, en tijden, en jaren. * Ik vrees voor u, dat ik misschien te vergeefs aan u gearbeid hebbe⁴! * Wordt gelijk ik, want⁵ ook ik

¹ Derhalve is het niet meer dienstknecht, enz. Naar het Grieksch moet hier vertaald worden: *derhalve zijt gij* (in het enkelvoud) *niet meer dienstknecht, maar zoon: En indien zoon: dan ook erfgenaam door God*, niet door de wet, maar door God, die u in Christus tot zijne zonen heeft aangenomen.

² Maar destijds ja toen gij nog geene zonen Gods waart, toen gij God niet kendet, (eene niet onschuldige onwetendheid: zie Rom 1, 20), waart gij dienstbaar aan die van natuur geen goden zijn, gingt gij gebukt onder de slavernij der afgodendienst; doch thans nu gij God erkend hebt, nu gij op onze prediking tot de kennis van den eenigen waren God gekomen zijt, ja, wat meer is, van God voor zijne kinderen (vgl. vs 6) erkent zijt: hoe keert gij u wederom, hoe is het mogelijk dat gij u wederom keert tot de zwakke, enz.

De Apostel beschaamt hen, daar zij, na van hunne slavernij verlost en vrije zonen Gods geworden te zijn, zich wederom tot dienstknechten wilden maken, op nieuw, naar het scheen, zich dienstbaar wilden maken aan die zwakke en arme eerste beginselen. Zie boven bladz. 554, noot 2.

³ Gij onderhoudt dagen, en maanden, enz. Een feitelijk bewijs daarvoor, dat zij schenen zich dienstbaar te willen maken aan die zwakke en arme eerste beginselen. Zij onderhielden dagen, de sabbath- en andere feest-dagen van den Joodschen Kalender, en maanden, de eerste en de zevende maand, en tijden, de heilige tijden, van het Paasch-, Pinkster- en Loofhutenfeest, en jaren, het Sabbath- en Jubeljaar; alle typische dingen, die na de komst van den Messias hunne beteekenis verloren hadden.

⁴ Ik vrees voor u, van uwe ligtzinnigheid, dat gij afvallig wordt, dat ik misschien te vergeefs aan u, aan uwe bekeering, gearbeid hebbe en mijne moeite, aan u besteed, verloren zij.

⁵ Wordt gelijk ik, want, enz. Na hen onderrigt te hebben, gaat hij nu voort, in sterke aandoening en met een hart vol liefde hen smeekende, dat zij toch terugkomen van den heilloozen weg, dien zij waren ingeslagen. Wordt gelijk ik, wordt aan mij gelijk, ontslaat u van die Mosaische instellingen, gelijk ik doe (de rede is gerigt tot de Galatische Christenen uit de Heidenen); want (eene beweegreden) ook ik, ik van mijnen kant, werd gelijk gij waart, aan u gelijk: om u, Heidenen, voor Jesus Christus te winnen het ik die Mosaische instellingen varen en gedroeg mij als een Heiden (vgl. I Kor 9, 21): doet ook zoo; geeft mij dit bewijs van uwe wederkeeringe liefde, broeders, ik bid u er om! — De Apostel bidt en smeekt terwijl hij gebieden kon.

ego sicut vos : fratres obsecro
 13 vos : Nihil me læsistis. * Scitis
 autem quia per infirmitatem
 carnis evangelizavi vobis jam-
 pridem : et tentationem vestram
 14 in carne mea * non sprevis-
 tistis, neque respuistis : sed sicut Ange-
 lum Dei excepistis me, sicut
 15 Christum Jesum. Ubi est ergo
 beatitudo vestra ? Testimonium
 enim perhibeo vobis, quia, si
 fieri posset, oculos vestros eruis-
 16 setis, et dedissetis mihi. * Ergo
 inimicus vobis factus sum, verum
 17 dicens vobis ? * Æmulantur vos
 non bene : sed excludere vos
 werd gelijk gij waart : broeders
 ik bid u! Gij hebt mij geene
 beleediging aangedaan. * Maar
 gij weet¹ dat ik ter oorzaak van
 ligchaamskrante u vroeger het
 Evangelie verkondigd heb : en
 dat gij uwe beproeving in mijn
 vleesch * niet veracht, noch ver-
 14 smaadt hebt : maar mij hebt opge-
 nomen als een Engel Gods, als
 Christus Jesus. * Waar is dan
 15 uwe gelukzaligheid² ? Want ik
 geef u getuigenis, dat gij, ware
 het mogelijk, uwe oogen zoudt
 uitgestoken, en ze mij gegeven
 hebben. * Zoo ben ik ulieden
 16 dan hatelijk geworden³, door u
 de waarheid te zeggen? * Zij zijn
 17 niet goed naijverig op u⁴ : maar

1) Gij hebt mij geene beleediging aangedaan. Maar gij weet, enz. Om zijne bede : wordt gelijk ik, aan te dringen, herinnert hij hun, hoe liefderijk en eerbiedig zij zich jegens hem gedragen hadden, toen hij hun voor de eerste maal het Evangelie was komen verkondigen. Gij hebt mij, zegt de Apostel, destijds geene beleediging aangedaan, maar integendeel, gij weet, gij zelven kunt het getuigen, dat ik ter oorzaak van ligchaamskrante u vroeger (naar het Grieksch : de eerste maal) het Evangelie verkondigd heb.— Toen Paulus op zijne tweede Apostolische reis voor de eerste maal in Galatië kwam, was het zijn plan niet, zich in die landstreek op te houden; maar eene ligchaamskrante noodzaakte hem aldaar te verblijven, en hij maakte van dit onvrijwillig oponthoud gebruik, om het Evangelie onder de Galatiërs te verkondigen. Die ligchaamskrante noemt Paulus hier (ab affectu) eene beproeving der Galatiërs in zijn vleesch, omdat zij voor hen iets aanstootelijks hebben moest en hen van Paulus afkeerig maken : een zieke Joodsche vreemdeling, die voorgaf van God tot hen gezonden te zijn om hen te bekeeren ! En toch, deze hunne beproeving hadden zij niet veracht, noch versmaadt : zij hadden die beproeving niet met verachting van zich afgewezen, maar integendeel haar doorgestaan, en hem opgenomen als een Engel Gods, als Christus Jesus, met zoo veel eerbied, als ware hij een Engel Gods, ja Christus Jesus zelf geweest.

2) Waar is dan uwe gelukzaligheid ? De Galatiërs, op de prediking van den Apostel bekeerd en met den schat van genade en waarheid verrijkt, gevoelden zich daardoor zoo gelukzalig, dat zij, om hunne dankbaarheid aan Paulus te betuigen, zelfs, ware het mogelijk, hunne oogen uitgestoken, en ze hem gegeven zouden hebben : dat zij gaarne het dierbaarste dat zij hadden, voor hem zouden opgeofferd hebben. Zoo waren zij toen gestemd ; maar wat was er nu van deze hunne gezindheid, van hunne hartelijke liefde jegens hem geworden, waar was thans hunne gelukzaligheid ?

3) Zoo ben ik ulieden dan hatelijk geworden, enz. Eene verwijtende gevolgtrekking uit de voorafgaande klagt over hunne onstandvastigheid : zoo heb ik dan uwe toegenegenheid verloren en ben ulieden hatelijk geworden, omdat ik u onbewimpeld de waarheid zeide aangaande de Mosaïsche instellingen, iets wat veeleer uwe liefde jegens mij had moeten vermeerderen? —De Apostel doet hier op zijne vermaningen, aan de Galatiërs gedaan, toen hij hen voor de tweede maal was komen bezoeken. Zie Hand 18, 23.

4) Zij zijn niet goed naijverig op u : enz. Zij (die Joodschgezinde leeraars, Paulus

- 18 volunt, ut illos æmulemini. * Bonum autem æmulamini in bono semper : et non tantum cum
 19 præsens sum apud vos. * Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis.
 20 * Vellem autem esse apud vos modo, et mutare vocem meam : quoniam confundor in vobis.
 21 * Dicite mihi qui sub lege vultis esse : legem non legistis ?
- willen u uitsluiten, opdat gij najverig zijn zoudt op hen.
 * Doch weest najverig op het goede in het goede te allen tijde: en niet alleen als ik bij u ben.
 * Mijne kinderzens, die ik² andermaal arbeide te baren, totdat Christus in u gevormd zij!
 * Doch ik wilde wel³ thans bij u zijn, en mijne stem veranderen : want ik ben met u verlegen.
 * Zegt mij gij die onder de wet wilt zijn⁴ : hebt gij de wet niet

tegenstanders. De Apostel had niet noodig hen te noemen : de Galatiërs wisten genoeg, welke menschen hij bedoelde) *zij zijn niet goed najverig op u*. Het logisch verband met het voorafgaande schijnt wel dit te zijn : niet ik Paulus ben oorzaak van uwe veranderde gezindheid jegens mij, maar *zij*, die Joodschgezinde leeraars. *Zij zijn najverig op u*, doch *niet goed*, niet met edelen najver : zij kunnen het met geene goede oogen aanzien, dat gij aan het Messiaansche heil deelachtig zijt geworden, zonder u te laten besnijden ; *maar zij willen* u van het heil in Christus uitsluiten, u doen gelooven, dat gij zonder de besnijdenis te ontvangen niet zalig kunt worden, *opdat gij najverig zijn zoudt op hen*, en u zoudt laten besnijden, ten einde niet achter te staan bij hen.

1) *Doch weest najverig op het goede in het goede te allen tijde*. Zoo dient hier naar de Vulgaat vertaald te worden : maar dat deze woorden een duidelijken zin hebben, zal niemand ligt beweren. Volgens eene andere lezing der oudste en meeste Grieksche HSS. luidt het hier zoo : *Doch het is goed, een voorwerp van ijverzucht te zijn in het goede te allen tijde*, enz. Allerloffelijkst zich gedragende zoolang Paulus in hun midden was, verflaauwden de Galatiërs in hunnen ijver na zijn vertrek. De Apostel berispt hier zijdelings deze onbestendigheid.

2) *Mijne kinderzens, die ik*, enz. Eene toespraak van teedere liefde, en de Apostel stelt zich daarin voor onder het beeld van eene moeder in barenarbeid. Reeds eenmaal had hij hen ter wereld gebragt, als eerste stichter der Christen-gemeente onder de Galatiërs. Thans arbeidde hij aan hunne verbetering, met nieuwe barensweeën voor hen lijdende totdat hij hen zou kunnen baren als echte Christenen, als deuzulken, die van Christus vastelijk geloofden, dat hij hun genoegzaam was ter zaligheid, zonder de werken der wet.

3) *Doch ik wilde wel*, enz. Een soort van tusschenzin, waarin de Apostel te kennen geeft, hoezeer hij op dit oogenblik wenschte bij hen tegenwoordig te wezen *en zijne stem te veranderen* : d. i. hen bij monde in plaats van bij schrift te kunnen toespreken, dewijl hij met hen *verlegen* was, niet wetende hoe hij het met hen had en hoe hij het best zou aanleggen, om hen van hunne dwaling terug te brengen.

4) *Zegt mij gij die onder de wet wilt zijn*, enz. Na die uitboezeming van zijne bezorgdheid voor het heil zijner Galatiërs (vs. 11—20), gaat de Apostel voort met hen uit eene typisch-prophetische Schriftuurplaats te leeren, dat zij als christen niet onderworpen zijn aan de dienstbaarheid der wet. *Zegt mij* (de rede is bepaaldelijk gerigt tot de Christenen uit de Heidenen, die geneigdheid toonden tot het onderhouden der Mosaïsche wet), *gij*, menschen, *die onder de wet wilt zijn*, die zoo gaarne dienstbaar wilt zijn aan de Mosaïsche wet : *hebt gij dan de wet niet gelezen*, of naar eene andere Grieksche lezing : *hoort gij dan de wet niet* ? In het eerste gedeelte van dit vers beteekent het woord *wet* de Mosaïsche godsdienst-verordeningen, doch in het tweede de H. Schrift, met name den Pentateuchus of de vijf boeken van Moses,

- 22 * Scriptum est enim : Quoniam Abraham duos filios habuit : unum de ancilla, et unum de libera. (Gn 16, 15 ; 21, 2.)
- 23 * Sed qui de ancilla, secundum carnem natus est : qui autem de libera, per repositionem :
- 24 * quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitute generans : quæ est
- 25 Agar : * Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, et
- 26 servit cum filiis suis. * Illa autem, gelezen¹ ? * Er staat namelijk geschreven : Dat Abraham twee zonen had : eenen uit de dienstmaagd, en eenen uit de vrije vrouw². * Maar die uit de dienstmaagd, is naar het vleesch geboren : doch die uit de vrije, door de belofte³ : * welke dingen allegorisch gezegd zijn⁴. Deze namelijk zijn twee verbonden⁵. Het ééne op den berg Sinaï gesticht, tot dienstbaarheid barende : en dit is Agar — * want Sinaï is een berg in Arabië, die verbonden is met het Jerusalem dat thans is, en dient met hare kinderen⁶.

waarvan die verordeningen den gedeeltelijken inhoud uitmaken. Het voorlezen van die boeken, gelijk ook van die der Propheten, behoorde toen alreeds tot de liturgische oefeningen der Christenen. De menigvuldige aanhalingen, voorkomende in de brieven van den H. Paulus, bewijzen dit genoegzaam.

1) *Hebt gij de wet niet gelezen?* Volgens eene andere Grieksche lezing : *Hoort gij de wet niet?* Geeft gij geen acht op hetgeen de wet u leert?

2) *Er staat namelijk geschreven:* (Gn 16, 15, 16 ; 21, 2, 3) *Dat Abraham twee zonen had : Ismaël en Isaak, éénen, den eerstgenoemden, uit de dienstmaagd, Agar (Hagar), de welbekende slavin van Abraham, en éénen uit de vrije vrouw, uit zijne huisvrouw Sara. — Abraham verwekte daarna nog verscheidene andere zonen bij Cetura, als blijkt uit Gn 25, 1—3 ; maar de H. Schrift maakt van deze zonen verder geen gewag, omdat zij geene typische beteekenis hadden, gelijk Isaak en Ismaël, twee eenige zonen van twee moeders, ééne vrije vrouw en ééne slavin.*

3) *Maar, ofschoon zij beiden zonen waren van Abraham, toch zijn beiden niet op dezelfde wijze voortgebracht : die uit de dienstmaagd, uit Agar, de slavin, was, is, gelijk wij daar lezen (Gn 16, 1), naar het vleesch geboren, naar de gewone werking en kracht der natuur : doch die uit de vrije vrouw, uit Sara is gelijk de Schrift ons leert (Gn 17, 19 ; 18, 10 ; 21, 1 ; vgl. Rom 4, 19—21) geboren door de belofte, krachtens de belofte, welke God aan Abraham deed en waarmede hij aan Abraham en Sara het het natuurlijk vermogen om kinderen te krijgen, dat bij hen niet meer bestond, door een daad van zijne almacht terugschonk.*

4) *welke dingen allegorisch gezegd zijn.* Hiermede doet de Apostel hen opmerken, dat de geschiedenis van Agar en Sara eene *allegorische* beteekenis heeft, d. i. bij hare historische beteekenis nog eene *andere*, eene *typisch-prophetische* beteekenis, Christus en zijne Kerk betreffende.

5) *Deze* (dingen), naar de lezing der Vulgaat ; doch naar het Grieksch : *deze* (vrouwen of moeders) *namelijk zijn*, naar den allegorischen (typisch-prophetischen zin), *twee verbonden* ; met andere woorden : in deze twee moeders, die van éénen man elke een zoon ontvingen, ligt eene *typisch-prophetische* aanduiding van twee door éénen en denzelfden bondstichter aangegane verbonden : *het ééne op den berg Sinaï gesticht* (naar het Grieksch : *van den berg Sinaï afkomstig*), *tot dienstbaarheid barende*, welk verbond, als instelling, dit voor eigenschap heeft, dat het kinderen voortbrengt, d. i. dat de deelgenooten van dat verbond bestemd zijn om *dienstbaar* te wezen door hunne onderwerping aan de Mosaische wet, *en dit verbond is Agar*, is in Agar *typisch vóórbeteekend*.

6) *want Sinaï is een berg in Arabië, die verbonden is met Jerusalem dat thans is, en dient*

27 quæsursum est Jerusalem, libera
est, quæ est mater nostra. * Scrip-
tum est enim : Lætare sterilis,
quæ non parit : erumpe, et clama,
quæ non parturit : quia multi
filii desertæ, magis quàm ejus,
quæ habet virum. (Is 54, 1.)
28 * Nos autem fratres secundum
Isaac promissionis filii sumus.
27 (Rom 9, 8.) * Sed quomodo
tunc is, qui secundum carnem
natus fuerat, persequatur eum,

* Maar het Jerusalem dat boven 26
is, is vrij, en dat is onze moeder¹.
* Want er staat geschreven : 27
Wees vrolijk² gij on-
vrucht bare, die niet baart :
berst uit, en roep, gij die
niet in arbeid zijt ! want
vele zijn de kinderen der
eenzame, meer dan van
haar, die den man heeft.
* Wij nu broeders wij zijn 28
naar Isaak kinderen der belofte³.
* Maar gelijk toenmaals hij, die 29
naar het vleesch geboren was⁴,

met hare kinderen. Het woordje *die* staat niet in den Grieksch en wij zouden liever de woorden: *want Sinaï is een berg in Arabië*, voor eene tusschenrede nemende, hier, naar 't Grieksch, aldus vertalen : *het ééne op den berg Sinaï gesticht...*, en *dit is Agar (Sinaï namelijk is een berg in Arabië en behoort alzoo niet tot het land van belofte); en zij (Agar) beantwoordt aan het Jerusalem dat thans is, en dient met hare kinderen.*

Volgens de lezing van den Vaticaanschen Codex luidt het hier aldus : *want het (woord) Agar is de berg Sinaï in Arabië* (d. i. in Arabië heet de berg Sinaï Agar, gelijk Abrahams slavin), en *zij (Agar) komt overeen met het tegenwoordige Jerusalem, want dit dient met hare kinderen.* Het gezegde : *want het (woord) Agar is de berg Sinaï in Arabië*, strekt dan om door de identiteit van naam te bevestigen wat zooveen gezegd was, namelijk dat het Sinaïtisch verbond door Agar was afgebeeld : die slavin en deze berg werden met denzelfden naam genoemd.

¹ *Maar het Jerusalem dat boven is, is vrij, en dat is onze moeder.* Na gezegd te hebben (vs. 24) : *twee verbonden: het ééne, enz.*, had de Apostel parallelisch kunnen voortgaan : *en het andere, door Christus gesticht, tot vrijheid bave, en dit, (verbond) is Sara, die overeenkomt met het Jerusalem, ziende dat, gelijk ook Sara het was, vrij met hare kinderen: en dat vrije Jerusalem is onze moeder, en niet het dienstbare Jerusalem.*

² *Want er staat geschreven: Wees vrolijk, enz.* Een bewijs uit de heilige Schrift, dat dit vrije Jerusalem, het Jerusalem dat boven is, onze, der Christenen, moeder is, terwijl de Agars-zonen de kinderen van het Jerusalem, dat thans is, van het aardsche Jerusalem. De aangehaalde plaats is getrokken uit Isaïas 54, 1, waar de uitgebreidheid van Christus Kerk voorzeggd wordt. De Apostel ziet twee moeders (twee Jerusalemmen): de eene is eene vrouw, met welke haar man in gemeenschap leeft; de andere eene eenzame vrouw, eene ongerepte maagd, welke om die reden eene onvruchtbare heet, eene die niet baart of niet in arbeid is. De eerste is het aardsche Jerusalem, de synagoog, de laatste het Hemelsche, de H. Kerk (Hebr 12, 22); en tot deze laatste moeder is het prophetische woord gerigt: *Wees vrolijk, enz.* Zij, de eenzame vrouw, zij zal, op bovennatuurlijke wijze bevrucht, meer kinderen voortbrengen, dan de vrouw, die den man heeft, met welke haar man in gemeenschap leeft.

³ *Wij nu broeders wij zijn naar Isaak kinderen der belofte.* Wie zijn nu die van God geschonken kinderen van het Jerusalem dat boven is? Het zijn dezulken, die naar de wijze van Isaak, kinderen der belofte, d. i. der genade zijn, de Christenen namelijk, die, als zoodanigen, niet natuurlijk maar bovennatuurlijk geboren worden.

⁴ *Maar gelijk toenmaals hij, die naar het vleesch geboren was, enz.* Voordat de Apostel het besluit maakt van zijn verhoog, wijst hij de Galatiërs nog op een ander punt uit de typische geschiedenis van Isaak en Ismaël, tot bevestiging dat de Christenen kinderen der belofte, zonen der vrije Sara waren. Dit bleek namelijk ook daaruit, dat

qui secundum spiritum : ita et
 30 nunc. * Sed quid dicit Scriptura?
 Ejice ancillam, et filium ejus :
 non enim heres erit filius
 ancillæ cum filio liberæ (*Gn 21*,
 31 10.) * Itaque, fratres, non sumus
 ancillæ filii, sed liberæ :
 qua libertate Christus nos libe-
 ravit.

hem, die naar den geest, ver-
 volgde : zóó is het ook nu. * Maar
 wat zegt de Schrift? Werp de
 dienstmaagd uit, en haren
 zoon : want de zoon der
 dienstmaagd zal geen erf-
 genaam zijn met den zoon
 der vrije. * Zoo dan, broeders,
 31 zijn wij niet kinderen eener
 dienstmaagd¹, maar van de
 vrije :
 met die vrijheid waarmede
 Christus ons heeft vrijgemaakt.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel vermaant de Galatiërs tot volharding in hunne Evangelische vrijheid, en hij dringt zijne vermaning aan door hun regtuit te verklaren, dat zij die zich lieten besnijden, van de genade in Christus vervallen waren, vs 1—6. Voorts betuigt hij zijne droefheid over het gebeurde onder de Galatiërs, en hij verdedigt zich tegen de valsche beschuldiging, alsof hij in hetgeen hij leerde aangaande de besnijdenis zich zelven niet gelijk bleef, vs 7—12. Hierna waarschuwt hij hen tegen het misbruiken van hunne Christelijke vrijheid : zij moesten niet wandelen naar het vleesch, maar naar den geest ; en tegenover de werken des vleesches stelt hij de vruchten des geestes, die zij als Christenen in hun gedrag moesten openbaren, vs 13—25. Eene vermaning tegen het najagen van ijdele eer, vs 26.

1 * State, et nolite iterum jugo * Staat vast², en laat u niet 1
 2 servitutis contineri. * Ecce ego wederomeenjuk van dienstbaar-
 Paulus dico vobis : quoniam si heid opleggen. * Zie ik Paulus 2

gelijk toenmaals hij, Ismaël, Agars zoon, die naar het vleesch, naar den gewonen gang der natuur, geboren was, hem die naar den geest, Isaak, Sara's zoon, die door de belofte (vs 23), door bovennatuurlijke kracht, door genade, geboren was, vervolgte (*Gn 21*, 6) : even zoo ook nu zij, die naar het vleesch geboren waren, de kinderen der synagoog, de Agars-zonen, de Joden, de vervolgers waren van hen die naar den geest geboren waren, d. i. van de Christenen. En de Apostel gaat voort, tot eene waarschuwing voor de Galatiërs daarbij voegende : Maar wat zegt de Schrift, van den zoon der dienstmaagd? Werp de dienstmaagd uit, en haren zoon : want de zoon der dienstmaagd zal geen erfgenaam zijn met den zoon der vrije. Zoodanig een lot zou ook hen treffen, die kinderen Agars wilden wezen ; zij zouden worden uitgeworpen, en geen deel hebben aan het heil der Christenen, Sara's zonen.

1) Zoo dan, broeders, zijn wij niet kinderen eener dienstmaagd, enz. Hier is nu het besluit uit het voorafgaande vertoog (vs 27—29), 't welk diende om te bewijzen, dat de Christenen kinderen zijn van het Jerusalem dat boven is, van het vrije Jerusalem (vs 26), dat afgebeeld was in de vrije Sara.

2) Staat vast (naar eenè andere Grieksche lezing, die ook gevonden wordt in sommige HSS. der Vulgaat : Staat dan vast) namelijk in de vrijheid, in dien stand der vrijheid, waarmede Christus u heeft vrijgemaakt. Christus heeft u tot vrije menschen gemaakt : weest dan wat hij gewild heeft, dat gij zijn zoudt, en laat u niet wederom een

circumcidamini, Christus vobis
 3 nihil proderit. (*Act 15, 1, 2*)* Testi-
 ficor autem rursus omni homi-
 ni circumcidenti se, quoniam
 debitor est universae legis facien-
 4 dae. * Evacuati estis a Christo,
 qui in lege justificamini: a gratia
 5 excidistis. * Nos enim spiritu ex
 fide, spem justitiæ expectamus.
 6 * Nam in Christo Jesu neque
 circumcisio aliquid valet, neque

zeg u: dat¹ indien gij u laat
 besnijden, Christus u niets baten
 zal. * En ik betuig wederom aan ³
 elkeen die zich laat besnijden,
 dat hij schuldig is de geheele wet
 te doen². * Afscheiden zijt ge ⁴
 van Christus, gij die³ in de wet
 geregtvaardigd wordt: van de
 genade zijt gij vervallen. * Want ⁵
 wij door den geest⁴ uit het geloof,
 wachten wij de hope der geregt-
 6 tigheid af. * Want in Christus
 Jesus⁵ vermag noch besnijdenis

juk van dienstbaarheid opleggen. Vroeger gingen zij gebukt onder het slavenjuk des afgodischen Heidendoms, en thans, na door Christus vrijgemaakt te zijn, schenen zij wederom onder een juk van dienstbaarheid te willen bukken, te weten onder het slavenjuk des Jodendoms.

1) *Zie ik Paulus, uw Apostel, ik zeg u: dat, enz.* Hij dringt zijne vermaning aan door eene hoogst ernstige waarschuwing, waarbij hij hun terugt verklaart, aan welk gevaar zij door hunne judaïserende neigingen zich blootstellen.

Die judaïserende predikers onder de Galatiërs zeiden hun, dat het geloof in Christus voor de Heidenen niet genoeg was ter zaligheid, maar dat zij zich ook nog moesten laten besnijden. Vgl. *Hand 15, 1*. Daartegen verklaart hun Paulus nu, dat, indien zij zich door die valsche leeraars lieten verleiden en de besnijdenis als ter zaligheid noodzakelijk ontvingen, *Christus hun niets baten zou*. De reden daarvan wordt gezegd in vs 4.

2) *En ik betuig wederom, gelijk ik het bij mijn tweede verblijf onder u alreeds mondelings verklaard heb, aan elkeen, aan elken Christen, zonder uitzondering, die zich laat besnijden, dat hij schuldig is de geheele wet te doen,* dat hij verplicht is niet enkelijk deze en gene, maar volstrekt al de geboden der wet te onderhouden. — De besnijdenis was het verbondsteeken der oude wet; wie dit teeken als noodzakelijk ter zaligheid ontving, beleed daardoor, dat hij zich verplicht achtte om al de geboden der wet te onderhouden, en door het volbrengen van al hare geboden voor God zocht geregtvaardigd te worden. Het schijnt dat die judaïserende predikers, die de Galatiërs zochten over te halen om zich te laten besnijden, dit gevolg van het ontvangen der besnijdenis verzwegen.

3) *Afscheiden zijt ge van Christus, gij die, enz.* Gij hebt opgehouden met Christus vereenigd te zijn en zijt van hem *afgescheiden*, als dezulken, *die in de wet geregtvaardigd wordt*, d. i. die, naar uwe valsche meening, in de wet zoekt geregtvaardigd te worden; *van de genade*, van den staat der regtvaardigmakende genade, welke gij door het geloof in Christus en het Doopsel ontvangen hadt, *zijt gij vervallen*: dien staat van genade hebt gij verloren.

4) *Want wij door den geest, enz.* De grond (*a contrario*) voor het in vs 4 uitgesproken oordeel. *Want wij, ik en zoovelen met mij ware geloovigen zijn, wij wachten door den ons regtvaardigmakenden en in ons werkenden heiligen Geest (vgl. Rom 8, 14), dien wij uit het geloof ontvangen hebben, de hope der geregtigheid af,* dat wat de geregtigheid of de geregtvaardigden hopen en verbeiden, namelijk onze eeuwige zaligheid.

4) *Want in Christus Jesus, enz.* Eene redengevende bevestiging van het gezegde in vs 5. *In Christus Jesus, leert de Apostel, d. i. in de vereeniging met Jesus Christus, in welke vereeniging diegenen zijn, die door het geloof en den H. Doop geregtvaardigd zijn geworden, vermag noch besnijdenis iets, noch voorhuid, is het volstrekt onver-*

	praeputium : sed fides, quæ per charitatem operatur.	iets, noch voorhuid: maargeloof, dat werkzaam is door de liefde.
7	* Currebatis bene : quis vos impedivit veritati non obedi- re? * Persuasio hæc non est	* Gij liept goed ¹ : wie heeft u verhinderd ² aan de waarheid gehoorzaam te zijn? * Deze overreding is niet uit hem, die
8	ex eo, qui vocat vos. * Modicum fermentum totam massam cor- rumpit. (I Cor 5, 6.) * Ego	u riep ³ . * Een weinig zuurdee- sem ⁴ bederft het gansche deeg. * Ik voor mij vertrouwen van u ⁵
9	confido in vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis : qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille.	in den Heer, dat gij niets an- ders denken zult : maar die u in verwarring brengt ⁶ , zal het oordeel dragen, wie hij ook zij.
10	* Ego autem, fratres, si circum- cisionem adhuc praedico : quid adhuc persecutionem patior?	* Doch ik, broeders, indien ik de besnijdenis nog predik : waar- om word ik dan nog vervolgd? ⁷
11		

schillig of men besneden of niet besneden is, noch het eene noch het andere doet iets af ter zaligheid, maar vermogend ter zaligheid is het *geloof* in Christus Jesus, dat *werkzaam is door de liefde*.

1) *Gij liept goed* : gij liept zoo wel op den loopbaan van het Christelijk geloof en leven! Het beeld is van den wedloop ontleend, gelijk meermalen elders, bijv. I Kor 9, 24.

2) *wie heeft u verhinderd*, enz. Wie, zegt de Apostel, heeft u in dien schoonen loop gestuit en u *verhinderd aan de waarheid te gehoorzamen*, gehoorzaam te blijven aan het ware Evangelie, volgens welk de gerechtigheid is uit het geloof en niet uit de werken der wet?—Paulus wist wel, wie zij waren, die de Galatische Christenen in hunnen schoonen loop gestuit hadden; en zijne vraag is hier niet zoo zeer eene vraag als veelmeer de uitdrukking van zijne smart over het gebeurde en zijne verontwaardiging over die valsche leeraars.

3) *Deze overreding*, dit, dat gij u hebt laten overreden om niet gehoorzaam te blijven aan de waarheid, *is niet uit hem die u riep*, zij komt niet van God, van wien gij op mijne prediking uwe roeping hebt tot de zaligheid in Jesus Christus.

4) *Een weinig zuurdeesem*, enz. Met dit spreekwoord wil Paulus hier te kennen geven, hoe zelfs door zeer weinige dwaalleeraars eene geheele Christen-gemeente kon bedorven worden. En hij zegt dit, opdat zij zich wachten zullen van voorts nog aan die judaïserende predikers het oor te leenen.

5) *Ik voor mij vertrouwen van u*, enz. Maar de Apostel had van hen dit goed vertrouwen, dat zij namelijk, thans door hem onderrigt en gewaarschuwd zijnde, op den goeden weg zouden voortgaan en voortaan *niets anders denken zouden*, dan hij hen aangaande het besproken vraagstuk geleerd had. En dit zijn vertrouwen van hen had hij *in den Heer* : hij vertrouwde, dat de Heere Jesus hen door de hulp zijner genade zou bijstaan, en het goede werk dat hij in hen begonnen had, ook *volleindigen* zou. Vgl. Phil 1, 6,

6) *maar die u in verwarring brengt*, enz. Die dwaalleeraars, die verdersers van Gods tempel (vgl. I Kor 3, 17), wie zij dan ook zijn mogen, zullen het regtvaardig oordeel Gods niet ontvlieden, zij zullen *hun oordeel dragen*, hunne straf niet ontgaan.

7) *Doch ik, broeders, indien* het waar is, wat zij u valschelijk aangaande mij verzekerden, dat ik namelijk *nog*, ofschoon het geloof gekomen is (Gal 3, 25), *de besnijdenis predik*, nog predik dat men zich moet laten besnijden om aan de zaligheid van het Evangelie deelachtig te worden : *waarom word ik dan nog* door de judaïserende Christenen *vervolgd*, en wel daarom omdat ik de Christenen uit de Heidenen niet verplicht tot de besnijdenis? welke beweegreden zouden zij dan nog kunnen hebben om mij te vervolgen? Want *dan is immers de ergernis van het kruis vernietigd*, de aanstoot, dien zij nemen aan mijne prediking omdat ik leer, dat de gekruisigde

12 Ergo evacuatum est scandalum crucis. * Utinam et abscondantur qui vos conturbant.

13 * Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritus servite invicem. * Omnis enim lex in uno sermone impletur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. (Lv 19, 18. Mt 22,

15 39. Rom 13, 9.) * Quod si invicem mordetis, et comeditis: videte ne ab invicem consumamini.

16 * Dico autem: Spiritu ambu-

Dan is immers de ergernis van het kruis vernietigd. * Och of zij 12 zich ook versnijden lieten¹ zij die u in verarring brengen!

* Want gij² tot vrijheid zijt 13 ge geroepen broeders! alleenlijk *maar gezorgd* dat gij de vrijheid³ niet maakt tot eene aanleiding voor het vleesch, maar weet door de liefde des Geestes⁴ elkander dienstbaar. * Want de 14 gansche wet⁵ wordt in één gebod vervuld, in dit: Gij zult uwen naaste liefhebben als u zelve. * Maar indien gij elkander 15 bijt⁶, en opeet: ziet toedat gij niet van elkander verteerd wordt?

* Doch ik zeg⁷: Wandelt naar 16

Christus de eenige grond is van onze zaligheid, en de noodzakelijkheid der besnijdenis loochen; dan bestond er immers voor hen geene reden meer om mij te vervolgen.

1) *Och of zij zich ook versnijden lieten*, enz. De meeste Schriftuuruitleggers nemen het woord *versnijden* hier in den zin van *ontmannen*.

2) *Want gij*, enz. Eene regvaardiging van zijne hevige taal tegen die judaïserende leeraars, die, door hunne valsche leer van de noodzakelijkheid der besnijding, de Galatische Christenen onder de slavernij der wet wilden brengen: *want gij, tot vrijheid*, om vrij te zijn, *zijt ge geroepen*; die Christelijke vrijheid moogt gij niet verzaken; zij is met uwe waardigheid van aangenomen kinderen Gods onafscheidelijk verbonden.

3) *alleenlijk maar gezorgd dat gij de vrijheid*, enz. Hiermede gaat de Apostel ongemerkt over tot het laatste of vermanend gedeelte van zijnen brief. En in de eerste plaats waarschuwt hij hen tegen een mogelijk misbruik van hunne Christelijke vrijheid. Zij moesten zorg dragen, dat *het vleesch*, hun zinnelijk ik met zijne begeerlijkheden van die vrijheid geen misbruik maakte. Hunne Christelijke vrijheid was geenszins eene wetteloosheid.

4) *maar weet door de liefde des Geestes*, enz. De Apostel verandert in deze tegenstelling den vorm zijner rede. De woorden: *des Geestes*, behooren waarschijnlijk niet tot den tekst.

5) *Want de gansche wet*, enz. De grond voor zijn gezegde (vs 13) *door de liefde*, Zie voorts op Rom 13, 8—10.

6) *Maar indien gij elkander bijt*, enz. Het gezegde in vs 14 was eene soort van tusschenzin, en vs 15 is logisch verbonden met vs 13 in dezer voege: Maar indien gij, in plaats van *door de liefde des Geestes* elkander dienstbaar te zijn, elkander, aan wilde dieren gelijk, als ware het *bijt*, en opeet: *ziet toe dat gij niet van elkander verteerd wordt*, dat gij elkander niet in het eeuwig verderf stort, elkander niet naar de ziel schaadt en te gronde rigt.

7) *Doch ik zeg*. Hiermede komt de Apostel terug op zijn vorige gezegde (vs 13): *dat gij de vrijheid niet maakt tot eene aanleiding voor het vleesch*, welke algemeene zedeleer hij hier nu nader verklaart. *Wandelt*, zegt hij hun, *naar den geest*, en indien hij dit doet, dan *zult gij de begeerten des vleesches niet volbrengen*. Door den geest verstaat de Apostel

late, et desideria carnis non
 17 perficietis (*I Pt 2, 11.*) * Caro
 enim concupiscit adversus spiri-
 tum: spiritus autem adversus
 carnem: hæc enim sibi invicem
 adversantur: ut non quæcumque
 18 vultis, illa faciatis. * Quòd si
 spiritu ducimini, non estis sub
 lege. * Manifesta sunt autem
 19 opera carnis: quæ sunt fornicatio,
 immunditia, impudicitia, luxuria,
 20 * idolorum servitus, veneficia,
 inimicitia, contentiones, æmu-
 lationes, iræ, rixæ, dissensiones,
 21 sectæ, * invidia, homicidia,
 ebrietates, comessationes, et his
 similia, quæ prædico vobis, sicut
 prædixi: quoniam qui talia
 den geest, en gij zult de begeer-
 ten des vleesch niet volbren-
 gen. * Want het vleesch begeert
 tegen den geest¹: en de geest
 tegen het vleesch: want deze
 wederstaan elkander: opdat gij
 niet datgene doet, wat gij wilt.
 * Doch indien gij door den geest
 geleid wordt², dan zijt gij niet
 onder de wet. * De werken nu
 des vleesch zijn blijkbaar³: zij
 zijn hoererij, onzuiverheid, on-
 kuischheid, ontucht, * afgoden-
 dienst, tooverijen, vijandschap-
 pen, twisten, afgunstigheden,
 toorn, gekijf, tweedragt, scheu-
 ringen, * nijd, moorden, dron-
 kenschap, brasserijen, en derge-
 lijke, waarvan ik u te voren zeg,
 gelijk ik het te voren gezegd
 heb: dat zij die zulke dingen

hier niet den heiligen Geest, maar hunnen menschelijken geest, doch dezen als bewoond en geleid door den heiligen Geest, dien zij ontvangen hadden. Vgl. Rom 8, 9 en noot 4 op bladz. 297. *Wandelen naar den geest* noemt Paulus elders (Rom 8, 13) *door den geest de werken des vleesch*, de booze neigingen en begerlijkheden des vleesch, doodden, bestrijden, onderdrukken, overwinnen.

1) *Want het vleesch begeert tegen den geest*: enz. Wandelen naar den geest is strijden tegen het vleesch; *want het vleesch begeert tegen den geest*: het vleesch heeft begeerten, die strijdig zijn met de begeerten van uwen geest, en wederkeerig; want geest en vleesch *wederstaan* elkander: *opdat gij niet doet datgene wat gij wilt*. Gij zijt met uwen vrijen wil geplaatst tusschen uw vleesch en uwen geest, twee ijverzuchtige tegenstanders, die zich van u willen meester maken. Uw vleesch zoekt te bewerken, dat gij niet doet waartoe uw geest u aanzet, en wederkeerig uw geest, dat gij niet doet, waartoe uw vleesch u wil verleiden. Zóó wederstaan vleesch en geest elkander in u, *opdat gij niet datgene doet, wat gij* naar de begeerte of van uw vleesch of van uwen geest doen *wilt*.

2) *Doch indien gij door den geest geleid wordt*, met uwen vrijen wil zijne leiding volgt en derhalve wandelt naar den geest (vs. 26), *dan zijt gij niet onder de wet*. Zie vs. 23. De Christenen, als zoodanigen, zijn niet alleen vrij van de Mosaische rituële wetten, maar, *indien zij zich door den geest laten leiden*, dan zijn zij ook in zekeren zin *onder de wet* als zedewet; wij zeggen: *in zekeren zin*, voor zooveel namelijk die wet vrees aanjaagt en hare overtreders straft; in dien zin zijn zij niet *onder*, maar *veeleer boven* de wet; *tegen* dezulken, die wandelen naar den geest, heeft de wet niets, zij vindt niets in hem te berispen of te straffen.

3) *De werken nu des vleesch zijn blijkbaar*, enz. De Apostel geeft de Galatiërs hier (vs. 19-23) een toetsteen, waaraan zij konden beproeven, of zij *naar den geest* (v. 16) of wel naar het vleesch wandelden. Wie zich aan de zonden, in vs. 19-21 genoemd, en andere *dergelijke* (want de optelling is niet volledig) schuldig maakten, die wandelden naar het vleesch; dit bleek uit hunne *werken*; en hij zeide hun vooraf, gelijk het hun vroeger reeds vooraf gezegd had, dat *die zulke dingen deden, het rijk Gods niet zouden bekomen* (vs. 21),

agunt, regnum Dei non conse-
 22 quentur. * Fructus autem Spi-
 ritus est: charitas, gaudium,
 23 pax, patientia, benignitas, boni-
 tas, longanimitas, * mansuetudo,
 fides, modestia, continentia, cas-
 titas. Adversus hujusmodi non
 24 est lex. * Qui autem sunt Christi,
 carnem suam crucifixerunt cum
 25 vitii, et concupiscentiis. * Si
 spiritu vivimus, spiritu et ambu-
 lemus.
 26 * Non efficiamur inanis gloriæ
 cupidi, invicem provocantes,
 invicem invidentes.

doen, het rijk Gods niet zullen
 bekomen. * Maar de vrucht des
 Geestes¹ is: liefde, blijdschap, 22
 vrede, verdueligheid, goedertie-
 renheid, goedheid, langmoedig-
 heid, * zachtmoedigheid, trouw, 23
 zedigheid, kuischheid, reinig-
 heid. Tegen zulke dingen² is de
 wet niet. * Zij nu die aan Chris- 24
 tus toebehooren³, hebben hun
 vleesch met zijne ondeugden, en
 begeerlijkheden gekruisigd. * In- 25
 dien wij leven voor den geest⁴,
 laat ons dan ook wandelen naar
 den geest!
 * Laat ons geene ijdele eer⁵ 26
 bejagen, elkander uittartende,
 elkander benijdende.

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Nog eenige bijzondere vermaningen: tot zachtmoedigheid jegens den gevallen broeder; tot onderlinge verdraagzaamheid; tot zelfbeproeving en ootmoedigheid; tot mededeelzaamheid aan hunne onderwijzers in de Christelijke leer; tot weldadigheid jegens allen, doch voornamelijk jegens de huisgenooten des geloofs; tot volharding in het goede, met het oog op de toekomstige vergelding, vs. 1—10. Hierop volgt een eigenhandig naschrift van den Apostel, waarin hij het gedrag van die Judaïserende leeraars ontmaskert, zegt hoe geheel anders hij gezind was, herhaalt dat in Jesus Christus noch besnijdenis noch voorhuid iets vermag, en de Galatiërs verzoekt, dat niemand verder hem nog moeilijkheden veroorzake, vs. 11—17. Zijne Apostolische zegenbede sluit den brief, vs. 18.

1 * Fratres, et si præoccupatus * Broeders, al mogt ook 1
 fuerit homo in aliquo delicto, iemand⁶ door eenige overtreding

1) Maar de vrucht, de vruchten of werkingen des Geestes, enz.

2) Tegen zulke dingen, enz. Eene nadere verklaring van het voorafgaande (vs. 18): *gij zijt niet onder de wet*. Zie hierboven, noot 2 op bladz. 565.

3) *Zij nu die aan Christus toebehooren*, d. i. de Christenen, hebben, toen zij gedoopt zijn geworden en door den H. Doop symbolisch met Christus, naar hunnen ouden mensch, den kruisdood stierven, *hun vleesch met zijne ondeugden, en begeerlijkheden* (hunnen ouden mensch) gekruisigd, om voortaan voor God en derhalve niet naar het vleesch, maar naar den geest te leven. Vgl. Rom. 6, 6 en noot 2 op bladz. 282. Dit: *met zijne ondeugden, en begeerlijkheden*, is eene verklarende bijstelling van: *hun vleesch*.

4) *Indien wij leven door den geest*, enz. Eene praktische toepassing van het voorafgaande: *Indien wij leven door den geest*: is het zoo, gelijk het inderdaad is, dat wij naar onzen ouden mensch in Christus gestorven zijn en door den heiligen Geest een nieuw leven leven, *laat ons dan ook wandelen naar den geest*. Vgl. Rom. 8, 12, volg., en de aantekeningen.

5) *Laat ons geene ijdele eer*, enz. Eene herhaling der bijzondere vermaning in vs. 13 alreeds gegeven.

6) *Broeders, al mogt ook iemand*, enz. Nu nog eenige bijzondere vermaningen, met het

vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne et tu
 2 tenteris. * Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis
 3 legem Christi. * Nam si quis existimat se aliquid esse, cum
 4 nihil sit, ipse se seducit. * Opus autem suum probet unusquisque, et sic in semetipso tantum gloriam habebit, et non in altero.
 5 * Unusquisque enim onus suum portabit. (*I Cor 3, 8.*)
 6 * Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat, in omnibus bonis,

verrast worden, gij geestelijken, brengt den zoodanige teregt met den geest van zachtaemoedigheid, lettende op u zelven¹, opdat ook gij niet bekoord wordt. * Draagt
 2 elkanders lasten², en zóó zult gij de wet van Christus vervullen.
 3 * Want indien iemand meent iets te zijn³, ofschoon hij niets is, die bedriegt zich zelven. * Doch
 4 zijn eigen werk beproeve⁴ een iegelijk, en zóó zal hij alleenlijk aan zich zelven zijnen roem hebben, en niet aan een ander.
 5 * Want een iegelijk zal zijn eigen pak dragen⁵.
 6 * Hij nu, die onderwezen wordt in het woord⁶, deele den- gene, die hem onderwijst, van alle

oog op den toenmaligen toestand der Galatische Gemeente. De Apostel verwachtte van de Galatische Christenen in 't algemeen dat zij, als dezulken *die leefden door den geest*, ook bij voortduring *wandelen* zouden naar den geest (Gal 5, 25); maar hierbij lettende op de menschelijke zwakheid, voorziet hij, dat het ook wel gebeuren kon, dat deze of gene onder hen niet altijd naar den geest wandelde, maar, toegevende aan het vleesch, door eene of andere overtreding *verrast* wierd; in welk geval hij de *geestelijken*, d. i. dezulken, die wandelen naar den geest, vermaant, dat zij *den zoodanige* zullen teregt brengen met den geest van zachtaemoedigheid, eene vrucht van den H. Geest (Gal 5, 23).

¹) *lettende* daarbij een iegelijk uwer op u zelven, opdat ook gij, even als die gevallen broeder, niet bekoord wordt, d. i. niet tot zondigen verleid wordt. — Tot dat zachtaemoedig teregt brengen van den zoodanige moest de overtuiging van hunne eigene zwakheid hen bewegen.

²) *Draagt elkanders lasten*, enz. Een ander voorschrift: Elkeen heeft zijne gebreken; maar draagt elkanders lasten: hebt geduld met elkanders gebreken, en zóó doende zult gij de wet van Christus, de wet der liefde, vervullen. Vgl. Jo 13, 34.

³) *Want indien iemand meent iets te zijn*, enz. Een hoog gevoelen hebben van zich zelven, en hoogmoedig boven anderen zich verheffen, dat is het wat het betrachten van die wet der Christelijke liefde verhindert.

⁴) *Doch zijn eigen werk beproeve een iegelijk*, enz. Een middel tegen dit zelfbedrog. Een iegelijk onderzoekte zijn eigen doen en laten, zonder zich te vergelijken met anderen. en zoo, als hij dit gedaan heeft en bevonden zal hebben, dat hij overeenkomstig Gods gebod gewandeld heeft, zal hij roem, alleenlijk aan zich zelven zijnen roem, stof om in den Heer te roemen (II Kor 10, 17) hebben, en niet aan een ander, aan dezen of genen, met wien hij zich vergelijkt en dien hij voor minder goed mogt houden dan zich zelven.

⁵) *Want een iegelijk zal zijn eigen juk dragen*. Ziedaar de reden, waarom een iegelijk zijn eigen werk moet beproeven, zonder zijn gedrag te vergelijken met dat van anderen, en uit die vergelijking zijnen roem te trekken. *Want* niet in vergelijking met anderen zal hij geoordeeld worden, maar naar zijne eigene werken: zijn eigen doen en laten zal hij te verantwoorden hebben.

⁶) *in het woord* Gods, in de Christelijke leer.

- 7 * Nolite errare : Deus non irri-
 8 detur. * Quæ enim seminaverit
 homo, hæc et metet. Quoniam
 qui seminat in carne sua, de
 carne et metet corruptionem :
 qui autem seminat in spiritu,
 de spiritu metet vitam æternam.
 9 * Bonum autem facientes, non
 deficiamus : tempore enim suo
 non metemus deficientes.
 10 (II Thess 3, 13.) * Ergo dum
 tempus habemus, operemur bo-
 num ad omnes, maxime autem
 ad domesticos fidei.
 11 * Videte qualibus litteris scri-
 12 psi vobis mea manu. * Quicum-
 que enim volunt placere in carne,
 hi cogunt vos circumcidi, tantum
 goederen mede¹. * Bedriegt u
 niet ! Men spot niet met God².
 * Want wat iemand zaait, dat
 zal hij ook maaijen³. Wie name-
 lijk zaait in zijn vleesch, zal ook
 van het vleesch verderf maaijen :
 maar die in den geest zaait, zal
 van den geest het eeuwig leven
 maaijen. * En laat ons in het
 goede te doen niet moede wor-
 den⁴ : want te zijner tijd zullen
 wij niet maaijen moede worden-
 de. * Zoo dan terwijl wij tijd
 hebben, laat ons weldoen aan
 allen, doch vooral aan de huisge-
 nooten des geloofs⁵.
 * Ziet eens met welke letters
 ik ulieden eigenhandig schreef⁶.
 * Want zoovelen behagen willen
 in het vleesch⁷, die noodzaken u

1) van alle aardsche of tijdelijke goederen, wooning, kost en kleeding, en wat dies meer zij. De Apostel houdt den Galatiërs hunnen pligt voor oogen, eene behoorlijke zorg te dragen voor het levensonderhoud hunner godsdienstleeraars. Vgl. I Kor 9, 14. I Thess 5, 12, 13.

2) Bedriegt u niet ! Men spot niet met God. Zij, die ijdele uitvlugten zoeken om zich aan het vervullen van dien pligt te onttrekken, bedriegen zich zelven, niet God, den alwetende, dien men niet kan bedriegen, en zoo als ware het bespotten.

3) Want wat iemand zaait, enz. Een bewijs voor de verdienstelijkheid der goede werken.

4) En laat ons in het goede te doen niet moede worden, enz. Eene vermaning om in het doen van goede werken, het zaaien in den geest (vs 8), niet moede te worden, maar ijverig te volharden; want, zegt de Apostel, tot aanmoediging daartoe, te zijner tijd, als de tijd gekomen is, dien God voor den oogst bepaald heeft, zullen wij niet maaijen wat wij op den akker des geestes gezaaid hebben, het eeuwige leven inoogsten moede wordende, verslappende, maar in het goede volhardende.

5) Zoo dan, dit dan zoo zijnde, laat ons, terwijl wij tijd hebben, terwijl de gelegene tijd daartoe zich nog aanbiedt, van dien tijd gebruik maken en weldoen aan allen, weldadigheid oefenen jegens al onze natuurgenoeten, doch vooral aan de huisgenooten des geloofs, aan onze geloofsgenoeten.

6) Ziet eens met welke letters (naar het Grieksch : met hoe groote letters) ik ulieden eigenhandig schreef wat hier volgt. — De Apostel was gewoon zijne brieven aan andere in de pen te geven, 'en waar hij dit noodig oordeelde, door eigenhandig naschrift (zie Rom 16, 25—27. I Kor 16, 21—24. Kol 4, 18) de echtheid zijner brieven als te verzegelen. Zulk een afschrift hebben wij ook hier in vs 11—18; en de Apostel schreef het in grooter schrift dan hij anders gewoon was te doen; hij wilde zijnen Galatiërs daarmede te kennen geven, dat hij hun nog een gewigtig woord te zeggen had.

7) Want zoovelen behagen willen in het vleesch, enz. Het woordje want, hier zeer hinderlijk, staat niet in het Grieksch. — De Apostel kenschetst en ontmaskert nu die judaïserende leeraars, die behalve de noodzakelijkheid van het geloof in Christus ook de noodzakelijkheid der besnijdenis predikende, de Galatiërs, als ware het, noodzaakten

13 ut crucis Christi persecutionem
 non patientur. * Neque enim qui
 circumciduntur, legem custo-
 diunt: sed volunt vos circumcidi,
 ut in carne vestra glorientur.
 14 * Mihi autem absit gloriari, nisi
 in cruce Domini nostri Jesu
 Christi: per quem mihi mundus
 15 crucifixus est, et ego mundo. * In
 Christo enim Jesu neque circum-
 16 cisio aliquid valet, neque præpu-
 tium, sed nova creatura. * Et
 quicumque hanc regulam secuti
 fuerint, pax super illos, et
 misericordia, et super Israel

om u te laten besnijden, alleen
 opdat zij de vervolging van
 Christus' kruis niet lijden.
 * Want ook zij die zich besnij-
 den laten¹, onderhouden de wet
 niet: maar zij willen dat gij u
 zult laten besnijden, opdat zij op
 uw vleesch mogen roemen.
 * Doch van mij zij het verre te
 roemen, dan op het kruis van
 onzen Heere Jesus Christus²:
 door wien de wereld mij gekruis-
 sigd is³, en ik der wereld. * Want
 in Christus Jesus⁴ vermag noch
 besnijdenis iets, noch voorhuid,
 maar een nieuw schepsel. * En
 zoovelen dezen regel gevolgd
 zullen hebben⁵, vrede, en barm-
 hartigheid over hen, en over het

om zich te laten besnijden. Die leeraars behoorden tot de zoodanigen, wien het te doen was om *in het vleesch*, aan menschen, *te behagen*, om de Joden te vriend te houden. Zij predikten zoo, die huichelaars, niet uit ijver voor de onderhouding van Moses wet, maar *alleen opdat zij de vervolging van Christus' kruis niet lijden*, naar het Grieksch: *opdat zij niet door (om) het kruis van Christus* (door hunne prediking van den gekruisigden Christus, als de *eenige bron onzer zaligheid*) van de Joden zouden *vervolgd worden*. Vgl. Gal 5, 11.

¹) *Want ook zij die zich besnijden laten*, enz. Doch naar eene andere Grieksche lezing ook te vinden in den Vaticaanischen Codex, luidt het hier zóó: *Want die besnedenen zelven*, die judaiserende Christen-leeraars, die als geboren Joden de besnijdenis ontvangen hebben, *onderhouden de wet niet*: een bewijs dat het hun bij hunne besnijdenis-prediking niet te doen is om de onderhouding van Moses' wet, waartoe de besnijdenis de besnedenen verplicht; *maar zij willen dat gij u laat besnijden om op uw besneden vleesch te kunnen roemen*, en zoo doende niet bloot te staan aan de vervolgingen der Joden.

²) *Doch van mij zij het verre op iets anders te roemen, dan op het kruis van onzen*, van mijn en ons aller *Heere Jesus Christus*. Geheel anders was Paulus gezind. Hij bidt, dat hem nooit het ongeluk moge overkomen *op iets anders te roemen*, in iets anders de stof van zijn roemen te vinden, *dan in het kruis van onzen Heere Jesus Christus: door wien*, dewijl hij mystisch met hem daaraan gestorven was (Rom 6, 6), *de wereld hem gekruisigd was, en hij der wereld*, dat is, alle innerlijke gemeenschap met de wereld buiten Christus, hetzij de Joden-hetzij de Heiden-wereld, voor hem vernietigd was.

³) *door wien de wereld mij gekruisigd is*, enz. Zie de vorige noot.

⁴) *Want in Christus Jesus*, in die verbindtenis met Christus Jesus (Gal 3, 27) is het volstrekt overschillig ter zaligheid of iemand besneden zij of onbesneden: maar dit alleen heeft waarde, dat hij namelijk een *nieuw schepsel* zij, dat hij, in Christus wedergeboren, in die nieuwhed zijns geestelijken levens voor God wandele.

⁵) *En zoovelen dezen regel gevolgd zullen hebben*, enz. *En zoovelen*, onder u, na thans door mij onderrigt te zijn, *dezen regel*, het grondbeginsel in vs 15 uitgedrukt, *zullen volgen*, naar dit rigtsnoer zullen wandelen, *vrede, en barmhartigheid*, kome van den hemel *over hen, en*, dat is, *over het Israël Gods*; want dezulken eerst zijn ware Israëlieten, echte zonen van den geloovigen Abraham. Vgl. noot 1 op blad. 308.

- 17 Dei. * De cetero nemo mihi Israël Gods ! * Overigens doe 17
 molestus sit : ego enim stigmata niemand mij moeite aan¹ : want
 Domini Jesu in corpore meo ik draag de merken van den
 Heere Jesus in mijn ligchaam.
 18 porto. * Gratia Domini nostri * De genade van onzen Heere 18
 Jesu Christi, cum spiritu vestro, Jesus Christus zij met uwen
 fratres. Amen. geest, broeders ! Amen.

1) *Overigens* (naar het Grieksch : *in het vervolg, voortaan*, en misschien heeft ook de Vulgaat deze beteekenis aan haar *de cetero* willen geven) *doe niemand mij moeite aan*. De Apostel verzoekt de Galatiërs, dat zij hem voortaan geen reden tot klagen meer geven zullen ; hij droeg *de merken van den Heer Jesus*, de lidteekenen van het lijden en de mishandelingen, welke hij voor de zaak des Evangelies van Joden en Heidenen ondergaan had, in zijn ligchaam ; zij mogten hem derhalve zoodanige ziele-smerten, als hunne *ongehoorzaamheid aan de waarheid*, (vgl. Gal 3, 1) hem thans veroorzaakte, voortaan wel sparen.

INLEIDING

TOT

DEN BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE EPHESIERS.

Ephese, op de kusten van Klein-Azië, tusschen Smyrna en Milete gelegen, was ten tijde van den H. Paulus eene zeer bevolkte en bloeiende havenstad, waarin ook vele Joden, zonder twijfel om haren levendigen koophandel, zich met der woon gevestigd hadden¹. Te Ephese stond die prachtige tempel der zoogenaamde *grootte Diana*², het beroemdste heiligdom der Heidensche wereld; deze stad was ook de Grieksche hoofdzetel van allerlei soort van goochelspel en duivelskunsdenarijen³.

Paulus kwam voor de eerste maal te Ephese, toen hij op zijne tweede Apostolische reize, Korinthe verlaten hebbende, zich naar Jerusalem begaf⁴; doch slechts zeer korten tijd vertoefde hij toen te Ephese, en het blijkt niet, dat hij destijds eenige Christen-gemeente aldaar gegrond hebbe⁵. Maar op zijne derde Apostolische reize kwam hij, volgens zijne belofte, derwaarts terug, predikte er het Evangelie bijna drie jaren lang⁶, en vestigde aldaar eene groote Christen-gemeente, gedeeltelijk wel uit Joden⁷, doch grootendeels uit Heidenen bestaande. En hoe hartelijk Paulus voor zijne Ephesische

1) Vgl. Hand **18**, 19, en Flav. Joseph. Antiqq **14**, 10, 11.

2) Vgl. Hand **19**, 27. — 3) Vgl. Hand **19**, 19.

4) Zie *Algemeene Inleiding tot de Brieven van den H. Paulus*, bladz. 222, n. 13.

5) Vgl. Hand **18**, 19—21.

6) Zie Hand **20**, 31.

7) Vgl. Hand **19**, 8—10. Eph **2**, 8, 9 en 15—18.

Christenen bezorgd was, blijkt genoeg uit die aandoenlijke redevoering, welke hij, eenige maanden na hen verlaten te hebben, te Milete hield tot hunne geestelijke oversten, die hij aldaar bij zich uit Ephese ontboden had¹.

Tijdens nu dat Paulus, ongeveer drie jaren later, zich in zijne eerste Romeinsche gevangenis bevond², schreef hij zijnen brief aan de Ephesiërs. Doch wat de Apostel eigenlijk aanleiding heeft gegeven tot dit schrijven, blijkt noch uit den inhoud des briefs zelve, noch uit eenig berigt der Ouden dienaangaande. Maar wat belet ons te vermoeden, dat de Apostel, gedachtig aan zijne voorzegging aangaande het geloofsgevaar, 't welk den Ephesiërs na zijn vertrek van daar zoude overkomen, hun dezen brief van onderrigt heeft willen schrijven, ten einde hen te wapenen tegen zekere valsche leeringen, die hen van het ware Evangelie zouden kunnen aftrekken? Ook heeft Epaphras³, die destijds zich te Rome bevond⁴, den Apostel met den toestand der Ephesische Gemeenten kunnen bekend maken, en hebben diens berigten voor Paulus eene aanleidende oorzaak kunnen geweest zijn om aan de Ephesiërs te schrijven. Overigens, de brief, ofschoon regtstreeks aan de Ephesische Gemeente, de moederkerk van het westelijk Klein-Azië gerigt, was toch niet uitsluitend voor de Ephesiërs alleen bestemd, maar ook nog voor andere Christen-gemeenten van het westelijk Klein-Azië. Als grond voor deze bewering kan aangevoerd worden, *vooreerst* dat men aan het einde des briefs⁵, in plaats van het gewoone *vrede zij ulieden*, leest: *vrede zij den broederen*; en *ten tweede*, dat leeringen en vermaningen, beiden in den brief van algemeenen aard zijn, en de schrijver nergens tot eenige bijzonderheden afdaaft. Tychicus, de overbrenger van dezen brief⁶, had bij monde van den Apostel kunnen vernemen, voor welke bijzondere Gemeenten hij zijnen brief bestemde.

Wat daarvan zij, zie hier de hoofdzakelijke inhoud van dezen brief. Na opschrift en heilwensch, betuigt de Apostel God zijnen

1) Zie Hand 20, 17—35.

2) Zie *Algemeene Inleiding tot de Brieven van den H. Paulus*, bladz. 231, volg.

3) Epaphras was de stichter der Christen-gemeente te Kolosse (Kol 1, 7), dat op kleinen afstand van Ephese gelegen was.

4) Kol 4, 12. — 5) Eph 6, 23.

6) Eph 6, 21.

dank voor al de zegeningen, waarmede hij de geloovigen, naar zijn eeuwig raadsbesluit, in Christus gezegend heeft (1, 1—12). Aan die zegeningen waren ook de Ephesiërs deelachtig geworden, waarvoor de Apostel niet ophield God te danken, daarbij tegelijk hem ook bid-dende, dat hij de oogen huns harten wilde verlichten en hen al meer en meer doen inzien de heerlijkheid hunner hope en de uitnemende grootheid van Gods magt aan de geloovigen, welke magt zij erken-nen konden aan hetgeen hij aan Christus gedaan had (13—23). Beiden, Christenen uit de Heidenen en Christenen uit de Joden, beiden eertijds zondaren en kinderen des toorns, waren met God verzoend geworden uit de genade door het geloof, hetwelk ook eene genade-gave Gods was (2, 1—11); door den zoendood van Christus was de scheidmuur tusschen Joden en Heidenen weggenomen, en waren de Heidenen medeburgers der Heiligen en huisgenooten Gods geworden (12—22). Hierop spreekt de Apostel van zijne goddelijke roeping tot de bediening van het Evangelie onder de Heidenen, en de verkondiging van deze verborgenheid, dat namelijk ook de Hei-denen deelgenooten waren aan het heil in Christus; waarna hij een verheven gebed tot God voor hen uitstort (3, 1—21). En met dit derde hoofdstuk eindigt het eerste gedeelte van den brief, dat men het *dogmatisch* deel zou kunnen noemen in tegenstelling van den inhoud der drie volgende of laatste hoofdstukken, die geheel van praktischen aard zijn en onderscheidene vermaningen behelzen. En *vooreerst* dringt de Apostel bij hen aan op het bewaren van den band der onderlinge liefde, en hij knoopt aan deze vermaning een onder-rikt, betreffende het doel der verschillende genade-gaven en be-dieningen in Gods Kerk (4, 1—16); *hierop* volgen eenige algemeene vermaningen om niet meer gelijk de overige Heidenen te wandelen, maar alle Heidensche ondeugden afteleggen en de tegenovergestelde Christelijke deugden te behoevenen (4, 17—5, 21); *vervolgens* spreekt de Apostel over de bijzondere pligten, die zij als echtge-nooten, ouders, kinderen, heeren of slaven te betrachten hadden (5, 22—6, 9); en *eindelijk* wekt hij hen op tot de oefening des gebeds (6, 10—20). Een woord over Tychicus en eene dubbele zegenbede sluiten den brief (6, 21—24).

De Apostel schreef den brief aan de Ephesiërs uit zijne eerste Romeinsche gevangenis, alzoo in den jare 61 of 62 n. Chr.

DE BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE EPHESIERS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift en heilwensch vs 1, 2. Eene dankzegging van den Apostel aan God voor de genaden en weldaden, waarmede hij in Jesus Christus de geloovigen gezegend heeft, vs 1—12. Ook zij, aan wie hij dezen brief schreef, waaren aan die genaden en weldaden deelachtig geworden, waarvoor de Apostel in 't bijzonder God zijnen dank betuigt, vs 13, 14, daarbij voor hen biddende, dat zij steeds meer en meer mogten beseffen de heerlijkheid hunner hope, en de uitnemende grootheid van Gods magt aan de geloovigen; welke magt zij erkennen konden aan hetgeen hij gedaan had aan Christus, dien hij namelijk uit de dooden opgewekt, aan zijne regterhand in den hemel geplaatst, ver boven alle Engelen verheven, en tot Hoofd gemaakt van de gansche Kerk, vs 15—23.

- 1 * PAULUS Apostolus Jesu Chris- * Paulus een Apostel van 1
ti per voluntatem Dei, omnibus Jesus Christus door den wille
sanctis, qui sunt Ephesi, et fide- Gods¹, aan al de heiligen, te
2 libus in Christo Jesu. * Gratia Ephese, en geloovigen in Chris-
vobis, et pax a Deo Patre nostro, tus Jesus². * Genade zij u, en 2
et Domino Jesu Christo. vrede³ van God onzen Vader, en
van den Heere Jesus Christus.
3 * Benedictus Deus et Pater * Gezegend zij God⁴ en de 3
Domini nostri Jesu Christi, qui Vader van onzen Heere Jesus
benedixit nos in omni benedic- Christus, die ons met allen
tione spiritali in caelestibus in geestelijken zegen in den hemel⁵
Christo, (*II Cor 1, 3. I Pt 1, gezegend heeft in Christus,*
4 3.) * sicut elegit nos in ipso * gelijk hij ons vóór de grond- 4
ante mundi constitutionem, ut legging der wereld in hem heeft
essemus sancti et immaculati in uitverkoren, opdat wij heilig en
onbesmet zouden zijn voor zijn

1) door den wille Gods. Zie op I Kor 1, 1.

2) aan al de heiligen, enz. De Apostel noemt de Christenen van Ephese heiligen als geheiligden in Christus Jesus. Zie noot 5 op bladz. 363.

3) Genade zij u, en vrede van God, enz. Zie noot 6 op bladz. 243.

4) Gezegend zij God, enz. Zie noot 1 op bladz. 471. Met deze uitboezeming zijner dankbaarheid voor al de genaden, die den geloovigen geworden zijn in Christus, gaat de Apostel als in eenen adem voort tot aan het einde van vs 14.

5) Gezegend, dankt en geprezen, zij God, die ons, daarvoor dat hij ons, met allen geestelijken zegen, met de grootste geestelijke goederen, welke goederen gevonden worden in den hemel, (vgl. Hebr 6, 4) en van daar op aarde zijn gekomen, gezegend heeft in Christus, in en door Christus, als de verdienende oorzaak daarvan.

5 conspectu ejus in charitate. * Qui aangezicht¹ in liefde². * Die ons heeft voorbeschikt³ ter aanne-
 prædestinavit nos in adoptionem ming tot kinderen voor zich door
 filiorum per Jesum Christum in Jesus Christus : naar het besluit
^{se} ipsum : secundum propositum van zijnen wil⁴, * tot lof der
 6 voluntatis suæ, * in laudem heerlijkheid van zijne genade⁵,
 gloriae gratiæ suæ, in qua grati- waardoor hij ons aangenaam
 ficavit nos in dilecto filio suo- gemaakt heeft in zijnen gelief-
 7 * In quò habemus redemptionem den zoon⁶. * In wien wij de
 per sanguinem ejus, remissionem verlossing hebben door zijn
 peccatorum secundum divitias bloed, de vergiffenis der zonden⁷
 8 gratiæ ejus, * ^{quam} quæ superabun- naar den rijkdom zijner genade,
^{re, geent} davit in nobis in omni sapientia, * welke zeer overvloedig jegens
 9 et prudentia : * ^{ut nobis eam do} notum faceret ons geweest is in alle wijsheid, en
 nobis sacramentum voluntatis doorzigt⁸ : * om ons bekend te
 maken de geheimenis van zijnen

1) gelijk hij ons.... heeft uitverkoren : hiermede wil de Apostel hetzelfde zeggen alsof hij geschreven had : want hij heeft ons uitverkoren : en hij begint hier nader te verklaren wat hij zoo even zeide : God heeft ons met allen geestelijken zegen in Christus gezegend, die zegeningen thans opnoemende in relatieveische zinsneden. Vóór de grondlegging der wereld, vóór de schepping van het heelal, van alle eeuwigheid, heeft God ons in hem, in Christus, den toekomstigen middelaar tusschen God en de menschen en de verdienende oorzaak hunner verlossing, uitverkoren, tot de genade van het Christendom geroepen, opdat, zulks was daarbij zijne bedoeling, opdat wij heilig en onbesmet, van alle smet der zonde bevrijd, zonden zijn voor zijn aangezicht, voor God.

2) in liefde. Sommigen verbinden dit in liefde met het onmiddellijk voorafgaande : opdat wij heilig en onbesmet zouden zijn ; anderen met de woorden : hij heeft ons in hem uitverkoren. Naar het Grieksch kan men dit : in liefde, verbinden met het gezegde in het volgende vers en vertalen : in liefde (uit liefde) ons voorbeschikt hebbende (die in liefde ons heeft voorbeschikt) ; zóó verbindt de H. Chrysostomus het in liefde, en dit is hier, naar ons oordeel, het eenige ware zinverband. De zin is dan : die in liefde, uit liefde tot het menschdom (vgl. Rom 5, 8, 9, Eph 2, 4—6, I Jo 3, 1), ons voorbeschikt heeft, van alle eeuwigheid ons bestemd heeft, ter aanneming tot de kinderen voor zich, d. i. om tot zijne kinderen te worden aangenomen door Jesus Christus, door de verdiensten van den God-mensch Jesus Christus.

3) Die ons heeft voorbeschikt, enz. Zie de vorige noot.

4) naar het besluit (Gr. het welbehagen) van zijnen wil. God, wil de Apostel zeggen, heeft ons voorbeschikt om zijne aangenomene kinderen te zijn, niet ter oorzaak van eenige verdienste van onzen kant, maar uit zuiver behagen van zijnen vrijen wil.

5) tot lof der heerlijkheid van zijne genade. De zin van deze woorden is : opdat de heerlijkheid, de grootheid, de rijkdom, van zijne genade, door ons geroemd en geprezen worde. Ziedaar het laatste doeleinde Gods in het werk der verkiezing en voorbeschikking en van al zijne werken ; want gelijk de Apostel elders zegt (Rom 11, 36) : Uit hem en door hem en tot hem is alles. Vgl. noot 2 op bladz. 581.

6) waardoor hij ons aangenaam, tot zijne geliefde kinderen, gemaakt heeft in zijnen geliefden zoon, in wien namelijk God ons begenadigd heeft daardoor, dat hij in hem de wereld met zich verzoende (II Kor 5, 20), gelijk vervolgens (vs. 7) gezegd wordt.

7) In wien wij de verlossing, onze verlossing uit de slavernij der zonde, des doods en des duivels. Vgl. Hand 26, 18. Kol 1, 13.

8) welke zeer overvloedig jegens ons geweest is (naar 't Grieksch : welke hij overvloedig jegens ons bewezen heeft) in alle wijsheid, en doorzigt, ons bij die verlossing genadiglijk geschonken.

10 suæ, secundum beneplacitum
 ejus, quod proposuit ^{in eo} * in
 dispensatione plenitudinis tempo-
 rum, ^{instaurare omnia in Christo,}
 quæ in cælis, et quæ in terra
 11 sunt, in ipso: * In quo etiam (et
 nos) sorte vocati sumus, prædes-
 tinati secundum propositum ejus,
 qui operatur omnia secundum
 12 consilium voluntatis suæ: * ut
 simus in laudem gloriæ ejus nos,
 qui ante speravimus in Christo:
 13 * In quo et vos, cum audissetis
 verbum veritatis, (Evangelium
 salutis vestræ) ^{in quo et creden-}
 tes signati estis Spiritu promissio-
 nis sancto, * qui est pignus here-
 14

wil, ingevolge zijn welgevallen¹,
 dat hij bij zich zelven had voor-
 genomen, * in de bezorging van ¹⁰
 de volheid der tijden, *te weten* in
 Christus alles te herstellen, wat
 in den hemel, en wat op aarde is,
 in hem: * In wien dan ook wij ¹¹
 als bij lote geroepen zijn² *daar-*
toe voorbeschikt zijnde volgens
 het besluit desgenen, die alles
 werkt naar den raad van zijnen
 wil: * opdat wij zijn zouden tot ¹³
 lof zijner heerlijkheid, wij die
 vooraf op Christus gehoopt heb-
 ben: * In wien ook gij, nadat gij
 het woord der waarheid (het
 Evangelie uwer zaligheid) ge-
 hoord hadt, in wien gij ook
 na dat gij geloofd hadt³ bezegeld
 zijt met den Geest der belofte,
 den heiligen, * die het onder- ¹⁴

1) om ons, Christenen, bekend te maken (naar het grieksch: *daar hij ons bekend maakte de geheimenis van zijnen wil, ingevolge zijn welgevallen*, dat is, het vrije tot nog toe verborgen raadsbesluit van zijnen wil, dat hij van alle eeuwigheid bij zich zelven had voorgenomen uit te voeren in de bezorging van de volheid der tijden, naar het Grieksch: voor, met het oog op, de wereld-economie van de volheid der tijden, d. i. Gods wereldbestuur, als de tijd, door hem bepaald, zou gekomen zijn. — Zie over de uitdrukking *geheimenis* op Rom 16, 25. I Kor 2, 7, en over *volheid der tijden* op Gal 4, 4.

En welk was dit geheim, *deze geheimenis, dit verborgen raadsbesluit van zijnen vrijen wil, van zijne liefde voor de wereld?* Het was *in en door Christus alles te her-*

stellen, alles wat in den hemel, en wat op de aarde is. Zie het aangeteekende op Kol 1, 20.
 2) in hem, in Christus, zeg ik: in en door wien, als den Middelaar tusschen God en de menschen, dan ook wij (naar het Grieksch: *wij ook werkelijk, gelijk God zich had voorgenomen te doen, vs. 9*), als bij lote, uit zuivere genade, geroepen zijn tot het geloof; tot deze genadige roeping voorbeschikt zijnde *niet om eenige toekomstige verdienste van onzen kant, maar volgens het vrije besluit des genen, die alles werkt naar den raad van zijnen wil: opdat wij, ziedaar 't laatste doeleinde van die voorbeschikking en roeping, wij, Joden, die vooraf, op grond der voorzeggingen aangaande den Messias, op Christus gehoopt hebben en den Messias verwachtten, zijn zouden tot lof zijner heerlijkheid, d. i. opdat God in en door ons, die het werk zijner genade zijn, verheerlijkt zoude worden.*

3) in wien, (namelijk Christus) ook gij, Heidenen, nadat gy het woord der waarheid (het Evangelie uwer zaligheid, het Evangelie, dat u den weg ter zaligheid, aanwees) gehoord hadt, in wien gij ook, zeg ik, nadat gij geloofd hadt nadat gij het Evangelie geloovig hadt aangenomen, bezegeld zijt met den Geest der belofte, den beloofden heiligen Geest (Gal 3, 14), den heiligen, dien gij ontvangen hebt, en die het onderpand, de waarborg is van onze erfenis, van onze eeuwige zaligheid (vgl. Rom 8, 15—17. Gal 4, 6, 7), ter verlossings des eigendoms, d. i. opdat eenmaal het eigendom Gods, het antitypisch volk Gods, de Christenen (I Pt 2, 9. Hand 20, 28), zijne volkomene verlossing verkrijge. Zie Rom 8, 10, 11, 23, en noot 3 op bladz. 301.

ditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

15 * Propterea et ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, et dilectionem in omnes

16 sanctos, * non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus

17 meis: * ut Deus, Domini nostri Jesu Christi, pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ et revelationis, in agnitione ejus: * illuminatos oculos vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, et quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis, * et quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus, secundum operationem potentiæ

20 virtutis ejus, (Inf 3, 7.) * quam operatus est in Christo, suscitans illum a mortuis, et constituens ad dexteram suam in cælestibus:

21 * supra omnem principatum et

pand is van onze erfenis, ter verlossing des eigendoms, tot lof zijner heerlijkheid¹.

* Daarom gehoord hebbende 15 van uw geloof in den Heere Jesus, en uwe liefde jegens al de heiligen, * houde ook ik niet op voor u te 16 danken, uwer gedenkende in mijne gebeden: * opdat God², onzes Heeren Jesus Christus' vader der heerlijkheid³, u geve den geest van wijsheid en openbaring, in zijne kennis⁴: * verlichte oogen uws harten⁵, ten einde gij moogt weten welke de hoop zijner roeping zij, en welk de rijkdom van de heerlijkheid zijner erfenis onder de heiligen, * en welke de uitstekende grootheid zijner magt zij aan ons, geloovigen naar de werking van de kracht zijner sterkte, * die 20 hij gewrocht heeft aan Christus, door hem uit te dooden op te wekken, en te zetten aan zijne rechterhand in den hemel⁶: * boven 21

1) tot lof zijner (van Gods) heerlijkheid. Gods laatste doeleinde bij die verzegeling met den heiligen Geest is de lof zijner heerlijkheid. Dit slot beantwoordt aan hetgeen wij zoeven lazen in vs. 12: opdat wij zijn zonden tot lof zijner heerlijkheid; en wat daar gezegd is van de Christenen uit de Joden, geldt hier eveneens van de Christenen uit de Heidenen. Zie noot 5 op bladz. 575.

2) Daarom, te weten, omdat gij het Evangelie uwer zaligheid geloovig hebt aangenomen en bezegeld zijt geworden met den heiligen Geest (vs. 13), gehoord hebbende van uw geloof, van uw standvastig geloof, in den Heere Jesus, en van uwe liefde jegens al de heiligen, jegens al uwe mede-Christenen, houde ik niet op God voor u te danken, tegelijk in mijne gebeden uwer gedenkende en voor u biddende: opdat God, enz.

3) opdat God, onzes Heeren Jesus Christus' vader der heerlijkheid. Zoo dient hier vertaald te worden volgens de Vulgaat en hare interpunctie; en daarnaar kan men hier verklaren: God, de hoogheerlijke vader onzes Heeren Jesus Christus. Doch wij hebben hier waarschijnlijk eene nog onverbetere drukfeil in de Vulgaat. Hoe dit zij, naar het Grieksch zouden wij aldus vertalen: opdat de God onzes Heeren Jesus Christus naar zijne menschheid, de vader der heerlijkheid, enz.

4) den geest, het charisma of de genade-gave, van wijsheid en openbaring, in zijne kennis: in de kennis van God. Zie op I Kor 14, 26.

5) verlichte oogen uws harten (juister naar het Grieksch: de oogen uws harten verlicht) is afhankelijk van het voorafgaande (vs. 17): opdat God u geve. De zin is: hij verlichte de oogen uws gemoeds, ten einde gij, enz.

6) ten einde gij moogt weten, al meer en meer beseffen, inzien, welke de hoop zijner roeping zij, hoe zalig, hoe verheven, gelet op haar voorwerp, de hoop zij, die God, door u tot het geloof in Jesus Christus te roepen, u gegeven heeft; en we.k de rijkdom

potestatem, et virtutem, et dominationem, et omne nomen, quod nominatur non solum in hoc saeculo, sed etiam in futuro. * Et omnia subjecta sub pedibus ejus: et ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam, (Ps 8, 8.)* quæ est corpus ipsius, et plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

alleoverheiden magt¹. en kracht, en heerschappij, en allen naam, die genoemd wordt niet alleen in deze wereld, maar ook in de toekomstende. * En alles heeft hij aan zijne voeten onderworpen²: en hem heeft hij tot hoofd gesteld over de gansche Kerk³, *welke zijn ligchaam is, en de volheid desgenen, die aan alles in allen vervuld wordt⁴.

van de heerlijkheid en hoe uitnemend groot, hoe schitterend de heerlijkheid zijner erfenis zij onder de heiligen, de heerlijkheid der hemelsche zaligheid, welke de heiligen, de Christenen, als aangenomen kinderen Gods van God eens zullen beërven (vgl Rom 8, 17.): en welke de uitstekende grootheid zijner magt zij aan ons, gelovigen, eenmaal uit te oeten en af te meten naar de werking van de kracht zijner sterkte, die hij gewrocht, waarvan hij eene proef gegeven heeft aan den persoon van Christus, door hem uit de dooden op te wekken, en te zellen aan zijne regterhand in den hemel: enz. God die zijne magt getoond heeft in Jesus' opwekking uit de dooden en diens verheerlijking, heeft daardoor bewezen, dat hij magtig is om eenmaal ook ons uit de dooden op te wekken en te verheerlijken.

1) *boven alle overheid en magt, enz. Eene beschrijvende verklaring van het voorafgaande: aan zijne regterhand in den hemel. De Apostel leert hier, dat Christus, als mensch, in den staat zijner verheerlijking zeer verre verheven is boven alle schepsel, zoodat geen ander der geschapene wezens in heerlijkheid aan hem gelijk is, zijnde hij verheven geworden boven alle overheid en magt, en kracht, en heerschappij (door deze vier namen zijn vier orden of koren van hemelsche geesten beteekend) en, om kort te gaan, boven allen naam, boven allen eerenam, die uitgesproken wordt niet alleen in deze wereld, hier op aarde, maar ook in de toekomstende, in den hemel.*

2) *En alles, geheel de geesten- en menschen-wereld en al het geschapene, heeft hij aan zijne voeten onderworpen, aan zijne heerschappij, aan de heerschappij van Christus als mensch, welke heerschappij aanhoudend verwezenlijkt wordt en hare volmaakte verwezenlijking zal hebben bij het einde der eeuw en. Zie Hebr 2, 8. I Kor 15, 24.*

3) *en hem heeft hij tot hoofd gesteld over de gansche Kerk. Naar het Grieksch: tot hoofd boven alles aan de Kerk; waar boven alles dient tot nadere beschrijving van het voorafgaande hoofd, zoodat de zin is: tot opperste hoofd der Kerk.*

4) *welke (als welke Kerk) zijn mystisch ligchaam is, en de volheid desgenen, die aan alles in allen (in alles) vervuld wordt. Naar het Grieksch zou men hier ook aldus kunnen vertalen: de volheid desgenen die alles in alles vervult. Zie het aangeteekende op Kol 1, 19.*

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Beschrijving van den ellendigen toestand, waarin zich de Christenen uit de Heidenen zoowel als die uit de Joden vóór hunne bekeering bevonden, vs 1-3. Uit dien toestand waren zij door Gods barmhartigheid, uit zuivere genade, door middel van het geloof, niet om eenige verdiensten van hunnen kant, verlost: en nieuwe schepselen geworden in Jesus Christus, vs 4-10. Wat in 't bijzonder de Christenen uit de Heidenen aan Christus te danken hadden: hij was de vrede-stichter geworden tusschen hen en de Joden; heiden, zonder onderscheid van volk, waren nu door het bloed van Christus huisgenooten Gods, zijn heilige tempel, gebouwd op het fondament der Apostelen en Propheten, met Jesus Christus voor hoeksteen, vs 11-22.

- 1 * Et vos, cum essetis mortui delictis, et peccatis vestris, (Col 2, 13.) * in quibus aliquando ambulastis secundum saeculum mundi hujus, secundum principem potestatis aeris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiae, * in quibus et nos omnes aliquando conversati sumus in desideriiis carnis nostrae, * En ulieden, toen gij dood waart¹ door uwe misdaden, en zonden, * in welke gij eens wandeldet² naar de eeuw dezer wereld, naar den vorst van de magt dezer lucht, van den geest, die thans werkzaam is in de kinderender ongehoorzaamheid, * onder welke ook wij allen eens verkeerden in de begeerlijkheden onzes vleesch³, doende den wil

1) *En ulieden*, Ephesische Christenen, *toen gij dood waart*, enz. Na gesproken te hebben (1, 19-22) van hetgeen God aan den persoon van Christus heeft gedaan, gaat de Apostel voort met te zeggen wat hij aan de Ephesiërs, of aan de Christenen in 't algemeen, gedaan heeft.

En ulieden, toen gij geestelijk dood waart door uwe misdaden, en zonden. Voordat de Apostel hier zijne zinsnede eindigt, breekt hij haar af door eene soort van tusschenrede (vs 2-3), waarna hij haar, doch in eenigzins veranderden vorm, in vs 4 wederom opneemt. Zonder die tusschenrede en dien veranderden vorm, luidde het hier aldus: *En ulieden, toen gij dood waart door uwe misdaden, en zonden...*, heeft hij medelevend gemaakt in Christus, en medeopgewekt, en medegezet in den hemel in Christus Jesus.

2) *in welke gij eens wandeldet*, enz. *in welke* (misdaden, en zonden) *gij eens wandeldet*, waaraan gij eens, vóór uwe bekeering, geheel waart overgegeven naar de eeuw dezer wereld, gelijk men in deze booze wereld gewoon is te leven (Rom 12, 2), naar den vorst van de magt dezer lucht, handelende naar wil en ingeving van den vorst en de magt dezer lucht, van satan, den overste van de booze magten of geesten, die hunne verblijfplaats hebben in den wolkenhemel, in het luchtuum tusschen hemel en aarde: van den geest (eene nadere verklaring van het voorafgaande: van de magt d. z. v. lucht), van den geestendrom, die thans, in dit leven, werkt, zijne kracht uitoefent, in de kinderen der ongehoorzaamheid, d. i. in de wereld buiten Christus, in hen, die door hun goddeloos en zedeloos leven zich gedragen als ongehoorzamen en wederspannigen jegens God en zijn gebod. Vgl. Rom 2, 8. Zie hier noot 5 op bladz. 617, 1ste Deel.

3) *onder welke kinderen der ongehoorzaamheid ook wij allen*, Christenen uit de Joden, eertijds, vóór onze bekeering tot het Christendom, *verkeerden in de begeerlijkheden onzes vleesch*. Het *verkeeren* onder die wederspannigen, d. i. het behooren tot die categorie van menschen was een *verkeeren* of wandelen in (opvolgen van) de *begeerlijkheden* des

4 facientes voluntatem carnis, et cogitationum, et eramus natura filii iræ, sicut et ceteri: * Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, * et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, (cujus gratia estis salvati) * et conresuscitavit, et conseedere fecit in cælestibus in Christo
 5 Jesu: * ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu.

des vleesches, en der gedachten¹, en wij waren van nature kinderen der gramschap², even als de overigen: * maar God, die rijk is aan barmhartigheid³, heeft om zijne grooteliefde, waarmede hij ons liefhad, * en *dit* toen wij dood waren door de misdaden, ons medelevendgemaakt in Christus, (door wiens genade gij zalig zijt geworden⁴) * en mede opgewekt, en medegezet in den hemel in Christus Jesus⁵: * opdat hij in de toekomstige eeuwen zoude toonen den uitstekenden rijkdom zijner genade door goedertieren-

vleesches. Zoo zijn dan deze laatste woorden: *in de begeerlijkheden onzes vleesches*, eene nadere verklaring van het voorafgaande: *onder welke ook wij allen eens wandelden*; en *verkeerden* heeft hier eene dubbele bepaling. Door *het vleesch*, tweemaal in dit vers genoemd, wordt beteekend in de eerste plaats de door den val van Adam bedorven menschen-natuur desgenen, die nog niet herboren is in Christus; en in de tweede plaats 's menschen ligchaam in tegenstelling van zijnen geest.

1) *doende den wil* (naar 't Grieksch in 't meervoud: *de* (werkelijke) *lusten des vleesches*, en der gedachten, datgene opvolgende en volbrengende wat de booze begeerlijkheden van ons ligchaam en onzen geest van ons vorderden.

2) *en wij waren van nature kinderen der gramschap*. Met eene verandering in de woordvoeging schreef de Apostel hier: *en wij waren*, in plaats van: *en zijnde*. De zin is: *en wij, Joden, wij waren allen eenmaal kinderen der gramschap*, d.i. aan Gods gramschap, aan Gods heilig ongenoegen onderworpen, en dit *van nature*, door onze geboorte, door de ons aangeboren zonde, door de erfzonde (zie noot 1 op bladz. 276), *even als de overigen*; even als de overige menschen, die niet in Christus zijn herboren, van nature kinderen der gramschap zijn.

3) *maar God, die rijk is aan barmhartigheid, heeft om zijne groote liefde*, enz. Hier neemt de Apostel zijne in vs 1 afgebroken rede wederom op, en wel met het voegwoord *maar*, omdat hetgeen hij nu laat volgen, eene soort van tegenstelling was van het gezegde in vs 2 en 3. Zie hier de zin van dit vers: *God, die rijk is aan barmhartigheid heeft om zijne groote liefde*, om te voldoen, om genoegen te geven aan zijne groote liefde, *waarmede hij ons*, Christenen uit de Joden zoowel als uit de Heidenen, *liefsaad, en, dit toen wij geestelijk dood waren door de (onze) misdaden* (vgl. Rom 5, 8, 9,) *ons medelevend gemaakt in Christus*, (naar het Grieksch; *levend gemaakt met Christus*). De Apostel bedoelt hier het geestelijk leven, het leven der ziel, welk leven den geestelijk dooden door de regtvaardigmakende genade in het H. Doopsel gegeven wordt. Vgl. Rom 6, 3, volg.

4) *door wiens genade gij zalig zijt geworden*. Naar eene andere Grieksche lezing enkelijk: *door genade zijt gij zalig geworden, niet om eenige verdienste van uwen kant*. Het is eene tusschenrede tot zijne lezers, als voorspel van hetgeen hij aanstonds (vs 8 en 9) nadrukkelijker zeggen zal.

5) *en ons mede* (met Christus, die ons hoofd is en wiens leden wij zijn) *opgewekt van de dooden, en medegezet in den hemel in Christus Jesus*, in wien als hun hoofd, de geregtvaardigden deze weldaden in zekerer zin alreeds ontvangen hebben. Vgl. Rom 8, 11, 24. I Kor 15, 20. Phil 3, 21.

- 8 * Gratia enim estis salvati per fidem, et hoc non ex vobis: heid jegensons in Christus Jesus¹.
 9 Dei enim donum est, * non ex operibus, ut nequis glorietur. * Want door de genade² zijt gij zalig geworden door middel van het geloof, en dit is niet uit u: want Gods gave is het, * niet uit de werken, opdat niet iemand roeme³. * Want zijn maaksel zijn wij, in Christus Jesus geschapen tot goede werken⁴, welke God heeft voorbereid opdat wij daarin zouden wandelen⁵.
- 10 * Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus. * Daarom gedenkt⁶, dat gij eens
- 11 * Propter quod memores estote,

1) opdat hij (God) in de 'orkoms'ige eeuwen zoude toonen, enz. Het laatste en hoogste deel, dat God beoogd bij al zijne werken is de verheerlijking van zich zelf. Zie boven, Eph 1, 6, 12, 14. Door de toekomstige eeuwen verstaan wij de toekomstige wereld (Eph 1, 21). Dan, als de zalige hoop der geregtvaardigen hare vervulling zal hebben, en zij met Christus tot een onsterfelijk leven verrijzen en verheerlijkt zijn, dan zal eerst regt in al zijne grootheid de *rijkdom* openbaar worden van Gods genade, d. i. van Gods liefde, (vs. 4), ons bewezen door zijne goedertierenheid jegens ons in Christus Jesus, in en door wien hij ons zijne goedertierenheid bewezen heeft.

2) Want door de genade, enz. Eene regtvaardiging van het zooveen gezegde: *zijner genade*. De zin is zoo: Ik zeg: *zijner genade*. Want door de genade, door de liefde Gods, in vs. 7 genoemd, zijt gij zalig, geregtvaardigd en op den weg ter zaligheid geplaatst geworden door middel van het geloof, daardoor dat gij geloovig geworden zijt; en dit, dat gij zalig zijt geworden door het geloof, dit is niet uit u, gij hebt dit niet aan u zelve te danken: want het is Gods genade-gave: uwe vrije daad van geloovig worden te zijn ware niet geschied zonder de bovennatuurlijke hulp van Gods verlichtende, opwekkende en medewerkende genade. Het gelooven geschiedde wel door u, maar niet uit u.

3) niet uit de werken, opdat niet iemand roeme, niet aan eenig werk als verdienste van uwen kant hebt gij het te danken dat gij zalig, geregtvaardigd en op den weg ter zaligheid zijt geplaatst geworden (zie noot 1 op bladz. 165); maar door de genade, en zulks is door God zóó gewild, opdat niet iemand roeme, opdat niemand zijne zaligheid aan zich zelve toeschrijve, maar aan God alleen. — Deze woorden: *niet uit de werken, opdat niet iemand roeme*, zijn eene tegenstelling van het voorafgaande (vs. 8): door de genade; en voor een tusschenzin neme men het gezegde: en dit is niet uit u; want Gods gave is het.

4) Want zijn maaksel, Gods gewrocht, zijn wij, enz. Een bewijsgrond voor het voorafgaande (vs 9): *niet uit de werken*. De geregtvaardigen, als zoodanigen, zijn herboren (Tit 3, 5), nieuwe schepselen (II Kor 5, 17), in Christus Jesus geschapen, in den God-mensch Jesus Christus, den verlosser van het menschelijk geslacht, den tweeden Adam, als op nieuw van God geschapen. Niemand nu kan zich zelve scheppen, en derhalve zijn wij, wat wij zijn als geregtvaardigen, *niet uit de werken*, maar door de genade (vs. 8). Nieuwe schepselen zijn wij geworden in Christus niet uit goede werken, maar tot goede werken, tot het beoefenen van goede werken. Geheel het zesde hoofdstuk van den brief aan de Romeinen is eene verklaring van hetgeen wij den Apostel hier zoo even hoorden zeggen: *Wij zijn in Christus Jesus geboren tot goede werken*.

5) welke (goede werken) God door zijne genade, heeft voorbereid (vgl. Rom 9, 4) opdat wij, door zijne genade tot het uitvoeren dier werken bekwaam gemaakt, daarin zouden wandelen, door onzen vrijen wil medewerkende met zijne genade. Zie Eph 1, 4.

6) Daarom gedenkt, enz. De rede is gerigt tot de Christenen uit de Heidener.

quòd aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta: * quia cratis illo in tempore sine Christo, alienati a conversatione Israel, et hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, et sine Deo in hoc mundo. * Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. * Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, et medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua: * legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in

Heidenen in het vleesch, die de voorhuid genoemd werd van de dusgenaamde in het vleesch met handen verrigte besnijdenis: * dat gij te dier tijd waart zonder Christus, uitgesloten van de gemeenschap met Israël, en vreemd aan de verbonden, de hope der belofte niet hebbende, en zonder God in deze wereld¹. * Maar nu in Christus Jesus, zijt gij, die eens verre waart, nabij geworden door het bloed van Christus². * Want hij is onze vrede³, hij die beiden tot één maakte, en den middelmuur verbrak des afschutsels, de vijandschap in zijn vleesch: * met de wet der geboden door bevelen te niet te doen, opdat hij de twee in zich zelve tot één

Daarom, om al deze weldaden (vs. 5—10), gedenkt, dat gij eens, eertijds, vóór uwe bekeering, Heidenen in het vleesch, onbesnedenen, die met verachting de voorhuid genoemd werd van de dusgenaamde in het vleesch met handen verrigte besnijdenis: d. i. van de Joden of de besnedenen, gedenkt, zeg ik, dat gij te dier tijd waart zonder Christus, zonder eenige kennis van den Messias, aan Israël beloofd, uitgesloten van de gemeenschap met Israël, het volk Gods, geen burgers van den theocratischen Israëlietischen Staat, en vreemd aan de verbonden met Abraham, Izaak en Jakob aangegaan, waarbij de zaligheid in Christus beloofd werd; de hope der belofte niet hebbende, zonder hoop op toekomstige zaligheid, en zonder God in deze wereld, zonder kennis van den eenigen waren God.

1) Naar het Grieksch kan men hier vertalen: *vreemd aan de verbonden der belofte, geen hope hebbende, en zonder God in de wereld.*

De Apostel wil, dat zij niet vergeten, hoedanigen zij eens geweest waren, om uit de vergelijking van hunnen vorigen staat met den tegenwoordigen de grootheid te beseffen der genade, die hun in Jesus Christus van God verleend was.

2) Maar nu (eene tegenstelling van te dier tijd, vs 12) in Christus Jesus, als herborenen in Christus Jesus (vs. 10), zijt gij, die eens verre waart, verre verwijderd van God en van Israël, Gods volk (vs. 12), thans door het bloed van Christus nabij en tot ééne godsdienstige maatschappij geworden.

3) Want hij (Christus) is onze vrede, de vredemaker tusschen ons, voormalige Joden en Heidenen, zijnde hij degene, die beide deelen van 't menschdom vóór Christus, onder het oogpunt van Godsdienst beschouwd, Joden-en Heidendom, tot één, tot ééne godsdienstige maatschappij maakte, en (daardoor namelijk, dat hij) den middelmuur verbrak des afschutsels, den scheidsmuur, waardoor Joden en Heidenen van elkander gescheiden waren, de oorzaak der tusschen hen bestaande vijandschap deed ophouden, in zijn vleesch, door zijnen zoendood: met de wet der geboden, de Mosaïsche ceremonieele voorschriften, te niet te doen.

Naar den Griekschten tekst zouden wij hier aldus vertalen: *den middelmuur verbrak... de vijandschap, door in zijn vleesch de wet der in bevelen bestaande geboden te niet te doen.* Zie voor den zin van deze woorden de noot op de gelijkkluidende plaats, Kol 2, 14.

semetipso in unum novum
 16 hominem, faciens pacem, * et
reconciliet ambos in uno cor-
pore, Deo per crucem, interfici-
ens inimicitias in semetipso.
 17 * Et veniensevangelizavit pacem
 vobis, qui longe fuistis, et pacem
 18 iis, qui prope, * quoniam per
 ipsum habemus accessum ambo
 in uno Spiritu ad Patrem. (Rom
 19 5, 2.) * Ergo jam non estis
 hospites, et advenæ: sed estis
 cives sanctorum, et domestici
 20 Dei : * superædificati super
 nieuwenmensch zoude scheppen,
 vrede makende, * en beiden in
 één ligchaam met God zoude ver-
 zoenen door het kruis, na de
 vijandschap gedood te hebben
 in zich zelven¹. * En hij kwamen
 verkondigde vrede² aan u, die
 verre waart, en vrede aan hen,
 die nabij waren. * want door
 hem hebben wij beiden in éénen
 Geest den toegang tot den Vader³.
 * Zoo zijt gij dan niet meer
 vreemdelingen, en bijwoners⁴:
 maar gij zijt medeburgers der
 heiligen, en huisgenooten Gods:
 * opgebouwd op het fundament⁵

¹) opdat hij de twee, Jood en Heiden, in zich zelven (vs 10) tot één nieuwen mensch zoude scheppen, die noch Jood noch Heiden was, vrede makende tusschen beiden, en opdat hij beiden, in één zedelijk ligchaam met elkander vereenigd, met God zoude verzoenen door het kruis, na de vijandschap (vs 14) gedood te hebben in zich zelven (naar eene andere Grieksche lezing van groot gezag: op hetzelfde, op het kruis).

Het vereenigen van Jood en Heiden tot één nieuwen mensch, hunne verzoening met elkander in het doen ophouden (door de afschaffing der wet) der vijandschap die tusschen hen bestond, en hunne verzoening met God, beide is tegelijk geschied (virtualiter) door het kruis; doch de Apostel stelt hier deze twee uitwerkselen van Christus' zoendood voor, als waren zij op elkander gevolgd

²) En hij kwam, na zijne verrijzenis en hemelvaart, en verkondigde, door den mond van zijne gezanten, de Apostelen (II Kor 5, 20), vrede, den door hem gestichten vrede, aan u, die verre waart, den Heidenen, en vrede aan hen, die nabij waren, den Joden.

³) want door hem hebben wij beiden, enz. Eene verklarende bevestiging van het voorafgaande: vrede aan u, die verre waart, en vrede aan hen, die nabij waren, want door hem, door Christus, onzen Verzoener met God, hebben wij beiden, Joden en Heidenen, in éénen Geest, den éénen heiligen Geest, ons gelijkelijk geschonken, die ons bezielt en ons tot kinderen Gods gemaakt heeft, den toegang tot den Vader, als geliefde kinderen van één huisgezin tot den God onzen Vader naderende en met kinderlijk vertrouwen hem aanroepende. Vgl. Rom 5, 5; 8, 15. Gal 4, 6.

⁴) Zoo zijt gij dan niet meer vreemdelingen, en bijwoners: enz. Eene gevolgtrekking uit vs 14—18, dat met een enkel woord in vs 13 alreeds was aangeduid, en in vs 14—18 bewezen is.

De Israëlieten waren eens (typisch) het volk Gods, de heiligen, de huisgenooten Gods, maar in hunne plaats zijn (antitypisch) de Christenen getreden. De Ephesiërs nu, nog Heidenen zijnde, waren uitgesloten van de gemeenschap met Israël (vs 12), vreemdelingen en bijwoners van het (typisch) volk Gods, de heiligen, de huisgenooten Gods; doch thans, Christenen geworden, waren zij niet meer, gelijk vroeger, vreemdelingen, en bijwoners, maar zij waren thans medeburgers der heiligen, en huisgenooten Gods.

De theocratie is (typisch en antitypisch) gedacht onder het beeld van een huisgezin, waarvan God de huisvader is.

⁵) opgebouwd op het fundament der Apostelen, en Propheten, enz. De bekeerde Ephesiërs, zoo even (vs 19) voorgesteld als huisgenooten Gods, worden nu, onder een ander beeld, geteekend als bouwsteenen van Gods huis. Christenen wordende, waren zij als levende steenen (I Pt 2, 5) opgebouwd op het fundament der Apostelen, en Propheten, d. i. welk fundament de Apostelen en de Propheten (desouden verbonds) zijn, als leeraars,

fundamentum Apostolorum, et
Prophetarum, ipso summo angu-
 21 lari lapide Christo Jesu: * in
 quo omnis ædificatio constructa
 crescit in templum sanctum in
 22 Domino, * in quo et vos coædi-
ficamini in habitaculum Dei in
Spiritu.

der Apostelen, en Propheten,
 zijnde de hoofdhoeksteen Jesus
 Christus zelf: * in wien het 21
 gansche gebouw zamen gevoegd
 wordende opwast tot een heiligen
 tempel in den Heer * in wien 22
 ook gijlieden mede opgebouwd
 wordt¹ tot eene woonstede Gods
 door den Geest.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Paulus' gevangenschap, veroorzaakt door de vervulling van zijne roeping tot Apostel der Heidenen. Dat ook de Heidenen deel hadden aan het heil in Christus, was vroeger eene verborgenheid, maar thans geopenbaard geworden, en de verkondiging van die verborgenheid was hem van God opgedragen. De Christenen uit de Heidenen, wel verre van moedeloos te worden om zijne verdrukkingen, moesten veeleer hunne eer daarin stellen, vs 1—13. Een gebed van den Apostel voor de Christen-gemeenten, aan welke zijn brief gerigt is, vs 1—19. Eene lofzegging aan God tot slot van dit gebed, vs 20, 21.

1 * Hujus rei gratia, ego Paulus
 2 vinctus Christi Jesu, pro vobis
Gentibus, * si tamen audistis
 dispensationem gratiæ Dei, quæ

* Om deze reden ² *buige ik mijne* 1
*knieën*³, ik Paulus de gevangene
 van Christus Jesus⁴, voor u Hei- 2
 denen⁵, — * indien ge nogtans

de verlossing en zaligheid in Christus of bedektelijk voorzeggende, of duidelijk verkondigende, *zijnde de hoofdhoeksteen des gebouws Jesus Christus zelf: in wien het gansche geestelijk gebouw der Kerk te zamengevoegd opwast tot een heiligen tempel in den Heer.* — De hoofdhoeksteen des gebouws is dat noodzakelijk gesteente, waardoor het gansche gebouw tot één geheel verbonden en zamengehouden wordt. Die hoeksteen is de God-mensch Jesus Christus, de Verlosser der wereld. *In hem*, door vereeniging met hem, wordt dit gebouw opgetrokken, *en wast op* (een beeld in het beeld) *tot een heiligen tempel in den Heere Jesus*, in wien die tempel zijnen grond heeft, en uit wien hij zijnen wasdom verkrijgt.

1) *in wien ook gijlieden*, Christenen uit de Heidenen, *mede*, tegelijk met de Christenen uit de Joden, *opgebouwd wordt tot eene woonstede Gods* of heiligen tempel *door den heiligen Geest*.

2) *om deze reden*, namelijk, omdat ook gij Ephesiërs in Christus *mede-opgebouwd wordt* (zie hierboven. Eph 2, 22).

3) *buige ik mijne knieën*. Deze woorden zijn hier ingelascht uit vs 14. De Apostel liet den zin, in vs 1 aangevangen, onvoltooid, en vatte dien eerst, na een langen uitweidenden tusschenzin (vs 2—13), in vs 14 wederom op.

4) *ik Paulus de gevangene van Christus Jesus*. Paulus schreef dezen brief, als reeds gezegd is, uit zijne eerste Romeinsche gevangenschap, door den H. Lukas vermeld in het boek der *Handelingen*, 28, 16, volgg. De Apostel noemt zich hier *den gevangene van Christus Jesus*, den gevangene om Christus Jesus' wil.

5) *voor u Heidenen*, ten uwe nutte, Ephesiërs, Christenen uit de Heidenen. Vgl. vs 13, Paulus predikte dat de Heidenen zoowel als de Joden geroepen waren om deelgenooten te worden aan het heil van den Messias en ook om deze reden droegen de Joden hem een doodelijken haat toe, ten gevolge van welken hij thans een gevangene te Rome was. Zie Hand 22, 21, volgg: 26, 19—21.

3 data est mihi in vobis : * quoniam secundum revelationem
notum mihi factum est sacramentum, sicut supra scripsi in
4 brevi : * prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in
5 mysterio Christi : * quod aliis generationibus non est agnitum
filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis
ejus, et Prophetis in Spiritu,
6 * Gentes esse coheredes, et corporales, et comparticipes

gehoord hebt¹ van de bedeeling der genade Gods, mij voor u verleend² : * dat mij *namelijk*³ openbaringsgewijze het geheim werd bekend gemaakt³, gelijk ik het boven kortelijk geschreven heb⁴ : * waarvan gij als ge het leest mijn doorzigt kunt erkennen in de verborgenheid van Christus⁵ : * welke in andere geslachten⁶ aan de kinderen der menschen niet is bekend geworden, gelijk zij thans aan zijne heilige Apostelen, en Propheten door den Geest geopenbaard is, * dat *namelijk*⁶ de Heidenen, mede-erfgenamen⁷,

1) *indien ge nogtans gehoord hebt*, enz. Eene bevestigende verklaring van het voorafgaand gezegd : voor u Heidenen ; en de Apostel maakt hier (vs. 2—13) van deze gelegenheid gebruik om te spreken van zijn Apostolaat onder de Heidenen en van de openbaring hem van God geworden, dat namelijk ook de Heidenen bestemd waren om deelgenooten te worden aan de heilgoederen van den Messias. — Deze brief van den Apostel, als elders reeds gezegd is, was niet uitsluitend tot de Ephesiërs alleen gerigt, maar ook nog tot eenige andere Christen-gemeenten van het westelijk Klein-Azië.

2) Door de bedeeling der aan hem voor (ten behoeve van) de Ephesiërs verleende genade, verstaat de Apostel zijne bovennatuurlijke roeping tot de genade-gave van het Apostel-ambt, waarbij hij te gelijker tijd het geheim leerde kennen, waarvan hij vervolgens (vs. 3, volg.) spreekt. Zie Hand 26, 14-18.

3) dat mij namelijk openbaringsgewijze, niet door eenig menschelijk onderrigt, maar door eene onmiddellijke openbaring, het geheim werd bekend gemaakt. De Apostel bedoelt deze vroeger onbekende waarheid, te weten, dat ook de Heidenen deelachtig zouden worden aan het heil in Christus. Zie lager, vs 6.

4) zóó werd mij het geheim bekend gemaakt, gelijk ik het boven kortelijk, hierboven in dezen brief (namelijk in 2, 11—22) met weinige woorden, geschreven heb, heb voorgesteld.

5) waaraan gij als ge het leest mijn doorzigt, het helder inzicht, door openbaring mij verleend, kunt erkennen, bemerken, in de verborgenheid van Christus : d. i. de verborgenheid, welke Christus tot voorwerp heeft. De Apostel bedoelt de verborgenheid van de roeping der Heidenen tot het deelgenootschap aan het heil van den Messias, als blijkt uit vs. 6.

6, welke in andere geslachten, enz. Deze verborgenheid was in andere geslachten, in andere, in vroegere leeftijden, aan de kinderen der menschen, aan de menschen, niet bekend geworden (Gr. : bekend gemaakt), gelijk zij thans aan Christus' heilige Apostelen, en Propheten (vgl. Hand 13, 1) door den heiligen Geest geopenbaard was geworden. Abraham (Gal 3, 8) en sommige Propheten Rom 9, 24-26) van het Oude Verbond hadden wel is waar eenige duistere kennis gehad van deze verborgenheid, maar zij hadden haar niet zóó gekend, gelijk zij thans was geopenbaard geworden.

7) dat namelijk de Heidenen mede-erfgenamen, en, enz. Hier zegt de Apostel nu, welke verborgen waarheid hij bedoelt. Zij is deze : de Heidenen zijn naar Gods genadig raadsbesluit bestemd om mede-erfgenamen met de Israëlieten te zijn van het heil in Christus (vgl. Gal 3, 29).

promissionis ejus in Christo
 7 Jesu per Evangelium: * Cujus
 factus sum minister secundum
donum gratiæ Dei, quæ data est
 mihi secundum operationem vir-
 8 tutis ejus. (*Sup* 1, 19.) * Mihi
 omnium sanctorum minimo data
 est gratia hæc, In Gentibus
 evangelizare investigabiles divi-
 9 tias Christi, (*I Cor* 15, 9) * et
illuminare omnes, quæ sit dis-
 pensatio sacramenti absconditi
 a sæculis in Deo, qui omnia
 10 creavit. * ut innotescat princi-
 patibus, et potestatibus in cæle-
 stibus per Ecclesiam, multiformis
 11 sapientia Dei, * secundum

en mede-ingelijfden, en mede-
 deelgenooten zijn van zijne
 belofte in Christus Jesus door
 het Evangelie¹: * Waarvan ik een
 7 bedienaar geworden ben inge-
 volge de genade-gave Gods², mij
 gegeven naar de werking zijner
 8 kracht. * Aan mij den gering-
 sten van alle heiligen³ is deze
 genade gegeven, Onder de
 Heidenen den onnaspoorlijken
 rijkdom van Christus⁴ te verkon-
 9 digen, * en allen te verlichten,
hen leerende welke de beschik-
 king zij der geheimenis⁵ van
 alle eeuwen verborgen in God,
 10 die alles geschapen heeft⁶. * opdat
 in den hemel Gods veelvuldige
 wijsheid door de Kerk bekend
 worde⁷, * naar het besluit der 11

1) en mede-ingelijfden in het mystisch ligchaam van Christus, en mede-deelgenooten van zijne belofte, van Gods belofte aan Abraham gedaan aangaande het heil in Christus. De woorden in Christus Jesus behooren tot al de drie gezegden in dit vers. In Jesus Christus, als den verzoener van het menscliom is de verdiende oorzaak gelegen van het mede-erfgenaam en mede-ingelijfd en mede-deelgenoot zijn der Heidenen, die zulks worden door het Evangelie hun verkondigd en geloovig door hen beleden.

2) Waarvan (van welk Evangelie) ik een bedienaar geworden ben ingevolge de genade-gave Gods, enz. Met deze genade-gave Gods bedoelt de Apostel zijne roeping en bekwaam- making tot het Apostolaat onder de Heidenen (vgl. vs. 8); en lettende op het wonderwerk der genade, waardoor hij van een vervolger van Christus als herschapen was geworden tot een Apostel van Christus, zegt hij van die genade-gave Gods, dat zij hem gegeven is naar de werking zijner kracht, door eene daad van Gods almachtige kracht.

3) Aan mij den geringsten van alle heiligen, enz. Eene nadere verklaring (vs. 8) der aan hem verleende genade-gave Gods. De Apostel noemt zich hier den geringsten van alle heiligen, van al de Christenen, herdenkende hoe wreed een vervolger der gemeente Gods hij vroeger geweest was.

4) den onnaspoorlijken rijkdom van Christus, den overgrooten rijkdom der heilgoederen, die door de verdiensten van Christus, den Verlosser van het menscliom, aan de menschen verleend worden. In het laaijn van de Vulgaat beteekent *investigabilis* zooveel als *non vestigabilis*, Vgl. Rom 11, 33.

5) en allen (al de Heidensche volkeren) door mijne prediking geestelijk te verlichten, hen te leeren en tot hunne kennis te brengen welke de beschikking zij der geheimenis, Gods beschikking in het uitvoeren van zijn verborgen raadsbesluit. Vgl. hier noot 1 op bladz. 576.

6) die alles geschapen heeft, en wien derhalve de magt toekomt om in alles naar zijn welbehagen te handelen. Het gezegde bevat een zijdelingsch antwoord op de vraag waarom die geheimenis zoo langen tijd verborgen bleet.

7) (van alle eeuwen verborgen) opdat (naar 't Grieksch; opdat nu) aan de overheden, en magten, aan de Engelen-koren, wier verblijf in den hemel der gelukzaligen is, Gods

præfinitionem sæculorum, quam
 fecit in Christo Jesu Domino
 12 nostro : * In quo habemus fidu-
 13 ciam, et accessum in confidentia
 peto ne deficiatis in tribulationi-
 bus meis pro vobis : quæ est
 gloria vestra.
 14 * Hujus rei gratia flecto genua
 mea ad Patrem Domini nostri
 15 Jesu Christi, * ex quo omnis
 paternitas in cælis, et in terra
 16 nominatur, ut det vobis se-
 cundum divitias gloriæ suæ,
 virtute corroborari per Spiritum
 ejus in interiorem hominem,
 17 * Christum habitare per fidem
 in cordibus vestris in charitate
 18 radicati, et fundati, * ut possitis
 comprehendere cum omnibus
 sanctis, quæ sit latitudo, et lon-
 gitududo, et sublimitas, et profun-
 19 dum : * scire etiam superemi-

eeuwen, dat hij volvoerd heeft
 in Christus Jesus onzen Heer¹ :
 * In wien wij de vrijmoedigheid
 hebben, en den toegang met ver-
 trouwen door het geloof in hem².
 * Daarom bid ik ^u dat gij niet
 kleinmoedig wordt bij mijne
 verdrukkingen voor u : die uwe
 eere zijn.

*Om deze reden buige ik⁴ mijne
 knieën tot den Vader van onzen
 Heere Jesus Christus, * uit wien
 alle geslacht in den hemel, en op
 aarde zijnen naam heeft⁵, * opdat
 hij volgens den rijkdom zijner
 heerlijkheid u geve, met kracht
 gesterkt te worden door zijnen
 Geest naar den inwendigen
 mensch⁶, * dat Christus door
 het geloof in uwe harten wone⁷ :
 opdat gij in de liefde geworteld,
 en gegrondvest⁸, * met al de
 heiligen vermoogt te beseffen,
 welke de breedte, en lengte, en
 hoogte, en diepte zij : * en te

veelvuldige wijsheid, zoo schitterend zich vertoonende in die beschikking der geheimnis
 (vs. 9), niet verborgen blijve. maar hun door de Kerk, als waarin die veelvuldige
 wijsheid zich openbaart, bekend worde.

1) bekend worde naar het besluit der eeuwen, zijn eeuwig raadsbesluit, dat hij in den
 tijd volvoerd heeft in Christus Jesus onzen Heer.

2) In wien wij, in vereeniging met wien als onzen Verlosser en Verzoener met God
 (vgl. 1, 7.) wij, Christenen uit de Joden zoowel als uit de Heidenen, met vrijmoedig-
 heid naderen tot God onzen Vader, wiens kinderen wij geworden zijn door het geloof
 in hem, in Christus Jesus.

3) Daarom, dewijl mij dan deze bediening is toevertrouwd (vs. 8—12), bid ik u dat gij
 ter oorzake van mijne verdrukkingen niet kleinmoedig wordt ; ik lijde deze verdruk-
 kingen voor u, als Heiden-Apostel, omdat ik namelijk, mijne roeping vervullende,
 het Evangelie aan de Heidenen verkondig, en mijne verdrukkingen zijn uwe eer :
 hij die om uwentwil lijdt is een Apostel van Jesus Christus.

4) Om deze reden buige ik, enz. Zie boven, noot 3 op bladz. 584.

5) uit wien, namelijk den Vader van onzen Heere Jesus Christus, alle geslacht in den
 hemel, en op de aarde zijnen naam en derhalve zijn bestaan heeft, den Vader van alle
 Engelen en menschen. — De verschillende Engelen-kooeren (1, 21) worden hier als
 zoovele geslachten beschouwd.

6) opdat hij (de inhoud van Paulus' gebed voor de Ephesiërs, volgens den rijkdom
 zijner heerlijkheid, zijner goedheid en barmhartigheid (vgl. 1, 7), u geve door zijnen Geest,
 den heiligen Geest, gesterkt te worden naar den inwendigen mensch, naar uwen geest en
 uw gemoed.

7) dat Christus (eene nadere bede) door het geloof, dat ons met hem vereenigt, wone,
 zijne bestendige, onveranderlijke woonplaats hebbe, in uwe harten.

8) opdat gij in de liefde geworteld, en gegrondvest (twee beelden, het eene van een boom

nentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20 * Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus, aut intelligimus, secundum virtutem, quæ operatur in nobis: * Ipsi gloria in Ecclesia, et in Christo Jesu in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.

kennen de liefde van Christus die de kennis te boven gaat, op dat gij vervuld wordt tot de gansche volheid Gods¹.

* Hem nu, die magtig is² alles te doen overvloediger dan wij bidden, of begrijpen, naar de kracht, die in ons werkt: * Hem zij de heerlijkheid in de Kerk, en in Christus Jesus door alle geslachten van alle eeuwigheid! Amen.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Onderscheidene vermaningen, en vooreerst tot een Christelijken levenswandel in 't algemeen, en in 't bijzonder tot onderlinge liefde en eensgezindheid, vs. 1—6. De Christenen, als zoodanigen, maken te zamen één ligchaam uit, maar bij die eenheid bestaat eene verscheidenheid van genade-gaven, door Christus aan de verschillende leden van dat ligchaam verleend en die strekken moeten tot volmaking van het geheel, vs. 7—16. Hierna vermaant de Apostel hen wederom in 't algemeen om niet meer gelijk de Heidenen te wandelen, maar heilig te leven, om zekere bepaalde ondeugden, die hij opnoemt, af te leggen, en de tegenovergestelde deugden te beoefenen, vs. 17—32.

1 * Obsecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, (I Cor 7, 20. Phil 1, 27.)

* Ik smeeek u dan³ ik de gevangene in den Heer, dat gij wandelt der roeping waardig⁴, waarmede gij geroepen zijt, * met

het andere van een gebouw ontleend), *met al de heiligen*, al de Godgewijden, al de Christenen, *vermoogt te beseffen, welke de breedte, en lengte, en hoogte, en diepte*, d. i. welke de uitgestrektheid, de gansche omvang, zij (t. w. *der liefde van Christus*, als blijkt uit hetgeen terstond volgt); *en te kennen de liefde van Christus* jegens het menschedom, *die*, welke liefde, *de kennis te boven gaat*, grooter is dan eenig mensch beseffen kan.

1) *opdat gij vervuld wordt tot de gansche volheid Gods*. Al de voorafgenoemde (vs. 16—19) bad de Apostel voor hen van God af, *opdat zij aan al de gaven Gods, de gansche volheid Gods*, deelachtig mogten worden.

2) *Hem nu, die magtig is*, enz. Wat God door *de kracht* zijner genade in ons bewerken kan, gaat niet alleen al wat wij kunnen wenschen of *bidden* maar ook zelfs ons *begrip* te boven. Volgens eene andere Grieksche lezing luidt het hier aldus: *Hem zij in de Kerk de heerlijkheid in Christus Jesus*, enz., waarvan de zin is: Hem verheerlijke de gansche Kerk in en door Christus Jesus in alle eeuwigheid!

3) *Ik smeeek u dan*, enz. Hier begint de Apostel het vermanende deel van zijnen brief. Zie noot 4 op bladz. 329. Hij noemt zich den *gevangene in den Heere* Jesus, voor de zaak van den Heere Jesus, hun zijne tegenwoordige gevangenschap herinnerende, om daardoor hun gemeed te bewegen en den toegang zijner vermaningen tot hun hart gemakkelijker te maken.

4) *dat gij wandelt der roeping waardig*, dat gij een leven leidt, gelijk het denzulken betaamt, die door Gods genadige roeping *medeburgers der heiligen en huisgenooten Gods* (I Eph 2, 19) geworden zijn. — Aan deze *algemeene* vermaning knoopt de Apostel

- 2 * cum omni humilitate, et mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate,
 3 * solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis. (Rom 12, 10.) * Unum corpus, et unus Spiritus sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. * Unus Dominus, una fides, unum baptisma. * Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes, et per omnia, et in omnibus nobis. (Mal 2, 10.) * Unicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi. (Rom 12.3. I Cor 12, 11. II Cor 10, 13.) * Propter quod dicit: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus. (Ps 67, 19.)
- alle ootmoedigheid, en zachtmoedigheid, met langmoedigheid, elkander in liefde verdragende, * u beijverende om de eenheid des Geestes te bewaren in den band des vredes¹. * Eén ligchaam is het², en één Geest gelijk gij geroepen zijt tot ééne hope uwer roeping. * Eén Heer, één geloof, één doop. * Eén God en Vader aan allen, die over allen, en door alles, en in ons allen is. * Doch aan een iegelijk onzer is de genade gegeven³ naar de mate der gave van Christus. * Daarom zegt zij: Opvarende in de hoogte⁴ voerde hij de gevangenis gevangen: gaf giften aan de menschen.

eene bijzondere, de onderlinge liefde en eensgezindheid betreffende. Zij moesten wandelen, in hunnen levenswandel, zich gedragen met alle, met de grootste, ootmoedigheid, en zachtmoedigheid, met langmoedigheid, in broederlijke liefde elkanders gebreken verdragen, en zich beijveren om de eenheid des Geestes, die eenheid, waarin de heilige Geest, dien zij in het Doopsel ontvangen hadden, hen tot één geestelijk ligchaam vereenigd had (vgl. I Kor 12, 13), te bewaren in den band des vredes: met in den vredeband door eensgezindheid steeds aan elkander verbonden te blijven.

1) De verklaring van vs 2 en 3 is gegeven in de voorafgaande noot.

2) Eén ligchaam is het, enz. De Apostel geeft hier in korte bewoordingen verschillende Christelijke beweegredenen voor het bewaren van die onderlinge liefde en eensgezindheid, waartoe hij de Ephesiërs vermaande. Zie hier eene omschrijvende verklaring van deze plaats: Eén mystisch ligchaam is het (Eph 2, 16. Rom 12, 5. I Kor 10, 17), waarvan gij allen leden zijt, en één Geest, één heilige Geest, die u allen bezielt (Eph 2, 18. I Kor 12, 13), gelijk gij geroepen zijt tot ééne hope uwer roeping, d. i. aan welke éénheid van ligchaam en Geest ook de éénheid uwer hoop beantwoordt, daar gij allen van God geroepen zijt tot ééne hoop op de eeuwige gelukzaligheid, welke hoop het gevolg is van uwe roeping tot het Christendom. Eén Heer is het, de Heere Jesus Christus, onze Verlosser, en daarom onzer aller Heer; één geloof, één zaligmakend geloof, dat gij allen beleden hebt; één doop, waardoor gij allen herboren zijt. Een God en Vader van allen, Joden en Heidenen, zoovelen gij zijne aangenomene kinderen geworden zijt; één God en Vader, die over allen, als Heer, en door alles (naar het Grieksch schreven wij hier liever: en door allen, allen doordringende, als de Voorzienigheid) en in ons allen is, als Heiligmaker.

3) Doch aan een iegelijk onzer is de genade gegeven, enz. Maar bij die éénheid des lichaams bestaat eene verscheidenheid van genade-gaven of Charismen, die aan de verschillende leden van het ligchaam verleend zijn. Niet allen ontvingen dezelfde genade-gave; doch aan een iegelijk onzer, die eenige genade-gave ontving, is de genade gegeven naar mate der gave van Christus, naar mate Christus haar aan een iegelijk heeft toebedeeld. Vgl. Rom 12, 6—3. I Kor 12, 1, volg.

4) Daarom, omdat Christus de gever is van die genade-gaven, daarom zegt zij, de propheetische Schrift, van hem: Opvarende in de hoogte, enz. Eene niet letterlijke, maar vrije aanhaling van Ps 67, 9.

- 9 * Quòd autem ascendit, quid est, nisi quia et descendit primum in inferiores partes terræ? 9
- 10 * Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cælos, ut 10
- 11 impleret omnia. * Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem 11
- 12 pastores, et doctores * ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: (I Cor 12, 28.) * donec occurramus 12
- 13 * Dit nu dat hij is opgevaren, wat is dit anders, dan¹ dat hij ook eerst is nedergedaald in de lagere deelen der aarde²? * Hij die nedergedaald is, hij is het ook die opgevaren is boven al de hemelen, opdat hij alles vervullen zoude³. * En hij, hij gaf sommigen tot Apostelen⁴, en sommigen tot Propheten, en anderen tot Evangelisten, en anderen tot herders, en leeraars * ter voltooiing der heiligen⁵ voor het werk der bediening, voor de opbouwning van het ligchaam van Christus: * tot dat wij allen komen 13

¹) Dit nu dat hij is opgevaren, wat is dit, wat zegt het anders, dan enz, Naar het Grieksch: Dit nu: Hij is opgevaren, wat is het, enz. De Apostel wil uit het tekstwoord: opvarende in de hoogte, aantoonen, dat de door hem aangehaalde Schriftuurplaats den persoon van Jesus Christus betreft, dewijl geen ander dan hij op die plaats kon beteekend zijn. Hij redeneert zóó: Dit: Hij is opgevaren, wat zegt het anders, dan dat hij ook eerst is nedergedaald; en de Propheet spreekt van eenen, die boven de menschen verheven was; want hij gaf den menschen giften. Gods Zoon nu, en geen ander is nedergedaald; derhalve spreekt de Psalmist van Christus; en bijgevolg is Christus de gever van die gaven.

²) nedergedaald in (op) de lagere deelen der aarde (naar het Grieksch: in (op) het lagere der aarde, op den lager dan de hemel liggenden aardbodem)? nedergedaald, te weten, door zijne menschwording.

³) opdat hij alles vervullen zoude met zijne krachtvolle werking, zijne gaven.

⁴) En hij, hij gaf sommigen tot Apostelen, enz. Christus is de gever dier gaven: zulks was nu aangetoond. Wat thans volgt is eene verklaring van het gezegde (vs 7): naar de mate der gave.

En hij, die opgevaren is, hij is het ook die sommigen gaf tot Apostelen (aan sommigen de genade-gave van het Apostolaat verleende), en sommigen tot Propheten, enz. Zie op I Kor 12, 28.

⁵) ter voltooiing der heiligen. Christus heeft de genoemde verschillende genade-gaven of ambten in zijne Kerk aan verschillende personen toebedeeld voor het werk der bediening: om de verschillende kerkelijke bedieningen uit te oefenen; voor de opbouwning van het ligchaam van Christus; om den wasdom der Christen-gemeente, welke zijn mystisch ligchaam is, te bevorderen, en dit ter voltooiing der heiligen, om zoo doende de heiligen, de geloovigen, al meer en meer in volkomenheid te doen toemen: totdat wij, ziedaar wat door die bediening en die opbouwning (vs 12), moet bereikt worden, allen, alle heiligen (vs 12), alle wij Christenen, komen tot de eenheid des geloofs, en der kennis van den zoon Gods, zoodat bij allen zij, zonder ongestadigheid (vs 14), zonder verscheidenheid, één en hetzelfde geloof en ééne en dezelfde kennis van Jesus Christus, den zoon Gods, — tot dat wij allen komen, zeg ik, tot een volwassen man, d. i. tot den staat van volwassenheid in Christus (zoodat wij in geloof en kennis van Gods zoon niet meer als kinderen (vs 14) zijn in Christus), of, om hier nog een ander beeld te gebruiken, totdat wij allen komen tot de ouderdomsmate van Christus' volheid, tot dien geestelijken leeftijd, tot dien graad van Christelijke ontwikkeling en reinheid, dat men van Christus geheel en al als vervuld is. — Het niet meer (vs 14) wijst op den invloed van die dwaalleeraars.

14 omnes in unitatem fidei, et agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: * ut jam non simus parvuli, fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. * Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus: * ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.
 17 * Hoc igitur dico, et testificor in Domino, ut jam non ambule-

tot de eenheid des geloofs, en der kennis van den zoon Gods, tot een volwassen man, tot de ouderdoms-mate van Christus' volheid: * opdat wij niet meer kinderen zijn¹ geslingerd, en rondgevoerd worden met iederen wind der leering door de boosheid der menschen, door de arglistigheid der dwaling tot verschalking. * Maar de waarheid houdende in liefde, allezins opwassen in hem, die het hoofd is Christus: * uit wien het geheele ligchaam te zamen gevoegd, en te zamen verbonden door alle verbinding des bijstands, volgens de werking van een iegelijk lid naar zijne mate, den wasdom des ligchaams bekomt tot zijns zelfs opbouw in liefde.
 * Dit dan zegge, en smee ik in den Heer², dat gij niet meer

1) opdat wij niet meer hinderen zijn, enz. Het gezegde in vs. 13 wordt hier door eene tegenstelling verklaard: opdat wij in het stuk van godsdienstleer niet meer gelijk zijn aan onstandvastige hinderen, als de golven heen en weder geslingerd, en rondgevoerd worden met iederen wind der zich voordoende verschillende leering, door de boosheid, (naar het Grieksch: door de bedriegerij) der menschen, door de arglistigheid der dwaling tot verschalking, d. i. door de arglistigheid, welke de dwaling bezit om de echte Christenen te verschalken. Maar opdat wij in tegendeel de waarheid houdende in liefde, bij het belijden der Evangelische waarheid de Christelijke liefde betrachtende, allezins, in alle deugden, opwassen in hem (Gr. voor hem), die het hoofd der Kerk is, namelijk Christus: uit wien, als oorzaak, het geheele ligchaam te zamen gevoegd, en te zamen verbonden door alle verbinding des bijstands, volgens de werking van een iegelijk lid naar zijne mate, den wasdom des ligchaams (het geheele ligchaam zijn wasdom) bekomt tot, ziedaar het doel van het bekomen dezes wasdoms, zijns zelfs (des ligchaams) opbouw en volmaking in liefde: zoodat de onderlinge liefde der leden van dat ligchaam zooveel als de ethische atmosfeer is, waarin dat opgebouwd worden van het geheele ligchaam moet plaats grijpen.

In plaats van: uit wien geheel het ligchaam... den wasdom des ligchaams bekomt, had de Apostel ook kunnen schrijven: uit wien geheel het ligchaam... zijnen wasdom bekomt.

In het mystisch ligchaam van Christus, de heilige Kerk, waarvan Christus het hoofd is, en uit wien zij, als uit hare bron, haren oorsprong heeft en voortdurend haar leven scheidt, staat elk lid in verband met het hoofd en alzoo met geheel het ligchaam. Doch geen lid in dit ligchaam leeft of werkt voor zich alleen, maar alle voor elkander, een iegelijk naar de mate der werking (der genade-gave. Zie boven op vs. 11), die hem van Christus verleend is. Door deze veelvuldige verbinding des bijstands (verbinding in wederkeerigen bijstand bestaande) wordt het geheele ligchaam tot een geheel verbonden, en wast zoo doende gedurig op, aanhoudend met nieuwe levenssappen uit Christus gevoed.

2) Dit, wat nu volgt, dan zegge, en smee ik in den Heer, als dienaar van den Heer,

tis, sicut et Gentes ambulat in
 18 vanitate sensus sui, (*Rom 1, 21.*)
 * tenebris obscuratum habentes
intellectum, alienati a vita Dei
per ignorantiam, quæ est in illis,
 19 propter cæcitatem cordis ipso-
rum, * qui desperantes, seme-
tipso tradiderunt impuditiæ,
 20 in operationem immunditiæ om-
nis in avaritiam. * Vos autem
 21 non ita didicistis Christum, * si
 tamen illum audistis, et in ipso
 22 edocti estis, sicut est veritas in
Jesu. * deponere vos secundum
pristinam conversationem vete-
rem hominem, qui corrumpitur
secundum desideria erroris.
 23 (*Col 3, 8.*) * Renovamini autem
spiritu mentis vestræ, (*Rom 6, 4.*)
 24 * et induite novum hominem,
 qui secundum Deum creatus est
 in justitia, et sanctitate veritatis.
 (*Col 3, 12.*)

wandelt, gelijk de Heidenen
 wandelen in de ijdelheid huns
 gemoeds¹, * zijnde zij verduisterd 18
 in het verstand, vervreemd van
 het leven Gods om de onwetend-
 heid, die in hen is, om de
 blindheid huns harten, * die 19
 geene hoop hebbende, zich over-
 gaven aan de ontucht, tot het
 bedrijven van allerlei onkuisch-
 heid bij hebzucht. * Doch gij 20
 niet zóó hebt gij Christus geleerd²,
 * indien ge althans hem gehoord 21
 hebt, en in hem onderwezen zijt,
 gelijk het waarheid is in Jesus :
 * dat gij wat den vorigen levens-
 wandel aangaat den ouden 22
 mensch, die ten verderve gaat
 ingevolge de begeerlijkheden des
 bedrogs, moet afleggen. * Wordt 23
 daarentegen vernieuwd ten aan-
 zien van den geest uws gemoeds,
 * en doet den nieuwen mensch 24
 aan, die naar God geschapen is
 in gerechtigheid, en heiligheid der
 waarheid.

dat gij niet meer wandelt, enz. De Apostel keert tot zijne algemeene vermaning (vs. 1) terug. Zij moesten thans, nu zij Christenen geworden waren, niet meer wandelen, leven, gelijk zij geleefd hadden toen zij nog Heidenen waren, en gelijk de overige Heidenen thans nog leefden.

¹ in de ijdelheid huns gemoeds, enz. Van hier af tot aan het einde van vs. 19 geeft de Apostel eenige trekken van den toestand en den levenswandel der Heidenen, zijne tijdgenooten; zij wandelden in de ijdelheid huns gemoeds: hun denken en handelen was dwaasheid, eene dwaasheid welke haren grond had in de verduistering van hun verstand en daarin, dat zij om hunne onwetendheid, en om de blindheid (Gr.: de verharding) huns harten vervreemd waren van het leven Gods, het geestelijk leven der ziel, dat eene gift van Gods genade is; zij waren wanhopig (naar eene andere Grieksche lezing, welke wij zouden verkiezen: ongevoelig) geworden, en hadden zich zelve overgegeven aan de wellust om allerlei, ook onnatuurlijke, ontucht te bedrijven, bij hebzucht: ontucht en hebzucht, twee voorname hoofdzonden der Heidenen. Vgl. Kol 3, 5.

² Doch gij niet zóó dat gij nog zoudt kunnen voortgaan met te leven gelijk de Heidenen leven, niet zóó, maar geheel anders hebt gij Christus geleerd, indien ge althans, waaraan niet valt te twijfelen, hem gehoord hebt, hem en zijne leer hebt hooren verkondigen, en in hem onderwezen zijt zóó, gelijk het waarheid is in Jesus: dat gij namelijk, wat den vorigen levenswandel aangaat den ouden mensch moet afleggen, die ten eeuwigen verderve gaat in gevolge de begeerlijkheden des bedrogs, d. i. door de begeerlijkheden, het opvolgen der booze lusten, waartoe het bedrog, de zonde, die den mensch bedriegt, hem aanzet. Wordt daarentegen vernieuwd ten aanzien van den geest uws gemoeds, en doet den nieuwen mensch aan, die, welke nieuwe mensch door zijne wedergeboorte, naar God, naar Gods evenbeeld (Kol 3, 10), geschapen is in gerechtigheid, en heiligheid der waarheid, begaafd met gerechtigheid en heiligheid, welke de waarheid (God) verleent.

25 * Propter quod ¹deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo: quoniam sumus invicem membra. (*I Pt 2, 1. Zach 8, 16.*)
 26 * Irascimini, et nolite peccare: sol non occidat super iracundiam vestram. (*Ps 4, 5.*) * Nolite locum dare diabolo: (*Jac 4, 7.*)
 27 * Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. * Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad aedificationem fidei ut det gratiam audientibus. * Et nolite constringere Spiritum sanctum Dei: in quo signati estis in diem redemptionis.
 31 * Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, et clamor, et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. * Estote autem invicem benigni, misericordes, donantes invicem sicut et Deus in Christo donavit vobis. (*Col 3, 12.*)

* Daarom legt de leugen af, en spreekt de waarheid, een iegelijk met zijnen naaste: want wij zijn elkanders leden². * Wordt toornig, en zondigt niet³: laat de zon niet ondergaan over uwe gramschap. * Geeft den duivelgeene gelegenheid: * die stal, stele niet meer: maar arbeide veeleer, doende met zijne handen, wat goed is⁴, opdat hij hebbe om mede te deelen aan den behoeftige. * Geene slechte taal kome uit uwen mond: maar is er eenig goed woord tot stichting des geloofs⁵ zegt het opdat het weldoe aan die het hooren. * En bedroeft Gods heiligen Geest niet: met welken gij bezegeld zijt voor den dag der verlossing. * Alle bitterheid, en toorn, en gramschap, en geschreeuw, en lastering worde uit u weggedaan met alle boosheid. * Maar weest minzaam jegens elkander, meêdoogend, elkander vergevende gelijk ook God in Christus u vergeven heeft.

1) Daarom, dewijl gij den ouden mensch moet afleggen, spreekt, enz. Vgl. Zach 8, 16. Aan die algemeene les knoopt de Apostel nu eene reeks van bijzondere vermaningen tot het afleggen van bepaalde ondeugden en het beoefenen der tegenovergestelde deugden.

2) want wij zijn elkanders leden (vgl. Rom 12, 5): eene nieuwe drangreden tot het opvolgen van deze vermaning.

3) Wordt toornig, en zondigt niet. Deze woorden zijn overgenomen uit Ps 4, 5, naar de Overzetting der Zeventigen. De zin van Paulus' vermaning is deze: Mogt het geschieden dat gij toornig wordt, zondigt dan niet door uwe drift in te volgen en te doen waartoe uw ongerechte toorn u aanzet: laat de zon niet ondergaan over uwe gramschap, maar bedwingt en toomt haar in en stilt haar spoedig. Geeft hier den duivel geene schoone gelegenheid, om u tot haat of wraak te vervoeren; aan welk gevaar gij bloot staat, indien gij uwe gramschap niet spoedig onderdrukt.

4) doende met zijne handen, in plaats van het kwade, namelijk zijne dieverijen, wat goed is, een of ander nuttig werk, opdat hij zich zelve van het noodige voorzie en ook hebbe om mede te deelen aan den behoeftige.

5) maar is er bij u eenig goed woord, dienstig tot stichting des geloofs (naar eene andere Grieksche lezing: tot stichting der behoefte, d. i. tot stichting waaraan in een gegeven oogenblik behoefte is, tot noodige stichting), het kome uit uwen mond, zegt het, opdat het weldoe aan die het hooren. En bedroeft, wat door uwe slechte taal, uwe oneerbare of andere aanstootelijke gesprekken, zou geschieden, den heiligen Geest Gods niet.

VIJFDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Nogmaals eene vermaning tot onderlinge liefde, waarbij gewezen wordt op de liefde, welke Jesus Christus ons betoond heeft, vs. 1, 2. Waarschuwing tegen ontucht en hebzucht, met eene vermaning om als kinderen des lichts en als wijzen te wandelen, geene gemeenschap te hebben met de werken der duisternis, maar die veelmeer openlijk te bestraffen, vs. 3—17. Waarschuwing tegen dronkenschap, en opwekking tot een Christelijk vreugdevieren, vs. 18—21. Bijzondere pligten der echtgenooten jegens elkander, vs. 22—33.

1 * Estote ergo imitatores Dei,
2 sicut filii charissimi: * et ambulat
3 e in dilectione, sicut et
4 Christus dilexit nos, et tradidit
5 semetipsum pro nobis oblationem,
et hostiam Deo in odorem
suavitatis. (Jo 13, 34; 15, 12.
I Jo 4, 21.)
3 * Fornicatio autem, et omnis
immunditia, aut avaritia nec
nominetur in vobis, sicut decet
4 sanctos: (Col 3, 5.) * aut turpitud
5 o, aut stultiloquium, aut
scurrilitas, quæ ad rem non
pertinet: sed magis gratiarum
actio. * Hoc enim scitote intelligentes: quòd omnis fornicator,

* Weest dan navolgers van
1 God¹, als geliefde kinderen: * en
2 wandelt in de liefde, gelijk ook
Christus ons heeft liefgehad, en
zich zelven voor ons als een offer,
en slagtoffer heeft overgegeven
Gode tot een aangenamen geur.
3 * Maar hoererij, en eenigerlei
onkuischheid, of hebzucht² worde
4 onder u zelfs niet genoemd, gelijk
het heiligen betaamt: * noch
5 vuile taal, noch zotte praat, of
boerterij, wat niet past: maar
veeleer dankzegging. * Want
weet en beseft dit wel: geen
hoereerder³, of onkuische, of

1) *Weest dan navolgers van God*, enz. Eene herhaalde (zie 4, 2—6) vermaning tot onderlinge liefde, zamenhangende met het laatste vers van het vorige hoofdstuk. Zie hier in eene omschrijvende verklaring de zin van deze les: *Weest dan*, dewijl God u in Christus heeft liefgehad (Eph 4, 32), *navolgers van God*, als zijne geliefde kinderen. Ik zeg *geliefde* kinderen; want wat al liefde heeft God ons bewezen, met ons tot zijne kinderen aan te nemen (Rom 5, 8, 9)! *Weest dan navolgers van God*, gelijk het kinderen betaamt, die hij zoo zeer heeft liefgehad, *en wandelt* derhalve, het voorbeeld van Gods liefde navolgende, wandelt *in de liefde*, legt u steeds toe op de beoefening der onderlinge Christelijke liefde, *gelijk ook Christus* (nog eene beweegreden, genomen van het voorbeeld van Christus als mensch) *ons heeft liefgehad, en zich zelven voor ons*, om ons te verlossen, *als een offer, en slagtoffer heeft overgegeven Gode tot een aangenamen geur*, een aan God aangenaam offer brengende. — Deze uitdrukking: *Gode tot een aangenamen geur*, wordt in de heilige Schriften van het Oude Testament zeer dikwijls gebezigd van een Gode welgevallig offer. Zie Lv 1, 9, 13, 17; 2, 12.

2) *Maar hoererij, en eenigerlei onkuischheid, of hebzucht* (twee voorname hoofdzonden onder de Heidenen) wel verre van door u gepleegd te worden, *worde onder u zelf niet genoemd*, zij als geheel onbekend onder u, *gelijk het heiligen*, Christenen, *betaamt*: *nog vuile taal* worde onder u gehoord, *noch zotte praat, of boerterij, wat niet past*, dingen (zotte praat en boerterij, die een Christen niet betamen: *maar veeleer dankzegging* kome uit uwen mond, woorden van dankbaarheid aan God voor de genaden in Christus geschonken.

3) *Want weet en beseft dit wel* naar het Grieksch zou men hier kunnen vertalen: *want dit weet gij wel*: *geen hoereerder*, enz.

aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi, et
 6 Dei. * Nemo vos seducat inanibus verbis : propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiae. (Mt 24, 4. Mc 13, 5. Lc 21, 8.
 7 II Thess 2, 3.) * Nolite ergo effici participes eorum. * Eratis enim
 8 aliquando tenebræ : nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis
 9 ambulate : * fructus enim lucis est in omni bonitate, et justitia, et veritate : * probantes quid sit beneplacitum Deo : * et nolite
 10 communicare operibus infructuosus tenebrarum, magis autem redarguite. * Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et
 11 dicere. * Omnia autem, quæ

hebzuchtige, wat afgoderij is¹, heeft een erfdeel in het rijk van Christus, en God. * Laat niemand u misleiden door ijdele redenen²: want om deze dingen komt de toorn Gods over de kinderen der ongehoorzaamheid. * Zoo dan
 7 gij wordt hunne deelgenooten³ niet. * Want eens waart gij
 8 duisternis: maar nu⁴ zijt gij licht in den Heer. Wandelt als kinderen des lichts: * want de vrucht
 9 des lichts⁵ is in allerlei goedheid, en gerechtigheid, en waarheid: * onderzoekende wat aan God
 10 welbehagelijk zij⁶: * en neemt geen deel aan de onvruchtbare werken der duisternis, maar bestraft ze veeleer⁷. * Want wat
 12 in 't verborgen door hen gedaan wordt⁸, is schandelijk zelfs om

1) of hebzuchtige, wat, in een oneigenlijken zin, afgoderij is; doch naar eene andere Griekse lezing, hier beter passende; of hebzuchtige, die een afgodendienaar is. Vgl. I Kor 6, 9.

2) Laat niemand u misleiden, laat niemand u door ijdele redenen, redenen die geene waarheid behelzen, wijs maken, dat de zonden, welke ik daar noemde (vs. 5), onverschillige dingen zijn: want op deze dingen komt, op den dag des oordeels, zeer zeker Gods toorn over de kinderen der ongehoorzaamheid, over de ongelooovigen. Vgl. Eph 2, 2.

3) hunne deelgenooten, hunne medepligtigen, door u aan dezelfde zonden schuldig te maken, opdat geen gelijk lot u treffe.

4) Want eens waart gij duisternis: maar nu, enz. Eene nadere beweegreden tot het opvolgen der voorafgaande vermaning: eens, eertijds, toen zij nog in hun Heidenendom leefden, waren zij duisternis, in onwetendheid van God en zijn gebod; maar nu waren zij licht in den Heer, en moesten derhalve ook wandelen, zich gedragen, als kinderen des lichts.

5) want de vrucht des lichts, enz. Dit vers is eene tusschenrede, dienende tot bekrachtiging der voorafgaande vermaning: Wandelt als kinderen des lichts, toont in uwen levenswandel, dat gij waarlijk kinderen des lichts zijt. Zie hier de zin: want het licht moet vrucht dragend zijn, en de vrucht des lichts is, bestaat in allerlei goedheid, en gerechtigheid, en waarheid, in al wat op het gebied der zedelijkheid goed, wat geregt, wat waar is. En zoodanige vruchten moesten zij thans voortbrengen, als kinderen des lichts.

6) onderzoekende, u gedurig bevljjtigende om te weten, hoe gij u gedragen moet om in alles naar Gods welbehagen uw leven in te rigten. Vgl. Rom 12, 2. Men verbindt deze woorden met de laatste zinsnede van vs. 8. Wandelt als kinderen des lichts.

7) de onvruchtbare werken der duisternis. Zoo noemt de Apostel hier, met eene woordspeling op de vrucht van vs. 9, de schandelijke bedrijven der Heidensche duisternis. Wel verre van daaraan deel te nemen, moesten zij die niet eens stilzwijgend aanzien, maar veeleer, waar dit pas gaf, ze ook openlijk bestraffen, den dader het afschuwelijke van zijn gedrag voor oogen houdende.

8) Want wat in 't verborgen door hen gedaan wordt, enz. De Apostel geeft hier eene

arguuntur, a lumine manifestantur : omne enim, quod manifestatur, lumen est. * Propter quod dicit : Surge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. * Videte itaque fratres, quomodo caute ambuletis: non quasi insipientes, (Col 4, 5.) * sed ut sapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. * Propterea nolite fieri imprudentes: sed intelligentes quæ sit voluntas Dei. (Rom 12, 2. I Thess 4, 3.) * Et nolite inebriari vino, in quo est luxuria: sed implemini Spiritu sancto, * loquentes te zeggen. * Maar alles, wat bestraft wordt¹, wordt door het licht openbaar gemaakt: want al wat openbaar gemaakt wordt, is licht. * Daarom zegt zij: Ontwaak gij die slaapt², en sta op van de dooden, en Christus zal u verlichten. * Ziet dan toe broeders, dat gij met omzigtigheid wandelt³: niet als onwijken, * maar als wijzen: den tijd uitkoopende, want de dagen zijn boos. * Daarom weet geene onverstandigen⁴: maar verstaat wat de wil des Heeren zij. * En wordt niet dronken van wijn, waarin ongebondenheid is: maar wordt vol van den heiligen Geest⁵, * elk-

drangreden voor dat bestraffen van de werken der Heidensche duisternis door te wijzen op de zonden, die de Heidenen in 't verborgen plegen, zonden, die het daglicht schuwen (Rom 13, 13) en bovenal verdienen bestraft te worden; zonden, zoo schandelijk, dat hij ze niet eens bij hare namen wilde noemen.

1) Maar dat alles, al die zonden, die in 't verborgen bedreven worden, als het door u bestraft wordt, wordt door het licht der Christelijke waarheid, dat gij door uwe bestrafing daarover verspreidt, openbaar gemaakt, den zondaar als schanddaad bekend gemaakt en aan zijn geweten voorgehouden: want (eene algemeene waarheid tot bewijs van het onmiddellijk voorafgaand gezegde) al wat openbaar gemaakt wordt, wat bekend wordt voor wat het wezenlijk is, is licht. Wat door het licht bestraald wordt, houdt op duisternis te zijn en is zelf licht.

2) Daarom (omdat het berispen van den zondaar zoo noodig en heilzaam is) zegt zij, namelijk de heilige Schrift: Ontwaak gij die slaapt, gij, zondaar, uit uwen zonden-slaap, sta op uit de dooden, want dood zijt gij naar den geest, en Christus zal u verlichten, u door zijne genade het licht des geestelijken levens schenken. Deze woorden schijnen eene vrije aanhaling en toepassing te zijn van Is 60, 1 verbonden met 26, 19.

3) Ziet dan toe broeders, dat gij met omzigtigheid, enz. Na die uitweiding in vs. 12—14 vervat en waartoe het gezegde in vs 11: maar bestraft ze veeler, aanleiding gaf, herneemt de Apostel zijne vermaning tot een Christelijken levenswandel. Ziet dan toe, vermaant hij, dat gij met omzigtigheid wandelt, naauwkeurig lettende op al uw doen en laten: handelende niet als onwijken en onverstandigen, maar als wijzen: en derhalve u den tijd uitkoopende, den tijd als een kostelijk kleinnood beschouwende en dien tot uwe zaligheid zorgvuldig bestedende; want de dagen, die wij beleven, zijn boos.

4) Daarom, dewijl gij zóó behoort te wandelen, gelijk ik daar zoo even zeide (vs. 15—16), weet geene onverstandigen: maar gedraagt u als verstandigen en verstaat derhalve, toont door uwe daden, dat gij weet, wat de Heere Jesus wil dat gij doen of laten zult.

5) En, om hier nog in eenige bijzonderheden te treden, wordt niet dronken van wijn, waarin ongebondenheid is: (de dronkenschap leidt tot onkuishheid) maar wordt vol van den heiligen Geest, wordt als dronken van geestelijke vreugde.

vobismetipsis in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino, * gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi Deo et Patri.

20 * Subjecti invicem in timore Christi. * Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino : (*Gn 3, 16. Col 3, 18. I Pt 3, 1.*) * quoniam vir caput est mulieris : sicut Christus caput est Ecclesiæ : Ipse, salvator corporisejus. (*ICor 11, 3.*) * Sed sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita et mulieres viris suis in omnibus. * Viri diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam, et seipsum tradidit pro ea, (*Col 3, 19.*) * /¹ut illam sanctificaret,

ander toesprekende¹ met psalmen, en lofzangen, en geestelijke liederen, den Heere psalmzingerde in uwe harten, * God en den Vader altijd dankende voor alles, in den naam onzes Heeren Jesus Christus.

* Weest elkander onderdanig in de vreeze van Christus². * Dat de vrouwen onderdanig zijn aan hare mannen als aan den Heere³ : * want de man is het hoofd der vrouw : even als Christus het hoofd der Kerk is: Hij, de verlosser van zijn ligchaam⁴. * Maar gelijk de Kerk aan Christus onderdanig is, zóó moeten ook de vrouwen onderdanig zijn aan hare mannen in alles. * Gij mannen! hebt uwe vrouwen lief, gelijk ook Christus de Kerk heeft liefgehad, en zich zelven voor haar heeft overgegeven⁵,

1) *elkander toesprekende* (men denke hier aan eene toespraak door beurtelingsch gezang) *met psalmen, en lofzangen en andere geestelijke liederen, den Heere Jesus ter eere psalmzingerde in uwe harten*, met uwe stem ook uw hart tot hem verheffende. (Vgl. Kol 3, 16), *God en den Vader van onzen Heere Jesus Christus altijd*, onophoudelijk, uwen dank betuigende *voor alles*, voor al de genaden en weldaden, welke hij u bewezen heeft.

2) *Weest elkander, de minderen aan hunne meerderen, onderdanig in de vreeze van Christus*. Men neme dit vers als eene inleiding tot al de hier (vs. 22—6, 6.) volgende vermaningen. De Apostel zegt: *in de vreeze van Christus*, dat is, niet met eene slaafsche vreeze, met eene vreeze, die Christenen betaamt, van harte gaarne met welwillendheid, om God. Vgl. Eph 6, 5—7.

3) *als aan den Heer Jesus*, alsof zij de gehoorzaamheid, welke zij aan hare mannen bewijzen, aan Jesus Christus zelven bewezen.

4) *Hij, de verlosser van zijn ligchaam* (naar het Grieksch: *van het ligchaam*) Eene redengevende appositie, in welke gezegd wordt, *waardoor* Christus het hoofd is der Kerk, welke zijn mystisch ligchaam is: hij is zulks als de Heiland, als *de verlosser zijns ligchaams*: zoo velen aan zijne verlossing deelachtig worden, zoo velen zijn leden van dat geestelijk ligchaam, welks hoofd hij is. *Maar gelijk nu de Kerk aan Christus onderdanig is, zoo moeten ook de vrouwen onderdanig zijn aan hare mannen in alles*, wat niet strijdig is tegen God en zijn gebod.

5) *gelijk ook Christus de Kerk heeft liefgehad*. Zois dan Christus, de bruidegom der Kerk, het verheven voorbeeld, dat de man zich ter navolging moet voorstellen in de liefde jegens zijne vrouw; en zoo zeer heeft Christus zijne Kerk liefgehad, dat hij *zich zelven voor haar ter dood heeft overgegeven*, dat hij voor haar geleden heeft en voor haar gestorven is. De man derhalve drage zijne vrouw eene zoo hartelijke liefde toe, dat hij bereid zij zijn leven voor haar op te offeren. Dat heeft Christus gedaan voor zijne Kerk, *opdat hij haar zoude heiligen*, van zondesmet zoude zuiveren en Gode toewijden, tot dat einde *haar reinigende door het bad des waters*, het bad van wedergeboorte (Tit 3, 5), den heiligen Doop, *met het woord des levens* (naar het Grieksch,

27 mundans lavacro aquæ in verbo * opdat hij haar zoude heiligen, 26
 vitæ, * ut exhiberet ipse sibi haar reinigende door het bad des
 gloriosam Ecclesiam, non ha- waters met het woord des levens,
 28 bentem maculam, aut rugam, * opdat hij zelf zich de Kerk
 aut aliquid hujusmodi, sed ut sit heerlijk zoude aanbieden¹, geen 27
 sancta et immaculata. * Ita et vlek, of rimpel, of iets dergelijks
 viri debent diligere uxores suas hebbende, maar dat zij heilig
 29 ut corporasua. Quisua uxorem zoude zijn en onbesmet. * Zóó 28
 diligit, seipsum diligit. * Nemo moeten ook de mannen hunne
 enim umquam carnem suam odio vrouwen liefhebben als hunne
 30 habuit : sed nutrit, et fovet eam, eigene lichamen². Die zijne
 sicut et Christus Ecclesiam : vrouw liefheeft, heeft zich zelve
 31 * quia membra sumus corporis lief. * Niemand toch heeft 29
 ejus, de carne ejus, et de ossibus ooit zijn eigen vleesch gehaat :
 ejus. * Propter hoc relinquet ho- maar hij voedt, en koestert het,
 32 * Sacramentum hoc magnum est, gelijk ook Christus de Kerk :
 * omdat wij leden zijn van zijn 30
 homo patrem, et matrem suam, et ligchaam, uit zijn vleesch, en uit
 adhærebit uxori suæ : et erunt 31
 duo in carne una. (Gn 2, 24. Mt 19, 5. Mc 10, 7. I Cor 6, 16.)
 32 * Sacramentum hoc magnum est, 32
 * omdat wij leden zijn van zijn 32
 vleesch zijn³. * Dit geheim is

enkelijk : met het woord). Welk woord? Het sacramenteele woord (Mt 28, 19, 't welk de bedienaar des Doopsels over den doopeling uitspreekt : Ik doop u in den naam des Vaders en des Zoons en des heiligen Geestes, Zóó de H. Chrysostomus en vele anderen. Maar de H. Augustinus schijnt hier door het woord te verstaan het woord der Evangelie-leer, door den doopeling geloovig aangenomen en beleden ; waarnaar de zin zou zijn : haar reinigende door het geloof en den Doop.

1) opdat hij, zeg ik (eene nadere verklaring van Christus' bedoeling bij zijn lijden en sterven), hij, de bruidegom der Kerk, zelf, bij zijne wederkomst, zich de Kerk, zijne bruid, heerlijk, in volle schoonheid, zoude aanbieden, geen vlek, of rimpel, of iets dergelijks hebbende, wat hare schoonheid zou bezwalken, maar heilig en onbesmet. En zóó moeten ook de mannen hunne vrouwen liefhebben, door woord en voorbeeld aan hare heiliging, aan hare godsdienstige en zedelijke vermaking arbeidende.

2) als hunne eigene lichamen. De Apostel zegt niet: gelijk hunne eigene lichamen, maar hij zegt : als hunne eigene lichamen, d. i. haar aanziede, als zijnde hunne eigene lichamen, waarvan zij het hoofd zijn ; en hiermede geeft hij eene nieuwe beweegreden op voor die innige liefde, welke de mannen aan hunne vrouwen moeten toedragen. Als hunne eigene lichamen, zeg ik, zoodat hij, die zijne vrouw liefheeft, naar waarheid zich zelve, zijn eigen ligchaam, liefheeft. Hoe zou de man zijne vrouw niet liefhebben? Leert de natuur zelve ons niet, ons eigen ligchaam lief te hebben? Niemand toch heeft ooit zijn eigen vleesch, zijn eigen ligchaam, gehaat : maar hij voedt, en koestert het, hij draagt er zorg voor gelijk ook Christus de Kerk, zijn ligchaam voedt en koestert : omdat wij leden zijn van zijn ligchaam, ja, om zoo te spreken, uit zijn vleesch, en uit zijn gebeente (eene toespeling op de schepping der vrouw uit Adam. Gn 2, 21—25), daar wij, als Christenen, als geestelijke herborenen, aan hem ons aanzijn te danken hebben.

3) Daarom, omdat de vrouw gevormd is uit den man, zal een mensch zijnen vader, en zijne moeder verlaten, en zijne vrouw aanhangen : en de twee zullen één vleesch zijn. Deze Schriftuurplaats (Gn 2, 24) betreft de naauwe verbindtenis tusschen man en

33 *ego autem dico in Christo et in Ecclesia. * Verumtamen et vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.* groot, ik zeg het met opzigt tot Christus en de Kerk¹. * Nogtans 33 ook gij elk in 't bijzonder, dat een iegelijk² zijne vrouw zóó liefhebbe als zich zelve: en de vrouw zij vreeze haren man.

ZESDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Bijzondere pligten van de kinderen jegens hunne ouders, en van de ouders jegens hunne kinderen, vs 1—4. Van de dienstknechten jegens hunne heeren, en van de heeren jegens hunne dienstknechten, vs 5—9. Hierop vermaant de Apostel zijne Ephesiërs tot een moedig voeren van hunnen geestelijken strijd, en zegt hun, hoe zij zich daarin te gedragen hebben, en van welke wapenen zij zich daarbij bedienen moeten, vs 10—17. Daarna wekt hij hen op tot de oefening des gebeds, vs 18—20. Een woord over Tychikus en eene dubbele zegenbede sluiten zijnen brief, vs 21—24.

1 * Filii, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim 2 justum est. (Col 3, 20.) * Honora patrem tuam, et matrem tuam. quod est mandatum primum in promissione: (Ex 20, 12. Dt 5, 16. Eccli 3, 9. Mt 15, 4. Mc 7, 10.) * ut bene sit tibi, et sis 3 longævus super terram. * Et 4 * Gij kinderen! weest aan 1 uwe ouders gehoorzaam in den Heer³: want dit is regt⁴. * Eer 2 uwen vader, en uwe moeder. wat het eerste gebod is met eene belofte: * opdat het u welga, 3 en gij lang leeft op aarde⁵.

vrouw; maar zij heeft een verhevener zin, dien de Apostel hier alleenlijk bedoelt, en om welken hij 'tgeen aldaar gezegd wordt *een geheim* noemt en wel een *groot* geheim, een teeken van eene zeer verhevene zaak.

1) *met opzigt tot Christus en zijne Kerk.* De Apostel verklaart het geheim niet, hij duidt het slechts aan, door te kennen te geven, dat door dien *mensch* Christus wordt beteekend, en door die *vrouw* de Kerk. Zoo is dan de huwelijks-verbindtenis een afbeeldsel, een sacrament of heilig teeken van die eenige en onverbreekbare vereniging, welke de Zoon Gods, uit den schoot des Vaders, zijnen Vader als *verlatende*, op aarde gekomen door zijne menschwording, met het verlost menschdom, de Kerk, heeft aangegaan.

2) *Nogtans ook gij elk in 't bijzonder*, gelijk Christus de Kerk liefheeft, *dat een iegelijk zijne vrouw zóó liefhebbe als zich zelve*, als zijn eigen ligchaam; en *de vrouw*, zij hebbe, gelijk ik haar boven (vs 22) alreeds vermaand heb, haren man niet alleen zóó lief als zich zelve, als haar eigen ligchaam, (vs 28), maar *zij vreeze* hem ook, niet echter als eene slavin haren meester, maar met die eerbiedige vreeze, welke haar betaamt als zijne huisvrouw, die, om God, in hem haar hoofd vereert (vs 22-23). Zij hebbe haren man lief als haar eigen ligchaam, en zij eerbiedige hem als haar hoofd.

3) *in den Heer*, voor zoo ver de pligten, die gij als Christenen te vervullen hebt, u die gehoorzaamheid niet verbieden.

4) *want dit*, gehoorzaamheid aan uwe ouders te bewijzen, *is regt*, is overeenkomstig het gebod van God.

5) *Want God zegt (Ex 20, 12. Dt 5, 16): Eer uwen vader, en uwe moeder*: welk gebod *het eerste is met eene belofte*, het eerste onder de geboden, (van de tiengeboden-wet af te beginnen) waaraan eene bepaalde, eene bijzondere belofte verbonden is: want er staat geschreven: *opdat het u welga, en gij lang leeft op aarde.*

vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros : sed educate illos in disciplina, et correptione Domini.

5 * Servi obedite dominis carnalibus cum timore, et tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo : (*Col 3, 22. Tit 2, 9. I Pt 2, 18.*) * non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, * cum bona voluntate servientes, sicut Domino, et non hominibus : * scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet a Domino, sive servus, sive liber. * Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas : scientes quia et illorum, et vester Dominus est in caelis ; et personarum acceptio non est apud eum. (*Dt 10, 17. II Par 19, 7. Job 34, 19. Sap 6, 8. Eccli 35, 15. Rom 2, 11. Col 3, 25. Act 10, 34. I Pt 1, 17.*)

* En gij vaders ! maakt uwe 4 kinderen niet grammoedig : maar voedt hen op in de tucht, en bestraffing des Heeren².

* Gij dienstknechten ! weest 5 uwen heeren naar het vleesch³ gehoorzaam met vreeze, en beven, in eenvoudigheid uws harten, als aan Christus : * niet voor het oog 6 dienende, als menschen behagers, maar als dienskneden van Christus, den wil van Goddoende van harte, * met welwillendheid 7 dienende⁴, als den Heer *dienende*, en niet menschen⁵ : * daar gij 8 weet dat⁶ wat goeds een iegelijk zal gedaan hebben, hij dat van den Heer zal terug ontvangen, hetzij dienstknecht, hetzij vrije. * En gij heeren ! doet hetzelfde 9 jegens hen, en laat het dreigen na : daar gij weet dat én hun, én uw Heer in den hemel is : en dat er bij hem geene aanneming is van personen⁷.

1) *niet grammoedig*, door hen onbillijk of met al te groote strengheid te behandelen.

2) *in de tucht, en bestraffing des Heeren*, zoo dat gij bij het opvoeden uwer kinderen u in het tuchtigen en berispen als Christenen gedraagt, u besturen laat door den geest des Christendoms.

3) *uwe heeren naar het vleesch*, hun, wier lijfeigenen gij zijt, naar uwen uiterlijken stand in de wereld ; want naar den geest is de Heere Jesus uw heer.

4) *met vreeze, en beven*, met allen eerbied en ontzag, *in eenvoudigheid uws harten*, opregtelijk, zonder geveinsdheid ; *als aan Christus*, zoo opregt, alsof gij aan Christus zelve uwe gehoorzaamheid beweest : *niet voor het oog dienende, als menschenbehagers, niet doende gelijk dezulken*, die zich in de tegenwoordigheid van hunne meesters geheel anders gedragen, dan wanneer deze hunnen rug gekeerd hebben ; maar u gedragende als dienstknechten van Christus, maar gelijk het dienstknechten van Christus (vs 5) betaamt, den wil van God, die gebiedt, dat de dienstknechten hunnen heeren zullen gehoorzamen, *doende van harte*, gaarne ; niet als daartoe gedwongen, maar met welwillendheid uwen heeren dienende, alsof gij den Heere Jesus zelve, en niet menschen diendet.

5) De verklaring van vs 6 en 7 is gegeven in de voorafgaande noot.

6) *daar gij weet dat*, enz. Eene bewegreden ter opvolging van zijne vermaning : een iegelijk, hetzij dienstknecht, hetzij vrije, zonder onderscheid van staat of stand in de maatschappij zal van den Heer zijne vergelding ontvangen voor het goede dat hij gedaan heeft.

7) *En gij heeren ! doet hetzelfde jegens hen*, behandelt gij wederkeerig uwe dienstknechten met welwillendheid (vs 7), en laat dat gedurig straf-dreigen na : weest hun geene harde, liefdelooze meesters, *daar gij wel weet, dat en hun, én uw Heer in den Hemel is* : dat beiden, de heeren zoowel als de dienstknechten hunnen Opperveer, den ver-

10 * De cetero fratres confortami in Domino, et in potentia
 11 virtutis ejus. * Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.
 12 * quoniam non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem: sed adversus principes, et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiae, in caelestibus. * Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, et in omnibus perfecti stare. * State ergo succincti lumbos vestros in veritate, et induti loricae justitiae, * et calceati pedes in

* Overigens broeders weest 10
 sterk in den Heer¹, en in de magt 11
 zijner kracht. * Doet de wapen- 11
 rusting Gods aan², opdat gij 12
 bestand kunt zijn tegen de belagingen des duivels. * want wij 12
 hebben den strijd niet tegen 13
 vleesch en bloed³; maar tegen de 13
 overheden, en de magten, tegen 14
 de wereldbeheerschers dezer 14
 duisternis, tegen de booze 15
 geesten, in den luchthemel⁴. 15
 * Daarom neemt Gods wapen-
 rusting op, om ten kwaden dage⁵
 wederstand te kunnen bieden, en
 in alles volmaakt stand te houden. * Staat dan uwe lenden
 omgord met waarheid, en aangedaan met het harnas der gerechtigheid⁶, * en de voeten geschoeid

heerlijkten Jesus, hebben in den hemel, en dat er bij hem, den toekomstigen regter van allen, *geene aanneming is van personen*, d. i. dat hij een onpartijdig regter is en, om 't even of iemand dienstknecht of heer geweest zij, elkeen zal oordeelen naar zijne werken.

1) *Overigens*, nog deze algemeene slotvermaning, mijne broeders weest sterk, gedraagt u als moedige strijders in den geestelijken strijd, dien gij voert in den Heer, en in de magt zijner kracht, d. i. bijgestaan door den Heer en door de magt zijner krachtige genade.

2) *de wapenrusting* (naar de kracht van het Grieksche woord, hier gebezigd: *de volle wapenrusting*, al de wapenen) Gods, die u tot het voeren van uwen geestelijken strijd van God gegeven zijn, opdat gij zegevierend moogt stand houden tegen de belagingen, de listige aanslagen, des duivels, de lagen die hij ons legt, hij zelf onmiddellijk, of middellijk, hetzij door de boozen dezer wereld, hetzij door ons eigen vleesch.

3) *want wij hebben den strijd*, onzen geestelijken strijd, niet te voeren tegen vleesch en bloed, tegen zwakke menschen: maar tegen bovenmenschenlijke vijanden, tegen de overheden, en de magten (twee benamingen van booze geesten, gevallen engelen, die vóór hunnen val behoorden tot die engelenkoren, wier benaming van overheden en van magten hen van andere engelenkoren onderscheidde), tegen de wereldbeheerschers, de beheerschers dezer duisternis der booze wereld, der wereld buiten Christus, tot welke duisternis niet behooren de geloovigen, zijnde zij kinderen des lichts, licht in den Heer, Eph 5, 8.

4) *tegen de booze geesten*, die in den luchthemel hun verblijf hebben. Vgl. noot 2 op bladz. 579.

5) *Daarom*, omdat gij met zulke vijanden te doen hebt en uw strijd zoo gevaarlijk is, neemt de wapenrusting Gods op (de Apostel herhaalt zijne vermaning van vs. 11), om ten kwaden dage, ten dage dat de vijand u aanvalt, hem wederstand te kunnen bieden, en in alles volmaakt stand te houden, niet voor den vijand onder te doen, maar als overwinnaars staande te blijven. In het Grieksch, naar de lezing van bijna al de HSS. luidt deze laatste zinsnede van vs. 13 aldus: *en na alles gedaan te hebben*, wat tot het dapper voeren van dien strijd vereischt wordt, als overwinnaars stand te houden.

6) *Staat dan*, strijdvaardig den vijand afwachtende, naar behooren toegerust tot

pedes in præparatione Evangelii
 16 pacis : * in omnibus sumentes
 scutum fidei, in quo possitis
 17 extinguere : * et galeam salutis
 assumite : et gladium spiritus
 (quod est verbum Dei) (*Is 59, 17.*
 18 *I Thess 5, 8.*) * per omnem ora-
 tionem, et obsecrationem oran-
 tes omni tempore in spiritu : et
 in ipso vigilantes in omni instan-
 tia, et obsecratione pro omni-
 19 bus sanctis : (*Col 4, 2.*) * et pro
 me, ut detur mihi sermo in
 apertione oris mei cum fiducia,
 notum facere mysterium Evan-
 20 gelii : (*II Thess 3, 1.*) * pro quo
 legatione fungor in catena, ita
 tot de bereidwilligheid van het
 Evangelie des vredes:* nemende 16
 in alles het schild des geloofs,
 waarmede gij al de brandende
 pijlen van den booze kunt uit-
 dooven¹ : * neemt ook den helm 17
 der zaligheid² : en het zwaard des
 geestes ('t welk is Gods woord³)
 * met alle gebed, en smeeeking te 18
 allen tijde biddende in den geest⁴ :
 en tot dat einde wakende⁵ met
 alle aanhouding, en smeeeking
 voor al de heiligen : * ook voor 19
 mij, opdat mij bij het openen
 mijns monds een woord gegeven
 worde met vrijmoedigheid, om de
 verborgenheid bekend te maken
 des Evangelies : * voor welke 20
 ik een gezant ben in ketenen⁶,

den strijd ; *uwe lenden omgord met waarheid*, met opregtheid in woord en daad, en aangedaan met het harnas der gerechtigheid, een zuiver geweten, en de voeten geschoeid tot (beter naar het Grieksch : *met*) *de bereidwilligheid van het Evangelie des vredes*, dat is, met bereidwilligheid tot het voeren van dien geestelijken strijd, welke bereidwilligheid den geloovigen verleend wordt door het *Evangelie des vredes*, het Evangelie, dat aan het menschdom verzoening en vrede met God aanbrengt.

¹) *nemende in alles* (naar het Grieksch liever : *bij alles*, bij al het genoemde geestelijk wapentuig voorts nog) *het schild des geloofs*, het schild bestaande in het geloof, waarmede, met welk schild, gij al de brandende pijlen van den booze, van den satan, kunt (naar het Grieksch : *zult kunnen*) uitdooven.

Men denke hier aan pijlen, omwikkeld met eene brandbare stof, welke bij het afschieten werd aangestoken. Bij Grieken en Romeinen waren de schilden gewoonlijk van hout of uit teenen gevlochten en met dik leder en blik overtrokken. Zoodanig een schild nu dekte niet alleen den krijgsman, maar maakte tevens, dat de brandende pijl niet in het schild kon blijven steken en het doen ontvlammen.

²) *neemt ook den helm der zaligheid* : den helm bestaande in uwe hope op de eeuwige zaligheid. Vgl. *I Thess 5, 8*. Tot hiertoe het wapentuig ter verdediging ; wat volgt is het wapentuig ten aanval.

³) *en het zwaard des geestes*, het zwaard, dat de heilige Geest u verleent, welk zwaard Gods woord is.

⁴) *met alle gebed, en smeeeking*, onder veel bidden en smeeken. Bij al hun wapentuig moesten zij, om overwinnaars te worden, ook nog een gedurig gebed voegen, *te allen tijde*, aanhoudend, dikwijls *biddende in den geest*, niet enkelijk met de lippen ; of : *in den heiligen Geest*, naar hetgeen de Apostel elders zegt. Zie *Rom 8, 26, 27*.

⁵) *en tot dat einde* (tot dat aanhoudend bidden in den geest) *wakende met alle aanhouding, en smeeeking*, met vele aanhoudende smeeeking biddende *voor al de heiligen*, voor al de christenen : *en bijzonderlijk voor mij, opdat mij*, enz.

⁶) *opdat mij aan God, bij het openen mijns monds een woord gegeven worde met vrijmoedigheid*. Dit met *vrijmoedigheid* moet, volgens de interpunctie der Vulgaat, verbonden worden met het voorafgaande ; wij zagen het liever gevoegd bij het volgende, zoodat hier vertaald wierde : *om met vrijmoedigheid de verborgenheid*, enz. De zin van deze niet zeer heldere plaats schijnt toch wel deze te zijn : Opdat, als ik ter verkondiging van het

ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

- 21 * Ut autem et vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, et fidelis minister in Domino: * quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, et consoletur corda vestra. * Pax fratribus, et charitas cum fide a Deo Patre, et Domino Jesu Christo.
- 24 * Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

zoodat ik daarin durve spreken, gelijk ik moet¹.

- * En opdat ook gij moogt weten 't geen mij betreft², hoe ik het heb: zal Tychikus u alles bekend maken, de geliefde broeder, en getrouwe dienaar in den Heer³: * dien ik daarvoor tot u zond, opdat gij vernemen zoudt⁴ hoe het met ons staat, en hij uwe harten zou vertroosten. * Vrede zij den broederen⁵, en liefde met geloof van God den Vader, en van den Heere Jesus Christus! * De genade zij met allen, die onzen Heere Jesus Christus in onvergankelijkheid liefhebben⁶! Amen.

Evangelie mijnen mond open, mij van God een woord gegeven worde, God mij ingeve wat ik spreken zal, om, aldus bijgestaan, met vrijmoedigheid de verborgenheid des Evangelies (de zaligmakende leer, die den inhoud van het Evangelie uitmaakt en vroeger verborgen was, Vgl. noot 2 op bladz. 356) door mijne prediking bekend te maken: voor welke, om welke verborgenheid te verkondigen, ik een gezant ben in ketenen.

1) zoodat ik daarin durve spreken, gelijk ik moet. Zóó dient hier volgens de Vulgaat en hare interpunctie vertaald te worden. Doch naar het Grieksch luidt het hier aldus: opdat ik daarin, (t. w. in het bekend maken der verborgenheid van het Evangelie) vrijmoedig te werk ga, vrijmoedig spreke, gelijk ik moet spreken, gelijk het mij betaamt te spreken; en deze zinsnede is geene tautologie, maar eene andere verklaring van de voorafgaande (vs 19): om met vrijmoedigheid de verborgenheid des Evangelies bekend te maken; beide zinsneden hangen gelijkelijk af van vs 19: opdat mij een woord gegeven worde.

2) En opdat ook gij moogt weten 't geen mij betreft, hoe ik het heb: zal Tychikus, enz. Tychikus, een der reisgenooten van Paulus (Hand 20, 4), bevond zich toen te Rome. Hem belastte de Apostel met het overbrengen van zijn brief aan de Ephesiërs en van dien aan de Kolossers; hij moest ook de Christenen, aan wie deze brieven gerigt waren, mondelings inlichten aangaande Paulus' omstandigheden in zijne Romeinsche gevangenschap. Alles wat mij betreft, zegt de Apostel in zijn brief aan de Kolossers (4, 7), zal Tychikus u bekend maken. Dezen brief nu aan de Kolossers schreef Paulus vóór dat hij zijn brief aan de Ephesiërs schreef. Vandaar dat hij, terugziende op hetgeen hij aan Tychikus belast had ten aanzien der Kolossers, hier nu aan de Ephesiërs schrijft: en opdat ook gij, even als de Kolossers, weten moogt 't geen mij betreft, hoe ik het heb: zal Tychikus u alles bekend maken.

3) de geliefde broeder, en getrouwe dienaar in den Heer. Het gezegde; in den Heer, behoort enkelijk tot dienaar. De Apostel prijst en beveelt hun Tychikus aan als zijnen geliefden broeder of mede-christen, en als zijnen getrouwen dienaar in den Heer, d. i. in de bediening van het Evangelie.

4) dien ik daardoor tot u zond opdat gij namelijk van hem bij monde vernemen zoudt hoe het met ons, met mij en hen, die zich hier bij mij bevinden (vgl. Kol 4, 10), staat, en opdat hij uwe harten zou vertroosten. Tychikus moest hun van Paulus' toestand en verdrukkingen (vgl. Eph 3, 13) spreken, maar te gelijker tijd hunne door dit berigt, ongetwijfeld, bedroefde harten opbeuren en vertroosten, opdat zij niet kleinmoedig wierden bij Paulus' verdrukkingen. Vgl. Eph 3, 13.

5) Vrede, enz. Zie op Eph 1, 2.

6) in onvergankelijkheid, onvergangelijk, met bestendige, volhardende, liefde, liefhebben.

INLEIDING

TOT

DEN BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE PHILIPPIERS.

Philippi, eene stad van Macedonië, aan de rivier Strymon gelegen, en vroeger, toen zij nog aan Thracië behoorde, Crenidæ genoemd, ontving haren naam van den Macedonischen koning Philippus, die haar in 358 v. Chr. veroverd, versterkt en met Macedonië vereenigd had. In de Romeinsche geschiedenis is Philippi vermaard geworden om den veldslag, in hare nabijheid geleverd (42 v. Ch.), waarin Brutus en Cassius overwonnen werden¹; maar vermaarder nog is zij in de jaarboeken van het Christendom, omdat zij in Europa de eerste stad was, die de genade ontving van het Evangelie des heils te hooren verkondigen.

Dat Paulus op zijne tweede Apostolische reis² door eene bijzondere goddelijke leiding naar Philippi gebragt werd; voorts, wat

¹) In het boek der *Handelingen* (16, 12) wordt Philippi eene *kolonie* genaamd, omdat de Romeinen aldaar eene volksplanting vestigden; 't geen plaats had onder Cæsar Augustus, die aan Philippi ook het *Fus Italicum* verleende. Zie de *Prolegomena* van onzen *Commentarius in Epistolam ad Philippenses* (edit. 2. Lovanii, 1852. § 1). Op de boven aangehaalde plaats van het boek der *Handelingen*, heet Philippi ook *de eerste stad van het deel van Macedonië*, welke woorden op verschillende wijze door de uitleggers zijn verstaan geworden. Onze gissing aangaande den zin daarvan hebben wij voorgedragen in onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (Edit. altera, Lovanii 1864), bladz. 402.

²) Zie onze *Algemeene inleiding tot de brieven van den H. Paulus*, blz. 219. 11.

hij en Silas, een van zijne reisgenooten, aldaar voor de zaak van Jesus te lijden hadden ; en hoe de Apostel, ofschoon slechts weinige dagen in die stad verblijvende, onder den bijstand van Gods genade het geluk had van aldaar eene kleine Christen-gemeentet vestichten : dat alles heeft ons de H. Lukas, die met Timotheüs en Silas den Apostel op zijne reis naar Philippi vergezeld, in het *Boek der Handelingen* (16, 6—40) uitvoerig verhaald ; en uit zijne geschiedenis leeren wij ook¹, dat Paulus, eenige jaren later, op zijne derde Apostolische reize, nog een en andermaal zijne Philippische Christenen bezocht heeft. De Philippïers waren hunnen Apostel hartelijk toegenegen en toonden dit ook daardoor, dat zij, toen Paulus, na zijn eerste verblijf onder hen, zich te Thessalonika bevond, hem herhaalde malen geldelijke bijdragen deden toekomen, om in zijne behoefte te voorzien². Op het tijdpunt, dat de Apostel aan de Christenen van Philippi zijn brief schreef, moeten zij alreeds eene tamelijke uitgebreide Gemeente hebben uitgemaakt³. Zij bestond gedeeltelijk wel uit bekeerde Joden⁴, maar voor verre het grootste gedeelte uit bekeerde Heidenen.

Zie hier nu wat den Apostel aanleiding gaf tot het schrijven van dien brief aan de Philippïers. Toen hun namelijk de tijding gekomen was van zijne gevangenschap te Rome⁵, hadden zij op nieuw ruime giften voor hem ingezameld, en Epaphroditus, hun opperherder, daarmede tot hem afgezonden. Door dezen werd Paulus onderrigt aangaande den godsdienstigen toestand der Christenen van Philippi. Die toestand nu was over het algemeen zeer bevredigend ; en ofschoon vervolgd ter oorzake van hunne belijdenis, vol-

1) Zie Hand 20, 2—6.

2) Zie Phil 4, 14—16.

3) Zie Phil 1, 1 ; 2, 25.

4) Vgl. Hand 16, 13, volg.

5) Herhaalde malen (Phil 1, 7, 13, 14) gewaagt de Apostel in dezen brief van zijne gevangenschap; en dat hij niet zijne gevangenschap te Caesarea (Hand 23, 23, 35; 26, 32) maar die te Rome bedoelt, blijkt genoegzaam uit zijne vermelding van het *huis van Cæsar*, (Phil 4, 22), 't welk voorzeker niet te Caesarea, maar te Rome moet gezocht worden. Dat de Apostel in dezen brief zijne Romeinsche gevangenis bedoelt, is ook het algemeen gevoelen der Ouden. Men zie, onder anderen, den H. Chrysostomus in het begin van zijne Homiliën op den Brief aan de Philippïers, den H. Athanasius (in synopsi), en Euthalius (bij Zacagni, *Collect. Vet. Monum.*, b. 547, 642).

hardden zij standvastig in de leer van het Evangelie. Maar er waren er onder hen die zich hoogmoedig boven de anderen verhieven, tot groot nadeel der broederlijke liefde en eensgezindheid; ook moesten de Philippiërs ernstig gewaarschuwd worden tegen de verleiding van sommige valsche leeraars, hoedanige de Galatische Christen-gemeente verontrust hadden¹. Toen dan Epaphroditus tot zijne philippiërs zoude wederkeeren, maakte Paulus van de gelegenheid gebruik, om hun over een en ander te schrijven.

De hoofdzakelijke inhoud van zijnen brief komt hier op neêr: Na opschrift en heilwensch, betuigt de Apostel zijne hartelijke genegenheid voor de Philippiërs (1, 1—11). Hierna spreekt hij hun van zijnen tegenwoordigen toestand en de Evangelie-prediking te Rome; geeft hun zijn vertrouwen te kennen, dat hij weldra uit zijne gevangenschap bevrijd zal worden; en vermaant hen vervolgens tot een Christelijken wandel in 't algemeen, en in het bijzonder toteensgezindheid, tot onderlinge liefde, en tot het beoefenen van de deugd der ootmoedigheid in navolging van Christus Jesus, wiens vrijwillige zelfsvernedering hij hun ten voorbeeld stelt (1, 11—2, 18). Hij belooft, binnen kort Timotheüs tot hen te zenden, maar hoopt ook spoedig zelf tot hen te komen; inmiddels liet hij Epaphroditus, dien hij grootelijks prijst, naar Philippi terug keeren (2, 18—30). Hierop waarschuwt hij tegen zekere Joodsgezinde leeraars, spreekt bij deze gelegenheid van zijnen wandel in het Evangelie, en spoort de Philippiërs aan om hem na te volgen (3, 1—21). Na eene bijzondere vermaning tot eensgezindheid aan twee Christelijke vrouwen, en nog eenige algemeene vermaningen aan allen gerigt, betuigt de Apostel hun zijnen dank voor den ruimen onderstand, dien zij hem hadden toegezonden, en hij eindigt met eenige groetenissen en zijne Apostolische zegenbede (4, 1—23).

De Apostel schreef dezen brief, als boven reeds is aangeduid, uit zijne eerste gevangenschap te Rome, en wel in het tweede of laatste jaar dier gevangenschap, alzoo in den jare 62 of 63 n. Chr.

¹) Zie onze *Inleiding tot den brief aan de Galatiërs*, bladz. 533.

DE BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE PHILIPPIERS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Opschrift en heilwensch, met eene dankzegging aan God voor den toestand der Christen-gemeente van Philippi, eene betuiging van zijne hartelijke genegenheid voor hen, en zijne bede om hunne geestelijke volmaking, vs. 1—11. Hierop spreekt hij van zijne gevangenschap te Rome, en verhaalt hun, hoe zijne banden, in plaats van nadeelig, veeleer voordeelig geweest waren voor de bevordering van het Evangelie, vs. 12—18. Over zijne gemoedsgesteltenis in de omstandigheden waarin hij thans verkeerde. Christus was het eenigst doel van zijn leven; hem hoopte hij te verheerlijken, hetzij door voortgezette Apostolischen arbeid, in geval hij uit zijne gevangenschap verlost werd; hetzij door moedig voor hem te sterven, indien het doodvonnis over hem werd uitgesproken. Wat hem betrof, hij wilde liever sterven dan nog langer in dit leven te verblijven, maar dit laatste was nuttiger voor de Philippiërs, en daarom vertrouwde hij ook, dat hij hen nog zoude wederzien, vs. 19—26. Ondertusschen moesten zij zich gedragen hunner roeping waardig, en met onverschrokken standvastigheid eendragtelijk in de blijdenis van hun geloof volharden, vs. 27—30.

1	* PAULUS, et Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum episcopis, et diaconibus.	* Paulus, en Timotheüs ¹ dienstknechten van Jesus Chris- tus ² , aan al de heiligen in Chris- tus Jesus ³ , die te Philippi zijn, nevens de bisschoppen, en diake- nen ⁴ . * Genade zij u, en vrede ⁵	1
2	* Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.	van God onzen Vader, en van den Heere Jesus Christus.	2
3	* Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri, * semper	* Ik dank mijnen God bij elk aandenken aan ulieden ⁶ , * en	3
4			4

1) *Paulus, en Timotheüs*. Timotheüs, onder de Philippiërs bekend en geacht, bevond zich toen bij Paulus te Rome. De Apostel nu was voornemens hem eerlang tot de Philippiërs af te zenden, en zal hem om deze reden aan het hoofd van zijn brief hebben willen noemen. Vgl. Hand 16, 1—12. Phil 2, 22—23.

2) *dienstknechten van Jesus Christus*, als bedienaars van het Evangelie.

3) *aan al de heiligen in Christus Jesus*. Zie noot 5 op bladz. 363 en 1 op bladz. 364.

4) *nevens de bisschoppen, en diakenen*. Door de *bisschoppen* verstaat men hier de geestelijke beambten van den tweeden rang in de kerkelijke Hiërarchie, dezulken die wij gewoon zijn met de benaming van *priesters* te beteekenen. Zie hier noot 6 op bladz. 158.

5) *genade zij u, en vrede*, enz. Zie noot 6 op bladz. 243.

6) *bij elk aandenken aan ulieden*, zoo dikwijls ik uwer in mijne gebeden gedenk. En dat hij hunner in al zijne gebeden en met blijdschap gedacht, betuigt hij in vs. 4,

in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens, * super communicatione vestra in Evangelio Christi a prima die usque nunc. * confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu. * sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis: eo quòd habeam vos in corde, et in vinculis meis, et in defensione, et confirmatione Evangelii, socios gaudii mei omnes vos esse. * Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.

altijd in al mijne gebeden bidde ik met blijdschap voor u allen, * over uwe deelneming in het Evangelie¹ van Christus van den eersten dag af tot nu toe. * terwijl ik dit vertrouwde, dat² hij die een goed werk in u begonnen heeft, het voleindigen zalt tot op den dag van Christus Jesus. * gelijk het mij betaamt aldus voor u allen gezind te zijn³: omdat ik u draag in mijn hart, dewijl gij allen, zoowel in mijne banden als in de verdediging, en bevestiging van het Evangelie, deelgenooten zijt van mijne vreugde. * Want God is mij getuige, hoe hartelijk ik u allen liefheb in het hart van Jesus Christus⁴.

zeggende: en altijd in al mijne gebeden bidde ik met blijdschap voor u allen. Vs. 4, is eene soort van tusschenzin.

¹) over uwe deelneming in het Evangelie. Hiermede zegt de Apostel nu, waarover hij, zoo dikwijls hij hunner gedacht, aan God zijnen dank betuigde (vs. 3); en het was over hunne deelneming in het Evangelie; waarmede de Apostel de deelneming verstaat, welke de Philippiërs van den eersten dag af, dat zij geloovig waren geworden, tot nu toe, door hunne daden betoond hadden in de bevordering van de goede zaak van het Evangelie; men denke aan de verdrukking, welke zij daarvoor te lijden hadden (1, 29), en aan hunne liefdevolle zorg voor Paulus (4, 15, 16), waarvan zij nu wederom een treffend bewijs gegeven hadden (4, 18).

²) terwijl ik dit vertrouwde, enz. Het gezegde hangt zamen met het voorafgaande (vs. 2): ik dank. Het verband is zóó: Ik dank mijnen God... over uwe deelneming in het Evangelie, ... en heb bij mijn dankgebed dit vertrouwen, dat hij, God namelijk, die een goed werk (het goed werk in vs. 5 vermeld) in u, in uwe zielen, door de hulp zijner genade, begonnen en tot nu toe (vs. 5) voortgezet heeft, het ook voleindigen, voltoojen, zal tot op den dag van Christus Jesus. De Apostel had ook zóó kunnen schrijven: dit vertrouwde, dat gij het goede werk, 't welk gij begonnen hebt, zult voortzetten, en daarin ten einde toe volharden; maar hij wilde hier leeren, hoe alle goed werk, dienstig ter zaligheid, onder den invloed der genade én begint, én voortgezet, én voltooid wordt. Zie Trident. Sess 6, Cap. 13.

³) gelijk het mij betaamt, aldus voor u allen gezind te zijn, van u allen dit vertrouwen (vs. 6) te hebben, deze hoop te koesteren. De Apostel gaat hier zeggen, waarom hij van hen allen vertrouwde, dat zij, onder den bijstand van Gods genade, in het goede werk dat zij begonnen hadden, ten einde toe zouden volharden: dit vertrouwen van hen allen te hebben, gebood hem de liefde, welke hij hun toedroeg: omdat ik u draag in mijn hart: en hij had hen zoo lief, omdat zij allen... deelgenooten waren van zijne vreugde: doch naar het Grieksch: van zijne genade: en door zijne genade verstaat de Apostel hier de genade, hem verleend, van voor het Evangelie te lijden (vgl. Phil 1, 29), welk lijden strekte ter verdediging en bevestiging der waarheid van het Evangelie. De Philippiërs nu hadden even als de Apostel voor Christus te lijden (zie vs. 29 en 30), en waren derhalve zoowel in zijne banden als in zijne verdediging, en bevestiging van het Evangelie, deelgenooten van zijne genade.

⁴) Want God is mij getuige, hoe hartelijk, enz. Zijne betuiging (vs. 7): ik draag u in mijn

9	* Et hoc oro ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, et in omni sensu :	* En dit bidde ik dat ¹ uwe liefde al meer en meer moge toenemen in kennis, en in alle	9
10	* ut probetis potiora, ut sitis sinceri, et sine offensa in diem	oordeel: * ten einde goed te keuren wat het beste is, opdat gij tegen den dag van Christus	10
11	Christi, * repleti fructu justitiæ per Jesum Christum, in gloriam et laudem Dei.	zuiver, en onverlet zijt, * ver- vuld met vrucht der gerechtig- heid door Jesus Christus, tot eer en lof van God ² .	11
12	* Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad perfectum venerunt Evangelii :	* Doch ik wil dat gij weet, broeders ! dat hetgeen mij over- gekomen is ³ , veeleer tot bever- dering van het Evangelie gediend	12
13	* ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni præ-	heeft: * zoodat mijne banden openbaar werden in Christus bij	13

hart, bekrachtigt de Apostel hier met een eed. En hij had hen lief in het hart van Jesus Christus, met zulk eene liefde, als waarmede Jesus Christus liefhad.

1) *En dit bidde ik dat*, enz. De Apostel had boven (vs. 4) betuigd, dat hij in al zijne gebeden voor de Philippieërs bad; maar hij had nog niet gezegd, wat hij voor hen van God vroeg; hij doet dat nu hier, vs. 11. Dit dan bad hij van God voor hen af, dat hunne liefde al meer en meer mogt toenemen in kennis, en in alle oordeel: d. i. dat zij bij hunne Christelijke liefde tevens al meer en meer mogten toenemen in godsdienstige kennis, en in alle oordeel van onderscheiding tusschen goed en kwaad: ten einde wat op het gebied der zedelijkheid het beste (goed) was goed te heuren en te doen, opdat zij tegen den dag, dat de Heere Jesus ten oordeel zoude komen, zuiver, en onverlet, zonder ziele-smet of wond van grove zonden, mogten wezen, en vervuld met vrucht der gerechtigheid, rijk aan goede werken, die als zoovele vruchten zijn van den boom der Christelijke gerechtigheid; welke de geregtvaardigde kan en moet voortbrengen door Jesus-Christus, d. i. niet door zijne eigene kracht alleen, maar geholpen en bijgestaan door de genade van Jesus Christus.

2) *tot eer en lof von God*. Deze woorden moeten verbonden worden met het voorafgaande: *vervuld*, enz. Die vruchtbaarheid aan goede werken strekt Gode (vgl. Jo 15, 8) tot eer en lof.

3) *Doch ik wil dat gij weet, broeders! dat hetgeen mij overgekomen is*, enz. Hiermede gaat de Apostel nu over tot het geven van eenig narigt aangaande zijnen toestand te Rome. Zijne gevangenschap aldaar, in plaats van nadeelig te zijn aan de zaak van het Evangelie, wat te vreezen was, had integendeel veeleer gediend tot bevordering daarvan: zoodat (in die mate gediend, dat) zijne banden openbaar geworden waren in Christus bij geheel het praetorium en bij al de anderen, met andere woorden: zoodat het algemeen bekend was geworden in het praetorium, de soldatenwoning der keizerlijke lijfwacht, en aan al de andere inwoners van Rome (hyperbolisch gesproken), dat zijne banden in Christus waren, d. i. dat hij voor de zaak van het Evangelie in gevangenis was; 't geen aanleiding gaf om te vragen naar die nieuwe godsdienst, welke Paulus verkondigde. — Uit het boek der Handelingen (28, 16, 30) zien wij, dat de Apostel te Rome in eene soort van vrije gevangenis verkeerde, verblijvende hij aldaar in eene door hem gehuurde woning onder de bewaking van krijgsknechten uit de keizerlijke lijfwacht, terwijl het iedereen vrijstond, Paulus in zijn huis te bezoeken. Paulus nu ontving allen, die tot hem kwamen, en leerde hen, zonder daarin verhinderd te worden, de Christelijke godsdienst kennen. Zie Hand 28, 30, 31.

torio, et in ceteris omnibus,
 14 ¹et plures e fratribus in Domino
 confidentes vinculis meis, abun-
 15 dantius auderent sine timore
 verbum Dei loqui. * Quidam
 quidem et propter invidiam, et
 16 contentionem : quidam autem et
 propter bonam voluntatem Chri-
 stum prædicant : * quidam ex
 17 charitate : scientes quoniam in
 defensionem Evangelii positus
 sum. * Quidam autem ex conten-
 18 tione Christum annunciant non
 sincere, existimantes pressuram
 se suscitare vinculis meis. * Quid
 enim? Dum omni modo sive per
 occasionem, sive per veritatem
 Christus annuncietur : et in hoc
 gaudeo,

geheel het prætorium, en bij al de
 anderen, * en dat de meeste der
 14 broederen¹ in den Heer in ver-
 trouwen op mijne banden, des te
 meer durfden het woord Gods
 onbevreesd verkondigen. * Wel
 15 prediken ook sommigen Christus²
 uit nijd, en afgunst: maar anderen
 ook uit goedgunstigheid: * som-
 16 migen uit liefde³: dewijl zij weten
 dat ik ter verdediging van het
 Evangelie gesteld ben. * Maar
 17 anderen uit afgunst verkondigen
 Christus met geen zuiver oog-
 merk, daar zij meenen verdruk-
 king te brengen over mijne
 banden. * Wat dan⁴? Als Chris-
 18 tus maar op elke wijze hetzij
 onder een voorwendsel, hetzij
 met waarheid verkondigd wordt:
 en hierin verblijd ik mij⁵,

1) en dat de meeste der broederen, enz. Niet alleen onmiddellijk hadden Paulus' banden gediend om de Christelijke godsdienst te Rome bekend te maken, maar ook middellijk, daardoor namelijk, dat de meeste der broederen in den Heer, der geloovigen onder de Romeinen, in vertrouwen op zijne banden, bemoedigd door zijne banden, als welke hen bevestigden in hun geloof aan de waarheid van het Christendom, des te meer durfden het woord Gods, de leer van het Evangelie, onbevreesd, vrijmoedig, verkondigen.

2) Wel prediken ook sommigen Christus, enz. Behalve die verkondigers van Christus, van welke in vs. 14 gesproken is, bevonden zich te Rome ook sommigen, die Christus predikten uit nijd, en afgunst, Paulus' roem in de prediking van het Evangelie te Rome benijdende en zoekende hem te evenaren of zelfs te overtreffen: maar het ontbrak toch niet aan anderen, die Christus aldaar predikten uit goedgunstigheid jegens Paulus (deze anderen zijn dezelfde, van welke in vs. 14 gesproken is): en zij die uit liefde jegens Paulus Christus predikten (de laatstgenoemden in vs. 15), deden dit, dewijl zij wisten, dat hij tot verdediging van het Evangelie gesteld was, dewijl zij, wetende dat hij tot verdediging en verbreiding van 't Evangelie door God was aangesteld, hem daarin wilden helpen en zoo doende zijne banden verligten. Maar de anderen (de eerstgenoemden in vs. 15) deden zulks uit afgunst, niet met een zuiver oogmerk, daar zij meenden (wat echter geenszins het geval was, zie vs. 18) en het hunne booze bedoeling was, verdrukking te verwekken over zijne banden, den last zijner banden nog te verzwaren. Zij wilden door hun prediken Paulus' roem bezwalken en zoo hem verdriet aandoen: zij hielden hem voor evenzoo eergierig als zij zelven waren.

3) sommigen uit liefde, enz. Naar het Grieksch luiden vs 16 en 17 aldus: die uit liefde handelen, verkondigen Christus, dewijl zij weten, enz.; maar die uit afgunst, verkondigen Christus, enz.

4) Wat dan? verhindert die onreine bedoeling van sommigen de bevordering van het Evangelie? Neen. Als Christus maar op elke wijze hetzij dan namelijk onder voorwendsel, onder den schijn van ijver voor zijne zaak, maar inderdaad met onreine bedoelingen, hetzij met waarheid, d. i. met waren, ongehuichelden ijver, verkondigd wordt. Naar het Grieksch: Wat dan? Nogtans wordt Christus, hetzij onder voorwendsel hetzij met waarheid, op elke wijze verkondigd.

5) en hierin verblijd ik mij. De Apostel verblijdde zich over hunne verkondiging van

19 sed et gaudebo. * Scio enim
 quia hoc mihi proveniet ad
 salutem, per vestram orationem,
 et subministrationem Spiritus
 20 Jesu Christi * secundum expect-
 ationem, et spem meam, quia in
 nullo confundar: sed in omni
 fiducia sicut semper, et nunc
 magnificabitur Christus in cor-
 pore meo, sive per vitam, sive
 21 per mortem. * Mihi enim vivere
 Christus est, et mori lucrum.
 22 * Quòd si vivere in carne, hic
 mihi fructus operis est, et quid
 ja en ik zal mij ook verblijden¹.
 * Want ik weet dat mij dit² tot
 heil zal verstreken, door ulieder
 gebed, en den bijstand van den
 Geest van Jesus Christus * naar
 20 mijn verlangen, en hoop, dat ik in
 niets zal beschaamd worden:
 maar dat bij alle vrijmoedigheid
 gelijk altijd, alzoo ook thans
 Christus zal verheerlijkt worden
 aan mijn ligchaam, hetzij door
 mijn leven, hetzij door mijnen
 dood. * Want voor mij is het
 21 leven³ Christus, en het sterven
 een gewin. * Doch als het leven
 22 in den vleesche⁴, als dat voor mij

Christus, ofschoon het hem smart veroorzaakte, dat zulks met onreine bedoelingen door hen geschiedde.

1) *ja en ik zal mij ook verblijden*, daarover, dat sommigen bedoelen, den last mijner banden nog te verzwaren.

2) *Want ik weet dat mij dit*, enz. De Apostel *wist*, d. i. hij hoopte en verwachtte (vgl. vs. 20), dat *dit*, den haat dien sommigen hem toedroegen en dien hij geduldig verdroeg, dat dit hem *tot heil zoude verstreken*, hem dit geestelijk heil zoude aanbrengen, dat hij, geholpen door het gebed der Philippieers, en den bijstand der genade van den Geest van Jesus Christus, van den heiligen Geest, hem op hun gebed verleend, dat hij, zeg ik, naar zijn verlangen, en hoop, gelijk hij zulks verlangde en hoopte, *in niets*, in geen geval, hetzij men hem in het leven liet, hetzij men hem doodde, zou beschaamd, te leur gesteld, worden in zijne hoop en verwachting: *maar dat* integendeel, *bij alle vrijmoedigheid*, bij de grootste onverschrokkenheid, door hem als Apostel van Christus aan den dag gelegd, *gelijk altijd* tot hiertoe, *alzoo ook thans* in 't vervolg, *Christus aan zijn ligchaam*, aan zijn persoon *verheerlijkt worden*, *hetzij door zijn leven*, *hetzij door zijnen dood*, d. i. hetzij men hem en in het leven liete en hij zijne Apostolische bediening konde voortzetten, hetzij hij den marteldood moeste sterven.

3) *Want voor mij is het leven*, enz. Eene verklarende bevestiging van het zoo even (vs. 20) gezegde aangaande Christus' verheerlijking *hetzij door zijn leven*, *hetzij door zijnen dood*. Voor Paulus namelijk was Christus alles, Christus geheel het doel van zijn leven, hem zijn leven ganschelijk toegewijd; en *het sterven* zag hij aan voor *een gewin*, dewijl hij daardoor bij Christus kwam (vgl. vs. 23): zoo zou hij dan door zijn langer leven zoowel als door zijn sterven Christus verheerlijken; want in het eerste geval zou hij voortgaan met Christus te prediken; en in het laatste, door voor hem te sterven, de heerlijkste getuigenis van hem afleggen.

4) *Doch als het leven in den vleesche*, enz. De Apostel herroept hier in zekeren zin de voorkeur, welke hij daar zooveen gegeven had aan het sterven boven het leven, zeggende: *en het sterven een gewin*. Zie hier de zin: *Doch als het leven in den vleesche*, het voortzetten van mijn tijdelijk leven, mijn voorblijven in levenden lijve, *als dat* (dat leven in den vleesche) *voor mij werkrucht is*, als dat mij vruchten voortbrengt van apostolischen arbeid, *dan weet ik ook al niet*, *wat ik kiezen zal*, of nog langer te leven, of wel te sterven. *Maar ik word gedrongen van beiden*, langer leven en sterven. Hoe zoo dit? De Apostel zegt het terstond. Van den eenen kant namelijk verlangde hij *ontbonden te worden* (naar het Grieksch: *op te breken*) van zijn ligchaam, uit dit leven te scheiden, *en met Christus te zijn*, *wat zeer veel beter was*, wat hij voor zich zelven veel verkiesselijker achtte, dan nog langer in dit aardsche leven te verblijven; doch

23 eligam, ignoro. * Coarctor autem
 e duobus : desiderium habens
 24 dissolvi, et esse cum Christo,
 multo magis melius : * permanere
 autem in carne, necessarium
 25 propter vos. * Et hoc confidens
 scio quia manebo, et permanebo
 omnibus vobis ad profectum
 26 vestrum, et gaudium fidei : * ut
 gratulatio vestra abundet in
 Christo Jesu in me, per meum
 adventum iterum ad vos.

27 * Tantum digne Evangelio
 Christi conversamini : ut sive
 cum venero, et videro vos, sive
 absens audiam de vobis quia

werkvrucht is, dan weet ik ook
 al niet, wat ik kiezen zal. * Maar 23
 ik word van beiden gedrongen :
 daar ik verlange ontbonden te
 worden, en met Christus te zijn,
 wat zeer veel beter is : * doch in 24
 het vleesch te verblijven, is nood-
 25 dig om u. * En dit vertrouwende
 zoo weet ik dat ik blijven zal,
 en met u allen zal verblijven tot
 uwen vooruitgang, en geloofs-
 26 vreugde : * opdat uwe blijdschap
 overvloedig worde in Christus
 Jesus aan mij, door mijne weder-
 komst tot u¹.

* Wandelt gij maar het Evan- 27
 gelie van Christus waardig² :
 opdat ik hetzij als ik komen,
 en u zien zal, hetzij afwezend
 aangaande u moge vernemen
 dat gij vaststaat in ééne geest,

als hij van den anderen kant bedacht, dat de Philippiërs en andere Gemeenten hem nog niet goed konden ontberen, dan wilde hij liever nog *verblijven in het vleesch*, omdat dit noodiger was voor hen.

1) *En dit vertrouwende*, dat namelijk mijn verblijven in het vleesch nog noodig is om u (vs. 24), *zoo weet ik*, houde ik het bij mij voor genoegzaam zeker, *dat ik thans nog niet ontbonden zal worden*, maar in leven *blijven zal*, en met u allen zal *verblijven tot uwen vooruitgang* in het Christelijk leven en ter bevordering der ziele-vreugde, welke de belijdenis van het Christelijk geloof den waren geloovige verschaft : *opdat uwe blijdschap overvloedig zij*, in groote mate nog vermeerderd worde, in *Jesus Christus* (de Apostel bedoelt de geloofs-vreugde van vs 25, welke vreugde zij genoten in hunne geestelijke vereeniging met *Jesus Christus, aan mij, aan mijnen persoon*, namelijk door mijne wederkomst tot u. Paulus' herhaalde tegenwoordigheid bij hen en, wat daarmede gepaard ging, zijn apostolisch werken onder hen, zou ongetwijfeld strekken ter bevordering van hun geloofs-leven, en alzoo ter vermeerdering hunner geloofs-vreugde grootelijks bijdragen.

2) *Wandelt gij maar het Evangelie van Christus waardig* : enz. Hiermede gaat de Apostel over tot zijne vermaningen aan de Philippiërs ; en *vooreerst* wekt hij hen op tot het leiden van een leven, *het Evangelie van Christus waardig*, een allezins Christelijk leven : *opdat* hij (wat het geval zou zijn, indien zij het Evangelie van Christus waardig wandelden), hetzij bij hen tegenwoordig, hetzij afwezend, aangaande hen mogt vernemen, dat zij *vaststonden in ééne geest*, in volhardende eendragtigheid allen als met ééne geest bezield waren, en alzoo *eensgezind medewerkten* (Gr. : *medestreden*) voor het geloof aan het Evangelie. En in niets, door niets hoegenaamd, moesten zij zich *vervaard laten maken*, laten verschrikken door hunne *tegenstanders*, ongelooovige Joden of Heidenen, maar bij allen aanval onverschrokken pal staan ; *hetwelk*, welke onverschrokkenheid, voor hen, voor hunne tegenstanders, *eene oorzaak* (naar het Grieksch : *eene aanwijziging*) van *bederf*, van hun toekomstig eeuwig verderf was, *doch van zaligheid* voor de Philippiërs, en *dat van God*, als die hun door den bijstand zijner genade deze onverschrokkenheid verleende.

Die onverschrokken moed moest voor hunne vervolgers een bewijs zijn, dat zij met menschen te doen hadden, die de waarheid verdedigden.

statis in uno spiritu unanimes, eensgezind medewerkende voor
 collaborantes fidei Evangelii : het geloof aan het Evangelie :
 (Eph 4, 1. Col 1, 10. I Thess 2, *enlaat u in niets vervaard maken 28
 28 12.) * et in nullo terreamini ab door de tegenstanders : het welk
 adversariis : quæ illis est causa voor hen een oorzaak van ver-
 perditionis, vobis autem salutis, derf is, doch voor u van zalig-
 29 et hoc a Deo : * quia vobis dona- heid, en dat van God : * want u
 tum est pro Christo, non solum werd het gegeven¹ voor Christus,
 ut in eum credatis, sed ut etiam niet alleen in hem te gelooven,
 30 pro illo patiamini : * idem cer- maar ook voor hem te lijden :
 tamen habentes, quale et vidistis * daar gij denzelfden strijd hebt, 30
 in me, et nunc audistis de me. hoedanigen gij en aan mij gezien
 hebt, en thans aangaande mij
 hoordet.

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene aandoenlijke vermaning tot onderlinge liefde en eensgezindheid, tot verbanning van alle twist en ijdele eerezucht, tot ootmoedigheid en zelfverloochening, in navolging van Christus Jesus, wiens vrijwillige zelfvernederend de Apostel hun ten voorbeeld stelt ; waarbij hij ook de heerlijke belooning verkondigt, welke de Heer, naar zijne menschelijke natuur, daarvoor ontvangen had, vs. 1—11. Aan het voorbeeld van Jesus' gehoorzaamheid, in het voorafgaande door den Apostel hoog geprezen, knoopt hij nu eene algemeene vermaning, hen opwekkende, om door gewillige en blijmoedige gehoorzaamheid aan God, onder den bijstand zijner genade, met allen ernst aan het werk hunner zaligheid te arbeiden, vs. 12—16. Mogt het gebeuren, dat zijne tegenwoordige gevangenschap met een geweldigen dood eindigde, de Philippiërs moesten hem hiermede geluk wenschen ; doch hij hoopte wel uit zijne gevangenschap verlost te zullen worden en hen spoedig weder te zien ; en zoodra hij zou weten, hoe het met hem te Rome ging afloopen, zou hij Timothéus, dien hij hun ten sterkste aanbeveelt, tot hen afzenden, vs. 17—24. Waarom de Apostel besloten had, Epaphroditus, van wien hij met grooten lof gewaagt, reeds nu tot hen te laten terug keeren, vs. 25—30.

1 * Si qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si 1
 * Is er dan eenige opbeuring in Christus², is er eenige vertroosting der liefde, is er eenige

1) want u werd het gegeven, uit genade geschonken, voor Christus, enz. Niet alleenlijk het gelooven in Christus, maar ook het lijden voor hem, voor de zaak van het Evangelie, is eene genade-gave Gods. En ook deze laatste genade was den Philippiërs verleend geworden : daar zij denzelfden strijd voor de zaak des Heeren te strijden hadden, hoedanigen zij aan Paulus gezien hadden, door Paulus hadden zien voeren tijdens zijn verblijf onder hen (zie Hand 16, 22, volgg. ; I Thess 2, 2), en thans hoorden van hem, kennis krieggende van zijne banden en verdrukkingen te Rome.

2) Is er dan eenige opbeuring in Christus, enz. Met dan herneemt de Apostel, na die uitweiding in vs. 28—30 vervat, zijne in vs. 27 alreeds aangevangen vermaning tot eensgezindheid ; en hij doet dit op eene zeer hartroerende wijze. Was er bij hen, waaraan hij niet twijfelde, eenige opbeuring in Christus : kon hun Christelijk gemoed hen bewegen om verdrukten op te beuren, — was er eenige vertroosting der liefde, — spoorde hunne Christelijke liefde hen aan om dezulken te vertroosten, — was er

- 2 qua viscera miserationis : * im-
plete gaudium meum ut idem
sapiatis, eandem charitatem ha-
bentes, unanimes, idipsum sen-
3 tientes, * nihil per contentionem,
neque per inanem gloriam : sed
in humilitate superiores sibi in-
4 vicem arbitrantes, * non quæ
sua sunt singuli considerantes,
sed ea, quæ aliorum.
- 5 * Hoc enim sentite in vobis,
6 quod et in Christo Jesu : * qui
cum in forma Dei esset, non
rapinam arbitratus est esse se
7 æqualem Deo : * sed semetipsum
exinanivit formam servi acci-
piens, in similitudinem homi-
num factus, et habitu inventus
8 ut homo. * Humiliavit semetip-
sum factus obediens usque ad
mortem, mortem autem crucis.
- 9 (Hebr 2, 9.) * Propter quod et
gemeenschap des geestes, is er
eenige erbarming : * maakt mijne
blijdschap volkomen dat gij
eensgezind zijt, diezelfde liefde
hebbende, één van ziel, van één
gevoelen, * niets *willende* uit par-
tijzucht, of ijdele eer : maar in
ootmoedigheid de een den ander
voortreffelijker achtende dan
zich zelve, * niet ziende een
iegeijk op het zijne, maar *ook*
op dat van anderen.
- * Want die gezindheid zij in
u, welke ook in Christus Jesus
was¹ : * die in Godsgeedaante
zijnde², het geen roof achtte
aan God gelijk te zijn : * maar
zich zelve ontledigde de ge-
daante van een dienstknecht
aannemende, verschijnende in
gelijkheid aan menschen, en in
zijn uiterlijk bevonden wordende
als een mensch. * Hij verneder-
de zich zelve daar hij gehoor-
zaam was tot den dood, en wel

eenige gemeenschap des geestes : hadden zij denzelfden heiligen Geest als hij ontvangen en waren zij daardoor naauw met elkander verbonden (I Kor 12, 13), — was er *eenige erbarming* : wilden zij hem hunne barmhartigheid betoonen, — och, dan moesten zij de *blijdschap*, die hij alreeds over hen had, daardoor *volkomen maken* dat zij *eensgezind* waren, elkander *dezelfde*, gelijke, *liefde* toedragende, *één van ziel, van één gevoelen, niets willende uit partij- of ijdele eerezucht* : maar in *ootmoedigheid*, in Christelijke nederigheid, *de een den ander voortreffelijker achtende dan zich zelve* ; en alle baatzuchtigheid uit hun hart verbannende, *een iegeijk zien niet alleenlijk op het zijne*, niet zijn eigen nut en voordeel alleen bedoelen, maar *ook dat van anderen*.

¹) *Want die gezindheid zij in u, welke ook in Christus Jesus was*. Zijne vermaning (vs 3 en 4) dringt de Apostel aan door het voorbeeld van nederigheid en zelfverloochening, hun door den God-mensch gegeven, welk voorbeeld zij moesten navolgen.

²) *die vóór zijne menschwording, in Godsgeedaante zijnde*, eene Goddelijke Majesteit zijnde, als het eeuwig Woord des Vaders, *zijn persoonlijk evenbeeld en het afbruksel van zijn wezen* (Kol 1, 15. Hebr 1, 3), God van God, *het geen roof achtte aan God gelijk te zijn, zijne God-gelijkheid als zijn natuurlijk eigendom* mogt aanzien : *maar zich zelve ontledigde hij van zijne Godsgeedaante, van zijne Goddelijke Majesteit, ontdeed zich daarvan, haar bedekkende door de gedaante van een dienstknecht aan te nemen*, een dienstknecht Gods te worden voor het werk der Verlossing (Is 52, 13—15; 53, 1—12), de menschelijke natuur aannemende, maar deze niet besmet door de zonde (vgl. Rom 8, 3), en zoo op deze aarde *verschijnende in gelijkheid aan menschen*, als een mensch en in geheel zijn uiterlijk voorkomen *als een waarachtig mensch bevonden* en erkend wordende. En ook als mensch *vernederde hij zich zelve*, daar hij aan God zijnen Vader *gehoorzaam was* (zie op Jo 10, 18) *tot den dood, en wel den pijnlijken en schandlijken dood des kruises*.

Deus exaltavit illum, et donavit
 illi nomen, quod est super
 10 omne nomen: * ut in nomine
 Jesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, et infernorum,
 11 (Is 45, 24. Rom 14, 11.) * et omnis
 lingua confiteatur quia Dominus
 Jesus Christus in gloria est Dei
 Patris.
 12 * Itaque charissimi mei (sicut
 semper obedistis:) non ut in
 praesentia mei tantum, sed
 multo magis nunc in absentia
 mea, cum metu et tremore ves-

den dood des kruises. * Daarom
 heeft ook God hem verheven¹,
 en hem eenen naam geschonken,
 die boven alle naam is: * opdat
 10 voor den naam van Jesus alle
 knie zich buige van die in den
 hemel, die op de aarde, en die
 onder de aarde zijn², * en alle
 11 tong belijde dat de Heer Jesus
 Christus is in de heerlijkheid
 van God den Vader.

* Zoo dan mijne geliefde³
 (gelijk gij altijd gehoorzaam
 waart⁴;) arbeidt aan uwe zalig-
 heid met vreezen en beven, niet
 als in mijne tegenwoordigheid
 alleen, maar veelmeer nog thans

1) Daarom heeft ook God, enz. Om de Philippiërs des te meer aan te sporen tot het navorolgen van Jesus' voorbeeld, gewaagt de Apostel nu ook van de heerlijke belooning, welke de Heer, naar zijne menschelijke natuur, daarvoor ontvangen had. Daarom, om die zelfverloochening en vernedering (vs. 7, 8), heeft ook God, van zijnen kant, hem verheven (naar de kracht van het Grieksche woord hier gebezigd: *allerhoogst verheven*), met de grootste eer en heerlijkheid gekroond (Hebr 2, 9), zijne menschelijke natuur boven alle schepsel verheffende, en hem eenen naam, een eernaam, geschonken, die boven allen naam is, den naam waarmede die mensch Jesus de Heere God genoemd wordt; of: God heeft hem door die verheffing verleend, dat zijn naam allen naam waarmede eenig geschapen wezen genoemd wordt, in waardigheid overtreft. Vgl. Eph. 1, 20.

2) opdat voor den naam van Jesus, voor den persoon met dien naam genoemd, alle redelijk schepsel, waar het zich ook bevindt, in den hemel of op aarde, de knie buigt, d. i. hem goddelijke eer bewijze, en alle tong belijde, hetzij vrijwillig, hetzij gedwongen bekenne, dat de Heere Jesus Christus in de heerlijkheid van God den Vader is, d. i. dezelfde goddelijke Majesteit heeft als de Vader, God is gelijk de Vader. Doch naar den Griekschen tekst zouden wij hier vertalen: dat Jesus Christus de Heer is, God den Vader tot eer, waarvan de zin is: dat Jesus Christus Heer is van al het geschapene, zoowel naar zijne goddelijke als naar zijne menschelijke natuur, eene belijdenis welke tot verheerlijking strekt van God zijnen Vader. — Wij hebben over deze plaats van den Apostel breedvoerig gesproken in onze Latijnschen Commentarius in Epistolam ad Philippenses, blz. 58-70.

3) Zoo dan mijne geliefden! gelijk gij altijd, enz. Aan het voorbeeld van Jesus' gehoorzaamheid (vs. 8) knoopt de Apostel nu eene algemeene vermaning, hen opwekkende om door gewillige en blijmoedige gehoorzaamheid aan God, onder den bijstand zijner genade, met allen ernst aan het werk hunner zaligheid te arbeiden.

4) gelijk gij altijd, van het oogenblik uwer bekeering af tot nu toe, bestendig gehoorzaam waart aan God en zijn gebod. — Men kan achter deze zinsnede in gedachte aanvullen: weest zoo ook in het vervolg aan God gehoorzaam en bewerk, wat geschiedt door dit gehoorzaam zijn aan God, uwe zaligheid met vreezen en beven, met groote zorgvuldigheid. En deze zorgvuldigheid moest thans nog grooter zijn, thans nu de Apostel van hen afwezig was en zij zijne aanhoudende vermaningen ontbeerden. Zie over het tekstwoord alleen onzen Latijnschen Commentarius in Ep. ad Philipp. bladz. 72.

13 tram salutem operamini. * Deus in mijne afwezendheid. * Want
 est enim, qui operatur in vobis het is God, die¹ in u werkt én het
 et velle, et perficere pro bona willen, én het volbrengen om
 14 voluntate. * Omnia autem facite zijne goedwilligheid². * En doet
 sine murmurationibus, et hæsi- alles zonder morren, en tegen-
 15 tationibus: (*I Pt 4, 9.*) * ut bedenkingen³: * opdat gij onber-
 sitis sine querela, et simplices ispelijke, en onschuldige kinde-
 filii Dei, sine reprehensione ren Gods zijn moogt, onbesmet-
 in medio nationis pravæ, et perver- ten in het midden van een boos,
 sæ: inter quos lucetis sicut en bedorven geslacht: — onder
 16 luminaria in mundo, * verbum welke gij glanst als hemellichten
 vitæ continentes ad gloriam in de wereld, * daar gij het
 meam in die Christi, quia non woord des levens in u hebt,
 in vacuum cururi, neque in — mij tot roem voor den dag
 17 vacuum laboravi. * Sed et si im- van Christus⁴, dat ik niet te ver-
 molor supra sacrificium, et obse- geefs geloopen, noch te vergeefs
 quium fidei vestræ, gaudeo, et gearbeid heb * Maar al word ik
 ook een *pleng-offer*⁵ op het offer, en het opdragen uws geloofs, ik

1) *Want het is God, die enz.* Eene reden, die de Philippiërs moest aanmoedigen om datgene te doen, waartoe de Apostel hen vermaande: God hielp hen daarin door zijne inwendige genade. — In plaats van: *én het willen, én het volbrengen, welke vertaling de Vulgaat hier vorderde*, zouden wij naar den Griekschen tekst verkiezen te vertalen: *én het willen, én het werken* van het goede, 't welk dienstig is ter zaligheid. God is daarbij de bewerker van 's menschen willen en werken door de hulp zijner genade, waarmede de mensch kan medewerken, maar waaraan hij door zijnen vrijen wil ook wederstaan kan.

2) *om zijne (Gods) goedwilligheid* te betoonen. Hiermede wordt beteekend, dat God niet om eenige verdienste van onzen kant, maar uit zuivere genade, uit vrije goedwilligheid van zijnen kant, in onze zielen werkt *én het willen, én het werken*.

3) *En doet alles*, wat gij als Christenen ter bevordering van het werk uwer zaligheid verplicht zijt te doen, *zonder morren* tegen God, gewillig, blijmoedig, en zonder tegenbedenkingen te maken, met vaardige gehoorzaamheid: *opdat gij onberispelijke, en onschuldige kinderen Gods zijn moogt, onbesmetten* (naar het Grieksch luidt het hier: *opdat gij onberispelijk, en onschuldig zijn moogt, onbesmette kinderen Gods*) *in het midden van een boos, en bedorven menschen-geslacht*, waaronder gij leeft: *onder welke menschen gij glanst*, uw licht afwerpt, als hemel-lichten in de wereld, gelijk de zon bij dag, maan en sterren bij nacht, *daar gij het woord des levens*, het Evangelie, welks geloofve aanneming en opvolging het eeuwige leven geeft, in u hebt: zonder dit woord des levens zouden zij niet glanzan als hemellichten, maar veeleer, gelijk dat boos en bedorven geslacht, nog, gelijk vroeger, in de duisternis van dwaling en zonde verkeeren.

4) *mij tot roem voor den dag van Christus*, enz. Men verbinde dit onmiddellijk met het voorafgaande (vs. 15): *opdat gij onberispelijke, en onschuldige kinderen Gods zijn moogt*. Handelden de Philippiërs naar Paulus' vermaning (vs. 16), dan zou hij voor den dag van Christus, den dag dat de Heere Jesus ten oordeel komen zal (vgl. II Kor 1, 14), aan hen roem, stof tot roemen hebben, dat hij namelijk niet te vergeefs geloopen of, zonder beeldspraak (zie noot 1 op bladz. 417), te vergeefs gearbeid had, als waarvan de Philippiërs dan tot een bewijs zouden strekken.

5) *Maar al word ik ook een pleng-offer*, enz. In 't geen de Apostel daar zoo even zeide (vs. 15-16) had hij te kennen gegeven, dat hij wel hoopte nog lang genoeg te leven,

- 18 congratulor omnibus vobis. * Id-
ipsum autem et vos gaudete, et
congratulamini mihi.
- 19 * Spero autem in Domino Jesu,
Timotheum me cito mittere ad
vos : ut et ego bono animo sim,
cognitis quæ circa vos sunt. (*Act*
20 16, 1.) * Neminem enim habeo
tam unanimem, qui sincera affec-
tione pro vobis sollicitus sit.
- 21 * Omnes enim quæ sua sunt
verblijd mij, en wensch er u
allen geluk mede. * En verblijdt
ook gij u daarover, en wenscht
er mij geluk mede.
- * Ik hoop echter in den Heere
Jesus, spoedig Timotheüs tot u
te zenden¹ : opdat ik ook welge-
moed zij, als ik vernomen zal
hebben hoe het met u staat.
* Want ik heb niemand *met mij*
zoo gelijkgezind, die² opregt
voor u bezorgd zij. * Want allen

om de Philippïërs zoo volmaakt te zien als hij hen wenschte ; doch daar deze hoop niet zonder vrees was, en het ook wel gebeuren kon, dat hij al zeer spoedig den marteldood zou moeten sterven, zoo stelt hij ook dit geval, en zegt daarvan ; *Maar al word ik ook een pleng-offer* (maar al moet ook mijn Bloed vergoten worden) *op het offer*, enz. Paulus' rede is hier beeldsprakig, en het beeld is genomen van de Levie-tische eeredienst, waarbij geene slagtoffers geofferd werden zonder een daarmede verbonden drank- of plengoffer. De Apostel dan vergelijkt het Christelijk geloof, dat de Philippïërs op zijne prediking beleden en naleefden, bij een slagtoffer, 't welk hij Gode tot eer en dank, aanhoudend opdroeg ; en hij stelt de mogelijkheid, dat hij welhaast uit zijne gevangenis ter dood geleid worden^{de}, zijn bloed, bij dit slagtoffer van hun geloof, als tot een drank- of plengoffer verstrekte. En gebeurde dit nu ook werkelijk, de Apostel wel verre van het te betreuren, zou er zich over *verblijden* (vgl. Phil 1, 21, 23), en er zijnen Philippïërs (geluk mede wenschen) ; en ook zij van hunnen kant (vs 18) moesten zich daarover verblijden en er hem geluk mede wenschen.

1) *Ik hoop echter in den Heere Jesus*, zijnde de Heere Jesus de grond dezer hoop, *spoedig Timotheüs tot u te zenden* : enz. Hiermede geeft de Apostel zijdelings *wederom* (vgl. Phil 1, 25) te kennen, dat hij toch niet dacht, dat zijn levenseinde zoo nabij was, maar in tegendeel wel meende, al spoedig (vgl. vs 24) uit zijne gevangenis verlost en op vrije voeten gesteld te worden. Hij hoopte dan Timotheüs, die zich thans bij hem bevond, *spoedig tot de Philippïërs te zenden*, en hij was voornemens dit te doen, zoodra hij (vs 23) zoude *zien*, wat hij dacht spoedig te zullen kunnen, hoe het met hem te Rome zou afloopen. En hij zou Timotheüs tot hen zenden (vs 19), ten einde van hem te vernemen, *hoe het met hen stond*, en ook, daar hij niet wilde twijfelen of Timotheüs zoude hem goede berigten aangaande hen geven, om daardoor *ook* van zijnen kant verblijd te worden en *welgemoed* te zijn, gelijk hij wel wist, dat zij vertroost zouden worden door hetgeen Timotheüs hun aangaande hem zoude mededeelen.

2) *Want ik heb niemand*, met mij *zoo gelijkgezind, die*, enz. Naar den Griekschcn tekst luidt dit vers aldus : *Want ik heb niemand zoo gezind als ik, die namelijk opregt uwe zaken zal behartigen*. De Apostel zegt hier de reden, waarom hij juist Timotheüs en geen ander tot hen wilde afzenden. Het was, omdat hij thans niemand, Timotheüs uitgezonderd, bij zich had, die zoo, *gelijk* hij Paulus, jegens hen *gezind* was, en hunne belangen, indien hij hem zond, zoo trouw zoude behartigen. *Want allen, die hij thans te Rome bij zich had voor de bediening van het Evangelie, allen, Timotheüs uitgezonderd, zochten het tunne*, zochten veelmeer hun eigen voordeel, dan de bevordering der zaak van Christus. *Doch* wat Timotheüs aanging, deze zou hunne belangen trouw behartigen ; zijne *beproefdheid* was den Philippïërs bekend ; hij was Paulus' ambtgenoot geweest in het stichten des Christen-gemeente van Philippi (Hand 16), en zij wisten, dat hij hem zoo getrouw *als een zoon zijnen vader* daarin gediend had.

quærunt, non quæ sunt Jesu
 22 Christi. (*I Cor 13, 5*.) * Expe-
 rimentum autem ejus cognoscite,
 quia sicut patri filius, mecum
 23 servivit in Evangelio. * Hunc
 igitur spero me mittere ad vos,
 mox ut videro quæ circa me sunt.
 24 * Confido autem in Domino
 quoniam et ipse veniam ad vos
 cito.
 25 * Necessarium autem existi-
 mavi Epaphroditum fratrem, et
 cooperatorem, et commilitonem
 meum, vestrum autem aposto-
 lum, et ministrum necessitatis
 26 meæ, mittere ad vos: * quoniam
 quidem omnes vos desiderabat:
 et mæstus erat, propterea quod
 zoeken het hunne, niet wat van
 Jesus Christus is. * Doch kent 22
 zijne beproefdheid¹, dat hij
 gelijk een zoon zijnen vader,
 met mij in het Evangelie gediend
 heeft. * Dezen dan hoop ik² tot 23
 u te zenden, zoodra als ik gezien
 zal hebben hoe het met mij
 afloopt. * Doch ik vertrouw in 24
 den Heere dat ik ook zelf spoed-
 25 * Maar ik achtte het noodig
 Epaphroditus³ mijnen broeder, en
 medearbeider, en medestrijder,
 uwen apostel, en bedienaar mijner
 behoefte⁴, tot u te zenden: * dewijl 26
 hij naar u allen verlangde⁵: en
 bedroefd was, omdat gij gehoord
 hadt dat hij ziek was. * Want 27

1) *Doch kent zijne beproefdheid* (zijne beproefde deugd). In plaats van *kent*, schreven wij hier liever, het dubbelzinnige Grieksche tekstwoord in Indicativo nemende: *doch zijne beproefdheid, gij kent haar*.

2) *Dezen dan hoop ik*, enz. Zie noot 1 op bladz. 617. Met dit *dan* komt de Apostel terug op zijn gezegde in vs 19, en voegt er nu bij (vs 24), dat hij *in den Heer vertrouwde*, dat hij uit zijne gevangenis verlost zou worden en hen *ook zelf* weldra zou kunnen bezoeken.

3) *Maar ik achtte het noodig Epaphroditus*, enz. Ofschoon Paulus hoopte spoedig Timotheüs tot hen te zenden, en vertrouwde, dat hij *ook zelf* weldra tot hen zou komen, toch had hij besloten, Epaphroditus nu reeds terstond tot hen af te zenden, in plaats van dezen in gezelschap van Timotheüs te laten gaan (vs 19), of hem met zich mede te nemen. De beweegreden voor dit besluit wordt in vs 26 gezegd.

Dezen Epaphroditus hadden de Philippiërs, Paulus' gevangenis vernomen hebbende, naar Rome gezonden met eene ruime gift voor den Apostel en opdat hij hem in zijne gevangenis zou dienen (Phil 2, 30; 4, 18). Naar het gevoelen van Theodoretus en anderen (zie mijn Latynschen *Comment. in Ep. ad Rom.*, op Rom 1, 1), was deze Epaphroditus Bisschop van Philippi; zekerlijk was hij een der priesters van die Gemeente; om beide redenen kon Paulus hem hier (vs 25) zijnen *broeder, en medearbeider, en medestrijder* noemen. Epaphroditus nu was te Rome in eene doodelijke ziekte gevallen, hetgeen aan de Philippiërs was bekend geworden; en dit had hem *bedroefd* gemaakt, dewijl hij vernomen had (vgl. vs 28), dat zij in groote zorg over hem verkeerden; weshalve hij ook, zoodra hij hersteld was, grootelijks verlangde tot de zijnen weder te keeren. Dit verlangen nu meende Paulus te moeten inwilligen, en zond daarom reeds nu Epaphroditus naar Philippi terug.

4) *uwen apostel, en bedienaar mijner behoefte, tot u te zenden*. Deze uitdrukking: *uwen apostel*, beteekent volgens sommigen, als boven reeds gezegd is, dat Epaphroditus hun Bisschop was; doch volgens anderen zou men hier moeten vertalen: *uwen gezant, of uwen afgezondene*, wat het Grieksche woord *apostolos* hier voorzekeer beteekenen kan, en II Kor 8, 23 ook ongetwijfeld beteekent. *Bedienaar* der Philippiërs van Paulus' behoefte was Epaphroditus door het overbrengen van hunne liefdegift aan den Apostel.

5) *dewijl hij naar u allen verlangde*, enz. Zie boven, noot 3.

audieratis illum infirmatum. hij was ook ziek tot nabij den
 27 * Nam et infirmatus est usque ad mortem : sed Deus misertus
 est ejus : non solum autem ejus, verum etiam et mei, ne tristitiam
 28 super tristitiam haberem. * Fes-
 tinantius ergo misi illum, ut viso eo iterum gaudeatis, et ego sine
 29 tristitia sim. * Excipite itaque illum cum omni gaudio in Do-
 mino, et ejusmodi cum honore
 30 habetote. * quoniam propter opus Christi usque ad mortem
 accessit, tradens animam suam ut impleret id, quod ex vobis
 deerat erga meum obsequium. hij was ook nabij den
 dood¹ : maar God heeft zich zij-
 ner ontfermd : en niet alleen
 zijner, maar ook mijner, opdat
 ik geen droefheid op droefheid
 zou hebben. * Ik zend hem dan
 spoediger², opdat gij hem ziende
 u weder verblijdt, en ik zelf
 zonder droefheid zij. * Ontvangt
 hem dan met alle blijdschap in
 den Heer³, en houdt dezulken in
 eere. * want om het werk van
 Christus is⁴ hij tot nabij den
 dood gekomen, zijn leven prijs
 gevende om aan te vullen, wat
 aan uw dienstbetoon jegens mij
 nog ontbrak.

1) *Want hij was ook ziek tot nabij den dood*, en zelfs doodelijk ziek (eene bevestiging van het voorgaande: *gij hadt gehoord, dat hij ziek was*): maar God heeft zich zijner ontfermd, door hem van zijne ziekte te herstellen, wat een werk van Gods barmhartigheid was: en niet alleen zijner, maar ook mijner, ook over mij Paulus, heeft God zich daardoor ontfermd, opdat ik geen droefheid op droefheid zoude hebben, wat het geval zou geweest zijn, indien ik bij mijne banden ook nog zijn verlies had moeten betreuren.

2) *Ik zend hem dan om die reden (vs 26) spoediger dan ik anders gedaan zoude hebben, opdat gij hem van zijne ziekte hersteld en bij u tegenwoordig ziende, u niet langer bedroeft maar weder verblijdt, en ik zelf zonder droefheid* (beter, naar het Grieksch: *minder bedroefd*) zij. Hunne blijdschap was ook zijne gevangenis veroorzaakte.

3) *met alle blijdschap in den Heer*, zóó gelijk het Christendom betaamt. Naar het Grieksch: *in den Heer, met alle blijdschap*. Zie op Rom 16, 2.

4) *want om het werk van Christus, is hij*, enz. De grond voor zijne vermaning: *houdt dezulken (zulke mannen) in eere*, waarbij hij in het bijzonder Epaphroditus beoogde. Deze man was tot nabij den dood gekomen om het werk van Christus, d. i. ter oorzake van het Evangelie, tot welks bevordering hij Paulus met allen ijver gediend had, *zijn leven prijs gevende, om aan te vullen, wat aan hun dienstbetoon* (de Apostel bedoelt het dienstbetoon hunner gift. Zie Phil 4, 18) *jegens hem nog ontbrak*: d. i. om Paulus die diensten te bewijzen, die de Philippieërs hem, om hunne afwezendheid niet bewijzen konden, doch gaarne zouden bewezen hebben, indien zij bij hem waren tegenwoordig geweest.

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel waarschuwt de Philippiërs tegen Joodsgezinde dwaalleeraars, die aandrongen op de besnijdenis, als noodzakelijk ter zaligheid. De waarachtig besnedenen waren de besnedenen van harte, de echte geloovigen, die God dienden in den geest en roemden op Jesus Christus en hun vertrouwen niet stelden op zekere uitwendige voorregten, vs 1—3. Hij zeide dit echter niet, omdat het hem aan zoodanige voorregten ontbrak. Integendeel. Meende iemand anders onder de Joden daarop te kunnen vertrouwen, hij kon het nog veel meer, vs 4—6. Maar hij had dat alles veracht om Christus' wil en om door hem te geraken tot het bezit der eeuwige zaligheid, waarnaar hij streefde, en waarvoor hij zich met allen ernst er op toeleigde, om al meer en meer in de volmaaktheid te vorderen, vs 7—14. Hij wekt de Philippiërs op om hem, hun Apostel, en dezulken, die zoo wandelen gelijk hij, na te volgen, tegelijk hen waarschuwend tegen de slechte voorbeelden, die sommigen hun gaven. Niet als wereldlingen moesten zij zich beschouwen, maar als burgers van den hemel, van waar zij ook den Heere Jesus Christus als hunnen zaligmaker verwachtten, vs 15—21.

1	* De cetero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessarium.	* Overigens mijne broeders!	1
2	* Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.	verblijdt u in den Heer ¹ ! U dezelfde dingen te schrijven, verdriet mij niet, en voor u is het noodig ² . * Let op de honden, let ³ op de kwade arbeiders, let op de versnijdenis!	2
3	* Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, et	* Want de besnijdenis zijn wij ⁴ , die God dienen met den	3

¹) *Overigens mijne broeders! verblijdt u in den Heer.* Het schijnt dat de Apostel hier alreeds zijnen brief wilde sluiten (vgl. Phil 4, 8. II Kor 13, 11. II Thess 2, 1). Hoe dit zij, hij dacht nu aan zekere dwaalleeraars, tegen welke hij de Philippiërs alreeds in een vroegeren, thans verloren brief, had gewaarschuwd, en hij vond het noodig, zijne waarschuwing te herhalen. Tot inleiding daartoe zegt hij: *U dezelfde dingen te schrijven*, waarover ik u vroeger alreeds geschreven heb, *verdriet mij niet*, valt mij niet lastig, en voor u is het noodig; doch naar het Grieksch zou men hier vertalen: *u is het* (strekt het) *tot veiligheid*, om u te zekerder tegen hunne verleiding te beveiligen.

²) en voor u is het noodig. Zie de voorafgaande noot.

³) *Let*, houdt het oog, om u voor hen te hoeden, *op de honden, let*, enz. Hier vernemen wij, nu, wat de Apostel bedoelde, toen hij daar zoo even zeide: *U dezelfde dingen te schrijven*; hij wilde zijne Philippiërs op nieuw waarschuwen tegen zekere judaïserende leeraars, hoedanigewij uit zijn brief aan de Galatiërs alreeds hebben leeren kennen. Zie boven, bladz. 533. Hij noemt hen in zijne verontwaardiging *honden*, onreinen, onbeschaamden, en *kwade arbeiders* voor de zaak van het Evangelie, en *versnijdenis*, wat hier (abstractum nomen pro concreto) zooveel gezegd is als *versnedenen*.

Niet *besnedenen* moest men hen noemen, maar *versnedenen* of *verminkten*, als dezulken die alleenlijk aan hun ligchaam besneden, maar geen besnedenen van harte waren.

⁴) *Want de besnijdenis zijn wij*, niet zij; de naam van *besnijdenis* of *besnedenen* komt niet aan hen toe, maar aan ons; *de ware besnijdenis zijn wij*, wij, gij en ik, Christenen uit de Joden zoowel als uit de Heidenen, *die God dienen met den geest*, met ons hart, door geloof, hoop en liefde, niet met die bloote uiterlijkheden der Joden. Doch naar

gloriamur in Christo Jesu, et non
 in carne fiduciam habentes,
 4 * quamquam ego habeam con-
 fidentiam et in carne. Si quis
 alius videtur confidere in carne,
 5 ego magis, * circumcisis octavo
 die, ex genere Israel, de tribu
 Benjamin, Hebræus ex He-
 bræis, secundum legem Phari-
 6 sæus, (Act 23, 6.) * secundum
 æmulationem persequens Eccle-
 siam Dei, secundum justitiam,
 quæ in lege est, conversatus sine
 7 querela: * Sed quæ mihi fuerunt
 lucra, hæc arbitratus sum prop-
 8 ter Christum detrimenta. * Ve-
rumtamen existimo omnia detri-

geest, en roemen op Christus
 Jesus, en niet op vleesch ver-
 4 trouwen¹, * alhoewel ik voor
 mij ook op vleesch vertrouwen
 kon stellen². Schijnt iemand
 anders op vleesch te kunnen
 5 vertrouwen, ik nog meer, * een
 besnedene op den achtsten dag,
 uit het geslacht van Israël, van
 den stam van Benjamin, een
 Hebreër uit Hebreërs, met op-
 6 zigt tot de wet een Phariseër,
 * wat ijver betreft een vervol-
 ger van Gods Kerk, wat de
 gerechtigheid in de wet aangaat,
 van een onberispelijk gedrag:
 7 * Maar wat voordeelen ik had,
 die heb ik om Christus' wil na-
 8 deelen geacht³. * Ja en ik acht
 alles nadeel⁴ om de overtref-

eene andere Grieksche lezing luidt het hier aldus: *die door den geest Gods dienen*, waarvan de zin is: die door den heiligen Geest naar onzen inwendigen mensch vernieuwd, en door hem *gedreven* (Rom 8, 14), door zijne werking in en met ons, *God dienen*.

¹ *en roemen op Christus Jesus* als de verdienende oorzaak onzer gerechtigheid (vgl. I Kor 1, 29—31), *en niet op vleesch vertrouwen*, niet op vleeschelijke afstamming van Abraham, noch op de besnijdenis, noch op de betrachting der Mosaïsche wet onze hoop bouwen, om voor God geregtvaardigd te worden.

² *alhoewel ik voor mij ook op vleesch vertrouwen kon stellen*. Niet daarom verklaarde hij (vs. 3), niet *op vleesch* te betrouwen, omdat hem de stof daartoe ontbrak; verre van daar! Integendeel. Scheen *iemand anders* van de Joden *op vleesch te kunnen vertrouwen*, hij kon het *nog meer* dan iemand anders: hij, a) *een besnedene op den achtsten dag*, en derhalve een geboren Jood, geen proseliet, die op gevordenden leeftijd de Joodsche godsdienst had omhelsd en toen eerst besneden was geworden; b) *uit het geslacht van Israël*, d. i. gesproten uit Jakob, wien God den eernaam van Israël gegeven had, en niet afkomstig van ouders, die proselieten geweest waren; c) *uit den stam van Benjamin*, onder de stammen Israëls den edelsten na dien van Juda; d) *een Hebreër uit Hebreërs*, een Hebreër niet alleen van den kant zijns vaders, maar ook van den kant zijner moeder, uit Hebreuwsche of Israëlietische ouders geboren. Voorts, wat zijn levenshandel als Jood betrof, hij was, e) *met opzigt tot de wet*, met opzigt tot het uitleggen en onderhouden der Mosaïsche wet, *een Phariseër*, en had derhalve behoord tot de gestrengste en naauwgezetste der godsdienstige partijen onder de Joden (vgl. Hand 26, 5); f) *wat zijnen ijver betrof* voor den bloei der Mosaïsche eeredienst, hij was *een vervolger van Gods Kerk* geweest; eindelijk, g) *wat de gerechtigheid in de wet aanging*, de gerechtigheid, door de wet gevorderd en bestaande in het stipt te volbrengen van hare bevelen, hij had zich altijd *onberispelijk* gedragen; men had niets berispelijks aan hem gevonden.

³ *Maar wat vleeschelijke voordeelen ik had, die heb ik om Christus wil* (wat dit beteekent, zegt de Apostel aanstonds (vs. 8—10) duidelijker) *nadeelen geacht*, voor schadelijke dingen aangezien, toen ik Christen geworden ben.

⁴ *Ja en ik acht* (Gr. *ik acht ook*) *alles nadeel*, enz. De nadruk valt op *acht*. De zin is:

mentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei : propter quem omnia detrimentum feci, et arbitror ut ster- cora, ut Christum lucrifaciam, 9
 * et inveniar in illo non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi 10
 Jesu : quæ ex Deo est justitia in fide * ad cognoscendum illum, et virtutem resurrectionis ejus, 10
 et societatem passionum illius : configuratus morti ejus : * si 11
 quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis : 11
 * non quòd jam acceperim, aut jam perfectus sim : sequor 12
 fende kennis van Jesus-Christus mijnen Heer : om wille van wien ik dat alles verloren heb, en als drek acht, opdat ik Christus gewinne, * en in hem bevonden 9
 worde niet hebbende mijne, eene uit de wet komende gerechtigheid, maar die uit het geloof in Christus Jesus komt : de gerechtigheid die uit God is op het geloof * ten einde hem te kennen¹, en de 10
 kracht zijner verrijzenis, en de gemeenschap met zijn lijden : gelijkvormig wordende aan zijn 11
 dood : * of ik ook soms geraken mogt² tot de opstanding der dooden : * niet dat ik hem 12
 alreeds behaald heb³, of alreeds

Die vleeschelijke voordeelen heb ik toen nadeelen geacht, en ook thans nog acht ik het alles, al die vleeschelijke voordeelen, nadeel, en dit om de overtreffende kennis (naar het Grieksch : om het overtreffende der kennis, om de overtreffendheid der kennis) van Jesus Christus mijnen Heer, d. i. omdat al die voordeelen verre overtroffen worden door het heil, dat de kennis van Jesus Christus mij verschaft, om wille van wien ik dat alles, al die vleeschelijke voordeelen, gaarne verloren heb, en ze als drek acht, als vuilnis, als dingen, die men met verachting wegwerpt, opdat ik Christus gewinne en bevonden worde in hem, te zijn, met hem op 't innigst vereenigd te wezen, gelijk de rank met haren wijnstok (Jo 6, 1—2), niet hebbende namelijk, wat die vereeniging zou beletten, mijne, eene uit de wet, uit de onderhouding der wet, komende gerechtigheid, maar hebbende, wat tot die vereeniging vereischt wordt, die gerechtigheid, welke komt uit het geloof in Christus Jesus : hebbende, zeg ik, de gerechtigheid uit God op het geloof, d. i. de gerechtigheid, welke God verleent aan den geloovige.

1) en dit ten einde hem te kennen, door ondervinding te leeren kennen, hem, en, dat is, de kracht zijner verrijzenis, de genade-kracht, welke de Verrezene uitoefent op zijne geloovigen (vgl. II Kor 4, 29), in mij te ondervinden, en de gemeenschap met zijn lijden, het deelgenootschap aan zijn lijden, daardoor dat ik gelijkvormig worde aan zijn dood, door namelijk voor zijne zaak te lijden en mijn leven te geven, en door hem te komen tot de zalige opstanding der dooden : om na met hem geleden te hebben, ook met hem verheerlijkt te worden. Róm 8, 17. Zie onzen Latijnschen Commentarius in Ep. ad Philipp. Edit. 2, bladz. 95—98.

2) of ik ook soms geraken mogt tot de opstanding der dooden, de verrijzenis der regtvaardigen (Lk 14, 14), de verrijzenis ten eeuwigen leven (Jo 5, 29). Dit was het doel, dat hij zocht te bereiken ; maar of hij het ook werkelijk bereiken zou, daarvan was hij onzeker. Vgl. I Kor 9, 27.

3) niet dat ik den prijs alreeds behaald heb, enz. In het vorige vers (vs. 11) had de Apostel alreeds te kennen gegeven, dat hij zich met allen ernst er op toelegde, om tot het bezit der hemelsche zaligheid te geraken ; hier (vs. 12) verklaart hij dit nog nader in eene beeldsprakige rede : hij vergelijkt namelijk de eeuwige zaligheid bij den prijs, de lauwerkroon, die bij het Grieksche kampspel des wedloops aan het einde der loopbaan was opgehangen, en verkregen werd door hem die het eerst den eindpaal bereikte. Vgl. de aantekening op I Kor 9, 24.

Zie hier nu de zin van vs. 12 : Ik zeg niet, ik beeld mij niet in, dat ik hem, den prijs,

autem, si quomodo comprehendam in quo et comprehensus
 13 sum a Christo Jesu. * Fratres, ego me non arbitrator comprehendisse. Unum autem: quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero, quæ sunt priora,
 14 extendens meipsum, * ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in
 15 Christo Jesu. * Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: et siquid aliter sapitis, et hoc
 16 vobis Deus revelabit. * Verumtamen ad quod pervenimus ut idem sapiamus, et in eadem permaneamus regula.

volmaakt ben: maar ik jaag er naar, of ik dien soms grijpen mogt waartoe ik ook gegrepen ben door Christus Jesus. * Broeders! ik meen van mij zelven niet dat ik dien gegrepen heb. Maar één ding *doe ik*¹: wat achter *mij* is vergetende, en tot wat vóór is, mij uitstreckende, * jaag ik naar het doel, tot den kamp-prijs der hemelsche roeping Gods in Christus Jesus. * Zoovelen wij dan volwassenen zijn², laat ons zóó gezind wezen: en mogt gij in eenig opzicht anders gezind zijn, ook dat zal God u ontdekken. * Maar evenwel waar wij toe gekomen zijn³ laat ons *daarin* hetzelfde gevoelen, en bij denzelfden regel blijven.

alreeds behaald heb, ik houde mij niet voor zoo zeker den prijs te zullen behalen, als of ik dien werkelijk alreeds behaald had, of, om zonder beeld te spreken, dat ik *alreeds volmaakt ben* (doch, naar 't Grieksch, welligt beter: *of alreeds aan den eindpaal gekomen ben*); maar ik jaag er naar, of ik dien soms grijpen mogt, t. w. den eindpaal, met welks aangrijping de overwinning in den loopstrijd behaald was; waartoe, tot welk einde, ik ook gegrepen ben door Christus Jesus. Hij bedoelt zijne wonderdådige bekeering op den weg naar Damaskus, waarbij de Heere Jesus den woedenden vervolger in zijnen loop gestuit en als gegrepen had.

1) *Broeders! ik meen van mij zelven niet, dat ik dien*, den eindpaal, alreeds gegrepen heb (de Apostel herhaalt hier op vertrouwelijken toon zijne vorige verklaring). *Maar één ding doe ik: wat achter mij is vergetende*, niet vragende wat gedeelte van de baan ik alreeds achter den rug heb, maar tot wat vóór mij is, mij uitstreckende (eene teekening van houding en gebaar des wedloopers: een overgebogen ligéhaam met uitgestrekte armen), jaag ik naar het doel, naar den eindpaal der loopbaan, tot den kampprijs der hemelsche roeping Gods, tot de kroon der eeuwige zaligheid, tot welks bezit ik van den hemel door God geroepen ben: daarnaar jaag ik, niet uit eigen krachten, maar in Christus Jesus, geholpen door de kracht zijner genade.

2) *Zoovelen wij dan*, wat onzen Christelijken levenswandel betreft, niet meer tot de eerstbeginnenden, maar tot de ver gevorderden behooren, niet meer kinderen, maar volwassenen zijn (vgl. Hebr 5, 13, 14), laat ons zóó gezind wezen, gelijk ik u daar zoo even (vs 7—14) zeide dat ik gezind ben (de Apostel houdt den Philippieers zijn voorbeeld ter navolging voor): en mogt gij in eenig opzicht anders dan ik gezind zijn, u inbeelden, dat u niets ontbreekt en gij den weg der volmaaktheid al geheel hebt afgelegd, ook dat zal God u ontdekken, ook daaromtrent, gelijk omtrent andere dingen, zal God, zoo vertrouw ik, uw verstand verlichtende, u uwe dwaling ontdekken.

3) *Maar evenwel waar wij toe gekomen zijn*, enz. Zoo dient hier naar de Vulgaat vertaald te worden, maar de zin van hare woorden is hier zeer duister. Naar eene andere Grieksche lezing, welke ook in den Vaticaanschen Codex gevonden wordt, luidt het hier eenvoudig aldus: *Overigens, waar wij toe gekomen zijn*, wat eind wegs wij op de baan der Christelijke volmaaktheid alreeds hebben afgelegd, laat ons niet afwijken van den weg dien wij hebben ingeslagen, maar in dezelfde richting voortgaan.

17 * Imitatores mei estote fra-
 tres, et observate eos qui ita
 ambulat, sicut habetis formam
 18 nostram.* Multi enim ambulat,
 quos sæpe dicebam vobis (nunc
 autem et flens dico) inimicos
 crucis Christi: (*Rom 16, 17.*)
 19 * quorum finis interitus: quorum
 Deus venter est: et gloria in
 confusione ipsorum, qui terrena
 20 sapiunt.* Nostra autem conver-
 satio in cælis est: unde etiam
 Salvatorem expectamus Domi-
 num nostrum Jesum Christum,
 21 * qui reformabit corpus humi-
 litatis nostræ, configuratum
 corpori claritatis suæ, secun-
 dum operationem, qua etiam
 possit subjicere sibi omnia.

* Weest mijne navolgers 17
 broeders! en ziet¹ op hen die
 zoo wandelen, gelijk gij ons tot
 een voorbeeld hebt.* Want velen 18
 wandelen², van wie ik u dikwijls
 zeide (en nu ook weenende zeg)
 dat zij vijanden zijn van het kruis
 van Christus: * wier einde ver- 19
 derf³: wier God hun buik: en
 wier eer in hunne schande is,
 die op het aardse hunne zinnen
 stellen.* Maar onze wandel is 20
 in den hemel⁴: van waar wij
 ook als Zaligmaker verwachten
 onzen Heere Jesus Christus,
 * die het ligchaam onzer verne- 21
 dering zal hervormen, zoodat
 het gelijkvormig is aan het lig-
 chaam zijner heerlijkheid, naar
 de werkkraft, waardoor hij
 zich ook alles onderwerpen kan.

1) *Weest mijne navolgers broeders! en ziet*, enz. Naar het Grieksch luidt het hier! *Weest mede*, met anderen, *mijne navolgers*. De Apostel wekt de Philippiërs nu op, om in hunnen levenswandel zijn voorbeeld en dat van hen, die even als hij wandelden, na te volgen.

2) *Want velen wandelen*, enz. De Philippiërs hadden noodig zich aan goede voorbeelden te spiegelen, want het ontbrak hun, ongelukkiglijk, geenszins aan kwade. Men denke hier aan slechte Christenen, met welke zij meer of min in aanraking kwamen. Van dezulken had Paulus den Philippiërs, tijdens zijn verblijf onder hen, dikwijls gezegd, en hij herhaalde het nu, van droefheid daarover *weenende*, dat zij zich gedroegen als *vijanden van het kruis van Christus*, den teugel vierende aan hunne lichamelijke lusten.

3) *wier einde verderf*: enz. Eene teekening van die slechte Christenen en eene aankondiging van het rampzalig lot dat hen wachtte, ten einde den Philippiërs een diepen afkeer van hun gedrag in te boezemen. Die vijanden van het kruis van Christus, eene eeuwige verdoemenis wachtte hen; den buik dienden zij als hun God, hun opperste goed stellende in eten en drinken; daden, waarover zij zich schamen moesten, rekenden zy zich tot eer aan; met één woord, het waren menschen wier zinnen aan deze aarde en hare genietingen zoo zeer gehecht waren, als bestonde er voor hen geen hooger goed, noch edeler bestemming.

4) *Maar onze wandel* (naar eene andere Grieksche lezing: *Want onze wandel, is in den hemel*: enz. Eene tegenstelling (*maar*) van het laatst gezegde in vs 19, of eene regtvaardiging (*want*) der voorafgaande laking. De zin is: wij Christenen, zoovelen wij willen wandelen gelijk het Christenen betaamt, wij beschouwen ons niet als wereldlingen, maar als hemelburgers; niet deze aarde is ons vaderland, maar de hemel, van waar wij ook, overeenkomstig dit burgerschap, als onzen Zaligmaker naar ziel en ligchaam *verwachten den Heere Jesus Christus, die ten dage der algemeene opstanding het ligchaam onzer vernedering*, ons door ons lijden vernederd en verdrukt ligchaam, zal hervormen en gelijkvormig maken aan het ligchaam zijner heerlijkheid, aan zijn verheerlijkt ligchaam, naar de werkkraft, d. i. ingevolge zijne almachtige kracht, waardoor hij niet alleen dood en verrotting, maar ook alles aan zich onderwerpen kan.

VIERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Eene bijzondere vermaning tot eendragt, gerigt tot twee verdienstelijke vrouwen onder de Christenen van Philippi, vs 1—3. Opwekking tot blijmoedigheid, tot bescheidenheid, en tot onbezorgdheid met eene aanbeveling van de oefening des gebeds, vs 4—7. Nog eene algemeene vermaning tot besluit, vs 8—9. Hierop betuigt de Apostel hun zijnen dank voor de liefdegift, hem door Epaphroditus aangebragt, en zegt hun, waarom hunne liefdadigheid hem aangenaam geweest is, ofschoon hij door oefening ook geleerd had gebrek te lijden en zich in alles kon schikken, vs 10—20. Groetenissen en zijne Apostolische zegenbede sluiten den brief, vs 20—23.

1	* Itaque fratres mei charissimi, et desideratissimi, gaudium meum, et corona mea : sic state in Domino, charissimi :	* Zoo dan mijne welbeminde, en
zeer geliefde broeders ¹ ! mijne
blijdschap, en kroone ! staat aldus
vast in den Heere, allerliefsten !	1
2	* Evodiam rogo, et Syntychen deprecor idipsum sapere in Domino. * Etiam rogo et te	* Ik verzoek Evodia, en ik bid
Syntyche ² dat zij eensgezind
zijn in den Heer. * Ja ! ik ver-
zoek ook u opregte ambtgenoot !
wees haar behulpzaam, als <i>zulk-</i>
<i>ken</i> die met mij in het Evan-
gelie gearbeid hebben nevens
Clemens, en mijne overige mede-
helpers, wier namen in het boek
des levens zijn ³ . * Verblijdt u in
in den Heer ⁴ te allen tijde ! ik	2
3	germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, et ceteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.	3	
4	* Gaudete in Domino semper :	4	

1) Zoo dan, mijne welbeminde, en zeer geliefde broeders, enz. De Apostel sluit hier die algemeene vermaning, welke hij in vs 17 van het vorige hoofdstuk had aangevangen. Hij prijst de Philippieërs als eene Christen-gemeente, die hem blijdschap veroorzaakte en eere aandeel: *mijne blijdschap, en kroone!* En hij verlangt van hen, dat zij, zóó gelijk hij hen (Phil 3, 17) vermaand had te doen, *aldus zullen vast staan in den Heer*, aldus bestendig hunnen Christelijken levenswandel zullen inrigten. — Dit vers stond geschikter aan het einde van het vorige hoofdstuk.

2) Ik verzoek *Evodia*, en ik bid *Syntyche*, enz. Eene bijzondere vermaning aan twee Philippische Christinnen, van elders onbekend, misschien *diaconissae* der Gemeente, in allen geval vrouwen, die zich verdienstelijk hadden gemaakt voor de zaak van het Evangelie (zie vs 3). Zij waren in twist met elkander, om welke reden is onbekend, en Paulus vermaant haar om *eensgezind te zijn in den Heer*.

3) *Ja ik verzoek ook u opregte ambtgenoot* (de Apostel bedoelt waarschijnlijk het kerkelijk opperhoofd der Philippische Gemeente), *wees haar behulpzaam* tot bijlegging van haar geschil, tot herstelling der eendragt onder haar; zij zijn uwe moeite wel waardig *als dezulken, die met mij in het Evangelie gearbeid hebben*, die op hare wijze mij geholpen hebben in de verkondiging van 't Evangelie, *nevens*, tegelijk met, *Clemens*, en mijne overige medehelpers, *wier namen*, hier niet door mij aangevoerd, *in het boek des levens* geschreven zijn, als dezulken die eenmaal (volhardende in hunne gerechtigheid) onder de hemelburgers zullen gerekend worden.

4) *Verblijdt u in den Heer* (lees hier de noot op 3, 1) *te allen tijde*, in lief en leed, onder alle omstandigheden des levens. Vgl. II Kor 6, 10.

- 5 iterum dico gaudete. * Modestia herhaal het verblijd u! * Uwe
vestra nota sit omnibus homini- bescheidenheid worde allen
6 bus: Dominus prope est. * Nihil menschen bekend¹! De Heere is
soliciti sitis: sed in omni oratione, nabij². * Weest in niets bekom-
et obsecratione, cum gratiarum merd³: maar laat in alles door
actione petitiones vestrae inno- bidden, en smeeken, met dank-
7 tescant apud Deum. * Et pax Dei, zegging uwe begeerten bij God
quæ exuperat omnem sensum, bekend worden. * En de vrede
custodiat corda vestra, et intelli- Gods, die⁴ alle begrip te boven
gentias vestras in Christo Jesu. gaat, moge uwe harten, en uw ver-
8 * De cetero fratres, quæcum- stand bewaren in Christus Jesus.
que sunt vera, quæcumque Overigens broeders! al wat
9 pudica, quæcumque justa, quæ- waar is⁵, wat eerbaar, wat regt,
cumquesancta, quæcumque ama- wat heilig, wat beminneijk,
abilia, quæcumque bonæ famæ wat een goeden naam geeft, is
siqua virtus, siqua laus discipli- er eenige deugd, is er eenige lof,
10 næ, hæc cogitate. * Quæ et didi- weest daarop bedacht. * Wat
cistis, et accepistis, et audistis, gij ook geleerd, en ontvangen, en
et vidistis in me, hæc agite: et gehoord, en aan mij gezien hebt,
11 Deus pacis erit vobiscum. doet dat: en de God des vredes
zal met u zijn.
- 10 * Gavismus sum autem in Do- * Ik nu heb mij grootelijks in
minno vehementer, quoniam tan- den Heer verblijd⁶, dat gij ein-
dem aliquando refloruistis pro delijk wederom eens herbloeid
me sentire, sicut et sentiebatis: hebt ten opzichte van uw geden-
11 occupati autem eratis. * Non ken aan mij, waaraan gij ook
quasi propter penuriam dico: wel dacht: maar het kwam u niet
gelegen. * Niet als wegens gebrek

1) *uwe bescheidenheid*, zachtmoedigheid, goedheid, *worde* door uwe gedragingen *allen menschen*, aan geloovigen en ongeloovigen, zonder onderscheid van personen, *bekend*.

2) *De Heere is nabij*; gij moogt op zijnen bijstand vertrouwen.

3) *Weest in niets bekommerd*: enz. Eene vermaning om in allen nood door het gebed tot God hunne toevlugt te nemen, hun smeekgebed om nieuwe weldaden parende met een *dankgebed* voor de reeds genotene.

4) *En de vrede Gods, die*, enz. Volgens de lezing der Vulgaat bevat vers 7 een wensch of bede van den Apostel. Maar in plaats van *moge bewaren*, heeft de Grieksche tekst: *zal bewaren*; en leest men zóó, dan zegt de Apostel hier, wat zij mogen verwachten, indien zij datgene doen, waartoe hij hen in vs 6 vermaande: dan zou *de vrede Gods, die*, enz.

5) *Overigens broeders! al wat waar is*, enz. Tot besluit, nog eene algemeene vermaning, kort van woorden, maar rijk van inhoud.

6) De Apostel gaat nu den Philippiërs zijnen dank betuigen voor hunne liefdegift hem door Epaphroditus aangebragt. Zij hadden vroeger alreeds een en andermaal in zijne behoefte voorzien (vs 16), doch waren vervolgens niet meer genoegzaam vermogend geweest om zulks te doen. Thans echter was hun toestand verbeterd, en hadden zij alzoo *eindelijk wederom eens kunnen herbloeijen ten opzichte* van hunne weldadigheid jegens hem. Zij hadden er ondertusschen *wel aan gedacht* om Paulus te ondersteunen, maar het was hun *niet gelegen gekomen* om dit ook werkelijk te doen, daar zij zelve in nooddruftige omstandigheden verkeerden.

ego enim didici, in quibus sum, zegge ik dit¹: want ik, ik heb
 12 sufficiens esse. * Scio et humili geleerd mij te vergenoegen, met
 liari, scio et abundare: (ubique hetgeen ik heb. * Ik weet in druk 12
 et in omnibus institutus sum) et te zitten, ik weet ook overvloed
 satiari, et esurire, et abundare, te hebben: (allezins en in alles
 13 et penuriam pati. * omnia possum ben ik onderwezen) en in ver-
 14 in eo, qui me confortat. * Verumtamen gebrek te lijden. * alles 13
 tamen bene fecistis, communi vermog ik in hem, die mij ver-
 15 cantes tribulationi meae. * Scitis sterkt. * Nogtans hebt gij wél 14
 autem et vos Philippenses, quòd gedaan², dat gij deel genomen
 in principio Evangelii, quando hebt aan mijne verdrukking.
 profectus sum a Macedonia, nulla * En gij weet ook zelve Philippi- 15
 mihi Ecclesia communicavit in piërs, dat³ in 't begin van het
 ratione dati et accepti, nisi vos Évangélie, toen ik uit Mace-
 16 soli: * quia et Thessalonicam donië vertrok⁴, geene Kerk met
 semel et bis in usum mihi mi- mij gemeenschap had tot reke-
 sistis. * Non quia quæro datum, ning van uitgaaf en ontvangst⁵,
 17 sed requiro fructum abundan- behalve gij alleen: * want ook 16
 dat ik de gave zoek⁷, maar ik reeds te Thessalonika⁶ hebt gij
 mij een en andermaal iets voor
 mijn gebruik gezonden. * Niet 17
 dat ik de gave zoek⁷, maar ik

1) *Niet als wegens gebrek zegge ik dit: want ik, ik heb geleerd mij te vergenoegen*, enz. Naar het Grieksch: *Niet dat ik dit zeg wegens gebrek*. De Apostel wil niet, dat de Philippieërs zijn zeggen (vs. 10): *ik heb mij grootelijks verblijd*, zóó opnemen, alsof hij zich verblijd had, omdat hij door hunne milddadigheid uit zijnen behoefteigen toestand was gered geworden; neen, *want* hij, door oefening, waartoe zijne Apostolische bediening hem veelvuldige gelegenheid gaf, had hij geleerd, *zich te vergenoegen* met hetgeen hij in gegeven omstandigheden had. Hij kon overvloed genieten, zonder dien te misbruiken, gebrek lijden, zonder mismoedig te worden; in allerlei toestanden wist hij zich te schikken; dit, en ja *alles vermogt hij in hem*, in zijne vereeniging met Christus, die hem versterkte, hem bijstond met zijne genade.

2) *Nogtans hebt gij wel gedaan, dat gij deel genomen hebt aan mijne verdrukking*. Al wist hij gebrek te lijden (vs. 12), nogtans was hunne gift hem aangenaam geweest, en hij prijst haar als eene daad van deelneming aan zijne verdrukking.

3) *En gij weet ook zelve*, zoowel als ik, *Philippieërs, dat* enz. De Apostel geeft te kennen, dat hij hunne vroegere bewijzen van weldadigheid jegens hem niet vergeten heeft.

4) *in 't begin van het Évangélie*, bij de eerste verkondiging van het Évangélie in Macedonië, toen ik uit Macedonië vertrok. Zie Hand 17, 14.

5) *geene Kerk met mij gemeenschap had*, enz. Hiermede wil de Apostel zeggen, dat, toen hij Macedonië verliet (Hand 17, 14), geene der door hem aldaar gestichte Christen-gemeenten, behalve die van Philippi, hem iets tot zijn onderhoud, als loon voor zijnen Evangelischen arbeid, verleend had.

6) *want ook reeds te Thessalonika*, enz. Niet alleen toen hij Macedonië verliet, maar ook vroeger reeds, toen hij nog te Thessalonika was (Hand 17, 1, volg.), hadden de Philippieërs een en andermaal in zijne behoefte voorzien.

7) *Niet dat ik de gave (uwe giften) zoek*, enz. Hij preeft (vs. 17) hunne milddadigheid niet uit eigenbelang, om namelijk hen aan te sporen tot nieuwe giften, *niet* daarom,

- 18 tem in ratione vestra. * Habeo autem omnia, et abundo : repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis odorem suavitatis, hostiam acceptam, placentem
- 19 Deo. (Rom 12, 1.) * Deus autem meus impleat omne desiderium vestrum secundum divitias suas
- 20 in gloria in Christo Jesu. * Deo autem et Patri nostro gloria in sæcula sæculorum : Amen.
- 21 * Salutate omnem sanctum in
- 22 Christo Jesu. * Salutant vos, qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime autem qui de Cæsaris domo sunt.
- 23 * Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.
- zoek de vrucht die zich vermeerderd voor uwe rekening. * Doch ik heb alles, en ben in overvloed¹ : ik heb volop, sedert ik van Epaphroditus ontving wat gij gezonden hebt Gode een lieflijken geur, een aangenaam, en welbehagelijk offer. * Mijn God nu vervulle al uw verlangen² volgens zijnen rijkdom in heerlijkheid in Christus Jesus. * En Gode en onzen Vader zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid ! Amen.
- * Groet elken heilige in Christus Jesus. * U groeten de broeders, die bij mij zijn. U groeten al de heiligen, vooral die van het huis des Keizers zijn. * De genade onzes Heeren Jesus Christus zij met uwen geest ! Amen.

omdat hij hunne giften *zocht* ; neen, *maar* wat hij zocht, was de *vrucht*, de geestelijke vrucht, welke zij eenmaal bij God plukken zouden van hunne liefdadigheid, eene vrucht, die *voor hunne rekening* bij elk nieuw liefdewerk vermeerderde.

¹) *Doch ik heb alles, en ben in overvloed* : enz. Wel verre van eene nieuwe liefdegift te vragen, betuigt hij hun, dat hij thans niet alleen geen gebrek, maar zelfs overvloed heeft. En hunne gift, door Epaphroditus hem aangebragt, noemt hij een Gode welbehagelijk offer, waarvoor hij hun (vs. 19) Gods rijkste zegeningen toewenschte.

²) *Mijn God nu vervulle al uw verlangen*. Doch naar eene andere Grieksche lezing : *zal vervullen* ; en in plaats van *verlangen*, heeft de Grieksche tekst hier een woord, dat *behoefte* beteekent. In heerlijkheid zal hier welligt zooveel zijn als : op eene heerlijke wijze, d. i. overvloediglijk. Vgl. II Kor 9, 8.

INLEIDING

TOT

DEN BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE KOLOSSERS.

Kolosse was een Klein-Asiatische stad, in Groot-Phrygië aan den Lykus, niet verre van Laodicea en Ephese gelegen. De Christelijke Gemeente te Kolosse, gedeeltelijk wel uit bekeerde Joden¹, doch grootendeels uit voormalige Heidenen bestaande², was niet door Paulus zelve gesticht geworden³, maar door Epaphras⁴, waarschijnlijk een van zijne leerlingen.

Tijdens nu dat de Apostel zich in zijne eerste Romeinsche gevangenis bevond, was Epaphras van Kolosse tot hem gekomen, en had hem aangaande den staat der Kolossische Gemeente onderrigt⁵. Zij bevond zich, wat haar Christelijk geloof en leven betrof, in een bloeienden toestand; doch zij liep eenig gevaar van misleid te worden door zekere dwaalgeesten, Christenen uit de Joden, die de leer van het Evangelie door eene soort van gnostische filosofemen bedierven, op het ontvangen der besnijdenis en het onderhouden der Joodsche spijs- en feestwetten aandrongen, en daarbij eene met hunne valsche wijsbegeerte zamenhangende verkeerde *askesis* of deugdoefening zochten te verbreiden⁶.

Paulus dan door Epaphras van dit alles onderrigt, maakte gebruik van Tychikus' vertrek naar Ephese⁷, om aan de Kolossers

1) Zie Kol 2, 11, 14. — 2) Zie Kol 1, 23—24; 3, 5—7.

3) Vgl. Kol 2, 1. — 4) Vgl. Kol 1, 6, 7. — 5) Vgl. Kol 1, 4—9.

6) Vgl. Kol 2, 8, 23. — 7) Zie noot 2 op bladz. 603.

te schrijven, en hen tegen die dwaalleeraars te waarschuwen. De hoofdzakelijke inhoud van zijnen brief komt hierop neêr. Na opschrift en heilwensch (1, 1-3), zegt de Apostel, dat hij God te allen tijde dankt voor het geloof der Kolossers in Jesus Christus, en voor de liefde, welke zij aan al de heiligen toedragen; en dat hij onophoudelijk bidt voor hunne geestelijke volmaking (4-11); waarbij hij hun de verpligting herinnert om God te danken voor de weldaad der verlossing, aan de geloovigen bewezen in den Zoon zijner liefde; wiens hooge waarde hij vervolgens uitvoerig beschrijft, met het oog op zekere dwaalbegrippen aangaande den persoon van Jesus Christus, die men onder hen trachte te verbreiden (12-20). Ook de Kolossers waren aan deze weldaad deelachtig geworden, om eens onberispelijk te staan voor 's Heeren registerstoel; daartoe werd vereischt, dat zij volhardden in hun geloof aan het Evangelie; waarvan hij een bedienaar geworden was, zijnde hij van God geroepen tot het Apostolaat onder de Heidenen; om welke bediening hij thans te lijden had, maar met blijdschap leed (21-29). Vervolgens spreekt hij van zijne bezorgdheid voor het heil van de Kolossers en van al de overige bekeerde Heidenen, wien hij van aangezigt onbekend was (2, 1-5); en hiermede gaat hij over tot eene uitvoerige waarschuwing tegen die dwaalleeraars, waarbij hij de Kolossers met allen ernst vermaant, om zich door niemand van Christus, den God-mensch, het hoofd aller Engelen en den Verlosser van het menschdom, te laten aftrekken (6-23.) Hier eindigt het *eerste* gedeelte van den brief; het *tweede* (3-4, 1-6), bijna geheel van praktischen aard, bevat eene reeks van vermaningen, *vooreerst* in het algemeen tot hemelschgezindheid (3, 1-4); *dan* tot het afleggen van alle heidensche ondeugden en het beoefenen der tegenovergestelde Christelijke deugden, en met name der onderlinge liefde (5-17); *vervolgens* roert hij de bijzondere pligten aan, die zij als echtgenooten, ouders of kinderen, dienstbaren of heeren te vervullen hadden (17-4, 1); en *eindelijk* wekt hij hen op tot de oefening van het gebed, verzoekt om hunne voorbede, en zegt hun kortelijk, hoe zij zich gedragen moesten in hunnen omgang met hunne heidensche stadsgenooten (2-6). Hierop volgen narigten over Tychikus en Onesimus, verschillende groetenissen, melding van

een brief aan de Laodiceërs, en een woord van opwekking aan Archippus. De brief sluit met Paulus' eigenhandige groetenis en zijne Apostolische zegenbede (7—18).

De Apostel schreef zijnen brief aan de Kolossers omtrent denzelfden tijd als dien aan de Ephesiërs, en derhalve in den jare 61 of 62 n. Chr. Er bestaat tusschen den inhoud van deze beide brieven eene groote overeenkomst, waaruit men tot den gelijksoortigen toestand der Ephesiërs en Kolossers, twee elkander naburige Christengemeenten, met regt kan besluiten; nogtans bevat elk der beide brieven ook wederom niet weinig bijzonderheden, waardoor zij toch wezenlijk van elkander verschillen.

DE BRIEF VAN DEN H. PAULUS AAN DE KOLOSSERS.

EERSTE HOOFDSTUK.

INHOUD. Na opschrift en heilwensch, volgt eene dankzegging van den Apostel aan God voor het geloof der Kolossers, met de betuiging, dat hij onophoudelijk bidt voor hunnen voortgang in kennis en deugd, vs 1—11; waarbij hij hun de verplichting herinnert om God te danken voor de groote weldaad der Verlossing, den geloovigen bewezen in Jesus Christus, vs 12—14; wiens hooge waardigheid hij vervolgens uitvoerig beschrijft, vs 15—20. Ook zij, aan wie hij dezen brief zond, waren aan die weldaad deelachtig geworden, om eenmaal heilig en onbesmet den Heere voorgesteld te kunnen worden; waartoe noodzakelijk vereischt werd, dat zij standvastig volhardden in hun geloof aan het Evangelie, waarvan hij, Paulus, een bedienaar geworden was, vs 21—23. Hij verheugde zich onder zijn lijden, dat hem was overgekomen om de vervulling van zijne goddelijke roeping, als Apostel der Heidenen vs 24—29.

1	* PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, et	* Paulus een Apostel ¹ van	1
2	Timotheus frater: * eis, qui sunt Colossis, sanctis, et fidelibus	Jesus Christus door den wille	2
3	fratribus in Christo Jesu. * Gratia vobis, et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo.	Gods, en broeder Timotheüs:	3
	Gratias agimus Deo, et Patri Domini nostri Jesu Christi semper pro vobis orantes: * audien-	* aan de heilige, en geloovige broeders in Christus Jesus, die te Kolosse zijn. * Genade zij u, en vrede van God onzen Vader, en van den Heere Jesus Christus!	4
		Wy danken God, enden Vader onzes Heeren Jesus Christus altijd voor u biddende ² : * nadat	

¹) *Paulus een Apostel*, enz. Zie voor den zin van het opschrift (vs 1, 2) en voor den zin der zegenbede (vs 3), het aangeteekende op Eph 1, 1—2. De Apostel schreef dezen brief ook in naam van Timotheüs, die zich op dit oogenblik te Rome bij hem bevond.

²) *altijd*. Men voege dit bijwoord niet tot het volgende: *voor u biddende*, maar tot het voorafgaande: *wij danken God*. De zin is dan: Zoo dikwijls wij voor u bidden, vergeten wij nooit God voor u te danken, *nadat wij van Epaphras (vs 8) gehoord hebben* (ziedaar de reden onzer dankzegging) *van uw geloof in Christus Jesus*, dat gij in Jesus Christus geloofd hebt (vgl. Gal 3, 26), *en van de liefde*, en van uwe christelijke broederliefde, *die gij hebt*, die gij oefent, *jegens al de heiligen*, en aan al uwe mede-Christenen bewijst, *zoo handelende om de hope*, d. i. om te gelangen tot de door u verhoopte eeuwige zaligheid, *die als eene rijke belooning voor u in den hemel is weggelegd*: en van welke gij gehoord hebt in het waarheidswoord des Evangelies, d. i. van welke toekomstige zaligheid, gij de zekere kennis verkregen hebt in het waarheidswoord, dat gij gehoord hebt, welk waarheidswoord is het Evangelie, dat u verkondigd is geworden.

tes fidem vestram in Christo
 Jesu, et dilectionem, quam habe-
 5 tis in sanctos omnes * propter
 spem, quæ reposita est vobis in
 cælis : quam audistis in verbo
 6 veritatis Evangelii : * quod per-
 venit ad vos, sicut et in universo
 mundo est, et fructificat, et cres-
 cit sicut in vobis, ex ea die, qua
 audistis, et cognovistis gratiam
 7 Dei in veritate, * sicut didicistis
 ab Epaphra charissimo conservo
 nostro, qui est fidelis pro vobis
 8 minister Christi Jesu, * qui
 etiam manifestavit nobis dilec-
 tionem vestram in spiritu :
 9 * ideo et nos ex qua die
 audivimus, non cessamus pro
 vobis orantes, et postulantes ut
 impleamini agnitione voluntatis
 ejus, in omni sapientia et intel-
 10 lectu spiritali : * ut ambuletis

wij gehoord hebben van uw ge-
 loof in Christus Jesus, en van de
 liefde, die gij hebt jegens al de
 heiligen * om de hope, die voor
 5 u in den hemel is weggelegd : *en*
 van welke gij gehoord hebt in
 het waarheidswoord des Evan-
 gelies¹ : * hetwelk tot u gekomen
 6 is², gelijk het ook in de gansche
 wereld is, en het draagt vrucht,
 en wast op even als onder u, van
 den dag af, dat gij het gehoord,
 en de genade Gods in waarheid³
 erkend hebt, * gelijk gij *haar*
 7 geleerd hebt van Epaphras⁴
 onzenzeergeliefden mede-dienst-
 knecht⁵, die u⁶ een getrouw
 dienaar van Christus Jesus is,
 * die ons ook uwe liefde in den
 8 geest heeft bekend gemaakt⁷ :
 * daarom houden ook wij, van
 9 den dag af dat wij het vernomen
 hebben, niet op voor u te bidden,
 en te smeeken dat gij moogt
 vervuld worden met de kennis
 van zijnen wil, door alle geeste-
 10 lijke wijsheid en verstand⁸ : * op-

1) De zin van vs 4—6 is gegeven in de vorige noot.

2) *hetwelk* (welk Evangelie), door de bediening van Epaphras u gepredikt, *tot u gekomen* en thans onder u *is*, *gelijk het ook*, om zoo te spreken, *in de gansche wereld is*, en *het draagt vrucht* overal waar het is, en *wast op even als* zulks plaats heeft *onder u*, van *den dag af dat gij het Evangelie gehoord*, en *de genade Gods* (Gods verlossende en zaligmakende genade, den menschen in Jesus Christus aangeboden, is de inhoud van het Evangelie) geloovig *erkend hebt*.

3) *in waarheid*. De Apostel wil hiermede beteekenen, dat de kennis, welke de Kolossers van het Evangelie gekregen hadden, eene zuivere, eene echte, eene met *de waarheid* overeenkomstige kennis was : en hij zeide dit met het oog op die dwaalleeraars, die de Kolossers van de ware leer des Evangelies zochten af te trekken. Vgl. Kol 2, 8.

4) *gelijk gij haar geleerd hebt van Epaphras* : zóó, gelijk de Kolossers der Evangelische *genade* (vs. 6) van Epaphras, den stichter der Christen-gemeente te Kolosse, geleerd hadden, zóó was zij ook de kennis daarvan *in waarheid*, de ware en echte kennis.

5) *mededienstknecht* van Christus.

6) *die u*, enz. De Kolossers, zegt Paulus hier, hadden aan Epaphras een *getrouwen* dienaar van Christus Jesus, een leeraar, die hun de leer van het Evangelie *getrouw*, d. i. overeenkomstig de waarheid verkondigd had.

7) *uwe liefde in den geest*, uwe Christelijke liefde (vs. 4), eene vrucht van den heiligen Geest (Gal 5, 22), die in u woont (Rom 8, 9).

8) *daarom*, om uw geloof en uwe Christelijke broederlijke (vs. 4), *houden ook wij*, Timotheüs en ik, van onzen kant, *van den dag af dat wij het vernomen hebben*, dat wij

digne Deo per omnia placentes : dat gij wandelen moogt¹ op eene
 in omni opere bono fructifican- Gode waardige wijze *hem* in alles
 tes, et crescentes in scientia Dei: behagende : in alle goed werk
 11 * in omni virtute confortati vrucht dragende, en opwassende
 secundum potentiam claritatis in de kennisse Gods²: * met alle 11
 12 * in omni patientia, et longanimitate³ tot heerlijkheid versterkt wordende³ tot
 12 nimitate³ cum gaudio * gratias allelijdzaamheid, en langmoedig-
 agentes Deo Patri, qui dignos nos heid met blijdschap * God den 12
 fecit in partem sortis sanctorum Vader dankende, die ons waardig
 13 in lumine : * qui eripuit nos de gemaakt heeft voor het aandeel
 potestate tenebrarum, et trans- aan de erfenis der heiligen door
 tulit in regnum filii dilectionis het licht⁴ : * die ons uit de magt 13
 14 suæ, * in quo habemus redemp- der duisternis ontruikt⁵, en over-
 tionem per sanguinem ejus, gebragt heeft in het rijk van den
 remissionem peccatorum. zoon zijner liefde, * in wien wij 14
 15 * qui est imago Dei invisibilis, de verlossing hebben⁶ door zijn
 * die het evenbeeld is⁷ des 15

van uw geloof en uwe liefde gehoord hebben, *niet op*, God voor u te bidden en hem te smeeken, dat gij met de kennis van zijnen wil, van 't geen God van u verlangt, moogt vervuld worden door deelachtig te worden aan alle geestelijke, van den heiligen Geest komende, wijsheid en verstand.

1) opdat gij wandelen, u gedragen, moogt, enz. Ziedaar 't praktisch doel van dit vervuld worden met de kennis van Gods wil, 't welk Paulus en Timotheüs voor de Kolossers van God afbaden.

2) in alle goed werk vrucht dragende, allerlei goede werken uitoefenende, en zoo tegelijk opwassende in de kennisse Gods. Hoe deugdzamer wandel, hoe meer kennis van God.

3) ... om, versterkt, uitgerust, wordende met alle kracht naar de magt zijner heerlijkheid, overeenkomstig de magt die aan Gods Majesteit toekomt, met alle lijdzaamheid, en langmoedigheid de wederwaardigheden van dit leven te verdragen, en dit met blijdschap.

4) God den Vader dankende, die, daarvoor dat hij, ons, Christenen, waardig (liever, naar het Grieksch : bekwaam) gemaakt heeft voor het aandeel, om deelachtig te worden, aan de erfenis der heiligen, der geheiligden in Christus Jesus (I Kor 1, 2), der geloovigen, door het licht des geloofs, waarmede hij ons verlicht heeft.

5) die ons uit de magt der duisternis ontruikt, enz. Eene nadere verklaring van het voorafgaande (vs. 12) : die ons waardig gemaakt heeft, enz., en tegelijk een overgang tot hetgeen de Apostel hun aangaande den persoon van Jesus Christus wilde voorhouden, om hen tegen zekere dwaalleeraars te wapenen.

... uit de magt der duisternis, uit de magt welke de duisternis bezit, uit het gebied van satan, den vorst der duisternis, ontruikt (vgl. Hand 26, 18. Jo 12. 31. en noot 5 op bladz. 617, 1ste Deel) en overgebragt heeft in het rijk van den zoon zijner liefde, die het voorwerp is van zijne liefde (Mt 3, 17), van slaven des satans ons makende tot onderdanen van zijnen welbeminden Zoon.

6) in wien, in wiens persoon, namelijk door zijn bloed, door zijnen zoendood, wij de verlossing hebben, dat is, de vergiffenis der zonde, waardoor wij verlost zijn van de slavernij der zonde, des doods en des satans.

7) die het evenbeeld is, enz. Eene beschrijving (vs. 15—20) van den Zoon Gods, den persoon van Jesus Christus, waarschijnlijk met het oog op gnotische dwalingen, den persoon van Jesus Christus betreffende. De Apostel leert dan in vs. 15—20, wie

16 primogenitus omnis creaturæ : onzichtbaren Gods, de eergebo-
 * quoniam in ipso condita sunt rene dan alle schepsel : * want
 17 universa in cælis, et in terra, in hem¹ werd alles geschapen
 visibilia, et invisibilia, sive wat in den hemel, en wat op
 throni, sive dominationes, sive aarde is, het zichtbare, en
 principatus, sive potestates : het onzichtbare, hetzij troonen,
 18 omnia per ipsum, et in ipso hetzij heerschappijen, hetzij
 creata sunt : (Jo 1, 3.) * et ipse is door hem, en tot hem gescha-
 est ante omnes, et omnia in ipso pen²: * en hij zelf hij is vóór
 19 constant. * Et ipse est caput allen³, en alles bestaat in hem.
 corporis Ecclesiæ, qui est princi- * En hij is het hoofd van het
 pium, primogenitus ex mortuis: ligchaam der Kerk⁴, hij die het
 ut sit in omnibus ipse primatum begin is, de eerstgeborene uit de
 tenens. (I Cor 15, 20. Apoc 1, 5.) dooden : opdat⁵ hij de eerste zij
 20 * quia in ipso complacuit, omnem in alles. * want het heeft Gode
 plenitudinem inhabitare : * et behaagd, dat in hem de gansche
 volheid⁶ zoude wonen : * en vrede

Jesus Christus is, en hij beschrijft hem eerst in zijne betrekking tot God den Vader en tot het heelal, en vervolgens als Godmensch en Verlosser. Hij leert dan aangaande Jesus Christus, dat hij, naar zijne eeuwige geboorte, is God van God, het uitgedrukt en zelfstandig eeuwig *evenbeeld* van God den Vader, den onzichtbare (vgl. I Tim 6, 16), en de *eer-geborene dan alle schepsel*, d. i. bestaande vóór dat eenig schepsel, hoegenaamd, bestond, en derhalve van eeuwigheid bestaande.

1) *want in hem* (een bewijs dat hij niet behoort tot de categorie van het geschapene), *in hem*, als zijnde de eeuwige Wijsheid, het eeuwig Woord des Vaders, *werd alles geschapen*, wat ooit geschapen is. *In den beginne was het Woord*, en *alles is door hetzelfde geworden*. Jo 1, 1, 3. *Alles* : dit *alles* wordt hier op twee wijzen uitgedrukt : a) *wat in den hemel, en wat op aarde is*, en b) *het zichtbare, en het onzichtbare*. En door het onzichtbare wordt hier beteekend het heil der hemelsche geesten, de engelen-kooren, van welke de Apostel er hier vervolgens vier opnoemt : *hetzij troonen, hetzij heerschappijen, hetzij overheden, hetzij magten* : geene hemelsche geesten, van welken rang zij ook zijn mogen, uitgezonderd.

2) *alles is door hem, en tot hem*, als hoogste doeleinde, *geschapen, en hij zelf*, door wien en tot wien alles geschapen is, *hij is vóór allen* (beter, naar het Grieksch : *vóór alles*), en *alles bestaat*. heeft de oorzaak van zijn voortdurend bestaan, *in hem*; hij draagt alles door het woord zijner magt (Hebr 1, 3), zoodat zonder hem alles wederom in het niet zoude terugzinken.

3) *vóór allen*. Zie de voorafgaande noot.

4) *En hij is het hoofd van het ligchaam der Kerk*, enz. De Apostel gaat voort met zijne beschrijving van Christus' hoogverhevene waardigheid, zonder twijfel wederom met een apologetisch oogmerk. Wat hij tot hertoe van Jesus Christus gezegd had, betref hem naar zijne goddelijke natuur ; wat volgt, betreft hem als God-mensch. *En het hoofd van het ligchaam der Kerk*, van het eestelijk ligchaam, hetwelk de H. Kerk is, *is hij* (vgl. Eph 1, 22) naar zijne menselijke natuur, *hij*, als zijnde diegene die het begin is, de stamvader der verlost en herborene menschheid, *de eerstgeborene, uit de dooden*, de eerstwedergeborene uit de dooden, de eerstverzene tot een onsterfelijk leven. Vgl. I Kor 15, 20 en de aantekening op dit vers.

5) *opdat*, zulks was daarbij Gods bedoeling, *hij*, naar zijne menselijke natuur, *de eerste zij*, den voorrang hebbe, *in alles*.

6) *want het heeft Gode behaagd, dat in hem de gansche volheid*, geheel de rijkdom van

per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt.

21 * Et vos cum essetis aliquando alienati, et inimici sensu in operibus malis: * nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus permortem, exhibere vos sanctos, et immaculatos, et irreprehensibiles coram ipso: * si tamen permanetis in fide fundati, et stabiles, et immobiles a spe Evangelii, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cælo est, cujus factus sum ego Paulus minister.

makende door het bloed zijns kruises, door hem alles tot zich te verzoenen, hetzij wat op aarde, hetzij wat in den hemel is. * Ook u die eertijds vervreemd waart¹, en vijandig van gezindheid in uwe booze werken: doch thans heeft hij u verzoend aan het ligchaam zijns vleesches door den dood, om u heilig, en onbesmet, en onberispelijk voor zijn aangezigt te stellen: * indien gij nogtans blijft in het geloof² gegrondvest, en vaststaande, en onbewegelijk u niet laat aftrekken van de hope des Evangelies, dat gij gehoord hebt, 't welk bij alle schepsel onder den hemel gepredikt is³, van hetwelk ik Paulus een bedienaar geworden ben.

Gods genade; zoude wonen (vgl. Jo 1, 14, 16): en vrede makende door het bloed zijns kruises, God de vrede tusschen zich en het schepsel herstellende door 't zoenofferbloed, dat Christus aan zijn kruis vergoten heeft (Vgl. Rom 5, 10), door hem, door Christus, alles tot zich zelve, met zich zelve, d. i. God, te verzoenen, alles, hetzij wat op aarde, hetzij wat in den hemel is, menschen en engelen, en door deze verzoening met zich alles te herstellen. Eph 1, 10. Wij moeten hier aan eene zoodanige verzoening der engelen denken, welke van het zalig geestendom kan gezegd worden.

¹) Ook u, Kolossers, die eertijds vervreemd waart, enz. De Apostel past net gezegde aangaande de verzoening door Christus toe op de Kolossers, ten einde hen door de overweging van deze weldaad aan te sporen tot volharding in de belijdenis van hun geloof. Zie hier de zin: Ook u, die eertijds in uw heidendom, vóór uwe bekeering tot het Christendom, van God vervreemd waart daar gij hem niet kendet en door uwe booze werken vijandig jegens hem gezind waart: ook u heeft hij (God, vs. 20) thans met zich verzoend aan het ligchaam zijns vleesches, aan het sterfelijk ligchaam van Christus, waaraan die verzoening noodzakelijk geschied is door den dood, dien hij in dat ligchaam gestorven is; en hij heeft u verzoend met het doel om u eenmaal, ten jongsten dage, heilig, en onbesmet, en onberispelijk voor zijn (Christus') aangezigt te stellen.

²) indien gij nogtans, wat wij van u hopen, blijft in het geloof, enz. Eene zijdelings vermanende aanmerking betreffende een der vereischten om eenmaal heilig, en onbesmet, en onberispelijk den Heere voorgesteld te kunnen worden: daartoe was het noodig, dat zij zich in acht namen van zekere valsche leeringen, en standvastig bleven in het geloof, daarop als gegrondvest, en daarin vaststaande; en onbewegelijk zijnde; zich niet lieten aftrekken van de hope des Evangelies, van de hoop op het eeuwige leven, welke de belijdenis van het Evangelie schenkt; wat geschieden zou, indien zij niet volhardden in het geloof, maar zich door die dwaalleeraars van de waarheid lieten afbrengen, zijnde alsdan die hoop voor hen verijdeld.

³) ... dat (welk Evangelie) gij gehoord hebt, 't welk, enz. De Apostel geeft hun hier drie beweegredenen om zich door die dwaalleeraars niet te laten verleiden, maar onbewegelijk vast te staan in de belijdenis van het Evangelie, gelijk hun dat door Epaphras gepredikt was geworden. Zij hadden de prediking daarvan gehoord; zij konden derhalve gene onwetendheid voorwenden, indien zij van het ware geloof afweken; voorts, dat Evangelie was gepredikt geworden bij alle schepsel onder den hemel,

24 * Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, et adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in in carne mea pro corpore ejus,
 25 quod est Ecclesia : * cujus factus sum ego minister secundum dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum
 26 Dei: * mysterium, quod absconditum fuit a sæculis, et generationibus, nunc autem manifestatum
 27 est sanctis ejus, * quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes

24 *Die thans mij verheuge in mijn lijden voor u, en wat overblijft van Christus verdrukkingen, aanvulle in mijn vleesch voor zijn ligchaam, 't welk is de Kerk¹: * welker dienaar ik geworden ben ingevolge het huisbestuur Gods, dat mij ten opzichte van u gegeven is, opdat ik het woord Gods zou voltoojen²: * de
 25 verborgenheid, die van de eeuwen, en van de geslachten her verborgen was, doch thans ontdekt is aan zijne heiligen³, * aan wie
 26 God den rijkdom heeft willen bekend maken van de heerlijkheid dezer verborgenheid onder de Heidenen, welke is Christus,

allerwegen (het gezegde is hyperbolisch) en, om zoo te zeggen, onder alle menschen verkondigd; en hij, Paulus, was een bedienaar van dat Evangelie geworden; eene beweegreden, genomen van zijn persoonlijk gezag, gelijk meermalen elders (II Kor 10, 1. Gal 5, 2. Eph 3, 1): hij, Paulus, predikte het Evangelie zóó, gelijk zij het geloovig hadden aangenomen.

1) ik, die thans, in dit oogenblik dat ik u schrijf, in dezen tegenwoordigen tijd, mij verheuge in mijn lijden voor u, d. i. over hetgeen ik te uwen nutte lijde, en, door dit lijden, wat overblijft van Christus' verdrukkingen, wat aan Christus nog te lijden overblijft, niet in zijnen eigen persoon, maar in de leden van zijn mystisch ligchaam, voor mijn gedeelte aanvul in mijn vleesch voor, ten nutte, ter opbouwning van, zijn ligchaam, 't welk is de Kerk.

2) welker, als welker, dienaar ik geworden ben, ingevolge het huisbestuur Gods, dat mij van God gegeven is ten opzichte van u, met betrekking tot ulieden, Heidenen, Kolossers en de overige, opdat ik namelijk het woord Gods, de prediking van het Evangelie, zou voltoojen, door dit, naar deszelfs bestemming om aan al de volken gepredikt te worden (Mt 28, 19.), ook aan de Heidenen te verkondigen. Zie Rom 15, 19.

Het huisbestuur Gods is hier het bestuur van Gods huis, de heilige Kerk (I Tim 3, 15. Tit 1, 7), en Paulus beteekent daarmede zijn Apostelschap onder de Heidenen.

3) dezer verborgenheid, welke, enz. Eene nadere verklaring van hetgeen de Apostel meende met het woord Gods (vs 25). Dit woord Gods is, naar den inhoud daarvan, de verborgenheid bestaande in het raadsbesluit Gods om het gevallen mensdchom door Christus te verlossen (Eph 1, 9, 10), aan welke verlossing ook de Heidenen zouden deelachtig worden. Dit raadsbesluit was van de eeuwen, en van de geslachten her, van het begin der tijden en der geslachten af, al den tijd vóór Christus, verborgen, toch thans was het ontdekt aan zijne (Gods) heiligen, aan de geloovigen, aan wie God ook den rijkdom had willen bekend maken van de heerlijkheid dezer verborgenheid onder de Heidenen, hoe overgroot deschat is van heerlijke heilgoederen, welke deze verborgenheid (verkondigd en geloofd) den Heidenen aanbrengt. Welke verborgenheid is Christus (van welke verborgenheid Christus het objekt is), die in u de hope der heerlijkheid is, de grond van uwe hoop op de heerlijkheid hiernaamaals. — Volgens eene andere interpunctie dan die der Vulgaat, zou men hier kunnen schrijven: welke (verborgenheid of welke rijkdom) is Christus onder u, de hope der heerlijkheid.

- 28 gloriae,*quem nos annunciamus, onder u de hope der heerlijkheid, 28.
 corripientes omnem hominem,et * dien wij verkondigen¹, ieder
 docentes omnem hominem, in mensch vermanende, en ieder
 omni sapientia, ut exhibeamus mensch leerende, in alle wijsheid,
 opdat wij ieder mensch volmaakt
 29 Christo Jesu.* in quo et laboro, in Christus Jesus mogen voor-
 certando secundum operationem stellen.* waartoe ik ook arbeide, 29
 ejus, quam operatur in me in strijdende naar zijne werking,
 virtute. die hij in mij werkt met kracht².

TWEEDE HOOFDSTUK.

INHOUD. De Apostel spreekt van zijne bezorgdheid voor het heil der Kolossers; ofschoon niet lichamelijk onder hen tegenwoordig, was hij toch met zijnen geest in hun midden, vs 1—5. Hij wekt hen op, om in de belijdenis van hun geloof standvastig te volharden, en waarschuwt hen in 't algemeen tegen zekere valsche leeraars en dier wijsbegeerte, welke niets anders was dan ijdel bedrog, in strijd met de leer van Christus, in wien de volheid der godheid woonde, vs 6—9. Zij moesten zich door niemand van Christus laten aftrekken; zij waren in hunne vereeniging met hem, het hoofd der engelen, alreeds vervuld van kennis; in hem waren zij besneden met de echte besnijdenis; in hem hadden zij de vergiffenis der zonden en het eeuwige leven, vs 10—15. Hierop waarschuwt hij hen in 't bijzonder tegen het aandringen van die valsche leeraars op het onderhouden der Joodsche spijs- en feestwetten; voorts tegen hunne valsche vereering der engelen, en tegen zekere met hunne philosophische droomerijen zamenhangende deugd-oefening of *ashesis*, vs 16—23.

- x * Volo enim vos scire qualem * Want ik wil dat gij weet³ x
 solitudinem habeam pro vobis, hoedanig eene bezorgdheid ik
 et pro iis, qui sunt Laodiciae, et heb voor u⁴, en voor die te

¹) *dien wij*, welken Christus wij, Timotheüs en ik en alle ware leeraars van het Evangelie (niet die valsche leeraars die zich onder u bevinden) *verkondigen*, terwijl wij, zonder onderscheid van volk, iedereen *vermanen* tot boetvaardigheid, en iedereen *leeren* en tot de kennis der waarheid voeren (vgl. Mk 1, 15) *in alle wijsheid*, al onze wijsheid daartoe gebruikende.

²) *opdat wij*, voor zooveel aan ons ligt, *ieder mensch*, zonder onderscheid van volk, in geloof en leven *volmaakt in Christus Jesus*, in Christelijken zin volmaakt, Gode *mogen voorstellen*. *waartoe*, tot welk einde (het voorstellen) *ik* voor mij, niet alleen iedereen leer en iedereen vermaan (vs 28), maar *ook arbeide, strijdende naar zijne werking*. ingevolge de werking van Christus, *die hij in mij werkt met kracht*. Wij zouden verkiezen, naar het Grieksch, deze laatste zinsnede aldus te vertalen: *welke (werking) in mij werkt met kracht*, welke krachtig in mij werkt. Vgl. Phil 4, 13.

³) *Want ik wil dat gij weet*, enz. Eene bevestiging van hetgeen de Apostel zoo even zeide (1, 29) van zijnen ijver voor de zaligheid der menschen, en tegelijk eene inleiding tot zijne waarschuwing tegen zekere dwaalleeraars, die de Kolossers van de ware leer van het Evangelie zochten af te trekken.

⁴) *hoedanig eene bezorgdheid ik heb voor u*. Naar het Grieksch: *hoe groot een strijd*; waarbij wij te denken hebben aan den *inwendigen strijd*, dien de gevangen Paulus door zijne gebeden voerde tegen de verleiding, waaraan de Kolossers thans waren blootgesteld.

quicumque non viderunt faciem
 2 meam in carne : * ut consolentur
 corda ipsorum, instructi in chari-
 tate, et in omnes divitias pleni-
 tudinis intellectus, in agnitionem
 3 mysterii Dei Patris et Christi
 Jesu : * in quosunt omnes thesauri
 sapientiae, et scientiae absconditi.
 4 * Hoc autem dico, ut nemo vos
 decipiat in sublimitate sermo-
 5 num. * Nam etsi corpore absens
 sum, sed spiritu vobiscum sum :

Laodicea¹, en zoovelen mijn aan-
 gezigt in het vleesch niet gezien
 hebben² : * opdat hunne harten³ 2
 vertroost mogen worden, onder-
 wezen zijnde in de liefde, en tot
 den ganschen rijkdom der vol-
 heid van verstand, tot de kennis
 der verborgenheid van God den
 Vader en van Christus Jesus :
 * waarin al de schatten der wijs- 3
 heid, en der wetenschap verbor-
 gen zijn⁴. * Dit nu zegge ik, op- 4
 dat niemand u met verheven
 taal bedriege⁵. * Want al ben 5
 ik ook naar het ligchaam af-
 wezig⁶, naar den geest nogtans

1) en voor die (voor de Christenen die) te Laodicea zijn. De Christenen van het naburig Laodicea liepen eveneens als de Kolossers gevaar om, door valsche leeringen verleid, van het ware Evangelie af te wijken. Daarom wilde de Apostel (Kol 4, 16) ook, dat de Laodiceërs zijnen brief aan de Kolossers zouden lezen, terwijl, deze wederkeerig den brief moesten lezen, dien hij aan de Laodiceërs geschreven had. Deze brief van den H. Paulus aan de Laodiceërs is reeds zeer vroeg verloren geraakt.

2) en over 't algemeen, voor alle Christenen, zoovelen mijn aangezigt in het vleesch, mijn lichamelijk aangezigt, niet gezien hebben: zoovelen, aan wie ik niet zelf in persoon het Evangelie gepredikt heb. Tot dit getal behoorden ook de Kolossers en de Laodiceërs.

3) opdat hunne harten, enz. Met zijne bezorgdheid en geestelijken strijd voor de Kolossers, de Laodiceërs en zoovelen zijn aangezicht niet gezien hadden (vs 1), bedoelde de Apostel de vertroosting hunner harten. Wat de Apostel eigenlijk bedoelde, was hunne standvastigheid in de belijdenis van het ware Christendom; doch hij noemt dit doel de vertroosting hunner harten; welken troost zij genieten zouden, indien zij in de liefde onderwezen waren (naar het Grieksch: in den band van de Christelijke broederliefde waren zamengevoegd), en zoo zochten te geraken tot den ganschen rijkdom der volheid van verstand. Wat volgt: tot de volle kennis der verborgenheid van God den Vader en van Christus Jesus, is eene verklarende appositie, waardoor het onderwerp van dat verstand wordt uitgedrukt. En dit onderwerp derhalve is de verborgenheid van God den Vader en van Christus Jesus: d. i. de vroegere verborgene maar nu geopenbaarde waarheid aangaande God den Vader en zijnen Zoon, den Godmensch Christus Jesus. Vgl. Rom 16, 25. Jo 17, 3.

4) waarin (in welke verborgenheid) al de verborgen schatten der wijsheid, en der wetenschap begrepen zijn, zoodat hij die deze verborgenheid kent, geene andere godsdienst-wijsheid en wetenschap tot zijne zaligheid behoeft.

5) Dit nu, dat namelijk in die verborgenheden al de verborgen schatten der wijsheid, en kennis waren, dat (vs 3) zeide hij hun, om hen daarmede te waarschuwen tegen zekere valsche leeraars, opdat niemand hen door drogredenen en schoone woorden mogt bedriegen en van de waarheid aftrekken. Met verheven taal (Vulg.: in sublimitate sermonum), doch naar het Grieksch: met overredende woorden van ingebeelde wijsheid.

6) Want al ben ik ook naar het ligchaam afwezig, enz. Hij waarschuwde hen voor dit gevaar (vs 4) uit bezorgdheid voor hen; want al was hij niet lichamelijk onder hen tegenwoordig, toch was hij met zijnen geest in hun midden, bij hen zich verheugende,

gaudens, et videns ordinem vestrum, et firmamentum ejus, quæ in Christo est, fidei vestræ (*I Cor 5, 3.*)

6 * Sicut ergo accepistis Jesum
Christum Dominum, in ipso
7 ambulate, * radicati, superædifi-
cati in ipso, et confirmati fide,
sicut et didicistis, abundantiam in
illo in gratiarum actione :
8 * Videte ne quis vos decipiat
per philosophiam, et inanem
fallaciam secundum traditio-
nem hominum, secundum ele-
menta mundi, et non secundum

ben ik met u : mij verheugende,
en uwe orde ziende, en de vast-
heid van uw geloof in Christus.

* Gelijk gij dan Jesus Chris-
tus den Heer ontvangen hebt¹,
wandelt in hem, * geworteld,
en opgebouwd in hem, en
bevestigd wordende door het
geloof, gelijk gij het geleerd
hebt, overvloedig zijnde in
hem aan dankzegging : * Ziet²
toe dat u niemand bedriege²
door de wijsbegeerte, en ijdel
bedrog³ naar de overlevering
der menschen⁴, naar de eerste
beginselen der wereld, en niet

in den geest *ziende* (door Epaphras daarvan onderrigt) hunne *orde*, de goede orde, die onder hen heerschte, en de *vastheid* van hun geloof in Christus. Om welk alles het gevaar, dat zoo voortreffelijk eene Christengemeente dreigde, den Apostel voor haar bezorgd maakte.

1) *Gelijk gij dan* (een vermanend besluit uit de waarschuwing in vs 4) door het onderrigt van Epaphras, uwen Apostel, *Jesus Christus den Heer ontvangen hebt*, enz. In dien Jesus Christus, den Heer, gelijk Epaphras hem hun had leeren kennen, in dien zelfden moesten zij *wandelen*, in hem als in hun element leven en zich bewegen, zich aan hem houden: in hem, als in hunnen grond moesten zij onuitroeibaar *geworteld* zijn; in hem, als op hunnen onbewegelijken grondslag, geestelijk verder *opgebouwd* worden, en *bevestigd* worden, onuitroeibaar, onbewegelijk vast staan, *door het geloof*, overeenkomstig het onderwijs, dat zij van Epaphras ontvangen hadden, en *overvloedig zijn in hem*, in hunne vereeniging met Christus door het geloof, *overvloedig zijn in hem aan dankzegging* aan God voor de weldaad van het geloof. Doch naar eene Grieksche lezing luidt dit laatste gedeelte, van vs 7 aldus: *overvloedig zijnde in hetzelfde*, in het geloof, *met dankzegging* toenemende in het geloof en tegelijk daarvoor aan God uwen dank betuigende.

2) *Ziet toe dat u niemand bedriege*, enz. Hier volgt nu Paulus' uitvoerige waarschuwing tegen die dwaalgeesten, die de Kolossers van de ware leer van het Evangelie zochten af te brengen. Het waren, naar hetgeen men uit deze plaats (vs 8—23) kan afleiden, Joodschgezinde Christen-leeraars, daarin van die Galatische leeraars onderscheiden, dat zij met hun Judaïserend Christendom ook nog eene soort van gnotische godsdienstphilosophie verkondigden.

3) *door de wijsbegeerte, en ijdel bedrog*, d. i. welke wijsbegeerte niets anders is dan *ijdel bedrog*, eene van alle waarheid ontblootte en bedriegelijke leer. De Apostel bedoelt niet de wijsbegeerte of Philosophie in 't algemeen, maar zekere bepaalde, hun aan wie hij schreef zeer wel bekende Philosophie of wat met dien naam genoemd werd. Hij bedoelt derhalve de dwaalleeringen, welke hare verkondigers met den schoonen naam van Philosophie zullen bestempeld hebben.

4) *naar de overlevering der menschen, naar de eerste beginselen der wereld*. Hiermede schijnt van die theosophie of godsdienst-philosophie gezegd te worden, dat zij mensche-lijke opinies en Joodsche ceremonieele en ritueele voorschriften (vgl. Gal 4, 3) tot rigtsnoer had. Om bepaaldelijk te zeggen, wat de Apostel hier eigentlijk gemeend heeft, zou de leer van die dwaalgeesten ons van elders meer in het bijzonder moeten bekend zijn; wat geenszins het geval is.

9 Christum : * quia in ipso inhabi- naar Christus¹ : * want in hem ⁹
 10 tat omnis plenitudo divinitatis woont de gansche volheid der ¹⁰
 corporaliter : * et estis in illo godheid lichamenlijk² : en gij ¹⁰
 repleti, qui est caput omnis hoofd is van alle overheid, en ¹⁰
 11 principatus, et potestatis : * in magt³ : * in wien gij ook besneden ¹¹
 quo et circumcisi estis circum- werdt⁴ door eene niet met de ¹¹
 cisione non manu facta in expo- hand verrigte besnijdenis in het ¹¹
 liatione corporis carnis, sed in uitdoen van het ligchaam des ¹¹
 12 circumcisione Christi : * conse- vleesches, maar door de besnij- ¹²
 12 pulti ei in baptismo, in quo et denis van Christus : * daar gij ¹²
 resurrexistis per fidem opera- met hem begraven werdt in den ¹²
 doop⁵, waarin gij ook verzezen ¹²
 zijt door het geloof aan⁶ de wer-

1) *en niet naar Christus* : die wijsbegeerte, met de leer van het Evangelie vergeleken, was daarmede in strijd, en derhalve valsch.

2) *want in hem woont met eene blijvende, eeuwigdurende, onvermengde vereeniging, de gansche volheid der godheid*, van het goddelijk wezen of der goddelijke natuur, *lichamenlijk*, d. i. met het ligchaam der menschelijke natuur aangedaan, niet onlichamenlijk, gelijk vóór zijne menschwording. Het gezegde in dit vers bevat den grond voor het voorafgaande : *en niet naar Christus*. Woont in Christus *de volheid der godheid*, dan is ook in hem de volheid der wijsheid, en valsch is alle leer, welke met zijne leer in strijd is.

3) *en gij zijt in hem*, als geloovigen, in uwe vereeniging met hem, alreeds *vervuld* van godsdienst-kennis, zoodat gij niet noodig hebt haar bij de engelen te zoeken, daar gij haar hebt in hem, *die het hoofd is van alle overheid, en magt*, van alle engelen-kooeren, hoe ook genaamd. Vgl. Kol 1, 16.

4) *in wien gij ook besneden werdt*, enz. En wat zoudt gij u door die dwaalleeraars nog de besnijdenis laten opdringen! Gij zijt, ofschoon Heidenen van geboorte en onbesnedenen, toch werkelijk besnedenen, en dat wel met de echte, de geestelijke besnijdenis : en gelijk gij in Christus *vervuld zijt* van kennis (vs. 10), zoo *werdt gij in hem* (namelijk toen gij gedoopt zijt geworden (vs. 12), *ook besneden*, te weten, *door middel van eene niet met de hand verrigte besnijdenis* en bestaande *in het uitdoen van het ligchaam des vleesches, maar door de besnijdenis van Christus*. — Zoó moest hier volgens de Vulgaat vertaald worden, en naar die vertaling schijnen de tekstwoorden : bestaande *in het uitdoen van het ligchaam des vleesches*, eene nadere beschrijving te zijn van de Mosaïsche met de hand verrigte besnijdenis. Doch naar den Griekschen tekst, waarin het woordje *maar* niet te lezen staat, beteekenen die woorden niet de Mosaïsche besnijdenis, maar de *de besnijdenis van Christus*, eene geestelijke besnijdenis, welke in en door hem bewerkt wordt, bestaande *in het uitdoen van het ligchaam des vleesches*, waarvoor de Apostel ook had kunnen schrijven : *van het ligchaam der zonde*, of ook : *van den ouden mensch*. Vgl. Rom 6, 6, en de aanteekening aldaar.

5) *daar gij met hem begraven werdt in den doop*. Hiermede zegt de Apostel, wanneer en waardoor zij die *besnijdenis van Christus*, de Christelijke besnijdenis, ontvingen hadden : *in hem*, werden zij (proleptisch beschouwd als leden van zijn mystisch ligchaam) besneden toen en dewijl hun de heilige Doop was toegediend geworden. De symbolische handeling van den doopeling in of onder het doopwater te dompelen, verbeelde Christus' begrafenis, en tegelijk ook het begraven worden van den *ouden mensch* in den doopeling ; doch hetgeen daar uiterlijk *aan hem* beteekend werd, dat geschiedde innerlijk ook werkelijk *in hem* door de genade van het Sakrament. Vgl. Rom 6, 3 en 4, en de aanteekeningen op beide deze verzen.

6) *waarin (in welken Doop) gij ook*, uit het doopwater opkomende, *verzezen zijt* (Gr. :

tionis Dei, qui suscitavit illum
 13 a mortuis. * Et vos cum mortui
 essetis in delictis, et præputio
 carnis vestræ, convivicavit
 cum illo, donans vobis omnia
 14 delicta: (*Eph 2, 1.*) * delens
 quod adversus nos erat chiro-
 graphum decreti, quod erat
 contrarium nobis, et ipsum tulit
 de medio, affigens illud cruci:
 15 * et expolians principatus, et
 potestates traduxit confidenter,
 palam triumphans illos in semet-
 ipso.

king Gods, die hem uit de doo-
 den heeft opgewekt. * En u toen 13
 gij dood waart in de misdaden,
 en de voorhuid uws vleesches¹,
 u heeft hij levend gemaakt met
 hem², door u al de misdaden te
 vergeven³: * na het tegen ons 14
 zijnde handschrift des gebods,
 dat ons vijandig was, te hebben
 uitgewischt, en hij heeft het
 zelve uit het midden weggedaan,
 door het aan 't kruis te nagelen⁴:
 * en de overheden, en de magten 15
 uitgeschud hebbende heeft hij
 ze koen ten toon gesteld⁵, open-
 lijk over hen zegepralende in
 zich zelve.

mede-opgewekt) tot een nieuw geestelijk leven *door het geloof aan de werking Gods, die hem uit de dooden heeft opgewekt*, d. i. het geloof en den heiligen Doop. Vgl. Eph 5, 26. Eén geloofspunt wordt hier voor alle genoemd.

1) *en u toen gij geestelijk dood waart* in den toestand, waarin gij door uwe misdaden verkeerdet, *en in de voorhuid uws vleesches*, en staande onder de heerschappij der booze van de erfonde komende begeerlijkheid (zie noot 3 op bl. 280), die u deed zondigen, *u heeft hij*, enz. Door *de voorhuid des vleesches* bij de Heidenen verstaan wij hier den staat van den in Adam gevallen mensch vóór zijne wedergeboorte in Christus. Vgl. Eph 2, 3, volgg. Dien zonde-staat noemt de Apostel (metonymisch: het teeken voor de beteekende zaak) *de voorhuid huns vleesches*; de aflegging namelijk van alle geestelijke onreinigheid is de besnijdenis des harten.

2) *u heeft hij levend gemaakt met hem*, u uit geestelijk dooden tot geestelijk levenden gemaakt (vgl. Rom 6, 13), *met hem* met Christus, die *door de heerlijkheid des Vaders uit de dooden is verzezen* (Rom 6, 4) *en leeft voor God* (Rom 6, 10).

3) *door u al de misdaden*, de oorzaak van dien geestelijken dood, *te vergeven*. Doch naar het Grieksch, volgens eene lezing van groot gezag: *na ons al de misdaden vergeven te hebben*; volgens welke lezing de Apostel zich mederekent onder hen, die hij aanspreekt.

4) *na het tegen ons zijnde* (tegen ons luidende) *handschrift*, den schuldbrief, *des gebods te hebben uitgewischt* (volgens het Grieksch: *het door de geboden tegen ons zijnde handschrift*).

De Mosaïsche wet, met hare menigvuldige bijzondere verordeningen, waaraan de Israëlieten beloofd hadden te gehoorzamen (Ex 24, 3) en waartoe elk Israëliet door zijne besnijdenis zich verpligtte (zie boven, noot 2 op bladz. 562), deze wet, door hen aanhoudend overtreden, was als een *handschrift*, eene geschreven schuld-bekentenis, die tegen hen opstond en voldoening eischte. Dezen schuldbrief heeft God door het bloed van Christus *uitgewischt*; en ja den schuldbrief zelve uit het midden weggedaan, vernietigd, *door hem aan 't kruis te nagelen* en zoo doende te vernietigen.

5) *en de overheden, en de magten* (d. i. de booze geesten. Zie op Eph 6, 12) *uitgeschud*, beroofd hebbende van hunne wereld-heerschappij (vgl. Jo 12, 31 en de aanteeke-ningen), *heeft hij die koen als overwonnenen ten toon gesteld, openlijk over hen zegepralende in zich zelve*. De rede is hier zinnebeeldig, en het beeld ontleend van de zegepralende-optogten van dien tijd, waarbij de overwonnen vijand als een schouwspel werd ten toon gesteld.

caput, ex quo totum corpus per
 nexus, et conjunctiones submi-
 nistratum, et constructum cre-
 20 scit in augmentum Dei. * Si
 ergo mortui estis cum Christo
 ab elementis hujus mundi:
 21 quid adhuc tamquam viventes
 in mundo decernitis? * Ne teti-
 geritis, neque gustaveritis, neque
 22 contrectaveritis: * quæ sunt
 omnia in interitum ipso usu, se-
 cundum præcepta, et doctrinas
 23 hominum: * quæ sunt rationem
 quidem habentia sapientiæ in
 superstitione, et humilitate, et
 non ad parcendum corpori, non
 in honore aliquo ad saturitatem
 carnis.

dende aan het hoofd, uit wien
 het geheele ligchaam door
 middel der gelederen, en verbind-
 selen bediend, en zamengehouden
 opwast met den wasdom Gods¹.
 * Indien gij dan met Christus
 de eerste beginselen dezer wereld
 20 zijt afgestorven²: wat doet men
 u dan nog alsof ge leeftdet in de
 wereld voor te schrijven?
 * Raakt niet, proeft niet, betast
 21 niet: * — welk alles door het
 gebruik zelf te niet gaat³ — naar
 22 menschen bevelen, en leeringen:
 * die wel een schijn van wijsheid
 23 hebben in eigendunkelijke gods-
 dienst, en ootmoedigheid, en in
 het ligchaam niet te sparen, niet
 in eenige eer *te houden* tot verza-
 diging des vleesches⁴

1) *en niet vasthoudende aan het hoofd, aan Christus (vs 10), uit wien het geheele ligchaam, namelijk de Kerk, door middel der gelederen, en verbindselen bediend, en zamengehouden opwast met den wasdom Gods, den wasdom, dien God verleent. Vgl. Eph 4, 16.*

2) *Indien gij dan met Christus de eerste beginselen dezer wereld (de Mosaïsche ceremonieele en ritueele wetten; zie vs 8 en Gal 4, 3) zijt afgestorven, daarvan los zijt geworden, en dat zijt ge werkelijk als Christenen, doordien gij mystisch met Christus (Rom 6, 8) gestorven zijt, — wat doet men u dan nog alsof ge leeftdet in de wereld en niet in Christus (vgl. Gal 6, 14), geboden voor te schrijven tot die wereld behorende: Raakt niet, proeft niet, betast niet... naar bevelen, en leeringen van menschen? Want na hare afschaffing door Christus, waren die Mosaïsche spijswetten, welke die dwaalgeesten op eigen gezag leerden en opdrongen, niets anders meer dan bevelen en leeringen van menschen. Op deze leeringen bouwden die dwaalgeesten hunne bevelen.*

3) *welk alles (spijs en drank (vs 16), het objekt van raakt niet, proeft niet, betast niet) door het gebruik zelf daarvan te niet gaat. Men neme dit gezegde als eene parenthees of tusschenrede, waarmede de Apostel in 't voorbijgaan wil doen opmerken, hoe onverstandig men zou handelen met aan zulke dingen eenige waarde te hechten.*

4) *die (welke menschen-bevelen en leeringen) wel een schijn, maar niet de wezenlijkheid, van wijsheid hebben, vertoonende zich deze schijn in eigendunkelijke godsdienst (men denke aan die valsche vereering der engelen (vs 18) en in gewaande ootmoedigheid (zie noot 4 op bladz. 643), en in met verkeerde onthoudingen het ligchaam niet te sparen, niet in eenige eer te houden tot verzaadiging des vleesches, zoodat het ligchaam van zijn noodig onderhoud verstoken wordt.*

DERDE HOOFDSTUK.

INHOUD. Onderscheidene vermaningen; tot hemelschgezindheid, vs 1—4; tot het afleggen van alle heidensche ondeugden en het beoefenen der tegenovergestelde Christelijke deugden, en met name der broederlijke liefde; tot het leeren en stichten van elkander; tot dankbaarheid jegens God, vs 5—17. Bijzondere pligten van de echtgenooten jegens elkander; van de kinderen jegens hunne ouders, en van de ouders jegens hunne kinderen; en van de dienstknechten, jegens hunne heeren, vs 18—25.

1	* Igitur, si consurrexistis cum Christo : quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens : * quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. * Mortui enim estis, et vita vestra est abscondita cum	* Indien gij dan ¹ met Christus verzezen zijt : zoo zoekt wat boven is, waar Christus is zittende aan Gods regterhand : * zint op wat boven, niet op wat opaardeis! ² * Want gestorven zijt ge ³ , en uw leven is met Christus verborgen in God. * Wanneer	1
1
2
3
4
4	Christo in Deo. * Cum Christus apparuerit, vita vestra : tunc et	Christus, uw leven ⁴ zal versche-	4

1) *Indien gij dan*, enz. Dit *dan* wijst terug op het gezegde in 2, 12, waar de Apostel leerde, dat de Christenen, als zoodanigen, in den heiligen Doop met Christus *begraven*, en tot een nieuw, een hemelsch leven met hem *verzezen* zijn. De Apostel begint hier het vermanend gedeelte van zijnen brief, en in de eerste plaats wekt hij zijne Kolossers op tot hemelschgezindheid. Zie hier de zin : *Indien gij dan*, gelijk werkelijk het geval is, *met Christus*, uw hoofd, *verzezen zijt*, om voortaan een hemelsch leven te lijden, handelt dan ook overeenkomstig dit leven : *zoekt*, streeft, tracht naar het bezit van 't geen *boven* in den hemel is, *waar Christus is zittende aan Gods regterhand* : d. i. naar zijne menschelijke natuur, boven alle schepsel verheven, met eer en heerlijkheid om zijn verlossingswerk gekroond, de eerste naast God. Vgl. Phil 2, 8—11. Hebr 2, 9, en onzen *Commentarius in Acta Apostolorum* (edit. alt. Lovanii 1864), bladz. 71, volg.

2) *Zint*, ik herhaal het, zet uw hart en verstand, *op wat boven is*. op hemelsche dingen, op godsdienst en deugd, op uwe christelijke roeping, op uwe verhevene bestemming, *niet op wat op aarde is*, niet op aardsche dingen, op geld en goed en eer en geneugten en vermaken.

3) *Wani gestorven zijt ge*, enz. De grond voor de vermaning van vs 2. Door den heiligen Doop waren zij naar hunnen ouden, den aardschen, den wereldschen mensch *gestorven*, behoorden dus in zekeren zin niet meer tot deze aarde; en hun *leven*, het leven van hunnen nieuwen mensch, was *met Christus verborgen in God*. — Het *leven* van den nieuwen mensch is het eeuwige leven, hetwelk in hem, door zijne regtvaardigmaking, alreeds, in zekeren zin, op deze wereld een aanvang neemt. Dit *leven is verborgen*, nog niet tot zijne verschijning gekomen, nog niet openbaar geworden voor het oog der wereld, maar *verborgen met Christus*, even als het eeuwige zalig leven, waarmede Christus leeft en heerscht in den hemel, nog niet openbaar geworden is voor het oog der wereld. En dit leven der geregvaardigden heet *verborgen in God*, als bewaard en weggelegd bij God, die het hun eenmaal schenken zal.

De Christen *is* wel in deze wereld maar, als Christen, *leeft* hij niet meer in deze wereld.

4) *Wanneer Christus*, die *uw leven is*, door wien als verdienende oorzaak, en in vereniging met wien, als uw hoofd, gij leeft. het eeuwige leven (in zekeren zin; zie

vos apparebitis cum ipso in gloria.

- 5 * Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram : fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, et avaritiam, quæ est simulacrorum servitus : (*Eph 5, 3.*)
 6 * propter quæ venit ira Dei
 7 super filios incredulitatis : * in quibus et vos ambulastis aliquando, cum viveretis in illis.
 8 * Nunc autem deponite et vos omnia : iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro. (*Rom 6, 4. Eph 4, 22. Hebr 12, 1. I Pt 2, 1; 4, 2.*) * Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, * et induentes novum eum, qui reno-

nen zijn : alsdan zult ook gij met hem verschijnen in heerlijkheid.

- * Doodt dan uwe aardsche leden¹ : hoereriĳ, onkuischheid, wellust, kwade begeerlijkheid, en de hebzucht, die eene afgoederiĳ is : * om welke dingen Gods toorn komt over de kinderen des ongeloofs² : * in welke dingen ook gij eens gewandeld hebt, toen gij onder hen leefdet³. * Maar thans legt ook gij dat alles af : toorn, gramschap, kwaadaardigheid, lastering, vuile taal uit uwen mond. * Liegt niet tegen elkander, dewijl gij den ouden mensch met zijne werken hebt uitgedaan, * en aangedaan den nieuwen⁴, die vernieuwd wordt

noot 4 op bladz. 494, 1ste Deel) hebt, wanneer Christus, zeg ik, nu nog voor het oog der menschen verborgen, uit zijne verborgenheid bij zijne wederkomst ten jongsten dage in heerlijkheid zal verschijnen zijn : alsdan zult ook gij met hem, uw hoofd, in heerlijkheid verschijnen, met hem verheerlijkt worden (vgl. Rom 8, 17—19). Dit vers bevat eene aanmoedigende beweegreden tot het opvolgen van zijne vermaning tot zelfverloochening en versterving.

1) Doodt dan uwe aardsche leden, enz. Eene praktische gevolgtrekking uit het gezegde in vs 3 en 4. Daar gij naar uwen ouden, aardschen mensch met Christus gestorven zijt en het nieuwe leven, dat gij in hem begonnen hebt, een hemelsch leven is, een leven met Christus in God, zoo moogt gij uwe aardsche leden, de lichaamsleden van uwen ouden mensch (ethisch gesproken) niet nog verder laten leven; wat geschieden zou, indien die leden nog wederom werktuigen wierden der zonde; neen, maar dooden moet gij die leden, voor zooverre zij de zetel en de werktuigen zijn der zondige lusten, waaruit de zonden als zondige daden voortspruiten (vgl. Rom 7, 5).

2) om welke dingen, om welke zonden, ten dage des oordeels, Gods toorn, welke alsdan zich vertoonen zal in zijne straffende gerechtigheid, komt; zeer zeker komen zal, over de kinderen des ongeloofs (naar het Grieksch : der ongehoorzaamheid) d. i. over de ongeloofigen. Vers 6 is eene ernstige waarschuwing om den toorn Gods niet wederom op zich te laden.

3) in welke dingen ook gij eens gewandeld hebt, welke misdaden ook door u weleer bedreven zijn, toen gij onder hen leefdet, toen gij nog tot het getal van die kinderen des ongeloofs behoordet.

4) Maar thans, na uwe bekeering tot het Christendom, nu gij niet meer onder hen leeft, legt thans ook gij, even als andere bekeerden, dat alles af, al die zonden, waarin gij eertijds wandeldet, voortaan vermijdende : toorn, gramschap, kwaadaardigheid, lastering, vuile taal uit uwen mond, vuil spreken met uwen mond. Liegt niet tegen elkander, spreek de waarheid, een iegelijk met zijnen naaste : doet zoo, gelijk ik daar zeide (vs 5), dewijl gij den ouden mensch met zijne werken hebt uitgedaan, en aangedaan den nieuwen, den uit Christus wedergeborenen, van zonden gereinigden en geheiligden mensch, die vernieuwd wordt, al meer en meer moet vooruitgaan en opwassen in de praktische kennis, d. i. de vervulling van Gods wil, in de volmaaktheid, naar het beeld van hem, van God, die hem geestelijk herschapen heeft.

- vatur in agnitionem secundum imaginem ejus, qui creavit illum.
- 11 * ubi non est Gentilis, et Judæus, circumcisio, et præputium, Barbarus, et Scythæ, servus, et liber: sed omnia, et in omnibus Christus.
- 12 * Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, et dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam: * supportantes invicem, et donantes vobismetipsis si quis adversus aliquem habet querelam: sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos. (*Eph 6, 11.*) * Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis: * et pax Christi exultat in cordibus vestris, in qua et vocati estis in uno corpore: et grati estote.
- 16 * Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapien-
- tot kennis naar het beeld desgenen, die hem geschapen heeft.
- * waar niet is Heiden, en Jood, besnijdenis, en voorhuid¹, Barbarus, en Scythæ, slaaf, en vrije: maar Christus alles is, en in allen.
- * Doet dan aan als uitverkorenen Gods, heiligen, en geliefden², een hertelijk medelijden, goedertierenheid, nederigheid, zachtmoedigheid, langmoedigheid: * zoodat gij elkander verdraagt, en elkander vergeeft als de een tegen den ander eenige klagte heeft: even als de Heer u vergeven heeft, *doet* ook gij alzoo!
- * En hebt over dit alles de liefde, die de band der volmaaktheid is: * en de vrede van Christus³ juiche in uwe harten, tot welken gij ook geroepen zijt in één ligchaam: en weest dankbaar.
- * Het woord van Christus wone overvloedig onder u⁴, zoodat

¹) waar, in welke geestelijke herschepping alle onderscheid van natie en stand wegvalt, zoodat daar niet is Heiden, en Jood, besnijdenis, en voorhuid, besnedene en onbesnedene, Barbarus, en Scythæ, slaaf, en vrije, maar Christus alles is: alles wat de herschape, de nieuwe mensch als zoodanig is, dat is hij door de verdiensten van Christus en derhalve geldt Christus hier alleen *alles in allen*, zonder eenige uitzondering. Vgl. Gal 3, 28.

²) Doet dan aan, handelende, daar gij den nieuwen mensch hebt aangedaan (vs 10), overeenkomstig die nieuwhed van leven, als uitverkorenen Gods, heiligen, en geliefden, enz. Nog eene beweegreden om hen aan te sporen tot het opvolgen van zijne vermaning; zij waren uitverkorenen Gods, geroepenen tot deelneming aan het heil in Christus (zie noot 5 op bl. 302) en als zoodanigen heiligen, geheiligden in Christus Jesus (I Kor 1, 1) en geliefden, kinderen Gods.

De vermaning zelve is deze: Doet aan een hertelijk medelijden, goedertierenheid, nederigheid, zachtmoedigheid, enz. En al de hier (vs 12 en 13) opgenoemde deugden zijn in deze beeldspraak: doet aan, voorgesteld als zoo vele kleedingstukken, welke de nieuwe mensch moet aandoen, en over welk alles (vs 14), hij de Christelijke broederliefde moet aantrekken als opperkleed, dat al de onderkleederen omvat en te zamen houdt. De liefde is de band der volmaaktheid, zij omvat al de deugden jegens den naaste en houdt ze te zamen. Vgl. Rom 13, 10.

³) En de vrede van Christus, de Christelijke vrede, juiche (beter, naar het Grieksch: voere het beheer) in uwe harten, tot welken, tot de beoefening van welken vrede gij ook geroepen zijt, zijnde gij zoo geroepen, dat ge in één ligchaam zijt, leden geworden zijt van één ligchaam, het mystisch ligchaam van Christus, de H. Kerk: en weest voort van uwe roeping dankbaar jegens God, hem ook daardoor uwe dankbaarheid betoonende, dat gij den onderlingen Christelijken vrede in uwe harten doet heerschen.

⁴) Het woord van Christus, het Evangelie, dat Christus laat verkondigen, de Christe-

- tia, docentes, et commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, et canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris
- 17 Deo. * Omne, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo et Patri per ipsum. (*I Cor 10, 31.*)
- 18 * Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet, in Domino.
- 19 (*Eph 5, 22. I Pt 3, 1.*) * Viri diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad illas.
- 20 * Filii obedite parentibus per omnia : hoc enim placitum est in Domino. (*Eph 6, 1.*) * Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. (*Eph 6, 4.*)
- 22 * Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad
- ge in alle wijsheid, elkander leert, en vermaant met psalmen, lofzangen, engeestelijkeliederen, Gode door de genade¹ zingende in uwe harten. * Al wat gij doet in woord of werk², doet het alles in den naam van den Heere Jesus Christus, God en den Vader dankzeggende door hem.
- * Gij vrouwen weest uwen mannen onderdanig, gelijk het betaamt, in den Heer³. * Gij mannen ! hebt uwe vrouwen lief⁴, en weest niet bitter tegen haar.
- * Gij kinderen ! weest uwen ouders in alles gehoorzaam : want dit is welbehagelijk in den Heer⁵. * Gij vaders ! maakt uwe kinderen niet gramstorig, opdat zij niet kleinmoedig worden⁶.
- * Gij dienstknechten ! weest uwen heeren naar het vleesch⁷

lijke geloofs- en zedeleer, *wone overvloedig onder u*, worde overvloedig *onder u*, in uwe bijeenkomsten, tot wederzijdsche stichting elkander voorgehouden, *zoodat ge in alle wijsheid* (zie op 1, 28) *elkander leert*, enz. Vgl. Eph 5, 19.

¹ door de genade, u van den heiligen Geest daartoe geschonken.

² Al wat gij doet in woord of werk, enz. Eene algemeene vermaning om wat het ook ware dat zij deden, hetzij in woorden hetzij in werken (waaronder hier alles begrepen is), alles te doen in den naam van den Heere Jesus Christus, d. i. als Christenen.

³ gelijk het betaamt, gelijk het de vrouwen betaamt onderdanig te wezen aan hare mannen, in den Heer, d. i. voor zoo ver de pligten, die zij als Christinnen te vervullen hebben, haar deze onderdanigheid niet verbiedt. Zóó dient hier verklaard te worden, indien men, volgens de interpunctie der Vulgaat, de woorden : in den Heer, verbindt met de voorafgaande : Weest uwen mannen onderdanig. Doch verbindt men het gezegde : in den Heer, met de woorden : gelijk het betaamt, welk verband wij zouden verkiezen, dan is de zin : gelijk het echte Christinnen betaamt. Vgl. Eph 5, 22—24.

⁴ Gij mannen hebt uwe vrouwen lief, enz. De man oefene zijne heerschappij uit over zijne vrouw, maar met zachtmoedigheid, niet met bitterheid van hart, niet met grammoedigheid, niet met bitse taal, niet met trotsche, wrevelige, spijtige bejegening. Vgl. Eph 5, 25, volgg.

⁵ dit is welbehagelijk in den Heer, zulks betaamt, staat fraai aan Christenkinderen. Zie voorts op Eph 6, 1—3.

⁶ opdat zij niet kleinmoedig worden : opdat gij, door eene ongeregte of al te strenge behandeling, waartegen zij niets vermogen, hun regtsgevoel beledigende, hen niet moedeloos, niet wanhoopig maakt.

⁷ naar het vleesch. Zie noot 2 op bladz. 600.

tes quòd et vos Dominum habetis in cælo.

- 2 * Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione : (Lc 18, 1. I Thess 5, 17.) * orantes simul et pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vincetus sum) (Eph 6, 19. II Thess 3, 1.)
- 4 * ut manifestem illud ita ut oportet me loqui. * In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt : tempus redimentes. (Eph 5, 15.)
- 6 * Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.
- 7 * Quæ circa me sunt, omnia

lijk is : wetende dat ook gij eenen Heer in den hemel hebt¹.

- * Volhardt in het gebed², wakende daarin met dankzegging : * tevens ook voor ons biddende, dat God ons eene deur der woords opene ten einde de verborgenheid van Christus te verkondigen (om welke ik ook geboeid ben) * dat ik haar zóó openbare gelijk ik haar verkondigen moet³. * Wandelt met wijsheid⁴ ten opzichte van hen, die buiten zijn : den tijd uitkoope. * Uwe rede zij altijd minzaam met zout besprengd, zoodat gij weet hoe gij een iegelijk moet antwoorden⁵.
- * Alles wat mij betreft, zal

heer, het zou hem vergolden worden ; bij God was *geene aanneming van personen*, geene partijdigheid.

1) *Gij heeren!* behandelt uwe dienstknechten naar regt en billijkheid : *wetende*, daar gij weet, *dat ook gij*, aardische heeren, *enen Heer in den hemel hebt*, den Heere Jesus, uwen toekomstigen regter. — dit vers ware beter geplaatst geweest aan het einde van het vorige hoofdstuk.

2) *Volhardt in het gebed*, enz. Nu, tot besluit, nog eenige vermaningen, allen betreffende, en wel vooreerst tot het gebed. Zij moesten in het gebed *volharden*, God gedurig bidden, en *wakende*, niet traag en vadsig zijn in hun bidden ; en bij hun gebed voor nieuwe weldaden, niet vergeten *God dank te zeggen* voor de weldaden, die zij alreeds van hem ontvangen hadden. Zij moesten *tevens ook* voor hem (*voor ons*) bidden, dat God hem *eene deur des woords mogt openen*, gelegenheid geven tot de prediking van het woord des Evangelies, *ten einde de verborgenheid van Christus* (zie op Kol 1, 26) *te verkondigen* (om de verkondiging van welke verborgenheid hij, behalve al het overige dat hij daarvoor geleden had, thans *ook geboeid* was) *dat hij haar zóó mogt openbaren*, den volken bekend maken, *gelijk* hij haar verkondigen moest, d. i. me vrijmoedigheid. Vgl. Eph 6, 19, 20. Het gezegde in vs 4 ; *dat ik haar zoo*, enz., hangt af, even als (vs 3) : *dat God ons*, enz., van het voorafgaande biddende.

3) Vers 3 en 4 zijn verklaard in de vorige noot.

4) *Wandelt met wijsheid*, enz. Eene vermaning om zich met praktische *wijsheid* te gedragen tegenover hen die nog *buiten* waren, nog ongeloovig waren, nog niet tot de kudde van Christus behoorden, en met wie zij gedurig in aanraking kwamen. Zij moesten daarbij *met wijsheid*, verstandig te werk gaan, *zorg dragen* om niet soms door verkeerd geplaatsten ijver hunne Heidensche medeburgers afkeerig te maken van het Evangelie, doch van den anderen kant *den bekwamen tijd uitkooopen*, gretig alle goede gelegenheid waarnemen om hen voor Christus te winnen.

5) *Uwe rede* tot hen *zij altijd minzaam*, niet terugstootend, *met zout besprengd*, smake-lijk gemaakt. Wie zóó wisten te spreken, die wisten ook, *hoe zij een iegelijk* van hunne Heidensche medeburgers op zijne vragen naar een of ander punt, de Christelijke godsdienst betreffende, moesten *antwoorden*.

vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, et fidelis minister, et conservus in Domino : * quem misi ad vos ad hoc ipsum ut cognoscat, quæ circa vos sunt, et consoletur corda vestra, * cum Onesimo charissimo, et fidei fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hic aguntur, nota facient vobis.

10 * Salutat vos Aristarchus captivus meus, et Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata : si venerit ad vos, excipite illum : * et Jesus, qui dicitur Justus : qui sunt ex circumcissione : hi soli sunt adju-
tores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio. * Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est,

Tychikus¹ u bekend maken de geliefde broeder, en getrouwe dienaar, en mededienstknecht in den Heer² : * dien ik u daartoe zende opdat hij verneme, hoe gij het maakt, en uwe harten vertroostte, * met Onesimus³ den zeer geliefden, en getrouwen broeder, die uit de uwen is. Zij zullen u alles bekend maken, wat hier omgaat.

* U groet Aristarchus⁴ mijn medegevangene, en Markus⁵ de neef van Barnabas, aangaande wien gij bevelen⁶ gekregen hebt : — als hij tot u komt, ontvangt hem wel — : * en Jesus, genaamd Justus⁷ : die uit de besnijdenis zijn : deze alleen⁸ zijn mijne medearbeiders voor het rijk Gods, die mij tot vertroosting geweest zijn. * U groet Epaphras⁹, die uit de uwen is, een

1) *Alles wat mij betreft, zal Tychikus, enz.* Tychikus, de overbrenger van Paulus rondgaanden brief aan de Ephesiërs (zie boven, bladz. 572), was ook belast met het overbrengen van dezen brief aan de Kolossers. Doch de Apostel zond hem tot hen af niet zoo zeer om hun zijnen brief ter hand te stellen, als veelmeer met het doel om van hem als oor- en ooggetuige te vernemen, hoe het hun ging, en opdat hij *hunne harten zou vertroosten*. Men leze hier de aantekeningen op Eph 6, 22.

2) *de geliefde broeder, en getrouwe dienaar, en mede-dienstkecht in den Heer* : Zie noot 3 op bladz. 603.

3) *met Onesimus*. Dezen zond Paulus thans in gezelschap van Tychikus naar Kolosse. Zie over Onesimus onze *Inleiding tot den brief aan Philemon*.

4) *Aristarchus*, een Macedoniër uit Thessalonika en reisgenoot van Paulus (Hand 19, 29 ; 20, 4) ; hij vergezelde den Apostel ook op zijne reis naar Rome (Hand 27, 2), alwaar hij in *vrijwillige* gevangenschap zijn gevangenen meester gezelschap hield en hem diende in het Evangelie. Vgl Philem. 24.

5) *Markus*, niet de schrijver van het *tweede* Evangelie, maar, naar ons oordeel, Joannes Markus, van wien Hand 15, 37 gesproken wordt.

6) *bevelen*. Welke bevelen aangaande dezen Markus de Apostel hier bedoelt, is volstrekt onbekend.

7) *Jesus* bijgenaamd *Justus*, van elders onbekend. Zie over den naam *Jesus* noot 5 op bladz. 317 ; 1ste Deel.

8) *die uit de besnijdenis zijn : deze alleen, enz.* Aristarchus, Markus en Jesus Justus waren Christenen uit de Joden. En onder de Christenen van Joodsche afkomst, op dit oogenblik te Rome als bedienaars van het Evangelie werkzaam, waren *deze drie alleen* als Paulus' medearbeiders voor het rijk Gods, voor de uitbreiding van Gods Kerk, hem tot *vertroosting geweest*. Vgl. Phil 1, 15—17.

9) *U groet Epaphras, die uit de uwen is, enz.* Epaphras, een Kolosser van geboorte (*die uit de uwen is*), de stichter der Christen-gemeente te Kolosse, bevond zich toen ter

servus Christi Jesu, semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, et pleni in
 13 omni voluntate Dei. * Testimonium enim illi perhibeo quòd habet multum laborem pro vobis, et pro iis, qui sunt Laodiciæ, et
 14 qui Hierapoli. * Salutatur vos Lucas medicus charissimus, et Demas. (II Tim 4, 11.) Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, et Nympham, et quæ in domo ejus est, Ecclesiam.
 16 * Et cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut et in Laodicensium Ecclesia legatur: et eam, quæ Laodicensium est, vos
 17 legatis. * Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.
 18 * Salutatio, mea manu Pauli.

dienstknacht van Christus Jesus, altijd in zijne gebeden voor u bezorgd¹, opdat gij vaststaan moogt, volmaakt, en volkomen in al den wil Gods. * Want ik geef hem getuigenis² dat hij veel moeite besteedt voor u, en voor die te Laodicea, en te Hiërapolis zijn. * U groet Lukas³ de geneesheer de zeer geliefde, en Demas⁴. * Groet de broeders, die in Laodicea zijn, en de Nymphas, en de Gemeente te zijnen huize⁵.
 * En wanneer deze brief bij u gelezen is, maakt dat hij ook in de Gemeente der Laodiceërs gelezen worde: en dat gij dien aan de Laodiceërs leest⁶. * En zegt aan Archippus: Geeft acht op de bediening⁷, die gij in den Heer ontvangen hebt, dat gij haar vervult. * De groetenis,

tijd te Rome bij Paulus, en diende hem, even als Aristarchus (vs 10), in vrijwillige gevangenis. Vgl. Philem. 23.

¹) *altijd in zijne gebeden voor u bezorgd* (Gr. *strijdende*), enz. De Apostel legt hier eene loffelijke getuigenis van Epaphras af: Epaphras, ofschoon afwezig van zijne Kolossers, hield niet op met God voor hen te bidden, dat zij, *volmaakt, en volkomen*, standvastig mogten wezen *in al den wil Gods*, in het volbrengen van alles wat God van hen wilde dat zij deden.

²) *Want ik geef hem getuigenis*, enz. Eene bevestiging van zijn gezegde (vs 12) aangaande Epaphras' bezorgdheid voor hen. Paulus kon van hem getuigen, dat hij *veel moeite* (veel geestelijke zorg en inspanning) *besteedde* (naar eene andere Grieksche lezing: *veel ijver had*) voor hen en voor de Christenen te Laodicea, en te Hiërapolis. Laodicea, en Hiërapolis, twee steden van Phrygië, waren op kleinen afstand van Kolosse gelegen. Hoogstwaarschijnlijk was Epaphras ook de stichter geweest van de Christen-gemeenten te Laodicea, en te Hiërapolis.

³) *Lukas*, de Evangelist, een van Paulus' reisgenooten. Zie noot 1 op bladz. 126. Hij vergezelde den Apostel op zijne reis van Cesarea naar Rome. Zie voorts onze *Inleiding tot het Evangelie van Lukas*. Bladz. 309, 1ste Deel.

⁴) *Demas*. Deze verliet den Apostel daarna uit eigen beweging. Zie op II Tim 4, 9.
⁵) en onder de Christenen van Laodicea, bijzonderlijk *Nymphas* (van elders onbekend), en de Christen-gemeente ten zijnen huize, de Christenschaar, welke gewoon is te zijnen huize hare godsdienstige bijeenkomsten te houden. Vgl. Rom 16, 5.

⁶) en dat gij dien aan de Laodiceërs leest. Deze brief van den Apostel aan de Laodiceërs ging alreeds zeer vroeg verloren.

⁷) *En zegt aan Archippus: Geeft acht op de bediening*, enz. Een woord van vermaning tot getrouwe vervulling der *bediening in den Heer*, der kerkelijke bediening, welke hij ontvangen had. Misschien was deze Archippus belast geworden met de zorg

Memores estote vinculorum met de hand van mij Paulus¹.
meorum. Gratia vobiscum. Gedenkt mijne boeijen! De
Amen. genade zij met u, Amen.

voor de Christenen van Kolosse tijdens de afwezigheid van hunnen bisschop Epaphras.

¹) *met de hand van mij Paulus*. Zie het aangeteekende op Rom 16, 21 en op Gal 6, 11.

*De Bisschoppelijke goedkeuring van geheel het werk
zal gedrukt worden op het laatste deel.*

Boekhandel KAREL BEYAERT, te Brugge.

- A. Camerlynck**, S. Th. D. Prof. in Sem. Brugensi et **H. Coppieters**, S. Th. D. Prof. in Univ. cathol. Lovaniensi: *Evangeliorum secundum Matthaeum, Marcum et Lucam SYNOPSIS juxta Vulgatam editionem. Accedunt Introductio de quaestione Synoptica et Appendix de Harmonia quatuor Evangeliorum*. 1 vol. gr. in-8° 5,00
- Id.** *De Quarti Evangelii auctore dissertatio*. 2 vol. in-8° 5,25
- Id.** *Saint Irénée et le Canon du Nouveau Testament*. 1 vol. in-8° 3,00
- V. Coornaert**. *Concordantiae Veteris ac Novi Testamenti ad usum praedicatorum*. Prix : 7,50, relié à dos flexible 9,50
- J.-A. VanSteenkiste**. *Commentarius in Librum Psalmorum*. Tertia editio, 3 volumina in-8, 15,00, relié. 19,00
Cette édition contient la traduction des Psaumes sur le texte hébraïque en regard de la traduction de la Vulgate.
- Id.** *Sanctum Jesu-Christi Evangelium secundum Matthaeum*, additis ubique locis parrallelis aliorum Evangelistarum, amplo commentario, tum morali et homilitico ex ss. Patribus, quum literali et exegetico ex auctoribus nostrae aetatis. Cum tabula geographica. Quarta editio, 4 vol. in-8°. 20,00, relié 26,00
- Id.** *Quaestiones in omnes S. Pauli epistolas*, ad triplicem hunc finem collectae : 1° ut loca praeclariora, in studio praesertim attendenda, discernantur ; 2° ut lecta et intellecta facilius repetantur, altiusque memoriae imprimantur ; 3° ac tandem, ut Conferentiis Ecclesiasticis apta praebetur materia. 1 vol. in-8°. 1,25
- Id.** *Actus Apostolorum*, cum tabula geographica quae distincte exhibet quatuor S. Pauli itinera : accedit appendix cum octo dissertatiunculis Scripturisticis in loca selecta. Sexta editio, denuo emendata et notabiliter adaucta, opera **A. Camerlynck**, S. Th. D. 1 vol. sous presse
- Id.** *Commentarius in omnes S. Pauli epistolas*, cum tabula synoptica, paraphrasi continua et analysi logica singularum Epistolarum. Sexta editio. 2 vol. in-8, pag. 596 et 648 15,00, relié 19,00
- Id.** *Index rerum et sententiarum ordine alphabetico digestus*, in hunc praesertim finem elaboratus, ut S. Pauli doctrina, tum dogmatica quum moralis, ex variis locis collecta, synthetice componatur, pro majore commoditate eorum qui ad conciones sacras praeparandas commentario nostro utentur. Appendix ad Comment. Epist. Paulin. 1,25
- Id.** *Commentarius in Epistolas Catholicas*. a R. adm. D. **J. A. Van Steenkiste** S. T. L. primum editus. Editio Quinta, denuo emandata et et notabiliter adaucta, opera **A. Camerlynck**, S. Th. D. prof. : 300 pages fr. 3,50 ; reliure ord. 4,30
- Hermus A.**, Rector te Oorle. *Handboek voor de Bestuurders der Congregatie van Maria* bevattende onderrichtingen over Maria, over haar leven en hare deugden, de plichten van Maria's kinderen en de feesten in het kerkelijk jaar ; tweede en verbeterde uitgave. 4 deelen in 2 vol. in-8° van 500 en 600 blz. prijs 7,00 fr. ; gebonden in 1/2 chagr. in 1 deel 9,00 fr. ; in 2 deelen 10,50 fr. ; geb. in 1/2 band leër in 1 deel 8,50 fr. ; in 2 deelen 9,25 fr. ; geb. in 1/2 band. lijnw. in 1 deel 7,80 fr. ; in 2 deelen 8,50 fr. ; gecart. in lustrine in 1 deel 7,60 fr. ; in 2 deelen 8,00

- PP. Lyna en Duhayon, S. J.** *Onderrichtingen en Aanspraken.* Met talrijke onderwerpen voor onzen tijd, gesteund op den wereldbrief *Rerum Novarum*, ten gerieve der volkswerken en geestelijke vergaderingen. 2 deelen in-8°. Prijs 9,00 fr. ; gecart. 10,25 fr. ; gebonden 11,50
- H. Mahieu.** *Het Brood des levens, Bovennatuurlijk leven, Dagelijksche Communie* 1,50
- A. Roovers,** pastor. *Sermoenen of Onderrichtingen,* in de geloofs en zedenleer naar den Mechelschen Catechismus. 5 deelen, in-8° 7,00 geb. 10,00
 Die onderrichtingen zijn getrokken inzonderheid uit de geloofs- en zedenleer door E. Pater Dehurbe, S. J. en uit den catechismus van Mgr Lambrecht.
 Elke onderrichting is voorafgegaan van een korten inhoud.
- Id.** *Sermoenen op de feestdagen en gelegenheidspreken voor al de feestdagen.* Eerste Communie, Eerste Mis, Kerstmis, Rozenkrans, Meimaand, enz. 2 d. 6,00 geb. 8,50
- Id.** *Meditatiën op het lijden en de dood van O. H. Jesus-Christus,* in 2 deelen 3,00, geb. 4,25
- De strijd voor de maagdelijke zuiverheid,* uitgegeven onder de machtige bescherming van den H. Antonius van Padua door eenen pastoor uit het Bisdom Brugge. 2 deelen 4,00

De Sponsalibus & Matrimonio

TRACTATUS CANONICUS ac THEOLOGICUS

AUCTORE

AL. DESMET S. T. L.

ECCLESIAE CATHEDRALIS BRUGENSIS CANONICO AD HONORES
 IN MAJORI SEMINARIO THEOLOGIE PROFESSORE

In hoc tractatu methodice proponitur doctrina canonica simul ac dogmatica et moralis circa matrimonium, attentis novissimis moderationibus a S. Sede introductis, speciatim quod formam attinet sponsalium et matrimonii, ac Curiaë Romanæ constitutionem.

Adnectuntur data occasione et concinnè exponuntur variæ quæstiones tum juridico-civiles tum historicæ huc spectantes ; ita ut brevis conspectus præbeatur legislationis civilis, necnon historicæ evolutionis juris canonici : quæ notitiæ, utpote magis ad eruditionem pertinentes, minoribus typis excutiuntur. Accedunt etiam, præter indicem bibliographicum, index rerum analyticus et alphabeticus.

Tractatus complet volumen 570 circiter paginarum, constans pretio venali 7,50 fr., pro exteris, pro clero autem Belgico, 6 fr.

N. B. Si contingat a S. Sede novas cujusdam momenti reformationes afferri juri matrimoniali, supplementum edi curabimus in gratiam illorum qui huic editioni nomen dederint. EDITOR.